RINGOLDS BALODIS

VALSTS UN BAZNĪCA

RINGOLDS BALODIS

VALSTS UN BAZNĪCA

37468

2000-5
L 162

L
3

RINGOLDS BALODIS

VALSTS UN BAZNĪCA

nordik
2000

UDK 32 (474.3)+2 (081)
Ba 387

Grāmata nāk klajā ar Sorosa fonda — LATVIJA atbalstu

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
0300019455

Pateicamies visām reliģiskajām organizācijām, kas sekmējušas grāmatas nonākšanu pie lasītājiem

Recenzents — prof. *emeritus, Dr. iur. hab.*
ILMĀRS BIŠERS

Redaktore un konsultante teoloģiskos jautājumos
SILVIJA FRICBERGA

Redaktore
AIJA KRŪZE

Mākslinieks
TOMASS FOLKS

ISBN 9984—675—24—6

© R. Balodis, 2000
© Izdevniecība "Nordik" 2000

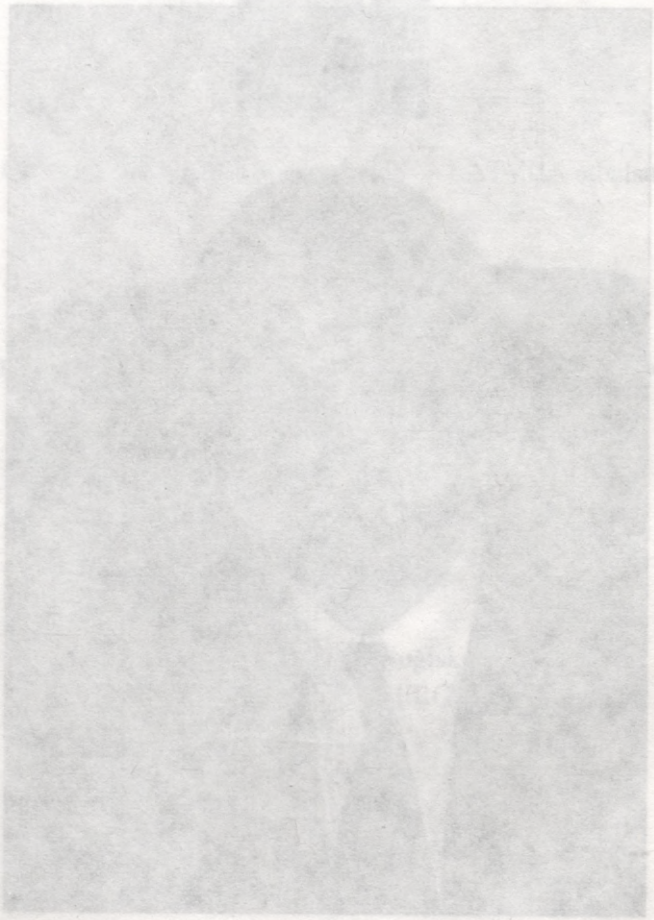

Saturs

Priekšvārds 13

I. Reliģija valstī 23
1. Kas ir reliģija, un kāpēc valsts institūcijām tā jāuztver nopietni 23
2. Valsts tiesību sistēmu ietekmējoši reliģiju izplatības apstākļi 35
3. Reliģija un valsts tiesības. Valsts tiesību nozīme un struktūra 42
4. Reliģiju šķelšanās un konflikti. Ko darīt valstij? 50

II. Valsts un Baznīcas attiecību teorētiskie aspekti 60
1. Baznīcas un valsts definīcijas 60
2. Valsts un Baznīcas attiecību veidi 68
3. Baznīcas valsts vēsturiskie aspekti 73
4. Baznīcas valsts 80
5. Musulmaņu baznīcas valsts 82
6. Dažādie valsts un Baznīcas nošķiršanas veidi 92
7. Vispārīgs apskats par valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību veidiem 103
8. Reliģijas brīvības princips 113

III. Īss atskats Latvijas valsts, reliģiju un to savstarpējo attiecību senākajā un jaunākajā vēsturē 125
1. Latvijas valsts un Baznīcas attiecību attīstība līdz PSRS okupācijai 125
2. Likums par reliģiskām apvienībām un to savienībām (1934. g.) 132
3. Instrukcija pie likuma Par reliģiskām apvienībām un to savienībām (1935. g.) .. 134
4. PSRS attieksme pret ticīgo cilvēku apvienībām 138
5. Baltijas valstu likumi par reliģiskajām organizācijām salīdzinājumā ar citu postsociālistisko valstu likumiem 150
6. Baznīcas un valsts nošķiršanas process Latvijā 158

IV. Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā. Juridiskais aspekts 166
1. Valsts reliģiskās politikas īstenotāji 166
2. Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas 169
3. Reliģiskās apvienības 176
4. Reliģiska apvienība — juridiska persona 183
5. Reliģisko organizāciju reģistrācija 189
6. Reliģisko organizāciju statūti 192
7. Reliģisko organizāciju likvidēšana 197
8. Atteikums reģistrēt reliģisko organizāciju 199
9. Nereģistrēto sabiedrisko un reliģisko organizāciju administratīvā kontrole 202
10. No Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes līdz Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam 206
11. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta kompetence un ieskats nākotnē 208
12. Baznīcu īpašums un nodokļi 212
13. Kapelānu dienests 227
14. Atteikšanās dienēt Latvijas Bruņotajos Spēkos reliģiskās pārliecības dēļ 231

15. Reliģiskās organizācijas ielūgums apmeklēt Latvijas Republiku 240
16. Dzimumu līdztiesība Baznīcā un valsts iejaukšanās Baznīcu lietās 242
17. Reliģiskā izglītība 249
18. Reliģiskie svētki valsts brīvdienu statusā 264
19. Valstisku pasākumu un ceremoniju papildināšana ar reliģiska kulta elementiem 268
20. Eiropas aktualitāte: bēgļi un viņu reliģiskā piederība 274
21. Ebreju jautājums 279
22. Reliģijas zaimošanas tiesiskās sekas 283
23. Krusta zaimošana, piesakot to kā preču zīmi 287
24. Jauno reliģisko kustību slieksme iegūt pēc iespējas vairāk informācijas. Arhīvu lieta 289

V. Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome un strīds par tradicionalitāti 294
1. Kas ir Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome? 295
2. Tradicionālo konfesiju konsultatīvās padomes attīstība līdz 1997. gadam 296
3. Reliģijas lietu konsultatīvā padome nr. 3 301
4. Strīds par tradicionalitāti un 6. Saeima 304
5. Latvijas starpkonfesionālā organizācija — Latvijas Bībeles biedrība 309
6. Latvijas tradicionālās konfesijas 310
Romas katoļi 310
Luterāņi 313
Pareizticīgie (ortodoksi) 316
Vecticībnieki 320
Baptisti 323
Jūdaisms 327
Septītās dienas adventisti 329
Metodisti 331
Latviešu nacionālā reliģija — dievturība 333
7. Latvijas netradicionālās konfesijas 336
Vasarsvētku ticīgo kustība 336
Armēņu apustuliskā Baznīca 338
Šinto 339
Musulmaņi 341

VI. Reliģija un politika 344
1. Reliģijas un politikas saistība 344
2. Tradicionālo reliģisko konfesiju politiskās aktivitātes 351
3. Netradicionālo reliģisko kustību attieksme pret politiku 357
4. Kristīgās partijas un Baznīca 364
5. Politiskā situācija un politiskās organizācijas mūsdienu Latvijā 370
6. Vēlēšanu kampaņa: metodes, solījumi un aģitācija (reklāma) 375
7. Evaņģēliski luteriskās Baznīcas rīkotā politisko partiju aptauja pirms 7. Saeimas vēlēšanām 384

VII. Valsts trešās (tiesu) varas attiecības ar Baznīcām 386
1. Reliģija un justīcija 386
2. Baznīcu tiesas un kanoniskās tiesības 393
3. Baznīcas tiesa: viduslaiku Svētā inkvizīcija 401
4. Valsts tiesu iejaukšanās reliģijā robeža 404
5. Baznīcas disciplīna, kas reglamentē reliģiskās organizācijas biedru uzvedību 410

6. Jauno reliģisko kustību (JRK) tieslietas Latvijā un pasaulē 415
7. "Jehovas liecinieku" tieslietas 418
8. Tieslietas pret kristiešiem musulmaņu valstu tiesās 423
9. Latvijas vecticībnieku tieslietas par kopsapulces likumību 424
10. Reliģisko organizāciju darbinieku tieslietas par atjaunošanu darbā 428
11. Reliģisko organizāciju tieslietas par īpašumu atgūšanu 434
12. Reliģiskā piederība un tieslietas par pilsonību 440
13. Reliģiskas organizācijas vadītāja atbildība pirms organizācijas reģistrācijas Tieslietu ministrijā 441
14. Kādas reliģiskās organizācijas protests Tieslietu ministrijai par citas reliģiskās organizācijas reģistrāciju. Ebreju gadījums 446
15. Psihiskā ietekmēšana un tiesu prakse 449
16. Baznīcu iekšējās tiesas un mūsdienu realitāte 455
17. Mūsdienu Latvijas kanonisko tiesu precedenti 458
18. Krievijas tiesu reliģijzinātnes skatījums uz noziedzību 461

VIII. Pašvaldību prakse reliģisko organizāciju publiskās darbības regulēšanā 464
1. Pašvaldību atbildīgo darbinieku attieksme pret reliģisko organizāciju aktivitātēm 467
2. Reliģisko organizāciju publiskā darbība pašvaldību teritorijā 469
3. Tieslietu ministrijā nereģistrētu reliģisko organizāciju publiskās darbības likumība 473
4. Sods par publisko pasākumu nesaskaņošanu 475
5. Nevis reliģiskas, bet politiskas runas pasākuma laikā — ko darīt? 476
6. Pašvaldību atteikums reliģiskām organizācijām atļaut rīkot publiskus pasākumus: organizāciju tiesības un pašvaldību darbinieku atbildība 478
7. Departamenta veiktās pašvaldību aptaujas analīze 480
8. Reliģisko organizāciju pārskati par publiskajiem pasākumiem 483
9. Ierobežojumi reliģiskajām organizācijām reklamēt savus publiskos pasākumus 485
10. Pašvaldību administratīvo komisiju iejaukšanās reliģisko organizāciju iekšējā dzīvē 486
11. Pašvaldību darba optimizēšana attiecībā uz reliģiskajām organizācijām 492

IX. Valsts atzītas reliģiskās laulības 495
1. Ieskats laulību institūtā Latvijas teritorijā līdz Latvijas neatkarības iegūšanai 495
2. Ieskats laulību institūtā pirmskara Latvijā 496
3. Sodi par likumu nepildīšanu Latvijas brīvvalstī 502
4. Problēmas ar laulības slēgšanu Latvijā saskaņā ar Civillikuma 53. pantu 503
5. Laulību reģistrēšanas mūsdienu problēmas 504
6. Ieskats laulību slēgšanas praksē Eiropas Savienības valstīs 506
7. Laulību slēgšanas prakse Itālijā 510
8. Risinājuma meklējumi: sods vai izglītošanas darbs 512
9. Reliģisko laulību juridiskais nodrošinājums: konfesijas vai Baznīcas (draudžu savienības) laulības 514
10. 1998. gadā Tieslietu ministrijā izveidotās darba grupas priekšlikumi 519

X. Reliģiskās organizācijas un līgumi 522
1. Līgumi starp reliģiskajām organizācijām 522
2. Reliģiska rakstura līgumi starp valstīm — konkordāti 525
3. Svētā Krēsla līgumi, kas nav konkordāti 531
4. Līgumi starp valsti un reliģiskajām organizācijām 532

5. Latvijas pieredze: konkordāta īsā vēsture Latvijā 538
6. Idejas par līgumu starp valsti un Baznīcu saistībā ar konkordāta atjaunošanu 543
7. Baznīcu līguma ar valsti tiesiskuma apskats 550
8. Valsts argumenti, slēdzot līgumus ar Baznīcām 558

XI. Reliģija un nepilngadīgie 563
1. Reliģija un bērnu tiesību aizsardzība 563
2. Statistiskie rādītāji 565
3. Starptautiskās bērnu tiesību normas 567
4. Civiltiesības par bērnu statusu 570
5. Specifiskais likums par bērnu tiesībām 572
6. Krimināltiesības un bērnu aizsardzība 576
7. Nevalstiskās bērnu tiesības aizsargājošās organizācijas 577
8. Bērnu tiesību aizsardzības centrs 578
9. Bāriņtiesas un pagasttiesas 581
10. Ģimene un sektu ietekme 582
11. Reģistrēto reliģisko organizāciju uzskaite par nepilngadīgajiem 587

XII. Jaunās reliģijas, sektas un kulti 590
1. Sektu fenomens 590
2. Destruktīvie kulti Krievijā (1997.—1998. g. iedalījums) 596
3. Eiropas Savienības attieksme pret jaunajām reliģiskajām kustībām 597
4. Sekta, kults vai jaunā reliģiskā kustība? 600
5. Jauno reliģisko kustību destruktivitāte jeb kaitīgums: kur tas slēpjas? 605
6. Kultiskā jeb sektantiskā domāšana 608
7. Francijas pieredze darbā ar "sektu fenomenu" 613
8. Latvijas "Jaunās paaudzes" kustība — sekta vai jaunā reliģiskā kustība? 618
9. Sektu pētīšanas konsultatīvā padome Latvijā un citur 621
10. "Jehovas liecinieku" reģistrācijas "epopeja" 626
11. "Jehovas liecinieku" atteikšanās no asinspārliešanas tiesiskā motivācija 634
12. Latvijā darbojošos sektu, JRK un kultu apskats 637
Sātanisti 637
Krišnaīti 641
Satja saibaba isti 643
Kustība *New age* 643
Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes" 645
"Jehovas lieciniekī" 645
Visariona sekta "Pēdējās derības baznīca" 648
Saentologu sekta 650
Brahma Kumaris 656
"Kristīgā zinātne" 661
Mūnieši 662
"Ģimene" ("Dieva bērni") 664
"Jaunapustuļu baznīca" 665

Pielikumi 669
Par ko balsos Latvijas kristietis? (Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas politisko partiju aptauja pirms 7. Saeimas vēlēšanām) 669
Preambula 669
1. Sociālie jautājumi 670

2. Ģimene un laulība ... 677
3. Vides aizsardzība ... 683
4. Ētiskie un morāles jautājumi ... 683
5. Skola, kristīgā izglītība ... 692
6. Baznīcas un valsts attiecības ... 701
7.1. Baznīcas saimnieciskā dzīve ... 712
Par Rīgas domu ... 715
Reliģiskās organizācijas Latvijā 1980.—2000. gadā ... 718
Latvijas Republikā reģistrētās reliģiskas savienības un Baznīcas ... 720
Reliģiskās organizācijas, kas reģistrētas uz vienu gadu ... 721
Reliģiskās organizācijas un kulti, kas nav reģistrēti ... 725
Kulti, kas reģistrēti kā sabiedriskas organizācijas ... 725
Garīgā personāla mācību iestādes ... 726
Klosteri ... 726
Biedrības ... 726
Misijas ... 727
Romas katoļu iestādes ... 727

Priekšvārds

*Causa finalis**

Ja valsts un Baznīcas attiecību atjaunošana mūsu nesen neatkarību atguvušajā zemē norisētu viegli un pašsaprotami, iespējams, šīs grāmatas varētu arī nebūt. Ja tiesības uz apziņas, tātad — arī reliģijas brīvību totalitārā, ateistiskā režīma laikā nebūtu iznīdētas un šī iznīdēšanas pieredze nebūtu tik pamatīgi nostiprināta sabiedrības apziņā un darbības praksē, tad šāda grāmata nebūtu tik nepieciešama. Ja valsts un Baznīcas attiecību problēmas būtu vienīgās, ko šodien pārdzīvo Latvija, ja tās nebūtu tik cieši un daudzveidīgi saistītas ar visām citām problēmām, bet visas šīs problēmas kopumā — ar mūsu valsts perspektīvu nostiprināt neatkarību un demokrātiski attīstīties, tad grāmata būtu pavisam citāda. Un, ja es jau ceturto gadu nestrādātu departamentā, kuram valsts uzticējusi zināma veida kontaktpersonas lomu starp savām institūcijām un reliģiskajām organizācijām, tad gluži vienkārši šo grāmatu būtu sarakstījis kāds cits. Dažos gados ir uzkrājusies tik liela, daudzveidīga un dažkārt pat kurioza pieredze valsts un Baznīcas attiecību atjaunošanas jomā, ka tā pati prasīt prasās, lai tiktu "uzlikta uz papīra". Tomēr, lai kādi kuriozi gadījumi būtu notikuši, gribu uzsvērt, ka kopumā tā vienkārši ir tiesiskas valsts atjaunošanas grūtā un vērtīgā pieredze, ko es šeit gribu aprakstīt. Esmu centies to analizēt valsts iekšpolitiskā un arī starptautiskā kontekstā, izglītības kontekstā, kurā īpašu vietu ieņem vēstures zināšanu deficīts mūsdienu sabiedrībā, kā arī uz Latvijas brīvvalsts pieredzes fona. Kur vien bijis iespējams, esmu centies paplašināt lasītāja redzesloku arī šajos jautājumos, iezīmējot to saistību ar grāmatas galveno, juridisko tematiku. Šis darbs ļoti tieši adresēts visiem, kam nepieciešams iepazīt valsts un Baznīcas attiecību juridisko aspektu un izprast šo attiecību atjaunošanas procesu Latvijā. Tātad — pirmām kārtām nākamajiem juristiem, bet arī jau praktizējošiem juristiem, kuriem jaunajos apstākļos tikai tagad nākas saskarties ar Baznīcu un citu reliģisko organizāciju darbības problemātiku tiesu praksē vai ar reliģisko aspektu cita rakstura tiesu procesos. Grāmata būs noderīga arī reliģioziem cilvēkiem, jo sevišķi baznīcu darbiniekiem, kuriem jaunajos demokrātiskas valsts apstākļos jāmācās apzināties visas savas tiesības un pienākumus un pareizi veidot attiecības ar valsts institūcijām. Domāju, ka tā būs ļoti noderīga arī pašvaldību darbiniekiem, kas pašreizējās, zināmā mērā vēl neapgūtās brīvības apstākļos ļoti bieži nezina, ko iesākt ar dažādām jaunajām reliģiskajām kustībām, kuras "vairojas kā sēnes pēc lietus", un to bieži vien neizprotamajām

---

* *Causa finalis* (lat.) — beidzamais cēlonis.

aktivitātēm. Pašvaldību darbiniekiem sevišķi svarīgi prast vērtēt šo organizāciju darbību no likumības viedokļa un nepieciešamības gadījumā pareizi ievirzīt, nepārkāpjot reliģijas brīvības principu.

Ne jau tikai jaunās reliģiskās kustības, arī seno, Latvijā tradicionālo Baznīcu pilnvērtīgas darbības atjaunošana šodien šķiet gluži jauna norise. Problēmu ir ļoti daudz, sākot ar tīri materiālām, finansiāla rakstura grūtībām. Lielākā daļa Latvijas nācijas ir trūkumā, arī Latvijas tradicionālās konfesijas — luterāņi, katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki un baptisti ir smagā ekonomiskā situācijā. Jūdaistiem vēl grūtāk, jo viņi pirms totalitārā ateisma režīma izcieta holokausta šausmas. Tradicionālās konfesijas tikai tagad sāk attapties no PSRS režīma un pielāgoties jaunajiem — atdzimstošā kapitālisma apstākļiem. Baznīcas, kas noteikti varētu daudz darīt kaut vai sociālās aprūpes jomā, vēl tikai nostiprinās un uzkrāj spēcīgu personāla un materiālo potenciālu. Līdz ar īpašumu atgūšanu, kas nebūt nenoris viegli, tradicionālās konfesijas sāk veidot ekonomisko bāzi un meklēt iespējas īstenot savus uzdevumus sabiedrībā, kā arī iespējas piepildīt savus garīgos mērķus. Valsts var un tai vajag palīdzēt Baznīcai tās centienos arī materiālajā jomā, tomēr šīm attiecībām ir jābūt pareizi juridiski pamatotām un izveidotām. Tā, piemēram, runājot par nodokļu atvieglojumiem Baznīcām, der ieklausīties Franka Ganna vārdos. Viņš teicis, ka dialogs starp valsti un Baznīcu par nodokļiem, protams, nevar tikt balstīts uz teoloģiskas dabas argumentiem, tāpēc Baznīcām ir jāpiedāvā valstij sociālpolitiski, juridiski un ētiski argumenti, kas apstiprinātu nodokļu atlaižu nepieciešamību. Valstij savukārt ir jāatmet bailes no "melnsvārču ietekmes" vai "reliģiskā opija". Ateisma ideoloģija jau pieradījusi savu absurdu. Latvijas iedzīvotāji, kas lielāko mūža daļu ir pavadījuši absolūtā brīvības trūkumā, grūti aprod ar domu, ka sabiedrība nav vienmuļa, pelēka masa, bet daudzkrāsaina un ar dažādiem uzskatiem. Tas attiecas arī uz reliģiju. Daudziem vārdi *reliģijas brīvība** liekas dīvaina un nelietderīga vārdkopa, "kārtējais demokrātijas pārspīlējums". Citiem tā ir dzīves esence un jēga. ANO 1981. gada 25. novembra rezolūcijā nr.36/55 — "Deklarācijā par visa veida neiecietības formu un diskriminācijas likvidēšanu sakarā ar reliģiju vai pārliecību" definētas reliģijas brīvības pazīmes, tātad — ticīgo cilvēku tiesības, kas jāievēro arī mūsu valstī. Deklarācijas 6. pantā nosauktas šīs tiesības: veikt kultu rituālus un pulcēties sakarā ar reliģiju vai pārliecību, kā arī uzturēt šiem mērķiem paredzētās vietas; izveidot un uzturēt attiecīgas labdarības vai humānās iestādes; radīt, iegūt un attiecīgi izmantot nepieciešamos priekšmetus un materiālus, kas saistīti ar reliģiskiem rituāliem, paradumiem vai pārliecību; sagatavot, izdot un izplatīt attiecīga rakstura publikācijas; pasniegt reliģijas mācību vai pārliecību vietās, kas tam piemērotas; lūgt un saņemt no atsevišķām personām vai organizācijām labprātīgus finansu vai citus ziedojumus; sagatavot, vēlēt vai iecelt pēc pēctecības principa attiecīgus vadītājus saskaņā ar noteiktas reliģijas vai pārliecības prasībām un normām; ievērot brīvdienas un svinēt svētkus saskaņā ar reliģijas vai pārliecības priekšrakstiem; nodibināt un

* Rodžersa Viljamsa vēstule *"The Boudy Tennet of Persecution for Cause of Counscience"* satur reliģijas brīvības pamatesenci, kas ir pamatā arī mūsdienu izpratnei par reliģijas brīvību.[1]

uzturēt sakarus ar atsevišķām personām un draudzēm reliģijas jautājumos nacionālajā un starptautiskajā līmenī.[2]

Latvija neapšaubāmi virzās uz demokrātiskas un tiesiskas valsts izveidošanu. Demokrātiskā iekārtā pilsoniskā sabiedrība kontrolē valsti, bet valsts tai savukārt garantē autonomiju un nodrošina tajā radušos pretrunu un konfliktu risināšanas tiesiskumu. Galvenā demokrātijas iezīme un vērtība ir lielāka vai mazāka visu sabiedrības locekļu vienlīdzība tiesībās, un pirmām kārtām runa ir par cilvēktiesībām. Praktiskajā aspektā cilvēktiesības ir normatīvi standarti, kas iedibināti pretēju sociālu spēku cīņas rezultātā. Eiropas Drošības un sadarbības padome (EDSA) Stokholmā 1991. gadā pasludināja, ka cilvēktiesības ir pieskaitāmas starptautiskajām interesēm un tās nav tikai atsevišķas valsts iekšējā lieta.[3]

Vai nu tas patīk kādam, vai ne, Latvija pamazām atgriežas Eiropā. Kopš 1997. gada 4. jūnija, kad Saeima ar likumu pieņēma un apstiprināja 1950. gada 4. novembra Eiropas cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvenciju un šā starptautiskā dokumenta 1., 2., 4., 7. un 11. protokolu, Latvijā cilvēktiesību ievērošanas normu "latiņa" ir pacelta augstākā līmenī nekā jebkad agrāk. Protams, šī konvencija attiecas tikai uz Eiropas Savienības valstīm, tomēr tagad, gatavojoties iekļauties Eiropas Savienībā, arī Latvija jau uzņēmusies papildu saistības cilvēktiesību respektēšanas jomā. Šim faktam ir arī pavisam konkrētas juridiskas sekas — pirmām kārtām jau valsts augstāko juridisko institūciju līmenī. Sākot ar 2001. gadu, ja kāds mūsu valsts iedzīvotājs nevarēs rast iespēju sekmīgi aizstāvēt savu apziņas brīvību un citas cilvēka tiesības mūsu valsts tiesā, viņš varēs ar savu likumīgo prasību griezties Eiropas Cilvēktiesību tiesā Strasbūrā. Un arī šim faktam mums vēl jāsagatavojas pienācīgā veidā. Daudzi pieredzējušāki Latvijas juristi atbalsta domu par nepieciešamību arī atsevišķu personu konstitucionālo tiesību aizskārumu vispirms izskatīt Latvijas Satversmes tiesā. Tā, piemēram, Latvijas Satversmes tiesas tiesnesis, bijušais LR tieslietu ministrs Romāns Apsītis jau 1997. gada jūlijā pauda pilnīgi pamatotu uzskatu, ka Latvijas prestižs celtos, ja mūsu valsts pati izskatītu personu individuālos pieteikumus par administratīvo aktu atbilstību cilvēka un pilsoņa tiesībām.[4] Tomēr, kā atzīst Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietas izpildītājs A. Endziņš, atšķirībā no vairāku Eiropas valstu konstitucionālajām tiesām Latvijas konstitucionālā tiesa vēl neizskata personu konstitucionālo tiesību pārkāpumus. Tā ir "tīra konstitucionālo tiesību tiesa". Tomēr pēc mūsu Satversmes papildināšanas ar cilvēktiesību daļu (to skaitā — ar reliģijas brīvības un valsts un Baznīcas šķirtības principu), kas notika 1998. gada rudenī, acīmredzot ilgi vairs nebūs jāgaida uz minētās iespējas nodrošinājumu.

Tātad varam cerēt, ka drīzumā arī Latvijā visaugstākajā līmenī tiks izskatīti reliģijas brīvības principa pārkāpumi, un mums jāapzinās, ka no šo lietu izskatīšanas kvalitātes lielā mērā būs atkarīgs miers un iekšējā stabilitāte valstī. Tāpēc jau tagad ir vērts apkopot un analizēt līdzšinējo, arī neveiksmīgo pieredzi šajā jomā tiesu zemāko instanču līmenī. Un, ja kādam vēl šķiet, ka turpmāk izdosies ignorēt citādi domājošo personu cilvēktiesību ierobežošanu Latvijā, tad es gribu atgādināt Erlangenes—Nirnbergas

universitātes profesora doktora R. Cipeliusa teikto, ka sabiedrības integrācijas un stabilizācijas iespēju valsts vienmēr pērk ar iecietību pret citādi domājošajiem sabiedrības locekļiem.[5] Aizsteidzoties priekšā šajā grāmatā aprakstīto precedentu detalizētai analīzei un vispusīgam novērtējumam, gribu teikt, ka citādi domājošo kategorijā es noteikti ietilpinu arī jauno reliģisko veidojumu pārstāvjus. Tomēr nenoliedzu, ka situācija ar viņiem ir ļoti sarežģīta, jo tieši jauno reliģisko kustību dēļ pat nevar būt tūlītējas, vienkāršas un skaidras vispārējas izpratnes, kādā veidā valsts spētu iedzīvināt savā teritorijā darbojošos reliģisko organizāciju brīvības, tiesības un pienākumus. Pārāk dažādas ir jaunās reliģiskās kustības, kas ienāk Latvijā, pārāk atšķirīgi ir sabiedrības uzskati par tām un vispār par reliģijas vietu un lomu sabiedrībā. Tikai valsts un reliģisko organizāciju attiecību līdzšinējās pieredzes rūpīga analīze var palīdzēt rast visu ar reliģiskajām organizācijām saistīto ļoti atšķirīgo problēmu derīgus risinājumus.

Pēdējā laikā strauji vairojošos jauno reliģisko kustību aktivitātes nav tikai Latvijas problēma, tomēr šeit, tāpat kā visās nesen no totalitārā režīma atbrīvojušās Austrumeiropas valstīs, tā ir gluži jauna problēma. Jaunās reliģiskās kustības un pat sektas strauji ienāk šajās valstīs un aktīvi cenšas iespiesties to tradicionālajā kultūrvēsturiskajā vidē, radot lielu nemieru un grūtības. Sakarā ar tūkstošgades miju pat senajam kristietības šūpulim Izraēlai radās problēmas, protams, ne jau ar senajām kristīgajām konfesijām, bet ar denominācijām un jaunajām kustībām, kuru adepti visai īpatnējā veidā gatavojās sagaidīt pasaules galu.

Un tomēr nevajadzētu ietekmēties no šādām, lai arī plaši izplatītām parādībām un mainīt valsts attieksmi pret reliģiju vispār. Visi valsts centieni, kaut arī labi domāti, ar represiju palīdzību ietekmēt cilvēku reliģisko dzīvi neizbēgami beidzas ar sociāliem satricinājumiem. Jāmeklē iespējas, kā atrisināt ar reliģiju saistītās problēmas ne tikai likumu (tiesību aktu) ceļā, bet vienlaikus mainot arī pilsoņu sabiedrisko apziņu. Tieši tāpēc grāmata par procesiem Baznīcā, kas sarakstīta no jurista redzes viedokļa, ir vitāli svarīga visiem.

Cilvēku tiesiskās apziņas veidošana šobrīd ir gandrīz tikpat nozīmīga kā pareizas likumdošanas un likumu piemērošanas prakses attīstība. Tiesības dibināt apvienības garantē starptautiskie un vietējie tiesību akti, par kuriem daudzi ir atšķirīgās domās. Tomēr nav tik svarīgi atšķirīgie uzskati, kā tas, ka šo starptautisko likumu piemērošanai Latvijas pašreizējā situācijā ir jābūt precīzai un adekvātai, ņemot vērā it visus apstākļus, bet jo sevišķi tos, kuriem ir visciešākā saistība ar valstiskuma sargāšanu un sabiedrības demokrātisku attīstību.

Līdzšinējā likumdošanas praksē reliģijas jomā Latvijā netrūkst kļūdu. Labu gribot, tiek radīti riskanti precedenti. Tā, piemēram, daudzus neapmierina pašreizējā Reliģisko organizāciju likumā iekļautais princips: Latvijā vienai konfesijai var būt tikai viena Baznīca. Un, kaut arī šādas normas noteikšanai ir bijuši savi objektīvi iemesli, kas grāmatā vēlāk tiks sīkāk analizēti, tomēr jāatzīst, ka, ja šo principu konsekventi īstenotu dzīvē, Latvijas reliģiskā infrastruktūra tiktu neatgriezeniski sagrauta. Un to būtu paveicis tikai šis viens grozījums likumā! Lai šādi precedenti likumdošanā neatkārtotos, arī Baznīcu cilvēkiem ir jāstudē likumdošana un jāattīsta tiesiskā apziņa. Baznīcām ir jāapmāca savi juristi, kas orientētos ne tikai īpašuma apsaimniekošanā vai tā atgūšanā,

bet arī pārzinātu valsts un Baznīcas attiecību pamatprincipus. Ne tāpēc, ka valsts būtu Baznīcas ienaidnieks, kas labi jāpazīst, bet gan tāpēc, ka demokrātiskā sabiedrībā lielā mērā no pašu Baznīcu centieniem ir atkarīga valsts attieksme pret Baznīcām. Lielā mērā no valsts attieksmes pret Baznīcām un rīcības ar reliģiju saistītos jautājumos ir atkarīga arī Baznīcu attieksme pret valsti.

Cits problemātisks pašreizējā Reliģisko organizāciju likuma punkts saistīts ar Baznīcas mācību. Proti, likumā sacīts, ka reliģiskai organizācijai savos statūtos jādeklarē un jāapraksta sava mācība. Manuprāt, šādas informācijas novērtēšana sniedzas pāri valsts kompetencei. Tiek skaidrots, ka tādējādi tiekot pārbaudīta attiecīgās organizācijas lojalitāte pret valsti. Domāju, ka tas ir ārkārtīgi naivs arguments. Šķiet, pašreiz Latvijā neatradīsies neviena organizācija, kas savos statūtos atklāti deklarētu, ka tajā, teiksim, tiek pielūgts Sātans, kaut gan šāda kulta klātbūtne Latvijā ir iespējama un ārzemēs pastāv oficiāli reģistrētas tāda veida grupas. Minētā punkta pieņemšana Reliģisko organizāciju likumā acīmredzot ir saistīta ar mēģinājumu izvairīties no pašiznīcību un pretsabiedrisku darbību veicinošu kustību klātbūtnes. Doma pati par sevi, protams, ir laba, tomēr tās īstenošanas mēģinājums izskatās diezgan bērnišķīgs. Manis teiktais nebūtu jāuztver kā pārmetums šā likuma veidotājiem. Šādi kuriozi rodas no vēlēšanās problēmas pilnībā atrisināt katrā atsevišķā likumā (šajā gadījumā — Reliģisko organizāciju likumā). Kad pieredze ir maza un problēmas patiešām nopietnas, cilvēki vēlas, lai viss notiktu saskaņā ar teicienu "dubults neplīst". Tomēr vēlreiz jāuzsver, ka tieši šādu apsvērumu dēļ minētais punkts Reliģisko organizāciju likumā ir naivs, praksē viegli izpildāms, bet "tukšs".

Pašlaik ir daudz pretrunu un nepilnību likumos, bet esmu vienisprātis ar Satversmes tiesas tiesnesi Ilmu Čepāni, kas apšauba, ka pretrunas likumos tiek radītas speciāli, kā tas dažkārt tiek apgalvots. Galvenais likumu un citu normatīvo aktu nesakārtotības iemesls ir kvalificētu, neatkarīgu un labi atalgotu ekspertu trūkums.[6] Savukārt, lai eksperti būtu kvalificēti, ir jābūt avotiem, no kuriem viņi varētu iegūt nepieciešamo informāciju. Esmu pārliecināts, ka viens no tādiem avotiem varētu būt šī grāmata. Tā tapusi, apkopojot vairāku gadu darba pieredzi Tieslietu ministrijas struktūrā, kurai ar likumu noteikts pienākums būt par valsts un Baznīcu kontaktpersonu. Būdams Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors un saskāries ar valsts un Baznīcu attiecību juridiskajiem jautājumiem, bieži esmu nožēlojis, ka nav tādas grāmatas, kurā varētu rast atbildi uz daudzajiem ar reliģiju saistītajiem praktiskas dabas jautājumiem, kādi ikdienas darbā jārisina ierēdņiem un citiem valsts darbiniekiem. Ir teoloģijas grāmatas, ir reliģijas vēstures grāmatas, ir grāmatas par denomināciju un sektām, ir daudz grāmatu par tradicionālajām Baznīcām. Taču tādas grāmatas, kurā būtu apkopots viss valsts darbiniekam nepieciešamais un noderīgais sakarā ar Baznīcas institūcijām, Baznīcas darbiniekam, saskaroties ar valsts institūcijām, nav. Taču Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā ir jau uzkrājusies zināma pieredze un informācija, radies plašs faktu un precedentu materiāls. Analizējot šo materiālu un meklējot kopsakarības, bija nepieciešams izpētīt praktisko jautājumu teorētiskos risinājumus. Radās daudz secinājumu, un sapratu, ka nav pareizi tos paturēt tikai savā ziņā, daudz lietderīgāk būtu tos publiskot. Pēc vairāk nekā piecdesmit

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

publikācijām gan Latvijā, gan ārzemēs nācu pie secinājuma, ka šīs publikācijas jāpārstrādā, jāpapildina, jāapkopo un jāizdod atsevišķā grāmatā. Grāmatā "Valsts un Baznīca" paustais skatījums uz reliģiska rakstura jautājumiem, protams, radies pirmām kārtām no valsts izpildvaras pozīcijām — gan ne bez teorētiska vispārinājuma. Iespējams, ka daudzu grāmatā aplūkoto, ar Baznīcu saistīto problēmu iztirzājums ticīgam cilvēkam liksies visai savāds, jo tās visas aplūkotas likuma jeb tiesību normu aspektā, viss virzīts uz tiesiskās apziņas rosināšanu un nostiprināšanu sabiedrībā, gan tās sekulārajā daļā, gan arī ticīgo aprindās, — tātad uz vēl vienu iespēju veidot visu sabiedrības locekļu savstarpējo izpratni, saprašanos un saliedēšanos. Tas noteikti ir uzdevums, kas pārsniedz tīri juridisku lietderību. Šā iemesla dēļ esmu centies, cik bija iespējams, padziļināt arī praktizējošā jurista un valsts ierēdņa skatījumu uz reliģiska satura jautājumiem. Atjaunojot totalitārā režīma sagrautās valsts un Baznīcas attiecības, mums, valsts un Baznīcu darbiniekiem, jācenšas panākt viens otram pretī. Ir skaidrs — lai arī Baznīcu darbinieki varētu sekmīgi darboties, viņiem jāredz "medaļas otrā puse".

Strādājot Tieslietu ministrijā un no valsts puses pārraugot partijas, arodbiedrības un reliģiskās organizācijas (protams, ne jau reliģiskās brīvības izpausmes, bet gan to darbības aspektu, ko varētu apzīmēt ar juridiskas personas darbību valstī un sabiedrībā), bieži esmu konstatējis gadījumus, kad tiek pārkāptas tieši ticīgo cilvēku un reliģisko organizāciju tiesības. Šie gadījumi attiecināmi uz to pārkāpumu kategoriju, kurus senie romieši apzīmēja ar teicienu — *damnum absque in juria**, jo tieši reliģioziem cilvēkiem bieži vien nav naudas, laika vai vēlēšanās tiesāties ar kaitnieku. Tādējādi Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas atkal nākas cīnīties par ticīgo ļaužu tiesību atjaunošanu, to tiesību, kas pirmās brīvvalsts laikā, kā redzēsim, jau bija saprātīgi un labi nodrošinātas. Ticīgie cilvēki un reliģisko organizāciju pārstāvji ar ļoti retiem izņēmumiem pat nezina savas tiesības un, bez šaubām, neprot tās aizsargāt. Šajā ziņā situācija valstī noteikti jāmaina. Arī tāpēc tika uzrakstīta šī grāmata. Ir taču skaidrs, ka jebkuras personas, arī juridiskas personas, brīvības pakāpe ir lielāka, ja tā skaidrāk apzinās savas iespējas. Gribētos, ka, izlasot šo grāmatu, ikvienam rastos priekšstats par reliģijas brīvību kā cilvēktiesību neatņemamu sastāvdaļu; uzlabotos valsts un Baznīcas attiecības, reliģisko organizāciju (juridisko personu) juridiskā kultūra, tādējādi mazinot negribētos likumpārkāpumus; visā sabiedrībā padziļinātos tiesisko institūtu būtības izpratne un tiesiskā apziņa. Redzu arī praktisku nepieciešamību atjaunot Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē mācību priekšmetu "Valsts un Baznīcas attiecības"**. Dažās reliģiskajās mācību iestādēs jau pastāv līdzīga satura mācību priekšmets ar nosaukumu "Baznīca sekulārajā vidē".

Kādas iespējas tiesiska un demokrātiska valsts var pavērt saviem ticīgajiem iedzī-

---

* *Damnum absque in juria* (lat.) — kaitējuma izdarīšana bez juridiskām sekām (šāda situācija iespējama, ja cilvēkam nav naudas, laika vai gribas tiesāties ar kaitnieku).

** Kopš 2000. gada fakultātes mācību programmā iekļauts mācību priekšmets "Baznīcas tiesības" (atjaunojis R. Balodis).

votājiem? Kā valsts spēj nodrošināt patiesu reliģijas brīvību savā teritorijā? Kādai būtu jābūt valsts institūciju un reliģisko organizāciju savstarpējai atbildībai un sadarbībai?

Šo iespēju pilnvērtīgai apzināšanai vispirms nepieciešama jēdziena *reliģija* padziļināta izpratne. Tas ir ietilpīgs jēdziens, kuru Hēgelis, Kants un citi ievērojami domātāji apzīmē ar vārdu *kategorija*.[7] Šai kategorijai ir vairāki aspekti, bet grāmatā vissvarīgākais ir teoloģiskais aspekts un juridiskais aspekts. Tie ir ļoti atšķirīgi, un mums ne vienu reizi vien nāksies aplūkot abu šo aspektu savstarpējās attiecības, lai dziļāk izprastu atsevišķās, ar reliģiju saistītās problēmas valsts dzīvē.

Teoloģiskajā aspektā reliģija ir mācība par neaptveramo, savukārt šīs kategorijas juridiskais aspekts ir strikti klasificējams. Šajā darbā tiks pētīti reliģijas un tās praktisko veidojumu tiesiskie principi, atklājot to saturu, parādot teorētiskās normas (tēzes) būtību, caur ko jurisprudence patiesībā arī kļūst par tiesību avotu.

Lai darbs būtu saprotamāks ārpus juristu aprindām un rosinātu tiesiskas apziņas iemiesošanos sabiedrības dzīvē, savu iespēju robežās esmu centies dažādu valstisko institūciju darbību un to kompetences aspektus ilustrēt ar praktiskiem gadījumiem — precedentiem, bieži vien sekodams principam *quis, quid, ubi, quibus, auxiliis, cur, quomdo, quando**. Tādējādi esmu vēlējies arī atgādināt topošajiem juristiem, ka viņiem vienmēr jāsaglabā spēja brīvi un dabiski pāriet no visu problēmu teorētiskā skatījuma, kas, līdzīgi rentgenstariem, izgaismo to būtību, uz bagāto un "mūžam zaļo" dzīves praksi, kurai galu galā jākļūst par katra īsta jurista radošās iedvesmas avotu.

No visa šajā grāmatā teiktā būs redzams, ka tā nav uzrakstīta no reliģioza cilvēka pozīcijām, tomēr arī ne no ateista skatapunkta. Tā uzrakstīta no jurista pozīcijām, no demokrātiskas valsts institūciju pozīcijām, kuru galvenais uzdevums ir nodrošināt visu valsts iedzīvotāju — gan ticīgo, gan neticīgo — tiesības, kā arī rūpēties par tiesisku kārtību valstī. Ja grāmatas vienīgais adresāts būtu šāds valsts ierēdnis, tad tās moto varētu būt Epiharma (550. — 460. p. m. ē.) teiciens: *paturēt skaidru prātu un neaizmirst šaubas*. Tas, protams, neizslēdz manas personiskās simpātijas un cieņu pret patiesi lielām reliģiskām autoritātēm, ievērojamiem juristiem, seno un jaunāko laiku filozofiem, politiķiem un citām personībām. Arī attiecībā uz reliģiju man ir savs viedoklis, bet tā popularizēšana nav šīs grāmatas uzdevums.

Darbā bieži būs sastopamas atsauces uz autoritātēm un pasaulē vispāratzītiem principiem. Daudzi ierosinājumi uzlabot likumdošanu vai praktisko pieeju likuma traktējumam tiks pamatoti ar ārvalstu precedentiem. Vienlaikus, atzīstos, man sevišķi tuva ir arī Latvijas brīvvalsts pieredze, tās autoritātes — arī jurisprudences jomā.

Ko vēl gribētu teikt savam lasītājam, pirms viņš atver grāmatu "Valsts un Baznīca"? Valsts varas "tehnologs" Mišels Fuko grāmatā "Patiesība. Vara. Patība" kā būtiskākās no vienpadsmit parādībām, kuras policijai (tiesībsargājošām institūcijām) jānovēro katrā valstī, min tikumību, veselību, sabiedrības drošību un reliģiju. Mūsdienu Latvijā, kad

---

* *Quis, quid, ubi quibus, auxiliis, cur, quomodo, quando* (lat.) — kas, ko, kur, ar kā palīdzību, kāpēc, kādā veidā, kad.

vērojama strauja jauno reliģisko kustību ieplūšana, ir nepieciešama cita pieeja arī reliģisko organizāciju reģistrēšanā. Šim jautājumam grāmatā pievērsta liela uzmanība. Visbeidzot, kļuvusi nepieciešama ļoti nopietna un pārdomāta valsts politika visā reliģijas jomā.

Un vēl kāds paradokss: bez labas teorijas nav iespējams atrisināt nevienu nopietnu problēmu, tomēr pareizu attīstības ceļu var atrast tikai caur praksi. Starp citu, tieši praktiskā pieredze apstiprina, ka valsts aparātam tomēr ir jāierobežo cilvēku dabiskās tiesības ticēt un izplatīt reliģiju vispārības labā. Tas nepieciešams, lai valsts savā teritorijā spētu nodrošināt sabiedrisko kārtību, sabiedrības drošību, veselību, lai tiktu ievērotas tikumības normas, kā arī citas būtiskas un vispārzināmas pamattiesības un brīvības. Pretēja alternatīva būtu haoss un patvaļa. Nekādā gadījumā ar reliģiju vai ticību, ko praktizē cilvēks, nedrīkst maskēties, īstenojot amorālus vai pretlikumīgus mērķus. Ar reliģiskiem motīviem nevar attaisnot likuma nepildīšanu vai pat noziegumus.

Viena no ievērojamākām mūsu laikmeta parādībām ir tā, ka cilvēks vairāk nekā jebkad agrāk pats plāno un veido politisko un tiesisko kārtību, kurā viņš dzīvo. Savukārt viens no tradicionālās Baznīcas mērķiem ir spēcīga un garīgi vesela sabiedrība, tāda sabiedrība, kuras gars paļāvībā uz Dievu un Viņa likumiem spētu brīvi izvēlēties morālu rīcību, nevis būtu pakļauts dažu savtīgu un tendenciozu personu varai un manipulācijām. Sektas toties nesniedz personai brīvību, bet gan pakļauj to. Ko darīt? Kā precīzi novilkt dzīvo un vienmēr mainīgo robežu starp nepieciešamību ievērot apziņas brīvību un sargāt sabiedrības drošību, kārtību, fizisko un garīgo veselību? Laikraksti ir pilni ar neprofesionāļu spriedumiem un skandaloziem rakstiem par šiem tematiem. Un, kaut arī tiesu praksē sabiedriskā doma un, jo sevišķi, sabiedrībā nostiprinājušās tradīcijas ir ļoti svarīgs un vērā ņemams faktors, valsts aparāts vairs nevar un nedrīkst iegūt informāciju tikai no skandaloziem avīžu rakstiņiem vai neprofesionāļu spriedumiem, kas balstīti un tiem. Cilvēki, kuriem sava amata stāvokļa dēļ bieži nākas izdarīt izvēli starp nepieciešamību ierobežot un nepieciešamību garantēt personas brīvību, dziļi un nopietni sāk meklēt atbildi uz jautājumu: kā to darīt? Varbūt grāmata sniegs atbildi kaut vai uz šo jautājumu. Zināmā mērā arī tā būs subjektīva atbilde, taču, pirmkārt, — vai tiesu praksē, kur tik liela loma ir cilvēku paražām un sabiedriskajai apziņai, objektivitāte nav tā pati subjektivitāte, kas jau ieguvusi vispārēju izplatību? Tieši to, kas jau ieguvis vispārēju izplatību valsts un Baznīcu attiecību praksē, centīšos sevišķi izcelt šajā grāmatā. Otrkārt, vai gan kā citādi var rasties objektivitāte kā vienīgi no subjektīvās pieredzes, cenšoties to apjēgt ar loģisku spriedumu palīdzību? Savukārt pati spēja spriest noteikti ir spēja domāt par atsevišķo, pakārtojot to vispārinātajam (I. Kants).[8] Praktiskās pieredzes analīze valsts un Baznīcas attiecību jomā šajā grāmatā tiks veikta uz vispārīgu tiesību principu pamata.

Esmu diezgan pedantiski apkopojis šo praksi, bet par īstajiem šās grāmatas autoriem savā ziņā var uzskatīt visus tos daudzos cilvēkus, kuri "sarūpējuši" šos precedentus, šo pagaidām vēl ne sevišķi veiksmīgo pieredzi valsts un Baznīcas attiecībās. Tie

ir gan likumdevēji, gan valsts ierēdņi (arī es) un viss Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments. Tie ir baznīcu un citu reliģisko organizāciju cilvēki, ierindas ticīgie un vadītāji.

Un tā — gandrīz visu jau esmu pateicis, atbildot uz daudziem jautājumiem: kā radās šī grāmata, kam tā adresēta, kāds ir tās saturs, kādi ir tās mērķi, kādas metodes un paņēmieni lietoti, lai sasniegtu šos mērķus. Ar nolūku esmu centies šos jautājumus neatdalīt citu no cita, jo bagātajā un daudzveidīgajā reālās dzīves praksē tie vienmēr ir kopā un ietekmē cits citu. Šī grāmata ir izaugusi no valsts un Baznīcas attiecību atjaunošanas praktiskās pieredzes, un atbilstoši tajā tieši ietvertās reliģiskās tematikas dziļumam un daudzveidībai priekšvārda nobeigumā vēlos runāt tikai un vienīgi par šās grāmatas rašanās cēloni šā vārda dziļākajā un bagātākajā izpratnē, līdzīgi, kā to jau daudzus gadu simtus darījuši filozofiskās un teoloģiskās domas pārstāvji. Juristi varbūt vairāk nekā citu profesiju pārstāvji meklē parādību cēloņus. Filozofijā un teoloģijā *cēlonis* ir ietilpīgs jēdziens. Tajā parasti saskata vismaz četrus atšķirīgus aspektus.

Pirmais kādas parādības cēloņa aspekts ir cēloņa substrāta jeb materiāla aspekts.
Lūk, viens piemērs.
— No kā ir izgatavots šis galds?
— No koka.
Cits piemērs (teoloģisks).
— No kā Dievs radīja pasauli?
— *Ex nihilo*, tātad no nekā.

Otrais cēloņa aspekts ir izgatavotāja, veidotāja, radītāja aspekts.
— Kas izgatavoja šo galdu?
— Meistars Kalniņš.
Cits piemērs.
— Kas ir radījis pasauli?
— Dievs.

Trešais cēloņa aspekts ir lietas plāns jeb projekts.

Šajā aspektā meistara Kalniņa galda cēlonis ir rasējums jeb galda projekts, kuru izveidojis vai nu pats meistars Kalniņš, vai arī kāds cits.

Cits piemērs. Cilvēks tiek atbrīvots no ļaunuma saskaņā ar Dieva plānu, kurā ietilpst Vārda (Dieva Dēla) iemiesošanās, Viņa vietnieciskās ciešanas un augšāmcelšanās, tādējādi izpērkot cilvēku mūžīgai dzīvei un vienlaikus rādot viņam patiesi cilvēcīgas attīstības perspektīvu jau tepat šās zemes dzīvē.

Ceturtais cēloņa aspekts, kas Aristoteļa filozofijā pastāv kā jēdziens, ko latīniski izsaka *causa finalis* — beidzamais cēlonis. Tas ir pats svarīgākais cēloņa aspekts. Šajā gadījumā cēlonis faktiski ir mērķis. Tātad mērķis kā cēlonis.
— Ar kādu nolūku radīts šis galds?

— Lai pie tā būtu iespējams ērti strādāt vismaz astoņas stundas dienā.

Un visi pārējie cēloņa aspekti ir pavisam īpašā veidā saistīti ar šo mērķa aspektu.

Šās grāmatas plāns jeb projekts ir teorētiskā doma: gan juridiskā, gan — cik nu man tas bija iespējams — arī teoloģiskā. Šis projekts paredzēts, lai lasītājs gūtu priekšstatu, kas ir valsts, kas ir reliģija, kādas mēdz būt un kādām būtu jābūt attiecībām starp valsti un Baznīcu.

Pateicos visiem, kas palīdzēja tapt šai grāmatai: Sorosa fondam— LATVIJA, Silvijai Fricbergai, Jānim Pujatam un jo sevišķi — savai vienīgajai mīlestībai — dārgajai sievai Sintijai. Tikai pateicoties viņas sniegtajam atbalstam un sapratnei par manu brīvā laika atraušanu ģimenei un "tērēšanu" šai grāmatai, es varēju to uzrakstīt.

Un visbeidzot — šās grāmatas *causa finalis*. Tā radusies ar nolūku uzlabot valsts un Baznīcas tiesisko attiecību praksi mūsdienu Latvijā.

[1] *The Role of the Churches in the Renewing Societies* // Lectures and Documents Budapest symposium March 3—5. 1997 / Published by the International Religious Liberty Association (European Section). — 1998. — P. 27.

[2] ANO Ģenerālā Asambleja. Oficiālās atskaites. 36. sesija. Papildinājums nr. 51 (A/3651). — 231.—233. lpp.

[3] *Dirans B.* Vispārējā cilvēktiesību deklarācija // Diena. — 1995. — 12. janv.

[4] *Apsītis R.* Satversmes tiesa — valstij un sabiedrībai // Latvijas Vēstnesis. — 1997. — 8. jūl.

[5] *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. — R., AGB, 1998. — 31. lpp.

[6] *Čepāne I.* Zemes pārdošanas likumu likumi // Diena. —1995. —16. janv.

[7] *Кант И.* Критика чистого разума. — М.: "Мысль", 1994. — С. 107.

[8] *t. p.* Критика способности суждения. — М.: Искусство, 1994. — С. 50.

I. Reliģija valstī

1. Kas ir reliģija, un kāpēc valsts institūcijām tā jāuztver nopietni

> Šie likumi nav radušies ne šodien, ne vakar, tie ir dzīvi mūžīgi; un neviens nezina, kad tie vispār atklāti.
>
> *Sofokls. "Antigone"*

> Ar jēdzienu *Dievs* pieņemts izteikt nevis neapzinīgi eksistējošo lietu dabu, kas ir to pamats, bet gan Augstāko Būtību, kurai būtu jābūt lietu radītājai caur saprātu un brīvību.
>
> *I. Kants*[1]

Uz revolūcijām un teroru vērstā komunistiskā ideoloģija jau sākotnēji pauda uzskatu, ka Baznīca un reliģija vispār ir īpaši radīts garīgās ietekmēšanas veids, lai nomāktu tautas masas. Komunisti deklarēja, ka reliģija sankcionējot cilvēka atkarību un apspiestību un sniedzot šo parādību reliģisku izskaidrojumu un attaisnojumu. Tādējādi izpaužoties reliģijas narkotiskā ietekme, ko savās interesēs vienmēr esot izmantojusi un turpinot izmantot ekspluatatoru šķira. Turklāt reliģija traucējot pareizi izzināt cilvēka vietu un lomu sabiedrībā. Lielais pasaules pārveidotājs un proletariāta diktatūras vadonis Ļeņins pat izteicies, ka "cilvēci nomācošie reliģijas spaidi ir tikai sabiedrības iekšienē pastāvošo ekonomisko spaidu produkts un atspoguļojums"[2].

To, ka tas tā nav, pierāda gan cauri laikiem pastāvošie teoloģiskie priekšstati, gan šiem priekšstatiem atbilstošā noturīgā filozofiskā doma. Par komunistiskās filozofēšanas absurdu sevišķā veidā liecina arī astoņdesmit gadu ilgā padomju režīma bezspēcība "izravēt reliģijas nezāli" no "plaukstošā" sociālisma cēlāju apziņas. Tāda ir realitāte, un ar realitāti nākas rēķināties vairāk nekā ar jebkādiem apgalvojumiem. Apgalvojumi vispār ir interesanta parādība. Neviens apgalvojums šajā pasaulē nevar tikt attiecināts uz visiem sprieduma objektiem visos laikos, pat ja tas balstīts uz neapgāžamiem faktiem un likumsakarībām. Un, pat ja apgalvojums attiecas uz kādu

pastāvīgu, būtiski nemainīgu lietu vai parādību, pats apgalvojums nevar palikt nemainīgs, jo, pirmkārt, tas, ko vispār var ietērpt konkrētos vārdos, šķiet, vienmēr vairāk attiecas uz mūžam mainīgo dzīves virskārtu, un, otrkārt, ja arī ir atrasti labi un precīzi vārdi, kas noteiktā laika posmā pilnīgi izsaka būtisku un nemainīgu realitāti, tad tomēr droši var apgalvot, ka, laikam ritot, cilvēks šiem vārdiem sāk piešķirt citu nozīmi, bet būtiski nemainīgā izteikšanai meklē aizvien jaunus vārdus.

Attīstoties sabiedrībai un tās sarežģītajām attiecībām, mainās arī spriedumi un apgalvojumi par Baznīcu, kas ir reliģijas glabātāja un izplatītāja. Mūsdienu cilvēks, izrunājot vārdu "reliģija", šajā jēdzienā iekļauj arī mācītāju, kas pauž un skaidro reliģiju, kā arī ticīgos, kuri to uzklausa un pieņem. Juridiskās kategorijās izsakoties, reliģijas subjekts ir cilvēks, bet objekts — Dievs. Reliģijas subjekta darbība izpaužas kultā, bet reliģijas pamatojums balstās uz mācību vai, precīzāk izsakoties, uz sapratni, kāda īsti ir šī mācība.

Komunisti mēģināja izskaust gan reliģisko praksi, gan reliģiskās pārdomas, aizstājot to visu ar vienu vienīgu komunisma mācību. Un, kaut arī reliģiskais kults nav racionāli izskaidrojams, tomēr tas pastāvēja un turpina pastāvēt, it kā tieši norādot uz būtisku realitāti, kas nav izsakāma nekādos vārdos. Un, kaut arī laika gaitā zināmas pārmaiņas piedzīvo vārdos izteiktais šās realitātes skaidrojums, tas nebūt vēl neliecina par reliģijas vai ticības objekta mainību vai pat par tā neesamību.

Toties pati komunistiskā ideoloģija daudzējādā ziņā ir savdabīga pseidoreliģija. Tāpat kā reliģijā, arī šajā pasaules uzskatā viss balstīts uz izvēli — ticēt vai neticēt Dieva eksistencei, vēl vairāk — uz izvēli ticēt, ka Dieva nav, apzināti atsakoties pārbaudīt ticīgo cilvēku pieredzi. Tas, protams, ir brīvas izvēles jautājums. Tomēr komunistiskā ideoloģija, sev par postu, neņēma vērā vēl kādu apstākli: reliģija nav vienīgi ticība aizkapa dzīvei, bet arīdzan būtisks, laicīgo dzīvi regulējošs cilvēku sasaistes mehānisms, viņu kopesamības pamats. Ja valstī dominē reliģioza nostādne, cilvēku morāle izpaužas kā godprātīga reliģisko priekšrakstu pildīšana, un jāteic, ka daudzām — jo sevišķi lielajām — reliģijām praktiskie priekšstati, kā cilvēkam jādzīvo pasaulē, ir visai līdzīgi un zināmā mēra pat neatkarīgi no katras atsevišķās reliģijas priekšstatu dziļākās jēgas. Šī atziņa neticīgiem cilvēkiem bieži vien kalpo par argumentu, lai neatzītu reliģijas lielo nozīmi veselīgas morāles uzturēšanā sabiedrībā. Tas ir aplams secinājums, jo iespēja sasniegt vienu un to pašu pozitīvo rezultātu sabiedrības morālajā jomā ar dažādu reliģiju palīdzību gan nenozīmē iespēju sasniegt tikpat labus rezultātus bez jebkādas reliģijas. Valstī, kur morāle nav saistīta ar reliģiju, nereti rodas citas problēmas, pat vēl lielākas. Ja praktiski visa sabiedrība ir orientēta uz laicīgo un morālās kārtības uzturēšana valstī balstās vienīgi uz pienākumu ievērot likuma normas, bet sabiedrība kopumā nespēj atrast dziļāku pamatojumu, kāpēc šīs normas būtu jāievēro, tad labākajā gadījumā tās tiek ievērotas vienīgi paraduma dēļ, tikai tāpēc, ka visi tā dara. Tādējādi patiesi morālas rīcības un uzvedības vietā pakāpeniski stājas stereotipi, kuru pamatā ir sabiedrisko uzskatu kontrolēts (ar nosodījumu, atzinību vai apbrīnu) individuāls paradums un no šādiem paradumiem pakāpeniski izveidojušās tradīcijas.[3] Tieši tādā veidā sākotnēji

reliģiozā sabiedrībā paaudžu nomaiņas rezultātā reliģija var zaudēt savu vadošo lomu, un tad eksistenciālo priekšstatu darbības forma dod vietu morālai uzvedībai kā paradumam. Jēgas skaidrība zūd, paliek tikai ne ar ko nepamatota iekšēja pienākuma nojausma. Galarezultātā var izzust arī tā, jo sevišķi, ja to sekmē kāda īpaši radīta ideoloģija, piemēram, ateistiskais zinātniskais komunisms, kas patiesībā ir augstāko morālo un ētisko vērtību visai smaga deformācija, kas pamatota ar šķiru cīņas ideju. To esam jau pieredzējuši, un rezultāts ir prātam gluži vai neaptverama morāles noplicināšanās. Par laimi, demokrātiskā sabiedrībā, kur valda patiesa apziņas brīvība, reliģiozi cilvēki ne tikai var brīvi paust savus morālos uzskatus, bet viņi tos ļoti bieži pavisam tieši un neviltoti iedzīvina visā sabiedrībā. Attiecībā uz cilvēktiesību ievērošanu jāatzīst, ka nav jau nekādu pretrunu starp tiesiskas demokrātiskas valsts nostāju un, piemēram, to, ko pauž katoļu Baznīcas vadītājs pāvests Jānis Pāvils II. Vēl vairāk: skaidri redzams, ka Baznīcas apliecinātās cilvēktiesības "nonāk tālāk par to, ko spēj paveikt taisnīgums"[4]. Pāvests apliecina, ka cilvēktiesību respektēšana nenozīmē tikai šo tiesību aizsargāšanu ar likuma palīdzību. Tā pieprasa ievērot visus aspektus, kuri izriet no cilvēka cieņas jēdziena, kam jābūt katra laba likuma pamatā.[5]

Šobrīd mūs vairs neapdraud zinātniskā komunisma ideoloģija, taču, lai cik tas būtu savādi, sabiedrības morālās problēmas ir līdzīgas vēl nesen piedzīvotās ideoloģijas radītajām. Kāpēc?

Reliģiozi ļaudis tic tam pārdabiskajam spēkam, kas nevis iznīcina, bet gan uztur un varbūt pat pilnveido mūsu dabu. Toties mūsdienu sekulārais cilvēks bieži izveido savu mākslīgo pasaulīti (piemēram, ar interneta palīdzību) un zaudē dabiskās saknes, kas savukārt ved uz tehnoloģisku, racionāli izskaitļotu pasaules izpratni, bet, Maksa Vēbera vārdiem runājot, "matemātiski orientēta domāšana izdzen dzīves jēgu". Jaunie mūsdienu dzīves apstākļi nepārprotami spiež atkal meklēt ceļus, kā likt šķēršļus totālajai agresivitātei, visu agresivitātei pret visiem. Šāds ceļš cilvēces vēsturē vienmēr ir bijusi reliģija. Reliģijas pamatā ir vienots pasaules uzskats, kuru veido priekšstati par realitāti un tās likumsakarībām. Kopēja īpašība visām pasaules reliģijām ir ticība. Reliģija parasti nav iedomājama bez ticības vienam vai vairākiem pārdabiskiem, pārcilvēciskiem spēkiem, ko izjūt un pārdzīvo kā svētumu. Priekšstats par svēto, svētuma konkrētais saturs katrai reliģijai un zināmā mērā pat katram cilvēkam var atšķirties. Tieši šīs atšķirības arī nosaka konkrētā cilvēka attieksmi pret apkārtējo sabiedrību un tās norisēm. Pasaules lielās reliģijas vieno fakts, ka neviens patiesi reliģiozs cilvēks nešaubās par pārdabiska svētuma esamību un nepieciešamību tiekties uz morālu pilnību. Ja gribam būt objektīvi, nākas atzīt, ka sabiedrības morālā atveseļošana lielā mērā turas tieši uz reliģiozo cilvēku pleciem. Interesanti atzīmēt, ka pirms dažiem gadiem kādā televīzijas intervijā Latvijas katoļu arhibīskaps Jānis Pujats, jautāts, vai tad neticīgam cilvēkam nevar būt tādu augstu ideālu kā cieņa pret dzīvību, dzimtenes mīlestība, darbīgs taisnīgums un griba palīdzēt nabagajiem, nekavējoties atbildēja: "Bez šaubām, ka var!" Un pēc tam pajautāja: "Bet bez ticības Dievam — vai būs spēks tos piepildīt dzīvē?" Par to katrs lai spriež pats un cenšas dzīvē pierādīt sava sprieduma pareizību. Šāda "sacensība"

starp ticīgajiem un neticīgajiem cilvēkiem nāk tikai par labu gan sabiedrībai, gan cilvēcei kopumā.

Mēģināšu padziļināt priekšstatu par reliģiozitāti — par ticīgiem un neticīgiem cilvēkiem — un ievirzīt sarunu par reliģiozo cilvēku attieksmi pret valsti.

Jau rakstīju, ka ticēt Dieva esamībai no loģikas viedokļa nebūt nav aplamāk kā ticēt, ka Dieva nav. Lai cik tas būtu paradoksāli, bieži vien reliģijas noliegums vai cilvēka negatīva attieksme pret reliģiju patiesībā arī ir reliģisks uzskats.

ASV sociologs un filozofs Ērihs Fromms savā grāmatā "Cilvēka destruktivitātes anatomija" akcentē, ka sākotnēji cilvēkā pastāv divas tendences: dzīves mīlestība un nāves mīlestība. Atkarībā no tā, kura tendence viņā ņem pārsvaru, cilvēki dalās *biofilos* un *nekrofilos*. Kad cilvēkā zūd orientācija uz dzīvību, viņā uzliesmo nāves instinkts. Pamatojumu savai idejai Fromms rod faktā, ka civilizācijas radītā tehnikas attīstība vairāk paveikusi cilvēku masveida iznīcināšanas jomā nekā sabiedriskās sadzīves pilnveidošanas jomā. Destruktivitātes pirmsākumus pretēji darvinistiem zinātnieks saskata cilvēka konstitūcijā. Šajā sakarā viņš pieskaras arī reliģijas tēmai. Ē. Fromms pauž ideju, ka pretstats reliģijai nav ateisms Dieva noliegšanas nozīmē. Pretstats ir nihilisms jeb *sociāldarvinisms*. Sociāldarvinisma "reliģija", uzskata Ē. Fromms, ir viens no bīstamākajiem XX gadsimta pasaules uzskatiem. Tās ietekmē panākumus guva nacionālisms un rasisms. Ja pieņemam, ka Hitlers vispār kaut kam ticēja, tad tā būs bijusi ticība evolūcijas likumiem, kas nepārprotami attaisno viņa nežēlību. Sociālismā un nacionālsociālismā ir līdz cinismam atskurbinošs prakticisms un totāls materiālisms, kas valsts iekārtai ir bīstams. Tas noved līdz asiņainam totalitārismam, no kura agri vai vēlu cieš pati sistēma, kas balstās uz šādu nostādni. Zināmā mērā sociāldarvinisma "atskaņa" ir ASV psihologa Beresa Skinera ideja, ka visi cilvēki kontrolē un paši vienlaikus tiek kontrolēti.

Jāatzīst, ka Hitlers nebija "ateisma reliģijas" pārstāvis. Ateisms kā savdabīga reliģija ir pavisam kas cits. Ateistiskā reliģija būtībā ir reliģijas pierādījums *in contradictio**. Tomēr jāuzmanās, lai nenosodītu ateismu vienkārši par to, ka tas ir citāds. Daži uzskata, ka tieši ateisms ir vēl skaidrāks apliecinājums Dieva klātbūtnei. Tas ir tas "aukstā cilvēka" stāvoklis, par kuru Bībelē var lasīt — "esi vai nu karsts, vai auksts, remdenos Es izspļaušu no savas mutes". Vienlaikus tā ir spilgta liecība par Dieva dāvanu cilvēkam — brīvo gribu, ko cilvēks var lietot, pat noliedzot Dieva esamību. Vērtējot kāda cilvēka reliģiozitāti, jābūt piesardzīgam un precīzam. Skaidrs, ka tikumiskā mācība, kurai nav metafiziskā pamata, nevar tikt nosaukta par reliģiju. Nopietnas un dziļas reliģijas ienaidnieks mūsdienās ir ne tikai ateisms, bet arī tāds elkdievības paveids kā (zināmā mērā pat šizofrēniska) tehnikas un tehnoloģijas dievināšana, kas noved pie dvēseles atmiršanas.

Pirms ignorēt ticību, es ieteiktu reliģijas noliedzējiem vismaz padomāt par tās institucionālo spēku, kas cieši saistīts ar reliģisko organizāciju ietekmi gan uz atsevišķu indivīdu, gan uz sabiedrībā un valstī notiekošajiem procesiem. Bet atstāsim dziļākas pārdomas par reliģiju un ticīgiem vai neticīgiem cilvēkiem, filozofiem un teologiem. Mans galvenais uzdevums ir skatīt reliģiju valsts tiesiskās sistēmas kontekstā, saistot to ar juridiskiem pamatjēdzieniem.

---

* *In contradictio* (lat.) — pretstatā, no pretējās puses.

Reliģiozu cilvēku attieksme (lojalitāte) pret valsti nereti tieši izriet no viņu reliģiskās apziņas un ir atkarīga no tās. Jā, reliģija ir pamats tikumībai. Pēc dažu domām — pat valsts dievišķās izcelsmes pamats. Protams, arī šajā ziņā domas dalās. Piemērs stipri atšķirīgiem uzskatiem ir "Jehovas liecinieku" nostāja. Viņi domā, ka valsts ir "no velna", tātad nosodāma vai labākā gadījumā pieciešama parādība. "Jehovas liecinieki", neatbalstot valsts parlamenta vēlēšanu institūtu, vienlaikus apšauba pašu tautvaldības pamatprincipu — demokrātiju.

Nevar arī apgalvot, ka ikviena reliģija ir ticība garīgām, dievišķām būtnēm. Protams, ka tas tā nav. Ir reliģijas bez Dieva, piemēram, konfūcisms un daži budisma novirzieni. Parasti gan ar vārdu *reliģija* tiek saprasta ticība vienam vai vairākiem dieviem.[6] Plašākā traktējumā — ticība jebkādam pielūdzamam objektam.[7] Arī sirdsapziņas stāvoklis vai dzīvošana paļāvībā uz likteni.[8] Pats vārds *reliģija* norāda uz apdomāšanu, uz saites atjaunošanu (sasiešanu).[9] Vai nu tas kādam patīk vai ne, bet reliģija ir neiztrūkstoša mūsdienu Rietumu valstu pavadone. Valstis regulējošie starptautiskie cilvēktiesību normatīvie akti nesniedz *ticības* jeb *reliģijas* definīciju. Ir bijuši mēģinājumi interpretēt šo plašo jēdzienu cilvēktiesību aspektā. Elizabete Odio, ANO speciālā novērotāja reliģiskās tolerances jautājumos, izteikusies skaidri un vienkārši: reliģija ir dzīves skatījums un pamācība dzīvošanai.[10] Pasaulē praktizēto reliģisko mācību un ticējumu saturs ir ļoti dažāds, līdz ar to grūti formulēt vienu vispārēju reliģijas definīciju, kura pareizi attēlotu visu tās paveidu būtību.[11] Visu lielo reliģiju sākotnējie pamati lielā mērā satur vienus un tos pašus pamatprincipus, vienus un tos pašus morāles likumus, kas ietērpti atšķirīgās formās. Dažādās reliģijās tomēr ir visai lielas atšķirības šo principu un likumu akcentu izvietojumā, tāpat arī reliģijas praksē, piemēram, liturģijā. Daudzu lielo reliģiju pamatā atrodam aicinājumu uz harmoniju visā, kas ap mums un virs mums, uz visa pieņemšanu. Tādējādi tās veicina kārtību, saskaņu un solidaritāti. Tomēr ir arī izņēmumi. Atsevišķās reliģijās ir pretēja tendence — ļaunā pielūgšana, arī cilvēku upurēšana... Izšķirt, kas ir reliģija, ir ļoti komplicēti, dažkārt pat neiespējami. Ne visas agrāk pastāvējušās reliģijas saglabājušās līdz mūsu dienām, daudzām no tām vairs nav sekotāju.

Šajā darbā reliģija aplūkota tikai no juridiskā aspekta, tāpēc sīkāk nav iztirzāti specifiskie teoloģiskie temati. Tomēr, lai labā nozīmē darītu piesardzīgus juristus, kuri lasīs šo darbu, vismaz virspusēji pieskaršos vispārējiem reliģiju jautājumiem. Pirms saskarties ar reliģisku organizāciju juridiskas personas statusā, jāsaprot, ka reliģija ir vismīklainākā un visfascinējošākā parādība visā civilizācijas vēsturē. Tā ir vesela asociāciju ķēde sabiedriskajā apziņā, kas rada impulsu spēcīgām cēloņsakarībām.

Dabiskās reliģijas, cilts vai tautas reliģijas izveidojušās pakāpeniskā izaugsmē un nekad nav noliegušas savu izcelsmi, pat tad, kad tās modificējušās savas turpmākās attīstības procesā vai indivīdu radošās aktivitātes rezultātā.

Zemākās no zināmajām dabiskajām reliģijas formām ir tā sauktās animistiskās reliģijas. Pats animisms nav ne reliģija, ne arī avots, no kā tā rodas, bet ir primitīva pasaules uzskata forma, kas atstāj zināmu iespaidu arī uz reliģiju. Šajā reliģijas attīstības pakāpē cilvēks neatšķir subjektīvo no objektīvā, un tādēļ visām lietām, ar kurām nākas saskarties

un no kurām, viņaprāt, nāk kāds spēks, piedēvē tādas īpašības, kādas sastopamas viņā pašā. Šai vietā es tīšuprāt nerunāju par dziļāku izpratni — kas tad īsti ir cilvēkā pašā, bet gan par to, kā cilvēks spriež par visu apkārtējo, kādiem vārdiem viņš izsaka šo spriedumu, tātad — drīzāk par reliģijas psiholoģisko aspektu. Tos priekšmetus vai parādības, no kuriem cilvēks jūtas atkarīgs, viņš pielūdz kā pārdabiskas būtnes. Kā augstāko animisma formu var minēt spiritismu; tas, šķiet, attīstījies no tikko aplūkotās reliģijas formas. (Atcerēsimies, ka šobrīd mēs runājam par reliģijas dažādajām formām, nevis par tās būtību! Reliģijas būtību atstāsim teologu ziņā.) Daļēji tā ir reakcija uz mirušo godināšanas kultu. Spiritismu var nosaukt arī par progresa sekām mūsu zemapziņā. Lai saprastu reliģiju daudzveidības iemeslus, jāatceras, ka cilvēki, tāpat kā pirms tūkstošiem gadu, mēdz jaukt objektīvo ar subjektīvo. Pamatojoties uz tādām ireālām parādībām kā sapņi, vīzijas, īslaicīgas bezsamaņas murgi, klīniskā nāve u. c. un secinot, ka gars zināmā mērā ir neatkarīgs no ķermeņa, viņi parasti savās atziņās un priekšstatos pauž visu savas subjektīvās esamības pieredzi un spēku. Tā rodas ticība gariem, kuri var brīvi pārvietoties un laiku pa laikam piesaka savu eksistenci, vai dvēselēm, kas spējīgas iemājot visdažādākajos priekšmetos; visvarenākie no tiem nes labumu vai ļaunumu, tāpēc tiek pielūgti kā pārdabiski un pārcilvēciski spēki. Zinātnieki nav vienprātīgi savos uzskatos par fetišismu: vai tas ir spiritisma dabiskais turpinājums, vai arī tā ir degradācija. Iespējams, ka abos apgalvojumos ir daļa patiesības. Fetišisms, kas ir būtisks mūsdienu urbanizācijas laikmeta cilvēka reliģisko priekšstatu atspulgs, nozīmē tikai zināmu lietu izmantošanu un godināšanu, kurām tiek piedēvēts mistisks (burvestības) spēks. Savdabīga animisma forma ir totēmisms, kas ir vājāk attīstīta fetišisma variācija. Nevar pārliecinoši apgalvot, ka visas attīstītās reliģijas vispirms ir izgājušas caur šo stadiju. Toties animistisko uzskatu un rituālu pēdas līdz šim brīdim var sastapt cilvēku uzskatos arī Rietumu civilizācijas zemēs un valstīs. Lielā mērā to var izskaidrot ar plaši izplatīto dažādu tautību un rasu asimilācijas procesu Rietumu kultūrā, piemēram, saistībā ar jaunākajos laikos Eiropā ieceļojušajiem bēgļiem vai migrantiem.

Mūsdienu Latvijas tiesībniekus — jo sevišķi praktiķus, kas darbojas reliģijas jomā, — negaida vieglas dienas. Visā pasaulē notiek ļoti strauja, mehāniska dažādu etnosu un rasu sajaukšanās, un kā sēnes pēc lietus aug aizvien jaunas un jaunas reliģiskās kustības, bet, reiz radušās, tās veikli iespiežas "vēl neapgūtos" reģionos. Kļūst grūti atšķirt īstu reliģisku darbību, kas patiešām ir derīga cilvēka iekšējās pasaules sakārtošanai, no dažādām, bieži vien pat bīstamām pseidoreliģiskām izpausmēm, kuras rodas gan no patiesu zināšanu trūkuma, gan no patiesi reliģiozas un dziļas iekšējās pieredzes trūkuma, kas īpaši jūtams bijušā totalitārā ateisma teritorijā. Tāds stāvoklis rada nepārtrauktus draudus, ka neatšķetināmā jūklī var tikt sajauktas visdažādākās elkdievības formas ar patiesu, dziļu un harmonizējošu reliģiozo pieredzi. Mūsdienu sabiedrības atpalicība reliģijas jomā ir īsts atradums dažāda veida savtīgiem un pat ļaunprātīgiem darboņiem, tomēr varam būt droši, ka ikvienu savas darbības ierobežojumu viņi noteikti apkaros reliģijas brīvības vārdā.

No dažādiem paņēmieniem, kā iespējams definēt reliģiju, īpašu ievērību pelna reliģijas definīcija, kas izriet no tiesu lēmumiem, jo tā patiešām vislabāk atklāj reliģijas praktiskās izpausmes. Definīcija plašā nozīmē ir loģiska operācija, kuras procesā tiek

atklāts jēdziena saturs.* Juridiskām definīcijām jābūt iespējami precīzām, pilnīgām un saturīgām. Tām jāpiepilda ar juridisku jēgu termini, kas nereti patapināti no ikdienas valodas. Tās nedrīkst būt dažādi izprotamas, jo tas apdraudētu normas izskaidrošanas drošumu. Tieši tāpēc ar reliģijas definēšanu ir problēmas. Neviena definīcija nesniedz simtprocentīgi drošu atbildi uz jautājumu, kas ir reliģija. Pat ANO, saskaroties ar reliģiju cilvēktiesību jomā, neriskē definēt, kas ir reliģija.[12] Tieši tāda pati attieksme valda attīstītajās Rietumvalstīs. Tā, piemēram, Nīderlandē ne civillikums, nedz arī citi šīs valsts tiesību akti nedod skaidrojumu, kas ir *reliģija* un ko nozīmē jēdziens *Baznīca.* Reizēm civilās tiesas vienkārši dod kaut kādus minimālus skaidrojumus, ko īsti valsts prasa no Baznīcas. Tas ir visai saprātīgs ceļš valsts un Baznīcas attiecību veidošanas procesā.

Jau Hēgelis visai precīzi iezīmējis labus valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību veidošanās priekšnoteikumus. Viņš uzskatīja: ja reliģija ir īsta un patiesa un neizturas noliedzoši pret valsti, nav noskaņota uz asu polemiku ar to, ja tā atzīst un atbalsta valsti, tad šai reliģijai (Baznīcai) "ir jābūt savam īpašumam, iespējai izteikties; un, tā kā reliģiskais kults sastāv no mācības un darbības, reliģijai bez visa iepriekš minētā, protams, jābūt arī tiesībām kontrolēt savus piekritējus — indivīdus, kas atzīst savu piederību reliģiskai kopienai, apmeklē tās dievkalpojumus un kalpo tai"[13].

Valsts tiešām nevar izvairīties no saskares ar reliģiju, tāpēc ka valsti veidojošie pilsoņi ir arī baznīcu locekļi. Un, pat ja cilvēki nav baznīcu locekļi, viņu priekšstats par to, kas būs pēc nāves, var būt nozīmīgs ietekmēšanas un manipulāciju līdzeklis. Ar to valstij jārēķinās. Tikko minētā Hēgeļa piedāvātā reliģijas definīcija labi noder, lai saprastu Baznīcas vietu sabiedrībā. Ne jau tikai no valsts gribas un varas ir atkarīga reliģijas vieta sabiedrībā. Tā atkarīga no daudziem apstākļiem. Piemēram, ekonomiskā krīze var izraisīt kādas jaunas reliģiskas kustības uzplaukumu. Jautājums par reliģijas vietu sabiedriskajā sistēmā ir tikpat vecs un universāls kā pati sabiedrība. Kristīgo konfesiju un to denomināciju uzskatus attiecībā uz savu vietu sabiedrībā daļēji ietekmē tas, vai šo konfesiju un denomināciju akcents ir likts uz Veco vai uz Jauno Derību. Rietumu pasaules attīstība liecina, ka gan Jaunā, gan Vecā Derība ir ietekmējusi pasaules civilizācijas attīstību. Vecajā Derībā nav izteiktas atšķirības starp valsts likumu un Baznīcas (Dieva) likumu, toties tā iezīmējas Jaunajā Derībā. Un ne jau tādēļ, ka Jaunajā Derībā mazāk (vai vairāk) tiktu respektēti Dieva likumi, bet drīzāk gan tāpēc, ka sapnis par iespēju valsts likumus veidot precīzi atbilstošus Dieva likumiem, šķiet, ir izsapņots.

Mūsdienu Rietumu pasaules lielo kristīgo Baznīcu pārstāvji parasti ir valsts un Baznīcas attiecību sekularizācijas piekritēji. Tomēr ir teologi, kas uzskata, ka cilvēks

---

* Izšķir (1) likumdošanas definīcijas, kas satur normatīvos aktus vai balstās uz tiem un kam ir obligāts raksturs; (2) definīcijas, kas izriet no tiesu lēmumiem; (3) doktrinālās definīcijas, ko piedāvā kāda juridiska mācība, skola vai autoritāte. Dažkārt, kad ir grūti formulēt definīciju, likumdevējs izmanto uzskaitīšanas paņēmienu, t. i., uzskaita definīcijā priekšmeta konkrētos variantus, modifikācijas.

tik ļoti ir saistīts ar reliģiju, ka viņu var apzīmēt nevis ar latīņu terminu *homo sapiens*, bet gan ar terminu *homo religious*, jo visa apzinīgā cilvēka vēsture vienlaikus ir arī dievticīgā (vai māņticīgā) cilvēka vēsture.[14]

Kādas ir valsts galvenās intereses? Pirmkārt, lai tā nebūtu apdraudēta; otrkārt, lai cilvēki šajā valstī neapdraudētu cits citu, jo iekšējas nekārtības rada tikpat lielu ļaunumu kā ārējie draudi. Cilvēku reliģiozitāte valsti interesē tikai tiktāl, cik tā izpaužas ārēji. Tieši reliģijas ārējās izpausmes valstij jānovēro. Turklāt jāprot atšķirt reliģijas netiešo ietekmi uz cilvēka uzvedību no pašas reliģijas sabiedriskajām izpausmēm.

Katras atsevišķas Baznīcas vai reliģiskās grupas attieksme pret valsti var būt ļoti dažāda, un, veidojot valsts attieksmi pret reliģisko organizāciju, jāievēro visas iespējamās nianses. Kā jau minēju, "Jehovas liecinieku" mācībā ietilpst noliedzoša attieksme pret valsti, bet parasti tā neizpaužas ārēji — aicinājumos gāzt pastāvošo iekārtu vai sazvērestības gatavošanā pret valsts varu. Tāpēc šo reliģiju var atzīt par valstij nelabvēlīgu, bet tās reliģiskās darbības — par valsts likumiem atbilstošām, jo tās nekaitē ne valsts drošībai, ne kārtībai un arī neapdraud pilsoņus. Protams, valstiskā līmenī atbalstīt šādu reliģiju būtu neprāts. Savukārt nelikumīgā veidā kavēt tās izplatību ir cilvēktiesību pārkāpums. Ir daudz un dažādu veidu, kā ierobežot pilsoņu iesaistīšanos šādās organizācijās. Sevišķi nozīmīgs ir valsts pozitīvais piemērs. Piemēram, tā: "Jehovas liecinieki" apgalvo, ka "valsts ir no Sātana", bet valsts tik un tā patiesi rūpējas, lai visu tās iedzīvotāju tiesības, arī "Jehovas liecinieku" tiesības, tiktu ievērotas. Nepamatoti represējot kādu jauno reliģisko kustību, valsts var iegūt tikai asu pretreakciju. Tādējādi valstij naidīgi noskaņotās reliģiskās organizācijas locekļi vienīgi pārliecināsies, ka viņu vadītājiem bijusi taisnība. Ir jāuzmanās, lai valsts, labu gribot, neizdarītu neko tādu, kas nestu pretēju efektu.

Atsevišķās reliģiskās darbības var definēt kā kulta sastāvdaļas, piemēram, lūgšanas, upurēšanu. Ar *reliģiskām darbībām* ir jāsaprot tādas darbības, kurās reliģiskā izpausme ir tieša, nevis pastarpināta (pastarpināta izpausme ir, piemēram, reliģisku motīvu vadīta tikumiska rīcība). Viena no visizplatītākajām reliģiskās darbības formām ir lūgšana — gan privātā lūgšana, gan arī publiskā lūgšana dievkalpojumā, turklāt visdažādākajās formās — psalmu lasīšana, kopīga dziedāšana un citas. Lūgšana aizņem nozīmīgu vietu kulta darbībās, ko apzīmē ar jēdzienu *dievkalpojums*. Savukārt, piemēram, nīderlandiešu valodā arī mūsdienās vārds, kas apzīmē reliģiju, ir *Godsdienst*, kas burtiskā tulkojumā nozīmē *dievkalpojums* (krieviski — *богослужение*). Tas, ka lūgšanas visdažādākie veidi noteikti ir reliģiska darbība, protams, šaubas nerada. Tomēr cilvēkam "no malas", tātad — neticīgam cilvēkam, precīzi izprast visas reliģiskās darbības nianses un veidus ir neiespējami. Un tiesību sargāšanas praktiskajā darbībā tas nemaz nav vajadzīgs. Tāpēc nav brīnums, ka daudzas valstis (Norvēģija, Vācija, Luksemburga u. c.) ir atteikušās no prakses savā likumdošanā definēt reliģiju un reliģisko darbību. Tikai no tiesu prakses var apjaust, kas šo valstu izpratnē ir reliģiska darbība. Latvijā, kā jau posttotalitārā valstī, kur pierasts visu stingri reglamentēt, sākumā bija pretēja tendence. *Līdz 1998. gadam reliģiskās darbības tika*

definētas kā dievkalpojumi, reliģiskās ceremonijas, rituāli, meditācija un misionārisms (evaņģelizācija). Saskaņā ar jaunākajiem grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā, kas stājās spēkā 1998. gada 20. martā, par reliģisku darbību Latvijā tiek uzskatīta *nodošanās reliģijai jeb ticībai, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas* un sludinot mācību.* Tātad no konkrēta definējuma arī mūsu valsts ir atteikusies, jo ir pareizs uzskats, ka cilvēktiesību konvencijas mērķus varētu apdraudēt situācija, kurā valstij ir vara noteikt (definēt), kas ir un kas nav *reliģiskā pārliecība.* Pašreizējais reliģiskās darbības formulējums Latvijā ir vislabākais reliģisko brīvību garants, kas pārņemts no Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta 1. daļas: "Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē, tā arī kopā ar citiem, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību."

Grāmatā galvenokārt iztirzātas tieši reliģiskās darbības publiskās izpausmes, no kurām atkarīga valsts attieksme pret konkrēto reliģisko organizāciju, tāpēc šajā nodaļā tās netiks detalizēti aplūkotas. Ir svarīgi atzīmēt, ka ikvienā valstī ir reliģiozi cilvēki, tostarp arī tādi, kas nopietni un dziļi izprot reliģijas jautājumus, kā arī nereliģiozi cilvēki — gan tādi, kas orientējas reliģijas jomā, gan arī pilnīgi profāni (saprotamu iemeslu dēļ to ir ļoti daudz). Formāli raugoties, valsts institūcijām nebūtu nepieciešamības iedziļināties specifiskajos, ar reliģiju saistītajos jautājumos. Tām vienkārši jāprot pozitīvi un racionāli atrisināt visdažādāko valsts iedzīvotāju savstarpējo attiecību problēmas un garantēt viņiem likumā paredzētās darbošanās iespējas valsts teritorijā. Tomēr šo institūciju darbiniekiem vajadzētu padziļināt izpratni par reliģijām, īpaši par tām, kas izplatītas šīs valsts robežās.

Reliģijas universālā esamības forma ir *pozitīvā reliģija*, kas ir katras reliģijas galīgā forma. Tā ir praktiskajā pieredzē izveidojusies objektīva realitāte — konkrēta mācība ar mērķiem, iemesliem un motivāciju.[15] Šī mācība ietver arī priekšstatus par to, kas notiek aizkapa dzīvē jeb pēc cilvēka fiziskās nāves.** Ja sarežģītā tieslietā tiesnesis vai ierēdnis zinās konkrētās reliģijas pozitīvo formu, tas palīdzēs pilnībā izprast tiesību pārkāpuma cēloņus. Tieši tādam ir jābūt reliģijas eksperta produktīvas darbības galarezultātam — izprast, vai konkrētā lieta ir saistīta ar reliģiju.

Ekspertam reliģijas jautājumos jānoskaidro, vai tieši reliģiskā pārliecība bijusi iemesls tiesību pārkāpumam un, ja ir, tad — kādā veidā. Pētniekam, kas valsts interesēs aplūko šo problēmu, bez pozitīvās reliģijas izpratnes ir jāpārzina arī teoloģiskie aspekti. *Tomēr teoloģija ir jānorobežo no reliģijas, lai gan tā ir no reliģijas izrietoša zinātne.* Šķiet, valsts varētu neinteresēties par teoloģiju. Teoloģija ir zinātne, kas balstās uz autoritāru

---

* Rituāls ir stingri kanonizēts darbības izpildes veids, kam nav tiešs utilitārs raksturs un kas ir tikai esošās sociālās kārtības, kaut kādu vērtību vai autoritāšu atzīšanas, godināšanas u. tml. simbols.[16]

** Jautājums par apbalvojumu vai sodu nākamajā dzīvē ir izšķirošais attiecībā uz to, vai reliģija ir pietiekami laba, lai valsts to varētu akceptēt. Šajā gadījumā tiek ņemta vērā reliģija nevis kā reliģija, bet tikai kā viedokļu un jēdzienu sistēma, kas var būt "ciešama" vai "neciešama" atkarībā no tās izraisītajām sekām.

principu (uz Svētajiem Rakstiem), bet reliģija ir ticība ar visiem tai piemītošajiem pārdzīvojumiem, darbību un personas iekšējās izaugsmes vai vienkārši pārmaiņu aspektiem. Arī pašas reliģijas mainās un attīstās. Piemēram, babilonieŠu reliģija, kuru sākumā — teokrātiskā sistēmā — personificēja valdniekos, drīz tomēr pārveidojās uzskatā par Dievu — valdītāju un vienlaikus radīja atsevišķu garīdzniecību kulta vajadzībām. Jāievēro, ka dažādu konfesiju teologu viedokļi par reliģiju ir ļoti atšķirīgi, tāpēc juristi vai ierēdņi nevar tos ņemt par pamatu reliģisko tiesību jautājumu risināšanā. Daži no mūsdienu protestantu teologiem, piemēram, P.Tillihs, kristietību vispār atsakās saukt vārdā *reliģija*. Kā uzskata teoloģijas doktors Juris Rubenis, tādējādi šis autors cenšas demonstrēt kristietības atšķirību no pārējām reliģijām.[17] Ja valsts sāks orientēties pēc šādiem kritērijiem, tā nonāks pretrunā ar cilvēktiesībām un vai nu izraisīs sajukumu pati savos kritērijos, vai pat radīs zināmus priekšnosacījumus kādas konfesijas dominēšanai valstī.

Par valsts monokonfesionalitātes jeb kādas konfesijas kundzības pamatu tajā var kļūt valsts tiesību sistēmas un tajā dominējošās reliģijas zināma veida attiecības. Konfesionālā kundzība var veidoties ne tikai tad, ja reliģija izmanto valsti saviem mērķiem, bet arī tad, ja valsts izmanto reliģiju savās interesēs. Laiki, kad reliģiskās institūcijas lielā mērā valdīja pār valsts varu, faktiski ir pagājuši. Tagad monokonfesionalitātes pamatā sāk dominēt valsts intereses. Valsts, kas izmanto reliģiju, rīkojas savtīgi. Savukārt reliģija, kas ļauj ar sevi šādā veidā manipulēt, daudz ko zaudē kā reliģija.

Teoloģija var interesēt garīdzniekus un pārējos ticīgos. Tā var kalpot arī par informācijas papildavotu dziļākas izpratnes veidošanai, kas nepieciešama gan likumdevējiem, gan valsts pārvaldes darbiniekiem un jo sevišķi tiesu darbiniekiem, analizējot konkrētu konfesiju lietas. Tomēr pamatā valsts struktūru darbiniekiem vajadzētu orientēties nevis uz zinātni par reliģiju, bet gan pilnībā uz tiesību jomu. Starp citu, valsts tiesības ir sava veida "valsts teoloģija". Tā domā arī lielākā daļa ticīgo cilvēku, un labas tiesību sistēmas viņi vienmēr respektē. Savukārt valstij nevajag reliģiju uztvert kā tiesību pretnostatījumu, ko nepieciešams stingri uzraudzīt un regulēt, jo savulaik, kad pastāvēja Baznīcas valsts, tieši reliģiskā ideālisma* piekritēji ir devuši lielu ieguldījumu valsts tiesību sistēmas izveidošanā.

Tiesības praktizēt reliģiju ir vienlaikus gan civilas, gan arī sabiedriskas tiesības. Viens no latviešu civiltiesību speciālistiem profesors Konstantīns Čakste, nopietni iedziļinājies valsts un Baznīcas attiecību būtībā, ir rakstījis, ka morāle un reliģija sabiedrībā veic tos pašus uzdevumus, ko regulē tiesiskās normas.[18] Civilizētā sabiedrībā līdzās tiesību normām darbojas arī morālās (ētikas) normas, to skaitā — reliģiskās normas. Tiesību normas no reliģiskajām (ētiskajām) normām atšķiras galvenokārt ar to, ka uz tiesību normu neievērošanu valsts reaģē ar sankciju jeb sodu. Bet sods jau ir tikai kādas ārējas darbības sekas. Tiesību normas, protams, jāievēro gan reliģioziem,

---

* Reliģiskais ideālisms ir viens no doktrīnu veidiem, kas tiesību jomā mēģināja pamatot tiesību autoritāti, balstoties uz ideāliem priekšstatiem par justīciju, kas savukārt kļuva par pamatu ideālām tiesībām. Tādi reliģiskā ideālisma pārstāvji kā Senās Romas juriskonsuli, stoiķi, sv. Augustīns, Vitoria un Suarecs uzskatīja, ka ideālās tiesības ir dievišķā prāta izpausme un tāpēc tās ir universālas un nemainīgas. Šā iemesla dēļ sabiedrības un valsts vadītājiem saskaņā ar tām ir jāveido pozitīvās tiesības. Īstenojot šādi veidotas tiesības, sabiedrībā tiks iedibināta kārtība, kas atbilst Dieva gribai.

gan arī nereliģioziem cilvēkiem. Tā kā indivīdu kopīgā reliģiskā darbība koncentrējas reliģiskā kopienā vai draudzē, arī draudžu darbībai jābūt valsts institūciju redzeslokā. Pati reliģiskā mācība, kas eksistē sirdsapziņas brīvības jomā jeb cilvēka iekšējā pasaulē, ir katra personiskā lieta, bet darbība, kas izriet no mācības, ir jāpatur tiesībsargājošo institūciju redzeslokā, lai no tās neciestu pārējie sabiedrības locekļi, gan draudzei piederīgie, gan citi. Valsts iejaukšanās gadījumiem šajā jomā jābūt labi motivētiem, lai veidotos saprātīga reakcija: noziegums — sods. Valsts pati nedrīkst pieļaut tiesību pārkāpumus, kas motivēti tikai ar bažām, ka reliģiskā organizācija varētu pārkāpt likumu. Mūsdienās bieži vien valsts neadekvātas iejaukšanās iemesls reliģiskas konfesijas iekšējās lietās jau ir novecojusī daudzu valstu konstitucionālā pieredze, kas izveidojusies laikos, kad Baznīcas un valsts tiesību normas vēl bija vienotas. Pēc tam kad tiesību normas atdalījās no reliģiskajām normām, kļūdamas par divu savrupu sistēmu (valsts un Baznīcas) sastāvdaļām, starp tiesībām un reliģiju sāka rasties kolīzijas. Ticīgs cilvēks var, piemēram, novērtēt tiesības no savas reliģijas viedokļa, bet likumpaklausīgs pilsonis var novērtēt tās vai citas reliģijas normas no valdošo tiesību aspekta. Var secināt, ka bieži vien šādi vērtējumi nav pozitīvi.[19]

Baznīca vislielākā mērā bijusi līdzdalīga sekulāro tiesību vēsturiskajā izcelsmē, tomēr mūsdienās laicīgā tiesību sistēma ne vien ir ieguvusi patstāvību, bet — kā labi redzams no visa iepriekš teiktā — pat zināmu varu pār Baznīcu. Ar to nebūt negribu sacīt, ka Baznīcas ētisko normu sistēma būtu sliktāka par dažādu valstu mūsdienu sekulārajām tiesību normām vai ka Baznīcas ētiskās normas būtu neglābjami novecojušas. Tikai gribētu atgādināt, ka mūsdienu apstākļos, kad dažādu valstu konfesionālais sastāvs ir tik daudzveidīgs, valstis gluži vienkārši vairs nevar atļauties orientēties uz kādas atsevišķas reliģiskās konfesijas normām. Vēl svarīgāk — neviens nav aizliedzis kādas valsts tiesību sistēmu un arī starptautiskās tiesību sistēmas veidot lielā saskaņā ar augstākajām reliģiskajām vērtībām. Taču tam jānotiek atsevišķu cilvēku un visas sabiedrības brīvas izvēles apstākļos. Starp citu, brīvas izvēles iespēja arī kristīgajā reliģijā ir viena no svarīgākajām vērtībām.

Starp tiesību normām un reliģiju vienmēr ir komplicētas attiecības, kas lielā mērā atkarīgas no Baznīcas ietekmes uz valsts aparātu. Neiedomājieties, ka tiesības un reliģija ir salīdzināmas, mēs runājam tikai par normām! Ja tiesību primārā sūtība ir uzturēt kārtību un saskaņu sabiedrībā un valstī (un tas vienmēr tiek darīts ar tiesību normu palīdzību), tad reliģijas primārā sūtība ir atsevišķa cilvēka iekšējās būtības sakārtošana jeb dzīves jēgas izveidošana, kas palīdz viņam iekļauties sabiedrībā, atrast savu vietu pasaulē un dzīvē.[20] Viss, kas nav pretrunā ar likumiem, nebūt neatbilst sabiedrībā pastāvošām morāles vai reliģijas normām. Reliģijas attiecības ar valsts varu ir sarežģītākas. Sekulāri orientēti cilvēki visbiežāk uzskata, ka reliģija pieprasa, lai indivīds atteiktos no savas gribas. Tomēr tā tas nav. Reliģiozi cilvēki zina, ka reliģija rosina indivīdu saskaņot savu gribu ar visas morāles avotu un palīdz viņam to izdarīt. Turpretī laicīgā vara tieši atsevišķā indivīda un cilvēku grupu atšķirīgajā gribā (neatkarīgi no to attieksmes pret reliģiju un pat pret morālo ideālu) redz savas eksistences pamatu.

Un kā gan ne! — Valsts taču tieši tādēļ ir radīta, lai saskaņotu dažādās gribas, kas citādi "satiktos tuvcīņā". Valstij nākas rēķināties ar paražām, tradīcijām un uzskatiem, kas iesakņojušies tās sabiedrībā. Ja sabiedrībā ir spēcīgi iesakņojušies un nostiprinājušies reliģiskie principi, valdība nedrīkst rīkoties ar vardarbīgām metodēm.

Vācu filozofs G. V. Hēgelis uzskatīja, ka tieši ar šādām metodēm valstij ir jāapspiež tai pretstāvošā reliģija. Tas nozīmē, ka valsts it kā uzskata tai pretstāvošās reliģijas piekritējus par politisku organizāciju.[21]

Patiesi demokrātiskā valstī, kur tiek ievērotas cilvēktiesības, notiek citādi. Ja kāda reliģija negrib atkāpties no saviem pretvalstiskajiem uzskatiem un principiem, valstij tā kļūst par privāta rakstura lietu. Valsts pārstāj interesēties par šo reliģiju un nošķir to no valstiskajām lietām.

Nereti gadās arī tā, ka valstī, kurā līdz noteiktam brīdim ir bijusi vislabākā saskaņa starp Baznīcas un valsts tiesību normām, sabiedrība pati atsakās no šo normu ievērošanas, jo sāk uzskatīt tās par spiedienu no Baznīcas puses. Tā notika, piemēram, tā sauktā apgaismības laikmeta sākumā Francijā, kur pilsoņi sāka dzīvot brīvu dzīvi, bet Romas katoļu Baznīca, tāpat kā agrāk, pieprasīja no viņiem bezierunu paklausību reliģiskajām normām.

Par reliģijas vietu un lomu pasaulē cilvēki ir strīdējušies jau ļoti sen. Ateistiem ir tikpat daudz nepamatotu argumentu pret Dieva esamību kā ticīgajiem pierādījumu viņu pārliecībai. Visus argumentus, ko abas puses liek viena otrai priekšā, nemaz nav iespējams uzskaitīt, jo tad šī grāmata būtu grāmata par reliģiju, nevis par tās izpausmes tiesiskajiem aspektiem. Argumentu *pret* un *par* ticību savstarpējo spēkošanos labi attēlojis Bēkons, un tas liek izdarīt tikai vienu secinājumu: strīdi par reliģijas objektu ir bezcerīgi un nelietderīgi, jo neviena puse nespēs otru pārliecināt par pretējo. Bēkons mēdza stāstīt šādu fabulu. Kādam skeptiķim Poseidona templī parādīja bagātīgos ļaužu ziedojumus, kas bija nolikti, pildot briesmās dotus solījumus. Viņam jautāja, vai viņš vēl joprojām šaubās par dievu varenību. Skeptiķis atjautāja: "Bet kur ir dāvanas no tiem, kas aizgāja bojā, neskatoties uz to, ka solīja ziedot?"[22]

Runājot par reliģiju, jāsaka, ka var ticēt vai neticēt, taču nevar noliegt reliģijas iedarbību. Visbeidzot piebildīšu, ka reliģija un ideoloģija arī nav viens otru izslēdzoši jēdzieni. Arī psiholoģijas un reliģijas saistību nav noliedzis neviens nopietns domātājs. Tieši otrādi — tādi ievērojami zinātnieki kā Karls Gustavs Jungs un Viktors Frankls pat uzsver šo saistību.

[1] *Кант И.* Критика чистого разума. — М.: "Мысль", 1994. — С. 439.

[2] *Ļeņins.* Raksti. — 10. sēj., 65. lpp.

[3] *Тихонравов Ю. В.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 62.

[4] Prieks un cerība: Vatikāna II koncila pastorālā konstitūcija par Baznīcu. — 78. lpp.

[5] *Jānis Pāvils II.* No ikviena taisnīguma dzimst miers visiem: Vēstījums pasaules Miera dienā 1998. gada 1. janvārī // Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 15. janv.

[6] *Collin P.H., Lowi M., Weiland C.* Beginner's Dictionary of American English Usage. — USA, Illinois: National Textbook Company Lincolnwood, 1991. — P. 192.

[7] *Cambridge International Dictionary of English.* — USA: *Cambridge University Press*, 1995. — P. 1200; *Shaw J.R., Shaw J.*, The New Horizon Ladder Dictionary of the English Language. — USA, Chicago: A Signet book, 1970. — P. 445.

[8] *Hornby A. S., Cowie A.P.* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. — USA: Oxford University Press, 1989. — P. 712.

[9] *Brumanis Ā. A.* Kristīgā sabiedrības mācība. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — 126. lpp.

[10] *Study of Eliination of All Forms of Intolerance and Discrimination based on Religion or Belief. — UN publication, E.89. XVI. 3.*

[11] *Gotha.* Reliģijas un senatnes vēsture. — 1896. — 1903. — 1.s. — 6.—11.lpp.

[12] *Religious Human Rights in Global Perspecitive/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/. Published by Kluwer Law International. — 1996.— P. 131.*

[13] *Гегель Г.В.Ф.* Философия права. — М.: "Мысль", 1990. — С. 298.

[14] *Armstrong K. A* History of God — The 4000-Year Quest of Judaism, Christianity and Islam. — USA, New York: Ballantine Books, 1993. — P. 19.

[15] *Тихонравов Ю. В.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 21.

[16] *Sonnenfels V.* Handbuch der Inneren Staatsverwaltung 1728. Bdl. &76—80.

[17] *Rubenis J.* Vai migla klīdīs? — R.: Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, 1989. — 65.lpp.

[18] *Čakste K.* Civiltiesības. — Rīga, 1940. — 2. lpp.

[19] *Balodis R.* Sektas un valsts vara// Mantojums. — R.:SIA Augsburgas Ticības Apliecības Institūts, 1998. Nr. 1.

[20] *Общая теория права и государства.* Под ред. В. В. Лазарева, 2-е изд., перераб. и доп. — М., 1996. — С. 113.

[21] *Гегель Г. В. Ф.* Философия религии (в двух томах). — М., 1976. — Т. 1. — С. 405.

[22] *Минто В.* Дедуктивная и индуктивная логика. — С.-Петербург, 1995. — С. 132.

2. Valsts tiesību sistēmu ietekmējoši reliģiju izplatības apstākļi

Eiropas Savienības dažādās valstīs valsts un Baznīcas attiecības ir visai atšķirīgas, jo šīs valstis ir atšķirīgas pēc nacionālā sastāva, kā arī vēsturisko apstākļu dēļ to teritorijā. Viens no visbūtiskākajiem vēsturisko apstākļu faktoriem ir reliģijas izplatība un attīstība katras valsts teritorijā. Eiropas Savienības valstu juridisko sistēmu attieksme pret Baznīcām pārsvarā sakņojas kristietībā, lai gan nedrīkst nenovērtēt arī islama un jūdaisma ietekmi.

R. Balodis

Latvijā notiekošais jāskata saistībā ar pasaules notikumiem gan pagātnē, gan mūsdienās. Viss šeit notiekošais lielā mērā ir tikai pasaules notikumu atspulgs. Tas attiecas arī uz reliģiju. Tēlaini izsakoties, Roma Rietumu pasauli ir iekarojusi pat

trīskārtīgi: pirmkārt, ar šķēpu, otrkārt, ar tiesībām un, treškārt, ar krustu. Zināmā mērā ar skumju ironiju var teikt, ka mūsu senči visus šos iekarošanas veidus izbaudīja vienlaikus. Šo zemi ar šķēpu iekaroja krustneši, kas atnesa sev līdzi arī Romiešu tiesības. Tomēr, kaut arī ar zobenu atnestas, šķiet, tieši kristietība un Rietumiem raksturīgā tiesību sistēma (kas pati par sevi ir Rietumu demokrātijas un kristietības auglis) palīdzēja izdzīvot mūsu senču ciltīm un pārtapt par latviešu tautu.

Reliģijas izplatīšanās vēsture noteikti ir daudz senāka par to, ko mēs vēl spējam pārredzēt. Lai izprastu mūsdienu moderno pasauli, par atskaites punktu nedrīkstētu ņemt tikai ar Jēzus Kristus dzimšanu saistīto fenomenu un kristietību, kaut arī tās neapšaubāmi ir sava laika spilgtākās parādības Romas impērijā un arī mūsdienu realitāte ir ļoti cieši saistīta ar tām. Vistiešāk kristietība ietekmējusi Rietumu kultūru. Var piekrist vienam no ASV Konstitūcijas izstrādātājiem Samuēlam Haningtonam, kurš kādas valsts piederību Āzijas, Rietumu, Austrumu vai kādai citai kultūrai saista ar šajā valstī dominējošo reliģiju, kas būtībā arī nosaka nācijas valstisko, politisko un cita veida statusu.[1] Reliģijas teritoriālā izplatība un jo sevišķi dominēšana kādā valstī ļoti tieši ietekmē tās kultūru, politiku, tiesības un citas jomas.

Zināmā mērā atsevišķi aplūkojams ir jautājums par reliģijas ciešo saistību ar noteiktu tautu vai nāciju, vai nu tā būtu koncentrēta kādā noteiktā teritorijā, vai arī ne. Kā piemēru var minēt Latvijas reliģiskās organizācijas mesiānisko ebreju *"Ješua"* lietu, kas ieguva īpašu pavērsienu saistībā ar reliģiozo Izraēlas valsti. Izraēlas virsrabīns Israēls Meirs Lauss 1997. gada 24. novembra vēstulē Latvijas Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam raksta, ka visas pasaules ebreju kopienas ir ebreju nācijai piederīgas, un tas ebrejs, kurš atmet savu reliģiju vai pievēršas citai ticībai, pats sevi izslēdz no ebreju nācijas. Tātad ebreji tos tautiešus, kas atmetuši jūdaismu un pievērsušies kristietībai, vairs neuzskata par ebrejiem. Arī savu valstiskumu viņi jo cieši saista ar reliģisko piederību. Līdzīgi Krievijā valdošā konfesija — pareizticība — atstājusi dziļu iespaidu uz krievu sabiedrības tiesisko apziņu.[2]

Konkrētas reliģijas izplatība, jo sevišķi saistībā ar kādu noteiktu nāciju, var tieši ietekmēt tiesību sistēmu.

Valsts attieksme pret reliģiju un no tās izrietošais valsts un Baznīcas attiecību modelis atkarīgs arī no valsts iekārtas: demokrātiskas, totalitāras, sociālistiskas u. tml. Viens no ASV Konstitūcijas pamatlicējiem S. Haningtons uzskata, ka valsts un Baznīcas attiecības atkarīgas arī no valsts ģeogrāfiskās atrašanās vietas un valstī dominējošās nacionalitātes. Ir bijuši mēģinājumi klasificēt tautas atkarībā no to nacionālā temperamenta vai rakstura, kas lielā mērā ir saistīts ar reliģisko piederību arī mūsdienās (kaut netieši). Šādu klasifikāciju tipos atklājas valstī valdošās tikumiskās normas, no kurām izriet sabiedriskā apziņa, kas savukārt veido tiesības, bet tiesību sistēma nosaka valsts un Baznīcas attiecību modeli. Saite starp tautas psiholoģiju un tās izveidoto kultūru ir cieša un abpusēja, un šajā ciešajā saistībā ļoti liela loma ir reliģiskajai piederībai.

Vispārpazīstama ir tautu tipoloģija saistībā ar to apdzīvotajām teritorijām:
— anglo-amerikāņi (Austrālija, Kanāda, Lielbritānija, Jaunzēlande un ASV);
— centrāleiropieši (Austrija un Vācija);
— latīņamerikāņi (Meksika un Peru);
— latīņeiropieši (Francija, Itālija un Spānija);
— ziemeļvalstu pārstāvji (Dānija, Norvēģija un Zviedrija).[3]

Jaunākajos laikos kā sesto tipu varbūt varētu minēt arī bijušās sociālisma valstis Centrāleiropā, pie kurām pieder arī Latvija. Mazliet paspilgtinot procesa aprakstu, var sacīt, ka šajās valstīs cilvēki pašreiz no apspiestiem, sociālismam pielāgotiem ieslodzītajiem pārtop par brīvās pasaules pilsoņiem. Mums tas vienlaikus nozīmē arī atgriešanos Rietumu kultūrā. Pārmaiņas ir satriecošas un ne tikai ekonomikā vien. Cilvēki no beztiesīgām būtnēm ar vājinātu gribu pārvēršas par personām, kas spēj uzņemties atbildību, kam ir ne tikai pienākumi, bet arī tiesības.

Vispārējos vilcienos atgādināšu kristietības attīstības vēsturiskās vadlīnijas, jo tieši šajā kontekstā vieglāk izprast Rietumu un pat visas pasaules kultūru.

Nav šaubu, ka uz pasaules vēsturi lielu iespaidu atstājusi V un VI gadsimtā notikusī Romas impērijas teritoriālā sadalīšanās divās daļās. Tās sekas jūtamas vēl mūsdienās. Piecus gadsimtus vēlāk, 1054. gadā, strīds starp Konstantinopoles patriarhu un Romas pāvestu burtiski sašķēla kristietību. Pasaule sadalījās divās savrupās kristiešu nometnēs — Rietumu Baznīcā un Austrumu Baznīcā. Konstantinopole kļuva par Austrumu jeb Bizantijas impērijas centru, bet Roma — par Rietumu impērijas centru. Rietumos nostiprinājās Romas katoļu Baznīca, Austrumos — grieķu katoļu, vēlāk — pareizticīgā Baznīca, kas atteicās atzīt Romas pāvesta primātu. Bizantijas impērijā pareizticība bija valsts reliģija un imperators vienlaikus bija valsts un Baznīcas galva, bet Baznīca faktiski kļuva par valsts aparāta sastāvdaļu. Vēlāk, Bizantijas impērijai sairstot, arī pareizticīgā Baznīca sadalījās patstāvīgās (autokefālās) Baznīcās. Kristīgās Baznīcas sadalīšanās procesi radīja tālejošas sekas arī valstu savstarpējās attiecībās.

Mūsdienu Rietumu pasaules, jo sevišķi Eiropas valstis pēc reliģiju izplatības pamatoti var iedalīt trijās lielās valstu grupās. Vienu grupu veido ortodoksālās valstis, kur dominē pareizticība. Otru — katoļu valstis (valstis, kurās dominē protestantisms, visai pamatoti var uzskatīt par šīs nometnes apakšgrupu). Trešo grupu veido islama valstis.

Islams aizsākās VII gadsimtā ar Muhamedu. Līdz XV gadsimtam tā piekritēji iekaroja lielāko daļu kristīgās Bizantijas, ieskaitot galvaspilsētu Konstantinopoli, ko viņi pārdēvēja par Stambulu.

Tā vēsturiski izveidojās ortodoksāļu (slāvu — grieķu), katoļu (eiropiešu) un musulmaņu — tātad islamticīgo (arābu) centri.

Runājot par reliģiju kā kultūras sastāvdaļu, jāmin vēl divas lielas reliģijas: hinduisms, kas aizsākās vismaz 2000 gadu pirms mūsu ēras un šobrīd dominē Āzijā un Indijā, un budisms, kas aizsācies pirms 2500 gadiem Indijā un dominē galvenokārt

Āzijas reģionā. Tas arī pašlaik pastāv Ķīnā, par spīti komunistu režīmam, un lielā mērā atbalsta Tibetas tautas atbrīvošanās centienus no Ķīnas virskundzības.*

Ar reliģiju saistītās parādības nereti izpaužas paradoksālā veidā. Tas attiecas arī uz reliģiju izplatīšanos. Budisms, kā vēsta sena leģenda, Ķīnā nonāca ar budistu mūka Bodhidharmas starpniecību. Mūks nodibināja klosteri *Šaoliņ*, kur ķiniešiem mācīja budismu un kaujas mākslu. Budisms nepavisam nav agresīva reliģija, bet budistu mūki prata sevi aizsargāt. *Kung-fu*, no kura vēlāk radās *karatē*, tieši ar budistu mūku palīdzību izplatījās visā Ķīnā un nonāca gan Japānā, gan arī visā Āzijas reģionā. Budistu piekoptās kaujas mākslas bija noderīgas misionāriem, kas ceļoja pa mežonīgo Āziju, kur valdīja austrumnieciska nežēlība un fiziska spēka apbrīna. Kaujas mākslas palīdzēja mūkiem uzturēt sevi labā fiziskā formā. Tā bija arī laba reklāma, kas piesaistīja jaunus cilvēkus, kuri, sākotnēji par reliģiju nemaz nedomādami, kļuva par budistu mūkiem tikai tāpēc, lai apgūtu kaujas mākslas.

Visā cilvēces vēsturē ir daudz spilgtu piemēru, kas apliecina: reliģiozitāte, reiz iesakņojusies, ir daudz noturīgāka par tiem iemesliem, kas it kā bijuši tās izplatīšanās tiešie cēloņi.

Pasaules uzskata izskaidrojuma shēmas bieži vien kļūst par "valdošajiem tēliem", kuri nosaka cilvēku rīcību.[5] Šīs shēmas var noteikt arī valsts sociālo struktūru un pat ekonomisko attīstību. Kristīgās un islama idejas un no tām izrietošā misionārā darbība ir atstājusi redzamu iespaidu pasaules vēsturē. Protestantiskās ētikas sastāvdaļas, piemēram, strādīgums un krietnums kā kristīgās pašdisciplīnas elementi, ir sintezējušies kapitālisma būtībā. Savukārt hinduisms ir noteicošais faktors tā izplatības reģionos ietilpstošo valstu attīstībā, kur tas aizkavē pārkārtošanos saskaņā ar industriālā laikmeta prasībām. "Pasaules uzskati" — prāta un izturēšanās orientētāji veido varenus cilvēku integrācijas un ietekmēšanas faktorus. Reliģiski pasaules skatījumi vēsturē bija pirmie, kas sniedza visaptverošu orientāciju dzīvē un pasaulē un veicināja cilvēku apvienošanos lielākās grupās, kurās varēja attīstīties augstāka civilizācijas pakāpe. Ietekmes dziļuma, spēka un noturības ziņā tie, šķiet, joprojām ir pirmie. Cilvēka vēlme pēc kārtības un cilvēces kultūras uzplaukums ir saistīts ar reliģiskiem uzskatiem.

Hēgelis domāja, ka tieši tautā valdošā reliģija nosaka tās tikumību un valstisko iekārtu. Viņš uzskatīja, ka tautai, kurai ir slikta Dieva izpratne, slikta ir arī valstiskā iekārta, tai ir nejēdzīga valdība un nekur nederīgi likumi.[6] Georgs Kristofs Lihtenbergs savukārt ir teicis, ka bieži vien ļaunuma cēlonis pasaulē ir nesaprātīga cieņa pret seniem likumiem, senām paražām un senu reliģiju, ko proponē Baznīca. Un, ja jūs šai vietā gribat man pārmest nekonsekvenci (abi šie teicieni zināmā mērā patiešām ir pretstati), tad atcerieties, kas ir šīs grāmatas galvenais adresāts, kuram jau priekšvārdā veltīju Epiharma teicienu: *paturi skaidru prātu un neaizmirsti šaubas.*

---

* Ķīnas okupētās Tibetas vēsture vienlaikus ir arī savulaik šajā reģionā "importētā" budisma vēsture. Tāpēc Ķīnas vadītāji uzlūko budismu par reālu šķēršli savai politiskajai kontrolei pār Tibetu. Šā iemesla dēļ tika izpostīts gandrīz 6000 klosteru un nogalināti gandrīz 1,2 miljoni tibetiešu, tātad — viņu ticības dēļ. Liela daļa, ieskaitot Dalailamu, bija spiesti emigrēt, un viņu vietā Tibetā ienāca okupanti — karavīri, administratori un zemkopji.[4]

Īpašu pavērsienu par labu reliģijas nošķiršanai no valsts radīja Amerikas atklāšana. Tieši Jaunā pasaule radīja *reliģijas brīvības* jēdzienu. Amerikāņu skatījumu uz reliģijas brīvības principu kā vienu no svarīgākajiem konstitucionālajiem principiem ir noteikusi Amerikas Savienoto Valstu attīstība. Amerikāņu nāciju veidoja kolonisti, kas, nākdami no dažādām pasaules valstīm, radīja jaunu pasauli, kura pierādīja, ka cilvēki var ticēt dažādiem dieviem, ticēt atšķirīgos veidos un vienlaikus būt uzticīgi savas valsts pilsoņi. Amerikāņi nebalstījās uz Eiropai tradicionālajām vērtību normām.

Amerikāņu pieeja — īpašā, konstitucionālā attieksme pret reliģiju aizsākās jau divus gadsimtus pirms konstitūcijas uzrakstīšanas. XVII gadsimtā angļu kolonijās Ziemeļamerikā bija sastopama gan tolerance, gan arī reliģiska neiecietība. Pārsvarā tomēr kolonijās dominēja toleranta pieeja reliģiskiem jautājumiem. Jauno koloniju veidotājiem, kas nāca no Anglijas, bija drūma pieredze ar asiņainiem reliģiskiem konfliktiem un reliģisko neiecietību, kas bija izplatīta Britu salās. Reliģijas brīvība Anglijā "nebija modē". Anglikāņu Baznīca apspieda gan katoļus, gan protestantus, kas savukārt izraisīja pilsoņu karu. Katoļus turpināja diskriminēt pat pēc 1660. gada. Pretēji tam Jaunās pasaules kolonijās, ko izveidoja angļu kalvinisti un puritāņi, valdīja kristiešu savstarpējā izpratne. Šo noskaņojumu uzreiz uztvēra arī citas nācijas, kas, saaugdamas ar angļu kolonistiem, veidoja nākamās diženās Amerikas kodolu.

Jau pirms attiecīgā konstitūcijas panta pieņemšanas prezbiteriāņi, baptisti un kvēkeri radīja reliģijas brīvības ideju. Viens no ASV tiesību pamatlicējiem Medisons uzskata, ka Amerikā reliģijas brīvība dzima nevis no dabisko tiesību izraisītiem priekšnosacījumiem (no civila, politiska vai filozofiska pamatojuma, kā tas bija Eiropā), bet no pragmatiskas nepieciešamības.[7] Lai apvienotu un saliedētu superlielvalsti, kaut ko vajadzēja upurēt vispārības labā. Valsts dibinātāji nevēlējas reliģiskus karus un neatbalstīja nacionālas Baznīcas ideju. ASV Konstitūcijā iekļautajam valsts un Baznīcas nošķiršanas principam, kas uzreiz tika apvienots ar reliģijas brīvības deklarēšanu, bija pavisam praktisks mērķis. Tā patiesais nolūks bija nepieļaut, ka federālā valdība radītu Eiropas parauga valsts baznīcu. (Dažās ASV pavalstīs pirms konstitūcijas pieņemšanas vēl pastāvēja valsts baznīcas.)

Ticība Dievam Amerikā joprojām ir dziļa. Tā mantota no puritāņiem, un, šķiet, pavisam sevišķā veidā to nemitīgi uztur spēkā arī ASV tiesās simtiem reižu dienā visā valstī atskanošais liecinieku zvērests: "Zvēru runāt patiesību, tikai patiesību un neko citu kā patiesību, un lai Dievs man palīdz!" Amerikāņu pirmais un četrpadsmitais Konstitūcijas papildinājums tikai apliecina viņu attieksmi pret reliģiju. Šī attieksme iemiesota daudzos likumdošanas aktos arī Eiropas Savienībā.

Atcerēsimies Haningtona hipotēzi: tās vai citas reliģijas izplatība un jo sevišķi dominēšana kādā valstī ļoti tieši nosaka šās valsts kultūru, politiku, tiesības un citas īpatnības. Spilgts piemērs šajā ziņā ir arī Indija, kuras pašreizējā tiesību sistēma ir unikāla divu dažādu apstākļu vienlaicīgas ietekmes dēļ. Pirmkārt, teritorija, kurā atrodas Indijas valsts, sakrīt ar hinduistu reliģijas izplatības teritoriju. Bet, otrkārt, vēsturiskie apstākļi (Indijas pakļaušana Lielbritānijai) ir veicinājuši anglo-amerikāņu

tipa okupācijas tiesību sistēmas ieviešanos Indijas tiesu praksē. Abi apstākļi ir ietekmējuši pašreizējo hinduistu — angļu tiesību sistēmas rašanos. Pašreizējās valsts un Baznīcas attiecības Indijā var saprast, tikai ņemot vērā visas vēsturiskās konsekvences.

Mūsdienu indiešu tiesības lielākā vai mazākā mērā ietekmē apmēram vienu miljardu Indijā dzīvojošo uzvedību, kā arī indiešu kopienu izturēšanos Birmā, Singapūrā, Malaizijā, Kenijā un citur. Šajā tiesību sistēmā atspoguļojas arī budismā jaušamā vilšanās galējībās un no tā izrietošais mēģinājums iet viduscelu, kā arī norietošās senās Indijas kultūras nihilisms.

Tiesības budisma izpratnē ir nepieciešamas nevis tādēļ, lai cilvēki varētu labi un saprātīgi dzīvot pasaulē, sabiedrībā, bet gan tādēļ, ka, redzot netaisnību un neko nedarot, cilvēks gatavo sliktu karmu savai nākamajai reinkarnācijai. Tiesību neievērošanas sekas ir nespēja iekļūt nirvānā (saplūšana ar pasaules saprātu).

Indiešu tiesības ir pamatotas hinduismā — reliģisku, filozofisku un sociālu uzskatu kompleksā. Tas satur paražas un ticējumus, no kuriem viens ir dvēseļu pārceļošanas un karmas ideja. Šī mācība pamato arī indiešu sabiedrības kastu principu. Hinduisma un līdz ar to arī indiešu tiesību galvenie avoti ir:

— *vēdas* (svētās grāmatas);

— *šmriti* (juridiskās grāmatas);

— *dharmasutras* (konkrēto tiesību normu pirmie krājumi);

— *dharmaščastras* (plašāki un detalizētāki krājumi);

— vēlāk radušies juridiskie krājumi ar komentāriem, kuru mērķis bija pielāgot *šmriti* prakses vajadzībām.

Laikā, kad Indija bija Lielbritānijas kolonija, pakāpeniski izveidojās anglo-hinduiskās tiesības. Pēc neatkarības atgūšanas, 1955. gadā stājās spēkā likums par laulībām, kas unificēja indiešu ģimenes tiesības un pielāgoja tās mūsdienu situācijai. Pēc 1956. gada pieņēma likumus par nepilngadīgajiem un aizbildniecību, par mantošanu un adoptēšanu, par alimentiem un citus. Līdz ar to lielākā indiešu tiesību daļa bija kodificētas. Indijas tiesas balstās uz šiem jaunajiem likumiem un tiesu lēmumiem. Tomēr zināmā mērā ir saglabājusies arī anglo-hinduisko tiesību darbība. Vienlaikus ļoti daudzi indieši turpina ievērot tradicionālās uzvedības normas, kas tikai apliecina lielo reliģijas ietekmi uz indivīdu privāto dzīvi. Dažreiz tiesām, lai noskaidrotu kāda nozieguma motīvu, nākas pat izskatīt dažus šo senāko tiesību principus.*

Analizējot situāciju Eiropā vai, precīzāk, — Eiropas Savienības 15 valstīs, redzams, ka visas šīs valstis tuvināti var iedalīt katolicisma ietekmes sfērā (Spānija, Itālija, Francija, Īrija, Nīderlande, Austrija, Portugāle), jauktajā ietekmes sfērā ar protestantisku noslieci un spēcīgu katoļu konfesiju (Vācija, Lielbritānija, Luksemburga) un protestantu

---

* Šis stoicisma pilnais nihilisms pret pastāvošo realitāti līdzīgs antīkās pasaules idejām, kuru rezultāts bija zināma apātija laicīgo aktivitāšu jomā. Ne tikai hinduisms, bet arī budisms, kur cilvēka dzīves galamērķis ir nirvāna — absolūtā brīvība no jebkādām kaislībām un nemieriem, veicina visai rezervētu attieksmi pret pasaulē notiekošo.

ietekmes sfērā (Zviedrija, Dānija, Somija). Izņēmums ir ortodoksālā Grieķija. Lai gan katrā no šīm 15 valstīm darbojas arī citas reliģijas, tomēr nekristiešu konfesijas tur drīzāk ir demokrātijas pazīme, nevis to ietekmes apliecinājums. Iepriekšminētais sadalījums pa valstīm varbūt ir diskutējams, taču viens nav noliedzams: Eiropas Savienība pašlaik veidojas kā līdzīgu kultūrtautu apvienība, tautu, kuru kultūras pamatā ir kristietība.[8] Par to liecina arī 1996. gadā izdotajā grāmatā "Valsts un Baznīca Eiropas Savienībā" *(State and Churche in the European Union)* publicētie statistiskie dati par dažādu reliģisko konfesiju un denomināciju procentuālo sadalījumu Eiropas Savienībā 1996. gadā: [9]

Katoļi	58,40 %
Protestanti	18,40 %
Anglikāņi	11,00 %
Grieķu ortodoksālie kristieši	2,70 %
Musulmaņi	2,00 %
Jūdaisti	0,04 %
Citu denomināciju pārstāvji un personas, kas nepieder nevienai no denominācijām	7,50 %

Lai gan šāds procentuālais sadalījums kopumā saglabājas, dažu pēdējā laikā notikušo izmaiņu dēļ atsevišķās valstīs situācija tomēr mainās. Piemēram, tiek prognozēts: ja Lielbritānijā migrācijas pašreizējais temps saglabāsies, tad līdz 2002. gadam musulmaņu šajā valstī būs vairāk nekā tradicionālo anglikāņu (musulmaņu būs 760 000, bet anglikāņu — 756 000). To konstatējusi Kristiešu pētniecības apvienība *(CRA)*.[10]

Varbūt Rietumu sapnis par civilizācijas glābšanu, kurš sakņojas kristietībā, un cerība pārveidot pasauli "pēc sava ģīmja un līdzības", visur iedibinot Rietumu tiesības un Rietumu patērētāju sabiedrības standartus, pamazām ir iestrēdzis un izčākstējis spēcīgo Āzijas un Austrumu civilizāciju priekšā? Singapūras valstsvīrs Li Kuans Džu, kas tiek uzskatīts par *Āzijas ceļa* ideologu, Āzijā ieguvis daudz sekotāju un atbalstītāju tieši ar lozungu: "Nav jēgas sekot Rietumu demokrātijai, tikai lai būtu pārtikuši!"[11] Āzijas un Austrumu valstis nevēlas pārņemt Rietumu standartus! Un, ja Rietumi mēģinās tos uzspiest šim reģionam ar varu, vienīgais rezultāts var būt trešais pasaules karš.

Bet varbūt, noslēdzot šo nodaļu par valsts tiesību sistēmas ciešo saistību, no vienas puses, ar tajā dominējošo reliģiju un, no otras puses, ar dzīvesveidu tajā, ir vērts atgādināt, ka šīs trīs lietas — ticība, tiesības un dzīvesveids — tomēr nav viens un tas pats. "Rietumu sabiedrībām (tā sauktajām kristīgajām sabiedrībām) raksturīgais dzīvesveids, kurš drīzāk ir liecība pret Rietumu sabiedrību, rada ievērojamas grūtības Evaņģēlija atzīšanai. Par to vairākkārt runājis Mahatma Gandijs, indietis un hinduists, kurš savā ziņā ir dziļi evaņģēlisks, bet tomēr noraida to, pēc kā kristietība vadās tautu politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Vai gan cilvēks, kurš cīnījās par savas lielās tautas

atbrīvošanu no koloniālās atkarības, varēja vienlaikus atzīt tādu kristietības formu, kādu tai bija piešķirusi tieši koloniālā varenība?" raksta pāvests Jānis Pāvils II.[12]

[1] *Hanington S. P.* The Clash of Civilizations, N. Y.: Simon&Schuster. — 1996.

[2] *Тихонравов Ю. В.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 81.

[3] *Torrington D., Hall L.* Personnel Mannagement/ A new Approachs// Second Edition. — 1991. — P.112.

[4] International Campaign for Tibet, Forbidden Freedoms: Beijing's Control of Religion in Tibet. — (Washington, DC — 1990. — P.7.

[5] *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. — R.: AGB, 1998. — 29.—30. lpp.

[6] *Гегель Г. В. Ф.* Философия религии (в двух томах). — М., 1976. — Т. 1. — С. 283, 400.

[7] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 31.

[8] *Balodis R.* Par tradicionālo konfesiju juridisko statusu ES valstīs// Latvijas Vēstnesis. — 1997. — 3. dec.

[9] *State and Churche in the European Union.* — Baden-Baden, — 1996. — 1.Auflage. — P. 324.

[10] Diena. — 1997. —23. maijs.

[11] *Emerson T.*, Ron Moreau Singapore. Is There Life After Superman?// Newsweek. — 1996. — February 5.

[12] *Jānis Pāvils II.* Pārkāpjot cerību slieksni. — R.: Katoļu Baznīcas Rīgas metropolijas kūrija 1997. — 79.—80. lpp.

3. Reliģija un valsts tiesības. Valsts tiesību nozīme un struktūra

> Pašus labākos likumus var tikai cienīt un no tiem bīties, taču mīlēt ne. Labus valdniekus ciena, no tiem bīstas, nevis tos mīl. Tas nav naids pret tikumu, bet gan bailes no kakla riņķa. Var teikt arī tā: kurš gan katrā gadījumā spēj atšķirt tikumu un bailes no kakla riņķa?
>
> *G. K. Lihtenbergs*

Lai gan cilvēces vēsturē ir bijuši (un atsevišķās reliģijās vēl turpina pastāvēt) pat ļoti spilgti piemēri, kā reliģija valdījusi pār cilvēkiem ar gluži ārēju, pat represīvu paņēmienu palīdzību, aizvien skaidrāk redzams, ka tā savā patiesajā būtībā, savā īstajā darbības jomā ir kā radīta, lai pārveidotu cilvēku no iekšienes. Turpretī tiesību sistēma nepārprotami uzliek cilvēka aktivitātēm tīri ārējas robežas. Sākotnēji garīgā un laicīgā vara bija cieši apvienota. Kas zina, varbūt arī tāpēc tiesību institūcijas galu galā ir atdalījušās no reliģijas ietekmes, lai pati reliģija varētu atklāties tās dziļākajā būtībā? Patiesas un dziļas reliģijas īstā sūtība nav būt par ierobežojošu vai

pat represīvu institūciju, bet gan kļūt par brīnišķīgu iekšējo ceļvedi, kas palīdz cilvēkam atrast zaudēto harmoniju un rāda ideālu, kuram sekojot viņš var atrast dzīves jēgu, iegūt sirdsmieru un varbūt pat nemirstību. Turklāt reliģijas mēdz būt tik dažādas savā ārējā izpausmē un reizēm pat vērtību izpratnē, ka no tām neiespējami izveidot kādu vienotu "darbības un uzvedības kodeksu" reliģiozitātes ziņā daudzveidīgā sabiedrībā. Tiesību sakārtojošā nozīme mūsdienu sabiedrības dzīvē ir pat daudz lielāka nekā reliģijas nozīme.

Dabisko tiesību doktrīna, kas dibināta uz noteiktu vērtību kompromisu, pieļauj maksimāli plašas iespējas ticības brīvībai. Ja tomēr kāda reliģija riskēs izmantot savu brīvību, lai noraidītu dabisko tiesību principus, tad, pamatojoties uz dabiskajām tiesībām, tā var izpelnīties aizliegumu darboties pat no visdemokrātiskākās un humānākās valsts varas.

Jurisprudence "līdzīgi reliģijai" ir visai konservatīva zinātne. Tās reālais pamats ir sabiedrībā pastāvošā tiesiskā struktūra. Katrā valstī, katrā sabiedrībā sastopamas gan taisnīguma, gan arī netaisnības izpausmes. Ja sāk dominēt netaisnība un taisnīguma izpausmes to vairs nespēj līdzsvarot, valstī zūd kārtība.[1] Jo lielāka ir valstī valdošā netaisnība, jo sabiedrība izjūt lielāku nepieciešamību pēc skaidri noteiktām tiesībām un darbībā efektīvas tiesību sistēmas. Demokrātiskā valstī tiesības ir pašsaprotama lieta, tās darbojas un pilda savas funkcijas un mēs tās nejūtam. Mums it kā nav vajadzības pēc tām. Tas ir gluži tāpat kā ar morāles normu vai valodas funkcionēšanu. Ja jūs tās brīvi pārvaldāt, jūs taču īpaši nedomājat par to, ka tās jums ir vajadzīgas. Tāpat būtu jābūt arī ar tiesībām. Indivīdam neapšaubāmi ir zināma brīvība savu tiesisko mērķu izvēlē, tomēr — nepārkāpjot likuma robežas.[2] Tās liek ievērot valsts vara. Savukārt — tiesības bez varas, kas tās spēj nodrošināt, var uzskatīt par nereālām, tās vienkārši ir tukša skaņa. Cilvēks, dzīvodams kopā ar citiem cilvēkiem, nevar iztikt bez noteiktas tiesiskas kārtības. Tikai varas nostiprinātas tiesības var izveidot dabisku vidi, kurā spēj attīstīties atbildīga personība.

Valsti nodibina cilvēki, lai varētu normāli dzīvot un būt aizsargāti no anarhijas un beztiesiskuma. Tātad valsts tiek dibināta cilvēka labā, nevis cilvēki tiek organizēti valsts interesēs. Var uzskatīt, ka valsts tiek nodibināta, lai varētu pastāvēt tauta, un valsts attīstās, lai tauta sasniegtu labklājību. Valsts nevar pastāvēt bez tiesību sistēmas, jo tai ir jāorganizē liela kopā dzīvojošu ļaužu masa. Normālā situācijā valsts tiesiskā iekārta tiek veidota, lai rūpētos par tiesību principu ievērošanu, par to, lai atsevišķu pilsoņu un grupu (tiesību subjektu) likumīgās intereses nenonāktu kolīzijās ar vispārības interesēm. Tāpēc valstij pirmām kārtām ir jāpilda savi pienākumi pret pilsoņiem, un tikai tad tā var prasīt to pašu no viņiem. Rietumu pasaulē, un ne jau tajā vien, valda uzskats, ka tiesībām ir savs, īpašs raksturs ar tikai tām piemītošu autonomiju. Šis tiesību īpašais raksturs var tikt iedzīvināts, un cilvēkiem rodas cieņa pret likumu, ja tiek izpildīti divi priekšnosacījumi: ir vara, kas spēj piespiest ievērot normas, un ir sabiedrība, kurā lielākā daļa tās locekļu ievēro tiesības nevis aiz bailēm, bet apzinoties, ka normu neievērošana rada patvaļu. Un pats par sevi

Latvijas Valsts prezidents G. Ulmanis, viesojoties Ebreju kopienā, aizdedzina *Hanuka* svecītes. Blakus — Latvijas Ebreju kopienas vadītājs G. Krupņikovs

saprotams, ka likumiem un normām būtu jābūt tik saprātīgām un labām, cik vien iespējams konkrētajos apstākļos. Rezumējot var sacīt — valsts un tautas labklājība veidojas tikai ar tādas tiesiskas kārtības palīdzību, kas pamatota gan likuma burtā, gan tā garā. Lai likums varētu efektīvi darboties, ir jābūt attīstītai juridiskai sistēmai. Juridiskā sistēma savukārt ir sabiedrībā pieņemtie arbitrārie likumi, kas paredz sankcijas par tādu rīcību un uzvedību, ko valsts vēlas aizkavēt. Zināmā mērā tie ir tikai instruments kārtības uzturēšanai, un šajā aspektā var pat sacīt, ka valsts noteiktie likumi jāievēro nevis tāpēc, ka tie ir labi (kas ļoti vēlams), un ne tāpēc, ka par to neievērošanu draud sods, bet gan tāpēc, ka mūsdienu sabiedrība var pastāvēt tikai valsts ietvaros, bet valsts nevar pastāvēt bez noteiktas kārtības. Valsts ir vajadzīga arī indivīdam, tā garantē viņa pilnvērtīgu eksistenci un attīstību. Tiesību normas regulē indivīdu darbību sabiedrībā. Precīzi noteiktu tiesību normu galvenā jēga ir aizsargāt, aizstāvēt un nodrošināt tiesisku iekārtu, kā arī veicināt un atvieglināt tiesību sapratni un pazīšanu.

Un tā esam nonākuši līdz tematam, kuru uz laiku bijām "atlikuši malā": tiesību sistēmas "tehnoloģiskā" jeb sakārtotības un īstenošanas kvalitāte tomēr nevar tikt mākslīgi atrauta no tās satura kvalitātes.

*Iustiti est constans et perpetua voluntas ius suum cuigue tribuens. Iuris prudenitia est divinarum atque humanarum rerum notia, iusti atque iniusti scientia.**

Tajās valstīs, kur valsts un tās institūcijas stingri ievēro pilsoņu tiesību ne-

* *Iustita est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuens. Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notia, iusti atque iniusti scientia* (lat.) — Taisnība ir stingri pastāvoša un nemitīga griba ikkatram piešķirt tās tiesības, kas ir viņa tiesības. Tiesību gudrība ir dievu un cilvēku lietu pazīšana, taisnības un netaisnības zināšana.

aizskaramību, stipra ir arī likumība un katram pilsonim ir īpaša cieņa pret valsti, tās institūcijām un amatpersonām.

Šā darba kontekstā tieši šeit ir vietā atgādināt, ka valsts un tās tiesību sistēmas attiecības ar reliģiju un reliģisko tiesību subjektiem (cilvēkiem, to apvienībām, Baznīcām) nav no vieglākajiem tiesību jomas jautājumiem. Kaut kādā ziņā var pat sacīt, ka mūsdienu tiesību sistēma ir spiesta "turēt likuma ietvaros" institūciju, kas to radījusi, un tā nav viegla situācija — ne morāli, ne arī praktiski. Tieši kristīgajai ticībai Dievam — arī kā soģim, kā tiesnesim — ir bijusi būtiska loma kā Rietumu, tā arī Austrumu tiesību sistēmu attīstībā. Vārdi *grēks* un *noziegums* senatnē bijuši sinonīmi. Kristīgie teologi pat uzskata, ka valsts vara ir nepieciešama tur, kur grēko.

Ko nozīmē vārds *tiesības*? *Tiesa*, tāpat kā *taisnība* ir vienas cilmes un saknes vārdi, kas saistīti ar tieša un taisna virziena apzīmēšanu. Vārdi *taisns, tiesa, taisnot* un *tieši* etimoloģiski ir vienas saknes vārdi. Vārds *noziegties* savā pirmnozīmē ir — noiet nost no ceļa, precīzāk – no taisnā ceļa.

Neceļš pretstatā taisnajam ceļam ir ar līkumu kreisajā pusē, tāpēc arī nevar ar kreiso roku zvērēt un noslēgt līgumu. Arī tiesību apzīmējums indoeiropiešu valodās saistās ar labo roku un labo pusi, piemēram, krievu *pravo*, vācu *recht*, angļu *right*, franču *droit*. [3]

Pastāv uzskats, ka tiesības ir cilvēka reliģisko ticējumu un reliģiskās prakses evolūcijas rezultāts.[4] Tiesību jēdziens pēc savas būtības ir tuvs ētikas jēdzienu kopumam, un tiesību pēdējais vērtētājs ir morāle.[5] Aptuveni 500 gadu pirms mūsu ēras Pitagors no Samosas jau teica — lai tautas cenšas vispirms iedibināt labus tikumus, nevis likumus! Kāpēc? Morāles likumi taču būtībā ir pirmie likumi, kurus cilvēks iemācās ievērot brīvi, nevis aiz bailēm no soda. Tikumi savukārt ir cilvēka otrā daba. Tiesības ir koordinējošs un regulējošs princips. To mērķis ir regulēt sociālo dzīvi, panākt indivīdu un sociālo grupu zināmu harmoniju sadzīvē un darbībā.[6] Reliģija ir ētikas un tikumības koncentrēta substance, kas var kļūt par cilvēka otro dabu. Labas tiesības pastāv ārpus valsts un pāri valstij, likums tās nevar ne atcelt, ne aizvietot! Vērtību orientāciju aspektā labas tiesības (jurisprudence) nemaz nav tik atšķirīgas no reliģijas. Viens no cariskās Krievijas ievērojamākajiem tiesībzinātniekiem profesors I. Pokrovskis, pie kura tiesību zinības bija apguvis arī latviešu administratīvo un valsts tiesību autoritāte Kārlis Dišlers, paudis uzskatu, ka tautas reliģiskie ticējumi un reliģiozā struktūra nekad "nepaliek malā" no sabiedrību regulējošo tiesību normu veidošanās procesa. Tie iespaido arī tiesību struktūru, un, jo senāks ir laikmets, jo spēcīgāka ietekme.[7] To arī pašlaik attiecībā uz Krieviju vēlas apliecināt Krievijas Federācijas iekšlietu ministra pirmais vietnieks V. Koļesņikovs: "Pirms tūkstoš gadiem Krievijas kristīšana kļuva par spēcīgu impulsu Krievijas kultūras attīstībai un izveidoja tautas tikumisko saturu, kas sāka balstīties uz pareizticīgu pasaules izpratni. Īpašu iespaidu pareizticība atstājusi uz nacionālajām aizsardzības spēku un drošībsargājošajām iestādēm. (..) Tieši Evaņģēlijs mums Krievijā bija pirmais rakstītais likums, kodekss, kas sevī ietvēra augstu tikumību."[8] Ļoti laba vēlēšanās, ja to izdodas īstenot dzīvē...

Latvijas Republikas Civillikuma 1402. pantā likuma ideja ietverta šādā skaidrojumā: *tiesību izcelšanās pamats var būt valsts izdots likums.* Tā arī ir. Tomēr, kaut arī

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags un mācītājs J. Bitāns Saldus Sv. Jāņa draudzes baznīcā

tiesības pirmajā brīdī šķiet kaut kas, kam sākums ir uz papīra uzrakstīts likums, patiesībā tās ir loģiskas domāšanas, veselā saprāta un taisnības apziņas izpausme un iemiesojums dzīvē.[9] Tāpēc var teikt arī tā: labi likumi tikai atraisa, iedzīvina un nostiprina tās dabiskās tiesības, kas daudz senāk jau ir cilvēka prātā, sirdī un pieredzē. Tiesības nav tikai spaidi, kaut arī mūsdienu sabiedrība vairāk nekā jebkad agrāk tiesību funkciju sāk saredzēt tikai sankcijās, represīvajās funkcijās (kuras labi aplūkotas K. Dišlera darbos), bet nesaskata vai varbūt vēl (vairs) nespēj saskatīt tiesību zinātņu organizatorisko funkciju, kas sakārto un organizē cilvēku kopdzīvi civilizētā sabiedrībā.[10]

Tiesības ar tām raksturīgo aizsardzības funkciju ir jāpieņem un jāuztver kā cilvēka dabisko tiesību pastāvīgs garants. Katrs cilvēks var kļūdīties, un bieži vien tā arī notiek. Mūsdienu civilizētā valstī vairs nevar būt spēkā princips, ko pasludināja Luijs XIV, — valsts — tas esmu es.

Runājot par tiesību funkcijām, nevar apiet jautājumu par tiesību nozarēm. Liepājas apgabaltiesas loceklis V. Vītiņš savā 1939. gadā izdotajā mācību grāmatā vidusskolām "Vispārējais tiesību pārskats" ir nosaucis šādas Latvijas tiesību nozares: valsts, administratīvās, starptautiskās, finansu, tirdzniecības, Baznīcas, krimināļās, procesuālās un civilās tiesības. Šīs grāmatas kontekstā vissvarīgākās, protams, ir Baznīcas tiesības. Par Baznīcas tiesībām V. Vītiņš raksta, ka tās noskaidro Baznīcas stāvokli valstī un tās attiecības ar valsts varu. Tās ietver valsts noteikumus attiecībā uz dažādām konfesijām, uz draudžu stāvokli un organizāciju, kā arī Baznīcas iekšējās kārtības noteikumus.[11]

Tādā pašā veidā tiesību nozares iedala arī 30. gadu Latvijas Universitātēs Juridiskās fakultātes docents tiesību teorijas speciālists Augusts Lēbers. Viņš, minot valsts tiesības, vēl īpaši piebilst: "Uz publiskām tiesībām attiecas valsts tiesības, kuras noteic valsts un citu politisku iestāžu, savienību (apvienību), respektīvi, to locekļu savstarpējās attiecības. Zem politiskām iestādēm jāsaprot publiskas iestā-

des, izņemot baznīcas."[12] Mūsdienīgā valodā runājot, A. Lēbers pie valsts tiesībām pieskaita sabiedrisko organizāciju un to apvienību tiesības. Tomēr Baznīcas tiesības pie tām nevar tikt pieskaitītas savas specifiskās dabas dēļ. Baznīcas tiesības ir "normu kopība, kuras attiecas uz Baznīcu kā kristīgās reliģijas savienību, noteicot baznīcas attiecības pret tās locekļiem, pārējām baznīcām, valsti un pret baznīcas mantām"[13].

Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps metropolīts J. Pujats un bijušais Reliģijas nodaļas vadītājs, tagad 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs A. Seiksts Salacgrīvas katoļu dievnama atklāšanā 1997. gada vasarā

Kaut arī, sabiedrībai attīstoties un tiesībām kļūstot komplicētām, klāt nākuši daudzi jauni tiesību veidi (ekoloģiskās tiesības, cilvēktiesības, Eiropas Savienības tiesības, autortiesības un daudzas, daudzas citas), tomēr šķiet, ka V. Vītiņa pieminētās Baznīcu tiesības mūsu dienās nemaz nepastāv. Ietilpināt Baznīcu tiesības cilvēku tiesību jomā var, bet nebūtu gluži pareizi. Baznīcas tiesības ir pārāk komplicēta tiesību joma, lai būtu apakšnozare cilvēktiesībām. Bez tiesībām brīvi izvēlēties reliģisko piederību, paust savu pārliecību un citām, īpaši uz cilvēktiesībām attiecināmām, tiesībām Baznīcas tiesībās ietilpināmi arī tādi no cilvēktiesībām visai attāli momenti kā konkordāta jautājumi (starptautiskās tiesības), īpašuma lietas (civiltiesības), nodokļu jautājums (finansu tiesības), arī juridiskā tiesībsubjektība, kas, ņemot vērā ne tikai uz indivīdu, bet arī uz Baznīcām attiecināmo reliģijas brīvību, ir visai sarežģīts jautājums. Uz Baznīcu tiesībām attiecināma arī sektu problēma, kas lielā mērā saistīta ar valsts drošību un kārtību valstī. Arī pašvaldību attiecības ar reliģiskajām organizācijām, kas darbojas to teritorijā, pelna atsevišķu uzmanību. Reliģiskās izglītības jautājumu savukārt mēģina attiecināt uz cilvēktiesību jomu, bet tas tur neiederas itin nemaz. Uzskatu, ka pašreizējā situācija un reliģisko organizāciju attīstība pieprasa, lai Latvijā tiktu atjaunotas Baznīcu tiesības.

Aplūkojot sarežģītos Baznīcu un valsts attiecību kāzusus, ir jāzina arī tiesību normu hierarhija. Latvijā tā ir šāda:

1) *Satversme* (tās 99. pantā deklarēta reliģijas un pārliecības brīvība, kā arī valsts un Baznīcas nošķirtības princips);

1998. gada 15. oktobrī Saeima papildināja Satversmi ar jauno — 8. nodaļu "Cilvēka pamattiesības", kurā tika konstitucionāli apstiprināta arī reliģijas brīvība līdz ar valsts un Baznīcas šķirtības principu. Tas bija jau piektais Latvijas Republikas Satversmes labojums.* Līdz ar šīs Satversmes nodaļas stāšanos spēkā zaudē spēku 1991. gada konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi", kurš tikai nosaukuma pēc bija konstitucionāls likums.

2) *starptautiskie līgumi* (piemēram, Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija). Saskaņā ar Likumu par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem (13. pants) tiesību normu hierarhijā tie atrodas zemāk par Satversmi, bet augstāk par likumiem;

3) *likumi* (piemēram, Reliģisko organizāciju likums);

4) *Satversmes 81. panta kārtībā pieņemtie Ministru kabineta noteikumi;*

5) *pārējie Ministru kabineta noteikumi* (piemēram, noteikumi par reliģisko organizāciju pārskatiem);

6) *Vietējo pašvaldību noteikumi.*

Kad tiks noslēgti līgumi starp valsti un konfesijām, acīmredzot tie atbildīs 5. iedaļas statusam. Runājot par reliģiskām un citām reģistrētām organizācijām, kā 7. punktu var minēt pašas organizācijas statūtus.

Gluži politiski ieviesti pasākumi (likumi un noteikumi), apvienojoties ar sabiedrībā pastāvošo morāli, var veidot tiesību normu. Un tomēr šo divu jēdzienu kopsumma nav gluži tas pats, kas likums. Jau minēju, ka tiesībām ir savs īpašs raksturs ar tikai tām piemītošu autonomiju, kuru nodrošina, no vienas puses, vara un, no otras puses, sabiedrības lielākās daļas apzinīga vēlēšanās ievērot tiesības. Lai gan tiesības nepieciešams ievērot vienmēr, cilvēki, protams, nevar nedomāt par tiesību saturu. Tāpēc nav nekāds brīnums, ka Rietumu kristietība, kas nekad nav vairījusies no līdzdalības savu piekritēju dzīvē šajā pasaulē un atbildības par šo dzīvi, aktīvi iestājas par pareizu tiesību izpratni un to ievērošanu. Būtībā tas ir izaicinājums valsts varai vai vismaz aicinājums uz dialogu. Galu galā reliģija savā ziņā arī ir vara, un ar varu nākas rēķināties. Reliģijas ieinteresētībā valsts likumu satura vērtēšanā nav nekā ļauna, ja pati reliģija ir attīstīta (pozitīvā reliģija), līdzsvarota un pasaules procesos gudra, kā tas arī ir pasaules lielajām reliģijām. Starp citu, tieši lielo, līdzsvaroto reliģiju pārstāvji vairāk nekā citas aprindas ir noskaņoti ievērot likumīgās valsts varas prasības. Ne velti mūsdienās aizvien aktīvāk norisinās lielo reliģiju dialogs ar starptautiskajām tiesībsargājošajām institūcijām (piemēram, ar ANO, ar Eiropas Drošības padomi), kā arī lielo reliģiju savstarpējais dialogs. Tomēr ir būtiski

---

* Iepriekšējie Satversmes labojumi bija šādi: 1933. gadā Saeima mainīja tautas nobalsošanas kārtību, 1994. gadā samazināja vēlēšanu cenzu, 1996. gadā nostiprināja Satversmes tiesu, 1997. gadā Saeimas un Valsts prezidenta pilnvaru termiņu pagarināja līdz četriem gadiem.

reliģiju atšķirt no maskētas ideoloģijas. Reliģiju var pazīt pēc mācības un dogmu kopuma, pēc reliģiskām darbībām un paradumiem, kā arī pēc kopienu iekšējās struktūras.

Būtu labi, ja tiesību pilnveidošanā un iedzīvināšanā reliģijas lomu atzītu arī valsts varas pārstāvji. Un būtu labi, ja tiesības un to nozīmi sabiedriskajā dzīvē novērtētu arī reliģiozi cilvēki, kuri līdz šim nav domājuši par to, bet aplūkojuši savas organizācijas tikai to specifisko mērķu aspektā. Ceru, ka šī grāmata lielā mērā būs noderīga arī tiem cilvēkiem, kuriem reliģioza dzīve ir īstā dzīve (nevis kaut kas ļoti specifisks, kā tas ir juristiem) un kuri patiesi vēlas reliģijas iespēju attīstību savā valstī.

Šis ieskats tiesību nozīmē bija nepieciešams, lai labāk izprastu reliģiskās organizācijas kā juridiskas personas statusu valstī un tās vietu un lomu sabiedrībā, jo sevišķi tāpēc, ka mūsdienu tiesību sistēma ir no reliģijas jomas nepārprotami atdalīta institūcija, kas tomēr nonāk zināmās attiecībās ar reliģiskām iestādēm. Pagātnē abas šīs jomas bija cieši saaugušas. Par to liecina kaut vai fakts, ka agrāk likumu izsludināšana notika baznīcā no kanceles. Latvijas teritorijā valdības rīkojumus un likumus pirmo reizi birģermeistari sāka izsludināt baznīcā 1376. gadā, bet 1877. gada 25. septembrī pēdējais Rīgas birģermeistars paziņoja, ka šāda likumu izsludināšanas kārtība tiek pārtraukta.[14]

Valstij (parlamentam) jāizdod un izpildvarai jāievieš labas un derīgas tiesību normas* arī attiecībā uz reliģisko organizāciju darbību, jo gan objektīvā nozīmē, gan arī praktiski tiesības nav mācība, bet gan konkrētas normas.[16] Savā ziņā labas un derīgas tiesību normas ir tādas, ko sabiedrība spēj akceptēt, kas atbilst veselajam saprātam un lielā mērā tiek pārmantotas no paaudzes uz paaudzi.

Starp citu, piemēram, dabiskajās reliģijās atšķirībā no atklāsmju reliģijām dievības (vai to īpašības) ir personificētas dabas parādībās, kas ar vislielāko bardzību vēršas pret nepaklausīgajiem sabiedriskās kārtības grāvējiem (atcerēsimies kaut vai mūsu pašu Pērkontēvu!). Tādā veidā no cilts vai tautas reliģijām, tām modificējoties attīstības procesā vai indivīdu radošās aktivitātes rezultātā, attīstījušās sociālās normas. Tomēr tās visai būtiski atšķiras no tiesību normām. Savukārt to "sociālo normu" izcelsme, kuras būtībā attiecas uz visu civilizāciju, nereti ir saistīta ar atklāsmes reliģijām. Protams, lielajām reliģijām, nevis denominācijām un katrā ziņā ne ar sektām.

Reiz atdalījusies no reliģijas un arī no sociālajām normām, valsts tiesību sistēma ir patstāvīga, diferencēta valsts struktūra, kas labi piemērota kārtības nodrošināšanai sabiedrībā. Tā var un tai vajag bezkaislīgi regulēt visu sabiedrisko procesu likumību,

---

* Tiesību normas ir kompetenti valsts iestāžu noteikti vai sankcionēti uzvedības noteikumi, kas, izsakot valsts gribu, regulē sabiedriskās attiecības, kuru izpildi garantē valsts. Tiesību normām atšķirībā no sociālajām normām ir šādas specifiskas īpatnības: (1) tām ir nesaraujama saistība ar valsti, (2) tās precīzi formulē tiesību subjektu tiesības un pienākumus, (3) to regulētajām tiesībām un pienākumiem ir vispārējs un obligāts raksturs, (4) to izpildi garantē valsts (spaidu elements tiesībās), (5) tās nepastāv izolēti, bet veido vienotu sistēmu, (6) katrai normai ir divpusējs raksturs, sabiedriskajās attiecībās tā vienai pusei piešķir subjektīvās tiesības, bet otrai pusei uzliek juridiskus pienākumus, (7) tās var piemērot vairākkārtēji.[15]

to skaitā — arī reliģiozo cilvēku un reliģisko organizāciju aktivitātes, vienlaikus nodrošinot tiem visas likumā paredzētās tiesības.

[1] *Dišlers K.* Pienākuma elements tiesībās. — R., 1939. — 442. lpp.
[2] *t. p.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R., 1939. — 12. lpp.
[3] *Švābe A.* Latvijas tiesību vēsture. — R., 1994. — 4.lpp.
[4] *Тихонравов Ю. В.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 22.
[5] *Šulcs L.* Dabisko tiesību jēdziens// Jurists. — 1937. — Nr.1/2.
[6] *t. p.* Tiesības kā ētikas minimums. — R.: Pīpiņa un Upmaņa grāmatu un nošu spiestuve Rīgā Marijas ielā 10, 1936.
[7] *Покровский И. А.* История римского права. — Петроград, 1918. — С. 24.
[8] *Духовность. Согласие. Правосознание //* Рождественские чтения. — М.: Академия МВД России, 1997.
[9] Jaunā civillikuma apskats. — Daugavpils Latviešu biedrības izdevums, 1937. — 7. lpp.
[10] *Čakste K.* Civiltiesības. —R., 1940. — 1.lpp
[11] *Vītiņš V.* Vispārējs tiesību pārskats. — R., 1939. — 81.—82.lpp.
[12] *Lēbers A.* Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. — R.: LU Studentu padomes mācību līdzekļu apgādāšanas komisija, 1922. — I d. — 34. lpp.
[13] Turpat.
[14] Likuma vārdā. — 1997. — 20. febr.
[15] *Krastiņš I.* Tiesību teorijas pamatjēdzieni. — R., 1996. — 12. lpp.
[16] *Lēbers A.* Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. — R., 1922. — II d. — 38. lpp.

4. Reliģiju šķelšanās un konflikti. Ko darīt valstij?

> Šie ļaudis, izdzirdot vārdu "velns", dievbijīgi un taktiski atgādina, ka tā teikt ir grēks. Viņi teic, ka jādomā labas domas. Klausoties liegu reliģisku mūziku sveču gaismā, viņi runā par Dievu savā sirdī un apcer cilvēku niecību Dieva priekšā. Bet, kad runa ir par materiālām lietām, piemēram, naudu, vai kad šos ļaudis mēģina traucēt tikt pie kādām vērtībām, viņi kļūst cieti un nežēlīgi. Dievbijīgo nomaina nežēlīgi cieta izteiksme, un viņi spēj satriekt jebkuru. Interesanti, vai sirdī viņi spēj būt patiesi paši pret sevi? Vai baznīcā viņi vispār pielūdz Dievu vai arī lūdz kādu sev vien zināmu radību, kam tie kalpo.
>
> *R. Balodis*

Mūslaiku notikumi liecina, ka reliģiskie un etniskie konflikti ir ļoti cieši saistīti. Ja konflikts ir etnisks, tas vienlaikus ir arī reliģisks, un otrādi. Vismaz tas kļūst par etniski reliģisku konfliktu, pat ja savā izcelsmē tāds nav bijis.

Liela daļa mūsdienu zinātnieku, kuri teorētiski un praktiski pēta konfliktus cilvēku mijattiecībās un sabiedrībā, uzskata, ka konflikts nav anomālija sabiedrības dzīvē, bet

gan cilvēku attiecību norma, sabiedriskās eksistences nepieciešams elements, kas ļauj izpausties sociālajai spriedzei, darbīgajai enerģijai un rada dažāda mēroga sociālas pārmaiņas, sekmē attīstību.[1] Konflikts esot "drošības ventilis", kas ļaujot pielāgot "sabiedrības organismu" turpmākajām reformām un atšķirīgiem vides apstākļiem. Angļu sociologs R. Darendorfs paudis uzskatu, ka konfliktu pamatā ir cīņa par varu, prestižu un autoritāti. Savukārt cits angļu pētnieks, arī sociologs, A. Gidenss ar konfliktu saprot reālu cīņu starp atsevišķiem aktīviem cilvēkiem un grupām neatkarīgi no tā, kādi ir šās cīņas iemesli, veidi un līdzekļi, kurus mobilizē katra no konflikta pusēm.[2]

Konfliktu saprātīga risināšana nav viegls uzdevums, jo sevišķi, ja tajos iesaistīta reliģija. Un tomēr — Šekspīram nav taisnība — traģēdijā "Henrijs IV" viņš pauž domu, ka juristi, izskatot tiesā reliģiskus konfliktus, tos padziļina, un tāpēc: "Nogalināsim visus juristus!" Ir jāatzīst, ka juristi un vispār justīcija ir instruments, reizēm pat ierocis, pagātnē — valdnieku, tagad — lielākoties atsevišķu personu un organizāciju, arī reliģiozo cilvēku un reliģisko organizāciju rokās. Tomēr ideālā gadījumā justīcija ir labs instruments valsts rokās. Turklāt visdemokrātiskākais un viscivilizētākais ierocis, jo, ja nebūtu valsts, daudzi strīdi, arī reliģiskie, tiktu atrisināti asiņainos konfliktos. Reizēm par reliģisko organizāciju strīdniekiem var teikt Anglijas karaļa Henrija VIII galma politiķa Tomasa Kromvela vārdiem: "Neviens neiet tik tālu kā tas, kurš nezina, kurp viņš iet." Sarežģījumi reliģijas jomā nereti ir paradoksu pārpilni: jo mazāk pamata strīdēties, jo dažkārt bēdīgāks var būt iznākums, un otrādi. Reliģiskie strīdi, kas rodas no konfesiju šķelšanās, bieži nav prognozējami. Un tomēr, šķiet, mums jābūt sevišķi piesardzīgiem, kad šajā jomā mēģinām atšķetināt cēloņsakarības. Tā vien liekas, ka dziļi patiesa ir senā atziņa par cilvēka dabas "iedzimto slimīgumu", kas spēj radīt un arī rada dziļus destrukīvus konfliktus pilnīgi visās jomās.

Pasaules lielās reliģijas nekad nav atzinušas nekāda veida naida celšanu.[3] Protams, prakse, kā vienmēr, atšķiras no ideāli iecerētā. Par patiesu starptautisku miera simbolu, kas cenšas risināt visus, arī reliģiskus konfliktus, ir kļuvusi katoļu Baznīcas citadele Vatikāns. Katoļu Baznīca nosoda katru vajāšanu, kas vērsta pret jebkuru tautu vai cilvēku grupu visos laikos un jebkurā vietā. Tā kategoriski nosoda visus genocīda veidus, kā arī visas rasistiskās ideoloģijas, kas izraisa genocīdu. 1988. gadā pāvests Jānis Pāvils II Strasbūrā, uzrunājot ebreju kopienu, teica: "Es vēlreiz kopā ar jums izsaku visstingrāko nosodījumu antisemītismam un rasismam, kas ir pretrunā ar kristietības principiem."[4] Šāda lielo reliģiju vadītāju attieksme liecina par savu patieso mērķu apzināšanos. Tomēr dažādās reliģijas ne vienmēr ir sekojušas saviem patiesajiem mērķiem, un arī XX gadsimta beigās tas ne vienmēr notiek.

Reliģiskās šķelšanās valsts tiesību sistēmu bieži vien pārsteidz nesagatavotu. Tas padziļina reliģiskos konfliktus, kuru asums savukārt ir atkarīgs no tā, cik nozīmīga ir "šķeltnieku" loma, cik liela ir viņu ietekme sabiedrībā.

Tieši pašlaik Latvijā ir sašķēlusies vecticībnieku konfesija un izveidojusies tāda situācija, ka faktiski pastāv divi vecticībnieku centri, no kuriem viens ir likumīgi reģistrēts, bet otrs nevar tikt reģistrēts patlaban spēkā esošā Reliģisko organizāciju likuma normu dēļ. Otra

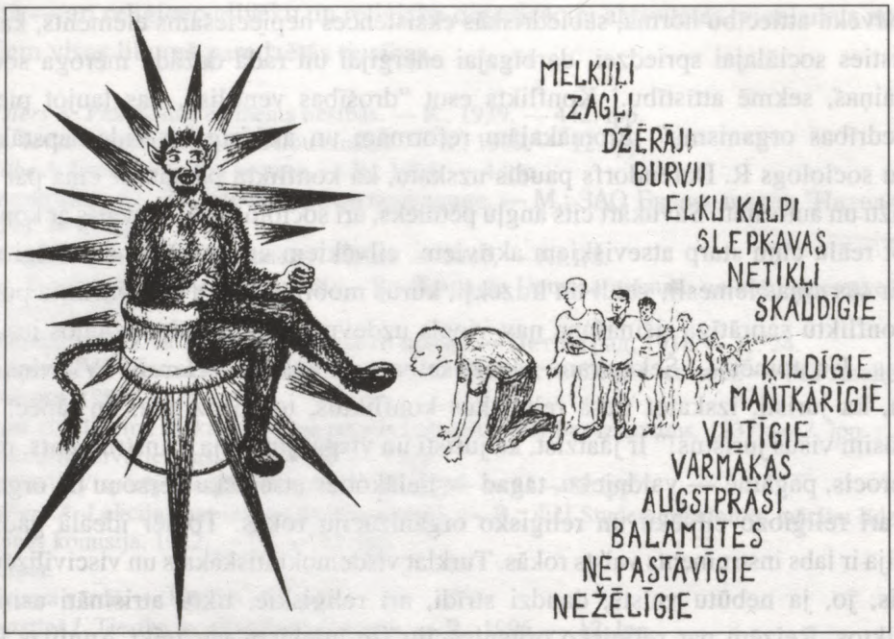

Kuldīgas rajona Rendas pagasta kapsētās 1997. gada 1. septembrī izlīmētais sātanistu plakāts

centra reģistrēšana būtu pretrunā ar Reliģisko organizāciju likuma principu "vienā konfesijā viena Baznīca". Tomēr nereģistrētā centra pārstāvji šobrīd ir visai ievērojama Latgales iedzīvotāju daļa. Sākotnēji radies konfesijas iekšienē, reliģiskais konflikts drīz vien pārvietojās: sākumā — uz tiesu zāli un pašreiz jau — uz Saeimas plenārsēžu zāli. Nereģistrētie "šķeltnieki", neguvuši panākumus trešās varas — tiesu sistēmas — institūcijās, ātri orientējās situācijā un izlēmīgi iekļuva vietā, kur likumus pieņem, groza un maina, — parlamentā. Kurš uzskats gūs panākumus, rādīs laiks, bet valsts nespēja risināt šādus konfliktus ir acīmredzama. Un tas ir saprotami un pat pareizi, jo ne jau valsts aparātam jārisina komplicēti reliģijas brīvības jautājumi, bet gan pašas konfesijas var tos risināt likumīgā ceļā, mēģinot izprast un sakārtot savas iekšējās problēmas. Tomēr, ja neviena no strīda pusēm negūs panākumus ar likumīgiem līdzekļiem, arī ar lobijiem Saeimā, var atkal rasties situācija, kad "vadzis lūst" un institucionālais konflikts pārvēršas par fizisku konfliktu. Lai atceramies vecticībnieku "šķeltnieku" piketu pie Tieslietu ministrijas ēkas 1995. gadā vai sadursmi, kurā tika izmanoti cirvji, pie Grebeņščikova baznīcas.

F. Radzinskis uzskata, ka jaunu reliģisku virzienu rašanās ir reliģisko organizāciju iekšējs process (šķelšanās vai apvienošanās) un šīs iekšējās norises nedrīkst kļūt par valsts tiesiskās iejaukšanās objektu. Protams, ar nosacījumu, ka jāievēro likums.[5]

Apšaubāmi, vai valsts iejaukšanās būtu lietderīga, piemēram, Brazīlijā, kur Brazīlijas Romas katoļu Baznīcā nesen radusies visai nopietna konfliktsituācija kāda katoļu harismātiskā virziena attīstības dēļ. Brazīlijā, kur katoļu skaits ir ap 120 miljoniem cilvēku, šās kustības piekritēju 1998. gadā bija 8 miljoni. Brazīlijas Romas katoļu bīskapu konference

1994. gadā publicēja dokumentus, kuros ieteica savas Baznīcas harismātiskajiem kristiešiem atturēties no "maģijas un brīnumu gara", kas valdot Brazīlijas katoļu draudzēs. Šie harismātiskie katoļi bija uzsākuši ekstātisko parādību kultivēšanu: dziedināšanu, runāšanu mēlēs u. tml.

Protams, Brazīlijas varas iestādes varēja nostāties oficiālās Baznīcas pusē un iedarboties uz šādu ticības novirzienu no spēka pozīcijām, jo bija acīmredzams, ka vietējo harismātiķu darbība faktiski neatbilst ticības pamatprincipiem, taču XX gadsimta beigās šāda valsts institūciju pieeja reliģisko konfliktu risināšanā vairs nav pieļaujama. Tā tikai pasliktinātu situāciju un radītu ne vien ticīgo atkrišanu no Baznīcas pamatkodola, bet arī ļoti spēcīgu un neprognozējamu jaunu reliģisko kustību. Mūsdienās šādos gadījumos valstij nevajag (un saskaņā ar cilvēktiesību principiem tā arī nedrīkst) iejaukties Baznīcas iekšēja rakstura ķildās, pat ja kāda Baznīca to vēlētos.[6] Patiesības labad gan jāteic — katoļu Baznīca nebūt nav izteikusi šādu vēlēšanos un ar savām iekšējām problēmām tiek galā pati, kā jau sena, liela un stipra Baznīca.

Tātad reliģiskās organizācijas sadursmei ar valsti var būt *institucionāls raksturs*. Tieši tāds piemērs ir tikko pieminētais notikums ar vecticībnieku konfesiju. Latvijas brīvvalsts laikā institucionāla rakstura konflikts ar valsti bija arī luterāņu konfesijai, jo valsts netaisnīgi atsavināja luterāņu īpašumus.*

Pastāv arī cits iespējamais konflikta cēlonis, kas nav saistīts ar Baznīcas institūcijām, un tam ir stihisks raksturs. Reliģiska rakstura konflikts, kas nav saistīts ar attiecīgu reliģisku organizāciju institūcijām, rodas, piemēram, monokonfesionālā valstī, ja tā diskriminē kādu reliģiju kopumā. Tā dažās islama valstīs tiek praktizēta noliedzoša attieksme pret kristietību vai arī pret *Bahai* sektu. Institucionālais konflikts, kas attīstās starp valsti un reliģiskās organizācijas vadību vai Baznīcas veidojumiem, var noritēt, pašiem attiecīgās konfesijas ticīgajiem paliekot pilnīgi vienaldzīgiem. Konflikts var izcelties starp institūcijām radušos pretrunu saasināšanās dēļ. Piemēram, valsts liedz reliģijai tās iepriekšējo statusu vai arī neatbalsta kādu grupu. Valsts un kādas reliģiskas organizācijas vai grupas konflikts parasti ir pārejoša parādība. Tas tiek atrisināts, sakārtojot valsts un Baznīcas attiecības likumdošanas un likumu piemērošanas jomā. Toties institucionāls konflikts ir daudz sarežģītāks un bīstamāks, jo tā pamatā ir nesamierināms pretrunu samezglojums, kad attiecīgā reliģiskā organizācija neiederas valsts izveidotajā tiesiskajā modelī ne teritoriāli, ne hronoloģiski. Piemēram, reliģiska organizācija sekmē vai nu novecojušu, vai — gluži pretēji — jaunu sabiedrisko attiecību izpratni. Tāds piemērs varētu būt Vācija, kur reformācija nespēja pilnībā sasniegt tos institucionālos mērķus, uz ko cerēja valstsvīri. Katolicisms bija un palika viena no spēcīgākajām Vācijas konfesijām. Tur joprojām pastāv dziļš institucionāls konflikts starp Romas katoļu Baznīcu un valsts varu, konflikts, kas bieži vien ir neapzināts, tomēr reāls un aktuāls. Un runa nav par to, kurš ir lielāks Vācijas patriots — katolis vai

---

* Būtībā tas bija saistīts ar jaundibinātās Latvijas brīvvalsts nostiprināšanu. Tajā laikā daudzām luterāņu draudzēm piederēja lieli zemes īpašumi un daudzi draudžu garīdznieki bija vācu varas aktīvi atbalstītāji. Tādējādi šo luterāņu draudžu zemi valsts ekspropriēja līdzīgi kā vācu muižniekiem.

luterānis. Vācu katoļi nepretendē ne uz ko tādu, kas varētu būt par strīda cēloni ar valsti, tomēr institucionālā konflikta esamība pastāvīgi provocē iespēju, ka katoļi var kļūt par šā konflikta "ķīlniekiem", kā tas jau reiz bijis reformācijas laikos. Tāds konflikts izpaužas gan valsts attieksmē pret konfesijas vajadzībām, gan arī Baznīcas vadītāju darbībā, izdodot rīkojumus, kuri liek konfesijas locekļiem zināmā mērā nostāties pret valsts gribu. Runa galvenokārt ir par civiltiesisko jomu. Vācijas kaimiņvalstī Francijā katoļu Baznīca, kas tur ir dominējošā, šā iemesla dēļ pat nevēlējās reģistrēties saskaņā ar valsts izdotā Reliģisko organizāciju likuma normām. Par laimi, Francijas valdība labi saprata šā institucionālā konflikta būtību, konflikta, kurš joprojām "barojas" no Lielās franču revolūcijas sekām, un tāpēc arī nespieda Baznīcu pakļauties likumam ar sava represīvā aparāta spēku. Tāpēc katoļu Baznīca Francijā atrodas īpašā statusā.

Valsts iekšējais institucionālais reliģiskais konflikts var pāraugt starptautiskā institucionālā reliģiskā konfliktā, kas var nodarīt kaitējumu valsts tēlam starptautiskā sabiedrībā, izveidojot stereotipu, visai nelāgu priekšstatu par valsti. Un labi zināms, ka daudz vieglāk ir radīt nelāgu iespaidu nekā pēc tam to labot. Šajā ziņā spilgts piemērs ir atteikums daudzās valstīs oficiāli reģistrēt "Jehovas liecinieku" sektu; tas vienmēr ir izraisījis starptautisko organizāciju spiedienu uz šīm valstīm. Latvijā bija līdzīga situācija. Otrs piemērs Latvijā varētu būt gadījums ar septītās dienas adventistiem. Adventisti bija neapmierināti ar valsts visai rezervēto attieksmi pret viņiem, kas radusies pašu adventistu izprovocētā stihiskā konflikta dēļ ar katoļu Baznīcu. Adventistu atbildes reakcija uz valsts attieksmi izpaudās neslavas celšanā Latvijas valdībai par tās attieksmi reliģijas jautājumos. Adventisti nevarēja iekļūt Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē, kuras sastāvā ietilpst Latvijas tradicionālās reliģiskās konfesijas. 1997. gada augustā Beļģijā iznākošajā cilvēktiesību biļetenā "*Human rights without frontiers*" parādījās nelabvēlīgas atsauksmes par Latvijas valsti — par tās "diskriminējošo attieksmi" ne tikai pret septītās dienas adventistiem, bet arī pret "Jehovas lieciniekiem". Tātad vietējas denominācijas nelielas nesaskaņas ar valsts administrāciju Latvijai radīja sliktu slavu kā zemei, kurā tiek apspiesta reliģijas brīvība. Biļetens "*Adventist News Review*", kas nāk klajā Lielbritānijā un kuru lasa adventisti visā pasaulē, savā 1998. gada oktobra izdevumā, atsaucoties uz Helsinku Starptautiskās Cilvēktiesību Federācijas 1998. gada ziņojumu, Latviju ieskaitīja tās 41 valsts sarakstā, kurās tradicionālās reliģiskās konfesijas tiekot balstītas uz reliģisko minoritāšu rēķina. Latvijā, pēc adventistu domām, ir līdzīga situācijā kā Albānijā, Azerbaidžānā, Bosnijā-Hercegovinā, Gruzijā, Kazahstānā, Kirgizstānā, Moldovā, Uzbekistānā un vēl daudzās citās valstis. Nav šaubu, ka starptautiskajai organizācijai šāds iespaids radās Latvijas adventistu aktivitāšu dēļ, kuras nekavējoties uztvēra starptautiskās adventistu apvienības pārstāvji. Jau 1997. gada rudenī, 6. Saeimas laikā, kad tika apspriesti reliģiju tradicionalitātes jautājumi, deputāts K. Čerāns izvirzīja priekšlikumu atzīt sešas Latvijas reliģiskās konfesijas par tradicionālām. Tad Latvijas septītās dienas adventisti izteica protestu. Tomēr viņi protestēja nevis pret šāda statusa

noteikšanu vispār, bet gan pret to, ka netiek šādā statusā. Iepriekšminētais biļetens par adventistu neiekļaušanu Latvijas tradicionālo konfesiju statusā rakstīja jau 1997. gadā.

Kādu secinājumu var izdarīt no šā atgadījuma? Tikai tādu, ka daudzās valstīs izplatītās reliģiskās denominācijas var atrast sev ietekmīgus draugus ārzemēs, lai iespaidotu valsts administrāciju sev vēlamā virzienā. Kā redzējām no tikko aprakstītā piemēra, šāds institucionāls konflikts tātad var citās valstīs pasliktināt iespaidu par kādu valsti. Iespaids, kas acīmredzami radies atsevišķas denominācijas starptautiskās aktivitātes rezultātā, diemžēl tiek tālāk izplatīts nekonfesionālās vai neitrālās starpvalstu struktūrās. Pieņemot jebkādus lēmumus attiecībā uz reliģiskām organizācijām, ierēdņiem vai amatpersonām mūsdienu apstākļos šāda situācija jāņem vērā. Es nesaku, ka valstij nav jāpieņem lēmumi, kas spētu aizsargāt ētiskās vērtības un valsts kultūrvēsturisko vidi. Nedomāju, ka valsts amatpersonām būtu "jādanco pēc kādas vietējās denominācijas stabules", lai tikai neizceltos kāds šīs denominācijas atbalstītāju radīts troksnis. Tomēr ir skaidri jāredz, cik tālejošas sekas mūsdienu pasaulē var radīt valsts institūciju lēmums attiecībā uz reliģiskajām organizācijām. Pilnveidojot atjaunoto Latvijas valsti, ar šāda veida parādībām nākas saskarties bieži un ne jau tikai reliģisko problēmu jomā vien.

Kāpēc reliģiski konflikti ir paši bīstamākie?

Vispirms — neliels ieskats mūsdienās tik populārajā psihoanalītiskajā domāšanā.

Vismaz daļēju atbildi rodam, analizējot Ē. Fromma pieeju (piemēram, grāmatā "Cilvēka destruktivitātes anatomija"). Autors uzskata, ka cilvēkus ietekmē ne tikai audzināšana vai sociālie apstākļi, bet arī zemapziņa, kas izpaužas slieksmēs. Un savukārt kā psihoanalītiskās domāšanas "beigu sākuma" pārstāvis viņš vairs necenšas pārāk akcentēt zemapziņas nozīmi, jo sevišķi — zemapziņas totāli agresīvo raksturu. Slieksmju psiholoģijas pirmsākumi ir jau Zigmunda Freida darbos, un Fromms arī neslēpj, ka domu par zemapziņas slieksmju noteicošo lomu viņš pārņēmis no tiem. Freida atklājuma nozīmību Fromms saskata faktā, ka Freids spēja visas cilvēka dvēseles parādības reducēt līdz "slieksmēm" un cilvēku tieksmes sadalīja divās grupās — *pašsaglabāšanās instinktā* un *seksualitātes instinktā.* Fromms agresivitātes jēdzienu saista ar pašsaglabāšanās instinktu (agresivitāte zināmā mērā ir pašsaglabāšanās instinkta pretpols). Viņš tomēr uzsver vēl kādu no Freida idejām: labiem nodomiem neesot nekādas nozīmes, jo tie tikai aizsedzot reālos, bieži vien neapzinātos nodomus.

Cilvēka destruktīvās slieksmes Fromma darbos tiek aplūkotas šādos aspektos:

1) destruktivitāte, kas ietekmē cilvēka personības veidošanos (piemēram, bērnībā redzētā vardarbība var cilvēkā nostiprināt uzskatu, ka bez vardarbības nav iespējams dzīvot, ka vardarbība un agresivitāte ir dzīves norma);

2) destruktivitāte, kas piemīt atsevišķam cilvēkam un ietekmē sabiedrību (maniaku un teroristu fenomens sabiedrībā);

3) sabiedrības destruktivitāte, kas ietekmē atsevišķus cilvēkus (piemēram, attīstītā kapitālisma apstākļos, kur praktiski valda tikai finansu intereses, atsevišķu cilvēku vajadzības tiek pakļautas finansiāla izdevīguma principam);

4) pūļa destruktivitātes izpausmes (ebreju grautiņi, Lielā franču revolūcija, Bērtuļa nakts u. tml.);

5) destruktivitāte, kas atrodas pašā cilvēkā un vērsta pret viņu pašu (cilvēki reizēm redz pašnāvību kā problēmu risinājumu, un tas nozīmē, ka, nespēdami cīnīties par sevi, tātad — nespēdami virzīt sev piemītošo agresivitāti "uz āru", viņi to vērš "uz iekšu", pret sevi);

6) sociālā destruktivitāte (Ē. Fromms atzīst B. Skinera uzskatu, ka visi cilvēki cenšas kontrolēt citus un paši tiek kontrolēti, un tas notiek ne tikai manipulatīvā, bet arī vardarbīgā jeb destruktīvā veidā).[7]

Ē. Fromms izšķir vairākas jomas, kurās izpaužas iepriekš minētie agresijas veidi:

— karš, kurā pretinieki vismaz sākotnēji zina, ka negrasās viens otru fiziski iznīcināt; kara mērķis ir tikai piespiest pretinieku pildīt agresora prasības;

— pilsoņu karš, kas ir īpaši nežēlīgs, jo tā mērķis ir "otru pusi" fiziski iznīcināt;

— sports, kas kalpo agresīvā potenciāla izlādēšanai, piemēram, cīņas sports, kurā vīrieši, nespēdami savu agresivitāti īstenot dzīvē, "izspēlē" to sportā; Ē. Fromms īpaši izceļ *karatē*, kurā pretinieki "spēlē nogalināšanu", juzdamies apmierināti tikai ar to vien, ka var mācīties nogalināt;

— noziedzība (liela daļa noziedznieku ir nevis "noziedznieki izdevīguma dēļ", bet tādi kļuvuši savu antisociālo, destruktīvo tendenču rezultātā);

— despotisms ģimenē (reizēm cilvēki, nespēdami vai negribēdami atklāti paust savu agresiju plašā sabiedrībā, ievieš to ģimenē).[8]

Īpaši jāatzīmē, ka Ē. Fromms nedz atsevišķi izdala kādu reliģijas jomu, nedz arī to piemin kādā no iepriekš uzskaitītajām pozīcijām. Fromma pētījums ir ļoti interesants. Viņš vispār nerunā par destruktivitātes motīviem. Viņaprāt, cilvēkam piemītošā destruktivitāte pati ir motīvs daudzējādai cilvēka un cilvēku apvienību rīcībai. Turklāt — īstais motīvs jeb pirmcēlonis. Varētu sacīt — kaut kas līdzīgs Bībelē aprakstītajam iedzimtajam grēkam. Tieši tas ir svarīgi, analizējot reliģiozitātes un destruktivitātes savstarpējās attiecības cilvēkā un sabiedrībā. Citiem vārdiem — jāšaubās, vai cilvēka patiesa reliģiozitāte var būt viņa agresīvo darbību motīvs. Toties motivācija (jeb ārējais pamatojums) gan.

Pasaulē ir bijis daudz karu reliģisku iemeslu dēļ vai drīzāk, Ē. Fromma vārdiem runājot, cilvēka iedzimtās destruktivitātes dēļ, kā arī to seku dēļ, kuras šī destruktivitāte jau radījusi un turpina izraisīt visas sabiedrības mērogā.

Vēl jāatzīmē, ka Ē. Fromma aprakstītā destruktivitāte ir reāla, bet, protams, nav absolūta. Tā vairāk vai mazāk piemīt katram cilvēkam, tā vairāk vai mazāk arī izpaužas cilvēka pārdzīvojumos, rīcībā un uzvedībā, bet tā nebūt nav cilvēka vienīgā slieksme. Par vienīgo to gan arī neuzskata ne Ē. Fromms un pat ne Z. Freids (kaut gan vismaz Freids to pārāk jūtami akcentē).

Jautājums ir, vai drīkstam atklāti pausto dažu karu reliģisko motivāciju uztvert kā to īsto motīvu. Un vai gan tieši psihoanalīze ar savu spriešanas veidu mūs nevedina atšķirt patiesos motīvus no klaji paustās motivācijas? Un vai tieši to pašas psihoanalītiskās domāšanas ietvaros nesauc par aizsargmotīvu, segmotīvu, zināma veida "viltus motīvu"?

Varbūt tagad varam nopietnāk meklēt atbildi uz jautājumu: kāpēc reliģiskie konflikti ir paši bīstamākie? Karš reliģijas vārdā... Šķiet, it kā mums būtu apsolījuši ļoti daudz (teiksim, mainīt mūsu zemapziņu, atbrīvot no iedzimtās agresivitātes), bet gala rezultātā mūs būtu pilnīgi piekrāpuši. Un tomēr — vai šādas situācijas īstais cēlonis ir pašā cilvēku reliģiozitātē? Varbūt tomēr drīzāk Ē. Fromma pieminētajā agresivitātē? Visbeidzot — vai psihoanalītiķu akcentētā agresivitāte ir vienīgais un patiesais cilvēka esamības pamats, kas apslēpts viņa psihes dzīlēs?

Vairs īpaši neiedziļinoties šīs parādības filozofiskajos aspektos un dzīļu psiholoģijā, turpmāk šajā darbā par reliģisku karu nosacīti sauksim jebkuru karu, kas saistīts ar reliģiskiem motīviem, vienalga — slēptiem vai atklātiem, patiesiem motīviem vai segmotīviem. Par iekšēja reliģiskā kara, tātad — pilsoņu kara cēloni kādā valstī jāuzskata šīs valsts tiesiskās sistēmas "nekustīgums", kas neļauj tai pārorientēties no monokonfesionālas uz daudzkonfesionālu sistēmu. Pārorientācijas grūtības bieži vien slēpjas "vienīgās konfesijas" nespējā atzīt citu uzskatu klātbūtni sabiedrībā. "Valdošās reliģijas" pārstāvji ar savu lobiju starpniecību traucē valsts aparātu būt objektīvam. Un tomēr, ja "šķeltniekiem" pievienojas ievērojama iedzīvotāju daļa, kā tas notika Eiropā reformācijas laikā, tad represijas tikai sekmē konflikta saasināšanos. *Daudzi ateisti ir uzsvēruši reliģijas destruktīvo ietekmi, taču tie ir klaji meli, jo jebkura patiesa reliģija savā būtībā ir tikai uz labu virzīta un mēģina apslāpēt cilvēka destruktivitāti. Ne jau reliģijā ir cilvēka destruktivitātes cēlonis, kura ārēji izpaužas konfliktos. Šī destruktivitāte izpaužas visur, diemžēl arī reliģijā. Un, kad tas notiek spēcīgi un apzināti, tieši tad ir vietā runāt par destruktīvajiem kultiem. Tomēr šis reāli sastopamo parādību apzīmējums — destruktīvie kulti — jālieto uzmanīgi. Varbūt tikai atsevišķos gadījumos.* Domāju, ka pārsvarā var runāt vienīgi par cilvēka destruktivitāti, kura:

— vai nu iegūst reliģisku motivāciju — segmotīvu jeb attaisnojumu sev (kristieši teiktu — ļaunumam),

— vai arī tiek izmantota reliģijas vārdā, pašiem agresīvajiem cilvēkiem to skaidri neapzinoties un vienkārši pakļaujoties kāda manipulatora gribai.

Beidzot šo nepatīkamo tematu, nevar neminēt arī *mākslīgi radītus reliģiskus konfliktus*, kurus kāds (vai kādi) izraisa apzināti, speciāli aizskarot zināmas ļaužu grupas reliģiskās jūtas un uzkurinot reliģisku naidu. Parasti tas notiek politisku un ekonomisku mērķu dēļ vai pat vienīgi tādēļ, lai apmierinātu kādas personas politiskās ambīcijas. Sabiedrībai derētu noskaidrot, ka patiesais mērķis šādos gadījumos nav vis reliģija, bet gan politika.

Pasaulē šādu piemēru ir atliku likām, taču mums visnoderīgākie ir mūsu pašu valstī sastopamie.

1998. gada 2. aprīlī, pusdivos naktī, tieši astoņas dienas pirms ebreju Lieldienām, pie Rīgas ebreju sinagogas Peitavas ielā 6/8 notika sprādziens.[9] Tā rezultātā sinagogai tika izsisti logi un durvis, kā arī bojāti apkārtējie nami un kāda "Volvo" automašīna. Tika uzskatīts, ka sprādzienā izmantots apmēram 300 gramu smags plastikāta spridzeklis, kas iedarbināts ar laika detonatoru.[10] Sprādziena brīdī sinagogā atradās Latvijas ebreju virsrabīns Natans Barkans un vēl divi cilvēki, taču, par laimi, neviens

eksplozijā necieta. Sprādziens Rīgas domei izmaksāja aptuveni Ls 30 000, tas izraisīja lielu ažiotāžu ārzemēs un smagas problēmas valdībai.[11] Sprādziens notika Latvijai visnelabvēlīgākajā laikā. Tā bija saspīlējuma kulminācija ar Krieviju, kura šo notikumu ļoti ātri uztvēra un interpretēja kā Latvijas fašistu izlēcienu. Pasaules ebreju organizācijas izteica sašutumu par atgadījumu Latvijā un uztvēra saistībā ar neilgi iepriekš notikušo latviešu leģionāru saietu. Vīzentāla centra direktors Efraims Zurofs vēstulē Latvijas Valsts prezidentam G. Ulmanim tieši norādīja, ka "vardarbības akts pret Latvijas ebreju kopienu" var būt saistīts ar leģionāru piemiņas pasākumiem, kuros ir piedalījušās Latvijas valdības augsta ranga amatpersonas.[12] Tieši tāpat uzskatīja arī Lietuvas ebreju kopienas vadītājs A. Alperavičs, kas savu viedokli pauda vēstulē mūsu Valsts prezidentam.[13] Secinājums: Latvijas varas iestādes iecietīgi izturas pret "esesiešu" aktivitātēm Latvijā. Tika sodīti vairāki augsta ranga policijas ierēdņi. Toreizējais Latvijas iekšlietu ministrs Z. Čevers šos sodus motivēja tādējādi, ka tas neesot pirmais nodarījums pret ebrejiem Latvijā.*

Tika ierosināta krimināllieta pēc Kriminālkodeksa 146. panta 2. daļas — "svešas mantas izlaupīšana vispārbīstamā veidā"[16]. Tomēr teroristu (vai teroristus) atrast tā arī neizdevās. Vienīgais, kas izrādīja apbrīnojamu situācijas izpratni, bija Latvijas ebreju virsrabīns Natans Barkans, kurš uzskatīja, ka tas ir nevis latviešu tautas terористisks akts, bet gan latviešu tautas ienaidnieku provokācija. Protams, ņemot vērā vispārējo politisko stāvokli, var vienīgi jautāt, kam tas bija izdevīgi. Par laimi, no iepriekš aprakstītā notikuma neizdevās izraisīt ne politisku konfliktu ar tālejošām sekām, nedz arī naidīgu reliģisku konfliktu. Taču šāda veida konflikti ir visbīstamākie, jo tos parasti izraisa "profesionāļi", kuri prot savu darbu. Sprādziens ir tikai līdzeklis. "Profesionāļu" darbība ir saistīta ar politisku vai ekonomisku mērķi, kuram nav nekāda sakara ar reliģiju.

[1] *Omarova S.* Cilvēks dzīvo grupā: (Sociālā psiholoģija). — R., 1996. — 137.lpp.
[2] Turpat.
[3] Viņa Svētības Jāņa Pāvila II 1999. gada Gavēņa vēstījums// Solis. — 1999. — 19.—25. febr.
[4] *Kasīdijs E. I., Diprē P., Hokmans R.* Mēs atceramies: pārdomas par *šoa*// Solis. — 1998. — 15.—21. maijs.
[5] *Радзинский Ф. М.* Институт свободы совести. — М., 1971. — С. 405.
[6] Domstarpības Brazīlijas katoļu vidū // Latvijas Luterānis. — 1998. — 24. janv.
[7] *Фромм Э.* Анатомия человеческой деструктивности. — М.: "Республика", 1994.
[8] Turpat.

---

* Valsts prezidenta preses dienests 3. aprīlī informēja, ka Valsts prezidents sasauc Nacionālās drošības padomes ārkārtas sēdi. Savukārt Ministru prezidents G. Krasts lūdza ASV vēstnieku Latvijā iesaistīt sprādziena izmeklēšanā ASV Federālās izlūkošanas biroja (FIB) speciālistus. Latvijā šajā sakarā viesojās pat ASV valsts sekretāra vietnieks R. Holbruks. Latvijas Republikas Saeima nolēma nosodīt šo provokāciju un pieprasīja Satversmes aizsardzības birojam un Iekšlietu ministrijai izmeklēt šo gadījumu un vainīgos saukt pie atbildības.[14] Pirmais sprādziens pie sinagogas notika 1995. gada 6. maijā. Toreizējais iekšlietu ministrs solīja, ka tiks pastiprināta sinagogas apsardze. 1997. gada decembrī pie sinagogas vārtiem parādījās vairāki ebrejus aizskaroši uzraksti un kāškrusti, kas veselu mēnesi netika notīrīti.[15]

[9] *Pastalnieks A., Cīrulis E., Avots M.* Spridzina sinagogu, cieš visa valsts // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. —3. apr.

[10] *Prokopova E. u. c.* Sinagogas spridzināšanu izmeklēs arī FIB // Diena. — 1998. — 3. apr.

[11] *Egle I. u. c.* Valsts augstākās amatpersonas nosoda spridzināšanu // Diena. — 1998. — 3. apr.

[12] Turpat.

[13] *Prokopova E. u. c.* Sinagogas spridzināšanu izmeklēs arī FIB // Diena. — 1998. —3. apr.

[14] Par sprādzienu pie Rīgas sinagogas // Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 3. apr.

[15] Diena. — 1998. — 3. apr.

[16] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 3. apr.

II. Valsts un Baznīcas attiecību teorētiskie aspekti

1. Baznīcas un valsts definīcijas

Civilizācijas attīstību pavada organizāciju attīstība. Cilvēku veidotās organizācijas balstās uz sabiedrībā izveidojušos attiecību bāzes un iekļauj sevī šīs attiecības. Pati pirmā sabiedrības akceptētā un leģitimizētā sociāla tipa organizācija, protams, bija valsts. Otrā — Baznīca. Jau iesākot šo apakšnodaļu, gribu izklāstīt, kādā nozīmē šajā grāmatā tiks lietots apzīmējums *Baznīca*. Reliģiju vēsturē šis vārds, precīzi izsakoties, ir saistīts tieši ar kristietību. Turklāt ikdienišķā uztverē ar šo vārdu cilvēkiem asociējas vai nu kulta celtne, vai kāda konfesija, vai arī kādas konfesijas vadības (pārvaldes) institūcija (struktūra). Saskaņā ar pētnieku vairākuma pieņemto uzskatu Baznīca ir: vai nu — pirmkārt — kāda kristiešu grupa (piemēram, kāda denominācija vai konfesija, citiem vārdiem sakot, — Baznīca), vai — otrkārt — viss kristiešu kopums (citiem vārdiem sakot, — Universālā Baznīca), vai arī — treškārt — kopīgai dievkalpošanai celta ēka (baznīca).[1]

Reālajā, "laicīgajā" dzīvē tomēr ir grūti runāt par Baznīcu kā par visu kristiešu kopumu, jo reliģiskās grupas, reliģiskās organizācijas un tām piederīgie kristieši ir tik atšķirīgi. Jā, arī kristieši (un nevis tikai visa reliģija kopumā) ir tik dažādi, tik daudzveidīgi: adventisti, anglikāņi, baptisti, katoļi, kvēkeri, luterāņi. Arī Augsburgas ticības apliecības luterāņi, Romas katoļi un grieķu katoļi, arī veckatoļi... metodisti, pareizticīgie, pentakosti, prezbiteriāņi, reformāti un daudzi, daudzi citi. Es nebūt neapšaubu, ka savu ticības pārdzīvojumu dziļumos un teoloģisko atskārsmju augstumos "viņi visi ir viens", — to reiz kā vēlējumu izteicis pats Kristus un rakstiski fiksējis apustulis Jānis. Vēl vairāk — uzskatu, ka arī citu pasaules lielo reliģiju (reliģiju ar pozitīvu ievirzi) vislielākajos dziļumos ir kāds reāls pamats visu cilvēku vienotībai, kas atrodas cilvēka dvēseles pašās dzīlēs un droši vien nāk no Tā, kas ir visa Autors. Bet šim darbam ir daudz pragmatiskāks mērķis, kas arī noteic, kādā nozīmē šeit tiks lietots vārds *Baznīca*. Tas tiks attiecināts uz visām tām ārējām, "taustāmām", reliģiozu ļaužu radītām institūcijām, kuru mērķis ir izteikt, paust (sludināt), arī formēt, izkopt un aizsargāt to iekšējās pasaules daļu cilvēkā (varbūt pat kodolu), kas ir dziļa, iracionāla, garīga. Vēlreiz atgādinu: ne jau pašas šīs dziļās cilvēku iekšējās dzīves

parādības, bet gan ārēji redzamās organizācijas, kuras radītas, lai piekoptu reliģiju un aizsargātu cilvēku reliģisko dzīvi, un pirmām kārtām lai aizsargātu to no sekularizācijas. Tātad tieši reliģiju ārējās institūcijas, kas savā darbībā vienmēr nonāk kaut kādās attiecības ar laicīgajām institūcijām, šajā darbā tiks apzīmētas ar vienu kopīgu vārdu — *Baznīca*. Šādu izvēli nosaka grāmatas pragmatiskā, juridiskā orientācija: *valsts un Baznīcas attiecības*.

Vārds *Baznīca* tiks lietots arī tad, ja runa būs par valsts attiecībām ar reliģiju vispār. Tāpēc — lai mani atvaino citām reliģijām piederīgie — šis termins tiks lietots, arī runājot par musulmaņu, jūdaistu reliģiskajām institūcijām un citām. Apzīmējums *Baznīca* šajā darbā tātad tiks lietots kā zināma veida absolūts termins. Tikai tādos gadījumos, kad runa būs par kādu konkrētai reliģijai piederošu atsevišķu institūciju, tiks minēts pavisam konkrēts institūcijas nosaukums. Jēdziena *Baznīca* izmantošana nepieciešama arī tāpēc, ka ļoti bieži nāksies koncentrēt lasītāja domas uz pašu galveno, pašu būtiskāko, ko gribam saprast valsts un reliģisko organizāciju attiecībās: kādas tās ir bijušas, kādas ir un kādām tām vajadzētu būt. Daudzviet būs svarīgi, lai šo galveno neaizsegtu daudzo atsevišķo reliģisko organizāciju lietotie visdažādākie savu institūciju nosaukumi un apzīmējumi: draudzes, diakonijas, savienības, apvienības, ūnijas, garīgā personāla mācību iestādes, misijas, sinodes, konsistorijas, padomes, valdes u.c. Protams, katram atšķirīgajam veidojumam ir savs apzīmējums (bet bieži vien — arī dažādi apzīmējumi vienai un tai pašai institūcijai), un, kad runāsim par kādu konkrētu veidojumu, tad arī lietosim šo konkrēto apzīmējumu. Vēl tikai jāatzīmē, ka visi pieminētie atsevišķo institūciju apzīmējumi ir tikai atsevišķi gadījumi tajā vispārīgajā ikvienas reliģijas institūcijā, kuru sauksim vienā vārdā *Baznīca*.

Tātad šajā darbā runa galvenokārt būs par reliģiskajām institūcijām, tomēr reizēm nebūs iespējams norobežoties no vārda *Baznīca* garīgā satura. Bet tas jau arī nav vajadzīgs. Gluži otrādi: kur vien būs iespējams, mēģināsim jēdzienu *Baznīca* kā institūcijas apzīmējumu paplašināt arī ar tās attiecīgās reliģijas būtiskā satura izpratni, kura dēļ šī institūcija izveidojusies. Un visbeidzot, domājot par ārvalstu likumdošanas un likumu piemērošanas praksi, ir ļoti vēlams arī pie mums lietot jēdzienu *Baznīca* iepriekš izskaidrotajā, nedaudz vienkāršotajā nozīmē atbilstoši tam, kā šo jēdzienu lieto ārvalstu praksē. Šis aspekts ir svarīgs gan mūsu atjaunotās valsts likumdošanā, gan tās tieslietās, gan arī jauno juristu apmācībā.

Līdzko aizsākās Baznīcas un valsts juridisko attiecību veidošanās, sākās arī Baznīcas un valsts nošķiršanas teorijas vēsture, jo katrai no šīm institūcijām ir savs, relatīvi neatkarīgs mērķis, sava sūtība. Šo institūciju pilnīga saplūšana rada daudz problēmu. Un viena no svarīgākajām ir ļoti lielā iespējamība, ka tādā veidā var rasties totalitāras varas režīms. Bet totalitārisms nav atbalstāms nevienā variantā: ne tad, kad valsts apspiež Baznīcu, ne arī tad, kad Baznīca tiecas pakļaut valsts varu. Vēsture liecina, ka visur, kur izveidojās valsts institūcijas, līdzās valdniekiem kā varai tuvu stāvošas personas ir bijuši arī reliģiskā kulta pārstāvji. Vai nu tas bija Delfu Orākuls, kas pareģoja veiksmi karagājienā, vai faraona vecākais zīlnieks, vai vēlāk, Eiropā,

attīstoties kristietībai, tie bija bīskapi. Vienmēr kādai reliģijai bija iespēja ietekmēt laicīgo varu. Runājot Mišela Fuko vārdiem, saistība starp Dievu un valdnieku rodas dabiski, tāpēc ka tie abi spēlē vienu un to pašu lomu. Bars, kas jāuzrauga, ir viens un tas pats, karaliskais gans apsargā dievišķā gana radības.[2] Tikmēr, kamēr šī ietekme ir netieša, pastāv varas līdzsvars. Bet vēsture liecina arī par lieliem pārspīlējumiem. Viduslaikos valdīja Baznīca. No vienas puses, var sacīt, ka šis laiks nepazina žēlastību un kompromisus. No otras puses, tas cieši saistīts arī ar tiesību sistēmas izveidošanos. Jau aptuveni 300 gadus pirms Kristus dzimšanas ķīniešu filozofs Sjuņ-Czi atzina: pēc tam, kad radās reliģisks rituāls un pienākums to ievērot, izveidojās likums.[3] Kad izveidojās valsts, tai vajadzēja izdot likumus, kas regulētu un sistematizētu valsts iedzīvotāju dzīvi. Viduslaiku valstīs neeksistēja likumdošanas process mūsdienu izpratnē, kaut gan valdniekiem laiku pa laikam vajadzēja izdot pavēles ar likumu spēku. Bet šādas pavēles neveidoja sistēmu. Zināmu sistēmu drīzāk veidoja paražas. Tātad — bija pavēles, kuru izpildi nodrošināja ar represīvā aparāta spēku, un eksistēja paražas. Nebija arī īpašas likumu pieņemšanas kārtības, tātad neeksistēja likumdošanas process. Līdz pat 1050. gadam Eiropā nepastāvēja ne likumu kopojumi (kodeksi), ne arī likumdošanas process. Baznīcai turpretī nebija svešs sistemātisks likumdošanas process. Tas bija kaut kas vairāk nekā paražas, jo tika detalizēti reglamentēts. Baznīcai bija kanonu kopojumi, kas tika pieņemti stingri reglamentētā kārtībā. Viduslaiku Baznīcai nenoliedzami bija sistemātiskāka likumdošana nekā valdniekiem, un tie, ņemot par piemēru kanonistus, ar laiku arī sāka regulāri izdot un apkopot likumu krājumus, vienlaikus veidojot likumdošanas procesu (romiešu tiesību atdzimšana un inkorporēšana neattiecas uz šo laika periodu).[4] Eiropā varēja manīt pakāpenisku kanonisko tiesību sekularizāciju, un šīs sekularizētās kanoniskās tiesības iespaidoja Eiropas valstu nacionālo tiesību veidošanos.

Tātad Baznīca stāvēja ļoti tuvu tam, kas katrā valstī ir "alfa un omega", — tiesībām. Laicīgajiem valstsvīriem tas nevarēja patikt, jo likumdošana un tiesību normas — tā ir liela daļa no politiskās varas.

Viens no praktiski svarīgiem reliģijas aspektiem ir valsts un Baznīcas attiecību veidi. Valsts un Baznīca ir savstarpēji saistītas, jo, pirmkārt, valsts pilsoņi ir baznīcēni, un, otrkārt, Baznīca darbojas daudzās valsts kontrolētajās sociālajās jomās. Abas pastāv vienā teritorijā, vienā telpā un laikā un, pat juridiski nošķirtas, turpina ietekmēt viena otru. Lai sīkāk analizētu abu šo institūciju attiecības, jāpaskaidro, kas ir valsts un kas ir Baznīca.

Valsts

Terminu *valsts* vispārējā nozīmē ieviesis itāliešu domātājs Nikolo Makjavelli. Itāliešu vārds *la stato*, kas cēlies no latīņu vārda *status**, kļuva par pamatu XVI gadsimtā veidotajiem atvasinātajiem terminiem citās valodās. Tā radies franču vārds *l'etat*, vācu — *der Staat*, angļu — *a state*.[5] Valsts ir cilvēku kopuma (sabiedrības) veidota

---

* *Status* (lat.) — stāvoklis.

Latvijas armijas karavīri 90. gadu beigās, saņemot Dieva svētību no armijas kapelāna

organizācija. Sabiedrību raksturo šādas pazīmes: indivīdu kopums, kopīgas intereses un sadarbība, juridiski noformēta organizācija.[6] Valsts definīciju ir daudz, tomēr var izšķirt dažus pamatjēdzienus, kuri pēc vispārēja atzinuma ir nepieciešami, lai izteiktu valsts būtību. Valsti, šo juridiski noformēto un hierarhisko organizāciju, raksturo: vienota nācija; kopīga teritorija; hierarhiska uzbūve visdažādākajos aspektos; iekšēji piemītoša suverenitāte; varas struktūras, kas īsteno vienas sabiedrības daļas varu pār sabiedrību kopumā; vispārēja kontrole, kas ļauj vadošos lēmumus attiecināt uz visiem valsts iedzīvotājiem.[7]

Nācija ir plaša sabiedriski politiska organizācija. Tā ir vēsturiski izveidojusies stabila cilvēku kopība, kas radusies, pamatojoties uz kopēju valodu, teritoriju, ekonomisko dzīvi un psihisko struktūru, kura izpaužas nacionālās kultūras kopībā. Tikai visu šo pazīmju kopums dod iespēju kādu cilvēku kopību saukt par nāciju. Nācija ir ne tikai bioloģiska, bet arī sociāla kopība atšķirībā no rases, kuras pamatā ir vienīgi bioloģiskā pazīme.

Īstas nācijas nemaz tik viegli neizveidojas. To labi parādīja PSRS sabrukums, kas izgaisināja mītu par "vienoto padomju tautu". To labi parāda arī pašreizējie notikumi Dienvidslāvijā.

Nācija ir uz savstarpējas solidaritātes pamata izveidots vienots politisks organisms ar savas identitātes un nacionālās ideoloģijas argumentāciju, kā arī ar savu gatavību ziedot dzīvību par savu eksistenci. Nācija ir dominējošais valsts iedzīvotāju etnoss, kurā iekļautas citas iedzīvotāju grupas. Tas uzņēmies atbildību par valsti un ir tiesīgs pieprasīt no minoritātēm lojalitāti.[8]

Valsts hierarhiskā uzbūve izpaužas visdažādākajos aspektos: valstij piemīt pozīciju un lomu, struktūru un lēmumu, normu un vērtību hierarhija.

Teritoriāla vienotība un teritoriālā organizācija ir būtiska valsts pazīme. Tomēr jāatzīst, ka šīs pazīmes nozīme nereti tiek pārspīlēta.

Juridisko zinātņu doktors K. Dišlers ir rakstījis, ka īstais valsts "celtniecības materiāls" ir juridiski organizēta, patstāvīga tauta. Zeme jeb teritorija turpretī ir tikai tautas materiālā bāze, bet ne valsts konstitūcijas elements.[9] Dišlera vārdus labi pierāda ebreji, kas spēja daudzus gadsimtus pastāvēt kā tauta bez savas zemes un valsts, taču, tiklīdz viņi atguva savu seno teritoriju, tie nodibināja valsti. Savas valsts ideju viņi bija iznēsājuši desmitiem paaudžu sapņos. Izraēlas valsts ir brīnums, kas pierāda reliģijas spēku valsts radīšanas jomā. Valsts kā reāls tiesību subjekts, uzskata Dišlers, var tikt saprasta tikai kā juridiski organizēta tauta, kura bieži uzstājas kā kaut kas vienots un vesels un izpaužas caur dažādām institūcijām.[10] Pārfrāzējot Aristoteli, K. Dišlers atzīst, ka valsts tiek nodibināta, lai tauta varētu eksistēt, un tā attīstās, lai tauta sasniegtu labklājību.[11]

Runājot par valsts suverenitāti, sevišķi jāuzsver, ka tā ir valstij iekšēji piemītoša īpašība. Lai kļūtu par valsti, sabiedrībai zināmā mērā jānobriest līdz šādai iekšējai neatkarībai. To nevar piešķirt no ārienes, un tās potenciāls bieži vien nepazūd pat tad, kad ārēji valsts savu neatkarību zaudē.

Valsts ir varas organizācija, kurā parasti norisinās iekšējas spēku sadursmes vai vismaz dažādu tās aprindu konkurence — līdz pat asai pretimstāvēšanai; un valstij patiešām ir reāla vara pār visiem šiem procesiem. Bruņotos Spēkus un policiju tā patur vienīgi savā rīcībā.

Valsts ir organizācija, kurā speciāli organizēta nācijas pārstāvju daļa valda pār nāciju kopumā un kurā atsevišķu nācijas aprindu intereses nereti konfrontējas ar vispārības interesēm. Tomēr valstī pastāvošā vispārējā kontrole ļauj vadošos lēmumus attiecināt uz visiem šīs organizācijas robežās dzīvojošajiem.

Valsts savu gribu īsteno ar varas palīdzību, ko nodrošina represīvais aparāts — armija, policija un tiesas. Valsts vara nekļūs par patvaļīgu vardarbību, ja to ierobežo nepieciešamība ievērot cilvēku tiesības, arī tiesības brīvi izvēlēties un praktizēt kādu reliģiju. Valsts vara ir juridisku personu kopums to savstarpējās attiecībās ar pilsoņiem, kurās šīs juridiskās personas piedalās kā valsts varas suverenitātes paudēji. Citā aspektā valsts varu var uzskatīt par juridisku personu un valsts institūciju kopumu, kas izpilda publisko tiesību normas.[12] Tātad vara, ko valsts īsteno pārvaldē (administrēšanā), ir balstīta tiesību aktos. Tiesības, kas izpaužas valsts gribas aktos — likumos, ir stipras valsts bezpersonisks regulators.* Tiesības ir tikai saistviela, kas satur kopā vienas valsts ļaudis, vienlaikus uzturot kārtību valstī. Tās ir karojošo un konfrontējošo pušu samierināšanas instruments. Tiesības pēc savas būtības ir princips, kas koordinē un regulē. To mērķis ir regulēt sabiedrisko dzīvi, panākt relatīvu harmoniju indivīdu un sociālo grupu darbībā.[13] Atsevišķam indivīdam ir izdevīgāk "ciest no

---

* Un tomēr šis bezpersoniskums ir bīstams faktors, uz ko bieži norāda Baznīcu pārstāvji. Tas veicina valsts totalitārismu. Patiešām, daudz esam dzirdējuši, kā totalitārās, ateistiskās valsts varas pārstāvji nemitīgi ir runājuši par Baznīcas totalitārismu (kas, starp citu, vismaz runājot par kristīgo Baznīcu, jau ir tālā pagātnē), bet nemaz nav pieminējuši valsts totalitārismu (tik bieži sastopamo mūsdienās). Savukārt viens no Amerikas konstitūcijas ciltstēviem T. Džefersons savulaik brīdināja, ka "stipra valsts", kas kontrolē cilvēka domas un darbību, iznīcina cilvēka eksistences jēgu un liek viņam domāt, ka labāk būtu bijis, ja viņš vispār nebūtu nācis šajā pasaulē.

likumiem" nekā no to neesamības. Likumi novērš patvaļu, jo to priekšā visi ir vienlīdzīgi (vismaz tā būtu jābūt). Valstij jābalstās uz tiesisko kārtību, citādi tā nevarēs ilgi pastāvēt. Netaisnība to pazudinās.

Vēl jāsaka — neviens likums nevar atcelt dabiskās cilvēku pamattiesības uz dzīvību, legāli iegūtu īpašumu un pārliecības brīvību. Un tieši ar to tiek novilktas striktas robežas gan valsts visvarenībai, gan arī tās formālai legalitātei.[14] Valsts galvenais uzdevums un pastāvēšanas pamatojums ir garantēt šīs organizācijas piederīgajiem drošību un labklājību. Labi pārvaldīta valsts ir lieliskākais iekārtojums, no kura izriet viss sabiedrības kopējais labums. Demokrits ir teicis: ja uzplaukst valsts, uzplaukst viss, ja sabrūk valsts, tad sabrūk viss. Šopenhauers apgalvojis, ka valsts galvenais mērķis ir nodrošināt ārējo apsardzi, iekšējo aizsardzību un aizsardzību no apsargātājiem. Ir autori, kas, runājot par valsti, priekšplānā izvirza tieši varas jautājumu un vienlaikus to pārlieku akcentē. Tomēr jāsaka arī, ka reālā dzīve šādam skatījumam bieži vien sniedz ļoti spilgtus pierādījumus. Valsts savās rokās tur varu, bet, kā uzskata Kafka, varas jautājums nav atdalāms no pretestības varai. Tur, kur ir vara, ir arī pretestība tai, un vara dzīvo "nepārtrauktas kaujas apstākļos".[15]

Katrs mēģinājums, pat katra vēlēšanās atņemt valsts institūcijām varu rada asu konfrontāciju; katrs tāds izdevies mēģinājums — neapmierinātību par varas zaudēšanu. Katrā ziņā, vismaz tajā mirklī, kad notiek mēģinājums nošķirt varu no varas turētāja, vienmēr rodas jautājums, vai vara tomēr nav kareivīga apspiešana, jo, izpaužoties caur dažādām juridiskām un filozofiskām pamatteorijām, tā rada nemainīgu un absolūtu robežu starp tiem, kuri īsteno varu, un tiem, uz kuriem tā iedarbojas.[16] Tātad rezumējot var sacīt, ka valsts kā abstrakts jēdziens darbojas tikai caur saviem iestādījumiem un valdībai piemīt empīriskās tiesības* pašai regulēt savas valsts iekšējās lietas. Lai izprastu valsts un Baznīcas savstarpējās attiecības, vēlreiz sniegšu īsu kopsavilkumu, kas ir valsts.

Valsts ir publiskas politiskas varas organizācijas un funkcionēšanas tiesiska forma, kurai ir šādas pazīmes:

1) *nācija*, kas, veidojot valsti, īsteno savas tiesības uz politisko pašnoteikšanos;

2) *kopēja teritorija*, ar kuru vēsturiski saistīta nācija kā pašnoteikšanās tiesību subjekts;

3) *valstiskuma institucionalitāte* — valsts ir institūcija, kas radīta, lai nodrošinātu cilvēku brīvu politisku, ekonomisku un garīgu kopesamību.[17]

Baznīca

Saskaņā ar reformācijas uzskatiem Baznīca ir *svēto un ticīgo draudze*, kurā tiek sludināts skaidrs Dieva vārds un pareizi pārvaldīti sakramenti. Šī draudze, kas aptver visu pasauli un ir vienota ar mīlestības saitēm, ietver sevī visus, kuri atzīst Evaņģēliju un sakramentus. Viņu vidū ir gan tādi, kas pieder Baznīcai vienīgi ārējās izpausmēs,

---

* Empīrisks — tāds, kas balstīts pieredzē, saistīts ar pieredzi.

gan arī patiesi ticīgie. Tādējādi redzamā sadraudzība — Baznīca kā reāla organizācija tiek nodalīta no neredzamās Baznīcas, kuras locekļi ir vienīgi tie, kas ir patiesi Baznīcas locekļi ar dzīvu ticību.* Teoloģiskā skatījumā neredzamā Baznīca ir pat precīzāka izpratne par šo jēdzienu nekā šīs apakšnodaļas sākumā aprakstītā redzamā, reālā organizācija. Protestantu teologi atzīmē, ka līdz pat pastarajai dienai nav iespējams atšķirt pirmo Baznīcu no otrās.[18] Katoļu teologi šo otro, neredzamo, bet īsto, dziļo Baznīcu vēl iedala trijās daļās, starp kurām pastāv cieša savstarpēja sadraudzība un palīdzība: (1) svētceļojošā Baznīca uz zemes, kas apveltīta ar patiesu, kaut arī vēl nepilnīgu svētumu; (2) dvēseles šķīstītavā, par kurām aizlūdz gan virs zemes dzīvojošie ticīgie, gan arī svētie debesīs; (3) svētie debesīs veido trešo reālo Universālās Baznīcas sastāvdaļu.[19]

Baznīca arī mūsdienu sabiedrībā veic noteiktas sociālās funkcijas, ko tā tradicionāli vienmēr pildījusi, un spilgtākā no tām ir karitatīvā darbība. Tomēr darbošanās vienīgi laicīgajā plānā nav Baznīcas galvenais uzdevums. Orientējoties uz sekulāru auditoriju, protestantu teologi ļoti daudzveidīgi izsaka Baznīcas galveno, iracionālo funkciju. Teologs Juris Rubenis uzskata, ka pašreiz kristīgās Baznīcas funkcija ir palīdzēt cilvēkam, kurš dzīvo pasaulē, iegūt noteiktu dzīves koncepciju.[20] Katoļu teologi, kuri ir vairāk vienoti ne vien mācības skaidrojumā, bet arī tās izteiksmes veidā, konsekventi runā par vienu Baznīcas galveno uzdevumu — dvēseļu sagatavošanu mūžīgajai dzīvei (pestīšanai). Baznīcas iekšējā dzīve, pat neraugoties uz reformācijas sekularizējošo iespaidu, mūsdienu laicīgajam, ar reliģiju nesaistītajam cilvēkam liekas misticisma pilna un tāda arī ir.[21] Lai gan Baznīca kā administratīvi juridisks veidojums ir reāla materiālās pasaules sastāvdaļa, tās mērķis ir balstīts uz mācību par mūžību un vērsts uz pārlaicīgo. Baznīcas lielais uzdevums ir rūpēties par to, lai starp dažādiem citiem piedāvājumiem, kas pastāv ikvienā sabiedrībā un laikmetā, katram cilvēkam būtu sadzirdama un pieejama vēsts par iespēju dzīvot kopā ar Dievu. XX gadsima beigās Baznīca kā sociāls institūts darbojas ļoti daudzās jomās. Tas ir darbs svētdienas skolās, armijā, cietumos, tas ir slimnīcu kapelānu darbs, darbība masu informācijas līdzekļos u.tml. Lai pildītu savus pienākumus sabiedrībā un pat sabiedrības laicīgajās institūcijās, Baznīcai pastāvīgi jāsaskaras ar noteikumiem, instrukcijām, rīkojumiem un likumiem. Tā nevar darboties ārpus valsts tiesiskās vides.[22] Attiecībām starp valsti un reliģisku organizāciju, kurai jāpakļaujas valstī pastāvošajai tiesiskajai kārtībai, jābūt racionālām un pragmatiskām. Un Baznīca jau nevar runāt vienīgi par to, kas notiks pēc nāves; lai pastāvētu, tai ir jākārto tīri funkcionāli un administratīvi jautājumi "zemes virsū" — valstī, kurā tā darbojas. Un tomēr tā ir kas

---

* Katoļu Baznīca mazāk akcentē ticīgo iedalījumu tikai ārēji Baznīcai piederošajos kristiešos un tādos, kas apveltīti ar dzīvu ticību. Šāda katoļu Baznīcas nostāja ir saistīta ne tikai ar cilvēka nespēju atšķirt pirmos no otriem, bet vairāk ar visu Baznīcas locekļu iekšēju, mistisku sadraudzību un savstarpēju palīdzību. Mormoņiem tas izpaužas kā dzīvo mistiska laulība ar mirušajiem, tādējādi savienojoties visiem vienā draudzē.

lielāks par visām tās laicīgajām izpausmēm kopā ņemot. Baznīcā ir sintezēts reliģijas absolūtais saturs. Tikumību Baznīca uztver kā savu jomu, un tās sasniegšanai Baznīcai ir savi, ļoti spēcīgi, laicīgam cilvēkam ne vienmēr pieejami un ne vienmēr saprotami līdzekļi. Valsts uz šo Baznīcas darbības jomu skatās ar zināmu piesardzību, jo, ja reliģija gribētu apliecināt sevi valstī tā, kā paradusi pašrealizēties savā jomā, tad tā varētu valsti "apgriezt ar kājām gaisā". Galvenokārt tāpēc, ka Baznīca nepazīst un neatzīst kompromisus. Savā ziņā tā patiesi ir "totalitāra". Ja Baznīca gribētu valdīt pilnīgi, tad tās ideju īstenošana plašā sabiedrībā varētu iegūt fanātisku raksturu, kas nepieļauj nekādu savdabību vai atšķirīgu viedokli. Šai sakarā gribu citēt kādu ASV Augstākajā tiesā izteiktu domu: ja jau idejām, kas ietvertas reliģijā, ir jāīstenojas cilvēku darbos, tad tām jāīstenojas caur pašu indivīdu, cilvēku grupu vai Baznīcu rīcību, bet nevis caur valsti![23]

[1] *Lamentovičs V.* Mūsdienu valsts. — R.: Zvaigzne ABC, 1996. — 61. lpp.
[2] *Fuko M.* Patiesība. Vara. Patība. — R., 1995. — 24.—52. lpp.
[3] *Таранов П. С.* Философская афористика. — М., 1996. — С. 117.
[4] *Krastiņš I.* Tiesību teorijas pamatjēdzieni. — R., 1996. — 3. lpp.
[5] *Lamentovičs V.* Mūsdienu valsts. — R.: Zvaigzne ABC, 1996. — 10. lpp.
[6] *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: Эпоха формирования. — М., 1994. — С. 87.
[7] *Lamentovičs V.* Mūsdienu valsts. — R.: Zvaigzne ABC, 1996. — 7. lpp.
[8] *Volk, Nation und Demokratie.* — Amsterdam, 1992. — S. 3—5.
[9] *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R., 1938. — 22. lpp.
[10] Turpat, 23.lpp.
[11] Turpat, 25.lpp.
[12] *Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca.* — R., 1998. — 125. lpp.
[13] *Šulcs L.* Tiesības kā ētikas minimums. — R., 1936. — 63. lpp.
[14] *Valters N.* Pamattiesības un tiesību pamats// Latviešu juristu raksti. — ASV, 1961. — Nr.5. 11. lpp.
[15] *Kafka F.* Ein alles Blatt// Kafka F. Das erzahleriesche Werk. — Berlin, 1988. — Bd.1. — S. 208.
[16] *Fuko M.* Patiesība. Vara. Patība. — R., 1995. — 24.—25. lpp.
[17] *Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca.* — R., 1998. — 122. lpp.
[18] *Helgunds B.* Teoloģijas vēsture. — R.: Augsburgas ticības apliecības institūts, 1997. — 324.— 325. lpp.
[19] Katoļu Baznīcas katehisms.
[20] *Rubenis J.* Vai ir vērts domāt par sauli// Diena. — 1998. — 13. nov.
[21] *Balodis R.* Mūsu reliģisko organizāciju tiesības un pienākumi// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 5. marts; *t. p.* Par Latvijas reliģisko organizāciju tiesībām, pienākumiem un priekšrocībām// Svētdienas Rīts. — 1998. — 21. marts.
[22] *Helgunds B.* Teoloģijas vēsture. — R.: Augsburgas ticības apliecības institūts, 1997. — 324.— 325. lpp.
[23] *Church and State: the Interaction of Religion and Law in a Pluralistic Society.* — USA: Commision on church and state relations in a pluralistic society board of social ministry Lutheran church in America, 1963. — P. 41.

2. Valsts un Baznīcas attiecību veidi

Valstij, kas ir cilvēku radīta un visspēcīga pārvaldes organizācija, gandrīz vai sinonīms ir *fiziska vara*. Baznīca turpretī asociējas ar garīgu varu. Valsts būtība ir suverenitāte un vara. Vara valstij ir līdzeklis, ar kura palīdzību tiek īstenota suverenitāte. Aplūkojot valsts varas veidus, redzams, ka valsts ir dinamiska sabiedriska institūcija, tā laiku pa laikam mainās. Un sevišķi interesanti, ka tai zināmā mērā piemīt pseidoreliģisks raksturs. Ja valsts vara kļūst "pārāk laicīga", tā bieži vien sāk tiranizēt savu "konkurentu" Baznīcu — garīgās varas "turētāju". Savukārt, ja valsts varai ir reliģiska nokrāsa, tad tāda "reliģiskota" vara to var padarīt šausmīgu. Visbīstamākajā formā tas izpaužas kā valsts varas absolutizēšana un dievināšana, proti, kad valsts vara tiek nepareizi uzskatīta par paša Dieva varu.[1]

30. gados Latvijas Universitātes docents, teoloģijas doktors Alberts Freijs, analizējot tā laika progresīvos pētījumus par valsti un Baznīcu, pauda uzskatu, ka pastāv divi galvenie Baznīcas un valsts attiecību veidi. Pirmais ir *Baznīcas un valsts apvienība,* bet otrais — *Baznīcas un valsts nošķiršana.* Šos divus galvenos valsts un Baznīcas attiecību veidus var vēl iedalīt apakšgrupās:

— Baznīcas un valsts apvienības paveidi ir (1) baznīcas valsts un (2) valsts baznīca;

— Baznīcas un valsts nošķiršanas paveidi savukārt ir: (1) nepilnīgais nošķiršanas veids un (2) pilnīgais nošķiršanas veids.[2]

Šāda klasifikācija ir atbilstoša XX gadsimta sākuma idejām, un tā var būt noderīga, analizējot valsts un Baznīcas attiecības dažādās pasaules valstīs gan vēsturē, gan mūsdienās. Protams, reāli valsts un Baznīcas attiecībās ir daudz vairāk niansu, un vēl vairāk niansu atklājas šo attiecību veidošanās procesā. Valsts un Baznīcas attiecību rakstura noteikšanā svarīgi noskaidrot, cik lielā mērā valsts un Baznīcas dažādas institūcijas ir nošķirtas (vai — gluži pretēji — kopējas). Jāsaka, ka reālā dzīve ir daudz bagātāka, turklāt tā ir dinamiska, tāpēc nav iespējams pilnīgi droši pieskaitīt kādu valsti noteiktam šajā klasifikācijā minētajam valsts un Baznīcas attiecību veidam. Bet tā ir vienmēr, kad mēģinām realitāti iekļaut kādā teorētiskā, abstraktā klasifikācijā. Tomēr bieži vien mūs interesē nevis tas, kas īstenībā notiek vai ir noticis, bet gan tas, ko konkrētā sociālā vide un ieinteresētās personas vai varas orgāni konkrētajos apstākļos uzskata par normālu, kas īsti tiek gaidīts no šīm personām kā normāla rīcība un uzvedība, kam būtu jānotiek un kas nedrīkstētu notikt mūs interesējošajā valsts un Baznīcas attiecību jomā. Meklējot atbildi uz šiem jautājumiem reālos valsts un Baznīcas attiecību piemēros, lieti noder krievu salīdzinošo valsts tiesību speciālista V. Čirkina skatījums. Čirkins uzskata — ja par pamatu valsts un Baznīcas attiecību modelim izvēlas valsti pārvaldošo institūciju sistēmas, eksistē trīs valsts pamatmodeļi:

— centralizēti segmentārais modelis;

— monocefālais modelis;
— monoteokrātiskais modelis.

Lielākajā daļā mūsdienu rietumvalstu darbojas *centralizēti segmentārais modelis.* Tās ir demokrātiskas valstis un, bez šaubām, lielākā vai mazākā mērā arī tiesiskas valstis. Tās ir valstis, kurās tiek atzītas cilvēktiesības (arī reliģijas brīvība!) neatkarīgi no tā, vai tajās darbojas tāda vai citāda veida valsts un Baznīcas nošķiršanas modelis vai pat valsts baznīcas modelis. Savukārt lielā daļā mazattīstīto valstu darbojas *monocefālais* valsts varas īstenošanas modelis, un tas stipri iespaido valsts un Baznīcas attiecības šajās valstīs, neraugoties uz deklarēto Baznīcas un valsts nošķirtību un proklamēto reliģijas brīvību. Šai grupai pieder lielāka daļa "trešās pasaules" valstu. Visbeidzot, V. Čirkins uzskata, ka lielākā daļa islama valstu savukārt ir *monoteokrātiskas* valstis.

Analizēsim sīkāk šo triju valsts varas realizācijas modeļu iespaidu uz valsts un Baznīcas attiecībām un Baznīcas faktisko stāvokli kādā valstī.

Centralizēti segmentāro modeli V. Čirkins saskata spēcīgās pilsoniskās sabiedrībās, tādās kā ASV, Lielbritānija un Vācija. Vārds "segmentārs" šai gadījumā nozīmē, ka *valsts sistēma saskaņā ar varas sadales principu sastāv no likumdošanas varas, izpildvaras un tiesu varas* (un daudzās valstīs, piemēram, Latvijā — arī no *kontroles varas*[3]). Kaut gan šāds varas īstenošanas modelis ir relatīvi patstāvīgs, tātad teorētiski tas varētu eksistēt jebkurā valstī, reālajā dzīvē skaidri redzams, ka tas raksturīgs tikai pilsoniskajām sabiedrībām un tikai tādā gadījumā, ja valstī veidojas stabila politiskā sistēma un politiskais plurālisms. Šādā sistēmā valsts un Baznīca ir atdalītas viena no otras un labi sadarbojas. *Centralizēti segmentārā modeļa valsts labi ievēro reliģijas brīvības principu.*

Monocefālais modelis balstās uz valsts varas konsekventas vienības ideju, uz stingru vienvaldību. Monocefālā sistēma parasti saistās ar vienpartejiskumu, ierobežotu daudzpartejiskumu vai bezpartejiskumu; ar valsts lomas pārspīlēšanu, kura "no augšas" apveltī pilsoņus ar tiesībām; ar "vairākuma" lomas hipertrofiju, prevalē nozīmēšanas un iecelšanas, veidojot valsts institūcijas ar praktiski vienpersonīgu, nevis koleģiālu jautājumu risināšanas kārtību. Monocefālai sistēmai raksturīgi, ka tā var pastāvēt gan pilsoniskās sabiedrībās, gan militāros režīmos, gan sociālistiskajās valstīs, gan arī nesociālistiskajās. Baznīcai šādās monocefālās valstīs var "tikt piešķirts" pat valsts reliģijas statuss, taču tā ir valsts kalpone. Turklāt šādā modelī reliģija tikpat labi var vispār tikt nostumta malā. Ja monocefālā valsts vara nespēj padarīt Baznīcu par savu padoto, tā reliģiju vispār izolē un var pat uzsākt Baznīcas vajāšanu. Tas ir reliģijai ļoti bīstams modelis ne tikai tādēļ, ka, nosakot kādai reliģijai valdošo statusu, tiek deformēta pati reliģija, bet arī tādēļ, ka "augšām" var pēkšņi mainīties domas par reliģijas lietderību, jo laicīgās varas nesējus var sadusmot kāda brīva reliģijas izpausme.

Monoteokrātisko modeli V. Čirkins saskata valstīs, kas pieder pie stabilas vienvaldības valstīm un patiesi balstās uz reliģiju kā uz valsts pamatu. Mūsdienās tās parasti ir

islama valstis, kur attiecīgā reliģija pasludināta par oficiālo reliģiju (Irāna, Apvienotie Arābu Emirāti, Saūda Arābija un citas). Monoteokrātiskās valstīs reliģijas stabilizējošā iedarbība valsts kārtības uzturēšanā bieži vien balstās uz pat neapzinātu iedzīvotāju garīgās dzīves stingru reglamentāciju.[4]

Jāteic, ka iepriekš apskatītā konfesionālā kundzība faktiski ir valstī valdošās sabiedriskās apziņas atspulgs šīs valsts tiesību sistēmā. Šajās valstīs pati sabiedriskā apziņa ir virzīta par labu vienai konkrētai reliģijai.

Kāpēc tas tā notiek? Kāpēc cilvēce kopumā "neattīstās" un "nepāraug", gluži tāpat, kā no līdzīgas viduslaiku sistēmas "izauga" Eiropa? Domāju, ka, iedziļinoties šajā jautājumā, varētu nonākt pie modernās Rietumu sabiedrības pašreizējo vērtību pārvērtēšanas.

Skatot šo problēmu šauri racionālā aspektā, redzam, ka sabiedriskās apziņas stāvoklis kādā valstī (tas arī ir īstais konfesionālās "kundzības" cēlonis!) var būt saistīts tikai ar kādas konfesijas piederīgo skaitlisko pārsvaru, kas tad arī nosaka šai konfesijai atbilstošu sabiedriskās apziņas dominanti. Šāda situācija tomēr ir saistīta arī ar attiecīgās reliģijas kvalitatīvajiem rādītājiem. Tieši reliģijas kvalitāte galvenokārt motivē sabiedrisko apziņu.

Šajā vietā jums droši vien nāk prātā dažādu reliģiju morālās vērtības un sabiedrība, kas tās atzīst un ciena. Jā, varbūt kaut kur kaut kad tas tā ir bijis, un būtu ļoti jauki arī mūsu dienās, bet... Ar "attiecīgās reliģijas kvalitatīvajiem rādītājiem" nedomāju kādas reliģijas morālo vērtību kvalitāti, bet gan kādas reliģiskās grupas, sevišķi — tās vadības nomācošo aktivitāti, tātad — aktīvās darbošanās kvalitāti, ar kādu šī reliģiskā grupa panāk sev vēlamos mērķus valsts institūcijās, likumdošanā u.tml. Un šī kvalitāte pat nav saistīta ar attiecīgās reliģijas piekritēju skaitu valstī.

V. Čirkina piedāvātā valsts un reliģijas attiecību klasifikācija ir laba un mūsdienīga, pragmatiskam skatījumam atbilstoša. Tomēr, lai labāk izprastu valsts un reliģijas attiecību veidošanās procesu, nepieciešams vēl dziļāk ielūkoties lietas būtībā, pirmām kārtām jau atmetot skatījumu, kas ir pietiekams vienīgi ateistam, kurš vienmēr domā, ka reliģija ir nevajadzīga, pat kaitīga. Kad un kura reliģija nāk par labu valstij un tās iedzīvotājiem? Kā veidot pareizas attiecības starp valsts un Baznīcas ietekmi dažādās valsts un sabiedrības dzīves jomās? Kā lai valsts spēj paņemt no katras savā teritorijā aktīvās reliģijas labāko, ko tā spēj sniegt, vienlaikus nesanaidojot šīs reliģijas savā starpā? Kā neizjaukt, kā uzturēt spēkā to trauslo līdzsvaru, kādam būtu jāpastāv starp "vecajām, tradicionālajām" reliģijām valsts teritorijā un tomēr tik nepieciešamo "svaigo vēsmu" no ārienes? Kā to izdarīt tā, lai neiznīcinātu vietējo kultūru un "nesabojātu" vietējās tautas dabisko mājvietu, bet tomēr uzturētu dzīvu šodien tik nepieciešamo dialogu un sadarbību starp valstīm un tautām? Baidos, ka mūsu atjaunotās valsts pieredze vēl ilgi nesniegs skaidras un dziļas atbildes uz šiem jautājumiem.

Bet atgriezīsimies vismaz pie iespējas precīzi noskaidrot, cik lielā mērā un kādā kvalitātē valsts var būt šķirta no Baznīcas. Uzskatu, ka, lai izprastu, kādā statusā

konkrētajā valstī ir Baznīca, pašreiz nepieciešama cita valsts un Baznīcas attiecību klasifikācija, kas izrietētu no valsts un Baznīcas reālās nošķiršanas pakāpes. Mūsdienīgā interpretācijā valstis pēc to attiecībām ar reliģiju gribētu iedalīt šādās piecās grupās:

1. *Baznīcas valstis* jeb "mūsdienu baznīcas valstis". Pārsvarā šāds valsts un Baznīcas attiecību modelis ir sastopams islama valstīs un dažās citās — trešās pasaules valstīs. Šādā valstī pastāv reliģijas diktāts un valsts sevi identificē ar vienu reliģiju.

2. Valstis, kurās pastāv *Baznīcas un valsts daļējas nošķiršanas modelis* (piemēram, Latvija, Vācija). Šādā valstī var būt deklarēta valsts un Baznīcas nošķirtība (var arī nebūt deklarēta), taču reālajā dzīvē valsts nav šķirta no Baznīcas. Patiesībā nāktos runāt par vismaz divām šīs grupas apakšgrupām, jo šajā grupā iekļaujas gan tādas valstis, kurās dominē Baznīcas ietekme uz valsti, gan arī tādas, kurās valsts parasti nekautrējoties un bez atbildības par sekām ietekmē Baznīcu. Pozitīvais aspekts šajā gadījumā tomēr ir: atšķirībā no baznīcas valsts šā modeļa valstis neidentificē sevi ar vienu reliģiju, tādējādi vismaz demokrātijas principus valstī var īstenot vieglāk; savukārt atšķirībā no valstīm, kuras īsteno oficiālu ateisma ideoloģiju, šāda tipa valstī Baznīca var diezgan viegli īstenot savu ietekmi valsts dzīvē kaut vai morāles jomā.

3. Valstis, kurās pastāv *Baznīcas un valsts pilnīgās nošķiršanas modelis*, piemēram, ASV, Francija. Tās ir valstis, kurās ir strikta robeža starp valsti un Baznīcu. Abas ir nošķirtas. Valsts neindentificē sevi ne ar vienu reliģiju.

4. Valstis, kurās pastāv *valsts baznīca* (piemēram, Anglija un Zviedrija). Tās ir valstis, kurās ir proklamēta valsts reliģija vai noteikta valsts baznīca.

5. *Baznīcu izslēdzošās valstis* (piemēram, bijusī PSRS, Albānija). Stāvoklis šajā valstu grupā detalizēti raksturots šās grāmatas III nodaļas apakšnodaļā "PSRS attieksme pret ticīgo cilvēku apvienībām Latvijā".

Valsts un Baznīcas reālās nošķirtības precīzai noteikšanai dažādi autori lieto dažādus kritērijus. Piemēram, valsts un Baznīcas attiecību modeli var noteikt, zinot, kā attiecīgā valsts krimināltiesiski aizsargā reliģiju. Valsts reliģijai var garantēt divu veidu krimināltiesisko aizsardzību: (1) valsts ar represīvā aparāta palīdzību savā teritorijā aizsargā un veicina vienas reliģijas izplatību, bet pārējās reliģijas tiek pakļautas spaidiem. Formas visdažādākās: no atklātas protekcijas un atklātas vajāšanas līdz slēptām izpausmēm (piemēram, kādai reliģiskajai grupai valsts neļauj rīkot publiskos pasākumus); (2) valsts soda tikai par reliģiju zaimojošiem un vardarbīgiem pārkāpumiem, necenšoties kavēt vai veicināt kādas reliģijas izplatību.[5]

Valsts un Baznīcas attiecību modeli var definēt arī pēc valsts tolerances pakāpes attiecībā uz reliģiju, tātad — pēc brīvības pakāpes, ko bauda reliģija, nevis pēc nošķiršanas vai diskriminācijas pakāpes. Pamatojoties uz šo kritēriju, ASV reliģijas zinātnieks Pauls Mojzess valstis klasificē šādi: (a) ekleziālā absolūtisma valstis (valstī dominējošā ir reliģiski noskaņotā sabiedrības daļa); (b) reliģiskās tolerances valstis (valsts ir toleranta attiecībā uz reliģijām un rada zināmas sociālās priekšrocības Baznīcām); (c) sekulārā absolūtisma valstis (pastāv gandrīz vai ateisma monopols, kas liedz jebkādu priekš-

rocību piešķiršanu reliģijām); (d) plurālistiskā liberālisma valstis (valstī valda pilnīga tolerance attiecībā uz jebkuru reliģiju, izņemot destruktīvās). Vājā vieta šādā klasifikācijā — tā nerada skaidrību nespeciālistiem. Tā ir abstrakti teorētiska klasifikācija, jo P. Mojzess ne par vienu valsti neizsakās kā par viena modeļa konsekventu piemēru. Tāda valsts un Baznīcas nošķirtības analīzes shēma reliģijas lietu ekspertam vai speciālistam noteikti padziļina izpratni par valstī notiekošo. Taču šī padziļinātā izpratne speciālistam iespējama tikai tāpēc, ka pirmajā tuvinājumā viņš jau zina aplūkojamās valsts abu institūciju (valsts un Baznīcas) reālo nošķirtības stāvokli.[6]

Pastāv vēl citi valsts un Baznīcas nošķiršanas pakāpes noteikšanas kritēriji. Piemēram, Raiskamps uzskata, ka par pamatu valsts un Baznīcas attiecību modeļa noteikšanai var kalpot valsts identifikācija ar Baznīcu (Baznīcām). Pēc šā kritērija viņš valstis iedala:

— konkrētas identifikācijas valstīs (piemēram, islama valstis), kurās valsts sevi identificē ar islama ticību;

— pozitīvās identifikācijas valstīs (piemēram, Zviedrija), kurās valstij ir pozitīva attieksme pret reliģiju vispār;

— īstas valsts un Baznīcas nošķirtības valstīs (piemēram, Nīderlande, Beļģija, Vācija), kur valsts sevi neidentificē ne ar vienu Baznīcu;

— negatīvas identifikācijas valstīs (piemēram, Francija), kur valstij ir negatīva attieksme pret kādu reliģiju (reliģijām);

— valstīs, kuras ir pret ikvienu Baznīcu (tāda bija PSRS, arī Albānija).

Otrais iespējamais vērtēšanas variants, pēc Raiskampa, ir šāds:

— valstī ir totālā reliģijas brīvība (Francija, ASV un Beļģija);

— valstī ir reliģiskā tolerance (Vācija, Luksemburga un Zviedrija);

— valstī nav reliģiskās brīvības (islama valstis).[7]

Pieļauju, ka, tikai mēģinot lietot visus šos analīzes modeļus, iespējams rast pilnīgu priekšstatu par valstī notiekošajiem procesiem un tās precīzo vietu valsts un Baznīcas attiecību modeļu rindā.

Pamats valsts un Baznīcas attiecībām ir rodams valstī spēkā esošajos likumos. ASV Augstākā tiesa 1971. gadā izstrādāja tā saukto *Lemona testu*, ar kura palīdzību var noskaidrot, vai likums ir atbilstošs "mūsdienu prasībām".[8] Testā ir tikai trīs pamatnostādnes, visas — atbilstošas ASV Konstitūcijas saturam: (1) likuma mērķim jābūt sekulāras dabas, (2) tas nedrīkst piešķirt privilēģijas kādai no reliģijām vai aizliegt kādas reliģijas aktivitātes, (3) tas nedrīkst radīt sajukumu (divdomīgu situāciju vai neizpratni valsts attiecībās ar Baznīcu).* Taču tā ir Amerikas, nevis Eiropas pieeja, un to nevajag uztvert kā absolūti pozitīvu. Galu galā šis tests balstās uz ASV Konstitūciju.

---

* Tests tātad palīdz noskaidrot, cik lielā mērā katrā konkrētajā valsts izdotajā likumā ir vai nav ievērots neitralitātes princips "valsts atdalīta no Baznīcas", turklāt ievērots tieši ASV tradīcijām atbilstošā variantā.

[1] *Revinkels A. M.* Kristietis un valsts vara//Militārais apskats. — R.: Militārās literatūras apgādes fonds, Aizsardzības ministrijas valsts uzņēmuma "Junda" apgāds, 1997. — 1 (105). — 53.—54.lpp. (Dr.Alfred M.Rehwinkel "Te Christtian nad Governemt" "Concordia Theological Monthly vol., XXI.)

[2] *Freijs A.* Par svēto un labo. — R.: Valtera un Rapas akc. sab. apgāds, 1936. — 76.lpp.

[3] *Balodis R.* Par valsts un reliģisko organizāciju attiecībām// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 1. apr.; *t. p.* Tiek novērsta kļūme Reliģisko organizāciju likumā// Latvijas Luterānis. — 1998. — 4. apr.

[4] *Чиркин В. Е.* Элементы сравнительного государствоведения. — М., 1994. — С. 60—69.

[5] *Orlin T.* Religious Pluralism and Freedom of Religion. — Dortrecht, 1992. — P. 107.

[6] *Mojzes P.* Religious human rights in post-communist Balkan countries/ Religious Human Rights in Global Perspective/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. /Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. 267.

[7] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International. — 1996.— P. 17.

[8] *Orlin T.* Religious Pluralism and Freedom of Religion. —Dortrecht, 1992.— P. 107.

3. Baznīcas valsts vēsturiskie aspekti

> Ja cīnies viens pret daudziem, izvelc gan garo, gan palīgzobenu un ieņem attālu pozīciju gan no kreisās, gan no labās puses. Lai tavs GARS aptver un iekļauj tavus ienaidniekus. Kaut arī viņi Tev uzmāktos no visām pusēm, tev viņiem jāuzbrūk. Gaidīt ir muļķīgi. Ievēro uzbrucēju secību un ej pretī tiem, kuri uzbrūk pirmie. Pārlaid acis saviem pretiniekiem un novērtē viņu dažādās sagatavotības pakāpes. Uzbrūc izcilākajiem, cirzdams pa kreisi un pa labi, gan ar vienu, gan ar otru zobenu. Ieņem vienmēr no jauna savu sākotnējo pozīciju pret abām pusēm. Nogalini savus ienaidniekus, kad viņi izraujas uz priekšu, raidīdams triecienu viņu virzienā. Tev jāsadzen savi ienaidnieki vienkopus it kā tu sietu rīsu kūli. Kad tie ir sablīvējušies tā, ka nav kur pakustēties, nobeidz tos, jo citādi tie piebeigs tevi.
>
> *Japāņu samuraju kaujas mākslas busido princips "daudz pretinieku"*

Ja reliģija ir pamats, kurā rodama *tikumība*, vai, kā daži domā, arī *valsts dievišķās izcelsmes* cēlonis, tad tā tomēr ir tikai šo lietu izcelsmes pamats. Modernajā pasaulē (kāds sacīs "par laimi", bet cits — "par postu") ētika ir atrāvusies no sava reliģiskā pamata. Lielākā daļa modernās pasaules valstu arī vairs nestāv uz tā. Dzirdot jēdzienu *baznīcas valsts*, dažādi cilvēki iedomājas ļoti atšķirīgas lietas. Tomēr valsts un Baznīcas tiesību jomā pastāv precīzs juridisks jēdziens — baznīcas valsts. Lai izprastu šo jēdzienu, der aplūkot tā vēsturisko izcelsmi. Jāsalīdzina reālie baznīcas valsts modeļi pagātnē un ar tiem saistītās peripetijas. Der ielūkoties arī baznīcas valsts modelī, kas mūsdienās joprojām pastāv Austrumos, bet jo sevišķi Rietumu vēsturē, kas ir cieši

saistīta ar to. Valsts vara "tīrajā" baznīcas valsts modelī ne tikvien nav absolūta, tā nav pat neatkarīga savā ikdienas darbībā. Tā pakārtota Baznīcas gribai kā augstākajai varai. Vēl vairāk: baznīcas valsts modelī pati valsts vara it kā nāk no Baznīcas.

Baznīcas valsts uzplaukuma laiks bija no XI gadsimta līdz XIV gadsimta sākumam, taču tā radās daudz agrāk. Savas attīstības sākumā, pirmajos trīs gadsimtos, kristietība ne tikai darbojās bez valsts atbalsta, bet pat tika uzskatīta par draudu valsts iekārtai un vajāta. Senajā Romā baznīcas valsts modelis izveidojās no reliģijas, kas vienlaikus atzina daudzus dievus. Ar zināmu humora piedevu varētu pat sacīt — lūk, modernās liberālās demokrātijas paraugs un iedvesmotājs! Senās Romas valsts iekārta, bez šaubām, bija demokrātija, bet tā bija demokrātija tikai "elitei", aristokrātiem, toties tur valdīja pilnīga (vai gandrīz pilnīga) ticības un apziņas brīvība, gan ar zināmām nodevām valdnieka ticībai un ticībai valdniekam. Lai aristokrāti, kas veidoja valsts varas kodolu, varētu ap sevi konsolidēt pilsoņus, patiešām būtu bijusi nepieciešama monoteiska reliģija. Tā tomēr neradās "pēc Romas aristokrātu pasūtījuma". Viss noritēja pavisam citādi. Kaut kas būtiski jauns nobrieda sabiedrības apziņas dzīlēs un sāka izpausties toreizējās civilizācijas jomās. Uz vēstures skatuves uznāca kristīgā reliģija. Kad jaunās reliģijas atziņas beidzot skāra arī valdošās aprindas, precīzāk sakot, kad imperators Konstantīns tās atzina un pieņēma (dažādu iemeslu dēļ), kristietība no vajātas jaunas reliģiskās kustības pārtapa par Romas impērijas *valsts reliģiju*. Vienkāršs šis process nebija. Jaunais sabiedrības apziņas stāvoklis, kas dzima kristietības pirmsākumos, apdraudēja gan pagānisko reliģiju ar tās daudzajiem dieviem, gan arī Senās Romas valsts uzbūves pamatus. Un Roma cīnījās pret to. Pat Jēzus Kristus mocekļa nāve bija apliecinājums Romas bailēm no kristietības. Valsts vara cīnījās pret jauno reliģiju ne tikai tāpēc, ka valsts ierēdņi bija vecās reliģijas pārstāvji. Vara bija apmulsusi no ticības spēka, kuru pauda jaunās reliģijas piekritēji. Viņi par savu ticību gāja nāvē ar dziļu pārliecību. Tas nevarēja atstāt vienaldzīgus valstsvīrus, kam, gan jau tāpat kā visos laikos, rūpēja valsts drošība un stabilitāte un arī pašu amati un privilēģijas. Sākumā viņi nezināja citu līdzekli kā tikai tolaik vispārpieņemto problēmu "atrisinātāju" — vardarbību, taču šis gadījums nebija tāds, ko varēja atrisināt ar totālu vardarbību. Kristietība neatvairāmi izplatījās un sāka aptvert plašus sabiedrības slāņus, pamazām no apspiesto reliģijas kļūdama arī par aristokrātu dzīves normu. Valsts aparāta ļaudis acīmredzot saprata — ja viņi nepadarīs šo plašus sabiedrības slāņus aptverošo reliģiju par savu sabiedroto un neizmantos savā labā, sekas nepārprotami būs varas nomaiņa. Vai nu dabiska, vai vardarbīga, bet tāda noteikti būs. Rezultātā Romas valsts tomēr ieguva kristietību par savu sabiedroto. Tas notika pēc tam, kad gandrīz trīs gadsimtus impērija bija šo reliģiju vajājusi. 311. gadā, imperatora Konstantīna valdīšanas laikā, atstumtā un vajātā reliģiskā minoritāte kļuva par oficiālu institūciju. Kristiešu vājašanas ēra beidzās ar valsts samierināšanos. 311. gadā tika pieņemts Milānas edikts. Interesanti, ka kristiešu atzīšana, par ko beidzot izšķīrās valsts institūcijas, notika vienlaikus ar

vispārēju reliģijas brīvības atzīšanu, jo valdības edikts pieļāva Romas pavalstniekiem piekopt visāda veida reliģijas. Kristiešiem arī atļāva piekopt savu reliģiju ar nosacījumu, ka viņu ticība nedrīkst traucēt sabiedrisko kārtību. Pēc diviem gadiem, 313. gadā, Konstantīns kristiešiem atļāva nepiedalīties valsts rīkotajos pagānu dievkalpojumos. Faktiski kristiešu apvienības ieguva juridiskas personas statusu.[1]

Kristīgās reliģijas spēks bija ļoti liels, un pamazām no situācijas, kad valsts kontrolēja Baznīcu, radās tādas attiecības, kur Baznīca sāka kontrolēt valsti. Jaunās reliģijas neatlaidība un pievilcība uzveica Romas varasvīru aprindās izplatīto daudzdievību, un IV gadsimta beigās Romā oficiāli tika aizliegta citu dievu pielūgšana. Lai Romas impērijas iekarotajās teritorijās, kur bija izplatītas visdažādākās reliģijas, neizceltos reliģiska rakstura konflikti, senie valstsvīri rīkojās ļoti apdomīgi. Sākotnēji citu reliģiju noliegšana bija tikai formāls valsts reveranss vispārējo atzinību ieguvušajai kristīgajai reliģijai.

Jaunās sistēmas pirmsākumos laicīgais valdnieks vienlaikus bija arī Baznīcas augstākās varas iemiesotājs. Agrākā Senās Romas demokrātiskā valsts varas organizācija, kas pamatojās uz kolektīvu vadību, tika aizstāta ar jaunu reliģijas un valsts attiecību formu — *valsts baznīcu*.

Pēc Romas impērijas sašķelšanās, kad izveidojās Bizantijas valsts, arī šajā jaunajā impērijā kristīgā reliģija tika atzīta un pastāvēja kristīgā valsts baznīca. Savā ziņā tā bija vēl "stingrāka" valsts baznīca nekā Rietumu tipa valsts baznīca, kas izveidojās uz Senās Romas pamatiem. Imperatora Justiniāna iedibinātajai Bizantijas valsts baznīcai bija šādas iezīmes:

— valsts un Baznīcas saplūšana;

— principiāla imperatora un bīskapu varas kompetences nenošķiršana;

— plaša bīskapu līdzdalība valsts pārvaldē;

— valsts varas nodrošinājums Baznīcas likumu izpildē.

Viduslaikos, kad Rietumu pasaulē radās centralizētais Romas pāvestu institūts, katoļu Baznīca ieviesa valsts un Baznīcas attiecībās vēl šādas iezīmes:

— pāvestiem piederēja augstākā vara valstī (ja karalis neklausīja pāvestu vai "rīkojas pretrunā ar Dieva gribu", pāvests karali varēja atlaist un karalisko varu uzticēt citam);

— Baznīcai bija tiesības apturēt laicīgos likumus, ja tie bija pretrunā ar Baznīcas gribu;

— valsts vara nedrīkstēja iejaukties Baznīcas lietās (robežu, kas atdalīja Baznīcas ietekmes sfēru no valsts varas sfēras, valstij norādīja Baznīca).[2] Reāli tomēr viduslaiku Rietumu tipa baznīcas valstī noritēja nemitīga Baznīcas un laicīgo valdnieku spēkošanās.

Ar baznīcas valsts nodibināšanos sākās jauna mūsdienu civilizācijas attīstības fāze. No vienas puses, tā neapšaubāmi bija noderīga politiskās sistēmas varas turētāju izdzīvošanai. Tieši šo aspektu bieži vien pārspīlē pret Baznīcu noskaņotie vēstures

interpretētāji, kas Baznīcu redz tikai varas pakalpiņa lomā tautas krāpšanai. Nereti savos spriedumos viņi iet ļoti tālu, radot ilūziju, ka kāds speciāli izdomā un uzspiež "nabaga tumšajai tautai" aizvien jaunu un jaunu, varām izdevīgu reliģiju. No otras puses, šāda lietu kārtība bija derīga arī pašai Baznīcai. Un galvenokārt ne jau savas varas uzspiešanai visās dzīves jomās, kā to bieži pārāk vienpusīgi pauž jau pieminētie pret Baznīcu noskaņotie ideologi. Baznīcai šis laiks bija īpaši vērtīgs, jo tā varēja savu mācību, arī ētiskos ideālus, brīvi izplatīt visdažādākajās aprindās un aprobēt visdažādākajās ļaužu attiecībās, arī varas attiecībās. Tika iegūta vērtīga pieredze, kas pašu kristiešu aprindās izpaudās plašā attieksmju spektrā, sākot ar "dodiet ķeizaram to, kas pienākas ķeizaram" (vajāšanu laikos pirmajos gadsimtos), līdz "nav varas citādas kā vien no Dieva" (atzīšanas pirmsākumā) un visbeidzot līdz galējai rūgtajai atklāsmei: jā, nav varas citādas kā vien no Dieva, bet — arī Dieva rīkstes nozīmē.*

Bet atgriezīsiemies pie valsts un Baznīcas ciešo savstarpējo attiecību "ziedu laikiem" — pie baznīcas valsts. Kāpēc šī pieredze kopumā bija tik smaga, pat neizdevusies? Bet vai tad par reliģijas un laicīgās varas attiecībām visu jau nebija pateikusi Vecā Derība (1. Sam. 8. nod.)?

Kādām bija jābūt Baznīcas un valsts attiecībām? Šķiet, cilvēki to mēģinājuši saprast jau sen un joprojām turpina mācīties. Tātad — praktiski visā civilizācijas attīstības gaitā. Baznīcas valsts ir tikai viens no ļoti būtiskiem praktiskās pieredzes aspektiem šajā lielajā apmācībā, kā atrast pareizu līdzsvaru starp augstiem ideāliem un to nepilnīgajiem (nereti pat zemiskajiem) īstenotājiem, varas ļaudīm.

Kā vērtēt baznīcas valsts pastāvēšanas posmu Rietumu vēsturē? Acīmredzot nebūt ne viennozīmīgi. Tomēr mums, latviešiem, vienmēr der atcerēties, ka, ja Livonijas teritorijā viduslaikos nebūtu pastāvējusi Rietumu tipa baznīcas valsts, visticamāk te tagad nebūtu ne latviešu tautas, ne Latvijas valsts. Rietumu tipa baznīcas valstī Baznīca nekad "nepievēra acis" uz pašas apstiprināto monarhu darbību un trūkumiem. Savukārt Rietumu monarhi vienmēr centās vērtēt Baznīcas likumus un atsevišķos jautājumos pat pretoties tās varai. Šķiet, tas bija jau ielikts Rietumu cilvēka apziņā: katram bija jānodarbojas ar to, kas piedienēja viņam.

Pavisam citādi bija tā laika Austrumu tipa baznīcas valstī — Bizantijas impērijā. Tur, kā jau "ļoti stingrā" baznīcas valstī, bija tā: ja izveidojās valdnieka izdoto likumu un Baznīcas kanonu kolīzija, virsroku guva kanoni. Tomēr nevajadzētu domāt, ka imperatori, pat apzinādamies sekas, nemēģināja izdot likumus, kas bija pretrunā ar Baznīcas kanoniem. Tas notika laiku pa laikam, un nereti Baznīcas kanonisti valsts varas ietekmē skaidroja šos likumus kā "atbilstošus Dieva valstības kārtībai". Tādējādi bieži vien gadījās, ka jaunākie imperatoru likumi bija tiesīgi nomainīt vai

---

* Nav grūti saredzēt, ka gan sliktos, gan labos laikos kristiešu attieksme pret valsts varu bijusi ar lielu tendenci uz lojalitāti. Var pat sacīt — tik lielu, cik vien tas bija iespējams. Un, kad tālāk vairs nebija iespējams iet, tai pretestībai, ko kristieši izrādīja valsts varai, vienmēr bija *nevardarbīgas pretošanās raksturs*.

grozīt sen izdoto Baznīcas kanonu normas, jo imperators jau arī bija "Dieva gribas realizētājs", un viņa varas deleģējums "nāca no augšas". Bizantijā notika gluži vai neticama abu varu saplūšana, un Bizantijas imperators Konstantīns pat sāka sevi dēvēt par "ārējo bīskapu" atšķirībā no Baznīcas bīskapiem, kas esot "iekšējie bīskapi".[5] Imperators kļuva par tādu kā vienotās Baznīcas aizstāvi (*advocatia ecclesiae*). Jā, Austrumu tipa baznīcas valsts aizrautīgi attīstījās valsts varas dievišķošanas virzienā — no Bizantijas valsts līdz pat "Svētajai Krievzemei".[6]

Tātad pastāvēja baznīcas valsts arī Rietumu gaumē: sākumā — Romas impērija, bet viduslaikos — dažādas nacionālās baznīcas valstis, kuru valdnieki bija tiešā atkarībā no Romas pāvesta. Šo situāciju apraksta, piemēram, reliģijas eksperts R. Makvilkins. Šis autors īpašu uzmanību pievērš pāvestu apgalvojumam, ka kristīgajā Eiropā viņiem kā Baznīcas galvām ir visas tiesības pieprasīt no ikviena laicīgā valdnieka pilnīgu pakļāvību. R. Makvilkins citē pāvesta Gregora VII vārdus: "Vienīgi pāvests var izmantot impērijas varas zīmes; visiem viltvāržiem ir jāskūpsta viņa un tikai viņa kājas; viņš var atcelt imperatorus; viņš var atbrīvot ļaunu valdnieku pakļautos no varmācības."[7]

Tieši šādā nolūkā jau arī bija rakstītas daudzās Inocenta III un Urbāna I bullas Zobenbrāļu un Vācu (Teitoņu) ordeņiem, kurās pāvesti nosodīja ordeni par vietējās, jaunkristītās tautas pārmērīgu aplikšanu ar nodokļiem un apspiešanu.

No pirmajiem baznīcas valsts teorētiskajiem pamatotājiem jāmin svētais Augustīns, kas savās divdesmit divās grāmatās par Dieva valstību (*De civitate Dei*) sīki izskaidrojis vēlākajos gadsimtos īstenoto valsts modeli. Lai gan, viņaprāt, kristietim jāklausa arī tādai valsts varai, kas varbūt nav kristīga, taču šādu valsti viņš sauc par dēmonisku valsti (*civitas diaboli*), kas nespēj sasniegt pat savu laicīgo mērķi. Tāda valsts ir liela noziedznieku banda (*magnum latrocinium*). Lai nekļūtu par šādu valsti, kas kalpo Sātanam, valstij jācenšas kalpot Dieva valstībai, kas savukārt iespējams, klausot Baznīcai. No šīs teorijas, kas bija pamatā viduslaiku valstiskumam Eiropā, izrietēja: ja valsts likumi tiek saskaņoti ar Baznīcas likumiem, valsts var sasniegt vislielāko uz zemes iespējamo pilnību. Protams, valsts vara šajā gadījumā nebija pilsoņu gribas paudēja, bet gan līdzeklis Baznīcas nodomu īstenošanā. Tieši tā par šo situāciju izsakās krievu XX gadsimta sākuma tiesību zinību speciālists N. Suvorovs. Viņš uzskata, ka tādējādi tika vilktas paralēles starp zemes valstību (*civitas terrena*), kuras mērķis ir vienīgi laicīgā labklājība, un Dieva valstību (*civitas Dei*), kuras mērķis ir bezgalīgs un cilvēka prātam neizprotams.[8]

Viduslaiku Romas katoļu Baznīcā šo ideju aizstāvēja Akvīnas Toms, kurš balstīja to uz mācību par *diviem zobeniem*: Dievs pāvestam nodevis garīgās un laicīgās lietas, no kurām pāvests pirmās patur sev, bet otrās nodod valdniekam, kas pilda Dieva gribu, kuru sevī sintezē pāvests. Praktiski tas izpaudās tādējādi, ka pāvesti bija tiesīgi atcelt ķeizarus un noraidīt atsevišķu valstu izdotos likumus, ja viņiem šie likumi nebija pa prātam. Savukārt valdnieks, vienlaikus būdams Baznīcas vadītājs, ieviesa valsts un Baznīcas pārvaldi, un tāpēc iznāca, ka Baznīcas likumi tika balstīti ar valsts represīvā aparāta spēku.

Baznīcai vispār bijusi liela ietekme uz mūsdienu tiesību formēšanos. Baznīcas tuvināšanās valstij bija radusies noteiktos vēsturiskos apstākļos. Savukārt valsts pakāpeniskā sekularizācija radās kā praktiska nepieciešamība jaunajos apstākļos, kad Baznīcas valsts pozitīvā un jo sevišķi rūgtā pieredze bija jau pilnībā izbaudīta. Valdnieki jutās pietiekami spēcīgi, lai varētu paši valdīt, un Baznīcas vadība bija tik saprātīga, lai sāktu attālināties no valsts.

Starp citu, šo Akvīnas Toma piedāvāto un latīņu-ģermāņu zemēs pieņemto teoriju par diviem zobeniem, ko lielā mērā var uzlūkot kā baznīcas valsts pirmtēlu, vēl XVII gadsimtā galu galā atzina arī Krievija, kur to XVII gadsimta otrajā pusē, cīnoties ar caru un bajāriem, ieviesa Pareizticīgās Baznīcas patriarhs Nikons.[9]

Pamazām valsts un Baznīcas attiecību modelis mainījās. XI un XII gadsimtā Baznīca kā institūcija bija spiesta pārveidoties, lai atbilstu pārmaiņām ārējā pasaulē. Pārveidošanās notika ar tiesību — kanonisko normu starpniecību. No veidojuma, kas stāv pāri likumiem, Baznīca kļuva par juridisku personu, redzamu *korporatīvu sabiedrību*, kura, lai gan nav atkarīga ne no impēriskām, ne karaliskām vai feodālām, vai pilsētu varām, tomēr darbojas kopā ar tām vienotas tiesību sistēmas ietvaros. Baznīca kļuva par *imperium in imperio* jeb valsti valstī.

Tātad Rietumos XI gadsimta beigās valsts radās baznīcas valsts formā, šis valsts un Baznīcas attiecību modelis tāpēc arī tika nosaukts par baznīcas valsti. Viduslaiku Eiropā bija vairākas šāda tipa valstis, kurās valsts varu savstarpēji dalīja pāvests un karalis.[10] Protestantisma rašanās Vācijā bija ļoti dabiska. Vācijas ķeizars, kas tolaik pārvaldīja vienu no lielākajām un spēcīgākajām tā laika valstīm (faktiski — mazu valstiņu savienību), nevēlējas vairs būt par Romas vasali. Vācijas valdošās aprindas saprata, cik laba un noderīga var izrādīties protestantisma nostāja, kas veicināja valsts sekularizāciju un bija loģisks pretsvars Baznīcas un valsts aparāta saplūšanai. No otras puses, jau ilgi pirms reformācijas katoļu garīdzniecība vairs nespēja pildīt savus "feodāļu" pienākumus. Bīskapi vairs neveica pārbaudes vizitācijas, kas bija sava veida Baznīcas "izbraukuma tiesas", pat tās sāka veikt vietējie muižnieki.

Livonijas baznīcas valsts vēsturē tas bija brīdis, kad šī valsts sāka pārtapt par muižnieku republiku. Ir pamats pārliecībai, ka tieši šie notikumi mūsu senčiem atnesa vislielāko postu.[11]

Tātad reformācija savā ziņā tikai *de iure* apstiprināja lietu *de facto* stāvokli. Reformācija bija tikai sekas, cēlonis bija pašas katoļu Baznīcas nespējā noturēt varas monopolu. Valsts Baznīca pārstāja būt par vienīgo iespējamo valsts un Baznīcas attiecību veidu.

Tomēr, neraugoties uz baznīcas valsts pastāvēšanu *de iure*, *de facto* cilvēces vēsturē nekad nav bijis tā, ka visi vienas valsts pilsoņi būtu vienai ticībai piederīgi vai ka kāda valsts citas ticības pārstāvjiem pilnīgi neļautu dzīvot, vai arī tie būtu "ārpus likuma". Baznīcas valsts modelī runa bija tikai par valsts varu, par cenšanos pilnībā sapludināt Baznīcas un valsts varas, turklāt — ar pirmās prioritāti pār otro.

Kas zina, varbūt šis modelis var tikt uzlūkots par mēģinājumu izbēgt no laicīgās varas iedibināšanas smagajām sekām, par kurām Dievs jau pirms vairākiem gadu tūkstošiem bija brīdinājis savu izredzēto tautu (1. Sam. 8. nod.). Par nesekmīgu mēģinājumu, protams, jo tāda jau ir cilvēka daba, kas "labo grib, bet slikto izdara".*

[1] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 461.

[2] Turpat, 460. lpp.

[3] *Brumanis Ā. A.* Livonijas valsts laikā. Lekciju skripti. — R.:Romas katoļu Baznīcas Rīgas Garīgais seminārs, 1995.

[4] *Julijans kardinālis Vaivods.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. Kristīgās Baznīcas vēsture senajā Livonijā. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1994.

[5] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 465.

[6] *Аверинцев С. С.* Византия и Русь — два типа духовности // Нева. — 1987. — № 4.

[7] *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. — R., 1998. — 7. lpp.

[8] *Суворов Н.* Учебник Церковнаго права. — М., 1913. — С. 465.

[9] Turpat, 501. lpp.

[10] *Berman H.* Law and Revolution: The formation of the Western Legal tradition. — Harward University Press// *Берман Г. Д.* Западная традиция права: эпоха формирования. — М., 1994. — С. 91, 518.

[11] Brumanis Ā. A. Livonijas valsts laikā. Lekciju skripti. — R.:Romas katoļu Baznīcas Rīgas Garīgais seminārs, 1995. — 12. lpp.

---

* No kā tad Dievs bija brīdinājis savu izvēlēto tautu?

Un notika, kad Samuēls jau bija kļuvis vecs, tad viņš iecēla abus savus dēlus par soģiem Israēlā. (..) Bet viņa dēli nestaigāja viņa ceļos, bet dzinās pēc mantas, tie pieņēma dāvanas un grozīja tiesu.Tad visi Israēla vecajie sanāca kopā un devās pie Samuēla uz Rāmu. Un viņi tam sacīja: "Redzi, tu esi kļuvis vecs, un tavi dēli nestaigā tavos ceļos; tādēļ iecel mums tagad ķēniņu, kas lai mūs tiesā, kā tas ir visām tautām." (..) Un Samuēls pielūdza To Kungu. Tad Tas Kungs sacīja Samuēlam: "Paklausi tautas balsi, dari visu, ko tie tev sacīs! Nav jau viņi tevi nicinājuši, bet tie ir gan Mani atmetuši, lai Es vairs nebūtu viņu ķēniņš. (..) Bet tagad klausi viņu balsij, tikai brīdini viņus nopietni un dari tiem zināmu, kādas tiesības būs ķēniņam, kas pār tiem valdīs." Tad Samuēls visus Tā Kunga vārdus sacīja tautai, kas prasīja no viņa ķēniņu. Un viņš sacīja: "Šādas tiesības būs ķēniņam, kas pār jums valdīs: viņš ņems jūsu dēlus par braucējiem saviem ratiem un arī, lai tie būtu viņa jātnieki, un arī, lai tie tecētu viņa ratu priekšā. Un viņš tos iecels, lai tie būtu priekšnieki pār tūkstošiem un priekšnieki pār piecdesmit vīriem; un citiem viņš liks, lai tie apartu un arī nopļautu viņa laukus, un vēl citiem, lai tie darina ir kara ieročus, ir ratu piederumus. Un jūsu meitas viņš ņems, lai tās gatavotu ziedes, būtu par virējām un par cepējām. Un jūsu labākos tīrumus, jūsu vīna kalnus un jūsu eļļas kokus viņš atņems jums un dos saviem kalpiem. Arī no jūsu druvām un no jūsu vīna dārziem viņš ņems desmitās tiesas nodevu un to nodos saviem ierēdņiem un saviem kalpotājiem. Viņš ņems arī jūsu kalpus un jūsu kalpones, jūsu labākos vēršus un jūsu ēzeļus, un ar tiem viņš veiks savus darbus savās saimniecībās. No jūsu sīklopiem viņš ņems desmito tiesu, un jūs būsit viņam par kalpiem. Un, kad jūs tanī dienā brēksit sava ķēniņa dēļ, ko jūs paši būsit sev izvēlējušies, tad tas Kungs jums tanī dienā neatbildēs." (1. Sam.8. nod.)

4. Baznīcas valsts

Baznīcas valsts ir suverēna teritorija, kurā ne tikai dominē viena reliģija, bet kurā šīs reliģijas administrācija arī var tikt uzskatīta par suverēnu subjektu. Šādā sistēmā valsts varas īstenošana ir atkarīga no Baznīcas gribas un Baznīca ietilpst valsts aparātā. Tā faktiski ir teokrātija, *viena reliģija, viena tauta un viena valsts*. Baznīca šādā valstī zināmā mērā pārvēršas par vienas konfesijas valstiski administratīvu organizāciju, un tas ir iespējams tikai monokonfesionālā valstī. Baznīca vienlaikus ir arī valsts struktūra. Vēsturē šādu valstu piemēri ir Brandenburga un Prūsija, kur valdnieka reliģija bija valsts reliģija un Baznīca bija viena no valsts iestādēm, gluži kā kāda ministrija, kas īsteno valsts varu.

Lai kādu valsti varētu saukt par baznīcas valsti, jākonstatē, vai tajā ir spēkā vesela virkne parādību:

— Ekonomisko attiecību jomā baznīcas valsts modelī valsts reliģijai tiek pieļautas īpašas tiesības uz ļoti plaša spektra objektiem: zemi, ēkām, kulta vietām, kulta lietām u. tml. Daudzos gadījumos valsts atbrīvo Baznīcu no nodokļiem vai ievērojami samazina Baznīcas nodokļu kopējo nastu (piemēram, līdz 1917. gadam Krievijas Pareizticīgā Baznīca vispār tika atbrīvota no nodokļiem un citiem pienākumiem un saistībām attiecībā pret valsti).

— Baznīca no valsts saņem subsīdijas un visāda veida materiālo palīdzību.

— Baznīcai tiek piešķirtas dažādas juridiskas pilnvaras. Tā ir tiesīga reģistrēt laulības, dzimšanas un nāves gadījumus un pat izšķirt ģimenes strīdus, arī — šķirt laulību, ja šī Baznīca to vispār pieļauj.

— Baznīca ir tiesīga piedalīties valsts politiskajā dzīvē, arī deleģēt Baznīcas pārstāvjus valsts orgānos. Piemēram, Lielbritānijā Baznīcas pārstāvjiem ir rezervēta vieta lordu palātā. Protams, Lielbritānija nav baznīcas valsts, bet gan valsts, kurā ir tā saucamā valsts baznīca. Radikālākajās baznīcu valstīs visus valsts amatus ir tiesīgi ieņemt tikai valsts baznīcai piederīgie. Pašreiz šāda prakse ir daudzās islama zemēs.

— Valsts vadītājam, pat valstī ar republikānisku pārvaldes formu, stājoties amatā, jādod reliģisks zvērests. Garīdzniecība piedalās monarhu kronēšanas ceremonijā. Arī valsts regālijās, piemēram, himnā un naudā, tiek iekļauti reliģiski simboli.

— Baznīca kontrolē audzināšanas, izglītības un sociālās aprūpes sfēru.

— Baznīcai ir tiesības cenzēt sabiedrības saziņas līdzekļus.[1]

Kā jau rakstīju, baznīcas valsts ir tāda valsts, kurā faktiski ir spēkā viss šo pazīmju komplekss. Kā redzams, daudzas no šīm pazīmēm var atrast pat tajās valstīs, kur valsts un Baznīcas attiecību pamatprincips ir valsts un Baznīcas nošķirtība. Uz ASV dolāra ir apliecinājums Dievam — "*in God we trust*". Arī mūsu valstī, kas valsts nošķirtības principu no Baznīcas ir akceptējusi savā Konstitūcijā, himnas teksts runā par Dieva svētību. Ja vērtējam teorētiski, tās ir atkāpes no "tīra" valsts un Baznīcas nošķirtības

modeļa un arī no Konstitūcijā ierakstītā principa, taču praktiski šādas sīkas atkāpes no konstitucionālās normas, kuru izcelšanos var pamatot ar vēsturiskiem apstākļiem, tikai apliecina kopējo likumsakarību. Pārspīlēti izprasts valsts un Baznīcas nošķirtības princips var novest otrā galējībā — ateisma valstī. Šajās lietās pats galvenais ir saglabāt līdzsvaru.

Kā jau minēts, baznīcas valsts sistēmas uzplaukuma laiks bija no XI gadsimta līdz XIV gadsimtam, tomēr arī mūsdienās ir valstis, kurās ir viena tā sauktā valsts reliģija, un pat tādas, kuras faktiski atbilst baznīcas valsts statusam. Piemēram, Taizemē un Nepālā valsts reliģija ir budisms. Arī Eiropā, Anglijā, vairāk gan teorētiski un simboliski, pastāv baznīcas valsts: britu karaliene ir Anglikāņu Baznīcas galva. Īstenībā gan runāt par Angliju kā par baznīcas valsti nav nopietni. Mūsdienās baznīcas valsts modelis savā radikālajā izpausmē ir saglabājies tikai islama valstīs.

Itālijā valsts samierināšanās politikas ar Romas katoļu Baznīcu rezultātā radās Vatikāns. Šī 1929. gadā izveidotā valsts, Vatikāns jeb Svētais Krēsls, patiešām ir baznīcas valsts. Tas ir valstisks veidojums, kurš, kā uzskata starptautisko tiesību zinātņu doktors profesors J. Bojārs, no citām suverēnām valstīm atšķiras tikai ar dažām niansēm.

1. Vatikānam nav pilsonības parastajā tās izpratnē, šīs valsts pilsoņi ir Itālijas pilsoņi, kas apkalpo Svēto Krēslu, un pēc aiziešanas no pāvesta dienesta viņi Vatikāna pilsonību zaudē;

2. Vatikānam nav publiskās varas institūciju to vispārpieņemtajā izpratnē.[2]

Protams, varētu jautāt, vai šīs atšķirības ir "tikai dažas nianses"... Neraugoties uz šīm "niansēm", Vatikāns ir pilntiesīgs starptautisko līgumtiesību subjekts.[3] No laicīgā skatapunkta raugoties, Vatikāns ir vēlēta monarhija, jo pāvests pēc savas ievēlēšanas ir ne tikai Vatikāna valdnieks, bet arī pārvalda suverēnu valstu tiesību subjektus (citu valstu vietējās katoļu Baznīcas), būdams Svētā Krēsla galva. Vatikānam ir savi sūtņi — nunciji ne tikai dažādās pasaules valstīs, bet arī ANO un EDSA, tātad — savs diplomātiskais korpuss. Arī Latvijas valsts konkordātu kopā ar Latvijas ierēdņiem sagatavo nuncijs, ko iecēlis Romas pāvests.* Protams, vārda tiešā nozīmē par Vatikānu kā baznīcas valsti runāt nevar. Vatikāns, kura platība ir tikai 44 hektāri, nav salīdzināms ar viduslaiku Pāvesta valsti, kura savos "ziedu laikos" pārvaldīja 18 000 kvadrātkilometru lielu teritoriju un trīs miljonus iedzīvotāju. Pašreizējā Vatikāna valstī atrodas seši dievnami, Vatikāna banka, laikraksta redakcija ar tipogrāfiju un radio, kura pārraides sasniedz pat Ķīnu un Dienvidameriku. Pāvesta valstī vēl ir helikoptera laukums, trīs kapsētas, viena aptieka, četras Šveices gvardu kazarmas, tukšs cietums, viesnīca "Svētās Marijas patversme" un dzelzceļa stacija, lai gan pasažieru vilcienu satiksmes nav. Lielākā daļa Vatikāna valstī dzīvojošo ir kardināli, bīskapi, priesteri, mūki un mūķenes. Pārējā iedzīvotāju daļa ir Šveices gvardi un Vatikāna žandarmērija, kā arī

---

* Runājot par konkordātu, Romas katoļiem vienīgajiem pasaulē izdevies no reliģijas izveidot valsti, kura, stājoties attiecībās ar citām valstīm, lobē savu valsti jeb reliģiju.

ugunsdzēsēji, mediķi un cits apkalpojošais personāls. Vatikānā ir mierīgi, ārkārtīgi reti notiek noziegumi.*

Svētais Krēsls ir unikāls valstisks veidojums, visas pasaules katoļu garīgais centrs un to, protams, nevar uzskatīt par valsti vispārpieņemtā nozīmē. Vismaz to nekā nevar salīdzināt ne ar vienu citu pasaules valsti.

[1] *Тихонравов Ю. В.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 90.
[2] *Bojārs J.* Starptautiskās tiesības. —R.: Zvaigzne ABC, 1996. — 35. lpp.
[3] Turpat.
[4] *Jansons Ā.* Svētākā valsts pasaulē//Diena. — 1996. — 28. janv.
[5] Turpat.

5. Musulmaņu baznīcas valsts

"Iemīli savu tuvāko" — pirmām kārtām tas nozīmē: "Liec savam tuvākam mieru!" Un tieši šī detaļa Labdarībai sagādā vislielākās grūtības.

F. Ničе

XX gadsimta beigās Rietumu pasaulē vairs nepastāv klerikāla rakstura valstis, ja neskaita Vatikānu, kas drīzāk ir izņēmums nekā likumsakarība.** Klerikālā jeb baznīcas valstī vara izriet no Baznīcas un šis fakts nosaka valsts ārējo un iekšējo politiku. Bet līdzās Rietumu pasaulei pastāv arī arābu pasaule, kur saglabājies zināma veida pagātnes mantojums — valsts baznīcas institūts. Daudzās arābu pasaules valstīs tas ir izteikts tik spēcīgi, ka tās faktiski ir baznīcas valstis, kādas Rietumu pasaulē jau sen vairs nepastāv. Laika gaitā arābi no nelielu cilšu grupas ir pārvērtušies par daudzskaitlīgu etnokultūras kopību, ko veido reliģija, kas savā laikā uzsūkusi gan romiešu filozofijas un tiesību elementus, gan arī jūdaisma, budisma un kristietības elementus. Šīs sintēzes galvenais objekts ir arābu kultūra un arābu valstiskums. Arābu valstīs, kur izplatīta islama reliģija, arābu valoda ir tas pats, kas savulaik Rietumu civilizācijai bija latīņu valoda. Tajā vēršas

---

* Lielākoties noziegumi ir saistīti ar vērtīgu mākslas darbu zādzībām vai to sabojāšanu. Vienīgi 1998. gada maijā Šveices gvardes vicekaprālis nošāva Šveices gvardes komandieri Aloisu Estermanu un viņa sievu, pēc tam pats izdarīja pašnāvību. Iepriekšējā slepkavība bija notikusi pirms 150 gadiem.[5]

** Izņēmums tas ir ne vien tāpēc, ka Vatikāns ir mūsdienu Rietumu pasaules vienīgā baznīcas valsts, bet arī tāpēc, ka šai valstij patiešām nav raksturīgas valstu parastās interešu jomas — teritoriālās, ekonomiskās, politiskās (šā vārda tīri sekulārajā nozīmē). Šīs valsts prioritāte nepašaubāmi ir garīgajā un pirmām kārtām ētiski tikumiskajā jomā. Un, protams, kristīgās reliģijas katoļu mācības izkopšanas un autentiskas praktizēšanas koordinēšanā visā pasaulē, kur vien dzīvo katoļi.

pie vienīgā Dieva — Allaha. Šajās valstīs kultūra, valstiskums un reliģija ir vienots veselums, turklāt — ar reliģijas dominanti. Tāpēc par islama reliģiju arī mūsdienās var teikt, ka tā ir politiska reliģija.

Un tomēr tas nav tikai pagātnes mantojums. Bijušās PSRS autonomās republikas Čečenijas prezidents Aslans Mashadovs ir aicinājis līdzpilsoņus atgriezties pie senču dzimtajām saknēm un tautas tradīcijām. "Mēs paziņojam visai pasaulei, ka ceļam patiesu musulmaņu valsti ar islama ideoloģiju," viņš teica, runādams Groznijas televīzijā. "Čečenija ir un būs neatkarīga islama valsts," uzsvēra A. Mashadovs. Attiecībā uz *šariāta tiesām** viņš paziņoja, ka Čečenijā "nebūs citu tiesisko normu kā vienīgi Allaha likums". Čečenu līderis uzskata, ka konstitūcija un likumi "pēc būtības ir neloģiski un neatbilst cilvēku pamatvajadzībām". Viņš paziņoja, ka turpmāk valsts kontrolēs reliģisko normu ievērošanu. A. Mashadovs devis rīkojumu resoru, rūpniecības uzņēmumu un mācību iestāžu vadītājiem ierādīt ticīgajiem speciālas telpas *nammaza rituāla* veikšanai.[1] Interesi izraisa islama izplatība un statuss arī citās bijušajās PSRS republikās.**

Lai atceramies, ka čečeni karu pret Krieviju pasludinājuši par *svēto karu.* Saskaņā ar islama reliģijas priekšstatiem tas nozīmē, ka ikviens čečenu kaujinieks, kas cīnoties iet bojā šajā karā, tiešā ceļā nokļūst paradīzē, jo, atdodot savu dzīvību par islama ticību, jebkurš musulmanis vienlaikus ir izpircis visus dzīves laikā sakrātos grēkus. Domāju, arī daudzi tīri sekulāri orientēti cilvēki atzīs: ja reliģija palīdz izcīnīt brīvību, tad tā ir ievērojama reliģija. Cits jautājums ir tas, ka šajā karā musulmaņi faktiski cīnās ar kristiešiem, kas, protams, nevairo reliģisko toleranci šajā reģionā.

Arābu (islama) valstīs, pēc aptuvenām aplēsēm, dzīvo ap 500 miljonu cilvēku. Kas šai relatīvi sevī noslēgtajai arābu pasaulei ir kopīgs ar turpat līdzās dzīvojošo Rietumu pasauli? *Gandrīz visās Tuvo Austrumu musulmaņu valstu konstitūcijās ir nosacījums — visi valsts iedzīvotāji ir vienlīdzīgi likuma priekšā.* Piemēram, Irākas Islamiskās Republikas Konstitūcijas 8. pantā teikts, ka "pamatojoties uz islamiskajiem standartiem, visi ir vienlīdzīgi". Šie standarti ir jāzina, jo tieši tie ir būtisko atšķirību pamats, kas pastāv starp islama valsts iekārtu un tipisku Rietumu valsts iekārtu. Rietumnieku skatījumā islamiskie standarti ir netaisnīgi, bet no Austrumu cilvēka viedokļa tie ir visderīgākie un vispareizākie. Šāda austrumu cilvēku attieksme vērojama arī tajās valstīs, kur islams ir atzīts par valsts reliģiju.

Tik pašsaprotami tas nemaz nav. Tipiska Rietumu cilvēka psiholoģija gan pieļauj ilgošanos pēc "stiprās rokas", kad normāla dzīves kārtība jūk; ja tāda stingra valdība radusies, rietumnieks vēlas atgūt brīvību.

---

* Šariāta tiesas — tiesas, kurās tiek piemērota islama likumu sistēma un kuras vada islama reliģiskie vadītāji.

** Kazahstānā, kur 80% iedzīvotāju ir musulmaņi, reģistrētas 19 konfesijas un 2000 reliģisku organizāciju. Tās teritorijā atvērtas 500 mošejas. 1998. gadā tika iesākta islama centra būvniecība, kura materiālā vērtība būs 15 miljoni ASV dolāru. Tadžikistānā, kur dzīvo ap 90% musulmaņu, reliģisko islama partiju pārstāvniecība parlamentā ir 20%. Krievijā musulmaņiem ir ap 400 dažādu reliģisku centru. 1998. gadā 29. janvārī Sorosa fonda rīkotajā seminārā "Reliģisko organizāciju darbība postsociālistiskajā teritorijā" Krievijas pārstāvis ziņoja, ka daudzas Krievijas musulmaņu kopienas nemaz nevēlas reģistrēties.[2]

Bijušo PSRS republiku muftiju tikšanās Alma-Atā 90. gados. Trešais no labās Latvijas "Ideļ" draudzes vadītājs M. Satdanovs

Mūsdienās dažās musulmaņu valstīs Baznīcas un valsts attiecības patiešām ir formalizējušās un reliģija, kas gan atzīta par pirmo tiesību avotu, faktiski gluži tāda vairs nav. Piemēram, Āfrikas arābu valstī Tunisijā, alkohola lietošanas aizliegumam par spīti, musulmaņi to lieto, sievietes tur arī nestaigā ar aizsegtām sejām. Paši arābi to sauc par "mēreno islamu". Turpretī zemēs, kur ir stipras musulmaņu tradīcijas, piemēram, Saūda Arābijā un Irānā, valsts likumi maz atšķiras no reliģiskajiem likumiem. Daudzas arābu valstis islamu atzinušas par valsts reliģiju, līdz ar to nonākot baznīcas valsts statusā. Tas noteikts arī attiecīgo valstu konstitūcijās:

Jordānijas Konstitūcijā — 1952. gadā;
Tunisijas Republikas Konstitūcijā — 1959. gadā;
Kuveitas Konstitūcijā — 1962. gadā;
Malaizijas Federālajā Konstitūcijā — 1963. gadā;
Lībijas Konstitucionālajā paziņojumā — 1969. gadā;
Apvienoto Arābu Emirātu Konstitūcijā — 1971. gadā;
Bangladešas Tautas Republikas Konstitūcijā — 1972. gadā;
Marokas Karaļvalsts Konstitūcijā — 1972. gadā;
Pakistānas Islama Republikas Konstitūcijā — 1973. gadā;
Sīrijas Arābu Republikas Konstitūcijā — 1973. gadā;
Somālijas Tautas Republikas Konstitūcijā — 1979. gadā;
Ēģipes Arābu Republikas Konstitūcijā — 1980. gadā;
Alžīrijas Konstitūcijā — 1989. gadā;
Afganistānas Konstitūcijā — 1990. gadā;
Mauritānijas Islama Republikas Konstitūcijā — 1991. gadā;
Saūda Arābijas Karaļvalsts Konstitūcijā — 1992. gadā;
Jemenas Republikas Konstitūcijā — 1994. gadā.[3]

Pievērsiet uzmanību gadaskaitļiem! Valsts reliģijas statusa piešķiršana islama ticībai pārsvarā notikusi ne agrāk kā pirms 20-30 gadiem, bet piecās valstīs — pat pēdējo 10 gadu laikā. Acīmredzot runa ir par islama pasaules juridisko atbildi uz straujo un daudzas valstis aptverošo eiropeisko cilvēktiesību normu izplatīšanos pēc Otrā pasaules kara, kam Tuvo Austrumu arābu valstis sāka pretoties. Viņuprāt, tā bija "imperiālisma ekspansija, kas ietērpta reliģijas brīvības veidolā".

Pamatojoties uz šādu nostādni (islams — valsts reliģija), daudzās musulmaņu valstīs tikai musulmanis ir tiesīgs ieņemt augstākos valsts amatus. Piemēram, Afganistānas Konstitūcijas 74. pantā teikts, ka Valsts prezidents savu zvērestu nodod, piesaucot Allahu un Allaham par godu. Līdzīgi ir Tunisijā, Mauritānijā, Irānā, Kuveitā un Pakistānā. Tomēr būtu pārspīlēti, ja no iepriekš teiktā rastos iespaids par reliģijas brīvības pilnīgu ignoranci šajās valstīs. Neraugoties uz faktu, ka arābu pasaulē valsts reliģija ir islams, daudzu islama valstu konstitūcijās iekļauts reliģijas brīvības princips un pat apņemšanās nevienu nediskriminēt reliģisku motīvu dēļ.

Lai katrā atsevišķajā gadījumā izprastu, kāda ir valsts patiesā nostādne ar reliģijas brīvības principu saistītās situācijās un lietās, der atcerēties Kembridžas universitātes profesora M. Verbera teikto: "Tieši orientācija uz normas izpildi (vai nepildīšanu) ir normas reālās esamības izšķirējs faktors."[4] Savukārt tas, kas ierakstīts kādas valsts konstitūcijā (satversmē), parasti paliek tikai deklarācijas līmenī, ja netiek pieņemtas attiecīgas normas. Nereti valstu konstitūcijās tiek vienlaikus ietverti vairāki, šķietami pretrunīgi principi. Tas dod iespēju, veidojot attiecīgās normas, akcentēt to vai citu principu atkarībā no reālās situācijas.

Piemēram, Ēģiptes Konstitūcijas 46. pantā ir teikts, ka "valsts garantē pārliecības brīvību un brīvību piekopt reliģiskus rituālus"; 40. pants piedevām garantē visu pilsoņu vienlīdzību "bez reliģiskās vai citas diskriminācijas", toties Konstitūcijas 2. pants nosaka, ka islams ir valsts reliģija un arābu valoda ir valsts valoda. Par likumdošanas pamatbāzi Ēģiptē tiek uzskatīta islama likumu sistēma jeb *šariāts*.[5]

Islama tiesību normas, kuras arī mūsdienās regulē arābu dzīvi, radās VIII gadsimtā un nostiprinājās no XVII līdz XVIII gadsimtam. Islama reliģija sākotnēji izplatījās ar karu palīdzību, tāpēc ir likumsakarīgi, ka islama tiesības bija izteiktas tiesību normu veidā.* Islama likumu sistēma — šariāts stingri vēršas pret noziegumiem, kas apdraud musulmaņu sabiedrību. Daži zinātnieki islama tiesības uzskata par teokrātisko politisko režīmu tiesībām, taču citi šo viedokli apstrīd. Tomēr nav šaubu, ka islama reliģijas neatņemama sastāvdaļa ir šariāts un katra musulmaņa pienākums ir, lai kur tas atrastos, ievērot tajā rakstītos islama priekšrakstus.

S. Mereditas grāmatā "Pasaules reliģijas. Enciklopēdija"[6], kuras latvisko tulkojumu konsultējusi Musulmaņu Izglītības līga un tāpēc par tajā izteikto apgalvojumu atbilstību islamticīgo priekšstatiem nenākas šaubīties, arī izteikta doma, ka musulmaņiem, kas dzīvo nemusulmaņu zemēs, ir grūti saskaņot nepieciešamību ievērot mītnes zemes likumus ar Korāna un *sunnu* (pravieša doto islama likumu) noteiktajām prasībām. Pastāv

---

* Īpatnēji ir tas, ka islama valstīs iedzīvotājiem, kas pieder citai konfesijai, vienmēr atļāva savus strīdus izšķirt konfesionālajās tiesās. Iepriekšminēto musulmaņi min kā pierādījumu savai tolerancei reliģijas lietās. Pretarguments ir fakts, ka vēl 80. gados Saūda Arābijā ar nāves sodu tika sodīts cilvēks, kurš uzdrīkstējās publiski paust savus ateistiskos uzskatus.

Musulmaņu kopienas "Ideļ" sanāksme 90. gadu beigās Rīgā, VEF Kultūras pilī

īpaša norma — *at-taksija*, kas nosaka islamticīgā uzvedību naidīgā vidē. To var saukt arī par saprātīgu savas ticības slēpšanu, ārēji pielāgojoties Rietumu pasaules standartiem.

Šariāts, ko ievēro musulmaņi un kas garantē valsts baznīcas modeli islama valstīs, dažās arābu valstīs ir pat atzīts par tiesībām pāri stāvošu un tas šajās valstīs ir gan tiesību avots, gan akts. Dažas valstis no šariāta smeļas materiālu jaunradei tiesību jomā, citas ir atjaunojušas to burtiski, negrozītu. Tas tiek izdarīts, vai nu nostiprinot šariātu šo valstu konstitūcijās, vai pastarpināti — ar paražu tiesību ievērošanu. Šariāts būtībā ir unikāls tiesību normu sajaukums, kurš ietver gan likumu normas, gan reliģiski ētiskas idejas.

Integrētu priekšstatu par islama tiesībām izdevās izveidot arābu pasaulē slavenajam Aš Šafijam (miris 820. g.), formulējot to visā arābu pasaulē atzītajā mācībā par islama četrām saknēm jeb avotiem:

1) Korānu;

2) pravieša *sunnām*;

3) *idžmām* — analoģijām jeb precedentiem, kad notiek jaunu tiesību aktu radīšana, pamatojoties uz pirmo divu avotu normām;

4) *kijām* — uz analoģiju pamatotiem spriedumiem, ko skaidro viedie vīri — *ulamā*, visas musulmaņu kopienas interesēs.

Mūsdienās uz šā doktrinālā pamata dažādās arābu valstīs tiek mēģināts veidot likumu kodeksus, pārsvarā pēc franču likumu kodeksa parauga. Līdz ar to starp kodificētām tiesībām un šariātu veidojas zināmas pretrunas, jo šariāta likumi ir nemainīgi un tas atšķirībā no jebkuras citas mūsdienu pasaules tiesību sistēmas neizlaiž no sava uzmanības loka nevienu cilvēka dzīves detaļu.

Kāpēc mums, eiropiešiem, būtu jāzina musulmaņu tiesību sistēma? Atbilde ir skaidra: Eiropā "islama problēma" ir viena no lielākajām un visgrūtāk risināmajām problēmām;

faktiski runa ir par integrēties nespējīgām imigrantu nacionālajām kopām, kuras apvieno ticība islamam un naids pret pārtikušo, "imperiālistisko" sabiedrību. Francijā, kas pēc izcelsmes ir sena katoļu lielvalsts, pašlaik dzīvo trīs miljoni musulmaņu. Palielinoties lokāliem konfliktiem trešās pasaules valstīs un izmantojot bēgļu aizsardzības sistēmu, musulmaņu kopienas palielinās visās attīstītajās Rietumu valstīs.

Arī pilsoņu karš Dienvidslāvijā lielā mērā ir piemērs grūtajam un komplicētajam Austrumu—Rietumu saskarsmes procesam. Dienvidslāvijā savā starpā sāka karot iepriekš vienā valstī dzīvojošas vienas tautas grupas — serbi, horvāti un bosnieši. Visi viņi runā vienā valodā, bet piekopj dažādas reliģijas — pareizticību, katolicismu un islamu. Arī Irākas konflikts liecina, ka reliģiju sevišķi viegli var sasaistīt ar politiku, un nereti valdnieki un valstu vadītāji izmanto to savās interesēs.

Neidealizējot islama tiesību sistēmu, gribētos sacīt, ka moderno Rietumu tiesību sistēmu pārstāvji varētu tikai apskaust arābu fanātismu šariāta ievērošanā. Lai atceramies kaut vai notikumus, kas saistās ar Salmana Rušdī grāmatu "Sātaniskās vārsmas", kurās tika zaimots šariāts, it kā traktējot to šariāta ceturtā avota — *kiju* — aspektā.

Irānas revolucionārais līderis ajatolla Ruholla Homeini īsi pirms nāves 1989. gada 14. februārī pa Teherānas radio "Sātanisko vārsmu" autoram izsludināja reliģisku spriedumu — *fatvu*, kas nozīmē nāves spriedumu. Katram islamticīgajam saprotams, ka tas, kurš izpildīs šo spriedumu, būs moceklis un "dosies tieši uz paradīzi".[7] Savukārt kāds vīnogu audzētājs Ebrahims Kasemi kā papildu balvu par britu rakstnieka Salmana Rušdī galvu piedāvājis savu vīna dārzu. Viņa kvēlākā vēlēšanās esot piedzīvot, lai "lepns un cēls musulmanis kādu dienu izbeigtu Salmana Rušdī dzīvību".

Grāmata tika aizliegta Indijā, Dienvidāfrikas Republikā, Bangladešā, Sudānā, Šrilankā un Pakistānā, un pēc daudzo sašutušo fanātisko islamticīgo pieprasījuma ajatolla R. Homeini izraisīja "ķecerīgā rakstnieka" līdz šim nepieredzētu pasaules mēroga vajāšanu.*

Krievu akadēmiķis profesors V. Lazarevs uzskata, ka musulmaņu valstīs pastāv tiesu sistēmas duālisms: bez valsts tiesu varas darbojas paralēla, garīgo tiesu sistēma, kas tiesā cilvēkus, izmantojot nerakstītas, pat neleģitimizētas primitīvas paražas, reizēm vienlaikus izmantojot arī valsts izdotus tiesību aktus vai reglamentus.[8]

Pēc eiropiešu standartiem, islams ir konfliktā ar cilvēktiesībām, taču paši musulmaņi uzskata citādi. Parasti viņi citē Universālo Islama Cilvēktiesību deklarāciju, kuras preambulā teikts, ka "Islams pirms 14 gadsimtiem deva cilvēkiem ideālu stimulu cilvēktiesībām un ieguldījumu to attīstībā".[10] Taču, kad musulmaņi runā par cilvēktiesībām, viņi ar to domā tās tiesības, kas iekļautas Korānā. Viņi ir pārliecināti par to dievišķo izcelsmi un atzīst, ka tās ir universālas un nekas cilvēktiesības neaizsargā labāk kā šariāts. Kā redzams, šīs divas pasaules — Rietumi un Austrumi — ir tik dažādas, ka, runājot par vienu un to pašu jēdzienu, tās savā ziņā (vismaz valsts uzbūves jautājumos) iztēlojās radikāli pretējas lietas: rietumi — absolūto demokrātiju, austrumi — absolūto teokrātiju. Musulmaņiem cilvēktiesības parasti saistās ar islama

* Oficiālā Teherāna ir norobežojusies no izsludinātā 2,5 miljonu ASV dolāru atalgojuma, ko Irānas reliģiskais fonds paredzējis piešķirt par Rušdī nogalināšanu. Nauda paredzēta tam, kas nonāvēs rakstnieku, vai sprieduma izpildītāja nāves gadījumā — slepkavas tuviniekiem.[9]

reliģijas vērtību aizsargāšanu. Tomēr jāatzīst, ka mūsdienās arī paši musulmaņi kritizē cilvēktiesību pārkāpumus arābu pasaulē.

Islams pašlaik ir viena no dominējošām pasaules reliģiskajām sistēmām. Tas kļuvis nozīmīgs tieši savas idejiskās vērtības dēļ: islams ir daudzu nacionālistiski noskaņotu arābu valstu lozungs un ideāls. Islamā arābu pasaules pārstāvji saredz "pretindi amerikāņu imperiālismam", kas viņiem lielā mērā asociējas ar kristietību. Islams daudziem tā piekritējiem nozīmē spēku, kas agri vai vēlu tiks "likts priekšā kristietībai", kuras sinonīms, viņuprāt, ir Rietumu civilizācija.[11]

Latvijā līdz 1999. gada 1. februārim reģistrētas sešas musulmaņu draudzes. Musulmaņu kopienas "Iman" garīgais vadītājs imams-hatibs Musans Mačigovs, kas pašlaik pārstāv trīs no sešām reģistrētajām Latvijas draudzēm ("Iman", "Islam" un "Koran") un droši vien būs arī Latvijas musulmaņu draudžu savienības (Baznīcas) vadītājs, 1998. gada 2. decembrī lūdza Tieslietu ministriju[12] un Rīgas domi[13] palīdzēt nodrošināt Latvijas islamticīgo garīgās vajadzības, lai viņi varētu "pienācīgi izpildīt reliģiskos rituālus un tradīcijas". Lūguma praktiskais saturs bija — atļaut musulmaņiem Rīgā uzcelt mošeju. Šim nolūkam draudze lūdza ierādīt zemes gabalu ar kopējo platību ne mazāku kā viens hektārs. Tādējādi "Iman" garīgais vadītājs M. Mačigovs jau oficiāli izteicis lūgumu uzcelt Rīgā mošeju, un izteicis to visas Latvijas musulmaņu kopienas vārdā.* Reālā situācija ir sarežģītāka; iespējams, ka Rīgā nāksies uzcelt pat vairākas mošejas. M. Mačigova lūgums Latvijas Tieslietu ministrijai izteikts, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 5. pantu, kurā norādīts, ka valsts un reliģisko organizāciju attiecības kārto Tieslietu ministrija. Islamticīgie atsaucas uz Latvijas Satversmes 99. pantu.

Atbildot uz šo lūgumu atļaut iedalīt zemi mošejas celtniecībai, TM Sabiedrisko un

---

* Pagaidām gan pašu Latvijas islamticīgo aprindās nav vienprātības. Kaut arī M. Mačigova vadītā "Iman" draudze un tai pievienojušās "Islam" un "Koran" draudzes uzskata sevi par "patieso un vienīgo" islama virzienu Latvijā, tomēr ir arī cits viedoklis. 1999. gada janvārī "Neatkarīgās Rīta Avīzes" žurnāliste Gundega Skagale informēja par citiem pretendentiem uz Latvijas islamticīgo kopienas vadību un citiem mošejas celtniecības iniciatoriem. "Pasaules musulmaņu līga nolēmusi finansēt triju mošeju celtniecību Baltijas valstīs, "Neatkarīgo Rīta Avīzi" informēja Rīgas musulmaņu draudzes "Ideļ" vadītājs Midhata Satdanovs. Šo vēsti Latvijas musulmaņiem darījis zināmu Baltijas valstu musulmaņu garīgais pārvaldnieks Ali Harasovs 1998. gada 26. decembrī Rīgā notikušajā Latvijas, Lietuvas un Igaunijas musulmaņu vadītāju sanāksmē." Šai pašā rakstā teikts, ka 1997. gadā Rīgas dome piedāvājusi Rufijas Ševirevas un M. Satdanova draudzēm izvēlēties zemes gabalus Rīgas pilsētā, tomēr līdzekļu trūkuma dēļ tās bija no šā priekšlikuma atteikušās. Mošeja, kā informē "Neatkarīgā Rīta Avīze", abām draudzēm būs kopīga. Abas draudzes tagad jau noslēgušas savstarpēju sadarbības līgumu.

Savukārt "Iman" garīgais vadītājs M. Mačigovs uzskata, ka šīs abas draudzes nepārstāv islamu, galvenokārt tāpēc, ka saskaņā ar Korānu sieviete nevar vadīt draudzi. M. Satdanovs, noslēdzot sadarbības līgumu ar sievieti, arī esot pārkāpis Korāna normas, jo līdz ar to esot atzinis viņu par musulmaņu draudzes garīgo vadītāju. 1998. gada vasarā pats M. Satdanovs bija tādās pašās domās. Toreiz, tiekoties ar Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoru R. Balodi, viņš izteicās: "Absurdi pat iedomāties situāciju, ka sieviete atrodas draudzes vadībā!"[14]

Tomēr domāju, ka, neraugoties uz Latvijas musulmaņu kopienas iekšējām domstarpībām, uz pirmās mošejas celtniecību Rīgā nebūs ilgi jāgaida. Abas ieinteresētās puses tam ir pilnīgi gatavas. Kā saka — būtu tiekai pircējam nauda, citu šķēršļu jau faktiski nav...

reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis 1999. gada sākumā nosūtīja vēstuli musulmaņu kopienas "Iman" imamam-hatibam M. Mačigovam (Rīgā, Slokas ielā 37) un šīs vēstules norakstu Rīgas domei, kurā atkārtoti pauda viedokli, ka šī joma neietilpst Tieslietu ministrijas kompetencē. (Līdzīgu vēstuli departaments nosūtīja Rīgas domei jau 1997. gada 17. aprīlī, kad pirmo reizi kļuva aktuāls jautājums par zemes piešķiršanu mošejas celtniecībai; vēstuli nr.15–2.3/38.) Tomēr, ņemot vērā, ka no 1997. gada aprīļa apstākļi ir mainījušies, departaments 1999. gada vēstulē informēja Rīgas domi, ka pašreiz Latvijā darbojas jau septiņas musulmaņu draudzes. Četras no tām — "Iman", Islam", "Koran" un Daugavpils kopienas pārstāvji — saskaņā ar 1998. gada 29. decembra Latvijas Musulmaņu apvienotās konferences lēmumu ir apvienojušās Latvijas Musulmaņu kopienu konsultatīvajā padomē, par vadītāju izvēlot draudzes "Iman" vadītāju M. Mačigovu. Iepriekšminētā padome gan nav reģistrēta kā juridiska persona, jo saskaņā ar 1995. gada 9. septembra Reliģisko organizāciju likumu šāda veida reliģiskas iestādes var izveidot tikai Baznīcas (draudžu savienības), bet musulmaņu konfesijai vēl nav reģistrētas Baznīcas. Izvērtējot iepriekšminētos apstākļus, TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments pieļauj iespēju, ka M. Mačigova kungs ir tiesīgs risināt musulmaņu konfesijai aktuālus jautājumus ne tikai savas draudzes uzdevumā vien. Nobeigumā R. Balodis uzsver, ka Tieslietu ministrijas kompetencē neietilpst zemes gabalu iedalīšana reliģiskajām organizācijām kulta ēku celtniecībai. LR Satversmes 99. pants, kas deklarē ikviena tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, nosaka arī to, ka Baznīca (tātad — arī jebkura reliģiska organizācija) ir atdalīta no valsts. Valstij un visām tās oficiālajām institūcijām jābūt neitrālām attiecībās ar reliģiskajām organizācijām. Tātad — Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments kā Tieslietu ministrijas centrālā aparāta struktūrvienība nav tiesīgs iejaukties šāda rakstura problēmās. Jautājums par mošejas celtniecību ir pašvaldības pārziņā, un pašvaldībai tas jāvērtē nevis reliģiskā aspektā, bet gan pamatojoties uz 1994. gada 19. maija likuma Par pašvaldībām 14. un 15. pantā noteiktajām tiesībām un funkcijām.

Uzskatu, ka Latvijas musulmaņu kopienas vajadzība un prasība pēc mošejas agrāk vai vēlāk tiks apmierināta. Manuprāt, mošeja Rīgā nebūtu nekas slikts, tikai rūpīgi jāpārdomā, kur tā varētu atrasties, lai saglabātos Rīgas arhitektoniskais stils.

Nobeidzot šo nodaļu, domāju, ka nepieciešams detalizētāks apskats par mūsdienu Eiropas attiecībām ar islamu, jo sevišķi Eiropas Savienības kontekstā. Ne tikai arābu pasaules valstu iedzīvotāji, bet arī daudzu Eiropas valstu pilsoņi (un nepilsoņi) ir piederīgi islama reliģijai. Mūsdienu Eiropas valstīs kopējais musulmaņu skaits svārstās no 7 līdz 15 miljoniem. Daļa Eiropā nokļuvuši 50.—60. gados kā viesstrādnieki. To skaita radikāls pieaugums notika 70. gados, pēc tam, kad Eiropas valstis pārtrauca nekvalificēto viesstrādnieku uzņemšanu, bet pieļāva ģimeņu apvienošanos. Sekas bija ārkārtīgi liels musulmaņu skaita pieaugums tajās Eiropas valstīs, kas agrāk bija uzņēmušas musulmaņu viesstrādniekus.

Līdzīgs process ir noticis arī ASV. Tomēr ir arī zināmas atšķirības: ja Eiropā musulmaņu imigranti lielākoties nāca no zemnieku un strādnieku vides, tad ASV uzņēma tikai kvalificētus speciālistus.[15]

Musulmaņu pieaugumu Eiropas valstīs veicinājusi arī irāņu revolūcija, Tuksneša karš, Albānijas notikumi un pilsoņu karš bijušajā Dienvidslāvijā. Šo dažādo notikumu radītās imigrantu plūsmas pēc izcelsmes ir atšķirīgas — daļa ieceļotāju nāk no Dienvidāzijas, citi no Ziemeļāfrikas vai Tuvajiem Austrumiem. Imigrantu vidū ir arī daudz eiropeiskas izcelsmes musulmaņu, piemēram, bosnieši, albāņi. Nereti musulmaņu kopienas tiek identificētas kā *turki* vai *kurdi*, taču tie var būt arī, piemēram, *alžīrieši* vai *berberi*, jo sevišķi Francijā. Attiecībā uz musulmaņiem, tāpat kā uz kristiešiem, nekādā ziņā nevar piemērot rases stereotipu — "visi musulmaņi ir arābi". Toties arābi patiešām lielākoties ir musulmaņi. Eiropas musulmaņi praktizē arī dažādus islama virzienus, kas savstarpēji bieži vien konfrontē vēl vairāk nekā ar kristietību vai jūdaismu. Musulmaņu garīgie vadītāji parasti vienlaikus ir arī attiecīgo nacionālo minoritāšu kopienu vadītāji. Vispusīgi aplūkojot islama problēmu Eiropā, jāatzīst, ka ļoti bieži Eiropas nacionālās valstis, neraugoties uz vispārēju cilvēktiesību akceptu tajās, sociālajā aspektā neoficiāli šķiro savus iedzīvotājus "savējos" un "svešajos".[16] Acīmredzot tieši tāpēc musulmaņi uzskata, ka pastāv kāda nerakstīta antiislamiska politika, kas vērsta pret šīs reliģijas izplatību musulmaņu imigrantu mītnes zemēs. Eiropas valstu likumdošana, kas garantē reliģijas brīvību un aizliedz diskriminēt cilvēkus pēc to reliģiskās piederības, dzīvē bieži vien izrādās fikcija, jo, lai gan valsts konstitūcijā ir garantēti iepriekšminētie principi, administratīvajā un institucionālajā līmenī attiecībā uz musulmaņiem tie nedarbojas. Spilgts piemērs ir jau minētā S. Rušdī "Sātanisko vārsmu" lieta Lielbritānijā. Lai gan Anglijā pastāv likums, kas nosaka sodu par reliģijas zaimošanu, konkrētajā gadījumā, kad uz šo likumu atsaucās musulmaņi, tiem viņu prasība tika atteikta. Izrādījās, ka kristīgās ticības zaimošana ir aizliegta pavisam reāli, kamēr islama zaimošana palika nesodīta.

Gribētu piebilst, ka tas ir tikai pirmais, formālais, iespējams, virspusējais secinājums, kas, šķiet, vairāk atbilst likuma burtam, nevis tā garam. Ja Eiropa grib nosargāt cilvēktiesības atbilstoši eiropeiskam cilvēktiesību garam un nevis burtam, tad nepieciešams salīdzināt kaut vai tos soda mērus, kas sagaida ikvienu, kurš zaimo kristīgo ticību, ar islamā paredzētajiem sodiem par islama ticības zaimošanu. Var arī jautāt: cik lielā mērā tāds tiesas process pret S. Rušdī būtu vienkārši palīdzība islama atriebējiem atrast meklēto upuri...

Mūsdienās Eiropā dzīvo patiešām jau spēcīgas musulmaņu kopienas, kas var tikt iedalītas pēc to izcelsmes. Visas šīs organizācijas apvienojušās lielākās apvienībās: *World Islamic Mission* (WIM) un *International Muslim Organization* (IMO). Nīderlandē, piemēram, ir pat piecas turku musulmaņu apvienības.

No vienas puses, skaidrs, ka iedalījums "savējos" un "svešajos" loģiski izriet no tipiska Eiropas cilvēka empīriskās domāšanas, jo Eiropas sabiedriskā iekārta nav atdalāma no kristīgajām vērtībām un kultūra, kas cieši saistīta ar islama reliģiju, gluži dabiski var tikt uzlūkota kā svešzemju kultūra. No otras puses, mūsdienās notiek intensīva Eiropas valstu apvienošanās, un tas ir zināms priekšnoteikums, lai, sajaucoties pašas Eiropas pamattautām, tīri organiski šajā procesā iekļautos arī dažādās Eiropas valstu musulmaņu kopienas. Tomēr atšķirībā no ASV, kur rasu, tautību un reliģiju sajaukums bija dabisks valsts izveidošanās pamats, Eiropā apvienošanās process notiek kopš

senseniem laikiem, patstāvīgām nacionālām valstīm cenšoties sasniegt vienotu federālu lielvalsti — Eiropas Savienību (ES) jeb Eiropas Savienotās Valstis. Apvienošanās process jau ir iesācies — ar ieceļošanas vīzu atcelšanu ES valstu robežās, ar vienotas valūtas ieviešanu un citiem, pagaidām gan pārsvarā ekonomiskiem pasākumiem. Tajā pašā laikā Eiropas valstis vēlas saglabāt katra savu nacionālo savdabību, tāpēc arī Eiropas Savienības ietvaros pavisam normāli tiek uztverti tie jautājumi atsevišķo valstu likumdošanā, kas sargā vietējo kultūru, protams, vienlaikus ievērojot vispārējās cilvēktiesības. Izmaiņas notiek arī pašās musulmaņu kopienās. Kaut lēnām, tomēr arī Eiropā ieceļojušie musulmaņi no "musulmaņiem Eiropā" pārtop par līdztiesīgiem Eiropas pilsoņiem — "Eiropas musulmaņiem".

Vai tādēļ Eiropa zaudēs savu kristīgo (jeb, kā daži domā, postkristīgo) identitāti?

Ir autori, kas tieši tā domā un asi brīdina eiropiešus par šādu perspektīvu. Piemēram, luterāņu teologs Džīns Edvards Vīts, analizējot E. Gelnera darbus, secina: kristiešiem jāapzinās, ka islams pamazām kļūst par viņu galveno reliģisko sāncensi visā pasaulē. Islams jau dedzīgi uzbrūk un vajā Baznīcu Āfrikā. Vairs nebūdama tikai Vidējo Austrumu reliģija, šī ticība izplešas visā Āfrikā un Āzijā, tās klātbūtne ir spēcīgi jūtama bijušajās komunisma valstīs, un tas sāk iebrukumu arī Rietumeiropā un Amerikas Savienotajās Valstīs. Būdams kareivīgs un nelokāms, islams var kļūt par visstiprāko postmoderno reliģiju, kuras priekšā biklie racionālisti, neizteiksmīgie relatīvisti un iztapīgie kristieši var izrādīties bezspēcīgi. Tā uzskata D. E. Vīts.[17] Bet kā uz to reaģē Eiropa, jautā autors. Un pats atbild: Eiropas Padome savā 1991. gada rekomendācijā nr.1162 iesaka rūpēties, lai Eiropā vairāk pētītu islamu, jo tas jau no laika gala ir ietekmējis Eiropas cilvilizāciju un turpina to darīt joprojām. Eiropas Komisija šajā sakarā iesaka vairāk tulkot islamisko autoru darbus, lai saredzētu kopīgo, nevis atšķirīgo, kas radies no dažādo reliģiju ietekmes sfēru dalīšanas. D. E. Vīts uzskata, ka nav pamata apšaubīt — šis solis ir reveranss islama pasaulei sakarā ar S. Rušdī "Sātanisko vārsmu" izraisīto skandālu, kas atstājis sliktu iespaidu arī uz valstu savstarpējām attiecībām.

Vai Eiropas kultūra tiešām ir vājāka? Vai tā atkāpjas "spēcīgās arābu kultūras" priekšā? Bet varbūt tā kļuvusi vājāka tieši tāpēc, ka Eiropā vājāka kļuvusi pati kristīgā ticība — pamats, uz kura celta Eiropas kultūra? Vai kultūras spēks, kas izpaužas kā nacionāla Baznīcas valsts, ir tas spēks, kas vajadzīgs vienotai Eiropai un cilvēcīgai civilizācijai? Domāju, ka nē. Tomēr reizēm problēmas, kad sākam tās apzināties, izskatās lielākas, nekā tās patiesībā ir.

Atgriežoties pie klasisko Rietumu kultūras valstu problēmām ar arābu valstu imigrantiem, gribu teikt, ja "musulmaņi Eiropā" varbūt vēl vēlas veidot savu Baznīcas valsti, tad "Eiropas musulmaņi" — diez vai.

[1] Čečenija būs musulmaņu valsts// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 23. nov.

[2] LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenā speciālista R. Cimoškas 1998. gada 7. decembra dienesta ziņojums nr. 15-2.5/227 Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim "Par konferenci Kazahstānas Republikā".

[3] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. XVII.

[4] *Werber M.* On Law in Economy and Society. —Cambridge, 1954. — P.14.

[5] *Religious Human Rights in Global Perspecitive/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. XXXII.

[6] *Meredita S.* Pasaules reliģijas. Enciklopēdija. — R.: Zvaigzne ABC, 1997. — 43. lpp.

[7] *Middle East Watch, Guardians of Thought:* Limits of Freedom of Expression in Iran. — New York, 1993.

[8] Vīnadārzs par Salmana Rušdī galvu// Jaunā Avīze. — 1998. —14.—21. nov.

[9] *Общая теория права и государства* / Под ред. В. В. Лазарева. — М., 1994. — С. 229.

[10] *Universal Islamic Declaration of Human Rights.* — London, 1981.

[11] *Васильев Л. С.* История религии Востока. — М., 1988. — С. 182.

[12] Rīgas musulmaņu kopienas "Iman" imama-hatiba M. Mačigova 1998. gada 2. decembra vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[13] Rīgas musulmaņu kopienas "Iman" imama-hatiba M. Mačigova 1998. gada 2. decembra vēstule Rīgas domes priekšsēdētājam A. Bērziņam.

[14] *Skagale G.* Mošeja Rīgā būs, varbūt pat vairākas// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 2. janv.

[15] *Zolberg A. R., Woon L. L. Why Islam is like Spanish:* Cultural Incorporation in Europe and United States/ Starsboourg, 24—26 November 1998 Seminar on Religion and the Integration of Imigrants.

[16] Turpat.

[17] *Vīts D. E.* dēls. Postmodernie laiki. — R.: Luteriskā mantojuma fonds, 1999. — 234. lpp.

6. Dažādie valsts un Baznīcas nošķiršanas veidi

> Valsts nošķiršana no Baznīcas nav pašmērķis. Drīzāk tas ir līdzeklis, lai nodrošinātu reliģijas brīvību. Reliģijas brīvība ir absolūta vērtība un dzīvē pilnīgā veidā nav sasniedzama. Reliģijas brīvība vairāk ir mērķis, uz kuru tiekties, sapnis, kuru jācenšas īstenot dzīvē. Maz ticams, ka mēs kādreiz piedzīvosim pilnīgu reliģijas brīvību, tāpat kā maz ticams, ka piedzīvosim "tūkstošgadu miera valstību". Tomēr tas nenozīmē, ka nav jācenšas sasniegt demokrātiskus risinājumus reliģiskās neiecietības gadījumos. Vienlaikus reliģijas brīvības princips paliek spēkā kā nemitīga tiekšanās uz pilnību. Atkarībā no situācijas tam jāgarantē vai nu reliģijas brīvība, vai brīvība no reliģijas.
>
> *G. F. Hēgelis*[1]

> Mūsu atjaunotās valsts likumdevējiem var tikai novēlēt, lai viņi nekad nekļūdītos, novērtējot reālo situāciju, lai skaidri saredzētu, kurā gadījumā jāaizsargā brīvība no reliģijas, bet kurā — reliģijas brīvība, lai saprātīgi un precīzi nošķirtu valsts institūcijas no Baznīcas, vienlaikus nodrošinot labas to sadarbības iespējas.
>
> *R. Balodis*

Valsts un Baznīcas nošķiršanas procesam ir jābūt cieši saistītam ar reliģijas brīvības attīstību. Šiem abiem procesiem jābūt līdzsvarā, lai valstī sekmīgi varētu attīstīties patiesa demokrātija. Kā to panākt?

Teorētiski šo problēmu atrisina vienkārši: apvienojot vienā jēdzienā, no vienas

puses, valsts un Baznīcas nošķiršanas principu un, no otras puses, reliģijas brīvības principu un uzskatot šo apvienojumu par savstarpēji saistītu ideju kopjēdzienu. Tomēr ar teoriju vien nepietiek, lai atrastu pareizus reālu problēmu risinājumus, un vispirms jau, lai noteiktu, kurš no šiem diviem principiem kurā brīdī sāk pārāk dominēt, tādējādi izraisot nevēlamu ekstrēmu situāciju. Arī mūsdienās ir valstis, kurās praktiski dominē tikai kāda viena reliģija, tieši tādā gadījumā vienmēr jāraugās, lai tā ar nedemokrātiski piešķirtu privilēģiju palīdzību nekļūtu par *valsts baznīcu* un — ekstrēmos gadījumos — nenonāktu līdz Rietumu vēsturē jau pieredzētajam un islama valstīs arī mūsdienās sastopamam *baznīcas valsts* modelim. Mūsdienu apstākļos tas neko labu vairs nedos.

Latvijā gan joprojām aktuāla otra galējība: pārāk akcentēta un totalitārā komunisma garā izprasta Baznīcas un valsts nošķiršana. Un, lai gan jau gandrīz desmit gadus pastāv atjaunotā Latvijas valsts, ateistiskās diktatūras smagais mantojums valsts un reliģijas nošķiršanas jomā joprojām izraisa agrākās totalitārās valsts recidīvus arī Baznīcu ierobežošanas jomā. Turklāt vienlaikus, bieži vien ar starptautisku lobiju palīdzību, notiek visa veida brīvību nodrošināšana jaunienākošajām reliģiskajām kustībām.

Reliģijas brīvības princips šajā grāmatā vēl tiks aplūkots atsevišķi: teorētiski — šās nodaļas noslēgumā, bet praktiskā skatījumā — vairākās nodaļās saistībā ar vienu no svarīgākajiem Baznīcas pastāvēšanas pamatnosacījumiem — *ar reliģisko darbību*. Tieši nodaļās par reliģisko darbību ļoti detalizēti aplūkosim reliģijas brīvības principu. Šajā nodaļā detalizētāk aplūkosim valsts un Baznīcas dažādos nošķiršanas aspektus.

Vienlaikus attīstoties reliģijas brīvības principam, Baznīca, kas agrāk (jo sevišķi — Baznīcas valsts modelī) zināmā mērā bija līdzīga valsts iestādei, atdalījās no valsts un kļuva par patstāvīgu sabiedrisku institūciju, kuras dabai nepiemīt ekonomisks raksturs.[2] Princips "valsts ir nošķirta no Baznīcas" dažādos laikos un dažādās situācijās ir izpaudies visai atšķirīgā veidā.

ASV princips "valsts atdalīta no Baznīcas" balstās uz atziņu, ka valsts neiejaucas Baznīcas lietās un arī nebalsta (finansiāli) nevienu ticību. Amerikāņi uzskata, ka visām ticībām jāattīstās savstarpējā konkurencē. Viņuprāt, tā ir garantija, ka indivīdu nekas nevarēs ietekmēt viņa izvēlē. Amerikāņi uzskata, ka tikai šāda pieeja var nodrošināt visu reliģiju brīvu attīstību brīvas kapitālistiskās konkurences apstākļos.[3]

Bet kā tad bija Senajā Romā? Šķiet, Romas impērijas fantastiskās veiksmes pamatā bija romiešu ticības un rīcības vienotība, kas deva viņiem iespēju kļūt par visas apkārtējās civilizētās pasaules valdniekiem. Kad ticība zuda, sākās Romas impērijas panīkums. Un jaunā, kristīgā reliģija, kas atzīta par valsts reliģiju, uz īsu brīdi atdeva impērijai arī tās laicīgo spožumu. Daudzi domātāji teikuši, ka dzīve — tā pirmām kārtām ir cīņa, un tikai cīņā ir pilnības avots. Grieķis Heraklīts savulaik šajā sakarā izteicies: "Karš — visa esošā māte."

Un ko mēs, Eiropas kultūras, kristīgās kultūras cilvēki, pašlaik gribētu teikt šai sakarā?

Vēl ilgi pirms mūsdienīgu Baznīcas un valsts attiecību izkristalizēšanās (par mūsdienīgu attiecību aizsākumu var uzskatīt ASV 1791. gada 15. decembrī pieņemtajā konstitūcijā fiksētās Baznīcas un valsts attiecības) valsts bija spiesta domāt par attiecībām ar reliģiju. Kā redzējām, Romas impērija sākumā apspieda kristīgo reliģiju, bet vēlāk padarīja to par savu īsteno saimnieci. Līdz nošķiršanai bija vēl tāls ceļš ejams, taču

jau Senajā Romā nebija sveša pirmā tādas nošķiršanas tiesiskā pamatojuma iezīme — tolerance reliģijas jomā (protams, visai pragmatisku apsvērumu dēļ). Arī baznīcas valsts pirmsākumos, neraugoties uz valsts un Baznīcas pilnīgo saaugšanu un Baznīcas dominanti šajā savienībā, gan valsts, gan Baznīcas vadītāji rūpējās par toleranci reliģijas lietās. Tieši tad pirmoreiz civilizācijas vēsturē valsts izdotā tiesību aktā parādījās reliģijas brīvības proklamācija. Romas imperators Konstantīns I 311. gadā izdeva ediktu, kuru dēvē par Milānas tolerances ediktu. Tajā bija pausts senās kultūras pragmatisms un valsts saprātīga pieeja reliģiskiem jautājumiem: "Katrs var pievērsties tai reliģijai, kuru viņš uzskata par sev atbilstošāko (..), un vienādā mērā visiem garantējam brīvību piekopt savu ticību."

Romas imperators to, iespējams, darīja, balstoties tikai uz gudra valdnieka principu — *galvenais ir noturēt iekaroto*, jo ļoti grūti ir milzīgas valsts iekšienē cīnīties ar citādi domājošajiem. Kristieši gan uzskata, ka edikts tapis, balstoties uz jau atzītās kristietības humānajām idejām. Varbūt viņiem savā ziņā taisnība, jo it viegli varam iedomāties kādu citu reliģiju, kuras mācība šādu iecietību vis nepieļautu.

Nav noliedzams, ka reliģijas brīvības principa praktisko izkristalizēšanos veicinājusi Amerikas atklāšana un visdažādāko tautību un reliģiju pārstāvju masveida ieceļošana šajā kontinentā. Raibais ieceļotāju sastāvs it kā pats par sevi jau pieprasīja "vienotas starta pozīcijas" visdažādākajām reliģijām (izņemot diemžēl kontinenta pamatiedzīvotājus). Ja kādam šādas iespējas netika dotas, tās vienmēr varēja aizstāvēt pat ar spēka paņēmieniem. Ticīgajiem ieceļotājiem pārtrūka arī saikne ar Baznīcu dzimtenē, ar visām tās bagātajām tradīcijām. Te visu vajadzēja sākt it kā no jauna, nebija ar ko salīdzināt savus spriedumus un darbošanās veidu. Radās ļoti daudz jaunu reliģisko kustību. Jāņem vērā ieceļotāju bieži vien ļoti patstāvīgais, nereti pat "dumpīgais" raksturs, gandrīz vai katrs spēja dibināt savu kustību, ja vecā ar kaut ko nebija pieņemama. Varēja ne vien dibināt, bet arī aizstāvēt. Tā arī izveidojās ASV reliģijas brīvības modelis: ļoti daudzveidīgu, savstarpēji asi konkurējošu, jaunu, arī vecu (bet ar dziļākām tradīcijām "neapgrūtinātu") reliģiju demokrātiska (zināmā mērā anarhistiska) brīvība. Tāds ir ASV reliģijas brīvības modelis, kas neapšaubāmi saistīts ar šīs valsts veidošanās apstākļiem.

Eiropā arī veidojās savs reliģijas brīvības modelis. Lielā mērā tas izauga no kristīgās Baznīcas, kristīgo domātāju un arī sekulāro humānistu iniciatīvas. Iespējams, arī no kādiem citiem — ārējiem faktoriem. Dažkārt šai sakarā tiek minēti grūti pārbaudāmi cēloņi, piemēram, mērķtiecīga masonu darbība.* Vēsture sniedz skaidru liecību, ka gan reliģijas brīvības principa, gan vēl vairāk Baznīcas un valsts nošķiršanas principa rašanās cēloņi Eiropā bija sekulārā humānisma idejas, kas izplatījās ap Lielās franču revolūcijas laiku (1789. g.) pašā Francijā, vēlāk arī visā Eiropā un citos kontinentos. Šī ideoloģija

---

* *Masonisms* jeb *brīvmūrniecība* ir uz solidaritātes pamata dibināta vispasaules savienība. Tās lozungs ir — brīvība, vienlīdzība, brālība. Vēsturiski masonisms saistīts ar ceļojošo mūrnieku un akmeņkaļu brīvmūrnieku arteļiem, kas, sākot ar X gs., nodrošināja katedrāļu un piļu celtniecību Eiropā. Kustība dzimusi Anglijā 1646.g. un saucās "Masonu loža" *(Mason Hall)*. Attīstoties tā piesaistīja plašus inteliģences un aristokrātijas slāņus. Šīs kustības dalībnieki esot bijuši arī Voltērs, Didro, Ruso, Herders, Gēte, Mocarts. Latvijā masonu loža tika dibināta 1750.g. Rīgā un 1754.g. Jelgavā.[4] Visi

patiešām akcentēja reliģijas brīvību, tomēr vēl vairāk — Baznīcas nošķiršanu no valsts. Un, ja vēl atceras, kā tas reāli notika dzīvē, tad nav jābrīnās, ka šī "nošķiršana" ir atstājusi arī visai smagu mantojumu Francijas sabiedrības apziņā. Galu galā uzvarēja saprāts, un jaunās pārmaiņas nesa sev līdzi arī patiesu reliģijas brīvību. Turklāt Eiropā, iespējams, tieši ateistiskā spiediena dēļ, lielās Baznīcas jo sevišķi centās saglabāt savu tradicionālo struktūru, mācības dziļumu un darbošanās tradīcijas.

Ārējo notikumu iespaidā, kas Eiropā veicināja Baznīcas nošķiršanu no valsts, īpaša nozīme bija Otrajam pasaules karam un tā sekām.

Otrā pasaules kara sekas Eiropai nesa nenovēršamu demokrātijas uzvaru amerikāņu okupētajā teritorijā. 38 Eiropas valstu pirmskara robežas mainījās 8000 km garumā. Pēc kara pirms tam savrupās valstu ekonomiskās intereses kļuva cieši saistītas. Iepriekšējās autoritātes sabruka, un uzvarētāju priekšplānā izvirzījās Francija. Vācija tika sagrauta. Par rīcības etalonu kļuva liberālās ASV ar to pieredzi valsts un Baznīcas attiecību risināšanā. Tas atspoguļojās arī reliģijā.[10]

Tieši tad viss beidzās ar neatgriezenisku Baznīcas nošķiršanu no valsts.

Pēc kara demokrātiskās republikas ar savām parlamentārajām iekārtām kļuva par etaloniem pārējām pasaules valstīm. (No Eiropas Savienības piecpadsmit valstīm astoņas ir demokrātiskas republikas, bet septiņas — konstitucionālās monarhijas.) *Parlamentārā iekārta* un *indivīda brīvības ideja* kļuva par galvenajiem idejiskajiem pamatprincipiem daudzās jaunizveidotajās valstīs, par pamatu liekot atziņu — *augstākā vara pieder*

---

masonisma sekotāji skaitās līdztiesīgi, neraugoties uz viņu tautības, rases, ticības, kārtas un stāvokļa atšķirību. Šī kustība neizvirza nekādas prasības atzīt kādas dogmas vai piederību pie konkrētas ticības. Masonisms praktizē vislielāko iecietību filozofiskā, reliģiskā, politiskā un sociālā jomā.

Savā iekšējā dzīvē masoni esot tik labi organizēti un disciplinēti, ka viņiem nespējot līdzināties neviena cita organizācija pasaulē. Masoni nedrīkstot atklāt organizācijā neietilpstošām personām ne savu, nedz savu brāļu piederību pie ordeņa. Savu kustību viņi atzīstot par valstij pāri stāvošu. Masons varot būt par valsts pilsoni, bet viņam pirmām kārtām esot jābūt masonim.[5]

"Dzeltenajā presē" par masonu atzīts ASV pirmais prezidents D. Vašingtons, Prūsijas karalis Frīdrihs Lielais, spāņu diktators Franko un pat Napoleons. Kustība tiecoties iesakņoties valstu valdībās, ministrijās, politisko partiju vadībā, parlamentā, tiesā, policijā, koncernu valdēs, arodbiedrībās un presē. Visur, kur ir vara un ietekme.[6] Masonu darbības satura rupjš pārfrazējums esot: "Vajag zināt, lai spētu uzdrīkstēties. Vajag uzdrīkstēties, lai spētu vēlēties. Vajag vēlēties, lai valdītu pār valsti, un, lai valdītu pār valsti, vajag klusēt!"[7]

Tātad masonu mērķis ir nevis nākšana pie varas, bet reālas ietekmes nodrošināšana. Kā uzskata žurnālists Lato Lapsa, tieši masonu cīņi ar katoļu Baznīcu 1905. g. Francijā panāca Baznīcas atdalīšanu no valsts, bet 1917. g. masonu Viseiropas kongress pieņēma nākamās Tautu Savienības (ko vēlāk nomainīja ANO) statūtus. Ir pamats domāt, uzskata žurnālists, ka Francijas prezidents Fransuā Miterāns nāvessodu valstī atcēla tieši masonu spiediena rezultātā.[8]

Masoni ir humānisti, piemēram, 1980.g. viņi Francijā piedalījās protesta akcijās sakarā ar kādas sinagogas uzspridzināšanu. Lai gan šī versija nav pierādāma, jo organizācija ir slepena, tā ir pat ticama, vismaz reliģijas brīvības jēdziens atbilst šīs organizācijas idejām .

Kustība ir pārnacionāla, un tās biedri var būt visdažādāko reliģiju atbalstītāji. Loģisks arguments par labu šai versijai ir tas, ka masonu ložu slepenais raksturs ļauj apiet diplomātisko un starptautisko attiecību normas.[9] Kā redzams, daudz labu un slavējamu lietu, bet arī tikpat daudz bīstama tiek pierakstīts šai kustībai. Lai nu kā, vienmēr atklāts paliek jautājums par mērķi un līdzekļiem, jo sevišķi tik noslēgtas organizācijas gadījumā.

1999. gadā, viesojoties ASV, R. Balodis apmeklēja arī Vašingtonas masonu ložas templi, kas atrodas netālu no Baltā nama. Šā templa Goda istabā atrodas FIB dibinātāja un pirmā vadītāja D. Hūvera darba kabinets. Ilgus gadus D. Hūvers bija ASV masonu ložas galvenais virspriesteris.

tautai, no kā izriet lielāka vai mazāka visu sabiedrības locekļu vienlīdzība. Svarīgs vienlīdzības aspekts bija vārda un apziņas brīvība — tiesības domāt un oponēt, izteikt pretēju viedokli. Sākās sabiedrības *liberalizācijas process*. Par to liecināja tādi piemēri kā laulību šķiršanas ieviešana Itālijā 1970. gadā, bet 1978. gadā — arī abortu legalizācija. Kulminācija šajā liberalizācijas procesā bija 80. gadi, kad pat ortodoksālā Grieķija atcēla oficiālo prasību, lai pamatskolu skolotāji būtu piederīgi pie pareizticīgās konfesijas (1988. g.).

Salīdzinājumam jāteic, ka Izraēlā ne valsts, ne privātajās ebreju skolās nevar strādāt skolotāji, kas nav ortodoksālie jūdaisti. Pat vēl vairāk — noteikts, ka šo skolotāju bērniem obligāti jābūt ortodoksālā jūdaisma piekritējiem.

Baznīcas nošķiršanu no valsts praksē ieviesa daudzas valstis. Beļģijā tas tika izdarīts 1931. gadā,* Francijā vēl agrāk — jau 1905. gadā, Portugālē — 1911. gadā.

Sniegšu vispārēju ieskatu, kā tieši šis princips atspoguļots dažādu valstu konstitūcijās.[11] Daudzu valstu konstitūcijās deklarēts, ka tās ir sekulāras valstis: Indijā — Konstitūcijas preambulā, Japānā — Konstitūcijas 20. pantā, Īrijā — 44. 2.2. pantā, Francijā — 2. pantā, Turcijā — 2. pantā, Burundi —1. pantā, Kamerūnā — 1.(2.) pantā, Nigērijā — 10. pantā, Kongo — 1. pantā, Namībijā — 1.(1.) pantā, Gvinejā — 1. pantā, Madagaskarā —39. pantā, Senegālā — 1. pantā, Zairā — 1. pantā. Pat dažas tagadējās NVS valstis Konstitūcijā sevi pasludinājušas par laicīgām valstīm, piemēram, Kirgizstāna — Konstitūcijas 1. pantā, Turkmenistāna —1. pantā un Kazahstāna — Konstitūcijas preambulā.

Dažas valstis konstitūcijās paudušas cieņu un neitralitāti pret visām reliģijām kopumā: Albānija — 37. pantā, Austrālija — Konstitūcijas preambulā un 116. nodaļā, Paragvaja — 24. pantā, Slovākija 5.(2.) pantā un Moldova 5.(2.) pantā.

Citas valstis konstitūcijā iekļāvušas valsts un Baznīcas nošķirtības principu.

ASV XX gadsimta beigās ir gandrīz 300 000 vietējo Baznīcu, kas var tikt iedalītas 22 "saimēs" pēc liturģijas un ticības pazīmēm. Tur ir tāda reliģijas brīvība, kas jau robežojas ar karikatūru un sekmē pilsoņu vienaldzību pret reliģiju.

Valsts no Baznīcas ir atdalīta arī Angolā — 7. pants, Brazīlijā — 19. pants, Kubā — 8. pants, Etiopijā — 46.(3.) pants, Ungārijā — 63.(2.) pants, Dienvidkorejā — 20.(2.) pants, Libērijā — 14. pants, Maķedonijā — 19. pants, Meksikā — 130. pants, Mongolijā — 9. pants, Mozambikā — 9. pants, Filipīnās — 6.nodaļa, Polijā — 82.(3.) pants, Portugālē — 41.(4.) pants. Arī Mongolijā valsts ir šķirta no Baznīcas un tās Konstitūcijā deklarēta pilsoņu reliģiskās pārliecības respektēšana.

Gribētu atgādināt, ka ne vienmēr par valsts attiecībām ar reliģijām var spriest tikai pēc tās likumdošanas. Piemēram, Īrijā, kuras Konstitūcijas 44. pantā deklarēts pats

---

* Beļģija 1994. gadā izdarīja savā Konstitūcijā labojumus, un pašreiz attiecības starp valsti un Baznīcu regulē Beļģijas Konstitūcijas 19. pants *(garantē dievkalpojumu brīvību)*, 20. pants *(ar varu nevienu nevar iesaistīt dievkalpojumos)*, 21. pants *(valstij nav tiesību iejaukties mācītāju un konfesiju vadītāju darbībā)* un 181. pants *(valsts nodrošina no budžeta mācītājiem algu un pensiju vecumdienās)*. Beļģijā pašreiz oficiālā statusā ir sešas konfesijas: katolicisms, protestantisms, jūdaisms, anglikānisms, grieķu katoļu Baznīca un krievu pareizticīgo Baznīca.

lielākais atbalsts valstī pastāvošajām Baznīcām, praktiskajā valsts dzīvē valda reliģiskā tolerance un faktiski valsts ir atdalīta no Baznīcas. Šveicē savukārt Konstitūcija nedeklarē priekšrocības nevienai Baznīcai un Konstitūcijas 49. pantā iekļauta Reliģijas brīvības deklarācija. Šai ziņā nevar vērtēt valstis tikai pēc to deklarācijām konstitūcijā un ne vienmēr pat pēc to noteiktajām tiesību normām. Ļoti svarīgs patiesā stāvokļa kritērijs ir pastāvošās valsts varas pieeja deklarēto tiesību un pieņemto normu īstenošanā.

Kā redzams, ne visas valstis tieši konstitūcijā iekļāvušas principu, ka Baznīca ir šķirta no valsts, taču lielākajā daļā civilizēto valstu šis princips saprātīgās robežās tiek ievērots praksē. Faktiski visās valstīs, kur valsts tiek šķirta no Baznīcas, konstitūcijā vienlaikus iekļauts arī reliģijas brīvības princips. Tā tas ir arī Latvijā, kuras 1998. gadā pieņemtās Satversmes 99. panta pirmajā teikumā pasludināta reliģijas brīvība, bet otrajā teikts, ka Baznīca tiek nošķirta no valsts.*

Vēlreiz gribētu atgādināt, ka Baznīca pie mums bija šķirta no valsts jau vairāk nekā 50 gadus un tikai tagad varam sākt domāt arī par reliģijas brīvību, jo konstitucionālās normas vien neliecina par faktisko valsts attieksmi šajā jautājumā.

Tomēr abu šo principu līdzsvarota ieviešana dzīvē vēl ir nākotnes uzdevums. Ir valstis, kurās trūkst iepriekšminētās konstitucionālas normas, toties pastāv pat vēl taktiskāka attieksme pret reliģijas brīvību nekā valstīs, kuru konstitūcijā šis princips ierakstīts. Arī tad, ja kādas valsts konstitūcijā nav iekļauts viens no būtiskākajiem reliģijas brīvības principiem — tiesības brīvi mainīt savu reliģisko piederību, tas nenozīmē, ka šajā valstī šis princips praksē nedarbojas. Šai ziņā Itālija ir gājusi ļoti tālu. Tur valsts faktiski garantē brīvību arī nereliģisku viedokļu aktīvistiem: ateistiem un agnostiķiem, arī pilnīgu rīcības brīvību. Brīvība mainīt reliģisko pārliecību Itālijas Konstitūcijas 19. jeb "reliģijas pantā" nav iekļauta, tomēr tā Itālijā nepārprotami tiek uzskatīta par konstitucionālu brīvību.

Neviens neņemsies noliegt, ka pat tad, ja Baznīca ir nošķirta no valsts, abas turpina ietekmēt viena otru. Pastāv pieci galvenie nosacījumi, kas parāda, cik lielā mērā kādas valsts praksē tiek ievērots valsts un Baznīcas nošķirtības princips. Valsts un Baznīcas faktiskā nošķiršana ir jo pilnīgāka, jo pilnīgāk valstī tiek ievēroti šādi nosacījumi:

— valsts un tās iestādes nav tiesīgas kontrolēt savu pilsoņu attieksmi pret reliģiju un nevāc ziņas par pilsoņu reliģisko piederību;

— valsts neiejaucas Baznīcu (reliģisko organizāciju) iekšējā darbībā, ja vien netiek pārkāpts likums;

— valsts nesniedz Baznīcām ne finansiālu, ne kāda cita veida materiālu atbalstu;

— Baznīcas valsts uzdevumā nepilda nevienu juridisku funkciju (arī laulību reģistrēšanu);

---

* Latvijā ideja par pilnīgu valsts neiejaukšanos reliģiskos jautājumos indiferentumu jeb strukturālo nošķiršanu nav jauna. Tā radās 1922. g. un tika apspriesta Latvijas Satversmes sapulcē. F. Cielēns, kurš pārstāvēja sociāldemokrātus, konkordāta apspriešanas laikā izteicās: "Valstij pie dažādām sadraudzībām, organizācijām un biedrībām nekas nav līdzi darāms, ne arī līdzi spriežams, ne arī līdzi lemjams, ne līdzi maksājams. Atzīdami reliģiju par šādu iekšēju darīšanu, mēs atzīstam, ka valsts nevar un nedrīkst iejaukties ar likumdošanas palīdzību."[12]

— Baznīcas neiejaucas valsts lietās, bet nodarbojas tikai ar reliģiskajiem jautājumiem. Valsts apsargā Baznīcu likumīgo darbību.

Jāteic, ka Latvijā praktiski netiek ievērots neviens no šiem nosacījumiem. Vai tas ir labi vai slikti? Visai grūti sabalansēt teoriju ar praksi, īpaši tādā valstī kā Latvijā, kuras neatkarības atjaunošana nesen sākusies. Grūti šo valsts un Baznīcas pilnīgas nošķirtības principu ieviest Latvijas praksē tāpēc, ka vietējās Baznīcas patiešām šo 50 gadu laikā ir burtiski aplaupītas, tās ar milzīgām grūtībām atsāk savu darbību plašākā sabiedrībā, bet vienlaikus valstī strauji ieplūst visdažādākās jaunās reliģiskās kustības, arī tādas, kurām ir lieli naudas līdzekļi. Vai šādos apstākļos formāli "iedarbināt" visus minētos valsts un Baznīcas nošķiršanas mehānismus tomēr nenozīmē pielikt pēdējo punktu savu vietējo Baznīcu iznīcināšanas procesā, kas Latvijā ildzis jau vairak nekā pusgadsimtu?

Bez šiem pieciem nosacījumiem, kas raksturo pašu "nošķiršanas stāvokli", ASV tiesību teorētiķi izdalījuši vēl sešas pazīmes tāda stāvokļa noteikšanai, par kuru trūkst vienprātības un kuru ASV pārstāv dažādas aprindas.[13]

Šāds vienprātības trūkums rada iespēju, ka atkarībā no tā vai cita viedokļa piekritēju uzvaras valsts izpildvarā vai likumdevējvarā var izveidoties atšķirīgs teorētiskais pamats praktiskai darbībai (līdz ar to arī atšķirīga prakse), kaut arī likumdošana paliek nemainīga. Gadās arī otrādi: politisku apsvērumu dēļ valsts ir spiesta ārēji pasludināt valsts un Baznīcas nošķiršanu un reliģijas brīvību un pat iekļauj to likumdošanā, taču praksē īsteno nostāju, kas turpina *baznīcas valsts* praksi.

Grieķijā vietējā pareizticīgo Baznīca ir pasludināta par valsts reliģijas paudēju. Konstitūcijā gan ir deklarēts: *"Reliģijas apziņas brīvību nevar traucēt. Indivīda pilsonisko un personisko brīvību kopsumma nav atkarīga no viņa reliģiskās pārliecības. Visas atzītās reliģijas atrodas likuma aizsardzībā. Nav pieļaujamas tikai tāda reliģiska prakse un darbība, kas traucē sabiedrisko kārtību vai vispārpieņemtos morālos principus."* Pareizticīgā Baznīca tiek uzskatīta, par korporatīvu institūtu, kurš patstāvīgi darbojas sabiedrisko tiesību sistēmā. Valsts pārrauga Baznīcu un nosaka tās kompetenci un tiesības gluži kā savai iestādei. Valsts ir tiesīga iejaukties pat Baznīcas iekšēja rakstura lietās.

Grieķijā joprojām ir spēkā 1939.g. likums par citām Baznīcām. Saskaņā ar šo likumu jaunajām baznīcām vai sinagogām līdz ar citām formalitātēm jāsaņem atļauja no Pareizticīgās Baznīcas metropolīta. Metropolīta atteikumam nav administratīva rakstura, tomēr attiecīgie ierēdņi Izglītības un kultu ministrijā atteikuma gadījumos jaundibināmajām reliģijām liedz reģistrāciju.

Tātad iespējama situācija, kad, mainoties pieejai, mainās tikai likumu piemērošanas prakse, bet to nav iespējams konstatēt, aplūkojot likumus.

Šie ASV daļēji atzītie viedokļi par valsts un Baznīcas nošķiršanu ir šādi.

1. S t r i k t ā s n o š ķ i r š a n a s (*strict separation*) piekritēji uzskata, ka reliģija ir privāta rakstura fenomens un tai jābūt tikai ar nelielu ietekmi uz sabiedriskām un valstiskām lietām. Amerikas intelektuālās aprindas sliecas uz viedokli, ka valstij un Baznīcai jāpiešķir savstarpēji izslēdzošas lomas. Tātad — pilnīgi sekulāra valsts, kurā reliģija ir hermētiski noslēgta privātajā jomā. Šo aprindu galvenais "trumpis" ir ASV

Konstitūcijas pamatlicēja T. Džefersona alegorija par nepārvaramo sienu starp valsti un Baznīcu. Kaut arī teorētiski varētu piekrist reliģijas un valsts pilnīgai nošķirtībai, praksē tā nav nemaz iespējama. Ja to "dzelžaini" cenšas ieviest, rodas tā mums jau labi pazīstamā totalitāro ateistisko valstu pieeja, kad antireliģiski noskaņotie sekulāristi cenšas izslēgt no sabiedrības dzīves jebkuru reliģijas ietekmi. Tātad tā ir tikai vienas vērtību sistēmas aizstāšana ar citu (reliģisko vērtību aizstāšana ar ateisma vērtībām). Kā uzskata R. Makvilkins, ja Baznīca ar visām savām vērtībām tiek izstumta no valsts sabiedriskās dzīves, "vieta tukša ilgi nestāv" un valsts politiku neizbēgami sāk ietekmēt kāda cita, daudz ļaunāka ideoloģija.[14]

Paradoksāli, bet šādas idejas piekritēji dažreiz rodas tieši Baznīcā. Tā tas noticis, piemēram, Francijā. Šīs parādības cēloņi gan meklējami Francijas vēsturē. "Apgaismības revolūcijas" laikā Francijas garīdzniecība bija izcietusi daudz spaidu. Tāpēc tas, ka reliģiozi cilvēki paši atbalsta Baznīcas un valsts striktu nošķiršanu, liecina par viņu bailēm no iespējamiem valsts pārspīlējumiem nostājā pret Baznīcu, kā arī no bailēm, ka valsts atkal varētu rupji iejaukties Baznīcas iekšējā dzīvē. Lielās franču revolūcijas laikā garīdzniekam, dievkalpojumu beidzot, kopā ar draudzi obligāti bija jānoskaita lūgšana par republiku un konsuliem. Tas tiešām bija absurds.

2. Brīvprātīgas nošķiršanas piekritēji (*freewill separationists*) vēlas, lai Baznīca, kontaktējoties ar valsti, tiktu pilnīgi šķirta no valsts civilās varas. Brīvprātīgie nošķirēji to motivē ar mērķi, lai Baznīca neiestigtu korumpētībā un melos, jo politika esot netīra lieta. Viņu lozungs ir "Brīvā valstī brīva Baznīca!". Šīs pozīcijas piekritēji pārsvarā ir protestantu pārstāvji. Šādā "sekulārā valstī", kuru atzīst koncepcijas atbalstītāji, valsts varas procesos un politiskajos procesos starp Baznīcu un valsti tomēr jāvalda savstarpējai izpratnei un kooperācijai. Šā modeļa piekritēju galamērķis ir tiesiska labklājības valsts. ASV šis viedoklis ir ļoti izplatīts. Piemēram, tā domā ASV luterāņi. Viņi uzskata, ka valdību kā jebkuru cilvēcisku veidojumu var pārņemt netikumi un valdība vienmēr dara gan labus, gan arī ļaunus darbus. ASV luterāņi uzskata, ka vienīgais ceļš, kā Baznīca drīkst iespaidot valsts varu, — piedalīties vēlēšanās un censties ietekmēt sabiedrisko apziņu.[15]

3. Institucionālās nošķiršanas piekritēji (*institutional separationists*) uzskata, ka valstij jāatbalsta Baznīca, taču nedrīkst jaukt garīgās lietas ar materiālajām. To var nodrošināt tikai valsts un Baznīcas saplūšanas aizkavēšana. Baznīca nedrīkst nekādā veidā iekļauties nevienā no valsts struktūrām. To institūcijas arī nedrīkst būt kopīgas. Piemēram, šā viedokļa piekritēji kategoriski iestājas pret juridiska spēka piešķiršanu laulībām baznīcā, taču neiebilst pret nodokļu atlaidēm reliģiskajām organizācijām. Šis viedoklis ir izplatīts Eiropā, jo šeit būtisku ietekmi atstājuši *absolūtisti*, kas XVII un XVIII gadsimtā cīnījās par Baznīcas neatkarību no valsts institūcijām.

4. Strukturālās nošķiršanas piekritēji (*structural separationists*) ir "visamerikāniskākā" viedokļa paudēji. Viņi nevēlas, lai kāda pilsoņa brīvība vai uzskati tiktu ierobežoti ar kādas konfesijas pārstāvju pārsvaru varas institūcijās. Viņi uzskata, ka rūpīgi jāseko katras ticības dominantei valsts iestādēs, un domā, ka pat

mazākais reliģijas mēģinājums nostiprināties vai īstenot savas intereses ar lobiju palīdzību valsts aparātā ir jāatklāj un krasi jānosoda.

Šāda nostāja ASV ir aktuāla tāpēc, ka tieši tur radušās un intensīvu darbību sākušas tādas jaunās reliģiskās kustības, kuru mērķos ietilpst speciāli organizēta iespiešanās valsts varas struktūrās.

5. Bezprivilēģiju sistēmas piekritēji *(nonpreferentialists)* gan atzīst valsts tiesības izvēlēties vienu (vai vairākas) reliģiju, kam valsts dod priekšroku, vai tradicionālu reliģiju, bet ar kādu visai utopisku nosacījumu: tā nedrīkst likt šķēršļus citu reliģiju izplatīšanai. Patiesībā viņi vienkārši vēlas valsti bez sektām. Un tieši tas ir galvenais, kāpēc viņiem tik asi uzbrūk oponenti.

Jāsaka gan, ka šo sākotnēji saprātīgo ideju viegli var izkropļot, atzīstot šo valsts un Baznīcu attiecību modeli par "nekonfesionālu valsti". Ar šādu piebildi attiecīgā Baznīca nonāk valsts reliģijas statusā, īstenībā tā zaudē savu konfesionalitāti, pārvēršoties par policejisku līdzekli valsts rokās, ar kura palīdzību valsts iznīcina pārējās, "nevēlamās" reliģijas.

6. Restauratori *(restorationist)* ir vienīgie, kas godīgi un atklāti vēlas atjaunot baznīcas valsti. Tas visai sekmīgi notiek dažās valstīs, piemēram, Izraēlā. Lai gan Izraēlā nav Konstitūcijā nostiprinātas valsts atzītas reliģijas, praksē un likumos ir pretēja tendence.

Arī Latvijā nav mazums šādu "restauratoriem" tuvu uzskatu piekritēju. Protams, tie ir pašu Baznīcu pārstāvji. Un jāsaka, ka tie nav tradicionālo konfesiju pārstāvji, bet gan jauno reliģisko kustību (JRK) adepti. Piemēram, "Jaunā paaudze" uzskata: "Baznīca ir valsts pamats. Valsts, kas atdala sevi no Baznīcas, paraksta sev nāves spriedumu (nolemj sevi "mājas, kas būvēta uz smiltīm" liktenim). Baznīca ir aizbildnis valstij, nevis otrādi."[16] Minētā organizācija aktīvi cenšas iesaistīties arī politiskajā darbībā.

Šāda virziena piekritējiem (baznīcas valsts restauratoriem) ir savi principiāli aizstāvji arī teorētiskā līmenī. Viņi atzīst par nepamatotām liberāļu paustās bažas, ka "atsevišķi konservatīvi kristieši vēlas uzspiest totalitāru režīmu ar obligātām morālām prasībām". Viņi norāda, ka neviena persona vai grupējums mūsdienu plurālistiskajā demokrātijā nevar uzspiest vairākumam (un pat ne mazākumam) savu gribu. Ikviena interešu grupa cenšas maksimāli ietekmēt likumdošanu un likumu interpretāciju, lai nodrošinātu savu interešu nostiprināšanu, taču diezin vai to varētu dēvēt par "uzspiešanu".[17] R. Makvilkins atzīst, ka viss ir ļoti vienkārši: daudzi konservatīvi noskaņoti kristieši, kas ilgu laiku klusējuši, tagad ir sākuši atklāti paust savu viedokli, bet liberāļiem tas šķiet nepieņemami.[18]

Ja ielūkojamies visā Baznīcas un valsts attiecību vēsturē, jāatzīst, ka neviens šo attiecību modelis nav bijis ideāls. Lai kādas būtu oficiāli pastāvošās attiecības, to īstenošanā allaž ir bijušas kādas nepilnības. Demokrātiska valsts atšķirībā no totalitārām iekārtām nevar pastāvēt bez izglītotas, stabilas un konsekventas pilsoniskās sabiedrības. Pilsoņi tikai tad var būtiski ietekmēt valsts dzīvi, ja tie ir organizēti. Tādēļ pilsoņiem ir nepieciešams apvienoties dažāda veida sabiedriskajās organizācijās un apvienībās, arī — reliģiskajās organizācijās. Ar šo organizāciju palīdzību reliģiozie cilvēki var piepildīt savas intereses un pat iespaidot valsts varas institūcijas. Šie pilsoniskās sabiedrības veidojumi ir starpposms starp valsti un sabiedrību. Daudzviet pasaulē reli-

ģiskās organizācijas ir tikai sabiedrisko organizāciju paveids. Saskaņā ar mūsu valsts pašreizējiem likumiem tās ir īpašs organizāciju veids.

Attiecībā uz reliģiju valstij nepieciešama īpaša politika. Reliģiju iekšējos procesus nav iespējams kontrolēt, taču valsts nedrīkst tos atstāt pilnīgi bez ievērības. Ja valsts atstāj reliģiju pašplūsmā, necenšas netiešiem un humāni izglītojošiem līdzekļiem ietekmēt sabiedrību, tā var palikt bez lojālas pilsoniskas sabiedrības, un tas nozīmē, ka valsts vairs nav valsts.

Pamēģināsim iztēloties situāciju, kad laicīgai varai, apstākļu spiestai, nāktos aicināt pilsoņus uz Dzimtenes aizstāvību (kara gadījumā), bet Baznīca publiski sludinātu boikotēt valdības aicinājumu, iesakot ieroču vietā labāk ņemt rokās Bībeli un lūgt Dievu, nevis cīnīties. Nereāli? Taču ļoti iespējami, ja "Jehovas liecinieki" kļūtu par dominējošo kādas valsts Baznīcu...

Reliģijas brīvība ir Rietumvalstu politikas neatņemama sastāvdaļa. Vārds "politika" ir cēlies no grieķu valodas vārda *polis*, kas nozīmē "valsts vai sabiedriskās lietas". Ar politikas jēdzienu cieši saistīts varas jēdziens. Vācu filozofs un sociologs Makss Vēbers teicis, ka ar jēdzienu *politika* praktiskajā darbībā tiek apzīmēta valsts vadīšana vai arī valsts vadīšanas ietekmēšana. Tai jābūt nenovēršamai un konsekventai, lai pilsonis, paklausot šai varai, zinātu, kāpēc viņš to dara un ko tas viņam dos. Lai valstī veidotos laba un saprātīga politika, daudz kas atkarīgs no sabiedrības, kura ar demokrātiskām metodēm, izmantojot tautas priekšstāvjus, cenšas ietekmēt šo politiku. Ķīnā pastāv uzskats, ka tieši sēne kā kultūraugs ar savu mēreno augšanu simbolizē valsti un tās pārvaldi. Reliģija ir ideoloģija, un tā šai līdzībā būtu salīdzināma ar augsni, kas var būt gan labvēlīga augšanas procesam, gan arī tam kaitīga. Izpratne par labo un ļauno ir ne tikai morāles kategorija, bet arī valsts identitātes neatņemama sastāvdaļa. Kāda ir sabiedrībā dominējošā izpratne par labo un ļauno, tāda arī ir valsts. Šī izpratne mainās ar sabiedrības un tās atsevišķo locekļu attīstību. Reliģija savā būtībā ir tuvu stāvoša ideoloģijai, arī tā ietekmē cilvēku apziņu.

Baznīca ir darbīgs organisms valstī, kurš, pat institucionāli šķirts no valsts, tomēr dzīvo līdzi visām valsts problēmām un negācijām. Arī Baznīcai neiet secen valsts krīzes. Mūsdienās Latvijā Baznīcai ir savas iekšējās problēmas, kas saistītas ar tās pārstrukturēšanos no aizsardzības uz aktīvu dzīvi sabiedrībā, kas komunistu režīma laikā nebija iespējama. Vairāk nekā pusgadsimtu kristietis arī Baznīcas administratīvajā iekšienē nevarēja justies droši. Šā režīma apstākļos Baznīca faktiski strādāja galvenokārt sev un tikai ar sev uzticīgajiem. Tā nevarēja veikt vienu no savām primārajām funkcijām — nodarboties ar misionārismu. Tās Latvijas Baznīcas, kurām nav savu spēcīgu centru ārzemēs, pašlaik, jaunajos apstākļos, tikai sāk apjaust savus uzdevumus un izvēlēties darbības veidus. Ārzemju pieredze savukārt bieži vien izrādās nederīga, bet savas vēl nav. Turklāt ar tradicionālajām Baznīcām sāk konkurēt daudz jaunu reliģisko kustību. Reizēm vietējās Baznīcas radušos situāciju uztver naidīgi.

Piemēram, Latvijas Baptistu draudžu savienības padomes 1998. gada septembra deklarācijā par "labklājības teoloģiju" jeb "Ticības vārda" kustību baptisti vēršas pret sev teoloģiski ļoti tuvu stāvošu baptistu pentakostu jeb harizmātu kustību. Deklarācijā pausts uzskats, ka, piemēram, R. Renners, V. Gleške un A. Ļedjajevs sagrozījuši Dieva Vārda mācību un "viņu

paustie uzskati ir maldi."[19] Jāatzīmē, ka citas konfesijas, kuru reliģiskā darbība un iekšējā konstitūcija nemaz nelīdzinās šai JRK, par tās darbību īpaši neuztraucas.

Valsts, protams, norobežojas no reliģiju vērtēšanas, jo tas varētu radīt reliģiskus konfliktus. Valstij šajā ziņā noteikti jāievēro neitrāla nostāja.

Pasaules praksē reizēm ir gadījumi, kad vietējo Baznīcu "konkurentiem" valsts vienkārši neļauj izplatīties un darboties. Citreiz dažādu iemeslu dēļ valstij jāierobežo kādas reliģiskās kustības darbība. Tomēr valsts nedrīkst iesaistīties strīdā "par maldiem", pretējā gadījumā cietīs pati valsts. No strīdiem par reliģijas mācības autentiskumu valstij jānorobežojas. Sākot spriest, kas ir patiesība un kas —maldi reliģijas jomā, valsts riskē ielaisties tādā teoloģiskā kataklizmā, ka, salīdzinot ar to, strīds par pilsonību būtu tīrie "bērna šļupsti".

Noslēdzot šo nodaļu par valsts un Baznīcas nošķiršanas nepieciešamību un šā pasākuma dažādiem veidiem, gribu uzsvērt vēl kādu ļoti svarīgu lietu. Lai gan modernajā Rietumu pasaulē vairs nediskutē par valsts un Baznīcas nošķiršanas nepieciešamību (diskutē vēl tikai par nošķiršanas veidiem), ir saprotams, ka valstis nedrīkst pilnīgi izslēgt Baznīcu no sociālās un kultūras aprites. Ja valsts grib uzturēt veselīgu sabiedrību, tai jārīkojas tieši otrādi — jāizmanto Baznīcas potenciāls valsts stiprināšanai. Šeit es patiešām domāju tradicionālo Baznīcu. Pašlaik Eiropas Savienībā šādu attieksmi un šādas idejiskas ievirzes sāk paust Francija un Vācija. Reliģija visās Eiropas Savienības valstīs ir atzīta par svarīgu sabiedrības dzīves elementu. Tādējādi pašreiz Eiropā veidojas jauna, pozitīva pieeja valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību veidošanā un izkopšanā.[20]

[1] *Гегель Г. В. Ф.* Философия религии (в двух томах). — М.: "Мысль", 1976. — Т. 1. — С. 283, 400.

[2] *Lēbers A.* Lekcijas par ievadu tiesību zinātnē. — R.: LU Studentu padomes Mācību līdzekļu apgādes komisija. — R.: 1922. — II d.— 20. lpp.

[3] *Taurins K.*. The Ungodly Task of Registering a Religion// The Baltic Times. — 1997. — September 11—17; Par Latvijas reliģiskās dzīves stratēģiju// Latvijas Vēstnesis. — 1997. — 29. marts.

[4] Enciklopēdiskā vārdnīca. — R., 1991. — I sēj. — 103. lpp.

[5] *Dāvis J.* Izraēļa sargs un acs. — Bulduri, 19.līnija, Nr.1./J.Dāvja izdevniecība, 1937. — 375. — 382.lpp.

[6] *Mališevs V.* Zem masonu maskas. — R., 1985.

[7] *Beļicka D.* Slepenās biedrības—Aziātu slepenās organizācijas un sektas // Vakara Ziņas. — 1994. —18.jūn.

[8] *Lapsa L.* Palīgā! Glābiet! Masoni! // Klubs. — 1997. — febr.

[9] *Mališevs V.* Zem masonu maskas. — R., 1985.

[10] *Jūsu kaimiņš — Eiropas Savienība.* — Brussels — Luxembourg: Office for Offical Publications of the European Communities, 1995. — 4., 9.lpp.

[11] *Religious Human Rights in Global Perspective*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 17.

[12] Satversmes Sapulces Stenogrammas 18. burtnīca. — Latvijas Satversmes Sapulces izdevums, 1922. — 2843. lpp.

[13] *Religion, Public Life and the American Polity*/ Ed. by Lugo L. E. — USA: University of Tennessee Press, 1994.

[14] *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. — R., 1998. — 17. lpp.

[15] *Bloomquist K.* Christian Faith and U.S. Political Life Today//ELCA, 1995. — P. 2.

[16] Библейская школа Новое Поколение. — Р., 1993. — С. 177.

[17] *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. — R., 1998. — 16. lpp.

[18] Turpat.

[19] Svētdienas Rīts. — 1998. — 24. okt.

[20] Berliner Dialog. — 1997. — 3. burtnīca.

7. Vispārīgs apskats par valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību veidiem

Saņemt iniciatīvu savās rokās nozīmē
laikus aizsteigties notikumiem priekšā.

R. Balodis

Rūpīgi iedziļinājušies valsts un Baznīcas nošķiršanas vēsturē un izanalizējuši šīs nošķiršanas veidus un paņēmienus, aplūkosim plašāku tematu — valsts un Baznīcas attiecību veidi. Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības vēstures attīstības gaitā ir bijušas ļoti dažādas. Pašreiz var runāt par trim galvenajiem attiecību veidiem starp valsti un Baznīcu: ir valstis, kurās pastāv tā sauktā valsts baznīca; ir valstis, kur Baznīca ir daļēji nošķirta no valsts; ir tādas, kurās Baznīca ir pilnīgi nošķirta no valsts.

Jāatzīst, ka tendenci šķirt Baznīcu no valsts lielā mērā var uzskatīt tieši par Rietumu pasaules tendenci un iniciatīvu. Austrāliju var pieskaitīt pie Rietumu civilizācijas modeļa. Tur, kā jau kolonistu zemē, pastāv Baznīcas pilnīgā nošķiršana un ir proklamēta pilnīga reliģijas brīvība ar noslieci uz puritānismu. Interesanti atzīmēt, ka Austrāliju, tāpat kā ASV, var uzskatīt arī par sektu zemi (Latvijā "japāniskā" sekta *"Sūkjo Mahikari"* arī ienākusi tieši no Austrālijas).

Vairumā Āfrikas valstu iekšpolitika ir proislamiska, prokristīga vai postkoloniāla. Āfrikas ziemeļos atrodas arābu valstis, kurās dzīvo galvenokārt musulmaņi, bet dienvidos vairums iedzīvotāju pieder kristīgajai ticībai. Abas minētās ticības Āfrikā ienākušas kopā ar misionāriem, un to pārstāvji šajā reģionā nereti viens pret otru nav labvēlīgi noskaņoti.

Runājot par Rietumu civilizāciju, var teikt, ka attīstītajās kapitālistiskajās valstīs lielākoties ir izveidojusies daļēja vai pilnīga Baznīcas nošķiršana no valsts. Tur, kur vēl eksistē valsts baznīcas modelis, tam ir tendence virzīties uz kādu no Baznīcas un valsts nošķiršanas modeļiem. G. Robērs savā grāmatā "Valsts un Baznīcas attiecības Eiropas Savienībā" min, ka Eiropas Savienības valstīs pastāv trīs pieejas jautājumā par valsts saistošo likumdošanu attiecībā uz reliģisko organizāciju darbību (*ecclesiastical law*).

1. Valsts baznīcas modelis. Pie šīs kategorijas valstīm (pārsvarā gan neoficiālā statusā) pieder Lielbritānija, Vācija, Grieķija, Zviedrija, Somija.

2. Pilnīgās nošķiršanas modelis (*strict separation*) pastāv Francijā, Īrijā un Nīderlandē.

3. Daļējs valsts un Baznīcas nošķiršanas modelis (*basic separation*) darbojas Beļģijā, Spānijā, Itālijā, Austrijā un Portugālē.[1]

G. Robērs atzīmē, ka pirmā pieeja izpaužas ciešajā saiknē, kas veidojas starp valsti un Baznīcu, it īpaši — pieņemot lēmumus attiecībā uz Baznīcu. Ir izteikta Baznīcas ietekme uz valsts likumdošanu reliģijas jomā. Otrā modeļa nosaukums norāda uz šās grupas valstu attieksmi pret Baznīcām. Savukārt trešajam modelim raksturīga dažu valsts tiesību deleģēšana Baznīcām, un tieši šo tiesību jomā arī izpaužas valsts un Baznīcas kopdarbība.

Tādas kopdarbības iespējamība (vai neiespējamība) atkarīga gan no valsts nostājas, gan arī no Baznīcas gribas sadarboties ar valsti. Pastāv zināmas bažas, ka tieši jauno reliģisko kustību aktivitātes var noteikt Eiropas valstu negatīvo attieksmi pret reliģiju un reliģiskajām organizācijām vispār.

Pirms sākt apskatīt šīs trīs valstu grupas ar atšķirīgiem valsts un Baznīcas attiecību modeļiem, der pieminēt kādu īpatnību laulāšanas tiesību jomā, jo tā ir cieši saistīta ar valsts un Baznīcas šķirtības principa ievērošanu. Atklājas šāda situācija:

— Beļģijā, Luksemburgā, Vācijā, Nīderlandē, Austrijā, Portugālē un Francijā laulību reģistrācija vispirms notiek dzimtsarakstu birojā (kas tiek atzīts par juridiski saistošu aktu) un tikai pēc tam — baznīcā.

— Dānijā, Grieķijā, Spānijā, Īrijā, Itālijā, Lielbritānijā, Zviedrijā un Somijā paši laulājamie var izvēlēties, kur notiks laulību ceremonija vispirms un kur (vai) pēc tam.

Pārsvarā tajās valstīs, kur ir valsts baznīca, tai ir salaulāšanas tiesības ar juridisku nozīmi. Savukārt tur, kur valsts pilnīgi ir nošķirta no Baznīcas, laulāšanu ar juridisku spēku nodrošina tikai valsts dzimtsarakstu iestādes.

Tas vedina uz pārdomām: Latvijā Baznīca ir šķirta no valsts un valsts baznīcas arī nekad nav bijis; tajā pašā laikā mēs esam valstu grupā, kur Baznīcai ir tiesības laulāt ar juridiskām sekām!

Ļoti stingro valsts baznīcas modeli, kāds pastāv vairumā musulmaņu valstu, jau aplūkojām apakšnodaļā "Musulmaņu baznīcas valsts". Vairumā musulmaņu valstu ne tikai pastāv valsts baznīca, bet tās pat atbilst baznīcas valsts statusam.

Valsts baznīca pastāv Ziemeļvalstīs, kuras šo valsts baznīcas statusu noteikušas arī savās konstitūcijās: Norvēģijas karaļvalstī (1814. g. pieņemtās Konstitūcijas 2. pants), Somijā (1919. g. Konstitūcijas 61., 83. un 90. pants), Dānijas karaļvalstī (1953. g. Konstitūcijas 4. nodaļa), Zviedrijā (1981. g. Zviedrijas Riksdāga izdotā Konstitucionālā dokumenta IV paragrāfa 10. pants). Tomēr nevajadzētu domāt, ka šajā uz senajām tradicijām orientētajā Eiropas ziemeļu malā valdītu citu reliģiju diskriminācija. Zviedrijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca ir valsts baznīca, kuras vietējo draudžu padomes ir tiesīgas ieviest pat baznīcas nodokli, noteikt tā apmērus un uzticēt tā ievākšanu draudžu rezidentiem. Protams, šā nodokļa maksāšana ir obligāta tikai Zviedrijas luterisko draudžu locekļiem, lai gan līdz 1950. gadam visiem Zviedrijas nodokļu maksātājiem šis nodoklis bija tikpat obligāts kā ienākuma nodoklis un reliģiskā piederība netika ņemta vērā. Pašreiz ir citādi — Zviedrijas Konstitucionālā dokumenta 2. nodaļas 1. panta 6. apakšpunktā deklarēta "brīvība praktizēt savu reliģiju vienam vai kopā ar citiem" (absolūtās brīvības pasludinājums) un nākamajā pantā noteikts, ka pilsoņiem jābūt aizsargātiem no šīs un citu brīvību (preses, biedrošanās, demonstrāciju, vārda un informācijas brīvības) pārspīlētas lietošanas (nepieciešamais brīvības ierobežojums).[2] Dānijas un Grenlandes konstitūcijās rakstīts, ka Evaņģēliski luteriskā Baznīca kā valsts baznīca saņem no valsts visu iespējamo atbalstu. Līdzīga sistēma līdz 1918. gadam pastāvēja arī Vācijā, kad partijas ar parlamenta palīdzību konstitucionālā līmenī noteica Baznīcas nošķirtības principu.

Nepāla 1990. gada Konstitūcijas 4. pantā savu valsti nosaukusi par *hindu* valsti.

Lai gan Lielbritānijā sarucis ticīgo skaits,* Anglijā joprojām pastāv anglikāņu valsts baznīca,[4] un līdzīgs statuss ir arī prezbiteriāņu Baznīcai Skotijā.[5] Valsts baznīcai, protams, ir lielākas tiesības nekā citām. Kopš 1840. gada vienīgi Anglijas Baznīcu (*Church of England*) aizsargā likums Pret zaimošanu (*The Law of blasphemy*). Saskaņā ar šo likumu reliģijas zaimošana pārsvarā tiek saprasta tikai kā kristietības zaimošana. Tā var izpausties apvainojošu un aizskarošu vārdu lietošanā pret kristīgo reliģiju.

1991. gadā musulmaņu grupa, balstoties uz šo likumu, nesekmīgi mēģināja ierosināt tiesā lietu par zaimošanas faktu pret rakstnieku S. Rušdī un viņa grāmatas "Sātaniskās vārsmas" izdevējiem. Tiesa noraidīja prasību ar argumentu, ka likums attiecas tikai uz kristīgo reliģiju un reģistrētām Baznīcām (*that law of blasphemy only extends to Christianity and the Established Church*).[6] Pēc šīs lietas Anglijā aktualizēts jautājums par likuma Pret zaimošanu atbilstību Eiropas likumdošanai, it sevišķi — Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 14. pantam, jo šāds likums diskriminē nekristiešus.

Anglijas Baznīca organizē karaļu kronēšanu un vienīgā var piedalīties valstiskas nozīmes svētkos un ceremonijās. Taču pašai Baznīcai tas diezin vai "iet tik ļoti pie sirds", jo šās Baznīcas valstiskais statuss radījis arī dažus Baznīcai neērtus nosacījumus, lai valstsvīri būtu droši, ka valsts, kurā ir valsts baznīca, nekļūs vēlreiz par baznīcas valsti. Tie ir šādi: saskaņā ar 1533. gadā pieņemto Bīskapu iecelšanas likumu (*The Appointment of Bishops Act*) Anglijas Baznīcas arhibīskapu un bīskapus nozīmē karalis pēc tam, kad kandidātu izvirzījis premjerministrs.[7] Tā ir acīmredzama anomālija, jo premjerministrs var pat nebūt kristietis. Kā viņš var nozīmēt kādas reliģijas virsganu? Tāpēc Lielbritānijā arī norisinās valsts un Baznīcas atdalīšanās process, kas Baznīcai acīmredzot nāks tikai par labu.

Lielbritānijas piemērs palīdz izprast atšķirību starp baznīcas valsti un valsts baznīcu. Līdz tam brīdim, kamēr garīdzniecības ietekme caur karali Anglijā bija pilnīga, tā bija baznīcas valsts. Pašreiz, kad šī vara ir samazināta — gan likumos noteikta, bet formāla rakstura —, Anglijā ir valsts baznīca.

Interesants ir fakts, ka, neraugoties uz valsts baznīcas principa pastāvēšanu, angļi atrada iespēju, kā ar kompromisu "iziet no situācijas" un tomēr "atraut valsts aparātu no Baznīcas un vienlaikus arī karaļa varas grožiem": Anglijas karalis Henrijs VIII 1583. gadā, atdalot angļu katoļu Baznīcu no Romas, ierādīja parlamentam, kas pirms tam faktiski bija vairāk fiktīvs iestādījums, tā īsto vietu likumdošanas procesā.[8] Ar šo "Baznīcas atdalīšanas lietu" parlamentārā likumdošana vēl līdz tam nebijušā veidā kļuva par politikas instrumentu, un tika izdarīts secinājums, ka augstākā un absolūtā vara karalistē pieder parlamentam. Vispār, skatot vēsturisko pieredzi, rodas pārliecība, ka valsts mēroga ticības šķelšanās novēršanas mēģinājumi bija balstīti nevis uz ticības apsvērumiem, bet gan uz racionālām

---

* Pēc Britu Sociālo Pētījumu centra ziņām, tikai 16% britu iedzīvotāju regulāri apmeklē dievkalpojumus. Tas ir mazāk nekā citās valstīs, kur valsts ir šķirta no baznīcas, piemēram, ASV dievkalpojumus regulāri apmeklē 43% amerikāņu, Īrijā savukārt 78% iedzīvotāju. Briti arī mazāk tic Dievam — 69% (ASV — 94%, Īrijā 95%), dzīvei pēc nāves — 55% (ASV — 78%, Īrijā 80%), paradīzei 54% (ASV — 86%, Īrijā 87%), ellei — 28% (ASV — 71%, Īrijā 53%), brīnumiem — 45% (ASV — 73%, Īrijā 73%), Bībeles patiesumam — 44% (ASV — 83%, Īrijā 78%)[3]

politiskām programmām (no karaļa puses — arī subjektīva rakstura iemesliem, kurus veiksmīgi izmantoja parlamentārie politiķi).

Lielbritānijā, kur valsts nav nošķirta no Baznīcas, nav arī tiesību normas, kas noteiktu reliģijas piekopšanas brīvību. Praktiski, protams, arī Lielbritānijā ir atzīta reliģijas brīvība, taču reāli tā tiek ievērota bez valsts tiesību normu palīdzības. Reliģijas brīvības principi Lielbritānijā darbojas ar starptautisko normu starpniecību. Kopš 1965. gada karalistei kļuvušas saistošas daudzas starptautiskas konvencijas un pakti cilvēktiesību jomā, kuros ir iekļautas arī reliģijas un apziņas brīvības tiesības.

Būtisks faktors, ar ko šie divi Baznīcas un valsts apvienības paveidi — valsts baznīcas modelis un valsts un Baznīcas daļējas nošķiršanas modelis — atšķiras, ir reliģijas brīvības pakāpes līmenis valstī un reliģijas saistība ar oficiālām valsts varas institūcijām. Viena vai otra modeļa lietderību kādā noteiktā valstī lielā mērā nosaka arī jauno reliģisko kustību reģistrācija un to administratīvā kontrole. Abu modeļu atšķirība redzama arī no Baznīcas tiesību un pienākumu apjoma, kā arī no Baznīcas noteiktās atbildības pakāpes konkrētajā valstī.

Runājot par Baznīcas pilnīgo nošķiršanu no valsts institūcijām, jāteic, ka tā var būt tikai mērķis, uz kuru tiekties, jo tās pastāvēšanai demokrātiskā sabiedrībā jābūt cieši saistītai ar reliģijas brīvības principa konsekventu ievērošanu. Lai vienlaikus sasniegtu valsts un Baznīcas institūciju pilnīgu nošķiršanu, bet arī pilnīgu reliģijas brīvību, gan valstij, gan Baznīcai pastāvīgi jābūt modrai. Bez reliģijas brīvības Baznīcas pastāvēšana no valsts pilnīgi nošķirtā formā nemaz nav iedomājama. Kas notiek, ja Baznīcu pilnībā nošķir no valsts lietām un ignorē reliģijas brīvību, to mēs labi redzam no bijušās PSRS un citu sociālistisko valstu piemēra. Nīderlandē, kur pastāv pilnīgās nošķiršanas modelis, valsts un Baznīcas savstarpējo attiecību sistēmai ir raksturīga pilnīga sekularizācija. Nīderlandes 1983. gada Konstitūcija garantē tiesības uz brīvu reliģijas izvēli. Reliģijas brīvība var tikt ierobežota tikai un vienīgi ar īpašu parlamenta izdotu aktu, ja rodas nepieciešamība aizsargāt pilsoņu veselību vai izsargāties no masu nekārtībām.

Spānijā savukārt bija īpaši vēsturiski apstākļi, kuru dēļ izveidojusies pašreiz spēkā esošā likumdošana reliģijas jautājumos. Tur jau dažus gadsimtus — ar nelieliem "republikāniskiem" starplaikiem (1873. g. un 1931. g.) — pastāv konfesionāla valsts, kurā katoļu reliģija ir valsts reliģija. Katolicisms turpināja būt par valsts reliģiju pat Franko režīma laikā. Toties Vatikāna II Koncila deklarācija Par reliģijas brīvību šo stāvokli mainīja, un Spānijas likumi tika izmainīti — tā no konfesionālas valsts kļuva par nekonfesionālu valsti. Lai gan Spānijas 1978. gada 6. decembra Konstitūcijā ir norma, kas piemin katoļticību kā valstī izplatītu ticību, pašreiz Spāniju var ierindot pilnīgās valsts un Baznīcas nošķiršanas modelī. Konstitūcijā vēl vienu reizi (16' 3 pantā (?)) pieminēta katoļu Baznīca, kad tiek runāts par sadarbību ar reliģiskām organizācijām: "Publiskā vara ņem vērā spāņu sabiedrības reliģisko pārliecību par katoļu Baznīcu un citām ticībām (Baznīcām)." Likumdevējs nevarēja spēji grozīt sekulārā virzienā Konstitūciju, kas bija balstīta uz katolicisma atzīšanu par valsts reliģiju, un ir saprotams, ka

minētais pants nevis pasludina izņēmuma statusu Romas katoļu Baznīcai Spānijas teritorijā, bet izrāda patiesu cieņu reliģijai, kas Spānijā ir cieši saistīta ar valsts vēsturi. Visu paskaidro Spānijas Konstitūcijas šajā pašā pantā likumdevēja iekļautā reliģijas brīvības norma, kas nosaka, ka Spānijas valsts nevienu reliģiju neuzskata par dominējošu un tās tiesību sistēma nodrošina vienādu attieksmi pret pilsoņiem neatkarīgi no viņu ticības. Tātad Spānijā, par spīti faktiskajam katoļu skaitliskajam pārsvaram, netiek dota priekšroka nevienai reliģijai. Spānijas 1980. gada 5. jūlija likumā Par reliģisko brīvību (*General Act of Religious Liberty*) valsts garantē pilsoņiem tiesības izvēlēties ticību saskaņā ar saviem uzskatiem un tiesības piekopt jebkuru reliģiju. Likums nosaka arī ierobežojumus:

— šīs brīvības nedod tiesības ierobežot citu pilsoņu brīvības un tiesības;

— šīs brīvības nedrīkst apdraudēt sabiedrisko kārtību, veselību un morāli;

— nav pieļaujama tāda darbība, kas saistīta ar psihiskiem vai parapsihiskiem fenomeniem un ar tiem saistīto okulto izdarību propagandēšana, kas ir pretrunā ar reliģiskajām vērtībām.

Attiecībā uz pirmo un otro ierobežojumu jāteic, ka tie ir raksturīgi mūsdienu cilvēktiesībām kā vispāratzīti reliģijas brīvību ierobežojoši apstākļi.*

Gribētos piebilst, ka ar minētā Spānijas likuma Par reliģisko brīvību 8. pantu Tieslietu ministrijā tiek paredzēta speciālas Reliģisko lietu konsultatīvās padomes izveidošana.[10] Kā zināms, arī Latvijā ir šāda padome, tikai Tieslietu ministrija nevēlas iekļaut Latvijas Reliģisko organizāciju likumā normu par šo padomi, iespējams, tāpēc, lai nepalielinātu savu atbildību.

Spānijā saskaņā ar 1981. gada 9. janvārī izdoto karaļa dekrētu nr.142 reliģiskās organizācijas tiek reģistrētas reliģisko organizāciju reģistrā. *Turpat reģistrē arī sabiedriskās organizācijas, kurām ir reliģisku organizāciju pazīmes, un katoļu veidojumus* (saskaņā ar karaļa izdoto dekrētu nr. 589/1984). Spānijā lielāko konfesiju darbība un attiecības ar valsti tiek regulētas ar līgumiem starp valsti un Baznīcu (*Agreement of Judicial Affairs*).[11]

Viena no valstīm, kur pastāv valsts un Baznīcas pilnīgās nošķiršanas modelis, ir

---

* Jāsaka, ka, lai arī trešais ierobežojums Spānijas likumā Par reliģisko brīvību pirmajā brīdī šķiet visai "eksotisks" un rada sevišķus papildu ierobežojumus, patiesībā daudz vairāk ierobežojumus var radīt ar noteiktu normu lietošanas taktiku parasto ierobežojumu ietvaros. Tieši normu izmantošanas taktika paver plašu iespēju diapazonu — no visai lielas brīvības līdz lieliem ierobežojumiem. Bulgārijā, piemēram, nav definētas tradicionālās un jaunās reliģiskās kustības (JRK). Nav arī sektu definīcijas. Reģistrācija tur nozīmē papildu administratīvu kontroli. Austrijā, Beļģijā, Dānijā nav definēts šīs kustības jēdziens, bet šīs kustības tiek reģistrētas un iegūst statusu tāpat kā tradicionālo konfesiju Baznīcas. Attiecībā uz nodokļu politiku (atlaidēm un priekšrocībām) Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Kiprā un Čehijā starp reģistrētajām tradicionālajām reliģiskajām konfesijām un JRK atšķirību nav. Turpretī Francijā un Somijā tās ir grūti pārvaramas, par labu tradicionālajām konfesijām. Vācijā, Itālijā un Spānijā šie nodokļu jautājumi tiek risināti it kā uz vienlīdzīgiem pamatiem, taču rezultātā ar likumu radītu nepārvaramu šķēršļu dēļ JRK nevar pretendēt uz nodokļu atlaidēm. Galvenais šķēršlis ir noteikts darbošanās ilgums kopš reģistrācijas (vairāki desmiti gadu) un dalībnieku skaits. Vācijā tas ir 20 000 biedru.[9]

Francija. * Francijā 1904. gadā skolās aizliedza mācīt ticības mācību. Tajā pašā gadā Francijas valdība nonāca konfliktā ar Romas katoļu Baznīcu. Vatikāns, sekodams kanonisko tiesību normām, nevēlējās, lai Francijas valdība nominētu Francijas katoļu augstākās mācību iestādes vadību. Savukārt Francija nevēlējās atzīt Vatikāna tiesības veikt šo nomināciju un uzskatīja, ka tā ir valdības kompetence — atzīt vai neatzīt kādu augstākās mācību iestādes vadību. Rezultātā 1904. gada beigās Francijas valdība paziņoja par 1801. gadā noslēgtā konkordāta anulēšanu. 1905. gadā tika izdots likums par Baznīcas atdalīšanu no valsts (*loi concernant la separation des Eglises et de t'Etat*). Būtiskākais šajā likumā bija tas, ka republika neatzīst un nedotē nevienu kultu (pirms tam tika uzskatīts, ka "atzītās" reliģijas ir katoļi, reformatori, luterāņi, jūdaisti un — tikai Francijas kolonijas Alžīrijas teritorijā — arī musulmaņi), tāpēc valsts budžetā paredzētie izdevumi kultiem, izņemot ēku restaurāciju, izglītības iestādes un cietumus, tika anulēti. Otrkārt, paši Baznīcas institūti pārstāja būt par publisko tiesību subjektiem un kļuva par privāttiesību subjektiem kā pilsoņu privāta lieta. Treškārt, valsts ar šo likumu ne tikai ignorēja Romas pāvestu kā Francijas katoļu augstāko vadītāju, bet arī jebkuru citu ārpus valsts robežām esošu varu pār Francijā reģistrētām reliģiskajām organizācijām. Ceturtkārt, valsts ar šo likumu 1801. gadā Romas katoļu Baznīcai piešķirtos īpašumus pasludināja par valsts īpašumu. Piektkārt, reliģiskajām organizācijām noteica, ka tām katru gadu jāinformē varas iestādes par savu sapulču (dievkalpojumu) vietu un laiku. Specifiski, ka šajā likumā vārds "baznīca" pieminēts tikai likuma nosaukumā, bet pašā likumā tiek runāts tikai par kulta asociācijām (*les associations cultuelles*), tādējādi it kā pielīdzinot Baznīcas citām pilsoņu brīvprātīgām apvienībām (sabiedriskajām organizācijām). Pats būtiskākais bija tas, ka saskaņā ar šā likuma noteikumiem turpmāk publiskās vietās Francijā tika aizliegts izvietot jebkādus reliģiskus simbolus vai emblēmas. Par izņēmumu atzina vienīgi ēkas, kas tieši kalpo kultam, apbedījuma vietas (kapsētas un kapličas), muzejus un izstādes.[12]

Daļējas valsts un Baznīcas nošķiršanas modelī Baznīca garīgajās lietās (*sacra interna*) rīkojas patstāvīgi, bet laicīgajās tās darbību regulē valsts. Baznīca akceptē valsti, bet ir padota tai. Valstij šādā sistēmā piemīt zināma Baznīcas uzraudzības funkcija ar tiesībām refomēt Baznīcu un ietekmēt tās darbību. Daļējo nošķiršanu var iedalīt vēl divos paveidos. Šie paveidi ir šādi:

— konstitūcijā nav nostiprinātas kādas reliģijas priekšrocības. Tas ir izteikts valsts un Baznīcas daļējas nošķiršanas attiecību tips;

— konstitūcijā nostiprinātas kādas vai kādu reliģiju priekšrocības (īpašais statuss). Tas ir mazāk izteikts daļējas nošķiršanas attiecību tips. Starpposms starp šiem modeļiem jeb tipiem ir *kooperatoru modelis*. Šīs nianses ir svarīgas, analizējot Baznīcas un valsts attiecības kādā atsevišķā valstī.

---

* Tam ir īpaša priekšvēsture. Francijas Augstākās tiesas jurists F. H. Briards EK un LR Tieslietu Ministrijas rīkotajā seminārā par valstiskajām un reliģiskajām organizācijām (1998.g. 26.oktobrī), stāstot par Francijas pieredzi ar Baznīcu, teica, ka Francija bija kā laboratorija, kurā tika izstrādātas pašlaik Eiropā praktizētās attiecības ar Baznīcu.

Valsts un Baznīcas attiecību sistēma Austrijā, kura pret reliģijām ir vēl lojālāka nekā Vācija, nevar tikt ierindota "pilnīgās nošķiršanas" kategorijā, tāpēc ka tur pastāv "atzītās" reliģijas, lai gan tas, šķiet, nerada nekādas priekšrocības šīm reliģijām.

Mūsdienās valstis, kurās ir "atzītās" Baznīcas, var iedalīt divās kategorijās: (1) kāda (kādas) reliģija ir īpaši atzīta, taču pārējās netiek ar to traucētas (tā tas ir Lielbritānijā); (2) formāli tiek akceptēta kāda atsevišķa Baznīca kā nācijas baznīca, bet tikai tāpēc, ka šai Baznīcai ir īpaša vieta valsts tradīcijās (Peru).

Austrijā vienīgais nosacījums, lai varētu reģistrēt reliģisko organizāciju, ir tās finansiālā pamata pierādīšana. Organizācijai jāpierāda, ka tā varēs darboties patstāvīgi, necerot uz kādu atbalstu no trešajām personām.[13]

Arī atsevišķās islama valstīs notiek tuvināšanās Rietumu tiesību modelim. Interesanti notiek Izraēlā. Tā ir tikpat unikāla valsts kā ASV, ja ne vēl unikālāka. ASV ir veidojusies vairāk nekā pirms trīssimt gadiem no dažādu nāciju kolonistiem. Izraēla izveidojās pirms septiņdesmit gadiem tikai no ebreju nācijai piederīgajiem. Izraēlas valstiskuma pamatlicēju galvenais nosacījums bija nevis nacionālais, bet reliģiskais faktors (gluži kā musulmaņiem), kas gan, protams, nav nošķirams no nacionālā (interesanti, ka angliski jēdziens "ebreji" un jēdziens "jūdaisti" tiek izteikts ar vienu un to pašu vārdu — (*jewish*).

Pēc Izraēlas Centrālā statistikas biroja datiem, kas savākti saskaņā ar 1965. gada Iedzīvotāju reģistra likumu *(Population Registry Act of 1965)*, kurā noteikts, ka ikvienam valsts aptaujā jāuzrāda arī sava reliģiskā piederība, 1974. gadā Izraēlā dzīvoja 5 473 100 iedzīvotāju, no kuriem 81,15% (4 441 300) bija jūdaisti. Pēc 19 gadiem, 1993. gada beigās, bija 5 327 600 iedzīvotāju, no kuriem 81,37% bija jūdaisti, 14,1% musulmaņi, 2,85% kristieši, bet 1,68% — citu reliģisko minoritāšu pārstāvji.

Izraēlas valsts juridiski izveidojās 1948. gadā. Neatkarības deklarācijā *(The Declaration of the Establishment of the State of Israel — the "Declaration of Independence")* Izraēla tika pasaulei pieteikta kā Jūdu valsts Izraēlas zemē (*Jewish state in Eretz Izrael*), kurā visiem iedzīvotājiem tiek garantēta reliģijas brīvība. Neatkarības deklarācijai Izraēlā nav konstitucionāla statusa. Tā tikai pauž "valsti veidojošo cilvēku pamatkredo" un kalpo kā Izraēlas likumu interpretācijas līdzeklis, jo abos Izraēlas 1994. gada konstitucionālajos likumos iekļauta preambula, ka tie veidoti, pamatojoties uz Izraēlas Neatkarības deklarācijas garu. Arī 1980. gada Repatriācijas likumā un citos likumos *(The Foundation of Law Act)* teikts, ka Izraēlas mantojuma pamatprincipi atspoguļojas Izraēlas valsts pozitīvajā likumdošanā. Tādējādi Izraēlas valstiskais jūdaisms nepārprotami atspoguļojas likumos, kaut gan nevienā likumā jūdaisms nav pasludināts par valsts reliģiju, lai ar jūdaisma izcelšanu pār pārējām reliģijām nerastos antidemokrātiska reliģiska diskriminācija. Tāpēc Izraēlu grūti ierindot kādā no valsts un Baznīcas attiecību modeļiem. Tās likumi neatspoguļo faktisko stāvokli likumdošanā. Realitātē ir valsts baznīca, bet likumdošanā — daļēja nošķiršana. Zviedrijā, piemēram, ir pretēja tendence valsts un Baznīcas attiecību likumos, bet praksē — pilnīga reliģijas brīvība un sekularizācija. Izraēlas valsts apmaksā jūdaistu reliģiskās vadības

(rabīna un viņa ierēdņu) algas un izdevumus. Valsts budžets pilnībā sedz sinagogu, kapsētu un dažādu speciālu reliģiskā kulta ēku rekonstrukciju, uzturēšanu un pat celtniecību. No Izraēlas valsts budžeta tiek atbalstītas arī ebreju diasporu kopienas. Paradoksāli, bet Izraēlā tāpat tiek atbalstīti musulmaņi. Vairāk nekā 300 islama garīdznieku algas tiek maksātas no valsts kases. Tiek finansētas arī musulmaņu mošeju, kapsētu un dažādas citas reliģiskās vajadzības.

No dibināšanas brīža savu jurisdikciju pār Izraēlas pilsoņiem veic Izraēlas Rabīnu tiesa. Pašreiz gan tās pārziņā ir tikai reliģisko kopienu locekļu laulību lietas (šķiršanās un laulāšanās), kaut gan dažreiz šīs tiesas praksē veiksmīgi konkurē ar civilajām tiesām. Lai gan Izraēla ir jūdaistu valsts, Izraēlas musulmaņu kopienas reliģiskajām tiesām arī ir piešķirtas identiskas tiesības. Daudzās musulmaņu valstīs reliģiskajām tiesām nav nekādas varas, tāpēc Izraēlas valstī musulmaņu garīgo tiesu pielīdzināšana Rabīnu tiesai ir apbrīnas cienīga.

Izraēlas 1977. gada Krimināllikumā ir nodaļa, kurā noteiktas dažādas sankcijas par reliģijas zaimošanu. Lielā mērā tas ir saistīts ar Jeruzalemes daudzajām svētvietām. Jeruzaleme ir visu kristīgo reliģiju un arī musulmaņu reliģiju Svētā Zeme. Izraēlā atrodas aptuveni 200 dažādu konfesiju kristiešu kulta celtņu. Saistībā ar Krimināllikuma normām Izraēlā ir jāskata likums par Svētās Zemes svētvietu aizsardzību. Par kulta celtņu bojāšanu, apgānīšanu un reliģisku ceremoniju traucēšanu var sodīt ar brīvības atņemšanu pat līdz trim gadiem.

Vācijā pastāv "starpmodelis" (kooperatoru modelis),* kas atrodas starp valsts baznīcu un daļēji nošķirtu Baznīcu. Faktiski tā ir valsts un valsts iestādījumu nosacītā "neieinteresētība" reliģiskajos jautājumos.[15] Vācu modelis bāzējas uz trim pamatprincipiem:

1) uz neitralitāti (valsts rīcība nenāk par labu kādai atsevišķai Baznīcai vai tieši otrādi — nevēršas pret kādu no tām, valsts neidentificē sevi ar kādu reliģiju un neiejaucas reliģisko organizāciju lietās);[16]

2) uz toleranci (valsts garantē savu pilsoņu reliģisko vajadzību piepildīšanu);

3) uz vienlīdzību (valsts piemēro visām Baznīcām vienādus noteikumus, ņemot vērā Baznīcu skaitlisko sastāvu un sabiedrisko ietekmi).

Būtiskākais no šiem pamatprincipiem ir neitralitāte.

Pie daļēji nošķirtu Baznīcu grupas pieskaitāma Bulgārija, kurā ar Konstitūcijas 13.(3.) pantu ir deklarētas šās valsts tradicionālās reliģijas. Arī mūsu kaimiņvalsts Lietuva atzīst deviņas *tradicionālas* konfesijas: Romas katoļus, grieķu katoļus, luterāņus, evaņģēliskos reformatorus, ortodoksāļus jeb pareizticīgos, vecticībniekus, jūdaistus, musulmaņu divus virzienus — sunnītus un karaīmus.[17]

---

* Kooperatoru režīmā, lai gan valsts ir atdalīta no Baznīcas, valsts sadarbojas ar Baznīcu, maksājot algas garīdzniekiem, finansējot reliģiskās aktivitātes, reliģisko izglītību u.c. Arī Latīņamerikas valstis daži Baznīcas tiesību speciālisti, piemēram, V. Durhams, pieskaita kooperatoru režīmam. Pretējs režīms kooperatoru režīmam ir "sadzīvošanas" *(accomodation)* režīms, kur valsts arī strikti ievēro valsts un Baznīcas nošķirtību, taču vienlaikus arī ievēro neitralitāti, kas daļēji līdzinās kooperatoru darbībām. V. Durhams par šādu uzskata ASV modeli.[14]

Pie šīs grupas pieskaitāmas arī valstis, kuru konstitūcijās tikai viena (katoļu) konfesija pasludināta par valsts pamatreliģiju. Tāda ir Argentīnas Tautas Republika ar savu 1994. gada Konstitūciju (2. pants). Šī atzīšana 1994. gada Argentīnas Konstitūcijā (*Political constitution of the Agrentinean nation*) ir pārmantota no 1853. gada Konstitūcijas, un tajā teikts, ka Argentīnas Federālā valdība atbalsta Romas katoļu Baznīcu. (*Article 2. The Federal government supports the Roman Catholic Apostolic religion*). Līdz ar to var secināt, ka, izceļot šo vienu, pārējās reliģijas tiek diskriminētas. Taču, ja ņem vērā, ka vairāk nekā 80% šās valsts iedzīvotāju ir katoļu konfesijai piederīgie, tas ir dabiski.

Kā zināms "atsvars" šim valsts atbalstam Argentīnā pastāv arī nošķiršanas pazīmes: Argentīnas Konstitūcijas 73. pantā teikts, ka garīdzniekiem aizliegts kļūt par tautas vēlētiem priekšstāvjiem.

Līdzīgs modelis kā Argentīnā ir arī citās valstīs: Bolīvijā, 1967. gada Konstitūcijā (3. pants); Kostarikas Republikā, 1949. gada Konstitūcijā (75. pants); Salvadorā, 1983. gada Konstitūcijā (26. pants); Gvatemalas Republikā, 1985. gada Politiskajā Konstitūcijā (37. pants); Lihtenšteinā, 1921. gada Konstitūcijā (37. pants); Maltas Republikā, 1964. gada Konstitūcijā (2. pants); Monako, 1962. gada Konstitūcijā (9. pants).

Daļējas jeb — pēc A. Freija — nepilnīgās nošķiršanas veids ir arī tajās valstīs, kur tikai daļēji tiek ievērotas normas, kas nosaka valsts un Baznīcas attiecības. Valsts šīs normas neievēro, kaut gan pati tās ir pieņēmusi.

Dažu citu valstu konstitūcijās Romas katoļu Baznīca ir atzīta netiešā veidā, kā valsts vēsturiskais mantojums vai kā citādi. Piemēram, Panamas Konstitūcijas 35. pantā ir teikts, ka katoļu reliģija ir dominējošā reliģija panamiešu iedzīvotāju vidū. Citā Dienvidamerikas valstī — Peru Konstitūcijas 50. pantā, kas tika pieņemts 1993. gadā, deklarēts, ka katoļu Baznīca ir svarīgs Peru "vēsturiskās, kultūras un morāles elements". Čīlē turpretī priekšroka nav dota nevienam, taču valsts un Baznīcas attiecības var pieskaitīt pie daļējās nošķiršanas modeļa valsts lielās ietekmes dēļ.

Reliģija tās ārējās, sociālajās izpausmēs nereti ir līdzīga ideoloģijai, bet jebkurā ideoloģijā ir arī savas galējības. Viena no tādām galējībām, ko radījusi Baznīca (parasti gan, pildot valdnieka pasūtījumu), ir bijuši inkvizīcijas sārti. Inkvizīcija ir spilgtākais valsts un Baznīcas nošķirtības principa neievērošanas rezultāts. Nekādā gadījumā nedrīkst pieļaut, ka Baznīca kļūst par dominējošo faktoru valsts pārvaldes lietās, jo tieši tā rodas puritānisma mantijā ieslēpts totalitārisms. Visatbalstāmākā pieeja valsts lietās ir valsts un Baznīcas institūciju nošķiršana (*institutional separation*). Gan laicīgie valdnieki, gan Baznīcu vadītāji mēdz būt arī despoti. Ja abi šie despotisma veidi saplūst vienā, var atkārtoties inkvizīcijas draudi.

Tomēr reliģija nav gluži tas pats, kas ideoloģija, un tikpat bīstami ir pieļaut, lai Baznīcas morāles un ētikas strāvojumi izzustu. Pieredze rāda, ka tādā gadījumā sabiedrībā rodas morālo principu vakuums. Ļoti nemanāmi tiek pārkāpta robeža starp brīvību un atkarību no ļaužu iegribām un rakstura vājībām. Abām varām (Baznīcas un laicīgajai)

vienmēr jābūt šķirtām. Pasaule, kurā mēs dzīvojam, var radikāli mainīties atkarībā no sabiedrības spējām apgūt intelektuālo pieredzi. Ja kāda valsts to nespēj veikt, tā kļūdīsies divreiz traģiskāk nekā tā valsts, kuras piemērs nav ņemts vērā. Arī demokrātijas nākotne ir atkarīga no "kolektīvās pieredzes", kurā cilvēki, risinot savas problēmas, mācās ne tikai no savām kļūdām, bet arī no citu pieredzes.

Mūsdienu pasaulē, kad strauji notiek dažādu kultūru sajaukšanās un dažādas reliģijas brīvi pāriet valstu robežas, tās sāk konkurēt cita ar citu "cīņā par cilvēku dvēselēm". Dažādu ticību sekotāji visdažādākajos veidos cīnās savā starpā un nereti piedalās arī cīņā par varu. Ļoti bieži dažādās reliģijas, jo sevišķi denominācijas un sektas, cita citas mācību pasludina par melīgu, kaitīgu un pat noziedzīgu. Valstij šādā situācijā jābūt neitrālai, pretējā gadījumā tai nāksies atvadīties no jebkādas taisnības izpratnes.

[1] *Religious Human Rights in Global Perspecitive/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. XXVI.

[2] The Riksdag Act//Constitutional documents of Sweden/ Published by the Swedish Riksdag. — Stokholm, 1990. — P. 38.

[3] *London Guardian.* — 1992, — November 18.

[4] *Submission of the Clergy Act,* 25 Hen.8, c 19 (1533); *Act of Supremacy*, 1 Eliz. I, c.1 (1558).

[5] *Union with Scotland Act*, 5 Ann, c.8 (1706).

[6] *R v Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Schoudhury*, (1991) 1 All ER 306.

[7] *Religious Human Rights in Global Perspective/*Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. /Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. 218.

[8] *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. — R.: AGB, — 1998. — 316. lpp.

[9] Legal Affair /Legislative Synthesis Series// *New religious movements/* Council of Europe. — Strasbourg, 1996. — 10 May.

[10] *Spanish Legislation on Religious Affairs/*Ministerio de Justicia/ Centro de publicaciones/ Ed. by A. de la Hera and R. M. M. de Codes. — Madrid, 1998. — P. 15.

[11] Turpat.

[12] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 489, 490.

[13] *Legal Affair* /Legislative Synthesis Series// *New religious movements/* Council of Europe. — Strasbourg, 1996. — 10 May.

[14] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 20. —21.

[15] *Balodis R.* Par reliģijas brīvību un Latvijas Satversmi// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 25. nov.

[16] *Blum N.* Die Gedanken Gewissens und Religionsfreiheit nach Artikel 9. der europäischen Menschen Rechts Konzepzion. — Berlin, 1990. — S. 56.

[17] Lietuvas Republikas Ziņotājs. — 1995. — 4. okt. (kr. val.).

8. Reliģijas brīvības princips

Marija Terēze Šarlote, Burbonas hercogiene (1778.—1851. g.), Luija XVI meita, rotaļājoties ar kādu no savām auklēm, nejauši palūkojās uz viņas roku un iesaucās: "Kā! Jums arī pieci pirksti!" Un, lai vēlreiz sevi pārbaudītu, pārskaitīja savus pirkstus...

S. R. Šamfors

Kaut arī visām reliģijām nav vienāda nozīme pasaules kultūras attīstībā un cilvēces ētisko orientieru izkristalizēšanās procesā, tomēr ikvienai pozitīvi orientētai reliģijai (bet ne destruktīvajiem kultiem) kaut kādā ziņā ir vienāda nozīme un vērtība. Tās visas ir vai vismaz var būt ceļš, kā cilvēks vai cilvēku grupa (tauta!) ciešā saistībā ar reālo dzīvi un pat sadzīvi meklē atbildi uz savas eksistences visdziļākajiem jautājumiem: kas ir cilvēks, kāda ir dzīves jēga, kāds ir tās mērķis, kas ir labais un kas ir ļaunums, kāds ir taisnīgs spriedums par cilvēka dzīvi, kāds ir katra cilvēka dzīves un visu cilvēku un tautu kopesamības patiesais pamats?

Tātad visas pozitīvi orientētās reliģijas savā vidē ir labas un derīgas. Dažādu tautu, dažādu vēsturiski izveidojušos kopienu dabiskās reliģiozitātes izpausmes mēdz būt tik atšķirīgas, ka vienas reliģijas pārstāvim nereti grūti saprast un pieņemt citas reliģijas pārstāvju pasaules uzskatu un izjūtu, un tomēr dažādu tautu atšķirīgajā reliģiozitātē dziļākajā būtībā ir ļoti daudz kopīga. Tāpēc atsevišķās dažādu tautu reliģijas jārespektē kā pozitīvs katras tautas un katra cilvēka eksistences un attīstības pamats. Grūtības rodas pašreizējās ārkārtīgi lielās mehāniskās tautu sajaukšanās dēļ, jo — kas vieniem garīgajā ziņā ir derīgs, citiem var izrādīties par postu. Reliģija skar katra cilvēka esamības visdziļākās saknes, tāpēc, runājot par reliģiozitāti, jāņem vērā šīs saknes, kas veido cilvēka dvēseles dzīles, kuras apziņai un prātam tā īsti nemaz nav pieejamas. Taču reliģija jau neskar prātu vien.

Uz lielāku cilvēces vienību ved pasaules lielās reliģijas, tā sauktās atklāsmes reliģijas, lai gan arī starp tām joprojām pastāv zināma konfrontācija. Svarīgi atzīmēt, ka dažādu tautu dabiskās reliģijas (vai to atvasinājumi), kā arī lielās, atklāsmes reliģijas un to atzarojumi mūsdienu valstī pastāv cita citai līdzās un arī valstu robežas nav šķērslis to izplatībai.

Runājot par reliģijas brīvību, nedrīkstētu aizmirst, ka līdzās pozitīvi orientētām reliģijām mūsdienu sabiedrībā (kā, starp citu, visos laikos) darbojas arī klaji destruktīvas reliģijas un kulti — sātanisms, sociāldarvinisms, okultisma visdažādākie paveidi u.tml. un arī negodīgi ļaudis, kas cilvēku reliģiozitāti izmanto saviem savtīgajiem mērķiem, kuriem ar reliģiju nav nekāda sakara.

Kas šādos apstākļos būtu jādara valstij?

Vēlreiz gribētu atgādināt, ka valsts funkcija nav regulēt cilvēka apziņu. Ideālā valstī katrs tic tam, kam grib ticēt, netraucēdams ar savu ticību nevienu citu — ne kaimiņu, ne sabiedrību.Ticības brīvība ir viena no cilvēka pamattiesību sastāvdaļām, kas valstij ir jānodrošina. Vienlaikus valsts institūcijām jāseko, lai cilvēki ar savām reliģiskajām

aktivitātēm netraucētu cits citu, lai viņi nepārkāptu cits cita tiesības un, galvenais, lai negodīgi cilvēki neizmantotu valsts akceptēto reliģijas brīvību ļaunos nolūkos.

Atsevišķi aplūkojams ir jautājums par saudzīgas attieksmes nepieciešamību attiecībā uz tautas un zemes kultūrvēsturisko vidi, kas palīdz saglabāt cilvēka dabas dziļumus un tieši tāpēc var kļūt par tautu patiesas saprašanās garantu nākotnē. Bet tā jau vairs nav jurista, bet gan deputāta darbības joma.

Cik tālu mēs drīkstam ļaut reliģijas brīvībai vaļu vai — cik lielā mērā drīkst ierobežot reliģijas brīvību? Šis jautājums vienmēr būs aktuāls katrā atsevišķā valstī un katram ar reliģijas jautājumiem nodarbinātam valsts institūciju pārstāvim.

Analizējot dažādu valstu konstitucionālos tiesību aktus, kas attiecas uz reliģiskām lietām, nevar neievērot jēdziena *reliģijas brīvība* dažādo izpratni un atšķirīgo šīs cilvēktiesības nostiprināšanas ceļu katrā valstī. Reliģijas brīvība, līdzīgi citām personiskām (dabiskām) brīvībām, nevar tikt iedibināta bez valsts likumdošanas procesa starpniecības. Pat ja valstī būtu tikai viena, ļoti laba un ļoti godprātīga Baznīca, galu galā Baznīcai nav tiesību pieņemt likumus. Bet vai valstij vispār vajag regulēt reliģijas brīvības izpausmes ar administratīvām metodēm? Varbūt labāk vajadzētu ievērot principu *nullum crimes sine lege**? Šī problēma mūsdienās ir ļoti aktuāla. Lai pareizi meklētu ceļu, kā izveidot labus un apstākļiem atbilstošus likumus attiecībā uz reliģisko darbību, vispirms der atcerēties amerikāņu tiesību teorētiķa Herberta Harta maksimu: "Likums ir savienojums, ko veido primāri noteikumi un otršķirīgi noteikumi."[1] Kādi apsvērumi ir svarīgi, veidojot likumus reliģiskās darbības jomā? Galvenie varētu būt šādi:

— indivīda tiesības ticēt ir viņa personiskā lieta;

— sabiedrība nedrīkst apspiest indivīda apziņas brīvību;

— indivīds nedrīkst ar savu ticību traucēt saviem līdzcilvēkiem;

— indivīds ar savu ticību nedrīkst kaitēt valstij.

Kā varētu apvienot pašu svarīgāko no šiem apsvērumiem, lai izteiktu reliģijas brīvības būtību? Acīmredzot — *reliģijas brīvība ir indivīda ticības brīvības un sabiedrības locekļu tiesību būt netraucētiem apvienojums.*

Ja valsts ir ieinteresēta demokrātiskā pārvaldē, tai jārespektē savu iedzīvotāju cilvēktiesības, to skaitā — reliģiskās pārliecības brīvība kā viens no cilvēktiesību veidiem. Vienlaikus valsts varai jārūpējas arī par to, lai valstī prevalētu mūsdienu tiesību principi, kas balstīti uz morāli. Jau rakstīju, ka Eiropā tie sakņojas kristietībā. Un valstij jāseko, lai pilsoņu (kā tiesību subjektu) īpašā ieinteresētība reliģijas brīvības un cilvēktiesību jomā nenonāktu nesaskaņā ar sabiedrības interesēm. Par vadmotīvu šajā ziņā varētu derēt I. Kanta apliecinātais princips: *vienas personas brīvība nedrīkst ierobežot cita cilvēka brīvību.* Faktiski tā ir kristietības, īstenībā — jau Vecās Derības maksima: *mums nevajag citiem darīt to, ko negribam, lai tie darītu mums.* Tomēr jāatzīst, ka dzīvē, arī reliģijas jomā, bieži vien var novērot darbības, kas ir visai tālu no ideāla. Tāpēc aktuāls ir jautājums par šā principa teorētisko pamatojumu,

---

* *Nullum crimes sine lege* (lat.) — nav nozieguma, ja par to nav norādes likumā.

ko nevar smelties tikai no juridiski korektās Latvijas Satversmes normas: "Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību" (99. pants).

Reliģijas brīvība faktiski ir tiesiski politisks termins, kas par konstitucionālu principu pārtapis ilgā laika periodā. Tas nav ekvivalents jēdziens analogam kristīgās Baznīcas terminam. Bībelē, uz kuru daudzi mīl atsaukties, vārds *brīvība* atrodams 20 reizes. Astoņas reizes Vecajā Derībā, kur brīvība domāta tikai kā atmaksa par verga labu uzvedību (paklausību); divpadsmit reizes Jaunajā Derībā, kur brīvība ir tā balva, ko Dievam paklausīgie bērni gūst no Jēzus, kad godprātīgi ir cīnījušies ar iekšējo nebrīvību sevī, kas rodas no ļaunām tieksmēm un grēka vājinātas gribas.[2] Šajā ziņā Bībele runā par brīvību no grēka (Rom. 6:14—23), no tumsas varas (Kol.1:13), no sātana valgiem (Jņ.12:30-33). Vēl citā, cilvēku dziļas savstarpējas solidaritātes aspektā, kā arī pāradbiskas palīdzības aspektā labas gribas cilvēkiem (Dieva solidaritāte ar cilvēku) Jaunā Derība runā par brīvību no Mozus bauslības (Rom.7:6; Gal.2:4; 4:5, 1; 5:1) un no nāves varas (Rom. 8:21—23). Runā par to, ka Kristū, Cilvēkā-Dievā, cilvēkiem ir dota brīnišķīga brīvība (Jņ. 8:32, 36), jo, "kur ir Tā Kunga Gars, tur ir brīvība" (II Kor. 3:17). Tātad bibliskā brīvība ir garīga brīvība no grēka.[3] Un īpašos gadījumos — arī no grēka sekām.*

Jāsaka, ka valsts tiesību sistēma nav domāta tam, lai cilvēku, kurš pilnā mērā ir atbildīgs par kādu nodarījumu, atbrīvotu no atbildības par tā sekām. Vēl vairāk — ja nodarījumam ir kriminmāls raksturs, tiesu sistēma nemaz nedrīkst pieļaut iespēju atstāt nodarītāju nesodītu, pat ja cietušais to vēlētos. Tas vienkārši apdraudētu tiesisko kārtību valstī. Zināmas atlaides šajā ziņā iespējamas civilprocesa ietvaros, bet par to vēlāk.

Reliģijas brīvības princips ir Rietumu civilizācijas sastāvdaļa, un mums tas jāievēro, jo mēs piederam šai civilizācijai. Tāpēc, aprakstot reliģisko organizāciju tiesības, priekšrocības, kā arī to pienākumus, vispārīgos reliģijas brīvības juridiskos kritērijus mēģināšu aplūkot no Rietumu institucionālā separātisma pozīcijām.

Nedaudz par terminoloģiju. Latvijā bieži vien termina *reliģijas brīvība* vietā lieto terminu *ticības brīvība*. Manuprāt, pēdējam ir šaurāka nozīme un tas neatklāj patieso aplūkojamā principa jēgu. Jēdziens *reliģijas brīvība* iekļauj sevī *indivīda ticības brīvību*. *Reliģijas brīvība* ietver ne tikai indivīda brīvību ticēt, bet arī reliģiskas organizācijas brīvību darboties. Termina *ticības brīvība* attiecināšana uz juridiskām personām noteikti izklausās dīvaini. Tik šauri saprasts jēdziens *reliģijas brīvība* — kā ticības brīvība — noteikti ir zināmas atskaņas no ateistiskā režīma, kas reliģiozajiem cilvēkiem atšķirībā no citām grupām neatstāja gandrīz nekādu brīvību uz kopīgu pašizteiksmi un darbību sabiedrībā. Demokrātiskā sabiedrībā *Baznīcas reliģijas brīvība* jārespektē visaugstākajā mērā.[5] Tāpēc, pirms apskatīt valsts un reliģisko organizāciju attiecību peripetijas, ņemsim vērā būtisku šo organizāciju iezīmi — *reliģiskā organizācija ir subjekts, kam piemīt reliģijas brīvība*. Pilsoņi apvienojas

---

* "Ir ļaudis, kuri atstāj aiz sevis tādu mīlestības pārpilnību, tik lielu pacietību ciešanās, tik lielu tīrību un taisnīgumu, kas iekļauj sevī citus un noliek viņus pareizā virzienā. Tā ir *vietnieciskuma* realitāte, kurā pamatojas viss Kristus noslēpums." [4]

Valsts prezidenta G. Ulmaņa vizīte Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijā 1994. gadā

šajās organizācijās, lai spētu veiksmīgāk īstenot savu ticības brīvību. Ticības brīvība savukārt nesaraujami saistīta ar visu cilvēku vienlīdzību valsts priekšā. Īsi sakot — tās ir cilvēku dabiskās tiesības, cilvēktiesības. Arī ASV valsts tiesību jomā valda uzskats, ka dabiskās tiesības uz reliģijas brīvību piemīt ne tikai fiziskām, bet arī juridiskām personām. Reliģijas brīvībai ir divi aspekti, kurus nepieciešams īpaši definēt:

— indivīda brīvība;

— Baznīcas (savienības — juridiskās personas, sociālā un labdarības subjekta) organizāciju brīvība.

Organizācijai, kas likumā noteiktā kārtībā reģistrējusies kā juridiska persona, ir visas priekšrocības, ko valsts garantē, piešķirot šo statusu. Tas attiecas arī uz reliģisku organizāciju. Pēc reģistrācijas reliģiskā organizācija nošķir savu īpašumu un atbildību no tās dibinātāju un biedru personiskās atbildības. Tā iegūst īpašu valsts piešķirtu statusu — kļūst par tiesību subjektu. Reliģiskās organizācijas dibinātāju un locekļu (biedru) reliģijas brīvība ar jaunizveidotās organizācijas starpniecību var izpausties pilnīgāk. Izveidojas unikāla situācija: reliģijas brīvība, cilvēkiem apvienojoties, palielinās, jo arī individuālā reliģijas brīvība nezūd. Tātad reliģiskajai organizācijai piemīt reliģijas brīvība. Taču atcerēsimies, ka tiesiskajā praksē organizācijas reliģijas brīvība un atsevišķas personas reliģijas brīvība tiek šķirtas. Tās ir dažādas brīvības. Lai arī princips ir viens, tā piemērošana personai un organizācijai ir atšķirīga.

Visbiežāk atsevišķi indivīdi cīnās par savu reliģijas brīvību un sūdzas par ierobežojumiem, lai gan nav šaubu, ka arī Baznīca var protestēt par tās reliģiskās brīvības ierobežošanas faktu. Praksē bieži vien jauc Baznīcu (kā juridisku personu) tiesības biedroties un pulcēties ar to īpašuma tiesībām. Tāpēc, pirms iedziļināties Baznīcas prasībās, jāprecizē, kas ir aizskarts — pirmās vai otrās tiesības. Derētu atcerēties, ka Baznīcām, gluži tāpat kā atsevišķām personām, ir tiesības arī uz starptautiskiem kontaktiem.

Reliģijas brīvība var pastāvēt tikai tajās valstīs, kurās izveidojusies *reliģiskā tolerance*. Reliģiskā tolerance valstī var tikt apzināti izveidota, teiksim, starptautisku apsvērumu dēļ, piemēram, lai iekļautos Eiropas Savienībā, vai arī tā var būt vēsturiski izveidojusies. Otrajā variantā runa ir par vairāku konfesiju "sadzīvošanu" vienā valstī. Var būt dažādi veidi, kā valstī radušās vairākas konfesijas:

— monokonfesionālai valstij pievienotas teritorijas, kuras apdzīvo citu konfesiju piekritēji (sekotāji);

— vienā valstī apvienojas iedzīvotāji, no dažādām konfesijām (Latvijā 1918. gadā apvienojās Latgales iedzīvotāji — katoļi un Vidzemes, Zemgales un Kurzemes iedzīvotāji, kas pārsvarā bija luterāņi);

— monokonfesionāls iedzīvotāju sastāvs laika gaitā sadalās dažādās konfesijās;

— monokonfesionālā valstī no ārienes ienāk un izplatās citas reliģijas (konfesijas).

Nedomāju, ka katrā no šiem atšķirīgajiem gadījumiem varētu būt derīga vienāda stratēģija un taktika reliģiskās tolerances iedibināšanai valstī, tomēr uz šādu valsts un reliģiju, kā arī uz atsevišķu konfesiju savstarpējo iecietību valstī katrā ziņā jātiecas. Nereti lielāka reliģiju savstarpējā neiecietība un cīņa ir valstīs, kurās ir tikai divas reliģijas. Sekas šādai cīņai ir visai negatīvas. Savukārt, ja valstī ir vairākas reliģijas, tās bieži vien darbojas miermīlīgas konkurences gaisotnē. Konkurences miermīlīgo norisi nodrošina arī valsts nosacītā "neieinteresētība", kā arī objektivitāte reliģisko jautājumu risināšanā. Valsts izpildvarai jādarbojas reliģiskās tolerances apstākļos.

Tādi jēdzieni kā *brīvība*, *vienlīdzība* un *cilvēktiesības* sāka parādīties buržuāzisko revolūciju ietekmē un kļuva par cilvēces morāles standartu. Šīs pārmaiņas radīja Neatkarības deklarāciju (1776. g.), Tiesību bullu (1791. g.), Vispārējo pilsoņa un cilvēka tiesību deklarāciju (1789. g.), kuras kā sevišķi nozīmīgi juridiskie dokumenti nostiprināja pasaulē brīvas domas un personas autonomijas principus. Turpinoties šiem procesiem un nostiprinoties cilvēktiesību idejai, XIX gadsimtā jau sāka parādīties tieksme likvidēt pasaulē plaši izplatīto reliģisko diskrimināciju. Reliģijas brīvības nostiprināšanās cēloņi ir jāskata arī kontekstā ar "materiālās vienlīdzības" ideju jeb sociālās izlīdzināšanas tendenci, kas bija populāra XIX gadsimta beigās. Reliģiju un nacionālo minoritāšu aizsardzības sistēmas kā reliģijas brīvībā ietilpstošas kategorijas Eiropā attīstījās pamazām. XX gadsimtā, laika posmā starp diviem pasaules kariem, tās veidojās un attīstījās Tautu Savienības ietvaros.[6] Tās dalībvalstu akceptētās Konvencijas 22. pantā bija noteikta reliģijas brīvība. Līdz ar Tautu Savienības izjukšanu Eiropā izzuda minoritāšu tiesību aizsardzība. Tā izzuda kopā ar mieru un demokrātiju, lai atdzimtu un pilnveidotos tikai pēc Otrā pasaules kara ANO ietvaros, vēlāk — arī Eiropas Savienības ietvaros.

Runājot par mūsdienīgas reliģijas brīvības tiesisko normu izveidi, īpaši jāmin Indijas pārstāvja ANO Arkota Krišnašvami 1956. gada ziņojums, kas kļuva par pamatu turpmākajiem starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem reliģijas jomā.[7] Tieši šo mūsdienīgo reliģijas brīvības izpratni līdz ar tās rašanās nosacījumiem un blakusparādībām cenšos aplūkot šajā grāmatā, jo skatīt reliģiju un tās veidojumus mūsdienās nozīmē skatīt tos reliģijas brīvības kontekstā. Tajās valstīs, kurās valsts un tās institūcijas

stingri ievēro un ciena atsevišķu pilsoņu tiesību neaizskaramību un tajā ietilpstošo dabisko reliģijas brīvību, valda likumība un pilsoņi ir lojāli valstij. Reliģijas brīvība ir konstitucionāli nostiprināta ļoti daudzās valstīs:

1814. gadā — Norvēģijas Konstitūcijas 2. paragrāfā;
1831. gadā — Beļģijas Konstitūcijas 14., 15., 16. un 59.p.;
1868. gadā — Luksemburgas Konstitūcijas 19. un 20.p.;
1874. gadā — Šveices Konstitūcijas 27., 49. un 50.p.;
1919. gadā — Somijas Konstitūcijas 8. un 9.p.;
1920. gadā — Grieķijas Konstitūcijas 5. un 13.p.;
1920. gadā — Francijas Konstitūcijas 7. un 14.p.;
1920. gadā — Austrijas Konstitūcijas 7. un 14.p.;
1921. gadā — Lihtenšteinas Konstitūcijas 37., 38. un 39.p.;
1937. gadā — Īrijas Konstitūcijas 40., 41. un 42.p.;
1938. gadā — Lietuvas Konstitūcijas 18., 20., 27.—31. un 38.p.;
1948. gadā — Itālijas Konstitūcijas 8., 19. un 20.p.;
1949. gadā — Vācijas Pamatlikumā 4., 7., 140. un 141.p.;
1952. gadā — Polijas Konstitūcijas 82.p.;
1953. gadā — Dānijas Konstitūcijas 67., 68., 70. un 71.p.;
1962. gadā — Monako Konstitūcijas 23.p.;
1964. gadā — Maltas Konstitūcijas 40.p.;
1972. gadā — Ungārijas Konstitūcijas 63. paragrāfā;
1975. gadā — Zviedrijas 2. Konstitucionālā likuma 1. un 2.p.;
1978. gadā — Spānijas Konstitūcijas 16. un 27.p.;
1982. gadā — Portugāles Konstitūcijas 41.p.;
1983. gadā —Nīderlandes Konstitūcijas 6. un 23.p.;
1991. gadā — Rumānijas Konstitūcijas 4., 6., 29. un 32.p.

"Jehovas liecinieku" grupa Ventspilī, izplatot savu reliģisko literatūru

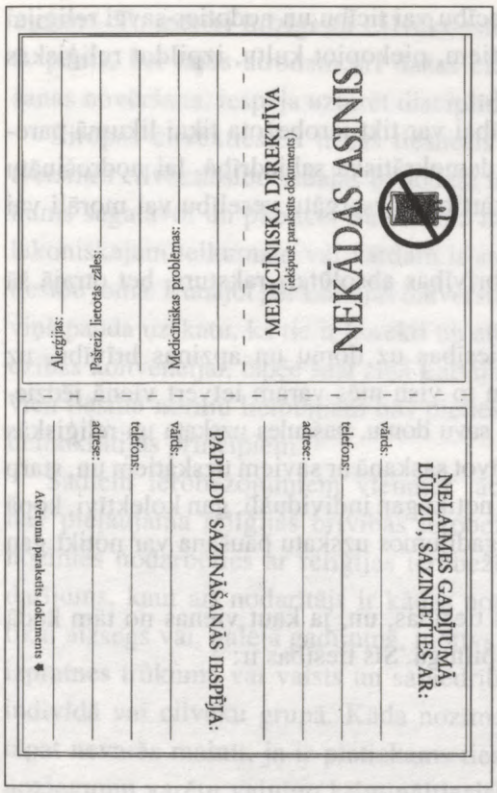

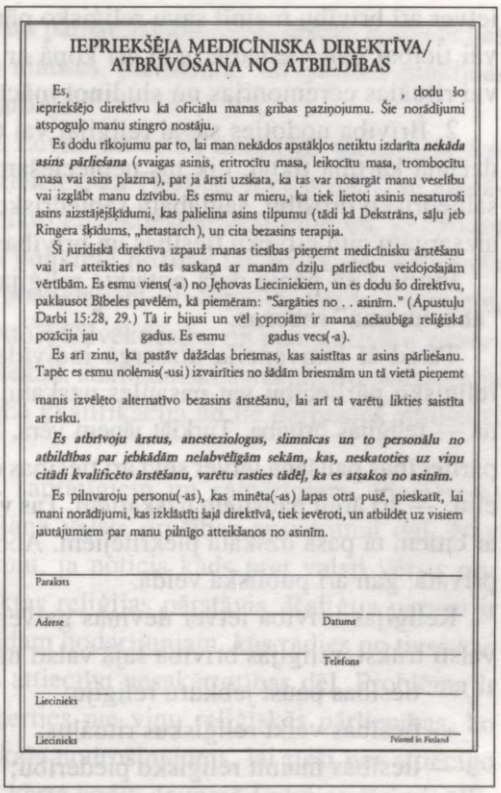

IEPRIEKŠĒJA MEDICĪNISKA DIREKTĪVA/
ATBRĪVOŠANA NO ATBILDĪBAS

Es, , dodu šo iepriekšējo direktīvu kā oficiālu manas gribas paziņojumu. Šie norādījumi atspoguļo manu stingro nostāju.

Es dodu rīkojumu par to, lai man nekādos apstākļos netiktu izdarīta ***nekāda asins pārliešana*** (svaigas asinis, eritrocītu masa, leikocītu masa, trombocītu masa vai asins plazma), pat ja ārsti uzskata, ka tas var nosargāt manu veselību vai izglābt manu dzīvību. Es esmu ar mieru, ka tiek lietoti asinis nesaturoši asins aizstājējšķidumi, kas palielina asins tilpumu (tādi kā Dekstrāns, sāļu jeb Ringera šķidums, „hetastarch), un cita bezasins terapija.

Šī juridiskā direktīva izpaužas manas tiesības pieņemt medicīnisku ārstēšanu vai arī atteikties no tās saskaņā ar manām dziļu pārliecību veidojošajām vērtībām. Es esmu viens(-a) no Jehovas Lieciniekiem, un es dodu šo direktīvu, paklausot Bībeles pavēlēm, kā piemēram: "Sargāties no . . asinīm." (Apustuļu Darbi 15:28, 29.) Tā ir bijusi un vēl joprojām ir mana nešaubīga reliģiskā pozīcija jau gadus. Es esmu gadus vecs(-a).

Es arī zinu, ka pastāv dažādas briesmas, kas saistītas ar asins pārliešanu. Tapēc es esmu nolēmis(-usi) izvairīties no šādām briesmām un tā vietā pieņemt manis izvēlēto alternatīvo bezasins ārstēšanu, lai arī tā varētu likties saistīta ar risku.

Es atbrīvoju ārstus, anesteziologus, slimnīcas un to personālu no atbildības par jebkādām nelabvēlīgām sekām, kas, neskatoties uz viņu citādi kvalificēto ārstēšanu, varētu rasties tādēļ, ka es atsakos no asinīm.

Es pilnvaroju personu(-as), kas minēta(-as) lapas otrā pusē, pieskatīt, lai mani norādījumi, kas izklāstīti šajā direktīvā, tiek ievēroti, un atbildēt uz visiem jautājumiem par manu pilnīgo atteikšanos no asinīm.

Paraksts

Adrese Datums

Telefons

Liecinieks

Liecinieks

Printed in Finland

Tipveida asins pārliešanas aizliedzēja "pase". Jehovieši to nesā sev līdzi, lai vajadzības gadījumā atbrīvotu ārstu no juridiskās atbildības

1991. gadā — Bulgārijas Konstitūcijas 6., 13. un 37.p.;

1996. gadā — Igaunijas Konstitūcijas 2. un 77.p.;

1998. gadā — Latvijas Konstitūcijas 99. pantā.

Reliģijas brīvības idejas nostiprināšanās kļuva iespējama tāpēc, ka valstu attiecībās tika akceptētas starptautiskās cilvēktiesības. Pati reliģijas brīvība, radusies ASV precedentu tiesību apkopošanas (*case law**) rezultātā, pamazām pārtapa par akadēmisku konstitucionālu analīzes objektu.

Amerikāņu tiesnesis Čarlzs Evans Hjūdžs savā 1097. gada runā teicis, ka amerikāņu tiesību patieso vērtību parāda tikai Amerikas tiesu spriedumi.[8]

Neaplūkošu visus dokumentus, kuros nostiprināts reliģijas brīvības princips (to uzskaitījums atrodams citās šās grāmatas nodaļās), taču pats būtiskākais, kas jāzina par reliģijas brīvības principu, ir koncentrētā veidā iekļauts Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantā, kas aizsargā ne tikai reliģiju brīvību.** Tajā noteikts:

1. Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības

---

* *Case law* (angl.) — precedentu jeb faktu (notikušu tiesu procesu un tajos pieņemto spriedumu) tiesības.

** Konvencijas 9. pants aizsargā arī pacifismu kā pārliecības formu.

ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai gan vienatnē, gan arī kopā ar citiem, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību.

2. Brīvība nodoties savai reliģijai vai ticībai var tikt ierobežota tikai likumā paredzētajā kārtībā tiktāl, cik tas nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, saglabātu sabiedrisko kārtību, aizsargātu veselību vai morāli vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības.[9]

Pirmajā šā panta daļā noteikts reliģijas brīvības absolūtais raksturs, bet otrajā šā "absolūtuma" robežas.

Tātad šī konvencija aizsargā indivīda tiesības uz domu un apziņas brīvību, uz reliģisko pārliecību vai pasaules uzskatu, un to visu mēs varam ietvert vienā jēdzienā — reliģijas brīvība. Turklāt jāņem vērā, ka savu domu, pasaules uzskata un reliģiskās pārliecības paušana ietver sevī arī tiesības dzīvot saskaņā ar saviem uzskatiem un, starp citu, — arī ārēji paustiem uzskatiem. Tas var notikt gan individuāli, gan kolektīvi, kopā ar citiem tā paša uzskata piekritējiem. Abos gadījumos uzskatu paušana var notikt gan privātā, gan arī publiskā veidā.

Reliģijas brīvība ietver deviņas galvenās tiesības, un, ja kaut vienas no tām kādā valstī trūkst, reliģijas brīvība šajā valstī nav pilnīga. Šīs tiesības ir:

— tiesības paust jebkuru reliģiju;
— tiesības veikt reliģiskus rituālus;
— tiesības mainīt reliģisko piederību;
— tiesības neatzīt nevienu reliģiju;
— tiesības propagandēt savu reliģiju;
— tiesības propagandēt ateismu;
— tiesības uz labdarību (jebkādu labdarību, kas motivēta ar reliģiju);
— tiesības uz reliģisko izglītību;
— tiesības uz visu pilsoņu vienlīdzību likuma priekšā neatkarīgi no viņu reliģiskās pārliecības.

Pie pēdējā teikuma jāpiebilst, ka šīs tiesības vienlaikus nozīmē arī atbildību, kas nav atkarīga no reliģiskās piederības. Mūsdienās vairumā valstu par pamatprincipu tiek pasludināta pilsoņu vienlīdzība likuma un tiesas priekšā. Indivīda tiesības kļuvušas vienlīdzīgas, un visi cilvēki neatkarīgi no to pārliecības ir vienādi atbildīgi likuma priekšā. Arī valstij vienādi jāattiecas pret saviem pilsoņiem, nešķirojot tos atkarībā no viņu ticības.

Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantā garantētās cilvēktiesības tomēr nepastāv absolūtā nozīmē, jo katra atsevišķa valsts atbilstoši savai kārtībai ir tiesīga noteiktā apjomā ierobežot šīs vispārējās cilvēktiesības. Tādu iespēju nosaka konvencijas 9. panta 2. daļa. Ja valsts noteiktie ierobežojumi atbilst 9. panta 2. daļā minētajiem apsvērumiem, tad šie ierobežojumi ir attaisnoti un šā panta 1. daļā garantētās cilvēktiesības nav pārkāptas. Tātad panta 2. daļa nosaka pieļaujamo cilvēktiesību "ierobežojumu robežas".

Ierobežojumi reliģijas brīvībai noteikti arī daudzos citos starptautiskajos doku-

mentos. To motīvi līdzīgi kā Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantā, bet tajos atrodam arī dažas citas nianses, piemēram, sabiedrības maldināšanas novēršana, iespēja uzturēt disciplīnu armijā.[10]

Eiropas cilvēktiesību tiesas tiesnesis E. Levits attiecībā uz nesen pieņemtās Satversmes cilvēktiesību sadaļas 8. nodaļu ir izteicies, ka Tieslietu ministrijai būtu pienākums sagatavot un publicēt Satversmē noteikto cilvēktiesību skaidrojumu, jo katram lakoniskajam teikumam vai vārdam ir sava konkrēta nozīme un aiz tā slēpjas vesela tiesību joma. Runājot par Latvijas Satversmē noteiktajiem cilvēktiesību ierobežojumiem, viņš pauda uzskatu, ka tie ir korekti un atbilstoši Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai, tāpēc šajā ziņā Latvijai nekādi starptautiski sarežģījumi nedraud, ja vien tiesību normu lietotājiem būs pietiekama kvalifikācija un tie darbosies atbilstoši demokrātijas principiem.[11]

Šādiem ierobežojumiem vienmēr jābūt saprātīgiem un samērīgiem. Piemēram, nav pieļaujama reliģijas brīvības ierobežošana valsts drošības apsvērumu dēļ. Nav nozīmes nodarboties ar reliģijas ierobežošanu, ja noticis kāds pret valsti vērsts nodarījums, kaut arī nodarītājs ir kādas noteiktas reliģijas pārstāvis. Reliģija parasti ir tikai aizsegs vai, galējā gadījumā, motīvs šādam nodarījumam, kas radies no tiesiskas izpratnes trūkuma vai valsts un sabiedrības attiecību nesakārtotības dēļ. Problēma ir indivīdā vai cilvēku grupā. Kāda nozīme ķerties pie viņu reliģiskās pārliecības, ko tāpat nevarēs mainīt, ja ir pietiekams tiesiskais nodrošinājums, lai tieši par attiecīgo noziegumu varētu vainīgo krimināltiesiskā kārtā sodīt. Jaunajā Latvijas Krimināllikumā iekļauts 227. pants, kas paredz brīvības atņemšanu pat līdz pieciem gadiem par sabiedriskās drošības, kārtības un personas veselības apdraudējumu, veicot reliģisku darbību. Saskaņā ar šo pantu sods var tikt piemērots ne tikai par rituālu izpildīšanu, bet arī par mācības sludināšanu.

Tātad reliģija nevienu neatbrīvo no nepieciešamības ievērot likumu.

ASV jau pagājušajā gadsimtā saskārās ar reliģiskās brīvības pārspīlējumiem, un kompetentām valsts institūcijām tika uzdots jautājums: "Kur nosakāma reliģiskās brīvības galējā robeža? Kādos gadījumos valsts ir tiesīga iejaukties pilsoņu neierobežotajās tiesībās ticēt?" ASV Augstākā tiesa pirmo reizi izskatīja jautājumu par reliģijas aizskaršanu (*offenses against religion*) saistībā ar Reinolda lietu. Tā radās no mormoņu vajāšanām pagājušajā gadsimtā viņu praktizētās daudzsievības dēļ.[12] Augstākā tiesa noraidīja mormoņu izvirzīto prasību valstij neierobežot viņu reliģisko brīvību un nesaistīt viņus ar laicīgās varas likumiem.

ASV Augstākā tiesa konstitucionālajā labojumā principu "ticēt" skaidro kā neierobežotu, bet vienlaikus atzīst, ka darboties pilsoņi var tikai ierobežoti saskaņā ar valsts varas noteiktajiem likumdošanas aktiem.

Tātad, lai ko sankcionētu kāda reliģija vai ticība, tā nedrīkst sankcionēt savu ticīgo nepakļaušanos likumiem. Savukārt 1972. gadā kādā citā lietā tika formulēts: lai valsts noteiktie reliģijas brīvības ierobežojumi būtu pieļaujami, tiem jāatbilst šādiem priekšnoteikumiem:

— valsts sankcionētās reliģijas brīvības ierobežošanas motīvā ir jābūt "nepārprotamai valsts interesei";

— valsts sankcionētās reliģijas brīvības ierobežošanas procesā jābūt pēc iespējas mazāk ierobežojošu faktoru.[13]

No visiem ASV Baznīcu un valsts tiesu procesiem ļoti augsts procents ir tieši procesiem attiecībā uz šiem priekšnosacījumiem.

Un tā — reliģijas brīvība nevar tikt izmantota, lai apietu likumdošanu, jo galu galā likumdošanas pilnvērtīga attīstība un tiesiskas valsts izveide ir vienīgais īstais sabiedriskās kārtības, morālās veselības, drošības un katra atsevišķā cilvēka tiesību garants. Turklāt tieši noziegumi, kas izdarīti reliģijas vārdā, ir tie, kas degradē reliģijas brīvības principu, tāpēc tos nekādā ziņā nedrīkst attaisnot. Reliģijas brīvība nenozīmē iespēju aizskart citu cilvēku tiesības. Reliģiski vai ideoloģiski motīvi nevienu neatbrīvo no pienākumiem pret valsti un nepieciešamības ievērot likumu.

Kāda situācija šobrīd ir ar reliģijas brīvības patiesu nodrošināšanu Latvijā?

Vispirms: 1994. gada 8. jūnija likums Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību skaidri nosaka (7. pantā), ka tie ir saistoši visā Latvijas teritorijā un ka neviens nevar aizbildināties ar to nezināšanu. Likumu un Ministru kabineta noteikumu nezināšana neatbrīvo no atbildības.

Bez Satversmē noteiktā reliģijas brīvības un valsts un Baznīcas nošķirtības principa Latvijas likumdošanā noteiktas arī reliģisko darbību ierobežojošas normas.

Lai valsts noteiktie indivīda tiesību ierobežojumi būtu attaisnojami, tiem jāatbilst šādiem trim priekšnoteikumiem. Pirmkārt, tiem jābūt noteiktiem ar likumu (ierobežojumam jābūt pamatotam ar tādu normu, kurai nacionālajās tiesībās ir likuma statuss). Otrkārt, šai normai jābūt cilvēkiem pieejamai un, treškārt, tai jābūt saprotamai.

Latvijā šāds ierobežojošs likums vispirms jau ir *Latvijas Satversmes 116. pants,* kurā noteikts, ka valsts var arī ierobežot reliģiskās pārliecības paušanu, kad tas ir nepieciešams demokrātiskas sabiedrības vārdā, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. *Otrs šāds ierobežojošs likums, kura 14. panta 6. punktā ir atsauce uz iepriekšminēto Satversmes normu, ir Reliģisko organizāciju likums.* Tajā paredzēta iespēja ierobežot ne tikai reliģiskās organizācijas kā juridiskas personas, bet arī atsevišķus indivīdus (fiziskas personas) — ticīgos. *Reliģisko organizāciju likumā noteikti arī gadījumi, kad reliģiskas organizācijas var tikt slēgtas tiesas ceļā (18. pants):*

— ja reliģiska organizācija sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas;

Sludināšana var izpausties dažādi. Nav domāta tikai sludināšana dievkalpojumu vai publisku pasākumu laikā. Tas attiecināms arī uz reklāmu, kas var aicināt ierasties uz pasākumu. Saskaņā ar 1998. gada 11. novembra Grozījumiem Latvijas Radio un televīzijas likumā reklāma nedrīkst aizskart cilvēku cieņu un reliģiskās jūtas (20. pants). Piemēram, ir sodāma tāda reliģiska organizācija, kas sabiedrības saziņas līdzekļos izplata aicinājumu ierasties uz dievkalpjumu, kurā "tiks runāts arī par nelietīgo kristiešu pasaules uzskatu". Lai arī nekas vēl nav runāts, organizētajs ar vārdiem "nelietīgie kristieši" jau ir aizskāris kristiešu jūtas.

— slēgt var arī tādu reliģisko organizāciju, kas pati neievēro likumus vai aicina citus to nedarīt;

— slēgt var arī tādu organizāciju, kas pati pārkāpj vai neievēro savas reliģiskās organizācijas statūtus (satversmi, nolikumu);

— slēgt var organizāciju, kas ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību.

Paredzētais sods par iepriekš minētajiem pārkāpumiem neaprobežojas tikai ar reliģiskās organizācijas kā juridiskas personas slēgšanu. Krimināllikums, kas Latvijā stājās spēkā 1999. gadā, par šīm darbībām paredz arī kriminālsodu (sīkāk šis jautājums aplūkots, runājot par sektām).

Lai reliģijas brīvība varētu pastāvēt, nepietiek to nostiprināt tikai kā konstitucionālu principu. Cilvēka tiesību un brīvību sekmēšanas un ievērošanas princips* nosaka nepieciešamību reliģijas brīvības tiesisko aizsardzību iestrādāt valsts likumos.

Vai mūsdienu Latvijā, pamatojoties uz visiem izdotajiem likumiem, jau iespējams nodrošināt Satversmē deklarētā reliģijas brīvības principa pareizu ievērošanu? Atbilde nav jāmeklē tikai likumos un normatīvajos aktos, kas tieši attiecas uz reliģiskajām organizācijam. Lai cik tas pirmajā brīdī liktos paradoksāli, reliģijas brīvību parasti aizsargā tie likumi, kas tieši neattiecas uz reliģiju. No otras puses, arī pret šīs brīvības nepamatotiem pārspīlējumiem, kas faktiski jau ir pretlikumīga darbība, var cīnīties tieši ar to krimināllikumu un administratīvo pārkāpuma normu palīdzību, kuros reliģija vispār netiek pieminēta.

Reliģijas brīvība var pastāvēt tikai tajās valstīs, kur šis princips tiek konsekventi un skaidri ievērots visā likumdošanā, ne tikai reliģisko organizāciju likumā vien, un kur indivīdi var gūt tiesas aizsardzību, ja viņu tiesības ir aizskartas. Ar likumdošanu Latvijā šajā ziņā viss ir kārtībā, bet, kā redzams no daudzajiem precedentiem, lielas grūtības ir ar likumu lietošanu praksē. Latvijas sabiedrības tiesiskās apziņas līmenis vēl ir zems, jo sevišķi — ar reliģisko dzīvi saistītajos jautājumos.

Noslēdzot apskatu par reliģijas brīvību un tās tiesiskajiem aspektiem, jāatzīmē, ka valsts nedrīkst iejaukties reliģiju strīdos. Valstij nepietiks ne spēka, ne līdzekļu, ne arī objektīvu kritēriju šādai darbībai. Neraugoties uz to, ka valsts iejaukšanās jebkurā gadījumā būs formāla un strīds tiks izskatīs virspusēji, tā neizbēgami būs spiesta pieņemt vienas reliģijas kritērijus un tad valsts nevarēs respektēt:

— visu pilsoņu vienlīdzību tiesas priekšā neatkarīgi no to reliģiskās piederības;

— visu reliģisko organizāciju vienlīdzību likuma priekšā (neatkarīgi no to mācības);

— reliģijas brīvības pamatidejas.

---

* Starptautiskajās tiesībās pastāv cilvēka tiesību un brīvību sekmēšanas un ievērošanas princips (*principle of respect of human rights*), kas nozīmē, ka cilvēktiesību aizsardzības universālās normas iekļaujamas nacionālajā likumdošanā. Valstu pienākums ir cienīt un ievērot cilvēka pamattiesības un brīvības neatkarīgi no rases, dzimuma, valodas un reliģijas. Tas nozīmē, ka cilvēka tiesības un brīvības ir jāievēro visās valstīs un attiecībā uz visiem cilvēkiem bez jebkādas diskriminācijas. Šim nolūkam starptautiskajos dokumentos tiek izstrādāti standarti (modeļi), pēc kuriem valstis veido nacionālo likumdošanu cilvēktiesību jautājumos.

Ja valsts iedziļināsies reliģijas lietās detalizēti un pamatīgi, cietīs visas reliģijas. Pragmatiskā pieeja nekavējoties nomainīs tradicionalitātes kritēriju, jo valsts pamatnostādne vienmēr izriet no tiesiskās stabilitātes un ekonomiskās attīstības idejas. Lai cik paradoksāli tas būtu, cietīs tieši tās reliģijas, kuras tiks atzītas par "derīgām", jo tieši tās valsts centīsies pārveidot par "policejiskām iestādēm".[14] Tāpēc uzskatu, ka nav citas izejas kā saprātīga kooperācija starp reliģiskajām organizācijām un valsti, kuras pilsoņi ir šo organizāciju pārstāvji. Galvenais, kas valstij jāņem vērā: *valsts ir nošķirta no Baznīcas, lai būtu objektīva*. Baznīca ir atdalīta no valsts, jo tās mācība ir pat spēcīgāka par valsts ideju. Baznīcai ir gigantisks potenciāls. Tieši šā potenciāla dēļ valstij nevis jānorobežojas no Baznīcas, jāuzceļ "Džefersona mūris" starp Baznīcu un valsti, bet gudri un saprātīgi jārisina sarežģītie valsts pārvaldīšanas uzdevumi, kas skar reliģiju, reliģiskas organizācijas, to biedrus un tiem piemītošo brīvību.

[1] *Murphy J. G., Colehan J. L.* Philosophy of Law. — London: 1990. — P. 27.

[2] *Tilberg C. W.* Religious Liberty. — New York: Board of Social Ministry Lutheran Church in America, 1968. — P. 5.

[3] *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. — R.: AMNIS. — 1998. — 43. lpp.

[4] *Jānis Pāvils II.* Iemiesošanās noslēpums // Solis. — 1999. — 5.—11. febr.

[5] *Brumanis A. Ā.* Kristīgā sabiedrības mācība. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — 122.—123. lpp.

[6] *The Models of the Church — State Relations of the Western European Countries and USA.* — International Academy for Freedom of Religion and Belief/ International Association of Religious Freedom / Council on Religious Freedom / International Commission on Freedom of Conscience / Ukranian Religion Researchers Association/ Law and Religioun Center of Emory University, Religious Studies Department of the Philosophy Institute of Ukranian NAS. — Kiev, 1996.

[7] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. 100.

[8] *Robinson J.* International Protection of Minorities: A Global View// 1 Israel Yearbook on Human Rights. — 1991. — P. 61—91.

[9] Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām, 18. pants/ Pieņemts ANO Ģenerālās Asamblejas XXI sesijā 1966. gada 16. decembrī. Konvencija spēkā stājās 1976. gada 23. martā .

[10] Skat., piemēram, *American Convention on Human Rights (65 Am. J.Int'l L. 679, 684 (1971),* Principle VII of the 1975 *Final Act of the Helsinki Conference on Security and Co-operation in Europe (14 I.L.M. 1292, 1295 (1975)*, Article 8 of the 1981 *African Charter on Human and Peoples' Rights (21 I.L.M. 59, 60 (1982).* uct.

[11] Diena. — 1998. — 29. okt.

[12] *Reynolds v. state /98 UNITED STATES 145 (1878)*

[13] *Wisconsin v. Yorder (406 U.S. 2055).*

[14] Тихонравов Ю. В. Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез". — 1998. — С. 115.

III. Īss atskats Latvijas valsts, reliģiju un to savstarpējo attiecību senākajā un jaunākajā vēsturē

1. Latvijas valsts un Baznīcas attiecību attīstība līdz PSRS okupācijai

Lai izvērtētu valsts un Baznīcas attiecības Latvijā, nepieciešams nedaudz ielūkoties arī mūsu reģiona valstisko veidojumu senākajā vēsturē. Nebūt nepretendējot uz eksperta lomu joprojām aktīvi diskutētajos jautājumos Latvijas un senās Livonijas vēsturē, gribu vērst lasītāju uzmanību uz jautājumiem, kas varētu palīdzēt skaidrāk saredzēt problēmas valsts un Baznīcas, kā arī dažādu vietējo Baznīcu savstarpējās attiecībās, un ierosināt pozitīvu, konstruktīvu šo problēmu risinājumu meklējumus. Aplūkojot ar vēstures interpretāciju saistītos jautājumus, gribētu palikt tiesību teorijas un prakses jautājumu lokā, tāpēc man ir svarīgi ņemt vērā jau esošo sabiedrisko domu (arī viedokļu konfrontāciju) attiecībā uz vēsturiskajiem notikumiem. Vai vēl labāk — pamatoties uz avotiem, kas veido, uztur un arī maina sabiedrisko domu. LR Naturalizācijas pārvalde 1996. gadā izdevusi Jāņa Taurēna grāmatu "Latvijas vēstures pamatjautājumi. Valsts konstitucionālie principi" — oficiāli atzītu mācību līdzekli Latvijas pilsonības pretendentam. Tātad tā lielā mērā ir Latvijas valsts oficiālās attieksmes izpausme attiecībā uz tās vēsturi. Šī grāmata ir laba tāpēc vien, ka pirmo reizi pēc vairāk nekā piecdesmit gadu ilgās, plašāk raugoties — jau no XVIII gadsimta iedibinātās — klaji prokrieviskās Latvijas vēstures falsifikācijas tā patiesi atklāj visus galvenos notikumus senajā Livonijā līdz pat baznīcvalsts sabrukumam[1] un arī vēlāko mūsu tautas vēsturi — gan sadalītības periodā starp savstarpējos karos iesaistītajām kaimiņu lielvalstīm, gan Krievijas impērijas jūgā[2], kā arī tautas neatkarības centienus un Latvijas pirmās brīvvalsts nodibināšanu. Protams, arī tālākos notikumus, kas faktu ziņā atspoguļoti precīzi un samērīgi, taču, runājot par šo relatīvi jaunāko notikumu interpretāciju, gan jāteic — jo tuvāk mūsdienām, jo vairāk diskusiju tā izraisa. Iepriecinoši, ka arī Latvijas reliģiskās dzīves aspekti J. Taurēna grāmatā atspoguļoti objektīvi.[3]

Pieminēts arī fakts, ka "XVI gadsimta beigās un XVII gadsimtā parādījās raganu prāvas un tika praktizēta raganu dedzināšana".[4]

Šās grāmatas kontekstā gribētu dziļāk ielūkoties ar reliģiju saistītajos līdz šim mazpazīstamajos faktos. Tāpēc lasītājam, kurš dziļāk gribētu spriest par valsts un Baznīcas attiecību problēmām, ieteicams izlasīt arī tādas grāmatas kā Julijana kardināla Vaivoda "Katoļu Baznīca Latvijā" un Heinriha Stroda "Latvijas katoļu baznīcas vēsture 1075.—1995." (šās grāmatas īpašā nozīme saistīta ar attīrīšanos no padomju laiku priekšstatiem).* Labi zināt arī Latvijas tradicionālo Baznīcu skatījumu uz savas konfesijas vēsturi Latvijā, kas sīkāk būs iztirzāts šās grāmatas V nodaļā "Latvijas tradicionālās konfesijas un strīds par tradicionalitāti". Arī tas ir labs veids, kā sakārtot valsts un Baznīcas attiecības un veicināt Baznīcu savstarpējo dialogu. Jāsaka, ka mūsdienu Latvijā valda laba saprašanās starp tradicionālajām reliģijām un kristīgajām konfesijām.

Pēc ilgstošas Latvijas teritorijas sašķeltības, kad tās atsevišķās daļas bija pakļautas dažādu konfesiju ietekmei, XVIII gadsimta beigās visa Latvijas teritorija nonāca Krievijas impērijas sastāvā un priekšrocības tika piešķirtas pareizticīgo Baznīcai.

Tie, kas nebija pareizticīgie (ne arī luterāņi un katoļi), varēja legalizēties tikai pēc cara 1905. gada 17. aprīlī izdotā ukaza *Par iecietības pret dažādām ticībām pamatu nostiprināšanu* un 1906. gada 17. oktobrī izdotā ukaza *Par vecticībnieku un sektantu draudžu dibināšanas un darbības kārtību.*[5] Latvija gan tai laikā vairāk bija aizņemta ar "melnās sotņas" briesmu darbiem nekā ar reliģiskas dabas jautājumu risināšanu.

Laika posmā no 1914. gada līdz 1919. gadam par unikālu notikumu var atzīt Pētera Stučkas valdības 1919. gadā 20. februārī izdoto dekrētu Par Baznīcas šķiršanu no valsts un skolas šķiršanu no Baznīcas (faktiski šis dekrēts bija analogs Krievijas SFPR Tautas Komisāru Padomes 1918. gada 23. janvāra dekrētam), ar kuru tika pasludināts apziņas brīvības princips, bet vienlaikus tika likvidētas arī visas reliģiskās tradīcijas valsts dzīvē. Šajā laikā lielinieki centās "salauzt veco, lai uz drupām uzceltu jauno", sākdami sarkano teroru pret garīdzniecību kā šķiru.[6] Lielinieki uzskatīja Baznīcu un tās darbiniekus par citas sabiedriskās iekārtas aizstāvjiem un apkaroja viņus dažādiem, bieži vien varmācīgiem, nesaudzīgiem līdzekļiem. Mācītājus, kas bija piedalījušies politiskajā dzīvē, vai tos, kuriem bija augsts sabiedriskais stāvoklis, lielinieki arestēja un vai nu notiesāja kā kontrrevolucionārus, vai arī ieslodzīja cietumos kā vērtīgus ķīlniekus. Par laimi, šis asiņainā ateisma laiks nebija ilgs. Latvija izdzina lieliniekus un bermontiešus un ieguva neatkarību.

Pēc neatkarības atgūšanas Latvijas Satversmes sapulces deputāti 1921. gadā vienbalsīgi (ar nelieliem iebildumiem pret formulējumu) atbalstīja Satversmes projekta 109. pantu: "Visiem pilsoņiem Latvijā ir pilna apziņas, ticības un kulta brīvība. Valsts aizsargā kulta izteiksmes brīvību, ciktāl šī izteiksme nerunā pretim pastāvošiem

* Par Livonijas kristianizāciju un ar to saistīto notikumu apskats atrodams arī Liepājas katoļu bīskapa Ā. A. Brumaņa lekciju kopsavilkumā "Livonijas valsts laikā".

likumiem par sabiedrības mieru un kārtību." Diemžēl Satversmes Cilvēktiesību sadaļu toreiz nepieņēma. To pieņēma tikai 1998. gadā, un iepriekšminētā doma ir iekļauta Satversmē, tikai citā kvalitātē, kas, manuprāt, ir pat labāka par 1921. gadā formulēto, atbilstošāka mūsdienu izpratnei un starptautiskajiem cilvēktiesību principiem.

1923. gadā pirmās Saeimas Publisko tiesību komisijas deputāts P. Šīmanis izstrādāja arī likumprojektu par Baznīcas nošķiršanu no valsts, kurā atšķirībā no apspriestā Satversmes 2. daļas projekta (pieminētais 109. pants) netika paredzēta *apziņas brīvība,* bet tikai *ticības brīvība,* daudzos projekta paragrāfos bija iekļauta cieša Baznīcas sadarbība ar valsts institūcijām. Projektā bija noteikts, ka katra konfesija var aplikt draudzes locekļus ar nodokļiem, kurus iekasēt uzticētu valsts nodokļu iestādēm. Projekts tika noraidīts, un 1924. gadā šajā pašā Saeimas komisijā tika iesniegts Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldē izstrādātais likumprojekts likums Par Baznīcām un citām reliģiskajām organizācijām"[7], kurā vispār nebija ietverts formulējums par Baznīcas nošķiršanu no valsts. Kreisi noskaņoto partiju pārstāvji — sociāldemokrāti un komunisti Saeimas Publisko tiesību komisijā bloķēja šā likumprojekta tālāko virzību. Jautājums tika "aprakts" uz visiem laikiem. Domāju, ka to joprojām var uzskatīt par labu alternatīvu 1998. gadā pieņemtās Satversmes 8. nodaļas "Cilvēka pamattiesības" 105. pantam, kurā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu un to nevar atsavināt piespiedu kārtā. Atsavināšana iespējama tikai izņēmuma gadījumos, pamatojoties uz likumu, un pret taisnīgu atlīdzību. Taču pieļauju — reliģisko organizāciju vadītāji oponētu, ka tas nozīmē iespēju valstij manipulēt ar "izņēmuma gadījumiem", gluži tāpat kā ar Satversmes 81. pantu.

Kopš XVI gadsimta Latvijā pastāv jūdaisms.

XIX gadsimta otrajā pusē Latvijā bez vienotās Evaņģēliski luteriskās Baznīcas bija izveidojušās arī citas protestantu draudzes, piemēram, septītās dienas adventisti, kas darbojās visai aktīvi, un arī tolaik viņiem bija nesaskaņas ar lielākajām konfesijām, pret kurām tie regulāri pauda neiecietīgu, agresīvu attieksmi. Tas izraisīja gluži likumsakarīgas sekas no lielo konfesiju aizstāvjiem valsts izpildaparātā. Adventistus Latvijā 20.—30. gados uzskatīja par sabiedrībā asimilizējušos sektu, tomēr iekļāva Civillikumā kā konfesiju, kura ir tiesīga laulāt. Attīstījās arī metodistu organizācija, kas pašlaik uzskata sevi par tiesīgu pretendēt uz tradicionālas konfesijas statusu Latvijā. Metodisti Latvijā parādījās tikai XX gadsimta sākumā, taču aktīvi sāka darboties un iekļuva to konfesiju skaitā, kam saskaņā ar 1937. gada Civillikumu tika piešķirtas laulāšanas tiesības ar juridiskām sekām. Par tradicionālu konfesiju Latvijā nostiprinājās baptisti. Kaut arī organizācija ir mazskaitlīga un saskaldīta, pašlaik tā ieņem pienācīgu vietu starp citām Latvijas lielākajām denominācijām. Jāpiezīmē, ka atšķirībā no adventistiem savu statusu tā ieguvusi tieši ar saticīgumu un uzticību Latvijas brīvvalsts idejai. Pareizticīgo Baznīca brīvvalsts laikā bija patstāvīga saimnieciskajās, izglītības un administratīvajās lietās.[8] Latvijas brīvvalsts laikā bija aktuāli arī sektu jautājumi. Dažas sektas, kas mūsdienās ienāk Latvijā (piemēram, "Jehovas liecinieki" un "Kristīgā zinātne"), centās nostiprināties Latvijā arī toreiz. Tieši tāpat kā tajos laikos, arī tagad

valsts un Baznīcas atbildīgā kontaktstruktūra (toreiz — Iekšlietu ministrija, tagad — Tieslietu ministrija) bija spiesta sniegt paskaidrojumus ASV pārstāvjiem un Latvijas Ārlietu ministrijai sakarā ar šo kustību pārstāvju sūdzībām starptautiskajās institūcijās.

Latvijas brīvvalsts laikā bija vienots likums par reliģiskām organizācijām, kā arī katrai atsevišķai reliģiskai savienībai pastāvēja savs specifisks likums. Pārlūkosim būtiskākās tiesību normas, kas tajā laikā bija citādas nekā pašlaik Latvijas valstī. Jāpaskaidro, ka specifiskie konfesiju likumi — gan likumu , gan noteikumu veidā — tika izdoti Satversmes 81. panta kārtībā. Tas notika tāpēc, ka 1934. gadā pie varas nāca autoritārais režīms un Saeima tika atlaista. Kad K. Ulmanis kļuva par Valsts un Ministru prezidentu, viņš Ministru kabineta sagatavotos likumprojektus parakstīja kā likumus. Kā zināms, likumus Ministru kabinets nepieņem, tos pieņem Saeima. Ministru kabinets var pieņemt tikai noteikumus. Tāpēc dažu konfesiju dzīvi regulēja jau minētie Ministru kabineta noteikumi, bet citu — Ulmaņa parakstītie likumi. Lai lasītājam nerastos nepareizs priekšstats par tā laika valsts iekārtu, gribu teikt, ka Ulmaņa nodibinātajā autoritārajā režīmā valsts pārvaldes un likumdošanas institūcijas neapšaubāmi darbojās ātrāk un labāk nekā Saeimas pirms tam. Par to liecina ne tikai pieņemtie likumi attiecībā uz konfesijām, bet arī Civillikums, kas tika pieņemts pēc 1934. gada un tiešām ir Latvijas juristu meistardarbs. Tas atbilda tolaik pasaulē valdošajam totalitārisma garam. Arī 1935. gada 14. februārī K. Ulmaņa izdotajā likumā Par vecticībnieku draudzēm iekļauta norma, ka iekšlietu ministrs, kura kompetencē ir valsts un Baznīcas attiecību kārtotājs (tolaik — Garīgo lietu pārvalde), izdod instrukciju likuma ieviešanai dzīvē.

Par katoļiem — senāko Latvijas konfesiju — varētu stāstīt daudz. Minēšu tikai īsu izvilkumu no katoļu arhibīskapa J. Pujata vēstules "Īsumā par Katoļu Baznīcas devumu latviešu tautai gadsimtu ritējumā", kas rakstīta pēc Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta pieprasījuma 1997. gada 14. novembrī. Tajā aprakstīti apstākļi pagājušajā gadsimtā: "Carisms žņaudza Latgales latviešus, aizliedzot bērniem skolās pat sarunāties latviski; tai laikā dievnami bija vietas, kur skanēja latviešu valoda. Latgalē tie bija priesteri, kas, carismam sabrūkot, vadīja kustību par Latgales apvienošanu ar pārējiem Latvijas novadiem. Vēl jāatzīmē, ka pirmās latviešu valodā iespiestās grāmatas ir katoļu katehisms, ko iespieda Viļņā 1585. gadā, un luterāņu katehisms, ko iespieda 1586. gadā Kēnigsbergā (tagad Kaļiņingrada). Abas grāmatas bija iespiestas gotu burtiem."

Latvijas pareizticīgo konfesijas darbību regulējošajos Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos noteikumos Par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli (5. pants) teikts, ka Baznīcas virsgans (arhibīskaps) *ir pilnīgi neatkarīgs no jebkādas ārpus Latvijas pastāvošās Baznīcas varas.*[9] Noteikumu 10. pantā skaidri redzama jau tolaik sāktā Latvijas valsts attīstības tendence reliģiskajos jautājumos — ceļš uz vispārēju toleranci: "Pareizticīgajai Baznīcai ir tiesības dibināt pareizticīgo biedrības un savienības ar tādām pašām tiesībām kā pārējām valsts atzītām biedrībām un savienībām saskaņā ar likumu par biedrībām." "Valdības Vēstnesī" 1928. gada 22. augustā publicētajos Latvijas Republikas

Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos noteikumos līdzīga satura norma (9. pants) ir arī par evaņģēliski luteriskās Baznīcas stāvokli. Dažas denominācijas darbojās pēc atsevišķiem noteikumiem, pārējās — kā biedrības, bet pat šīm dažām "izredzētajām" denominācijām, ja tās vēlējās vēl kā citādi izpausties, ļāva darboties kā asociācijām jeb sabiedriskajām organizācijām (tolaik — biedrībām). Attieksme bija apdomāta un izsvērta. Pašlaik par dažām konfesiju dibinātajām organizācijām jāsaka — likumā Par reliģiskajām organizācijām un to savienībām iekļautais *iestādes* jēdziens nav piemērots, lai izsmeltu visas atbilstošās konfesijas dibinātās organizācijas iecerētās sabiedriskās aktivitātes. Ulmaņa valdīšanas laikā izdotajos noteikumos (16. pants) skaidri redzama valstī dominējošā pietāte pret Baznīcu iekšējiem jautājumiem, piemēram, pret iekšējiem Baznīcu tiesu veidojumiem — *garīgajām tiesām*: "Garīdznieki, kuri ar tiesas spriedumu nosodīti uz ieslodzījumu, izcieš sodu klosterī. Pārējos gadījumos par vainīgiem atzītie garīdznieki izcieš sodu līdzīgi citiem notiesātajiem pēc tam, kad kanoniskā garīgā vara viņiem atņēmusi garīgo amatu."[10] Iepriekšminēto normu 1935. gadā Ulmaņa režīms iekļāva pārveidotajos noteikumos par pareizticīgajiem. Latvijas brīvvalsts laikā pie Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes tika izveidota Vecticībnieku pārstāvju padome. Vecticībnieki paši izveidoja pamatlikuma projektu par vecticībnieku kopienām.[11] Projektu mazliet pielaboja un papildināja. 1934. gada 14. februārī pieņēma likumu Par vecticībnieku kopienām, kas nodrošināja vecticībnieku saimniecisko un reliģisko patstāvību. Likums stājās spēkā pēc gada un līdz ar to tika atcelts 1906. gada 17. oktobra likums Par vecticībnieku un sektantu draudžu nodibināšanas kārtību un par to draudžu locekļu tiesībām un pienākumiem (Lik. krāj. 17228). Neanalizējot sīkāk šo specifisko likumu, tomēr pieskarsimies dažām tā niansēm. 1935. gada vecticībnieku likuma 11. panta piezīmē bija noteikts, ka, ja vecticībnieku garīgajam vadītājam, kas ievēlēts pirms šā likuma spēkā stāšanās, nav piemērotas izglītības un viņš neprot valsts valodu, ir jāpieņem sekretārs, par kura darbību atbild pats garīgais vadītājs. Starp citu, šo sekretāru apstiprināja Garīgo lietu pārvalde. Draudze varēja lemt arī par garīgā vadītāja atlaišanu, taču *šādam lēmumam bija spēks tikai pēc Garīgo lietu pārvaldes apstiprinājuma.* Garīgo lietu pārvalde noteica arī garīgo vadītāju izglītības cenzu. Likuma 5. pantā tika iekļauts nosacījums, ka draudzes padomes locekļus apstiprina Garīgo lietu pārvalde. Likumā (1. pants) bija noteikts, ka vecticībniekiem ir tiesības dibināt draudzes, "kas reģistrējamas Garīgo lietu pārvaldē". Saskaņā ar 9. pantu *draudzi varēja dibināt ne mazāk kā simt pilsoņu,* kas sasnieguši 25 gadu vecumu.

Jaunas draudzes dibinātāju lielais skaits izrietēja no toreizējā vecticībnieku skaitliskā sastāva. Arī mūsdienās, deviņdesmitajos gados, Latvijā dzīvo ap 90 000 vecticībnieku (no 225 000 krievu tautības iedzīvotājiem valstī; lielākā daļa dzīvo Latgalē). Rīgā vien dzīvo 10 656 vecticībnieki...

1920. gadā Latvijā no 100 000 pareizticīgajiem 43 000 bija latvieši, bet 53 000 — krievi. 1925. gadā 53 396 pareizticīgie bija latvieši (31,87% no kopējā pareizticīgo skaita), bet 103 838 — krievi (61,98% no kopējā pareizticīgo skaita).[12] 1925. gadā Latvijā bija 1895 adventisti, 1930. gadā — 2395, bet 1934. gadā — 2950, kas darbojās 59 draudzēs.[13] Latvijas brīvvalsts laikā valsts rūpējās par to, lai konfesijas, sašķeļoties nelielās (10 cilvēku)

reliģiskās organizācijās, nenonāktu iekšējā konflikta situācijā, kā tas notiek mūsdienās, 90. gados. Pilnīgi droši var apgalvot, ka pirmskara Latvijā veidojās pievilcīgs, humāns un saprātīgs valsts reliģiskās politikas modelis, ko brutāli likvidēja krievu okupācija.

Septītās dienas adventistu draudzes darbojās, pamatojoties uz LR Satversmes 81. panta kārtībā izdotajiem noteikumiem Par septītās dienas adventistu draudzēm.[14] Šie noteikumi pret adventistiem bija stingri, to 13. pantā bija teikts: "Par katru draudžu savienībā jaunuzņemtu draudzi savienība paziņo Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldei. Katra gada sākumā savienība piesūta Garīgo lietu pārvaldei sarakstu un ziņas par sludinātājiem un draudzēm, kuras pieder pie savienības." Vēlāk, K.Ulmaņa režīma laikā, pārveidotajos noteikumos (14. pants) teikts, ka iekšlietu ministrs izdod instrukciju šo noteikumu piemērošanai. [15]

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas veco konsistoriālkārtību Latvijas Pagaidu valdības Iekšlietu ministrija apstiprināja 1919. gada 28. augustā, bet 1919. gada 23. septembrī izdeva Pagaidu noteikumus par evaņģēliskām luterāņu konsistorijām,[16] ar kuriem atcēla patronātus, kas apvienoja draudzes, veidojot pārstāvniecības un pārvaldes institūciju, un piešķīra to tiesības un pienākumus pašām draudzēm un to pārstāvjiem. 1920. gada 1. oktobrī Latvijas valdība ar speciāli izdotiem noteikumiem likvidēja Kurzemes konsistoriju un Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas pārvaldīšanu uzdeva Vidzemes konsistorijai.[17] Šā pasākuma mērķis bija mācītājmuižu un baronu zemju ekspropriācija; tādā veidā tika izskausta juridiskā pēctecība attiecībā uz mācītājmuižām, kas bija palikušas bez īpašnieka. (Latvijas Ministru kabinets 1919. gada 26. decembrī bija izdevis Pagaidu noteikumus par evaņģēlisko luterāņu konsistorijām, kuros bija teikts, ka 1832. gada likums paliek spēkā.[18] Šis baznīclikums nebija zaudējis spēku arī pēc 1919. gada 5. decembra Tautas Padomes likumu pieņemšanas — par agrāko Krievijas likumu atstāšanu spēkā tiktāl, cik tie nav pretrunā ar jaunajiem likumiem, ar Latvijas valsts iekārtu un Tautas Padomes platformu.)

Ar Ministru kabineta 1919. gada 26. decembra noteikumiem tika noteikta luteriskās Baznīcas amatpersonu ievēlēšanas kārtība un Iekšlietu ministrijas tiesības apstiprināt konsistorijas izstrādāto nolikumu par draudžu iekārtu. Ministru kabineta pagaidu noteikumi balstījās uz nepilnīgu Baznīcas un valsts nošķiršanas principu; Baznīca it kā varēja brīvi rīkoties, bet bija nepieciešama tās rīcības saskaņošana ar valsts institūcijām (līdz ar to faktiski pastāvēja valsts tiesības iejaukties Baznīcas iekšējās lietās). Tieši uz šā pamata 1920. gada 1. oktobrī iekšlietu ministrs varēja likvidēt Kurzemes konsistoriju un likt pildīt tās funkcijas Vidzemes konsistorijai, kas tad arī sāka pārvaldīt luterāņu Baznīcu visā valsts teritorijā.[19] Savukārt baznīcas ierēdņi pēc 1922. gada 5. janvāra noteikumiem Par Vidzemes Evaņģēliski luteriskās konsistorijas likvidēšanu un Evaņģēliski luteriskās Baznīcas pārvaldīšanu kļuva par valsts ierēdņiem (1. pants).[20] Sinodi sasauca iekšlietu ministrs, kam bija tiesības atcelt Baznīcas Virsvaldes lēmumus.[21]

Izglītības jautājums vienmēr bijis aktuāls reliģisko konfesiju un valsts attiecībās. XX gadsimta 30. gadu vidū Latvijā ticības mācība bija obligāta visiem skolēniem.

Valsts Baznīcai atļāva pārraudzīt tikai tās mācīšanas kvalitāti. Izglītības ministrija kopā ar Baznīcu pārstāvjiem izstrādāja apmācības programmu.[22] Jāatzīst, ka tajā laikā Latvijas brīvvalsts valdība centās pārņemt ciešākā kontrolē visu augstākās izglītības vadību.[23]

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē Pareizticīgā Baznīca 1937. gada 1. jūlijā nodibināja Pareizticīgo nodaļu, bet pēc gada universitātē tika atvērta Romas katoļu teoloģijas fakultāte. Valdība ik gadu pabalstīja Katoļu garīgo semināru, piešķirot tam līdzekļus no sava budžeta. Līdz ar to arī Latvijas pareizticīgo Baznīcas un Latvijas katoļu Baznīcas provinces augstāko darbinieku sagatavošanu uzņēmās Latvijas Universitāte.[24]

[1] *Taurēns J.* Latvijas vēstures pamatjautājumi: Valsts konstitucionālie principi. — R.: Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvalde, 1996. — 23. — 46. lpp.

[2] Turpat, 47 — 77. lpp.

[3] Turpat, 176 — 181. lpp.

[4] Turpat, 181. lpp.

[5] Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna 1997. gada 14. novembra vēstule nr. 391 Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta lietvedībā reģistrēta ar nr. 15-2.5/123 1997. gada 14. nov.

[6] *Reliģija. Vēsture. Dzīve. Reliģiskā dzīve Latvijā.* — R.: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūts, 1993.

[7] *Adamovičs L.* Reliģiskā dzīve Latvijas evaņģēliskā baznīcā valsts pirmajos pastāvēšanas gados. — R.: Ausma, 1926. — Nr. 3. —110.— 111. lpp.

[8] Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas. — 18. burtnīca. — 2853. lpp

[9] *Bīlmanis A., galv. red.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. — R.: a/s Golts un Jurjāns, 1928.

[10] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 11. okt.

[11] Valdības Vēstnesis. — 1935. — 19. febr.

[12] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927.—1928. — 20951. — 20952. sleja.

[13] Turpat, 20954. — 20955. sleja.

[14] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 2. nov.

[15] Valdības Vēstnesis. — 1935. — 19. febr.

[16] Valdības Vēstnesis. — 1919. — 26. sept.

[17] Noteikumi par Kurzemes evaņģēliskās luterāņu konsistorijas atcelšanu// Valdības Vēstnesis. — 1920. — 29. okt.

[18] Valdības Vēstnesis. — 1919. — Nr.47.

[19] Valdības Vēstnesis. — 1920. — Nr.248.

[20] Valdības Vēstnesis. — 1922. — Nr.8.

[21] *Freijs A.* Par svēto un labo. — R.: a/s Valters un Rapa, 1936. — 81. lpp.

[22] *Bērziņš R., Vidbergs S., red.* Pieci gadi. 1934. — 1939. — R.: Pagalms, 1939. — 39. lpp.

[23] *Gills N.* Evaņģēliski luteriskā Baznīca Latvijā (1918. — 1940.). — R., 1940.

[24] *Vaivods J.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — 243. lpp.

2. Likums Par reliģiskām apvienībām un to savienībām (1934. g.)

Legem brevem esse oportet (lat.) — likumam jābūt īsam.

1934. gada 13. decembrī Latvijas Ministru prezidents K. Ulmanis parakstīja likumu Par reliģiskām apvienībām un to savienībām. Likums aizpildīja robu, kas pastāvēja iepriekš. Līdz tam reliģiskās organizācijas, par kuru darbību nebija īpaši pieņemtu Ministru kabineta noteikumu, darbojās uz likuma Par biedrībām pamata, jo nebija atsevišķa likuma par reliģiskām organizācijām. Līdz ar jaunā likuma spēkā stāšanos tika atcelti likuma Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām noteikumi, ciktāl tie attiecās uz reliģiskām apvienībām, kā arī tā paša likuma 4. panta otro daļu. Gribētu pievērst uzmanību, ka nav nejaušība vai sakritība, ja apvērsumā uzvarējušais K. Ulmanis, nosūtījis uz kūdras purviem un citādā veidā izolējis savus oponentus, pievērsa uzmanību reliģijām. K. Ulmanis bija gudrs vīrs, kas saprata, ka reliģija ir sava veida ideoloģija un reliģisko organizāciju vadītāji nav tikai administratīvas personas, bet zināmā mērā arī ideologi, kuri saviem piekritējiem spēj iedvest ne tikai patīkamu Ziemsvētku vai Lieldienu noskaņu.

Likumu pieņemot, tika pasludināta pārreģistrācija (gluži tāpat, kā tas notika, pieņemot Reliģisko organizāciju likumu 1995. gadā). Visām reliģiskajām apvienībām, kas līdz šā likuma izdošanai bija reģistrētas Garīgo lietu pārvaldē jeb darbojās uz apgabaltiesā reģistrēto statūtu pamata, triju mēnešu laikā pēc likuma spēkā stāšanās vajadzēja pārreģistrēties Garīgo lietu pārvaldē, mainīt un papildināt savus statūtus saskaņā ar likumu. Apvienības, kuru pārreģistrēšanās lūgumi tika noraidīti vai kuras nebija iesniegušas attiecīgos pārreģistrēšanās lūgumus noteiktā laikā, tika likvidētas (22. pants). Jāpiezīmē, ka *likums neattiecās uz tradicionālajām konfesijām — katoļiem, luterāņiem, pareizticīgajiem, vecticībniekiem, adventistiem un baptistiem (23. pants), jo tās darbojās uz atsevišķu likumu pamata.*

Likums noteica, ka reliģisku apvienību var dibināt vienādu ticējumu piekritēji (1. pants). Par reliģiskas apvienības mērķi tika noteikts — "dot saviem piekritējiem iespēju izpildīt sava kulta prasības un rūpēties par savu locekļu reliģisko un tikumisko audzināšanu". Apvienības, kas tika minētas 1934. gada likumā, var pielīdzināt pašlaik atzītajām draudzēm saskaņā ar spēkā esošo Reliģisko organizāciju likumu. Gluži tāpat kā pašlaik, arī tad desmit "vienādu ticējumu piekritēju" grupas varēja apvienoties savienībās. Apvienību un savienību darbība un mērķi nedrīkstēja būt pretrunā ar valsts likumiem. Apvienības un to savienības, tāpat kā tagad, darbojās uz statūtu pamata (3. pants). Līdz ar reģistrēšanu Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldē tās ieguva juridiskas personas tiesības (5. pants). Garīgo lietu pārvaldei statūtus vajadzēja reģistrēt vai noraidīt divu mēnešu laikā no reģistrācijas pieteikuma iesniegšanas dienas. Garīgo lietu pārvalde

varēja nereģistrēt vai slēgt jau pastāvošās apvienības, ja to mācība apdraudēja valsts drošību, pilsoņu veselību, tikumību, mieru vai kārtību (16. pants). Tas pats attiecās uz tādām reliģiskām organizācijām, kuru mācības vai reliģiskās ceremonijas aizliedza Sodu likums. Būtiskākā atšķirība, kuru vajadzētu atjaunot mūsdienās izdotajā Reliģisko organizāciju likumā, ir toreizējā likuma Par reliģiskajām apvienībām un to savienībām 6. panta nosacījums, ka *reliģisku apvienību var nodibināt ne mazāk kā 50 pilngadīgas un pilntiesīgas personas. Dibinātājiem jābūt Latvijas pilsoņiem.*

Starp citu, toreizējā likumā Par reliģiskajām apvienībām un to savienībām bija arī citi noteikumi, par kādiem mēs šodien varam tikai sapņot... Tolaik pie reliģiskas apvienības varēja piederēt ikviens pilsonis (12. pants), bet vēlēšanu tiesības apvienības sapulcēs bija tikai tiem, kas bija sasnieguši 21 gada vecumu un nav bijuši ar tiesas spriedumu ierobežoti tiesībās. Reliģisku apvienību un savienību amatpersonām — pārvaldes locekļiem un sludinātājiem — vajadzēja būt pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, ne jaunākiem par 25 gadiem. Viņiem bija jāprot lasīt un rakstīt valsts valodā. Amatus nedrīkstēja ieņemt par maksātnespējīgām atzītas un cietumsodu saņēmušas personas, bet, ja tādas būtu ievēlētas, Garīgo lietu pārvaldei bija tiesības tās no amata atcelt. Minētās amatpersonas stājās amatā pēc apstiprināšanas Garīgo lietu pārvaldē. Piekrītu — barga kontrole, taču, ja tagad, pēc operatīvās informācijas ziņām, vairāki jauno reliģisko kustību ("Glābšanas klints", "Dieva draudzes" un citu) vadītāji ir daudzkārt par krimināInozie gumiem sodu izcietušas personas, vai tā ir labāk? Nedomāju vis.

Ko reliģiskajām organizācijām saskaņā ar 1934. gada likumu Par reliģiskām apvienībām un to savienībām vajadzēja norādīt savos statūtos? Likuma 9. pantā noteikts, ka jānorāda:

— apvienības nosaukums, mērķi un darbības vieta;

— pamatmācība;

— vai apvienība paredz sludinātājus vai garīgos vadītājus, kāda ir viņu ievēlēšanas kārtība, kādai jābūt viņu izglītībai, un kādi ir viņu pienākumi;

— vai apvienība paredz nodaļas;

— valdes locekļu skaits, viņu ievēlēšanas un pilnvaru termiņš, valdes kompetence un atrašanās vieta;

— pārējo apvienības noteikto vadības orgānu dalībnieku skaits un sasaukšanas kārtība, kompetence, vēlēšanu un lēmumu pieņemšanas kārtība, kā arī šo orgānu dalībnieku pilnvarojuma termiņš;

— apvienības locekļu iestāšanās un izstāšanās kārtība;

— apvienības vai savienības līdzekļi;

— likvidācijas kārtība.

Ja statūtos bija paredzētas apvienības nodaļas, apvienībai par to nodibināšanu bija jāziņo Garīgo lietu pārvaldei atzīmēšanai reģistrā.

Pašreizējā likumā tas nav noteikts, un bieži gadās, ka struktūrvienības netiek apzinātas. Piemēram, Rīgas "Jaunajai paaudzei", ko 1991. gadā nodibinājušas desmit personas, 1998. gadā Rīgā bija jau vairāk nekā simt šūniņu jeb struktūrvienību.

Garīgo lietu pārvalde atšķirībā no pašreizējā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta bija tiesīga: atstādināt no amata nelikumīgi ievēlētās apvienības amatpersonas un

uzdot sarīkot jaunas vēlēšanas, atcelt nelikumīgus vai statūtiem neatbilstošus sapulces lēmumus un uzdot attiecīgajam pārvaldes orgānam vēlreiz sasaukt sapulci, paredzot darba kārtībā tos jautājumus, kuros nelikumīgie vai statūtiem pretējie lēmumi pieņemti. Saskaņā ar 1934. gada likumu (19. pants) reliģiskām apvienībām un to savienībām divu nedēļu laikā bija jāpaziņo Garīgo lietu pārvaldei (arī pilsētas prefektam vai apriņķa priekšniekam) sava atrašanās vieta. Tas pats bija jādara, arī ja darbības laikā tika mainīta atrašanās vieta. Katra gada 15. janvārī bija jāsniedz Garīgo lietu pārvaldei pārskata paraugs par savu darbību. Paraugu apstiprināja Garīgo lietu pārvalde. Reliģiskajām organizācijām likvidējoties, par to divu nedēļu laikā vajadzēja paziņot Garīgo lietu pārvaldei (21. pants), kas šīs ziņas publicēja "Valdības Vēstnesī". Publikācijas izdevumus sedza pašas apvienības vai savienības (21. pants).

Iekšlietu ministram saskaņā ar likuma 24. pantu vajadzēja izdod instrukciju likuma pielietošanai.

3. Instrukcija pie likuma Par reliģiskām apvienībām un to savienībām (1935. g.)

> Mērķis attaisno līdzekļus! Vilcināšanās var izvērsties par jebko, jo laiks atnes kā labu, tā arī ļaunu. Tas, kurš nemāk paukot, novedīs no ceļa arī pieredzējušu paukotāju. Laba, uzticama un pamatīga ir tā aizsardzība, kas ir atkarīga no tevis paša un tavas varonības.
>
> *N. Makjavelli*

Šajā nodaļā gribu runāt par reliģijas attiecībām ar politiku vai, precīzāk, par politikas ietekmi uz reliģiju. Un vēl par to, ka ne tikdaudz likumi, ko pieņem valsts (reizēm tiem ir gluži deklaratīvs raksturs), bet gan likumus skaidrojošās normas un to piemērošanas prakse ir cieši saistīta ar valsts īstenoto politiku. Šās nodaļas kontekstā skaidri redzams, ka jebkuru likumu, lai cik demokrātisks tas būtu, var samaitāt (vai uzlabot) ar birokrātijas radītām instrukcijām, norādījumiem un komentāriem. Lai izprastu Latvijas brīvvalsts laika situāciju, vērtējumam sniedzu kādu nesaīsinātu tā laika tiesiskā regulējuma tekstu. Lai gan pirmskara Latvijas likums Par reliģiskām apvienībām un to savienībām ar nelielām korekcijām arī XX gadsimta pašās beigās būtu atzīstams par demokrātisku un reliģijas brīvību veicinošu, instrukcija, kas likumu paskaidroja, ir pilnīgi pretēja rakstura. Tā labi atklāj pirmskara laika attieksmi pret reliģiju Latvijas valstī.

Autoritārā režīma 1935. gada 8. marta instrukcija pie likuma Par reliģiskām apvienī-

bām un to savienībām, kas tika izdota, pamatojoties uz šā likuma 24. pantu, un publicēta "Valdības Vēstneša" 1934. gada 290. nr., detalizēti apskata un nosaka vispārīgo (arī mūsdienās reliģisko organizāciju statūtos obligāti iekļaujamo) reliģiskās organizācijas (kā juridiskas personas) iekšējo struktūru. Īpašu ievērību pelna šajā instrukcijā atrodamās valsts lielās iespējas ietekmēt reliģisko organizāciju iekšējās lietas, jo kontroles funkcijas, kas ar šo instrukciju tika piešķirtas Garīgo lietu pārvaldei, liecina par ļoti stingru valsts nostāju reliģisko organizāciju darbības kontrolē. Saskaņā ar šīs instrukcijas 1. punktu Garīgo lietu pārvalde pat "apliecina apvienību protokolu, kases grāmatas un pie apvienības piederošu locekļu sarakstu grāmatas, kurām jābūt caurauklotām". Tātad toreiz atšķirībā no mūsdienām valsts rūpīgi sekoja organizācijas biedriem, visiem, kas stājās reliģiskajās organizācijās. Šeit, protams, runa nav ne par ko citu kā vienīgi par informāciju attiecībā uz atsevišķiem indivīdiem, kas bija pieejama noteiktām valsts struktūrām. Pārvalde bija tiesīga iebilst, ja to neapmierināja apvienību sapulču un valdes sēžu protokolos iekļautie reliģisko organizāciju lēmumi. Reliģiskai organizācijai vajadzēja 14 dienu laikā nosūtīt Garīgo lietu pārvaldei savu sapulču un valdes sēžu protokolu norakstus, un, ja pārvalde divu nedēļu laikā pēc protokolu saņemšanas pret tiem neiebilda, varēja uzskatīt, ka protokolos ieviestie lēmumi ir stājušies spēkā un izpildāmi (instrukcijas 5. punkts).

Garīgo lietu pārvalde apstiprināja arī sludinātāju vai garīgo vadītāju amata tērpus. Saskaņā ar instrukcijas 4. punktu, ja tie nebija apstiprināti Garīgo lietu pārvaldē, tos vispār nedrīkstēja lietot. Garīgo lietu pārvalde apstiprināja arī Noteikumus par biedru iemaksām (2. punkts). Instrukcija paredzēja, ka, ja apvienības locekļu skaits kļūst mazāks par 50, tad tā likvidējama (3. punkts).

Garīgo lietu pārvaldes pilnvarotajiem bija tiesības pārbaudīt apvienību darbību uz vietas (likuma 16. un 18. p.).

Uzskatu par lietderīgu burtiski un bez komentāriem parādīt instrukcijas nodaļas par reliģiskas organizācijas sapulci, par tās vadības institūcijām, par sludinātāju un revīzijas komisiju.

Pilna sapulce

9. Pilnu sapulci sasauc apvienības valde vai nu uz 2/3 balsstiesīgu apvienības locekļu, vai uz Garīgo lietu pārvaldes pieprasījumu. Pilnu sapulci izziņo 2 nedēļas iepriekš ar aicinājumos noteiktu dienas kārtību, un tā ir pilntiesīga, ja tajā piedalās 1/3 no visiem balsstiesīgajiem apvienības locekļiem. Ja pirmā sapulcē nesanāk vajadzīgais locekļu skaits, tad otra notiek pēc 2 nedēļām tai pašā vietā, un šī sapulce ir pilntiesīga, ja tajā piedalās ne mazāk kā 10 locekļu.

10. Pilnai sapulcei piekrīt:

1) ievēlēt aizklātā balsošanā ar vienkāršu balsu vairākumu valdi, revīzijas komisiju, 2 valdes un revīzijas komisijas locekļu amata kandidātus — uz 3 gadiem, kuri stājas amatā, ja valdes vai revīzijas komisijas locekļu amats kļūst vakants;

2) apstiprināt valdes un revīzijas komisijas pārskatu;

3) pieņemt nākošam darbības gadam budžetu;

4) lemt par nekustamas mantas iegūšanu un atsavināšanu;

5) lemt par apvienības locekļu izslēgšanu;

6) lemt par sludinātāja vai garīgā vadītāja atlaišanu, bet šāds lēmums stājas spēkā pēc Garīgo lietu pārvaldes apstiprināšanas;

7) lemt par statūtu grozīšanu un iestāšanos savienībā;

8) lemt par apvienības likvidāciju.

Piezīme. 2., 3., 5. punktā minētos lēmumus pieņem atklātā balsošanā ar vienkāršu balsu vairākumu, 4., 7. un 8. punktā minētiem lēmumiem vajadzīgs 3/4 balsu vairākums, bet 6. punktā paredzētam lēmumam vajadzīgs 3/4 balsu vairākums aizklātā balsošanā.

V a l d e

11. Valde sastāv no 5 personām. Valde ievēlē no sava vidus priekšsēdētāju, viņa biedru, sekretāru, kasieri un mantzini.

12. Valdes sēdes sasauc un vada priekšsēdētājs vai viņa prombūtnē — priekšsēdētāja biedrs. Valde pieņem lēmumus ar ne mazāk kā 3 balsīm ar vienkāršu balsu vairākumu, bet, balsīm līdzīgi sadaloties, jautājumu izšķir priekšsēdētāja balss. Valde ir pilntiesīga, ja tajā piedalās ne mazāk kā 3 locekļi.

13. Valdei piekrīt:

1) vadīt un kārtot apvienības darbību saskaņā ar likumu, statūtiem, instrukcijām, kā arī pilnas sapulces lēmumiem;

2) lemt par locekļu uzņemšanu apvienībā;

3) izraudzīt kandidātus sludinātāja vai garīgā vadītāja amatam. Sludinātājam vai garīgam vadītājam ir tiesības piedalīties valdes sēdēs kā padomdevējam.

R e v ī z i j a s k o m i s i j a

14. Revīzijas komisija sastāv no 3 locekļiem. Komisija izvēlē priekšsēdētāju un protokolistu. Revīzijas komisijas locekļi nevar ieņemt citu amatu apvienībā.

15. Revīzijas komisijai piekrīt: kontrolēt katrā laikā apvienības darbību, pārbaudīt grāmatvedību un kasi, sniegt pilnai sapulcei pārskatu par apvienības darbību un kases stāvokli.

S l u d i n ā t ā j s v a i g a r ī g a i s v a d ī t ā j s

16. Sludinātāja vai garīgā vadītāja pienākumi: veicināt un izkopt garīgo darbu apvienībā, vadīt dievkalpojumus un lūgšanas stundas.

S a v i e n ī b a

17. Savienības dibināšanai uz vecākās apvienības aicinājumu sanāk kongress, kurā katru apvienību reprezentē divi pārstāvji. Savienības dibināšanas kongresam piekrīt:

1) lemt par savienības dibināšanu;

2) izstrādāt savienības statūtus un virzīt tos likumā paredzētajā kārtībā reģistrēšanai.

18. Savienības pilnu sapulci sasauc savienības valde vai nu uz 2/3 balsstiesīgu savienības locekļu, vai arī uz Garīgo lietu pārvaldes pieprasījumu. Pilnu sapulci izziņo 2 nedēļas iepriekš ar aicinājumos noteiktu dienas kārtību, un tā ir pilntiesīga, ja tajā piedalās 1/2 no visiem balsstiesīgajiem savienības locekļiem. Ja pirmā sapulcē nesanāk

vajadzīgais locekļu skaits, tad otra notiek pēc 2 nedēļām tai pašā vietā, un šī sapulce ir pilntiesīga pie katra sanākušo locekļu skaita.

19. Savienības pilnai sapulcei piekrīt:

1) ievēlēt aizklātā balsošanā ar vienkāršu balsu vairākumu valdi, revīzijas komisiju, 2 valdes un revīzijas komisijas locekļu amatu kandidātus uz 3 gadiem, kuri stājas amatā, ja valdes vai revīzijas komisijas locekļu amats kļūst vakants;

2) apstiprināt valdes un revīzijas komisijas pārskatus;

3) pieņemt nākamajam darbības gadam budžetu;

4) lemt par nekustamas mantas iegūšanu un atsavināšanu;

5) lemt par savienības locekļu izslēgšanu;

6) lemt par grozīšanu un

7) savienības likvidāciju.

Piezīme. 2., 3. un 5. punktā minētos lēmumus pieņem atklātā balsošanā ar vienkāršu balsu vairākumu, bet 4. un 7. punktā minētiem lēmumiem vajadzīgs 3/4 balsu vairākums.

S a v i e n ī b a s v a l d e

20. Savienības valde sastāv no 5 personām. Valde ievēlē no sava vidus priekšsēdētāju, viņa biedru, sekretāru, kasieri un mantzini.

21. Valdes sēdes sasauc un vada priekšsēdētājs vai viņa prombūtnē — priekšsēdētāja biedrs. Valde pieņem lēmumus ar ne mazāk kā 3 balsīm ar vienkāršu balsu vairākumu, bet, balsīm līdzīgi sadaloties, jautājumu izšķir priekšsēdētāja balss. Valde ir pilntiesīga, ja tajā piedalās ne mazāk kā 3 locekļi.

22. Valdei piekrīt:

1) vadīt un kārtot savienības darbību saskaņā ar likumu, statūtiem, instrukcijām, kā arī pilnas sapulces lēmumiem;

2) ierosināt jaunu apvienību uzņemšanu vai izslēgšanu no savienības.

R e v ī z i j a s k o m i s i j a

23. Revīzijas komisijas sastāv no 3 locekļiem. Komisija izvēlē priekšsēdētāju un protokolistu. Revīzijas komisijas locekļi nevar ieņemt citu amatu savienībā.

24. Revīzijas komisijai piekrīt: kontrolēt katrā laikā savienības darbību, pārbaudīt grāmatvedību un kasi, kā arī sniegt pilnai sapulcei pārskatu par savienības darbību un kases stāvokli.

Norises valsts un Baznīcas attiecībās neapšaubāmi jāapskata ciešā kontekstā ar valstī īstenoto politiku (vai tā būtu liberāla, kreisa, vai labēja), kā arī ar valsts politiku (vai tās trūkumu) reliģijas jomā (vai tā patiesi kārtotu valsts un Baznīcas attiecības, vai tikai šīs attiecības deklarētu, vai arī valsts politika būtu vērsta *pret* Baznīcu). Jāsaka, ka labums, kuru pilsoņi var iegūt no valsts politikas, ir grūti nosakāms. Vieglāk ieraudzīt problēmas, no kurām esam izvairījušies, īstenojot tādu vai citādu politiku. Iepriekš apskatītie brīvvalsts laika likumi un noteikumi to vēlreiz apliecina. Tomēr apšaubu, ka pat autoritāra politika, kuras garā bija veidoti šie normatīvie akti, spētu aizkavēt konfesiju šķelšanos un sektu parādīšanos. Uz laiku — jā, bet ne ilgākā laika periodā.

Politika ietekmē reliģiju caur likumiem. *Ja tagad mūsu valstī būtu tāda reliģisko organizāciju darbības tiesiskā regulācija kā tikko minētajā instrukcijā, mēs būtu spiesti to nekavējoties mainīt, ja vien patiešām vēlētos iekļauties Eiropas tautu saimē.*

Atgriežoties pie 1935. gada instrukcijas, jāteic, ka tolaik Krievija, bet jo sevišķi Eiropa bija pavisam citādas nekā pašlaik. Galvenais — bija jaušama divu lielo kaimiņu totalitāro lielvaru pretstāvēšana un nākamo notikumu draudīgā ēna. Tāpēc nevajadzētu manis teikto uztvert kā Ulmaņa autoritārā režīma kritiku. Jāņem vērā, ka var vēl meklēt "ideālus likumus" ilgākam laika posmam, bet ne jau "ideālas instrukcijas". Vislabākā instrukcija ir tā, kas nāk īstajā laikā un vislabāk atbilst konkrētajiem apstākļiem. Reliģija ir īpaša sabiedrisko parādību joma, kas savā ziņā pat tālu pārspēj jebkuru politiku, tāpēc rūpes par tādu likumu izveidošanu reliģijas jomā, kas ilgstoši sargātu tās tiesību subjektu brīvu un netraucētu darbību, varētu būt katras valsts izdzīvošanas "tālā stratēģija". Bet Ulmaņa režīma laikā izdotā instrukcija atbilst tā laika apstākļiem.

Vēlētos uzsvērt, ka nevis pēc labo darbu, bet pēc nenotikušo katastrofu un nelaimju skalas jāvērtē notikumi tik sarežģītā jomā kā reliģija. Un vēl — politikā risinās gluži situatīvi notikumi, un tie arī jārisina strauji un atbilstoši apstākļiem. Tomēr dziļāk domājošiem cilvēkiem aizvien bijis skaidrs, ka politika nemitīgi iejaucas tādās ilgstošas darbības jomās, kuru pārmaiņas var radīt nepārredzamas sekas. Francūzis S. R. Šamfors teicis, ka politikā ļaunumu noteikt nav grūti. Politikā ļaunums ir tas, kas nes kaitējumu. Tomēr par labumu, ko iegūstam no politikas, jau vairs nevaram teikt, ka tas ir neapšaubāms, jo pēc zināma laika kādā brīdī vērtīgais var atnest ilgstošu, lielu vai pat nelabojamu ļaunumu.[1] Par to der padomāt, kad tiek saukts pēc varas palīdzības kādā sevišķi delikātā jomā. Savukārt varai, pirms steigties palīdzēt, vispirms jāpadomā, vai tā nekaitēs pat jau ar savu pārāk lielo vēlmi palīdzēt

[1] *Шамфор.* Максимы и мысли. Характеры. — М., Ленинград: Наука, 1966. — С. 83.

4. PSRS attieksme pret ticīgo cilvēku apvienībām

"Ja Dievs eksistētu, Viņu būtu nepieciešams nogalināt."

J. Bakuņins

Latvija ir divas reizes pārcietusi komunistisko režīmu. Pirmo reizi neilgu laiku — 1919. gadā; taču, neraugoties uz īso laika sprīdi, boļševiki paguva represēt savai sistēmai visbīstamākos ideoloģiskos pretiniekus — garīdzniekus. Vajāta tika arī pati ticība. Padomju varas pārstāvji pirmām kārtām ķērās pie skolām. Jau 1919. gada 16. janvārī P. Stučkas valdība izdeva dekrētu Par Latvijas audzināšanas un izglītības iestādēm. Tajā

bija teikts, ka visas šīs iestādes pāriet Izglītības komisariāta pārziņā un Latvijā pastāvošās dažāda veida skolas tiek pārveidotas par vienotu darba skolu, ko uztur padomju valdība. Skolās aizliedza ticības mācību, vienlaikus atceļot skolas naudu, lai saistītu reliģijas noliegšanu ar zināmām pozitīvām emocijām. Ar dekrētu noteica, ka visi skolotāji jāpārvēlē un to veiks strādnieku deputātu padomes. Nepaklausīgu skolotāju, kas turpināja mācīt kristīgos ideālus, varēja bez grūtībām "pārvēlēt" kaut vai anonīmas sūdzības dēļ.

Svarīga nozīme tolaik bija arī dekrētam par Baznīcas šķiršanu no valsts un skolas šķiršanu no Baznīcas. (Starp citu, šie jautājumi arī pašlaik tiek skatīti saistībā, tātad — gandrīz vai "komunistiskās tradīcijas" turpinājums.) P. Stučkas valdības dekrētā bija teikts, ka visās mācību iestādēs, kurās tiek apgūti vispārizglītojošie priekšmeti, reliģijas mācības ir aizliegtas. Novērtējot šā dokumenta nozīmi, P. Stučka rakstīja, ka "skolas atbrīvošana no baznīcas ir liels ieguldījums, ko devusi Latvijas Padomju valdība un ko neaizmirsīs darbaļaužu Latvija"[1]. Gandrīz vai pravietiski vārdi, ja ņem vērā mūsdienu likumdevēju grūtības atjaunot autentisku reliģisko izglītību skolās un izglītības struktūru pretošanos šim pasākumam, atsaucoties uz valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Šie recidīvi parādās atkal un atkal. Stingrie Baznīcas un valsts šķirtības projekti un milzīgā pretestība autentiskas ticības mācības atjaunošanai skolās kā alternatīvai iespējai, lai visi nebūtu spiesti apgūt tikai ateistiski orientētu ētiku. Nav jau tā, ka mūsdienu Latvijā cilvēkiem vairs nebūtu nekādas nojēgas par apziņas brīvības principu, tomēr gluži vai padomju tradīciju garā šis brīvības princips joprojām tiek deformēts par labu ateismam. Šķiet, drīzāk tās ir izglītības darbinieku un ierēdņu tradicionālās attieksmes pret reliģiju sekas. Latvijas brīvvalsts laikā valdīja patiesa reliģijas brīvība. Ticības mācību skolā bērni vai viņu vecāki varēja izvēlēties atbilstoši konfesionālajai piederībai un vienmēr bija arī alternatīva iespēja apgūt sekulāro ētiku.

Neatkarīgās Latvijas valsts beigas "iezvanīja" 1939. gada 23. augustā Maskavā noslēgtā PSRS un Vācijas neuzbrukšanas līguma jeb Molotova—Ribentropa pakta slepenais protokols, ar kuru Eiropa tika sadalīta PSRS un Vācijas ietekmes sfērās. Pārkāpjot starptautisko tiesību pamatprincipus, kā arī Latvijas un PSRS noslēgtos līgumus, 1940. gada 17. jūnijā PSRS ar militāru spēku okupēja Latviju un nelikumīgi iekļāva (anektēja) to PSRS sastāvā. Latvijā tika ieviests PSRS politiskais režīms un tiesiskā sistēma. Uz dažiem gadiem to pārtrauca nacistiskās Vācijas okupācija, kuras laikā attieksme pret garīdzniecību tomēr bija iecietīgāka, bet jau Otrā pasaules kara beigu posmā PSRS atjaunoja savu okupācijas režīmu ar visām no tā izrietošajām sekām. Visā okupācijas laikā PSRS mērķtiecīgi īstenoja genocīdu pret Latvijas tautu, jo sevišķi pret tās reliģiozo daļu, kā arī pret tiem, kuri aizstāvēja pamatnācijas — latviešu tautas tiesības savā zemē.[2] Okupācijas režīms iznīcināja nevainīgus cilvēkus, vairākkārt veica iedzīvotāju masveida deportācijas un citas represijas, prettiesiski un bez atlīdzības atsavināja Latvijas iedzīvotāju īpašumus un apspieda katru brīvas domas izpausmi.

Okupācijas laikā Baznīcas un PSRS varas iestāžu savstarpējo attiecību modelis Latvijā bija īpatnējs. Valsts pilnīgi noteica un kontrolēja visas sabiedriskās dzīves izpausmes, arī garīgo dzīvi. Baznīca tika uzskatīta par anahronisku subkultūras paveidu. Gadu

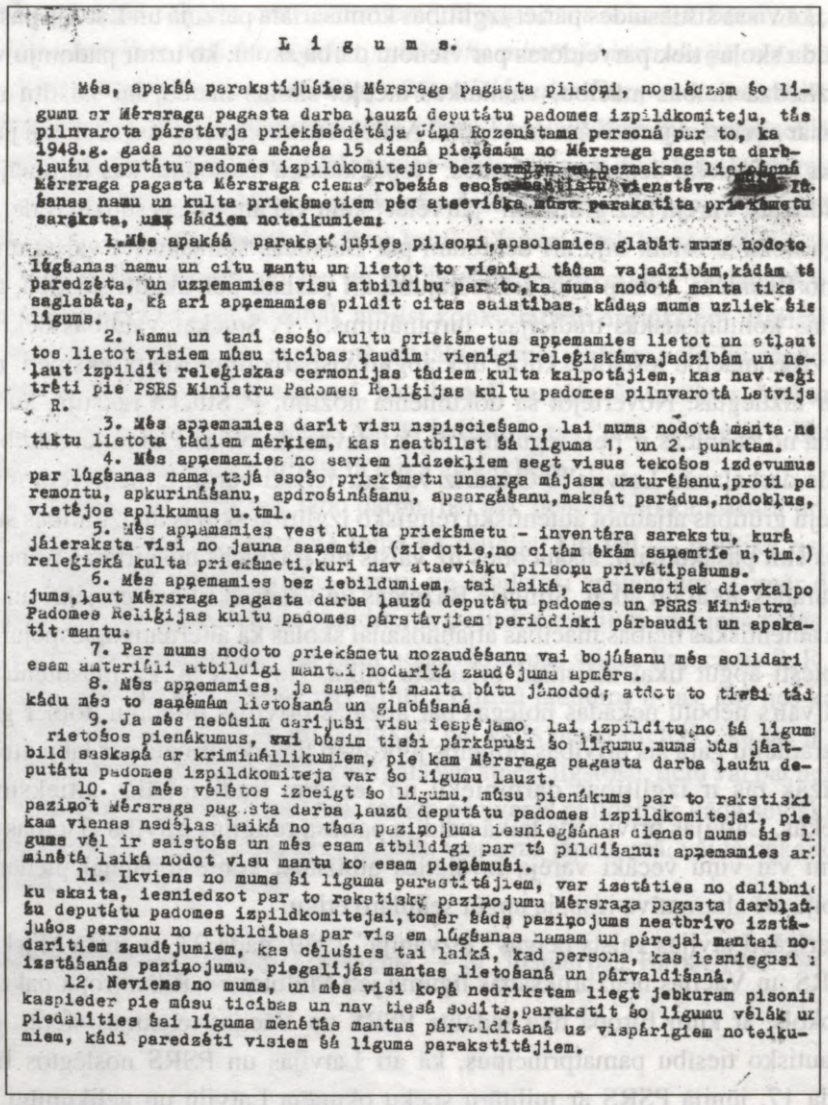

L ī g u m s.

Mēs, apakšā parakstījušies Mērsraga pagasta pilsoņi, noslēdzam šo līgumu ar Mērsraga pagasta darba ļaužu deputātu padomes izpildkomiteju, tās pilnvarota pārstāvja priekšsēdētāja Jāņa Rozenštama personā par to, ka 1948.g. gada novembra mēneša 15 dienā pieņēmām no Mērsraga pagasta darbļaužu deputātu padomes izpildkomitejas bezterminu un bezmaksas lietošanā Mērsraga pagasta Mērsraga ciema robežās esošo [illegible] vienstāvu [illegible] lūšanas namu un kulta priekšmetiem pēc atsevišķa mūsu parakstīta priekšmetu saraksta, uz šādiem noteikumiem:

1. Mēs apakšā parakstījušies pilsoņi, apsolamies glabāt mums nodoto lūgšanas namu un citu mantu un lietot to vienīgi tādam vajadzībām, kādām tā paredzēta, un uzņemamies visu atbildību par to, ka mums nodotā manta tiks saglabāta, kā arī apņemamies pildīt citas saistības, kādas mums uzliek šis līgums.

2. Namu un tanī esošo kultu priekšmetus apņemamies lietot un atļaut tos lietot visiem mūsu ticības ļaudīm vienīgi releģiskām vajadzībām un neļaut izpildīt releģiskas cermonijas tādiem kulta kalpotājiem, kas nav reģi trēti pie PSRS Ministru Padomes Reliģijas kultu padomes pilnvarotā Latvija R.

3. Mēs apņemamies darīt visu nepieciešamo, lai mums nodotā manta ne tiktu lietota tādiem mērķiem, kas neatbilst šā līguma 1, un 2. punktam.

4. Mēs apņemamies no saviem līdzekļiem segt visus tekošos izdevumus par lūgšanas nama, tajā esošo priekšmetu unsarga mājasm uzturēšanu, proti pa remontu, apkurināšanu, apdrošināšanu, apsargāšanu, maksāt parādus, nodokļus, vietējos aplikumus u.tml.

5. Mēs apņamamies vest kulta priekšmetu - inventāra sarakstu, kurā jāieraksta visi no jauna saņemtie (ziedotie, no cītām ēkām saņemtie u,tlm.) releģiskā kulta priekšmeti, kuri nav atsevišķu pilsoņu privātīpašums.

6. Mēs apņemamies bez iebildumiem, tai laikā, kad nenotiek dievkalpojums, ļaut Mērsraga pagasta darba ļaužu deputātu padomes un PSRS Ministru Padomes Reliģijas kultu padomes pārstāvjiem periodiski pārbaudīt un apskatīt mantu.

7. Par mums nodoto priekšmetu nozaudēšanu vai bojāšanu mēs solidari esam materiāli atbildīgi mantai nodarītā zaudējuma apmērs.

8. Mēs apņemamies, ja saņemtā manta būtu jānodod; atdot to tiešī tād kādu mēs to saņēmām lietošanā un glabāšanā.

9. Ja mēs nebūsim darījuši visu iespējamo, lai izpildītu no šā līgum rietošos pienākumus, vai būsim tiešī pārkāpuši šo līgumu, mums būs jāatbild saskaņā ar krimināllikumiem, pie kam Mērsraga pagasta darba ļaužu deputātu padomes izpildkomiteja var šo līgumu lauzt.

10. Ja mēs vēlētos izbeigt šo līgumu, mūsu pienākums par to rakstiski paziņot Mērsraga pagasta darba ļaužu deputātu padomes izpildkomitejai, pie kam vienas nedēļas laikā no tāda paziņojuma iesniegšānas dienas mums šis līgums vēl ir saistošs un mēs esam atbildīgi par tā pildīšanu: apņemamies arī minētā laikā nodot visu mantu ko esam pieņēmuši.

11. Ikviens no mums šī līguma parastītājiem, var izstāties no dalībniku skaita, iesniedzot par to rakstisku paziņojumu Mērsraga pagasta darbļaužu deputātu padomes izpildkomitejai, tomēr šāds paziņojums neatbrīvo izstājušos personu no atbildības par visiem lūgšanas namam un pārejai mantai nodarītiem zaudējumiem, kas cēlušies tai laikā, kad persona, kas iesniegusi izstāšanās paziņojumu, piegalījās mantas lietošanā un pārvaldīšanā.

12. Neviens no mums, un mēs visi kopā nedrīkstam liegt jebkuram pisonim kaspieder pie mūsu ticības un nav tiesā sodīts, parakstīt šo līgumu vēlāk un piedalīties šai līguma menētās mantas pārvaldīšanā uz vispārīgiem noteikumiem, kādi paredzēti visiem šā līguma parakstītājiem.

PSRS laikā ticīgie bija spiesti parakstīt šādus pazemojošus līgumus

gaitā daudz pretrunīgu pārmaiņu skāra arī pašu komunistisko ideoloģiju, tomēr vienmēr nemainīgs palika tās virziens uz ateismu jeb reliģijas noliegšanu. Marksisms ar savu nomācošo šķiru cīņas ideju reliģijā nekad nav saskatījis neko citu kā vien ieroci apspiedēju rokās. Ļeņinam pieder teiciens: "Visām un visādām apspiedēju šķirām savas kundzības aizsardzībai ir nepieciešamas divas sociālās funkcijas: bendes funkcija un popa funkcija."

Jau Krievijas kompartijas pieņemtajā otrajā partijas programmā tika izvirzīts uzdevums izveidot sociālistisku sabiedrību. Atsevišķā programmas sadaļā bija teikts, ka partija neapmierināsies tikai ar apstiprināto lēmumu par Baznīcas nošķiršanu no valsts un skolas nošķiršanu no Baznīcas, bet centīsies atsvabināt darbaļaužu masas no reliģis-

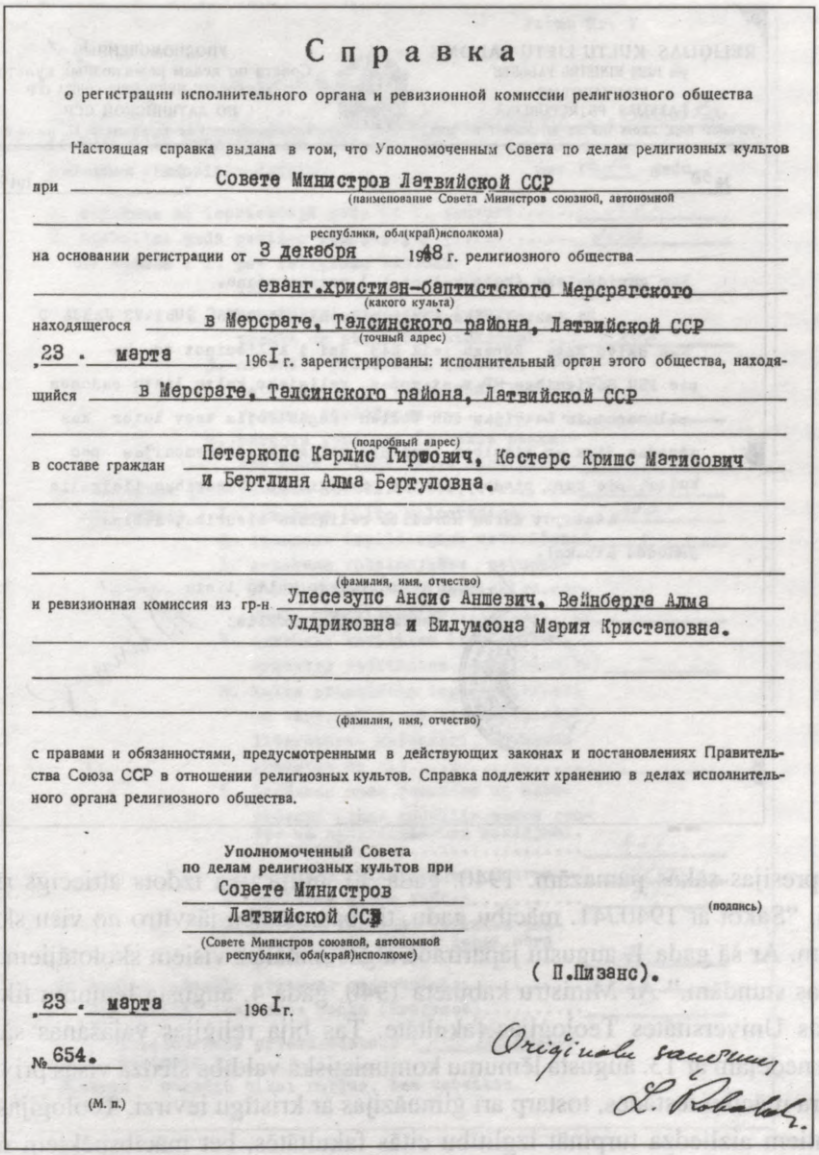

Справка

о регистрации исполнительного органа и ревизионной комиссии религиозного общества

Настоящая справка выдана в том, что Уполномоченным Совета по делам религиозных культов при Совете Министров Латвийской ССР (наименование Совета Министров союзной, автономной республики, обл(край)исполкома) на основании регистрации от 3 декабря 1948 г. религиозного общества евангельских христиан-баптистского Мерсрагского (какого культа) находящегося в Мерсраге, Талсинского района, Латвийской ССР (точный адрес) 23 марта 1961 г. зарегистрированы: исполнительный орган этого общества, находящийся в Мерсраге, Талсинского района, Латвийской ССР (подробный адрес) в составе граждан Петеркопс Карлис Гиргович, Кестерс Крисс Матисович и Бертлиня Алма Бертуловна.

(фамилия, имя, отчество)

и ревизионная комиссия из гр-н Упесезупс Ансис Антович, Вейнберга Алма Улдриковна и Вилумсона Мария Кристаповна.

(фамилия, имя, отчество)

с правами и обязанностями, предусмотренными в действующих законах и постановлениях Правительства Союза ССР в отношении религиозных культов. Справка подлежит хранению в делах исполнительного органа религиозного общества.

Уполномоченный Совета
по делам религиозных культов при
Совете Министров
Латвийской ССР (подпись)
(Совете Министров союзной, автономной республики, обл(край)исполкоме)

(П.Пизанс).

23 марта 1961 г.

№ 654.

(М. п.)

Oriģinālu saņēmu

L. Rolaba

kiem aizspriedumiem. Partija izvirzīja saviem biedriem prasību — ikvienam komunistam jābūt *karojošam ateistam*, kuram ticīgo vidē jāveic aktīvs propagandas darbs. Ļeņins šajā sakarā tika norādījis: "Es esmu par to cilvēku izslēgšanu no partijas, kas piedalās kulta piekopšanā." Krievijas ticīgie pieredzēja totālu genocīdu jau divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. Kad Latvija otrreiz nokļuva komunistu jūgā, pirmās lielās represijas pret garīdzniekiem PSRS jau bija aiz muguras. 1940. gada 25. augustā tika pieņemta tā sauktā LPSR Konstitūcija. Tās 96. pantā bija teikts: "Lai nodrošinātu pilsoņiem apziņas brīvību, baznīca Latvijas PSR ir atdalīta no valsts un skola — no baznīcas. Brīvība piekopt reliģiskus kultus, kā arī pretreliģijas propagandas brīvība atzīta visiem pilsoņiem."[3]

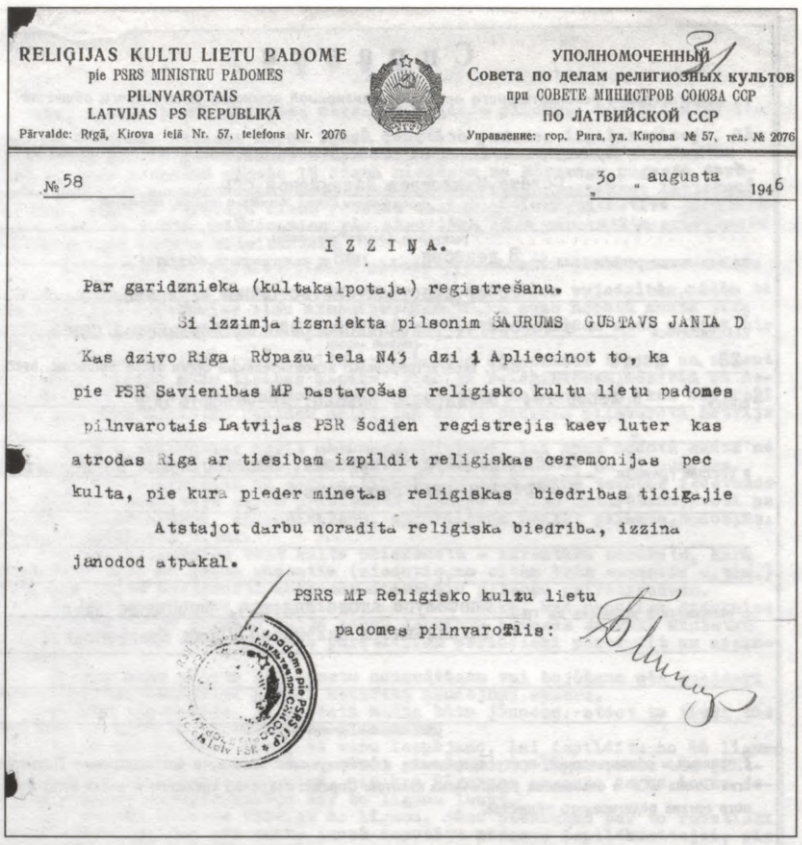

RELIĢIJAS KULTU LIETU PADOME
pie PSRS MINISTRU PADOMES
PILNVAROTAIS
LATVIJAS PS REPUBLIKĀ
Pārvalde: Rīgā, Kirova ielā Nr. 57, telefons Nr. 2076

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ
Совета по делам религиозных культов
при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР
ПО ЛАТВИЙСКОЙ ССР
Управление: гор. Рига, ул. Кирова № 57, тел. № 2076

№ 58 30 „ augusta 1946

I Z Z I Ņ A.

Par garidznieka (kultakalpotaja) registrešanu.

Šī izzimja izsniekta pilsonim ŠAURUMS GUSTAVS JANIA D
Kas dzivo Riga Rōpazu iela N45 dzi i Apliecinot to, ka
pie PSR Savienibas MP pastavošas religisko kultu lietu padomes
pilnvarotais Latvijas PSR šodien registrejis kaev luter kas
atrodas Riga ar tiesibam izpildit religiskas ceremonijas pec
kulta, pie kura pieder minetas religiskas biedribas ticigajie
Atstajot darbu noradita religiska biedriba, izzina
janodod atpakal.

PSRS MP Religisko kultu lietu
padomes pilnvarotais:

Represijas sākās pamazām. 1940. gada 30. jūlijā tika izdots attiecīgs rīkojums ar norādi: "Sākot ar 1940./41. mācību gadu, ticības mācība jāsvītro no visu skolu stundu plāniem. Ar šā gada 1. augustu jāpārtrauc algas izmaksa visiem skolotājiem par ticības mācības stundām." Ar Ministru kabineta 1940. gada 4. augusta lēmumu tika likvidēta Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte. Tas bija reliģijas vajāšanas sākums. Pēc divām nedēļām ar 13. augusta lēmumu komunistiskā valdība slēdza visas privātās garīga rakstura mācību iestādes, tostarp arī ģimnāzijas ar kristīgu ievirzi. Teoloģijas fakultātes studentiem aizliedza turpināt izglītību citās fakultātēs, bet mācībspēkiem neļāva lasīt lekcijas arī ar reliģiju nesaistītos mācību priekšmetos citās fakultātēs. Teoloģijas fakultātes bibliotēka un muzeja materiāli iegūla Latvijas Universitātes Centrālās bibliotēkas specfondos. No visām bibliotēkām tika izņemti reliģiska satura darbi. Arī tie iekļuva tā sauktajos specfondos. Turpmāk ne tikai grāmatu, bet pat baznīcas dziesmu lapiņu iespiešanai bija vajadzīga valsts institūciju īpaša atļauja.

1940. gada 25. novembrī LPSR Tautas Komisāru Padome (TKP) reorganizēja dzimtsarakstu aktu reģistrācijas kārtību. Baznīcai šī funkcija tika atņemta un nodota pagastu pagaidu izpildkomitejām un Iekšlietu ministrijas dzimtsarakstu birojam. LPSR Tautas Komisāru Padome 1941. gada martā ar tās priekšsēdētāja Viļa Lāča parakstu pieņēma lēmumu nr. 420/s Par kulta rakstura lūgšanu ēku uzskaiti un novērtēšanu Latvijas PSR teritorijā. Lēmumu izpildīja apriņķu un pilsētu izpildkomitejas, kurām līdz 1941. gada

Forma Nr. I

ZIŅAS

par Mērsraga baptistu draudze Mērsraga c. Saulstari
(draudzes nosaukums un sīka adrese)

draudzes finansiālo darbību. par 1986 gadu.

A. Atlikums no iepriekšējā gada uz I. janvāri..... 107,-
B. Atskaites gadā pavisam ienācis..... 1702,-
tai skaitā : I. par reliģisko rituālu izpildi ..... –
2. labprātīgi ziedojumi (upuru traukā un atsevišķi ziedojumi.... 1702
3. no kulta priekšmetu (sveces, oblates u.c.) un reliģiskās literatūras pārdošanas..... –
4. pārējie ienākumi (sīkākus paskaidrojumus sniegt lapas otrā pusē). –
C. Atskaites gadā pavisam izdots..... 1732,-
tai skaitā : I. izmaksas kulta kalpotājiem..... 360,-
2. izmaksas izpildorgānu uzturēšanai –
3. izmaksas apkalpojošam personālam(kurinātājiem, sētniekiem,sargiem, uzskaitvežiem)..... –
4. izmaksas koristiem (t.sk. koru, orķestru vadītājiem, ērģelniekiem) –
5. kulta priekšmetu iegādei (krusti un vīns, eļļa, kā arī reliģiska literatūra- kalendāri, lūgšanas grāmatas un c.)..... –
6. lūgšanas nama remontam un uzturēšanai (ēkas nodoklis,zemes rentes un apdrošināšanas maksājumi, kurināmais)..... 227,-
7. iemaksas reliģiskajam centram.... 1074,-
8. iemaksas micra fondam..... 50,-
9. pārējie izdevumi (sīkākus paskaidrojumus sniegt lapas otrā pusē)..... 21,-
D. Naudas līdzekļu atlikums gada beigās..... 77,-
tai skaitā iemaksāts bankā (krājkasē)..... –

Izpildorgana priekšsēdētājs : I. S. Kaštanson
Kasieris : _____

Piezīme - uzrādīt tikai rubļus, bez kapeikām.

Šādas ziņas reliģiskajām organizācijām bija jāiesniedz valsts iestādēm

1. maijam vajadzēja ņemt uzskaitē (kā tautas mantu) kulta ēkas, tātad — visas baznīcas un visvērtīgākos kulta priekšmetus no zelta, sudraba, platīna, un priekšmetus, kuri satur dārgakmeņus, pusdārgakmeņus vai pērles, kā arī priekšmetus ar māksliniecisku vai vēsturisku vērtību. Komisijās iekļāva attiecīgās komitejas priekšsēdētāju, finansistus un juvelieri. Ekspertīzi veica reliģisko organizāciju pārstāvju klātbūtnē. Uzskaitē esošās kulta ēkas un priekšmetus ar speciālu līgumu nodeva draudzēm lietošanā. Tādējādi reliģiskajām organizācijām bez jebkāda juridiska pamatojuma tika atsavināti nekustamie un kustamie īpašumi. Par to, cik daudz īpašuma tika nelikumīgi atsavināts, var spriest no

1940. gadā Latvijas teritorijā darbojošos draudžu skaita: 226 katoļu, 324 luterāņu, 112 baptistu, 164 pareizticīgo, 90 vecticībnieku, 32 adventistu un 221 jūdaistu draudze, tātad kopā 1169 draudzes. Katrai no tām bija savi nekustamie un kustamie īpašumi.

Kad Otrā pasaules kara beigās Latvija atkal nonāca PSRS okupācijā, 1944. gada vasarā, vienlaikus ar Latvijas PSR izveidošanu tajā tika nodibināta PSRS Reliģijas kultu lietu padomes (RKLP) filiāle. Darbu sāka tā sauktie reliģijas kultu lietu pilnvarotie. Pilnvarotie administratīvi nebija pakļauti LPSR valdībai, bet tieši PSRS Tautas Komisāru Padomes Reliģijas lietu padomei, kas noteica viņu funkcijas un kompetenci. Savienotajās republikās, apgabalos un novados tika iecelti vietējie pilnvarotie, kas savā darbībā rīkojās pēc RKLP nolikuma, instrukcijām, izskaidrojumiem un norādījumiem. Reliģijas kultu lietu padomes galvenajos uzdevumos ietilpa kontakta uzturēšana starp PSRS valdību un reliģisko organizāciju centriem, kompartijas Centrālkomitejas un Valsts drošības komitejas informēšana par reliģisko organizāciju aktivitātēm. Padomei bija tiesības sniegt centrālajiem un vietējiem padomju orgāniem skaidrojumus, kā pielietot likumdošanu attiecībā uz kultiem un lemt par sūdzībām attiecībā uz reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju reģistrāciju vai izslēgšanu no reģistra, par lūgšanu namu atvēršanu vai slēgšanu un tamlīdzīgām lietām. Pēc Staļina nāves atsākās jauns, atklāts represiju vilnis pret Baznīcu un tās pārstāvjiem, kas kulmināciju sasniedza Ņ. Hruščova valdīšanas laikā. Kompartijas Centrālkomiteja 1954. gada 7. jūlijā pieņēma lēmumu Par lieliem trūkumiem zinātniskā ateisma propagandā un tās uzlabošanas pasākumiem. Lēmumā tika atzīts, ka "garīdznieki un sektanti izgudro visādus paņēmienus, kā cilvēku apziņu saindēt ar reliģijas tvanu". Kompartijas ideologi pauda uzskatu, ka tieši reliģisko svētku svinēšana, kas esot saistīta ar vairākas dienas ilgstošu dzeršanu un liela skaita lopu nokaušanu, nodarot lielus zaudējumus tautas saimniecībai, atraujot tūkstošiem cilvēku no darba un graujot darba disciplīnu. Reliģiskie aizspriedumi un māņticība saindējot padomju cilvēku apziņu, traucējot viņiem apzinīgi un aktīvi piedalīties komunisma celtniecībā.

Tā sākās jauna, liela antireliģiska kampaņa, kas acīmredzot sastapa lielu pretestību, jo jau 1954. gada 10. novembrī tika pieņemts jauns kompartijas Centrālkomitejas lēmums Par kļūdām zinātniskā ateisma propagandas darbā iedzīvotāju vidū, ar kuru it kā nosodīja nelikumīgās aktivitātes — apvainojumus un apmelojumus antireliģiskās kampaņas laikā, kā arī varas pārstāvju patvaļīgo rīcību (bija notikuši pat reliģisko rituālu pārtraukšanas gadījumi un rupja izturēšanās pret kulta pārstāvjiem). Pēc Centrālkomitejas 1954. gada 10. novembra lēmuma uzbrukumi Baznīcai uz laiku pieklusa.

1964.gadā Maskavā tika nodibināts kompartijas Centrālkomitejas Sabiedrisko zinātņu akadēmijas Zinātniskā ateisma institūts. Valsts piešķīra budžeta līdzekļus ateisma propagandētāju sagatavošanai.[4] Reliģiozie ļaudis tika pakļauti izsmieklam. Visvairāk tika apsmieti tā saucamie divdesmitnieki — īpašas personu grupas, kuras veidoja vismaz divdesmit fiziskās personas, kas bija nepieciešams priekšnoteikums, lai valsts institūcijas vispār atļautu kaut kādu reliģisku darbību. Lai varētu piekopt savu reliģisko kultu, "divdesmitnieki" ar attiecīgās teritorijas izpildkomiteju slēdza līgumus par kulta celtnes izmantošanu reliģiskajiem rituāliem. Šīs personu grupas nekad neieguva juri-

diskas personas tiesības, kā tas vienmēr ir demokrātiskā valstī, bet pastāvēja tikai kā personu grupas, kam vietējā vara devusi atļauju reliģiskām darbībām.

Padomju sistēma bija stipri centralizēta. Tas izpaudās arī attiecībā uz reliģisko darbību. Garīdzniekus amatā apstiprināja un atļauju kalpot konkrētās baznīcās viņiem deva PSRS reliģisko lietu pilnvarotais Latvijas PSR. Par to tika informētas arī attiecīgās teritorijas izpildkomitejas.

1969. gadā Latvijas kompartija deklarēja, ka komunisma celtniecības gaitā sarūk reliģijas sociālās saknes, vēršas plašumā reliģijas atmiršanas process un lielākajai daļai iedzīvotāju nav vairs nekādu reliģisku aizspriedumu. Šo objektīvo procesu sekmējot kultūras revolūcija, iedzīvotāju izglītības līmeņa paaugstināšanās un ateistiskā audzināšana. Tas viss mazinot reliģijas gnoseoloģisko sakņu ietekmi. Ateisma propaganda sniedzot iedzīvotājiem brīvu izvēli starp reliģiju un ateismu, pretstatot reliģijai zinātniski materiālistisku pasaules uzskatu un izvēršot nesamierināmu idejisku cīņu pret reliģiju.

No 1964./1965. mācību gada PSRS augstākajās mācību iestādēs ieviesa obligātu mācību priekšmetu — zinātniskā ateisma pamatus. Ar Valsts drošības komitejas (VDK) palīdzību antireliģiskās propagandas labad pat tika panākta dažu garīdznieku atteikšanās no Dieva un sava amata, un šiem bijušajiem garīdzniekiem tika uzdots rakstīt grāmatas un brošūras ar ateistisku saturu. Tieši tādā veidā, kļūstot par ateisma propagandistiem, no ticības atteicās luterāņu Baznīcas mācītājs A. Indriksons un katoļu Baznīcas priesteris O. Zvejsalnieks. Par O. Zvejsalnieku gan zināms, ka mirstot viņš cieši saspiestu rokā turējis rožukroni. Parastā prakse bija — vispirms kaut kā sakompromitēt garīdznieku vai safabricēt materiālus par viņa it kā pretvalstisko darbību un tad piedāvāt kļūt par ateisma propagandētāju. Lielākā daļa garīdznieku šim spiedienam nepakļāvās.

LPSR Krimināl kodeksā tika iekļauts 138. pants, kurā bija noteikta atbildība par reliģisku rituālu aizkavēšanu, ja šie rituāli nepārkāpj sabiedrisko kārtību un nav saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu. Šis pants faktiski bija fikcija, tam nebija reāla pielietojuma. Tomēr tā saturs, no reliģijas brīvības pozīcijām raugoties, bija pozitīvs. Interesanti atzīmēt, ka šis pants "aizkavējās" likumdošanā no padomju laikiem un ar dažām nenozīmīgām izmaiņām ir spēkā arī jaunajā Krimināllikumā.

Gandrīz vai kā izsmiekls par reliģijas brīvības principu un tiesiskuma ilūzija bija Latvijas PSR Konstitūcijas 50. pants, kurā teikts, ka LPSR pilsoņiem tiek garantēta apziņas brīvība. Saskaņā ar LPSR Konstitūcijas 32. pantu visi pilsoņi bija vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no viņu attieksmes pret reliģiju. Faktiski PSRS tiesībnieki šos pantus skatīja caur Latvijas PSR Krimināl kodeksa 137. panta prizmu, kas noteica atbildību par Baznīcas atdalīšanas no valsts un Baznīcas un skolas atdalīšanas noteikumu neievērošanu. Krimināl kodeksa 137. pantā Noteikumu pārkāpšana attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas bija teikts:

"Par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar labošanas darbiem uz laiku līdz vienam gadam, vai ar naudas sodu līdz 500 rubļiem.

Par tiem pašiem nodarījumiem, ko izdarījušas personas, kas agrāk sodītas par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas, kā arī par organizatorisko darbību, kas vērsta uz šo nodarījumu izdarīšanu, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trīs gadiem."[5]

Ar šā panta neievērošanu tika saprasta "nodevu un nodokļu ņemšana piespiedu kārtā par labu reliģiskajām organizācijām un kulta kalpotājiem, kas var izpausties arī ar psiholoģiskas iedarbības palīdzību". Ar psiholoģisko iedarbību tika domāta, "piemēram, atteikšanās kristīt vai laulāt ar mērķi iegūt naudu par šo darbu".

Iepriekšminētais pants attiecās arī uz aicinājumu, vēstuļu, paziņojumu un citu dokumentu izplatīšanu, kas rosinātu nepildīt valsts varas likumdošanas aktus par reliģiskajiem kultiem. Sodāmo darbību sarakstā ietilpa arī šo materiālu izgatavošana vai izplatīšana.

137. pants attiecās arī uz reliģisko sapulču, gājienu un citu kulta ceremoniju organizēšanu, kas "traucē sabiedrisko kārtību", un uz to sarīkošanu ārpus kulta celtņu telpām, kā arī uz maldinošu darbību izdarīšanu ar nolūku modināt iedzīvotāju masās reliģisko māņticību. Pēdējais tika attiecināts uz slimnieku ārstēšanas inscenēšanu un svēto relikviju falsificēšanu. Krimināllatbildība iestājās arī par reliģisko ceremoniju noturēšanu "darbaļaužu masu atpūtas vietās", pilsētu vai ciematu ielās vai laukumos, valsts un sabiedrisko iestāžu ēkās. Krimināli sodāma bija kolektīva reliģisko dziesmu dziedāšana sabiedriskajās vietās vai transportā.

Reliģiskajām organizācijām tika atņemtas īpašumtiesības. Reliģisko organizāciju drīkstēja dibināt, ja bija vismaz 20 viena reliģiska kulta piekopēji, kas sasnieguši 18 gadu vecumu. Ja ticīgo skaits bija mazāks par divdesmit, tad drīkstēja dibināt "ticīgo grupu". PSRS savā teritorijā bija noteikusi trīs īpašuma pamatveidus:

— valsts īpašums;

— kolhozu un citu kooperatīvo organizāciju īpašums, arodbiedrību un citu sabiedrisko organizāciju īpašums;

— pilsoņa personiskais īpašums.

Kurā grupā tad ietilpa reliģiskās organizācijas? Tās netika uzskatītas par sabiedriskajām organizācijām, tām agrāk piederējusī manta un nekustamais īpašums tika nodots lietošanā uz nomas līguma pamata, ko attiecīgā draudze slēdza ar izpildkomitejām. Tādu līgumu darbaļaužu deputātu padomju izpildkomitejas varēja lauzt, kad vien vēlējās. Parasti šāda vēlēšanās radās pēc Valsts drošības komitejas vai kompartijas Centrālkomitejas rīkojuma. Draudze bija tiesīga nolīgt vai ievēlēt garīdznieku. Reliģisko organizāciju personāla tiesības bija reglamentētas 1976. gada 28. oktobrī pieņemtajā nolikumā Par reliģiskajām apvienībām LPSR, kas tika apstiprināts ar LPSR Augstākās Padomes Prezidija dekrētu. Reliģisko organizāciju kalpotāji un ticīgie nebija tiesīgi: savu lūgšanu laikā uzstāties ar politiska rakstura runām, kas ir pretrunā ar PSRS interesēm; mudināt ticīgos atteikties no sava pilsoņa pienākuma pildīšanas; veikt propagandu, kas aicinātu atrauties no aktīvas iesaistīšanās valsts, kultūras un sabiedriski politiskās dzīves norisēs.

Par antireliģiskās propagandas efektu var spriest pēc tā, ka, piemēram, 1953. gadā Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā laulājās 1086 pāri, bet 1969. gadā — vairs tikai 134 pāri.

Tolaik nedrīkstēja arī veikt reliģiskas ceremonijas un rituālus valsts, sabiedriskajās un kooperatīvajās iestādēs un uzņēmumos. Ir skaidrs, ka nepamatots aizliegums veikt reliģiskās ceremonijas un rituālus valsts, sabiedriskajās un citās iestādēs un uzņēmumos ir klajš cilvēktiesību pārkāpums. Reliģiskās apvienības nedrīkstēja organizēt bērnu, jauniešu un sieviešu lūgšanu sanāksmes, kā arī nedrīkstēja organizēt reliģijas mācības pulciņus, grupas un sanāksmes, arī svētceļojumus, tāpat nedrīkstēja piespiedu kārtā iekasēt nodokļus un nodevas reliģisko apvienību labā vai citiem mērķiem.

Ticīgajiem, kas veidoja reliģisko apvienību (organizāciju vai grupu), juridiski bija šādas tiesības:

— veikt reliģiskās ceremonijas, organizēt lūgšanu vai citas sapulces, kas saistītas ar reliģiskā kulta realizēšanu;

— pieņemt darbā vai ievēlēt kulta kalpotājus vai citas personas, kas apkalpo kulta vajadzības;

— lietot lūgšanu namus un citus kulta īpašumus;

— lūgšanu namos no ticīgajiem ievākt brīvprātīgus ziedojumus, kas domāti kulta kalpotāju uzturēšanai, kulta īpašuma, kā arī reliģisko apvienību izpildu orgānu uzturēšanai.

LPSR Civilkodekss (23. pants) noteica, ka par juridiskām personām atzīstamas organizācijas, kam ir atsevišķa manta, kas var savā vārdā iegūt mantiskas un personiskas nemantiskas tiesības un uzņemties pienākumus. Juridiskajām personām bija arī statūti vai nolikums, kuru apstiprināja augstākstāvoša institūcija. Baznīcas un citas reliģiskās organizācijas Padomju valstī netika atzītas par juridiskām personām, tomēr civiltiesiskajās attiecībās tām bija jāstājas, kā arī bija jāmaksā valstij nodokļi. Līdz ar to bez atklātas iejaukšanās valsts konstitucionālajā sistēmā, vienīgi ar civilās likumdošanas pastarpinātu palīdzību reliģiskās organizācijas tika padarītas par otršķirīgām juridiskām personām, kurām liegtas juridisko personu pamattiesības — būt par prasītāju un atbildētāju tiesā, iegūt mantiskas un nemantiskas tiesības. Skaidri redzams, ka tā nebija nekāda nejaušība, bet vispārēja PSRS nostādne. Tieši valsts lēmumu atsevišķās normas skaidri atklāja tās mērķi — izskaust ticīgos ļaudis "kā sugu".

Runājot par Baznīcas pastāvēšanu sociālistiskajās valstīs, var droši apgalvot, ka Baznīca, kas taču iekļāva sevī lielu daļu valsts iedzīvotāju, pati savā zemē dzīvoja kā trimdā, kur "īstie iedzīvotāji" bija karojošie ateisti un pasīvie to atbalstītāji. Vācu katoļu bīskaps Oto Spīlbeks par līdzīgu situāciju 1956. gadā VDR izteicās: "Mēs dzīvojām mājā, kuras struktūru mēs nebijām cēluši, un apzinājāmies, ka pat mājas pamati ir neīsti. Un tāpēc, ka pamati bija neīsti, mēs pat nevarējām celt neko jaunu uz tiem virsū. Mēs varējām tikai gaidīt, kad šī māja sabruks."[6] Daudzi šo brīdi nesagaidīja.

Ja spriež pēc iepriekšminētajiem kompartijas dokumentiem, varbūt kāds var maldīgi pieņemt, ka tieši Staļina valdīšanas laikā Baznīcu stāvoklis PSRS bija labāks. Ka tas

tā nav, liecina kaut vai pavisam nesen Karēlijā, 240 km no Sanktpēterburgas, kādā 1937. gada staļinisma upuru masu kapuvietā atrastās un identificētās garīdznieku mirstīgās atliekas: četri ortodoksālās Baznīcas mācītāji, trīsdesmit divi Romas katoļu garīdznieki, to skaitā viens bīskaps, un daudzi baptistu garīgie vadītāji. 1995. gadā Krievijas valdība kopā ar Baznīcu pārstāvjiem izveidoja īpašu komisiju, kas konstatēja, ka Staļina diktatūras laikā 20. un 30. gados Krievijā tika iznīcināti vairāk nekā 200 000 priesteru un mūku un mūķeņu. Pavisam fiziski tika represēti aptuveni pusmiljons kristiešu.[7] Ženēvas ekumeniskās preses dienests vērtē Staļina ēru kā visnežēlīgākās kristiešu vajāšanas laiku. Nav nekāds brīnums, ka daži reliģijas pētnieki ir pat mēģinājuši pierādīt komunisma saistību ar sātanismu, kas izklausās ticami.[8] Protams, ka lielais naids pret reliģiju dažiem patiešām varēja būt balstīts uz sātanisma ideju, bet citiem — arī uz masonisma ideju pamata.

Kopumā komunistu attieksme pret reliģiju izrietēja no viņu priekšstata par valsti. Komunisti uzskatīja, ka valsts ir "mašīna", kas radīta, lai uzturētu vienas šķiras kundzību pār otru. Sekas šādam uzskatam bija visu lielo vēsturisko reliģiju mācības noliegšana, kas savukārt noveda pie sabiedrības pamatprincipu — morāles un tiesiskuma devalvācijas un degradācijas. Izkropļotais priekšstats par valsti tieši ietekmēja attieksmi pret visiem sabiedriskajiem veidojumiem, kas darbojās valstī, to skaitā — arī pret reliģiskajām organizācijām.

Ateisms tomēr nav vienkārši komunistu pretpasākums pret viņu iedomātajiem "opija tirgotājiem". Runājot par ateismu, ir vērts citēt tā ideologus. Vācu filozofs Ludvigs Feierbahs teicis, ka tas, kas vakar bija reliģija, šodien pārstāj tāda būt, bet tas, kas šodien šķiet ateisms, rīt kļūs par reliģiju.[9] Lai ko viņš ar to domāja, savā ziņā viņam bijusi taisnība: ateisms nereti izrādījies īsti sātanisku uzvedības formu priekšvēstnesis.

PSRS ateisms bija viltīgi maskēts ar brīvības un vienlīdzības idejām. PSRS Konstitūcijā, II daļā "Valsts un personība", bija 6. nodaļa — "PSRS pilsonība. Pilsoņu tiesību vienlīdzība". Šās nodaļas 34. pants bija vienlīdzības deklarēšana neatkarīgi no reliģiskās piederības: "PSRS pilsoņi ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa, nacionālās piederības un rases, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas un citiem apstākļiem. PSRS pilsoņu vienlīdzība nodrošināta visās ekonomiskās, politiskās, sociālās un kultūras dzīves sfērās." Tālāk — 36. pantā, kur runāts par diskriminācijas nepieļaujamību, gan vairs reliģija nav pieminēta, un tas vien jau padara iepriekšējo pasludinājumu nereālu. Ar 36. pantu tika noteikts, ka "jebkādu tiešu vai netiešu pilsoņu tiesību ierobežošanu, tiešu vai netiešu priekšrocību noteikšanu pilsoņiem atkarībā no viņu rases un nacionālās piederības, kā arī jebkāda rases vai nacionālā pārākuma, naida vai nievāšanas sludināšanu soda likums".[10] Tātad — rase vai nacionālais faktors, bet par reliģiju — ne vārda!

Gluži vai sociālisma laika marasms šķiet PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1988. gada 3. jūnija dekrēts, kuru parakstījis toreizējais šā Prezidija priekšsēdētājs A. Gromiko, Par reliģisko darbinieku apbalvošanu ar PSRS ordeņiem. Kurus garīdz-

niekus un par ko apbalvoja vara, kas neieredzēja ticīgos cilvēkus "kā sugu"? Apbalvošanas motīvs bija "par aktīvu miera nesēju darbību un sakarā ar Krievzemes kristīšanas tūkstošgadi". Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvoja Maskavas un visas Krievzemes patriarhu Pimenu, Kijevas un Galīcijas metropolītu Filaretu, Gorkijas un Arzamasas arhibīskapu Nikolaju, Dmitrovas arhibīskapu Aleksandru. Ar Tautu Draudzības ordeni apbalvoja vairākus pareizticīgo metropolītus, arī Rīgas un Latvijas metropolītu Leonīdu un, kas šķiet dīvaini, arī ārzemju pareizticīgo vadītāju Berlīnes un Viduseiropas arhibīskapu Hermani, kas savulaik kopā ar baltgvardiem bija pametis Ļeņina sagrābto Krieviju. Šo apbalvojumu saņēma arī Argentīnas un Dienvidamerikas arhibīskaps Lazars. Acīmredzot komunisti, Valsts drošības komitejas instruēti, saprata tautas pieaugošo reliģiozitāti un tuvojošos Baznīcas lielo ietekmi. To pierāda arī tā laika notikumi Latvijas PSR. 1987. gadā Liepājā 17 Evaņģēliski luteriskās Baznīcas mācītāji nodibināja kustību "Atdzimšana un atjaunošana", kas oficiāli sevi pieteica 1989. gada 14. jūnijā. Kā teica viens no šās grupas locekļiem J. Rubenis, grupa gribēja izcīnīt Baznīcai lielākas tiesības. Viņš uzskata, ka tieši valsts varas institūciju pretreakcija lika kustībai iesaistīties politikā. Mācītāju vēlme liberalizēt garīgo dzīvi tika definēta kā uzbrukums padomju iekārtai. Pret viņiem sākās represijas. Teologu Robertu Akmentiņu atbrīvoja no Teoloģijas semināra rektora amata, Modris Plāte tika atbrīvots no Kuldīgas mācītāja pienākumiem.[11] Šīs pašas kustības dalībnieks Jānis Rožkalns piedzīvoja daudz lielākas represijas. Viņš tika arestēts, vairākus gadus pavadīja ieslodzījumā Permā, līdz kamēr starptautiska spiediena dēļ tika atbrīvots no ieslodzījuma un izraidīts no Padomju Savienības.

Saistot šo pagātni ar mūsdienām, zīmīgs ir luterāņu Baznīcas prāvesta V. Vārsberga jautājums piemiņas zīmes atklāšanai Trikātas kapos veltītajā sprediķī: "Ko var darīt, lai tamlīdzīga netaisnība un varmācība nekad vairs neatkārtotos?" [12] Šķiet, mūsu nācija, aizstāvot ticību, nav tik apņēmīga kā kaimiņu tautas. Var skumji pasmaidīt, lasot pagājušā gadsimta baltvācu filozofa J. Herdera rakstīto: "Manuprāt, varoņu īstā dzimtene ir Ziemeļi, kur cilvēks ir skarbāks un kur viņam gandrīz ik dienas jācīnās pret klimatu, tātad latviešiem šāda ievirze varētu būt; bet kur tas redzams? — Vai gan latvieši būtu un paliktu, kas viņi ir, ja vien viņos būtu kaut pamats brīvībai un slavai?"[13]

Šis citāts manī personiski izraisa patiesu sašutumu. Nedomāju, ka mūsu tautai var pārmest drosmes vai brīvības alku trūkumu. Un tomēr — ko gan dod strēlnieku varoņgars, ja tas veikts par labu asiņainajam komunistu režīmam? Ko dod Brīvības cīņās iekarotā brīvvalsts, ja tā tiek atdota bez cīņas, noliecot galvu pārspēka priekšā? Vēlākās pretošanās cīņas drīzāk atgādina roku izvicināšanu jau pēc kautiņa. Un galu galā — ko dod tautas sabangošanās Trešās atmodas laikā, ja mēs esam nogaidoši un pasīvi un jau tagad krasi neiestājamies par visām pilsoņu tiesībām un brīvībām? Vai tiešām latviešiem vienmēr būs cieņā tikai *si vivis Romae, romano vive more**?

---

* *Si vivis Romae, romano vivi more* (lat.) — ja dzīvo Romā, tad dzīvo pēc romiešu paražām.

Protams, ir jāizdzīvo visur un visos laikos, un ne jau viss ir atkarīgs no mūsu gribas, bet šajā gadījumā es runāju par stāvokli mūsdienās un nepieciešamību droši izmantot visas iespējas veidot neatkarīgu, tiesisku un demokrātisku Latviju.

[1] *Treijs R.* Deviņpadsmitais gads Latvijā. — R.: Zvaigzne, 1998. — 41.—42. lpp.
[2] Deklarācija par neatkarīgās Latvijas okupāciju// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1996. — 27. aug.
[3] Latvijas PSR Konstitūcija (Pamatlikums). — R.: VAPP, 1940.
[4] Šajā un nākamajā rindkopā izmantoti izvilkumi no LU Teoloģijas fakultātes studenta A. Burova 1996. gadā uzrakstītā maģistra darba.
[5] Latvijas PSR Kriminālkodekss, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1966. gada 24. jūnija dekrēta redakcijā// Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. — 1966. — Nr. 27.
[6] *Kamet P.*, ed. *Catholism Under Europian Communism.* — Durham, N.C:Doke University Press, 1990. — P. 103. *The Catholic Church in East Germany.*
[7] Labā Vēsts. — 1998. — Nr. 3 (47.).
[8] *Vurmbrands R.* Markss un sātans. — R., 1993.
[9] *Фейербах Л.* Избранные философские произведения. — М.: Государственное издательство политического литературы, 1954. — Т. 2 — С. 63.
[10] Padomju Sociālistisko Republiku Savienības Konstitūcija (Pamatlikums). — R.: Liesma, 1977. — 13. lpp.
[11] *Rubenis J.* Kā mīlestība. Naiva, pat akla, bet ļoti īsta// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. okt.
[12] *Vārsbergs V.* Spredikis piemiņas zīmes atklāšanai Trikātas kapos 1996. gada 24. martā// Latvijas Ev. lut. Trikātas Sv. Jāņa baznīcas kalendārs. — 1997. — 33. lpp.
[13] *Herders J.G.* Darbu izlase. — R.: Zvaigzne ABC, 1995.

5. Baltijas valstu likumi par reliģiskajām organizācijām salīdzinājumā ar citu postsociālistisko valstu likumiem

Pirms salīdzināt Latvijas likumus par reliģiskajām organizācijām ar pārējo Baltijas un citu postsociālistisko valstu likumiem, būtu interesanti zināt, cik katrā Latvijas reliģiskajā konfesijā vai denominācijā ir ticīgo cilvēku. Dažādu iemeslu dēļ par to Latvijā pašlaik nav drošu izpētes rezultātu.* Fiksēt precīzu ticīgo skaitu kādā konfesijā (jo sevišķi — lielā) mūsdienu apstākļos ir visai grūti. Daudzi baznīcēni vēl dzīvo pēc padomju laika standartiem: viņi gan iet baznīcā, bet nav ierakstīti nevienas draudzes grāmatā; citi klejo no vienas draudzes uz otru, vēl citi — nāk uz baznīcu (jo sevišķi — lielos svētkos), nebūdami īsti izšķīrušies, vai un kurai Baznīcai viņi pieder. Citi savukārt ir ierakstīti kādas baznīcas grāmatā, bet patiesībā uz baznīcu vairs nenāk.

* Jānis Taurēns grāmatā "Latvijas vēstures pamatjautājumi. Valsts konstitucionālie principi" norāda, ka 1930. gadā Latvijā bija aptuveni 442 000 katoļu, bet 1993. gadā to ir jau 500 000. Citām konfesijām stāvoklis bija pretējs. Luterāņu 1930. gadā bija aptuveni 1 058 000, bet 1993. gadā — tikai 300 000. Pareizticīgo 1930. gadā Latvijā bija aptuveni 169 000, 1993. gadā — 100 000. Baptistu 1930. gadā Latvijā bija 11 500, 1993. gadā — 5700. Jūdaistu 1993. gadā atlicis tikai 5000 no 94 000 1930. gadā.[1]

Ja nevar noteikt precīzu ticīgo skaitu, interesanti būtu kaut vai salīdzinošie dati par atsevišķām konfesijām. Tādi reizēm parādās preses izdevumos (sevišķi bieži tiek salīdzinātas katoļu un luterāņu konfesijas), bet par šādas salīdzināšanas metodi šā vārda stingrā nozīmē nevar runāt. Piemēram, tiek salīdzināts draudžu skaits katrā Baznīcā, bet atsevišķā draudzē taču var būt kā ap desmit (un pat vēl mazāk), tā arī pat vairāki simti ticīgo.

Atsevišķi aplūkojams ir jautājums, kuru cilvēku patiešām var uzskatīt par noteiktai Baznīcai (konfesijai) piederošu. Gadās — kāds aiziet nokristīties vai pat viņu nokrista kā mazu bērnu, bet pēc tam viņš baznīcā vairs nekad neiegriežas. Tādēļ pat tāds objektīvs rādītājs kā kristību skaits konfesijā kādā noteiktā laikā posmā (gada laikā) viens pats vēl nesniedz drošu informāciju, lai varētu salīdzināt konfesiju lielumu. Patlaban pētījumi šajā jomā Latvijā vēl ir diskusiju stadijā. Katoļi uzskata, ka būtu jāsalīdzina vismaz trīs rādītāji: kristību skaits, laulību skaits un reliģiozu apbedīšanu skaits katrā konfesijā kādā noteiktā laika posmā. Tikai novērtējot visus šos rādītājus, var iegūt daudzmaz objektīvu priekšstatu, kurā Baznīcā ir vairāk ticīgo.

Katra mazāka denominācija vai sekta precīzi pārzina savus tiešos dalībniekus (cita lieta, vai tā to atklāj plašākai sabiedrībai), bet lielās konfesijas gluži dabiski ietver sevī gan aktīvus un baznīcu grāmatās reģistrētus baznīcēnus, gan arī dažādas aktivitātes un tuvības pakāpes Baznīcai ticīgo aprindas. Tāpēc šīs grāmatas lasītājam, jo sevišķi — studentam, varu ieteikt vispirms novērtēt situāciju "lielās aprisēs" un, ja runa ir par lielajām konfesijām, pāriet uz ticīgo skaita tuvinātu vērtējumu. Atsevišķi vērtējami ir tā saukto subjektīvo rādītāju pētījumi — par kādas konfesijas pārstāvi kurš sevi uzskata. Arī tiem ir sava noteikta vērtība. Latvijā šādu drošu pētījumu patlaban nav. Saskaņā ar Krievijas sabiedriskās domas aptaujas rezultātiem (tika aptaujāti 2400 cilvēki, kas, ņemot vērā Krievijas plašumus, ir maz, pat ja aptaujāto kopas atlase būtu veikta ļoti pamatoti): 46% Krievijas iedzīvotāju izrādījušies ateisti, 45% — pareizticīgie, 2% — musulmaņi, 0,2% — katoļi. 31% apgalvoja, ka vienmēr ticējuši Dievam, 13% — ka atgriezušies ticībā no ateisma, 26% — ka nekad neesot ticējuši, bet 2% vispār esot zaudējuši ticību; ap 96% tomēr esot kristīti (83% bērnībā, 13% — vēlāk, pēc pašu iniciatīvas).[2]

Krievijas sabiedrības lielākā daļa redz, ka Krievija pārvērtusies par "caurstaigājamo sētu" sektām un tās kultūridentitāte ir apdraudēta. Krievijas federālās varas struktūras vairs nezina, kā stāvokli labot. Liela daļa valsts ierēdņu, izglītības darbinieku, drošības struktūru darbinieku un žurnālistu ir ierauta stihiskos procesos.[3] Citā bijušajā PSRS republikā — Kazahstānā uz jautājumu "Vai tu esi ticīgs?" 39,7% atbildēja "jā", 60,3% — "nē" un 4,4% jeb 127 cilvēki no 2910 atbildēja, ka ir ateisti (kas, pēc dažu teologu uzskatiem, ir savdabīgs ticības paveids).[4] Šādi pārsteidzoši dati ir iegūti valstī, kur ir tikai divas galvenās un tradicionālās reliģijas — pareizticība un islams.

Kazahstānā un citur bijušās PSRS teritorijā vērojama liela ārvalstu misionāru aktivizēšanās, kura lielā mērā vērsta uz *uzņēmējdarbību* un *finansu darbību.* Ukrainā aktīvi darbojas "Baltā brālība".

Igaunijā 75% iedzīvotāju ir luterāņi, bet pareizticīgie — 15%.

Par Latviju, Lietuvu un Kaļiņingradas apgabalu atbildīgais vācu "Jaunapustuļu baznīcas" apustulis Šovs Reiterna namā 1997. gadā uzrunā Latvijas jaunapustuliešus

Lietuvā 90% iedzīvotāju ir katoļi,[5] un varbūt tieši tāpēc tā atšķirībā no Latvijas un Igaunijas uzrāda lielāku toleranci: Lietuva atzīst deviņas *tradicionālas konfesijas* — Romas katoļus, grieķu katoļus, luterāņus, evaņģēliskos reformatorus, ortodoksāļus jeb pareizticīgos, vecticībniekus, jūdaistus, musulmanisma divus virzienus — sunnītus un karaīmus[6]. Atšķirībā no Latvijas un Igaunijas Lietuva ne tikai atzīst tradicionālās reliģiskās savienības, bet arī noteikusi, ka pārējās (netradicionālās) reliģiskās apvienības, ja tās atbalsta sabiedrība un to darbība nav pretrunā ar valsts likumiem un morāli, valsts var atzīt. Reliģisko apvienību valstiska atzīšana notiek ar Lietuvas Republikas Seima balsojumu. Jaunās netradicionālās reliģijas *25 gadus pēc to pirmās reģistrācijas dienas Lietuvā var iesniegt Seimā lūgumu tās atzīt valstiskā statusā.* (Likumā noteikto tradicionālo reliģiju reģistrācija ir jau notikusi 1918. gadā.) Ja Seimā atbalsts nav gūts, var vēlreiz mēģināt pēc desmit gadiem, skaitot no neatzīšanas dienas (Lietuvas reliģisko organizāciju likuma 6. pants). Tik sarežģīta sistēma ieviesta tāpēc, ka *Lietuvā, tāpat kā Čehijā, visas reģistrētās reliģiskās organizācijas likumā noteiktā kārtībā saņem no valsts finansiālu palīdzību kultūras, izglītošanas un labdarības darbiem.* Latvijā pēc neatkarības atgūšanas tikai 1998. gadā pirmo reizi (Ls 100 000 apmērā) vismaz tika sniegta valsts dotācija ticības mācībai skolās.

Baltijas valstīs nav kādas vienas atzītas valsts reliģijas. Igaunijā 1993. gada 20. maijā pieņemtā likuma Par Baznīcām un draudzēm pirmajā pantā noteikts, ka Baznīcās vai draudzēs par galveno tiek atzīta to darbība pirmām kārtām dievkalpojumu, reliģisku sapulču un rituālu veidā. Lietuvas likumdošanā galvenais akcents likts uz darbības subjektu, bet reliģiskā darbība nav sīkāk skaidrota. Par reliģisku draudzi tiek uzskatīta "cilvēku grupa, kas tiecas sasniegt vienas un tās pašas reliģijas mērķus". Lietuvā 1995. gada

4. oktobra likums Par reliģiskām draudzēm un savienībām (4. pants) reliģiskas organizācijas juridiski tiek iedalītas trīs līmeņos:

1) draudze;

2) reliģiska savienība;

3) reliģisks centrs kā reģistrētās draudzes augstākais vadības līmenis.

Arī Igaunijas likumā noteikti trīs reliģisko organizāciju veidi, kas tiek uzskatīti par juridiskām personām:

1) draudze;

2) baznīca;

3) draudžu savienība.

Latvijā reliģisko organizāciju struktūra ir īpatnējāka:

1) draudze;

2) diecēze;

3) draudžu savienība (Baznīca);

4) iestāde.

Pirmās trīs minētās kategorijas ir reliģiskas organizācijas. Latvijas likumā minēta vēl ceturtā kategorija — *iestāde*, ko izveido savienība (Baznīca). Iestāde nav neatkarīga no savienības, kaut gan tās īpašums un atbildība ir nošķirta no Baznīcas.

Latvijā tātad Baznīca un draudžu savienība ir identiski jēdzieni. Igauņi šos jēdzienus atdala. Viņu izpratnē Baznīca ir tāda draudžu apvienība, kas piemīt tikai trijām ticībām, kurām ir bīskapiāla struktūra. Tādas struktūras Igaunijā atzītas luterāņiem, katoļiem un pareizticīgajiem (ortodoksiem). Draudžu savienību Igaunijā var izveidot, sākot ar trim draudzēm.*

Baltijas valstīs valsts institūcijas un iestādes ir šķirtas no Baznīcas struktūrām. Latvijā 1998. gadā tas nostiprināts arī Satversmē. Visgrūtāk praksē ar valsts un Baznīcas nošķirtības principa ievērošanu klājas Lietuvas valstī, tomēr kopumā arī tur šis princips tiek izpildīts apmierinoši. Valsts institūcijām ir laicīgs raksturs, bet reliģiskās organizācijas valsts funkcijas veic tikai likumā paredzētā īpašā gadījumā. Piemēram, izpildot dzimtsarakstu funkciju. Latvijā laulību funkciju valsts tikai daļēji uztic Baznīcai. Tiek deleģēta laulību ceremonijas akta izpilde un fiksēšana, nevis laulību uzskaites funkcija. Latvijā un Lietuvā cilvēka brīvība ticēt un izplatīt reliģiju vai ticību ar likumu var tikt ierobežota vienīgi nepieciešamības gadījumā, lai spētu nodrošināt sabiedrisko kārtību, sabiedrisko drošību, veselību, tikumību un citas cilvēka pamattiesības vai brīvības. Tāpat kā Latvijā, Lietuvā ar reliģiju vai ticību, ko praktizē cilvēks, nevar attaisnot likuma nepildīšanu vai noziegumu. Lietuvā reliģiskas organizācijas nepilda valsts funkcijas un valsts nepilda reliģisko draudžu funkcijas. Visas reliģiskās organizācijas, kas ir reģistrētas, var likumā noteiktā kārtībā saņemt no valsts palīdzību kultūras, izglītošanas un labdarības jomā.

Baltijā Baznīcas un draudzes tiek uzskatītas par nekomerciālām organizācijām, kurām tomēr ir tiesības turēt savā īpašumā kustamo un nekustamo mantu. Igaunijas

---

* Igaunijā, līdzīgi kā Latvijā, ar jaunā likuma pieņemšanu notika pirms tam reģistrēto reliģisko organizāciju pārreģistrācija.[7]

Republikā no 1993. gada. 20. maija ir spēkā likums Par baznīcām un draudzēm, ar kuru baznīcas, draudzes un draudžu savienības pasludinātas par nekomerciālām organizācijām, kurām ir tiesības turēt savā īpašumā kustamo un nekustamo mantu. Lietuvā saskaņā ar 1995. gada 4. oktobra likumu Par reliģiskām draudzēm un to savienībām (16. pants) reģistrēto reliģisko organizāciju ienākumi, ko tās gūst, pārdodot labdarības ceļā iegūtos īpašumus, netiek aplikti ar nodokļiem, ja ienākumi tiek virzīti uz baznīcu celtniecību, remontu vai restaurāciju, kā arī ja līdzekļus izlieto labdarībai, kultūrai vai izglītībai. Līdzīgi kā Eiropas attīstītāko valstu likumdošanā: ar ienākumu nodokli netiek aplikti garīdznieku un garīgā personāla ienākumi; no nodokļiem atbrīvoti arī fizisko personu ziedojumi un dāvinājumi. Uz reliģisko literatūru un kulta priekšmetiem neattiecas arī muitas nodoklis. Lietuvā garīdznieku un pārējā garīgā personāla ienākumi netiek aplikti ar ienākumu nodokli. Tomēr jāpiebilst, ka minētās priekšrocības ir tikai deviņām tradicionālajām konfesijām.

Igaunijā veiksmīgi risināts ārzemju garīgo centru īpašuma jautājums: ja Igaunijas Republikā reģistrētas Baznīcas garīgais centrs atrodas ārpus valsts robežām, tad šim garīgajam centram Igaunijas valstī nevar piederēt Baznīcas nekustamais un kustamais īpašums, kam ir kultūras vai mākslinieciska vērtība. Turklāt neatkarīgi no reliģiskās organizācijas garīgās vadības atrašanās vietas Igaunijā reģistrētai reliģiskās organizācijas vadībai jāatrodas Igaunijas teritorijā. Igaunijā draudzi var reģistrēt, ja tajā ir 12 pilngadīgu personu, Lietuvā šim nolūkam nepieciešamas 15 personas, bet Latvijā — 10 personas.

Jāpiebilst, ka citās postsociālisma valstīs, piemēram, Ungārijā un Polijā, draudzes reģistrācijai nepieciešamas 100 personas. Ungārijā sakarā ar pēdējā laikā pieaugošo jauno reliģisko kustību un sektu skaitu arī kvota 100 pašlaik tiek pārskatīts, un ir pamats domāt, ka ungāru parlamentārieši nolems vairāk nekā par pusi vēl palielināt dibinātāju skaitu, kas nepieciešams draudzes reģistrēšanai. Augstās reģistrācijas kvotas šajās valstīs nav ieviestas kā reliģisko brīvību bremzējošs faktors. Tās pastāv tādēļ, ka līdz ar reģistrāciju pirmā līmeņa organizācijas iegūst jūtamas valsts dotācijas. Citā bijušajā ateisma teritorijā — Čehijā pat tiek prasīts 10 000 personu liels dibinātāju pulks, jo tur reliģiskajām organizācijām ir vislielākās valsts dotācijas. Interesanti, ka tāda Čehijai tradicionāla konfesija kā anglikāņi nav reģistrēta sava mazā skaitliskā sastāva dēļ, turpretī "Jehovas liecinieki" ir reģistrēti. Čehija, kura šo dibinātāju skaitu un sarežģīto reģistrācijas mehānismu (vispirms —.Iekšlietu ministrijas atļauja, pēc tam — saskaņojums ar Kultūras ministriju, tad — reģistrācija Tieslietu ministrijā) ir pārņēmusi no Vācijas prakses, nav labākais paraugs Latvijai, īpaši tādēļ, ka pašlaik Čehijā tiek izskatīts jauns likums par reliģiskajām organizācijām un nav zināms, kāds juridiskais modelis tiks noteikts šīs valsts apritē. Čehijā ir reģistrētas 17 savienības. Tomēr var skaidri saredzēt likumsakarību: jo lielāka valsts pretimnākšana reliģiskajām organizācijām, jo augstāka ir dibinātāju kvota.

Protams, nelielais reliģiskās organizācijas dibinātāju skaits, ko likums pieprasa Latvijā, kā arī tas, ka pie mums likumā nav paredzētas reliģiskas biedrības kā sabiedrisko organizāciju paveids (kā tas ir, piemēram, Igaunijā), likumsakarīgi rada jauno reliģisko kustību skaitlisko pieaugumu.

Lai parādītu netaisnīgas līgumattiecības vai netaisnīgu lietu stāvokli, Senās Romas juristi lietoja teicienu *societas leonina* jeb "lauvas sabiedrība". *Sabiedrībā nedrīkst pastāvēt tāds līgums, kur kāds no partneriem piedalās tikai peļņas saņemšanā, bet cits — tikai zaudējumos.* Pārliecīga liberalitāte noved pie principa ļaunprātīgas izmantošanas. Uzskatu, ka arī Latvija nonāks pie atziņas: vai nu nepieciešama reliģisko organizāciju diferenciācija,* vai dibinātāju kvotas palielināšana, jo, ja ikviena personu grupa var nodibināt reliģisku organizāciju, kurai automātiski tiek piešķirtas ievērojamas nodokļu atlaides, tad zūd atlaižu nozīme. Nevar būt vienlīdzības atlaidēs.

Liberālie domātāji uzskata, ka pats atlaižu princips ir zināmā pretrunā ar taisnīguma principu. Precīzāk sakot, tas ir pretrunā ar "visus novienādojošu" taisnīgumu. Atlaides nekad nav domātas visiem, bet tikai kādai īpaši izdalītai un ar noteiktām pazīmēm apveltītai grupai. Patiesa taisnīguma ievērošana vispār ir ļoti sarežģīts jautājums, kuru ne vienmēr var atrisināt viegli un vienkārši. No vienas puses, visiem jābūt pilnīgi vienādiem likuma priekšā. No otras puses, taisnīguma un vienlīdzības principu nedrīkst novest līdz groteskai un absurdam. *Insani sapiens nomenferat, aequus inigui, ultra quam satis est virtutem si petat ipsam.*** Tomēr, neraugoties uz iepriekšminēto, gādāt par taisnīguma principa ievērošanu ir viena no demokrātiskas valsts pamatfunkcijām.

Atgriežoties pie reliģisko organizāciju jurisdikcijas Baltijas valstīs, konkrēti — Igaunijā, var atzīmēt, ka tur katra 15 gadu vecumu sasniegusi persona ir tiesīga patstāvīgi iestāties draudzē un tikt ievēlēta vadošos amatos, ja to pieļauj atbilstošās reliģiskās organizācijas statūti, kas apstiprināti likumā noteiktā kārtībā. Vēlēt draudzes vadību gan šī persona var, tikai sasniegusi 18 gadu vecumu. *Bērni Igaunijā līdz 15 gadiem uz reliģiskiem pasākumiem iet kopā ar vecākiem.*

Lietuvā, līdzīgi kā Krievijā, ziedojumi un dāvinājumi baznīcām netiek aplikti ar nodokļiem (Lietuvā tas attiecas tikai uz fiziskām personām). Lietuvā un Igaunijā baznīcu saimnieciskā un uzņēmējdarbība netiek strikti nodalīta no to pārējās darbības. Tomēr reliģisko organizāciju izveidotās iestādes un uzņēmumi Lietuvā ar nodokļiem tiek aplikti tāpat kā visas citas uzņēmējdarbības formas. Latvijā reģistrētās reliģiskās organizācijas var veikt saimniecisko darbību līdz brīdim, kad to ieņēmumi gada laikā pārsniedz 500 minimālās mēnešalgas. Sasniedzot šādu ieņēmumu līmeni, Latvijas reliģiskajai organizācijai jādibina uzņēmums, kas pakļauts tādai pašai nodokļu maksāšanai kā citi uzņēmumi.

---

* Diferenciācija varētu notikt, ja mēģinājums Latvijas reliģisko organizāciju likumu papildināt ar tradicionālo konfesiju uzskaitījumu būtu veiksmīgs. Patlaban tradicionalitāte nav noteikta Latvijas likumos ar konkrētu apzīmējumu "tradicionālas konfesijas". Latvijā atsevišķas konfesijas (luterāņi, Romas katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki, metodisti, baptisti, adventisti un jūdaisti) tiek minētas atjaunotā 1937. gada Civillikuma 51. pantā, kur runāts par laulību likumību un to izsludināšanu. Konfesijas uzskaitītas pašā reliģisko organizāciju likumā, kā arī izglītības likumā. Interesanti, ka šajos iepriekšminētajos trīs likumos konfesiju sastāvs ir atšķirīgs. Šis jautājums sīkāk apskatīts V nodaļā "Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome un strīds par tradicionalitāti".

** *Insani sapiens nomenferat, aequus inigui, ultra quam satis est virtutem si petat ipsam* (lat.) — Gudrais būtu jāsauc par neprāti, taisnīgais — par netaisnīgu, ja viņa tieksme pēc atsevišķa tikuma būtu pārmērīga.

Gribu vēlreiz atgādināt, ka Lietuvā reliģisko organizāciju ienākumus, kas gūti no ziedojumiem vai labdarības rezultātā iegūtu īpašumu pārdošanas, neapliek ar ienākuma nodokli, ja šie ienākumi tiek virzīti kulta celtņu celtniecībai, remontam, restaurācijai vai veltīti labdarībai, kultūrai un izglītībai. Garīdznieku, baznīcas kalpotāju vai apkalpojošā personāla (izņēmums ir celtnieki) algas, kas iegūtas iepriekšaprakstītajā veidā, netiek apliktas ar fizisko personu ienākuma nodokli (Lietuvas likuma 16. pants). Atšķirībā no Latvijas un Igaunijas Lietuvā ar muitas nodokli netiek aplikta ievedamā reliģisko organizāciju specifiskā literatūra, kā arī kulta priekšmeti.

Igaunijas likumdošanā kā īpaši veiksmīgu gribētu izcelt proselizācijas problēmu risinājumu, likumu par reliģiskajām biedrībām, kā arī konkordāta delikāto pieskaņošanu reliģisko organizāciju likumiem. Latvijas likumdošanā nav minēti garīgā personāla dienesta apģērba lietošanas jautājumi, tāpēc praksē jau izcēlušās zināmas problēmas ar proselizāciju.

Par proselizāciju runa ir tad, ja kāda Baznīcai nepiederoša persona uzdodas par šīs Baznīcas garīgo personu neatkarīgi no tā, vai viņa gūst no tā materiālu labumu vai ne. Bieži proselizācija jeb krāpšana notiek, ietērpjoties konkrētas konfesijas garīdznieka apģērbā. Igaunijā šādas parādības novēršanu nodrošina Reliģisko organizāciju likuma 16. pants: "Baznīcas, draudzes vai draudžu savienības noteikto garīdznieku dienesta apģērbu ir tiesīga nēsāt tikai tāda persona, kurai baznīca, draudze vai draudžu savienība ir devusi tam attiecīgu atļauju."

Igauņiem ir laba un vērā ņemama nostāja attiecībā uz reliģiskajām kustībām, kas tikai daļēji atbilst reliģiskas draudzes pazīmēm, tādām kā *"Brahma Kumaris"*, San Mjang Mūna kustība, antropozofi, *"Satja sai baba"* kustība un saentologi. *Igaunijā šādas kustības likumdošanā tiek nodalītas atsevišķi un nosauktas par reliģiskām biedrībām.* Tās minētas Igaunijas reliģiskā likuma 3. pantā, kur gan definēts, kas ir reliģiskas biedrības, taču atrunāts, ka šādi veidojumi tiek regulēti ar Igaunijas likumu par pilsoņu apvienībām. (Latvijā atbilstoši — likums Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām.)

Latvijā konkordāts ar Svēto Krēslu vēl tikai top, bet Igaunijā tas ir jau noslēgts. Igaunijas reliģiskajā likumā ir atsauce uz Igaunijas valsts noslēgto starptautisko līgumu (konkordātu) ar Svēto Krēslu. Tādējādi Igaunija veiksmīgi atrisinājusi pēc konkordāta noslēgšanas radušos neskaidrību un pretrunas starp nacionālo likumdošanu un starptautisko tiesību principiem, kas jāievēro, stājoties starpvalstu līgumattiecībās. Likumā noteikts (19. pants), ka Romas katoļu Baznīca Igaunijā darbojas, pamatojoties uz vienošanos, kas noslēgta ar Svēto Krēslu. Iespējams, Latvijā šos jautājumus būs grūtāk nokārtot, ņemot vērā kreiso spēku skaitu 7. Saeimā.

Visbeidzot — kā Baltijas valstīs reliģijas brīvība nostiprināta konstitucionāli? Latvijā 1998. gadā beidzot tika pieņemta Satversmes Cilvēktiesību sadaļa, kurā ietilpst arī reliģiju brīvības deklarēšana (99. pants). Igaunijas valstī Konstitūcija (40. pants) garantē ikvienam Igaunijas iedzīvotājam ticības brīvību. Lietuvas likumā Par reliģiskām draudzēm un to savienībām valsts aizliedz valsts iestādēm dokumentos norādīt vai pieprasīt ziņas par cilvēka reliģisko piederību. Interesanti, ka arī Krievijā ir aizliegts oficiālos dokumentos norādīt pilsoņa reliģisko piederību. Latvijā stāvoklis ir līdzīgs: valsts un pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas, uzņēmumi un uzņēmējsabiedrības

nedrīkst prasīt no saviem darbiniekiem un citām personām ziņas par viņu attieksmi pret reliģiju vai par viņu konfesionālo piederību. Citāda valsts attieksme būtu cēlonis tiešai vai netiešai valsts iedzīvotāju tiesību ierobežošanai vai arī priekšrocību radīšanai.

Olsteras protestantu rajonā 1997. gadā viesojās anglikāņu Baznīcas augsta ranga amatpersona. Garīdznieks, apmeklējot vietējās pamatskolas jaunāko klašu skolēnus, jautāja, cik no viņiem ir protestantu konfesijai piederoši. Par lielu izbrīnu garīdzniekam, visi bērni draudzīgi pacēla roku, ieskaitot arī četrus musulmaņu "protestantus". Varbūt šajā piemērā arī ir sniegta atbilde, kāpēc nedrīkst pieprasīt ziņas par pilsoņu ticības piederību...

Lietuvā un Krievijā pilsonim, kurš *reliģisku motīvu* dēļ nevar dienēt kādā no karaspēka daļām, tiek dota iespēja izvēlēties *alternatīvo dienestu* (Igaunijā un Latvijā pagaidām tāda nav).

Igaunijā ar likumu garantēta iespēja katram tikt apbedītam saskaņā ar viņa ticību, ja ir zināma mirušās personas ticības piederība.

Lai gan šajā rakstā mēģināts iezīmēt situāciju pirmām kārtām Baltijā, lietderīgi būtu pakavēties arī pie Krievijas piemēra. Atšķirībā no Latvijas grēksūdzes noslēpums Krievijā ir aizsargāts ar likumu. Garīdznieku nedrīkst pratināt par jautājumiem, ko viņš uzzinājis, uzklausot grēksūdzes. Tas ir aktuāli valstīs, kurās darbojas konfesijas, kas praktizē grēksūdzi. Savukārt, ja kāda no šādām konfesijām valstī ir dominējošā un spēcīga, tā parasti pati spēj cīnīties par savām likumīgajām tiesībām. Piemēram, Lietuvā katolicisms vienmēr ir bijis ļoti spēcīgs. To nespēja iznīcināt pat ateistiskais komunistu režīms. Atcerēsimies kaut vai Lietuvas ticīgo 1972. gadā nosūtīto petīciju ANO ģenerālsekretāram K. Valdhaimam, kurā bija lūgts aizstāvēt ticīgo tiesības. Petīciju bija parakstījuši 17 000 ticīgo.[8] Tas bija drosmīgi. Latvijā un Igaunijā neķas tamlīdzīgs nav noticis.

Valstij veidojot jaunas attiecības ar reliģiskām un sabiedriskām organizācijām, postkomunistiskajā teritorijā (arī Baltijā) nepieciešams ne vien jauns normatīvais regulējums, bet arī jauna pieredze. Nozīmīga ir saikne ar pagātni, tomēr — ievērojot jauno realitāti.

Latvijā nepieciešams saglabāt un nostiprināt tradicionālās Baznīcas, lai tās pašas varētu rūpēties par kārtību garīgajā dzīvē. Ja valsts nesniegs Baznīcai atbalstu šajā jomā, atrunādamās ar valsts un Baznīcas šķirtības principu, tad iniciatīvu pārņems jaunās reliģiskās kustības, kas darbojas bez principiem, bez pagātnes, ar vienu vienīgu mērķi — visiem iespējamiem līdzekļiem iegūt sev piekritējus un nostiprināties. Negribu noraidīt jauno, bet esmu par veco jaunā kvalitātē. Ne jau pilnīgi jaunas reliģiskās kustības spēs uzlabot Latvijas sabiedrību. Labu un mūsdienām atbilstošu garīgās dzīves veidu spēs radīt tikai noturīgā pieredzē balstīti, nobrieduši veidojumi. Tieši tādas dziļākajā būtībā arī ir Latvijas tradicionālās Baznīcas.

Visbeidzot gribu atzīmēt, ka Igaunijā no 2001. gada būs spēkā jauns reliģisko organizāciju likums, kurā paredzēts, ka tiesas turpmāk veiks nevalstisko, to skaitā arī reliģisko organizāciju reģistrāciju. Tas gan nebūtu labs piemērs, no kā mācīties.

[1] *Taurēns J.* Latvijas vēstures pamatjautājumi: Valsts konstitucionālie principi. — R.: Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvalde, 1996. — 184. lpp.

[2] Katoļu Baznīcas Vēstnesis. — Nr. 3 (89) — 7. lpp.

[3] Независимая Газета. — Москва, 1996. — № 11.

[4] Ведомости съезда народных депутатов РСФСР и Верховного Совета. — 1990. — № 21.
[5] *Druva-Druvaskalne I.* Ziemeļvalstis. — R.: Apgāds Jāņa sēta, 1996. — 150. un 166. lpp.
[6] Lietuvas Republikas Ziņotājs. — 1995. — Nr. 36. (kr. val.)
[7] Igaunijas tiesību akti — 1993. — . Nr.33. (kr. val.)
[8] Lietuvas neatkarība un reliģija // Svētdienas Rīts. — 1998. —1. febr.

6. Baznīcas un valsts nošķiršanas process Latvijā

Dievs (..) īstenībā nav bargs. Dievs nevar pa īstam dusmoties, mums tikai liekas, ka viņš dusmojas un soda.

M. Luters

Kāpēc valsts un Baznīcas šķirtības principa iekļaušana Satversmē ir tik nozīmīga valsts tiesību aspektā? Galvenais valsts uzdevums ir sargāt savu pilsoņu iedzimtās, dabiskās tiesības un nodrošināt, lai šīs tiesības tiktu īstenotas saskaņā ar noteiktu kārtību. Kontrole nedrīkst traucēt reliģijas brīvību, lai ar kādām pilnvarām arī tā aizbildinātos. Citādi tiek ignorēta sirdsapziņas brīvība.

Katrā valstī galvenais tiesību pamatdokuments, uz kura balstās visa valsts noteiktā kārtība, ir konstitūcija. Mūsdienu valsts un reliģijas attiecības lielā mērā veidojušās Amerikas Savienotajās Valstīs. Tieši tur radusies un praktiski īstenota doma iekļaut reliģijas brīvības principu valsts konstitūcijā.

Konstitūcija mūsdienu izpratnē radās XVII gadsimtā Ziemeļamerikā, kur ieceļotāji no Eiropas izstrādāja konstitūcijas savām jaunizveidotajām republikām. Par vienu no pirmajām rakstītajām konstitūcijām uzskata 1639. gadā pieņemtos Konektikutas Pamatnoteikumus. XVIII gadsimta beigās republikas ieguva neatkarību un, sākot ar 1776. gadu, izveidoja un pieņēma jaunas un pilnveidoja iepriekš spēkā esošās konstitūcijas. Šīm nelielajām valstīm apvienojoties, radās nepieciešamība pēc jaunas, federālas konstitūcijas, kas 1787. gadā arī tika pieņemta. Eiropā pirmā rakstītā konstitūcija radās Francijā 1791. gadā, Lielās franču revolūcijas laikā. Vēlāk konstitūcijas parādījās arī dažās citās Eiropas valstīs: Spānijā — 1812. gadā, Portugālē — 1822. gadā, Rumānijā — 1866. gadā.[1]

Pirmais nopietnais mūsdienu dokuments, ar kuru tika atzīta reliģijas brīvība, ir 1791. gadā pieņemtais ASV Konstitūcijas pirmais konstitucionālais labojums. To ratificējot, ASV Kongress ierobežoja pats savas likumdevēja tiesības reliģijas jomā. Tas atteicās, pirmkārt, pakļaut likumdošanai reliģisku apvienību izveidošanas procesu un, otrkārt, izdot likumus, kas aizliegtu brīvu reliģisku darbību. Bez šīs konstitucionāli iedibinātās tiesību tradīcijas nav iedomājamas mūsdienu Amerikas Savienotās Valstis.

ASV Konstitūcijas pirmais konstitucionālais labojums sākotnēji ierobežoja tikai Kongresu, respektīvi, Federācijas valdību, nevis pavalstis, kurām kā neatkarīgām savienības loceklēm

ļāva pašām lemt par reliģijas brīvības pakāpi un iedzīvināšanas formām savā suverēnajā teritorijā. Vēlāk, jau pēc četrpadsmitā ASV Konstitūcijas labojuma, inkorporācijas idejas rezultātā ar jēdzienu "kongress" sāka apzīmēt arī pavalstu (štatu) vietējās pašpārvaldes, pilsētu pārvaldes (municipalitātes) un citas likumīgi izveidotās valsts administratīvās institūcijas.[2] Līdz ar to pēc četrpadsmitā konstitucionālā labojuma pazuda tā sākotnējā reliģijas brīvības ideja, kas bija pirmā ASV Konstitūcijas labojuma pamatā. Ja sākotnēji ASV Konstitūcija neietekmēja savu pavalstu likumdošanu reliģijas brīvības jomā, tātad pavalstis pašas varēja izvēlēties sev visatbilstošāko reliģijas brīvības formu, tad pēc četrpadsmitā konstitucionālā labojuma visā ASV vairs nedrīkstēja ar likumiem regulēt reliģisku apvienību izveidošanās procesu un valsts pārvalde vairs nevarēja ierobežot reliģisku darbību. Var sacīt, ka šajā ziņā pazuda jebkādas ASV pavalstu atšķirības un tika likvidēta to vēsturiski izveidojusies savdabība reliģijas jomā. Savā ziņā tas bija loģiski, vismaz racionāli, jo ASV pavalstu vēsture jau bija tikai dažādu ieceļotāju grupu vēsture (izņemot iedzimtos, bet ar viņiem neviens nerēķinājās). Šī vēsture nevarēja lepoties ar senām tradīcijām. Dažādās ieceļotāju grupas atveda sev līdzi lielas reliģisko uzskatu atšķirības, taču tās vairs nebija svarīgas, veidojot jauno lielvalsti, bet drīzāk gan traucēja. Ar četrpadsmito konstitucionālo labojumu šīs atšķirības tika nolīdzinātas. Tās jau bija nopietnas sekas — jo sevišķi tāpēc, ka amerikāņi savu konstitūciju uzskata par vienu no valsts vislielākajām vērtībām. Bet ne tikai amerikāņus ietekmēja šīs izmaiņas ASV Konstitūcijā. Pēc jaunās demokrātiskās lielvalsts parauga savas konstitūcijas sāka veidot arī citas demokrātiskās Rietumu valstis.

Katrā valstī valsts tiesības izriet no konstitūcijas, kas ir valsts uzbūves mugurkauls. Valsts konstitūcija (satversme) pēc būtības ir gan juridisks, gan arī politisks dokuments, kas nosaka ne vien šīs valsts tiesiskās pēctecības principus, bet arī tās politiskās filozofijas pamatus. Tāpēc latviešiem vajadzētu nopietni pārdomāt, kas viņiem vajadzīgs, lai paņemtu to labāko no pasaules pieredzes, nevis to, kas pārveidojoties izmainījies līdz nepazīšanai.

Mūsu dienās Latvija saņem daudz norādījumu un pamācību cilvēktiesību jautājumā. Tomēr katra valsts ir tiesīga skatīt visas rekomendācijas caur savas valsts konstitūcijas prizmu.

Konstitūcijā visaugstākajā līmenī ir nostiprināti galvenie "uzvedības noteikumi" valstī, arī valsts un Baznīcas attiecību būtība un pamatprincipi. Konstitūcijas pastāvēšana un tās pozitīvā regulējošā ietekme ir nesaraujami saistīta ar sociālo un politisko stāvokli valstī vai tā izmaiņām. Tieši to 1995. gadā atgādināja Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesors Edgars Meļķisis, apsverot visus *par* un *pret* mūsu Satversmes reformas jautājumā.[3]

Latvijas Konstitūcija, ko Atis Kronvalds savulaik nosauca par Satversmi, ir Latvijas valsts iekārtas Pamatlikums, kas nosaka mūsu valsts formu, politisko struktūru un likumdošanas aparātu. To pieņēma 1922. gadā. Arī mūsu Satversme ir ne vien juridisks, bet arī politisks dokuments, kas nosaka gan mūsu valsts tiesiskās pēctecības, gan arī politiskās filozofijas pamatus — *Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, kur suverēnā vara pieder Latvijas tautai.* 1922. gadā Satversmē tika iekļautas triju varu sadalījumu regulējošās normas: ar Satversmi noteica likumdevējas varas (Saeimas), izpildvaras (Ministru kabineta) un tiesu varas, kā arī Valsts prezidenta darbības tiesības un pienākumus. Jau 1922. gadā, kad tika pieņemts Satversmes pirmais variants, izvērtās

diskusijas par nepieciešamību papildināt to ar cilvēktiesību nodaļu. Tomēr Latvijas brīvvalsts laikā šis mēģinājums cieta neveiksmi. Atjaunotās Latvijas lielākais administratīvo tiesību speciālists profesors Ilmārs Bišers to, ka šādas nodaļas 1922. gada Satversmē nav, ir atzinis par būtisku mūsu konstitūcijas trūkumu.[4]

Tātad jau Latvijas brīvvalsts laikā tika apspriesta iespēja iekļaut valsts Satversmē nodaļu par cilvēktiesībām. Kāpēc tas nenotika? Pirmais acīmredzamais iemesls, šķiet, ir Ulmaņa autoritārā režīma nodibināšanās. Bet vai tā tiešām ir? Varbūt tam visam — gan Satversmes otrās daļas nepieņemšanai, gan arī Ulmaņa autoritārā režīma nākšanai pie varas ir kāds cits, dziļāks cēlonis? Nav grūti iedomāties, cik daudz *par* un *pret* bija jāizsver toreizējiem deputātiem. No vienas puses, tolaik jaunajā Latvijas valstī brīvi ieplūda svešas, nereti pat naidīgas ideoloģijas, kas draudēja sagraut tās vēl nenostiprinātos pamatus. No otras puses, protams, bija nepieciešams nodrošināt valsts demokrātisku attīstību, jo arī tas nozīmēja nostāties pret abu totalitāro lielvaru (Vācija un PSRS) ietekmi. Situācija bija tik sarežģīta un nedroša, ka vēlēšanās jo ciešāk saistīties ar Baznīcu kā valsts sabiedroto tās nevienlīdzīgajā ideoloģiskajā cīņā ar lielajiem kaimiņiem noteikti bija ļoti liela. Toreizējie Latvijas tautas priekšstāvji nespēja panākt vienotību arī jautājumā par Baznīcas un valsts nošķiršanu.

Arī pēc Latvijas neatkarības atgūšanas (no 1991. g. līdz pat 1998. g.) diskusijas par šo tematu neliecināja par parlamentāriešu spēju vienoties tik sarežģītā jautājumā. Tomēr 1998. gada oktobrī, īsi pirms pilnvaru izbeigšanās, 6. Saeima izdarīja pašu būtiskāko ieguldījumu Latvijas likumdošanā, pieņemot Satversmes 8. nodaļu, kurā ir iekļauti Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas un citu starptautisku cilvēktiesību dokumentu principi Latvijai atbilstošā interpretācijā.

1922. gadā vislielākās diskusijas izcēlās par Satversmes komisijas piedāvāto toreizējo Satversmes 110. panta projektu: *Baznīca ir šķirta no valsts. Valsts baznīca Latvijā nepastāv.* Pēc ilgām diskusijām Latvijas Republikas Satversmes 2. daļas 110. pants otrajā lasījumā tomēr tika pieņemts bez labojumiem, 76 deputātiem balsojot "par", diviem — "pret" un 35 atturoties.[5] Tomēr trešajā lasījumā projekts netika pieņemts. Toreiz deputāti vienbalsīgi (kaut arī ar nelieliem iebildumiem pret formulējumu) atbalstīja Satversmes projekta 109. pantu: *Visiem pilsoņiem Latvijā pilna apziņas, ticības un kulta brīvība. Valsts aizsargā kulta izteiksmes brīvību, ciktāl šī izteiksme nerunā pretī pastāvošiem likumiem par sabiedrības mieru un kārtību.* Tomēr projekts palika tikai projekts, un šo definīciju mēs tagad varam skatīt kā interesantu vēsturisku iespējamību. Ja Latvija tolaik tomēr būtu iekļāvusi šo sadaļu savā Satversmē, tad mēs varētu lepoties, ka Latvija pirms Otrā pasaules kara bijusi viena no progresīvākajām valstīm, jo jau tolaik iekļāvusi savā konstitūcijā cilvēktiesības.

Pēc neatkarības atgūšanas ceļš līdz Baznīcas formālai konstitucionālai nošķiršanai no valsts nebija viegls. Valsts un Baznīcas nošķirtības princips sākotnēji tika iekļauts 1992. gada konstitucionālajā likumā Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi, pēc tam — Reliģisko organizāciju likumā (1995. g.) un visbeidzot, 1998. gadā, Latvijā konstitucionāli tika pasludināts, ka valsts ir atdalīta no Baznīcas. Satversmes 99. pants,

kas pasludina reliģijas brīvību, vienlaikus nosaka arī valsts un Baznīcas segregāciju*. Tātad, sākot ar 1992. gadu, valsts un Baznīcas nošķirtības princips pakāpeniski kļuva par konstitucionāla līmeņa principu, kā arī par vienu no valsts un Baznīcas attiecību galvenajiem un būtiskākajiem momentiem.

Lai gūtu pilnīgu priekšstatu, kā Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas noritēja valsts un Baznīcas nošķiršanas process, nepieciešams aplūkot arī pirmo atjaunotās valsts likumu Par reliģiskajām organizācijām, kas tika pieņemts 1990. gada 11. septembrī. Līdz ar šā likuma pieņemšanu Latvijas Republikas Augstākā Padome nolēma atzīt par spēku zaudējušu LPSR AP Prezidija 1976. gada 28. oktobra dekrētu Par nolikuma par reliģiskajām apvienībām Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā apstiprināšanu.[6] 1990. gada likums bija pirmais pēcokupācijas dokuments, kas pieļāva reliģijas brīvību Latvijas teritorijā. Lai gan tagad tā ir jau vēsture, izanalizēsim tās specifiskās nianses, kuru vairs nav pašreizējā — 1995. gada Reliģisko organizāciju likumā. Tas palīdzēs izprast ne vien valsts un Baznīcas nošķiršanas gaitu, bet arī visas nianses, kurām būs nepieciešams pievērst uzmanību juristam, kura pienākums būs rūpēties par pašreizējo likumu attiecībā uz reliģiju korektu īstenošanu dzīvē. Jau 1990. gada likums paredzēja valsts un Baznīcas nošķiršanu. Šā likuma 2. pantā Valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamati bija teikts, ka "Latvijas Republikā valsts institūcijām un iestādēm ir laicīgs raksturs. Reliģiskās organizācijas neveic valsts un tās institūciju funkcijas, izņemot gadījumus, kas paredzēti likumos par laulību un ģimeni." Parlamentārieši, iekļaujot likumā šo piebildi, jau acīm redzami pieļāva Latvijas brīvvalsts Civillikuma atjaunošanu, arī tajā ietverto noteiktu konfesiju reliģisko laulību pielīdzināšanu valsts slēgtām laulībām. 1990. gada likuma Par reliģiskajām organizācijām 2. pantā bija iekļauts princips, kas pēc tam vairs nav parādījies Latvijas tiesību normās un — domājams — arī neparādīsies: valsts nepiešķir privilēģijas nevienai no reliģijām vai konfesijām. Līdz ar to var sacīt, ka no Francijas piekoptā absolūtā sekulārisma virziena Latvija sāk virzīties uz Vācijas pieredzi, kas ļauj atsevišķām konfesijām piešķirt zināmas privilēģijas. Izturoties pret šo jautājumu ar atbildību un mēra sajūtu, mūsu atjaunotās valsts situācijā tā ir pat labāk. Bet tas, protams, ir valstsvīru kompetencē.

Par reliģiskajām organizācijām saskaņā ar 1990. gada likumu tika uzskatītas "Latvijas Republikas iedzīvotāju brīvprātīgas apvienības" (4. p.). Juridiskas personas statusu tās ieguva no statūtu (Satversmes nolikuma) reģistrācijas brīža (5. p.). Tātad Latvijas parlaments 1990. gadā noteica reliģisko organizāciju reģistrācijas procesu, un tas pastāv arī pašlaik. Atšķirība ir tikai tā, ka 1995. gada likums Par reliģiskajām organizācijām to reģistrāciju bija uzdevis tieslietu ministram, bet 1990. gada likums — attiecīgajai valsts institūcijai — Reliģijas lietu departamentam. Toreiz departaments, akceptējot statūtus, leģitimizēja jaunu juridisku personu; tagad departaments tikai

---

* Vārdam *segregācija* ir divas nozīmes: 1) nošķiršana, atdalīšana, 2) iedzīvotāju nošķirta nometināšana pēc viņu rases, tautības, ticības piederības vai kādām citām pazīmēm. Un te der uzmanīties, lai pirmās nozīmes vietā nelietotu otro saskaņā ar vissliktākajām padomju laika tradīcijām.

apstiprina statūtus pēc tieslietu ministra paraksta uz reģistrācijas apliecības saņemšanas. Atšķirība ir būtiska, un domāju, ka pašreizējā situācija nav pareiza. Tieslietu ministrs ir arī politiķis, kas attiecīgajā jomā lielā mērā īsteno savas partijas programmu.

Ir vēl kāds interesants reliģisko brīvību ierobežojošs nosacījums, kas 1990. gada likumā bija norma, bet nu vairs nepastāv. Ar to tika noteiktas reliģisko pasākumu vietas: "Reliģiskos rituālus, ceremonijas un citas reliģiska rakstura darbības var rīkot lūgšanu ēkās (baznīcās) vai tām blakus esošajā teritorijā, iedzīvotāju mājās un dzīvokļos, kapsētās un kapličās, bet ar vietējo valsts varas institūciju piekrišanu — arī citās sabiedriskās vietās."

1990. gada likumā bija arī īpašs pants (9. p.), ar kuru tika regulēts reliģisko organizāciju un to darbinieku darba attiecības un tiesības. Bija noteikts, ka reliģiskajās organizācijās strādājošajiem darbiniekiem (arī garīgajam personālam) ir tādas pašas darba tiesības, kādas ir valsts un sabiedrisko uzņēmumu, iestāžu, organizāciju strādniekiem un kalpotājiem, ka visi darbinieki, kas strādā reliģiskajās organizācijās, var būt arodbiedrību biedri vai arī izveidot savu arodbiedrību. Lai gan pašreizējais arodbiedrību likums neaizliedz reliģijas nozarē strādājošiem veidot savu arodbiedrību, manuprāt, valstij, reģistrējot šādu arodbiedrību, rastos problēma ar Satversmes 99. panta izpildi. Kas gan būtu tāda reliģiskās organizācijas arodbiedrība savā nozarē? Varbūt tā, piemēram, varētu pieprasīt uzskatīt piedalīšanos Krusta gājiena procesijā par "ārpusdarba aktivitātēm", paredzot par to īpašu piemaksu pie algas? Un, droši zinot, ka konfesijas vadība piedalīšanos šādā procesijā uzskatītu par neatņemamu savu ticīgo pienākumu, — ko gan iesāktu tiesa ar šādiem iespējamiem darba devēja un darba ņēmēja konfliktiem? Tā nonāktu strupceļā vai, visdrīzāk, paziņotu, ka šis jautājums ir ārpus tās kompetences.

Runājot par segregācijas principa ieviešanas gaitu, jāsaka, ka, jau gatavojoties 7. Saeimas vēlēšanām, parādījās mēģinājumi šo procesu politizēt. 1997. gada decembrī ap to atkal uzvirmoja politiskas kaislības. Saeimas frakcijas "Latvijai" priekšsēdētāja biedrs K. Čerāns 11. decembrī izsūtīja luterāņu, katoļu, pareizticīgo un baptistu konfesiju vadītājiem vēstuli (ar kopiju Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam) ar atkārtotu priekšlikumu noteikt reliģisko organizāciju likumā tradicionālo konfesiju statusu vairākām Latvijas kristīgajām konfesijām, kā arī ebreju nacionālajai reliģijai — jūdaismam. K. Čerāns šajā vēstulē lūdza konfesiju atbalstu jautājumā par tradicionalitātes noteikšanu un vienlaikus informēja par komisijās izskatīšanai nodoto LR Satversmes otrās daļas — cilvēktiesību projektu. Deputāts konfesiju vadītājus lūdza novērtēt Satversmes projekta 99. panta pēdējā teikumā iekļautā principa "Baznīca ir šķirta no valsts" lietderību.

Baznīcas bija pietiekami saprātīgas un "neuzķērās uz šīs veikli izliktās ēsmas", tādējādi vēlreiz pierādīdamas garīguma pārākumu pār laicīgo rosīšanos.

Pēc tam nāca 1998. gada rudens, kad 7. Saeima sāka apspriest Satversmes cilvēktiesību nodaļu pēdējā lasījumā. Starp deputātiem iesvilās nikns strīds, vai valsts jāšķir no Baznīcas.[7] Atgādinu, ka strīds par Baznīcas nošķiršanu no valsts bija jau sācies 1997. gada beigās, izskatot tradicionālo konfesiju definīciju.

Pēc 1997. un 1998. gada bēdīgās pieredzes, apspriežot iespēju papildināt reliģisko organizāciju likumu ar tradicionālo konfesiju sarakstu, bija jau skaidrs, ka diezin vai tik drīz

būs iespējams ar tiesību normu noteikt, kuras konfesijas Latvijai ir tradicionālas. Strīds par tradicionalitāti sākās starp pašām konfesijām. Un tad tas pārcēlās uz Saeimas sēžu zāli. Deputāts K. Leiškalns ("Latvijas ceļš"), oponējot domai par tradicionālo konfesiju statusa noteikšanu, par argumentu minēja, ka nākotnē tāds statuss *būtu pretrunā ar toreiz vēl nepieņemto principu: valsts ir šķirta no Baznīcas*, kas bija ietverts toreiz vēl nepieņemtajā Latvijas Republikas Satversmes 2. daļā. Saeimas trešajā un noslēdzošajā lasījumā tika noraidīts deputāta K. Čerāna (kustība "Latvijai") priekšlikums par tradicionālo konfesiju statusa noteikšanu (ar 18 balsīm "par", 26 — "pret", 15 deputātiem atturoties). Saeima atstāja jautājumu par tradicionalitāti pašu konfesiju ziņā.[8]

Daži 6. Saeimas deputāti (K. Leiškalns, I. Bišers un J. Kaksītis), kuru viedoklis saskan ar Rietumu demokrātijās pieņemto praksi, uzskatīja, ka Baznīca no valsts jāšķir, turklāt argumentēja savu nostāju galvenokārt ar pašas Baznīcas interesēm. Šī norma palīdzētu Baznīcai izvairīties no valsts ietekmes. Turpretī normas neiekļaušana likumdošanā varētu padarīt Baznīcu par valsts institūciju ar visām no tā izrietošajām sekām, arī mēģinājumiem finansēt Baznīcu no valsts budžeta. Baznīcas atdalīšanas no valsts pretinieki, Zīgerista partijas ("Tautas kustība "Latvijai"") frakcijas biedri J. Mauliņš un K. Čerāns, uzskatīja, ka pēc šādas normas ieviešanas būs jāizdara grozījumi jau pieņemtajā reliģisko organizāciju likumā, kas atļauj Baznīcai veikt valsts funkcijas, piemēram, laulāšanu ar juridiskām sekām.

Tomēr laulāšanas funkcijas saglabāšana, ko valsts jau bija piešķīrusi Baznīcai, nav noderīgs pretarguments pret valsts un Baznīcas atdalīšanas ideju. Baznīcas atdalīšana no valsts taču neizslēdz iespēju atstāt Baznīcai laulāšanas funkciju. Protams, šādu iespēju vajadzētu detalizēti aprakstīt atsevišķā dokumentā, kas varētu būt līgums starp valsti un Baznīcu. Tāpēc deputātu strīdu, kas izraisījās divus mēnešus pirms 7. Saeimas vēlēšanām, var nosaukt par nezināšanas radītu pārpratumu vai pat par iedarbošanos uz vēlētāju reliģiskajām jūtām jeb "balsu zvejošanu" priekšvēlēšanu kampaņas laikā ("Tautas saskaņas partijas" deputāta M. Lujāna vārdi). Taisnības labad gan jāteic, ka deputāts K. Čerāns Baznīcas intereses šajā konfliktā aizstāvēja ļoti patiesi (un šādai nostājai nebija tiešas saistības ar partiju, kuru viņš pārstāvēja), tikai argumentāciju viņš izvēlējās "mazliet neveiksmīgi". Bet — kas zina — varbūt tā vienkārši atbilda toreizējam Saeimas darba stilam?

Baznīcas tolaik sevišķi neuztraucās par Satversmes 99. panta apspriešanu, jo bija vairāk aizņemtas ar cīņu par ticības mācību skolās. Vienīgi Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags divas nedēļas pēc Satversmes papildinājumu spēkā stāšanās sarīkojumā par godu 1998. gada 18. novembrim "Priekšlasījumi. Latvija: Baznīca un valsts" atzina par normālu, ja Baznīca ir šķirta no valsts, jo pat vārdu salikums "valsts un Baznīca" gandrīz katram kristietim asociējoties ar konfliktu: konfliktu starp reliģisku kopienu un valsti; konfliktu starp kopienu, kuras mērķis ir mūžīgas un nezūdošas vērtības, un valsti, kuras mērķi ir sekulāri...

Tātad Baznīcas neiebilda pret Baznīcas un valsts nošķirtības principa ieviešanu Latvijas Satversmē. Vai arī nepaguva šim faktam pievērst pienācīgu vērību.

Pēc Satversmes papildināšanas ar cilvēktiesību nodaļu laicīgā plānā Latvijas Satversmes tiesai acīmredzot nāksies uzņemties pēdējās tiesu instances lomu, kas izskatīs

cilvēktiesību pārkāpumus Latvijā. Pēc pievienošanās Eiropas Savienībai Latvijas cilvēktiesību strīdi tiks izskatīti arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kura pieņem prasības tikai pēc to izspriešanas visos attiecīgās valsts tiesu līmeņos. Tātad Latvijā pēdējā instance, kas caurskatīs reliģijas brīvības pārkāpumus, būs Satversmes tiesa.

Daži teologi, runājot par valsts šķirtības principu no Baznīcas, uzskata par pieļaujamu — *kamēr valsts iejaucas Baznīcas lietās, tikmēr Baznīcai ir tiesības iejaukties valsts lietās.*[9] Laikam jau jāpiekrīt šādai nostādnei. Katrā ziņā ir skaidrs — ja Baznīca visiem iespējamiem līdzekļiem neietekmēs valstsvīrus šajā jaunu likumu tapšanas laikā, tā galu galā tiks apspiesta, izstumta vai kļūs par valsts kalponi, kas savus ticīgos noskaņos attiecīgas konjunktūras tābrīža vēlmēm par labu.

Arī šajā nodaļā skatītais princips ir nosacīts un relatīvs. Baznīca būtu jāšķir no valsts. Tomēr šā principa pareiza ieviešana praksē ir ļoti atkarīga no principu īstenojošo cilvēku godaprāta, ideoloģijas un jautājuma praktiskās interpretācijas. Šķirt valsti no Baznīcas nav tas pats, kas izstumt Baznīcu no sabiedrības.

Savukārt cilvēku uzskati par to, kādā veidā valstij ir (vai nav) jāietekmē Baznīca, ir dažādi. Daži no tiem ir pat krasā pretrunā ar valsts un Baznīcas šķirtības principu. Sevišķas bažas izraisa Sabiedrisko un reliģisko departamenta Reliģijas nodaļas kāda bijušā galvenā speciālista domas, kā optimizēt šīs ar reliģijas lietām saistītās Tieslietu ministrijas struktūras darbu. Atcerēsimies, ka šī struktūra ir valsts un Baznīcas kontaktpersona.

Speciālists pauda uzskatu, ka "tradicionālo konfesiju darbība nav mērķtiecīga, (..) rajonos un novados tā ir visai haotiska adekvātas kontroles trūkuma dēļ no Reliģijas lietu nodaļas puses. Nodaļa varētu darboties vismaz divas reizes efektīgāk. (..) Vairums draudžu ir nošķirtas no sava garīgā centra, kas zināmā mērā atkarīgs no mācītāju trūkuma atsevišķās vietās, kā arī draudzes nav informētas par jaunākajām garīgajām aktualitātēm un pat par savas tiešās vadības ideoloģiju. Nemaz jau nerunājot par savstarpējām attiecībām starp dažādām kristīgajām konfesijām, nav jau runa par to augstākajiem "pīlāriem", bet gan par pašu draudžu kopienu attiecībām visā Latvijas teritorijā. Latvijas tauta, kas veido draudzi (reliģisko organizāciju), ir pesimistiski un skeptiski noskaņota attiecībā uz Baznīcas attīstību finansiālajā ziņā. Tas kļūst par pastāvīga spiediena procesu. Ja draudzē nav autoritātes (līdera), apstājas tās garīgā attīstība (runa ir par ticības dogmām), kā jau ir apstājusies materiālā izaugsme."[10]

Ja tiktu ieviestas dzīvē kaut vai dažas no piedāvātajām kontroles metodēm, Baznīca, kuras labā tas šķietami tiktu darīts, pirmā protestētu. Vienīgā Baznīcas reakcija būtu pilnīga neizpratne par nekautrīgu iejaukšanos tās iekšējās lietās ar administratīvām metodēm.

Pilnīgam ieskatam vēl daži šādi priekšlikumi. "Būtu jādod ierosme konsistorijai un kūrijai — reliģisko organizāciju centriem, to prelātiem, lai garīgajām un saimnieciskajām darbībām un saimniecisko darbību veikšanai tiktu apmācīti mācītājiem uzticami cilvēki — mācītāja palīgi no draudzes vidus, kas mācītāja prombūtnes laikā spētu risināt jautājumus patstāvīgi. Līdz ar to tiktu ieviesta zināma kārtība un disciplīna draudžu darbībā, kas atvieglotu nepieciešamo kontroli pār tām."

Ņemot vērā, ka rakstītāja vēlme bija strādāt departamentā, vēl jo vairāk uzmanības jāvelta šādām tendencēm, jo, ja šīs idejas tiktu ieviestas praksē, ir apšaubāms, vai tas varētu nest jelkādu pozitīvu attīstību valsts un Baznīcas attiecībās. Vēstulē jaušama arī nostalģija pēc absolūtas kontroles pār reliģiju: "Jācenšas izveidot rajonos Tieslietu ministrijai rezidējošas pārraudzības iestādes, piemēram, pie pašvaldībām (ministrijas darba mobilitātes nodrošināšanai), kurām līdzekļi tiktu piešķirti no pašvaldībām."[11]

[1] Demokrātijas pamati. — R.: LU Politiskas zinātnes katedra, 1993. — 7.lpp.

[2] *Couser R.B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress Press, 1987. — P. 34.—35.

[3] *Meļķisis E.* Konstitucionālisma attīstība Latvijā//Satversmes reforma Latvijā: par un pret. — R., 1995. — 7.lpp.

[4] *Bišers I.* Satversmes reforma// Satversmes reforma Latvijā: par un pret. — R., 1995. — 16.lpp.

[5] N. Gilla 1996. gada 8. novembra slēdziens zvērinātam advokātam Z. Ūdrim (Zvērināto advokātu birojs "CB&M") uz Z.Ūdra 1996. gada 17. septembra pieprasījumu sakarā ar civillietu "Jehovas liecinieku" draudžu prasībā pret TM par TM 1996. gada 11. jūlija lēmumu nr.1—5,9/13. — 34. lpp.

[6] Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs. — 1976. — Nr. 44.

[7] VI Saeimas Rudens sesijas 1998.g. 20. augusta plenārsēdes stenogramma// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — Nr. 234/244 (13304/1305), 25. aug..

[8] Saeimas Prezidija 16. februāra sēdē, Saeimas 19. februāra sēdes stenogramma// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — Nr. 48/49 (1109/1111), 24. febr..

[9] *Rubenis J.* Vai migla klīdīs? — R.: Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, 1989. — 93.lpp.

[10] K. Zariņa 1997.g. 8. augusta vēstule 6. Saeimas deputātam N. Pēterkopam, kas pārsūtīta uz Tieslietu ministriju un reģistrēta 1997.g. 9. augustā ar indeksu 4755.

[11] Turpat.

IV. Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā. Juridiskais aspekts

1. Valsts reliģiskās politikas īstenotāji

Bez laika ir vēl cits līdzeklis, kā radīt lielas pārmaiņas, un tā ir vara.
Ja pirmais iet pārāk lēni, tad otrā attiecīgo lietu bieži vien izdara ātrāk.

G. K. Lihtenbergs

Valsts ietvaros veidojas, pastāv un darbojas daudz un dažādas birokrātiski organizētas formālas organizācijas. Balstoties uz savstarpējiem sakariem un attiecībām, tās veido valsts organizācijas sistēmu.[1] Visa šī sistēma ir iesaistīta valsts un Baznīcas attiecībās un piedalās valsts īstenotajā politikā attiecībā uz Baznīcu. Īpašu vietu šajā politikā ieņem valsts administratīvās struktūras.

Administrācija, pirmkārt, ir valsts institūciju kopums, kas veic pārvaldes funkcijas. Atšķirībā no likumdošanas un tiesu funkcijām administrācijas funkcija ir administrēšana, t. i., politiskā sabiedrības ikdienas lietu pārvalde un vadība; šī vadība ir saistīta ar darbības institūciju dibināšanu, kas nepieciešamas konstitūcijas un likumdošanas pamatprincipu īstenošanai; tāda veida sabiedrisko vajadzību apmierināšanai, kas var rasties pilsoņu kolektīvā un valsts dzīvē. Otrkārt, administrācija ir amatpersonu, iestādes, uzņēmuma pārvaldes vadošais personāls, kas fiksēts personāla sarakstā, saņem darba algu un nodarbojas ar administratīvo pārvaldes darbību, nodrošinot attiecīgo organizāciju galveno uzdevumu pildīšanu.[2]

Saeimas, Ministru kabineta, valsts administratīvo struktūru un nevalstisko struktūru kopdarbību ar reliģiju saistītajos jautājumos var nosaukt par valsts stratēģiju jeb politiku reliģijas jomā. Mūsdienu Latvijā ar valsts politiku reliģijas jomā vistiešāk ir saistītas šādas valstiskās un nevalstiskās struktūras.[3]

1. Tieslietu ministrija:

— Tieslietu ministrijas attiecīgā struktūrvienība — Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments (sīkāk par to šās nodaļas 10. un 11. apakšnodaļā);

— Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas padome (sīkāk par to XII nodaļas 9. apakšnodaļā).

Valsts cilvēktiesību biroja direktors O. Brūveris (no kreisās) un R. Balodis Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā

2. Valsts cilvēktiesību birojs (kura uzdevums ir raudzīties, lai valstī tiktu ievērotas cilvēktiesības (arī tiesības uz reliģijas brīvību), izskatīt ar reliģiju saistītos strīdus, sniegt atzinumus par Reliģisko organizāciju likuma grozījumiem).

3. Saeimas Sabiedrisko un cilvēktiesību lietu komisija (kas apkopo priekšlikumus, izstrādā likumprojektus un iesniedz tos Saeimā balsošanai).

4. Policijas iestādes (kuru uzdevums ir konstatēt drošībai, kārtībai un veselībai nodarītus pārkāpumus, vajadzības gadījumā veikt uzziņu, ja noticis krimināpārkāpums vai vispār sabiedriski bīstams likumpārkāpums):

— Iekšlietu ministrijas Drošības policija (operatīvā kārtā apkopo informāciju par reliģisko organizāciju pretvalstiskām tendencēm, ja tādas ir);

— Satversmes aizsardzības birojs (koordinē valsts drošības struktūru darbu).

5. Pašvaldības:

— pašvaldības policija (ja tā izveidota, tās pienākums ir kārtības uzturēšana savā administratīvajā teritorijā);

— bērnu tiesību aizsardzības centri;

— pašvaldību administratīvās komisijas.

6. Tiesu iestādes (arī bāriņtiesas), kas praktiski pielieto reliģisko likumdošanu.

Nākotnē īpašu lomu ieņems Satversmes tiesa, kas pirms Eiropas Savienības (ES) Cilvēktiesību tiesas izskatīs ar reliģiju saistītos strīdus; Latvijas Republikas Satversmes tiesa būs pēdējā institūcija, kas izskatīs lietas Latvijā.

7. Latvijas lielākās un ietekmīgākās tradicionālās konfesijas.

Īpaša loma ir Tieslietu ministrijas Tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvajai padomei.

Pamazām, domājams, lielāko konfesiju ietekme pieaugs. Tām ir labi starptautiskie sakari, kas garantē starptautiska līmeņa pieredzes apmaiņu. Kāda būs šī ietekme, un vai tā

noteiks administrācijas attieksmi pret reliģiska rakstura jautājumiem? Piemērs reliģisko organizāciju ietekmei varētu būt "misiju jautājums". 1997. gada vasarā tika izvērsta protesta kampaņa pret Tieslietu ministriju misiju nepārreģistrēšanas dēļ. Šī kampaņa bija dažu Latvijā darbojošos starptautisku misiju organizēta. Nepareizi izpratušas nepārreģistrēšanas iemeslus, tās vainas cēloni saskatīja izpildvarā — Tieslietu ministrijā. Ministrija burtiski tika apbērta ar vairāk nekā 1000 vēstulēm (atklātnēm) no Šveices. Sūtītāji protestēja pret rupjiem cilvēktiesību pārkāpumiem un pieprasīja, lai tieslietu ministrs izskatītu diskriminācijas iemeslus. Īstenībā vaina bija Reliģisko organizāciju likumā, kurā bija paredzēts misionārisms, bet nebija paredzētas misijas kā organizācijas veids. Saeima likuma grozījumus pieņēma, un problēma tika atrisināta. Daži varbūt uzskatīs, ka, runājot par tradicionālo konfesiju ietekmi, piemērs ir nevietā. Nepārreģistrētu misiju Latvijā tolaik bija tikai 16, iespējamais dalībnieku skaits tajās varēja būt tikai mazliet pāri simtam, bet viņu partneri ārzemēs — varbūt daži tūkstoši. Iztēlosimies, kas notiktu, ja līdzīga problēma rastos, piemēram, ar katoļiem, kuru pasaulē ir neskaitāmi miljoni... Starp citu, tādas "kampaņas" lielās konfesijas gan neorganizē. Toties diezin vai kādu valsti var uzlūkot par normāli iekļāvušos civilizētās pasaules apritē, ja tai nav citu valstu atzīšanas un līguma ar Vatikānu.

Konfesijas, atguvušas īpašumus, pamazām nostiprinās finansiāli un materiāli, un ar laiku tās būs spējīgas algot labus speciālistus, nevis balstīties uz neapmaksātu darbu vai fanātiķu pūliņiem sabiedriskā kārtā.

Visticamāk, ka, kļūstot ietekmīgākas, šīs konfesijas — katoļi, luterāņi un arī pareizticīgie — spēs iegūt arī ietekmīgu politisko lobiju, kas garantēs to interešu pastāvīgu valstiska līmeņa aizsardzību. Palielinoties materiālajai bāzei, tās būs spējīgas uz lielu sociālu ieguldījumu, kas savukārt palielinās šo konfesiju ietekmi sabiedrībā. Latvijas lielāko tradicionālo konfesiju laiks vēl nav pienācis. Domāju, ka tās kļūs par vērā ņemamu un cienījamu spēku ap 2003.—2005. gadu.

8. Izglītības un zinātnes ministrija (kuras pārziņā ir skolas un reliģiskās izglītības jautājumi; tās darbība aktivizējās 1998. gadā, kad tā uzstājās pret konfesionālo ticības mācību).

Arī starptautiskās institūcijas un vairākas valstis (piemēram, ASV) būtiski ietekmē Latvijas iekšpolitiskās attiecības ar reliģijām (piemēram, "Jehovas liecinieku" reģistrācijas procesā tas bija labi samanāms). Svarīgākā starptautiskā institūcija, protams, ir jau minētā Eiropas Savienības Cilvēktiesību tiesa.

Sadarbojoties Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, Saeimas komisijai, Valsts cilvēktiesību birojam un tiesai, veidojas ar reliģiju saistītie likumi un to pielietošanas prakse (precedenti). Jāatzīst, ka Latvijā nav ideāls stāvoklis ar reliģiju saistītajos jautājumos, šī politika vēl tikai veidojas. Par valsts apzinātu un koordinētu reliģijas politikas īstenošanu runāt ir pāragri. Bez tikko pieminētajām valstiskajām un nevalstiskajām struktūrām ir arī vēl citas ministrijas un resori, kuru darbības rezultāts visai nopietni ietekmē valsts reliģijas politiku. Piemēram, Aizsardzības ministrija ir izveidojusi Nacionālo Bruņoto Spēku kapelānu dienesta nolikumu (sīkāk par to apakš-

nodaļā "Kapelānu dienests"). Liela nozīme valsts un Baznīcas attiecību veidošanā ir arī dažādām sabiedriskām padomēm, kurās līdzdarbojas garīdznieki, kā arī daudziem citiem faktoriem.

[1] *Jakubaņecs V.* Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. — R., 1999. — 44. lpp.
[2] *t. p.* Juridiski terminoloģiskā vārdnīca. — R., 1998. — 4. lpp.
[3] Latvijas Luterānis. — 1997. —15. aug.

2. Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas

Galu galā viss ir veltīgs, izņemot *patiesību*.
Galu galā no patiesības nav ko bīties.

D. Apdaiks

Bieži dzirdēts jautājums, kā reliģiskās organizācijas Latvijā varētu iedalīt.

Tas nav viegls uzdevums. Viena lieta ir teorētiska šo organizāciju klasifikācija, bet pavisam kas cits — sakārtot mūsu priekšstatus par tām reliģiskajām organizācijām un kustībām, kas jau faktiski Latvijā darbojas. Tās jau sevi kaut kā ir nosaukušas un nereti pat vairākkārt nosaukumu mainījušas. Arī citi, kas nonākuši saskarē ar šīm kustībām un organizācijām, ir devuši tām dažādus apzīmējumus. Ne tuvu nav tā, ka visi apzīmējumi skaidri izteiktu šo organizāciju būtību. Bez tam ne visi ar ikdienas praksē lietotajiem nosaukumiem un apzīmējumiem ir apmierināti.

Šajā nodaļā būs apskatīts reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas. Šo klasifikāciju izveidojuši likumdevēji ciešā sadarbībā ar izpildvaru un tiesu varu, un tā pamatojas uz sabiedrības aktuālo pieredzi reliģijas izpausmju jomā. Tomēr, lai šī pieredze tiktu pareizi saprasta, ir jāzina mazliet vairāk nekā tikai tas, kas norisinās acu priekšā — tepat un tagad.

Teorētiski vienmēr var atšķirt tradicionālās jeb senās un lielās reliģijas un to radītās organizācijas un kustības no citām kustībām, kas radušās jaunākos laikos. Ja runa būtu tikai par teorētisku iedalījumu, tad apzīmējums *jaunās reliģiskās kustības* (JRK), kas jau ieņēmis stabilu vietu reliģisko organizāciju apzīmējumam gan pasaulē, gan arī Latvijā, būtu sinonīms apzīmējumam *netradicionālās reliģijas un kustības*.

Praksē tomēr vienmēr nākas rēķināties ar to, ka dažādos pasaules reģionos un valstīs visai atšķirīgi ir tie veidojumi, kurus konkrētajos apstākļos var saukt par tradicionāliem, un tie, kurus — par netradicionāliem. Atšķirīgas ir arī tās reliģiskās kustības, kuras konkrētajā vietā var uzskatīt par senām, un tās, kuras šajā teritorijā būtu jāsauc par jaunām. Jāsaka, ka, veidojot likumdošanu un kādu konkrētu organizāciju ierindojot noteiktā

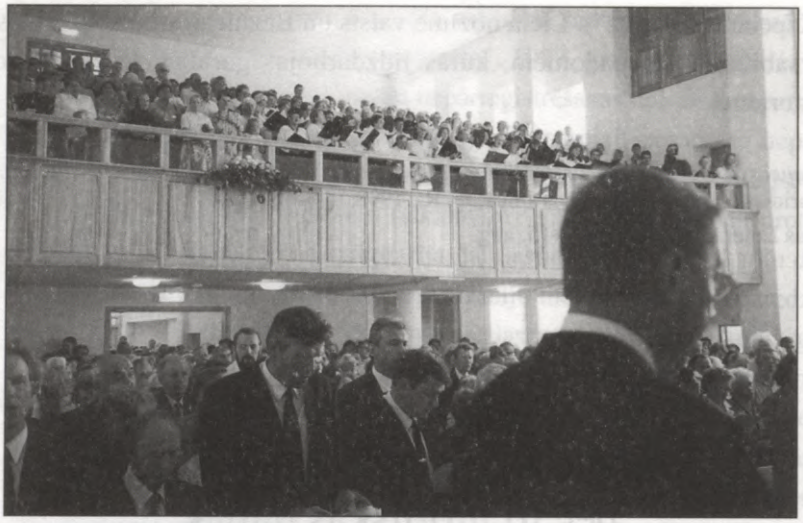

Jaunapustuliešu dievkalpojums

organizāciju kategorijā, bieži vien netiek ievērota jebkāda loģika — ne teorētiskā, ne arī praktiskā. Likumdošanā, šķiet, aizvien virsroku ņem pavisam cita loģika — dažādu motīvu vadīta "lobisma loģika". Acīmredzot tieši tāpēc reliģiju grupa, kas tiek apzīmēta ar terminu *jaunās reliģiskās kustības*, Latvijas likumdošanā nav izdevusies visaptveroša. *Saskaņā ar Latvijā spēkā esošo 1995. gada Reliģisko organizāciju likumu krišnaīti, bahaisti, Rika Rennera sekotāji, "Jaunās paaudzes" draudzes vai kā sabiedriskās organizācijas reģistrējušās "Brahma Kumaris", Antropozofijas biedrība, "Humanitārais centrs "Dianētika"" (saentologu sekta), "Sievietes par mieru visā pasaulē" (mūnisti), Kultūras draugu biedrība (jehovieši) — neviena no tām netiek uzskatīta kā JRK.*

Atgriezīsimies pie tradicionālajām reliģiskajām organizācijām. Neatkarīgi no tā, vai runa ir par pasaulē vai tikai kādā noteiktā reģionā vai valstī tradicionālām reliģiskām kustībām, gandrīz katrā zemē atradīsies kādas aprindas vai atsevišķi cilvēki, kas kategoriski iebildīs pret pašu tradicionalitātes jēdzienu. Un šie iebildumi vienmēr tiks saistīti ar reliģijas brīvības ideju. Šajā sakarībā sevišķi bieži tiek ekspluatēts *konstitucionālais reliģijas brīvības princips*. Piemēram, Spānijas Lakorūnas universitātes (*University of la Coruna*) profesors M. Garsija, analizējot reliģijas brīvības principa pielietošanas iespējas, kategoriski noraida konfesiju tradicionalitātes ideju. Pēc viņa domām, tā ir diskriminācija, ja reliģijas tiek iedalītas tradicionālajās un netradicionālajās. Diskriminējoši esot uz šā pamata piešķirt privilēģijas (naudu vai labvēlību) ar likumu speciāli noteiktām tradicionālajām konfesijām.[1] Parasti šādu ideju autori nemaz nav netradicionālo vai jauno reliģiju pārstāvji — viņi vienkārši cīnās par augstāka statusa iegūšanu, lai gan nereti arī labprāt piebalso šādu ideju autoriem. Reliģijas tradicionalitātes principu asi kritizē tieši ateisti, vēl precīzāk — karojošie ateisti.

Reizēm līdzīgā veidā uzstājas arī cilvēki, kuri varbūt nemaz nav gribējuši ierindoties karojošo ateistu pulkos. Tas notiek vai nu attiecīgu zināšanu trūkuma dēļ, vai asa rakstura dēļ, vai arī kādu citu, iespējams, tīri personisku motīvu dēļ. Piemēram, Dainis Īvāns, kritizēdams

Tieslietu ministrijas darbību reliģijas jomā, pauž uzskatus, ka tās darbību ietekmējot katoļi, jo TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments nepamatoti vajājot Ā. Roslēviča evaņģēliskās "Dieva draudzes". Pēc D. Īvāna uzskata, departaments nevis cenšas ievērot konstitucionālās normas, bet gan darbojas pretējā virzienā. Ar nožēlu viņš konstatē, ka Latvijā esot izveidojušās "valstiskās" un "nevalstiskās" draudzes un pēdējās, protams, esot nevēlamas vai tikai "uz brīdi pieciešamas".[2]

Lai kādi būtu šā autora pausto ideju iemesli, tomēr šādi neargumentēti apvainojumi drīzāk piedien bijušo ateistiskās komunistiskās nomenklatūras darbinieku stilam, nevis pirmajam Latvijas Tautas frontes vadītājam.

Tradicionālo konfesiju vērtību un nozīmi civilizācijas attīstībā saistībā ar pētnieciskās pieejas pamatīgumu labi atklāj britu antropologa Ernesta Gelnera sniegtais *reliģisko fundamentālistu** raksturojums. Šā autora vērtējums pelna sevišķu ievērību arī tāpēc, ka tas nebūt nav reliģioza cilvēka vērtējums. E. Gelners ir pārliecināts sekulārists. Viņš raksta: "Fundamentālisti pelna cieņu gan tāpēc, ka arī atzīst patiesības unikalitāti un neļauj sevi pievilt visu aptverošam relatīvismam, gan arī tāpēc, ka viņi ir mūsu [tātad zinātnieku — *R.B.*] intelektuālie priekšteči. Neieslīgstot pārmērīgā priekšteču pielūgšanā, tomēr būtu viņiem jāpateicas. Bez nopietna, lai neteiktu — fanātiska monoteisma (..) apgaismības racionālās dabaszinātnes dienas gaismu varēja arī neieraudzīt. Iespējams, ka pieķeršanās unikālai atklāsmei bija vēsturisks priekšnoteikums, lai veiksmīgi attīstītos arī unikāla un simetriski pieejama dabas pētniecība (..). Bez spēcīga reliģiska stimula uz vienu, sakārtotu pasauli un tam sekojošās izvairīšanās no oportūnistiska, jebkurām manipulācijām pakļauta jucekļa izziņas brīnums varbūt nebūtu noticis."[4]

Lūk, zinātnieka attieksme pret tradicionālajām reliģijām. Būtu vēl jāpiebilst, ka tas, ko sabiedrībai piedāvā Baznīca, vienmēr ir fundamentāls, nemainīgs un nepieciešams. Vienmēr (nevis tikai kādā laika posmā pirms lielākiem zinātniskiem atklājumiem) gan

---

* Ikvienas pietiekami senas un lielas konfesijas ietvaros ir savi "fundamentālisti" un savi "liberālo aprindu" pārstāvji. Reliģiskie fundamentālisti arvien ir orientēti uz seno reliģisko atziņu un vērtību saglabāšanu neizmainītā veidā, un mūsdienu vērtību jucekļa apstākļos to, protams, spējam novērtēt. Tomēr jāsaka, ka Baznīcu tradicionalitāte ir kas daudz lielāks un visaptverošāks nekā "fundamentālisms" vai "liberālisms" to teoloģijā.

Autors acīmredzot pārāk identificē kristiešu fundamentālistus ar reliģijas tradicionalitāti. Zināmā mērā tas tā arī ir, bet tikai tad, ja attiecīgā Baznīca sāk jau ārēji sašķelties atbilstoši šim principam. Patiesā tradicionalitāte ietver reliģiskās atklāsmes satura pamatīgumu, patiesumu un nemainību. Tieši tas tajā ir galvenais, nevis dažādie veidi un formas, kādās šīs mūžam nemainīgās ētiskās vērtības cenšas izteikt katra laikmeta un dažādu kultūru pārstāvji. Patiesā tradicionalitātē šīs dažādās izteiksmes formas ir pieļaujamas un pat derīgas, kamēr tās nav pretrunā ar pašas atklāsmes saturu. Nevis izteiksmes tradicionalitāte, bet gan ētisko vērtību nemainīgums būtu jāsargā ne jau tikai reliģijām vien. Šajos civilizācijas eksistences pamatjautājumos tieši tradicionālā Baznīca mūsdienās, par laimi, ir ļoti atvērta dialogam ar visu sabiedrību. Pāvests Jānis Pāvils II to izsaka šādiem vārdiem: "Šāds dialogs kristiešiem jārisina ne tikai savstarpēji, bet arī ar citām, nekristīgajām reliģijām, ar visu kultūras un civilizācijas pasauli, sākot ar tiem, kuri netic. *Tādēļ ka patiesībai nav nekādu robežu.* Tā ir domāta visiem un ikvienam. Bet, ja šai patiesībai seko mīlestībā (sal. Ef. 4:15), tā kļūst vēl universālāka. Nākotnei (..) nesaglabāsies strīdi starp "progresīvajiem" un "konservatīvajiem" ("integristiem"), kas ir politiski, nevis reliģiski strīdi." [3]

Domāju, ka senās, tradicionālās Baznīcas zina, kā saglabāt cilvēcei tik nepieciešamās ētiskās vērtības. Bet neauglīgu strīdu gaisotnes veicināšana neatbilst arī valsts interesēm.

atsevišķajam cilvēkam, gan visai sabiedrībai ir nepieciešams saglabāt garīgo līdzsvaru un palikt uz droša ētiska pamata.

Domāju, ka jebkurā valstī, lai tā spētu pastāvēt un attīstīties, nepieciešams veicināt nopietnu dialogu starp nopietniem partneriem — vai tie būtu zinātnieki, vai lielo tradicionālo reliģiju pārstāvji, vai arī citas aprindas. Sīkmanīgu un neizglītotu aprindu skaļi ķīviņi un to popularizēšana nekādā ziņā neveicina sabiedrības veselīgu attīstību. To derētu ielāgot arī preses un citu sabiedriskās saziņas līdzekļu pārstāvjiem. Tieši viņi šajā sabiedrības pārveidošanās posmā var dot ļoti daudz, bet ļoti daudz var arī sabojāt.

Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas Latvijā varētu būt šāds:

1) *tradicionālās reliģiskās organizācijas* — tās astoņas konfesijas, kas nosauktas 1937. gada Civillikuma 51. pantā: Romas katoļi, luterāņi, pareizticīgie (ortodoksi), vecticībnieki, baptisti, jūdaisti, adventisti un metodisti. Par pēdējām divām gan jāteic, ka tradicionālas konfesijas statusu tās Latvijas brīvvalsts laikā ieguvušas nevis dabiskas izaugsmes procesā Latvijas zemē, bet gan ar dažādiem mākslīgi organizētiem pasākumiem.

2) *netradicionālās reliģiskās organizācijas* — tās, kuras Latvijā nav tradicionālas, bet citos pasaules reģionos tādas ir. Piemēram, budisms Latvijā nav tradicionāla reliģija, jo tas šeit nav izplatīts; budistu darbība Latvijā tikai nesen aizsākusies, un tai nav iespaida uz Latvijas iedzīvotājiem. Latvijai netradicionālas reliģiskās organizācijas ir arī anglikāņi, musulmaņi, sintoisti, vasarsvētku draudzes, Austrumu Pareizticīgā Baznīca (Armēņu apustuliskā Baznīca), austrumu rita katoļi un citas.

Reliģiju definīciju problēma joprojām ir aktuāla. Kādā no pēdējā laikā izdotām juridiskajām vārdnīcām par netradicionālām reliģiskām organizācijām nosauktas "tās organizācijas, kuras atdalījušās no pasaules reliģiju konfesijām un nacionālajām reliģijām vai kuru mācība, dogmatiskās nostādnes, reliģiskās ceremonijas un organizatoriskā uzbūve nav pietiekami skaidri identificējamas ar kādu no tām".[5] Kaut arī pirmajā brīdī šķietami loģisks, šāds skaidrojums ir nepareizs, jo vārdi *tradicionāls* un *netradicionāls*, lai gan ir pretpoli, tomēr sarežģītajā reliģijas jomā nevar tikt burtiski skaidroti tādā veidā. Ja to neņem vērā, tad iznāk, ka vārdam "netradicionāls" automātiski tiek piešķirta sektas nozīme. Latvijā netradicionāla reliģija ir islams vai budisms, tomēr tās ir pasaules mēroga reliģijas. Vai Latvijā tās varētu nosaukt par tradicionālām? Noteikti ne. Savukārt netradicionālo reliģiju jēdzienā līdzās tikko minētajām iekļaut arī sektas — būtu nepareizi, jo aizvainotu tautas, kuras gadsimtiem kultivējušas un piekopušas šīs senās, lielās reliģijas.

Kad runā par sektām, ar tām parasti saprot no lielākas Baznīcas atšķēlušās, sevī noslēgušās reliģiozu ļaužu grupas, kas ne vien zaudējušas kontaktu ar savu "mātes Baznīcu", bet pat nonākušas kontraversijā ar to un arī ar visu sabiedrību. Šajā ziņā šīs apakšnodaļas 5. literatūras avotā izteiktajā skaidrojumā par sektām ir pat zināma patiesība. Taisnība arī, ka nereti citu lielo reliģiju (kas nav tradicionālas to pārstāvju mītnes zemē) darbība tās piekritēju mītnes zemē ne vienmēr ir labā saskaņā ar savas lielās konfesijas tradīcijām un nostādnēm tās dabiskajā centrā. Vēl vairāk — šī darbība var kļūt pilnīgi citāda un atšķelt tādu reliģisku grupu no tās "pirmavota". Taču tas nenotiek vienmēr — to derētu atcerēties. Tāpēc katrs gadījums jāanalizē atsevišķi.

Ja runa ir par īstu sektu — tā vienmēr ir ticīgo grupa, kas, noslēgusies sevī, krasi nodala sevi no visām pārējām reliģijām un jo sevišķi no tās, no kuras pati izcēlusies. Šāda sekta atrodas dziļā pretrunā ar visu sabiedrību, nav spējīga uz atklātu dialogu un nemaz netiecas uz to.

Reizēm šādām grupām ir izteikta destruktīva ievirze. Tieši šajā nozīmē ASV zinātnieks Marčello Truci runā par slepenajām jeb "neredzamajām" (sevī noslēgtām) reliģijām. Viņš šo grupu iedala vēl trijās mazākās grupās — okultistos, kārotājos satikt garus un tajos, kas nopietni pievērsušies astroloģijai. Šajā slepeno jeb "neredzamo" reliģiju grupā tiek ietilpināta vēl viena grupu — ceturtā: tās ir sektas, kas atklāti pielūdz tumšos spēkus un dievina ļaunumu. Parasti Sātana pielūdzēji maskējas un veic savas darbības lielā slepenībā. Šo grupu var iedalīt vēl sīkāk: atklāti sātaniskās grupas (sātanistu "radikāļi"), dēmonu pielūdzēji, individuāli praktizējoši burvji un raganas, šamaņi un viņu sekotāji un slepenas biedrības ar noslieci uz sātanismu. Ir dažas raksturīgas pazīmes, kas kopējas sātanistu grupām: saistība ar nāvi (gulēšana zārkā rituālu izpildes laikā, nekrofilija), sātaniska atribūtika (kazas galva, pentagramma, melnas sveces, gari, melni tērpi ar kapuci), seksuāla vardarbība (arī pret bērniem), kanibālisms (dažu ķermeņa daļu — īpaši sirds izraušana un lietošana uzturā), kremācijas rituālu piekopšana u.tml.

Runājot par sātanistiem, jāatzīmē, ka viņi visbiežāk mēdz slēpt savu pārliecību no sabiedrības acīm; savukārt tie, kas atklāti izrāda simpātijas un vēlmi kalpot Luciferam, visbiežāk ir tikai īpatņi (lai gan, protams, mēdz būt izņēmumi). Daugavpilī 1998. gadā motokrosā "Latgales kauss" piedalījās un pat uzvarēja sportists ar zīmi 666, kuru vispār pieņemts uzskatīt par Sātana zīmi. Šai gadījumā, protams, nevar runāt par nereģistrēto sātanistu pārstāvi.[6]

Vēl jāsaka, ka, runājot par sātanismu, apzīmējums "netradicionāls" ir visai nosacīts, jo sātanisms ir tikpat sens kā cilvēka izpratne par labo un ļauno.

Tātad daļu no tikko pieminētajām reliģiskajām grupām un organizācijām varētu ierindot *jauno reliģisko kustību* kategorijā, bet visas tomēr ne. Domāju, ka trešā reliģisko organizāciju grupa pēc to juridiskās dabas varētu būt tieši jaunās reliģiskās kustības. Ņemot vērā šo grupu lielo dažādību un tām piemītošo juridiskā statusa zināmo nenoteiktību, šajā grupā varētu ietilpināt reliģiskās organizācijas, apvienojot tās pēc to reģistrācijas statusa Latvijas Republikā. Tādējādi trešā reliģisko organizāciju grupa pēc juridiskā statusa būtu šāda:

3) *jaunās reliģiskās kustības (JRK)* — ietilpst ne tikai tās organizācijas, kurām ik gadu ir jāpārreģistrējas, bet arī tās, kas Tieslietu ministrijā reģistrējušās pirms 1995. gada, kā arī no tradicionālajām konfesijām atšķēlušās atsevišķas draudzes, kas pašreizējā stāvoklī kļuvušas līdzīgas sektām.

Jāatzīst, ka sevišķi stingra attieksme pret JRK dibināšanu ir postsociālistiskajās valstīs, kur to "diskriminācija" (ko drīzāk gribētos nosaukt par diferenciāciju) dod pozitīvu rezultātu. Tā rada papildu grūtības sīko sektu rašanās procesam, līdz ar to aizkavējot to izveidošanos ar vienu vienīgu motivāciju — lai to vadītāji negūtu finansiālu labumu. Protams, tādām noturīgām un spēcīgām sektām kā "Jehovas liecinieki" vai *mūnieši* šī stingrība nav nekāds šķērslis. Somijā, lai reģistrētu JRK, nepieciešams 20 dibinātāju, bet Slovākijā — 20 000

(saskaņā ar vietējiem 1991. un 1992. gada likumiem par Baznīcu un Baznīcu reģistrāciju). Kā zināms, Latvijā reliģisku organizāciju (kuras tiesības uz nodokļu atlaidēm faktiski būs tādas pašas kā, piemēram, luteriskās Baznīcas tiesības) var izveidot pat viena ģimene, kurā ir seši cilvēki, ja tā apvienojas, teiksim, ar četriem kaimiņiem. Mazliet papūloties izveidot statūtus un nokārtojot reģistrāciju, tā saņems visas likumā garantētās priekšrocības un piedevām vēl iegūs papildu iespēju cīnīties par savu "cilvēktiesību aizsardzību".

Pārsvarā šādas grupas Latvijā strauji ienāk no ārienes, bet dažas veidojas arī uz vietas.

Kā JRK Latvijā pašlaik reģistrētas arī *Augsburgas ticības apliecības draudzes,* kuras var tikt uzlūkotas par jaunām nevis sakarā ar to konfesionalitāti, bet gan tādēļ, ka tās ir administratīvi nošķirtas no tradicionālās luterāņu konfesijas. Daži indivīdi, kas nevēlējās pakļauties tradicionālajai luterāņu vadībai, nodibināja un Tieslietu ministrijā reģistrēja septiņas draudzes. Tās atgādina JRK ne tikai termiņreģistrācijas dēļ, bet arī tādējādi, ka pašas ļoti jūtīgi uztver sev piešķirto apzīmējumu *jaunā reliģiskā kustība.* Šo draudžu locekļi uzskata sevi par patiesākiem luterāņiem nekā pārējie "nieka" 300 000 luterāņu, kas ir Latvijas Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā (LELB). Varbūt demokrātijas apstākļos tas šķiet normāli, tomēr būtu vairāk kā netaisnīgi, ja valsts viņus pielīdzinātu tiem, kas reģistrēti LELB.

Tātad var secināt, ka no tradicionālajām Baznīcām vai nu aiziet, vai arī tiek izstumti atsevišķi sektantiski grupējumi, kas par tādiem kļūst tāpēc, ka nevēlas iekļauties pastāvošajos centros. Neatkarīgi no tā, kādas intereses šos grupējumus vada — teoloģiskas domstarpības vai īpašuma jautājumi, tos var uzskatīt par JRK.

Ir lietderīgi atsevišķi izdalīt vēl ceturto grupu:

4) *sabiedriskas organizācijas, kas patiesībā ir JRK,* — piemēram, *"Brahma Kumaris", Indiešu kultūras biedrība* vai *"Humanitārais centrs "Dianētika"".*

Šāda reliģisko organizāciju maskēšanās prakse Latvijā vēl ir samērā jauna — un valsts institūcijām trūkst pieredzes darbā ar šiem veidojumiem, tomēr citur pasaulē šāda prakse jau labi pazīstama. Kā Tieslietu ministriju informēja Francijas sektu pētīšanas biroja pārstāvji, Francijā un Beļģijā sektas darbojas arī kā jahtklubi, akciju sabiedrības, sabiedrības ar ierobežotu atbildību un citādā veidā. Līdz ar to tās, pastāvīgi mainoties, cenšas izvairīties no kontroles.

5) *nereģistrētās JRK* — piemēram, *sātanisti.*

6) *nacionālās reliģijas (*pie mums — *dievturība).*

Latvijas juridiskajā literatūrā atrodams arī šāds konfesiju jēdziena skaidrojums: "Konfesijas ir vēsturiski izveidojušies pasaules reliģiju paveidi, *kā arī nacionālās reliģijas* [izcēlums mans — *R.B.*], kurām ir sava mācība (svētie raksti, dogmatika), reliģisko ceremoniju un organizatoriskās uzbūves tradīcijas."[7] Kāpēc šis traktējums nav nepareizs? Vēl vairāk — uzskatu, ka tas ir labs, novērš liekus strīdus un aizvainojumus, jo garantē valsts institūciju vienādu attieksmi pret divām Latvijas valstij ļoti nozīmīgām vērtībām — kristīgo un nacionālo. Ir tā, ka *dievturība* radusies relatīvi nesen — kā pretreakcija uz kristīgo reliģiju pārāk ciešo saistību ar latviešiem svešām kultūrām, bet arī pietiekami sen, laikā, kad lielo Baznīcu darbībā bija izteikta tendence ignorēt vai pat noraidīt latvisko mentalitāti un latvisko kultūru. Kaut arī dažkārt *dievturus* par konfesiju neatzīst, šī neatzīšana nemaina dievturu statusu, kas noteikts ar Reliģisko organizāciju likumu. Kaut arī *dievturi* ir mākslīgi restaurēta reliģija, tā ir tikpat reāla kā citas reliģijas. Dievtu-

rība nav sekta, tā ir latviskā kulta piekopšanas kustība. Tā raksturīga tikai Latvijai un ir nacionāla.

Šeit piedāvātā reliģisko organizāciju klasifikācija pēc to juridiskās dabas nav pilnīga. Tas drīzāk ir šo organizāciju uzskaitījums un ir visai tālu no skaidriem teorētiskiem principiem, taču mūsdienu Latvijā tas vismaz ir visaptverošs.

Atsevišķi varētu minēt *reliģisko organizāciju iestādes,* kas radītas ar tradicionālo konfesiju (reliģisko organizāciju savienību) lēmumiem, taču pēc būtības ir starpkonfesionālas (piemēram, *Latvijas Bībeles biedrība* un *"Jaunatne ar misiju"*).

Par jauno reliģisko kustību klasifikāciju var diskutēt. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors L. G. Taivāns uzskata, ka Latvijā visas reliģiskās organizācijas var iedalīt trijās grupās:

— tradicionālās reliģijas un konfesijas;

— no tradicionālajām konfesijām atšķēlušās neatkarīgas grupas ar ekstrēmisma nosliecēm vai potencēm;

— valstij un latviešu nacionālajai identitātei naidīgas reliģiskas grupas.

Otrajā grupā L. G. Taivāns ierindo tādas organizācijas, kas neatzīst centralizēto konfesiju hierarhiju vai vēlēto vadību. Trešo grupu viņš iedala: sektās, kas atvasinātas no kristietības; kultos, kas darināti uz Austrumu klasisko reliģiju bāzes un pielāgoti Eiropas apstākļiem (*"Jehovas liecinieki", mormoņi* un *"Kristīgā zinātne"*); kvazireliģiskās kustībās, kas it kā darbojas uz reliģijas un zinātnes robežas (pie pēdējām viņš pieskaita *"Kristīgo zinātni", saentoloģiju, astroloģijas* piekopējus un *mesmeristus*). Bez tam ir arī labdabīgas netradicionālas reliģiskas grupas, piemēram, *Pestīšanas armija.*

Par atšķirīgām sektu zinātniskas klasificēšanas metodoloģijām ir nepieciešama daudz vispusīgāka diskusija. Šajā apakšnodaļā vēlētos vēlreiz uzsvērt noslēgtas, asociālas grupas aspektu. Katra sekta savā būtībā ir tieši tāda organizācija vai personu grupa, kas norobežojusies savās šaurajās interesēs (arī kulta interesēs), kuras nesakrīt ar sabiedrības interesēm, pretdarbojas tām (labākajā gadījumā ir vienaldzīga pret tām).

Formāla piederība kādai šajā piedāvātajā klasifikācijā ietilpstošajām grupām tomēr nedrīkstētu aizsegt skatu uz reliģiskās organizācijas būtību. Lai teikto labāk varētu saprast, izanalizēšu "Jehovas liecinieku" darbību Latvijā. 1994. gadā "Jehovas liecinieki" darbojās kā piektās grupas organizācija, jo tā nebija reģistrēta. Pēc Tieslietu ministrijas atteikuma reģistrēt šo kustību kā reliģisku organizāciju "Jehovas liecinieki" reģistrējās kā *Kultūras draugu biedrība,* tātad — no piektās grupas iekļuva ceturtajā, jo uzsāka darbību kā *sabiedriska organizācija* (tiesa, Kultūras draugu biedrībai tomēr tika izteikts brīdinājums par šādu darbošanos). Pēc tam kad 1998. gada 12. oktobrī Tieslietu ministrija reģistrēja divas "Jehovas liecinieku" draudzes, kustība kļuva par trešajai grupai — jaunajām reliģiskajām kustībām — piederīgu organizāciju un līdz ar to ir *Latvijā atzīta un reģistrēta reliģiska organizācija.* Piemērā ar "Jehovas lieciniekiem" redzam, ka sekta, pārvietojoties reliģisko organizāciju klasifikācijā pēc juridiskās dabas un mainot nosaukumu, paliek tā pati, kas vienmēr bijusi. Šaubos, vai, mainoties "Jehovas liecinieku" juridiskajam statusam, kaut kas ir mainījies arī kopienas iekšējā dzīvē. Tātad šajā apakšnodaļā piedāvātā reliģisko organizāciju klasifikācija pēc to juridiskās dabas ietver sevī ne vien klasificējamo organizāciju būtību (protams, tikai zināmā mērā), bet arī

attiecīgās reliģiskās organizācijas un valsts institūciju savstarpējo attiecību zināmu fāzi.

To jo sevišķi gribētu atgādināt topošajiem juristiem. Viņiem ir jāapgūst teorētiskās klasifikācijas, kas noteikti padziļina pētāmā objekta izpratni. Tomēr viņi nedrīkst zaudēt saikni ar reālo dzīvi, kas ir kustīga un "mūžam mainīga". Arī praktiķim (juristam, valsts ierēdnim), kas nodarbojas ar reliģijas jautājumiem, jāiemācās cienīt elegantas, tīras un skaidras teorētiskās konstrukcijas, kas asina prātu un palīdz uztvert lietas būtību, tomēr nenoniecinot arī zināmā mērā "netīrās", "izplūdušās" un nenoteiktās (aprakstošās), bet ļoti dzīvās interesējošā objekta klasifikācijas un aprakstus.

Vēl jāpiemin atšķirība starp *reliģisku organizāciju* un *reliģisku iestādi.* Organizācija no iestādes atšķiras ar to, ka organizāciju rada atsevišķas personas (izņēmums ir draudžu savienība (Baznīca), ko var izveidot vienas konfesijas desmit draudzes), bet reliģiskās iestādes rada pašas konfesijas (draudžu savienības). Šis iedalījums svarīgs tikai juridiskā aspektā — lai likumīgi varētu notikt abu šo veidojumu reģistrācija vai likvidācija. Reliģiskās iestādes atsevišķi aplūkot nav nozīmes, jo tās ir kādā konfesijā vai kustībā ietilpstošas satelītorganizācijas. Atsevišķi par iestādēm var runāt tikai izņēmuma gadījumā. Šāds izņēmums ir *Latvijas Bībeles biedrība.*

[1] Garcia Glori M. Moran. What is Religious Liberty and What Should the Laws Guarantee?// Fides et libertas. The Journal of the International Religious Liberty Association. — USA, 1998. — P. 31.

[2] *Īvāns D.* Nagliņsitēju ticības mācība. Tieslietu ministrija, vajādama "nevalstiskās", lobē "valstiskās" reliģiskās organizācijas// Jaunā avīze. — 1999. — 28. apr.

[3] *Gellner E.* Postmodernism, Reason and Religion. —London: Routledge, 1992. — P. 2.

[4] *Jānis Pāvils II.* Pārkāpjot cerību slieksni. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1997. — 135—136. lpp.

[5] Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. — R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. — 87. lpp.

[6] Svētdienas Rīts. — 1998. — 24. okt.

[7] Turpat.

3. Reliģiskās apvienības

> Reiz divi dinozauri kopā ēda. Pēkšņi viens pacēla galvu un teica:
>
> — Paskat, saule!
>
> — Sauli taču nevar apēst. Kāda jēga uz to skatīties? — otrais atbildēja.
>
> — Ja pastāv saule, kuru nevar apēst, tas nozīmē, ka pastāv kāds iemesls, kādēļ mēs esam ne tikai barība tiem, kas reiz apēdīs mūs, — pirmais dinozaurs domīgi sacīja.
>
> *J. Rubenis*

Rietumu pasaulē pazīstamā un atzītā reliģijas pētniece Mairtla Lenglija akcentē sešus aspektus, kuri jāievēro, veicot reliģijas zinātnisko analīzi. Tie ir:

— doktrinālais,

— mīta,

— ētiskais,

— rituālais,

— pārdzīvojuma,

— sociālais.[1]

Visi šie aspekti ir savā starpā cieši saistīti cits ar citu. No doktrinālā aspekta, kas nosaka realitātes izskaidrojumu, izriet personu uzvedība (ētikas aspekts) un rituāli kā Dieva pielūgsme (rituālais aspekts). Savukārt no visu iepriekšminēto aspektu kopsummas izveidojas pārdzīvojuma aspekts. Šajā gadījumā tieši sociālais aspekts M. Lenglijas izpratnē ir interesantākais, jo valsts un Baznīcas attiecību sociālais aspekts ietver arī reliģiozo cilvēku radītās institucionālās organizācijas. Raugoties no zinātniskā viedokļa, ar reliģiskas organizācijas dibināšanu tiek definēts šā juridiskā subjekta kvalitatīvais stāvoklis un rodas organizācija ar iekšēji strikti reglamentētu struktūru. Tas ir specifisks pilsoņu apvienošanās veids ar īpašu iekšēju vadības modeli. Cilvēku apvienības, to skaitā arī reliģiskās apvienības, ir būtisks priekšnosacījums, lai viņi varētu īstenot savas dabiskās tiesības. Iegūstot juridiskas personas statusu jeb tiesībsubjektību, cilvēku tiesības uz reliģijas brīvību pārtop jaunā kvalitātē. Apvienojoties ar sev līdzīgiem, atsevišķam indivīdam piemītošās tiesības un brīvības kļūst lielākas. Rodas arī jaunas, plašākas iespējas to iedzīvināšanā. Tauta un tās veidotās apvienības ir demokrātiskai iekārtai nepieciešami elementi, bez kuriem mūsdienu valsts nav iedomājama. To attiecības ar valsti vienmēr būs drošākais pamats valstu klasifikācijai. Šo attiecību līmenis nosaka valsts raksturu. Pareizas attiecības starp valsti un tautas veidotajām organizācijām ir arī garants valsts sekmīgai un tiesiskai attīstībai. Galu galā tiesību garantijas ir tie sociāli ekonomiskie apstākļi, kā arī politiskie un tiesiskie līdzekļi, kas nodrošina tiesību normu ievērošanu un izpildi valstī. Pilsoņiem un to radītajām apvienībām tas nodrošina tiesību realitāti.

Civilizācijas sasniegums ir cilvēku funkcionēšana grupās. Pirmo reizi tā rakstiski regulēta "Hammurapi kodeksā" un vēlāk attīstīta Romiešu tiesībās. Organizācija ir personu grupa, kuras vieno kopēja programma, kopēji mērķi vai uzdevumi. Mūsu dienās, kad cilvēce progresējot gājusi demokrātiskas attīstības ceļu, sabiedrība sastāv no daudzus un dažādus viedokļus pārstāvošām personām. Personas mēdz apvienoties interešu grupās:

— asociētās interešu grupas (piemēram, Tradicionālo reliģisko konfesiju padome);

— neasociētās interešu grupas (atsevišķas reliģiskas organizācijas);

— institucionālās interešu grupas (Baznīca, kas institucionāli apvieno un pārstāv daudzas draudzes, jeb saskaņā ar Latvijas likumiem — draudžu savienība (Baznīca));

— anēmiskās interešu grupas (sektas un destruktīvie kulti).[2]

Cilvēkiem ir dažādas ievirzes un atšķirīgi individuālie mērķi. Lai piepildītu šos mērķus, viņi apvienojas organizācijās — parasti ar kāda lielāka mēroga mērķiem. Motīvi, ar kādiem atsevišķi cilvēki apvienojas grupās, var būt dažādi. Piemēram, cilvēka personiskie mērķi sakrīt ar grupas mērķiem. Mēdz būt arī tā, ka cilvēkam pašam mērķu nav un grupas mērķis liekas saistošs. Var būt, ka, aizsedzoties ar grupas mērķi, cilvēks var sasniegt savu personisko mērķi. Iespējami arī citi gadījumi.

Kā zināms, sabiedrību raksturo šādas pazīmes: indivīdu kopums, kopīga ieinteresētība sadarbībā, juridiski noformēta, reglamentēta uzvedība šā kopuma ietvaros un

juridiski noformēti un reglamentēti ārējo izpausmju un aktivitāšu veidi. Atvieglot ikvienas personas dzīvi nozīmē sagādāt tai labvēlīgas iespējas paust savus uzskatus. Jebkuras cilvēku apvienošanās pamatā ir iecere, personām labdabīgi iedarbojoties citai uz citu, piepildīt katram savus un kopējos mērķus.

Angļu sabiedrisko zinātņu speciālists sociologs P. Sendžs uzskata, ka jēdziens "organizācija" kā zinātnisks termins apzīmē kāda juridiska objekta kvalitatīvu stāvokli ar iekšēji reglamentētu struktūru. Tas ir specifisks darbības veids ar īpašu iekšēju vadības modeli, kam jābūt lojālam pret valsti un jādarbojas tikai pastāvošās valsts likumdošanas ietvaros.[3]

Lai gan katrā valstī ir sava pieeja, reliģiskās organizācijas, biedrības, asociācijas, klubi un interešu apvienības lielākoties tiek uzskatītas par sabiedriskām organizācijām. Visas šīs organizācijas parasti regulē viens likums, nodalot tajā atsevišķas apakšgrupas. *Latvijā Sabiedrisko organizāciju un to apvienību likums nedod tiesības apvienoties vienotā organizācijā reliģiskām un sabiedriskām organizācijām. Savukārt Reliģisko organizāciju likums nedod tiesības apvienoties reliģiskām un uzņēmējdarbības organizācijām.* Ja otrais noteikums ir loģiski saprotams, tad prasība veidot reliģisko un sabiedrisko organizāciju apvienības, kur vien tas iespējams un kad dibinātājiem rodas tāda vēlēšanās, ir dabiska prasība, it īpaši, ņemot vērā citu valstu pieredzi. Reizēm nereliģiskas sabiedriskās organizācijas ir ļoti ietekmīgas reliģiskās politikas veidotājas.* Dažās Rietumvalstīs reliģiskās organizācijas tiek uzskatītas par sabiedrisko organizāciju apakšgrupu. Tieši šā iemesla dēļ Lielbritānijā, piemēram, pastāv Lielbritānijas ebreju padome, Vācijā — Ebreju kopienu centrālā padome, bet Francijā — Francijas ebreju pārstāvniecības padome. Visas šīs padomes ir sabiedriskas organizācijas, kuras apvieno kā reliģiskas, tā arī nereliģiskas sabiedriskas organizācijas. Latvijas ebreji arī vēlas izveidot ebreju draudžu padomi, kas kalpotu kā Latvijā dzīvojošo ebreju kopienas un draudžu koordinācijas institūcija, kura varētu nodarboties arī ar ebreju īpašumu restitūciju. Lai gan starp ebreju draudzēm un kopienu ir panākta vienošanās par šādas organizācijas izveidošanu, tās reģistrācija tomēr ir atteikta gan Uzņēmumu reģistrā, gan Tieslietu ministrijā. Ārlietu ministrija ir pārliecināta par šādas organizācijas izveides nepieciešamību un lūgusi Tieslietu ministriju veicināt šā jautājuma drīzāku izskatīšanu.[4]

Līdzīgs mēģinājums saistīt reliģisko organizāciju ar nacionālo biedrību bija musulmaņu reliģiskās draudzes *"Iman"* nesenā iniciatīva. 1998. gada 3. aprīlī, izskatot Rīgas musulmaņu draudzes *"Iman"* iesniegtos reģistrācijas dokumentus, Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments konstatēja, ka atbilstoši draudzes iesniegto statūtu 5. 6. punktam visi padomes lēmumi tiek pieņemti ar balsu vairākumu, bet stājas spēkā tikai to biedru konsensa gadījumā, kuri ir azerbaidžāņu, tatāru, čečenu—ingušu un uzbeku nacionālo

---

* Nevalstiskās organizācijas mēdz būt visai ietekmīgas. Piemēram, Sarkanais Krusts, *World Federation of United Nations Associations (WFUNA), International Movement Against All Forms of Discrimination and Racism (IMADR), The Minnesota Advocates for Human Rights, The Lawyer's Comittee For Human Rights* vai *Amnesty International*. Tāda organizācija kā *International Humanist and Ethical Union* pat ir reģistrēta ANO konsultanta statusā.

draudžu vadītāji. Reģistrācija draudzei tika liegta, jo Reliģisko organizāciju likuma 5. panta 2. daļā ir noteikts, ka sabiedriskajām un citām organizācijām nav tiesību iejaukties reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā.

Interesanti jautājumu par sabiedriskas un reliģiskas darbības apvienošanu risināja vecticībnieku konfesija.

Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā 1998. gada 10. augustā ar nr. 000800918 tika reģistrēta sabiedriska organizācija "Latvijas vecticībnieku biedrība".* Tās statūtos, kas 1998. gada 9. jūlijā tika pieņemti organizācijas kopsapulcē, runājot par biedrības darbības pamatmērķiem (2. paragrāfs), deklarēts: "(..) censties sasniegt vecticībnieku — vienas no Latvijas tradicionālajām kristīgajām konfesijām un etniskajām grupām — cienīgu un pienācīgu stāvokli sabiedrībā un valstī." Par biedrības darbības pamatuzdevumiem teikts: saglabāt un aizsargāt, pētīt un popularizēt vecticībnieku etnisko un konfesionālo savdabību un kultūras mantojumu, viņu tradicionālās garīgās un tikumiskās vērtības; sekmēt zināšanu apmaiņu un kultūru savstarpēju bagātināšanos ar visām Latvijā dzīvojošajām etniskajām un konfesionālajām grupām, veicinot to saprašanos; pētīt un apgūt pasaules pieredzi un sasniegumus starpnacionālo attiecību un nacionālās kultūras autonomijas jomās; attīstīt, nostiprināt un paplašināt vispusīgas, draudzīgas attiecības, garīgas saites un lietišķus kontaktus ar vecticībnieku reliģiskajām un sabiedriskajām organizācijām un vecticībnieku uzņēmējiem Baltijā, Krievijā un citās valstīs, kā arī piedalīties kopīgu projektu un programmu izstrādāšanā un īstenošanā.

Šajā kontekstā aplūkosim arī Latvijas pareizticīgo Baznīcas brālības reģistrācijas mēģinājumu.

1998. gada novembrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā reģistrācijas dokumentus iesniedza organizācija, kas sevi nosauca par *Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālību*. Organizācija vēlējās iegūt reliģiskas iestādes statusu, kas saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu nozīmē, ka tās dibinātājs ir Latvijas Pareizticīgā Baznīca. Par organizācijas jeb brālības virsvadītāju reģistrācijas dokumentos tika uzrādīts Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs Kudrjašovs, bet par brālības priekšnieku — Georgs Kukulis-Rošmanis. Brālību dibināja un statūtus apstiprināja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode.[5] Par atbildīgajiem garīdzniekiem tika nozīmēti Boriss Bokumenko un Jakovs Prisjažņuks. Interesanti, ka laikrakstā "Vakara Ziņas" minētie garīdznieki noliedza savu līdzdalību šajā brālībā...**

Brālības statūtu 1.9. punktā brālībai tika noteikta arī uniforma, ko veido melna cepure ar

---

* Sabiedriskā organizācija Latvijas vecticībnieku biedrība ir 1908. gadā Vidzemes gubernatora apstiprinātās organizācijas Vecticībnieku savstarpīgas palīdzības, labdarības un izglītības biedrība Rīgā (1924. gadā pārdēvēta par Vecticībnieku biedrību Latvijā) saistību un tiesību pārmantotāja.

** "Organizācijas veidotājs Georgs Kukulis-Rošmanis norādījis dokumentos, ka brālības mācītāji būs pareizticīgās Baznīcas garīdznieki Jakovs Prisjažņuks un Boriss Bokumenko. Kā noskaidroja "Vakara Ziņas", garīdznieks Prisjažņuks neko nav zinājis par šo brālību, kaut gan viņš uzrādīts kā šās organizācijas mācītājs. "Kas tas par Georgiju? Kāds viņam uzvārds?" tincināja garīdznieks Prisjažņuks. "Vakara Ziņu" korespondents paskaidroja, ka Georgijs ir svētais lielmoceklis, kura vārdā nosaukta jauna reliģiska organizācija. "Tas ir viltvārdis, kas sagatavojis šos dokumentus," apgalvoja Prisjažņuks. Noteikti jāpiebilst, ka brālības statūtus parakstījis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs Kudrjašovs."[6]

nagu un zoda siksna, melnas bikses ar melnu jostu, melnas kurpes vai puszābaki. Pie uniformas piešujamas dzeltena metāla pogas ar brālības simboliku, kas saskaņā ar statūtu 1.5. punktu ir vairoga attēls, uz kura ir grieķu krusts, uz tā — pareizticīgo Baznīcas krusts, zem kura izvietots uzraksts "Ar šo — uzvari!". Uz simbolikas izvietotais vairogs vainagots ar ozollapām un sv. lielmocekļa Georgija lenti. Interesanti, ka brālībai paredzēta arī ziemas uniforma: melna jaka vai melns mētelis un silta, melna cepure ar nagu, pie kura nēsā kokardi, zīmotnes un pogas. Cepures vīles, zīmotnes un piedurkņu aproču apšuves iekantējamas ar violetas krāsas audumu. Brālības priekšnieks nēsā lampasus (1.9. punkts). Iepriekšējā aprakstā pietrūkst tikai norādījuma, kad un kā nēsāt ieročus.

Kāds mērķis bija paredzēts šai "reliģiskajai organizācijai"? Statūtu 2. nodaļā "Brālības mērķi un uzdevumi" kā mērķi un uzdevumi bija noteiktas šādas darbības: veicināt un nostiprināt tautā, īpaši jaunatnē, pareizticīga karavīra goda jēdzienu un tēvzemes mīlestību; saglabāt un attīstīt Latvijas pareizticīgo karavīru kopības apziņu un vienotību ar pareizticīgo Baznīcu; veikt pareizticīgo karavīru kapu un piemiņas vietu apzināšanas, sakopšanas un uzturēšanas darbus; apglabāt atrastos pareizticīgo karavīru pīšļus atbilstoši pareizticīgo Baznīcas tradīcijām un karavīru rituāliem; sniegt morālu, kā arī — iespēju robežās — materiālu atbalstu trūcīgajiem pareizticīgajiem karavīriem; stiprināt pareizticīgo vienotību, aizsargāt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas svētvietas; nodrošināt Latvijas Pareizticīgās Baznīcas objektu apsardzi.

Pat neiedziļinoties brālības politiskajā virzībā, redzams, ka organizācijas pamatmērķis pēc būtības nebija dievlūgšana un kulta piekopšana, bet gan sabiedriskas organizācijas — pareizticīgo karavīru savienības veidošana. *Latvijas pareizticīgo Baznīcas sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālībai* reģistrācija tika atteikta. Tieslietu ministres lēmumā par atteikšanu[7] kā iemesls bija norādīts — dibināšanas dokumentu nepilnības un Aizsardzības ministrijas 1999. gada 2. februāra atzinums nr. 01—30 par šīs karavīru brālības reģistrācijas dokumentiem,* kā arī tas, ka līgumā starp Aizsardzības ministriju un pareizticīgo Baznīcu nav paredzēta šādu brālību izveidošana. Tieslietu ministre atteica reģistrāciju, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 1. un 3. punktu, kurā paredzēts reliģiskās organizācijas reģistrācijas atteikums, ja statūti ir pretrunā ar likumu.

Pēc atteikuma reģistrēt šo brālību Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode nosūtīja Tieslietu ministrijai vēstuli,[9] kurā atzina, ka Baznīcas iepriekš izteiktais lūgums reģistrēt sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālību nav bijis pietiekami apsvērts.[10] Vēstulē tika arī atzīmēts, ka "LPB sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja

---

* "Izskatot "Latvijas Pareizticīgās Baznīcas sv. lielmocekļa Georgija Uzvaras nesēja karavīru brālības'' statūtus, sniedzu sekojošu atzinumu: (1) minētās reliģiskās organizācijas statūtos ir saskatāmas tendences šķelt Latvijas Republikas Nacionālos Bruņotos Spēkus (NBS) pēc karavīru reliģiskās piederības. Tiek ieviests jauns termins — *pareizticīgais karavīrs* —, kas grauj NBS kā vienotu garīgu veselumu. (2) LR Nacionālajos Bruņotajos Spēkos nav konfesionālu organizāciju, to veidošanu neparedz arī 1998. gada 29. maija līgums starp Aizsardzības ministriju un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas (LPB) Sinodi. (3) Pareizticīgās Baznīcas sv. lielmoceklis Georgijs ir Krievijas impērijas karavīru aizbildnis. (4) no statūtiem redzams, ka minētajā organizācijā akcents tiek likts uz politiski ideoloģiska rakstura jautājumiem un tās struktūra padara to viegli ietekmējamu ārzemju organizācijām. Latvijas pareizticīgo Baznīca atrodas Maskavas patriarhāta pārraudzībā. (5) ierosinu minētos statūtus iesniegt kompetentu valsts drošības dienestu analīzei." [8]

karavīru brālības veidošanas iniciators un statūtu projekta sagatavotājs ir bijušais Valsts prezidenta apsardzes dienesta darbinieks Georgs Kukulis-Rošmanis". Arhibīskaps vēstules noslēgumā informēja, ka Baznīca ir atteikusies no domas reģistrēt brālību un gadījumā, ja "iepriekšminētā persona" vēlēsies reģistrēt brālību kā sabiedrisko organizāciju vai uzņēmējsabiedrību, viņš lūdz nepieļaut Baznīcas vārda ļaunprātīgu izmantošanu. Baznīca lūdza par šo vēstuli informēt arī Uzņēmumu reģistru. Noslēgumā par šo "brālības epopeju" var tikai piebilst, ka Rīgas garnizona Kara komandantūras kapteinis G. Kukulis-Rošmanis par nesankcionētu iesaistīšanos karavīru garīgajā audzināšanā un pareizticīgo mācītāju iesaistīšanu karavīru reliģiskajā audzināšanā 1999. gada martā saņēma stingru brīdinājumu, ka tiks atbrīvots no dienesta Latvijas armijā, ja turpinās reliģiska satura sarunas ar Latvijas armijā iesauktajiem kareivjiem.[11] Kapteinis pats par šo faktu ir rakstiski informējis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapu Aleksandru.

Tagad, kad esam izskatījuši visu pieejamo informāciju par šo nenodibināto brālību, lai nerastos maldīgs priekšstats par pareizticīgo Baznīcu, gribu akcentēt tās vēlēšanos ievērot likumu. Ar atzinību jānovērtē tik reti no Baznīcu puses konstatētā Baznīcas vēlme tikt skaidrībā par savām saistībām ar valsti. Kā sevišķi labs piemērs jāmin Latvijas pareizticīgās Baznīcas vēlme noskaidrot savu garīdznieku pieļautās kļūdas un pašas statūtu pārkāpumu gadījumus, kas pausta tās Sinodes darbinieka A. Sipjagina vēstulē Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.[12] Departaments sniedza Sinodei izsmeļošu atbildi,[13] kurā norādīja uz daudzajiem Baznīcas laulību reģistrācijas pārkāpumiem un uz nelikumīgo Baznīcas arhimandrīta Lavrentija (Mihails Migovičs) atrašanos Sinodes sastāvā.*

Gribu citēt Tieslietu ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa teikto, ka "valsts ar savu nesakārtotību iedzen mācītājus strupceļā — gandrīz nekas nav darīts, lai palīdzētu

---

* Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora pienākumu izpildītāja Sabiedrisko lietu nodaļas vadītāja K. Kadincova LPB Sinodei norādīja, ka "saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 8. panta 5. daļu dati par grozījumiem reliģisko organizāciju vadības un revīzijas komisiju sastāvā divu nedēļu laikā iesniedzami Tieslietu ministrijā. Izraksts no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas 1997. gada 10. novembra koncila protokola par grozījumu Latvijas pareizticīgo Baznīcas Sinodes sastāvā Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā tika saņemts, pārkāpjot likumā noteikto iesniegšanas termiņu." Dokumenta izrakstā minēts, ka arhimandrīts Lavrentijs (Mihails Migovičs) ievēlēts par Latvijas pareizticīgās Baznīcas Sinodes locekli. LPB 1992. gada 30. decembrī TM Reliģijas lietu departamentā reģistrētajos statūtos (57. paragrāfs) teikts: "Par Sinodes locekli var ievēlēt kā koncila delegātu, tā arī citu personu, kas atbilst prasībām, kuras paredzētas koncila delegātiem."

Viena no koncila delegātiem paredzētajām prasībām (draudžu, klosteru un garīgo mācību iestāžu deleģētiem pārstāvjiem) ietverta LPB statūtu 10. paragrāfā: "Par pārstāvjiem var būt tikai Latvijas pilsoņi un pastāvīgie iedzīvotāji." Kā redzams no šiem statūtu izvilkumiem, šis gadījums ir specifisks, jo pati Baznīca sevi ir ierobežojusi rīcībspējā. Lai gan likumā šāda ierobežojuma nav, statūtos tā ir noteikusi LR pilsonības barjeru, lai kāda persona varētu kļūt par pareizticīgās Baznīcas Sinodes locekli (vēlētos izteikt LPB pārstāvjiem, kas veidojuši savas Baznīcas statūtus, visdziļāko cieņu par tādu lojalitātes apliecinājumu Latvijas valstij.) Tiesa gan, pati tā vēlāk pārkāpusi savus noteiktos ierobežojumus. Likuma pārkāpums gan nav būtisks, jo, lai gan likumā noteikts, ka reliģiskām organizācijām jādarbojas saskaņā ar saviem statūtiem, šajā gadījumā pati Baznīca ir tiesīga, grozot savus statūtus, mainīt Sinodes locekļu ievēlēšanas noteikumus. K. Kadincova par M. Migoviča statusu tālāk raksta, ka "1997. gada 31. jūlijā TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments atbalstīja LPB Sinodes lūgumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei pagarināt Mihailam Migovičam uzturēšanās atļauju Latvijas Republikā sakarā ar viņa reliģisko darbību". Tālāk K. Kadincova norāda, ka saskaņā ar pašlaik spēkā esošajiem LPB statūtiem šāda uzturēšanās ir pretlikumīga, un pieprasa, lai Baznīca ievēro pati savus statūtus.[14]

mācītājiem pildīt savu pienākumu".[15] Nedomāju, ka tā ir taisnība (lai gan vajadzētu darīt vairāk, un tāpēc jau arī ir nepieciešama Reliģisko lietu pārvalde). Arī tikko analizētajā gadījumā Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments darīja visu, lai nesarežģītu garīdznieku darbu.

Neviļus atceros Kurta Vonnegūta vārdu spēli. "Patiesība jūs neinteresē? — Vai jūs zināt, kas ir patiesība? Tā ir viena traka būšana, kurai tic mans kaimiņš. Ja es vēlos noskaņot sev par labu šo kaimiņu, tad apvaicājos, kam viņš tic. Kaimiņš man izstāsta, un tad es saku: — Ā, jā — nu, vai nav patiesība?"

Taisnība, iepriekšminētais valsts darbinieka pārmetums varētu attiekties uz moderno valsti kā abstraktu mehānismu. Bet Tieslietu ministrija un tās struktūrvienība — Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, kam Latvijas valsts ar likumu uzticējusi būt par valsts un Baznīcas kontaktpersonu, šajā jomā darījis ļoti daudz.

Kad redzu šādu attieksmi pret departamenta darbu, ko laiku pa laikam pauž augsta ranga amatpersonas, un — vienlaikus tradicionālo Baznīcu "lielo klusēšanu", nāk prātā savādas domas, ko dažkārt rosina visai "dīvaini" autori. Varbūt Baznīca ir sevī noslēdzies īpatns monstrs, kas pasauli redz tikai savās mērauklās, jo reliģija sevi vērtē augstāk par jebko citu šajā pasaulē, to skaitā arī par valsti? Daži autori pauž uzskatu, ka Baznīca pamazām kļūst par subkultūru vai geto un šis fakts jāuztver kā postmodernās kultūras vispārējās segmentācijas tendences daļa. Kristiešiem ir savi grāmatu veikali, sava mūsdienu mūzika, savs televīziju tīkls un savas skolas.[16] Daudzējādā ziņā kristieši ir izveidojuši kultūru, kas ir paralēla laicīgās pasaules kultūrai. Sekas tam, pēc D. E. Vīta domām, būšot līdzīgas kā ebreju gadījumā. Jūdu sadzīšana geto esot gan bijis vajāšanas līdzeklis, taču tā blakusefekts ir bijusi vitālas, ciešas jūdu kopienas izveidošanās. Līdzīgi varot notikt arī ar kristiešiem.[17] Turklāt paši savā kultūras telpā kristieši varēšot attīstīt stiprāku identitāti un spēcīgāku kopības izjūtu, darot Baznīcu daudz ticīgāku.[18]

Bet lai nu paliek šīs dīvainās domas!... Attiecības starp valsti un Baznīcu tomēr jāizkopj un jāvirza pozitīvā gultnē.

Un tā — *Latvijā izveidojušās atsevišķas juridisku personu grupas, kas netiek uzskatītas par sabiedriskajām organizācijām, jo attiecībā uz šīm grupām nav atsauču Likumā par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām. Tās ir reliģiskās organizācijas.* Tomēr vajadzētu atcerēties, ka pēc būtības tās nav nekadas savrupas grupas, bet gan sabiedrisko organizāciju veids. Īpašs veids un tomēr — veids.

Skaidrs, ka, no vienas puses, valsts institūcijas un pašreizējā Latvijas Republikas likumdošana vēl nespēj pilnīgi nodrošināt reliģiozo cilvēku tiesības dibināt biedrības un aktīvi izvērst sabiedrisko darbību saskaņā ar savu pārliecību (tas jo sevišķi attiecas uz Latvijai tradicionālo reliģiju aktivitātēm). Bet, no otras puses, joprojām esam gandrīz bezspēcīgi laikus reaģēt uz dažreiz patiešām nelikumīgām jaunienākošo reliģisko kustību aktivitātēm, kas savu faktisko darbību nereti maskē ar sabiedriskas organizācijas izkārtni. Tāpēc arī Latvijas Ģenerālprokuratūra uzskata, ka nepieciešams izveidot spēcīgu valstisku struktūru — garīgo (jeb reliģisko) lietu pārvaldi, kuras uzdevums būtu pārraudzīt, prognozēt un virzīt reliģiskos procesus pareizā valsts un Baznīcas attiecību gultnē.[19]

[1] *Lenglija M.* Pasaules reliģijas. — R.: Zvaigzne ABC, 1997. — 8. lpp.
[2] Ievads politikā. — R.: Zvaigzne ABC, 1998. — 78.—79. lpp.

[3] *Senge P., Ross R.* Strategies and Tools for Building. A Learning Organization. — London, 1994; *Senge P. M.* The Art and Practise of the Learning Organization. — London, 1990.

[4] LR ārlietu ministra V. Birkava 1998. g . 31. jūlija vēstule LR tieslietu ministram D. Rasnačam.

[5] Latvijas Republikas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes sekretariāta vēstule izraksts no LPBS protokola nr. 18 no 24.11.1998.

[6] *Bernāts A.* Pareizticīgie "zobenbrāļi" grib šķelt Latvijas armiju// Vakara Ziņas. — 1999. — 3. febr.

[7] Latvijas Republikas tieslietu ministres I. Labuckas 1999. gada 4. februāra lēmums nr. 0 15-2.9/9.

[8] No Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra E. Rinkēviča vēstules nr. 01-230 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim 1999. gada 2. februārī.

[9] Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa Aleksandra 1999. gada 9. februāra vēstule nr. 16 LR tieslietu ministrei I. Labuckai. (Noraksts LR Aizsardzības ministrijai.)

[10] *Skagale G.* Baidās par Latvijas armijas reliģisku sašķelšanu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 22. febr.

[11] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 17. marts.

[12] Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes sekretāra palīga A. Sipjagina 1999. gada 5. maija vēstule nr. 61 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[13] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora v.i. Sabiedrisko lietu nodaļas vadītājas K. Kadincovas 1999. gada 3. jūnija vēstule Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodei nr. 15 -2.7/179.

[14] Turpat.

[15] *Skagale G.* Ierosina noteikt sodus mācītājiem// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 26. maijs.

[16] *Myers Kenneth A.* All God's Children and Blue Suede Shoes: Christians and House, 1992. — P. 33.

[17] *Vīts D. E., dēls.* Postmodernie laiki. — R.: Luteriskā mantojuma fonds, 1999. — 157. lpp.

[18] Turpat.

[19] Latvijas Republikas ģenerālprokurora J. Skrastiņa 1999. gada 12. jūnija vēstule nr. 5-7-111-99 Latvijas Republikas Tieslietu ministrijai.

4. Reliģiska apvienība — juridiska persona

> Mūsdienās, iztirzājot saikni starp konstitucionālo sistēmu un tai pakārtoto civiltiesību institūciju, der atsaukt atmiņā vārdus no Napoleona uzsaukuma tautai 1799. gada 24. decembrī: "Lai nostiprinātu republiku, jāpanāk, lai likumi būtu dibināti uz mērenību, kārtību un taisnību. Mērenība ir visu tikumu pamats un pirmais no cilvēku labajiem darbiem. Bez mērenības cilvēks ir tikai meža zvērs. Bez mērenības var gan pastāvēt sazvērnieku banda, bet nekad ne nacionāla valdība. Kārtībai jābūt valsts izdevumos un ienākumos, bet to var panākt tikai administratīvās, tiesu un militārās organizācijas stabilitāte." [1]

Pret reliģijas administratīvajām iestādēm un ticīgo cilvēku apvienību — Baznīcu, kurai tiesības paust reliģiju, nostājušies daudzi. Viens no varbūt visredzamākajiem tās pretiniekiem ir vācu filozofs Frīdrihs Nīče, kuru ne bez pamata var uzskatīt par fašisma un mūsdienu sātanistu ideoloģijas pamatlicēju. Viņš teicis, ka Dievam, kurš mīl, nedarot godu spiest sevi mīlēt un katra baznīca esot kapakmens dievcilvēkam: Baznīcas noteikti traucēšot atdzimt viņam vēlreiz, jo zināmā mērā varot teikt, ka daudzu reliģiju

Aizsardzības ministrijas sanāksmē, apspriežot kapelānu dienestu.
No kreisās: Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs,
Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps J. Pujats, aizsardzības ministrs
T. Jundzis, Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags
un Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskaps A. Šterns

sākumi meklējami valsts dievināšanā un tās dibinātāju un valdnieku veidolā; valdniekiem esot vajadzīgs nevis brīvs gars, bet gan paklausīgi un lojāli padotie.

Reliģiju var pazīt pēc reliģisko kopienu uzbūves. Reliģija nebūtu reliģija, ja viss mums tajā būtu un kļūtu saprotams. Reliģijas būtība slēpjas tieši tās noslēpumainībā, tās mistērijā. Tomēr, psihologa J. Studenta vārdiem izsakoties, uzskatīt reliģiju par pašapmānīšanos ir vislielākā pašapmānīšanās.

Uzskati, kurus pauž cilvēki par dievībām un dievišķīgo, un tiem atbilstošie dvēseles stāvokļi kopā ar pārdzīvojumiem, kuros tie sakņojas, veido nepieciešamos reliģijas komponentus. Tajos ir pārstāvētas divas ticības puses: uzskatos — reliģiskā pārliecība, bet noskaņojumā — reliģiskie pārdzīvojumi. Trešā reliģijas joma ir tikumības mācība, un reliģijā tā cieši saistīta ar ticības dzīvi. Tikumības mācība, kurai nav metafiziskā pamata, nevar tikt nosaukta par reliģiju.[2]

Tāpat kā viss, kas ir cilvēkā, reliģija atrod izpausmes veidus vārdos un darbos. Un, tā kā cilvēks ir sabiedriska būtne, šīs izpausmes arī ir sabiedriskas. Tas notiek arī ar valsts leģitimizētas specifiskas savienības — reliģiskās organizācijas — palīdzību. Tur, kur reliģija ir dzīva un patiesa, tā vienmēr izpaudīsies gan vārdos, gan darbos un apvienos vienādi domājošos. Reliģiskās organizācijas raksturīgākā īpatnība ir tikai šāda veida organizācijai piemītošā reliģijas brīvība, jo reliģijas brīvībai nav tikai individuāls raksturs, patiesībā tai ir izteikti kolektīvs raksturs.[3]

1999. gada 27. maijā no Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas nošķirušās Augsburgas ticības apliecības (ATA) draudzes tikās *ATA luterāņu draudžu 1. koncilā*, lai dibinātu *Konfesionāli luterisko Baznīcu* (KLB). Protams, jaunās Baznīcas locekļi labi apzinājās, ka šo Baznīcu neizdosies reģistrēt. Kā rakstīja ATA laikraksts "Latvijas Luterānis" ,"diemžēl Latvijā spēkā esošais Reliģisko organizāciju likums daudzos tā punktos rada nopietnus šķēr-

šļus Latvijas pilsoņu ticības brīvībai un netraucētai draudžu dzīvei"[4]. Turpat tika uzskaitīti arī Reliģisko organizāciju likuma "trūkumi". Jurists Jānis Jurkāns savā "juridiskajā atzinumā" rakstīja, ka "diemžēl reģistrāciju aizliedzošie likuma panti ir pretrunā ar šajā pašā likumā, LR Satversmē un Latvijai saistošajos starptautiskajos līgumos pieņemtajiem principiem par valsts un Baznīcas nošķirtību un reliģisko brīvību". Kā pamatojumu jurists min faktu, ka "valsts sākusi regulēt personu un reliģisko organizāciju reģistrāciju un darbību ievērojami vairāk, nekā tas nepieciešams". Pašreizējā likuma redakcija, pēc ATA funkcionāru domām, rada atsevišķu personu grupu reliģijas brīvības ierobežošanu, citām personu grupām vienlaikus nepamatoti piešķirot priekšrocības. Domāju, ka tā ir taisnība, taču minētos ierobežojumus, kas pašlaik pastāv mūsu valstī, uztveru kā pārejas laikā nepieciešamus. Lielu pārmaiņu laikos atbildīgi cilvēki vienmēr cenšas pasargāt gan sabiedrību, gan kultūrvēsturisko vidi, gan arī atsevišķos cilvēkus no pārāk lieliem satricinājumiem. Nevar un nedrīkst ar varu lauzt pat "ar sociālistisko domāšanu samaitātu" cilvēku priekšstatus par to, "kā jābūt".

Visu cieņu ATA funkcionāriem par viņu vērīgumu, novērtējot likumdošanas un tā pielietošanas praksi. Tomēr, no valsts pozīcijām raugoties, ir pat noziedzīgi neredzēt tautas noskaņojumu (tiesisko apziņu) un ignorēt iedzīvotāju bažas par JRK draudiem tikai tāpēc, ka nelielu no Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas atšķēlušos disidentu grupu neapmierina pastāvošais likums. Galvenais, kas liekas pamācošs Latvijas ATA draudžu problēmās, ir fakts, ka šis gadījums ir labākais pretarguments dažiem reliģijas brīvības jautājuma pētniekiem (tiesa gan — ne juristiem). Šie autori uzskata, ka reliģijas brīvība nav attiecināma uz reliģiskajām organizācijām,[5] motivējot to ar faktu, ka "juridiskām personām nav sirdsapziņas un viedokļa". Tāds apgalvojums ir nepareizs, jo sabiedriskās vai reliģiskās organizācijas tiek reģistrētas kā juridiskas personas ar vienu nolūku — lai tās pilnīgāk spētu īstenot dzīvē organizācijas dibinātāju mērķi.* ATA draudžu pārstāvji savā laikrakstā atklāti draud sūdzēties Eiropas Savienības un ASV starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās par to, ka tai tiek liegts reģistrēt savu savienību kā juridisku personu. Protams, šajā gadījumā manāmas ļoti radikāla egoisma pazīmes: *nevis mūsu darbība ir pretrunā ar likumu, bet likums ir nelikumīgs, jo tas ierobežo mūsu darbību.* Tātad — tā kā likums neatbilst mūsu interesēm, tas steidzīgi jāmaina, neraugoties uz to, kādu iespaidu tas atstās uz valsts un sabiedrības vispārējo attīstību. ATA draudžu funkcionāri, kā jau disidenti "pēc sūtības", nonākuši pretrunā ar sevi. Minētā laikraksta tajā pašā numurā kritizēta arī paša likuma nepieciešamība.** Viegli iedomāties, kas notiktu, ja šādiem disidentiem tiktu dota iespēja rediģēt likumu pēc savas gribas. Rastos "radikālās minoritātes" kundzība pār vairākumu, bet pēc vairākuma atbildes pasākumiem minoritāte nokļūtu daudz lielākā

---

* To apliecina arī ATA funkcionāra Jāņa Dimzas teiktais: "Reliģisko organizāciju likums nepieļauj mūsu Baznīcas reģistrāciju un tādējādi aizliedz mums darboties uz līdzvērtīgiem noteikumiem ar citām baznīcām. Tas nozīmē, ka pašreizējais likums traucē mums darboties saskaņā ar mūsu ticību, tāpēc tas ir nedemokrātisks. Mums jāvēršas pie pasaules cilvēktiesību institūcijām, lai panāktu normālu demokrātiju arī Latvijā, lai mēs un arī visi pārējie reiz varētu dzīvot patiesi demokrātiskā valstī."[6]

** "Reizēm šā likuma dažādie ierobežojošie punkti tiek skaidroti kā "pārejas perioda" jautājumi, jo demokrātija Latvijā vēl tikai attīstās un esot jāmeklē tās īpašais, Latvijai piemērotais modelis. Tomēr diez vai sekulārā valstī, kāda ir Latvijas Republika, kurā valsts ir šķirta no baznīcas, būtu vajadzīgs kāds īpašs reliģiju reglamentējošs likums, kas nepārprotami atbalstītu kādas lielākas reliģiskās organizācijas un traucētu mazāko draudžu dzīvi, kā tas ir pašlaik Latvijā."[7]

diskriminācijas stāvoklī. Salīdzinot šo ļaužu revolucionārismu ar līdzīgiem vēsturiskiem precedentiem, prātā nāk Lielā franču revolūcija, kas ir labs piemērs, kā "cēlā cilvēktiesību retorika" noved pie giljotīnas un šausmu valsts.[8]

Sevišķi jāuzsver, ka ne tikai atsevišķai personai, bet arī Baznīcai ir tiesības paust savu reliģiju. Baznīca, tāpat kā indivīds, ir tiesīga uzstāties kā prasītājs Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. panta ietvaros.[9] Parasti šo atziņu gan veiklāk izmanto Baznīcu aprindu disidenti, nevis lielu reliģiju iedibinātas organizācijas.

Kas gan ir Baznīca savā būtībā? Rietumos visizplatītākais juristu uzskats par Baznīcu ir: Baznīca ir reliģiska apvienība, kas balstās uz identiskiem vai vismaz būtiski līdzīgiem uzskatiem.[10] Protams, *jebkuras cita veida juridiskas personas statusa priekšrocības ar savu nodalīto atbildību un īpašo valsts piešķirto tiesībsubjektību ir attiecināmas arī uz reģistrētu reliģisko organizāciju. Starp citu, Latvijā par juridiskām personām saskaņā ar Civillikuma 1407. pantu tiek atzītas pašvaldības, personu apvienības, iestādes un citi veidojumi, kurus vieno kopējs nodibinājums un lietu kopība un kurām ir oficiāli piešķirts juridiskās personas statuss.*

Juridiskās personas rašanās obligāts priekšnoteikums ir, lai tā būtu valsts atzīts veidojums. Valsts nevar atļaut bez kontroles rasties un darboties dažādām juridiskām personām, jo tad, kā vairāk nekā pirms piecdesmit gadiem rakstījis tiesībzinātnieks V. Vītiņš, "varētu iznākt, ka nodibinās tādas juridiskas personas, kuras ne tikai kaitīgas valstij un tās pilsoņiem, bet var pat apdraudēt iedzīvotājus"[11]. Tāpēc neviena juridiska persona nevar rasties, pirms to atzīst valsts vara. Valsts arī ir juridiska persona, tikai — ar daudz lielākām tiesībām, jo to ir atzinusi tauta, kas veido valsti.

Latvijā pastāv juridisko personu reģistrācijas sistēma. Juridiskas personas valstī rodas:

— ar likumu vai pēc Ministru kabineta noteikumiem (piemēram, tiek radīta jauna iestāde vai organizācija);

— reģistrējoties Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā, kas reģistrē uzņēmējsabiedrības, masu informācijas līdzekļus un sabiedriskās organizācijas;

— reģistrējoties Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā, kuram ir pienākums reģistrēt politiskās organizācijas un to apvienības, arodbiedrības un reliģiskās organizācijas un to iestādes.

Reliģisko organizāciju brīvību reglamentē LR Satversme, kas nosaka valsts nošķirtību no Baznīcas, kā arī personu un apvienību tiesības netraucēti veikt reliģiskos rituālus un ceremonijas. Šo organizāciju izveidošanu, reģistrēšanu, darbību un likvidēšanu reglamentē 1995. gada 7. septembrī pieņemtais reliģisko organizāciju likums, kas ir specifisks likums tieši reliģiskajām organizācijām. Uz reliģiskām organizācijām attiecas arī citi likumi un Ministru kabineta, atsevišķu ministriju un pašvaldību izdotie normatīvie akti. Tie nosaka nodokļu politiku un citus ar reliģijas brīvību un juridiskās personas statusu saistītos jautājumus. Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu reliģiskās organizācijas reģistrācija nepieciešama, lai iegūtu juridiskās personas tiesības, kas tai dod pilnvērtīgas darbības iespējas. Tikai reģistrēta reliģiska organizācija Latvijā var sākt likumos un savos statūtos paredzēto darbību. Tomēr reģistrācija nav obligāts priekšnosacījums reliģiskās organizācijas pastāvēšanai. Ne visās valstīs reliģiskām organizā-

cijām, lai darbotos, nepieciešama varas iestāžu leģitimizācija reģistrācijas formā. Piemēram, Francijā pastāv tā sauktās deklarētās reliģiskās organizācijas.

Francijā deklarētu organizāciju dibinātājiem nepieciešams valstij "darīt zināmu par savu eksistenci". Šīs organizācijas Francijas varas iestādēm (prefektam) iesniedz savas darbības programmu, un organizāciju reģistrā tiek atzīmēts, ka šī organizācija ir deklarējusi legalitāti un lojalitāti valstij. Tas nenozīmē juridiskas personas statusa iegūšanu, bet to, ka organizācija darbojas atklāti, ka tā nav slepena. Šādas organizācijas nevar saņemt ziedojumus un nevar būt ne prasītājas, ne atbildētājas tiesā, taču tas arī nav to mērķis. Latvijā šāda veida organizāciju reģistrācija likumā nav paredzēta. Pie mums pastāv reģistrācijas prakse: vai nu reliģiskā organizācija ir juridiska persona, vai arī tās it kā nemaz nav, vai — precīzāk sakot — tā it kā iekļūst nelegālas organizācijas statusā. Latvijā reliģiskās organizācijas no reģistrācijas brīža Tieslietu ministrijā ne tikai iegūst juridiskās personas statusu, bet it kā tikai tad sāk savu faktisko eksistenci.

Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags un mācītājs A. Iesalnieks kristībās

Kas ir reliģiskas organizācijas? Luterāņu laikraksts "Svētdienas Rīts" 1999. gada jūnijā pirms Latvijas Valsts prezidenta vēlēšanām intervēja prezidenta amata kandidātus. Intervijā Anatolijs Gorbunovs pauda uzskatu, ka valsts un Baznīca ir līdztiesīgi partneri, kuru centienu mērķi ir cieši saistīti, savā ziņā pat vieni un tie paši.[12]

Kā skaidrots Ekonomisko reformu institūta izdotajā juridisko terminu vārdnīcā, reliģiskas organizācijas ir iedzīvotāju brīvprātīgas apvienības, kas tiek izveidotas uz reliģiskās pārliecības pamata, lai apmierinātu un nodrošinātu savu locekļu reliģiskās intereses un vajadzības.[13] Savukārt *reliģiskais centrs* jeb *savienība* Latvijas likuma izpratnē ir vienas konfesijas izveidota reliģiskā organizācija ar nolūku pārvaldīt savas organizācijas draudzes valsts mērogā. Galvenā doma, ar kādu veidots reģistrācijas mehānisms, — lai pilsoņi varētu sekmīgāk īstenot ticības brīvību, izmantojot apvienošanās tiesības. Nevar piespiest reģistrēties, piemēram, dažu personu kopu, kas vēlas tikai piekopt reliģisku kultu, jo reģistrācija nozīmē arī noteiktu pienākumu pildīšanu: finansiālu

un citu pārskatu iesniegšanu valsts institūcijām, īpašuma tiesību iegūšanu un ar to saistītās atbildības uzņemšanos u.tml. Latvijas prakse ir tāda, ka reliģiskās organizācijas tiesībspēja ir identiska citu juridisku personu tiesībspējai, piemēram, sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA) un sabiedrisko organizāciju tiesībspējai. Izņēmums ir uzņēmējdarbība, kuru reliģiskās organizācijas nedrīkst veikt. Visā pārējā tās savā civiltiesiskajā apritē neatšķiras no citām juridiskām personām. Saskaņā ar likumdošanu reliģisko organizāciju darbība var būt vērsta uz dievkalpojumu, reliģisko ceremoniju, rituālu, meditācijas, misionārisma (evaņģelizācija) veikšanu, vienas konfesijas draudžu apvienošanu un citiem mērķiem, kam nav peļņas iegūšanas rakstura. Gribētu atgādināt, ka atbilstoši Latvijas pašreizējai likumdošanai Baznīcai nav atļauts gūt peļņu no savas darbības, bet tas tomēr nenozīmē, ka to neskar sabiedrības ekonomiskās krīzes. Baznīca šai ziņā tiešām ir neizdevīgā situācijā.*

Jāpiebilst, ka saskaņā ar Latvijas Civillikuma 1406. un 1407. pantu juridiskās personas civilā tiesībspēja tiesiskos darījumos ir tāda pati kā fizisko personu tiesībspēja, ja vien likums nenosaka citādi. Ar piebildi, ka publisko tiesību subjekti — valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijas — nevar dibināt reliģiskās organizācijas, jo Latvijā *valsts ir šķirta no Baznīcas.* Viena no šāda principa pielietošanas sekām: Latvijā nav nepieciešama iepriekšēja administratīva kontrole reliģiskajām organizācijām. Kaut gan — līdz reliģisko organizāciju likuma pieņemšanai Latvijā bija spēkā norma, kas noteica, ka jaunās reliģiskās kustības varēja nereģistrēt trīs gadus un šajā laikā tām vajadzēja iziet zināma veida administratīvo pārbaudi. Tikai pēc triju gadu pārbaudes laika JRK varēja tikt reģistrēta kā pilntiesīga juridiskā persona.

Kā ir tagad? Reliģiskā organizācija iesniedz reģistrācijas dokumentus Tieslietu ministrijā, un tie jāizskata viena mēneša laikā. Īss laiks, lai pārbaudītu lojalitāti, bet pietiekams, lai izskatītu iesniegtos dokumentus un salīdzinātu ar pastāvošo likumdošanu. Tas ir būtiski arī pašai organizācijai, jo līdz ar reģistrāciju tā kļūst par juridisku personu, kurai ir juridiska atbildība.**

[1] *Ozols J.* Napoleons Bonaparte (1769 — 1821). — R.: Vieda, 1991. — 336. lpp.
[2] *Students J. A.* Vispārīgā paidagoģija. — R.: Raka, 1998. — I d. — 151. lpp.

---

* Baznīcas dzīve ir cieši saistīta ar valsts un sabiedrības dzīvi. Evaņģēliski luteriskās Baznīcas izdevumā "Svētdienas Rīts" mēģināts analizēt un prognozēt Krievijas ekonomiskās krīzes iespaidu uz Baznīcu: "vēl lielākā mērā pieaugs nepieciešamība pēc diakoniskās un garīgās aprūpes. Simtiem cilvēku, kļūstot par bezdarbniekiem, pēkšņi būs dezorientēti savā dzīves vidē un paliks bez iztikas līdzekļiem; Krievijas finansu krīze negatīvi ietekmēs Latvijas Baznīcas saimniecisko stāvokli. Var prognozēt ziedojumu samazināšanos — baznīcēniem, augot bezdarba un inflācijas līmenim, saruks ienākumi, bet sponsoriem būs "jāpievelk josta"." Baznīca saprot, ka šādā politiski ekonomiskā situācijā valsts atbalstu sagaidīt būs diezgan sarežģīti. Stabilu statusu Baznīca var iegūt stabilā un sakārtotā valstī.[14]

** Juridiskā atbildība ir valstiska piespiešana tiesību prasību izpildē, tiesiskās attiecības, kurās katrai no pusēm ir pienākums atbildēt par savu rīcību citas puses, valsts un sabiedrības priekšā.[15] Reliģiskās organizācijas juridiskās atbildības iestāšanās nosacījumi ir līdzīgi citām organizācijām:

— zaudējumi (kaitējums);
— vaina;
— prettiesiska rīcība (darbība);
— cēloņsakarības starp tiesībpārkāpēja uzvedību un zaudējumiem (kaitējums).[16]

[3] *Dijk P., van Hoof G.H.H.* Theory and Practice of the European Convention on Human Rights.
[4] Latvijas Luterānis. — 1999. — 5. jūn.
[5] *Bert B.* Beach Bright Candle of Courage. — USA: Pacific Press Publishing Association. 1989. — P. 19.
[6] Latvijas Luterānis. — 1999. — 5. jūn.
[7] Turpat.
[8] *Vīts D. E., dēls.* Postmodernie laiki. — R.: Luteriskā mantojuma fonds, 1999. — 26. lpp.
[9] Appl. 8118/77, The Divine Light Zentrum v.s. the United Kingdom, decision of 8 October 1981, D&R25.
[10] Appl. 734/76, Xv/Denmark, decision of 8 March 1976., D&R 5 p. 15–1.
[11] *Vītiņš V.* Vispārējs tiesību pārskats. — R., 1939. — 69. lpp.
[12] *Mazure L.* Kāds būsi, prezident? // Svētdienas Rīts. — 1999. — 16. jūn.
[13] Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. — R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. — 87. lpp.
[14] *Barkāns E.* Krievijas krīze un Latvijas Baznīca // Svētdienas Rīts. — 1998. — 24. okt.
[15] Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 41. lpp.
[16] Turpat.

5. Reliģisko organizāciju reģistrācija

Nullum tempu aut locus occurit regi (lat.) — laiks nekad "neiet pret kroni", jeb — laika novilcināšana nāk par labu tikai valdošai iekārtai.

Romiešu atziņa

Reģistrācija, pirmkārt, ir uzskaitījums, saraksta sastādīšana. Otrkārt, faktu vai parādību pierakstīšana, lai veiktu uzskaiti, lai piešķirtu kādam faktam likumīgu spēku.[1] Saskaņā ar likumu reliģiskās organizācijas dibināšanai nepieciešams lēmums par tās nodibināšanu un statūti. Likumā noteikts, ka reliģiskajā organizācijā ir jābūt vadības un revīzijas institūcijai. Statūtus apstiprina dibinātāju sapulce, konference vai sinode, kurai jāievēlē arī vadības un revīzijas institūcija. Statūti, izraksts no dokumenta par organizācijas nodibināšanu un informācija par vadības un revīzijas komisijas sastāvu jāpievieno reliģiskās organizācijas reģistrācijas iesniegumam un personas pilnvarai, uz kuras pamata tiek kārtotas reģistrācijas lietas. Ja draudze atzīst savu piederību pie kādas no valsts teritorijā pastāvošajām konfesijām, tas jānorāda draudzes iesniegumā, ko apstiprina attiecīgās reliģiskās savienības (Baznīcas) vadība. Ja draudze nevēlas iekļauties kādā no jau pastāvošajām reliģiskajām savienībām, tas jānorāda statūtos ar piebildi, ka draudze darbojas autonomi. Šāda iespēja gan neattiecas uz tām konfesijām, kuru kanoniskie noteikumi nepieļauj autonomu draudžu darbību. Tādas konfesijas Latvijā ir Romas katoļi un pareizticīgie (ortodoksāļi).

Vienas reliģijas vai konfesijas ticīgie pēc brīvprātības principa apvienojas draudzē, lai noteiktā apdzīvotā teritorijā veiktu reliģisko darbību. Reliģiskā savienība apvieno likumā noteiktajā kārtībā reģistrētās vienas konfesijas draudzes.

Izskatot jauno reliģisko kustību dokumentus, kuras pirmo reizi sāk savu darbību Latvijā un nepieder pie jau reģistrētajām savienībām, Tieslietu ministrijai ir tiesības pagarināt dokumentu izskatīšanas termiņu vēl par mēnesi. Tomēr arī divi mēneši ir īss laiks, un pret to LR Iekšlietu ministrijas Drošības policijai ir būtiskas iebildes, jo nevar pagūt izpētīt reģistrējamās jaunās reliģiskās kustības saikni ar ārzemju organizācijām. Acīmredzot mūsdienu apstākļos pareizākais būtu pagarināt dokumentu izskatīšanas laiku vismaz līdz trim mēnešiem. Tāda norma jau ir Sabiedrisko organizāciju un to apvienību likumā: nepieciešamības gadījumā sabiedriskas organizācijas reģistrāciju var atlikt uz trim mēnešiem. Jauno reliģisko kustību reģistrē uz vienu gadu, lai pārliecinātos par tās lojalitāti valstij, kā arī lai izpētītu tās darbības likumīgumu. Pārreģistrācija pirmo desmit gadu laikā jāatkārto katru gadu. Pārējām reliģiskajām organizācijām un iestādēm tiek piešķirta beztermiņa reģistrācija (pastāvīgas reģistrācijas apliecība). Protams, likumi tiek mainīti, līdz ar to rodas atsevišķu reliģisko organizāciju statusa maiņas precedenti. Piemēram, saskaņā ar likumdošanu līdz 1995. gadam reģistrētajām "Krišnas apziņas kustības" un "Jaunās paaudzes" draudzēm bija izdotas pastāvīgas apliecības, taču pēc 1996. gada jaunās likumdošanas šo organizāciju draudzes reģistrējoties saņēma termiņapliecības.

Reliģiskas organizācijas dibinātāji nedrīkst būt citas draudzes dibinātāji. Arī šā noteikuma ievērošanu pārbauda Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments. Piemēram, 1998. gada 3. aprīlī, izskatot Rīgas musulmaņu draudzes "*Iman*" iesniegtos reģistrācijas dokumentus, departaments konstatēja, ka trīs no tās dibinātājiem — I. Sabitovs, A. Ibrahimovs un G. Sabitova — ir personas, kuras ir arī 1994. gada 18. aprīlī Tieslietu ministrijā reģistrētās Rīgas pilsētas musulmaņu draudzes *"Ideļ"* dibinātāji. Tas ir pretrunā ar Reliģisko organizāciju likuma 7. panta 1. daļas noteikumu: "Vienai personai ir tiesības būt tikai par vienas draudzes dibinātāju." Ņemot vērā šo un citus, mazsvarīgākus apstākļus un pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 1. un 3. punktu, Tieslietu ministrija 1998. gada 7. maijā atteicās reģistrēt Rīgas musulmaņu draudzi *"Iman"*.

Saskaņā ar 1996. gada 3. jūlija Grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā no draudzes dibinātājiem ne mazāk par desmit cilvēkiem jābūt Latvijas pilsoņiem vai personām, kas reģistrētas Iedzīvotāju reģistrā un sasniegušas 18 gadu vecumu (7. panta 2. daļa). Gribu atgādināt, ka pirms likuma grozījumiem dibinātāju skaitam bija jābūt ne mazākam par divdesmit! Atbilstoši 1998. gada 27. augustā pieņemtajam Iedzīvotāju reģistra likumam (3. pants) Iedzīvotāju reģistrā tiek iekļautas ziņas par Latvijas pilsoņiem, Latvijas nepilsoņiem, kā arī par uzturēšanās atļauju Latvijā saņēmušajiem ārvalstniekiem, bezvalstniekiem un bēgļiem. Tātad, ja kāds bēglis vai bezvalstnieks vēlētos dibināt reliģisku organizāciju, neviens to viņam nevarētu liegt. Līdzīgi ir arī ar ārzemniekiem, kas īslaicīgi dzīvo Latvijas valstī un ir saņēmuši uzturēšanās atļauju.

Draudžu vēlētās institūcijās var ievēlēt tikai Latvijas pilsoņus (tas neattiecas uz garīgo personālu), tāpēc Tieslietu ministrija, reģistrējot reliģiskās organizācijas, pārbauda to vēlēto institūciju vadītāju personas datus Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldē. Reģistrācijas procesā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam ir nācies atklāt arī parakstu viltojumus. Piemēram, Rīgas musulmaņu draudze *"Iman"*, kurai 1998. gada 7. maijā Tieslietu ministrija atteica reģistrāciju, 1998. gada

14. maijā, izlabojusi atteikumā norādītos trūkumus, atkārtoti iesniedza dokumentus departamentā. Lai pārliecinātos par personu pilsonību, departaments pieprasīja atzinumu no Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes, kas savukārt 1998. gada 1. jūnija atbildē nr. 5/22—J—268 norādīja, ka vismaz septiņi personu sarakstā esošie paraksti būtiski atšķiras no šo personu paraksta iedzīvotāju reģistra veidlapā un uzturēšanās atļaujas dokumentos. Tad departaments Tiesu ekspertīžu zinātniskās pētniecības laboratorijas Rokrakstu ekspertīžu daļā pārbaudīja gan savā rīcībā esošos *"Iman"* dibinātāju rokraksta paraugus, gan Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes saņemtās Iedzīvotāju reģistra pirmuzskaites veidlapas. Tiesu ekspertīžu zinātniskās pētniecības laboratorija 1998. gada 17. jūnijā atzina, ka Rīgas musulmaņu draudzes *"Iman"* reģistrācijas iesniegumā nav parakstījušās vienpadsmit norādītās personas, bet gan kāda cita persona.

Ar līdzīgu nelikumīgu precedentu Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments saskāries arī citu organizāciju darbībā. Departaments, kā zināms, reģistrē arī politiskās organizācijas un arodbiedrības. Pirms 7. Saeimas vēlēšanām tika dibinātas vairākas politiskās organizācijas, kuru reģistrācijas dokumentos bija acīm redzami viltojumi. Ar šādu rīcību "izcēlās", piemēram, 1998. gada pavasarī uzņēmēja Armanda Stendzenieka dibinātā "Latvijas tautas varas partija" (pret tās vadītāju ierosināta krimināllieta). Partijas dibināšanas dokumentos arī tika konstatēti parakstu viltojumi. Tāpēc departamenta speciālisti rūpīgāk pievērsa uzmanību iesniegtajiem paraksta paraugiem arī citu organizāciju dokumentos.

1998. gada 19. jūnijā I. Sabitovs, kas bija draudzes pilnvarotā persona reģistrācijas procesā, iesniedza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam rakstisku paskaidrojumu, kurā atzinās, ka 1998. gada 14. maijā iesniegtajos dokumentos ir parakstījies citu personu vietā, un nožēloja savu rīcību. Turklāt astoņi Rīgas musulmaņu draudzes *"Iman"* dibinātāji, kuru paraksts bija viltots, paziņoja, ka nosoda I. Sabitova rīcību, un atsauca viņa pilnvarojumu kārtot Tieslietu ministrijā organizācijas reģistrācijas jautājumus. Departamenta direktors R. Baiodis, ņemot vērā to, ka dokumentu viltojuma faktā nebija noziedzīga nodoma, izlēma nenodot lietu prokuratūrai. Protams, reģistrācija draudzei uz šā pamata tika atteikta.

Pilnīgi pievienojos Latvijas Valsts cilvēktiesību biroja ieskatiem, ka valsts nedrīkst bez likumīga pamata atsacīties reģistrēt kādu reliģisko organizāciju, citādi tas ir valsts mēģinājums apzināti izvairīties no atbildības par sabiedrībā notiekošajiem procesiem.[2] Faktiskais stāvoklis no šāda aizlieguma nemainītos, jo reliģiju nevar juridiski aizliegt. Aizliegtā reliģiskā kustība, vienalga, darbosies, tikai bez juridiska statusa. Kā liecina Eiropas valstu pieredze, daudz labāks veids, kā mēģināt kontrolēt reliģisko organizāciju darbību, ir to reģistrācija, ļaujot tām atklāti darboties valsts noteiktās likumdošanas ietvaros, un, ja tiek pārkāpts likums, seko sods vai darbības apturēšana. Ja pārkāpums ir nopietns, iespējama pat organizācijas vadītāju un dalībnieku kriminālatbildība. Galvenais priekšnosacījums šādas valsts uzraudzības īstenošanai ir pārējo valsts dienestu sekmīgs darbs un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta sadarbība ar tiem. Īpaša nozīme ir to policijas un valsts drošības institūciju darbībai, kuru pienākumos ietilpst vākt informāciju par pretvalstiski un pretsabiedriski noskaņotiem indivīdiem un indivīdu apvienībām, kā reģistrētām, tā arī nereģistrētām.

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (LCESC) pārskatā "Cilvēktiesības

Latvijā 1998. gadā" min, ka "reģistrācijas atteikums bieži vien tiek saistīts ar LR Reliģisko organizāciju likuma 11. pantu, kurā noteikts, ka reliģiskai organizācijai var atteikt reģistrāciju, ja organizācijas darbība apdraud valsts drošību, sabiedrības mieru un kārtību vai kādas personas veselību un tikumību, kā arī ja organizācija sludina reliģisku neiecietību, naidu un tās darbība ir pretrunā ar Latvijas Satversmi"[2]. Šāds LCESC apgalvojums ir nepatiess. Kaut arī šajā sakarā ir bijuši brīdinājumi (piemēram, Ā. Roslēvičam). Saistībā ar reģistrējamās organizācijas vispusīgu novērtējumu reģistrācijas atteikums ir bijis tikai vienā gadījumā. Tas ir gadījums ar "Jehovas lieciniekiem", kas sīkāk apskatīts šās grāmatas XII nodaļā. Kā zināms, "Jehovas liecinieku" organizācija 1998. gada rudenī tomēr tika reģistrēta. Reģistrācija tika atteikta vēl vienai reliģiskai organizācijai ar motivāciju — par Reliģisko organizāciju likuma 11. punktā noteikto *personas veselības aizskaršanu.* Tā bija Rīgas *Kristīgās zinātnes draudze*, kas pēc reģistrācijas atteikuma turpina darboties — nelegāli[3].

Gribētos ticēt, ka reģistrācija pašreizējā Latvijas Reliģisko organizāciju likuma izpratnē ir tikai pārejas laika nepieciešamība (piemēram, sakarā ar denacionalizācijas jautājumiem). Nostiprinoties Latvijas valstij un tās struktūrām, attīstoties nodokļu iekasēšanas mehānismam un kļūstot spēcīgākām un zinošākām valsts drošības struktūrām, pamazām varēsim atteikties no reliģisko organizāciju reģistrācijas — galvenokārt sakarā ar mūsu pašu vēlmi integrēties Eiropas Savienībā. Taču līdz tam paies vēl vairāki gadi.

[1] Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. — R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. — 86. lpp.
[2] Valsts cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1998. gada 28. septembra vēstule nr. 1-14-1/143 LR TMSabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.
[3] Par cilvēktiesībām Latvijā 1998. gadā// Latvijas Vēstnesis. — 1999. — 2. marts.

6. Reliģisko organizāciju statūti

Ja fakti neapstiprina ideju, jo sliktāk pašiem faktiem.

I. Kants

Reģistrēto reliģisko organizāciju statūtu normas ir nozīmīgs šo organizāciju darbības regulētājs. Pašlaik Latvijā par reliģisko organizāciju reģistrāciju lemj tieslietu ministrs, bet statūtu reģistrācija ir Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora pārziņā.

Ja departaments ir akceptējis organizācijas statūtus, tieslietu ministrs reģistrē reliģisko organizāciju. Tomēr ir gadījumi, kad ministrs atkarībā no savas pārliecības var ietekmēt

reliģiskās organizācijas reģistrāciju. Īpaši grūti saglabāt objektivitāti ir pirmsvēlēšanu apstākļos. Tā tas bija vērojams arī pirms 7. Saeimas vēlēšanām, kad toreizējais tieslietu ministrs D. Rasnačs nevēlējās pieņemt Latvijas sabiedrībā nepopulāru lēmumu — reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzi. Piekrītot šīs organizācijas reģistrācijai, viņš riskētu zaudēt daļu savas partijas vēlētāju. Ar to nebūt negribu teikt, ka bijušais tieslietu ministrs rīkojās vienīgi savas partijas izdevīguma dēļ. Ja tā bija ministra pārliecība, ka nevajag valstij tik sarežģītajā situācijā ļaut brīvi ieplūst sektām, varu apliecināt viņam savu cieņu. Un tomēr — šis incidents ar nereģistrēšanu "bez skaidra pamatojuma" vēlreiz apliecina, ka tieslietu ministrs kā politiska figūra nevar būt reliģisku organizāciju reģistrētājs, nemaz nerunājot par politiskām organizācijām.

Turklāt jāteic, ka Latvijā reliģiskas organizācijas reģistrācija galvenokārt atkarīga no tās statūtiem, jo Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta uzdevums nav organizācijas dibināšanās patieso mērķu izzināšana. Reliģijas lietu nodaļā strādā četri cilvēki, kuru pārziņā ir vairāk nekā 1000 Latvijas reliģiskās organizācijas. Departamentā nav pat pieslēguma *Internetam*, kas palīdzētu atrast informāciju par līdz šim Latvijā nezināmām reliģiskām organizācijām. Departaments nav nodrošināts arī ar tulkošanas iespējām, un bieži vien sarežģītās situācijās gadās, ka tā rīcībā nonāk attiecīgi materiāli par jaunajām reliģiskajām kustībām, piemēram, franču vai vācu valodā, taču līdzekļu trūkuma dēļ nav iespējams tos pārtulkot latviski. Cerams, ar laiku valsts finansiālais stāvoklis uzlabosies un līdz ar to uzlabosies arī reliģisko organizāciju reģistrācijas darbs. LR Uzņēmumu reģistrs, kas reģistrē uzņēmējsabiedrības un sabiedriskās organizācijas, par reģistrāciju vienmēr ir iekasējis valsts nodevu, turpretī Tieslietu ministrija reliģisko organizāciju reģistrāciju līdz 2000. gadam veica bez maksas (reģistrēts vairāk nekā 1000 organizāciju un tikpat pārreģistrētas). Tāpēc nevietā būtu runāt par struktūras pašfinansēšanos, kā tas ir ar Uzņēmumu reģistru. Un tā — beznodokļu reģistrs reliģiskajām organizācijām ir it kā valsts "labais žests", tāds kā savdabīgs atbalsts reliģijas brīvībai, kas izpaužas maksas neiekasēšanā.

Runājot par finansēm, jāmin arī darbinieku atalgojums, jo reģistra darbs ir atkarīgs no struktūras darbinieku — ekspertu kvalifikācijas. Labus ekspertus, kā zināms, nevar noalgot par Ls 90 (tāds "uz rokas" ir darbinieka atalgojums). Bet šiem darbiniekiem jāveic destruktīvo kultu un sektu ekspertīze un klasifikācija! Ar šādu atalgojumu Tieslietu ministrijas vadošais speciālists sektu jautājumos nevar samaksāt dzīvokļa īres un komunālos maksājumus, kur nu vēl nopirkt uzvalku, lai gan Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta speciālistam patiešām nav labi ierasties darbā džinsos.

Tātad Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments pārbauda reģistrācijas dokumentus. Kādi dokumenti saskaņā ar Latvijas likumdošanu nepieciešami reģistrācijai? Vispirms saskaņā ar reliģisko organizāciju likuma 9. pantu departaments pārbauda reliģiskās organizācijas pilnvarotās personas pilnvaras. Ja ar pilnvarām viss kārtībā, departaments izskata iesniegumu Tieslietu ministrijai jeb lūgumu reģistrēt organizāciju. Lūgumam tiek pievienots arī reliģiskās organizācijas dibinātāju saraksts, kurā personas ir parakstījušās un skaidri salasāmi norādījušas savu vārdu, uzvārdu, dzīvesvietu un personas kodu. Vēl

nepieciešams izraksts no sapulces protokola par draudzes nodibināšanu, statūtu apstiprināšanu un izvēlēto vadības un revīzijas komisijas sastāvu, kā arī paši organizācijas statūti. Ja tiek dibināta savienība (Baznīca), iesniegumam bez statūtiem jāpievieno reliģiskās savienības (Baznīcas) dibinātāju, tātad — draudžu saraksts, ko apstiprinājuši dibinātāju draudžu vadītāji, un izraksts no konferences (sinodes) protokola par reliģiskās savienības (Baznīcas) nodibināšanu, par tās pārvaldes institūcijām, vadības un revīzijas komisijas sastāvu. Iesniegumam pievienojamajos statūtos, kuri var būt arī satversmes vai nolikuma veidā, organizācijai jānorāda savs nosaukums un konfesionālā piederība, mācība (Svētie Raksti, dogmatika un konfesionālās īpatnības), reliģisko ceremoniju formas, reliģiskās darbības mērķi un uzdevumi. Statūtos jāiekļauj apņemšanās savā darbībā ievērot LR Satversmi un likumus. Statūtos jābūt iekļautai reliģiskās organizācijas struktūrai, noteiktai vadības un revīzijas komisijas ievēlēšanas kārtībai un to pilnvaru apjomam. Statūtos jānorāda arī reliģiskās organizācijas darbības teritorija un vadības atrašanās vieta, reliģiskās organizācijas locekļu iestāšanās un izstāšanās kārtība, viņu tiesības un pienākumi. Jābūt noteiktām arī organizācijas finansiālajām lietām: reliģiskās organizācijas tiesībām un pienākumiem finansiālās un saimnieciskās darbības jomā, mantiskajiem un finansu līdzekļiem. Jānorāda arī reliģiskās organizācijas likvidēšanās kārtība un likvidēšanās rezultātā palikušā īpašuma turpmākā izmantošana. Diemžēl jāatzīst, ka pat modri valsts ierēdņi nevar zināt, vai viss, ko dara organizācija, tiek iekļauts statūtos. "Atzīmēšanos" valsts reģistrā pašas reliģiskās organizācijas nereti (un no sava viedokļa pat zināmā mērā pamatoti) uzskata par formālu un nebūtisku, bet savas kopienas iekšējo dzīvi — par patiesu un no ārpasaules neatkarīgu lietu.*

Reliģisko organizāciju likums un šo organizāciju statūti (satversme, nolikums) var regulēt arī citus to iekšējās dzīves jautājumus — kā garīgos, tā arī praktiskas dabas. Tomēr dažreiz organizāciju statūti ir tik komplicēti, ka tikai pēc reģistrācijas var atklāties to nesaskaņa ar valsts likumdošanu. Arī tad, ja likumdošanā tiek veiktas radikālas izmaiņas, organizāciju statūti var nonākt nesaskaņā ar jaunajiem likumiem.

Dažām reliģiskajām organizācijām nākas slēpt tos savas mācības aspektus, kas nesakrīt ar valsts oficiālo viedokli. Lai nerastos liekas problēmas ar valsts institūcijām, tiek izstrādāta šīs reliģijas deklarētā attieksme. Šo parādību var saukt arī par oficiālo attieksmi, tas ir, tādu, ko organizācija pauž publiski, lai nogludinātu attiecības ar valsts aparātu. Protams, deklarētā attieksme pārsvarā ir patiesa, tomēr reizēm — tikai daļēji, jo tā ir attiecīgi "piefrizēta" oficiālai lietošanai. Nekādā ziņā nevajadzētu domāt, ka atklāti paustais ir klaji

---

* Daudzu mūsdienu reliģisko organizāciju dzīves īstenība ir "konspirācija", kas radusies no valsts negatīvās attieksmes, un pat lielākā daļa tradicionālo reliģiju ir izgājušas vajāšanas vai aizlieguma periodu. Tāpēc tām ir bagāta nelegālā pieredze. Mūsu dienās grūti sameklēt reliģiju, kurai nebūtu kādu pārliecības vai darbības aspektu, kurus tā gribētu noslēpt pārējo acīm. Tomēr attiecībā uz lielajām konfesijām visbiežāk runa nav par kādām nelikumībām, bet par sakrālām jeb "izredzēto" lietām, kuras iespējams iepazīt, tikai ilgstoši un nopietni līdzdarbojoties attiecīgajā Baznīcā. Ja konfesija gadu gaitā parādījusi savu sabiedrībai derīgo (vai vismaz nekaitīgo) un valstij lojālo raksturu, valsts droši var nepūlēties iedziļināties šajās lietās. Valsts ir ieinteresēta rūpēties tikai par to, lai nenotiktu tās likumu pārkāpumi.

meli, bet gadās, ka puspatiesības gan. Tieši jauno reliģisko kustību deklarētā attieksme parasti atšķiras no tās, kas patiesi tiek praktizēta un pastāv organizācijas locekļu apziņā. Ja organizācijas locekļi par svarīgāko uzskata savas organizācijas normas, kuras viņi ievēro, par spīti šo normu pretrunai ar valsts likumiem, vai šādā gadījumā šīs organizācijas vadībai reģistrējoties vajadzētu piekrist, ka tā darbosies tikai saskaņā ar valsts likumiem? Tomēr organizācijas locekļi labi saprot, ka, uzrakstot visu patiesību, viņu organizācija netiks reģistrēta. Bet, ja statūtos rakstītu, ka viņi darbosies pretēji valsts likumiem, ja viņu reliģiskā vadība to liks, tad ļoti ticams, ka organizācija tiks pat vajāta un diskriminēta no valsts aparāta puses. Tāpēc, lai visiem būtu labi un pašiem nerastos problēmas, parasti no šiem asumiem izvairās. Nekādā gadījumā negribu iepriekš teikto visā pilnībā attiecināt, teiksim, uz "Jehovas lieciniekiem", taču šai organizācijai šī faktoloģija piemīt lielā mērā. Tāpēc, caurskatot jauno (un reizēm pat tradicionālo) reliģisko organizāciju statūtus vai sabiedrībai publiski deklarēto attieksmi, jāzina, ka patiesā jeb iekšējā attieksme var būt pavisam atšķirīga. Iespējams, tradicionālās reliģijas no jaunajām šajā jomā atšķiras tieši ar pieredzi, gluži tāpat kā nobrieduša cilvēka attieksme pret apkārtējo pasauli atšķiras no pusaudža attieksmes, kas parasti konfrontē ar pasauli, cenšoties gluži vienkārši pašapliecināties. Tas nebūt nenozīmē, ka abu šo personību uzskati nav līdzīgi.

Statūtos jābūt noteiktai arī darbības teritorijai. Piemēram, ja draudze statūtos kā darbības teritoriju ir norādījusi Rīgu, tad tā nedrīkst darboties citā administratīvā teritorijā. Ne vienmēr tas tiek ievērots. Piemēram, "Jaunās paaudzes" Rīgas draudze, kura bieži darbojas, neņemot vērā atsevišķo draudžu statūtus.

Tas notiek tāpēc, ka šī JRK *de facto* ir Baznīca, bet saskaņā ar reliģisko organizāciju likuma normām Latvijā to nevar reģistrēt kā savienību (Baznīcu), tātad nav iespējams tās *de facto* statusu legalizēt *de iure*. Protams, ka visas 14 "Jaunās paaudzes" atsevišķās draudzes darbojas kā vienots veselums, kā draudžu savienība neatkarīgi no tā, vai valsts atzīst tai Baznīcas statusu vai ne. Tā reāli rodas problēmas ar statūtu normu ievērošanu, jo atsevišķu draudžu statūtos iekļaut faktiski pastāvošo vienoto vadību šīs draudzes nav tiesīgas.

Reliģisko organizāciju likuma 18. panta 4. daļas 3. punkta norma paredz, ka var izbeigt tiesas ceļā reliģiskās organizācijas darbību, ja tā pārkāpj vai neievēro savus statūtus (satversmi, nolikumu). Tieši par šādu nodarījumu LR tieslietu ministrs D. Rasnačs 1998. gada 25. septembrī brīdināja "Rīgas evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā paaudze"" mācītāju Alekseju Ļedjajevu. Pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 18. panta 2. daļu, Tieslietu ministrija apliecināja, ka draudze, darbojoties Jūrmalas pilsētas administratīvajā teritorijā, pārkāpusi likumu, un pieprasīja, lai "Jaunā paaudze" turpmāk ievēro reliģisko organizāciju likuma normas attiecībā uz reliģisko organizāciju darbību.

Pārkāpumu, ko bija izdarījusi reliģiskā organizācija, var nosacīti iedalīt divās daļās:

1) publiskās darbības pārkāpums.

Ar Reliģisko organizāciju likumu (14. panta 3. daļa) noteikts, ka publiskās vietās reliģiskās organizācijas var veikt reliģisko darbību tikai ar pašvaldības piekrišanu. Jūrmalas

dome 1998. gada 16. augustā ar vēstuli nr. 01.1—8/1453 informēja Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu, ka 29. un 30. augustā Jūrmalā, Kultūras centra filiālē kinoteātrī "Kauguri" "Rīgas evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes "Jaunā paaudze"" rīkotais pasākums — tikšanās ar Jūrmalas pilsētas iedzīvotājiem — nebija saskaņots ar Jūrmalas domi. Departaments atzina, ka šajā gadījumā pasākums norisinājies pašvaldībai piederošajā kinoteātrī, kas pēc būtības ir publiska vieta. Turklāt kinoteātri nevarēja uzskatīt par reliģiskai organizācijai kaut vai uz laiku piederošu celtni, jo nomas līgums bija noslēgts uz pasākuma norises laiku — diviem vakariem. Draudze pirms šā pasākuma norises veica plašu aģitācijas darbu Jūrmalā, izplatot reklāmas bukletus un plakātus un cenšoties pasākumam piesaistīt iedzīvotājus.

2) statūtu neievērošana un no tās izrietošais Reliģisko organizāciju likuma pārkāpums.

"Jaunās paaudzes" draudzes statūtu 1. punkta 8. iedaļā noteikts, ka draudzes darbības teritorija ir Rīga. Tādējādi ar šo pasākumu draudze bija pārkāpusi Reliģisko organizāciju likuma 14. panta 2. punktu, kurā teikts, ka reliģiskās organizācijas darbojas, pamatojoties uz attiecīgās konfesijas kanoniskajiem noteikumiem un saviem statūtiem (satversmi, nolikumu). Sabiedrisko un reliģijas lietu departaments publiski paziņoja, ka, ja draudze izdarīs vēl kādu likuma pārkāpumu, draudzi bez nākamā brīdinājuma var likvidēt saskaņā ar tiesas lēmumu.[1]

Gribu uzsvērt, ka šāda situācija ir iespējama, ja dažādām draudzēm faktiski ir viens centrs, kā tas ir "Jaunajai paaudzei". Ja šī Rīgas draudze būtu oficiāli reģistrēta kā centrs, tās darbības teritorija būtu Latvijas valsts teritorija un nebūtu radušās tikko aprakstītās problēmas. Tomēr iebildums par cilvēktiesību apspiešanu ar administratīvām metodēm arī nav vietā, jo "Jaunajai paaudzei" jau bija draudze Jūrmalā un tā varēja darboties un īstenot biedrošanās tiesības ar šīs organizācijas palīdzību.

Daži uzskata, ka statūtu reģistrācija un kontrole ir nedemokrātiska. Tomēr Latvijas apstākļos tā nevar būt formāla. Tam ir vairāki iemesli. Mūsu likumdošana paredz, ka vairāku konfesiju baznīcās noslēgtajām laulībām ir likumīgs spēks (tas attiecas uz luterāņu, katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un Mozus ticīgo konfesiju), un ir jāseko — gan ar reliģisko organizāciju reģistrācijas procedūru, gan ar to darbības kontroli —, lai šis likums tiktu pildīts. Arī Latvijas Sodu izpildes kodekss apstiprina valsts nostāju pret formālu pieeju reģistrācijai, jo saskaņā ar 1998. gada 14. oktobra grozījumiem šā kodeksa 46. pantā iekļauts būtisks nosacījums: tikai likumīgi reģistrētās reliģiskās organizācijas ir tiesīgas darboties brīvības atņemšanas vietās.[2] Ja reģistrācija pēkšņi kļūtu formāla, cietumi nekavējoties kļūtu par "caurstaigājamu sētu". Protams, tas neder kā juridisks arguments, taču kā iebildums ir vērā ņemams.

[1] "Jaunā paaudze" saņem brīdinājumu // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 29. sept.
[2] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 30. okt.

7. Reliģisko organizāciju likvidēšana

> Ēģiptieši savās dzīrēs mēdza pa rokai nolikt miroņa galvaskausu. Tam vajadzēja atgādināt, ka visi prieki ir nīcīgi, bet arī skumt nav jēgas, jo viss pāriet.
>
> *M. Sarfoti*

Cilvēka brīvību ticēt un izplatīt reliģiju vai ticību drīkst ierobežot tikai ar likumu un tikai tādā gadījumā, ja nepieciešams nodrošināt sabiedrisko kārtību, drošību, veselību, tikumību un citas cilvēku pamattiesības vai brīvības.[1] Ar reliģiju vai ticību, ko praktizē cilvēks, nevar tikt attaisnota likuma nepildīšana vai noziegums. Ja kāda reliģiskā organizācija pārkāpj Latvijas Republikas Satversmi un likumus, ģenerālprokurors vai tieslietu ministrs var ierosināt tiesā jautājumu par šās organizācijas darbības izbeigšanu. Tiesa savukārt var izbeigt reliģiskās organizācijas darbību, ja šī organizācija sludina reliģiskās neiecietības vai naida idejas, neievēro vai aicina citus neievērot likumu, pārkāpj vai neievēro savus statūtus, ar savu darbību apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību. Tiesas lēmumu par reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu var pārsūdzēt Latvijas Civilprocesa noteiktajā kārtībā.

Līdz ar reliģiskās organizācijas juridiskā statusa izbeigšanos tā zaudē visas likumos paredzētās juridiskās personas tiesības. Reliģiskās organizācijas, kas reģistrētas uz neierobežotu laiku, var likvidēt tikai ar tiesas spriedumu. Tas neattiecas uz jaunajām reliģiskajām kustībām, kuras tiek reģistrētas uz noteiktu laika posmu, jo tās var arī nepārreģistrēt. Protams, reliģiskās organizācijas var likvidēt arī likumā noteiktajā kārtībā. Tātad, ja mainās likumdošana, arī tas var ienest izmaiņas reģistrējamo organizāciju kopumā. Sniegšu piemēru šādai likvidēšanai "ar likuma palīdzību". 1995. gadā reliģisko organizāciju likums paredzēja visām reģistrētajām organizācijām pārreģistrēties, lai jaunajā likumā iekļautie nosacījumi un tiesību normas tiktu iekļauti arī organizāciju statūtos. Nepārreģistrējās 42 organizācijas. Pēc Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta ierosinājuma, Saeima 1998. gada 19. februārī pieņēma Grozījumus Reliģisko organizāciju likumā, kuros bija paredzēts visām jau pastāvošajām reliģiskajām organizācijām sakaņot savus statūtus līdz 1. maijam. 2. jūnijā Tieslietu ministrija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" publicēja to reliģisko organizāciju sarakstu, kas nebija pārreģistrējušās, un tās, kurām nebija parādu valsts un pašvaldību budžetā, saskaņā ar likumu izslēdza no reģistra.[2] Interesantākās organizācijas, kas šādā veidā tika likvidētas, bija: Latvijas kristiešu draudžu centra "Dzīvības avots" Rīgas misija "Effata", misijas "Pakāpieni" bērnunams, Rīgas Grebeņščikova draudzes fonds (Grebeņščikova fonds), Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku labdarības biedrība — nespējnieku patversme. Kā juridiskas personas izzuda trīs budistu draudzes: *"Džigun kagju Dharma Čakra"*, Latvijas *"Dzogčen"* budistu draudze un Daugavpils *"Dzogčen"* draudze *"Padmalinga"*. Likvidēta tika arī Starptautiskā

Evaņģēliskā asociācija Latvijā. Likvidācijas procesā atklājās vairākas Latvijā reģistrētas reliģiskas organizācijas ar interesantiem nosaukumiem, par kurām kopš to reģistrācijas nekas nebija dzirdēts, tādas kā Krievu aizrobežu pareizticīgās Baznīcas vācu eparhijas Jūrmalas autonomā Pēterburgas Svētlaimīgās Ksenijas draudze, Rīgas rumāņu pareizticīgo draudze un Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Svētā mocekļa Panteleimona medicīniskā brālība. Tika likvidēts arī bēdīgi slavenais Latgales Pareizticīgo garīgais centrs, kurā bija darbojies no Baznīcas izraidītais Viktors Kontuzorovs. Arī daudzas citas reliģiskās organizācijas šajā procesā zaudēja juridisko statusu.

Luterāņi "kļuva nabagāki" par vairākām interesantām draudzēm, kuras jau labu laiku bija pārstājušas darboties: Ēģiptes Evaņģēliski luteriskā draudze, Luteriskā mantojuma fonds, Baškīrijas arhlatviešu Augšāmcelšanās Evaņģēliski luteriskā draudze. Kā ievērības cienīgs piemērs šajā sarakstā jāmin arī Rīgas Katoļu ģimnāzija, kura bija parādā valsts budžetam un to līdz parāda nomaksai (nedaudz vairāk par Ls 10) nevarēja izslēgt no reliģisko organizāciju saraksta. Daļa minēto organizāciju acīmredzot faktiski bija darbību izbeigušas, daļa — pārgājušas citā statusā. Ja arī kāda no tām vēl turpināja darboties un nebija laikā pārreģistrējusies, tai reģistrācijas procesu vajadzēja sākt no jauna.

Reliģiskās organizācijas var zaudēt juridisko statusu arī statūtos noteiktajā kārtībā pašlikvidējoties. Draudzes un reliģiskās savienības (Baznīcas) darbība izbeidzas, kad atbilstoši statūtiem tiek pieņemts lēmums par likvidēšanos. Šāds lēmums jāpieņem arī gadījumos, kad draudzes veic reorganizāciju, pievienojoties citai organizācijai, apvienojoties ar citu organizāciju vai sadaloties un dibinot jaunas draudzes. Klostera un garīgā personāla mācību iestādes darbība izbeidzas, ja reliģiskā savienība (Baznīca) statūtos noteiktajā kārtībā pieņem lēmumu par darbības izbeigšanu. Reliģiskā savienība (Baznīca) likvidējama, ja tajā apvienoto draudžu skaits viena gada laikā ir mazāks par desmit draudzēm.

Ņemot vērā Latvijā pastāvošo reģistrācijas praksi, lai iegūtu pārliecību, ka pēc piespiedu likvidācijas reliģiska vai sabiedriska orgnizācija neturpina darboties, nepieciešams papildināt dažus jau spēkā esošos likumdošanas aktus.

(1) *Krimināllikumu — ar jaunu, 227.[1] pantu, kas sauktos "Slepenas organizācijas"* un kur būtu teikts: "par tādas slepenas organizācijas izveidošanu, organizēšanu vai vadīšanu, kuras mērķi, uzdevumi vai darbība ir vērsti uz kaitējumu radīšanu sabiedriskajai drošībai un kārtībai vai vērsti uz Latvijas Republikas valstiskās neatkarības likvidēšanu vai kura darbojas ar nolūku iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai likvidēt to kādā citādā veidā, vai kuras mērķi ir saistīti ar Latvijas Republikas vai citu valstu teritoriālās vienotības graušanu un valsts varas gāšanu, kā arī par personas piedalīšanos šādas slepenas organizācijas darbībā soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu līdz simts minimālajām mēnešalgām."

(2) *Likumu Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām — ar jaunu, 17.[1] pantu, kas sauktos "Aizliegums veidot slepenas organizācijas un darboties tajās"* un kur būtu teikts: "Latvijas Republikā aizliegts izveidot slepenas organizācijas un darboties tajās. Par slepenām organizācijām tiek uzskatītas:

1) organizācijas, kas nav reģistrētas šā likuma noteiktajā kārtībā un kuru izveidošanas mērķis, uzdevumi vai darbība izpaužas: kā kaitējumu radīšana sabiedriskajai drošībai un kārtībai; kā Latvijas Republikas valstiskās neatkarības likvidēšanas mēģinājums ar nolūku iekļaut Latviju vienotā valstiskā veidojumā ar kādu citu valsti vai likvidēšana citādā veidā; kā darbība, kas vērsta uz Latvijas Republikas vai citu valstu teritoriālās vienotības graušanu un valsts varas gāšanu;

2) organizācijas, kuru reģistrācija atteikta vai anulēta ar tiesas lēmumu saskaņā ar šā likuma 13. panta 1. daļas 1. un 3. apakšpunktu un 37. panta 1. daļas 1., 2. un 3. apakšpunktu un kuras, neraugoties uz to, turpina darboties."

Īpaši gribu uzsvērt, ka Latvijā šajos gadījumos nevar izmantot pārmērīgi liberālo "amerikānisko" pieeju, aizsedzoties ar cilvēktiesību saukli. Mūsu interesēs ir pēc iespējas ātrāk iemācīties pareizi un saprātīgi lietot cilvēktiesību jēdzienu.

Latvijas Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga uzskata, ka rodas ļoti nopietnas grūtības, ja cilvēktiesības tiek interpretētas ļoti šaurā, šabloniskā un pārāk politizētā vaidā.[3] Prezidente uzskata, ka cilvēktiesības ir ārkārtīgi sarežģīts jautājums un pašlaik vēl nav atrisinātas visas ar cilvēktiesībām saistītās filozofiskās un morālās problēmas. Pašreizējās nostādnes attiecībā uz cilvēktiesībām, uzskata Vaira Vīķe-Freiberga, ir radušās aukstā kara laikā. Cilvēktiesību jēdziens vairākus gadu desmitus ticis lietots kā politisks ierocis, gan Rietumu valstīm vēršoties pret komunistisko bloku, gan komunistiskajām valstīm rīkojot diversijas pret citām zemēm. Prezidente izsaka bažas, ka cilvēktiesību jēdziens "vēl šobaltdien nav zaudējis šīs savas politiskā ieroča konotācijas"[4].

[1] *Shiffrin R.H.* Constitutional Law–Casės, comments, questions/6 Editions American Casebook Series West publishing Co. — P. 987.

[2] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 2. jūn.

[3] Diena. — 1999. — 3. jūl.

[4] Turpat.

8. Atteikums reģistrēt reliģisko organizāciju

Reliģiska organizācija (iestāde) Latvijā netiek reģistrēta, ja nav iesniegti visi likumā paredzētie dokumenti vai iesniegtie dokumenti nav noformēti atbilstoši likuma prasībām. Latvijā atteikt reģistrāciju var arī, ja organizācijas statūtos fiksētā mācība, mērķi un uzdevumi ir pretrunā ar spēkā esošām tiesību normām. Reģistrācija tiek atteikta arī tad, ja organizācija ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību vai sludina reliģiskās neiecietības un naida idejas. Organizācijas (iestādes) mērķis un darbība nevar būt pretrunā ar Latvijas Satversmi, likumdošanas aktiem un starptautiskajiem tiesību aktiem. Atteikt reģistrēt

Aparāts, ar kuru var nodrošināt operācijas bez asins pārliešanas

reliģisku organizāciju var arī tad, ja ir nopietnas sūdzības par šīs organizācijas darbību pirms reģistrācijas.*

Pēc 1991. gada atteikums reģistrēt reliģiskas organizācijas Latvijā pārsvarā bijis dokumentu juridisku nepilnību dēļ. Piemēram, 1998. gada 2. novembrī tika atteikts pārreģistrēt "Ogres neatkarīgo pilna evaņģēlija kristiešu draudzi "Cerība"". Draudze nokavēja pārreģistrācijas termiņu un iesniedza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam statūtus uz necauršūtām (necaurauklotām) lapām. Atteikums balstījās uz Ministru kabineta 1996. gada 23. aprīļa Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumu 79. punktu, kurā teikts, ka valsts iestāde var apliecināt no vairākām lapām sastāvošu dokumentu kopijas pareizību tikai tad, ja visas lapas ir numurētas un cauršūtas (caurauklotas).

Runājot par atteikumiem reģistrēt reliģiskās organizācijas, var minēt arī kuriozus. 1997. gada 2. maijā tieslietu ministrs, pamatojoties uz Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta atzinumu, atteica reģistrēt septiņas Vācijas valsts Ziemeļreinas-Vestfālenes zemes "Jaunapustuļu baznīcas" draudzes. Atteikums balstījās uz statūtu nepilnībām (nebija ievērots Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 1. un 3. punkts) — nebija norādīta mācība, reliģisko ceremoniju formas, vadības struktūra, darbības teritorija, likvidēšanās kārtība u. tml. Neatbilstība statūtiem ir raksturīga ne tikai šādām jauno reliģisko kustību draudzēm. Līdzīga rakstura problēmas parasti rodas ārzemju filiālēm,

* Sūdzība ir ziņojums valsts vai sabiedriskai organizācijai par likumu pārkāpumiem, kā arī pilsoņu, amatpersonu, iestāžu vai organizāciju tiesību pārkāpumiem vai likumīgo interešu aizskārumiem.

kad tās burtiski pārtulko un pārraksta ārzemju Baznīcu statūtu paraugus, kuri, protams, sagatavoti atbilstoši šo valstu likumiem un šo valstu reģistru prasībām. Atteikumu saņēmušās draudzes tā vietā, lai pārsūdzētu tiesā ministra atteikumu, nosūtīja tieslietu ministram pateicības vēstuli, kurā izsaka "sirsnīgu pateicību, ka Jūsu līdzstrādnieki ziedoja mums savu laiku, lai sniegtu kvalificētu un profesionālu palīdzību". Baznīcas pārstāvji raksta, ka, pamatojoties uz starptautisko pieredzi reliģisko lietu kārtošanā, viņi zina, ka visur tā nav pašsaprotama lieta, tāpēc viņu nolūks ir patiešām pateikties par palīdzību. Nobeigumā rakstīts, ka, apmeklējot Latviju, tas viņiem esot bijis patīkams pārsteigums.[1]

Runājot par reliģisko organizāciju reģistrācijas procesa būtību, interesi izraisa Valsts cilvēktiesību biroja paustais uzskats. Tur domā, ka, lai arī reliģiskas organizācijas pieteikums un lēmums par reģistrēšanu vai reģistrācijas atteikumu attiecas uz valststiesību jomu, tas ir visnotaļ nozīmīgs attiecīgās organizācijas privāttiesību aspektā, jo, tikai iegūstot juridiskas personas statusu, reliģiska organizācija var iekārtot vietu dievkalpojumiem; dibināt klosterus un garīgā personāla mācību iestādes; veikt reliģisko darbību slimnīcās, pansionātos, soda izciešanas vietās, kā arī Nacionālo Bruņoto Spēku formējumos; lietot savās veidlapās un zīmogos organizācijas simboliku un nosaukumu; nodrošināt īpašuma tiesības vai īpašuma valdījuma iespējas; rīkoties ar kustamo un nekustamo mantu; veikt saimniecisko darbību un uzņēmējdarbību, kā arī savu tiesību robežās veikt citas darbības.[2] O. Brūveris 1997. gada septembrī Valsts cilvēktiesību biroja vārdā raksta tieslietu ministram: "Ja centieni reģistrēt kādu reliģisku organizāciju Latvijā ir neveiksmīgi, tai ir iespēja griezties ANO Cilvēktiesību komitejā atbilstoši Starptautiskā pakta Par civilajām un politiskajām tiesībām Pirmajam papildu protokolam, kā arī Eiropas Cilvēktiesību komisijā un, iespējams, arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Jāievēro, ka Konvencijas dalībvalsts nav tiesīga atsaukties uz savas valsts likumu noteikumiem kā uz attaisnojumu Konvencijas neievērošanai. Valsts cilvēktiesību birojs uzskata, ka reģistrācijas institūts nebūtu interpretējams tālāk par valsts statistikas mērķiem, tas ir, tam vienkārši būtu jāatvieglo reliģiskās organizācijas funkcionēšana valsts tiesību sistēmā."[3]

1999. gada martā Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments piedāvāja Saeimas Juridisko lietu komisijai papildināt Administratīvo sodu likuma projektu ar jaunu — 44.[1] pantu "Reliģisko organizāciju reģistrācijas, reorganizācijas un likvidācijas noteikumu pārkāpšana". Tajā bija teikts: "(1) par likumā paredzēto ziņu nesniegšanu reliģisko organizāciju reģistrācijas iestādei vai par ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu uzliek naudas sodu līdz Ls 100; (2) par apzinātu nepatiesu ziņu sniegšanu reliģisko organizāciju reģistrācijas iestādei tiek uzlikts naudas sods līdz Ls 250."

[1] Ziemeļreinas-Vestfālenes "Jaunapustuļu baznīcas" pārstāvju H. Betkes un A. Heberšteina 1997. gada 27. jūnija vēstule LR tieslietu ministram D. Rasnačam.

[2] Valsts cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1997. gada 24. septembra vēstule tieslietu ministram D. Rasnačam.

[3] Turpat.

[4] LR Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģsko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. gada 30. marta vēstule nr. 15-2.1/57 LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai.

9. Nereģistrēto sabiedrisko un reliģisko organizāciju administratīvā kontrole

Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 176.[1] pantā "Sabiedrisko organizāciju darbības uzsākšanas un izbeigšanas noteikumu pārkāpšana" teikts, ka, ja *sabiedriskā organizācija* [izcēlums mans — *R. B.*] sāk darbību pirms reģistrācijas, tad tās vadītājs tiek administratīvi sodīts ar naudas sodu līdz Ls 250. Identisks soda mērs saskaņā ar šo pašu Administratīvo pārkāpuma kodeksa normu pielietojams arī tad, ja *sabiedriskās organizācijas* reģistrācija ir anulēta vai izbeigta ar tiesas lēmumu, bet organizācija tomēr turpina darboties. Iepriekšminētā norma Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā tika iekļauta saskaņā ar 1995. gada 19. jūlijā sagatavoto redakciju.[1] Tomēr šo normu nevar attiecināt uz reliģiskām organizācijām, jo Latvijā reliģiskās organizācijas ir īpašs organizāciju veids, kas nav saistīts ar sabiedriskajām organizācijām vai to apvienībām, tātad to darbību neregulē sabiedrisko organizāciju likumi un normas.

Kustība "Jehovas liecinieki" 1996. gadā nebija reģistrēta kā reliģiska organizācija, tomēr aktīvi darbojās, sagādājot raizes valsts ierēdņiem. 1996. gada rudenī pēc draudzes locekles traģiskās nāves* Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija lūdza iekļaut Saeimas plenārsēdes darba kārtībā likumprojektu Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā.[2]

Šo grozījumu tapšanas cēlonis saistāms ar toreizējā Valsts prezidenta aktivitātēm un sabiedrības protestu pret "Jehovas liecinieku" darbību. Prezidents G. Ulmanis 1996. gada 21. septembrī, nedēļu pēc "Jehovas liecinieku" draudzes locekles nāves, nosūtīja Saeimas Prezidijam ierosinājumu izdarīt grozījumus likumos, lai precizētu reliģisko organizāciju — gan reģistrēto, gan arī nereģistrēto — darbību valstī. Prezidents teica: "Tieslietu ministrijai liekas, ka viss ir kārtībā. Tomēr, nereģistrējot "Jehovas lieciniekus", mēs aizliekam acīm priekšā plīvuriņu, pieņemot, ka "Jehovas liecinieku" organizācija nepastāv, jo nav reģistrēta." Protams, Tieslietu ministrija ir institūcija, kas ar likumu noteikta par valsts un Baznīcas kontaktpersonu, taču Tieslietu ministrijai vēl nav uzticēta (un diezin vai tiks uzticēta) operatīvo lietu veikšanas un uzziņu vākšanas funkcija, kas ir policijas kompetencē. Tādi gadījumi kā jaunās "Jehovas liecinieku" draudzes locekles nāve viņas vecāku atteikšanās dēļ pārliet meitenei asinis, protams, rosina visdažādākās valsts institūcijas "teikt savu vārdu", tomēr, ja neskaita traģiskā brīža attiecīgās runas, realitāte un risinājums ir diezgan bēdīgs.

Likumprojekts tapa sabiedrībā valdošā pretjehoviskā noskaņojuma dēļ. Sabiedrība bija sašutusi, ka, par spīti tam, ka "Jehovas liecinieku" draudze nebija reģistrēta, tā turpināja darboties. Likumdevējs (Saeima) nolēma izmantot analoģijas principu un vē-

---

* Jaunās jehovietes vecāki — arī "Jehovas liecinieki" — kategoriski atteicās no asinspārliešanas savai autoavārijā cietušajai meitai, un meitene slimnīcā nomira.

lējās papildināt Administratīvo pārkāpumu kodeksu ar jaunu — 176.[2] pantu "Reliģiskās darbības uzsākšanas un izbeigšanas noteikumu pārkāpšana". Projektā bija paredzēts, ka par reliģiskas un saimnieciskas darbības sākšanu pirms reliģiskās organizācijas reģistrācijas, kā arī par darbības turpināšanu pēc tam, kad tiesas ceļā tai ir atņemtas tiesības darboties, organizācijai uzliekams tāds pats sods, kādu par līdzīga rakstura pārkāpumu sabiedriskajām organizācijām nosaka Administratīvo pārkāpumu kodeksa 176.[1] pants.

Jautājums tika izskatīts Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē, kas notika 1997. gada 14. janvārī. Komisijas sēdē piedalījās Ārlietu ministrijas pārstāvis, ASV vēstnieks Latvijā Larijs Nepers, Valsts cilvēktiesību biroja pārstāve Vineta Stolere, Saeimas Juridiskā biroja vadītājs Gunārs Kusiņš un Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors Ringolds Balodis. Tieslietu ministrija aizstāvēja komisijas projektu. Saeimas Juridiskais birojs ieteica analizēt citu valstu pieredzi šajā jomā. Pret administratīvās kontroles pastiprināšanu attiecībā uz reliģiskām organizācijām, nosakot tām sodu par darbības sākšanu pirms reģistrācijas, uzstājās Valsts cilvēktiesību biroja pārstāvis, ASV vēstnieks un Ārlietu ministrijas pārstāvis. ASV vēstnieks netiešā veidā norādīja uz iespējamām ekonomiskām sankcijām no ASV puses, kas neizbēgami sekotu pret valsti, kura pārkāptu cilvēktiesības reliģijas jomā. Valsts cilvēktiesību biroja pārstāvis uzskatīja, ka, pieņemot šādus grozījumus, tiktu pārkāptas valsts garantētās cilvēktiesības uz reliģijas brīvību un tiktu liegta iespēja indivīdiem aktīvi paust savus reliģiskos uzskatus. Viņš savu uzskatu pamatoja šādi:

1) jebkādus ierobežojumus reliģijas jomā var noteikt, tikai lai aizsargātu citu personu tiesības, cieņu, veselību un tikumību, kā arī lai garantētu valsts drošību, sabiedrisko kārtību un mieru, bet projektā piedāvātie ierobežojumi nevar tikt saistīti ar iepriekšminētajiem nosacījumiem;

2) reliģisko organizāciju likums neparedz aizliegumu nereģistrētai reliģiskai organizācijai nodoties kultam, apvienoties, lai nodotos tam, kā arī izveidot vietas šo tiesību īstenošanai, svinēt reliģiskos svētkus, vākt ziedojumus, izplatīt reliģiska rakstura materiālus, respektīvi, veikt reliģisko darbību, pat ja šī reliģiskā organizācija nav reģistrēta, un Latvijas reliģisko organizāciju likums šai ziņā ir pilnīgi atbilstošs Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā;

3) saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību komisijas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietu izskatīšanas praksi jautājumā par reliģiskas organizācijas tiesībām uz reģistrāciju pirmām kārtām esot jāsaka, ka "valstij nav obligāti jāatļauj kādai atsevišķai sektai atrast veidu, kā iekļauties attiecīgajā juridiskajā struktūrā, jo šīs sektas locekļi var tikpat labi paust savus reliģiskos uzskatus arī ārpus minētās struktūras"[3].

Arī LR Ārlietu ministrija uzskatīja, ka izstrādātie grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā ir pretrunā gan ar starptautisko tiesību normām cilvēktiesību jomā, gan arī ar Latvijā spēkā esošajiem likumiem. Bez tam reliģiskas organizācijas darbības uzsākšanas regulēšana ar administratīviem līdzekļiem nav iedomājama, jo, kā

teikts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas skaidrojumā par tās 9. pantu, "tiesības uz reliģijas brīvību galvenokārt tiek īstenotas atsevišķas personas sirdī un prātā".

Ārlietu ministrija piedāvātos grozījumus vērtēja šādi:

1) no 1991. gada 10. decembra konstitucionālā likuma "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" 35. panta, kurš nosaka, ka personām vai to apvienībām ir tiesības pildīt reliģiskus rituālus un ceremonijas, izriet, ka reģistrācija iepriekšminēto darbību veikšanai nav obligāts priekšnosacījums;

2) Reliģisko organizāciju likums jau liedz nereģistrētām reliģiskām organizācijām tiesības veidot klosterus, garīgā personāla mācību iestādes, kā arī tiesības izmantot savās veidlapās un zīmogos reliģisko organizāciju simboliku;

3) saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu, Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 18. pantu un Konstitucionālā likuma 44. pantu reliģijas brīvību ierobežot var tikai sabiedriskās drošības, kārtības un veselības vai morāles aizsardzības nolūkā.[4]

Tiešām var teikt, ka tā arī ir, jo Starptautiskajā paktā par pilsoņu un politiskajām tiesībām, kas pieņemts 1966. gada 16. decembrī ANO Ģenerālās asamblejas XXI sesijā, ne tikai 18. pantā, bet arī 19. pantā deklarēts, ka reliģijas brīvība un tiesības uz domas un apziņas brīvību ir katra cilvēka dabiskās tiesības. Arī Latvijas Cilvēktiesību institūta direktore I. Ziemele uzskata, ka cilvēktiesības ir jēdziens, kas nesaraujami saistīts ar demokrātijas un tiesiskuma izpratni. "Runājot par demokrātiju, kuras pamatfilozofija ir liberālisms, jāatzīmē, ka cilvēktiesības un pilsoniskās brīvības veido šīs politiskās pārliecības pamatu. Cilvēktiesību aizsardzība kā universāls, starptautisks princips ir radies salīdzinoši nesen un atrodas satura veidošanās procesā."[5]

Ārlietu ministrija pauda uzskatu, ka, pamatojoties uz Konstitucionālā likuma 44. pantu, būtu nepieciešams izvērtēt iepēju papildināt Latvijā spēkā esošos normatīvos aktus ar konkrētu normu, kas noteiktu atbildību (administratīvo vai krimināLo) par veiktām reliģiskām darbībām, kuras apdraud citu personu tiesības, cieņu, veselību vai morāli. Par šo ieteikumu varu sacīt, ka tas jaunajā Krimināllikumā ir veiksmīgi ieviests.

Nodaļas noslēgumā gribu atgādināt, ka Valsts cilvēktiesību biroja atsauce uz Konstitucionālo likumu vairs nav aktuāla, jo tas vairs nav spēkā, savukārt Satversmē šī norma nav iekļauta. Tāpēc jautājums turpina būt diskutabls nevis tādēļ, ka it kā varētu darboties tikai reģistrētās reliģiskās organizācijas (šo pārpratumu varētu uzskatīt par novērstu), bet gan tādēļ, ka tagad rodas loģisks jautājums: vai tiešām nereģistrētām un reģistrētām reliģiskām organizācijām ir vienādas tiesības darboties? Lai gan nevienu reliģisku organizāciju nevar sodīt par to, ka tā darbojas nereģistrējusies, tomēr saskaņā ar Krimināllikuma 227. pantu var sodīt par tādas grupas organizēšanu vai vadīšanu, kura nodara kaitējumu sabiedriskajai drošībai un kārtībai ar savu mācību, ar sludināšanu, ar reliģisko rituālu veikšanu. Un nevar būt runa, ka no šīs atbildības varētu izvairīties Tieslietu ministrijā nereģistrēta reliģiska organizācija. Par reģistrētas reliģiskas organizācijas kaitīgu darbību no tās ir iespējams pieprasīt atbildību kā no juridiskas personas. Nereģistrēta organizācija nav juridiska persona. Tomēr pilnīgi aplams būtu secinājums,

ka nereģistrētas organizācijas gadījumā par tās kaitīgo darbību neiestājas atbildība tāpēc vien, ka tai nav piešķirts juridiskas personas statuss, tātad tā nav tiesību subjekts*.

Vecākiem iesaistoties sektā, vienlaikus tajā tiek iesaistīti arī viņu bērni

Vienīgais avots, kur vajadzētu meklēt skaidru un tiesisku paskaidrojumu, kas ir *juridiska persona*, ir Civillikums, taču juridiskās personas jēdziena skaidrojums Latvijas Civillikumā nav dots. Juridiskajā literatūrā ir daudz uzskatu par juridiskās personas jēdzienu un tās galvenajām pazīmēm. Taču saskaņā ar Civillikumu galvenā un nepieciešamā juridiskās personas pazīme ir mantiskā nošķirtība un organizatoriskā vienība. Attiecībā uz otro pazīmi juridiskajā zinātnē ir arī citi uzskati. LU Juridiskās fakultātes profesors Kalvis Torgāns atsedz personu apvienības kā juridiskas personas būtību, norādot, ka var izveidot arī tādu personu apvienību, kurā katrs tās biedrs ir atbildīgs personiski, bet viņu manta nav apvienota, vismaz ne uz tādiem noteikumiem, kas izslēdz katra atsevišķa dalībnieka rīcību ar savu mantu un no citiem nošķiramo atbildību. Šādas apvienošanas pamats var būt sabiedrības līgums un citas tiesiskās formas. Personu apvienībā, kas kļūst par juridisku personu, katra apvienības biedra griba attiecībās ar citiem tiesību subjektiem vairs nav nozīmīga, jo apvienības sabiedrība izveido vadības institūciju, kura pauž tās gribu un rīkojas tās vārdā. Lai pārliecinātos, vai sabiedriskais veidojums ir juridiska persona, jānoskaidro, vai tā ir noteiktā kārtībā reģistrēta, un dibināšanas dokumentā jākonstatē ieraksts, ka apvienība ir juridiska persona. Krimināprocesā juridiskās personas savu procesuālo statusu īsteno ar likumīgo pārstāvju starpniecību — fiziskām personām, kurām ir apziņa, griba un spēja veikt nepieciešamās darbības.[7]

Visas līdzšinējās pūles likumdošanas sakārtošanā reliģijas jomā nav vainagojušās panākumiem tāpēc, ka likumdošanā galvenais akcents likts uz sekulārām organizācijām. Lai kādu likumu vai normas mēs pētītu, lai kādas attiecības starp kādas noteiktas grupas locekļiem mēģinātu izprast un aprakstīt, galu galā, lai arī kādu juridisku jēdzienu analizētu, vienmēr saskarsimies ar problēmu, ka reliģiskas organizācijas tiešām ir kas

---

* *Tiesībsubjektība* ir tiesību subjekta iespēja īstenot juridisko darbību. Dažreiz tiesībsubjektību sauc par tiesībrīcībspēju, jo tā ietver divas sastāvdaļas — personas spēju būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem *(tiesībspēja)* un patstāvīgu spēju īstenot savas tiesības un pienākumus *(rīcībspēja)*.

pavisam cits nekā cita veida organizācijas. Jo sevišķi — uzņēmējsabiedrībai radītie veidojumi. Latvijas likumdošana un tiesu prakse patlaban jau visai veiksmīgi prot "satvert" un paturēt uzmanības lokā dažādu tieslietu "mantisko problēmu" aspektu. Bet reliģiskajās organizācijās tas nav un nevar būt galvenais, kaut arī šis aspekts noteikti ir spēkā arī procesos ar tām. Mūsdienu pasaule ir pārpildīta ar daudz un dažādām grupām un organizācijām, kas mēģina gūt tieši mantisko labumu, aizsedzoties ar reliģisku darbību un aizsargājoties ar cilvēktiesību saukli. Vai mūsu likumdošana un tiesu prakse ir jau gatava atšķirt patiesību no viltus darinājumiem šajā jomā?

Secināt varam tikai vienu — Latvijai nav un nebūs viegli tikt galā ar šo problēmu.

[1] Valdības Ziņotājs. — 1995. — Nr. 18.

[2] LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētāja A. Seiksta 1996. gada 11. okt. vēstule nr. 9/4-522 LR Saeimas Prezidijam.

[3] Valsts cilvēktiesību biroja direktora v.i. K. Gertneres 1996. gada 10. decembra vēstule nr. 1-14-z/110 LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam A. Seikstam.

[4] LR Ārlietu ministrijas valsts sekretāra M. Riekstiņa 1996. gada 10. decembra vēstule nr. 42/560-7445 LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai un Saeimas Juridiskajai komisijai.

[5] *Ziemele I.* Cilvēktiesību rangs Latvijas tiesību normu hierarhijā // Satversmes reforma Latvijā: par un pret. — 60. lpp.

[6] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 262. lpp.

[7] Turpat. — 95. lpp.

10. No Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes līdz Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam

1919. gada 1. septembrī Iekšlietu ministrijas pārziņā tika nodibināts *Garīgo lietu departaments,* ko vēlāk pārdēvēja par *Garīgo lietu pārvaldi* un 30. gadu beigās — par *Baznīcu un konfesiju departamentu.* Šās institūcijas pārraudzība Latvijas brīvvalsts laikā bija Iekšlietu ministrijas kompetence. Departaments jeb pārvalde pārraudzīja visu reliģisko konfesiju darbību, kārtoja saraksti ar valsts iestādēm reliģisko organizāciju lietās, izšķīra konfesiju savstarpējos strīdus, apkopoja statistiku reliģijas jomā un kārtoja citus ar valsts un Baznīcas attiecībām saistītos jautājumus. Šo iestādi vadīja F. Mīlenbahs (1919.— 1933. g.), J. Ozols (1933.— 1935. g.), E. Dimiņš (1935.— 1940. g.).[1]

Tuvojoties Otrā pasaules kara noslēgumam, kad Latvijā atgriezās PSRS okupācijas vara (1944. g.), Latvijas PSR izveidoja PSRS Ministru Padomes Reliģijas kultu lietu padomes struktūrvienību, kas pastāvēja līdz 1989. gadam. Struktūrvienību vadīja pilnvarotais. Sākotnēji bija divas padomes: viena nodarbojās ar pareizticīgo lietām, bet otra —

ar "latviešu reliģijām". Struktūrvienība nebija pakļauta LPSR Ministru Padomei, bet tieši PSRS Reliģijas kultu lietu padomei, kas arī noteica tās funkcijas un kompetenci. LPSR Reliģijas kultu lietu padome uzturēja kontaktu starp PSRS valdību un reliģisko organizāciju centriem un informēja kompartijas Centrālkomiteju par reliģisko organizāciju darbību. Vienlaikus tika informēta arī Valsts drošības komiteja. LPSR reliģijas lietu pilnvarotais izskaidroja valsts institūcijām likumdošanas pielietošanu attiecībā uz reliģiskām organizācijām un pieņēma administratīvi saistošus lēmumus par reliģisko organizāciju un kulta kalpotāju reģistrāciju vai svītrošanu no reģistra, par lūgšanu namu atvēršanu vai slēgšanu un citiem jautājumiem. 90. gadu sākumā, pēc PSRS sabrukšanas, reliģiskās organizācijas reģistrējošā struktūra — *Reliģijas lietu departaments* tika pakļauts Ministru Padomei (tāpat kā Nacionālo lietu nodaļa). Tajā toreiz bija 14 štata darbinieku (tagad Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā ar reliģijas jautājumiem nodarbojas tikai trīs darbinieki). Pēc 1992. gada reorganizācijas toreizējais Reliģijas lietu departaments tika pārveidots par Reliģijas nodaļu Tieslietu ministrijā, un šo nodaļu vadīja Arnolds Kublinskis. 1993. gadā to vadīja Jānis Timpa, bet 1994. g. un 1995. gadā, pēc kārtējās reorganizācijas (kas notika jau tieslietu ministra Egila Levita darbības laikā), struktūru, ko nosauca par Reliģijas lietu departamentu, sāka vadīt 5. Saeimas deputāts Antons Seiksts (vēlākais 6. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs). Ierēdņi saņēma algu kā Tieslietu ministrijas štata darbinieki, bet departamenta direktors A. Seiksts algu saņēma savā pamatdarbvietā, būdams 5. Saeimas deputāts. Pēc viņa Reliģijas lietu departamentu vadīja Artis Burovs, kurš, reorganizējot un apvienojot divus departamentus, vairs netika iecelts par vadītāju. 1996. gada nogalē notika Sabiedrisko lietu departamenta (to veidoja Sabiedrisko organizāciju un masu informācijas līdzekļu nodaļa un Nacionālo lietu nodaļa) un Reliģijas lietu departamenta pārveidošana. 1997. gada 2. janvārī darbu sāka jauns departaments, kura nosaukumā tika iekļauti abu iepriekšējo departamentu nosaukumi, — *Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments.* Ar notikušo daudzi bija neapmierināti. Dažu konfesiju vadītāji pat izteicās, ka līdz ar to tiek mazināta reliģijas nozīme, jo agrākais Reliģijas lietu departaments, kas darbojās Ministru Padomes pārziņā, pakāpeniski degradēts un kļuvis par Reliģijas nodaļu Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā, kurš nu ir iekļauts Tieslietu ministrijā kā vienkārša tās struktūrvienība. Nacionālo lietu nodaļas darbinieki savukārt pārmeta Tieslietu ministrijas vadībai, ka departamenta jaunajā nosaukumā pilnīgi aizmirsts vārds *nacionālais*. Tā uzskatīja, ka iestāde būtu jānosauc par *Nacionālo, reliģijas un sabiedrisko lietu departamentu.* Un sava taisnība tur bija, jo — vai nu nosaukumu vien skāra notikušās pārmaiņas...

[1] *Gills N.* Evaņģēliski luteriskā Baznīca Latvijā (1918—1940).

11. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta kompetence un ieskats nākotnē

> Kad Vinstonam Čērčilam jautājuši, kas ir valsts darbinieku veiksmīga darba un panākumu pamatā, viņš esot atbildējis: "Vienmēr izturēties nopietni pret to, ko dari, bet nekad — pašam pret sevi."

Tieslietu ministrija ir tiesību resora pārvaldes iestāde, kas rūpējas par neatkarīgas tiesas spriešanu un likumības sargāšanu valstī, pārzina ieslodzījumu vietas un izpilda citus tai ar likumu uzliktus pienākumus.[1] Pašlaik Latvijā Tieslietu ministrija ir arī tā valstiskā institūcija, kam uzticēts būt par zināmu "starpposmu" valsts un Baznīcas attiecību jomā.

Valsts institūcijas uzrauga un kontrolē reliģisko organizāciju darbības atbilstību likumdošanai. Valstij un pašvaldībām ar to institūcijām, kā arī sabiedriskajām un citām organizācijām nav tiesību iejaukties reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā, taču tās ir jāreģistrē, lai organizācijas kļūtu par juridiskām personām.

1992. gada 6. maijā, kad Reliģisko lietu departaments pirmo reizi pārgāja Tieslietu ministrijas struktūrā, tieslietu ministra V. Skudras apstiprinātajā TM Reliģijas lietu departamenta nolikumā minēta šāda funkcija: "Sekmēt reliģisko organizāciju lomas palielināšanos sabiedrības tikumiskajā audzināšanā, vides aizsardzībā, kultūras, vēstures un mākslas vērtību saglabāšanā, kā arī labdarības un žēlsirdības kustības veicināšanā." Šī norma rāda tikai tā laika zināšanu līmeni par valsts šķiršanu no Baznīcas. Patiesībā valsts nedrīkst palielināt vai pamazināt reliģisko organizāciju lomu. Tā būtu jaukšanās organizāciju iekšējās lietās, kas radītu visādā ziņā sliktu iznākumu. Cita lieta ir valsts politika reliģijas jomā, kas tiek veidota pēc likuma normām, ar nodokļu atlaidēm vai īpašu privilēģiju noteikšanu.

Reliģisko organizāciju iesniegtos dokumentus caurskata un analizē Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, kura pienākums ir arī nodrošināt *Reliģijas lietu konsultatīvās padomes* un *Jauno reliģisko kustību konsultatīvās pētīšanas padomes* sēžu darbu.

Abi šie veidojumi ir ļoti atšķirīgi. Jauno reliģisko kustību konsultatīvā pētīšanas padome izveidota, lai koordinēti pētītu šīs kustības, bet Reliģijas lietu konsultatīvā padome ir sešu Latvijā pastāvīgi darbojošos tradicionālo konfesiju pārstāvniecības konsultatīva institūcija. Šī padome ir mēģinājums veidot pilnvērtīgu dialogu starp valsti un Baznīcu, kas arī samērā veiksmīgi tiek panākts. Sīkāk šis process tiks analizēts nākamajā nodaļā.

1997. gada 28. novembrī Tieslietu ministrijas valsts sekretāra apstiprinātā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta nolikumā teikts, ka departaments ir Tieslietu ministrijas centrālā aparāta patstāvīga struktūrvienība, kas, sadarbojoties ar Saeimas Cilvēktiesību komisiju un Valsts cilvēktiesību biroju, zināmā mērā nosaka reliģijas dzīves tiesiskos aspektus valstī. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta pienākumos ietilpst pārzināt ar valsts un reliģisko organizāciju savstarpējām attiecībām saistītos jautājumus

un aizstāvēt likumā paredzētās reliģisko organizāciju tiesības. Departaments izskata reliģisko organizāciju un garīgā personāla mācību iestāžu reģistrācijai iesniegtos dokumentus, sagatavo lēmumu projektus par reģistrāciju vai tās atteikumu. Pēc reliģisko organizāciju lūguma savas kompetences ietvaros tas sniedz reliģiskajām organizācijām nepieciešamo palīdzību organizatorisko, juridisko un citu jautājumu risināšanā. Departaments vāc un sistematizē informāciju par Latvijas Republikā reģistrēto reliģisko organizāciju faktisko darbību un analizē iegūtos rezultātus, sniedz uzziņas un atzinumus par reliģisko organizāciju darbību, to īpašuma tiesību atjaunošanu un pārmantošanu. Ja organizācija pārkāpj likumu, departaments iesaka tieslietu ministram brīdināt attiecīgās reliģiskās organizācijas vadītāju un pieprasīt izbeigt tās nelikumīgo darbību vai, uzrādot faktu materiālu, iesaka tieslietu ministram ierosināt tiesā jautājumu par organizācijas darbības izbeigšanu. Pamatojoties uz tiesas lēmumu par darbības izbeigšanu, šī organizācija tiek izslēgta no nodaļas reģistra.

Pašreizējās departamenta struktūras tomēr nespēj nodrošināt visu minēto daudzo ar reliģisko jomu saistīto un darbietilpīgo uzdevumu sekmīgu izpildi. Uzskatu, ka vajadzētu atgriezties pie vecajām, labajām, jau Latvijas brīvvalstī iedibinātajām valsts un Baznīcas sadarbības tradīcijām. Līdzīga prakse kā Latvijas neatkarības pirmajā laikposmā joprojām pastāv Spānijā (Garīgo lietu ģenerāldirektorāts) un tepat kaimiņvalstī Lietuvā (Reliģijas lietu komiteja). Lai pašreizējos apstākļos varētu sekmīgi risināt ar reliģiju saistītos jautājumus, arī Latvijā būtu jāatjauno Garīgo lietu pārvalde vai tai līdzvērtīga valsts institūcija ar citu nosaukumu, bet augstu statusu.

Latvijas Republikas Reliģisko lietu pārvalde varētu būt administratīva valsts pārvaldes institūcija, kas atrastos Tieslietu ministrijas pārraudzībā (bet ne tās struktūrā) un īstenotu valsts politiku reliģijas jomā. Latvijas valsts teritorijā tā reģistrētu reliģiskās organizācijas un apkopotu visas izmaiņas to darbības pamatdokumentos, kā arī veiktu citas likumdošanā paredzētās darbības. Pārvalde darbā ievērotu Satversmi, likumus un Ministru kabineta noteikumus un instrukcijas. Reliģisko lietu pārvalde varētu veikt šos uzdevumus, sadarbojoties ar citām valsts pārvaldes un pašvaldību institūcijām, kā arī ar mācību un zinātniskajām iestādēm. Kā juridiskai personai pārvaldei būtu zīmogs ar papildinātā valsts mazā ģerboņa attēlu un iestādes pilnu nosaukumu. Nolikumā par kompetenci varētu noteikt, ka: "Reliģisko lietu pārvalde veic (1) valsts kontroli pār reliģisko organizāciju dibināšanas un darbības dokumentu atbilstību likumiem un citiem normatīvajiem aktiem; (2) reliģisko organizāciju vienotu valsts uzskaiti; (3) informācijas apkopošanu un sniegšanu par reliģiskām organizācijām."

Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu reliģisko organizāciju reģistrāciju varētu veikt Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks.

Reģistrējot reliģisku organizāciju, Reliģisko lietu pārvalde izsniegtu dibinātāju pilnvarotai personai reģistrācijas apliecību. Reģistrācijas apliecības oriģināls vienmēr glabātos pie dibinātājiem, bet apliecināti noraksti tiktu iesniegti attiecīgām iestādēm vai organizācijām.

Reliģisko lietu pārvaldei vajadzētu (1) analizēt un prognozēt stāvokli reliģijas jomā valstī, apzinot sektas un tām līdzīgos veidojumus; (2) koordinēt valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju darbību reliģijas jomā; (3) kontrolēt, kā valsts un pašvaldību iestādes ievēro Reliģiskajo organizāciju likumu un to apvienībām un citus likumus, kas skar cilvēktiesību jautājumus un kurus var attiecināt uz tiesībām uz reliģijas brīvību; (4) sagatavot un iesniegt Tieslietu ministrijai ziņojumus par likumu un citu reliģijas lietās valsts pieņemto normatīvo aktu pārkāpumiem, par apstākļiem, kas to veicina, un pasākumiem, kas nepieciešami stāvokļa uzlabošanai; (5) sekot reliģijas jautājumu tiesiskā regulējuma efektivitātei, izstrādāt un iesniegt tieslietu ministram priekšlikumus tās uzlabošanai; (6) veikt kontroles un uzraudzības funkcijas attiecībā uz sektām un jaunajām reliģiskajām kustībām.

Reliģisko lietu pārvaldes uzdevumi valsts informācijas uzkrāšanas, analīzes un izmantošanas jomā attiecībā uz reliģiju būtu:

— veidot vienotu valsts reliģisko organizāciju reģistru;

— sniegt operatīvus statistikas datus par reliģisko organizāciju skaitu un izvietojumu valstī;

— sniegt valsts iestādēm informāciju par reliģiskajām organizācijām;

— publicēt jaunāko informāciju par stāvokli reliģijas jomā un reālajām problēmām;

— pēc valsts civiliestāžu pieprasījuma sniegt informāciju;

— izskatīt iesniegumus un sūdzības par reģistrēto un nereģistrēto reliģisko organizāciju darbību;

— izskatīt valsts civiliestāžu un personu iesniegtos materiālus, lai noteiktu ierēdņu rīcības atbilstību likumiem un reliģijas ētikas normām valstī. Nodarījuma gadījumā nosūtīt šādus materiālus valsts civiliestādēm jautājuma izlemšanai par ierēdņu saukšanu pie atbildības.

Reliģisko lietu pārvaldes tiesības būtu:

— savas kompetences ietvaros sniegt instrukcijas un ieteikumus attiecībā uz reliģiskiem jautājumiem;

— saņemt no valsts civiliestādēm informāciju, bet no ierēdņiem — informāciju, kas nepieciešama pārvaldes uzdevumu pienācīgai izpildei, kā arī vajadzības gadījumā iepazīties ar civiliestāžu rīcībā esošiem attiecīgiem dokumentiem.

Domstarpību gadījumos par pārvaldes priekšnieka lēmumiem vai rīcību varētu sūdzēties tiesā likumā noteiktajā kārtībā. Reliģisko lietu pārvaldes struktūru, personāla skaitu un darba samaksas fondu apstiprinātu tieslietu ministrs, bet pārvaldes darbu vadītu pārvaldes direktors. Pārvaldes priekšnieku amatā ieceltu un no tā atbrīvotu Ministru kabinets pēc Ministru prezidenta ieteikuma. Tas ir sevišķi svarīgi to jautājumu nozīmības dēļ, kas skar JRK un tradicionālās konfesijas, jo priekšnieks par pārvaldes darbību būtu atbildīgs premjerministram. Reliģisko lietu pārvaldes priekšnieks veiktu šādus uzdevumus: (1) kopīgi ar tieslietu ministru izstrādātu Reliģisko lietu pārvaldes darbības stratēģiju; (2) plānotu un organizētu Reliģisko lietu pārvaldes darbību; (3) koordinētu Reliģisko lietu pārvaldes sadarbību ar citām valsts civiliestādēm; (4) veiktu citus Ministru kabineta un Ministru prezidenta noteiktos uzdevumus.

Lai gan ideja pārstrukturēt un reorganizēt Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu par neatkarīgu iestādi bija radusies jau pirms vairākiem gadiem, nopietni pie šā jautājuma varēja sākt strādāt tikai 1999. gada pavasarī. Martā departamenta direktors R. Balodis tikās ar toreizējo tieslietu ministri I. Labucku un saņēma viņas atbalstu Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas idejai. Tieslietu ministre ieteica R. Balodim rakstiski izskaidrot pārvaldes nepieciešamību. Tas tika izdarīts. 1999. gada 22. marta ziņojumā R. Balodis paskaidroja, ka šāda pārvalde galvenokārt nepieciešama sakarā ar lielo jauno reliģisko kustību pieplūdumu valstī un 1998. gadā pieņemto Satversmes Cilvēktiesību sadaļas 99. pantu. Nepieciešama jauna pieeja reliģisko organizāciju reģistrācijā un valsts attieksmē pret tām. Ziņojumā tika arī minēts, ka Reliģisko lietu pārvalde izstrādātu un īstenotu valsts līmeņa stratēģiju reliģiskajā jomā, ievērojot valsts institūciju laicīgo raksturu un Satversmē ietverto valsts un Baznīcas nošķirtības principu.

Pēc iepazīšanās ar ziņojumu tieslietu ministre I. Labucka 1999. gada 1. aprīlī ar rīkojumu nr. 1–1/40 uzdeva R. Balodim sagatavot Tieslietu ministrijas ziņojumu Ministru kabinetam par pašreizējām problēmām valsts un Baznīcu attiecībās un iespējamiem to risinājumiem. Vienlaikus Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram tika uzdots izstrādāt Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas koncepciju un normatīvo regulējumu. Pateicoties ilggadējo departamenta darbinieku (J. Zālītis, M. Arnīte, K. Kadincova un U. Ulmanis) pūliņiem, divu nedēļu laikā tika sagatavots šāds projekts. 1999. gada 27. maijā valsts sekretāru sanāksmē nolēma koncepcijas projektu nosūtīt ministrijām saskaņošanai. Lai gan tieši tolaik demisionēja V. Krištopana valdība, uz saskaņošanas lūgumu ministrijas atbildēja.

Latvijas Pašvaldību savienība atbalsta Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanu, vienlaikus piebilstot, ka pārvaldes prasītais finansējums ir pārāk niecīgs, lai spētu uzlabot esošo situāciju. Pretējās domās ir Finansu ministrija, norādot, ka Reliģisko lietu pārvaldes projektā vajadzība pēc šādas atsevišķas iestādes izklāstīta nepārliecinoši. Finansu ministrija uzskata, ka būtu jāaplūko visi iespējamie šādas pārvaldes uzturēšanas finansēšanas avoti, jo valsts pamatbudžeta iespējas ir ierobežotas. LR Valsts pārvaldes reformu birojs un Izglītības un zinātnes ministrija izsaka atbalstu jaunās pārvaldes izveidošanai un vienlaikus ierosina nosaukt šo iestādi nevis par Garīgo lietu pārvaldi, bet par Reliģisko lietu pārvaldi, ņemot vērā, ka ar vārdu "garīgs" sabiedrībā var tikt saprastas ne tikai ar reliģiju saistītas lietas. Pārējās aptaujātās LR ministrijas un iestādes piekrīt pārvaldes izveidošanai. Eiropas Integrācijas birojs Tieslietu ministriju informē, ka ziņojums un koncepcija nav saistīta ar Eiropas asociācijas līguma prasībām likumdošanas saskaņošanas jomā. Šās grāmatas klajā nākšanas laikā jautājums par Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanu jau atrodas Saeimas izlemšanā, un cerams, ka vēl 2000. gadā jaunā pārvalde varēs sākt darbību.

[1] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R., 1927. — 42 818. sleja.

12. Baznīcu īpašums un nodokļi

Cilvēkiem nav cita attaisnojuma Dieva priekšā kā vien tas, ka tie ir Viņa varā.

K. Jungs

Baznīcu īpašums radās līdz ar pirmās kristiešu draudzes izveidošanos Jeruzalemē. Pirmās kristīgās draudzes locekļiem nebija sava īpašuma. Viss, kas tiem piederēja, bija draudzes īpašums, un viss, ko tie iegādājās, kļuva par draudzes īpašumu. Tas bija izcils kristiešu reliģiskās pārliecības paraugs, kas apliecināja pirmo kristiešu lielo dedzību, nevis kristietības jauno kārtību. Turklāt arī pirmo draudžu laikā tā nebūt nebija obligāta prasība, ka, iesaistoties draudzē, vajadzēja atdot savu īpašumu. Prasīta tika vienīgi godīga un atklāta nostāja šajā jautājumā (Ap. darbi 4:32 — 37 un 5:4). Pilnīgs kopīpašums bija izņēmums; mūsdienu baznīcu īpašuma sākums drīzāk meklējams pirmo gadsimtu kristiešu brīvprātīgajos ziedojumos Baznīcai. Pirmajos gadsimtos, kad kristietība tika uzskatīta par sektu un darbojās slepus, kristiešu draudzes savas īpašuma lietas varēja kārtot pastarpināti — ar Romas pilsētu apbedīšanas kolēģiju starpniecību, kuras saskaņā ar Romas imperatora likumiem tika radītas viszemāko sabiedrības slāņu vajadzībām, un tieši tādi toreiz bija kristieši. Vēsture liecina, ka pirmajos gadsimtos pat kristiešu represiju periodā bija laiks, kad nevis draudzes fiziskajām personām vai kādai starpnieku organizācijai, bet pašām kristiešu draudzēm piederēja nekustamais īpašums. Kad Roma kļuva par baznīcas valsti, imperatori, sākot ar Justiniānu, piešķīra Baznīcai tādas īpašuma tiesības, kas var tikt salīdzinātas vienīgi ar valsts īpašuma tiesībām. Viduslaiku Rietumos, pateicoties visdažādākajām daudzu garīgo personu metodēm (arī patvaļīgām un nelikumīgām), Baznīcu īpašums pieauga līdz tādiem apmēriem, ka to varēja salīdzināt tikai ar lielāko zemes īpašnieku īpašumiem. Abati un bīskapi kļuva par lieliem un ietekmīgiem feodāļiem. Krievu baznīctiesību speciālists N. Suvorovs šā gadsimta sākumā rakstīja, ka baznīcas — lielas laicīgās mantas īpašnieces tikušas sauktas par "miroņa roku" (*leges de manu mortua*), jo, reiz satvērušas īpašumu, paturēja to "uz mūžīgiem laikiem", kā nelaiķis, kura roka tā savilkta dūrē, ka pirkstus vairs nav iespējams iztaisnot, lai atvērtu plaukstu.[1]

Tas ir ļoti spēcīgs salīdzinājums, kuram noteikti ir zināms objektīvs pamatojums vēsturē, tomēr šis salīdzinājums pauž arī noteiktu motivāciju. Un proti, no mūsu gadsimta skatapunkta raugoties, iespējams precīzi noteikt, cik tad ilgi vilkās šie "mūžīgie laiki" katrā reģionā, katrā valstī un pat katrā atsevišķajā baznīcā. Objektivitātes labad nāktos arī jautāt: cik stipri pie savas mantas turējās sekulārie tā laika īpašnieki un kādus paņēmienus viņi lietoja sava īpašuma vairošanai un aizsardzībai? Un visbeidzot, kādos pasākumos vieni un otri ieguldīja savus īpašumus un kādiem mērķiem tērēja savu mantu?

Krievijā, piemēram, XV gadsimtā viena trešā daļa no visas valsts teritorijas piederēja pareizticīgo Baznīcai.[2]

Krievija aizvien bijusi lielu pārspīlējumu zeme, arī valsts un Baznīcas attiecībās. Runājot par Baznīcas īpašumiem — šī valsts, šķiet, nav pazinusi mēra izjūtu, ne vairojot tos, ne arī tos atsavinot.

Reformācijas kustība Eiropā bija cieši saistīta ar jau nostiprinājušās laicīgās varas un laicīgo īpašnieku vēlmi atbrīvoties no Baznīcas dominējošās lomas visās savstarpējo attiecību jomās. Līdz ar to reformācijas sekas bija pieaugošā saimnieciskā patstāvība un rosība, kas ienesa lielas pārmaiņas gan atsevišķu cilvēku — it īpaši valdnieku, gan arī veselu tautu dzīvē. Pārmaiņas kopumā izrādījās pozitīvas. Tās veicināja tautu patstāvības un visdažādāko iespēju palielināšanos.

Latvijas teritorijā liela daļa muižniecības izveidojās galvenokārt no bijušajiem militārā Livonijas ordeņa bruņiniekiem, kā arī no citiem katoļticības atkritējiem, kuru atkrišanas iemesls bija daudz mazākā mērā teoloģisks, nekā mēdz uzskatīt. Galvenokārt tā bija cilvēku vēlme iegūt patstāvību, zemi un varu[3].

Būtu interesanti noskaidrot, cik lielas iespējas bija laicīgajai varai un kādas tās bija Baznīcai dažādos valsts un Baznīcas attiecību periodos. Piemēram, kā tas ir bijis baznīcas valsts laikā un pārmaiņu laikos, kas sekoja šim periodam? Lai ātrāk atbrīvotos no baznīcas valsts radītajām sekām, valstis sāka izdot tā sauktos amortizācijas likumus (Vācijā — *Amortisationsgetze*), kas faktiski aizliedza Baznīcas īpašumu nelaist civiltiesiskajā apgrozībā, tātad — aizliedza praksi, ko parasti piekopa Baznīca, tā padarot savu īpašumu nepieejamu vispārējai civilajai apritei. Reiz iesācies, šis pret Baznīcas īpašumu vērstais process nebija apturams. ASV pat vēl XX gadsimta sākumā pastāvēja aizliegums baznīcai iegādāties vienu nekustamā īpašuma pirkumu vairāk nekā par 50 000 USD.[4] Šādus likumā noteiktos ierobežojumus motivēja ar to, lai Baznīca nesāktu ļaunprātīgi izmantot savas privilēģijas nodokļu atlaidēs, iegādājoties īpašumus nereliģiskā nolūkā. Arī — lai tā nevarētu gūt peļņu, jo peļņu drīkstēja gūt, vienīgi izveidojot uzņēmējsabiedrības u.tml. XVIII gadsimtā sekularizācijas rezultātā daudzi Baznīcas īpašumi — galvenokārt Romas katoļu Baznīcas īpašumi — kļuva par valsts īpašumiem. Taču šo sekularizāciju nevar viennozīmīgi uztvert kā strauji progresējošu nevērību pret reliģiju un tās vajadzībām. Vienlaikus ar Baznīcas īpašumu atsavināšanu lielākā daļa Rietumu valstu uzsāka dotēt un subsidēt baznīcas. Tā kā valsts ar saviem ierobežojumiem bija atņēmusi Baznīcai iespēju gūt ienākumus, tā rūpējās, lai baznīcām tomēr būtu zināmi finansu līdzekļi. Baznīcām vajadzēja izpildīt savas sociālās programmas, tām bija nepieciešams aprūpēt arī kulta celtnes.

Tikpat sena kā publiskā nodokļu iekasēšana ir arī valsts nodokļu atlaižu sistēma attiecībā uz baznīcām. Pat tūkstoš gadu pirms mūsu ēras Ēģiptē priesteru zeme atradās izņēmuma statusā, par to nevajadzēja maksāt faraonam vienu piekto daļu no ražas ieņēmumiem.[5] Šāda nodokļu politika attīstījusies līdz pat mūsdienām un saistās ar visai komplicētiem sabiedriskiem procesiem un pieeju. Princips ir tāds, ka bezpeļņas organizācijām vienmēr jāsaņem no valsts nodokļu atlaides, jo to darbs atvieglo valsts darbu. Sabiedriskā kārtā veicot sociālus uzdevumus, tās nepārprotami uzņemas daļu no valsts pienākumiem. Turklāt liberālā brīvības jēdziena pamatideja ir tāda, ka valsts varai

nevajadzētu skart noteiktu individuālās brīvības jomu, tai jādod indivīdam iespēja netraucēti darboties. Brīvība ir pilnvērtīga tikai tad, ja tā ir nodrošināta brīvība. Tās efektīvai nodrošināšanai galvenokārt kalpo institucionāla un procesuāla aizgādnība. Tas nozīmē, ka tiesībās aizskartajam tiek atvēlēts tiesisks ceļš: viņš var pretendēt uz tiesiskām garantijām no valsts. Vācu profesors R. Cipeliuss uzskata, ka brīvības tiesiskā problēma nav tās tiesību noteikšanā izolētiem indivīdiem, bet gan tādu principu (pienākumu) noteikšana, kas viena brīvību ļauj savienot ar cita brīvību.[6] Brīvība rīkoties ar savu īpašumu ir saistīta ar pienākumu maksāt nodokļus. Nodokļi uztur valsti, kuras pienākums ir rūpēties par visiem. Kas tad ir valsts? Valsts ir saimnieks, kas uzrauga, kā citi pelna naudu, saņem sev pienākošos daļu un to pārdala. Valstij pašai nauda nav jāpelna. Valstij ir jāuztur kārtība un jāaizsargā savi pilsoņi no ārējiem un iekšējiem draudiem.

Pamācoša ir doma, kas formulēta Vācijas 1919. gada Satversmē. Tās 153. pantā teikts: "Īpašums uzliek pienākumus. Līdz ar to tā lietošanai jābūt kalpošanai vispārības labumam." Tieši šis princips ir reliģisko organizāciju īpašuma izmantošanas un valdījuma pamatā. Savukārt nodokļi, ko maksā organizācijas, kuras neveic tiešu darbību sabiedrības labā, arī ir pienākums, kas kalpo vispārības labumam. Un šis pienākums ir godprātīgi jāpilda, jo par to pretī tiek sniegta valsts aizgādnība jeb tiesiskais protekcionisms. *Iuris praecepta sunt haec honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribere.**

Privātīpašums var būt un daudziem arī ir attīstības un izaugsmes avots. Tas ir kaut kas līdzīgs bibliskajai zemes sālij, tikai laicīgā jomā, tas ārkārtīgi veicina progresu — liek cīnīties un maksimāli attīstīt savas garīgās potences. Mūsu Civillikumā galvenokārt saglabāts tas veselīgais kodols, kas savā laikā Vācijā un Krievijā tika recepcēts no Romiešu tiesībām; kodols, kas gadu simteņos pārbaudīts un atzīts par ģeniālu, tuvu universālam, par tādu, ka neko labāku nav iespējams piedāvāt.

Ko tiesību skatījumā mēs varam uzskatīt par īpašuma tiesībām? Īpašuma tiesības ir tiesību normu kopums, kas atbilstoši sabiedriskās iekārtas ekonomiskajām attiecībām nostiprina, regulē un aizsargā ražošanas līdzekļu un citu materiālo labumu piederību un to valdījuma un lietojuma tiesības, kā arī tiesības rīkoties ar tiem. Ražošanas līdzekļu privātīpašums ir noteiktas sabiedriski ekonomiskas iekārtas pamats.[7]

Īpašums ir pilnīgas varas tiesības pār kādu lietu, tas ir, tiesības pārvaldīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamos labumus, rīkoties ar to un noteiktā kārtā (ar īpašuma prasību) atprasīt no kādas trešās personas.[8]

Īpašuma aizsardzības jomā reliģiskajām organizācijām, kas ir tiesību subjekti, jāapzinās, ka to objektīvās tiesības ir pretstatā subjektīvajām tiesībām. Reliģiskajām organizācijām bez tiesībām ir arī pienākumi. Tā ir atbildība valsts priekšā, obligāts, likumīgs, valsts noteikts pienākums. Likumīgais pienākums — tātad tāds pienākums, kas pasludināts ar valsts likumu, arī ar katru valsts varas kompetentas iestādes izdoto normatīvo aktu, kas ir individuāli saistošs attiecīgajam subjektam. Turklāt valsts šo pienākumu izpildi garantē ar savu represīvo aparātu.

---

* *Iuris praecepta sunt haec honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribere* (lat.) — tiesību priekšraksti ir šādi: godīgi dzīvot, otru neaizvainot, ikkatram piešķirt viņa daļu.

Pienākums ir nemateriāls, bet reāls. Arī cilvēka vai organizācijas subjektīvās tiesības, kas ir tās savdabīgs īpašums, ir nemateriālas, bet reālas. Tās var piederēt gluži tāpat kā lietas. Taču atšķirībā no lietām tiesību vērtība nav tikai apstāklī, ka tās pieder. Galvenā jēga ir to lietošanā jeb realizācijā. Ilgstoša tiesību neizmantošana nozīmē to zaudēšanu. Tā ir arī mūsu Civillikumā akceptēta dogma. Reliģiskās organizācijas sev piemītošās tiesības ne tikai var izmantot, tām tās ir jāizmanto.

Valsts un Baznīcas attiecību jomā bieži nākas runāt par atlaidēm un privilēģijām. Modernā laikmeta raksturīga iezīme ir dažādu grupu un organizāciju, protams, arī reliģisko, cīņa par priekšrocību iegūšanu. Sektas nereti tieši tādēļ cīnās ar birokrātiem un tiesnešiem par savas reliģiskās organizācijas reģistrāciju. Ar ko atlaides atšķiras no privilēģijām? Ja pirmās nosaka ar likumu, tad otrās bieži vien iegūst, apejot likumu. Izņēmums būtu zināma konfesiju skaita atzīšana par tradicionālām un, pamatojoties uz šādu valsts likumdevējas varas akceptētu definīciju, diferencēta nodokļu atlaižu piešķiršana tradicionālajām un netradicionālajām konfesijām. Tādā gadījumā notiktu likumīga privilēģijas iedibināšana, kas saistītos ar nodokļu atlaidēm. Piešķirt atlaides nozīmē sniegt kādu priekšrocību, atbrīvojot daļēji vai vispār no vispārīgo noteikumu izpildes. Atlaides savā būtībā ir papildu tiesības. Tādas ir arī nodokļu atlaides. Latvijā, tāpat kā citās mūsdienu demokrātiskajās valstīs, reliģiskajām organizācijām ir lielas nodokļu atlaides. *Nodoklis* ir ar likumu noteikts obligāts maksājums valsts vai pašvaldību budžetā (pamatbudžetā vai speciālajā), kas nav maksājums par noteiktas preces iegādi vai pakalpojuma saņemšanu un nav arī soda vai nokavējuma naudas maksājums. Nodoklis ir vienīgā likumīgā fizisko un juridisko personu īpašuma atsavināšanas forma par labu publiskās varas subjektiem.[9] Nodokļu atlaide ir "tā nodokļu daļa, par kuru var samazināt aprēķināto nodokli, ja nodokļa maksātājs ir izpildījis konkrētā nodokļa likuma nosacījumus vai ja to paredz likumā noteiktie kritēriji"[10]. Nodokļu atlaides tiek praktizētas daudzās attīstītajās valstīs.

Vācijā, iegūstot reliģiskas organizācijas statusu, organizācijai nerodas papildu pienākumi attiecībās ar valsti, bet pretēji — valsts atsakās no iejaukšanās tās darbībā, piešķirot tai atsevišķas tiesības, kas minētas Vācijas Civillikumā. Vācijā reliģiskām organizācijām ir privileģētāks statuss nekā parastām sabiedriskām organizācijām. Privilēģijas pirmām kārtām ir saistītas ar nodokļu atvieglojumiem. Turklāt reliģiskās organizācijas var veidot arī citas organizācijas, kas darbojas publisko tiesību jomā,[11] kā arī noteikt savu darbinieku disciplināro atbildību un tiesības. Vēl tām ir tiesības oficiāli apliecināt ziedojumu saņemšanu[12] un tiesības piedalīties palīdzības pasākumos jauniešiem.[13]

Itālijā līdz 1984. gadam tikai katoļu Baznīca varēja prasīt no valsts dotācijas — 0,8% no ienākuma nodokļa. Pašlaik Itālijas nodokļu maksātājs gada beigās saņem izpildāmu ienākumu deklarāciju, kurā ir arī aile par 0,8% ienākuma nodokli. Viņam ir divas iespējas: var to norakstīt sociālajiem mērķiem (šajā gadījumā valsts pati izvēlas, kādiem) vai arī reliģiskiem mērķiem, norādot konkrētu baznīcu, kas atzīmēta šajā finansu deklarācijā.[14] Savukārt Spānijas Ministru kabinets 1953. gadā noslēdza vienošanos ar katoļu Baznīcu, ka valsts neievāc ienākumu nodokli no tās un garantē Baznīcai tādas pašas tiesības kā uzņēmumiem vai organizācijām, kuru mērķis nav gūt peļņu. Citā vienošanās līgumā ar katoļu Baznīcu par

izglītības un kultūras jautājumiem Spānijas valsts apņemas piešķirt līdzekļus no budžeta katolisko kultūras pieminekļu saglabāšanai. No 1979. gada līdz 1987. gadam valsts pilnībā finansēja Baznīcu. No 1988. gada līdz 1991. gadam tā izdalīja 0,5% no ienākumu nodokļa — ar nosacījumu, ja nodokļu maksātāji speciāli norādīs, ka šī summa domāta tieši katoļu Baznīcai. Ja ienākumi nesasniedza 1987. gada līmeni, valsts starpību piemaksāja. Pašlaik valsts maksā Baznīcai 0,5% no ienākumu nodokļa bez jebkādiem nosacījumiem. Lai pilnībā saprastu, kas īsti notiek Itālijā un Spānijā valsts un Baznīcas attiecību jomā, rūpīgi jāiepazīstas ar šo valstu līgumiem ar attiecīgo konfesiju pārstāvjiem, jo šajās valstīs daudzas tiesības tradicionālajām konfesijām noteiktas tieši šādos līgumos, kas faktiski ir valsts un attiecīgās konfesijas savstarpējā vienošanās.

Latvijas civiltiesiskā aprite kļūst daudzpusīgāka, tā sāk arvien vairāk atbilst tirgus ekonomikas prasībām. Tomēr civilizētā valstī, kas pretendē kļūt par labklājības valsti, jādomā arī par humānismu un labdarību. Pārsvarā ar šīm lietām nodarbojas nevis valsts, bet gan tās bagātie pilsoņi un sabiedriskās — arī reliģiskās organizācijas. Valsts var stimulēt labdarību, samazinotot daļu nodokļu fiziskajām un juridiskajām personām, kas ziedo līdzekļus vai citādi palīdz trūcīgajiem. Nodokļu atlaides ir nozīmīgs labdarības stimulators. Atlaides attiecas tikai un vienīgi uz likumā noteiktajā kārtībā Tieslietu ministrijā reģistrētajām reliģiskajām organizācijām.

Kādi likumi nosaka Baznīcu (konfesiju) un atsevišķo baznīcu nodokļus Latvijā?

Piemēram, ASV valsts nodokļu politiku attiecībā uz Baznīcām galvenokārt nosaka divi Federālās valdības likumdošanas akti: *(1) The Tax Reform Act of 1969; (2) United States Suprem Court decision in the case of Walz v. Tax Commission of the City of New Yourk, May 4, 1970.*

Latvijā nav vienota likuma, kas noteiktu kārtību, kādā tiek maksāti baznīcu nodokļi. Šo kārtību regulē daudzi likumi. Saskaņā ar likuma Par īpašuma nodokli 4. panta 6. punktu *ar īpašuma nodokli neapliek reliģisko organizāciju īpašumu,* tas ir, ēkas, būves, nepabeigtus celtniecības objektus, transportlīdzekļus un pārējos pamatlīdzekļus, kā arī baznīcu inventāru, kas var būt ievērojama vērtība. Likuma Par nekustamā īpašuma nodokli, kas ir spēkā no 1998. gada 1. janvāra un aizstāj likumus Par zemes nodokli un Par īpašuma nodokli, 1. panta 2. daļas 4. punktā paredzēts ar nekustamā īpašuma nodokli neaplikt jebkādu reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu (zeme, ēkas un būves) neatkarīgi no tā, vai nekustamais īpašums tiks izmantots reliģiskās darbības veikšanai vai citiem mērķiem. Jāpiebilst, ka līdz 1998. gadam atbilstoši likumam Par zemes nodokli (4. panta 5. punkts) ar zemes nodokli neaplika reliģiskās organizācijas zemi, kuru tā izmantoja reliģiskas darbības veikšanai un kas nebija nodota citiem lietotājiem. Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 1. pantu par reliģisko darbību bija teikts, ka tā ir: dievkalpojumi, reliģiskās ceremonijas, rituāli, meditācija un misionārisms (evaņģelizācija); ja daļa no reliģiskai organizācijai piederošās vai lietošanā piešķirtās zemes tiek izmantota ar reliģisko darbību nesaistītiem mērķiem, tad šī daļa apliekama ar zemes nodokli, par pamatu ņemot tās platību. Protams, tas nebija godīgi, jo reliģiskās darbības definējums bija vairāk nekā subjektīvs. 1998. gada Saeimas pieņem-

tajos Grozījumos Reliģisko organizāciju likumā reliģiskās darbības formulējums vairs nav dots. Reliģiskā darbība tiek traktēta kā kulta piekopšana — bez jebkādiem precizējumiem un valsts noteiktiem ierobežojumiem. Likumdevējs savu ir paveicis. Tagad būtu jāuzmanās, lai, par spīti minētajām pozitīvajām izmaiņām likumdošanā, finansisti pēc inerces neturpinātu vērtēt reliģisko darbību tā, kā tas bija paredzēts attiecīgā panta vecajā redakcijā.

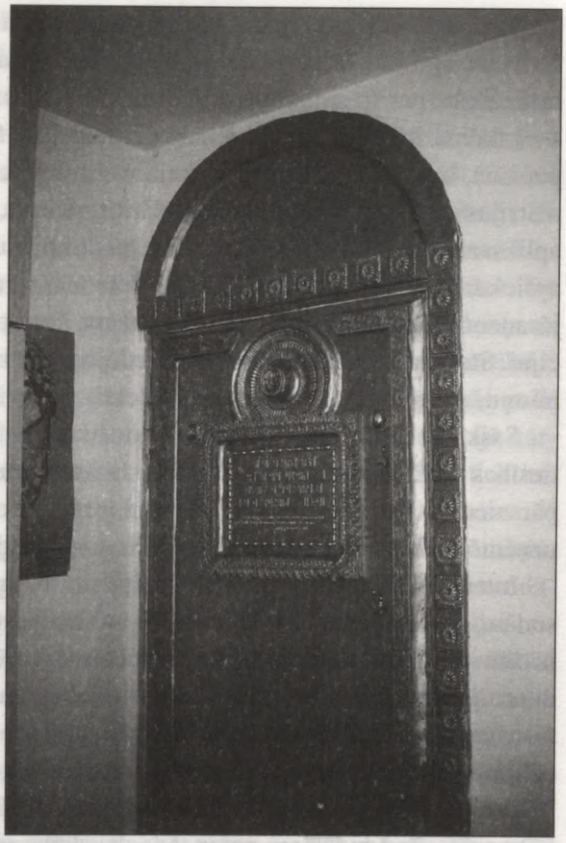

Par krišnaītu svētvietu pārveidotā tipveida divistabu dzīvokļa durvis Vecmīlgrāvī, ko iekārtojis krišnaīts V. Galviņš

Vēl jāvērš uzmanība tām priekšrocībām, kuru ieviešana skar Finansu ministrijas darba jomu. Saskaņā ar Ministru kabineta 1996. gada 24. septembra noteikumiem[15] Finansu ministrija arī reliģiskajām organizācijām izsniedz atļaujas saņemt ziedojumus, savukārt ziedotāji ar tām iegūst ienākuma nodokļa atvieglojumus. Uzņēmumi (uzņēmējsabiedrības), ziedojot reliģiskajai organizācijai, kurai ir Finansu ministrijas izsniegtā atļauja, ir tiesīgi izmantot likuma Par uzņēmumu ienākuma nodokli 20. pantā paredzētās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides 85% apmērā no ziedotajām summām. Tātad uzņēmumam tiek samazināta aprēķinātā ienākuma nodokļa summa par 85% no ziedojuma summas. Ar piebildi, ka nodokļa atlaidi nedabū tie ziedotāji, kuriem taksācijas perioda otrā mēneša pirmajā datumā ir nodokļa parādi par iepriekšējiem gadiem (20. panta 5. daļa), bez tam kopējā nodokļu atlaide ziedotājam nedrīkst pārsniegt 20% no uzņēmumam aprēķinātās kopējās nodokļu summas (20. panta 3. daļa). Nodokļu samazināšanas kārtība ir šāda:

1) ja 85% no uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) kopējās ziedojumu summas taksācijas gadā ir mazāka par 20% no aprēķinātā uzņēmuma ienākuma nodokļa, tad minētā nodokļa summa tiek samazināta par summu, kas atbilst 85% no ziedojumu kopējās summas;

2) ja 85% no uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) kopējās ziedojumu summas taksācijas gadā pārsniedz 20% no aprēķinātā uzņēmuma ienākuma nodokļa, tad minētā nodokļa summa tiek samazināta tikai par summu, kas atbilst 20% no nodokļa kopējās summas;

3) ja 85% no uzņēmuma kopējās ziedojumu summas taksācijas gadā ir vienāda ar 20% no aprēķinātā uzņēmuma ienākuma nodokļa, tad minētā nodokļa summa tiek samazināta par šo summu.

Likumā Par iedzīvotāju ienākuma nodokli (10. panta 3. daļa) paredzēts, ka fiziskā persona, kas ziedojusi sabiedriskajai vai reliģiskajai organizācijai (kurai ir Finansu ministrijas atļauja), šo naudu var atskaitīt no sava apliekamā ienākuma pirms ienākuma aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli. Summa gan nedrīkst pārsniegt 20% no apliekamā ienākuma, un fiziskajai personai no reliģiskās organizācijas par ziedojumu jāsaņem darījumu apliecinošs dokuments, kuru pievieno savai gada ienākumu deklarācijai. Starp citu, par saņemtajiem ziedojumiem reliģiskā organizācija nemaksā ne uzņēmumu, ne iedzīvotāju ienākuma nodokli.

Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 15. pantu reliģiskajām organizācijām ir tiesības veikt saimniecisku darbību. Ja ieņēmumi no šīs darbības kalendārā gada laikā pārsniedz 500 minimālās mēnešalgas, organizācijai jādibina savs uzņēmums un jāveic uzņēmējdarbība saskaņā ar likumu Par uzņēmējdarbību.

Interesanta nianse, kas atšķir reliģisku organizāciju no cita veida juridiskām personām, ir nosacījums, ka tās īpašumā var būt kustamā un nekustamā manta, taču tā nevar ieķīlāt dievnamus un rituāla priekšmetus, kā arī uz tiem nevar vērst piedziņu pēc kreditoru pieprasījuma. Bez tam, ņemot vērā Latvijas reliģisko kustību daudzveidību un statusa nenoteiktību, kā arī to, ka JRK gadījumā par dievnamu nākas uzskatīt jebkuru sporta zāli vai lielu telpu dzīvojamā mājā, kur pulcējas attiecīgo JRK piederīgie (piemēram, "Jaunā paaudze", "Kristīgā zinātne", *"ECKANKAR"* un *"Sūkjo Mahikari"*), kreditoram būtu grūti vērst piedziņu, pat ja tāda vajadzība rastos.

Vēl var piebilst, ka likumā Par pievienotās vērtības nodokli (6. panta 1. daļas 12. punkts) paredzēts, ka ar pievienotās vērtības nodokli neapliek Latvijā reģistrēto reliģisko organizāciju reliģiskos, rituālos un citus pakalpojumus, kuru mērķis nav sistemātiski gūt peļņu.[16] Finansu ministrija, pēc Reliģisko organizāciju likuma iepriekšējās normas (1. pants) skaidrojuma, kas ir reliģiska darbība, uzskata, ka jēdziens "reliģiskie un rituālie pakalpojumi" piemērojams laulību, laulību jubileju, kristību, bēru un citām reliģiska rakstura ceremonijām. Taču, ja reliģisko un rituālo pakalpojumu nodrošināšanai tiek iegādātas preces, piemēram, sveces, dekoratīvās lentes u. tml., par tām reliģiskajai organizācijai jāsamaksā pievienotās vērtības nodoklis šo preču pārdevējam, tās iegādājoties, vai valsts budžetā, tās ievedot. Likumā nav paredzēts atmaksāt šo nodokli reliģiskajām organizācijām, kuras nav reģistrējušās Valsts ieņēmumu dienestā, kā arī ar pievienotās vērtības nodokli ar nodokli apliekamajām personām. Atvieglojumu neiegūst arī tad, ja reliģiskā organizācija veic saimniecisku darbību, piemēram, iznomā telpas, saņemot par to maksu, sniedz maksas sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumus, nodarbojas ar tirdzniecību vai veic citus ar nodokli apliekamus darījumus. Šādā gadījumā reliģiskajai organizācijai ir jāveic ar nodokli apliekamo darījumu uzskaite un saskaņā ar likuma Par pievienotās vērtības nodokli 3. pantu ne vēlāk kā mēneša laikā pēc tam, kad ar nodokli apliekamo preču piegādes un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā ir sasniegusi (vai pārsniegusi) 10 000 latu, jāreģistrējas Valsts ieņēmumu dienestā

kā ar pievienotās vērtības nodokli apliekamai personai. Kopš reģistrācijas dienas veiktie saimnieciskie darījumi tiek aplikti ar pievienotās vērtības nodokli, nodoklis jāiekasē un jāiemaksā budžetā likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to tiek iegūtas tiesības nodokli, kas samaksāts, iegādājoties preces un saņemot pakalpojumus savas saimnieciskās darbības nodrošināšanai, atskaitīt no budžetā maksājamās nodokļa summas kā priekšnodokli (likuma 10. panta noteiktajā kārtībā). Jāatceras, ka likuma Par pievienotās vērtības nodokli 15. pantā noteikts, ka, gadījumā ja apliekamā persona pēc likumā noteiktās robežsummas — 10 000 latu — sasniegšanas nav reģistrējusies atbilstoši likuma 3. panta prasībām, bet veic ar nodokli apliekamus darījumus, tā tiek pakļauta pievienotās vērtības nodokļa un soda naudas maksājumiem no brīža, kad tai bija jāreģistrējas likumā noteiktajā kārtībā.[17]

Reliģiskajām organizācijām ir tiesības saņemt humāno palīdzību.[18] Humānās palīdzības kravas netiek apliktas ar nodokļiem un nodevām minētā likumā noteiktajā kārtībā. Reliģiskās organizācijas, kas var būt humānās palīdzības kravu saņēmējas, tiek uzskaitītas ik gadu pēc īpaši šim nolūkam Ministru kabineta pieņemtiem noteikumiem.[19]

Saskaņā ar pastāvošo praksi pēc reliģiskās organizācijas iesnieguma Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam savukārt ir jāiesniedz rekomendācijas vēstule Finansu ministrijai, kas apstiprina to, ka šai reliģiskajai organizācijai humānā palīdzība vajadzīga. 1998. gadā, pamatojoties uz Iekšlietu ministrijas Drošības policijas sniegto informāciju, departaments atteica šādas ieteikuma vēstules vairāk nekā desmit gadījumos. Izņemot atteikumu reliģiskās savienības Vasarsvētku draudžu centra Rika Rennera draudzei "Labā vēsts", visus pārējos atteikumus saņēma jaunā reliģiskā kustība "Jaunā paaudze" vai tās satelītorganizācijas. Pēc dažu ASV senatoru un ASV vēstniecības Latvijā uzstājīgiem lūgumiem Rika Rennera draudzes "Labā vēsts" iesniegums tika pārskatīts un ieteikuma vēstule Finansu ministrijai nosūtīta. Pārpratuma dēļ Rika Rennera draudze nevarēja ievest Latvijā humānās palīdzības ietvaros no ASV atsūtīto saliekamo baznīcu. Pašlaik tā uzcelta Rīgā, Purvciemā, Mēbeļu nama apkaimē. Reliģiskā organizācija "Labā vēsts" šo baznīcu saņēma kā ārvalstu neatmaksājamu tehnisko palīdzību. Savukārt kustībai "Jaunā paaudze" ieteikuma vēstule tika izsniegta 1997. gada pavasarī, taču 1998. gada septembrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments vēlreiz atteica Rīgas "Jaunās paaudzes" draudzei saņemt humānās palīdzības kravas, jo no tieslietu ministra bija saņēmusi brīdinājumu, ka draudze neievēro savus statūtus.

Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam vajadzēja iesniegt atzinumu par reliģisko organizāciju un to iestāžu nosaukumiem noteikumu projektā Grozījumi Ministru kabineta 1998. gada 16. jūnija noteikumos nr. 225 "Noteikumi par humānās palīdzības kravu saņēmējiem", kā arī izteikt atzinumu par dažu organizāciju iekļaušanu šajā sarakstā.

Kā iespējams humānās palīdzības kravu saņēmējs noteikumu projektā bija iekļauta arī "Rīgas evaņģēliskās ticības kristiešu draudze "Jaunā paaudze"". Departaments iebilda pret draudzes iekļaušanu humānās palīdzības kravu saņēmēju sarakstā, pielikumā Finansu ministrijai nosūtot arī Tieslietu ministrijas 1998. gada 25. septembra brīdinājumu (nr. 1.–5.7/301). Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments savā vēstulē atzīmēja, ka 1998. gada 25. septembrī Tieslietu ministrija rakstiski brīdinājusi minētās reliģiskās organizācijas vadītāju, jo organizācija bija pārkāpusi likumu, veicot Jūrmalas pilsētā publisku pasākumu bez pašvaldības

piekrišanas un neievērojot savos statūtos norādīto darbības teritoriju. Vēl departaments vēstulē atsaucās uz Reliģisko organizāciju likuma 14. panta 6. daļu, kur paredzēts, ka reliģisko organizāciju darbību var ierobežot gadījumos, kad tiek pārkāpta Latvijas Republikas Satversme un likumi. Tāds bija arī šis gadījums.

No 2001. gada 1. janvāra reliģiskās organizācijas humānās palīdzības sūtījumus varēs saņemt tikai ar Finansu ministrijas atļauju (sk. Grozījumus likumā Par humānās palīdzības sūtījumiem, 2.p.// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 30. okt.).

Krievijas Iekšlietu ministrijas Kriminālā informatīvā centra iekšējā dienesta pulkvedis A.Hviļja-Olinters uzskata, ka Iekšlietu ministrijas iestādēm un visiem, kas cīnās ar noziedzību, svarīgi zināt, ka dažas sektas, lai iegūtu "aizsegu", veic labdarības pasākumus, izdalot trūkumcietējiem humāno palīdzību. Šāda palīdzība pati par sevi, protams, ir lietderīga, tomēr ir sektas, kas to veic nolūkā propagandēt sevi, nostiprināt savas pozīcijas un attaisnot savas ekstrēmiskās darbības.[20] Varbūt Krievijas reakcija uz sektu darbību savā valstī bieži vien ir asa un pat "notikumus apsteidzoša", tomēr jāsaka, ka arī Rietumvalstis ne visām reliģiskām organizācijām dod iepriekšminētās priekšrocības. Lielbritānijā, piemēram, ar nodokļiem neapliekamu humāno palīdzību drīkst saņemt anglikāņu, katoļu, baptistu, kvēkeru, jūdaistu, sikhu, musulmaņu, budistu un hinduistu reliģiju reģistrētās organizācijas. Turpretī "Apvienošanās baznīcai" (mūnieši), kurai sākumā attiecīgās britu iestādes šo atļauju deva, vēlāk Lielbritānijas Augstākā tiesa to atņēma. "Saentoloģijas baznīcai" šādu statusu atteica un, lietu izskatot Augstākajā tiesā, atteikumu apstiprināja, ņemot vērā Anglijas likumdošanas normas, kurās noteikts, ka reliģiska organizācija ir "dievbijīgu cilvēku tikšanās un pielūgšanas organizators", bet "Saentoloģijas Baznīca" ir "vairāk ieinteresēta cilvēciskās (materiālajās) lietās nekā augstākajās (dievišķajās, nemateriālajās)".

Starp citu, Anglijā ir ļoti noraidoša attieksme pret šo sektu un līdz pat 1980. gadam saentologi — ārzemnieki bija iekļauti to personu sarakstā, kurām bija liegta iebraukšana Lielbritānijā.[21] (Atgādinu, ka Latvijā kā sabiedriska organizācija darbojas saentologu nodibinātais "Humanitārais centrs "Dianētika"".)

Saņemot dāvinājumā ārvalstu neatmaksājamo tehnisko palīdzību, reliģiskajām organizācijām ir arī tiesības uz muitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumiem.[22]

Saskaņā ar likumu Par pievienotās vērtības nodokli arī naudas iemaksas un ziedojumi reliģiskajām organizācijām nav apliekami ar pievienotās vērtības nodokli. Lai gan Latvijā, tāpat kā citās Baltijas valstīs, reliģiskajām organizācijām nav komerciāls raksturs, tomēr saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu un 1990. gada 13. decembrī izdoto likumu Par uzņēmējdarbību tām ir tiesības veikt saimniecisko darbību un uzņēmējdarbību, dibināt uzņēmumus (uzņēmējsabiedrības), iegādāties uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) daļas vai akcijas.

Vai Latvijas praksē ir gadījumi, kad reliģiska organizācija būtu pārkāpusi likumu par uzņēmējdarbību? Parasti pat Valsts ieņēmumu dienestam ir liela pietāte pret vīriem talāros, taču es gribu minēt citu piemēru. Tas attiecas uz organizāciju, kas nav reģistrēta

(un netiks reģistrēta), bet uzskata sevi par reliģisku un darbojas kā reliģiska organizācija, vienlaikus attiecināmama uz sevi Reliģisko organizāciju likumā noteiktās tiesības. Turklāt tas nav parastais "uzbāzīgu sektu" gadījums.

Cilvēki bieži sūdzas par uzstājīgajiem ielu misionāriem. Tie uzmācīgi piedāvā savu reliģisko literatūru vai kulta piederumus. Kas viņus lai pievalda? Kur skatās valsts? Aplūkojot pavisam citu, atšķirīgu piemēru, mēģināšu rast atbildi arī uz šiem jautājumiem.

Tas ir tā sauktais Kontuzorova gadījums, kas aprakstīts šās grāmatas VII nodaļā "Valsts trešās (tiesu) varas attiecības ar Baznīcām", tāpēc visas ar to saistītās kanoniskās lietas šajā nodaļā nepieminēšu.

1997. gada janvārī Daugavpils pašvaldības policijas inspektors sastādīja administratīvo protokolu pareizticīgo "atkritējam" V. Kontuzorovam. Saskaņā ar šo protokolu Daugavpils pilsētas tiesa V. Kontuzorovu administratīvi sodīja par uzņēmējdarbību bez reģistrācijas. Administratīvais akts tika sastādīts, pamatojoties uz Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166. 2. pantu. Kontuzorovs uzskatīja, ka sods uzlikts nepamatoti, jo viņš ilgus gadus ir bijis Latvijas Pareizticīgās Baznīcas garīdznieks un tikai no 1994. gada, kad viņš esot nepamatoti izslēgts no Baznīcas, viņam nācies darboties "pagrīdē", lai varētu piekopt savu garīgo kultu, jo Tieslietu ministrija atsacījusies reģistrēt viņa organizāciju. Jautājums ir, vai valsts pamatoti sodīja šo nereģistrēto reliģisko organizāciju par nelikumīgu uzņēmējdarbību. Vai administratīvais sods bija pielietots pamatoti?

Iepriekšminēto administratīvo aktu sastādīja attiecīga amatpersona savas kompetences robežās. Interpretējot tiesību normu (Administratīvo pārkāpumu kodeksa 166. 2. pants) pēc tās tekstā esošo vārdu jēgas izpratnes, pašvaldības policijas inspektors, iepazinies ar lietas faktiskajiem apstākļiem, konstatēja uzņēmējdarbību bez reģistrācijas. Tieši par nereģistrētu uzņēmējdarbību arī runā attiecīgā panta teksts. Kārtību, kādā Latvijas Republikā var veikt uzņēmējdarbību, regulē likums Par uzņēmējdarbību. Konkrētajā gadījumā to veica fiziska persona (likuma 3. pants) — V. Kontuzorovs, kuram bija jāsaņem ielas tirdzniecības atļauja vai arī jāreģistrējas attiecīgajā pašvaldībā, lai varētu veikt šādu uzņēmējdarbību. Fiziska persona var veikt tirdzniecību ar precēm, ko pati nav saražojusi, ar nosacījumu, ka tā nodibina individuālo uzņēmumu vai citu uzņēmējsabiedrības veidu (likuma Par uzņēmējdarbību 30. panta 2. daļa). Šajā gadījumā fiziska persona bija veikusi tirdzniecību ar svecēm un garīgo literatūru, ko pati nebija saražojusi. V. Kontuzorovs nebija reģistrējis savu uzņēmumu, nedz arī saņēmis Daugavpils pilsētas pašvaldības atļauju veikt uzņēmējdarbību. Viņš uzskatīja, ka veic uzņēmējdarbību Baznīcas vārdā, lai arī šāda Baznīca Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta reģistrā nav reģistrēta. Ja V. Kontuzorova baznīca būtu reģistrēta Tieslietu ministrijā un tirdzniecība būtu veikta reģistrētas reliģiskas organizācijas vārdā šīs organizācijas kulta celtnes teritorijā, tad reģistrācija pašvaldībā nebūtu nepieciešama. V. Kontuzorovs uzskatīja, ka tirdzniecība tiek veikta kulta celtnes telpās un reliģiskās organizācijas interesēs. Un tā arī būtu, ja vien organizācija būtu reģistrēta. Taču šīs baznīcas reģistrāciju Tieslietu ministrija bija atteikusi. V. Kontuzorovs nelikumīgo uzņēmējdarbību veica 18. novembra ielā 20, kur viņa vadītā reliģiskā kulta dalībnieki

parasti pulcējas. Tirdzniecību bez attiecīgās atļaujas V. Kontuzorovs turpināja no 1995. gada līdz 1997. gadam. Pats V. Kontuzorovs uzskata, ka uzņēmējdarbība veikta kulta interesēs un valsts šajā gadījumā ir viņa nereģistrētās draudzes cilvēktiesību ierobežotāja. Sods viņam tika uzlikts kā fiziskai personai, nevis kā Latvijas pareizticīgo Baznīcas garīdzniekam, jo no Latvijas Pareizticīgās Baznīcas viņš ir padzīts.

Tātad — vai pastāvošajā likumdošanā visi jautājumi jau atrisināti? Manuprāt, tikko aprakstītajā precedentā slēpta dziļāka problēma. Latvijā pieņemtajā Reliģisko organizāciju likumā noteikts, ka vienā konfesijā drīkst reģistrēt tikai vienu Baznīcu. Ko darīt, ja ar laiku izveidojas vairākas spēcīgas Baznīcas vienas konfesijas ietvaros?

Cits piemērs. Bijušais Latvijas premjerministrs M. Gailis, runājot par Aglonas katoļu ģimnāziju, teica, ka no valsts kases to var finansēt pavisam vienkāršu iemeslu dēļ: attīstoties sabiedrības bezpeļņas organizācijām, valsts var deleģēt tām vairāk funkciju. Ja, piemēram, tradicionālā Baznīca grib uzņemties atbildību par bērnu audzināšanu, kāpēc to tai neļaut?[23]

Jāpiebilst, ka atļaut katrai reliģiskai organizācijai bez jebkādas diferenciācijas uzņemties atbildību par bērnu audzināšanu ir pavisam cits jautājums. *Izglītība un audzināšana nebūt nav tā joma, kur drīkst visas — gan tradicionālās, gan netradicionālās Baznīcas un pat jaunās reliģiskās kustības — pielīdzināt vienam statusam ar nosaukumu "reliģiskās organizācijas"*. Reliģisko organizāciju skaits valstī nemitīgi pieaug, turklāt jaunajām reliģiskajām kustībām reliģija bieži vien ir tikai fiktīvais jeb formālais mērķis. Lai izprastu organizācijas raksturu un darbības principus, nepieciešams vērot tās darbību vismaz 20.—30. gadus. Ja šajā laikā jaunā reliģiskā organizācija ir darbojusies bez pārkāpumiem, nekādu šaubu nevar būt — cilvēki ir apvienojušies, lai ticētu Dievam un piekoptu savu kultu. Kāpēc lai viņi nevarētu saņemt nodokļu atlaides vai dotācijas no valsts? Protams, runājot par izglītības un audzināšanas jautājumiem, arī 30. gadu legālas pastāvēšanas prakse mūsu zemē vēl nav pietiekams laiks, lai kādai kustībai dotu tiesības šajā jomā.

Tomēr arī nodokļu atlaides nekādā ziņā nevar būt jautājums, ko varētu izlemt formāli. Atgādināšu labi zināmo piemēru no Vācijas tiesu prakses.

1994. gada 11. oktobrī Vācijas Finansu ministrija ierosināja lietu par nodokļu nemaksāšanu. Apsūdzība tika uzturēta par faktu, ka *saentologi* Vācijas likumdošanas noteiktajā kārtībā nav maksājuši 10% no komisijas naudas par savu grāmatu un videofilmu pārdošanu un kursu rīkošanu.

Vācijas Finansu ministrija izskaitļojusi, ka saentologu organizācijas gada ienākumi Vācijā sasnieguši 150 000 000 DM.[24]

Ar šiem piemēriem gribu teikt, ka Latvijas prakse valsts un Baznīcas attiecību jomā vēl ir niecīga. Lai izvairītos no liekiem strīdiem, bieži ejam formālu, visu parādību unificēšanas ceļu. Taču šā ceļa šķietamais vieglums var izrādīties lamatas. Un, ja jau pat Vācijā, kur valsts un reliģijas attiecību jomā ir bagāta un nepārtraukta pieredze, tik grūti cīnīties ar dažādu jauno kustību nekautrīgajām pretenzijām (cilvēktiesību vārdā!) un nelikumīgo darbību, tad jājautā: uz ko gan ceram mēs?

Latvijas eiropeiskās identitātes nostiprināšana (arī tradīciju saglabāšanas nozīmē) nav mazsvarīga, jo sevišķi, raugoties nākotnē. Ir nepieciešama gan valsts politikas, gan tiesību saskaņošana ar Eiropas prasībām. Tomēr, lai saprastu, kas īsti ir Eiropas prasības šai jautājumā, vērīgi jāielūkojas tur sastopamajos precedentos un tendencēs. Turklāt mūsu likumdošanas saskaņošanai ar Eiropas pieredzi jānotiek, ņemot vērā mūsu īpatnības un saudzējot latvisko kultūru. Kristietība, protams, ir vispārcilvēciska vērtība, tomēr Latvijas teritorijā tai ir arī savas ilgstošā laika periodā izveidojušās tradīcijas, kas nav pretrunā ar vietējo kultūru, bet izceļ to un stiprina. Un tās ir jāsargā.

Tomēr gribu uzsvērt, ka ar dotācijām, kuras valsts piešķir Baznīcām, arī nedrīkst pārāk aizrauties. Varbūt vairāk vajadzētu padomāt par cita veida priekšrocību radīšanu tradicionālajām konfesijām salīdzinājumā ar jaunajām reliģiskajām kustībām. Pamācošas ir Vācijas problēmas dotēšanas jomā. Vācijā lielākajām tradicionālajām Baznīcām ir sava atsevišķa darba likumdošana, kas līdzīga vispārējai darba likumdošanai, tomēr ar dažām atšķirībām. Baznīcas Vācijā dod darbu 600 000 cilvēku. Līdzīgi apstākļi ir arī Beļģijā. Finansiāli Baznīcas Vācijā nav atkarīgas no valsts, tās finansē sevi pašas. Pamatojoties uz valsts un Baznīcu līgumiem par baznīcas nodokli, Baznīcas ar savu nodokļu inspektoru spēkiem ievāc no pilsoņiem 8—9% lielu ienākuma nodokli atšķirībā, piemēram, no Francijas, kur gan juridiskajām, gan fiziskajām personām no nodokļiem tiek atskaitīta summa, ko ziedo reliģijai. Protams, problēmas ir kā vienā, tā arī otrā gadījumā. Atgriežoties pie Vācijas piemēra, jāsaka, ka, lai gan līdz šim neviena Vācijas valdība nav iedrošinājusies atcelt šo likumā nostiprināto tradīciju, jo Baznīcas tur patiešām veic lielu sociālo darbu, sabiedrībā pamazām rodas neapmierinātība ar baznīcas nodokli. No Vācijas luterāņu Baznīcas ik gadus izstājas vairāki tūkstoši cilvēku, kas tādā veidā protestē nevis pret ticību, bet gan pret inflāciju, pieaugošo dārdzību, kuras dēļ viņi vairs nespēj iemaksāt Baznīcas kasē ienākuma nodokli. Var prognozēt, ka tā sauktais baznīcas nodoklis laika gaitā tikts atcelts un tad Vācijas divas lielākās konfesijas — luterāņi un katoļi — zaudēs aptuveni astoņus miljardus vācu marku gadā (piemēram, 1995. gadā baznīcu kasēs ieplūda 8,382 miljardi marku[25]). 1996. gadā apmēram 80% no Vācijas rietumu daļas un 30 % no austrumu daļas iedzīvotājiem maksāja šo nodokli.[26]

Nobeigumā — par nodokļu atlaižu ierobežošanu. Lai gan reliģiskai organizācijai saskaņā ar likumu pienākas nodokļu atlaides, valsts šo privilēģiju var liegt, ja šī organizācija nopietni pārkāpj likumus vai neievēro vispāratzītus demokrātiskus principus. Līdz ar to sods par likuma neievērošanu var būt ne tikai reliģiskās organizācijas darbības apturēšana, bet arī zināmi tās tiesību ierobežojumi vai agrāk piešķirto privilēģiju zaudēšana.

Pamācošs ir arī piemērs no ASV tiesu prakses. Tur Augstākā tiesa konstatēja nevalstiskajā organizācijā, konkrētajā gadījumā — reliģiskajā koledžā, rasisma izpausmes un atņēma tai valsts piešķirtās priekšrocības, kas pienācās saskaņā ar likumu. Reliģiskā organizācija pati sevi bija iecēlusi izņēmuma stāvoklī. Protams, tai netika atņemtas tiesības uz reliģijas brīvību, bet vienīgi piešķirtās privilēģijas. Līdzīgs sods draud arī par reliģisko organizāciju veikto politisko darbību.[27]

Gribu atgādināt, ka Latvijā valsts iestādes līdzīgā veidā reaģēja uz Rīgas "Jaunās paaudzes" pārkāpumiem. Šajā gadījumā, ja vien būtu savākti nepieciešamie pierādījumi, "Jauno paaudzi" varētu sodīt arī par tās politisko darbību. Šī organizācija bieži vien mēģina iegūt sev piekritējus, kritizējot valsts varu.[28] Pamazām "brīvās pasaules", to skaitā ASV, reliģijas brīvības principi tiek iedzīvināti arī Latvijā, kas vēl pavisam nesen tieši no ateistiski orientēta režīma atgriezusies reliģijas brīvības apstākļos.[29]

1999. g. 27. oktobrī notika LR Tieslietu ministrijas Reliģisko lietu konsultatīvās padomes 36. sanāksme, kurā piedalījās katoļu, luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu pārstāvji, kā arī Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis. Sēdē tika izskatīts Valsts cilvēktiesību biroja izstrādātais likumprojekts Par viena dzimuma personu partnerattiecību reģistrāciju, kuru kritizēja un nosodīja klātesošie konfesiju vadītāji, kā arī tika izskatīts Saeimā pirmajā lasījumā pieņemtais likumprojekts Grozījumi likumā Par nekustamā īpašuma nodokli. Ar šo likumprojektu paredzēts grozīt likumā Par nekustamā īpašuma nodokli 1. panta 2. daļu, iekļaujot normu, sākot no 2001. gada 1. janvāra, aplikt ar nodokli reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu. Ar nodokļiem neapliek tikai to īpašumu daļu, kuru reliģiskās organizācijas izmanto reliģiskās darbības veikšanai. Jāsaka, ka šāda veida formulējums ir visai stingrs, jo, piemēram, vecticībnieki, kuru konfesijai Rīgā, Purvciemā pieder aptuveni 100 ha zemes, pat ja vēlētos, nevar šo zemi izmantot reliģiskām vajadzībām, tāpēc ka PSRS laikā uz šīs zemes ir uzceltas daudzstāvu dzīvojamās mājas. Izlikt īrniekus bez dzīvojamo telpu ierādīšanas tie nevar un sagādāt īrniekiem jaunas telpas arī ne. Piecu lielāko Latvijas konfesiju vadītāji pauda savu satraukumu, konstatējot, ka Saeima jau pirmajā lasījumā pieņēmusi Grozījumus likumā Par nekustamā īpašuma nodokli, tātad reliģiskajām organizācijām ik gadu nāksies šķirties no ievērojamām naudas summām. Sēdē piedalījās arī žurnālisti, un pāris dienu vēlāk laikraksts "Neatkarīgā Rīga Avīze"* citēja luterāņu arhibīskapa J. Vanaga sēdē teikto: "Baznīcas darbība nav salīdzināma ar krogu vai rūpnīcu. Baznīca no saviem īpašumiem negūst peļņu, tā tiek izmantota baznīcas funkcijas veikšanai, tostarp sociālajam darbam." Par šo faktu noraizējies Latvijas pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs, kas uzskata**, ka jau tagad Latvijā ir vietas, kur cilvēki dzīvo kā pirms Kristus, neko nezinot par Dievu, un, ja Saeima pieņems attiecīgo grozījumu, visdrīzākajā laikā nāksies slēgt atsevišķas kristīgās un svētdienas skolas. Konfesijas, kas piedalījās padomes sēdē, nolēma nosūtīt Saeimai vēstuli, kurā paustu savu nostāju. Šāda vēstule 1999. gada 2. novembrī tika nosūtīta. Tā bija adresēta Saeimas priekšsēdētājam J. Straumem.*** Vēstuli bija parakstījuši piecu lielo konfesiju vadītāji. Tie prasīja parlamentam atstāt nemainītus likuma Par nekustamā īpašuma nodokli pantus jautājumos, kas skar reliģiskās organizācijas. Vēstulē bija rakstīts: *"Šo izmaiņu rezultātā ar nodokli tiks aplikti baznīcu nekustamie īpašumi, kuri līdz*

---

* *Skagale G.* Baznīcas aicina ievērot priekšvēlēšanu solījumus// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 6. nov.

** Turpat.

*** Neatkarīgā Rīga Avīze. — 1999. — 4. nov.

šim no nodokļiem bija atbrīvoti. No valsts budžeta papildināšanas viedokļa vēlme aplikt baznīcu ar jauniem nodokļiem ir saprotama. Taču jāuzklausa arī otra puse. Bez pārspīlējuma var apgalvot, šī Saeimas iniciatīva radikāli ierobežos baznīcas darbības iespējas un atņems tai attīstības iespējas nākotnē. Lielākā daļa draudžu vai nu nonāks zem nesamaksājamu nodokļu parādu nastas, vai arī būs spiestas atteikties no saviem īpašumiem, kas 18. novembra Latvijas Republikā nodrošināja to darbību un eksistenci."

Piedevām jāsaka, ka Baznīcu vadītāji savā vēstulē atgādināja arī partiju priekšvēlēšanu solījumus. 1998. gadā Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga veiktajā aptaujā visas opozīcijas partijas bija solījušas baznīcas neaplikt ar nekustamā īpašuma nodokli.*

Papildus šim piecu konfesiju vadītāju protestam var minēt arī konfesijas, kuras atrodas ārpus konsultatīvās padomes. Tie ir septītās dienas adventisti un Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienība, kas kopīgi** uzrakstīja vēstuli,*** kurā pauž uzskatu, ka *"iegūtie līdzekļi 100% apmērā tiek novirzīti reliģiskajai darbībai — iedzīvotāju garīgās attīstības un morāles nostiprināšanai, kā arī labdarībai"*. Iepriekšminētajā vēstulē atklājas arī cita interesanta problēma — neviens likums nedefinē to, kas ir saimnieciska darbība. Šāds formulējums var kļūt par pamatu paplašinātai likuma tulkošanai, un kā piemērs tiek minēts gadījums, ka reliģiskā organizācija denacionalizē savu īpašumu, kas faktiski ir dzīvojamā māja. Īpašumā dzīvo īrnieki, kuru izlikšana septiņu gadu laikā ir apgrūtināta, un tā ir arī morālas dabas problēma. Šādi īrnieki un īres maksas iekasēšana var tikt uzskatīta par saimniecisku darbību.

Tieslietu ministrs V. Birkavs, ņemot vērā konsultatīvajā padomē pausto nostāju, nosūtīja**** Saeimas budžeta un finansu (nodokļu) komisijai vēstuli, ar kuru informēja komisiju par konfesiju viedokli. Problēma netika atrisināta, un 2000. gada martā konfesijas nosūtīja Valsts prezidentei V. Vīķei-Freibergai vēstuli, kurā lūdz tikšanos un palīdzību.

[1] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 417.

[2] Turpat, 421. lpp.

---

* *Bernāts A.* Arhibīskapi uzskata, ka Saaeimas deputāti ir negodīgi// Vakara Ziņas. — 1999. — 4. nov.

** Uzskatu, ka šāda "ārpus padomes esošu" konfesiju kopīgi rakstīta vēstule ir pirmās pazīmes opozīcijas jeb neatzīto minoritāšu konsolidācijai, kas visumā ir bīstama "tradicionālisma" jēdzienam. Šīs konfesijas kopā vēstuli parakstīja tādēļ, ka iepriekšminētās "padomes" konfesiju vēstules parakstīšanā arī gribēja piedalīties, taču tika noraidītas ar visai augstprātīgu motivāciju. Protams, šāda rakstura savienības, kas radušās uz kopīga aizvainojuma, nav ilgtermiņa, tomēr jebkurā gadījumā lielajām konfesijām būtu jāaizdomājas, vai ir lietderīgi kultivēt aizvainojumu un apvienot minoritātes spēcīgā opozīcijā.

*** Septītās dienas adventistu Latvijas Draudžu savienības prezidenta V. Geides, septītās dienas adventistu Baltijas Ūnijas prezidenta V. Zilgalvja un Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienības bīskapa J. Ozolinkēviča 1999. gada 5. novembra vēstule LR Saeimas Budžeta un finansu komisijas priekšsēdētājai A. Počai.

**** Tieslietu ministra V. Birkava vēstule nr. 1–7.2/79 no 1999. gada 8. novembra LR Saeimas budžeta un finansu komisijai.

[3] *Brumanis Ā. A.* Latvijas Baznīcas vēsture. — R.: Katoļu Baznīcas Katehētikas institūts, 1996. — 12.—21. lpp.

[4] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 419.

[5] *Tanner A. D.* The Question of Tax Exemption for Churches. — New York: National Conference of Christians and Jews, 1963. — P. 22.

[6] *Cipeliuss R.* Vipārējā mācība par valsti. — R.: AGB, 1998. — 263.—264. lpp.

[7] Encikolpēdiskā vārdnīca. — R.: Latvijas enciklopēdiju redakcija, 1991. — I sēj. — 259. lpp.

[8] LR Civillikuma 927. p.

[9] Juridiski terminoloģiskā skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 69. lpp.

[10] Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. — R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. — 64. lpp.

[11] Veimāras Valsts Konstitūcijas 137,5. panta 3. daļa.

[12] Vācijas Ienākumu nodokļa iekasēšanas noteikumu 48. un 50. paragrāfs.

[13] Likums par palīdzību bērniem un jauniešiem, 75. paragrāfa 3. daļa, Sociālā likumdošana VIII.

[14] *Blaustein A., Gilbert H.* Constitution of the countries of the world at 51. — Italy: Flanz eds., Cost. art 19 translated in the Constitution of the Republic of Italy, 1987.

[15] LR Ministru kabineta 1996. g. 24. septembra noteikumi nr. 367. "Noteikumi par kārtību, kādā sabiedriskajām organizācijām (fondiem), reliģiskajām organizācijām un budžeta iestādēm tiek piešķirtas vai atsauktas atļaujas saņemt ziedojumus, ziedotājiem saņemot uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumus''.

[16] MK 1995. g. 7. novembra noteikumi nr. 331 "Likuma Par pievienotās vērtības nodokli normu piemērošanas noteikumi", 63., 64. punkts.

[17] Finansu ministrijas 1997. g. 10. septembra raksts nr. 5-1/1613 (saņemts Tieslietu ministrijā 1997. g. 11. septembrī, nr. 4248).

[18] Latvijas Republikas Saeimas 1995. g. 10. augustā pieņemtais likums "Par humānās palīdzības sūtījumiem''.

[19] Piemēram, tās organizācijas, kuras 1996. gadā varēja saņemt humānās kravas sūtījumus, tika uzskaitītas MK 1996. g. 12. marta noteikumos nr. 58 "Noteikumi par sabiedriskajām organizācijām, fondiem, biedrībām un citām institūcijām, kas var būt humānās palīdzības kravu saņēmēji". Kārtība, kādā saņemamas humānās palīdzības kravas, noteikta ar MK 1996. g. 12. marta noteikumiem nr.61 "Humānās palīdzības kravu uzskaites, izsniegšanas un izmantošanas kārtība". Priekšmeti, kas var atrasties humānās palīdzības kravās, norādīti MK 1996. g. 12. marta noteikumos nr.57 "Noteikumi par humānās palīdzības kravu saturu".

[20] Правоохранительные органы и религиозные организации. Сборник материалов. — М.: Главный информационный центр МВД России, 1997. — С. 93.

[21] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International. — 1996. — P. 221.

[22] MK 1997. g. 15. aprīļa noteikumi nr.149 "Kārtība, kādā muitas nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis piemērojams dāvinājumiem — ārvalstu neatmaksājamajai tehniskajai palīdzībai".

[23] *Grīnberga M.* Katoļu ģimnāzija Aglonā — pirmsvēlēšanu intrigas?// *Diena.* — 1998.— 6. okt.

[24] *'Berliner Dialog.* — 1996. — Nr. 3.

[25] Latvijas Luterānis. — 1996. — 16. nov.

[26] Latvijas Luterānis. — 1996. — 21. dec.

[27] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P.147—148.

[28] *Dektere D.* Sekta — paradīze vai elle zemes virsū // Vakara Ziņas. — 1998.—11. febr.; *Bernāts A.* Latvijas sektu psihiskā ietekme un cilvēku pakļaušana // Vakara Ziņas. — 1998. — 9. marts, *t. p.* Latvijas saientologi vervē sev vergus // Vakara Ziņas. — 1998. — 10. jūlijs.

[29] *Balodis R.* Kāpēc valsts ir jāšķir no Baznīcas // Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 25. nov.; *Meļķis D.* Eiropas Padomes eksperti par reliģijas brīvību Latvijā // Latvijas Luterānis. — 1998. — 7. nov.; *Johnson Steven C.* Christmas amid confucion// The Baltic Times. — 1998. — Jaunary 8—14.

13. Kapelānu dienests

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas vajadzēja paiet septiņiem gadiem, lai valsts atzītu kapelānu dienestu Latvijā. 1998. gada 22. maijā ar Aizsardzības ministrijas pavēli nr. 121 tika apstiprināts *Nacionālo Bruņoto Spēku kapelānu nolikums*, ar kuru tika noteikta Nacionālo Bruņoto Spēku garīdznieku kompetence — tiesības un pienākumi. Nolikumā noteikts, ka virskapelāns vada armijas reliģiska rakstura ceremonijas (16. pants) un piedalās militārajās un patriotiskajās ceremonijās. Saskaņā ar Bruņoto Spēku noteikumiem virskapelāna pienākumos ietilpst sniegt palīdzību bēru organizēšanā vai vadīt bēru ceremonijas. Nozīmīgs virskapelāna pienākums ir konsultēt Nacionālo Bruņoto Spēku komandieri un štābu reliģijas, ētikas un morāles jautājumos, kā arī veikt personāla pastorālo aprūpi. Līdz ar kapelānu dienesta izveidošanu pirmo reizi Bruņotajos Spēkos sāka pievērsties militāristu pašnāvības jautājumiem. Virskapelāns sadarbībā ar sabiedriskajām organizācijām, kas nodarbojas ar pašnāvību problemātiku, veido pašnāvību novēršanas apmācību programmas (nolikuma 16. 15.p.). Saskaņā ar Nacionālo Bruņoto Spēku kapelānu darbības nolikumu virskapelānam jākonsultējas ar sešu tradicionālo konfesiju vadītāju padomi (TM Reliģisko lietu konsultatīvā padome) (16. 18. p.).[1]

Latvijas Bruņotajos Spēkos pastāv divu veidu kapelānu dienests (27. pants): *kapelāns militārpersona* un *kapelāns civilpersona*. Kapelāns militārpersona ir garīdznieks, kurš likumā noteiktajā kārtībā ieguvis militāro izglītību un atšķiras no kapelāna civilpersonas ar to, ka armijā strādā uz brīvprātības pamata. Savukārt kapelāns civilpersona ir garīdznieks, kurš armijas vienībā (daļā) strādā uz darba līguma pamata, kas noslēgts ar attiecīgās Nacionālo Bruņoto Spēku vienības vadību. Darba līgumam jābūt virskapelāna akceptētam. Kapelāns armijas vienībā darbojas saskaņā ar Nolikumu.

Latvijas valsts un Svētā Krēsla konkordāta slēgšanas gaitā tika "lauzti šķēpi" sakarā ar kapelāna posteni. Aizsardzības ministrija uzskatīja, ka ar konkordāta 24. panta 1. punktu, kurā noteikts, ka "Svētais Krēsls dibina Bruņoto Spēku ordinariātu katoļu garīgajai aprūpei Bruņotajos Spēkos", būtībā tiek nodibināta no Bruņotajiem Spēkiem neatkarīga institūcija, kas nepakļaujas Bruņoto Spēku komandierim un rada priekšnoteikumus Bruņoto Spēku sadalīšanai dažādu konfesiju piederīgajos. Pēc Aizsardzības ministrijas uzskatiem, tas varētu novest pie karavīru šķelšanas atkarībā no ticības, kā arī dot pamatu citām konfesijām izvirzīt prasības par neatkarīgu institūciju dibināšanu Bruņotajos Spēkos. Tieslietu ministrija norādīja, ka līguma projektā ietvertie principi liecina par Svētā Krēsla centieniem šajā līgumā iegūt pēc iespējas plašāku ietekmi Bruņotajos Spēkos. Šāda situācija neesot pieļaujama, vēl jo vairāk — izveidojot ordinariātu kā neatkarīgu institūciju. Savstarpējās sarunās šie pārpratumi tika novērsti.

Austrijā saskaņā ar konkordāta normām katoļi armijā darbojas tieši tādā ordinariāta formā. Savukārt protestantu konfesijas kapelāni ir pakļauti protestantu militārajam superintendentam. Pašlaik Austrijā (kopš 1994. g.) tiek diskutēts par iespēju izveidot kapelāna posteni arī islamticīgajiem.

Armijas kapela

Kapelānu postenis Eiropā nav nekāds jaunums. Viens no visvecākajiem kapelānu dienestiem ir Francijā, kur armijas jeb militārie kapelāni sāka darboties no 1880. gada 8. jūlija, kad tur tika pieņemts likums par kapelāniem. Grēksūdzes noslēpuma glabāšana uz šo dienestu sāka attiekties pēc atbilstoša likuma pieņemšanas 1905. gadā. Francijā kapelāni ir katoļu, protestantu un jūdaistu konfesijas garīdznieki. Kapelānu pienākums ir uzturēt armijas saikni ar konfesiju administrācijām. Kapelānu dienests sekmīgi darbojas arī ASV un citu NATO valstu armijās. NATO sadarbības ietvaros ASV kapelāni bijuši Latvijā un tikušies ar oficiālām amatpersonām.*

Kapelānu dienests armijā nepieciešams ne tikai dažādu ceremoniju vadīšanai un ētisko jautājumu risināšanai. Galvenais — jauniesaucamie ir dažādu konfesiju pārstāvji, un katram jāsaņem garīgā aprūpe no savas konfesijas kapelāna.

Īpaša problēma, kas sīkāk tiks iztirzāta nākamajā apakšnodaļā, ir pienākuma pret dzimteni vai valsti pildīšanas iespējas. 1993. gada 27. aprīļa likumā *Par Latvijas Republikas obligāto valsts dienestu*, ar kuru līdz 1997. gada februārim tika noteikti obligātā valsts dienesta tiesiskie, ekonomiskie un sociālie pamatprincipi, bija norāde arī par garīdzniekiem un personām, kas savu uzskatu dēļ nevar dienēt Bruņotajos Spēkos. Saskaņā ar šo likumu no aktīvā valsts dienesta bija atbrīvojami un ieskaitāmi rezervē visi ordinētie garīdznieki (20. pants). (Atgādinu, ka Latvijā ir jau vairāk nekā 1000 reliģisku organizāciju!) Likumā noteikts, ka personas, kuru konfesionālā piederība vai pacifistiskā pārliecība neļauj pildīt militāro dienestu, tiek norīkotas darba dienestā valdības

---

* 1997. g. 29. aprīlī departamenta vadība tikās ar Latvijas armijas virskapelāna dienesta pārstāvjiem un viesiem no NATO kapelānu dienesta. NATO delegāciju vadīja Kapelānu programmas menedžeris *(Chaplaincy/QOL programs manager Joint contact Team Program)* R. Garijs, ASV armijas pulkvedis un kapelāns V. Parkers (pārstāvēja metodistu Baznīcu).

Latvijas Nacionālo Bruņoto Spēku štāba virskapelāns N. Locis izdala karavīriem kabatas Bībeles

noteiktajās vietās (22. pants). Fakts, ka kādai personai konfesionālā piederība liedz pildīt dienesta pienākumus, bija jāpierāda kā juridisks fakts tiesas ceļā civilprocesa noteiktajā kārtībā. Līdz 1997. gada februārim, kad likums zaudēja spēku, nebija neviena šāda gadījuma. Manuprāt, tāpēc, ka atbildīgās amatpersonas, lai izvairītos no liekām problēmām, šādus indivīdus vispār neaiztika, atliekot reliģisko problēmu radītos strīdus uz vēlāku laiku.

Domāju, ka tādas reliģiskās kustības kā "Jehovas liecinieki" gadījumā varētu notikt viens kopīgs civilprocess, kurā tiktu atzīts, ka šīs organizācijas biedri var (vai arī nevar) atteikties pildīt militāro dienestu un tas viņiem var tikt aizvietots ar darba dienestu. Pēc šāda tiesas procesa katrs atsevišķais šās kustības ticīgais varētu pierādīt savu piederību organizācijai ar speciālu uzziņu. Par šādu, zināmā mērā atvieglotu kārtību esmu nevis tāpēc, ka vēlētos sagādāt mazāk problēmu "Jehovas lieciniekiem", bet gan tāpēc, ka labi apzinos, cik lielu rezonansi sabiedrībā radīs katrs atsevišķais šāds tiesas process. Kāpēc lieki reklamēt "armijā negājēju" organizāciju? Cita lieta, ka attiecīgajiem valsts dienestiem jāpatur prātā katras reliģiskās organizācijas lojalitāte valstij.

Otrs iemesls, kāpēc būtu nepieciešams nokārtot alternatīvā dienesta jautājumu un padarīt to pēc iespējas vienkāršāku, ir tiesu lielā noslogotība. Tiesas jau tāpat ir pārblīvētas ar neskaitāmām civillietām, un tās, kā zināms, tiek uzturētas no nodokļu maksātāju līdzekļiem.

Armijas un reliģiozo jauniesaucamo attiecībās sarežģījumi pastāvējuši vienmēr un ne tikai Latvijā. Piemēram, bulgāru izdevumā *"Tolerance Towards You"* ("Tolerance Jums"), analizējot "Jehovas liecinieku" un armijas problēmas, īpaši uzsvērts, ka *alternatīvais karadienests ir daļa no cilvēku pamattiesībām* (domas, apziņas un reliģijas brīvība).[2] Gandrīz visās Eiropas Savienības valstīs šāds dienests tiek praktizēts. Izņēmums ir tikai Grieķija, kurā soda tos, kas atsakās dienēt armijā. Izdevuma statistika rāda, ka Francijā, kur alternatīvā dienesta ilgums ir divreiz garāks nekā parastais karadienests, 1994. gadā

no 200 000 iesauktajiem 9000 bija alternatīvā dienesta kandidātu. Vācijā tajā pašā gadā no 170 000 iesauktajiem 60 000 atteicās dienēt regulārajā armijā, bet Spānijā no 126 000 iesaukto 21 000 veica alternatīvo dienestu.

Cita veida kapelānu dienests ir penitenciārajās iestādēs jeb cietumos. Ar 1994. gada 15. decembrī pieņemto Latvijas sodu izpildes kodeksu (46. 1. p.) tika noteikts, ka brīvības atņemšanas iestādēs pastāv kapelānu dienests, kas atrodas Iekšlietu ministrijas Cietumu administrācijas pakļautībā. Tā darbības formas nolikuma tapšanas gaitā tika saskaņotas ar Ieslodzījuma vietu departamentu.[3] Kapelānu darbība tiek regulēta ar Cietumu administrācijas pārvaldībā esošo iestāžu iekšējās kārtības noteikumiem. Kapelānu iecelšana tiek saskaņota ar TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu. Pamatojoties uz šā kodeksa 46.1. p., žēlsirdības un labdarības biedrības ieslodzījuma vietās var veikt ieslodzīto audzināšanas pasākumus. Cietuma administrācijas pārstāvim ir jāpiedalās šajos pasākumos. Ieslodzītie tikai reizi mēnesī var vienatnē tikties ar garīdznieku. 1998. gada 20. augustā šādas darbības veikšanai tika reģistrēta *Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Cietumu kalpošanas apvienība* (tā reģistrēta kā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas iestāde). LR Ieslodzījuma vietu pārvalde izdeva arī attiecīgu uzziņu, ka neiebilst pret nosaukumā iekļauto vārdu "cietums". Apvienības darbības mērķis, kas minēts statūtos (3.1. punkts), ir "veicināt un īstenot kristīgo kalpošanu cietumos, doktrināli un eklesioloģiski to pamatot Vecās un Jaunās Derības kanonisko Svēto Rakstu autoritātē un apustuliskās prakses un mācības pēctecībā". Latvijā ar līdzīga rakstura lietām nodarbojas arī reliģiska organizācija "Evaņģēliskā cietumu sadraudzība", kas reģistrēta 1995. gada 7. septembrī kā "Latvijas cietumu sadraudzība" un pārreģistrēta 1998. gada 1. jūnijā ar nr. AP–0963. Pašlaik kapelāni cer apvienoties un izveidot reliģisku iestādi, ko dibinātu lielākās konfesijas, ar mērķi koordinēt Latvijas kapelānu (armijas, cietumu, slimnīcu, skolu, lidostu, kuģu u. c.) darbu jomā, kas tiem visiem ir kopīga.

Protams, cietumu kapelāniem ir ne mazums problēmu. Dažkārt nākas dzirdēt apvainojumus par aizliegtu ziņu nodošanu aizturētajiem pirmstiesas izmeklēšanas ieslodzījuma vietās vai par nelikumīgiem pienesumiem, ko tikšanās reizēs it kā nododot kapelāns, taču šie daži gadījumi neaizēno kapelānu institūciju vispār. Šis dienests ir vajadzīgs un humāns darbs, kas pa spēkam ne katram garīdzniekam. Cietums ir ne tikai soda izciešanas vieta, tā ir arī pāraudzināšanas iestāde. Kas gan labāk par humānajiem kristīgajiem misionāriem spēs atkal iesaistīt sabiedrībā šos izstumtos un izolētos indivīdus, kuriem Dieva vārds varbūt nepieciešams pat vēl vairāk nekā citiem.

Kapelānu darbība ir samērā plaša. Tie var darboties ne tikai armijā un cietumā, bet arī skolās, slimnīcās un lidostās. Tāpēc tieslietu ministrs V. Birkavs 2000. gadā iesniedza Saeimai priekšlikumu papildināt Reliģisko organizāciju likumu ar normu, kas uzliktu Ministru kabinetam par pienākumu izstrādāt īpašus kapelānu institūciju regulējošus noteikumus.

[1] Svētdienas Rīts. —1998. — 7. jūn.
2 *Tolerance Towards You.* — Sofia, 1997. — June—September. — P. 9.
[3] Sludināšana Latvijas cietumos// Latvijas Luterānis. —1998. — 5. sept.

14. Atteikšanās dienēt Latvijas Bruņotajos Spēkos reliģiskās pārliecības dēļ

> Domās esi ar mazākumu, bet runās — ar vairākumu: vēlme peldēt pa straumi saprātam ir tikpat sveša, cik bīstama. Nepiekrišana savukārt tiek uztverta kā apvainojums, jo tā atgrūž otra viedokli. Tā neapmierināto skaits aug un vairojas: vieni slavēs to, ko tu nosodi, citi savukārt aizstāvēs tos, kuri slavē. Patiesība — nedaudzo liktenis. Maldi toties ir parasti un visur klātesoši. Pēc runām tirgus laukumā nevar uzzināt, kurš ir gudrais. Ne jau ar savu balsi tur runā tas, kas runā, bet ar cilvēku muļķības balsi, kaut arī savā sirdī viņš nepiekrīt teiktajam. Saprātīgajam tikt apstrīdētam ir ne mazāk pretīgi kā strīdēties pašam.
>
> *G. Baltazars**

Nav noliedzams, ka cilvēka reliģiskā pārliecība ietekmē viņa izturēšanos. Tā dod pasaules uzskatu, un atbilstoši tam viņš veido savu dzīvi. Tomēr par reliģiozu var atzīt tikai tādu cilvēku, kurš vismaz kaut kādā mērā dzīvo saskaņā ar savu ticību. Reliģija savukārt jau pēc savas dabas tiecas aptvert visas cilvēka dzīves jomas. Cilvēks, kas tic Dievam kā pasaules radītājam un valdniekam, nevar savu ticību ierobežot tikai ar dažām stundām nedēļā no pārējās sabiedriskās dzīves izolētā reliģiskās dzīves nogabalā. Reliģiskā pārliecība izpaužas ikvienā reliģioza cilvēka darbībā, jo reliģija pieder pie visfundamentālākajiem cilvēku veidojošiem faktoriem.[1] Reliģiskajā pasaules uzskatā būtisku un nozīmīgu vietu ieņem attieksme pret dzīvību — gan paša, gan līdzcilvēku. Dzīvības laupīšana gandrīz visās reliģijās tiek atzīta par grēku. Tradicionālās reliģijas šai atziņai tomēr pievieno vārdu "bet". Šis "bet" nozīmē: ārkārtējas nepieciešamības gadījumā — ja reliģiozajam cilvēkam jāaizstāv sava un savu tuvāko dzīvība vai dzimtene — viņš ir tiesīgs uzbrucējiem atņemt dzīvību. Tomēr visos laikos ir bijuši "galējie" humānisti (nebūt ne vienmēr reliģiozi cilvēki), kas pat šādos gadījumos nepieļauj iespēju nogalināt līdzcilvēku. Valsts aparātam ar radikālajiem humānistiem neizbēgami rodas konflikts.

Šajā nodaļā gribu iztirzāt jautājumus par armiju un cilvēkiem, kas nevēlas dienēt armijā, jo uzskata šo dienestu par darbību pret sirdsapziņu. Mūsdienu demokrātiskajās iekārtās, kur allaž tiek meklēts kompromiss, nav lietderīgi un ir bezjēdzīgi cīnīties pret šādu pasaules uzskatu un tam atbilstošu rīcību. Tas nozīmē, ka jārada tādas tiesību normas, kas apmierinātu gan valsti, gan sabiedrības humānos radikāļus. Tieši juridiskās normas nosaka robežas varai un līdz ar to rada attiecīgas tiesības iedzīvotājiem attiecībās ar administrāciju.[2] Obligātais dienests armijā ir katra pilsoņa *juridisks pienākums*. Tiesiskā izpratnē tas ir tiesību subjekta nepieciešamais uzvedības veids; var pat teikt, ka tā ir nepieciešamība veikt darbību. Juridiskais pienākums ir katra tiesību subjekta tiesiskā statusa svarīgākā sastāvdaļa. Tā izpilde tiek nodrošināta ar valsts iespēju piespiest

---

* Garsiāns Baltazars (1601.—1658. g.) — spāņu filozofs.

personu pildīt savus pienākumus. Juridiskie pienākumi nevar pastāvēt izolēti no juridiskajām tiesībām, un otrādi.[3]

Kas patlaban vērojams karadienesta problēmu jomā Rietumu pasaulē?

Dažās Rietumvalstīs vispār nepastāv obligāts militārais dienests. Tajās darbojas labi apmaksātu profesionāļu armija. Savukārt valstīs, kur militārā karaklausība ir obligāta, parasti pastāv arī alternatīvā dienesta iespēja. Dažās Ziemeļvalstīs tiesības neiet armijā jau šā gadsimta sākumā bija akceptētas konstitūcijā (piemēram, Norvēģijā — jau 1900. gadā). Tomēr ideja par iespēju nepildīt militāru dienestu humānu apsvērumu dēļ Eiropā tā īsti attīstījās pēc Pirmā pasaules kara, kad tika nodibināta organizācija Kara pretinieku internacionāle (*War Resisters Interntional*), kas pasludināja karu par noziegumu pret cilvēci. Šīs un citu līdzīgu organizāciju centieni guva aizvien lielāku atbalstu, un visbeidzot ideja ieguva starptautisku atzinību. Nacionālās likumdošanas līmenī šis princips tika ieviests arī Lielbritānijā (1916. g.), Dānijā (1917. g.), Zviedrijā (1922. g.), Nīderlandē (1922. g.), Francijā (1963. g.), Beļģijā (1964. g.), Itālijā (1972. g.), Spānijā (1976. g.), Portugālē (1976. g.). Kā redzams, katoliskajās valstīs šis princips ieguva atzinību vēlāk — Eiropas integrācijas procesa rezultātā. Eiropas Padome jautājumu par alternatīvā dienesta ieviešanu ES dalībvalstīs iesāka risināt 1966. gada 22. janvārī, kad tās Ģenerālā asambleja ar rezolūciju nr. 337 pieņēma 478. rekomendāciju.* Šajā dokumentā tika iezīmēti alternatīvā dienesta pamatprincipi un fiksēts ES Ģenerālās asamblejas lēmums aicināt valstis nostiprināt savā likumdošanā personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu motīvu dēļ. Dokumentā teikts: "Personām, kas iesaucamas militārajā dienestā, bet reliģiskas vai citas pamatotas pārliecības dēļ (arī ētiskas, morālas, humānas u. tml.) atsakās pildīt militāro dienestu, ir jānodrošina tiesības tikt atbrīvotām no militārā dienesta pildīšanas." Līdzīga rakstura starptautiski dokumenti tika pieņemti 1971. un 1977. gadā. Eiropas Padomes Ministru kabinets 1987. gada 9. aprīlī ieteica ES dalībvalstu valdībām saskaņot savas nacionālās valsts likumus ar šīs rekomendācijas principiem, ja tās to vēl nav izdarījušas.** Šādu saskaņošanu jau veikušas gandrīz visas ES dalībvalstis. Piemēram, Somijā un Zviedrijā, kaut arī šajās valstīs valsts Baznīcas statuss ir tikai luterāņu Baznīcai, atsevišķas reliģiskās denomināciias (piemēram, "Jehovas liecinieki") vispār ir atbrīvotas no dienēšanas armijā. Būtiskākais šīs rekomendācijas princips — katram, kurš pakļauts iesaukumam militārajā dienestā un kura sirdsapziņa nopietnu iemeslu dēļ neļauj iesaistīties ieroču lietošanā, jābūt tiesīgam saņemt atbrīvojumu no pienākuma pildīt šādu dienestu. Tam jānotiek saskaņā ar

---

* Šajā sakarā jāpiezīmē, ka arī ANO 1966. gadā ir atzinusi personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ, pieņemot starptautisko paktu Par pilsoņu un politiskajām tiesībām, kura 18. pants garantē domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. To, ka personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ izriet no šīs konvencijas 18. panta, ir izskaidrojusi Cilvēktiesību komiteja savās vispārīgajās rekomendācijās par starptautiskā pakta "Pilsoņu un politiskās tiesības" 18. pantu (*General Comments* No. 22 (48) *on article 18 of the International Covenant on Civil and Political Rights).*

** Rekomendācija nr. R (87) 8.

minētajā rekomendācijā izklāstītajiem nosacījumiem. Rekomendācijā īpaši uzsvērts, ka šīm personām var pieprasīt pildīt alternatīvo dienestu.

Pamatojoties uz iepriekšminētajiem dokumentiem, aizsākts *Eiropas Cilvēktiesību konvencijas* papildināšanas process, lai personu, kuru sirdsapziņa liedz pildīt militāro dienestu, tiesības varētu saistīt šīs konvencijas 9. pantu. 1992. gada 4. februārī *Eiropas Padomes Nevalstisko organizāciju konsultatīvā padome* pieņēma rezolūciju, kurā ieteikts papildināt konvenciju ar jaunu papildprotokolu, kurā pasludinātu, ka personas tiesības atteikties no militārā dienesta ir garantētas ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu.* Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) dalībvalstis 1990. gadā Kopenhāgenas konferences noslēguma dokumentā atzīmēja, ka ANO Cilvēktiesību komiteja "atzinusi personas tiesības atteikties no militārā dienesta sirdsapziņā pamatotu iemeslu dēļ". EDSO dalībvalstis apņēmušās meklēt šo tiesību pareizu nodrošinājumu. Alternatīvais dienests nedrīkst būt saistīts ar militārām struktūrām, un šādam dienestam nedrīkst būt soda raksturs. Pie ES pēdējā laika aktivitātēm šajā jomā var pieskaitīt 1995. gada 8. marta Cilvēktiesību komisijas rezolūciju, kuras pirmajā punktā teikts, ka komisija pievērš uzmanību visu cilvēku tiesībām sirdsapziņas dēļ iebilst pret militāro dienestu un šīs tiesības izriet no domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvības principa, kas izklāstīts Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 18. pantā un starptautiskā pakta Par pilsoņu un politiskajām tiesībām 18. pantā.

Tā ir Eiropā. Totalitārā režīma valstīs stāvoklis šajā jomā, protams, ir citāds.

Kā savdabīgu vēsturisku kuriozu (deklarācija bez īstenošanas iespējām) var minēt 1919. gada 4. janvārī komunistu vadoņa Ļeņina parakstīto dekrētu, saskaņā ar kuru pilsoņus neiesauca militārajā dienestā, ja tiem bija reliģiska motivācija. Varu pārņemot Staļinam, dekrēts tika atcelts.

Apskatīsim sīkāk, kā šī problēma tiek risināta mūsdienās.** Beļģijā kopš 1993. gada vairs nepastāv obligātais pilsoņu iesaukums karadienestā, jo pašreizējie Beļģijas Bruņotie Spēki ir profesionāļu armija. Francijas armija gan sastāv no dienestā iesauktajiem, bet kopš 1983. gada šajā valstī ir arī alternatīvais civilais dienests. Lai varētu dienēt alternatīvajā dienestā, kas ir divreiz ilgāks par parasto (20 mēneši), nepieciešams tikai divas nedēļas pirms dienesta sākšanas uzrakstīt iesniegumu Aizsardzības ministrijai, un tā attiecīgo personu nosūta Sociālo lietu ministrijas rīcībā, kuras pārziņā ir alternatīvā dienesta darbība. Jauniešiem ir iespēja izvēlēties alternatīvā dienesta izpildes veidu, jo ikviena Francijas bezpeļņas (sabiedriskā) organizācija ir tiesīga nodarbināt šos jauniešus, ja vien spēj samaksāt algu un pusotru gadu, kamēr ilgst alternatīvais dienests, garantēt iztiku. Turklāt Francija apņēmusies līdz 2003. gadam pāriet uz profesionāļu armiju. Līdzīgs stāvoklis ir Spānijā, kas arī no 2003. gada pārtrauks iesaukt savus pilsoņus armijā, jo pāries uz profesionāļu armiju. Grieķijā gan tikai kopš 1998. gada 1. marta ir spēkā likums, kas paredz iespēju pildīt alternatīvo dienestu gadījumos, kad jauniesaucamā

---

* Parlamentārās asamblejas 1992. gada 29. aprīļa dokuments AS/Jur (43)49.

** Šo analīzi veikusi Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes Politikas zinātnes — starptautisko attiecību programmas 3. kursa studente Evita Repšīte savā kursa darbā.[4]

personiskā pārliecība nepieļauj militārā dienesta pildīšanu. Dienests Grieķijas armijā atkarībā no armijas daļas ilgst no 12 līdz 18 mēnešiem, bet alternatīvais dienests — ilgāk par 18 mēnešiem. Austrumeiropas valstīs to sliktā ekonomiskā stāvokļa dēļ pastāv obligātais iesaukums militārajā dienestā, taču lielākajā daļā šā reģiona valstu ir paredzēta arī alternatīvā dienesta iespēja. Ungārijā iespēja atteikties no militārā dienesta personiskās pārliecības dēļ kopš 1989. gada pat iekļauta valsts Konstitūcijā (70. pants). Alternatīvais dienests šajā valstī ir Darba ministrijas pārziņā — un to iespējams pildīt jauniesaucamā dzīvesvietas tuvumā sabiedriskajā vai veselības aizsardzības sektorā, kā arī vides aizsardzības projektu ietvaros. Tāds dienests ir divreiz ilgāks nekā parastais. Bulgārijas likumdošanā vēl nepastāv alternatīvā dienesta iespēja, taču attiecīgs likumprojekts Ministru kabinetā jau iesniegts. Bosnijā-Hercegovinā nav izveidotas alternatīvā dienesta iespējas, un tikai pēc kara (1996. g.) šī Balkānu valsts ir pieņēmusi likumu grozījumus, kas pieļauj iespēju reliģisku motīvu dēļ pildīt dienestu armijas saimnieciskajās daļās. Jāpiebilst, ka iedzīvotāji Bosnijā-Hercegovinā vairākumā ir musulmaņi. Alternatīvā dienesta iespējas nepastāv arī Krievijā, un jauniesaucamie, kas atsakās dienēt reliģiskas pārliecības dēļ, tiek nosūtīti uz armijas saimnieciskajām daļām vai notiesāti ar cietumsodu. Igaunijā var nepildīt dienestu reliģiskas pārliecības dēļ, taču nepastāv alternatīvais dienests. Igaunijas Likumā par militāro dienestu, kas tika pieņemts 1994. gadā, noteikts, ka šāds alternatīvā dienesta likums ir jāizstrādā. Pašlaik Igaunijā nav daudz gadījumu, kad jauniesaucamie personisku motīvu dēļ atteiktos pildīt dienestu (1993. g. — 4, 1994. g. — 3 un 1995. g. — 3 gadījumi). Ja šo cilvēku skaits palielinātos, Igaunijas valdība būtu spiesta pasteidzināt likuma izstrādi un pieņemt alternatīvā dienesta likumu. Lietuvā, kur nav pat izstrādāta nacionālā aizsardzības stratēģija, netiek armijā iesaukti visi attiecīgā vecuma jaunieši. Tomēr Lietuvā ir likums par obligāto alternatīvo darba dienestu tiem, kuri atsakās dienēt armijā.

Kā lai apraksta stāvokli Latvijā? "Jehovas liecinieki" uzskata, ka Latvijā — *periculum in mora* — briesmas rada minstināšanās. Situācija izveidojusies draudoša: vistuvākajā laikā Latvijā var tikt fiksēti cilvēktiesību pārkāpumi saistībā ar atteikšanos dienēt militārajos formējumos reliģiskās pārliecības dēļ. Mēģināsim aplūkot šīs problēmas neseno vēsturi.

Jāsaka, ka šajā gadījumā neatradīsim risinājumu Latvijas brīvvalsts pieredzē. Mūsdienās alternatīvā dienesta problēma jau nokļuvusi starptautiskās sabiedrības redzeslokā. 80. gadu beigās, neatkarīgās Latvijas atjaunotnes sākumā, radās ideja ļaut jauniešiem reliģiskās vai morālās pārliecības dēļ karadienesta vietā izvēlēties alternatīvo dienestu. Tā tika ierosināta Latvijas PSR Radošo savienību apvienotajā plēnumā "Vīnes tikšanās: Cilvēku un tautu tiesības Latvijā".[5] Atceroties tos laikus, skaidrs, ka šī doma neradās reliģiskas vai pacifistiskas pārliecības akceptēšanas dēļ. Plēnuma deklarācijā alternatīvā dienesta piedāvājums parādījās pirmām kārtām saistībā ar PSRS "karstajiem punktiem". Latvieši nevēlējās sūtīt savus bērnus karot uz Kalnu Karabahu, Armēniju vai Kazahstānu. Viņi gribēja, lai Latvijas jaunieši kalpotu Latvijas armijā, kuras gan tolaik vēl nebija. Tātad vēlme izveidot alternatīvo dienestu radās nevis tāpēc, lai aizstāvētu cilvēku tiesības pārliecības dēļ neņemt rokā ieroci, bet gan

tāpēc, lai latviešu jauniešiem nebūtu jādien PSRS armijā. Atdzimstot nacionālajai pašapziņai, arvien skaļāk tika paceltas balsis pret PSRS armiju — okupācijas balstu. Tieši šī doma nostiprinājās likumdevēju apziņā, un īsi pirms Latvijas neatkarības oficiālās atzīšanas 1990. gada 1. martā LPSR Augstākā Padome pieņēma likumu, kas tā arī saucās — Par alternatīvo (darba) dienestu. Likumā (1. pants) bija noteikts, ka pilsoņiem, kuriem pacifistiskā vai reliģiskā pārliecība neļauj dienēt armijā, ir jāpilda alternatīvais (darba) dienests. Vēlāk tiesības armijas vietā izvēlēties darba dienestu tika inkorporētas un nostiprinātas arī 1991. gada 10. septembra likumā Par obligāto valsts dienestu, kā arī 1993. gada 27. aprīlī pieņemtajā tāda paša nosaukuma likumā. Abu šo likumu mērķis bija nodrošināt Latvijas valsts aizsardzību, vienlaikus garantējot personas tiesības uz apziņas un pārliecības brīvību. Diemžēl 1997. gadā, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai (ne tikai tautsaimniecībā, bet arī citās nozarēs), šāda iespēja tika atcelta. Visa tā rezultātā pašlaik izveidojušies apstākļi, ka daudzi iesaucamā vecuma jaunieši, savas reliģiskās pārliecības vadīti, atsakās dienēt valsts Bruņotajos Spēkos, bet nu viņiem tas jau draud ar brīvības atņemšanu.

Kāpēc to pieļāva? Rīgas "Jehovas liecinieku" centra draudzes valdes priekšsēdētāja vietnieks M. Krūmiņš 1999. gada 6. aprīļa vēstulē LR tieslietu ministrei I. Labuckai raksta, ka pašreizējā situācija tikai pierādot Latvijas likumdevēja (Saeimas) attieksmi: ja agrāk likumdevējs tiesības atteikties no militārā dienesta uzskatīja par tiesībām uz apziņas brīvību, tad tagad skaidri redzams, ka likumdevējs dod priekšroku finansiāliem apsvērumiem, nevis nepieciešamībai garantēt iedzīvotājiem apziņas brīvību. Skarbi teikts, taču tā iznāk, jo domāt, ka Saeima tīšuprāt grib ignorēt cilvēktiesības, arī būtu muļķīgi. Acīmredzot ir jāpiekrīt LU Juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un politikas zinātnes katedras vadītājam profesoram E. Meļķisim, kurš uzskata, ka bez vispārīgas teorētiskas juridiskās un filozofiskās bāzes izveidošanas, kas atbilstu demokrātiskas sabiedrības un tiesiskas valsts principiem, tiesību sistēma Latvijā, neraugoties uz atsevišķiem kvalitatīviem likumiem, tiek veidota uz "plūstošo smilšu" pamata.[6]

Problēma samilza pēc 1997. gada februāra, kad Saeima, pieņemot jauno obligātā militārā dienesta likumu, atcēla iepriekšējo likumu Par Latvijas Republikas obligāto valsts dienestu. Jaunajā likumā vairs netika iekļauta norma, kas paredzētu alternatīvu valsts militārajam dienestam. Atbilstoši jaunajam likumam ir vairs tikai divas iespējas: vai nu dienēt armijā, vai arī tikt pakļautam vajāšanām vai pat ieslodzītam cietumā radikālas reliģiskās pārliecības dēļ.

Kā jau minēju, pirmie, kas Latvijā šā iemesla dēļ nonāca kolīzijā ar valsts varu, bija "Jehovas liecinieki". Savas reliģiskās pārliecības dēļ viņi kategoriski atteicās pildīt militāro dienestu, tomēr izteica vēlēšanos nokārtot savas saistības ar valsti un izdarīt to tādā veidā, lai saglabātu tīru sirdsapziņu un nepārkāptu savas reliģiskās pārliecības robežas. Saskaņā ar Valsts militārā dienesta pārvaldes ziņām 1999. gada sākumā no obligātā dienesta izvairījās divi "Jehovas liecinieku" kustības jaunieši. Lai gan viņiem tika piedāvāta iespēja kalpot armijā, strādājot saimnieciskajās daļās (PSRS režīma laikā šādai iespējai piekrita, piemēram, septītās dienas adventisti), Jehovas liecinieki no šādas iespējas atteicās. Latvijas "Jehovas liecinieku" vadība uzskata, ka nav nekādas starpības, ko tieši jehoviešiem piedāvā darīt armijā — strādāt virtuvē vai darboties citā vietā. Pēc

kustības aktīvistu domām, runa ir par principiāli nozīmīgu lietu: viņi ar savu darbību vispār negrib atbalstīt jebkādu militāru struktūru. Kustības vadītāji uzskata, ka "Jehovas liecinieku" jaunieši var dienēt tikai civilās iestādēs. Domājot par minētajiem diviem šīs kustības jauniešiem, jāsaka, ka viņu stāvoklis ir neapskaužams. Ja līdz 1997. gadam viņi bija likumam paklausīgi Latvijas Republikas pilsoņi, tad pēc obligātā militārā dienesta likuma izmaiņām 1997. gadā šie jaunieši pēkšņi ir kļuvuši par likuma pārkāpējiem. Līdz 1997. gada 10. februārim šie divi jaunieši, tāpat kā daudzi citi šās kustības dalībnieki, bija atbrīvoti no valsts dienesta un ieskaitīti rezervē, bet pašlaik iespējama pat tāda situācija, ka jānotiesā ordinēts "Jehovas liecinieku" mācītājs, kas jau vairākus gadus likumīgi atradies Bruņoto Spēku rezervē. 1993. gada likumā Par obligāto militāro dienestu, kas bija spēkā līdz 1997. gadam (22. panta 3. daļa), bija noteikts, ka "personas, kuru reliģiskā vai pacifistiskā pārliecība neļauj pildīt militāro dienestu (šie apstākļi pierādāmi tiesas ceļā kā juridisks fakts), tiek norīkotas darba dienestā valdības noteiktajās vietās". Balstoties uz šo tiesību normu, ne tikai ordinētie mācītāji, bet arī pārējie "Jehovas liecinieku" jaunieši, kas bija pakļauti iesaukumam armijā, griezās tiesā, lai pierādītu savu reliģisko pārliecību. Tagad abas šo personu grupas (gan sludinātāji, gan ierindas ticīgie) ir pakļautas iesaukumam. Pirms 7. Saeimas vēlēšanām lielākā daļa partiju solīja šo jautājumu atrisināt, bet palicis tikai solījums.

Visļaunākais ir tas, ka, Latvijai neatrodoties karastāvoklī vai citā ārkārtas situācijā, tomēr var tikt apdraudētas cilvēktiesības, arī reliģiskās pārliecības brīvība, un tagad tas jau izraisa valsts institūciju konfliktu ar reliģiskajām minoritātēm. Var būt, ka šādā nostājā ir arī sava loģika (tāpat jau sektas un mazās denominācijas ar ekstremālu nostāju un skaļām aktivitātēm panāk tādas priekšrocības, kādu nav pat lielajām konfesijām). Un tomēr — vai valsts ir tik ļoti nostiprinājusies ārpolitikā, lai droši skaidrotos Eiropas cilvēktiesību institūcijās par faktu, ka fanātisku reliģiju pārstāvjus varam sodīt ar brīvības atņemšanu bez nopietnas objektīvas nepieciešamības? Gribu izteikties vēl asāk. Laikā, kad daudzi jaunieši, nebūt ne reliģisku iemeslu motivēti, izvairās no dienesta Bruņotajos Spēkos, kad ārsti, kuru uzdevums ir objektīvi noteikt jauniesaucamā veselību, nereti par zināmu kompensāciju bez iemesla "konstatē" viņa nepiemērotību armijai, valsts var notiesāt cilvēkus, kas ir patiesi un pat fanātiski pārliecināti, ka viņi nedrīkst ņemt rokā ieroci. Motivējums, ka tie ir tikai sektanti, šoreiz neder. Atbildīgam valsts darbiniekam un juristam, kuru pienākums ir rūpēties par Satversmes normu (arī Satversmes 99. pants) precīzu ievērošanu, šāda attieksme ir vienkārši nepiedienīga.

Vēl trūkst komentāru un izskaidrojumu Latvijas Satversmes 99. pantam. Bet drīz būs, jo to neatliekami prasa daudzas aktuālas un vēl neatrisinātas problēmas. Neticu, ka Latvijas patriots varētu vēlēties, lai Satversmes izskaidrojumus varētu iegūt Satversmes tiesas līmenī vai pat no Eiropas institūcijām. Šāds ceļš nudien nav pats labākais, jo tas līdz minimumam samazina likuma izmantošanas iespējas atbilstoši vietējiem apstākļiem. Pēc minēto augstāko tiesas instanču pieņemta sprieduma vairs netiek skatīta pati problēma, kas jārisina, bet gan tikai šo instanču lēmums, kurš turpmāk vienkārši jāievēro. Ja vien no šādas situācijas var izvairīties, tas noteikti jādara. Dzīve pierāda, ka Satversmes un starptautiskā līmeņa tiesu institūciju lēmumi cilvēktiesību jomā parasti ir par labu cietušajam, kura dabiskās tiesības ir aizskartas, nevis valstij, ar kuru viņš tiesājas.

Bet atgriezīsimies pie "Jehovas lieciniekiem", kuru dēļ alternatīvā dienesta izveidošana kļuvusi tik aktuāla. No 1997. gada 10. februāra līdz 1999. gada martam Aizsardzības ministrija gribēja atlikt jehoviešu iesaukšanu Bruņotajos Spēkos līdz problēmas atrisināšanai. Taču pašlaik *Militārā dienesta iesaukšanas centrs* nolēmis iepriekšminētās divas personas iesaukt. Viens no viņiem ir ordinēts mācītājs. *Militārā dienesta iesaukšanas kontroles komisija* noraidījusi sūdzības šajā jautājumā, atstājot spēkā lēmumu par abu jehoviešu iesaukšanu aktīvajā karadienestā. Minētās personas Militārā dienesta kontroles komisijas lēmumu pārsūdzēja tiesā, kas šo lietu arī izskata. "Jehovas liecinieki" pauž viedokli, ka ir darījuši visu, kas vien bijis viņu spēkos, lai Saeima un Aizsardzības ministrija zinātu, ka Latvijā "ir cilvēki, kuriem sirdsapziņa neļauj pildīt militāru dienestu", ka šīs kustības dalībnieki vēlas pienākumu pret valsti pildīt tādā veidā, lai varētu saglabāt tīru sirdsapziņu, un piekrīt darba dienestam civilpersonu vadībā.[7] Aizsardzības ministrs Ģirts Valdis Kristovskis atbildot norādījis, ka "pašreiz "Jehovas liecinieku" neiesaukšana obligātajā militārajā dienestā nenestu būtiskus zaudējumus Latvijas armijai un būtu pieļaujami arī alternatīvi risinājumi likumdošanā"[8].

"Jehovas liecinieki", nerodot savas prasības apmierinājumu attiecīgajās instancēs, 1999. gada maijā vērsās pie valsts un Baznīcas attiecību kārtotāja — TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta, atgādinot, ka Latvija par sev saistošu atzinusi gan Vispārējo Cilvēktiesību deklarāciju, gan starptautisko paktu Par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Viņi uzskata, ka tādējādi tiesības atteikties no militārā dienesta, kas izriet no domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvības, arī Latvijā ir nodrošinātas tiesisko normu veidā.[9] Departamenta direktoram adresētajā vēstulē "Jehovas liecinieki" raksta: "Ņemot vērā, ka Latvija ir Eiropas Padomes locekle, būtu nepieļaujami atstāt bez ievērības Eiropas Savienības Ministru kabineta un Parlamentārās asamblejas rekomendācijas."

Runājot par alternatīvo dienestu, bieži iznāk pieminēt "Jehovas lieciniekus". Tāpēc gribētu sīkāk paskaidrot viņu reliģisko pārliecību un to, ar ko viņi pamato savus uzskatus. Šai reliģiskajai kustībai, kuru daudzi uzskata par sektu, ir īpaša attieksme pret valsti. Tieši no šīs attieksmes arī izriet viņu atteikšanās dienēt jebkuras valsts armijā. Kādā no "Jehovas liecinieku" periodiskā izdevuma "Sargtornis" numuriem "Jehovas liecinieki" paši sev uzdod jautājumu: "Vai mūsdienās kristiešiem būtu jāinteresējas par attiecībām starp reliģiju un valsti?"[10] Atbilde — jāinteresējas. Tālāk kā uz paraugu valsts un Baznīcas attiecībām viņi norāda pirmo kristiešu attiecības ar Romas impēriju, piebilstot, ka tās bija attiecības ar valsti, kura nogalināja Jēzu Kristu.[11] Tas ir vairāk nekā skaidrs mājiens, ka īstenam Jehovas lieciniekam jābūt rezervētam attieksmē pret valsti un jādzīvo nomaļus no sabiedriskās dzīves. Turpat paustas sociologa un teologa jehovieša Ernesta Trelča atziņas par pirmo kristiešu grūto stāvokli Romas sabiedrībā: "Viņiem nebija pieņemams neviens amats vai nodarbošanās, kam bija kaut kāds sakars ar elkdievību, imperatora pielūgsmi, asinsizliešanu, nāves sodiem vai kas varētu kristiešiem likt nonākt saskarē ar pagānisko amoralitāti."[12] E. Trelča citāts kontekstā ar norādi uz pirmkristiešu attiecībām ar Romas valsti kā Baznīcas un valsts attiecību paraugu vedina domāt, ka teiktais attiecas arī uz pašreizējām valstīm. Vēlāko kristīgās Baznīcas modeli, kas esot saplūdis vienotā veselumā ar valsti, "Jehovas liecinieki" uzskata par "izkropļotu un pielāgotu kristietības formu"[13]. Viņi kritizē pareizticīgo, katoļu un protestantu Baznīcas, kas pastāvīgi esot pieļāvušas kompromisus ar valsti, dziļi iesaistoties tās politikā un

atbalstot laicīgo valsti tās karos. Tālāk viņi secina — ja jau Jēzus uzskatīja, ka Sātans ir šīs pasaules saimnieks, tad visa pasaules politiskā vara ir Sātana rokās, no kā izriet, ka politiķi un valsts ierēdņi ir Sātana kalpi. Kā spēcīgāko argumentu šādā savā "konstitucionālo tiesību teorijā" "Jehovas liecinieki" lieto ļoti burtiski saprastu un ārpus konteksta lietotu, no Bībeles paņemtu priekšstatu par Dievu kā "suverēno valdnieku" un Sātanu — "pasaules saimnieku" (protams, Sātanam esot vara pār pasauli tikai tāpēc, ka Dievs to pieļauj). Jau agrāk, citos "Sargtorņa" numuros (1962. gada 1. un 15. novembrī un 1. decembrī, arī 1990. gada 1. novembrī, 1993. gada 1. februārī un 1994. gada 1. februārī), "Jehovas liecinieki" ir aprakstījuši savu attieksmi pret valsti, skaidrojot apustuļa Pāvila *Vēstuli romiešiem* un interpretējot Č. T. Rasela idejas. Tika pausts, ka kristieša pakļaušanās valsts varai nevarot būt absolūta. Tieši otrādi — tai vienmēr esot jābūt nosacītai. Šo nosacītību "Jehovas liecinieki" pamato ar XVIII gadsimta angļu jurista dabisko tiesību skolas pārstāvja Viljama Blekstona idejām, ka vara nedrīkst būt absolūta, tai ir jātiek pakļautai zināmiem ierobežojumiem, kas izriet no cilvēka dabiskajām tiesībām. *(Protams, Blekstonam ir taisnība. Tomēr ir liela starpība starp tādu reliģiozu cilvēku, kas šajā sakarībā vienmēr ir gatavs aktīvi cīnīties par labākiem likumiem un labāku valsti, pastāvīgi saglabājot dialoga iespēju starp savu organizāciju un valsts institūcijām, un tādu, kurš nāk klajā ar vispārīgu deklarāciju, ka valsts likumi nekad nav jāpilda simtprocentīgi.)* "Jehovas liecinieki" pauž domu, ka neapšaubāmi pastāv jomas, kurās "Dievs ierobežo to, ko ķeizars var prasīt no kristiešiem", un viena no tām attiecas tieši uz valsts tiesībām iesaukt cilvēkus savā armijā.[14] *(Taču dabisko tiesību piesaukšana šajā gadījumā nav īsti vietā. Citi dabisko tiesību atbalstītāji, piemēram, Platons, Aristotelis, Ruso, jau sen pauduši domu, ka pilsoņi, apvienojoties valstī, jau atsakās no zināmas savu dabisko tiesību daļas par labu valstij. Pie jomas, uz kuru attiecas šādas atteikšanās, droši var pieskaitīt arī nepieciešamību aizsargāt savu valsti. Galu galā šis jautājums ir jo cieši saistīts arī ar pilsonības jautājumu.)*

Tomēr negribētu saasināt šo problēmu valsts un "Jehovas liecinieku" attiecībās, tāpēc, nobeidzot "Jehovas liecinieku" "teorētiskā pamatojuma" apskatu par personas tiesībām nepakļauties valsts varai karaklausības jomā, ar zināmu humora piedevu kā "mierinājumu valstij" gribu pieminēt šās organizācijas locekļu pārliecību, ka nodokļi jāmaksā savlaikus.[15] Gribētu norādīt, ka šī tomēr ir tā problēma, kuru vēl un vēlreiz nāktos pārdomāt "abām ieinteresētajām pusēm" — gan valstij, gan reliģiskajām organizācijām.

Latvijas armijas kapelāni, ar kuriem tikos 1999. gada pavasarī Valsts cilvēktiesību biroja organizētajā tikšanās reizē, uzskata, ka radikāli pacifistiska jaunieša vardarbīga iesaukšana armijā varot atsaukties uz citu iesaukto jauniešu domāšanu un sekas tam varot būt antimilitāra noskaņojuma radīšana militārajos spēkos. Kapelāni uzskatīja, ka tā būtu mīna ar "laika degli", jo pārliecināti reliģiozi cilvēki parasti esot konsekventi sava viedokļa izplatītāji. Tāda bija pašu kapelānu motivācija, paužot atbalstu alternatīvajam dienestam.

Vai nu pacifisti armijā spēj ietekmēt citus karavīrus, vai arī — gluži otrādi — citi tur "ietekmē" pacifistus, pats svarīgākais visā šajā situācijā ir acīmredzamā nepieciešamība radīt mehānismu, kas aizsargātu pilsoņu tiesības dzīvot saskaņā ar savu pārliecību, kaut arī tā būtu radikāli pacifistiska vai radikāli reliģioza. Iespējami divi risinājumi, kas palīdzētu izvairīties no galējā līdzekļa — ieslodzījuma piemērošanas tiem, kuri

atsakās dienēt Bruņotajos Spēkos. Pirmkārt, iespējams izstrādāt un pieņemt alternatīvā dienesta likumu. Otrkārt, var pieņemt grozījumus likumā Par obligāto militāro dienestu, uz kuru pamata tālāk tiek izstrādāti Ministru kabineta noteikumi, kas regulētu "armijā negājēju reliģisku vai vienkārši pacifistisku motīvu dēļ" atbrīvojumu no karadienesta. Atbrīvojuma nodrošinājums reliģiozas pārliecības gadījumā praksē izpaustos kā likumīgi reģistrētu reliģisku organizāciju attiecīgi noformētas un organizācijas vadības izsniegtas uzziņas saskaņā ar kurām, pamatojoties uz likuma normu, attiecīgās personas tiktu atbrīvotas no iesaukšanas militārajā dienestā.

Nobeigumā gribu brīdināt, lai, izvēloties otro risinājuma variantu, Latvijā naudas trūkuma dēļ neatkārtotu Ukrainas kuriozo pieredzi šā šķietami vieglā jautājuma risināšanā. Ukrainā likumā par militāro dienestu tika iekļauts to konfesiju uzskaitījums, kuru locekļi ir tiesīgi neiet militārajā dienestā (piemēram, Vasarsvētku draudzes, dažādas evaņģēlisko kristiešu kopienas, adventisti, jehovieši). Vasarsvētku draudzes, kas Ukrainā veido nelielu reliģisku minoritāti, acīmredzot vēloties iegūt dominējošās reliģijas labvēlību, ieteica likumdevējiem papildināt šo uzskaitījumu arī ar ortodoksiem. Protams, šī ideja netika atbalstīta. Iedomāsimies ortodoksu lielo skaitu Ukrainas iedzīvotāju vidū— to ir apmēram 80 procenti!*

[1] No LELB arhibīskapa J. Vanaga uzrunas draudžu dienās: Jaunās reliģiskās kustības un tradicionāli kristīgais dzīvesveids// Netradicionālās reliģiskās kustības un to nelabvēlīgā ietekme sabiedrībā — garīgie, sociālie un tiesiskie aspekti. — R.: Lutera akadēmija, 1998. — 4., 5. lpp.

[2] *Jakubaņecs V.* Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. — R., 1999. — 40. lpp.

[3] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 95., 96. lpp.

[4] *Repšīte E.* Militārā dienesta nepildīšana personīgās pārliecības dēļ Rietumu un Austrumu Eiropā. — R.: LU, 1998. (Kursa darbs, vad. Dr. N. Muižnieks.)

[5] Literatūra un Māksla. —1998. — 8. apr.

[6] *Meļķisis E.* Tiesību normu interpretācijas metodes. — R.: LU, 1996. — 3. lpp.

[7] "Jehovas liecinieku" Rīgas centra draudzes priekšsēdētāja M. Krūmiņa 1999. g. 6. aprīļa vēstule nr. A.99/4-1 LR tieslietu ministrei I. Labuckai.

[8] *Skagale G.* Jehovas liecinieki drīkstot nedienēt armijā // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 8. jūn.

[9] "Jehovas liecinieku" Rīgas centra draudzes priekšsēdētāja vietnieka M. Krūmiņa 1999. g. 25. marta vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr. A.99/55-1.

[10] Sargtornis. — 1996. — 1. maijs.

[11] Dievs, Valsts un Tu// Sargtornis. — 1996. — 1. maijs. — 4. lpp.

[12] Agrīnie kristieši un valsts//Turpat. —7.lpp.

[13] Turpat. — 18. lpp.

[14] Turpat. — 15. lpp.

[15] Turpat. — 17. lpp.

---

* Es saprotu, cik daudz pretrunīgu vērtējumu var izraisīt šis piemērs. Pareizi veidot valsts un Baznīcas attiecības nav viegli. Tomēr visiem, kas tagad "no malas" vēlētos aizstāvēt lielo konfesiju pārstāvju likumīgās tiesības (līdzīgi kā Ukrainā tās aizstāvēja Vasarsvētku draudze), gribu teikt: es pats esmu par valsts daudz lielāku atbalstu Latvijas tradicionālajām konfesijām. Vai esat ievērojuši, cik daudz un dažādus cilvēkus spēj apvienot vienā ticībā tradicionālās konfesijas? To skaitā — arī pēc pārliecības par iespēju dienēt (vai ne) Bruņotajos Spēkos. Un cik labi lielās konfesijas tiek galā ar savu uzdevumu — ievirzīt viņus ētiski pareizā rīcībā un attīstībā! Kā lai saprātīga valsts nerēķinātos ar šīm lielajām konfesijām vairāk kā ar šauri ievirzītajām, sevī noslēgtajām grupām, kuras pašas ar valsti bieži vien nevēlas rēķināties?

15. Reliģiskās organizācijas ielūgums apmeklēt Latvijas Republiku

Kad zaķi reiz runāja tautas sapulcē, pieprasot, lai visi būtu vienlīdzīgi, lauvas uz to atbildēja: jūsu argumentiem trūkst nagu un zobu.

Aristotelis

Reliģisko organizāciju likums nosaka, ka tikai reģistrētās reliģiskās organizācijas var uzaicināt misionārus no ārzemēm. 14. panta (kas ietver reliģiskas organizācijas darbības noteikumus) 4. daļā teikts, ka ārvalstu garīdzniekus vai misionārus reliģiskās darbības veikšanai Latvijas Republikā var uzaicināt tikai reģistrētas reliģiskās organizācijas un to var darīt, likumos noteiktajā kārtībā noformējot viņiem uzturēšanās atļauju. Protams, šī ir vispārīga rakstura norma. Lai to būtu iespējams īstenot dzīvē, tajā ir norāde uz citiem likumdošanas aktiem.

Kas ir šie citi likumi, un kāda ir uzturēšanās atļaujas noformēšanas kārtība? Ministru kabinets 1997. gada 16. decembrī pieņēmis noteikumus nr. 417 ("Uzturēšanās atļauju izsniegšanas un reģistrēšanas kārtība"), kas izdoti saskaņā ar likuma Par ārvalstnieku un bezvalstnieku ieceļošanu un uzturēšanos Latvijas Republikā 12., 14., 29. un 30. pantu. Lai reģistrēta organizācija varētu iegūt saviem viesiem no Pilsonības un migrācijas pārvaldes iebraukšanas atļauju, tai ar Tieslietu ministriju jāsaskaņo savs lūgums. Iesniegumā jāmin ārvalsts garīdznieka vai misionāra paredzamās darbības joma un ilgums, iespējamā dzīvesvieta un legāls iztikas nodrošinājums. Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, kas kārto šīs lietas, pieprasa, lai tiktu iesniegts:

1) Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldei adresēts iesniegums uzturēšanās atļaujas saņemšanai;

2) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram adresēta informācija par uzaicināto personu: ierašanās mērķis; uzturēšanās vieta un laiks; uzaicinātās personas līdzšinējās darbības apraksts ārvalstīs un (vai) Latvijā.

Pēc iepazīšanās ar šiem dokumentiem departamenta direktors Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldei adresēto iesniegumu akceptē (vai noraida).

Latvijā reģistrētās reliģiskās organizācijas viesus ielūgušas visdažādāko iemeslu dēļ. Visbiežāk tiek minēta Bībeles kursu rīkošana,*, kalpošana mācītāja amatā,** tehniski darbi (tulkošana, darbs televīzijā, datoru operatora darbība) un pat aukles darbs mācītāju ģimenēs,[3] kā arī "labo nodomu pildīšana mūsu tautas labā"[4].

---

* Piemēram, Latvijas Vasarsvētku draudžu centrs 1998. gadā lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu akceptēt kāda Meta Džounsa iebraukšanu Latvijā, paskaidrojot, ka "Mets Džouns ir atbildīgs par Latvijas Vasarsvētku draudžu centra Bībeles izglītības kursu, semināru un mācību materiālu radīšanu, sagatavošanu un ieviešanu". Lūgumā bija arī teikts, ka "Džounsa kungs ir ieguvis augstāko pedagoģisko izglītību vienā no lielākajām ASV universitātēm un vairākus gadus mācījis Savienoto Valstu vidusskolu sistēmā. Viņš ir studējis Bībeles interpretāciju un doktrīnas un ir mācījis daudzās Amerikas draudzēs. Kā Bībeles skolotājs viņš bieži māca vairākās mūsu centra draudzēs un Bībeles skolās Latvijā. Latvijas Vasarsvētku draudžu centrs lūdzis Džounsa kungu izveidot un ieviest mūsu centra ietvaros Bībeles apmācības neklātienes kursu, kas piedāvātu vispārēju materiālu Bībeles pamatu

Šajā sakarā neliela informācija: 1998. gadā Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments apstiprināja lūguma pamatojumu jeb piekrita iebraukšanai valstī vairāk nekā 700 personām. Dažos gadījumos, piemēram, izskatot "Jaunās paaudzes" iebraukšanas atļaujas lūgumus, departaments savukārt lūdzis Latvijas Iekšlietu ministrijas Drošības policiju izteikt savu viedokli par konkrētā iebraukšanas gadījuma lietderību. Visos šajos gadījumos Tieslietu ministrija saņēmusi no Drošības policijas atbildi, ka tai trūkst informācijas par ielūgtajām personām.

Nobeigumā gribu atzīmēt, ka saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 14. panta 7. daļu reliģiskajām organizācijām par savu darbību ik gadu līdz 1. martam Tieslietu ministrijai jāiesniedz atskaites. Atskaišu pārskata forma noteikta LR Ministru kabineta noteikumos nr. 95, kas pieņemti 1998. gada 17. martā. Noteikumi saucas "Kārtība, kādā reliģiskās organizācijas iesniedz pārskatus par savu darbību". 7. punktā teikts, ka reliģiskajai organizācijai jānorāda "ārvalstu garīdznieki vai misionāri, kuri uzaicināti reliģiskās darbības veikšanai Latvijā: viņu vārds, uzvārds un valsts, no kuras viņi ierodas. Sniedzot nepatiesas ziņas, reliģiskā organizācija pārkāpj likumu un izdara krimināli sodāmu darbību."

Bieži vien JRK un arī reliģiskas organizācijas neievēro šos Ministru kabineta noteikumus un kā turisti valstī iebrauc un darbojas misionāri.

[1] Latvijas Vasarsvētku draudžu centra 1998. g. 29. janvāra vēstule LR Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldei.

[2] Turpat.

[3] Turpat.

[4] Latvijas Vasarsvētku draudžu centra bīskapa E. Prokopenko 1998. g. 2. februāra vēstule LR Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldei.

---

apgūšanai un speciālu materiālu mācītāju sagatavotības līmeņa paaugstināšanai. Šie kursi būs pieejami mācītājiem, draudžu līderiem, bērnu skolotājiem un citiem kristiešu draudžu darbiniekiem un sniegs zināšanas par kristīgās ticības pamatprincipiem, Svēto Rakstu interpretēšanu un kristīgo dzīvesveidu."[1]

**Piemēram, Latvijas Vasarsvētku draudžu centrs 1998. gadā lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu atbalstīt uzturēšanās atļaujas izsniegšanu R. Renneram: "Latvijas Vasarsvētku draudžu centrs ir uzaicinājis Ričardu Renneru palīdzēt Latvijas Vasarsvētku draudžu centra vadītāju, mācītāju un draudžu locekļu apmācības organizēšanai. Grieķu un ebreju valodas zināšanas un Vecās un Jaunās Derības padziļinātas studijas universitātē kvalificē viņu kā Svēto Rakstu pētnieku un skolotāju. Ilggadējā skolotāja un mācītāja darba pieredze palīdz viņam mācīt Svētos Rakstus mūsu draudzēs tādā manierē, kas ir ļoti praktiska un skaidri norāda uz to, kā pielietot mācību kristieša dzīvē. Ar viņa palīdzību Latvijas Vasarsvētku draudžu locekļiem ir pavērušās daudzas iespējas iegūt augstvērtīgu izglītību, pieredzi, saņemt mācību materiālus un materiālo palīdzību. Vasarsvētku draudžu mācītāju garīgās izglītības trūkums ir iemesls, kāpēc mūsu organizācijai ir nepieciešama Rennera kunga un viņa darbinieku palīdzība Bībeles apmācības organizēšanā, draudžu darbinieku instruktāžā un mācību materiāla sagatavošanā. Visi šie pakalpojumi tiek piedāvāti Latvijas Vasarsvētku draudžu centram kā humānā palīdzība no Savienotajām Valstīm un daudzām Rietumeiropas valstīm. Vienīgais Rennera kunga un viņa organizācijas līdzekļu avots ir labprātīgie ziedojumi no ASV."[2]

16. Dzimumu līdztiesība Baznīcā un valsts iejaukšanās Baznīcu lietās

> Un Dievs Tas Kungs taisīja cilvēku (..) un (..) sacīja: tas nav labi, ka cilvēks viens; Es darīšu tam palīgu, kas ap viņu būs. (..) Tad Dievs Tas Kungs cietam miegam tam cilvēkam lika uznākt, un tas aizmiga, un Viņš ņēma vienu no viņa sānu kauliem un aizpildīja to vietu ar miesu. Un (..) iztaisīja to sānu kaulu, ko Viņš no tā cilvēka bija ņēmis, par sievu. (..) Vīrs atstās savu tēvu un savu māti un piekeries pie savas sievas, un tie būs viena miesa.
>
> *1. Mozus grām. Genesis, 1. nod.*

Domāju ka franču teiciens — *I'am n'a pas de sex* — dvēselei nav dzimuma — lielā mērā ir pareizs, jo, lai arī dzimuma atšķirības ietekmē personas attieksmi pret pasauli, dvēseles attīstībā būtiskākais tomēr ir audzināšanas un sociālais faktors. Iesākot šo apakšnodaļu, vēlos arī atgādināt, ka par tiesisku valsti var uzskatīt tādu valsti, kur valdības vara ir ierobežota un tās darbība noteikta ar likumu un (galvenais!) kur šis princips tiek ievērots. Ja tas tā nav, cieš pilsoņi.

Jau 1991. gada 10. decembrī pieņemtajā Latvijas Republikas konstitucionālajā likumā Cilvēku un pilsoņu tiesības un pienākumi bija teikts: visi cilvēki likuma priekšā ir vienlīdzīgi neatkarīgi no dzimuma un reliģiskās pārliecības (12. pants), un katram ir tiesības brīvi izvēlēties profesiju, nodarbošanos un darba devēju (23. pants). Valsts pienākums ir rūpēties, lai šis princips tiktu ievērots.

Sieviešu ordinēšanas jautājums, kas pēdējā laikā kļuvis ļoti aktuāls Latvijas lutteriskajā Baznīcā, pavirši raugoties, šķiet, aizskar sieviešu tiesības būt mācītājām. Vai tas tā ir? Latvijā valsts ir šķirta no Baznīcas, un valsts, akceptēdama šo šķirtības principu, apņēmusies nejaukties Baznīcas iekšējās lietās. Ja valsts pieprasītu no luterāņu Baznīcas, lai tā ordinē sievietes par mācītājām, tas būtu līdzīgi kā prasīt ebrejiem jūdaistiem vai vecticībniekiem, lai viņu sievietes dievkalpojuma laikā nestāvētu lūgšanas telpas vienā, bet vīrieši — otrā pusē, interpretējot šo tradīciju kā dzimumu līdztiesības pārkāpumu. Vai neizraisītu izbrīnu, ja Latvijā notiktu tiesas prāva par islamticīgo sieviešu diskrimināciju kādā mošejas rituāla tradīcijā? Ja tiesa lemtu par labu šāda veida "pieprasījumam pēc līdztiesības", sprieduma sekas noteikti būtu islamticīgo pilsoniskā nepakļaušanās tiesas spriedumam.

Nevienā civilizētā valstī dzimumu līdztiesība netiek saistīta ar reliģiju, jo tas nozīmētu, ka valsts cenšas ietekmēt reliģisko organizāciju un cenšas piespiest to grozīt ticības pamatprincipus. Protams, ir valstis, kur luterāņu Baznīcas sievietes tiek ordinētas par mācītājām, bet tas notiek likumīgā, attiecīgās reliģiskās organizācijas statūtos noteiktā kārtībā. Tādu ordināciju akceptē Baznīcas augstākā virsvadība un dara to brīvi, neviena nepiespiesta. Vienīgais, kas var likt Baznīcai izšķirties par šādu soli, ir tās dalībnieku

brīvā griba. Dzimumu līdztiesības princips nevar būt iemesls, lai valsts iejauktos Baznīcas lietās. Valsts iejaukšanās Baznīcas lietās, kā daudzkārt jau esmu uzsvēris šajā grāmatā, var notikt, vienīgi aizsargājot valsts drošību, kārtību un cilvēku veselību. Piekrītu, ka problēma par sieviešu neordinēšanu Latvijas luterāņu Baznīcā savā ziņā varbūt ir ētiskas dabas jautājums, tomēr mēģinājums risināt to, rupji pārkāpjot Baznīcas pašnoteikšanās tiesības, ir bezjēdzīgs un destruktīvs. Šī lieta ir līdzīga gadījumam, ja kāds apšaubītu Baznīcas tiesības uz tās kanoniskajiem principiem vai ja cilvēks, kas mainījis ticību, pieprasītu atjaunot viņu darbā savas iepriekšējās ticības reliģiskajā organizācijā.

Tātad — ordinācija ir Baznīcas lieta un to nevar ietekmēt valsts ar motivāciju, ka būtu jāievēro dzimumu līdztiesība.

Kāpēc tomēr konkrētā problēma par sieviešu neordinēšanu Latvijas luterāņu Baznīcā izraisa tik asas diskusijas? Acīmredzot tāpēc, ka pašā Latvijas luterāņu Baznīcā nav vienotas nostājas šajā jautājumā. Ja vietējā Latvijas luterāņu Baznīca ir *pret* sieviešu ordināciju, tad Latvijas luterāņu Baznīca ārzemēs ir *par* to. Abas šīs luterāņu Baznīcas mūsdienās cieši sadarbojas, faktiski tās ir apvienojušās, tāpēc to atšķirīgie uzskati sieviešu ordinācijas jautājumā ir kļuvuši par visai asu diskusiju objektu, un šajā diskusijā plaši tiek iesaistīta latviešu sabiedrība gan Latvijā, gan ārzemēs.

Kā zināms, Otrā pasaules kara beigās trimdā devās daudz latviešu, un vēlāk tur tika izveidota *Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca ārpus Latvijas* (LELBĀL). Lai varētu labāk izprast Latvijas apstākļus, šī ārpus Latvijas Baznīca virsvaldes sēdē Floridā (ASV) 1998. gada 19. aprīlī nolēma dibināt savas Baznīcas pārstāvniecību Latvijā. 1998. gada 4. maijā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam iesniegtā uzziņa nr. 192 liecina, ka 1997. gada 11. novembrī luterāņu Baznīcas konsistorijas plenārsēdē tika pieņemts lēmums atvērt pārstāvniecību Mazā Pils ielā 4, kas vienlaikus ir arī konsistorijas adrese. Pārstāvniecības mērķis — lai Latvijas luterāņu Baznīca ārzemēs varētu saskaņot savu institūciju darbu ar Latvijas likumiem, vajadzībām un iespējām. Pārstāvniecībai vajadzēja veicināt sadarbību ar tautiešiem Latvijā, jo sevišķi — ar Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu (LELB) Latvijā (statūtu 2.1. punkts). Pēc attiecīgo formalitāšu nokārtošanas minētā pārstāvniecības struktūra 1998. gada 12. maijā tika reģistrēta Tieslietu ministrijā kā "Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas ārpus Latvijas nodaļa" jeb "LELBĀL pārstāvniecība Latvijā". Pārstāvniecība savos statūtos (4.4. punkts) īpaši izceļ rūpes par latviešiem, kas no ārzemēm atgriežas Latvijā vai no Latvijas pārceļas uz ārzemēm, lai novērstu krīzes situācijas un veicinātu viņu ieaugšanu vietējā latviešu sabiedrībā. Tātad abu minēto Baznīcu labas sadarbības joma ir daudz plašāka nekā šis viens jautājums, kurā tām ir radikāli atšķirīgi uzskati.

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas ārpus Latvijas darbības noteikumi tika pieņemti Baznīcas virsvaldes sēdē Toronto 1990. gada 15. oktobrī. Šo noteikumu IX nodaļas 1. punktā teikts: "Ordinētie darbinieki var būt vīriešu vai sieviešu kārtas." Tātad Latvijas luterāņu Baznīcu viedokļi par sieviešu ordināciju ir atšķirīgi, un tādēļ šis konflikts vēl vairāk saasinās, tomēr tas nedod tiesības ordinācijas piekritējiem atsaukties uz nepieciešamību ievērot dzimumu līdztiesības principu, kas agrāk bija noteikts LR konstitucionālā likuma Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi 23. pantā, vai atsaukties,

teiksim, uz 1998. gada 15. oktobrī pieņemto Satversmes Cilvēktiesību sadaļas 91. pantu.*

Sieviešu ordinācijas problēma izraisīja plašu polemiku sabiedrībā, un tas nebūt nav mazsvarīgi, jo — kā vēlāk redzēsim šās grāmatas VII nodaļā par tiesu varas attiecībām ar Baznīcu — sabiedrībā pieņemtajām tradicionālajām uzvedības normām var būt pat ļoti liela loma tiesu spriedumos. Tomēr jāsaka, ka šajā gadījumā polemika bija un palika galvenokārt laikrakstu slejās.[1] Diskusiju jo sevišķi uzkurināja teoloģiski motivētais Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas aizliegums Islandes luterāņu Baznīcas mācītājai Audurai Eirai Vilhjalmsdotirai rīkot dievkalpojumu Valmieras Svētā Sīmaņa draudzes baznīcā.[2] Par šo konkrēto lietu varu teikt: ja reliģiska organizācija, kurai pieder dievnams, negrib, lai tajā tiktu noturēts dievkalpojums, tai ir pilnīgas tiesības iebilst pret to. Tā tas ir, ne vien no juridiskā skatapunkta raugoties (privātīpašuma tiesības ir neaizskaramas), bet arī ētiskā vērtējumā un cilvēktiesību aspektā. Arī LELB argumentācija pret iecerēto pasākumu bija pamatota. Tā attiecās uz minētās mācītājas mērķi — dievkalpojums, ko viņa vēlējās noturēt, būtu nevis Dieva vārda paušana, bet feminisma propaganda baznīcā.

Kāpēc pievēršu šim gadījumam tik lielu vērību, ja (par laimi) neviens tiesas procesus šajā sakarībā nav mēģinājis ierosināt? Tāpēc, ka konfrontācijā zināmā mērā tika iesaistīta arī valsts un Baznīcas kontaktpersona — Tieslietu ministrija. Šajā gadījumā, ko es nosauktu par *I. Ezernieces lietu*, valsts guva labu mācību, ka iestādē, kas ir valsts attiecību kārtotāja ar reliģiskajām organizācijām, nevar iesaistīt darbā cilvēkus, kuri ir kādas reliģiskas organizācijas aktīvi locekļi un — vēl jo vairāk — tādas organizācijas locekļi, kas konfrontē ar lielas un ietekmīgas reliģiskas konfesijas vadību. Diemžēl dažādu subjektīvu iemeslu dēļ tieši tā bija noticis, un sekas bija visai nelāgas.

Kas tad bija noticis? Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags 1997. gadā vēstulē Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim raksta: "Jūsu vadītā departamenta darbiniece I. Ezerniece, viesodamās Pasaules luterāņu federācijas (PLF) 9. asamblejā Honkongā no 8. līdz 16. jūlijam, izplatīja asamblejas delegātu vidū skrejlapas, aicinot federāciju atbalstīt vitāli svarīgus Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas projektus, un saistīja šo aicinājumu ar mums patlaban neizpildāmām prasībām. Šīs vardarbības rezultātā LELB ir cietusi materiālus zaudējumus 300 000 dolāru apmērā un, iespējams, būs spiesta apsvērt sava statusa pazemināšanu PLF no pilnas uz asociētu līdzdalību." [3] Vēstules noslēgumā ekselence izsaka nožēlu, ka tādā veidā departaments ir ticis iesaistīts pret Latvijas luterāņu Baznīcu vērstā kampaņā, kurai bijušas nopietnas sekas. "Līdz šim ir bijis spēkā nerakstīts princips — komplektēt departamenta darbinieku štatu no cilvēkiem bez radikālas nostājas pret kādu no Baznīcām," piebilst arhibīskaps. [4] Tālāk viņš lūdz departamenta direktoru R. Balodi personiski rūpēties, lai vairs neatkārtotos tamlīdzīgi pārpratumi.

Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments saņēma arī cita satura vēstules. Tās bija protesta vēstules no aizrobežu Latvijas luterāņu Baznīcas vadības. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas ārpus Latvijas arhibīskaps E. E. Rozītis, atbalstīdams I. Ezer-

---

* Igaunijā sieviešu ordinācija luterāņu Baznīcā notiek bez problēmām jau kopš 1945. gada.

nieci, 1997. gada 6. augusta vēstulē R. Balodim diplomātiski raksta vairāk par LELB pastāvošo sieviešu ordinācijas problēmu nekā par I. Ezernieces pārkāpumu: "Pašreizējo mūsu Baznīcas Latvijā izolāciju Pasaules luterāņu federācijā mēs dziļi nožēlojam..."

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Amerikā prāvests Uldis Cepure 1997. gada 15. septembra vēstulē departamentam raksta: "Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Amerikā draudzēs ir radies dibināts satraukums par ziņām, ka Ilze Ezerniece tiekot atstādināta no darba Jūsu vadītajā departamentā. Kā iemesls tiek minēts viņas dalītā informācija Pasaules luterāņu federācijas lielsanāksmē Honkongā. (..) Cēlonis neveiksmei iegūt materiālo pabalstu ir pašas Latvijas Ev. lut. Baznīcas ieņemtās stājas un nespējas dēļ, nevis I. Ezernieces piedāvātās informācijas nopelns." Šīs visai tendenciozās vēstules nobeigumā *post scriptum* izskan pat draudi, ka savas rūpes par Ilzi Ezernieci LELBĀL paudīs arī citām iestādēm.

Kā redzams no šīm vēstulēm, būt par Baznīcas un valsts kontaktpersonu nebūt nav tik vienkāršs uzdevums, kā sākumā var likties.

Kāda patiesībā bija šī lieta ar I. Ezernieci, kas izraisīja tik plašu rezonansi latviešu luterāņu diasporā? "LELB iestāšanās pret sieviešu ordināciju novedusi pie tā, ka Pasaules luterāņu federācija atteikusies finansēt Latvijas Baznīcas dibināto Lutera akadēmiju" — tā izteicies Didzis Dancītis (acīmredzot — pseidonīms) 1997. gada 13. jūnijā "Neatkarīgajā Rīta Avīzē" rakstā "Pasaules luterāņi nesniedz atbalstu akadēmijai Latvijā". Šajā rakstā minēts arī, ka PLF pieņēmusi rezolūciju, kas paredz, ka LELB finansiālu atbalstu saņems tikai tad, kad federācija "būs pārliecināta, ka sievietēm un vīriešiem Latvijā tiek garantētas vienlīdzīgas iespējas iegūt teoloģisko izglītību". Kā raksta D. Dancītis, "šāds pārsteigums tapis, iespējams, zināmā mērā pateicoties viešņas statusā uzaicinātajai TM Reliģijas lietu departamenta darbiniecei un sieviešu teoloģu apvienības pārstāvei Ilzei Ezerniecei, kura asamblejas pārtraukumos dalījusi lapiņas ar aizrādījumu, ka Lutera akadēmijas projekts neatbilst PFL politiskajām nostādnēm".

Saskaņā ar I. Ezernieces 1997. gada 1. jūlija iesniegumu TM valsts sekretāram, kurā viņa lūdza piešķirt komandējumu sakarā ar Pasaules luterāņu federācijas ielūgumu piedalīties pasākumā Honkongā, 1997. gada 3. jūlijā valsts sekretārs A. Maldups izdeva rīkojumu nr. 228, kura 2.1. punktā tika teikts, ka Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas lietu nodaļas galvenajai speciālistei I. Ezerniecei atļauts no 1997. gada 7. jūlija līdz 17. jūlijam doties komandējumā uz Honkongu, lai piedalītos Pasaules luterāņu federācijas 9. asamblejā un dibināšanas 50. gadskārtas svinībās. I. Ezerniecei tika izmaksāta arī komandējuma nauda 30% apmērā, kā arī no valdības izdevuma "Latvijas Vēstnesis" piešķirta žurnālista apliecība, un tieši šis apstāklis deva viņai iespēju izplatīt, pēc arhibīskapa J. Vanaga domām, Baznīcu diskreditējošus, bet, pēc U. Cepures domām, — informatīvus materiālus. Pati I. Ezerniece, kas bija pierādījusi sevi darbā Tieslietu ministrijā kā apzinīgu, erudītu un reliģijas lietās kompetentu darbinieci, uzskatīja: "Kopš 1996. gada 20. oktobra esmu sabiedriskās organizācijas "Latvijas luterāņu sieviešu teoloģu apvienība" (LLSTA) prezidente. Lēmums par manas kandidatūras atbalstīšanu pārstāvēt teoloģu apvienību Honkongas asamblejā tika pieņemts 1997. gada

27. janvāra valdes sēdē. Darbā TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā es tiku pieņemta 1997. gada 26. martā. Finansiāls nodrošinājums savukārt kļuva iespējams tikai šā gada aprīlī. (..) Mans amats LLSTA ir reprezentējošs pienākums, jo nekādu atalgojumu par to nesaņemu. (..) Mana atrašanās prezidentes amatā un darbs Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā nav interešu konflikta precedents, jo Latvijas luterāņu sieviešu teoloģu apvienība nav reliģiska organizācija."[5]

Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors pēc luterāņu Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga vēstules saņemšanas un I. Ezernieces paskaidrojuma uzskatīja, ka pilnīgas skaidrības labad nepieciešama papildu dienesta izmeklēšana. [6] Lēmums par papildu izmeklēšanu tika pieņemts pēc I. Ezernieces iesnieguma, kurā viņa informēja, ka turpinās pildīt LLSTA prezidentes pienākumus.[7] Tātad vairs nebija iespējams atrisināt radušos problēmu ar kompromisu, jo reāli pastāvēja interešu konflikts. Departamenta direktoram tika iesniegta 1997. gada 31. augustā notikušās LLSTA sapulces protokola kopija, kur redzams, ka sapulcē apspriests arhibīskapa J. Vanaga protests. Sanāksmes protokola 3. punktā teikts: "Sakarā ar I. Ezernieces piekrišanu palikt LLSTA prezidentes amatā prezidentes vietas izpildītāja vēlēšanas nenotiek." Vēl vairāk — LLSTA 1997. gada 1. septembrī nosūtīja Tieslietu ministrijai protestu par arhibīskapa nostāju attiecībā pret I. Ezernieci. Ņemot vērā minētās apvienības konfrontāciju ar luterāņu Baznīcas vadību, apvienības prezidentes atrašanās valsts un Baznīcas kontaktpersonas iestādē, maigi sakot, izraisīja pamatotas bažas par netiešu valsts iesaistīšanu konfliktā. I. Ezerniece aizgāja no darba Tieslietu ministrijā pēc pašas vēlēšanās. Disciplinārā komisija, ko vadīja R. Balodis, to pieļāva.

Kas notiktu, ja viņa tā nebūtu izdarījusi? Visdrīzāk — komisija, pamatojoties uz toreiz vēl spēkā esošā Konstitucionālā likuma 35. pantu un Reliģisko organizāciju likuma 5. panta 1. daļu, būtu spiesta konstatēt likuma pārkāpumu — valsts un Baznīcas šķirtības principa pārkāpumu, jo Tieslietu ministrijas darbinieks bija iejaucies Baznīcas iekšējās lietās. Luterāņu arhibīskapam bija taisnība.

Visbeidzot gribu citēt izvilkumu no I. Ezernieces raksta "Latvijas luterāņi lielajā pasaules luterāņu saimē" "Latvijas Vēstneša" 1997. gada 14. augusta numurā. Raksts bija veltīts Pasaules luterāņu federācijas 9. asamblejai Honkongā, un tajā par tikko aprakstītajiem notikumiem nav ne vārda. "Visaptveroša sadarbība starp luterāņu baznīcām visā pasaulē ir nepārprotami saistīta ar šā gadsimta divu pasaules karu ietekmi uz Eiropas un pasaules sabiedrību. Pirmais mēģinājums radīt kopību luterāņu starpā notika 1923. gadā, kad nodibinājās Pasaules luterāņu konvents, tomēr patiesu sadarbību apgrūtināja atšķirīgi uzskati par attiecību iespējām ar agrākajiem Pirmā pasaules kara ienaidniekiem. Kopš dibināšanas konvents paguva sanākt uz trīs asamblejām. 1935. gadā notikusī asambleja bija iespaidota ar Vācijas Baznīcu cīņām, bet nākamā — 1940. gadā paredzētā asambleja Filadelfijā ASV Otrā pasaules kara dēļ tika atcelta. Pēc Otrā pasaules kara beigām 1945. gadā luterāņiem vēlreiz atdzima doma par atkārtotu mēģinājumu apvienoties. Lai gan pēckara situācija bija nomācoša un bezcerīga — valdīja bads

un bezdarbs, tomēr šie ārējie faktori nevar tikt traktēti kā vienīgie atkārtotam luterāņu sadarbības mēģinājumam. Ielikti sociālo un politisko realitāšu nacionālajā un internacionālajā kontekstā, tie pamatojās baznīcu un draudžu dzīvē. Tāpat šīs sadarbības iemesli jāuzlūko kā vēlme dalīties kopējā ticības mantojumā, par spīti nacionalitātes, valodas un kultūras barjerām. Piedaloties 47 dalībbaznīcām no 26 valstīm, Zviedrijas pilsētā Lundā 1947. gadā tika dibināta Pasaules luterāņu federācija. Savos piecdesmit pastāvēšanas gados federācija bijusi uzticīga pie dibināšanas izvirzītajiem mērķiem jeb pamatdarbībām, kas nav bijušas tikai kā akla pieķeršanās tradicionālajai ievirzei. Četras pamatnostādnes jeb "pīlāri" — palīdzība trūkumcietējiem, kopējas ierosmes misijas darbā, vienoti centieni luteriskās teoloģijas identificēšanā pašā luteriskajā vidē (M. Lutera teoloģija pašu luterāņu vidū joprojām ir plašs pētniecības lauks) un vienotība sapratnes meklējumos kristīgo konfesiju starpā jeb ekumenisms pusgadsimta laikā ir piedzīvojušas dinamisku kalpošanas, misijas, teoloģijas, Baznīcas būtības izpratnes jeb eklesioloģijas, ekumenisma, baznīcas inkluzivitātes, starptautisko attiecību un cilvēktiesību attīstību to praktiskā un teorētiskā risināšanā."

Acīmredzot Baznīcu sašķelt ir daudz vieglāk nekā pēc tam atjaunot tās vienotību. Nezinu gan, vai šīs vienotības atjaunošanu spētu veicināt "jaunas strāvas" ordinēšanas jautājumos. Toties viens ir skaidrs, ka, salīdzinot visu šo cīņu par dažādu grupu (sieviešu, vīriešu, bērnu u. c.) tiesībām ar pašreizējo stāvokli, kad Latvija nespēj praktiski nodrošināt ģimenes tiesības, saprotu, par ko īsti cīnās Latvijas luterāņu arhibīskaps Jānis Vanags.

Par laimi, Latvijā prasība pēc dzimumu līdztiesības Baznīcā nav nonākusi līdz izskatīšanai laicīgajā tiesā. Tas patiešām ir pats labākais šajā nepatīkamajā notikumā. Pirmkārt, tāpēc ka līdzīgos gadījumos ārzemēs valsts nekad neiejaucas Baznīcu problēmās. Otrkārt, tāpēc ka, ja nu tomēr šis konflikts nonāktu līdz tiesai, pieļauju, ka prasība pēc dzimumu līdztiesības Baznīcā tomēr tiktu apmierināta. Latvijā nav likumu, kas liegtu tiesai iejaukties šāda veida lietās. Izņemot, protams, principu — "valsts ir atdalīta no Baznīcas", ko tiesa varētu ar savu lēmumu nedaudz koriģēt, jo nekādu komentāru minētajam konstitucionālajam principam līdz šim nav.

Un tomēr — jautājums sen ir izdiskutēts un atrisināts citās valstīs. Tieši garīdzniecības izvēles jautājumā ASV — šī enerģiskā cīnītāja par dzimumu līdztiesību visās jomās — atzinušas, ka valstij nevajag iejaukties reliģisko organizāciju dzīvē. Te derētu atgādināt dažus ASV spēkā esošos likumus, kas labi parāda atšķirīgo pieeju diskriminācijas jautājumiem dažādās situācijās. ASV reliģiskām organizācijām ir saistošs 1978. gada Akts pret grūtnieču diskrimināciju un 1963. gada Akts par vienlīdzīgu samaksu, kas aizliedz darba devējam par vienādu darbu maksāt zemāku algu dzimumu atšķirības dēļ. Vienlaikus ASV ir spēkā arī 1964. gada likums (*Title VII of he Civil Rights Act of 1964*), kas aizliedz jebkādu darba ņēmēju diskrimināciju atkarībā no dzimuma. Princips, kas aizliedz diskrimināciju, ietver ne tikai darbinieku pieņemšanu vai atlaišanu, bet arī citus aspektus — samaksu, priekšrocības vai darba apstākļus. *Bet šim likumam ir*

izņēmums — gadījumi, kas skar garīdzniecību. Likumu nevar pielietot attiecībā uz garīdzniecību.[8]

Tātad ASV — valstī, kuras tiesību sistēma balstās uz precedentu tiesībām, — *ir spēkā parlamenta pieņemts akts, kas liedz ietekmēt Baznīcu garīdznieku izvēlē. Amerikāņi labi saprot, ka vardarbīga valsts iejaukšanās ticības lietās var radīt neparedzamas sekas valstij.*

Šajā sakarā gribu pieminēt arī homoseksuālistu tiesības. ASV federālie likumi aizliedz diskriminēt kādu tikai tāpēc, ka viņam ir homoseksuāla orientācija, taču pieļauj šādu diskrimināciju attiecībā uz garīdzniecību. Vienīgi pati Baznīca var izlemt, vai homoseksuāls garīdznieks tai ir vai nav pieņemams.[9] Tas gan nav noteikts ar likumu, bet tiesu praksē vienmēr tiek ievērots, tātad — tās ir tā sauktās *precedentu tiesības*.

Ko darīsim Latvijā, ja Baznīca atteiksies ordinēt homoseksuālu garīdznieku? Vai arī tad Valsts cilvēktiesību birojs mēģinās iejaukties Baznīcas administrācijas darbā, apelēdams pie indivīda tiesībām?

Līdz ar to nonākam pie secinājuma, ka arī darba likumdošanā nepieciešams noteikt zināmus izņēmumus atkarībā no tā, vai darba ņēmējs strādā laicīgā iestādē vai reliģiskas organizācijas piedāvātā darbavietā.

[1] *Šusts A.* Cienījamais arhibīskapa kungs!// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 21. aug.; *Arhibīskaps Vanags J.* Kā nu katram ausis niez// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 10. sept.

[2] *Liepiņa G., Arāja D.* Islandes sieviešu baznīcas pārstāvēm liedz noturēt dievkalpojumu// Diena. — 1997. — 8. aug.; *Brūklenis J.* Arhibīskaps runā par baznīcas apgānīšanu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 21. aug.

[3] Latvijas Ev. luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga 1997. g. 19. augusta vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr. 271.

[4] Turpat.

[5] Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenās speciālistes I. Ezernieces paskaidrojums Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrēts departamenta lietvedībā 1997. g. 2. septembrī, nr. 15-22-5176.

[6] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1997. g. 3. septembra iesniegums valsts sekretāram A. Maldupam, reģistrācijas nr. 15–2.1/83.

[7] Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenās speciālistes I. Ezernieces iesniegums Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr. 15–2.5/78.

[8] *Couser R. B* Ministry and the American Leagl System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P.101—103.

[9] Turpat. — 114. lpp.

17. Reliģiskā izglītība

"Mūsu izglītības sistēma vēl aizvien daudzējādā ziņā ir kroplīga, smagnēja, nevesela un tizla."

A. Šķēle[1]

Pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā izraisījās asa polemika par reliģisko izglītību skolās. Tikai pamazām atklājās, ka cīņa norisēja starp senajiem pretiniekiem — patiesi ticīgiem autentiskas reliģijas mācības piekritējiem un vairāk nekā piecdesmit gadu labi pazīstamās ateisma mācības pārstāvjiem, kurus vecā, totalitārās varas izglītības sistēma bija "saražojusi" pārpārēm. Pēdējie aktīvi runāja par reliģiskās izglītības nepieciešamību un bija gatavi mācīt pilnīgi visu, sākot ar pa ausu galam dzirdētiem šamanisma elementiem un beidzot ar budisma filozofijas atsevišķiem fragmentiem, un, šķiet, paši visai vāji apzinājās, ka ir un paliek tās pašas ateistiskā izglītības un audzināšanas tālāk nesēji, ko tik bagātīgi bija saņēmuši savā izglītošanās procesā. Lielo, tradicionālo konfesiju pārstāvji mierīgi un pamatīgi gatavojās jaunās situācijas pavērtajām iespējām ieiet skolās ar autentisku savas ticības mācību, toties mazo denomināciju un sektu pārstāvji strauji un burtiski ar varu lauzās mācīt reliģijas (ticības) mācību skolās. Reālajā situācijā un reliģijas mācības saturā nekompetenti cilvēki uzkurināja kaislības preses izdevumos un kritizēja (demokrātijas vārdā) pārsvarā ne jau reliģijas jomā mazizglītoto aprindu piedāvātos un banāli veidotos reliģijas mācības paraugus, bet gan lielo konfesiju nevēlēšanos, lai to draudzēm piederošo bērniem skolā tiktu mācīta profanizēta kristīgā mācība.

Kritizēja arī valsts institūciju darbību. "No malas" — no ateistu skatapunkta raugoties, problēmā neiedziļinoties un vērtējot paviršī, dažiem pat šķita, ka Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments ir iesaistījies šajās ticības mācības cīņās.* Tā nebūt nav. Visaktīvākās polemikas laikā departaments nesniedza nevienu rakstisku vērtējumu par šo tēmu. Ja neskaita departamenta direktora R. Baloža piedalīšanos Tradicionālo konfesiju konsultatīvās padomes sēdēs, kuru laikā tika skatīts arī ticības mācības jautājums, tad var apgalvot, ka departaments ievērojis pilnīgu neitralitāti. Varbūt to nevar teikt par Tieslietu ministriju kopumā, un, iespējams, tieši tāpēc radās šāda kritika.

Zinu, ka daudziem gribētos jautāt: bet vai pilnīga neitralitāte ir pats labākais, ko šādos apstākļos nepieciešams ievērot?

Gribu atgādināt, ka tā ir tikai valsts ierēdnim nepieciešamā nostāja. Valsts ierēdņa galvenais pienākums ir rūpēties, lai katram cilvēkam būtu iespēja gan pašam izglītoties, gan sniegt saviem bērniem labu izglītību atbilstoši viņa pārliecībai.

Kas attiecas uz reliģijas jomā mazizglītotiem pseidomācību piedāvātājiem — viņi

---

* Spilgts piemērs tādai kritikai ir šīs nodaļas 2. apakšnodaļā (Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas) pieminētais D. Īvāna raksts "Jaunajā Avīzē" 1998. g. 28. aprīlī "Nagliņsitēju ticības mācība. Tieslietu ministrija, vajādama "nevalstiskās", lobē "valstiskās" reliģiskās organizācijas".

rada daudz lielāku ļaunumu. Vienīgais, ko šajā sakarā varu sacīt, — neredzot muļķību, grūti novērtēt gudrību.

Reliģisko organizāciju darbība ir cieši saistīta ar tiesībām brīvi izplatīt savu mācību. Arī skolās un citās bērnu iestādēs. Kāpēc jaunās reliģiskās organizācijas tā cenšas tur iekļūt? Iemesls nav pārāk tālu jāmeklē — pieaugušie ir grūti pārliecināmi, ja vien viņi neatrodas ārkārtējā stāvoklī. Ar bērniem ir citādi. Mazie uzņem pieaugušā stāstīto kā patiesību. Pat ja ar laiku viņi attālinās no ticības, bērnībā mācītais kļūst par neatņemamu zemapziņas sastāvdaļu. Un, kaut arī reliģiskā kustība var zaudēt aktīvu sekotāju, tās mācībā jau bērnībā ievadītais pieaugušais bieži paliek vismaz pasīvs šīs kustības atbalstītājs. Tāpēc valstij, pirms ielaist kādas reliģijas pārstāvjus mācīt skolā, jābūt pārliecinātai vismaz par attiecīgās reliģijas lojalitāti. Skolu mācību un audzināšanas procesam nekādā ziņā nedrīkst tuvināt jehoviešus, saentologus vai mūniešus. Šo kustību adeptu idejas, pasaules uzskats un dzīves veids var ļoti nelabvēlīgi ietekmēt bērnu un jauniešu psihi, padarīt seklu mūsu kultūrvidi un aizkavēt tās atjaunošanu un izkopšanu, aizkavēt sabiedrības integrāciju un pat apdraudēt Latvijas valstiskās neatkarības nostiprināšanos. Tradicionālās konfesijas savukārt ir pat vēlams iesaistīt audzināšanas procesos, jo to tikumiskās audzināšanas ētiskie aspekti ir Rietumu civilizācijas pamatā. Arī mūsdienu zinātne gan pēc izcelsmes, gan dziļākajā būtībā ir veidojusies nevis skaļos un virspusējos konfliktos ar Baznīcu, bet ar tās atbalstu. Turklāt skolas pienākums ir sniegt jauniešiem tikumisku izglītību, un tieši šajā jomā tradicionālo konfesiju ieguldījumu nav iespējams novērtēt par augstu.

Brīvvalsts laikā Latvija bija ieguvusi nopietnu un labu reliģiskās izglītības organizēšanas pieredzi, kas atbilda demokrātijas un cilvēktiesību labākajiem paraugiem un vēl ilgi būs ideāls, uz ko mums vajadzētu tiekties reliģiskās izglītības un audzināšanas autentiskuma un dziļuma ziņā. Labākais pierādījums tam ir tā laika audzināšanu un izglītību saņēmušie cilvēki, kurus vēlāk lielā skaitā iznīcināja abu totalitāro varu okupācijas režīms. Latvijā savā ziņā ir labāk nekā bijušās PSRS "vecajās republikās", jo bija iespēja nonākt tiešā kontaktā ar lieliskajiem vecās paaudzes cilvēkiem un gūt neapstrīdamus pierādījumus "Ulmaņa laiku" izglītības un audzināšanas kvalitātei.

Kaut ko līdzīgu tagadējam sajukumam un cīņām reliģiskās izglītības jomā Latvija ir jau pieredzējusi gadsimta sākumā. Bet vispirms — par labāko. XX gadsimta sākumā sākās reliģijas (ticības) mācības tuvināšana atzītām pedagoģijas un psiholoģijas prasībām. Jaunāko pedagoģijas atziņu ietekme bija manāma jau 1911. gadā sarīkotajos ticības mācības skolotāju kursos. Tomēr sakarā ar vēsturiskā materiālisma (marksisms) ideju izplatīšanos un revolūcijas vilni 1905. un sevišķi 1917. gadā reliģijas mācība Latvijas skolās pārdzīvoja smagu krīzi. Jo sevišķi tas jāsaka par luterisko ticības mācību, jo luterisms tolaik bija saistīts ar vācu aprindām, kas pretojās latviešu tautas neatkarības centieniem. Šis apstāklis lielā mērā bija par pamatu tam, ka 1917. gadā Tērbatas skolotāju kongress nolēma, ka reliģijas mācība nav iekļaujama skolu programmās.

Pēc Latvijas brīvvalsts nodibināšanas viss atkal nostājās savā vietā. Saskaņā ar

1919. gadā pieņemto pirmo izglītības likumu bija paredzēts ticības mācību ieviest skolu pamatprogrammās (fakultatīvi — bērnu vecākiem). Ar 1934. gadā pieņemto likumu Par tautas izglītību tika noteikts konfesionālo *ticības mācību* pamatskolās un vidusskolās ieviest kā vienu no pamatpriekšmetiem. Bērniem, kas nepiederēja ne pie vienas no tradicionālajām konfesijām, tika mācīta *ētikas* mācība. Pieprasījums pēc tās nebija sevišķi liels. "Latviešu konversācijas vārdnīcā" toreizējais reliģijas mācību stāvoklis Latvijā tika atzīts par līdzīgu Skandināvijas valstīs pastāvošajai kārtībai.[2]

Mainoties laikiem, mainījās arī pieeja reliģiskajai izglītībai. Komunisti, raizēdamies par savas sistēmas nākotni, nevarēja ļaut "naidīgu ideoloģiju" mācīšanu šīs sistēmas nākamajiem tālāknesējiem — bērniem. Vēl pavisam nesen, tikai pirms desmit gadiem, bija spēkā LPSR Krimināl kodekss, kurā bija normas, kas reliģisko izglītību ne vien diskriminēja, bet pat pilnībā iznīcināja. Par reliģijas mācīšanu tolaik draudēja krimināl-atbildība! Ateistiskā komunistiskā ideoloģija deformēja izglītības saturu un sabiedrības morāli. Un lielā mērā tieši tāpēc mūsu sabiedriskā sistēma saņēmusi kroplīgu un smagnēju mantojumu izglītības un — jo sevišķi — audzināšanas jomā.

Latvijas PSR Krimināl kodeksa 137. panta "Noteikumu pārkāpšana attiecībā uz baznīcas atdalīšanu no valsts un skolas atdalīšanu no baznīcas" komentāros bija paskaidrots, kas ir sistemātiska reliģijas mācību organizēšana nepilngadīgajiem, pārkāpjot likumu. Tas nozīmēja vairāk vai mazāk plašas zināšanu sistēmas mācīšanu nepilngadīgajiem par jebkuras konfesijas ticības mācību un kultu vienalga kādā veidā, izņemot savu bērnu individuālu mācīšanu, ko veic paši vecāki. LPSR kriminālisti uzskatīja, ka reliģijas mācību organizēšana un sarīkošana nepilngadīgajiem var izpausties gan atklātā veidā (nodarbības pastāvīgos pulciņos vai grupās), gan arī slēptā veidā (gatavošanās iesvētībām u. tml.). Nodarījuma klasifikāciju neietekmēja tas, vai nodarbības notikušas pēc nepilngadīgo bērnu vecāku lūguma, vai viņiem nezinot.[3]

Padomju sistēmai sabrūkot, totalitārisma apstākļos augusī inteliģence, vēlēdamās dzīvot civilizētā valstī, Latvijas Tautas frontes kongresā deklarēja: "LTF atzīst apziņas brīvību visās sabiedriskās un personiskās dzīves sfērās. Valsts izglītības sistēmā jāatsakās no obligātās ateisma vai kādas reliģijas mācīšanas."[4] Taču no deklarēšanas līdz patiesai īstenošanai nereti ir garš un grūts ceļš.

Apstākļi mainās, sistēmas sabrūk, bet cilvēku vēlme nodot tālāk jauniešiem savu reliģisko pieredzi paliek. Latvija ir neatkarīga, un atkal aktuālas kļūst visas pirmās brīvvalsts atziņas. Teoloģijas doktors un LU Teoloģijas fakultātes docents Alberts Freijs trīsdesmito gadu otrajā pusē rakstīja, ka ticības mācības svarīgumu valsts vadība uzsvērusi arī ar tās pārraudzības pārkārtošanu: "Ticības mācība tagad padota konfesionālai kontrolei, un ar to novērstas tādas lietas, kas notika agrāk, kad ticības mācības stundās mācīja sociālismu vai cita kāda pasaules uzskata mācību. Noteikts arī, ka ticības mācības skolotājiem jābūt pilntiesīgiem attiecīgās konfesijas draudzes locekļiem, novēršot ar to tādas parādības, ka, piemēram, agrāk ticības mācību skolā mācīja bezdievji un izmantoja šīs stundas ticības mācības profanizēšanai."[5]

Klāt nākusi vēl jauna problēma, un tas vairs nav sociālisms, no kā visvairāk jābaidās. Latvijā rodas un ieplūst daudz pseidoreliģisku kustību, kas, ar Dieva vārdiem maskēdamās, jaunajiem cilvēkiem jau pašā dzīves ceļa sākumā pilnīgi sajauc reliģiskos un ētiskos priekšstatus, deformē reliģiskos pārdzīvojumus un traucē katrai reliģijai tik nepieciešamo svētuma izjūtas izkopšanu. Uzmanību saista fakts, ka jaunās reliģiskās kustības (JRK), nespēdamas iekļūt skolās likumīgā ceļā, izmanto neskaidros pārejas laika apstākļus. Kustībai piederošie pedagogi propagandē savas ticības postulātus dažādās citās mācību stundās. Dažas JRK pat guvušas panākumus Latvijas augstskolās, kur tiek sagatavoti skolotāji. Piemēram, nesen Latvijai pārskrējušais "transcendentālās meditācijas" vilnis. Sporta pedagoģijas akadēmijā šādai ietekmei bijis pakļauts pat rektors.[6] Jāsaka, ka JRK pozīcija ir aktīva un konstruktīva, turklāt tās parasti neievēro likumus, bet visiem iespējamiem līdzekļiem cenšas sasniegt rezultātu. Patiesi — vai nav laba doma: ja netiek skolās, jāiekļūst augstskolās, kur sagatavo šo skolu skolotājus, un tad var cerēt savervēt sev sekotājus arī skolās.

Viens no "paaugstināta riska" priekšmetiem varētu būt nepareizi izveidota un nepareizi mācīta *reliģijas vēsture*. (Tas, protams, neattiecas uz korekti un objektīvi pasniegtu reliģijas vēsturi, kas varētu būt fakultatīvs un zināmā mērā pat elitārs mācību priekšmets humanitārajās ģimnāzijās.) Latvijas brīvvalsts skolās reliģijas vēsturi nemācīja, un to var saprast. Šāds priekšmets, ja nav pienācīgi sagatavots, parasti iziet ārpus informatīva priekšmeta ietvariem un kļūst par atklātu vai slēptu ateisma (retāk — kādas vienas reliģijas) propagandu. 1934. gada likumā par tautas izglītību tika noteikts, ka viens no pamatpriekšmetiem ir *ticības mācība* vai *ētikas mācība*,* kas mācāma visās mācību iestādēs. Izņēmuma kārtā to varēja nemācīt tajās mācību iestādēs, kurās audzēkņi tika pieņemti ar pabeigtu vidusskolas izglītību. Kā redzam, izvēles iespēja mācīties ticības mācību vai ētiku pastāvēja jau brīvvalsts laikā, un mūsdienu Latvijā pieņemtās likuma normas attiecībā uz reliģisko un ētisko izglītību būtu jāskata vēsturiskā aspektā, strīdu gadījumā izmantojot salīdzināšanas metodi. Tā laika (1934. g.) likumā par tautas izglītību bija noteikts, ka programmu šiem priekšmetiem izstrādā Izglītības ministrija, vienojoties ar attiecīgās konfesijas garīgo pārvaldi.** Toreizējā likuma pirmā piezīme noteica, ka katra konfesija var prasīt ticības mācības stundu iekārtošanu, ja skolā ir ne mazāk par desmit šās konfesijas skolēnu. Arī šī norma mūslaiku likumdošanā ir ienākusi no brīvvalsts likumdošanas. Ievērības cienīga un pārdomu vērta ir otrā piezīme tā laika izglītības likumā attiecībā uz ticības mācības pasniegšanu un reliģiskajām ceremonijām skolās:

---

* Ieviešot šādu tandēmu — konfesionālā ticības mācība *vai* ētika —, pilnībā tika nodrošināta gan apziņas brīvība, gan ticības mācības autentiskums. Savukārt tādā veidā nodrošinātā padziļinātā ētiskā audzināšana nevis aizkavēja, bet — gluži otrādi — ļoti veicināja dažādām reliģijām piederīgo savstarpējo saprašanos. Tas ir fakts, ko reizēm nespēj saprast šādu izglītību nebaudījušie mūsdienu "kašķīgie" cilvēki. Nāk prātā kāda "Ulmaņa laikus" piedzīvojuša, dziļi ticīga jūdaisma pārstāvja teiktais: "Kaut nedaudz vēl padzīvot tajos vecajos laikos!..."

** Toreiz tas bija pilnīgi iespējams. Vēl vairāk — tas bija visdabiskākais ceļš, kā veidot šādas programmas, jo Izglītības ministrijā strādāja pietiekami daudz reliģijas jomā izglītotu dažādu konfesiju patiesi ticīgi ļaudis.

Ziemsvētku svinības Rīgas Kristīgajā ģimnāzijā

"No ticības mācības un garīgajām ceremonijām atbrīvo tos skolēnus, kas nepieder pie konfesijām, kuru ticības mācību skolā māca. Ja šādu atsvabināto skolā ir ne mazāk kā desmit, tad viņiem ticības mācības vietā ir iekārtojamas ētikas stundas."

1990. gada 11. septembra likumā Par reliģiskajām organizācijām 3. pantā "Izglītība un reliģiskās organizācijas" bija noteikts, ka "ticības mācību var apgūt individuāli vai kopā ar citiem reliģisko organizāciju skolās, svētdienas skolās, pulciņos, vasaras nometnēs, kā arī — pēc brīvprātības principa — ārpusklases nodarbībās valsts un privātajās mācību iestādēs". Šajā likumā bija paredzēts, ka valsts un privāto skolu audzēkņi mācību procesā tiks nodrošināti ar iespēju iepazīties ar dažādu reliģiju saturu, raksturu un vēsturi. Jāatzīmē, ka šāda mācību priekšmeta saturs un programmas jau ir izveidotas ar Izglītības ministrijas Izglītības satura un eksaminācijas centra organizētas speciālas šā priekšmeta satura komisijas atbalstu A. Mūrnieka vadībā. Tā ir *reliģiju vēsture*. Arī attiecīgas mācību grāmatas — tulkojumi un profesora L. Taivana sarakstītā mācību grāmata. Šis priekšmets tomēr ir informatīvs humanitārs priekšmets, un ar to nevar aizstāt audzināšanas priekšmeta tandēmu *kristīgā mācība* vai *ētika*. Protams, mācot reliģiju vēsturi, pasniegšanas veidam jābūt taktiskam, informatīvam un neitrālam ne vien attiecībā uz reliģiskajām konfesijām, bet arī uz ateistisko pasaules uzskatu.

Pašlaik ticības mācības mācīšana skolās ir noteikta reliģisko organizāciju likumā (6. pants). Likumā strikti noteikts, ka kristīgās ticības mācību valsts un pašvaldību skolās var mācīt tikai un vienīgi evaņģēliski luteriskās, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesijas pedagogi. Tas nozīmē, ka attiecīgās konfesijas vadība rekomendē pedagogus, bet Izglītības un zinātnes ministrijas Valsts izglītības inspekcija viņus atestē. Prasības kristīgo pedagogu kvalifikācijai ir noteiktas Izglītības likuma

56. pantā un Izglītības un zinātnes ministrijas 1996. gada 22. aprīļa rīkojumā nr. 178 Par prasībām skolotājiem, pieņemot tos darbā uz noteiktu laiku.

Iepriekšminētā *kristīgās* ticības mācības formulēšana valsts likumā ir likumsakarīga no vēsturisko apstākļu aspekta, taču, manuprāt, vienīgi laika jautājums ir likumā pieminētās kristīgās ticības mācības nosaukuma nomaiņa ar apzīmējumu, kas neakcentētu tikai vienu reliģiju, jo termins "kristīgā ticības mācība" neietver ne jūdaismu, ne islamu. Ceru, ka līdz islama ticības mācības iekļaušanai izglītības likumā vēl tālu. (Tas būtu jādara demokrātijas vārdā, ja pēkšņi strauji pieaugtu islamticīgo skaits mūsu valstī.) Toties jūdaisma reliģijai piederīgie tika iekļauti jau 1937. gada Civillikumā kā konfesija, kurai valsts uztic laulību noslēgšanu. Pašlaik labs risinājums, šķiet, varētu būt īpaši likumi, kas attiektos uz atsevišķām konfesijām. Šajos likumos varētu iekļaut norādi uz katrai konfesijai piešķirtajām (vai arī nepiešķirtajām) tiesībām mācīt savu ticības mācību valsts skolās. Šādos īpašos likumos varētu arī precīzi dot katras atsevišķās reliģijas mācības nosaukumu. Iespējams, tā būtu labāk nekā vispārīgajā Reliģisko organizāciju likumā censties atrast visām reliģijām un konfesijām kādu vienu noteiktu apzīmējumu.

Kā vispārīgā likumā nosaukt šo ticības mācību — tas ir atsevišķs jautājums. Varbūt vienkārši — *konfesionālā ticības mācība*. Nosaukumam *reliģijas mācība* diemžēl pašlaik vēl ir "slikta piegarša", jo tieši ar šādu nosaukumu Latvijā (un ne tikai) ienāk dažādi ateistisku un subjektīvi veidotu mācību varianti, kā arī *New Age* stilā sacerēti dažādu reliģisko strāvojumu sakausējumi okultā misticisma garā. Tāpēc arī Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis 1999. gada martā Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai piedāvāja papildināt Administratīvo sodu likuma projektu ar jaunu — 50.[1] pantu "Par likumā noteiktās kristīgās ticības mācības kārtības pārkāpšanu valsts un pašvaldību skolās", kurā būtu teikts, ka par šādu pārkāpumu "skolu vadītājiem uzliek naudas sodu līdz Ls 100". Piedāvātās normas pamatideja ir nepieļaut to konfesiju ienākšanu skolās, kam tas nav atļauts ar likumu. [7]

Šis likumprojekts 1999. gada 21. aprīlī tika apspriests Tradicionālo konfesiju konsultatīvās padomes sēdē. Katoļu arhibīskaps J. Pujats pamatoti atzīmēja arī vājās vietas šādā pieejā, norādot, ka galvenās problēmas radīsies nevis saistībā ar Reliģisko organizāciju likuma pārkāpumiem (likums nosaka to konfesiju loku, kuras var skolās mācīt savu ticības mācību), bet gan tad, kad kāds skolotājs no "atzītajām" konfesijām nebūs izpildījis visus izglītības likumā paredzētos nosacījumus (piemēram, nebūs ieguvis skolotāja atestāciju). Kaut arī šādi gadījumi noteikti būs un tie varbūt būs pat biežāki un reizēm arī sarežģītāki nekā minētais pārkāpums, uzskatu, ka ir vērts noteikt atsevišķu administratīvu sodu par Reliģisko organizāciju likumā neparedzēto konfesiju vai jauno reliģisko kustību iesaistīšanu mācību procesā skolā. Un ne tikai tāpēc, ka tas ir lielāks pārkāpums. Ar piedāvāto papildinājumu Administratīvo sodu likumā var nodrošināt labu, juridiski precīzu kontroles mehānismu. Administratīvo sodu likuma pielietojuma pārsūdzības mehānisms nodrošina un garantē tiesisko principu — sodam jābūt ekvivalentam pārkāpumam.

Tātad valstij labāk ir slēgt atsevišķus līgumus ar atsevišķām konfesijām un rakstīt šīm konfesijām speciālus likumus. Katrā ziņā tā būtu labāk nekā vispārīgajā likumā minēt atsevišķas konfesijas. Šāda uzskata pareizību var viegli pierādīt. Tiklīdz Saeima

sāk apspriest Reliģisko organizāciju likuma pantu par izglītību, vienmēr sākas asa diskusija, ko nekādi nevar atrisināt ar kompromisu. Skolās gribētu mācīt dievturi, metodisti, adventisti, Vasarsvētku draudzes un vēl daudzi citi. Speciālo likumu pieņemšanas gaitā ar atsevišķām konfesijām šāda polemika atkristu. Ja kādam būtu iebildes pret konkrēto konfesiju, viņš varētu tās pamatot speciālā līguma apspriešanas gaitā. Vispārējā diskusijā vispārēja likuma ietvaros apspriest atsevišķu konfesiju tiesības mācīt (vai ne) savu ticības mācību skolā pašlaik nepavisam nav viegli, tas vienmēr draud ar visai pamatīgu "netīrās veļas mazgāšanu". Lai gan — nemaz nebūtu slikti, ja augstākais likumdevējs — tautas vēlētā Saeima — spētu vienkārši un pašsaprotami iestāties par Latvijai tradicionālās kultūrvides saglabāšanu, atbalstot tieši tradicionālās konfesijas. Bet tā jau ir saruna par vēlētāju un ievēlēto deputātu politisko un morālo briedumu un arī par kultūrvēsturisko zināšanu pilnvērtīgu atjaunošanu mūsu izglītības sistēmā, lai nākamie deputāti spētu kompetenti spriest par šiem jautājumiem.

Katrai konfesijai atsevišķi tās ietvaros vienotas kristīgās ticības mācības programmas izstrādā pašas konfesijas un iesniedz apstiprināšanai Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības satura un eksaminācijas centrā. Īpaša kārtība ir noteikta Latvijā dzīvojošo minoritāšu skolām, kas atrodas valsts un pašvaldību pārziņā. Šajās skolās Izglītības un zinātnes ministrijas noteiktajā kārtībā var mācīt attiecīgajai nacionālajai minoritātei raksturīgo ticības mācību. Ebreji, kuru reliģija nav minēta Reliģisko organizāciju likuma 6. panta uzskaitījumā, tā arī māca savus bērnus. Lielākā ebreju skola atrodas bijušā ebreju geto vietā Rīgā, Sadovņikova ielā. Skolu sponsorē ASV ebreju kopiena un organizācija *Habad Ļubavič*, kas reģistrēta Latvijā kā ebreju Rīgas draudzes reliģiskā iestāde. Pārējām reliģiskajām organizācijām, kas uztraucas par to, ka tām ar likumu nav dotas tiesības mācīt savu ticības mācību skolā, var ieteikt tikai vienu: kļūstiet par stipru konfesiju, tik stipru, ka jūsu viedokli respektēs Saeima, un likumu pieņemšanas procedūras kārtībā veiciniet grozījumu pieņemšanu Reliģisko organizāciju likumā, papildinot 6. pantu ar savas konfesijas nosaukumu.

Arī tām konfesijām, kuras likumīgi drīkst mācīt savas konfesijas ticības mācību skolās, reizēm jāpārvar lielas grūtības, lai varētu īstenot šīs likumīgās tiesības. Bijušās ateisma teritorijas mācību iestādēs reliģija iespiežas ar lielām pūlēm. Daudz oponentu ir tieši pedagogu aprindās. Tas galvenokārt notiek viņu nepietiekamās humanitārās izglītības dēļ. Daudz ir arī formālu protestu. Viens no tādiem *pret* argumentiem ir uzskats, ka speciālistus, kas piesakās par ticības mācības skolotājiem, ir grūti kontrolēt.

1996./1997. mācību gadā ticības mācību mācīja tikai 202 skolās; 39 no 376 vidusskolām skolēni kā izvēles priekšmetu varēja apgūt reliģijas vēsturi.[8] 1997./1998. mācību gadā ticības mācību apguva 194 skolās. Fakultatīvi ticības mācību apguva 13 766 skolēni. Visvairāk šo priekšmetu mācījās bērni no 1. līdz 4. klasei. Ticības mācību mācīja tradicionālo reliģisko konfesiju garīdznieki un skolotāji.[9] Katrā ziņā, vērtējot pieņemtā likuma Par reliģiskajām organizācijām un to apvienībām nostiprināšanos izglītības sistēmā, derētu būt uzmanīgiem. Kad runa ir par laba likuma iedzīvināšanu sarežģītos apstākļos, nevajadzētu pārsteigties ar ātriem secinājumiem.

Pašlaik Latvijas lielākajām tradicionālajām konfesijām ir tiesības likumā paredzētajā kārtībā mācīt skolās savas konfesijas ticības mācību. Cik viegli vai grūti notiek šajā likumā noteiktās kārtības ieviešana praksē?

1998. gadā no valsts budžeta ticības mācības un ētikas mācīšanai skolās tika piešķirti Ls 100 000. Lai lemtu par visiem aktuālajiem un strīdīgajiem jautājumiem attiecībā uz reliģijas mācību skolā, ar Izglītības un zinātnes ministrijas rīkojumu un tiešu iniciatīvu tika izveidota speciāla Reliģiskās izglītības konsultatīvā padome, kurā apspriež un izlemj galvenokārt finansiāla rakstura jautājumus. Saskaņā ar šīs padomes lēmumu Ls 13 126 tika izlietoti mācību grāmatu iegādei, Ls 12 400 — līgumiem ar organizācijām par mācību grāmatu izveidi, Ls 3012 — starptautiskas konferences "Kristīgās mācības un ētikas vieta skolā" organizēšanai, Ls 5250 — pieredzes apmaiņas braucienam uz Zviedriju.[10] Nauda tika it kā veiksmīgi sadalīta, bet domstarpības par ticības mācības priekšmeta mācīšanu skolās līdz ar to arī sākās, turklāt asa strīda veidā. *Reliģiskās izglītības konsultatīvā padome, kas galvenokārt tika izveidota Ls 100 000 taisnīgai sadalei starp konfesijām, sāka apspriest arī pašu ticības mācības priekšmetu. Komisija uzskatīja, ka skolās nepieciešama tāda reliģiskā izglītība, kas aptvertu visus skolēnus un nedalītu viņus pēc konfesionālās piederības.* Presē parādījās informācija, ka "pēdējā laikā arvien lielāka skolotāju, skolēnu un vecāku daļa sliecoties piekrist viedoklim, ka skolās ticības mācības vietā vairāk nepieciešama kristīgā, proti, starpkonfesionālā mācība"[11].

Laikraksta "Neatkarīgā Rīta Avīze" 1999. gada 17. marta numurā žurnāliste Ilze Blūzma publicēja rakstu "Skolēnus maz interesē reliģija". Rakstā ir informācija par Izglītības un zinātnes ministrijas veikto pētījumu, kas liecina, ka skolēnu skaits, kas mācās konfesionālu ticības mācību, ir samazinājies. Lielā mērā tam par pamatu varēja būt ministrijas un konfesiju strīds par to, kādai jābūt reliģiskajai izglītībai.

Pašlaik ir cita situācija. Kā jau vairākkārt minēts, Latvijas Satversmes 8. sadaļā (par cilvēktiesībām) ir deklarēts Baznīcas un valsts nošķirtības princips. Tieši pret šo principu 6. Saeimas laikā asi iebilda kristīgo demokrātu deputāts Andrejs Naglis un "Tautas kustības" Latvijai"" deputāts Kārlis Čerāns. 7. Saeimas deputāti šo principu iekļāva Satversmē. Kaut arī es personiski atbalstu konfesionālo ticības mācību, uzskatu, ka, to ieviešot skolu pamatprogrammās, Latvija nonāktu pretrunā pati ar savu Konstitūciju. Šāda situācija ir izveidojusies pēc konstitucionālā principa par valsts un Baznīcas nošķirtības pieņemšanas.

Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) ir paudusi uzskatu, ka apstākļos, kad IZM izveidojusi kristīgās mācības programmu, kas abstrahējas no jebkādas konkrētas konfesijas mācības, neesot nekādu pretrunu. Šo uzskatu aizstāvēja toreizējais izglītības un zinātnes ministrs Jānis Gaigals, kurš 1998. gada 8. oktobrī preses konferencē teica, ka negribot nevienai pusei kaut ko aizliegt. Tas, ko skolēni vēloties, viņiem arī esot jāmāca — vai nu tā būtu konfesionāla vai starpkonfesionāla mācība, vai arī ētika. *Fakultatīvi varot būt iespējama arī kristīgās ticības mācība.*

Starp citu, Lietuvā konfesionālās izglītības jautājumu pašlaik caurskata Konstitucionālajā tiesā — tieši sakarā ar iespējamo valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkā-

pumu. Viļņas bīskaps metropolīts Audris Bačkis, runājot par iespējamo negatīvo tiesas lēmumu, saka: "Ja ticības mācība tiktu izņemta no valsts skolu programmām, tad to varētu skolās mācīt stundu pirms vai pēc citām stundām." [12] Jāatzīmē gan, ka tādā monokonfesionālā valstī kā Lietuva šis fakts neradīs lielas grūtības ticīgajiem cilvēkiem pilnvērtīgi atgriezties sabiedrības dzīvē, vismaz ne tik lielas kā pie mums.

Izglītības un zinātnes ministrijas Reliģiskās izglītības konsultatīvā padome, ar ieganstu sakārtot pašu likumdošanu, piedāvāja jaunajā Izglītības likumā šādu panta "Izglītība un reliģija" redakciju: "(1) Izglītības sistēma ir atdalīta no reliģiskajām organizācijām. (2) Izglītības sistēma nodrošina apziņas brīvību un iespējas iegūt zināšanas par kristietību un citu reliģiju nozīmi personības tapšanā un cilvēces vēsturē, kultūrā un ētikā." Laikraksts "Diena" publicēja konfesionālās ticības mācības oponentu atklāto vēstuli Valsts prezidentam, Ministru prezidentam un Saeimas deputātiem, kurā tika pausts viedoklis, ka Latvijas valstij nepieciešama tāda reliģiskā izglītība, kas aptvertu visus skolēnus un nedalītu viņus pēc konfesionālās piederības.[13] Atklātās vēstules autori bija sabiedrībā pazīstami cilvēki, piemēram, V. Volgemute, J. Cālītis, D. Kinstlere, B. Pētersone, V. Tēraudkalns un citi. Kā argumentus viņi minēja:

— konfesionālā ticības mācība 1997./1998. mācību gadā aptvēra tikai 4% skolēnu;

— ekumeniskās reliģijas mācības ieviešana, atsakoties no konfesionālās kristīgās ticības mācības, ir saskaņā ar teoloģisko nostādni par kristietību kā atvērtu kopību, kura sevi piesaka pasaulei ar pārliecības spēku, *nevis ar likuma nodrošinātu privilēģiju palīdzību* (vēstules autoru izcēlums)

— mūsdienu multikulturālajā sabiedrībā lielākā daļa cilvēku saskaras ar visdažādākajiem pasaules redzējumiem, tāpēc ir jāprot orientēties uzskatu daudzveidībā;

— skola nedrīkst pārvērsties par konfesiju konkurences lauku;

— baznīca, konkrēti, draudžu svētdienas skolas, ir tā vide, kurā bērni vislabāk var ieaugt savas konfesijas kristietībā.

Jāatzīmē, ka Reliģiskās izglītības konsultatīvā padome nemaz tik vienprātīga nebija, jo, piemēram, Anita Kalniņa, kas ir viena no šās padomes loceklēm, uzskatīja, ka "cilvēkiem, kas aiz savu konfesijas vadītāju muguras mēģina provocēt Saeimas deputātus uz neapdomīgu soli, vajadzētu Dieva un sirdsapziņas priekšā izvērtēt savu rīcību un vispirms nodibināt kontaktu ar savas konfesijas vadību".[14]

Pēc vēstules saņemšanas Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats konstatēja, ka Izglītības un zinātnes ministrijas kurss arvien vairāk sāk nošķirties no Baznīcas centieniem šajā jomā. Arhibīskaps vēstules autoru piedāvāto reliģijas mācību, ko ieteiktu valsts, uzskata par rupju valsts un Baznīcas nošķirtības pamatprincipa pārkāpumu.

J. Pujats savas konfesijas laikrakstā "Solis" raksta: "Šobrīd jārunā par vēl kādu bīstamu tendenci, ko pauž minētās vēstules autori. Būtībā viņi piedāvājas paši izveidot tā saucamo ekumenisko reliģijas mācību. Man gribas teikt: šai ziņā gan der atcerēties konstitucionālo likumu par valsts atdalītību no Baznīcas. Tad lai arī neiejaucas Baznīcas iekšējās lietās! Pašreiz viņi šādiem diezgan skaļiem vārdiem piedāvā tā saucamo ekumenisko reliģijas mācību, kas aptvertu visus skolēnu un tiktu "pieteikta pasaulei ar pārliecības spēku". Tas stipri atgādina padomju laikā kultivēto ticību vienai partijai. Kā tad viņi ir iecerējuši

iedabūt visus bērnus savā pieteiktajā mācībā? Tā būs vienkārši sirdsapziņas laušana bērniem. Baznīca ar visu atbildību paziņo, ka, ja reliģiskās izglītības lietas šādi virzīsies tālāk, tad Baznīca ieteiks gan skolotājiem, gan skolēniem un skolēnu vecākiem atturēties no šādas "valsts reliģijas". Ja jau Izglītības ministrija ierosina nošķirt Baznīcu no ticības mācības, tas nozīmē, ka viņi plāno paši saviem spēkiem tikt galā ar ticības mācību. Tātad notiek tieša iejaukšanās Baznīcas lietās. (..) Pārmetums konfesijām par konkurenci neatbilst faktiskajam stāvoklim. Starp lielākajām konfesijām jau kopš pirmskara laikiem nav nekādas polemikas. Arī tagad mēs turamies kopējā pozīcijā."[15]

Atbildes vēstulē, ko parakstījuši un Saeimas deputātiem nosūtījuši četru lielāko konfesiju — katoļu, luterāņu, vecticībnieku un pareizticīgo vadītāji (baptisti to nav parakstījuši, jo atbalsta IZM pozīciju, bet jūdaisti neiejaucās šai kristiešu strīdā), sacīts:

1) katras konfesijas viedokli arī izglītības jomā pārstāv tikai attiecīgās konfesijas likumīgā vadība;

2) šeit parakstījušies konfesiju vadītāji nav nevienu pilnvarojuši iesniegt Saeimā pretējus priekšlikumus reliģiskās izglītības jautājumā;

3) runas par starpkonfesionālu "kristīgo mācību" ir bez pamata, jo vienošanās šai jautājumā starp konfesijām nepastāv.[16]

Tiešām, runājot par pilnvarojumu, jāatzīst, ka konsultatīvā padome izveidota kā Izglītības un zinātnes ministrijas struktūrvienības daļa pēc ministra J. Gaigala rīkojuma (līdzīgi kā Tieslietu ministrijas sistēmā, veidojot konsultatīvās padomes) un tai ir tikai konsultatīvs raksturs. Tās galvenais uzdevums ir izstrādāt priekšlikumus, nevis pieņemt lēmumus. *Tomēr šajā gadījumā naudas sadales jomā konsultatīvais ieteikums nekavējoties pārtapa lēmumā.* Padomes vadītājs G. Vasiļevskis (ar aizvainojuma intonāciju) izteica domu, ka četras konfesijas apvienojās uzskatā, ka paliek katra par sevi.[17]

Papildus vēl var minēt Latvijas Valsts cilvēktiesību biroja viedokli. Biroja biļetenā "Aktuālais cilvēktiesību jomā" 1998. gada oktobra/decembra izdevumā rakstīts: "Pieņemot izglītības likumu, kristīgā ticības mācība acīmredzot tiks mācīta tajās skolās, kur par šo priekšmetu ir vismaz desmit interesenti un kur skolai ir pieejams attiecīgās konfesijas pedagogs (tātad — gadījumā, ja interesenti un pedagogs ir no tās paša konfesijas). Vēlreiz atceroties Latvijas neviendabīgo situāciju reliģisko konfesiju izplatības ziņā (ārpus Latgales), skolu skaits, kas atbilst šīm pazīmēm, īpaši nepieaugs. Jau pieminētā skolu autonomija dažādu mācību programmu izstrādāšanā un pasniegšanā tomēr garantē reliģiskās izglītības kvalitātes dažādību — vai nu veidojot skolas ar padziļinātu humanitāro ievirzi, vai arī vienkārši nodrošinot saviem audzēkņiem kvalitatīvu izglītību, to skaitā — par pasaules reliģijām. Šādus mācību priekšmetus skolas var mācīt savu autonomo programmu ietvaros. Formāli ar šādu atrunu skolu audzēkņiem tiek saglabāta iespēja izvēlēties apgūt zināšanas par pasaules reliģijām vai konfesionālu ticības mācību, vienkārši izvēloties atbilstošu skolu."

Tādu uzskatu pauda Valsts cilvēktiesību birojs.

Kas tad īsti bija noticis? Protams, Baznīca aizstāvēja savas tiesības uz valsts neiejaukšanos tās lietās. IZM projekts netika pieņemts. Arī deputāti savā balsojumā noraidīja IZM iesniegto likumprojektu, kurā bija paredzēts padomju laika ateismam raksturīgā stilā šķirt izglītības iestādes no Baznīcas. Netika atbalstīts arī ierosinājums, ka "izglītības

sistēma nodrošina iespējas gūt zināšanas gan par kristietību, gan par citām reliģijām un ētiku" [18].

Taču nekas vēl nav beidzies, drīzāk tikai iesācies, un, kā izteicās 6. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētājs Tautas partijas deputāts D. Ābiķis: "Jautājums par visu skolēnu iespējām apgūt zināšanas par kristietību nepārprotami tuvākajā nākotnē ir jāatrisina, jo esam taču kristīga valsts, un bez tam — ne jau visi vēlas apgūt tradicionālo konfesiju ticības mācību. Tomēr Saeima, manuprāt, pieņemot Izglītības likumu, rīkojās pareizi, uz laiku atliekot jautājuma izšķiršanu, jo, iepriekš nesagatavojot labvēlīgu augsni savstarpējai izpratnei un radot konfrontāciju starp valsts institūcijām un Baznīcu, situācija tikai pasliktinātos."[19]

Jāatzīmē, ka strīdā kā arguments netika izmantots vienīgi pretēju viedokļu pretnostatījums. Baznīcas oponenti savu pozīciju pamatoja arī ar pragmatiskiem apsvērumiem.

Piemēram, IZM Vispārējās izglītības departamenta Integrācijas nodaļas vadītāja Baiba Kinstlere norādīja: "Reliģisko organizāciju likums paredz skolās konfesionālas ticības mācību, pieļaujot, ka vienas klases bērnus var iedalīt katoļos, luterāņos, pareizticīgajos, vecticībniekos, baptistos un vēl šīm konfesijām nepiederošajos, kuri mācīsies ētiku. Novedot iespējamo situāciju līdz absurdam, var tikai modelēt, kāda situācija var izveidoties. Ja skolā ir nepieciešami vismaz 10 kādas konfesijas bērni, tad uz klasi ar 30 skolēniem nepieciešams vismaz trīskāršs finansējums. Ja šos bērnus salasa no dažādām klasēm, pārējiem jāmāca ētika. Matemātiķi varēs izskaitļot, ka patlaban ir runa par dārgāko priekšmetu skolā(..)."[20]

Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags atzina, ka komplicēta situācija ir lielajās Rīgas skolās, kur konfesionālās ticības mācības mācīšanai būtu nepieciešami vairāki skolotāji vienā skolā, un finansiāli tā būtu grūti atrisināma problēma. Luterāņu arhibīskaps pieļāva, ka strīds no IZM puses sācies tieši tāpēc, nevis konfesiju baiļu dēļ kaut ko zaudēt. Galvenokārt tie esot ar naudu saistītie jautājumi, jo lielajās skolās konfesionālai ticības mācībai vajadzētu vairāk skolotāju un attiecīgi vairāk naudas.[21]

Katoļu arhibīskaps J. Pujats savukārt pauda savas Baznīcas pozīciju, ka varētu piekrist visu konfesiju ticības mācības normēt kā vienu slodzi un dalīt to uz visiem šās mācības skolotājiem, kuri faktiski būtu iesaistīti attiecīgās klases mācību procesā; vai, īpaši spiedīgos apstākļos, uzskatīt par vienu veselu slodzi visu tandēmu *konfesionālā ticības mācība* vai *ētika*. Taču *nekādā gadījumā nedrīkstētu pieļaut ticības mācības satura profanizāciju naudas trūkuma dēļ.*

Luterāņi uzskata, ka patiesībā konflikts bijis pārspīlēts, jo konfesionālā ticības mācība pēc satura neatšķiroties no vispārīgās kristīgās ticības mācības. Galvenais, ka mācību programmām un priekšmeta mācīšanai jābūt saistītai ar Baznīcu, jo Baznīca esot tā, kas izveido mācību programmu saturu un sagatavo skolotājus. Arhibīskaps J. Vanags uzskata, ka, ja šo mācību atraus no Baznīcas, tā pārvērtīsies par materiālistisku, ateistisku mācību, un Baznīca ir gatava pret to cīnīties.[22] *Luterāņi ne tik ļoti bija uztraukti par konfesionālas mācības idejas noraidīšanu kā par mēģinājumu izolēt Baznīcu no kristīgās mācības satura veidošanas un pasniegšanas procesa.* Luterāņu vadība pauda uzskatu, ka Baznīca var būt spiesta aicināt atturēties no piedalīšanās mācībstundās, kurās profāni tiek

analizēta kristiešu reliģiskā pārliecība. Nevēlēšanos runāt ar Baznīcu kristīgās izglītības jautājumos arhibīskaps J. Vanags atzīst par nopietnu valsts kļūdu, kas radījusi apjukumu, haosu un pilnīgi nevajadzīgu spriedzi. Vēl lielāku kļūdu izdarītu Saeimas deputāti, nostiprinādami šo spriedzi ar nepārdomātu likuma normu pieņemšanu, tā izraisot nopietnu valsts un Baznīcas konfrontāciju.[23]

Dažādās valstīs ir atšķirīga pieredze, kā veidot valsts izglītības sistēmas un Baznīcas attiecības reliģiskās izglītības jomā.

Igaunijā ne mazāk par piecpadsmit bērniem var pieprasīt savas konfesijas ticības mācību skolā, bet Vācijā ir 700 000 islamticīgo skolēnu, kuri, par spīti citai reliģiskajai piederībai, obligāti apgūst kristīgās ticības mācību, kas saucas *kristietības pamati*. [24]

Norvēģijā kopš 1969. gada skolās māca mācību priekšmetu "zināšanas par kristietību", kas pēc satura nav konfesionāls, bet tiesības to mācīt ir vienīgi luterāņu konfesijai piederīgajiem pedagogiem.[25]

ASV tiesu precedenti stingri ierobežo Baznīcas tiesības uz reliģiskās izglītības programmu kontroli.[26] Tomēr — vai tas ir labākais piemērs Latvijai? Lai atceramies kaut vai to, cik ļoti daudz reliģiju, konfesiju, denomināciju un sektu aktīvi un pat pārāk aktīvi darbojas ASV, valstī, kura, šķiet, ir spējusi sakausēt vienā nācijā tik daudz un dažādu tautību pārstāvju, bet kuras pamatiedzīvotāju likteni pat latvieši neapskaustu. Varbūt gudrāk ir ņemt vērā savu pieredzi un — plašākā kultūrvēsturiskā un politiskā kontekstā — Eiropas pieredzi?

Starp citu, Latvijas brīvvalsts laikā arī negāja viegli šajos jautājumos. To redzam no latviešu filozofa un pedagoga J. Studenta 1933. gadā izdotās grāmatas "Vispārīgā paidagoģija", kur rakstīts, ka "skolas prasības dažkārt saduras ar Baznīcas prasībām un arī valstij rodas konflikti ar Baznīcu". J. Students to izskaidro ar faktu, ka Baznīca negribot atsacīties no formām, ko tai diktējusi dogma. "Vēstures gaita un visa dzīve attīstās un veidojas, Baznīca tik grib palikt, kāda bijusi. Te ir atslēga, aiz kuras slēpjas domstarpību iespējamība. Dzīves straujums, dzīves liberālisms, ja tā varētu izteikties, un Baznīcas konservatīvisms, tie ir tie apstākļi, kas uztur vēsumu starp Baznīcu un teoloģiju, no vienas puses, un valsti un paidagoģiju, no otras puses."[27]

Tomēr derētu ņemt vērā, ka mūsdienās pedagoģijas un psiholoģijas atziņas ir diezgan pilnīgi iekļautas gan citu valstu, gan arī Latvijas lielo konfesiju pedagoģiskajā praksē, un tas atspoguļojas arī konfesiju izdotajās mācību grāmatās.

Kad esam aplūkojuši apstākļus Latvijā saistībā ar reliģisko izglītību, apskatīsim, kāda tā ir Eiropas Savienībā (ES) un citās attīstītajās kapitālistiskajās valstīs, kā arī bijušajās sociālistiskajās valstīs, paturot vērā, ka Latvija ir izvēlējusies virzību uz integrāciju mūsdienu Eiropā.*

Pamatizglītības un vidējās izglītības jomā lielākajā daļā Eiropas valstu darbojas publiskās (valsts un pašvaldību) skolas un privātskolas. Privātās skolas var būt nacionālo

---

* Ņemot vērā, ka dokumentus par reliģisko izglītību ārvalstīs izsniedz tās pašas reliģiskās organizācijas, kas ieinteresētas maksimāli izplatīt savu ietekmi jaunā teritorijā (arī Latvijā), jebkurus ārvalstīs izsniegtos izglītības dokumentus, ko Latvijas valsts institūcijām iesniedz reliģiskās organizācijas, nepieciešams likumā noteiktajā kārtībā pārbaudīt un nostrificēt (atzīt par derīgiem) attiecīgajās Latvijas izglītības un zinātnes iestādēs. [28]

minoritāšu skolas ar attiecīgu reliģisku ievirzi, un tādas likums atļauj veidot arī Latvijā. Visās ES valstīs ir vai nu ar valsts likumu atzītas tradicionālās konfesijas, vai "atzītās konfesijas", kam ir tiesības veidot šādas privātās skolas. Dažās valstīs, piemēram, Grieķijā un Spānijā, ir liela atšķirība valsts attieksmē pret reliģiskajām minoritātēm un pret tradicionālajām konfesijām, kurām ar valsti ir noslēgts speciāls līgums vai kuru statuss ir nostiprināts ar likumu. Reliģiskās minoritātes savu ticības mācību bērniem māca svētdienas skolās. ES valstīs atzītās vai tradicionālās konfesijas faktiski ir tās pašas, kas minētas Latvijas Civillikuma 51. pantā: katoļi, protestanti (luterāņi, baptisti un metodisti), jūdaisti un pareizticīgie (ortodoksāļi).

Vecticībnieki ir izņēmums šajā likumsakarībā. Šī konfesija, pat ja tā ir reģistrējusies kādā no ES valstīm, ir tik niecīga minoritāte, ka tai parasti nav tiesību mācīt savu ticības mācību skolās. Baltijas valstīs, Ukrainā, Polijā un Baltkrievijā ir citādi, jo šajā reģionā vecticībnieku ir daudz.

Pie protestantiem var pieskaitīt arī metodistus, adventistus un daudzas citas protestantiskas ievirzes konfesijas. Eiropā protestanti parasti ir apvienojušies apvienībās, lai varētu sekmīgāk sadarboties ar valsti un piedalīties sev svarīgu lēmumu pieņemšanā. Latvijā, pat ja protestanti vēlētos, viņi to nevarētu izdarīt, jo saskaņā ar likumu Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām reliģiskas organizācijas nav tiesīgas veidot sabiedriskas organizācijas.

Konfesijas statuss nereti mainās atkarībā no valsts, kurā tā darbojas. Anglijā, piemēram, anglikāņu Baznīca (protestantu modifikācija) ir valsts Baznīca, bet Čehijā sava mazā skaita dēļ (daži simti biedru) anglikāņi nevar reģistrēties pat kā reliģiska organizācija. Zviedrijā valsts Baznīca ir luterāņu, bet citās valstīs tā ir tikai "atzītā" konfesija. ES valstīs līdz 12 (vai 14) gadu vecumam par bērnu reliģisko izglītību lemj vecāki, bet vēlāk pusaudžiem jau pašiem ir tiesības izvēlēties konfesiju.

Sniegšu īsu pārskatu, secinājumus atstājot lasītāja ziņā.[29]

Vācijā konfesijām ir tiesības veidot privātskolas, kuru statuss pielīdzināms valsts vai pašvaldību skolu statusam. Pārsvarā tās ir luterāņu un katoļu privātskolas. Lai Vācijā kļūtu par "atzītu reliģiju", jāizpilda daudz priekšnoteikumu, un sektas tos nevar veikt. Vācijas skolās ticības mācības mācīšanu finansē valsts.

Anglijā no 1870. gada valsts jeb publiskajās skolās māca nekonfesionālo reliģisko mācību, balstītu uz katehismu, kas pieņemts par standartu. Skolotājus sagatavo anglikāņu Baznīcas augstskolas.

Dānijas skolās, līdzīgi kā Anglijā, tiek mācīts valsts obligātās izglītības sistēmā iekļauts "reliģisko zināšanu" priekšmets, un šā priekšmeta skolotājus sagatavo divas tradicionālās Baznīcas: Dāņu nacionālā Baznīca un luterāņu Baznīca. Priekšmeta mērķis ir iemācīt bērniem kristietības pamatus, balstoties uz Bībeli.

Zviedrijas publiskajās skolās obligāts mācību priekšmets ir "vispārējā reliģijas vēsture". Kristīgās mācības mācīšanā tiek deklarēta nekonfesionāla pieeja, bet skolotāji pārsvarā tiek sagatavoti Zviedrijas Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā.

Somijā situācija ir tāda kā pašreiz Latvijā — tur skolās tiek mācīta valsts finansēta konfesionālā ticības mācība.

Portugālē publiskajās (valsts) skolās izveidotas reliģiskās klases ar konfesionālu

ticības mācību, ja vismaz desmit bērnu vecāki izteikuši šādu vēlmi. Šā priekšmeta mācīšanu finansē valsts. Atzītās reliģijas Portugālē ir protestanti un katoļi. Pārējie ticības mācību mācās vai nu privātajās, vai svētdienas skolās.

Grieķijā pamatskolās un arī vidusskolās māca ortodoksālās Baznīcas ticības mācību, ko finansē valsts. Pamatskolās to māca skolotāji, bet vidusskolās — ortodoksālās Baznīcas Teoloģijas fakultātes absolventi. Viņi tiek uzskatīti par kalpotājiem un algu saņem no valsts. Bērniem, kuri nepieder pie ortodoksālās Baznīcas, ticības mācība nav obligāts mācību priekšmets. Reliģiskajām minoritātēm ir savas privātās skolas, kur tās brīvi var mācīt savu ticības mācību. Grieķija no valsts kases apmaksā pat musulmaņu minoritātes privātās pamatskolas, kā arī Islama akadēmiju, kurā sagatavo šās konfesijas ticības mācības skolotājus. Tomēr līdz astoņdesmito gadu vidum šajā valstī bija spēkā obligāts noteikums, ka arī citu priekšmetu pamatskolu un vidusskolu skolotājiem ir jābūt ortodoksālās ticības sekotājiem.

Īrijā pamatskolu reliģiskā izglītība ir katoliska un to finansē valsts, bet vidusskolās ticības mācība ir izvēles priekšmets un to māca katoļi, protestanti un jūdaisti.

Itālijā 90% bērnu mācās katoļu privātskolās, kas tiek finansētas no valsts budžeta. Mācība, protams, konfesionāla. Reliģiskajām minoritātēm ir tiesības veidot savas konfesijas privātskolas, un dažas šo konfesiju skolas finansē valsts.

Luksemburgā skolās ticības mācības priekšmeta nav, bet ir iespējams mācīties privātskolās ar reliģisku ievirzi.

Nīderlandes skolās tiek mācīta reliģijas vēsture. Šajā priekšmetā netiek dota priekšroka nevienai reliģijai, bet māca dažādu reliģiju izcelsmes iemeslus, mācību principus un darbības izpausmes. Konfesionālās mācības mācīšana Nīderlandē būtu antikonstitucionāla valsts un Baznīcas nošķirtības principa dēļ. (Vēlreiz atgādinu, ka arī Latvijas Konstitūcijā ir akceptēts šāds princips.)

Austrijā publiskajās (valsts) skolās atzītās konfesijas — katoļi, protestanti, jūdaisti ir tiesīgi veidot ticības mācības klases.

Izraēlā visos valsts skolas līmeņos obligāta ir jūdaisma mācība. Citu konfesiju mācības tur ir aizliegtas.

Amerikas Savienotajās Valstīs strikti tiek ievērots valsts un Baznīcas nošķirtības princips un skolās ticības mācību nemāca. To var apgūt svētdienas skolās.

Japānā ticības mācība nav atsevišķs priekšmets, bet bērnu reliģisko attīstību veicina ar citu mācību priekšmetu palīdzību.

Arābu valstīs — Sudānā, Saūda Arābijā, Irākā, Tunisijā, Alžīrā, Ēģiptē un citās arābu valstu skolās obligāts priekšmets ir islama mācība. Citu konfesiju mācības ir aizliegtas un dažās arābu valstīs par to draud pat nāvessods. Musulmaņi uzskata, ka aģitēt musulmani mainīt ticību nozīmē to pašu ko aicināt graut islamiskās valsts pamatus.

Latīņamerikas valstīs (Čīle, Bolīvija u. c.) obligāta ir katoļu konfesijas ticības mācība. Citas reliģijas savu ticību bērniem var mācīt svētdienas skolās.

Krievijas skolās nav izveidots ticības mācības priekšmets, bet jāatzīmē, ka valsts likumdošanā ir akceptēta iespēja atsevišķos Krievijas novados finansēt šāda priekšmeta mācīšanu no attiecīgās pašvaldības kases.

Lietuvā par tradicionālām atzītas deviņas konfesijas: Romas katoļi, grieķu katoļi,

luterāņi, reformatori, pareizticīgie, vecticībnieki, jūdaisti un divi musulmaņu novirzieni — sunnīti un karaīmi. Saskaņā ar likumu Lietuvā valsts skolās ticības mācība ir konfesionāla un to var mācīt tradicionālās un citas atzītās reliģiskās konfesijas ar noteikumu, ka apmācību programma ir apstiprināta Lietuvas Izglītības un zinātnes ministrijā un ministrijai pierādītas skolotāju zināšanas šajā priekšmetā, kā arī pedagoģiskā izglītība. Skolotājs drīkst mācīt ticības mācību vienīgi ar attiecīgās konfesijas piekrišanu.

Igaunijā nav konfesionālās mācības, bet skolās tiek mācīta reliģijas vēsture.

Acīmredzot Anglijā arī ir problēmas ar tā saukto nekonfesionālo ticības mācību, kuru māca anglikāņu Baznīcas augstskolās sagatavoti skolotāji, jo mūsu dienās valsts atļauj veidot konfesionālas skolas, turklāt faktiski uztur tās no valsts budžeta līdzekļiem (sedz 80% no pamatizmaksām, kā arī apmaksā tekošos rēķinus). Statistiskās ziņas liecina, ka Lielbritānijā ir 4500 šādu reliģisko skolu.[30] 99% no šīm skolām kontrolē Romas katoļi un anglikāņi, dažas — jūdaisti un metodisti. Valsts jeb grāfistu (*county*) skolās mācās 75% bērnu.[31]

Reliģijas mācīšanai skolā var būt dažādas iespējas.* Galvenais, nepieciešams abu ieinteresēto pušu — valsts un Baznīcas — pilnvērtīgs dialogs. Diemžēl Latvijas pieredze norāda, ka pagaidām vēl — gluži pēc padomju laika parauga — valsts institūcijas turpina apspiest Baznīcu, aizbildinoties ar ieganstu — lai Baznīca nevarētu apdraudēt valsts intereses.

Apakšnodaļas noslēgumā par reliģisko izglītību gribu vēlreiz citēt A. Freiju: "Ticības mācības mācīšanu skolās prasa latviešu tautas un Latvijas valsts nākotnes intereses, paša bērna tiesības uz reliģisku un ētisku audzināšanu, audzināšanas un mācīšanas ideāls, kas prasa visu dvēselē iedzimto iedīgļu attīstīšanu un veicināšanu un tikumiskās audzināšanas sekmību, kas ir atkarīga no autoritātes, aiz kuras stāv Dievs."[32]

[1] Ministru prezidenta Andra Šķēles runa Latvijas izglītības darbinieku sanāksmē// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1996. — 20. aug.

[2] *N. Gilla* 1996. g. 8. novembra slēdziens zvērinātam advokātam Z. Ūdrim (Zvērināto advokātu birojs "CB&M") sakarā ar Z. Ūdra 1996. g. 17. septembra pieprasījumu par civillietu "Jehovas liecinieku" draudžu prasībā pret TM attiecībā uz TM 1996. g. 11. jūlija lēmumu nr. 1–5,9/13. — 35. lpp.

[3] Latvijas PSR Kriminālkodeksa komentāri. — R., 1982. — 445. lpp.

[4] Latvijas Tautas frontes III kongress /Programma. Statūti. Rezolūcijas. — R., 1990. — 5. lpp.

[5] *Freijs A.* Par svēto un labo. — R., 1936. — 88.,89. lpp.

[6] *Skagale G.* Vai fizkultūrieši nodarbosies ar reliģiju?// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998.—29. okt.

[7] LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. g. 30. marta vēstule LR Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai, reģistrācijas nr. 15–2.1/57.

[8] *Papēde I.* Ticības mācības skolotājiem algas maksāšot no budžeta// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. —14. jūn.

[9] *Blūzma I.* Ticības mācība: brīvprātīgi vai tomēr piespiedu kārtā?// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 2. dec.

[10] Turpat.

[11] *Blūzma I.* Par kristīgo mācību skolās// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 9. okt.

[12] Solis. — 1999. —30. apr.— 6. maijs.

[13] Diena. —1998. —15. okt.

[14] *Kalniņa A.* Vai skolās kristietību mācīs sektanti un ateisti?// Diena. — 1998. — 21. okt.

[15] Par reliģiskās izglītības nākotni Latvijā// Diena. — 1998. —15. okt.

---

* Adventistu konflikta dēļ ar katoļiem tie kategoriski iebilst pret adventistu vēlēšanos arī mācīt skolās ticības mācību (adventisti pāvestu uzskata par Antikristu jeb "Zvēru").

[16] Solis. — 1998. — 16.—22. okt.

[17] *Zvirgzde A.* Tradicionālās konfesijas netiek skolās mācīt ticības mācību// Jaunā Avīze. — 1998. — 16. okt.

[18] Diena. — 1998. — 30. okt.

[19] *Ābiķis Dz.* Vēlreiz par reliģisko izglītību// Diena. — 1998. — 31. okt.

[20] *Kinclere B.* Kā aizlāpīt robu mūsu garīgajā pasaulē//Izglītība un Kultūra. — 1998. — 8. okt.

[21] *Blūma I.* Skola nebūs Latvijas lielāko konfesiju cīņas lauks// Neatkarīgā Rīta Avīze. —1998. — 23. okt.

[22] Turpat.

[23] *Vanags J.* Iespējama valsts un baznīcu attiecību krīze// Diena. — 1998. — 29. okt.

[24] Svētdienas Rīts. — 1999. — 20. marts.

[25] *Oddbjorn Leirvik, Facultuty of Theology, University of Oslo.* Democrasy, Religious Freedom and Nation/ State church/ paper presented to the fourth Tantur International Conference on Religion and Culture: "Religious Freedom and proselytism: Ethical, Political and Legal Aspects.

[26] Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 103.

[27] *Students J. A.* Vispārīgā paidagoģija.— R., 1998. — I daļa. — 149. lpp.

[28] Latvijas neatkarīgo kriminologu asociācijas prezidenta A. Vilka 1999. g. 19. aprīļa vēstule Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšsēdētāja vietniekam A. J. Lejiņam.

[29] *Robbers G. (ed.) State and Church in the European Union.* — Baden-Baden, 1996.

[30] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland/ Published by Kluwer Law International, 1996.— P. 235.

[31] Turpat. — 237. lpp.

[32] *Freijs A.* Par svēto un labo. — R., 1936. — 91. lpp.

18. Reliģiskie svētki valsts brīvdienu statusā

More majorum (lat.) — pēc senču likumiem.

Savulaik, kad amerikāņu valdība nolēma Ziemsvētkus atzīt par valsts brīvdienām, tā nevis ieviesa reliģiskas brīvdienas, bet gluži vienkārši saskaņoja oficiālo kalendāru ar reālo sabiedrības dzīvi, jo, kaut gan līdz šā lēmuma pieņemšanai valsts noteiktas brīvdienas Ziemsvētkos vēl nebija, daudzi pilsoņi šajā laikā gāja uz reliģiskiem pasākumiem un apmeklēja savus tuviniekus. Ar to gribu teikt, ka ASV valdība ar Ziemsvētku brīvdienu noteikšanu nekādā ziņā nav atkāpusies no valsts un Baznīcas šķirtības principa, bet gluži vienkārši ieviesusi dzīvē demokrātiskas sabiedrības vairākuma gribu. Valsts, *de iure* atzīdama pilsoņu praksi, dzīvē īsteno demokrātiskas pārvaldes principus. Tieši tā arī uzskata amerikāņu konstitucionālisti.[1]

Latvijā šajā jautājumā pašlaik valda diezgan liels sajukums un neizpratne. Bagātīgi tiek izteikti pārmetumi un savstarpēji apvainojumi — it īpaši reliģijas jautājumos nekompetentās aprindās, diemžēl lielā mērā arī Saeimā. Daudzi cenšas paust savus personiskos spriedumus un priekšstatus reliģiozo cilvēku vietā un vārdā un — ļoti bieži —

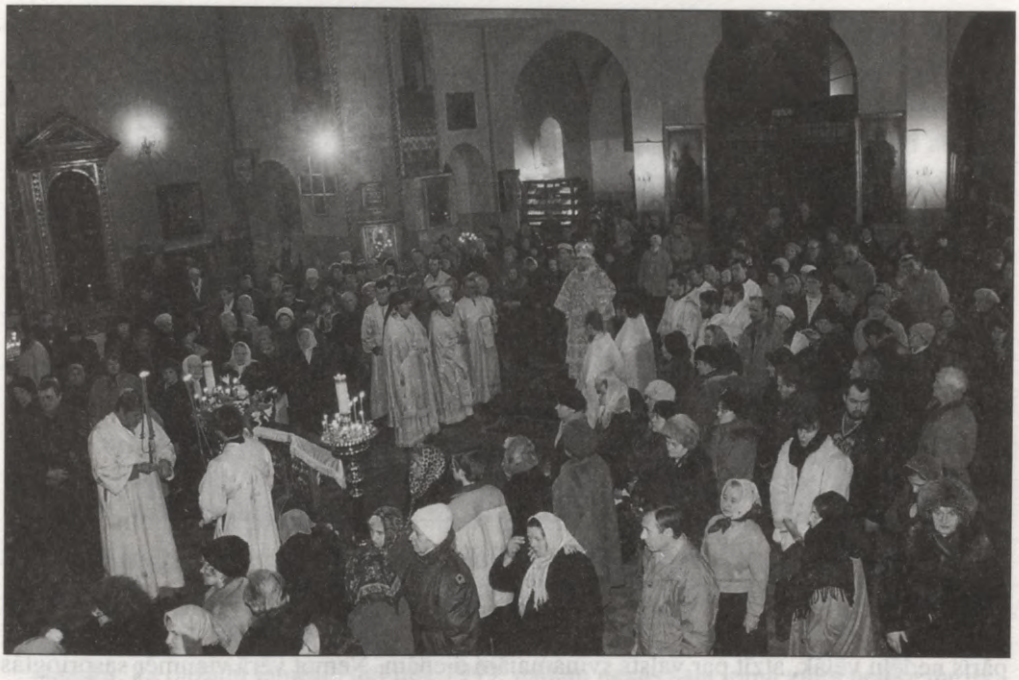

Pareizticīgo dievkalpojums

aplamus. Savukārt prese, pat diezgan precīzi komentējot atsevišķus notikumus, kopumā ņemot, slimo ar totālu agresivitāti, kas izpaužas gan vietā, gan nevietā, un, kā zināms, tā neko neatrisina. Gluži otrādi — tā burtiski "pielīp" lasītājam, vairo neuzticēšanos, naidīgumu un nesaprašanos un rada jucekli.* Var jau būt, ka arī reliģiozajās aprindās ļaudis ne vienmēr "aizdomājas līdz lietas būtībai"; var jau būt, ka Latvijas musulmaņi patiešām nesaprot, kāpēc viņiem, piemēram, katoļu svētki ir brīvdiena. Un iespējams, ka pat daudzi formālie kristieši īsti nezina, kāpēc tieši 24. decembra vakarā svin svētvakaru, bet 25. decembrī — ar valsts gādību — kā oficiālu brīvdienu atzīmē Ziemsvētkus. Tomēr labāk nespriedīsim reliģiozo cilvēku vietā, interesantāk būtu zināt, vai mūsu politiķi šajos jautājumos pieņem valsts interesēm atbilstošus un saprātīgus lēmumus.

Saistībā ar Latvijas valsts politiku vai stratēģiju attiecībā uz reliģiskajām brīvdienām (pareizāk, par šādas politikas trūkumu) gribētu aprakstīt ne pārāk senus notikumus. Precedents liecina par likumdevēja apmulsumu reliģisko jautājumu jomā un reālas valsts politikas trūkumu šajā jautājumā. Saeima jau bija pirmajā lasījumā pieņēmusi Grozījumus likumā Par svētku un atceres dienām, ar kuriem arī otrās Lieldienas tika iekļautas valsts svinamo dienu sarakstā, kad 1997. gada aprīļa sākumā Saeimas deputāts A. Golubevs piedāvāja priekšlikumu arī pareizticīgo un vecticībnieku Lieldienas, kuras, kā zināms, ir

---

* Žurnālists A. Tarvids rakstīja: "Atjaunotā Latvija formāli pūlas atlīdzināt ticīgajiem iepriekšējā režīma pārinodarījumus. Valsts rīko farsus, kur dievbijību spēlē kārtējā nācijas elite — šie mazizglītotie un bļaustīgie deputāti, ministri, uniformisti un klerki, kuru reliģiskais pasaules uzskats aprobežojas ar zinībām, ka Ziemsvētkos eglīte dedzināma un Lieldienās pieklājas krāsot olas. (..) Baznīcu it daudzi melnsvārči uzlūko par "Lattelekom" filiāli, kur paši priesteri ir vienīgie, kam legālas tiesības apkalpot sakaru vadu starp debesu valstību un grēcīgo zemi."[2]

Krišnaītu aphišekas ceremonija 1998. gada jūlijā.
Šīs ceremonijas laikā tempļa dievībām tiek upurēti
dzērieni — sulas un medus ūdens

pāris nedēļu vēlāk, atzīt par valsts svinamajām dienām. Ņemot vērā vienmēr saspringtās attiecības ar bijušo Latvijas "metropoli" Krieviju, šis ierosinājums drīzāk izskatījās kā politiska provokācija, nevis kā patiesas rūpes par mūsu valsts ticīgajiem. 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija, atbildot uz A. Golubeva priekšlikumu, 1997. gada 9. maijā nosūtīja Saeimas Prezidijam priekšlikumu (reģistra nr. 642) attiecībā uz Saeimas plenārsēdē iekļaujamā likumprojekta Par svētku un atceres dienām otro lasījumu.[3] Komisija bija veikusi gluži vai neticamu darbu. Priekšlikumā, kas atzīts par steidzamu, A. Golubeva prasība par pareizticīgo un vecticībnieku tiesībām uz brīvdienām pareizticīgo Lieldienās, Vasarsvētkos un Ziemsvētkos komisijas interpretācijā bija pārvērtusies parodijā: deputāti nolēma svītrot no svinamo dienu saraksta pirmajā lasījumā jau apstiprināto brīvdienu otrajās Lieldienās (pēc Eiropas kalendāra) un papildināt 1. panta 2. daļu ar redakciju — "Pareizticīgie, vecticībnieki un pie citām konfesijām piederošie ticīgie Lieldienas, Vasarsvētkus un Ziemsvētkus atzīmē šo konfesiju noteiktajās dienās, kas atzīstamas par svētku dienām".

Tā sakot, "nu labi, iedevām mēs tās brīvdienas jums, katoļiem, luterāņiem un citiem, bet jums jāsaprot, ka arī pareizticīgajiem vajag!". Es saprotu šīs problēmas politisko nokrāsu, un tomēr — ja nu Latvijai pēkšņi pasliktinās attiecības ar Izraēlu vai Saūda Arābiju, vai Indiju un tieši tajā brīdi kāds iesniedz priekšlikumu par jūdaistu, musulmaņu vai budistu brīvdienām? Vai tādā gadījumā valsts noteiktās brīvdienas kalendārā nepārvērtīsies par Latvijas valsts mazu un lielāku neveiksmju piemiņas dienām, kas radušās politiska spiediena dēļ?

Piedevām vēl komisija vēlējās iegūt no Reliģijas lietu konsultatīvās padomes locekļiem, sešu lielāko konfesiju vadītājiem, atbalstu šim likumprojektam. Situācija bija vairāk nekā divdomīga un neērta. Jautāt katoļiem, vai ortodoksāļiem vajadzīga brīv-

diena, ir muļķīgi, jo — ko gan katoļi varētu atbildēt? Ja atbildētu noliedzoši, tas būtu nekorekti pret pareizticīgajiem un vecticībniekiem. Ja atbildētu pozitīvi, sarežģītu sev dzīvi, nokļūstot tādā kā politiskas marionetes lomā. Bet pareizticīgie un vecticībnieki? Viņu situācija bija vēl neapskaužamāka! Protams, konfesiju vadītāji pieklājīgi atteicās vēl vairāk sarežģīt situāciju ar teoloģiskiem pamatojumiem par citas konfesijas reliģisko svētku lietderību. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija nosūtīja uz Tieslietu ministrijas rīkoto tradicionālo konfesiju sēdi savu pārstāvi, Kristīgo demokrātu partijas deputātu A. Nagli, kas atbalstīja Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes vadītāja J. Miroļubova ierosinājumu papildināt valsts un Baznīcas līgumu, iekļaujot tajā normu par "ortodoksāļu un vecticībnieku reliģiskajām brīvdienām". Norma skanētu: "Ziemsvētkos pēc Juliana kalendāra darba devējam pēc darbinieka lūguma ir pienākums piešķirt brīvdienu." Kā redzams, ieinteresēto lielo konfesiju vadītāji paši parādīja izpratni un labu gribu, meklējot šai problēmai pareizus risinājumus. Citām konfesijām un Tieslietu ministrijas pārstāvjiem iebildumu pret to nebija.[4] Domāju, ka šo problēmu, tāpat kā Latvijas adventistu tiesības uz sabata brīvdienu, varētu atrisināt ar īpašu līgumu palīdzību, ko vēlāk varētu precizēt speciālos likumos, kuri attiektos uz atsevišķām konfesijām, līdzīgi kā tas ir Itālijā.

Jāsaka, ka dažādu iemeslu dēļ līdz 1999. gadam nekas šajā jomā vairs netika darīts.

Kā risināt šo "svētku jautājumu"? Atbildi rodam citu valstu pieredzē, kas pietiekami detalizēti aprakstīta vairākās nodaļās. Spānijā, piemēram, lielāko reliģisko minoritāšu brīvdienu jautājums ir noregulēts ar līgumiem, kurus valsts noslēdz ar katru atsevišķo konfesiju. Līgums nostiprināts arī likumā. Piemēram, 1992. gada 10. novembrī Spānijā attiecībā uz jūdaistiem tika pieņemts likums, kurš balstījās uz tā paša gada 28. aprīlī noslēgto līgumu ar Spānijas Izraēlas Kopienu federāciju (FCI). Šis likums tā arī saucas "1992. gada 10. novembra Likums nr. 25, kas nostiprina līgumu par sadarbību starp valsti un Izraēlas Kopienu federāciju (FCI)" (*Law 25/1992, of 10 november approving the agreement of cooperation between the state of Israelite Communities of Spain*). Likuma 12. panta pirmajā daļā noteikts, ka likumā minētās reliģiskās brīvdienas var izmantot tikai FCI piederīgie locekļi saskaņā ar darba likumdošanā (*Worker's Statute*) noteikto kārtību. Ar piebildi: ja attiecīgo reliģisko brīvdienu darba devējam pieprasa pati FCI. Otrajā šā dokumenta daļā kā brīvdienas noteiktas: ebreju Jaunais gads (*Rosh Hashana*) — divas dienas, *Yom Kippur* diena, *Succoth* — piecas dienas, *Pesaj* — četras dienas un *Shavuot* — divas dienas.[5] Līdzīgi ir arī citām konfesijām.

Domāju, ka Latvijā šos reliģisko brīvdienu piešķiršanas jautājumus varētu risināt, Ministru kabinetam noslēdzot līgumu ar attiecīgo konfesiju par nepieciešamo brīvdienu tiesisko statusu. Tādā gadījumā pati konfesija vai tai piederīgie nevarētu vēlāk prasīt vēl kādas brīvas dienas, bet tikai tās, par kurām valsts un konfesijas vadība ir vienojusies. Pamatojoties uz šo līgumu, var pieņemt speciālu likumu attiecībā uz konkrēto konfesiju, bet tas var arī izpalikt. Taču obligāti Darba likumdošanas kodeksā jābūt atsaucei uz konkrētu konfesiju piederīgo tiesībām, kas pamatotas šajā līgumā ar izpildvaru un paredz strādājošo tiesības uz sava rēķina savās reliģisko svētku dienās

izkārtot brīvu dienu. Lai izvairītos no ļaunprātīgas šo normu izmantošanas, varētu noteikt, ka nepieciešamības gadījumā konfesijas vadība darba devējam iesniedz atbilstošu uzziņu par brīvdienu prasītāja faktisko piederību draudzei. Draudzes vadītājs būtu atbildīgs par savas draudzes locekli. Savukārt konfesijas vadības sniegtā uzziņa apliecinātu, ka konkrētas draudzes vadītājs bijis tiesīgs izsniegt šādu uzziņu, jo, ņemot vērā, ka Latvijā ir vairāk nekā tūkstotis draudžu, valsts iestādēm šādu uzziņu par konkrētu ticīgo būtu neiespējami sagādāt, bet konfesijai draudzes atbildīgās amatpersonas parakstu apliecināt nebūtu problēma. Bez iepriekš aprakstītā kontroles trūkuma varētu rasties haoss, un ilgi nebūtu jāgaida uz kurioziem atgadījumiem ar personām, kas darba kavējuma gadījumā "piesegtos" gan ar katoļu, gan pareizticīgo, gan adventistu, gan jūdaistu brīvdienām.

[1] *Jockhart W. B., Kamisar Y., Shiffrin S.H.* Constitutional Law Cases-Comments-Questions/ sixth Editions/ American Casebook series Westr publishing. — P.1093.
[2] *Tarvids A.* Melnsvārču terors // Vakara Ziņas. —1996. — 24. aug.
[3] Dok. nr. 2218, kas datēts kā Saeimas sēdē izskatāmais dokuments nr. 2623.
[4] No LR TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 8. sanāksmes protokola 1997. g. 13. maijā.
[5] Spanish Legislation on Religious Affairs/Ministerio de Justicia/ Centro de publicaciones/ Ed. by A. de la Hera and R. M. M. de Codes. — Madrid, 1998. — P. 97.

19. Valstisku pasākumu un ceremoniju papildināšana ar reliģiska kulta elementiem

Kā uzskatīja Konfūcijs, debesīm, zemei, cilvēkam — katram ir sava funkcija, sava loma pasaules uzbūvē. Debesis dod radībām dzīvību. Zeme tās baro. Cilvēks visu vada ar noteikumiem un mūziku, tas ir — ar *rituālu*. Tradīciju un rituālu izkopšana Āzijas tautām ir tik nozīmīga! Nedaudz citādi tas ir Rietumu kultūrā. Latviešu tiesību zinātņu profesors V. Jakubaņecs paražas un rituālus raksturo šādi. *Paraža* — uzvedības noteikums, kas izveidojies ilgstošas faktiskās pielietošanas rezultātā. *Rituāls* — stingri kanonizēts darbības izpildes veids, kam nepiemīt tiešs utilitārs raksturs, bet kas ir tikai sociālās kārtības, kaut kādu vērtību vai autoritāšu u.tml. atzīšanas simbols. Sabiedrības attīstības gaitā rituāli ir pildījuši un pilda šādas funkcijas: kalpojuši par vienu no svarīgākajiem līdzekļiem (līdz ar mitoloģiju un reliģiju), ar kuru palīdzību cilvēki pauž savu attieksmi pret *svētiem* objektiem — neaizskaramiem institūtiem, neapstrīdamām sociālām normām u.tml.; reliģijās tie vienmēr ir bijuši galvenais kulta attiecību izpausmes līdzeklis; tie izmantoti mītu dramaturģijā; vēlāk, pieaugot zinātniskās domāšanas, tikumiskās apziņas un tiesību ietekmei, rituāli kļuvuši arī par cilvēku uzvedības un attiecību ceremoniāla formu; totalitāros režīmos rituāli tiek izmantoti arī kā ideoloģiskas vardarbības līdzeklis.[1]

Katrai valstij, lai tā spētu darboties, ir jāizkopj savu pilsoņu patriotiskās jūtas. Agrākos laikos svinīgos pasākumos vienmēr piedalījās valsts Baznīcas vadītājs, kurš kopā ar valsts vadītāju zināmā mērā pārstāvēja varu. Viens — laicīgu, otrs — mūžīgu. Publiski kalpojot valstij, augstākais garīdznieks it kā uzsvēra pastāvošās varas tiesību nākšanu no debesīm. Agrāk šāda situācija bija iespējama, jo gandrīz katrai valstij bija tikai viena dominējoša konfesija.

Ateisma valstis, piemēram, PSRS, administrējot reliģijas lietas, Baznīcām neļāva liturģijās iekļaut neko no politikas un arī savos pasākumos neiekļāva neko no kulta rituāliem. Marksistiskais pasaules uzskats, kas bija šīs sistēmas pamatā, nepieļāva reliģiju atzīšanu, pāri visam izceldams materiālismu. Komunistu sākotnējā cīņa pret garīdzniecību, kas bija bijusi lojāla iepriekšējam režīmam, izvērtās reliģijas spaidos. Lai radītu svinīgumu, komunisti izmantoja sava "kulta" elementus, kas pēc ārējām izpausmēm ļoti atgādināja reliģisku kultu.

Jāatzīmē, ka līdzīgā veidā savas varas stiprināšanas paņēmienus izmantoja ne tikai PSRS, bet arī citu komunistisko režīmu valdības. Arī fašisti, tāpat kā komunisti, savu "kultu" veidoja, noskatoties un analizējot reliģisko kultu praksi. Hitlera masu pasākumi pirmām kārtām balstījās uz reliģijas psiholoģiskā fenomena izmantošanu.[2] Jāatzīmē, ka Hitlera kulta pamatā faktiski bija ne jau Rietumu lielo reliģiju paraugi, bet gan okulto mācību mistika un zināma nosliece uz Austrumu misticismu. Šis "kults" ne tikdaudz kultivēja politiskus uzskatus, kā konkrētajā brīdī radīja zināmu dvēseles stāvokli. Hitlers pārdomāti radīja pseidoreliģisku ekstāzi, izmantodams masu hipnozes un reliģiska kulta elementus savās mesiānistiskajās runās, lāpu gājienos, maršos u. tml. Savā ziņā viņš bija viens no lielākajiem XX gadsimta "harismātiskajiem līderiem", par kuru, tāpat kā mūsdienās par dažiem sektantiem, sākumā vīpsnāja, lai pēc tam sāktu baidīties. Reliģiska kulta parodētāji valstiskā līmenī ir ārkārtīgi bīstams simptoms. Viņi parādās laikā, kad demokrātija ir pagurusi, bet, parādoties šādiem "harismātiskajiem līderiem", demokrātijai ir jāsaņemas, lai dotu pretsparu totalitārisma draudiem.

Mūsu dienās valstīm ir dažāda attieksme pret reliģiska kulta klātbūtni valstiskos pasākumos. Acīmredzot tāpēc, ka strauji vairojas reliģisko uzkatu dažādība vienas valsts robežās, kā arī ateisti ir burtiski "izkarojuši savas tiesības" būt vienīgajiem noteicējiem valsts institūcijās un oficiālajos pasākumos un daudzās valstīs (varbūt pat parāk daudzās) šīs pozīcijas nostiprinājuši.

Kāpēc jautājums par Baznīcas piedalīšanos valstiskos pasākumos vairs nav vienkāršs jautājums? Kādas konkrētas ticības pārstāvjiem piedaloties valsts rīkotā pasākumā vai ceremonijā, tiek rādīts, ka valsts sevi saista ar šo konfesiju, bet tas var aizvainot citu konfesiju pārstāvjus. Tas ir galvenais iemesls, kāpēc ASV un Francija savos valstiskajos pasākumos nepieļauj reliģiskus elementus.

Otrs iemesls vairāk ir teoloģiskas dabas. Ne visu reliģisko ceremoniju formas ir tik brīvi savienojamas ar civilizētas valsts svētku norises formām kā lielo tradicionālo reliģiju ceremonijas. Reizēm var rasties ekstremālas situācijas — dažām reliģijām ceremoniju formas var izpausties, piemēram, kanibālismā. Par šāda veida kurioziem, mēģinot iesaistīt vietējās reliģijas valsts ceremonijās, var lasīt V. H. Preskota darbos (gadījums ar actekiem Meksikā).[3]

Iepriekšminēto attīstīto valstu— Francijas un ASV — sekulārā pieeja, protams, nav visu Rietumvalstu prakse. Reliģisko ceremoniju dēļ, kuras izmanto valsts, interesantas un samezglotas attiecības ar valsti ir izveidojušās anglikāņu Baznīcai. Anglijā anglikāņu Baznīcai ir valsts Baznīcas statuss, kas nosaka noteiktas privilēģijas šai Baznīcai uz citu reliģiju brīvības rēķina. Viena no anglikāņu Baznīcas privilēģijām un vienlaikus pienākums ir vadīt un organizēt nacionālas nozīmes svinības, piemēram, karaļu kronēšana vai kara upuriem veltīti atceres pasākumi. Savukārt Norvēģijas Konstitūcijā noteikts, ka karaļa pienākumos ietilpst reliģisko ceremoniju pārraudzība. Vienīgi karaļa ziņā ir pārraudzīt arī Norvērģijas Baznīcas doktrinālo tīrību. Karaļa uzdevumos ietilpst arī augstākās luteriskās garīdzniecības iecelšana. Par karaļa izvirzītajām personām balso Ministru kabinets.[4] Tas var radīt sarežģījumus starp valsti un Baznīcu.

Varu sniegt piemēru, ko aprakstījis P. Kampers no Notingemas universitātes.[5] Godinot Folklendu militārajā konfliktā kritušos britu karavīrus, 1982. gadā tika sarīkots atceres pasākums. Pasākumu vadīja Kenterberijas arhibīskaps Roberts Rancijs, kurš iedrošinājās aizlūgt par abām pusēm — gan par britu, gan par argentīniešu kritušajiem, ar to izpelnoties Lielbritānijas premjerministres Margaritas Tečeres nosodījumu. Arhibīskapam tika pārmests apolitisks aizlūgums un, cik paradoksāli, tieši tāpēc — arī iesaistīšanās politikā. Patiešām interesantas valsts Baznīcas sistēmas sekas![6] Ne velti arhibīskapa Rancija priekšgājējs K. Garbets 50. gados rakstīja: "Viduslaikos Baznīcu kontrolēja pāvests un kronis, vēlāk — tikai kronis, un tagad to dara arī parlaments!" [7]

Latvijas valstij pēc neatkarības atgūšanas 1990. gadā šai jomā pieredzes nebija, jo, lai gan Latviju līdz 1940. gadam varēja ierindot Rietumu civilizēto valstu skaitā, vairāk nekā piecdesmit okupācijas gadi pārtrauca tās normālo valstisko attīstību. Turklāt pasaules pieredze XX gadsimta pirmajā puse, kad pastāvēja Latvijas brīvvalsts, un mūsdienu apstākļi valsts un Baznīcu attiecību jomā ir stipri atšķirīgi. Pirmskara laikā vēl nebija izteiktas valsts un Baznīcas nošķirtības principa īstenošanas prakses. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas trūka valsts politikas reliģijas jautājumos un jebkādas valsts stratēģijas šajā jomā. Vairāki pasākumi, to skaitā arī reliģiskā kulta līdzdalība valstiski svarīgos pasākumos, tika atjaunoti tādā pašā veidā, kā tas bija noticis 20. un 30. gados. Gluži tāpat kā tolaik, reliģisko konfesiju vadītāji tiek uzaicināti piedalīties valsts līmeņa pasākumos "svinīgas noskaņas radīšanai". Ja Lielbritānijā ir attiecīgs valsts izdots likums, kas konkrētai reliģiskās konfesijas vadībai nosaka pienākumu noturēt kādu svinību rituālu, tad Latvijā tas notiek haotiski atkarībā no pasākuma organizētāju izdomas, reliģiskajiem uzskatiem vai garastāvokļa. Tas rada pamatu bažām par valsts un Baznīcas attiecību perspektīvām valsts svinību organizēšanā. Nenosakot konkrētas normas Baznīcas iesaistīšanai valsts pasākumos, Latvijas valsts nākotnē pakļauj sevi pārpratumiem Satversmes gara ievērošanas jomā. Valsts un Baznīcas nošķirtība, kas noteikta Satversmes 99. pantā, nozīmē, ka līdzšinējā, stihiski izveidojusies prakse no tiesiskā viedokļa nav pieļaujama. Baznīcas līdzdalību valsts rīkotajos svinīgajos pasākumos varētu noteikt īpašā valsts tiesību aktā, kā tas ir Anglijā, taču neaizmirsīsim, ka Anglijā pastāv valsts Baznīca, bet mums tādas nav.

Lai labāk izprastu Baznīcu līdzdalību Latvijas valsts pasākumos pēc neatkarības

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Aleksandrs 1998. gada martā izdala karavīriem pareizticīgo kalendārus. Aizmugurē no labās: Romas katoļu Baznīcas arhibīskaps J. Pujats, Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags, aizsardzības ministrs T. Jundzis

atgūšanas, jāzina, ka Baznīcas iesaistīšanās neatkarīgās Latvijas valsts pasākumos sākās jau PSRS sabrukšanas sākumposmā. Dažu lielāko tradicionālo Latvijas konfesiju garīdznieki sāka parādīties pie neatkarības "valstiskā apvāršņa" jau 1988. gadā — Latvijas radošo savienību kongresā (J. Rubenis, A. Zotovs un citi).

Šķiet, pirmais pasākums, ko vēl neizveidotajā valstī iesvētīja garīdznieki, notika 1989. gadā. Tā bija latviešu virsnieku — Litenes upuru pārapbedīšana, kurā piedalījās luterāņu arhibīskaps Kārlis Gailītis. Laikraksts "Literatūra un Māksla" 1989. gada 9. decembrī par šo notikumu rakstīja: "Pārpildītajā Gulbenes luterāņu baznīcā vienpadsmit ar sarkanbaltsarkaniem karogiem pārklāti zārki, goda sardze, sveču liesmas, ļoti emocionāla arhibīskapa K. Gailīša svētruna, lūgsnas, dziesmas un — garš ceļš līdz Litenes kapiem. Šajā ceļā, gar kura malām stāvēja gulbenieši atsegtām galvām un degošām svecēm rokās, mēs atkal bijām tikpat vienoti kā Baltijas ceļā."

Arī Latvijas Tautas frontes (LTF) dibināšanas kongresa otro dienu ievadīja dievkalpojums Doma baznīcā.[8] Un, kā labi zināms, tieši LTF bija nākamās neatkarīgās Latvijas valstsvīru šūpulis. Tas bija pats sākums. Tam sekoja likumos neparedzētais Latvijas Valsts prezidenta iesvētīšanas rituāls, ko veica Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca un par kuru jaunievēlētais Valsts prezidents Guntis Ulmanis teica: "Es uzskatu, šāds prezidenta iesvētīšanas rituāls atstāj dziļi pozitīvu ietekmi uz visu turpmāko prezidenta darbību. Un te es saskatu simbolisku saistību." [9]

Fenomens turpinājās: tika iesvētītas skolas, karaspēka daļas, policijas struktūrvienības, karogi, pieminekļi, kapsētas un pat muitas punkti. Piemēram, 1998. gada 1. oktobrī, piedaloties Valsts prezidentam un Krievijas vēstniekam Latvijā, svinīgi tika atklāts Terehovas muitas punkts, kuru iesvētīja Romas katoļu Baznīcas Rēzeknes—Aglonas diecēzes bīskaps Jānis Bulis.

Manuprāt, ir trīs iemesli, kāpēc tā notiek. Pirmkārt, tā ir zināma pretreakcija uz ilgo reliģijas aizliegumu un represijām. Otrkārt, tie ir valsts visumā haotiskie mēģinājumi izveidot svētku tradīciju. Treškārt, te varbūt redzamas arī jau sen vēsturē pazīstamas valsts institūciju pretenzijas izcelt savas varas nozīmīgumu, saistot to ar "mūžīgās varas" iezīmēm. Šis mans vērtējums nekādā ziņā neliecina, ka es būtu pret reliģisku elementu klātbūtni valstiski svarīgos pasākumos, taču haotiska reliģijas piesaistīšana ar laiku izraisīs pretēju efektu. Ne vienmēr šāda rīcība patiesi nostiprinās valsts un sabiedrības pamatus, labi ievirzot valsts un Baznīcas attiecības. Vēl vairāk — baidos, ka, "apdedzinoties" ar šādas haotiskas pieredzes sekām, valsts struktūras turpmāk vairīsies no valsts un Baznīcas kopīgās līdzdalības sabiedrībai svarīgās lietās — svētku reizēs un arī vispār.

Atjaunotās neatkarības laikā Latvijā notikušas arī Baznīcas rīkotas aizlūgšanas, kurās ir ieradušies augstākie valsts vadītāji. Tas ir kas cits. Tās ir pašas Baznīcas sarīkotas svinības. Lai gan dažu labu šādu pasākumu dažādu iemeslu dēļ sabiedrība un — īpaši — laicīgā prese* uzņēma ar zināmu pretestību, lielākā daļa no tiem, jau sākot no Atmodas pirmajiem gadiem, bija izdevušies un tauta tos pieņēma. Tā ir Baznīcas funkcija — aizlūgt un ierosināt cilvēkus domāt par vitāli svarīgo viņu dzīvē, arī par savas valsts stiprumu. Baznīca šādā gadījumā neiejaucas valsts darīšanās, bet gan parāda savas rūpes par valsti. Baznīcu vadītāju runas 18. novembra valsts svētkos ir normāla parādība, jo Baznīcas un lielāko konfesiju vadītāji ir vērā ņemams sabiedrisks un morāls spēks, viņu viedoklis ir būtisks tūkstošiem. Runas valsts rīkotajos svinīgajos pasākumos ir Baznīcas atzinība un lojalitātes izrādīšana pastāvošajai iekārtai, savdabīga valdības akceptēšana. Jāsaka, ka lielo, tradicionālo konfesiju vadītāji ne vienu reizi vien ir apliecinājuši gatavību atbalstīt visu labo valsts dzīvē, bet — neiejaucoties tās lietās. Tieši to pašu reliģisko organizāciju vadītāji gaida no valsts — lai valsts neiejauktos Baznīcas iekšējās lietās. Ja Baznīcas iekšienē vai saistībā ar to notiek strīds, šķelšanās un nemiers, jāļauj Baznīcai pašai tikt galā ar savām iekšējām problēmām, nevajag atbalsīt šķeltniekus, jo valsts miers lielā mērā ir atkarīgs no pilsoniskās sabiedrības miera. Iejaukties kādas Baznīcas lietās valsts drīkst tikai tajos gadījumos, kad tiek traucēts sabiedriskais miers un kārtība, kad attiecīgās Baznīcas darbības rezultātā tiek apdraudēta valstiskā drošība vai Baznīca ir izraisījusi briesmas pilsoņu veselībai. Šai ziņā visas reliģiskās organizācijas tiešām ir vienlīdzīgas valsts prasību priekšā — kā JRK, tā tradicionālās konfesijas. Jāsaka gan, ka ar lielajām tradicionālajām konfesijām sarežģījumi atgadās ārkārtīgi reti, gandrīz nekad. Vēl vairāk — brīvvalsts laikā un mūsu dienās tās ir apliecinājušas sevi kā valstij noderīgu spēku, kā labu palīgu pilnvērtīgas, neatkarīgas valsts veidošanā.

---

* Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca 1998. gada maijā sarīkoja *Grēku nožēlošanas dienu*, par kuru žurnālists A. Tarvids "dzeltenajā presē" rakstīja visai dzēlīgus vārdus: "Garīdznieki nācijai kā draudzei viedi aizrādīja, ka latvieši neprotot izmantot lielo Dieva žēlastības dāvanu — atgūto valstiskumu.(..) Cilvēki pulcējās Rīgas Domā ar nogurušām un apjukušām sejām. Neziņas mākta gan valsts, gan tās pilsoņi.(..) Formāli jau mācītāju kungiem un reliģiskajiem funkcionāriem ir tiesības dot bargu morālu vērtējumu mūsu dzīves nejēdzībām, atgādināt par masveida apgrēcībām un Dieva vārda lieku valkāšanu, pat spiest varasvīrus un viņu bļodlaižas vainas apziņā locīt ceļgalus Augstākā priekšā, jo tā saucamā socioloģijas zinātne, izvētījusi iedzīvotāju smadzenes, apgalvo, ka Baznīcas autoritāte Latvijā ir krietni augstāka par varas struktūru vai masu mediju uzticības reitingu.

Grēki mēdz būt dažādi, bet tos visus vieno nožēlas patiesums. Mūsu nelaime ir brīvlaisto vergu sāpe, kas izmisīgi pūlas saķēdēt pārrautās važas un, jaunus kungus neatraduši, mokās vientulības izmisumā. Un grēcīgi būtu vainot mācītāju, ja pats esi gļēvs nepraša Dieva meklējumos."[10]

Arī valsts vadītāju piedalīšanās reliģisko organizāciju pasākumos demokrātiskā sabiedrībā ir ierasta parādība.* Piemēram, Latvijas Ministru prezidents G. Krasts kā goda viesis piedalījās Evaņģēliski luteriskās Baznīcas 19. Sinodē, kurā tika atzīta Baznīcas nozīmīgā loma valsts dzīvē. G. Krasts apsveikuma runā teica: "Valstij Baznīca ir vajadzīga kā harmonizējošs, cilvēku un sabiedrību veidojošs spēks. Tieši Baznīca ir spēks, kas neiestieg materiālistiskā sīkumainībā, spēj izkliedēt neirozes — gan tautas, gan valsts līmenī. Tieši Baznīca var piešķirt valstij darba un jaunrades mieru, saskanīgu ritmu, cilvēcisko attiecību labākās kvalitātes: toleranci, iecietību, cilvēkmīlestību." [12]

Lai gan reliģija ir "ne no šīs pasaules", tomēr nepieciešama pārdomāta un plānveidīga valsts un Baznīcas attiecību stratēģija, kas izvērsta arī attiecīgā likumdošanā. Ir augstas amatpersonas, kas domā citādi (un racionāls grauds tur ir).** Tomēr ne tikai stratēģija, bet pat detaļu reglamentēšana reizēm var izrādīties ļoti nepieciešama. Pretējā gadījumā var notikt tā kā 1998. gada 18. novembrī valsts neatkarības pasludināšanas gadadienai veltītajā ekumeniskajā dievkalpojumā Doma baznīcā, kad Vecrīgā drīkstēja iebraukt tikai ar īpašām "svētku caurlaidēm". Par arhibīskapiem, kuri šo dievkalpojumu vadīja, bija aizmirsts, un viņiem šādu caurlaižu nebija. Arhibīskapi, tērpušies amata tērpā, kājām devās pa sniegu cauri Vecrīgai. Bet viņiem garām spožās mašīnās uz to pašu dievkalpojumu brauca Saeimas deputāti un augstākie Latvijas ierēdņi. Kaut arī šis dievkalpojums nebija valsts, bet konfesiju rīkots, precedents bija nepatīkams. Ir arī citi gadījumi, kad par reliģisko pasākumu vadītājiem mēdz aizmirst. Nereglamentējot, kādos pasākumos kādu reliģisko konfesiju vadītāji piedalās, valsts virzās pretī laikam, kad tā saņems oficiālu protestu (pārmetumu) no kādas reliģiskās grupas par to, ka it kā tiek "lobētas" kādas reliģijas. Kontekstā ar Latvijas Satversmē pieņemto 99. pantu tā var būt ļoti nopietna apsūdzība valstij. Ja valsts pati neievēro konstitūciju, kā var prasīt, lai pilsoņi to ievēro? Latvijas valstij neviens nelika Satversmē iekļaut principu, ka valsts no Baznīcas ir nošķirta. Bez tam reliģisko rituālu iekļaušana valsts svētkos var izraisīt ateistu protestu. Spilgts piemērs ir gadījums ar D. Īvānu, kurš "Jaunās Avīzes" 1999. gada 28. aprīļa numurā raksta: "Nerunāsim nemaz par oficiālajiem valsts ritiem, kad arī man, reliģiskajiem grupējumiem nepiederošam, piespiedu kārtā jāosta vīraks un jāklausās garlaicīga, uzmācīga baznīcas propaganda." Labi audzinātam ateistam tā nevajadzētu reaģēt, tomēr

---

* Laikrakstā "Nedēļa Tev" 1995. g. 15. maijā rakstīts, ka ne tikai baznīcas parādās valsts svētkos, bet arī valsts cilvēki — baznīcās. "Turklāt triju Latvijas lielāko reliģisko konfesiju vadītāji — Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags, Romas katoļu arhibīskaps metropolīts J. Pujats un pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs pēc tikšanās ar Ministru prezidentu V. Birkavu pirmās pēckara valdības krīzes laikā 1994. g. vasarā nāca klajā ar īpašu aicinājumu Latvijas kristiešiem un valsts iedzīvotājiem ievērot dvēseles līdzsvaru. Jāteic, ka pašu aicinājumu saglabāt dvēseles līdzsvaru šajā valstij nozīmīgajā laikā luterāņu un katoļu baznīcēni vērtēja nebūt ne viennozīmīgi."[11]

** Valsts cilvēktiesību biroja direktors O. Brūveris uzskata, ka pašreizējā likumdošana ir pārāk apjomīga, un laikrakstam "Latvijas Luterānis" intervijā teicis: "Manuprāt, mēs labi varētu iztikt ar ļoti īsu likumu, kas nosaka reliģijas brīvību, reliģisko organizāciju atbildību likuma priekšā un to, ka viss cits tiek regulēts saskaņā ar citu attiecīgo likumdošanu. Bet mēs visu gribam noteikt ar vienu likumu: ko drīkst, ko nedrīkst, kā mēs viņus uzraudzīsim, kā sodīsim, un pat kādai svētbildei ir jābūt priekšā. Tāda attieksme varētu būt saistāma ar padomju mantojumu mūsu domāšanā. Es negribētu pārlieku kritizēt šo likumu, jo es vēl ceru uz likumdošanas saskaņošanas laiku un pārejas laiku visā sabiedrībā."[13]

jautājums, kuru konfesiju aicināt oficiāli piedalīties valsts svētkos un kuru ne, paliek atklāts. Lai gan, pēc valsts un Baznīcas nošķirtības principa pasludināšanas Satversmē, šis jautājums, šķiet, vairs nav aktuāls.

Pabeidzot šo apakšnodaļu, gribu citēt angļu autoru Džefriju Merfiju, kurš grāmatā "Tiesību filozofija" raksta, ka *netaisns likums vispār nav likums...*[14]

[1] *Jakubaņecs V.* Tiesību jēdziens, struktūra un formas. — R., 1997. — 26. lpp.

[2] *Фест И. К.* Гитлер.— Пермь, 1993. — Т. 2. — С. 193.

[3] *Prescott W. H.* History of the Conquest of Mexico 51 (Modern Library ed., undated).

[4] *Oddbjorn Leirvik. Faculty of Theology, University of Oslo.* Democracy, Religios Freedom and Nation / State Church / paper presented to the fourth Tantur International Confernce on Religion and Culture: "Religious Freedom and Proselytism: Ethical, Political and Legal Aspects".

[5] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. /Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 217.

[6] *Coll A. R., Arend A. C.* The Folklands War. — London, 1985.

[7] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. /Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 217.

[8] *Rubenis J.* Kā mīlestība. Naiva, pat akla, bet ļoti īsta // Latvijas Vēstnesis. —1998. — 8. okt.

[9] Latvijas Luterānis. — 1996. — 20. jūl.

[10] *Tarvids A.* Grēku nožēlotāji// Vakara Ziņas. — 1998. — 30. maijs.

[11] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.

[12] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 28. maijs.

[13] Vēlreiz par baznīcu, valsti un demokrātiju // Latvijas Luterānis. — 1998. — 21. nov.

[14] *Murphy J. G., Coleman J. L.* Philosophy of Law (An Introduction to Jurisprudence). — London, 1990. — P. 11.

20. Eiropas aktualitāte: bēgļi un viņu reliģiskā piederība

Uzziņa. 134 valstis ir parakstījušas ANO 1951. gada 28. jūlija *Konvenciju par bēgļu statusu.* Arī Latvija ir šo valstu skaitā.

Saskaņā ar ANO Konvenciju par bēgli uzskatāma persona, kas, pirmkārt, atrodas ārpus savas valsts un, otrkārt, kurai pamatoti jābaidās no vajāšanas savā valstī sakarā ar viņas rasi, reliģisko piederību vai piederību kādai sabiedrības grupai, vai politisko uzskatu dēļ. Zināma daļa bēgļu ir "reliģiskie bēgļi" jeb personas, kuru ticība bijusi par iemeslu pret viņām vērstām represijām.

Šajā apakšnodaļā gribētu pievērsties to bēgļu problēmām, kas prasa patvērumu reliģisku motīvu vadīti, un bēgļiem, kuru bēgšanai bijusi cita motivācija, bet kas, iegūstot patvērumu, pievienojas mītnes zemes reliģiskajām minoritātēm. Taču, lai par to runātu, jāzina, kādu personu patiešām var uzskatīt par bēgli un kāpēc mums, Latvijas valsts pilsoņiem, kas vēl pavisam nesen paši varējām kļūt par bēgļiem, šodien bēgļu problēma ir tik nozīmīga.

Pēc PSRS sabrukuma Latvija ir virzījusies pa izteikti demokrātisku attīstības ceļu. Tā ir uzņemta Eiropas Padomē un kļuvusi par ES asociēto locekli. Līdz ar to Latvija ir uzņēmusies arī daudzus pienākumus, kas ir obligāti visām ES valstīm. Latvijas reintegrācija Rietumu pasaulē nozīmē ne tikai attīstīto Rietumu valstu atbalstu, bet arī Latvijas valsts pienākumus attiecībā uz "brīvo pasauli". Viens no tiem ir cieņa pret reliģiju un reliģiskās pārliecības brīvības respektēšana. Šis pienākums, kas noteikts starptautiskajos dokumentos, kuriem Latvija ir pievienojusies kopš 1998. gada rudens līdz ar Satversmes 8. nodaļas pieņemšanu, ir kļuvis par Latvijas tiesību sistēmas konstitucionālo principu. Bez tam Latvijas valsts 1997. gada 19. jūnijā ir pieņēmusi likumu Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā. Saskaņā ar šo likumu 1998. gada 20. janvārī izdoti arī Ministru kabineta noteikumi nr. 20 — Par patvērumu meklētāju personas dokumentu un tā izsniegšanas kārtību. Ar šo noteikumu stāšanos spēkā Latvijā sāka darboties minētais likums par patvērumu meklētājiem un bēgļiem. Saskaņā ar tā 4. pantu bēgļu lietas izskata Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes struktūrvienība *Bēgļu lietu centrs*. Radīta arī institūcija, kas izskata sūdzības par Bēgļu lietu centra darbu. Tā ir *Bēgļu lietu apelācijas padome*. Padome ir juridiska persona, kas darbojas Tieslietu ministrijas pārraudzībā. Latvijas iestādes, kas atbildīgas par "bēgļu sijāšanu caur likuma prizmām", ir jaunas, nepieredzējušas un finansiāli vāji nodrošinātas. Tiesa gan, arī bēgļu vēl nav daudz, jo viņi cenšas nokļūt sociāli labāk situētās valstīs. Tomēr tā tas ir tikai pagaidām. Līdz ar mūsu sengaidīto Latvijas ekonomisko uzplaukumu neizbēgami pieaugs arī bēgļu skaits. ANO 1951. gada 28. jūlija Konvencijā par bēgļu statusu 4. pantā noteikts, ka to parakstījušai valstij (tātad arī Latvijai) savā teritorijā bēgļiem jāpiešķir vismaz tikpat labvēlīga atļauja piekopt viņu reliģiju kā vietējiem iedzīvotājiem, kā arī tiesības iegūt reliģisko izglītību viņu bērniem. Nākotnē tā būs arī mūsu problēma, bet jau pašlaik šis jautājums mūsdienu tolerantajai Eiropai sagādā "nekad nepārejošas galvassāpes". Bēgļu jautājums cieši savijies ar etnopolitiku un pamatnācijas izdzīvošanas iespējām.

Reliģijai ir cieša saistība ar etnosu. Rietumu pasaule nav nošķirama no kristietības, arābu valstu iedzīvotāju pamatsastāvs ir musulmaņi, aziātu tautu reliģija ir budisms un hinduisms. Jāatceras, ka jau 1938. gada statistika liecināja par musulmaņu lielo īpatsvaru Āfrikas kontinentā — no 130 miljoniem Āfrikas iedzīvotāju 70 miljoni bija musulmaņi.

Saprotams, ka līdz ar bēgļiem, ko uzņem valsts, mītnes zemē ienāk arī viņu reliģija, jo Rietumu standarta valsts nav tiesīga šķirot bēgļus pēc to reliģiskās piederības. Tieši tāpēc savulaik dažās valstīs līdz ar bēgļiem no Dienvidrietumāzijas (Tibeta, Vjetnama) budistu skaits pieauga līdz sākotnēji dominējošo protestantu skaitam. Līdzīgā veidā — ar bēgļu ienākšanu no Irānas — Rietumeiropas valstīs strauji pieaudzis bahaistu skaits. Hinduisms ienāk līdz ar bēgļiem no Šrilankas, bet pareizticība — kopā ar bēgļiem no Austrumeiropas. Pašlaik Eiropas etnisko lietu speciālisti par lielāko Eiropas nacionālo problēmu uzskata "islama problēmu". Tā šī reliģija ir jo cieši saistīta ar mūsdienu politiku un konkrēti ar iespējām integrēties Eiropā. Pat liberālās islamiskās Turcijas pievienošanās ES ir problemātiska, jo tās teokrātiskā valsts iekārta nebūt nav demokrātija, kas atbilstu

Rietumu valstīs valdošajam principam. Vērīgāk ielūkojoties šajā problēmā, jāatzīst, ka dziļā konfrontācijā atrodas ne tikdaudz Rietumu pasaulē valdošā demokrātija (tās elementus šodien jau atzīst un pieņem arī atsevišķas islama valstis) un islama valstīs valdošā autokrātija, cik šajās abās ļoti atšķirīgajās pasaulēs — rietumnieku pasaulē un arābu pasaulē — valdošo reliģiju pamatnostādnes. Vispārējā tolerance kļūst neiespējama, jo to izraisa pamatprincips — "ja esi kļuvis par musulmani, tev vairs nav tiesību mainīt ticību", kas neizbēgami konfrontē ar Rietumu reliģijas brīvības principu — "katram ir tiesības ticēt, kam vēlas un kā vēlas, kā arī mainīt savu reliģisko pārliecību".

Islama reliģijas iefiltrēšanās Rietumu pasaulē liecina par pakāpenisku rasu un etnosu sajaukšanās sākumu — ne tikai caur jauktajām laulībām (kas būtībā ir vienīgais īsti dabiskais rasu sajaukšanās ceļš), bet arī ar ticības nomaiņu. (Vēlreiz gribu akcentēt — ja rietumnieki pieļauj reliģijas maiņu kristietim, tad arābi cilvēkam, kas no kristietības pārgājis islamticībā un vēlreiz grib manīt reliģisko piederību, var piespriest pat nāvessodu.)

Etnoss izrādās daudz vairāk saistīts ar kādu noteiktu reliģiju, nekā to grib atzīt modernā pasaule. Vispārzināms fakts ir ASV melnādaino iedzīvotāju masveidīgā pievēršanās islamam. Saikni ar savu senču ticību viņi zaudējuši jau ļoti sen (kopš ievešanas Amerikā verga statusā) un pie tās atgriezties acīmredzot nespēj un varbūt arī vairs nevēlas (iespējams, ka Rietumu civilizācijā dziļi ieaugušam cilvēkam grūti mainīt ticību). Ir taisnība, ka Amerikā islamam tiek piesaistīti tikai tie sabiedrības slāņi, kas pēc savas senās izcelsmes nav kristīgi, taču tādā gadījumā tas ir vēl viens arguments par labu etnosa saistībai ar konkrētu reliģiju un pretarguments tiem, kas saista reliģijas izplatību noteiktā tautā tikai ar telpisko un teritoriālo faktoru. Protams, šāda reliģiskās pārliecības nomaiņa melnādaino Amerikas iedzīvotāju vidū lielā mērā var būt saistīta ar viņu protestu pret valdošo balto rasi, kuru tie identificē ar kristietību un kuras dzīvesveidu un vērtības lielā mērā pamatoti noraida (gan nepamatoti tās saistot ar kristietības vērtībām).

Un tā islama reliģija pakāpeniski, ar ekonomiskās migrācijas un bēgļu starpniecību kļūst par mūsdienu Eiropas ikdienas neatņemamu sastāvdaļu. Apskatīsim šo procesu sīkāk. 1995. gadā palīdzību jeb patvērumu ārvalstīs meklēja aptuveni 27 miljoni bēgļu. No 22 miljoniem bēgļu, kas ieradās Eiropā 1997. gadā, 2 673 000 bija no Afganistānas, 778 000 — no Libērijas, 673 000 — no Irākas, 467 000 — no Sudānas un vēl tūkstošiem daudzu citu valstu pilsoņu. Kā liecina šie skaitļi, bēgļi nāk lielākoties no musulmaņu valstīm. Tas arī ir galvenais Eiropas satraukuma cēlonis, ko var apzīmēt ar nosaukumu "islama problēma". Kaut arī lielākā daļa no islamticīgajiem ir "ekonomiskie bēgļi" (tātad — personas, kas savu valsti pametušas slikto dzīves apstākļu dēļ), nonākuši savā mītnes vietā, Eiropā, viņi kļūst par nacionālu un reliģisku kopienu locekļiem.

Cik pašlaik musulmaņu jau ir Eiropas sākotnēji kristīgajās valstīs?

Portugālē pašlaik dzīvo 5000 musulmaņu, kas ieceļojuši galvenokārt no Gvinejas un Mozambikas.

Lielbritānijas Apvienotajā Karalistē dzīvo 1 000 000 musulmaņu imigrantu. (Salīdzinājumam: sikhu kopienu pārstāvju ir 400 000, jūdaistu — 300 000, budistu — 120 000, bahajiešu un zaratustriešu — 6000.)

Vācijā dzīvo 1,8 miljoni musulmaņu, no kuriem 75 % ir turki.

Spānijā 31 % imigrantu ir musulmaņi no Ziemeļāfrikas un Pakistānas.

Itālijā no 900 000 imigrantu viena trešā daļa ir musulmaņi, un viena trešdaļa — katoļi. Atlikušās trešdaļas viena piektā daļa ir citu konfesiju kristieši.

Francijā dzīvo četri miljoni musulmaņu. (Salīdzinājumam: budistu šajā valstī ir tikai 30 000.)

Beļģijā 250 000 iedzīvotāju ir musulmaņi, bet, piemēram, ortodoksi — tikai 40 000.

Austrijā 1991. gadā dzīvoja 159 000 musulmaņu kas tur bija ieceļojuši galvenokārt pēc Otrā pasaules kara.

Norvēģijā, kur valsts reliģija ir luterisms, dzīvo 22 000 musulmaņu emigrantu, 4000 budistu, 1500 ortodoksu, 1400 sikhu, 1000 hinduisma reliģijas pārstāvju un 600 bahajiešu. Tur dzīvo arī 32 000 Romas katoļu, no kuriem vairums ir imigranti no Filipīnām un Rietumāzijas.

Šveicē saskaņā ar 1990. gada statistikas datiem dzīvo 1 245 432 ārzemnieki, no kuriem 59 % ir Romas katoļi, 12 %— musulmaņi, 7 %— protestanti, 5 %— ortodoksi.

Nīderlandē dzīvo 500 000 musulmaņu, 100 000 — Romas katoļu, 75 000 — hinduistu.

Polijā 90 %iedzīvotāju ir Romas katoļi, 1 miljons — poļu ortodoksi, 100 000 — lute-rāņi, 120 000 jehovieši, 30 000 — pentakosti, 8000 — Armēņu apustuliskajai Baznīcai piederīgie, 5000 — musulmaņi, 5000 — reformatori, 5000 — baptisti un 5000 — metodisti.

Zviedrijā dzīvo 60 000 musulmaņu. Romas katoļu tur ir 140 000, ortodoksu — 97 000, serbu ortodoksu — 26 000, sīriešu ortodoksu — 26 000, Maķedonijas ortodoksu — 7000, bet pārējo ortodoksu, kas pieder pie citām apvienībām, — 21 000. Latviešu un igauņu luterāņu Zviedrijā ir ap 16 000. (Šajā uzskaitījumā nav iekļauti nesenie bosniešu imigranti.)

Reliģisku bēgļu Latvijā pagaidām vēl nav, taču, ņemot vērā, ka vairums bēgļu ir no islama zemēm, sagaidāms, ka "islama jautājums" arī Latvijā diezgan drīz kļūs aktuāls. Tāpēc ir vērts ielūkoties citu valstu pieredzē — gan pozitīvajā, gan — jo sevišķi — negatīvajā. Šajā sakarā īpaši jāmin Lielbritānija, kur politiskās partijas, lai gūtu balsis parlamentā, nopietni pievērsušās minoritāšu elektorātam, kura lielāko daļu veido tieši islamticīgie. Pārējo iedzīvotāju grupu politiskā orientācija ir jau daudzmaz nostabilizējusies, bet cīņa par islamticīgo balsīm bijušo imigrantu vidū, kas ieguvuši Lielbritānijas pilsonību, vēl tikai sākas. Tiek mēģināts panākt vienošanos ar islamticīgo sabiedriskajām organizācijām par dažādiem jautājumiem, kas nozīmīgi musulmaņu kopienai. Eiropā ir spēcīgas musulmaņu kopienas, kuras parasti iedalītas pēc iebraukušo musulmaņu tēvzemes. Visas šīs organizācijas apvienotas. Sīkāk par par tām rakstīts II nodaļas apakšnodaļā "Musulmaņu baznīcas valsts".

Nav noslēpums, kā deputātu kandidāti var gūt piekritējus kādā iedzīvotāju grupā. Šai grupai tiek solītas visādas privilēģijas un atbalsts. Vai tā būs arī Latvijas nākotne — tas vēl ir jautājums, bet fakts, ka līdz ar bēgļu ieplūšanu Latvijā nenovēršami pieaugs musulmaņu kopiena, nav apšaubāms.

Daudzas Eiropas valstis savulaik, pieņemot bēgļus, cerēja, ka ar laiku šie bēgļi asimilēsies un ieplūdīs pamatnācijā, pārņemot tās valodu, kultūru un tradīcijas un pamazām kļūstot par "adoptētājvalsts" neatņemamu sastāvdaļu. Ja arī cerības uz iebraucēju asimilāciju pamatnācijā izrādījās stipri pārspīlētas, tad cerēt uz ieceļotāju godprātīgu integrāciju mītnes zemes sabiedrībā tomēr varēja. Ar godprātīgu integrāciju saprot pamatiedzīvotāju kultūras respektēšanu, necenšanos uzspiest savu valodu par otru valsts valodu, mītnes zemes valstiskās suverenitātes stiprināšanu (vai vismaz neapdraudēšanu) un citas tamlīdzīgas, šķiet, pašsaprotamas lietas. Šādai cerībai noteikti ir zināms pamats, tomēr tieši reliģiju atšķirības var kļūt par nepārvaramu šķērsli, ar kuru nopietni jārēķinās. Ja kristīgie ieceļotāji parasti spēj bez konfliktiem iekļauties vietējā sabiedrībā un pamatnācijā, tad ar islamticīgajiem šāda perspektīva liekas maz ticama. Kristietība, kas ir mūsdienu Rietumu kultūras pamats, pārsvarā pat atvieglo ieceļotāju godprātīgu integrāciju. Arī jūdaisms vai budisms parasti tai nav šķērslis. Toties islamticība, kas nāk no ļoti atšķirīgas vides un pret citām kultūrām ir visai neiecietīga, principā nepieļauj bēgļu iespēju asimilēties un ļoti bieži kavē pat normālu integrāciju. Tas tomēr nenozīmē, ka viss notiekošais ir pagalam bezcerīgs vai bīstams, tas nozīmē, ka bēgļu "adoptētājvalstij" ar šo faktu nopietni jārēķinās. Jau sākotnēji rēķinoties ar nespēju asimilēties un integrācijas grūtībām, valsts var izvairīties no lieliem konfliktiem, ja iepriekš samierinās ar faktu, ka līdz ar bēgļu pieplūdumu valstī nostiprināsies jauna reliģija. Un drīz vien vajadzēs atļaut arī islama kulta celtņu (mošejas) būvniecību, kā arī rēķināties ar spēcīgu arābu nacionālo diasporu, kas dzīvos pēc islama reliģijas principiem. To zinot, valsts lielā mērā var izvairīties no reliģiskiem konfliktiem. Šajā nolūkā vēlams, lai valsts informētu bēgļu garīgos līderus par savu nacionālo likumdošanu reliģijas jomā un tās īpatnībām un lai jau pašā sākumā jaunā reliģiskā grupa būtu informēta par savām tiesībām un pienākumiem pret mītnes valsti. Tas palīdzēs izvairīties vismaz no tiem valsts un attiecīgās reliģiskās grupas konfliktiem, kas rodas no savstarpējās neizpratnes un informācijas trūkuma par faktisko situāciju. Turklāt derētu atcerēties, ka bēgļi parasti atrodas "šoka stāvoklī": viņi ir zaudējuši etnisko dzimteni un sakarus ar ierasto vidi. Prasīt, lai viņi uzreiz izprastu "adoptētājvalsts" sociālo un reliģisko vidi, nav taisnīgi. Tātad tieši izglītošanas darbs ir primārais, kas jāveic, lai veidotos izpratne un uz tās balstīta tiesiska uzvedība. Vienlaikus par bēgļiem atbildīgajai valsts institūcijai jāparūpējas, lai pašvaldība, kurā bēgļi izvietoti, un attiecīgā iestāde, kuras pienākums ir būt par kontaktpersonu starp valsti un reliģiskajām organizācijām, būtu informēta par jauno reliģisko minoritāti.

Un tā mūsu dienās daudzi Eiropas valstu pilsoņi ir islama reliģijai piederīgie. Eiropā pašlaik dzīvo no septiņiem līdz piecpadsmit miljoniem musulmaņu.

Īsumā atgādinu, ka musulmaņi Eiropā nokļuvuši pārsvarā 50.—60. gados kā viesstrādnieki, bet radikāls to skaita pieaugums noticis 70. gados, kad Eiropā jau bija beigusies nekvalificēto strādnieku uzņemšana, bet valstis pieļāva ģimeņu apvienošanos. Tieši šā procesa sekas bija ārkārtīgi lielais musulmaņu skaita pieaugums Eiropā.

Vēlreiz atgādināšu, kas pašlaik šajā jomā notiek pie mums. Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Bēgļu lietu centrs, rēķinoties arī ar reliģiskiem

bēgļiem, 1998. gada vasarā sāka sadarbību ar Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu. Nepieciešamības gadījumā ar departamenta starpniecību tiks nodibināts kontakts ar attiecīgo reliģisko konfesiju pārstāvjiem ārvalstīs, lai iegūtu pareizu informāciju par bēgli, kurš uzskata, ka ir represēts ticības dēļ. Gribu piebilst, ka bijušie PSRS iedzīvotāji, kas dzīvoja Latvijā līdz neatkarības atgūšanai, par bēgļiem nav uzskatāmi.

Atcerēsimies, ka arī reliģiskos bēgļus, tāpat kā citus bēgļus, var izraidīt no valsts, ja tas nepieciešams, pamatojoties uz valsts drošības un sabiedriskās kārtības apsvērumiem. Tie ir gadījumi, kad reliģiskās pārliecības brīvība valstī var tikt apturēta pilnīgā saskaņā ar vispārējiem cilvēktiesību principiem. Nākas atzīt, ka mūsu atjaunotā valsts vēl nav iemācījusies izmantot šīs tiesības.

21. Ebreju jautājums

> Apmelojumi līdzinās apnicīgai lapsenei: ja jums nav īstas pārliecības, ka nositīsiet to uzreiz, vienā rāvienā, tad labāk to nedarīt vispār. Pretējā gadījumā tā uzbruks vēlreiz, vēl vairāk satracināta.
>
> *R. Balodis*

Ja ebrejiem traģiskas atmiņas saistās ar holokausta šausmām, tad latviešiem līdzīgi ir ar Baigo gadu. PSRS okupācijas pirmajā gadā (1940.—1941. g.) komunistu pastrādātās zvērības un 14. jūnija deportācija radīja latviešu leģionārus, kas pēc mobilizācijas SS ieroču daļās cīnījās pret komunisma briesmām. Vismaz tā viņiem gribējās ticēt. Nacistu okupācijas vara, nostiprinoties Baltijā, mēģināja sēt latviešos naidu pret ebreju tautu. Gebelsa fašistiskā propaganda, veikli izmantojot patiesas liecības par komunistu zvērībām Latvijā, lietoja arī antisemītiskus trikus. Grāmata "Baigais gads" ir spilgta liecība, kā, izmantojot patiesību, var izplatīt antisemītisku propagandu.

1998. gada vasarā Latvijas virsrabīns Natans Barkans, noraizējies par grāmatas "Baigais gads" atkārtotu izdošanu un tās antisemītisko saturu, vērsās pie Latvijas Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa un Ministru prezidenta Guntara Krasta ar lūgumu izskaidrot antisemītiskās literatūras izplatīšanas faktu. N. Barkanam atbildēja Latvijas Ministru prezidents G. Krasts. Manuprāt, viņa atbildē šī problēma aplūkota padziļināti, tāpēc uzskatu par lietderīgu citēt lielu daļu šīs vēstules[1] kā ebreju jautājuma iztirzājumu.

"Atbildu uz Jūsu 14. jūlija vēstuli, kurā Jūs izsakāt bažas par tendenciozas un antisemītiskas propagandas izplatīšanu Latvijā. Arī man kā Latvijas Ministru prezidentam pēdējo mēnešu laikā nākas saņemt informāciju, ka gan starptautiskajā, gan valsts iekšējā mērogā ir aktivizējušies spēki, kas cenšas graut gadsimtu gaitā izveidojušās latviešu un ebreju tautu labās attiecības.

No kreisās: izglītības ministra padomniece reliģiskās izglītības jautājumos V. Volgemute, ārlietu ministrs V. Birkavs, jūdaisma centra valodnieks profesors R. Fervers, Rīgas un Latvijas virsrabīns N. Barkans Rīgas ebreju sinagogā Latvijas 80 gadu jubilejas svinībās

Dažos masu informācijas līdzekļos gan Latvijā, gan ārvalstīs ir atrodami tendenciozi un melīgi apgalvojumi, ka latviešu tauta vai tās ievērojama daļa ir bijusi līdzdalībniece holokausta noziegumos Otrā pasaules kara laikā. Vienlaikus dažos latviešu izdevumos parādās publikācijas, kas mēģina uzvelt ebreju kopienai vainu par staļiniskās PSRS represīvo iestāžu veikto genocīdu pret dažādu tautību Latvijas iedzīvotājiem pirmajā PSRS okupācijas gadā.

Mēs cīnāmies pret atsevišķu Latvijai nedraudzīgu spēku mēģinājumu identificēt hitleriskos kara noziegumus ar Latvijas valsti. Jāsaprot, ka šajā laikaposmā genocīdu veica okupācijas vara. Fakti liecina, ka gan latviešu tautības noziedznieki piedalījās genocīda noziegumos pret ebrejiem, gan arī ebreju tautības noziedznieki aktīvi palīdzēja īstenot staļinisko genocīdu pret latviešiem un citu tautību Latvijas pilsoņiem. Šajā gadījumā runa ir tikai par atsevišķiem latviešu kolaborantiem un atsevišķiem ebreju kolaborantiem.

Latvijas valdība vienmēr ir norobežojusies un norobežosies no atsevišķu ekstrēmiski noskaņotu iedzīvotāju un grupējumu mēģinājumiem piemērot totalitāro un demokrātijai svešo kolektīvās atbildības principu, kas uzveļ tautai atbildību par atsevišķu ļaundaru pastrādātajiem noziegumiem. Noziedznieki ir atrodami jebkurā tautā, taču tas nerada pamatu pēc tiem spriest par tautu kopumā.

Latvijas valsts vadītāji pēc valsts neatkarības atjaunošanas ir publiski izteikuši savu nožēlu par latviešu tautības personu līdzdalību genocīda noziegumos. Diemžēl par totalitāro okupācijas režīmu pastrādātajām ļaundarībām pret latviešu tautu nožēlu līdz šim vēl neviens nav izteicis.

Jāapzinās arī, ka ebreju klātbūtni represīvajos staļiniskajos orgānos veiksmīgi prata izmantot hitleriskās Vācijas okupācijas iestādes. Propagandas nolūkos iedzīvotājos tika mērķtiecīgi iepotēta atziņa par ebreju kopienas kolektīvo atbildību. Nedaudzi — šobrīd jau vecākā gadagājuma cilvēki, kas pārdzīvojuši Baigā gada šausmas, ļāvās šim propagandas vilnim. Daudzi no viņiem kara un pēckara gados pieredzēja GULAG nometņu režīmu, savu ģimenes locekļu iznīcināšanu, tādēļ viņiem šos notikumus grūti vērtēt pietiekami vispusīgi un objektīvi. Deformētus uzskatus mainīt ir ļoti grūti, tāpēc galvenokārt ir jādomā par jaunākajām paaudzēm. Man kā Latvijas valdības vadītājam ir liels gandarījums, ka absolūtais Latvijas iedzīvotāju vairākums ir etniski un reliģiski iecietīgi un nosoda ksenofobiju. Atsevišķi, epizodiski rasistiski izlēcieni un "sadzīves rasisms" joprojām ir vērojams visās Eiropas valstīs, taču tas nenozīmē, ka šīs valstis vai attiecīgās tautas piekoptu antisemītismu. Atsevišķas aprindas Latvijā dažkārt vēl agresīvāk ceļ naidu pret latviešiem, kas ir tikpat bīstami. Nav noslēpums, ka Latvijas krievu presē nereti parādās raksti, kuru vispārīgā tendence vērsta pret latviešu tautu un Latvijas valsts neatkarību. Arī atsevišķi ebreju tautības publicisti un pētnieki, lielākoties tie paši, kas pirms septiņiem astoņiem gadiem Interfrontes izdevumos uzstājās pret Latvijas neatkarības atjaunošanu, šajā presē pauž Latvijai nedraudzīgas ievirzes sacerējumus. Latviešu inteliģence kopumā ir diezgan labi informēta par minēto indivīdu darbību, taču to nesaista ne ar Latvijas ebreju kopienu, ne ar ebreju tautu vispār. Līdz ar to Latvijā nevar runāt par antisemītismu kā par atsevišķu parādību, bet gan par dažādu tautu sanaidošanas mēģinājumiem, ko veic valstij nelabvēlīgi spēki.

Kā Jums ir labi zināms, latviešu un ebreju tautas vēsturiski vienmēr ir dzīvojušas saticīgi. Antisemītisms atšķirībā no citām valstīm latviešiem nav un nekad nav bijis raksturīgs. Angļu, franču un dažās citās valodās sastopamais vārds *pogrom* nenāk no latviešu valodas, jo Latvijā nav notikusi ar šo vārdu apzīmētā parādība. Pietiek atcerēties kaut vai pirmsokupācijas Latvijas attieksmi pret ebreju minoritāti, ebreju skolas, biedrības un politiskās partijas. Pašlaik latviešu un ebreju, Latvijas un Izraēlas attiecības ir ļoti labas un draudzīgas, un saprotams, ka Latvijai naidīgi spēki ārvalstīs ar vairāku apdomātu provokāciju virkni cenšas tās graut un sarežģīt. Šajās lietās vēl turpinās izmeklēšana, taču jau šodien var droši secināt, ka vainojamas ir tās pašas organizācijas, kas pauž naidu pret latviešu tautu un suverēno Latviju.

Es saprotu Jūsu sašutumu par antisemītisma satura materiāla izplatīšanu Latvijā. Tomēr izsaku izbrīnu, kāpēc savā vēstulē Jūs minat tikai 1942. gadā izdoto grāmatu "Baigais gads", bet neminat, manuprāt, daudz agresīvākos mūsdienu Krievijā izdotos un Rīgā izplatītos antisemītiskos laikrakstus *Dueļ*, *Al-Kods* un citus.

Latvijas likumi aizliedz tīšu musināšanu uz etnisko naidu, taču katrs atsevišķs gadījums jāizvērtē arī no starptautiski nostiprinātā apziņas, vārda un preses brīvības viedokļa. Notiesāt kādu par šādu propagandu var tad, ja notiek kūdīšana uz noziedzīgu rīcību pret kādas noteiktas tautības pārstāvjiem. Latvijas tiesībsargājošās iestādes izvērtē katru gadījumu un pieņem lēmumu par tālāko rīcību, tāpēc aicinām Jūs arī turpmāk sadarboties ar šīm institūcijām, ja Jūsu rīcībā nonāk informācija par kūdīšanu uz noziegumiem pret ebreju tautu. Tomēr neviennozīmīgi tiktu vērtēta situācija, ja kāds tiktu sodīts vienkārši par antisemītisku grāmatu faksimilizdevumu. Tas būtu klajā pretrunā ar Starptautisko

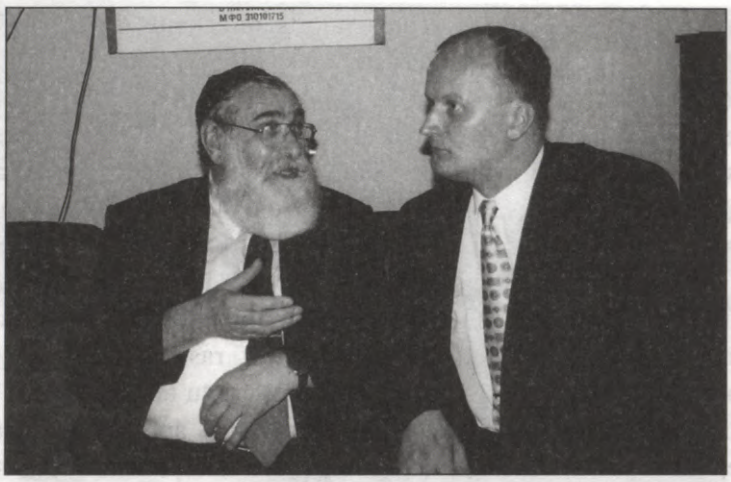

Rīgas un Latvijas virsrabīns N. Barkans un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis

paktu par pilsoņu un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju, kā to iztulko Eiropas Cilvēktiesību tiesa, piemēram, klasiskajā lietā *Jēršilds pret Dāniju*. Tas radītu arī nevajadzīgu ažiotāžu ap Latvijas vārdu starptautiskajās vārda brīvības aizsardzības organizācijās.

Latvijas politika informācija brīvības jautājumos tradicionāli vienmēr ir bijusi ļoti liberāla. Šādā kontekstā ir vērtējama arī antisemītisko grāmatu "Baigais gads" un "Mana cīņa" izdošana. Abas grāmatas ir vērtējamas drīzāk kā negatīvs vēstures piemērs, kas ir nepieciešams studentiem, pētniekiem, rakstniekiem un vēsturniekiem, kas vēlas rakstīt apcerējumus par pretcilvēcisko nacisma ideoloģiju un propagandas paņēmieniem. Tā līdzīgi darbi tiek traktēti daudzās demokrātiskās valstīs, kur Hitlera sacerējumu "Mana cīņa", protams, ar attiecīgiem komentāriem, var brīvi nopirkt grāmatu veikalos. Aizliedzot šādu labi zināmu grāmatu izdošanu un sodot to izdevējus, mēs drīzumā nonāktu pie jauna *Index Librorum Prohibitorum* (aizliegto grāmatu saraksta), kas nav savienojams ar demokrātiskas valsts jēdzienu.

Manuprāt, efektīva cīņa pret antisemītismu, kas ir aktuāla ne tikai Latvijai, ir sabiedriskās izglītības un kultūras, nevis represīvo likumu jautājums. Uzskatu, ka Latvijas ebreju kopienas paveiktu daudz vairāk antisemītisma izskaušanā, ja vērstos pret visiem tendenciozajiem apgalvojumiem ar labi pārdomātu un uz faktiem pamatotu pretargumentāciju. Varat būt pārliecināts, ka tiklab es pats, kā arī manis vadītās valdības locekļi un arī manas partijas "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK valde, un viss partijas valdošais aktīvs, un arī, varu droši apgalvot, Latvijas pilsoņu absolūtais vairākums stingri norobežojamies no antisemītisma sludināšanas un uztveram grāmatā "Baigais gads" ietvertos pret ebrejiem kā tautu vērstos apgalvojumus kā Otrā pasaules kara baigās vēstures elementu, kā nacistu propagandas paraugu. Neizslēdzu, ka tiklab latviešu, kā arī Latvijas ebreju pilsoņu vecākās paaudzes vidū dažiem cilvēkiem pārdzīvoto šausmu ietekmē ir grūti veidot objektīvu priekšstatu par citām tautām, no kuru piederīgo

rokas viņiem nācies ciest. Domāju, ka viņiem labākais remdinājums dvēseles traumām varētu būt nevis veco brūču regulāra uzplēšana, bet gan aktīva pozitīva darbība savas tautas un visas cilvēces labā. Pasaules presē dažkārt sastopamos apmelojumus par latviešiem kā par antisemītiski noskaņotu tautu latviešu vairākums uztver ar izbrīnu un sarūgtinājumu un vērtē tos kā centienus sanaidot abas tautas.

Izsaku Jums lielu personisku pateicību par to, ka Jūs veicat izskaidrojošu darbu starptautiskajā sabiedrībā un aizstāvat Latvijas valsti un latviešu tautu pret nepatiesiem apmelojumiem. No mūsu valstij nedraudzīgu spēku puses tiek veikta mērķtiecīga propaganda, lai izceltu latviešu tautības kara noziedzniekus, bet noklusētu par tiem varonīgajiem latviešiem, kas, riskējot ar dzīvību, holokausta laikā slēpa ebrejus no nacistiem. Pateicos arī Latvijas ebreju kopienai, ka tā šajos sarežģītajos apstākļos nav ļāvusi sevi izprovocēt un sapratusi, ka labu attiecību saglabāšana ir liela vērtība, kas vienlīdz izdevīga abām pusēm. Uzskatu, ka, jo vairāk latvieši un ebreji pievērsīs uzmanību nevis tiem jautājumiem, kuros viņiem ir atšķirīgi viedokļi, bet gan tiem, kuros viņi atrod vienprātību un spēj sekmīgi sadarboties, jo vairāk no šīs sadarbības gūs abas puses. Tas atvieglos iespēju sekmīgāk šķetināt arī no pagātnes mantotos sāpīgos pretrunu mezglus."

Negribu komentēt godājamā G. Krasta vēstuli, vienīgi piebildīšu, ka S. Vīzentāla pārmetumi Latvijai sakarā ar bijušā SS virsnieka Kalēja lietu, apsūdzot visu latviešu tautu par "žīdu šāvējiem", varētu radīt nevajadzīgu antisemītisma noskaņojumu...

[1] Ministru prezidenta G. Krasta atbildes vēstule Latvijas virsrabīnam N. Barkanam 1998. g. 14. sept.

22. Reliģijas zaimošanas tiesiskās sekas

> Saprast nozīmē savstarpējās saprašanās sākumu. Dievs ir devis mums ierobežotu saprātu un neierobežotu gribu, tomēr mēs, vienalga, nezinām, kam Viņš mūs ir radījis. Nevis raudāt, smieties, neieredzēt, bet mēģināt izprast. Un tad tikai saprast. Lieta kļūst pārsteidzoši acīmredzama, ja izdarām salīdzinājumu.
>
> *J. G. Herders*

Līdz ar valsts demokrātiskās attīstības ceļu Latvija uzņēmusies arī daudzus pienākumus, kas obligāti visām Eiropas kultūras valstīm. Viens no tiem ir pienākums respektēt reliģijas brīvību un cienīt reliģisko pārliecību. Vienlaikus 1950. gada Eiropas

Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (kas balstīta uz Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju) noteikts, ka tiesības uz domas brīvību var ierobežot, lai aizsargātu morāli (9. pants). Tātad konvencija pieļauj ierobežot kāda domas brīvību, ja ar to tiek apdraudēta morāle. Šeit vēlreiz gribu ar labu vārdu pieminēt 1991. gadā pieņemto Latvijas konstitucionālo likumu *Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi,* kas uzliek pienākumu (41. pants) cienīt latviešu tautas tradīcijas. Latvieši kopumā ir kristīga tauta, un nav ne mazāko šaubu, ka kristīgā morāle un kristīgās tradīcijas arī uzskatāmas par 1991. gada Konstitucionālā likuma 41. pantā minēto tradīciju. Kristīgās tradīcijas jau sen kļuvušas neatņemamas arī latviešu tautai, kas pieder pie Rietumeiropas kultūras tautu saimes. Līdz ar Satversmes 8. nodaļas pieņemšanu 1998. gadā par Latvijas konstitucionālo principu ir kļuvis arī pienākums cienīt otra reliģiskās jūtas. Kāds ir praktiskais ceļš, lai izbeigtu kristīgo vērtību un reliģijas zaimošanu?

Arī ar specifisko Reliģisko organizāciju likumu (4. panta 1. punkts) ir aizliegts aizskart Latvijas iedzīvotāju reliģiskās jūtas. Tajā teikts, ka "par šā noteikuma pārkāpšanu vainīgās personas saucamas pie atbildības likumos noteiktā kārtībā". Konkrēta atbildība par reliģisko jūtu aizskaršanu ir paredzēta Latvijas Krimināllikumā. 137. pants ir "Iedzīvotāju līdztiesības pārkāpšana viņu attieksmē pret reliģiju". Iepriekšējā Kriminālkodeksā pants par iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršanu paredzēja naudas sodu līdz desmit minimālajām mēnešalgām. Atjaunotā Krimināllikuma 150. pants, kas nosoda personu reliģisko jūtu aizskaršanu, ir "Personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju". Tajā sods par kādas personas reliģisko jūtu aizskaršanu palielināts — brīvības atņemšana līdz diviem gadiem vai piespiedu darbs. Zaimojošs un personas reliģiskās jūtas aizskarošs materiāls mēdz tikt publicēts presē vai parādīts televīzijā. Kaut gan līdz šim Latvijā vēl nav bijuši tiesu procesi par šādiem pārkāpumiem, būtu pēdējais laiks ņemt vērā, ka brīvība un demokrātija tomēr nenozīmē visatļautību. Jo arī likums Par presi un citiem sabiedrības informācijas līdzekļiem (7. pants) aizliedz publicēt un pārraidīt informāciju, kas propagandē reliģisko neiecietību.

Kopš 1991. gada viens no lielākajiem reliģiskās neiecietības radītājiem ir *"Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes""*, kuras vada Ā. Roslēvičs. Šis cilvēks PSRS laikā trīsreiz bijis cietumā par krimināInodarījumiem, bet pēc Latvijas valstiskās neatkarības iegūšanas nodibināja reliģiskas organizācijas, kuras nosauca par evaņģēliskajām "Dieva draudzēm". Ā. Roslēvičs savos pasākumos bieži mēdza un mēdz aizskart tradicionālās konfesijas, lai, tās zaimojot, iegūtu popularitāti. (Šādu populismu parasti izmanto dažādi ekstrēmisti, piemēram, fašisti; norādot uz citu kļūdām un tās kritizējot, viņi nemēdza meklēt problēmas risinājumu.) Arī Ā. Roslēvičs mēdz atrast (izdomāt) kaut vismazāko iemeslu runāšanai par lielāko konfesiju (katoļi un luterāņi) trūkumiem un beidz savas runas ar draudiem par pasaules galu. Risinājums — stājieties "Dieva draudzēs", un jūs tapsiet glābts! Jau 1992. gada 15. septembrī TM Reliģijas lietu departamenta vadītājs A. Kublinskis vēstulē (nr. 113) brīdināja Kuldīgas evaņģēliskās "Dieva draudzes" vadītāju par viņa aizskarošajiem izteicieniem pret citām konfesijām un citā — 1992. gada 15. septembra vēstulē (nr. 114) norādīja draudzei, ka tās vadītāja

darbība rada naidu starp reliģiskām organizācijām. Uz laiku Ā. Roslēvičs pierima, taču pārliecinājies, ka viņa rīcībai nav seku, turpināja iesākto. Pat vairāk — 1993. gada 15. aprīlī viņš apvainoja Tieslietu ministriju, ka tā izdodot nelikumīgus rīkojumus un tās rīcība esot zemiska. Jāatzīmē, ka tolaik spēkā esošais likums Par reliģiskajām organizācijām bija nepilnīgāks par 1995. gadā pieņemto, un Reliģisko lietu departaments, atbildot uz šo nekaunīgo izlēcienu, varēja Ā. Roslēviču tikai brīdināt un vēlreiz pieprasīt izbeigt nelikumīgās darbības, kas rosina reliģisko naidu (1993. gada 19. aprīļa vēstule nr. 17–10/76). "Ā. Roslēviča lieta" atkal kļuva aktuāla 1998. gadā, kad departaments saņēma Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centra pieprasījumu (1998. gada 30. septembra vēstule par Reliģisko organizāciju likuma 7. panta ievērošanu) noskaidrot, vai visiem bērniem, kas piedalās netradicionālu reliģisku organizāciju darbībā, ir rakstiska vecāku atļauja. Departaments nosūtīja arī trijām Ā. Roslēviča draudzēm (Kuldīgas draudzei, Talsu-Sabiles un Skrundas draudzei) pieprasījumu sniegt tam ziņas, vai šajās draudzēs darbojas jaunieši līdz 18 gadu vecumam un vai viņiem ir vecāku rakstveida atļauja. Šādas vēstules departaments izsūtīja 155 netradicionālajām reliģiskajām organizācijām un jaunajām reliģiskajām kustībām.

Kulta priekšmets kādā no jaunajām reliģiskajām kustībām Latvijā

Tajā laikā Kuldīgas "Dieva draudzei" bija strīds ar vietējo bāriņtiesu par divpadsmitgadīgas meitenes piespiešanu pakļauties draudzes noteiktajām reliģijas normām. Rajona laikraksts "Kursas Laiks" 1998. gada 22. oktobrī rakstīja, ka ģērbšanās stilu draudzē pieprasot pēc 5. Mozus grāmatas 22. nodaļas 5. panta, kas nosakot, ka vienam dzimumam aizliegts valkāt pretējā dzimuma drēbes. Meitenei aizlieguši valkāt garās bikses, apsējuši lakatiņu, par ko viņu klasesbiedri izsmējuši. Meitene mēģinājusi pretoties šādai vecāku attieksmei, par ko sodīta ar "bada diētu" — viņai devuši ēst tikai rupjmaizi.

1998. gada 20. oktobrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments saņēma Ā. Roslēviča vēstuli, ko viņš bija parakstījis visu triju "Dieva draudžu" vārdā. Vēstulē bija rakstīts, ka viņš "nesaprot" jautājumu, un uzdots pretjautājums: kāpēc šāda prasība neesot izteikta tradicionālajām konfesijām? Par tradicionālajām konfesijām vēstulē bija kārtējie apmelojumi: "Jums būtu jāpievērš uzmanība katoļu, luterāņu, pareizticīgo draudzēm (..) baznīcēnu ļaunums, vardarbība, izlaistība, maucība, smēķēšana, dzeršana tiek aizklāta ar (..) vārda segu — TRADICIONĀLĀ." Tādējādi tika aizskarta Latvijas tradicionālo Baznīcu cieņa un ticīgo reliģiskās jūtas. "Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes"" bija pārkāpušas Reliģisko organizāciju likuma 4. pantu, kurā noteikts, ka

iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta. Pēc departamenta direktora R. Baloža sagatavotā atzinuma (pamatots ar Reliģisko organizāciju likuma 18. panta 2. daļu), 1998. gada 5. novembrī tieslietu ministrs D. Rasnačs brīdināja visas trīs "Dieva draudzes", ka Reliģisko organizāciju likuma 18. panta 4. daļas 1. punktā paredzēta Reliģiskās organizācijas darbības izbeigšana tiesas ceļā, ja tā sludina reliģiskas neiecietības un naida idejas.

Reliģiskās pārliecības brīvība ir cilvēka tiesības. Aizskart kāda reliģiju nozīmē pārkāpt cilvēktiesības. Čehijas Republikas prezidents Vāclavs Havels teicis, ka dziļākās saknes tam, ko dēvējam par cilvēktiesībām, meklējamas nevis mūsos, ne virs mums; tās meklējamas daudz dziļāk nekā pasaules cilvēciskās konvencijas. Protams, tās aizsākas metafiziskajā realitātē.[1] Cilvēks pēc būtības ir vienīgais radījums, kurš spēj pilnībā apzināties savu esamību un mirstību. Cilvēki, dažbrīd gan pārspīlējot savu antropomorfisko sliecību, tomēr ir vienīgie, kas uztver apkārtējo vidi kā "pasauli" un kuriem piemīt atbildība par šo pasauli.*

Kristieši par to runā vienkārši: Dievs radīja cilvēku pēc sava veida un līdzības. Kaut arī patlaban "pasauli apņem" viena civilizācija, *šīs civilizācijas pamatā ir kultūru, reliģiju un atsevišķu civilizācijas sfēru līdzāspastāvēšana.* No šīs mierīgās vai nemierīgās līdzāspastāvēšanas veidojas tas, ko mēs saucam par vēsturi. Tieši dažādu kultūru un reliģiju mierīga līdzāspastāvēšana atbilst Rietumu cilvēktiesību standartiem. Šie standarti faktiski ir mūsdienīgs kristiešu principu papildinājums (reizēm gan ļoti sekularizēts). Iespējams, ka to grūti pamanīt, taču varbūt būtu ļaunāk, ja tas būtu uzbāzīgs, jo tad *Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju* varētu arī uztvert kā reliģisku "imperiālismu", kas slēpjas aiz civilizācijas maskas. Tieši tāds ir arābu pasaulē izplatītais priekšstats par reliģijas brīvību ASV, un dažreiz tas kļūst tik nepārvarams, ka šīs pasaules cilvēkiem liekas — tikai asinsizliešana var atrisināt konfliktu.** Bet vardarbīgi izlietām asinīm ir tendence vairoties. Par spīti tam, ka visiem tas zināms un saprotams, arvien biežāk kļūstam liecinieki dažādu reliģisko tradīciju un *Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas* jeb rietumniecisko standartu kolīzijām.

[1] *Havels V. Čehijas Republikas prezidents.* Pārbaudījums gan cilvēcei kopumā, gan katram cilvēkam // Diena. — 1998. — 27. jūn.

---

* Antropomorfiska ievirze — cenšanās pasauli pielīdzināt cilvēka darbībai.

** Serbiem un horvātiem ir viena valoda un rases piederība, taču viņi nejūtas kā viena tauta, jo vēsturisko apstākļu dēļ ir izveidojusies par divām tautām, kas pieder pie atšķirīgām reliģiskām konfesijām. Tās atdala tik ļoti atšķirīgais un mūždien konfrontējošais Rietumu un Austrumu pasaules skatījums.

23. Krusta zaimošana, piesakot to kā preču zīmi

1998. gada 26. janvārī frakcijas "Latvijai" deputāti pieprasīja tieslietu ministram steidzami atbildēt uz jautājumu, vai atbilst patiesībai informācija, ka saentologu sekta reģistrējusi Patentu valdē reliģiskus simbolus — krucifiksus kā savu "preču zīmi".[1] Deputāti motivēja steidzamību ar to, ka nedrīkst pieļaut reliģisku simbolu zaimošanu. Protams, Patentu valdei saskaņā ar likuma "Par preču zīmēm" 7. pantu bija jāveic iesniegtās zīmes ekspertīze, taču tai nebija neviena reliģiskās simbolikas parauga. Laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" saentologu "krustu lietu" pat uzskaitīja par ceturto nozīmīgāko problēmu savā nedēļas darbībā, piebilstot, ka šī lieta vēlreiz pierāda, ka Latvija tiešām ir "neierobežotu iespēju zeme"[2].

Pret saentologu preču zīmi — krustu reģistrāciju protestēja daudzi garīdznieki. Diemžēl protestu izteica vienīgi žurnālistiem, nevis tiesu institūcijām rakstisku iesniegumu veidā.[3] Latvijas luterāņu Baznīcas Lutera akadēmijas prorektors mācītājs Guntis Kalme pamatoti uzskata, ka krustu nevar saistīt ar preču un naudas attiecībām. Kā reliģisks simbols tas norāda uz augstākām garīgām vērtībām. Pret šo reģistrāciju vērsās ne tikai luterāņi, bet arī katoļi. Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats presei paziņoja: "Tas, ka saentologi kā preču zīmēm reģistrētajiem krustiem pievilkuši klāt kaut kādu zīmējumu, jau nemaina šīs lietas būtību — arī mēs, katoļi, attēlojot krustu, lietojam dažādus dekoratīvus elementus, bet krusts paliek krusts."[4]

Saskaņā ar 1993. gada 9. marta likumu Par preču zīmēm (2. panta 2. punkts) kā preču zīmes nevar reģistrēt reliģiskus simbolus. Reliģiskie simboli iekļauti grupā, kas saucas īsi un nepārprotami — *"nereģistrējamās zīmes"*. Zīmīgi, ka reliģiskos simbolus kā nereģistrējamās zīmes likumdevējs ir iekļāvis punktā, kur minēti arī valsts simboli, kas nav reģistrējami kā preču zīmes. Likumā Par preču zīmēm par nelikumīgām atzītas (19. panta 1. daļa) arī agrāk bez īpašnieku atļaujas reģistrētās preču zīmes, kas ir tik līdzīgas īpašnieka zīmei, ka iespējams tās sajaukt. Izmantošanai (19. panta 2. daļa) ir pielīdzināta arī uzglabāšana un lietošana bez īpašnieka atļaujas. Par pārkāpumu likumā paredzēta ne tikai zaudējumu atlīdzināšana, bet arī nelikumīgā marķējuma vai priekšmeta iznīcināšana (20. panta 2. daļa). Likums ļauj (21. pants 4. punkts) šīs preču zīmes reģistrāciju anulēt, ja, to reģistrējot, ir pārkāpti 2. pantā minētie noteikumi.

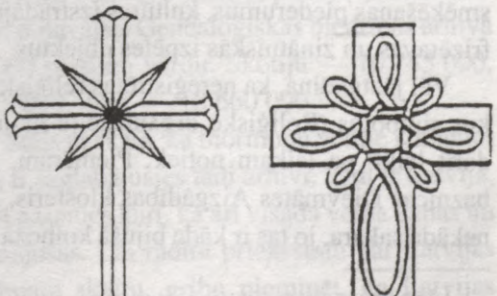

Šie ir Latvijas Republikas Patentu valdē "piereģistrētie" saentologu krusti. Ja kāds Latvijā gribētu tos izmantot, tam būtu jātiesājas ar saentologiem. Šādas tiesas iznākums visticamāk būtu kompensācijas samaksa saentologiem

Patentu valdes atbildīgās amatpersonas atzina, ka reliģiskas zīmes nevar reģistrēt kā preču zīmes. 1997. gadā Patentu valde ar Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta starpniecību lūdza konfesijas iesniegt savus reliģiskos simbolus. Tas tika izdarīts apmēram pusgada laikā. Patentu valdes Preču zīmju un dizainparaugu nodaļas vadītāja D. Liberte atzina, ka draudžu simboli, ko tās lieto savās veidlapās, nav uzskatāmi par reliģiskiem simboliem, tātad var būt reģistrējami kā preču zīmes.[5] Pirmkārt, draudze ir reliģiska organizācija un visi simboli, ko tā izmanto savā kultā, kā arī apliecinot piederību savam kultam, ir reliģiski simboli. Arī veidlapās lietotie. Otrkārt, arguments, ka "draudzēm ir nepieciešama konfesijas vadības piekrišana izmantot attiecīgo krustu savā simbolikā", būtu attiecināms tikai uz Baznīcu (savienību) draudzēm. Bet kam lai atļauju prasa autonomās draudzes, jaunās reliģiskās kustības vai netradicionālās organizācijas? Kā zināms, Vasarsvētku konfesijai ir pat trīs savienības un daudzas atsevišķas, nevienam nepakļautas draudzes.[6]

Lieta ar saentologu krustiem atstāja lielu iespaidu un vairoja pietāti pret reliģiskajiem simboliem. Piemēram, 1998. gada oktobrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam vajadzēja sniegt atzinumu par policijas, armijas un zemessardzes simboliem un formas tērpiem. Tika jautāts, vai Iekšlietu ministrijas Drošības policijas simbolā iekļautais latviešu ornamentālais krusts ir reliģisks simbols.*

Kā no "kuriozu sērijas" arī ir dažu citu Latvijā reģistrēto preču zīmju nosaukumi. Piemēram, 1996. gada 20. oktobrī reģistrēta *Societejashennessy & Co* kompānijas alkoholisko dzērienu preču zīme *"PARADIS"*. Arī ebreju svētākās grāmatas Toras vārds reģistrēts kā preču zīme. Vārds *TORA* 1998. gada 20. janvārī LR Patentu valdē tika reģistrēts kādai vācu firmai *REEMTSMA CIGARETTENFABRIKEN GMBH*, kas darbojas Hamburgā. Firma ar šo vārdu ir tiesīga marķēt tabaku, tabakas izstrādājumus (cigaretes) un smēķēšanas piederumus. Latvijas luterāņu sašutumu izraisa arī vārds DOMS, kuru reģistrējusi akcionāru komercbanka DOMA-BANKA. Jāatzīmē, ka līdz ar preču zīmes reģistrāciju 1996. gada 20. aprīlī ar vārdu DOMS saskaņā ar Patentu valdes izdevumu "Patenti un preču zīmes" (1996. gada 22. aprīlī) var marķēt arī mēslojumu, neapstrādātus sintētiskus sveķus, zobu pulverus, dezinfekcijas līdzekļus, seifus, olu inkubatorus, ugunsdzēsības ierīces, sanitārtehniskās ierīces, šaujamieročus, munīciju un šāviņus, sprāgstvielas, pirotehniskos līdzekļus, ēdiena termiskās apstrādes iekārtas, mūzikas instrumentus, asfaltu, lokanas nemetāliskas caurules, mājas apavus, gaļas un zivju izstrādājumus, garšvielas, dzīvnieku barību, alkoholiskus dzērienus, tabakas izstrādājumus un smēķēšanas piederumus, kultūras izstrādājumus, apdrošināšanas un finansu lietas, kā arī frizētavas un zinātniskās izpētes objektus.

Vēl jāatgādina, ka nereģistrētas reliģiskas organizācijas nav tiesīgas izmantot reliģiskus simbolus (Reliģisko organizāciju likuma 13. panta 2. daļa), lai gan mēģinājumi to darīt laiku pa laikam notiek. Piemēram, to mēģināja darīt tā saucamais pareizticīgo baznīcas Dievmātes Aizgādības klosteris, kuram ar reģistrēto pareizticīgo Baznīcu nav nekāda sakara, jo tas ir kāda bijušā kolhoza priekšsēdētāja par pajām privatizēts īpašums.

---

* Šāda "saskaņošana" jau ir pārspīlēta.

V. Bāliņš 1999. gada 22. janvārī nosūtīja tieslietu ministrei I. Labuckai vēstuli, kurā informēja, ka kopš 1994. gada veido klosteri un lūdz izskatīt ASV izcelsmes latvieša Jura Dreifelda iesniegto *"ombudsman"* projektu. Tieslietu ministrija brīdināja V. Bāliņu, ka tiek pārkāpts likums, nelikumīgi lietojot reliģisko simboliku, un pieprasīja turpmāk ievērot likumā noteiktās dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas prasības.[7]

Par līdzīgu pārkāpumu brīdināts arī cits pareizticīgo "disidents" — Viktors Kontuzorovs.

[1] Saeimas kanceleja, nr. 328. no 27.01.1998. Deputātu jautājums LR tieslietu ministram D. Rasnačam /Deputātu jautājuma reģistra nr. 334 / LR Tieslietu ministrijā saņemts 28.01.98. plkst. 9.30, reģistrācijas nr. 480.

[2] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 9. febr.

[3] *Lipša I.* Protestē pret krustu kā preču zīmi // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 9. febr.

[4] *Pastalnieks A.* Krusts tomēr var būt arī preču zīme // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 13. febr.

[5] *Paparde I.* Krusts tomēr var būt arī preču zīme // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 13. febr.

[6] *Skagale G.* Krustus reģistrē kā preču zīmes // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 7. febr.

[7] Tieslietu ministres I. Labuckas 1999. g. 10. februāra vēstule V. Bāliņam, reģistrācijas nr. 1-7.8/26.

24. Jauno reliģisko kustību slieksme iegūt pēc iespējas vairāk informācijas. Arhīvu lieta

Damnum partitus, qui commodum amitit (lat.) — zaudējumu cieš tas, kurš palaiž garām izdevību.

1997. gadā *Jūtas pavalsts Ģenealoģiskā biedrība,* kas ir mormoņu Baznīcas veidojums ASV, vēlējās iegūt no Latvijas Valsts arhīva mikrofilmas, kurās fiksēti visu Latvijas baznīcu grāmatu dati. Šīs Ģenealoģiskās biedrības rīcībā jau bija visai ievērojama datu bāze par vairāku desmitu valstu pilsoņu senčiem. Kāpēc šādas ziņas vajadzīgas? Kaut vai mantošanas lietās! Bieži ir gadījumi, ka tieši šā iemesla dēļ starptautiskas juristu firmas ar biedrības atbalstu ir nopelnījušas simtiem tūkstošu dolāru, palīdzot mantiniekiem iegūt mantojumu. 1990. gada sākumā Jūtas pavalsts Ģenealoģiskās biedrības arhīvā par Angliju, piemēram, glabājās ap 47 155 000 personu vārdu, Skotiju — 10 745 000, Meksiku — 24 205 000, par Vāciju — 18 675 000, ASV — 18 660 000.[1]

Latvijas Valsts arhīva ģenerāldirektors V. Štāls uzskata, ka mormoņu vēlme izmantot Latvijas arhīvus nav nejauša. Ne visās valstīs ir saglabājušies tādi arhīvi, kādi ir Latvijā, jo diemžēl daudzie lokālie kari un pēdējie divi pasaules kari, kā arī visāda veida dabas un cilvēku izraisītas kataklizmas arhīvus iznīcinājušas. Lai radītu priekšstatu par Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabāto baznīcu grāmatu skaitu, gribu pieminēt, ka Latvijas

pareizticīgo draudžu baznīcu grāmatas (1700—1906) ir 1285 lietas; Latvijas Ev. luterisko draudžu baznīcu grāmatas (1608—1945) — 9578 lietas; Rīgas katoļu draudžu baznīcu grāmatas (1804—1904) — 128 lietas; Latvijas katoļu draudžu baznīcu grāmatas (1791—1905) — 2159 lietas un Latvijas ebreju draudžu baznīcu grāmatas (1836—1938) — 1731 lieta. Pavisam 14 881 lieta.[2] Gribas piekrist V. Štāla kunga uzskatiem, ka arhīvi ir Latvijas bagātība!*

Šis mormoņu piedāvājums nebija pirmais. Tādi ir bijuši jau 1992. un 1994. gadā. 1994. gadā mormoņi savu "palīdzību" — mikrofilmēt arhīva materiālus — piedāvāja ar organizācijas *International Activities and Services of the Genealogical Society of Utah* starpniecību. Valsts arhīvu ģenerāldirekcija mormoņiem šo priekšlikumu atteica, balstoties uz attiecīgo konfesiju, kā arī valsts iestāžu atbildīgo darbinieku viedokli, ka nav nekādas vajadzības ārpus Latvijas izplatīt Latvijas arhīvu informāciju.[3] Šai nostājai piekrita arī Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļa.[4]

1997. gadā mormoņi piedāvāja šādu darījumu: par iespēju nokopēt visas arhīva rīcībā esošās baznīcu grāmatas viņi solīja sagādāt aparatūru mikrofilmēšanai, kā arī algot cilvēku filmēšanai. Par katru kopiju arhīvs saņemtu 10 centu.[5] Filmiņu negatīvi aizceļotu uz mormoņu glabātavām klintīs Jūtas pavalstī ASV, bet pozitīvi paliktu arhīvam. Valsts arhīvu ģenerāldirektors Valdis Štāls 1997. gada 31. oktobra vēstulē lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu noskaidrot konfesiju viedokli attiecībā uz mormoņu piedāvājumu.[6] Departaments jau 4. novembrī varēja paziņot, ka konfesiju attieksme ir noraidoša.[7] Piecu lielāko, tradicionālo baznīcu vadītāji protestēja pret šo piedāvājumu. Šis notikums lielā mērā pierādījis departamenta labo kontaktu ar Baznīcām. Konfesiju aptauju departaments veica, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 5. panta 5. daļu.

Latvijas luterāņu Baznīcas toreizējais arhibīskapa referents Jānis Ginters (tagad garīdznieks Jaunajā Ģertrūdes baznīcā) pauda viedokli, ka saskaņā ar luteriskās Baznīcas rīcībā esošo informāciju mormoņu Baznīca praktizē kristīšanos par mirušiem cilvēkiem. J. Ginters vēstulē departamentam raksta: "Mums ir pamatotas bažas, ka ir runa ne tikdaudz par ģenealoģiskiem pētījumiem, bet par grāmatās minēto personu vārdu izmantošanu mormoņu kultā. Uzskatām, ka to mirušo personu vārdu, kuras dzīvojušas un mirušas pie luteriskās Baznīcas, iespējama izmantošana mormoņu kultā būtu viņu piemiņas un mūsu tautas vēsturiskās identitātes zaimošana."[8] J. Ginters uzskatīja, ka kristīšanos par mirušajiem mormoņi veic tad, ja kāds no tuviniekiem miris, nebūdams kristīts. Arī viņa pēcnācēji var kristīties par mirušiem cilvēkiem. Šādas pēcnāves manipulācijas varētu veikt arī ar luterāņu draudžu mirušo locekļu vārdiem. Romas katoļu arhibīskaps Jānis Pujats attiecībā uz mormoņu Ģenealoģiskās biedrības ierosinājumu uzņemt mikrofilmās Latvijas baznīcu grāmatas paziņoja, ka, visticamāk, baznīcu grāmatu mikrofilmēšana mormoņu vajadzībām izraisītu ticīgajos sašutumu. J. Pujats

---

* Viesojoties ASV 1999. gada augustā, R. Balodis Saltlainsitijas Ģenealoģijas centrā redzējis Latvijas arhīvu lietas vācu valodā, ko laipni izrādījuši mormoņi. Šīs lietas bijušas iegūtas no Vācijas arhīviem.

izsaka arī visu Latvijas katoļu vienotu viedokli: "Šī informācija nav dodama mormoņiem, vēl jo vairāk tāpēc, ka nav skaidri zināms, kādiem mērķiem viņi faktiski izmantos šo informāciju."[9] Ebreju vārdā Rīgas un Latvijas virsrabīns Natans Barkans, rakstot Valsts arhīvam, paziņoja, ka "ebreju draudze neredz nekādu nepieciešamību jebkādu ebreju draudžu un tautas dokumentu informācijas izdošanā mormoņu baznīcai un tās iestādēm, kuriem nav nekāda sakara ar ebreju tautu"[10]. Līdzīgi izturējās arī pareizticīgo Baznīca, kas protestēja pret iejaukšanos Latvijas Pareizticīgās Baznīcas iekšējās lietās.[11]

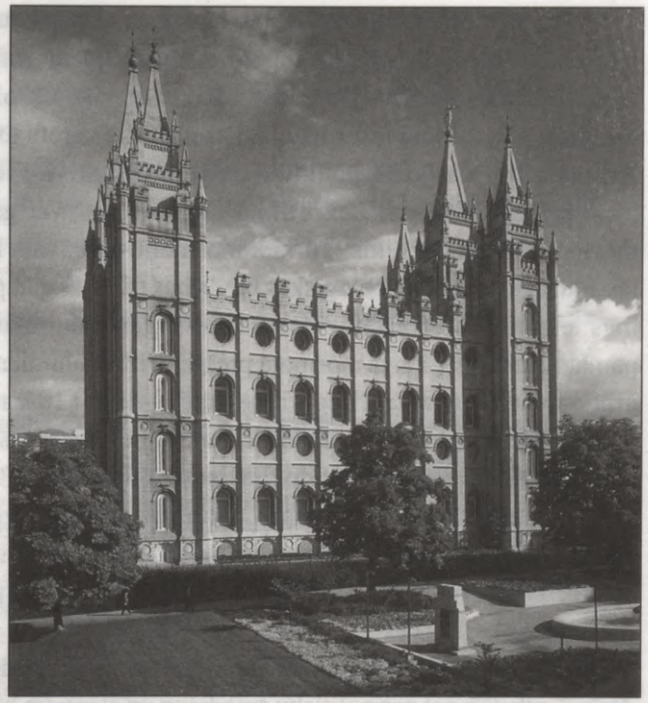

Mormoņu Soltleikas templis ASV

Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze kategoriski iebilda pret mormoņu vēlmi fotografēt baznīcu lietas. Draudze lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu informēt tās vadību, ja turpmāk kāds interesents izteiktu līdzīga rakstura piedāvājumu.[12] Valsts arhīva un departamenta vadība tikās ar Latvijas un Zviedrijas mormoņu pārstāvjiem, lai atrisinātu šo problēmu. Uz tikšanos bija uzaicināta arī "Neatkarīgās Rīta Avīzes" žurnāliste Aiva Kanepone, kas jautājumu visai kompetenti atspoguļoja laikrakstā.[13] Latvijas mormoņu vadītājs Gvido Senkāns gan uzskatīja, ka vienas Baznīcas viedoklis par citu Baznīcu nevarot būt objektīvs un baznīcu arhīvi esot valsts īpašums, baznīcām par to neesot nekādas daļas. Tikšanās laikā viņš, būdams "Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas" Rīgas centra draudzes prezidents, kā arī Unibankas akcionārs, paziņoja, ka vēlme iegūt filmas nav saistīta ar reliģiju, bet ir biznesa piedāvājums, tāpēc mormoņi neuzskata par pamatotu Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža atrašanos šajā apspriedē. Arhīva pārstāvji paskaidroja mormoņiem, ka departamenta vadītājs ir uzaicināts, lai pārstāvētu valsts un konfesiju intereses. Ārzemju emisārs Lerojs Billbergs — trešais mormoņu ārvalstu emisārs, kurš mēģināja vienoties ar arhīvu, savu vēlmi pēc dzimtrakstiem pamatoja ar humānu mērķi — it kā "palīdzēt cilvēkiem veikt ģenealoģiskus pētījumus".

Valsts arhīvu ģenerāldirektors V. Štāls tikšanās laikā šo piedāvājumu noraidīja, jo nesaskatīja tajā nekādu izdevīgumu Latvijas valstij. Arhīva darbinieki bija ievākuši informāciju no citām postsociālistiskajām valstīm (Igaunija, Lietuva, Ukraina un Krievija), kuras ar mormoņiem jau bija noslēgušas līdzīgu līgumu, ka solītā biedrības

atlīdzība par mikrofilmām nebūt nav tāda, kā sākotnēji solīts. Atklājās arī, ka no iepriekš minētajām valstīm iegūto informāciju mormoņi pārdevuši tālāk par trīsreiz augstāku cenu. Ja Latvijas arhīvs būtu pārdevis mikrofilmas, izrādītos, ka par niecīgu samaksu būtu atdota informācija, kas nākotnē varētu ienest valstij daudz lielāku peļņu. Arhīvam pēc darījuma paliktu tikai filmu pozitīvi. Filmas vajadzētu atjaunot jau pēc trim gadiem. Turpretī mikrofilmu negatīvi, kas var glabāties vismaz 200 gadu, būtu mormoņu privātīpašums. Turklāt mormoņu piedāvātā līguma nosacījumos bija iekļautas Jūtas pavalsts Ģenealoģiskās biedrības tiesības gan publicēt, gan arī pārdot mikrofilmās iekļauto informāciju. Valsts arhīvu ģenerāldirekcija piedāvātā līguma atteikumu pamatoja arī ar to, ka, ja mormoņi piekristu izcenojumiem, kas pastāv Latvijas Republikā, arhīvam nebūtu pamata liegt filmēt, taču — tikai 10% no arhīva materiāliem. Mormoņi vēlējās filmēt astoņas reizes lētāk, turklāt neierobežotā daudzumā. Ja Latvijas nodokļu maksātājs arhīvā par vienu dokumenta kopiju maksā 30—40 santīmu, tad mormoņi to vēlējās iegūt par 5 santīmiem. Laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze", aprakstot šo gadījumu, pieļauj iespēju, ka organizācija cerējusi arī uz lēto latviešu darbaspēku. To apstiprina arī fakts, ka 1992. gada sarunās mormoņi piedāvājuši vietējam kopētājam mēnešalgu Ls 28.

Diskusijas par mormoņiem ilgst jau no 1992. gada. 1997. gadā "Neatkarīgā Rīta Avīze" rakstīja pat par politisku spiedienu un slēptiem korupcijas mēģinājumiem.[14] Laikraksts, izpētot toreizējā TM Reliģijas lietu nodaļas vadītāja A. Seiksta (vēlākais 6. Saeimas Cilvēktiesību komisijas priekšsēdētājs) saraksti ar Latvijas vēstnieku ASV Ojāru Kalniņu, nonāca pie secinājuma, ka Latvijas mormoņiem bijusi liela ietekme. Sarakste notika sakarā ar tālaika likumdošanas dēļ uz laiku atliktās mormoņu draudzes reģistrāciju. O. Kalniņš raksta: "(..) reģistrācijas atteikums var radīt visai nevēlamas politiskas sekas." Uzskaitot, cik daudzas personas ASV pieder pie mormoņu Baznīcas, tālāk teikts: "Nav grūti iedomāties, kāda pret Latviju vērsta kampaņa var sākties ASV, ja mormoņu Baznīcas vadība nolems ko tādu sākt, kas nebūt nav izslēgts." O. Kalniņš gan piebilst, ka viņa nolūks neesot ietekmēt lēmuma pieņemšanu: "Es nekādā ziņā nevēlējos apiet Latvijas likumus, bet tikai gribēju noskaidrot lietas būtību un sniegt papildu informāciju gadījumā, ja tā nebija pieejama atbildīgajām personām, kuras šajā jautājumā pieņēma lēmumu."[15] Mormoņu draudzi 1994. gadā nereģistrēja, jo tolaik spēkā esošais likums noteica, ka reliģiskajām organizācijām, kas pirmo reizi sāk savu darbību Latvijā, pēc reģistrācijas pieteikuma Tieslietu ministrijā jāgaida trīs gadi, kuru laikā valsts pārliecinās par to lojalitāti pret valsti un citām reliģiskajām organizācijām. Tātad reģistrācija nevarēja notikt, lai gan "mormoņu Baznīca, kuras paspārnē darbojas apvienība, ir plaši atzīta un cienījama, jo viens no šīs reliģijas pamatpostulātiem ir dziļš patriotisms, ģimeniskums un godīgums", kā 1994. gada 11. maija vēstulē Latvijas Ārlietu ministrijas Amerikas un Austrālijas nodaļai rakstīja Latvijas vēstniecības Vašingtonā padomnieks Ints Upmacis. A. Seiksta atbildes vēstulē teikts, ka tiks gatavots apskats par stāvokli ar jaunajām reliģiskajām kustībām Latvijā, "jo bez šādas informācijas tiek piekopta apšaubāma prakse, kad ar ministru vai vēstnieku starpniecību tiek

mēģināts apiet likumu, lai panāktu vēlamo efektu kādā konkrētā lietā"*. Kad 1995. gadā pieņēma jauno Reliģisko organizāciju likumu, mormoņi nekavējoties iesniedza reģistrācijas pieteikumu un 1997. gadā tika reģistrēti kā jaunā reliģiskā kustība, kurai katru gadu jāpārreģistrējas Tieslietu ministrijā.

Mormoņi ir ietekmīga ASV Baznīca, un 90% šās reliģijas sekotāju nāk no Jūtas pavalsts. Mormoņiem ir veiksmīga biznesa grupa, kura sadarbojas tikai ar savas reliģijas piederīgajiem. Mormoņi prot atrast arī kontaktus ar valsts ierēdņiem un politiķiem. Tiem ir liela ietekme politiķu vidū ASV Kongresā.

Reliģija nav vienīgi indviduāls, bet sabiedrisks labums, tādēļ tiesību uzdevumos ietilpst to aizsargāt.[16]

[1] Latvijas Valsts arhīva ģenerāldirektora V. Štāla 1994. g. 1. novembra vēstule (nr. 1.1–4/225) TM Reliģijas lietu departamentam.

[2] *Lynn Richard Carcon*, manager of Genalogical Society of Utah Area to Minister of Justice of the Democratic Republic of Latvia Mr. *Dr. Roman Apsītis* / October 1994.

[3] Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcijas ģenerāldirektora V. Štāla 1994. g. 31. oktobra vēstule (nr. 3–4/381) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[4] Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļas vadītāja J. Zālīša 1994. g. 30. novembra vēstule (nr. 15–1/226.) Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcijai.

[5] *Kanepone A.* Mormoņu tikojumi Latvijā // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 8. nov.

[6] Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcijas ģenerāldirektora V. Štāla 1994. g. 31. oktobra vēstule (nr. 3-4/381) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[7] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1997. g. 4. novembra vēstule (nr. 15-2.1/108) Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirekcijas ģenerāldirektoram V. Štālam.

[8] Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas arhibīskapa referenta J. Gintera 1997. g. 3. novembra vēstule (nr. 367) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[9] Rīgas metropolijas Romas katoļu kūrijas arhibīskapa metropolīta J. Pujata 1997. g. 3. novembra vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[10] Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinodes, Rīgas un visās Latvijas pareizticīgo arhibīskapa Aleksandra 1997. g. 3. novembra vēstule (nr. 112) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim

[11] Rīgas un Latvijas virsrabīna N. Barkana 1997. g. 3. novembra vēstule (nr. Z-135) Latvijas Valsts arhīvu ģenerāldirektoram V. Štālam.

[12] Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes priekšsēdētāja I. Ivanova 1997. g. 3. novembra vēstule (nr. 01/1–255) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[13] *Kanepone A.* Mormoņu tikojumi Latvijā // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 8. nov.

[14] Turpat.

[15] Latvijas vēstniecības Vašingtonā vēstnieka Ojāra Kalniņa 1994. g. 10. maija vēstule TM Reliģijas lietu nodaļas vadītājam A. Seikstam.

[16] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R., 1927. — 35 354. sleja.

---

* No Latvijas vēstnieka O. Kalniņa 1994. g. 19. aprīļa vēstules tieslietu ministram E. Levitam: "Es nebūt nevēlos iejaukties TM kompetencē atrodošos jautājumu izlemšanā, bet vēlos sniegt informāciju, kura varēja nebūt pieejama Tieslietu ministrijas darbiniekiem (A. Seikstam), kuri pieņēma lēmumu mormoņu Baznīcas reģistrācijas lietā. (..) Uzskatu, ka, skatoties no Latvijas valsts interesēm, mormoņu Baznīcas reģistrācija būtu mazāk kaitīga Latvijai nekā konsekvents reģistrācijas atteikums."

Šajā ziņā varu tikai pievienoties cienījamā O. Kalniņa kunga domām, jo nereģistrēšana neatrisina problēmas ar JRK, tikai rada "cietēja oreolu" un nevajadzīgu reklāmu (bieži novērots, ka daži cilvēki, izdzirdot valsts negatīvo attieksmi pret kaut ko, uzskata par savu pienākumu simpatizēt nevis valstij, bet "upurim"). Iepriekšminētais, protams, neattiecas uz atteikumiem, kas pamatoti ar drošības, kārtības un veselības apsvērumiem.

V. Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome un strīds par tradicionalitāti

Tas, ka likumā nav noteikta tradicionalitāte, Tieslietu ministrijai kļuva par vienu no pamatojumiem atteikumam, izskatot reliģiskās organizācijas reģistrācijas iespēju: departaments 1998. gada 3. aprīlī, izskatot Rīgas musulmaņu draudzes "Iman" iesniegtos reģistrācijas dokumentus, konstatēja, ka organizācijas statūti neatbilst Reliģisko organizāciju likuma prasībām. Viens no iebildumiem — organizācijas statūtu 2. 1. punktā bija teikts: "Islams ir viena no tradicionālajām reliģijām, kas pēc piekritēju skaita pasaulē ieņem otro vietu pēc kristietības."

Pašreizējā Latvijas Reliģisko organizāciju likumā nav nosauktas reliģijas vai reliģiskās konfesijas, kuras Latvijā tiek uzskatītas par tradicionālām, tomēr tādas neapšaubāmi pastāv. Par to jau rakstīts IV nodaļas apakšnodaļā "Reliģisko organizāciju iedalījums pēc to juridiskās dabas".

Latvijā par tradicionālām konfesijām tiek atzītas tās astoņas, kas nosauktas 1937. gada Civillikuma 51. pantā: *luterāņi, Romas katoļi, pareizticīgie (ortodoksi), vecticībnieki, baptisti, jūdaisti, adventisti* un *metodisti*. Uzskatu, ka šajā sarakstā būtu iekļaujama arī latviešu nacionālā reliģija *dievturība*.

Interesanti, ka 1990. gada 11. septembra likumā Par reliģiskajām organizācijām bija teikts (2. pants): "Visām Latvijas Republikā pastāvošajām konfesijām, kuru statūti (satversme, nolikums) reģistrēti likumā noteiktajā kārtībā, ir tiesības deleģēt savu pārstāvi uz Latvijas Republikas Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvo padomi, kurai ir likumdošanas iniciatīvas tiesības." Likums noteica arī, ka Reliģijas lietu departaments kopīgi ar attiecīgo pašvaldības iestādi ir atbildīgs LR Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvajai padomei par tai piekrītošo jautājumu izlemšanu. Šis modelis neiztur nekādu kritiku. Nevar valsts pārraudzību par reliģiskajām organizācijām uzticēt pašām reliģiskajām kustībām, vēl jo vairāk — ievērojot valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Var notikt, ka Reliģijas lietu departamenta nepopulārs lēmums var kļūt par iemeslu kritikai no Reliģijas lietu konsultatīvās padomes puses. Arī pašvaldību tiesību ierobežošana no šāda valstiski sabiedriska veidojuma puses ir nedemokrātiska un pretrunā ar starptautiskajiem dokumentiem par pašvaldību neatkarību no valsts institūcijām. Attīstoties atjaunotajai Latvijas Republikai, šāds padomes modelis (konsultatīvā padome pie Augstākās Padomes, tagad Saeimas pārziņā) vairs netika iekļauts 1995. gada

Reliģisko organizāciju likumā. Runājot par likumdevēja darbošanos šāda veida padomēs, jāsaka, ka tagad ir attīstījusies pilnīgi pretēja tendence — pašreizējās Saeimas deputāti vairs nevēlas iesaistīties šādās padomēs. 1999. gada maijā, pēc atkārtota Cilvēktiesību komisijas lūguma, Tieslietu ministrija piedāvāja Saeimas Cilvēktiesību komisijai deleģēt vienu tās locekli, kas varētu līdzdarboties TM Tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvajā padomē. Tomēr Saeimas komisijas atbildīgais deputāts Ilmārs Geige ("Latvijas ceļš") atteicās līdzdarboties padomes sēdē. Saeimas pārstāvji vēlējās piedalīties sēdēs tikai kā novērotāji. Šāda likumdevēja attieksme liecina vai nu par nevēlēšanos uzņemties atbildību, vai arī par tiesiskuma izpratnes veidošanos. Ceru, ka pareizs ir otrais pieņēmums.

Un tā — ja Augstākās Padomes laikos Reliģijas lietu konsultatīvā padome bija gandrīz vai parlamenta apakškomisija, tad pašlaik tā ir izpildvaras konsultatīva institūcija. Tas ir dabiski, ka likumdevējs vairs nevēlas traucēt vai ietekmēt izpildvaras darbu. Šāda pieeja atbilst demokrātiskas (vai liberālas) valsts modelim.

1. Kas ir Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome?

Verba accipienda sunt secundum subjectam materiem (lat.) — vārdi jāinterpretē saskaņā ar saturu.

Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sastāvā ir Tieslietu ministrijas uzaicinātie Latvijas tradicionālo konfesiju — luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un jūdaistu vadītāji vai pārstāvji un Tieslietu ministrijas ieceltās personas. Interesanti, ka padomē ir iekļauti divi luterāņu pārstāvji: arhibīskaps J. Vanags un Valsts prezidenta padomnieks reliģijas jautājumos J. Rubenis, bet no citām tradicionālajām konfesijām — pa vienam. Pārējās konfesijas, kuras nav padomē, savu viedokli var izteikt atsevišķi valsts kontaktpersonai — Tieslietu ministrijai. Atšķirībā no pirmskara Latvijā par tradicionālām atzītajām pašreizējā padomē nav iekļauti septītās dienas adventisti un metodisti. Zīmīgi, ka Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups, atbildot uz prasību par adventistu līdzdalību Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē, 1997. gadā rakstīja: "Ievērojot, ka adventistu savienība ir tradicionāla konfesija, ar adventistiem tiks gatavots līguma projekts un tuvākajā laikā Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sēdē tiks izskatīts jautājums par adventistu pārstāvju iekļaušanu padomē."[1]

Padomes izveidošanas mērķis bija veicināt saskaņu un izpratni starp dažādu konfesiju, dažādu reliģisko uzskatu piekritējiem valstī. Padome pieņem viedokli, vadoties pēc vienprātības (konsenss) principa. Padomes kompetence ir:

1) izteikt viedokli Tieslietu ministrijai un citām valsts institūcijām jautājumos, kas saistīti ar reliģisko organizāciju darbību valstī;

2) izteikt viedokli varas institūcijām, ja tiek izskatīti jautājumi, kas skar konfesiju un reliģisko organizāciju vai ticīgo tiesības un pienākumus;

3) izteikt viedokli likumdošanas pilnveidošanā attiecībā uz reliģiskajām organizācijām vai tās skarošajiem jautājumiem;

4) izstrādāt priekšlikumus sabiedrības audzināšanai morāli ētisko vērtību atjaunošanas garā un izteikt savu viedokli valsts institūcijām;

5) veicināt un pilnveidot Latvijas valsts un reliģisko organizāciju sadarbību.

Padome nav juridiska persona, tātad tās lēmumi un ieteikumi ir bez juridiska spēka. Padomes locekļi, sešas Baznīcas, ir vairāku simtu Latvijā reģistrētu reliģisku organizāciju (draudžu) savienību (Baznīcu jeb konfesiju) vadītāji.

[1] TM valsts sekretāra A. Maldupa 1997. gada 4. februāra vēstule Septītās dienas adventistu Baltijas ūnijas prezidentam V. Zilgalvim un Septītās dienas adventistu Latvijas Draudžu savienības prezidentam V. Geidem.

2. Tradicionālo konfesiju konsultatīvās padomes attīstība līdz 1997. gadam

Valstij nevar būt pilnīgi vienāda attieksme pret visām reliģiskajām konfesijām, kas šajā valstī ir.[1]

K. Čerāns

Pirmskara Latvijā zināmu apsvērumu dēļ valsts un Baznīcu attiecības bija uzticētas Garīgo lietu pārvaldei, kas atradās Iekšlietu ministrijas pārziņā. Jau tajā laikā Garīgo lietu pārvaldes pārziņā tika veidotas septītās dienas adventistu un vecticībnieku padomes, lai reliģiskās organizācijas un valsts ierēdņi varētu kopīgi izstrādāt komplicētos valsts un Baznīcas attiecību problēmu risinājumus.

Pašlaik, kad valsts ir līdzekļu trūkumā un valstsvīri domā, kā izkļūt no krīzes, dažāda veida sabiedriskās padomes ir kļuvušas gandrīz vai par sankcionētu parādību. Izglītības ministrija, lai sadalītu 1998. gada budžetā ticības mācībai paredzētos Ls 100 000, izveidoja īpašu konsultatīvo padomi. Iekšlietu ministrija, lai cīnītos pret noziedzību, izveidoja speciālu sabiedrisko padomi. Pilsonības un imigrācijas departaments, lai izskatītu sarežģītākās lietas, aicina uz padomes sēdēm pat Valsts cilvēktiesību biroju un citas institūcijas. Neatpaliek arī Tieslietu ministrija. Padomju izveidošanās cēloņi un mērķi ir dažādi. Dažreiz tās veido, lai attiecīgais resors varētu izvairīties no atbildības. Tas ir perfekts birokrātisks paņēmiens: ja kaut kas atgadīsies, varēs sacīt: ko nu mēs — padome (sabiedrība) nolēma! Taču padome ir tikai konsultatīva organizācija un ne lēmējiestāde. Veiksmīgs manipulētājs ar šādu padomi kādā jautājumā var pat mainīt sabiedrības viedokli, vienlaikus nodrošinoties pret citu resoru pārmetumiem. Būs grūti ko pārmest vienai iestādei, ja jautājuma "apspriešanā" būs piedalījies šīs otras iestādes pilnvarotais

pārstāvis. Negribu teikt, ka visas padomes tiek veidotas ar šādu nolūku. Nebūt ne! Dažreiz padomes ir pat nepieciešamas, lai varētu novērst pārpratumus un nodrošināt atklātību. Šāda veida padome ir arī TM Tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvā padome.

Mūsu dienās, kad (no 1991. g.) Tieslietu ministrijai uzticēts pienākums būt par vidutāju starp valsti un Baznīcu, ir pareizi, ka Tieslietu ministrija izveidojusi Tradicionālo reliģisko konfesiju konsultatīvo padomi.* Ticības lietas ir ļoti delikātas, un, kā teicis franču filozofs Šarls Luijs de Monteskjē, – pat ja mēs būtu brīvi no reliģijas jūga, mēs nedrīkstētu būt brīvi no taisnīguma.[3] Taisnīgums ir mūžīgs un nebūt nav atkarīgs no cilvēku likumiem. Būtu netaisni un nedemokrātiski lemt vai apspriest jautājumus, kas skar organizācijas, kuras aptver simtiem tūkstošu cilvēku, bez to pārstāvju klātbūtnes, ja ir iespējams tos pieaicināt šajā apspriešanā un lemšanā. Izņēmums varētu būt tikai un vienīgi valsts drošības apsvērumi.

Pirmā šāda veida konsultatīvā padome mūsdienās, vēl PSRS laikā, tika izveidota Tieslietu ministrijas paspārnē, lai brūkošā impērija vēl spētu noturēt redzeslokā ticības jautājumus, situācijā, kad jau skaidri sajūtamajā brīvības gaisotnē reliģisko aprindu centieni pamazām sāka kļūt nekontrolējami. Šajā padomē bija daudz dažādu konfesiju, kā tradicionālu, tā netradicionālu. Arī toreizējā padome dažos nozīmīgos jautājumos parādīja vērā ņemamu vienotību. Par šādas vienotības uzskatāmu izpausmi var minēt "Kašpirovska lietu": tradicionālo Baznīcu vadības 1993. gadā bija Tieslietu ministrijai izteikušas protestu par Kašpirovska rīkotajiem "dziedniecības" pasākumiem VEF kultūras pilī. Reliģijas lietu departamenta direktors A. Kublinskis pat bija spiests rakstīt Pilsonības un imigrācijas departamentam lūgumu nepieļaut šīs personas pasākumu organizēšanu un atkārtotu iebraukšanu Latvijā ar mērķi rīkot līdzīgus pasākumus.[4]

Otro konsultatīvo padomi izveidoja tieslietu ministrs E. Levits. 1994. gada 12. janvārī tika apstiprināts Reliģijas lietu konsultatīvās padomes nolikums, kura 5. punktā bija noteikts, ka padomei ir tiesības "iesniegt republikas valdībai priekšlikumus par grozījumiem likumos", kā arī "izskatīt jauno likumu projektus daļā, kas skar ticīgo pilsoņu intereses, un iesniegt valdībai priekšlikumus par grozījumiem un papildinājumiem tajos". E. Levits padomi nosauca (1. pants) par *pastāvīgi darbojošos konfesiju* pārstāvniecības institūciju (izvairīga konfesiju definīcija). 1994. gadā padomē iekļāvās (6. pants) "Latvijas Republikā reģistrēto tradicionālo reliģisko konfesiju (katoļu, luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu, adventistu, metodistu, piecdesmitnieku un jūdaistu)" centru pārstāvji.

Faktiski tas nozīmēja pusoficiālu likumdošanas iniciatīvas deleģēšanu nosauktajām konfesijām, ko īstenoja valsts tieslietu ministrs, apstiprinot šo nolikumu. Pusoficiālu tāpēc, ka praksē Latvijas Valsts konstitucionālās tiesības likumdošanā, protams, netika mainītas. Tātad arī šī 1994. gadā izveidotā padome bija konsultatīvs Tieslietu ministrijas orgāns. Turklāt padomei saskaņā ar nolikuma 5. punktu bija tiesības:

---

* Tieslietu ministrija ir tiesību resora pārvaldes iestāde, kas rūpējas par neatkarīgas tiesas spriešanu un likumības sargāšanu valstī, pārzina ieslodzījumu vietas un izpilda citus ar likumu tai uzliktus pienākumus.[2]

— sniegt ieteikumus TM Reliģijas lietu nodaļai par jaunu reliģisko centru un starpkonfesionālo reliģisko organizāciju reģistrāciju;

— sniegt atzinumus par netradicionālo reliģiju statūtiem kanoniskajos jautājumos.

Šī padome izjuka septītās dienas adventistu konfesijas nesamierināmās reliģiskās nostādnes dēļ pret lielajām konfesijām, jo īpaši pret katoļiem.

Lai gan galējības vai pretpoli veido veselo, dažreiz tie mēdz visai patālu atgrūsties viens no otra. (Kā saka francūži — *le mieux est l' ennemi du bien* — labākais ir labā ienaidnieks.) Katrā ziņā šajā gadījumā bija iznācis tā, ka, gribot iekļaut šajā padomē pēc iespējas vairāk konfesiju, vairs nebija iespējams iegūt vienotu viedokli. Vainojama bija mazās denominācijas — adventistu agresīvi destruktīvā nostāja. Jāsaka, ka katoļi, arī pareizticīgie (ortodoksāļi) un pat luterāņi adventistus uztver kā sektai tuvu kustību kaut vai tāpēc, ka tieši no adventistiem atšķēlušies un par noslēgtu *jauno reliģisko kustību* attīstījušies "Jehovas liecinieki".

Katoļu un pareizticīgo konfesijai nav pieņemama arī adventistu tieksme iespiesties skolās. Tomēr ne jau tikai ar ticības mācību saistītās problēmas ir klupšanas akmens lielo konfesiju un denomināciju attiecībās.

Rīgas metropolijas Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats 1997. gada 24. novembra vēstulē Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim rakstīja, ka "adventistu sektu" nav iespējams pieskaitīt pie tradicionālajām Latvijas konfesijām. J. Pujats vēstulē atzīmēja, ka adventisti ir ļoti agresīvi pret svētdienas svinētājiem, uzbrūk ar pārmetumiem tradicionālām konfesijām, jo sevišķi katoļiem, un tāpēc kā agresīvs partneris nevar tikt uzņemts tradicionālo konfesiju vidū, jo pretējā gadījumā draud izjukt arī Tradicionālo konfesiju konsultatīvā padome. Noslēgumā katoļu vadītājs Latvijā raksta, ka "Latvijas sabiedrībai nav vajadzīgas asas diskusijas un ķīviņi starp konfesijām".

Padomes finansiālā darbība 1994. gada balstījās uz kolektes principa, ievācot to no konfesijām. Tehnisko darbu nodrošināja bijušā Reliģijas lietu departamenta darbinieks J. Timpa. Lai kolektes vākšanu tehnisko darbu vajadzībām padarītu respektablāku, 1994. gada 6. janvārī toreizējais TM Reliģijas nodaļas vadītājs A. Seiksts ar Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sekretāru J. Timpu bija noslēdzis līgumu, ar kuru A. Seiksts apņēmās nodrošināt konsultatīvo padomi ar visu darbam nepieciešamo. J. Timpa savukārt apņēmās sniegt Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu nodaļai nepieciešamās konsultācijas par reliģiskiem jautājumiem. Līgumā gan par naudu nekas nebija rakstīts. Protams, līguma tiesiskais statuss bija visai apšaubāms, jo šī padome nav juridiska persona, tātad neviens nevar padomes vārdā slēgt līgumus. Līgums ir civiltiesiska rakstura parādība, un pusēm ir jābūt tiesīgām to slēgt. Šajā gadījumā:

1) Tieslietu ministrijas nolikums Reliģijas lietu nodaļas vadītājam neļauj slēgt nekādu līgumu;

2) padome nav juridiska persona, un tāpēc līguma slēgšanas gadījumā būtu vajadzīgs katra atsevišķā padomes locekļa pilnvarojums.

Tolaik, 1994. gadā, lai izvairītos no strīdiem, kuras konfesijas Latvijā būtu atzīstamas par tradicionālām, Tieslietu ministrija tās nosauca par *vēsturiskajām*. Tās bija

Latvijas brīvvalsts Civillikuma 51. pantā uzskaitītās konfesijas (astoņas).[5] Savukārt Valsts prezidents Guntis Ulmanis 1996. gadā izteicās, ka *pamatkonfesijas* Latvijā ir piecas.[6]

Neinformētība un dažādi subjektīvi pieņēmumi par šo un citiem ar reliģiju un tiesībām saistītiem jautājumiem valdīja pat reliģijas pētnieku vidū. Piemēram, Socioloģijas un filozofijas institūta vadošā pētniece filozofijas zinātņu doktore Solveiga Krūmiņa-Koņkova uzskatīja, ka Latvijā pastāv "ar likumu par tradicionālajām atzītas konfesijas", piedevām vēl nosauca šajā sakarā nekur citur neredzētu konfesiju savirknējumu: *pareizticīgie, katoļi, luterāņi, jūdaisti, baptisti* un *adventisti*.[7] Nezin kāpēc aizmirsa vecticībniekus, kas Latvijā darbojas jau sen. Izpratni nevairoja arī viņas sniegtā intervija "Neatkarīgajai Rīta Avīzei", kurā viņa pie sektantiem pieskaitīja ne tikai Pestīšanas armiju, grieķu katoļus, armēņu pareizticīgos, Rēriha biedrību, dievturus, bet arī metodistus.[8] Pret to pamatoti iebilda armēņi un skaļi protestēja metodisti. Līdzīgas neprecizitātes sastopamas arī citās intervijās.[9]

Saeimai pieņemot Reliģisko organizāciju likuma 6. pantu, kurā noteikts, kurām konfesijām ir tiesības mācīt ticības mācību valsts un pašvaldību skolās, parādījies šāds uzskaitījums:

1) luterāņi,
2) katoļi,
3) pareizticīgie,
4) vecticībnieki,
5) baptisti.

No TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sastāva šis uzskaitījums atšķiras ar to, ka tajā nav jūdaistu. Ebreji sākotnēji paši nevēlējas iekļauties šajā sarakstā, jo Reliģisko organizāciju likuma 6. pants toreiz viņiem nešķita nozīmīgs. Ebreji uzskatīja, ka viņiem pietiek ar nacionālajām un sinagogu skolām, kurās viņi var mācīt ticības mācību. Tomēr tagad viņi jau izteikuši vēlēšanos iekļauties to konfesiju sarakstā, kurām ir tiesības mācīt ticības mācību savai ticībai piederīgajiem vispārizglītojošās skolās.

Par zināšanu trūkumu liecina arī fakts, ka pat daži juristi, rakstot par reliģiskiem jautājumiem un reliģisko organizāciju tiesisko regulējumu, bieži vien pieļauj rupjas kļūdas.*

Viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc izjuka 1994. gadā izveidotā Reliģisko lietu konsultatīvā padome, bija darbs pie 1995. gada Reliģisko organizāciju likuma. Konkrēti —

---

* Piemēram, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta izdevuma "Cilvēktiesību Žurnāls" 1996. g. 2. nr. minēta Starptautiskā pakta "Par pilsoņu un politiskajām tiesībām" 1. līdz 27. panta piemērošana Latvijā. Attiecībā par 27. panta piemērošanu teikts, ka "(..) likums Par reliģiskajām organizācijām regulē sociālās attiecības caur apziņas brīvību saskaņā ar konstitūcijā noteiktajām reliģisko organizāciju aktivitātēm."[10] Bet 1996. gadā spēkā esošajā LR Satversmē vēl nebija sadaļas par cilvēktiesībām (kas, protams, ietvertu arī reliģijas brīvības principu). Domāju, ka šo kļūdu bija radījusi ne jau nezināšana, ka Latvijā tobrīd vēl nebija spēkā Satversmes cilvēktiesību sadaļa. Drīzāk gan kļūda radusies, automātiski tulkojot ārzemju avotus. Tomēr arī tas liecina par nekompetenci un paviršību ar reliģiju saistīto jautājumu risināšanā.

ticības mācības normatīvu veidošana, kas dotu iespēju noteikt to konfesiju loku, kuras būtu tiesīgas mācīt ticības mācību vispārizglītojošās skolās. Likumprojekts par grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā tika izstrādāts ciešā sadarbībā ar lielākajām reliģiskajām konfesijām. Saeimas partijas, apspriežot šo jautājumu, neizcēlās ne ar vienprātību, ne kompetenci.[11] Strīds nav noklusis vēl tagad un ir cieši saistīts ar konfesiju tradicionalitātes statusu (sīkāk iztirzāts šīs nodaļas apakšnodaļā "Strīds par tradicionalitāti un 6. Saeima"). Latvijas adventisti pat ārzemju izdevumos izteikušies, ka, Saeimai nosakot tradicionālo konfesiju statusu, vienlaikus netradicionālajām konfesijām tiek noteikti ierobežojumi brīvi piekopt ticību. Netieši tas esot jau izpaudies 1995. gada likuma izstrādes gaitā.[12] Zināmas aprindas aktīvi izplata sabiedrībā uzskatu, ka tradicionālās konfesijas pašas esot vainīgas pie jauno reliģisko kustību uzliesmojuma vai sektu fenomena. Patiesas informācijas deficīta apstākļos tas daļēji arī izdodas. Tomēr īstenībā tās ir pašu jauno reliģisko kustību propagandētās idejas. Piemēram, saentologi uzskata: "Ja parādās jaunas reliģijas, kas līdzīgas jaundzimušām zvaigznēm, tas nozīmē, ka sabiedrība ir nobriedusi uz jaunu atklāsmi, un tāpēc tradicionālo konfesiju garīgie kalpotāji jūtas kā veca un vārga sieviete, kuras vīrs, parādoties jaunai un simpātiskai sievietei, kļūst romantisks." [13]

Kā redzam, dažām sektām seno konfesiju nomelnošanai visi līdzekļi labi.

[1] No "Tautas kustības" Latvijai"" deputāta Kārļa Čerāna runas — VI Saeimas Rudens sesijas 1998.g. 20. aug. plenārsēdes stenogramma// Latvijas Vēstnesis. — 1998.— 25. aug. Nr. 234/244

[2] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja izd., 1927. — 42818. sleja.

[3] *de Monteskjē Š. L.* Persiešu vēstules. — R.: Zvaigzne, 1990. — 144., 145. lpp.

[4] Latvijas TM Reliģijas lietu departamenta direktora A. Kublinska 1993.g. 31. augusta vēstule nr. 17–1/145 Pilsonības un imigrācijas departamentam.

[5] Reliģijas lietu nodaļas vadītāja A. Seiksta 1994. g. 20. aprīļa vēstule Nr.15–1/113 LR Izglītības, kultūras un zinātnes ministram J.Vaivadam.

[6] Latvijas Luterānis. — 1996. — 20. jūl.

[7] *Krūmiņa-Koņkova. S.* Jaunās reliģijas Latvijā un to sociālā dinamika 1997. gadā // Netradicionālās reliģiskās kustības un sektas: socioloģiskie un kriminoloģisksie aspekti / LU Filozofijas un socioloģijas institūts; Tieslietu ministrijas Kriminoloģisko pētījumu centrs; Latvijas Neatkarīgo Kriminologu asociācija R., —1998. — 114. lpp.

[8] *Girgensons K.* Latvijā 28 000 sektantu// Neatkarīgā Rīta Avīze. —1997. — 19. nov.

[9] Par netradicionālajām reliģijām Latvijā// Neatkarīgā Rīta Avīze. —1997. — 12. nov.

[10] Cilvēktiesību Žurnāls. — 1996. — Nr. 2. — 67. lpp.

[11] Partijas Saeimā un komisijās // SAF. — R., 1996. — janv. — 44. lpp.

[12] *Latvia: Law on Traditional Religious Organisations*// ANR — Adventist News Review. — England, 1998. — april Volume 7, No. 4.

[13] *Богданов В. А.* Уважение к вере, или почему глупо воевать с саентологией. — М., 1957. — С. 59.

3. Reliģijas lietu konsultatīvā padome nr. 3

> Varenajiem bieži pārmet, ka viņi būtu varējuši izdarīt ļoti daudz laba, ko nav izdarījuši. Viņi varētu atbildēt: padomājiet reiz par to ļaunumu, ko mēs būtu varējuši nodarīt un neesam nodarījuši!
>
> *G. K. Lihtenbergs*

Trešā Reliģijas lietu konsultatīvā padome tika izveidota ar tieslietu ministra D. Rasnača rīkojumu.[1] Arī šoreiz tā nebija reģistrēta reliģiska organizācija un saskaņā ar 1997. gada 17. februārī Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 4. sanāksmē apstiprināto padomes nolikumu tai ir "apaļā galda organizācijas kompetence". Par padomes nolikumu kļuva Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža izstrādātais projekts, kas tapis sadarbībā ar Valsts prezidenta padomnieku teoloģijas doktoru J. Rubeni un baptistu bīskapu A. Šternu.[2] Tā kā padome nav juridiska persona, tās lēmumi ir bez juridiskām sekām.

Pirmais nopietnais trešās padomes pārbaudījums bija viedokļa izteikšana par organizāciju, ko visi padomes locekļi nepārprotami klasificēja kā jauno reliģisko kustību. Pāris mēnešus pirms padomes oficiālās izveidošanas lēmuma, 1996. gada 13. novembrī, tās pirmajā sanāksmē toreizējais Reliģijas lietu departamenta direktors A. Burovs neveiksmīgi ierosināja pieņemt lēmumu par "Jehovas liecinieku" kaitīgo būtību. Padome izrādīja toleranci un atturējās no šāda viedokļa. Ja padome būtu pieņēmusi A. Burova ierosināto negatīvo lēmumu par jehoviešiem, Tieslietu ministrija varēja nokļūt pretlikumīgā situācijā. Jo būtībā tā bija prasījusi sešām skaitliski lielākajām konfesijām atļauju reģistrēt (vai nereģistrēt) "Jehovas lieciniekus". Saņemot no šo konfesiju padomes lēmumu par "Jehovas liecinieku" kaitīgumu, Tieslietu ministrijas loģiska rīcība būtu atteikt "Jehovas lieciniekiem" reģistrāciju. Līdz ar to Tieslietu ministrija varēja kļūt par *valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpēju* (atsakot vienas reliģiskās organizācijas reģistrāciju, pamatojoties uz citu reliģisku organizāciju viedokli). Protams, šāda veida citu konfesiju ieteikumu tomēr varētu ņemt vērā, taču tikai gadījumā, ja "Jehovas liecinieki" ar darbību vai rīcību būtu aizskāruši šo citu konfesiju darbību vai tām piederošos cilvēkus. Šajā reizē padomē ietilpstošās konfesijas pieņēma pareizu lēmumu. Demokrātijas principu ignorēšana agri vai vēlu vēršas pret šo principu pārkāpēju. Trešās Reliģisko lietu konsultatīvās padomes locekļi nolēma turpmāk vairs neizskatīt citas konfesijas iekšējās problēmas, kā arī sūdzības, paziņojumus vai prasības, ar kurām kāda no šīs padomes konfesijām gribētu vērsties pret citu padomē ietilpstošo konfesiju.

Pašreizējā padome ir Latvijā pastāvīgi darbojošos *tradicionālo (vēsturisko) konfesiju*

*pārstāvniecības konsultatīva institūcija.** Kā minēts padomes nolikumā, tā izveidota, lai kalpotu vispārcilvēcisko vērtību atjaunošanai sabiedrībā un palīdzētu likumdošanas pilnveidošanā Latvijas valstī attiecībā uz reliģiskajām organizācijām un tās skarošajiem jautājumiem. Padomes kompetences jomā ir arī viedokļa izteikšana par jaunu reliģisko centru, jaunu reliģisko organizāciju un jaunu reliģisko kustību darbību. Padomi un tās sēdes vada padomes priekšsēdētājs, tieslietu ministra iecelta un padomes akceptēta Tieslietu ministrijas amatpersona, un kopš tās dibināšanas tas ir Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups. Sēdes tiek protokolētas, un to veic viens no departamenta speciālistiem. Padomes tehnisko darbu kā papildu pienākumu veic departaments. Padome tiek sasaukta ne retāk kā reizi mēnesī. Sēdes parasti ilgst divas stundas. Uz tām tiek uzaicināti konfesiju vai Tieslietu ministrijas ieteikti eksperti un speciālisti jautājumos, kas paredzēti sēdes darba kārtībā. Tādā veidā jau ir tikuši pieaicināti Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes speciālisti, kā arī tieslietu, izglītības, finansu un citu ministriju atbildīgās amatpersonas. Sēdēs piedalījušies arī Zemesgrāmatu, Zemesdienestu un patentu valdes pārstāvji. Par automašīnu stāvvietu jautājumu uz padomes sēdi vairākkārt runāt nākusi arī Rīgas domes Satiksmes kontroles priekšniece Linda Baltiņa. (Iespēju robežās tiešām palīdzējusi konfesijām.) Eksperti, speciālisti un citas personas, kuras nav padomes locekļi, piedalās padomes sēdēs konkrētu jautājumu apspriešanā, ja ir uzaicināti un viņu klātbūtne sēdes laikā ir paredzēta darba kārtībā. Padome savu viedokli pieņem, vadoties no vienprātības principa.

Padome cenšas atbalstīt valdības pūles uzturēt labu, ētiski orientētu kārtību sabiedrībā. Zināmā mērā par tās moto varētu būt ASV protestantu uzskats — pildīt Baznīcai Dieva uzlikto pienākumu, lai valdība varētu pasargāt sabiedrību, uzturot sociālo kārtību šai grēcīgajā pasaulē.[3] Tāpēc padomei ar Tieslietu ministriju lielas domstarpības nav radušās. Tās locekļi orientējas valsts politiskajā dzīvē un labi saprot atsevišķu valsts resoru dažādās intereses. Starp citu, tieši domājot par Reliģisko lietu konsultatīvo padomi, Latvijas ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks pie Svētā Krēsla Vatikānā A. Sjanītis, 1998. gadā, saņemot no Valsts prezidenta G. Ulmaņa akreditācijas vēstuli, izteicās, ka Latvija ir paraugs daudzu tradicionālo reliģiju kopdzīvei.[4]

Reliģisko lietu padomi veidojošo konfesiju augstākā garīdzniecība rēķinās ar to, ka pašreizējā sabiedrība sociālisma laikā ir "notērējusi" tradicionālo reliģiju iekrāto ētisko kapitālu un pašlaik jau tērē tradicionālo morālfilozofiju. Pārāk strauji dzīvē ienākošais kapitālisms diemžēl sarauj arī Latvijai agrāk raksturīgo tradicionālo saikni ar protestantisko ētiku. Patērētāju sabiedrības dabiskā reakcija ir veidot jaunas — personiskas, subjektīvas ētiskās normas,[5] kas raksturīgas tikai šim laikam.

Padome varētu būt tā institūcija, kas apelē pie valsts apziņas vai — pat vēl vairāk — visas sabiedrības apziņas.

Ungārijā, Budapeštā, 1997. gada martā notika starptautiska konference (*"Role of the Churche in the Renewing societies"*), kuru organizēja Ungārijas Republikas premjerministra kanceleja, Ungārijas Cilvēktiesību, minoritāšu un reliģijas lietu parlamentārā ko-

---

* Padomes nolikums ir gandrīz vienīgais valsts akceptētais dokuments, kurā iekļauts jēdziens "tradicionālās konfesijas". Rīkojumu par padomes izveidošanu un nolikumu parakstījis tieslietu ministrs. Protams, termins vispār nolikumā neko nenozīmē, taču tas ir arguments par labu tieši šīm konfesijām, kuras turklāt visas kopā ir minētas arī Civillikuma 51. pantā.

misija un Starptautiskā Reliģijas brīvības asociācija. Tās pieņemtajā rekomendācijā teikts, ka valstīm vajadzētu veidot nevis institūcijas vai organizācijas, kas pārraudzītu vai kontrolētu reliģisko dzīvi baznīcās un reliģiskajās organizācijās, bet gan censties veidot tādas iestādes, kas būtu saikne starp valsti un citām organizācijām.

Savukārt sabiedrības tiesiskā apziņa, pēc K. Dišlera atzinuma, ir tā joma, kur sastopas tiesiskie principi kā tiesiskās atziņas un tiesības kā tiesību normas.[6] Reliģijas lietu konsultatīvā padome, kas darbojas Tieslietu ministrijas paspārnē, palīdz izveidot atziņu jeb principu tiesības, kas jāņem vērā Tieslietu ministrijai, izstrādājot normatīvo tiesību normas.

Ar tieslietu ministra 1997. gada 8. decembra rīkojumu nr. 1–1/154 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis, kurš jau no 1996. gada piedalās Reliģisko lietu konsultatīvās padomes darbā, iekļauts tās sastāvā kā pilntiesīgs loceklis. Viņa uzdevumos ietilpst pārraudzīt reliģiskās organizācijas un darbā ievērot valsts un Baznīcas nošķirtības principu, tāpēc padomes sēdēs viņam bieži nākas ievērot Horācija "zelta vidusceļa"* principu: nekaitējot valstij, nodrošināt tradicionālo konfesiju intereses. Uzskatu, ka padomes kā padomdevējas institūcijas funkcijas tiek īstenotas pat ļoti apmierinoši. Padome ir nozīmīgs rīcības stimuls gan valstij, gan konfesijām. Pašlaik Latvijā valdošais uzskatu plurālisms ir apsveicama lieta, jo ilgus gadus PSRS valdošā "nolīdzināšanas" un ateisma ideoloģija cilvēkus ir nogurdinājusi. Tāpēc likumsakarīgi parādās dažādi uzskati par to, kā sabiedrībai jābūt iekārtotai. Tomēr, domājot par Latvijas valsti un iespējamām pārmaiņām Reliģisko organizāciju likumā, gribētu atgādināt par Lietuvā pastāvošo praksi attiecībā uz reliģiskajām organizācijām: tā nav visus vienādojoša sistēma; priekšrocības tiek dotas tikai tām konfesijām, kuras atzītas par tradicionālām, un tas ir normāli, jo Lietuvā, lai kļūtu par tradicionālu konfesiju, nepieciešams iegūt atbalstu Seimā, kurš taču sastāv no tautas priekšstāvjiem.

Domāju, ka pašreizējai ar tieslietu ministra D. Rasnača rīkojumu izveidotajai padomei ir būtisks trūkums, ko izmanto ārpus šīs padomes palikušās konfesijas (piemēram, adventisti) kā pārmetumu valstij par konfesiju šķirošanu "labajās" un "sliktajās". Ja Latvija sekotu Igaunijas paraugam, kur konfesijas pašas izveidojušas neatkarīgu sabiedrisku organizāciju — "Baznīcas padomi", tad valsts pārstāvjus varētu uzaicināt piedalīties šajā padomē kā konsultantus. Tas katrā ziņā vairāk atbilstu LR Satversmes 99. pantam, kurā noteikta valsts un Baznīcas nošķirtība.

[1] LR tieslietu ministra D. Rasnača 1996. g. rīkojums nr. 1-1/78.

[2] No TM Reliģijas lietu Konsultatīvās padomes 4. sanāksmes 1997.g. 17. februāra protokola.

[3] *Валюженич А. В.* Неоконсервативная мысль в США: Научно-аналитический обзор. — М.: Российский институт научной информации по общественным наукам Академии Наук, 1995. — С. 28.

[4] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. apr.

[5] Politiskā enciklopēdija. — R., 1987. — 42. lpp.

[6] *Dišlers K.* Tautu pašnoteikšanās principa tiesiskais raksturs. — R.: Latvijas universitāte, 1932. — 89. lpp.

---

* Viena no Horācija filozofijas normālas sadzīves pamatprasībām bija "zelta vidusceļa" ievērošana. Latīniski — *aurea mediocritas.*

4. Strīds par tradicionalitāti un 6. Saeima

> Ir cilvēki, kas nespēj pieņemt nekādu lēmumu, ja attiecīgo lietu vispirms nav pārdomājuši pa nakti. Tas ir itin labi, taču var būt gadījumi, kad viņi riskē krist gūstā ar visu palagu.
>
> *G. K.Lihtenbergs*

Amerikāņu tiesībzinātnieks un konstitucionālists V. Ostroms uzskata, ka Rietumu demokrātiskās tradīcijas dziļi sakņojas jūdaistiskajā principā par cilvēku vienlīdzību Dieva priekšā.[1] Vispusības labad viņš tomēr piebilst, ka pilnīga vienlīdzība cilvēku sabiedrībā nav iespējama. Iespēju vienlīdzība faktiski nozīmē to, ka visiem ir tiesības uz vienādām iespējām kļūt nevienādiem. Gan brīvība, gan vienlīdzība — tie abi, kā zināms, ir amerikāņu demokrātijas ideāls. Teorijā problēmu nav. Problēma rodas no cilvēku dabas, jo šie jēdzieni ir visai atšķirīgi praktiskajā pielietojumā, realitātē. Iepriekšminētos divus jēdzienus visai atšķirīgi izprot arī dažādas sabiedrības grupas. Amerikāņu demokrātija vienmēr ir veiksmīgi lavierējusi, uzturot līdzsvaru starp šīm grupām. It īpaši tas izpaudies, kad runa bijusi par nēģeriem. Ābrams Linkolns atbrīvoja vergus. Viņi ieguva brīvību, bet ne vienlīdzību.[2] Radās interesants fenomens: brīvības konflikts ar vienlīdzību! Vienlīdzība ir drauds brīvībai, — tā uzskatīja ASV neokonservatīvie, paredzot, ka vienlīdzība padarīs Savienotās Valstis nepārvaldāmas. Vienlīdzība dod impulsu iedzīvotājiem un to radītām organizācijām tiekties uz nesasniedzamo un pieprasīt no valsts to, ko valsts nav spējīga izpildīt.[3]

Iepriekšminētais attiecas arī uz prasībām piešķirt visām reliģiskajām organizācijām tradicionālas konfesijas statusu. It kā runa būtu par to, kuram ir skaļāka balss, nevis par to, kuram tiešām ir tiesības pretendēt uz šo nosaukumu un no tā izrietošo privileģēto statusu.

Jautājums, cik un kādas Latvijā ir tradicionālas konfesijas, saasinājās pēc tam, kad 6. Saeima 1997. gada 27. novembrī bija mēģinājusi Reliģisko organizāciju likumā formulēt Latvijas valstij tradicionālās konfesijas.[4] Skaidri atbildēt, kas ir tradicionāls Latvijā, nevarēja ne valstsvīri, ne zinātnieki.

Bija priekšlikums papildināt Reliģisko organizāciju likuma 5. pantu "Valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamati" ar jaunu otro daļu: "(2) Evaņģēliski luteriskā, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, baptistu un Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas, kuras ar savu darbību ilgstošā laika periodā veicinājušas un veidojušas Latvijas kultūrvēsturisko, garīgo un sociālo mantojumu, kā arī veikušas noteiktas valsts funkcijas un savu darbību nav izbeigušas, Latvijas Republikā uzskatāmas par tradicionālām konfesijām."

Definīcijas par tradicionālajām konfesijām iekļaušana likumā būtu apliecinājums, ka Latvijas valsts atzīst šo konfesiju darbību par būtisku Latvijas kultūras sastāvdaļu un var sniegt tām papildu atbalstu, pamatojoties uz nenoliedzamo ieguldījumu, ko tās ar savu darbību veic valsts pilsoņu un iedzīvotāju morālās un tikumiskās stājas veidošanā. 6. Saeimas deputāts K. Čerāns pauda uzskatu, ka pārējo "konfesiju pārstāvji" sludina

vērtības, kas nevar būt pieņemamas lielai sabiedrības daļai un būtiski traucē kristīgo konfesiju vienošanās jeb ekumenisma procesam.[5]

Raksturojot 5. panta 2. daļas projektā minētās konfesijas, K. Čerāns teica: "Šīs ir tās konfesijas, kuras šobrīd ir spējušas atrast savā starpā kopēju valodu Reliģisko lietu konsultatīvajā padomē, un tās ir tieši sešas.(..) Tas ir jautājums par to, vai mēs atzīstam, ka mūsu valstī pastāv kādas garīgi vienojošas pamatvērtības, vai arī mēs to neatzīstam, tādējādi morāles lomu valstiski deleģējot tikai indivīdu apziņas līmenim un valsts līmenī pasludinot galēju morālo relatīvismu. Un nav jāskaidro, ka šāds morāls relatīvisms atrodas tikai pussolīša attālumā no ļaunā uzvaras. Un sātaniskie spēki allaž būs lieliski organizēti, tie spēs pieveikt arī daudzus labas gribas cilvēkus, kas būs atstāti katrs par sevi viens pats labā un ļaunā cīņas arēnā, bez iespējas orientēties uz universāli akceptētiem pamatvērtību kritērijiem. Diemžēl morāli ārdošais relatīvisms ir spējis mūsu sabiedrībā dzīt dziļas saknes, okupācijas varas atstāto sabiedrisko saistību un noskaņojumu struktūru ņemot par pamatu. Garīgi vienojošas pamatvērtības (un acīmredzot tieši tās pamatvērtības, kas formulētas Dieva baušļos, to skaitā — tev nebūs zagt, tev nebūs nokaut, tev būs godāt savu tēvu un māti, līdz ar kristīgo tuvākmīlestības bausli un cilvēku cieņu) var kļūt un tām ir jākļūst par mūsu tautas un valsts ideoloģijas un sabiedriskās apziņas pamata kodolu.

Tradicionalas konfesijas statusa noteikšana zināmam reliģisko konfesiju jeb organizāciju lokam nozīmē valsts apliecinājumu šo konfesiju jeb organizāciju būtiskam pozitīvam ieguldījumam valsts un sabiedrības veidošanā. Šis ieguldījums izpaužas gan kā cilvēka garīgā un sociālā aprūpe, gan — jo sevišķi — kā ētiskā klimata stiprināšana sabiedrībā, piedāvājot tai konkrētas un universālas gadu simtu un gadu tūkstošu laikā pārbaudītas pamatvērtības.

Mēs pārāk labi jau redzam korupciju un amatpersonu visatļautību, ko mums ir devusi Amerikas sabiedrisko attiecību modeļa ieviešana vidē, kur nevalda pietiekami stingri morāli un ētiski kritēriji. Mums ir pamats iestāties par to, lai šādu situāciju pārtrauktu, un gluži tāpat, kā gribam Latvijā izveidot Eiropas tipa sociālu valsti, kas uzņemas atbildību par grūtībās nonākušu indivīdu, arī reliģiskās politikas jomā mums ir lietderīgi pārņemt Eiropas pieredzi, nosakot tradicionālās reliģiskās konfesijas."[6]

Protams, šai idejai oponentu netrūka. Arī šoreiz, gluži tāpat kā jautājumā par laulībām, savu antireliģisko viedokli pauda sociālisti jeb kreisi noskaņotie deputāti, kas panāca negatīvu balsojumu.[7] Deputāts M. Lujāns, oponējot deputātam K. Čerānam, šajā Saeimas plenārsēdē teica: "Ja mēs ņemsim vērā to, ko Čerāna kungs tikko šeit proponēja, ka, lūk, tikai piecām kristīgām grupām būs kādas valsts subsīdijas, tad jautājums — kur, Čerāna kungs, paliks dievturi, kur lai paliek budisti vai krišnaīti? Kādēļ jūs šeit aicināt Saeimu atbalstīt neiecietību un proponējat neiecietību pret citām reliģiskajām grupām?" Starp citu, sociāldemokrātu pārstāvji Latvijas pirmo Saeimu laikā arī aizstāvēja līdzīgu pozīciju.

Pirmskara Latvijā 1926. gadā, Saeimai debatējot par to, kuras konfesijas būtu iekļaujamas "izredzēto sarakstā", respektīvi, kuras būs tās, kas varēs laulāt ar civiltiesiskām sekām, sociāldemokrātu mazinieku partijas pārstāvis M. Skujenieks aizrādīja, ka "līdz ar Latvijas

Republikas pastāvēšanu mēs esam nostājušies uz tāda redzes stāvokļa, ka likumu priekšā visas konfesijas ir ar vienādām tiesībām un nevienai konfesijai mēs nevaram dot lielākas tiesības nekā otrai"[8].

1997. gadā, pirms plenārsēdes apspriežot šo priekšlikumu attiecīgajā komisijā, Saeimas juridiskā biroja speciālisti, atsaucoties uz Latvijas brīvvalsts Civillikuma 52. pantu, ierosināja papildināt K. Čerāna priekšlikumu, par tradicionālām atzīstot Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvo padomi veidojošās konfesijas un vēl divas iepriekšminētajā Civillikuma pantā noteiktās konfesijas. Tā no deputāta priekšlikuma par 6 konfesijām, radās vēl otrs (komisijas) priekšlikums — par 8 konfesijām — klāt nāca adventisti un metodisti. Jāpiebilst, ka Reliģisko lietu konsultatīvajā padomē pārstāvēto konfesiju vadītāji atzīst, ka šis uzskaitījums brīvvalsts Civillikumā tomēr nav vērā ņemams arguments, jo laikā, kad tika apspriests šā Civillikuma 52. pants, minētās konfesijas iekļuva tradicionālo konfesiju uzskaitījumā vienīgi savas neatlaidības un mērķtiecīgi veikto aktivitāšu dēļ, nevis īpašu kritēriju izvērtēšanas rezultātā.[9] K. Čerāns uzskatīja grozījumus par tradicionālo reliģisko konfesiju jēdziena noteikšanu par principiāliem grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā. Viņš atzina, ka sešu Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē ietilpstošo konfesiju uzskaitījums ir pieņemams stratēģisks kompromiss jautājumā, kuras konfesijas Latvijā būtu uzskatāmas par tradicionālām .[10]

Tātad strīds bija par to, vai par tradicionālām tiks uzskatītas sešas vai astoņas konfesijas. Minēto sešu konfesiju noteikšanu par tradicionālām ar likuma palīdzību atzina luterāņu arhibīskaps J. Vanags, kas Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē izteicās, ka tas nozīmētu vienkārši fiksēt reālo situāciju.[11] Savukārt deputāts K. Čerāns pret Saeimas komisijas piedāvāto adventistu iekļaušanu likumā no Saeimas tribīnes teica: "Acīmredzot komisijas rīcībā jautājuma izskatīšanas brīdī nebija pilnas informācijas par šīm konfesijām, ja mēs varam tās tā nosaukt. Jo sevišķi — par adventistiem, kuriem piemērotāks varētu būt pat sektas apzīmējums. Domāju, ka nevienam deputātam nevarētu rasties pat doma uzskatīt par Latvijā tradicionālu jebkādu grupējumu, kas Romas pāvestu uzskata par ļaunuma iemiesojumu, kā to diemžēl dara adventisti." [12] Izšķirošajā Saeimas plenārsēdes balsošanā frakcijas "Latvijas ceļš" deputāts K. Leiškalns un frakcijas "Tautas kopa "Brīvība"" deputāts G. Valdmanis aizstāvēja adventistus kā tradicionālu konfesiju, savukārt M. Vītols (LZS, KDS un LDP frakcija), I. Bišers (demokrātiskās partijas "Saimnieks" frakcija), J. Lagzdiņš (frakcija "Latvijas ceļš") un A. Naglis (attiecīgās komisijas vārdā) ierosināja noraidīt abus ierosinājumus grozīt šo pantu. L. Ozoliņš ("Tautas kopas "Brīvībai"" frakcija) savukārt pauda neizpratni par dievturu neiekļaušanu tradicionālo reliģiju sarakstā. Kā redzams, vienprātību tautas priekšstāvji nerada. Notikušās debates liecināja, ka lielākā tautas priekšstāvju daļa slikti orientējas reliģijas jautājumos, kā arī par viņu vienaldzību un nevēlēšanos kaut mazākā mērā atbildēt par savas izvēles sekām.[13] Likumprojektu sagatavojušās Saeimas Cilvēktiesību komisijas vadītājs A. Seiksts plenārsēdē lūdza par tradicionālām atzīt vai nu sešas (K. Čerāna priekšlikumā nosauktās), vai nevienu konfesiju, savu iepriekšējo nostāju (iekļaut astoņas konfesijas) izskaidrojot ar to, ka "Saeimas komisija vadījās tikai no juridiskiem apsvērumiem ,un tādēļ par tradicionālām

atzīstamo konfesiju loks tika paplašināts ar adventistiem un metodistiem, jo 1937. gada Civillikumā, viņiem bija visas tiesības gan laulāt, gan arī veikt visas tās pašas darbības kā pašlaik Civillikumā pieminētajām sešām konfesijām. Mēs vadījāmies tikai pēc toreizējā Civillikuma. Taču likumdevējs ir tiesīgs katrā noteiktā vēstures posmā teikt savu vārdu. (..) Mēs, rīkodamies juridiski korekti, taču panāksim naidu mūsu pašu konfesijās, jo visas piecas kristiešu konfesijas plus Mozus ticīgie ar lielu piesardzību skatās uz adventistiem tā apstākļa dēļ, ka šī konfesija diemžēl nevar atturēties no uzbrukumiem pārējām konfesijām." [14]

Attieksme pret adventistiem un metodistiem 1997. gadā bija ļoti atšķirīga. Tā svārstījās no pilnīga informācijas trūkuma līdz pilnīgai šo konfesiju noliegšanai. Protams, adventistu aktivitātes labdarībā jāvērtē pozitīvi: Rīgā un Kuldīgā darbojas bezmaksas ēdināšanas virtuve pilsētas maznodrošinātajiem iedzīvotājiem. Vairākkārt organizēta humānās palīdzības izdalīšana iedzīvotājiem: drēbes, slimnīcu iekārtas un pārtikas kravas. 1997. gada decembra vidū 6. Saeimas deputātiem izplatītajā septītās dienas adventistu (SDA) lūgumā saglabāt viņu Baznīcai Latvijā tradicionālas konfesijas statusu tika minēts, ka "SDA draudze atrodas 213 zemēs no 230 ANO reģistrētajām zemēm. SDA locekļu skaits pārsniedz 10 miljonus(..) Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā adventistu Baznīca tiek atzīta kā tradicionālā konfesija Latvijā (..) SDA Ūnija bija pārstāvēta Latvijas Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē kopā ar pārējām tradicionālajām konfesijām. Adventistu Baznīca ir atzīta visās Eiropas valstīs un bauda visas legālās tiesības."

Pret adventistu un metodistu konfesiju uzskatīšanu par tradicionālām uzstājās Reliģijas lietu konsultatīvā padome, un pat Saeimas Cilvēktiesību komisijas priekšsēdētājs, šķiet, negribēdams naidoties ar konfesiju vadītājiem, bija spiests mainīt savu viedokli.

Viena no "vistaustāmākajām" problēmām ar adventistiem bija pāvestu zaimojošā brošūra, ko bija izplatījis vēlāk (jau pēc minētās Saeimas plenārsēdes) no adventistiem izraidītais garīdznieks U. Priede. Šī Vācijā izdotā pāvestu zaimojošā brošūra bija viens no svarīgākajiem iemesliem, kāpēc pret adventistiem Saeimā ļoti asi vērsās deputāti katoļi. Adventistu Latvijas draudžu savienība nekavējoties reaģēja uz 1997. gada 27. novembra Saeimas plenārsēdi, tā paša gada 4. decembrī izplatīja aicinājumu visām Latvijas septītās dienas adventistu draudzēm, ko bija parakstījuši SDA Latvijas Draudžu savienības prezidents V. Geide un SDA Baltijas Ūnijas prezidents V. Zilgalvis. Aicinājumā teikts, ka adventistu konfesijai Latvijā nav nekā kopīga ar bijušā adventista U. Priedes vadīto grupu, kura gan kapsētās, gan pasta nodaļās izlīmē sātaniska rakstura plakātus ar zaimiem pret katoļu konfesiju. Šis adventistu paziņojums noslēdzās ar aicinājumu saviem ticības piederīgajiem: "Atklāsim savu praktisko mīlestību pret citiem cilvēkiem, jo mēs neesam vienīgie Kristus sekotāji." Konsultatīvās padomes sēdē R. Balodis informēja klātesošos par 1997. gada 30. jūlijā ar nr. 15–2.5/53 departamentā reģistrēto V. Zilgalvja vēstuli, kurā adventisti informēja, ka brošūra nav saskaņota ar Latvijas reģiona adventistu vadītājiem un ka viņi neatbalsta tās izplatīšanu un norobežojas no tās izplatītājiem. Konsultatīvā padome īpašā vēstulē lūdza padomes priekšsēdētāju deleģēt TM parlamentāro sekretāru M. Grīnblatu, lai viņš izteiktu padomes viedokli Saeimā.[15]

Sakarā ar šo vēstuli departaments sagatavoja Iekšlietu ministrijas drošības policijas priekšniekam J. Apelim vēstuli, kurā lūdza noskaidrot patieso stāvokli saistībā ar neiecietības propagandu un negatīvo nostāju pret katoļu Baznīcu, taču toreizējā Tieslietu ministrijas vadība nolēma šo vēstuli nenosūtīt. Protams, dažreiz jau darbojas princips: "90% lietu nokārtojas pašas no sevis, bet 10% tāpat nevar atrisināt". Uzskatu, ka, saņemot pareizu informāciju, var problēmu atrisināt, nevis pasīvi gaidīt, kamēr jautājums atrisināsies pats no sevis.

Un tā pēdējā lasījumā Saeimā neizdevās ar likumu noteikt Latvijas tradicionālo konfesiju sarakstu, nošķirt tās no Latvijai netradicionālajām konfesijām un jaunajām reliģiskajām kustībām. Netradicionālo konfesiju jēdziens kā pretējs jēdziens tradicionālajām taču nenozīmē izvērtēt, kura kustība ir "pareizāka" vai "nepareizāka", bet gan — kurai kustībai Latvijā var piešķirt nodokļu atlaides, kurai — ne. Deputāti nolēma pieņemt "Zālamana lēmumu": lai nebūtu strīda par to, kura konfesija varētu būt tradicionāla, nolēma nenoteikt nevienu konfesiju par tradicionālu, līdz ar to neatzīstot, ka iepriekšminētās lielās konfesijas ir veicinājušas un veidojušas Latvijas kultūrvēsturisko vidi un radījušas tās garīgo un sociālo mantojumu. Faktiski runa taču nebija par to, lai pārējās konfesijas tiktu nonievātas. Latvijas valsts tradicionāli ir daudzkonfesionāla,[16] bet šoreiz runa bija par Saeimas atbalstu Latvijai tradicionālo vērtību un kultūrvides saglabāšanā.

[1] *Ostrom V.* The Meaning of American Federalism — Constituting a Self-Governing Society. — M., 1993. — P. 79.

[2] *Moynihan D.* The Politics of Stability// New Leader. — N.Y., 1967.

[3] *Валюженич А. В.* Неоконсервативная мысль в США. Научно-аналитический обзор. — М.: Российский институт научной информации по общественным наукам Академии наук, 1995. — С. 24—37.

[4] *Balodis R.* Par valsts un tradicionālo baznīcu juridiskajām attiecībām Eiropas Savienības valstīs// Latvijas Vēstnesis. — 1997.— 3. dec.

[5] 1997. gada 27. novembra Saeimas plenārsēdes stenogramma nr. 21–MC, Nr.22–IK, Nr.23–SB.

[6] No K.Čerāna (TKL) runas Saeimas 16. februāra sēdē, Saeimas Prezidija 16. februāra sēdes stenograma// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 24. febr.

[7] 6. Saeimas "Grozījumi Reliģisko organizāciju likumā" //Latvijas Vēstnesis. — 1997.— 21. okt.

[8] 1926.g. 19. novembra LR II Saeimas IV sesijas 13. sēdes stenogramma, 628. lpp.

[9] 1997.g. 26. novembra Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 14. sanāksmes protokols, 3. lpp.

[10] 1997.g. 27. novembra Saeimas plenārsēdes stenogramma nr.21–MC.

[11] 1997.g. 26. novembra Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 14. sanāksmes protokols, 4. lpp.

[12] 1997.g. 27. novembra Saeimas plenārsēdes stenogramma nr.21–MC, Nr.22–IK, Nr.23–SB.

[13] Turpat, nr.23–SB, 148 lpp.

[14] Turpat, nr.23–SB.

[15] 1997. g. 26. novembra Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 14. sanāksmes protokols, 4. lpp.

[16] *Šulcs A.* Par reliģiskajām organizācijām Latvijā. Destruktīvās reliģiskās organizācijas un sabiedrība // Latvijas Vēstnesis. — 1998.— 27. febr.

5. Latvijas starpkonfesionālā organizācija — Latvijas Bībeles biedrība

Latvijas Bībeles biedrība pastāvēja jau pirmskara Latvijā. PSRS okupācijas gados tās darbība tika pārtraukta. Latvijas Bībeles biedrību atjaunoja 1989. gadā. Tās uzdevums ir tulkot, izdot un izplatīt Bībeli Latvijas valstī dzīvojošo tautu valodās. Atjaunotās darbības laikā Latvijas Bībeles biedrība pārbaudījusi un uzlabojusi 1965. gadā trimdā latviešu valodā izdoto Bībeles variantu. Uzlabotais latviskais tulkojums izdots 1997. gadā. Pašlaik Latvijas Bībeles biedrībā top jauns, precīzāks un starpkonfesionāls Bībeles tulkojums, kura veidošanu koordinē luterāņu mācītājs, teoloģijas doktors Juris Cālītis. Turpinot vēsturisko tradīciju, to finansiāli atbalstīs Zviedrijas karalis, šoreiz — Gustavs XVI. Latvijas Bībeles biedrībā viņa ziedojums nonāca ar Zviedrijas Bībeles biedrības starpniecību.

Agrāk Latvijā darbojušās vēl divas Bībeles biedrības — Latvijas ekumeniskā Bībeles biedrība un Latvijas Bībeles sadraudzes biedrība. To darbība apsīkusi, un saskaņā ar 1998. gada 19. februāra Grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā tās beigušas pastāvēt arī kā juridiskas personas.

Pašlaik darbojošos Latvijas Bībeles biedrība tika atjaunota luterāņu mācītāja profesora Roberta Feldmaņa vadībā. Tās pirmais prezidents bija luterāņu mācītājs Guntis

Tieslietu ministrs D. Rasnačs 1998. gada 24. aprīlī pasniedz Latvijas Bībeles biedrības ģenerālsekretāram V. Tēraudkalnam iestādes pārreģistrācijas dokumentu. Piedalās Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis

Kalme. Patlaban šo biedrību vada baptistu konfesijas pārstāvis Valdis Tēraudkalns, kas ar savu enerģiju un neatlaidību ieguvis plašu popularitāti.*

Bībeles biedrība pēc būtības ir sabiedriska organizācija, taču pēc biedrības aktivitātēm, kas bija vērstas uz tās statusa saglabāšanu, iekļaujot biedrības nosaukumu Reliģisko organizāciju likumā, Bībeles biedrība tika pārreģistrēta par pirmo *reliģiskas organizācijas iestādi* Latvijā.

6. Latvijas tradicionālās konfesijas

Romas katoļi

Katoļu ticības mācības avots ir Svētie Raksti un Baznīcas tradīcija. Svētos Rakstus Baznīca iesaka lasīt katram, bet atzīst, ka tajos ietverto ticības mācību skaidrojot, neviens nevar paļauties uz saviem spēkiem vien. Katoļiem ir vienota, cauri gadsimtiem būtībā nemainīga, visās dzīves jomās atbilstoši konkrētajiem apstākļiem izvērsta mācība. Tā māca atšķir labo no ļaunā, aicina palikt vienotībā ar Dievu un izturēt labajā. Šim nolūkam Baznīcā iestādīti septiņi svētie sakramenti: kristība, iestiprināšana, Vissvētākais sakraments (Euharistija), gandarīšanas sakraments, slimnieku sakraments, priesterības sakraments un laulības sakraments.

Romas katoļu Baznīcai Latvijā ir vairāk nekā 800 gadu gara vēsture. No katoļiem radušās visas pārējās kristiešu konfesijas un denominācijas.

Pievienojot senlatviešus Rietumeiropas valstu saimei, katoļu Baznīca latviešu ciltis iepazīstināja ar kristīgo ticību un Rietumu kristīgo kultūru. Baltijas zemes pirms 800 gadiem bija kā neliela nekristīto ļaužu sala apkārtējo jau kristīgo tautu vidū. Agri vai vēlu kristīgajām idejām bija jānāk. Seno lībiešu un baltu tautu sistemātisku kristianizāciju veica vācu bīskapijas, atsūtot pirmos misionārus ar sv. Meinardu priekšgalā. Godinot

---

*1997. gada 2. maijā departamentā notika apspriede par reliģiskas organizācijas statusa atjaunošanu Bībeles biedrībai. Tajā piedalījās šās biedrības priekšsēdētājs Valdis Tēraudkalns, LR Finansu ministrijas parlamentārais sekretārs, 6. Saeimas deputāts no Kristīgo demokrātu frakcijas Māris Vītols, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs Antons Seiksts un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis. Tika runāts, ka Bībeles biedrību nevar pārreģistrēt par reliģisku organizāciju, jo tai nav reliģiskai organizācijai nepieciešamo pazīmju. Tika izskatīta iespēja grozīt Latvijas Republikas likumdošanu, ieviešot jaunu terminu — "starpkonfesionālā apvienība". Priekšlikums tika noraidīts, jo tāda manipulācija noteikti pavērtu iespēju šāda nosaukuma aizsegā Latvijā ienākt visdažādākajām sektām un varbūt pat citām, nereliģioza rakstura organizācijām. Galu galā departaments nāca pretī šai organizācijai: pirmkārt, pieļaujot atzīt to par reliģisku un nevis sabiedrisku iestādi; otrkārt, ka šo biedrību dibinātāji ir piecu Latvijā tradicionālu konfesiju vadības — luterāņi, katoļi, pareizticīgie, baptisti un adventisti.

Pāvesta Jāņa Pāvila II un Latvijas tradicionālo konfesiju vadītāju tikšanās
Rīgā 1993. gada septembrī

pirmā bīskapa sv. Meinarda piemiņu, viņa nāves 800. gadā Ogrē uzcelta skaista katoļu baznīca, kas nosaukta viņa vārdā.

1201.gadā bīskaps Alberts "uz plaša lauka, kuram līdzās varēja būt kuģu osta" cēla Rīgas pilsētu (Indriķa hronika, 5:1). Bīskapa Alberta, politiķa un valstsvīra, darbībai bija tālejošas sekas. Robežas, kurās Alberts nostiprināja kristīgo ticību, pievienojot lībiešus, latgaļus, sēļus, kuršus un zemgaļus katolicismam, lielā mērā atbilst tagadējai Latvijas teritorijai. Zem kristietības karoga apvienotas, tautības izbeidza savstarpējos karus Baltijā. Indriķa hronikā par to lasām: "Sākās bīskapa divdesmit septītais gads. [1225. g.]. Un nu līvu zemē bija miera un klusuma laiki (..) un viņi ara un sēja lielā drošībā, kādas viņiem iepriekš nebija bijis ap četrdesmit gadu. (..) Un viņi priecājās savos tīrumos un darbos, un nebija neviena, kas viņus biedētu; un, pilnīgāk izprazdami kristīgo ticību, viņi atzina Jēzu Kristu par Dieva Dēlu" (Indriķa hronika, 29: 1).

Kristīgā ticība pacēla un uzturēja augstāku morāles līmeni tautā. Domājams, ka lielākā daļa latviešu tautasdziesmu radušās tieši kristietības periodā. Tajās atklājas latviešu tautas tīrā dvēsele un atklātība, kas tik tuva Evaņģēlija garam:

Visi manim labi bija,
Kad es pati laba biju;
Visi manim naidinieki,
Kad es naida cēlājiņa.

Kā liecina hronika, bīskapa Meinarda laikā jaunieši tika sūtīti mācīties uz Rietumeiropu. Viens no tādiem bija vēlākais Salas (pils) priesteris, Viru zemē dzimušais Johanness, kurš mira mocekļa nāvē turpat, savā draudzē (Indriķa hronika, 10: 7).

Rēzeknes-Aglonas diecēzes bīskapa J. Buļa vizitācija Varakļānos 1999. gada vasarā

Bīskapa Meinarda celtā baznīca Ikšķilē (12. gs.) bija pirmā mūra celtne Baltijā. Tādējādi tika aizsākts mūra celtniecības periods Baltijā. Jau bīskapa Alberta laikā tika iesvētīti vecākie tagadējie Rīgas dievnami. Dievnamu celtniecība veicināja vairāku mākslas nozaru attīstību (sakrālā arhitektūra, tēlniecība, glezniecība, mūzika, dziedāšana). Daudzi pirmsreformācijas laikā celtie dievnami darbojas arī mūsu dienās.

Mūki pārrakstīja grāmatas, veica misiju darbu. Pirmais lielākais klosteris Latvijā bija cisterciešu klosteris Daugavgrīvā. Šā mūku ordeņa priekšrakstā bija noteikts, ka viena ceturtā daļa no ienākumiem jāizlieto trūkumcietēju vajadzībām.

1585. gadā parādījās pirmā latviešu valodā iespiestā grāmata. Tā bija svētā Pētera Kanīzija "Katoļu katķisms" (tulkojums).

Baznīca veica ne tikai savu tiešo evaņģelizācijas darbu, bet arī palīdzēja tautai izdzīvot grūtākajos vēstures posmos. Jaunākajos laikos Latgalē priesteri bija tie, kas, carismam sabrūkot, vadīja kustību par Latgales apvienošanos ar pārējiem Latvijas novadiem. Īpaša loma šajos notikums bija priesterim un vēlākajam Saeimas deputātam Francim Trasunam, bīskapam, vēlākajam Saeimas vicepriekšsēdētājam un *de iure* saglabājušās Latvijas valdības vadītājam trimdā Jāzepam Rancānam, priesteriem Kazimiram Skrindam, Nikodēmam Rancānam un daudziem citiem. 1917. gadā viņi vadīja Latgales kongresu Rēzeknē, kurā tika mobilizēta sabiedriskā doma, lai Latgale (kura ietilpa Vitebskas guberņā) pievienotos pārējiem Latvijas novadiem ar tālāku mērķi veidot vienotu, neatkarīgu Latvijas valsti.

Kad pagājušajā gadsimtā carisms žņaudza Latgales latviešus, aizliedzot bērniem skolās latviski pat sarunāties, dievnami bija tās vietas, kur skanēja latviešu valoda un dziesma. Ticība un tautiskums sadevās rokās, lai izdzīvotu. No nelegāli izdotām lūgšanu

grāmatām bērni iemācījās latviski lasīt. Ievērības cienīgs šā gadsimta sākumā ir fakts, ka latviešu katoļu garīdznieki panāca, lai Pēterburgas Garīgajā seminārā latviešu valodu kā obligātu priekšmetu mācītu visiem studentiem. No šā semināra nāca daudz labi sagatavotu un patriotiski noskaņotu garīdznieku, kuru darbam bija liela nozīme Latgales atmodā.

Komunistu režīma laikā Rīgas Garīgais seminārs sagatavoja ap 100 priesteru, kas tagad kalpo katoļu Baznīcā visā bijušās PSRS teritorijā, viņu vidū — pieci bīskapi, kas absolvējuši Rīgas Garīgo semināru.[1]

[1] No Latvijas katoļu Baznīcas arhibīskapa J. Pujata 1997. g. 14. novembra vēstules TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

Luterāņi

Evaņģēliski luteriskā Baznīca ir viena no plašākajām protestantu Baznīcām, kas reformācijas laikā, XVI gadsimta 20. gados, radās Vācijā. Baznīcu izveidoja Vitenbergas teologs Mārtiņš Luters (1483.—1546. g.). Luterisma galvenie avoti ir Bībele, īpaši — Jaunā Derība (evaņģēliji un apustuļu raksti), M. Lutera "Lielais katehisms" un "Mazais katehisms" un "Augsburgas ticības apliecība". Visu šo luterismam simbolisko grāmatu kopojumu sauc par "Vienprātības grāmatu" vai "Konkordijas grāmatu". Luterismā atšķirībā no katolicisma tiek atmesti vairāki sakramenti, kā arī noraidīta Baznīcas hierarhiskā uzbūve un pāvesta augstākā vara. Luterisms vispirms izplatījās Vācijā. Laicīgajā dzīvē jaunā Baznīca bija līdzeklis topošās buržuāzijas rokās, lai sagrābtu katoļu Baznīcas un klosteru īpašumus, atbrīvotos no pāvesta varas un nostiprinātu savu politisko varu. No Vācijas luterisms izplatījās Latvijā, Igaunijā, Dānijā, Skandināvijas valstīs un citur.

Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca pastāv jau no 1524. gada. Tā saistīta ar pirmajām iespiestajām grāmatām latviešu valodā. Pirmā grāmata — 1525. gadā (nav saglabājusies), nākamās — 1586., 1587. un 1615. gadā. Pirmais Latvijas luterāņu mācītājs bija Nikolajs Ramms, kas 1524. gadā Rīgā nodibināja pirmo bibliotēku. No XVI gadsimta līdz XIX gadsimtam luterāņu mācītāji bija latviešu grāmatniecības attīstītāji, kā arī laikrakstu, žurnālu un kalendāru redaktori un izdevēji (J. Lange, K. Herders un citi). Luterāņu mācītāji līdz XIX gadsimta beigām darbojās arī kā skolu pārraugi, ābeču sastādītāji, Latviešu valodas gramatikas un vārdnīcu veidotāji (H. Ādolfijs, G. Mancelis, G. F. Stenders, J. Lange, A. Bīlenšteins un citi) un arī kā latviešu folkloras vācēji un pētnieki (J. G. Herders, G. Bergmanis, G. Bitners, S. Dīcs, K. Ulmanis, A. Bīlenšteins un citi).

Kopā ar palīgiem Ernsts Gliks pārtulkoja Bībeli latviski. "Tā Svēta grāmata" bija viens no pirmajiem tulkojumiem (1685.—1691. g.) no oriģinālvalodas Eiropā. G. Bergmanis no 1689. gada līdz 1694. gadam izveidoja Latvijā grāmatu spiestuvi. Vairāki luterāņu mācītāji bijuši ievērojami ārsti (J. Reitners, latvietis J. Lange un citi). F. Valters 1869. gadā nodibināja Cimzes skolotāju semināru. Luterāņu mācītāji bijuši arī garīgo

dziesmu un spredi̦ku krājumu autori (G. F. Stenders, A. J. Stenders, K. G. Elferfelds, K. Girgensons, K. Hūgenbergers, J. Lundbergs un citi) kā arī pirmo latviešu tautības rakstnieku atbalstītāji (K.G. Elferfelds un J. Lundbergs).

XIX gadsimta sākumā luterāņu mācītāji dibināja latviešu Literārisko biedrību, izveidoja dialektu karti. Minētajā biedrībā iekļāvās pirmā latviešu mācītāju paaudze, viņu vidū — dzejnieks J. Neilands, tulkotājs J. Auniņš un citi, prozaiķis un žurnālists J. Neikens, literatūrpētnieks un kritiķis Pavasaru Jānis. XIX gadsimta beigās luteriskajā Baznīcā arvien ievērojamāku vietu ieņēma latviešu mācītāji, kas neatteicās no savas tautības un enerģiski iesaistījās tautas atmodas norisēs — K. Kundziņš (tēvs), K. Irbe, T. Grīnbergs, L. Bērziņš, V. Maldonis, A. Niedra un citi. Ar rakstiem "Sētā, Dabā, Pasaulē", "Baltijas Vēstnesī" un citos izdevumos viņi iekļāvās tautas izglītošanas centienos. K. Kundziņš (tēvs) bija A. Kronvalda jaunlatviešu pulciņa dalībnieks. Šī paaudze 1917. gadā izveidoja neatkarīgu Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu. Tā bija latviešu paaudze, kas izauga 1905. gada revolūcijas laikā. Tas bija pretspēks tam vāciešu vairākumam, kas veidoja Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu un 1905. gadā parādīja savu naidīgo nostāju pret latviešiem, izpelnoties Krievijas imperatora Nikolaja II īpašu pateicību (tika izdots speciāls dekrēts). Faktiski tā bija pateicība vācu mācītājiem par atbalstu soda ekspedīcijām.

Līdz XX gadsimta 20. gadiem luteriskās Baznīcas pārziņā bija ievērojama daļa dzimtsarakstu, kas apkopoti Baznīcas metriskajās grāmatās.

XX gadsimta 20.—30. gados luteriskā Baznīca bija cieši iesaistīta tautas kultūras un sabiedriskajās norisēs. Daudzi mācītāji bija dzejnieki (L. Bērziņš, A. Niedra, J. Sanders, K. Kundziņš (dēls), E. Rumba, A. Voitkus), literatūrpētnieki (L. Bērziņš, A. Vītols, Alberts Freijs), gleznotāji (M. Ķemers, A. Ustups), mūziķi (V. Sanders, A. Dombrovskis, A. Vilciņš, K. Grīnups), preses izdevumu redaktori un izdevēji (T. Grīnbergs, A. Niedra, E. Rumba, A. Freijs, R. Slokenbergs, J. Birģelis, A. Skrodelis, E. Ķiploks un citi). L. Bērziņš bija arī folklorists. Mācītāji bija arī skolu dibinātāji un direktori (V. Maldonis, K. Irbe, T. Grīnbergs, L. Bērziņš, R. Slokenbergs, A. Vītols).

1920. gadā Latvijas Universitātē tika nodibināta Teoloģijas fakultāte. Tajā mācītaji bija profesori un mācībspēki, viņi arī izstrādāja zinātniskus darbus teoloģijā (K. Kundziņš (dēls), V. Maldonis, L. Adamovičs, T. Grīnbergs, Alberts Freijs, E. Rumba, H. Biezais, E. Zicāns un citi). K. Irbe nodibināja Teoloģisko institūtu. L. Bērziņš un K. Kundziņš (dēls) bija Filozofijas un Filoloģijas fakultāšu mācībspēki. Daudzi luterāņu mācītāji bija skolotāji, mācīja ticības mācību, valodas un citus mācību priekšmetus.

Mācītāji darbojās arī iekšējā misijā, organizēja jaunatnes pulciņus, Bībeles stundas, svētdienas skolas, priekšlasījumus un citus pasākumus. Bija sabiedriski darbinieki — Saeimas deputāti (T. Grīnbergs, K. Beldavs, P. Gailītis un citi), pilsētu domnieki (T. Grīnbergs). Trīs mācītāji bija izglītības ministri — L. Adamovičs, K. Beldavs, P. Gailītis. L. Bērziņš bija skolu departamenta direktors, V. Maldonis — Vidzemes pagaidu Zemes padomes priekšsēdētājs (1917. g.). Runājot par luterāņu devumu Latvijas valstij, te minēti tikai garīdznieki. Citi luterāņu konfesijai piederīgie ieņēmuši daudz un dažādus amatus un darījuši daudz laba savai dzimtenei. Garīdznieki bija daudzu biedrību dibinā-

tāji un biedri. Tās bija, piemēram, Filozofijas un reliģijas zinātņu biedrība (K. Kundziņš, dēls, V. Maldonis, L. Adamovičs un citi), skolotāju biedrības (K. Kundziņš, tēvs), T. Grīnbergs, L. Adamovičs), pretalkoholiskās biedrības (T. Grīnbergs un J. Strautmanis), Rīgas Latviešu biedrība (V. Maldonis, K. Kundziņš, tēvs; K. Irbe un citi), K. Barona biedrība (L. Adamovičs) un citas. Mācītāji bija "Konversācijas vārdnīcas" līdzstrādnieki (V. Maldonis, L. Adamovičs, E. Rumba).

Luteriskās Baznīcas mācītāji smagi cieta PSRS okupācijas laikā, sākot jau ar 1940. gada notikumiem, kuros divpadsmit mācītāji tika nogalināti. Daudzi nokļuva Sibīrijas nometnēs un cietumos (L. Adamovičs, E. Rumba, A. Siļķe, R. Vanags, R. Feldmanis un citi). Bet daži tika nogalināti vēl 50. gados (A. Briedis).

Padomju gados bija aizliegts sludināt ārpus baznīcas, tādēļ runāt par ievērojamu luteriskās Baznīcas ietekmi padomju sabiedrībā nevar. Tomēr Baznīca izdzīvoja, saglabājot sevi gan organizatoriski, gan garīgi. Arhibīskapi Gustavs Tūrs un Jānis Matulis vadīja Baznīcas kalendāra un dziesmu lapiņu izdevniecību. Pastāvēja teoloģiskie kursi (P. Klepera vadībā), bet no 1969. gada — Teoloģijas seminārs (R. Priedes un R. Akmentiņa vadībā).

80. gadu otrajā pusē luterāņu mācītāji iesaistījās atmodas norisēs. Atjaunojās kristīgie preses izdevumi, sākās kristīgi raidījumi radio un televīzijā. 1990. gadā LU tika atjaunota Teoloģijas fakultāte.

1980.gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā bija reģistrētas 203 draudzes, kuru pārziņā bija 138 baznīcas (1944. g. bija 300 baznīcas).

Otrā pasaules kara gados Latviju atstāja 144 luteriskās Baznīcas mācītāji, to skaitā arhibīskaps Teodors Grīnbergs un lielākā daļa prāvestu un Baznīcas Virsvaldes locekļu. Desmit no viņiem nokļuva Zviedrijā, 134 Vācijā un Austrijā, bet viens Beļģijā. 50. gadu sākumā latviešu bēgļi, arī luterāņu Baznīcas mācītāji, izceļoja uz Kanādu, ASV, Austrāliju un citām vietām.

Pēc pirmajiem desmit gadiem Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas mācītāji un draudžu locekļi trimdā bija izvietojušies šādi:

Valsts	Mācītāju skaits	Draudžu locekļu skaits
Vācija	10	10 000
Lielbritānija	7	4200
Zviedrija	6	3000
Francija, Beļģija, Holande	2	1500
ASV	82	40 000
Austrālija	10	15 000
Kanāda	15	10 200
Jaunzēlande	1	500
Dienvidamerika, Venecuēla, Brazīlija, Argentīna	3	3000

1996. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskajā Baznīcā bija 339 408 draudzes locekļi. 1997. gadā Latvijā bija reģistrētas 304 luterāņu draudzes. Par luterāņiem pašlaik sevi atzīst 39 % latviešu, tātad ap 620 000. Regulāri baznīcu apmeklē un maksājumus veic ap 40 000 līdz 50 000, bet vismaz divas reizes gadā uz baznīcu atnāk ap 350 000 cilvēku.[1] Pašreizējās ziņas liecina, ka 1997. gada nogalē Latvijā bija 251 luterāņu baznīca, to skaitā atjaunojamas — 52, bet aprīkojamas — 122.[2] 26 draudzes spiestas darboties bez savām baznīcām.

[1] Svētdienas Rīts. — 1998. g. — 13. jūn.

[2] Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas 1997. gada 22. decembra vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, reģistrācijas nr. 413.

Pareizticīgie (ortodoksi)

Uz Eiropas tautu vēsturi lielu iespaidu atstājusi 395. gadā notikusī Romas impērijas sadalīšanās divās daļās.* Turpmāk abas daļas veidoja atsevišķu vēsturi. Konstantinopole kļuva par varenu Austrumromas jeb Bizantijas impērijas centru, bet Roma — par Rietumu impērijas centru. 11. gs. (1054. g.) sašķēlās arī kristīgā Baznīca un izveidojās divas reliģijas — Romas katoļu Baznīca Rietumos, bet Bizantijas impērijā savu attīstību sāka pareizticīgā Baznīca. Bizantijas impērijai sabrūkot, pareizticīgo Baznīca sadalījās autokefālās (patstāvīgās, neatkarīgās) Baznīcās un nonāca savu zemju laicīgo valdnieku pakļautībā.

Līdzīgi kā katoļu Baznīcā, arī pareizticīgo Baznīcā saglabājušies visi septiņi sakramenti. Atšķirībā no katoļu Baznīcas pareizticīgai Baznīcai faktiski nav vienota garīgā centra, lai gan Konstantinopoles patriarhs formāli saglabājis Vispasaules patriarha titulu un pēc tradīcijas tiek uzskatīts par pirmo starp līdztiesīgiem autokefālo pareizticīgo Baznīcu vadītājiem. Pareizticīgajiem par augstāko Baznīcas likumdevēju kanoniskajās tiesībās tiek uzskatīts vispasaules koncils, kas pārstāv visas pareizticīgo Baznīcas, taču jāatzīst, ka kopš VIII gadsimta vispasaules koncili nav sasaukti.

Pareizticīgo ticības mācības avots ir Svētie Raksti (Bībele) un tradīcija (vispasaules un vietējo koncilu lēmumi, Baznīcas tēvu raksti, kanonisko tiesību krājumi, īpaši Nomokanons un citi). Pareizticībā ir krāšņas ceremonijas un grezna dievnama iekārta. Izplatīta svēto relikviju un svētbilžu godināšana, Dievmātes un svēto mocekļu kults.

XVII gadsimta otrajā pusē arī Krievijas pareizticīgo Baznīcā notika šķelšanās. Daļa pareizticīgo nepiekrita patriarha Nikona 1653. g. uzsāktām baznīcas ceremoniju reformām. Atšķēlusies daļa jeb vēlākie vecticībnieki ilgu laiku tika uzskatīta par sektu un patvaldība to vajāja.

Mūsdienu sarežģītajos garīgās izglītības un kristīgās audzināšanas deficīta ap-

* Kristīgā Baznīca nesašķēlās tūlīt pēc Romas impērijas sadalīšanās. Tomēr V un VI gadsimtā Baznīcas iekšienē sākās diskusijas un strīdi, kas pēc pieciem gadsimtiem noveda pie kristīgās Baznīcas sašķelšanās.

Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps metropolīts Aleksandrs dievkalpojumā

stākļos it kā uz pareizticīgo Baznīcas bāzes nodibinātas dažas specifiskas sektas, piemēram, Visariona sekta un Baltā brālība.

Atsevišķi Kijevas Krievzemes sludinātāji jau X—XI gadsimtā sāka sludināt pareizticību Latvijas teritorijā. Indriķa hronikā rakstīts, ka vācu krustneši 1209. gadā Jersikā izpostījuši vairākas pareizticīgo baznīcas. Hronists minējis arī, ka vairāki Tālavas novada iedzīvotāji bijuši pareizticīgie.

Pēc Zviedrijas sakāves Ziemeļu karā un Latvijas teritorijas pievienošanas impērijai XVIII gadsimtā Krievija jauniegūtajās zemēs centās ieviest arī "ķeizara ticību".

Tomēr latviešu vidū pareizticība neguva sevišķus panākumus. 1841. gada 9. jūnijā latviešu zemnieku grupa, meklējot palīdzību un protekciju, vērsās pie pareizticīgo Baznīcas bīskapa Irinarha (Popova), pirmā Rīgas vikāra Pleskavas eparhijā. Latvijā bija nemierīgi laiki, plosījās bads, zemnieki rīkoja nemierus (notika tā sauktie "kartupeļu dumpji"). Bīskaps Irinarhs zemniekus labvēlīgi uzņēma, uzklausīja un pabaroja. Pēc mēneša, 1841. gada jūlijā, vairāki tūkstoši Vidzemes zemnieku iesniedza 30 lūgumus pēc palīdzības un atbalsta un solījās pāriet pareizticībā. Irinarhs sāka cīņu ar Vidzemes ģenerālgubernatoru Magnusu Pālenu, kurš protekcionēja vācu muižniekus. Pālens ar žandarmu šefa, Vidzemes muižnieka Aleksandra Benkendorfa palīdzību izdabūja no imperatora Nikolaja I slepenu Irinarha aresta atļauju, un 1841. gada 12. oktobrī Irinarhs tika izraidīts uz Pečoru klosteri. Sapratuši, ka ticības maiņa ekonomisko un tiesisko stāvokli neuzlabo, ap 1848. gadu zemnieku pāriešana pareizticībā apsīka. Jaunieceltais pareizticīgo Baznīcas bīskaps Filarets, kas 1842. gada 20. jūnijā ieradās Rīgā, konstatēja, ka no pareizticībai pievērstajiem vairāk nekā puse jau atkrituši. Lai latviešus pievērstu pareizticībai, 1843. gadā Pleskavas Garīgajā seminārā tika ieviesta latviešu valodas mācīšana un

1847. gada 1. septembrī Rīgā sāka darbu latviešu-igauņu garīgā skola, kas 1850. gada 1. jūlijā pārtapa par Rīgas Garīgo semināru.[1]

Mūsdienu Latvijas pareizticīgie uzskata, ka latvieši stājās pareizticībā, lai glābtos no vācu muižnieku varas.

1921. gada 19. jūlijā Maskavas un visas Krievzemes patriarhs Tihons izdeva *tomosu* (lēmumu), ar kuru Latvijas Pareizticīgajai Baznīcai tika noteikta patstāvība saimnieciskās, administratīvās, civilās, skolu un izglītības lietās.[2] Strīds par šā lēmuma likumību nav norimis vēl mūsu dienās. Protams, jautājums par pilnīgu no Maskavas neatkarīgu pareizticīgo Baznīcu Latvijā ir diskutabls, tomēr jārēķinās ar daudziem vēsturiskiem faktoriem. Pirmais Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskaps bija Jānis Pommers, kuram izdevās panākt, ka Latvijas Ministru kabinets pieņem Noteikumus par pareizticīgo Baznīcas stāvokli Latvijā. Arhibīskaps J. Pommers bija darbīgs un sabiedrisks cilvēks, viņš tika ievēlēts arī par Saeimas deputātu. Viņu noslepkavoja mīklainos apstākļos 1934. gada 12. oktobrī. Runāja, ka pareizticīgo garīgā vadītāja slepkavībā vainojami tie spēki, kuriem nepatika viņa lojālā nostāja pret jauno, neatkarību ieguvušo Latvijas valsti. Pareizticīgie bez arhibīskapa toreiz palika pusotru gadu.

1936. gada martā Latvijas Pareizticīgā Baznīca atšķēlās no Krievijas, pārejot Konstantinopoles patriarha jurisdikcijā un tika paaugstināta par metropoliju. Par Rīgas un visas Latvijas metropolītu iesvētīja virspriesteri Augustīnu Pētersonu.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas 1998. gada kalendārā atrodamas ziņas, ka pirms Otrā pasaules kara Latvijā bija 240 000 pareizticīgo, viņu vidū 70 000 latviešu. Darbojās 163 draudzes, no tām 74 — latviešu. Kā liecina "Latviešu konversācijas vārdnīcas" ziņas, 1920. gadā Latvijā bija 100 000 pareizticīgo, to skaitā 43 000 latviešu, bet 53 000 — krievi; 1925. gadā kopējais pareizticīgo skaits bija pieaudzis, bet latviešu procents pareizticīgo vidū jūtami samazinājies: 53 396 (31,87 %), bet krievu — 103 838 (61,98 %).

Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātē 1937. gada 1. jūlijā pareizticīgo Baznīca nodibināja Pareizticīgo nodaļu. Latvijas valdība ik gadu to finansiāli atbalstīja, piešķirot līdzekļus no budžeta.

Pēc Baltijas valstu okupācijas, Latvijā un Igaunijā suverēno pareizticīgo Baznīcu vietā tika izveidots Krievijas pareizticīgo Baznīcas ekzarhāts. Par galveno ekzarhu tika iecelts Viļņas un visas Lietuvas metropolīts Sergijs, kurš šajā amatā bija arī visu nacistu okupācijas laiku. Komunistiskā laika izdevumos par šo notikumu rakstīts, ka "1940. gadā opozicionārās garīdzniecības un ticīgo spiediena rezultātā Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadība atgriezās Maskavas patriarhijas sastāvā un publiski nožēloja tā saukto shizmu (patvaļīgu izstāšanos no Krievijas pareizticīgo Baznīcas)".[4] Padomju laikā Latvijas pareizticīgo Baznīcu vēlreiz reformēja, pārveidojot to par eparhiju, kas atradās pilnīgā Maskavas patriarhijas pakļautībā. Tika slēgtas daudzas draudzes, apcietināti un deportēti daudzi garīdznieki, atsavināta Baznīcai piederošā manta. Katedrāles Rīgā, Liepājā un Daugavpilī pārvērta par laicīga rakstura izklaides vietām. Daudzi garīdznieki tika padarīti par čekas ziņotājiem. Pilnīgi ignorēja grēksūdzes noslēpumu; cilvēks, izsūdzot savus grēkus garīdzniekam, vairs nevarēja būt drošs, ka netiks pakļauts represijām.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, 1992. gada nogalē Maskavas un visas Krievzemes patriarhs Aleksijs II apstiprināja kādreizējo patriarha Tihona lēmumu par Lat-

vijas Pareizticīgās Baznīcas autonomiju, saglabājot ar Maskavas patriarhiju tikai kanonisko vienību. Tūlīt pēc tam Rīgā tika sasaukts Latvijas Pareizticīgās Baznīcas koncils, kurā ievēlēja Sinodi, kas kopā ar valdošo virsganu īsteno Latvijas Pareizticīgās Baznīcas pārvaldīšanu. Par Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskapu turpina kalpot Aleksandrs Kudrjašovs.

Pašreizējais Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps dzimis 1939. gada 3. oktobrī Daugavpils apriņķa Kapiņu pagastā. Beidzis Daugavpils Pedagoģiskā institūta Filoloģijas fakultāti. Vēlāk turpinājis mācīties Krievijā Zagorsakas Pareizticīgo garīgajā seminārā. Par priesteri iesvētīts 1982. gadā Permas katedrālē. 80. gadu vidū Aleksandrs bija Rīgas Kristus Apskaidrošanas pareizticīgo baznīcas prāvests. 1989. gadā viņš tika konsekrēts (nozīmēts) un iecelts par pareizticīgo Baznīcas Daugavpils bīskapu un Rīgas eparhijas vikāru. Pēc motropolīta Leonīda nāves A. Kudrjašovs kļuva par Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo bīskapu, un līdz pat šim laikam viņš ir *Vladika*, kā viņu pagodinoši dēvē pareizticīgie.

Pašlaik TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā reģistrētas vairāk nekā 110 pareizticīgo draudzes. Pareizticīgajiem ir arī divi klosteri: Sv. Trijādības Sergija sieviešu klosteris Rīgā (K. Barona ielā) ar filiāli Valgundē un Svētā Gara vīriešu klosteris Jēkabpilī. Pareizticīgajiem atjaunots arī Garīgais seminārs, kas tagad atrodas Rīgā, Katoļu ielā 10.

Auglīgākais darbības periods Garīgajam semināram bija laiks līdz Pirmajam pasaules karam. Pēc tam nāca nelaimes un satricinājumi — tika atņemta semināra ēka (tagad tur atrodas Medicīnas akadēmija) un pareizticīgo Baznīcas Rīgas Garīgās skolas ēka (pašlaik — Skolēnu pils). Nodarbības atsākās 1926. gadā grūtos apstākļos, pielāgotās telpās. 1936.—1940. gadā semināra vietu ieņēma Pareizticīgo teoloģijas institūts Latvijas Universitātē. Līdz ar Otrā pasaules kara sākumu nodarbības tajā tika pārtrauktas, un pēc tam vairāk nekā pusgadsimtu Latvijas pareizticīgo Rīgas Garīgais seminārs faktiski bija slēgts. Cerības uz tā atjaunošanu radās 90. gadu sākumā, bet šim nolūkam trūka līdzekļu un telpu, nebija arī mācībspēku un mācību līdzekļu. Tieši šo iemeslu dēļ 1993. gadā Baznīcā vēl nebija vienota viedokļa — atvērt semināru vai ne. Par spīti visām grūtībām, 1994. gada 30. martā Rīgas 24. vispārizglītojošās skolas telpās Latvijas pareizticīgo Baznīcas Garīgais seminārs darbību atsāka.

Latvijas pareizticīgo Baznīca piedalās Tieslietu ministrijas izveidotajā Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē, kurā ietilpst sešas lielākās Latvijas konfesijas. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas klēru veido 64 garīdznieki. Gandrīz puse no viņiem ir tiesīgi reģistrēt laulības ar civiltiesiskām sekām. Neoficiālā statistika rāda, ka pašlaik valstī ir aptuveni 100 000 pareizticīgo, un izplatības ziņā pareizticība aiz luterisma un katolicisma ieņem trešo vietu.

[1] Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kalendārs 1998. gadam. — R.: Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode, 104.—114. lpp.

[2] Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas, 18. burtnīca, 2853. lpp.

[3] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927.—1928., 20951.—20952. sleja.

[4] Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. — R.: Zinātne, 1969. — II sēj. — 727. lpp.

Vecticībnieki

XVII gadsimta 2. pusē, pēc Krievijas pareizticīgo Baznīcas šķelšanās, izveidojās vecticībnieki. Šie ticīgie, kas nepiekrita patriarha Nikona 1653. g. sāktajām baznīcas ceremoniju reformām, tika pakļauti nežēlīgiem pārbaudījumiem un vajāšanām. Kā zināms, cars Pēteris I spieda visiem tautiešiem nogriezt bārdas, taču daļa seno rituālu piekritēju uzskatīja, ka bārda ir katra krievu cilvēka lepnums, un atsacījās to darīt. Protams, seno rituālu piekritējiem bija arī daudz nopietnākas pretrunas ar Pētera I akceptēto Baznīcas reformu. Piemēram, viņi nepiekrita, ka garīdznieks tiek atzīts par vienīgo pareizā Dieva vārda paudēju Baznīcā; nepiekrita arī Baznīcas centralizācijai (šajā ziņā vecticībnieki joprojām ir lieli demokrāti, viņu darbības pamatā ir autonomu draudžu princips). Valsts īstenoto nežēlīgo represiju dēļ daļa seno pareizticības rituālu piekritēju bēga uz valsts nomalēm vai pameta Krieviju. Senpareizticības ievērotājus vēlāk, XX gadsimta sākumā, sāka dēvēt par vecticībniekiem vai senticībniekiem. Daudzi vecticībnieki pārcēlās uz Rietumiem, Poliju un citām valstīm Baltijas jūras apkaimē. Arī Latvijā radās vecticībnieku draudzes. Pirmais vecticībnieku lūgšanu nams tika uzcelts XVII gadsimta beigās Kurzemes hercogistē pie Daugavas Liģinišķu ciemā.

Vēsturisku iemeslu dēļ vecticībniekiem nav garīdzniecības un garīgās hierarhijas. Mācītājus — draudzes reliģiskās dzīves vadītājus — vecticībnieki ievēlē no visizglītotākajiem un tikumiski nevainojamākajiem draudzes locekļiem.

Pirmskara Latvijas Republikas laiks bija Latvijas vecticībnieku konfesijas vislielākās brīvības un uzplaukuma periods. Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes paspārnē tika izveidota Vecticībnieku pārstāvju padome. Viņi paši izveidoja likuma projektu par vecticībnieku kopienām. Valsts institūcijas to tikai mazliet pielaboja un papildināja. 1934. gada 14. februārī tika pieņemts likums Par vecticībnieku kopienām, ar kuru vecticībniekiem tika piešķirta saimnieciskā un reliģiskā patstāvība. Likums stājās spēkā 1935. gada 14. februāri, un līdz ar šo K. Ulmaņa izdoto likumu tika atcelts cara laika 1906. gada 17. oktobra likums Par vecticībnieku un sektantu draudžu nodibināšanas kārtību un par to draudžu locekļiem un pienākumiem (Lik. krāj. 17 228). Vecticībniekiem bija tiesības dibināt draudzes, un tās vajadzēja reģistrēt Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldē. Saskaņā ar šā likuma 9. pantu draudzi varēja nodibināt ne mazāk kā 100 pilsoņu, kas sasnieguši 25 gadu vecumu. Vēl viens dokuments, kas noteica vecticībnieku statusu Latvijā, bija 1937. gada Civillikums, kura darbība atjaunota arī mūsdienās un ar kuru arī šai konfesijai piešķirtas tiesības laulāt ar juridiskām sekām.

Pirmskara Latvijā vairāki Latgales vecticībnieki bija arī Saeimas deputāti.

30. gadu beigās Latvijā darbojās 87 vecticībnieku draudzes, par vecticībniekiem sevi uzskatīja gandrīz 100 000 Latvijas iedzīvotāji. 90. gadu vidū Latvijā dzīvo ap 90 000 vecticībnieku. Lielākā daļa vecticībnieku dzīvo Latgalē. Rīgā ir 10 656 vecticībnieki. Latvijas pirmās Republikas laikā katrai draudzei bija savs lūgšanu nams, un tai piederēja nekustamais īpašums.[1]

Par spiti ilgajiem PSRS valdīšanas gadiem, kas izraisīja dievnamu izpostīšanu un baznīcu vērtību izlaupīšanu, daudzām vecticībnieku draudzēm arī pašlaik ir unikālas,

Lielākā vecticībnieku baznīca pasaulē ir Grebeņščikova baznīca Rīgā

nekur citur neieraugāmas ikonas un lūgšanu nami, kas ir vēsturiski pieminekļi. Piemēram, Grebeņščikova lūgšanu nams, kas atrodas Krasta ielā un kura zeltaino kupolu var labi redzēt, braucot pāri Daugavai.

1998. gada 1. maijā Tieslietu ministrijā bija reģistrētas 60 vecticībnieku draudzes. Pēc pašu vecticībnieku pētījumiem, Rīgā un Rīgas rajonā dzīvo ap 20 000 cilvēku, kuri cēlušies no vecticībnieku ģimenēm. Vecticībnieki paši pieņem, ka Latvijā to personu skaits, kas sevi pieskaita viņu konfesijai, svārstās no 70 000 līdz 100 000 cilvēku. Lielākā daļa vecticībnieku ir Latvijas pilsoņi. Līdz ar PSRS sabrukumu arī vecticībnieki izjuta brīvību. 1989. gada 6. februārī 39 vecticībnieku draudžu pārstāvji nodibināja vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālo padomi, kas ir Latvijas vecticībnieku garīgais centrs. Gandrīz pēc četru gadu ilgas cīņas tiesu zālēs, par varu cīnoties diviem vecticībnieku grupējumiem, beidzot, 1997. gada 10. novembrī, Rīgā notika izšķirošais Latvijas vecticībnieku Pomoras Baznīcas koncils (LVPB), kurā piedalījās 38 Latvijas vecticībnieku draudžu pārstāvji. Par Pomoras Baznīcas Centrālās padomes priekšsēdētāju ievēlēja tēvu Joannu Miroļubovu, kas vienlaikus ir arī Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes vecākais mācītājs. Par LVBP Centrālās padomes Garīgās komisijas priekšsēdētāju tika ievēlēts tēvs Vasilijs Bistrovs. Šī komisija ir konfesijas garīgā tiesa, kas tāpat kā laicīgā tiesa strīdos izskata pušu apvainojumus un pierādījumus. Sekas tādam spriedumam var būt izraidīšana no draudzes.

Vecticībnieku draudžu garīgie vadītāji vada reliģiskās ceremonijas un rituālus lūgšanu namos un veic garīgi izglītojošo darbu draudzēs. Lielās (pilsētu) draudzēs darbojas svētdienas skolas bērniem un pieaugušajiem. Vecticībnieki tradicionāli rūpējas par saviem bērniem, kā arī par ļoti veciem savas ticības cilvēkiem. Tāpēc daudzas draudzes

Vecticībnieku Pomoras Centrālās padomes delegāti un viesi Latvijā 1996. gada 4. jūlijā

sākotnēji dibinātas kā nespējnieku patversmes, kur bija pajumte sirmgalvjiem un bērniem un tika arī ierīkotas skolas. Pašlaik vecticībnieku draudžu lielākajai daļai, kas atrodas lauku rajonos, nabadzības un mazā skaita dēļ praktiski nav iespējams nodarboties ar labdarības darbu. Palīdzība nepieciešama pašām draudzēm.

Vecticībniekiem ir īpaši paradumi. Dzirdēti nostāsti par to, ka, ja būsi dzēris no vecticībnieka krūzītes ūdeni, viņš šo krūzīti vairs nelietos, jo tā viņam šķitīs apgānīta. Vecticībnieku baznīcā sievietes un vīrieši nedrīkst atrasties kopā, dažādu dzimumu pārstāvjiem dievkalpojuma laikā ir jāstāv šķirti — katram savā telpas malā — vīriešiem labajā, bet sievietēm kreisajā pusē. Sievietes baznīcā drīkst ienākt ar lakatiņiem galvā. Reizi gadā vecticībniekiem jāizsūdz grēki savam mācītājam. Ja ticīgais nav saņēmis šādu grēku piedošanu, viņu nevar guldīt svētītā kapsētas zemē. Nevienu vecticībnieku nedrīkst apglabāt bez garīdznieka svētības. Atšķirībā no pareizticīgajiem vecticībnieki ir saglabājuši kristīšanas rituālu ar pilnīgu iegremdēšanu ūdenī. Šim nolūkam paredzētas speciālas iegarenas metāla baļļas, bērniem — mazākas, pieaugušajiem — lielas. Vecticībniekiem ir arī savs īpašs mirušo izvadīšanas rituāls — baznīcā ir atsevišķa telpa, kurā iezārkotais nelaikis tiek nolikts pirms apbedīšanas. Šajā telpā arī aizlūdz par mirušo. Vecticībnieki godina daudz svēto, un viņiem ir daudz svētbilžu, pie kurām jāaizlūdz. No pareizticīgajiem būtiskākā atšķirība ir tā, ka vecticībnieku dievnamā nav altāra parastajā izpratnē, par altāri kalpo svētbildes, kas izvietotas visapkārt lūgšanu telpai.

Rīgas Grebeņščikova draudze ir vislielākā vecticībnieku draudze ne vien Latvijā, bet visā pasaulē. Tās oficiāli fiksētā vēsture iesākās 1760. gadā. Grebeņščikova dievnama pamati ielikti XIX gadsimta sākumā, vēlāk dievnamu paplašināja un pabeidza. Pašlaik

šis dievnams ir valsts nozīmes vēsturisks piemineklis.[2] Grebeņščikova lūgšanu namā ir unikāls ikonostass (ar ikonām blīvi noklāta pusapaļās lūgšanu telpas siena), kurš arī ir valsts nozīmes garīgās kultūras piemineklis.

Grebeņščikova lūgšanu nama draudzes aktīvajā daļā ir ap 5000 ticīgo. Šī draudze vienmēr ir bijusi pati spēcīgākā, lielākā un bagātākā Latvijas vecticībnieku draudze. To savulaik izveidojuši tirgotāji — vecticībnieki. Jau no seniem laikiem iegājies, ka šī draudze palīdz pārējām — kā materiāli, tā arī garīgi.

Vecticībnieku prestižu nedaudz iedragāja apmēram pirms četriem pieciem gadiem sākusies cīņa par varu draudzē un šajā sakarā notikušās tiesu prāvas. Sakarā ar šīs draudzes lietām tiesā tika iesūdzēta pat Tieslietu ministrija. 1995. gadā bija arī pikets pie Tieslietu ministrijas. Jāatzīst, ka šādu lietu pavērsienu tomēr lielā mērā sekmēja preses un citu sabiedrības informācijas līdzekļu paviršā un nekorektā attieksme, kā arī Latvijas tiesu sistēmas vājums.

Rīgas Grebeņščikova draudze pārstāv vecticībnieku konfesiju Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē.

Kā uzslavas vērtu faktu nobeigumā gribētu pieminēt to, ka Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze 1996. gadā ir atvērusi nelielu bērnudārzu un atjaunojusi nespējnieku patversmi.

[1] *Заволоко И. Н.* О старообрядцах г. Риги. — Р.: Издание Рижского Кружка Ревнителей Старины при О-ве Гребенщиковское Училище, 1933. — С. 22.

[2] *Balodis R.* Vai zināt, ka pasaules vislielākā vecticībnieku baznīca atrodas Rīgā?// Tava labākā grāmata par Latviju. — R.: Aplis, 1998.— 123. lpp.

Baptisti

Baptistu denominācija pasaulē zināma kopš 609. gada, kad izveidojās pirmā baptistu draudze Nīderlandē.

1998.gadā Latvijā bija 76 baptistu draudzes ar vairāk nekā 6200 pilntiesīgiem locekļiem. Draudžu vadītās svētdienas skolas apmeklē apmēram 5000 bērnu. Latvijas baptistu draudzes ir apvienojušās Latvijas Baptistu draudžu savienībā.

Baptistu ticības pārliecībai raksturīgas vairākas atziņas:

— Bībele ir vienīgā rakstiskā norma ticībai un kristīgās dzīves praksei;

— katram cilvēkam ir pilnīgi brīva pieeja Dievam Jēzus Kristus vārdā;

— katra vietējā draudze ir pilnīgi neatkarīga;

— ticības pārdzīvojums un pārliecība tiek apliecināti bībelīgā pagremdē jeb kristībā;

— Svētais Vakarēdiens jeb Euharistija ir Jēzus Kristus nāves un augšāmcelšanās piemiņas mielasts;

— skaidra dzīve ģimenē, ikdienas darbā, sabiedriskajās attiecībās;

— neatkarīgās draudzes kopdarbojas draudžu savienībā;

— līdzdalība savas valsts un sabiedrības ekonomiskajā un kultūras dzīvē;

— konsekventa apziņas un reliģiskās brīvības ievērošana;

— ticība katra cilvēka atbildībai Dieva priekšā par dzīves laika izlietošanu un ticība mūžīgajai dzīvībai.

Kopš darbības sākuma baptisti Latvijā sludinājuši Bībelē atklāto Dieva mīlestību kā Labo vēsti savai tautai, kopuši draudžu autonomu un demokrātisku darbību, veidojuši autonomo draudžu kopdarbību draudžu savienībā, vienmēr akcentējuši principu — *brīva Baznīca brīvā valstī.*

1855. gadā Mēmeles (tagad Klaipēda) vācu baptistu draudzē tika kristīts Fricis Jēkabsons — pirmais zināmais latviešu baptists Krievijas impērijā. Pēc trīspadsmit gadu garīgiem meklējumiem 1860. gada 2. septembrī Mēmelē tika bībelīgi pagremdēti jeb kristīti deviņi latvieši. Šis datums tiek uzskatīts par Latvijas baptistu draudžu dzimšanas dienu un Latvijas baptisma vēstures sākumu.

Pirmās lielākās baptistu kristības notika 1861. gada 2. septembrī Ziru (Užavas) upē, kad sludinātājs (1866—1974. g. — bīskaps) Adams Gertners kristīja 72 jaunos baptisma piekritējus. Pirmās latviešu baptistu draudzes izveidojās sākumā Kurzemē — 1861. gadā Sakā, Užavā un Ventspilī, bet 1875. gadā izveidots Latvijas Baptistu draudžu kopdarbs. Šim centram bijuši dažādi nosaukumi, bet visilgāk — Latvijas Baptistu draudžu savienība (LBDS).

1944. gada oktobrī tika izveidota LBDS pagaidu padome ar mācītāju (vēlāk — bīskapu) Kārli Lācekli priekšgalā. Padome bezbailīgi cīnījās pret LBDS iekļaušanu PSRS baptistu savienībā, taču 1945. gada aprīlī tas tomēr notika. 1946.gada martā bīskapu K. Lācekli apcietināja un turēja padomju koncentrācijas nometnēs līdz 1958. gadam. Par spīti dažādiem liegumiem un pat vajāšanām, LBDS un vietējās latviešu, krievu un vācu draudzes turpināja ticības dzīves un evaņģelizācijas darbu. Šā laika darba smagumu iznesa galvenokārt draudžu mācītāji un sludinātāji, draudžu kori un diriģenti. LBDS jau 1990. gada janvārī izstājās no PSRS baptistu draudžu savienības un turpināja darbu kā patstāvīga organizācija bīskapa Jāņa Eisāna vadībā. Viņa darbība bija vērsta uz Latvijas neatkarības idejas nostiprināšanu draudzēs un sabiedrībā vispār.

Latvijas baptistu draudzes un LBDS konsekventi iestājas par valsts un Baznīcas nošķiršanu, pret valsts Baznīcas vai tautas Baznīcas oficiālu vai neoficiālu iedibināšanu, par visu konfesiju un denomināciju vienādām tiesībām valsts priekšā un savstarpēji, par apziņas un reliģijas brīvību visiem cilvēkiem demokrātiskā valstī.

1871. gadā tika uzcelts pirmais speciāli baptistiem būvētais dievnams Latvijā — Ventspils baptistu baznīca. Laika gaitā uzcelti daudzi dievnami, lielākie no tiem atrodas Daugavpilī, Liepājā, Rīgā un Talsos. Bez dievkalpojumiem baptistu dievnamos notiek arī sabiedriski pasākumi ar plašāku publiku, piemēram, Ventspils baptistu draudzes dievnamā tiek organizēti labdarības koncerti, kuros piedalās atzīti mākslinieki.

Dažādu motīvu izraisītas emigrācijas dēļ Latvijas baptistu draudzes darbojās arī Krievijā, kur 30. gadu vidū staļiniskais režīms baptistu draudzes likvidēja. Tās bija arī Brazīlijā, kur draudzes, jau zaudējušas savu latvisko identitāti, tomēr sadarbojas ar baptistu draudzēm Latvijā. Arī ASV un Kanādā pašlaik pastāv sešas latviešu baptistu

draudzes, kas aktīvi atbalsta Latvijas baptistu draudžu darbu. Vēsturiski izveidojušos apstākļu dēļ Latvijā darbojas arī krievu baptistu draudzes un grupas.

1870. gadā Gramzdā tika izveidota pirmā baptistu draudzes vispārizglītojošā skola. Līdz 1940. gadam šādas skolas bija Priekules pagastā, Ventspilī, Valmierā, Liepājā, Rīgā un citur. 1922. gadā darbu sāka Latvijas Garīgais seminārs teoloģijas doktora Jāņa Aleksandra Freija vadībā. No 1881. gada plaši pazīstama bija arī viņa izdevniecība un grāmatu veikals. Semināru absolvēja 53 audzēkņi, no tiem vairākums kļuva par baptistu draudžu sludinātājiem un mācītājiem. Liels ir baptistu ieguldījums reliģijas mācības tuvināšanā jaunlaiku pedagoģijas un psiholoģijas prasībām, kuras reliģijas mācībā Latvijā sāka ievērot tikai XX gadsimtā.[1]

No 1925. gada līdz 1929. gadam mācītāja Viljama Fetlera vadībā darbojās Misiones un Bībeles skola. 1873. gadā Rīgas baptistu Sākuma draudzē un Rīgas vācu baptistu draudzē sākās svētdienas skolu darbs, kas atstājis dziļu iespaidu ne tikai baptistu draudzēs, bet bijis par priekšzīmi arī citu konfesiju un denomināciju darbam reliģiskās audzināšanas jomā.

1870. gadā Rīgas baptistu Sākuma draudzē tika izveidots pirmais jauniešu pulciņš. Jauniešu patstāvīga darbība baptistu draudzēs turpinājās arī PSRS okupācijas apstākļos, jo to atbalstīja gan draudžu mācītāji, gan draudžu padomes. Jaunatne pulcējās uz Bībeles stundām dievnamos un mājās, sabraucot no malu malām. Jāņu laika nometnēs okupācijas režīma apstākļos tika noturēti jaunatnes evaņģelizācijas dievkalpojumi. 1870. gadā iesākās arī latviešu baptistu draudžu pirmo jaukto koru darbs Rīgā, Liepājā un Ventspilī. Šis darbs nekad neapsīka. Padomju okupācijas laikā tieši kori bija tā vide, kur jaunatne mācījās saprast garīgās vērtības un kalpot tām. Koros izauga jaunie sludinātāji, tur audzināja arī labu muzikālo gaumi. Koru darba virsotnes ir Latvijas baptistu dziesmu svētki 1925., 1935. un pēc 1991. gada Liepājā, kā arī 1992. un 1996. gadā Ogrē.

Latvijas baptistu draudžu muzikālā vide ir devusi tādus mūziķus kā diriģentu un kora grāmatu izdevēju Jēkabu Sīmani, komponistus un diriģentus Kārli Līdaku (nošauts deportācijā), Jāni Ezeriņu, Viktoru Baštiku (tagad ASV), Viktoru Kostanu, Arvīdu Purvu (tagad ASV), Gunāru Knesi, Edgaru Šķerbergu un daudzus citus.

Baptisti ir bijuši pazīstami augstskolu mācībspēki — mežkopības profesors Rūdolfs Markus, privātdocents Artūrs Dinbergs. Arī pēc 1991. gada vairāki baptisti ir mācībspēki: pianists profesors Teofils Biķis, ērģelnieks un docents Tālivaldis Deksnis, dizainers docents Gunārs Glūdiņš, vācu valodas docētāja Zigrīda Krauze un citi.

Latvijas baptisti ir bijuši aktīvi darbinieki valsts pašvaldību un sabiedriskajā dzīvē. Mācītājs Ēvalds Rimbenieks, kuru 1943. gadā deportēja, bija Liepājas pilsētas galva un Latvijas Saeimas deputāts. Aizputes baptistu draudzes diakons Jānis Jirgensons Latvijas brīvvalsts laikā bija Aizputes pilsētas galva (gājis bojā deportācijā).

1875.gadā ar tulkotās literatūras izdošanu iesākās latviešu baptistu darbs literatūras jomā. Tika izdoti žurnāli (1881.—1887. g. — "Evaņģēlists", 1905.—1915. g. — "Avots", 1892.—1940. g. — "Kristīgā Balss" un citi), brošūras un grāmatas.

PSRS okupācijas apstākļos latviešu baptisti izvērsa apbrīnojamu darbību mašīnraksta literatūras pavairošanā; par to liecināja izstāde "Vai vērts..." Raiņa literatūras un mākslas muzejā 1996. gadā. Viņi pavairoja vairāk nekā 650 literārus darbus, kas veidoja reliģiskās dzīves izpratni ticīgajiem un stiprināja nacionālo identitāti.

Par spīti tam, ka okupācijas gados reliģijas skolotāja darbs bija aizliegts, to vidū, kuri turpināja šo darbu, bija vairāki baptisti — Anna Bukstiņa Cīruļos, Jānis Pūrmanis Liepājā, Jānis Stūrmanis Iecavā. Jau 1980. gadā tika atjaunota latviešu baptistu teoloģiskās izglītības sistēma — neklātienes Sludināšanas lekcijas. 60. gadu vidū draudzes nelegāli atsāka svētdienas skolu darbību Jēkabpils, Jelgavas, Liepājas, Rīgas, Ventspils un citās draudzēs, un šis darbs 1988. gadā pārtapa par legālu aktivitāti.

Kopš 1991. gada turpinās baptistu darbība izglītības jomā, kas izpaužas ekumeniskas ievirzes kristīgo vispārizglītojošo skolu organizēšanā un vadīšanā. Tādas ir Rīgas Jura Barbina kristīgā skola (direktore Vija Ludvika), Talsu kristīgā skola (direktore Ingūna Gruzniņa).

1991. gadā darbu sāka arī Baptistu teoloģiskais seminārs (direktors — teoloģijas maģistrs Ilmārs Hiršs) ar klātienes un neklātienes nodaļu. Teoloģiskās zināšanas sniedz arī Jelgavas draudzes Bībeles skola, kuru vada bīskaps *emeritus* Jānis Eisāns, un starptautiskais Bībeles institūts Rīgā, kurā mācības notiek krievu valodā (to vada mācītājs Genādijs Zavaļins).

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas baptistu draudžu locekļi ir organizējuši un vadījuši vairākus sociālās palīdzības centrus. Tādi ir "Pakāpieni"; bērnu slimnīca "Nāc un palīdzi!", kuru vada ārsts docents Enoks Biķis; "Aizputes samarietis", kuru vada Edvīns Skuja. Misija "Pakāpieni", kas pārreģistrējusies kā sabiedriska organizācija, apseko un aprūpē ap 600 trūcīgo ģimeņu visā Latvijā, strādā ar mazgadīgajām grūtniecēm, ieskaitot stacionēšanu dzemdību periodā. Arī atjaunotās "Zilā krusta" organizācijas, kas nodarbojas ar alkoholiķu un bijušo ieslodzīto rehabilitāciju. Darbojas LBDS Kristīgo mediķu apvienība, kas sniedz bezmaksas konsultācijas un organizē medicīnisko humāno palīdzību no ārzemēm. Plašu garīgās izglītības darbu dara Latvijas Kristīgais radio, kuru organizēja un vada Rīgas baptistu Mateja draudzes diakons Tālivaldis Tālbergs. Atjaunotās Latvijas Bībeles biedrības ģenerālsekretārs ir baptistu sludinātājs teoloģijas maģistrs Valdis Tēraudkalns. Pie jaunā, ekumeniskā Bībeles tulkojuma strādā baptistu draudzes loceklis teoloģijas bakalaurs Enoks Neilands.

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas vietējo pašvaldību domes deputāti ir bijuši diriģents Modris Baumanis Priekulē, mācītājs Valdis Obersts Jaunjelgavā, diriģents Edvīns Skuja Aizputē, mācītājs Aivars Šķuburs Talsos, mācītājs Artūrs Šķuburs Liepājā. LR Saeimas deputāti bijuši mācītājs O. Brūveris (Valsts cilvēktiesību biroja vadītājs) un draudzes locekļi Uldis Lakševics un Māris Vītols. Arī Latvijas Nacionālo Bruņoto Spēku virskapelāns ir baptistu sludinātājs Raimonds Locs. Kopš 1996. gada Cietumu departamenta galvenais speciālists ir baptistu sludinātājs Atis Krasts.

Neatkarīgi no vēsturiskajiem un sociālajiem apstākļiem baptisti vienmēr konsekventi iestājušies par morāli skaidru dzīvi ticīgo vidū un sabiedrībā, pret alkoholismu,

narkomāniju, prostitūciju un tamlīdzīgu tikumisku pagrimšanu, saprotot, ka tikai morāli stabila sabiedrība var būt valsts stiprais pamats.*

[1] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, — 1927. —1928.— 35340. un 35341. slejas.

Jūdaisms

Ebreju ticība ir jūdaisms — nacionāli valstiskā ebreju reliģija, kas radusies apmēram 2000 gadu pirms mūsu ēras. Tās svarīgākā iezīme ir monoteisma ideja un doma par Dieva izvēlētu Izraēla tautu un mesiānismu.[1] Jūdaismam ir liela nozīme reliģiju vēsturē. Daudzas jūdaisma tēzes ir divu lielāko mūsdienu reliģiju — kristietības un islama pamatā.

Ebreji dzīvoja Latvijā jau pirms XVI gadsimta. Tomēr, lai iebrauktu Rīgā, bija vajadzīgas speciālas atļaujas. Visbiežāk tās tika izsniegtas gadatirgu laikā, jo ebreji bija nepārspējami tirgotāji. Pirmo Rīgas ebreju iebraucamo vietu ar nosaukumu "*Judenburger*" atklāja 1636. gadā. Šajā vietā vajadzēja apmesties visiem ebrejiem, kas ieradās Rīgā. Pirmo ebreju kapsētu Rīgas rāte atļāva ierīkot 1725. gadā netālu no Daugavas pretī Kojusalai. Pirmā ebreju draudze tika nodibināta 1764. gada jūnijā ārpus Rīgas, bet pirmā Latvijā ebreju valodā izdotā grāmata tika nodrukāta Rīgā 1780. gadā. Tā bija reliģiska satura mācību grāmata senebreju valodā.

Valsts prezidents G. Ulmanis, Izraēlas vēstnieks un Latvijas ebreju virsrabīns N. Barkans 1997. gadā

* Lielākā daļa no baptistu konfesijas apraksta ņemta no Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna 1997. gada 14. novembra vēstules (reģistrācijas nr. 391) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim. Šo izsmeļošo materiālu bīskapa uzdevumā sagatavojis Latvijas Baptistu draudžu savienības ģenerālsekretārs Ilmārs Hiršs.

No 1813. gada ebrejiem tika piešķirtas tiesības dzīvot Rīgas nomalē, Maskavas priekšpilsētā. Tiesības brīvi apmesties uz dzīvi Rīgā ebreji saņēma 1893. gadā. Pirmā ebreju slimokase "*Bikur holim*" tika nodibināta 1829. gadā. Pašlaik pastāvošā Rīgas ebreju reliģiskā draudze dibināta 1835. gadā, tā nedarbojās tikai nacistu režīma laikā.[2]

Rīgas rāte 1843. gadā atļāva ebrejiem nojaukt veco koka sinagogu un uzcelt tās vietā jaunu akmens dievnamu. Šī atjaunotā pirmā ebreju sinagoga tika nosaukta "*Alt noj šul*", ko latviski varētu tulkot "Vecā jaunā sinagoga". 1871. gada 1. augustā Rīgā, Gogoļa ielā tika atklāta lielā ebreju sinagoga. Tā tika nodedzināta nacistu okupācijas laikā 1941. gada 4. jūlijā (šī lielā sinagoga, kurā bija arī cilvēki, tika nodedzināta, tagad tās vietā iekārtots memoriāls).[3]

Kā teicis pāvests Jānis Pāvils II, "ebreju drausmīgais liktenis ir kļuvis par simbolu prāta aptumsumam, kādā spēj nonākt cilvēks, kad tas vēršas pret Dievu".[4]

Pirms Pirmā pasaules kara 6,5% (33 700 cilvēku) no visiem Rīgas iedzīvotājiem bija ebreju tautības. Cīņās par Latvijas atbrīvošanu no 1917. gada līdz 1919. gadam piedalījās ap 1000 ebreju. Rīgas ebreju kapos arī mūsu dienās var atrast pieminekli, uz kura lasāmi par Latvijas valstisko neatkarību kritušo ebreju vārdi. Daudzi bija saņēmuši Triju Zvaigžņu ordeni, bet Roberts Maļeckis un Samuils un Josifs Ganni bija apbalvoti ar Lāčplēša Kara ordeni. Līdz 1940. gadam Latvijā dzīvoja 100 000 ebreju, puse no tiem — Rīgā. Seši ebreji dažādos laikos bijuši Saeimas deputāti. Tolerances un gudrības dēļ sabiedrībā īpaši iecienīts bija deputāts Mordehajs Dubins. Līdz 1940. gadam 56 Latvijas pilsētās un pagastos darbojās ap 300 sinagogu un lūgšanu namu, Rīgā — 61. Nacisti, to skaitā arī daži latviešu līdzskrējēji Rīgas tuvumā Rumbulā, Šmerļa priedēs un citās vietās Latvijas teritorijā iznīcināja ap 75 000 (pēc citām ziņām, ap 63 000) ebreju. Sakarā ar holokaustu, kas noticis Latvijas teritorijā, no latviešu politiķiem tiek prasīta taisnošanās vēl mūsu dienās, kaut arī Latvijas valsts bija okupēta un vara piederēja nacistiem.

Par spīti briesmām, daudzi latvieši riskēja ar savām un tuvinieku dzīvībām un glāba iznīcībai nolemtos ebrejus. Pašlaik Latvijā dzīvo 15 000 ebreju, 14 000 — Rīgā. Rīgā darbojas viena horālā sinagoga un viens lūgšanu nams. Sinagogas ir atvērtas arī Daugavpilī un Liepājā. Rīgas sinagogu gadā apmeklē aptuveni 5000 cilvēku. Rīgā pašlaik ir divas ebreju vispārizglītojošās skolas, viena no tām ar reliģisku ievirzi. Ebreju nozīmīgākie svētki ir *Hanuka* (gaismas svētki) un jaunais gads, ko ebreji svin septembra beigās. Ebreju kalendārs un jūdaistu svētki netiek aprēķināti pēc visā Eiropā un citur pasaulē pazīstamā Saules kalendāra. Laika skaitīšana norit pēc Mēness kustības, un tā ir atšķirīga no Saules kalendāra laika skaitīšanas. Gadā vienmēr ir tieši 365 dienas.

Latvijas slavu pasaulē vairojuši ebreju tautības zinātnieki — ķirurgs, medicīnas doktors Vladimirs Mincs (miris Būhenvaldē), akadēmiķis ķīmiķis Solomons Hillers, akadēmiķis Anatolijs Bļugers un daudzi citi pasaulē pazīstami zinātnieki, mākslinieki un kultūras darbinieki. Viņu vidū jāmin arī šahista Mihaila Tāla (pasaules čempions 1960. g.) un vijolnieka Gidona Krēmera vārdi.[2]

[1] *Тиле К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996. — С. 429.

[2] Rīgas ebreju reliģiskās draudzes priekšsēdētāja v. i. Z. Joffes 1997. gada 14. novembra vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr.15-2.5/195.

[3] *Balodis R.* Kā Rīgā ebreji sāka celt sinagogas// Tava labākā grāmata par Latviju. — R.: Aplis, 1998. — 125. lpp.

[4] *Jānis Pāvils II.* Enciklika *Centesimus annus* (Simtais gads), 1991. gada 1. maijs. 17;AAS 83 (1991.), 814-815.

Septītās dienas adventisti

Septītās dienas adventistu Baznīca ir vispasaules organizācija ar noteiktu struktūru. Tās pamatā ir vie-tējā draudze. Draudzes apvienotas draudžu savienībā. Draudžu savienības savukārt apvienotas ūnijā, ūnijas veido divīziju, bet divīzijas ir apvienotas ģenerālkonferencē ar cen-tru Vašingtonā, ASV. Adventistu organizācijas augstākais izpildorgāns ir Ģenerālkonferences Kongress, kas tiek sasaukts ik pēc pieciem gadiem. To pārstāv delegāti gan no visas pasaules vietējām draudzēm, gan arī no visām apvienotajām struktūrām. Pašlaik adventistu draudzes darbojas 213 valstīs (no ANO reģistrētajām aptuveni 230 valstīm).

Adventistu Baznīcas pārvaldei ir demokrātisks, decentralizēts raksturs. Kandidāti dažādas pakāpes amatiem tiek izvirzīti pēc komiteju principa, tādā pašā veidā tiek izteikti arī dažādi ierosinājumi. Kandidātus ievēlē un dažādus lēmumus apstiprina delegātu kopsapulce. Kongresos ievēlē Ģenerālkonferences vadību, apstiprina Baznīcas darbības kursu, draudzes kārtību un pārskata Baznīcas pamatmācības. Līdzīgā veidā tiek sasaukti pārējo apvienojošo struktūru kongresi, un tajos ievēlēta vadība, pārskatīti un apstiprināti statūti, pieņemti turpmākās darbības plāni.

Adventistu Baznīcai Latvijā ir sava vēsture. Pirmā septītās dienas adventistu draudze Latvijā tika nodibināta 1896. gada 14. maijā Rīgā, Lielajā Nometņu ielā 10. Pēc Krievijas impērijas iekšlietu ministra Pjotra Stolipina dekrēta Par sirdsapziņas brīvību izsludināšanas 1906. gadā un pēc 1908. gadā izdotā likuma Par propagandas brīvību arī Latvijas adventistu draudze ieguva likumīgas tiesības pulcēties un iespiest savu literatūru. Draudžu skaits strauji pieauga. Sākoties Pirmajam pasaules karam, Latvijā jau bija 12 adventistu draudzes. 1907. gada 25.oktobrī tika nodibināta adventistu Krievijas ūnija ar centru Rīgā un adventistu Baltijas savienība. 1912. gadā Baltijas savienība tika sadalīta divās daļās: Baltijas savienībā un Daugavas savienībā.

Septītās dienas adventistu vadītājs V. Zilgalvis

Šajā pašā gadā Liepājā, tika uzcelts pirmais adventistu dievnams. 1915. gadā Krievijas ūnijas mītni pārcēla uz Petrogradu. 1918. ga-dā, pēc Latvijas valsts nodibināšanas, adventisti ieguva daudz lielākas darbības iespējas. Demokrātiski parlamentārā valsts iekārta Latvijā nodrošināja brīvu draudzes darbību; Saeimā tika pieņemts likums Par septītās dienas adventistu draudzēm. 1920. gada aprīlī notika Latvijas draudžu kongress, tajā dibināja Adventistu Latvijas draudžu savienību, kurā apvienojās 22 draudzes. Adventistu Eiropas Divīzijas sanāksme Cīrihē 1923. gadā pieņēma lēmumu dibināt Baltijas ūniju ar centru Rīgā. Tajā ietilpa Latvijas un Igaunijas draudžu savienības un Lietuvas "Misijas lauks". 1923. gadā par vietējo draudžu locekļu saziedotajiem līdzekļiem un ar ārzemju adventistu draudžu atbalstu tika nopirkts īpašums Sužu muiža — 103 hektārus liela zemes platība Ķīšezera krastā Misijas semināra vajadzībām, kurā tika sagatavoti mācītāji un garīgie darbinieki draudzēm Baltijas Ūnijā. 1927. gadā tika likts pamatakmens dievnamam Brīvības ielā 11 (tagadējā adrese — Baznīcas iela 12a). Latvijas brīvvalsts laikā strauji auga draudzes locekļu skaits. 1925. gadā Latvijā bija 1895 adventisti, 1930. gadā — 2395, bet 1934. gadā — jau 2950 draudzes locekļu, kas darbojās 59 draudzēs.[1]

20. gados adventistu draudzes Latvijā aktīvi darbojās, pamatojoties uz LR Satversmes 81. panta kārtībā izdotajiem Noteikumiem par septītās dienas adventistu draudzēm. Šie noteikumi bija stingri pret adventistiem, to 13. pantā bija teikts, ka "par katru savienībā jaunuzņemtu draudzi Draudžu savienībai jāpaziņo Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldei. Katra gada sākumā savienība piesūta Garīgo lietu pārvaldei sarakstu un ziņas par sludinātājiem un draudzēm, kuras pie savienības pieder."[2] Šo pašu noteikumu 14. pantā bija teikts, ka iekšlietu ministrs izdod instrukciju šo noteikumu pielietošanai. Tolaik adventistus Latvijā uzskatīja par sabiedrībā asimilizējušos sektu, bet pēc K. Ulmaņa autoritatīvā režīma nākšanas pie varas apstākļi mainījās. Valsts un Ministru prezidents K. Ulmanis 1936. gada 26. novembrī pieņēma likumu Par septītās dienas adventistu draudžu noteikumu atcelšanu. Ar to tika atcelti iepriekšminētie Ministru kabineta noteikumi par septītās dienas adventistu draudzēm (Lik. krāj., 1928. g., 194). Uz adventistu draudzēm, kas bija nodibinājušās uz atcelto noteikumu pamata, tika attiecināts vispārējais likums par reliģiskajām apvienībām un to savienībām (Lik. krāj., 1934. g., 303).

1940. gadā Latvijā iebrukusī sarkanarmija atņēma adventistiem īpašumu Sužos. Ar PSRS atkārtotu Latvijas okupāciju draudžu delegātiem tika atņemtas tiesības piedalīties kongresā un ievēlēt Draudžu savienības vadību. Draudzēm saskaņā ar vispārējo likumu bija jādarbojas autonomi. 1949. gadā adventistu draudzei ar reliģijas lietu pilnvarotā pavēli atsavināja arī dievnamu Baznīcas ielā 12a. Padomju varas gados adventistu draudzes locekļi tika vajāti un cieta savas reliģiskās pārliecības dēļ.

Jaunas iespējas adventistiem pavērās M. Gorbačova iesāktās pārbūves (*perestroikas*) laikā. 1989. gadā pirmo reizi pēc Otrā pasaules kara tika sasaukts adventistu Latvijas draudžu kongress. Tajā pašā gadā atjaunoja Baltijas Ūniju ar centru Rīgā un šai ūnijai papildus pievienoja Baltkrievijas draudzes. Šajā laikā Baltijas Ūnija ietilpa Eirāzijas Divīzijā, kuras centrs atradās Maskavā. Baltijas Ūnija bija pārstāvēta Latvijas

Augstākās Padomes Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē kopā ar pārējām Latvijas tradicionālajām konfesijām.

1991. gadā, pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, septītās dienas adventistu Baznīca tika reģistrēta kā reliģiska organizācija. Kopš 1991. gada adventisti cīnās par viņu atzīšanu par Latvijai tradicionālu konfesiju un raizējas, ja kāds tos uzskata par sektu. 1993. gadā izdotā Civillikuma ģimenes tiesību sadaļā noteiktas septītās dienas adventistu konfesijas tiesības slēgt laulības ar juridiskām sekām. Ar 1994. gada 1. janvāri Adventistu Baltijas Ūnija tiek pārcelta Adventistu Transeiropas Divīzijā, kuras centrs atrodas Alabamas pavalstī ASV. Pašlaik Baltijas Ūnijā ietilpst Igaunijas un Latvijas Draudžu savienības, kā arī Lietuvas savienība "Misijas lauks".

Tieslietu ministrijas 1994. gada 12. janvāra nolikumā bija paredzēta septītās dienas adventistu konfesijas pārstāvniecība TM Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē, taču adventistu agresīvās nostājas dēļ pret citām tradicionālajām Latvijas konfesijām un sevišķi asā konflikta dēļ ar Latvijas Romas katoļu Baznīcu 1997. gadā dibinātajā Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē adventisti vairs netika iesaistīti.

[1] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.:A. Gulbja spiestuve, 1927.—1928. — 20954.—20955. sleja.

[2] Valdības Vēstnesis. — 1935. — 19. febr.

Metodisti

Bez adventistiem ir vēl viena konfesija, kas uzskata sevi par tiesīgu pretendēt uz Latvijai tradicionālas konfesijas statusu. Tie ir metodisti. Šīs Baznīcas sākums meklējams XVIII gadsimtā Anglijā, un tā saistīta ar diviem brāļiem anglikāņu Baznīcas mācītājiem Džonu Vesliju un Čārlzu Vesliju. Studiju gados Oksfordas universitātē Džons un Čārlzs un daži citi viņu studiju biedri sāka regulāri pulcēties nelielā grupā, lai kopīgi lūgtu, studētu Bībeli, diskutētu. Pārējo studentu vidū viņi izcēlās arī ar to, ka ik nedēļu piedalījās Svētā Vakarēdiena sakramentā un regulāri apmeklēja ieslodzītos Oksfordas cietumā. Izsmejot Vesliju grupas ikdienas disciplīnu, daži sāka viņus saukt par "metodistiem". Šī iesauka vēlāk kļuva par nosaukumu kustībai, ko brāļi Vesliji radīja anglikāņu Baznīcas ietvaros.

Džons nolēma doties kā misionārs uz Džordžijas koloniju Ziemeļamerikā. Viņam pievienojās arī Čārlzs, un abi vietvalža Džeimsa Ogltorpa pavadībā devās uz koloniju. Vesliji cerēja evaņģelizēt indiāņus un kalpot ieceļotājiem no Eiropas. Čārlzs, uzturējies Džordžijā tikai mazliet vairāk nekā piecus mēnešus, atgriezās Anglijā. Džons palika Amerikā vēl divus gadus un lika tur pamatus garīgajai atdzimšanai. Pēc tam arī viņš atgriezās mājās.

Vesliji būtībā stingri turējās pie anglikāņu Baznīcas Ticības Rakstiem un priekšrakstiem. Viņi organizēja biedrības, lai ļaudis varētu piedalīties disciplinētās lūgšanās, Dieva slavēšanā un veikt laicīgu palīdzību cilvēkiem. Viņi organizēja tikšanās pasākumus

metodistu biedrību ietvaros, lai veicinātu tās biedru regulāru līdzdalību metodistu kustības dažādos līmeņos. Līdzās anglikāņu Baznīcai raksturīgajām vērtībām — Svēto Rakstu autoritātei, saprātam, tradīciju nozīmei — Vesliji uzsvēra arī ticības pārdzīvojuma vērtību, kas pārņem cilvēku pilnībā: viņa ķermeni, prātu un jūtas. Metodistu kustība veidojās par dziedošu kustību. Čārlzs Veslijs apņēmās uzrakstīt pēc iespējas vairāk ticības un slavas dziesmu. Daudzas no tām viņš un Džons iespieda gan uz lapiņām, gan grāmatās, kuras izdalīja metodistu biedrībām. Čārlzs savā dzīves laikā ir uzrakstījis ap 9000 dziesmu un dzejoļu.

Metodistu kustībā radās vēl kāds jaunievedums: kalpošanas un draudžu vadības pienākumus sāka uzņemties arī sievietes. Viņas bieži veica mācītāja pienākumus, kaut arī nebija oficiāli ordinētas.

Tā kā anglikāņu Baznīcas kanoniskais likums noteica, ka nevienam nav tiesību sprediķot kādas draudzes robežās bez vietējā mācītāja atļaujas, daudzi nostājās pret Vesliju ceļošanu un uzskatīja viņus par nemiera cēlājiem. Īpaši grūts Veslijiem un visai metodistu kustībai bija 1740. gads. Bieži viņi kļuva par pūļa vardarbības un izsmiekla upuriem. Dažreiz tika sagrautas arī mājas, kurās viņi sludināja. Viņi piedzīvoja nemitīgus uzbrukumus, un Čārlzu pat apsūdzēja nodevībā.

Metodisti aktīvi darbojas arī mūsu dienās. Ik gadu viņi tiekas dažādās konferencēs, lai uzturētu savstarpēju sadraudzību, piedalītos kopīgos dievkalpojumos un apspriestu ar Baznīcas darbību un politiku saistītus jautājumus. Ik pēc četriem gadiem notiek Apvienotās metodistu Baznīcas Ģenerālā konference.

Metodistu kustība izplatījās ne tikai Anglijā, bet arī Ziemeļamerikā. Arī anglikāņu Baznīcas mācītāja Džordža Vaitfīlda ceļojumi uz Ameriku un viņa evaņģelizācijas darbs stiprināja metodistu kustību Ziemeļamerikā. 1939. gadā trīs Ziemeļamerikas metodistu atzari (Dienvidu bīskapu-metodistu Baznīca, Bīskapu-metodistu Baznīca un Protestantu-metodistu Baznīca) apvienojās, izveidojot metodistu Baznīcu. 1969. gadā metodistu Baznīca apvienojās ar Apvienoto evaņģēlisko Brāļu draudzi, izveidojot Apvienoto metodistu Baznīcu. Tajā pašā laikā Eiropā Apvienotajai metodistu Baznīcai pievienojās Evaņģēliskā sadraudze.

Pasaulē pastāv arī dažādas neatkarīgas metodistu Baznīcas, kas saistītas ar metodistu vispasaules kustību. Anglijā un Ziemeļamerikā ir apmēram 60 miljoni kristiešu, kurus sauc par metodistiem.

Latvijā metodisti parādījās XX gadsimta sākumā, un no 1910. gada Rīga tika iekļauta metodistu mācītāju norīkojuma vietu sarakstā. Tomēr aktīva darbība sākās tikai 1921. gadā, kad mācītāja Alfrēda Freiberga vadītā Brāļu draudze (125 draudzes locekļi) apvienojās ar metodistu Baznīcu Liepājā, aizsākot metodistu kustību, kas sludināja latviešu valodā. 1921. gadā tika iegūts arī īpašums Rīgā, Akas ielā 13, bet pēc gada iepirkts plašs nams Elizabetes ielā. Šajā ēkā atradās jauniešu darba galvenā pārvalde, teoloģijas seminārs un metodistu Baznīcas Baltijas apgabala Vispārējā galvenā pārvalde. Baltijas valstu Metodistu teoloģijas seminārs Rīgā tika atvērts1923. gadā. Rīgā un Tartu nodibinājās metodistu izdevniecības, kas publicēja dziesmu grāmatas, brošūras, traktātus, literatūru svētdienas skolām un jaunatnei. Iespieda arī Baznīcas mēnešrakstus: Latvijā — "Kristīgo Aizstāvi", Lietuvā — *"Kriščionystes Sargas"* un Igaunijā — *"Kristlik Kaitsja"*.

1931. gadā, kad vietējās metodistu Baznīcas superintendents bija Fricis Timbers, Latvijā metodistu kustība oficiāli tika atzīta un reģistrēta Latvijas Garīgo lietu pārvaldē. 1934. gadā Latvijas valdība publicēja likumu Par metodistu Baznīcu, un tajā pašā gadā tika apstiprināti Latvijas metodistu Baznīcas statūti, piešķirot metodistu Baznīcai tādas pašas tiesības kā Evaņģēliskajai sadraudzei, luterāņu Baznīcai un krievu pareizticīgo Baznīcai. 1939. gadā Latvijā jau bija 27 metodistu draudzes.

Pēc Otrā pasaules kara arī Latvijas metodistu Baznīca faktiski tika iznīcināta. 1944. gadā, atkārtoti okupējot Baltiju, PSRS varas struktūras apturēja gan latviešu, gan arī lietuviešu metodistu Baznīcas darbību. Latvijas un Lietuvas mācītāju un draudžu locekļu lielākā daļa bija spiesti emigrēt. 1947. gadā okupācijas vara metodistu īpašumus nacionalizēja, viņu baznīcas nodeva Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas pārvaldīšanā, bet baznīcēniem ieteica pievienoties luterāņiem. Starp citu, pamatojums šīs kustības aizliegumam bija PSRS drošībsargājošo iestāžu pārliecība, ka metodisti ir ASV Centrālās izlūkošanas pārvaldes aģenti. Pēc tam kad 1946.—1947. gadā padomju vara aizliedza metodistu Baznīcu, tā nedarbojās vairāk nekā 40 gadus.

1990. gadā, mainoties politiskajai situācijai, F. Hervarts pirmo reizi pēc 49 gadiem atgriezās Latvijā. Nākamajā gadā viņš vēlreiz atbrauca, satikās ar A. Pļavinsku un luterāņu mācītāju Ā. Vīksnu un rosināja atjaunot Latvijā metodistu Baznīcu.

1990. gada 8.jūlijā Tallinā, ikgadējā pagaidu konferencē, kā novērotājs un tolaik vienīgās atjaunotās Rīgas draudzes pārstāvis piedalījās Džēms Stūrītis, iepriekš aizliegtās Vasarsvētku draudzes mācītājs, kas bija izrādījis interesi par Latvijas Apvienotās metodistu Baznīcas atdzimšanu.

Savu juridisko darbību metodisti atjaunoja tikai 1992. gadā, kad daži luterāņi reanimēja šo konfesiju un sāka rūpēties par tās dzīvotspēju mūsdienu apstākļos.

Metodisti, līdzīgi adventistiem, jūtīgi reaģē uz diskusijām par konfesiju tradicionalitāti, jo, lai gan viņu skaits nav liels, tie uzskata sevi par pilntiesīgu un tradicionālu Latvijas konfesiju. Metodisti pat grasījušies izteikt savu sašutumu par neiekļūšanu Latvijas tradicionālo konfesiju statusā metodistei Hilarijai Klintonei, ASV prezidenta sievai.[1]

[1] *Lipša I.* Metodisti sašutuši, ka viņus nosauc par sektu // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 2. febr.

Latviešu nacionālā reliģija — dievturība

Latviskās dievestības nosaukums ir *dievturība*. Tās pamatā ir latviešu senču attīstītā, izkoptā un dainās saglabātā atskārsme par Dievu. Latviskā dievestība ietver tautas kultūras pamatatziņas un latviskā pasaules uzskata jeb tautas dzīvesziņas saturu. Latviskajā dievestībā augstākais garīgais jēdziens ir vienīgais Dievs. Dieva — Debestēva apzīmējums saglabājies no laikiem, kad Dieva kā augšējā spožuma jeb debesu nozīmei pievienojās tēva jēgums. Latviskā dievestība ciena citas reliģijas un neapkaro tās. *Dievturību nevar saukt par ticību (reliģiju) vispārpieņemtā nozīmē, jo netiek izcelta (uzsvērta) ticēšana, bet gan Dieva atskāršana, nojauta par to, kas ir Dievs, kāds ir Dievs, kā Dievs palīdz cilvēkiem.*

Dieva krusts

Dieva un debess zīme

Dieva un
debess otra zīme

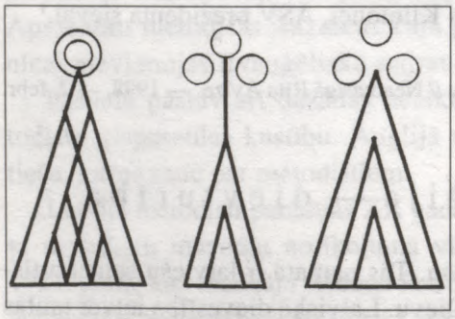

Dieva un debess zīmes

Par mitoloģiju atzīst kādas tautas mītu kopumu, arī zinātni, kas vāc, pēta un izskaidro mītus. Par mītiem (gr. *mythos* —stāsts) sauc nostāstus un teiksmas par Dievu un dieviem un kosmoloģiskiem notikumiem. Latviešu mīti lielā mērā ir saglabājušies tautasdziesmās.

Aptuveni 9500 tautasdziesmas pauž, ko par Dievu domājam un kā Dievu turam. Māra ir Dieva sievišķā puse. Māras zīmes ir ļoti daudzējādas: melna odze (zīme "zalktis"), melna vabolīte, dadžu krūms, vītols...; tēlotāja raksta zīme: taisna gulus svītra, lejup vērsts taisnleņķa trīsstūris (Zemes mātes simbols), dažādi līkloči (Jūras, Ūdens mātes simbols); baltās zīmes: balta sieva, balta vista u.c.

Tautasdziesmu un tautisko atziņu senumu grūti apzināt. Tās ir dažādas izcelsmes un vecuma, bet pārlaicīgās vērtības, kas tajās atspoguļotas, ir mūžīgas, un tās tad arī dievturi ir ņēmuši par pamatu, izstrādājot *latvisko dievestību.* Dievturi uzskata, ka mūžīgs ir Dieva padoma vērtīgums katrā norisē un visos laikos. Dievturi pieļauj, ka pilnīgi nepamatoti ir dainu vērtības saistīt ar tā saukto nacionālo romantismu, apzīmējumu, ko nezinātāji un neizprotošie bieži mēdz lietot nevietā, arī saistībā ar latvisko dievestību. Dievturi uzskata, ka mitoloģiskā vērtējumā tikai teiksmām par Dievu, Māru un Laimu ir vieta teogonisko latviešu teiksmu pulkā. Latviešu kosmoloģiskajās teiksmās dievturi ietilpina cilvēciskotos gadskārtu tēlus: Meteni, četras māsas Lieldienas, Ūsiņu, Jāni, Pēteri, Jēkabu, Miķeli, Mārtiņu, četrus brāļus Ziemassvētkus, debess spīdekļus — Sauli, Mēnesi, Sietiņu, Ausekli un dabas parādības — Pērkonu un Jumi.

Pēc krustnešu iebrukuma XIII gadsimtā latvieši tika izolēti no citu tautu kultūras ietekmes. Tas ļāva saglabāt senās indoeiropiešu un arī atsevišķiem novadiem raksturīgās latviskās kultūras iezīmes. Radās arī jaunas īpatnības, kurās viegli pazīstama kristietības ietekme. Latviešu mitoloģijas analīzei nevar pilnībā lietot mitoloģijas sistēmas, kas izveidotas pēc citu tautu kultūrām, piemēriem, pēc grieķu un romiešu teiksmām, kaut gan daudzu latviešu teiksmu tēli sakņojas indoeiropiešu un visas cilvēces kopībā. Dievturi uzskata, ka latviešu tautas pasaules skatījums un garamantas ir visu indoeiropeiskās izcelsmes tautu kopvērtība, kurā ir gandrīz ideāls garīgo un materiālo vērtību

līdzsvars, ko tik ļoti meklē mūsdienu pasaule. Tautisko savpatību tālāk nesot un mūsdienojot, latvieši daiļo visu civilizāciju: "Mēs, ilgo svešo kultūru apspiestību izturējuši, varam atkal plaukt savā dievībā, atjaunoties savā baltajā tikumā."

Dievturība praktiski izpaužas dievāju norišu (kulta) pildīšanā, Dievu daudzinot, lūdzot, Dievam ziedojot, Dievam zintējot, tāpat dievestību vispusīgi daudzinot un kopjot, dievāji pilnvērtīgi dzīvojot. Dievājas norises izpilda Māras baznīcā (piemērotā, skaistā vietā, īpaši šim nolūkam brīvā dabā iekārtotā) vai jebkurā piemērotā telpā. Latvisko dievestību dievturi kopj gan savrup, gan dievturu draudzēs un puduros. Pilntiesīgos dievturu draudzēm piederīgos sauc par saviešiem jeb draugiem. Viņi nevar būt citu dievestīgu apvienību dalībnieki. Dievturu saimē ir arī labvēļi, kuri var būt citu dievestīgu apvienību dalībnieki, bet kuri atzīst un atbalsta arī latvisko dievestību. Labvēļiem draudzēs nav balsošanas tiesību. Dievturi rīko un vada svētbrīžus un daudzinājumus, vada dievestīgas norises gadskārtu svinībās un godos — krustabās, jauniešu ievešanā pieaugušo kārtā, vedībās un bēdībās, izdodot vajadzīgās apliecības.

Laima (Laime) ir Dieva likteņa izpausme (Dieva dotā likteņa īpašības) un cilvēka mūža (likteņa) laidēja (licēja). Daudzu indoeiropas tautu senajās dievestībās bijušas Laimai līdzīgu Dieva izpausmju īstenotājas: grieķiem — Hēra, indiešiem — Lakšmi, ģermāņiem — Frija.

Cilvēks piedzimst no Dieva, Māras un vecākiem. Cilvēku veido dvēsele, augums un velis. Dvēsele ir no Dieva, augums — Dieva Māras dots.

Velis ir cilvēka nemirstības iespējas izteiksme, kas izpaužas atmiņu tēla veidā. Velis rodas, cilvēkam nākot Šajā Saulē, un tas nonāk Veļu Mātes gādībā, šo dzīvi beidzot. Velī izpaužas cilvēka auguma un dvēselīgo atmiņu tēls gan

Krustu krusts jeb Māras krusts

Māras — Zemes mātes zīme ir taisna, līmeniska svītra

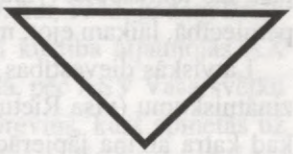

Māras — Zemes mātes otra zīme ir taisnleņķa trīsstūris ar taisno stūri uz leju

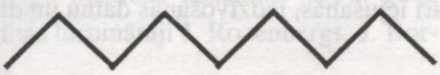

Māras — Jūras mātes un Ūdens mātes zīme ir taisnleņķa līkloča zīme

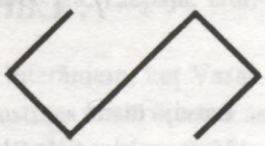

Māras zīme — "zalktis"

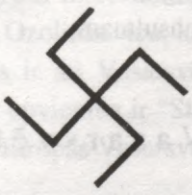

Laimes krusts ir visām indoeiropiešu tautām pazīstamā svastika

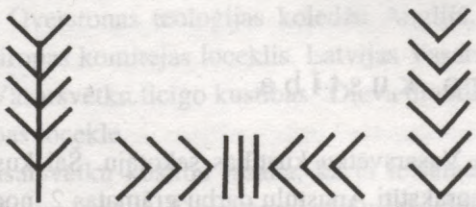

Laimes zīme — žagars, slota, skuja

dzīvojot, gan pēc tam. Par dzīva cilvēka veli dainas nerunā, jo senāk, pastāvīgi dzīvojot saimē, dzīva cilvēka atmiņu tēlu reti nācās pieminēt. Pieminot promesošo karavīru, dainas runā par karavīra dvēseli, jo dvēseles iešana pie Dieva bija izšķirošais notikums. Cilvēks ar veli var sazināties kā ar atmiņu tēlu veļu laikā, sev pieņemamā veidā un vietā.

Cilvēka dzīves jēga ir dievājo (dvēselisko) vērtību izkopšana. Pamattikumi ir labums, gods, rātnums un tikums. Labuma sāņtikumi ir labvēlība un labdarība. Labietis ir cilvēks ar augstu tikumisko un mantisko piederību. Labietis ir mūsu pilnveidošanās mērķis.

Šajā grāmatā latviskās dievestības apskata apjoms neļauj pietiekami plaši atklāt tās pamatiezīmes un iepazīt latviešu tautas īpatnā pasaules uzskata būtību. Šīs pamatiezīmes vairākumam latviešu nojaušamas un pieņemamas.

Dievturības apskatam nav jāsniedz katras iezīmes izsmeļošs skaidrojums, jo katrs pats tās iekrāsos sev īpatnējā nokrāsā. Šo izjūtu atskārsmes arī dievestībā, līdzīgi kā pētniecībā, laikam ejot, mainās, bet pamatatziņas paliek nemainīgas.

Latviskās dievestības apskats nav zinātnisks pētījums ļaužu vairākuma izpratnē par zinātniskumu (visa Rietumu zinātne būtībā ir kristīgās reliģijas veidota un ietekmēta), kad katra atziņa jāpierāda ar izvērstu pētījumu vai ar kādu tautiskā mantojuma piemēru. Daudzās dainas it kā tieši nepamato iepriekš vai pēc tam minētās atziņas, bet kopumā rada un veido šo raksturīgo latviskās dievestības atjautu, kas noved pie šīm atziņām. Tāpēc latviskajai dievestībai nepiedien ticēšana, kā to zinātnieki vispārināti atzīst attiecībā uz reliģijām. Dievturi uzskata, ka latviskās dievestības atskārtumu palīdz sasniegt arī iejušanās, iedzīvošanās dainu un dievestības izjūtās.

7. Latvijas netradicionālās konfesijas

Latvijā tās ir:
Vasarsvētku ticīgo kustība,
Armēņu apustuliskā Baznīca,
šintoisti,
musulmaņi.

Vasarsvētku ticīgo kustība

Pasaulē ir aptuveni 400 miljonu Vasarsvētku kustības sekotāju. Šai kustībai piederošie uzskata, ka tās pirmsākumi aprakstīti Apustuļu darbu grāmatas 2. nodaļā, tātad tūlīt pēc Kristus nāves. Tomēr tā tas nav. Jau no kristīgās reliģijas pirmsākumiem —

pirmajā nedalītajā kristīgajā Baznīcā, tāpat lielajās konfesijās, kas izveidojās pēc Baznīcas sašķelšanās 1054. gadā, kā arī vēlāk reformācijas laikā, vienmēr ir bijuši atsevišķi cilvēki un arī lielākas vai mazākas grupas, kuru darbošanās veids bijis līdzīgs tagadējai Vasarsvētku ticīgo kustībai. Paliekot lielo Baznīcu ietvaros, šīs kustības nekad nenonāca līdz neatgriezeniskai teoloģisko uzskatu maiņai, kas noteica arī ārējos rituālus, piemēram, bēdīgi slaveno "runāšanu mēlēs" it kā Svētā Gara iespaidā.

Šai kustībai raksturīgas arī pozitīvas tendences, kas to laicīgā plānā padara līdzīgu interešu grupai, kura piekopj veselīgu dzīvesveidu. Vasarsvētku ticīgo kustība savā mācībā uzsver pilnīgu atteikšanos no alkohola un smēķēšanas. Vēl kustībai raksturīga draudzes locekļu ļoti cieša savstarpējā sadarbība, jo sevišķi lūgšanu laikā. Bieži vien tas ir kaut kas līdzīgs kolektīvai pašsugestijai. Kā atsevišķa kustība tā noformējās 1896. gadā ASV, Ziemeļkarolīnā, kur to popularizēja kāds mācītājs Sperlings.

Latvijā Vasarsvētku ticīgo kustības iedīgļi parādījās no 1729. līdz 1743. gadam Brāļu draudžu ietvaros Vidzemē. Pēc Brāļu draudžu aizliegšanas šī kustība atjaunojās XX gadsimta sākumā vācu baptistu draudzēs Daugavpilī. 1926. gadā, pēc ASV Vasarsvētku draudžu Bībeles skolas beigšanas, Latvijā atgriezās Džeims Grēviņš, kurš apmetās uz dzīvi Dobelē. Lai varētu sekmīgāk darboties, viņš nodibināja Latvijas-Amerikas Misiones biedrību, kuru 1927. gada 26. jūlijā reģistrēja Rīgas apgabaltiesā. Jau 1927. gada 21. augustā tika kristīti pirmie astoņi šās kustības ticīgie Latvijā. Šajā pašā gadā izdeva Vasarsvētku draudžu dziesmu grāmatu *"Schib olet"*. 1928. gadā uzsāka žurnāla "Misionārs" izdošanu, kas popularizēja Vasarsvētku ticīgo kustības uzskatus. 1930. gadā D. Grēviņš pameta Latviju, bet te palika viņa mācības turpinātāji J. Rozenbergs, J. Bormanis, M. Strazdiņš, J. Kadeģis un F. Ozolinkēvičs.

Vasarsvētku ticīgo apvienība reģistrēta 1931. gada 7. maijā Liepājas apgabaltiesā. Pirmais Vasarsvētku Draudžu apvienības vadītājs bija Arvīds Kūmiņš. 1940. gada 12. aprīlī apvienība pārreģistrēta un apstiprināta kā Vasarsvētku ticīgo reliģiskā apvienība. Pirms Otrā pasaules kara Vasarsvētku draudzes darbojās Rīgā, Liepājā, Dundagā, Ventspilī, Kazdangā, Užavā un Jelgavā.

Pēc kara komunistiskā režīma ierēdņi metodistus pievienoja luterāņiem, bet Vasarsvētku kustības ticīgajiem pavēlēja pievienoties baptistiem. Kustības vadība atteicās izpildīt šo rīkojumu, un visi mācītāji tika arestēti un deportēti. Pēc Staļina nāves viņi tika atbrīvoti un varēja atgriezties Latvijā, bet konfesijas dzīve Latvijā turpinājās pagrīdē.

1989. gada 10. septembrī pirmajā Vasarsvētku draudžu kongresā tika nodibināta Latvijas Vasarsvētku Draudžu apvienība. Par bīskapu ievēlēja Jāni Ozolinkēviču, kas ir absolvējis Overstonas teoloģijas koledžu Anglijā. J. Ozolinkēvičs ir arī Vasarsvētku draudžu Eiropas komitejas loceklis. Latvijas Vasarsvētku Draudžu apvienība ir "Starptautiskās Vasarsvētku ticīgo kustības "Dieva draudze"" locekle un Eiropas Vasarsvētku sadraudzības locekle.

Par Vasarsvētku kustību jāsaka, ka tā ir samērā aktīva Latvijā. Darbojas pat trīs Vasarsvētku savienības. Tikko aprakstītā uzskatāma par Latvijas tradicionālāko Vasarsvētku Draudžu apvienību, taču aktīvākā ir Rika Rennera Baznīca. Riks Renners sevi

uzskata par baptistu ar noslieci uz Vasarsvētku ticīgo kustību. Viņa "izpildījumā" reliģija vairāk līdzinās atraktīvam uzvedumam, "šovam", un ir "patīkams laika kavēklis" amerikāniskā stilā.

Latvijā ir arī ļoti daudz neatkarīgo vasarsvētku draudžu, kuras neietilpst nevienā no pieminētajām Vasarsvētku Draudžu savienībām. To skaits ir ap četrdesmit, un dažas no tām grūti būtu atzīt par Vasarsvētku konfesijai piederošām. Arī jau vairākkārt pieminētās, faktiski Lavijas sabiedrībā par odiozu kļuvušās jaunās reliģiskās kustības "Jaunā paaudze" teoloģiskais pamatojums, kas minēts statūtos, ir ņemts no Vasarsvētku ticīgo mācības.

Armēņu apustuliskā Baznīca

Armēnijas kristīgā Baznīca tiek saukta par apustulisko Baznīcu, jo saskaņā ar kristīgo tradīciju 34. gadā divi Kristus mācekļi, apustuļi, devušies uz Armēniju, lai sludinātu kristietību. No 34. līdz 68. gadam šie apustuļi izplatīja ticību Armēnijas teritorijā un tur arī gāja bojā. Uz viņu pīšļiem uzceltas svētnīcas, un ik gadu uz tām dodas tūkstošiem armēņu svētceļotāju.

Armēņu cars Trdats III 301. gadā pasludināja kristietību par armēņu valsts reliģiju. Pateicoties svētā Gregora Izglītotāja pūlēm, Armēnija kļuva par pirmo kristīgo valsti pasaulē. Tikai ceturtdaļgadsimtu vēlāk imperators Konstantīns I pasludināja kristietību par Romas impērijas pamatreliģiju.

302. gadā Kesārijas metropolīts iecēla svēto Gregoru Izglītotāju par bīskapu un viņu sāka saukt par Armēnijas katolikosu. Savas lielās autoritātes dēļ šis Armēnijas garīdznieks tika atzīts arī par Bizantijas ortodoksālās Baznīcas svēto. (Starp citu, luterāņu Baznīcas Saldus Svētā Gregora skola ir nosaukta par godu tieši šim svētajam.) No 1915. līdz 1922. gadam Turcija izvērsa genocīdu pret armēņu tautu. Tā dēļ aizgāja bojā vairāk nekā 1,5 miljoni armēņu. Tajā laikā ļoti daudz armēņu bija spiesti emigrēt no dzimtenes, tāpēc Armēņu apustuliskajai Baznīcai tagad ir trīs Svētie Krēsli: pirmais — Jeruzalemes Svētais Krēsls Izraēlā; otrais — Kilikijas Svētais Krēsls Beirutā (Libānā) un trešais — Konstantīnas Stambulā (Turcijā). Šo Svēto Krēslu darbību koordinē un vada Armēņu apustuliskās Baznīcas vadība.

Pēc 1988. gada zemestrīces Latvijā ieradās daudz armēņu. Rīgas Armēņu apsutuliskās Baznīcas draudze Tieslietu ministrijā tika reģistrēta 1993. gada 6. jūlijā. 1997. gadā draudze savā īpašumā ieguva lielu zemes platību (3858 m^2) Rīgā, Latgales priekšpilsētā, un sāka celt dievnamu, kuru cer pabeigt 2001. gadā, atzīmējot Armēnijas kristianizācijas 1700 gadadienu.[1]

[1] Armēņu apustuliskās Baznīcas Rīgas draudzes 1998. gada 7. maija iesniegums TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, reģistrācijas nr. 07/05–01–98.

Šinto

Šintoisms ir Japānas nacionāli valstiskā reliģija, kas noformējusies no VI līdz VII gadsimtam. Par šintoisma pamatu var uzskatīt daudzdievību un senču garu, kā arī dzīvnieku, augu, lietu un dabas parādību pielūgšanu. Saskaņā ar šintoisma mācību saiknes funkciju starp dievībām un cilvēkiem veic imperators (mikado), kurš tiek uzskatīts par Amikadu (Saules dievietes) pēcteci un tās pārstāvi uz zemes. Mikado skaitās visu japāņu priekštecis, un tam tiek izrādīti visi iespējamie dievišķīgie pagodinājumi.[1]

Par šintoismu Latvijā nopietni var sākt runāt no 1994. gada, bet 1996. gada 5. februārī *šinto* reliģijas sekotāji iesniedza Reliģisko lietu departamentam lūgumu (nr. 15–10/19, 05.02.96.) reģistrēt šintoisma draudzi *"Šinto"*. Iesniegumā bija rakstīts: "Šintoisms ir viena no senākajām cilvēces reliģijām, kuras pirmsākumi meklējami senajā Ķīnā, Korejā.(..) Saskaņā ar 1976. gada ANO oficiālās statistikas datiem šintoisms bija sestā lielākā pasaules reliģija. Šintoisti ir 0,8% no pasaules ticīgo iedzīvotāju skaita, tātad viņiem ir vairāk nekā 30 miljonu sekotāju." Draudze ar nosaukumu "Latvijas Republikas šintoisma draudze *"Šinto""* tika reģistrēta 1996. gada 4. jūnijā uz vienu gadu (reģistrācijas numurs AT–007). 1997. gadā pārreģistrējoties pēc departamenta norādījumiem, nosaukums tika mainīts. Tagad šī draudze atbilstoši tās mītnes un darbības vietai saucas "Rīgas šintoistu draudze *"Šinto""*. Draudzes locekļi, ar dažiem izņēmumiem, gandrīz visi ir latvieši. Draudze nav liela, tajā ir tikai 27 cilvēki. Lai iestātos tajā, nepieciešamas divu draudzes locekļu rekomendācijas. No iesnieguma iesniegšanas brīža kandidāts iziet pārbaudes laiku līdz vienam gadam (statūtu 7. nodaļas 2. un 3. pants). Draudzes locekli var izslēgt no draudzes, ja viņš pārkāpj šintoisma ētikas normas un reliģiskos principus (statūtu 8. nodaļas 1. pants). Jāatzīmē, ka šajā reliģiskajā kustībā cilvēki, kas nepieder pie japāņu nācijas, tiek uzskatīti par "zemāku pakāpi", jo kultā tiek slavināta japāņu nepārprotami dievišķā izcelsme. Tātad Latvijas šintoisti ir tikai zemākās pakāpes, jo viņi nav japāņi. Starp citu, šī šintoisma iezīme nav nekas neparasts, arī japāņu tradicionālo cīņas veidu *karatē*, *džudo* un *kendo* grupās valda līdzīgs uzskats, kaut gan pasaules čempionātos *džudo* japāņi jau sen vairs nav pirmie, bet *karatē* viņi tikai reizēm iegūst pirmās vietas.

Šinto ir izteikti nacionāla reliģija. Tās pamatu un saturu veido leģendas. Svarīga šo leģendu iezīme ir tā, ka leģendās nav atrodams mītisks cilvēka radīšanas atspoguļojums. Šintoistu teologi attiecībā par cilvēka rašanos norāda uz leģendām, kurās uzsvērts, ka starp cilvēku un dievību *(kami)* nav nekādu īpašu atšķirību, ka cilvēku un dievu pasaule ir vienota (senču kults). Katram *kami* ir kāda par viņu pārāka dievība, un tā veidojas dievu hierarhija. Šajā potenciāli bezgalīgajā hierarhijā nav iespējama vienīgā un visvarenā dievība. Plaši pazīstamas dievības *šinto* reliģijā ir kalnu dievība Ojamacumi un jūras dievība Vatacumi. Šīs reliģijas nosaukums veidojas no diviem jēdzieniem: pirmais, *shin*, nozīmē jēdzienu "dievības" (*kami*) vai "dievišķīgās vienības" jēdzienu, bet otrais, *to*, — "ceļa" jēdzienu. Vārds *shinto* pirmoreiz oficiāli fiksēts 720. gadā Japānas hronikā *Nihon shoki*, kur tas attiecināts uz reliģiskiem rituāliem un svētnīcām. Reliģisku konfesiju ar šādu nosaukumu sāka apzīmēt XII gadsimta beigās. Interesants ir fakts, ka

Japānas juridiskajā kodeksā *ritsuryo* jau 645. gadā tika koncentrēti reliģisko paražu apraksti. Saskaņā ar šo kodeksu Japānas zeme un tauta pieder imperatoram un valsti pārvalda Lielā Valsts padome *Dajokan,* kuras lēmumus būtiski var ietekmēt *Shinto* pielūgsmes padome *Jindikan.* Šā un dažu citu vēsturisku cēloņu dēļ *šinto* uz laiku kļuva par Japānas imperatora galma reliģiju un pat par viņa varas simbolu. Neraugoties uz to, Japānā vienmēr ir pastāvējusi sacensība starp budismu un šintoismu. Budisti savus tempļus bieži cēla blakus šintoistu svētnīcām un pat mēģināja "glābt šīs reliģijas pārstāvjus no pazušanas". Ap 800. gadu šinto saplūda ar divām budistu sektām.

XIX gadsimts ir *šinto* attīstības kulminācijas laiks. Tieši tad radās vairākas kustības, kas izveidoja *šinto* reliģiju. 1868. gadā šī reliģija kļuva par valsts reliģiju. Sāka atjaunot svētnīcas. Atjaunoja Šinto Pielūgsmes padomi. Šo reliģiju sāka mācīt skolās un akcentēja tās nacionālu nokrāsu. Valdība pieņēma lēmumu par šinto nošķiršanu no budisma. Šis laika posms ilga līdz Otrā pasaules kara beigām, kad pēc japāņu sakāves tika atcelts lēmums par šīs reliģijas valsts statusu. Lēmums lielā mērā bija saistīts ar *šinto* izteikti nacionālo raksturu un sagrautās valsts vēlmi izvairīties no apvainojumiem šovinismā un reāliem konfliktiem, kas varēja rasties uz šā pamata.

Šinto reliģijā pastāv uzskats, ka visur klātesošas ir dievības (*kami*). Piemēram, dabas fenomenos — vējā, saulē, mēnesī, ūdenī, kalnos — visur ir *kami.* Tiek uzskatīts, ka atsevišķas *kami* aizsargā noteiktas cilvēka darbības un pat iemājo cilvēka darinātajos objektos. Citas kami ir pagātnes nozīmīgāko personu priekšteči. Tieši šādā izpratnē līdz pat 1945. gadam arī imperators tika uzskatīts par dievišķu personu. Katrai *kami* piemīt ievērojams spēks, ko sauc par *tami* un kas ir reliģisku darbību objekts. Tas var būt gan agresīvs, gan arī miermīlīgs. Katrā cilvēkā mīt šis spēks *tami.* Nāves brīdi tas atstāj cilvēka ķermeni. Pēc nāves *tami* iemiesojas kādā dabas objektā — akmenī, saknē, koka zarā, zobenā, spogulī... Šim *tami* tiek ziedota pārtika un ziedi. Attiecīgos rituālus un ceremonijas svētnīcā vada priesteri vai kopienas locekļu grupa. Tie notiek katru gadu jeb cikliski. Katrs ceremonijā izteiktais vārds, žests un kustība ir aprakstīti īpašos rituālu kodeksos, ko publicējusi Nacionālā Svētnīcu organizācija *Jinja Honchi.*

Reliģijas praktizēšana norisinās svētnīcās. Svētnīca *(jinja)* ir slēgts laukums ar koka svētnīcu un vairākām palīgceltnēm, kurās tiek veikti šinto rituāli un noturētas lūgšanas. Japānā svētnīca ir vietējo iedzīvotāju centrs. Tur tiek organizēta reliģisko tradīciju piekopšana, arī ikgadējie svētki un *kagura* (reliģiskās dejas un mūzika). Tipisks svētnīcas izkārtojums ir šāds: pret svētnīcas aizmugures daļu parasti atrodas parasti taisnstūrveida teritorija, ko atdala iežogojums; tajā uzcelta galvenā svētnīca *(honden),* kurā mājo *shintai* — svēts objekts, kurā iemiesojas dievības *(kami)* gars. Galvenajā svētnīcā parasti ieslēpta vairāk nekā viena dievība. Tieši *honden* priekšā atrodas *haiden,* pielūgšanas zāle jeb lūgšanu nams, kurā priesteri vada rituālus un indivīdi noliek upurus. Lūdzēji paziņo par savu klātbūtni svētnīcā mājojošai dievībai vai dievībām, sasitot plaukstas vai paraujot zvana auklu, kas nokarājas no lūgšanu nama dzegas. Lūgšanu nama priekšā novietota koka kaste naudas ziedojumiem. Lūgšanu nama iekšienē atļauts ieiet tikai retos, speciālu rituālu gadījumos, bet svētnīcas iekšienē drīkst ieiet vienīgi priesteri un arī tikai retos

gadījumos. Pie ieejas svētnīcā ir svētnīcām raksturīgi vārti *forii*. Vārtu vai lūgšanu nama priekšā novietoti divi stilizēti akmens lauvas, kas apsargā ieeju svētnīcā.

Viens no centrālajiem rituāla aspektiem ir šķīstīšanās ideja. Šķīstuma nozīmīgums *šinto* kultā tiek demonstrēts pat ar 30 dienu ilgas atturēšanās tradīciju *kessai*. Šajā laikā ir aizliegts nonākt tiešā kontaktā ar nāvi (nomirušo), ar slimībām, ar sievieti, kurai ir menstruācijas, un ar sakropļotiem cilvēkiem; ir jāievēro atturēšanās no dzimumdzīves, jāatsakās no gaļas ēdieniem, kā arī jāievēro noteiktas ēdiena sagatavošanas, glabāšanas un mazgāšanas ceremonijas.

Vērtīgi *šinto* mākslas priekšmeti ir atrasti arheoloģiskajos izrakumos, piemēram, pulēti dārgakmeņi (*tama, magatama*), spoguļi, zobeni, māla figūras (*gogu*) un citi rituāla priekšmeti. Nobeigumā jāsaka, ka daži autori uzskata šintoismu par pirmatnēji primitīvu reliģiju, kas nav piedzīvojusi tālāku attīstību.[2]

[1] *Тиле К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996. — С. 468.

[2] *Боа К.* Лабиринты веры// *Литтл П.* Путь к истине. — Мытыщи: Slavic Gospel Association, 1992. — С. 66.

Musulmaņi

Iecietīgākie musulmaņi uzsver, ka Muhameds Medlinas iedzīvotājiem piešķīris reliģijas brīvību, tā rādot paraugu visām nākotnes mususlmaņu valstīm. Salīdzinot ar 1970. gadu, deviņdesmito gadu beigās musulmaņu skaits pasaulē dubultojies un pieaudzis no 564 miljoniem līdz 1,13 miljardiem.[1] Aptuveni viena sestā daļa zemeslodes iedzīvotāju ir islama piekritēji.[2] Absolūtais musulmaņu vairākums, 85%, ir *sunnīti*, kas uzskatāmi par ortodoksālajiem musulmaņiem; 12% ir *šiīti*, bet 3% musulmaņu ierindojami daudzajās musulmaņu sektās.[3] Par vienu no tādām sektām var uzskatīt arī *vahabītu* kustību. Krievijas musulmaņu muftiju padomes priekšsēdētājs Ravils Gajnutdinovs uzskata, ka šī organizācija kompromitē musulmaņus, jo tā vēlas izplatīt islama ticību ar vardarbīgām metodēm.[4] Cīnoties par islama tīrību, vahabīti ignorē demokrātiju, ir neiecietīgi pret citām reliģijām un vēlas atjaunot viduslaiku tiesību normas. Parasti šīs kustības ir nabadzīgo valstu problēma, kā tas ir, piemēram, Čečenijā un Alžīrijā. Attīstītās musulmaņu valstīs, kur valda politiskā stabilitāte, šādi ekstrēmistiski novirzieni nepastāv. Taču arī tajās miers un iecietība nereti ir mānīgi. Tā, piemēram, 1978. gadā Ēģiptē pēkšņi tika ierosināts likumprojekts, kas paredzēja nāvessodu katram musulmanim, kurš atteicies no savas ticības.[5]

Starp Eiropas kristīgajām valstīm un arābu valstīm pastāv gandrīz vai nepārvarama reliģijas radīta barjera. 1998. gada 13. martā Eiroparlamenta telpās Strasbūrā, Eiropas politiķu, ekonomistu un Baznīcas pārstāvju simpozijā, kas notika par godu Loinbergas vienošanās 25. gadskārtai, uzstājās arī Franks Šērs — Francijas vēstnieks Vācijā. Uzrunā vēstnieks pieskārās tiem Eiropas apvienošanās problemātiskajiem aspektiem, kas saistīti

ar dažādu nacionalitāšu un atšķirīgu reliģisku uzskatu produktīvu un mierīgu līdzās pastāvēšanu lielā federālā valstī. F. Šērs minēja, ka dažās Eiropas lielvalstīs Baznīcām ir ievērojama ietekme uz savu valstu valdībām. Spilgtākais piemērs ir vācu Baznīcas nostāja nodokļu politikas jomā, kuras dēļ tiek kavēta sabiedrības integrācija. Savukārt Turcijas integrāciju Eiropā būtiski kavē tās atšķirīgā pieeja reliģiskajiem jautājumiem. Turcijas islamiskā kultūra ir radikāla un ļoti atšķirīga no tradicionāli kristīgās Eiropas kultūras. Musulmaņiem nav atļauts personīgi draudzēties ar kristiešiem vai ebrejiem, lai gan daudzi ārzemēs dzīvojošie musulmaņi šo aizliegumu neievēro. Paši musulmaņi uzskata, ka islams sludina un arī praktizē pilnīgu rasu vienlīdzību.[6] Vēl pavisam nesen kā pozitīvs piemērs mierīgai tautību un reliģiju līdzāspastāvēšanai tika minēta Āzija un Āfrika. Diemžēl pašlaik jau arī šos reģionus pārņem plaši etniski un reliģiski konflikti. Tomēr klasiskajās musulmaņu valstīs hinduisti, kristieši un jūdaisti var mierīgi dzīvot un piekopt savu reliģiju. Šos citādi domājošos musulmaņu valdība nevajā, toties par kāda islamticīgā atkrišanu no savas reliģijas draud bargs sods.

Paši musulmaņi atzīst, ka viņu valstis atšķiras no Rietumu demokrātijām. Viena no vissvarīgākajām atšķirībām ir musulmaņu valstu izveidošanās pamatojums. Tās izveidotas uz reliģiskiem pamatiem, tas ir, visu valsts sistēmu un valsts iekšējās attiecības nosaka *Korāns* un *Sunnas*. Tāpēc jebkāds, pat visnebūtiskākais islama reliģijas apdraudējums vai mēģinājums apšaubīt tā reliģiskos principus tiek uzskatīts par noziegumu pret valsti. Atšķirībā no citām valstīm, kur reliģijas izvēle ir paša indivīda ziņā, islama valstīs personas atkrišana no šīs ticības tiek uzskatīta par vislielāko noziegumu, jo ar to tiek apšaubīta islamiskās valsts dievišķā sūtība. Islama teorētiķi neuzskata par cilvēktiesību pārkāpumu faktu, ka likumdošanā noteikts un praksē tiek piemērots sods par nodevību pret ticību. Reliģijas nodevība tiek uzskatīta par vēršanos pret valsts tiesību sistēmu, tātad — par valsts nodevību. Vispasaules Islama universitātes prezidents, teoloģijas doktors Huseins Hamids Hasans šo dogmu pamato šādi: "Pirms pievēršanās islamam cilvēks tiek informēts, ka islama ticību izvēlas uz visu atlikušo dzīvi. Tas novērš iespēju spekulēt ar reliģiskiem motīviem, pievērsties reliģijai savtīgos nolūkos vai mainīt reliģiju psiholoģiskā spiediena dēļ pret musulmaņiem."[7] Islams ir ideoloģija, kas vairumā musulmaņu valstu ir pamatā valsts sociāli politiskajai un ekonomiskajai struktūrai. Tomēr pamazām pieaug to musulmaņu valstu skaits, kas pieņēmušas ANO hartu un savā ziņā garantē katram cilvēkam brīvību mainīt savus reliģiskos uzskatus. Prakse ir tāda, ka, lai gan saskaņā ar Korānu par dažiem noziegumiem draud nāvessods, vairumā gadījumu to aizstāj ar vieglāku sodu.

Arī Latvijā oficiāli ir reģistrētas trīs musulmaņu reliģiskās organizācijas. Rīgā darbojas divas. Viena no tām ir reliģiskā organizācija "Rīgas pilsētas musulmaņu draudzes". To vada sieviete, padomes priekšsēdētāja Rufija Ševireva. Ticīgo skaits šajā organizācijā patlaban ir aptuveni 50 līdz 60 cilvēku. Otra organizācija ir "Rīgas pilsētas musulmaņu draudze "Ideļ"". Sākotnēji tās priekšsēdētājs (tagadējais valdes loceklis) bija Ilduss Sabitovs. Tagadējais draudzes priekšsēdētājs ir Midhats Hadijs Stadanovs. Šajā organizācijā ir aptuveni 400 — 500 ticīgo. Pēdējā laikā visaktīvākie ir tieši čečenu

musulmaņi, kas 1998. gada 30. septembrī reģistrēja Rīgas musulmaņu draudzi "Iman". Šī draudze, visticamāk, reiz kļūs par savienību. Tai ir tālejoši mērķi — atvērt Rīgā islama centru un uzcelt mošeju.

[1] Latvijas Luterānis. — 1996. — 7. sept.
[2] *Lohās F. H.* Kā atbildēt islamam. — R.: Luteriskā Mantojuma fonds. — 1996. — 4. lpp.
[3] Turpat. — 16. lpp.
[4] Аргументы и факты. — 1998. — 8 апр.
[5] *Lohās F. H.* Kā atbildēt islamam. — R.: Luteriskā Mantojuma fonds. — 1996. — 6. lpp.
[6] *Муфтий Р. Гайнутдин.* Ислам — вера милосердия и терпимости. — М., 1997. — С. 118.
[7] *Доктор Хассан Хуссейн Хамид.* Свобода вероисповедания. — Исламабад: Академия Дауда, Всемирный Исламский университет, 1994. — С. 14.

VI. Reliģija un politika

1. Reliģijas un politikas saistība

Visīsāk un vienkāršāk jēdzienu *politika* var raksturot kā sabiedrības un sabiedrisko procesu pārvaldīšanu.[1] Nedaudz šaurākā un ikdienišķai apziņai atbilstošā raksturojumā politika ir valsts vadīšana vai tās ietekmēšana. Politika ir varas izpausme, bet vara ir spēja rīkoties. Saasinot reliģijas un politikas pretnostatījumu, situāciju varētu raksturot šādi: ja ētiski orientētai reliģijai (morālteoloģijai) un arī morālfilozofijai cilvēks, viņa būtība (viņa normāla attīstība) ir mērķis, tad politikai katra atsevišķā persona ir tikai līdzeklis jeb manipulāciju objekts, ar kuru var iegūt galveno — varu. Šeit runāju par elektorāta jeb vēlētāju kopuma iegūšanu, par tiem, kas balso par politiķiem.

Demokrātiskā iekārtā, runājot par politiku, ir jārunā arī par partijām. Tieši caur tām tiek īstenota politika. Partijām pastāvīgi ir jācenšas cīnīties par varu, lai noturētos sasniegtajās pozīcijās. Tām vienmēr ir jāgrib iegūt aizvien vairāk piekritēju; pretējā gadījumā tās zaudēs arī esošos.[2] Savukārt jautājums par varu nav atdalāms no jautājuma par pretestību varai, jo, kur ir vara, ir arī pretestība tai, un vara dzīvo "nepārtrauktas kaujas stihijā".[3]

Ar politikas palīdzību tiek regulēti procesi sabiedrībā. Politika pārvalda sabiedrību, un šī pārvaldīšana ir mērķtiecīgs subjekta ietekmēšanas līdzeklis. Politikas subjekts ir jebkurš, kas, apzinādamies savas intereses, izvirza mērķi panākt kādas noteiktas izmaiņas sabiedrībā un ar mērķtiecīgu rīcību izraisa vai ietekmē sabiedriskos procesus un parādības, panākot pilnīgu vai daļēju izvirzīto mērķu īstenošanu.[4] Politiskas organizācijas (partijas) mērķis ir iegūt un īstenot varu. Var pat apgalvot, ka varas iegūšana, noturēšana, organizēšana un īstenošana noteikta politiska režīma apstākļos ir galvenā politikas funkcija. Ne jau velti, piemēram, Igaunijā, ja kāda partija divas reizes pēc kārtas neiegūst nevienu deputāta vietu ne pašvaldību vēlēšanās, ne arī parlamenta vēlēšanās, tai sava darbība jāizbeidz, jo tā nav izpildījusi savu galveno funkciju — nav ieguvusi varu.

Kā jau ne reizi vien minēts šajā grāmatā, reliģiskajām organizācijām nākas kontaktēties ar valsts institūciju (politisko organizāciju) amatpersonām. Reliģisko organizāciju attiecības ar pašām partijām analizēsim mazliet vēlāk. Vispirms vispārīgā veidā aplūkosim politikas un reliģijas attiecības.

Reliģijas attiecības ar politiku ir ļoti nozīmīgs politoloģijas jautājums. Tas saistīts ar

politisko režīmu leģitimizāciju no Baznīcas puses vai — gluži pretēji — Baznīcas piekopto attiecīgā režīma noraidīšanu. Valstij nav mazsvarīgs tās laicīgo autoritāšu pilnvaru akcepts no garīgās vadības puses un valsts likumdošanas normu atzīšana par taisnīgām vai netaisnām, ko pauž ietekmīgāko reliģisko organizāciju vadības. Ir autori, kuri reliģiju pat atzīst par pirmo politisko institūtu, lai gan tiešā veidā tā sabiedrības pārvaldē neiejaucas.[5]

Mūsdienu sekulārajā sabiedrībā jau kopš XIX gadsimta ir izplatīts viedoklis, kas akceptēts arī daudzu valstu likumos: reliģija un politika ir pilnīgi neatkarīgas lietas. Tomēr, par spīti šim sekulārajā sabiedrībā valdošajam uzskatam, Baznīca turpina ietekmēt politiku visdažādākajos veidos.[6] Reliģiskās organizācijas darbojas sabiedrībā, un sabiedrība nav nekas abstrakts un nav arī jēdziens, kas apzīmē kaut kādu viengabalainu veselumu. Sabiedriskā doma ir atkarīga no tajā esošo līdzīgo spēku sadarbības un pretējo spēku konfrontācijas. Politiskā sistēma veidojas no savstarpēji saistīto valsts un nevalstisko organizāciju piedalīšanās valsts dzīvē.[7] To darbība notiek gan valsts varas atļautajās robežās, gan arī pārkāpjot tās, un rezultāts ir pārmaiņas sabiedrībā. Rezultējošā attieksme *par* vai *pret* kādu sabiedrībai (valstij) svarīgu jautājumu veidojas no dažādu antagonistisku spēku ietekmes uz sabiedrību kopumā un ir atkarīga no šo spēku samēriem.

Ir dažādas kolektīvās identitātes kategorijas, kas ļauj runāt par konkrētā cilvēka piederību dažādām grupām — gan nosacītām, gan arī reālām. Tieši šo grupu dažādo uzskatu un mērķu sabalansēšanas rezultātā rodas sabiedriskā doma. Demokrātiskā sabiedrībā valsts institūcijas ņem to vērā (patiesā demokrātijā*), un dabiskās sekas tam ir konkrēta un detalizēti izstrādāta valsts pieeja tam vai citam jautājumam. Galvenās kolektīvās identitātes kategorijas ir šādas:

— personas dzimums;
— vienota telpa un teritorija;
— sociālekonomiskā identitāte;
— etniskā identitāte;
— reliģiskā identitāte.

Nebūt neesmu nosaucis šīs pazīmes nozīmīguma secībā, jo tā mainās atkarībā no aplūkojamās problēmas un situācijas. Un, lai gan reliģiju nosaucu kā pēdējo, prakse liecina, ka atsevišķos jautājumos tai mēdz būt daudz nozīmīgāka loma nekā citām pazīmēm. Ticīgie ļaudis reti iejaucas politikas procesos. Kad tas tomēr notiek, parasti rodas konfliktsituācija ar varas institūcijām. Tāpēc, raugoties no valsts varas pozīcijām, varētu sacīt, ka reliģijas ietekme uz politiku daudz biežāk ir negatīva, un varas aprindu saprātīgais spriedums ir — reliģija vienlaikus ir gan jāuzmana, gan jāsaudzē. Ja varas institūcijas atstāj bez ievērības signālus par reliģijas jomā briestošu konfliktu, vēlāk tām nākas rīkoties ļoti ātri, un tāpēc diemžēl rezultāts bieži vien neattaisno cerības. Kad kādas reliģijas pārstāvji, kas parasti valsts darīšanās neiejaucas, apzināti sāk

* Viltus demokrātijas pazīme savukārt ir tā, ka valsts varas aprindas vienkārši manipulē ar sabiedrisko domu.

piedalīties politikā, nekas cits kā vien konfrontācija vai pat konflikts parasti nesanāk. Romas pāvesta konsekventi īstenotā miera misija drīzāk ir patīkams izņēmums no vispārīgās likumsakarības, nekā pretarguments reliģijas konfliktējošam raksturam politikas jomā. Valsts un Baznīcas konfliktsituācijā panāktā vienošanās parasti notiek, neņemot vērā reliģiskos uzskatus, nevis pamatojoties uz tiem. Ja kādā jautājumā dažādas reliģijas ieņem pretējas pozīcijas, tas bieži vien rada nesamierināmu naidu ar visām tā negatīvajām sekām.

Lai analizētu šā brīža politikas un reliģijas savstarpējās attiecības Latvijā, ir jāņem vērā dažas politologu atklātās atziņas.

— Pastāv uzskats, ka aptuveni 25 % Latvijas vēlētāju nav konsekventi savā politiskajā orientācijā un tos var ietekmēt katrā priekšvēlēšanu situācijā.

6. Saeimas vēlēšanās tieši šo vēlētāju daļu, kas tajā laikā izrādījās vismaz par 10 % lielāka nekā parasti, veiksmīgi savā labā ietekmēja Alberts Kauls, izmantojot savulaik Latvijā pārtikušā kolhoza "Ādaži" slavu, un Joahims Zīgerists, kas sev par labu izmantoja arī potenciālo vēlētāju reliģiskās jūtas.

— Šie 25 % no elektorāta savu izvēli izdara atkarībā no tā brīža noskaņojuma un attiecīgās partijas reitinga konkrētā vēlētāja acīs.

Tieši uz noskaņojuma izmaiņu un partijas reitinga paaugstināšanu svārstīgo acīs tiek orientēta politiskā reklāma, un šim nolūkam tiek izdota milzīga nauda.[8]

Paturot vērā šīs divas racionāli pragmātiskās realitātes, palūkosimies uz sabiedrībā notiekošajiem procesiem, sākot no 1990. gada. Pēdējā šā gadsimta desmitgadē vērojams ne jau "sektu bums" vien, notiek masveidīgāka un intensīvāka cilvēku iesaistīšanās reliģijā vispār. Cilvēki aizraujas ar misticismu un reliģiskām apcerēm. Par to liecina gan visā pasaulē pieaugošais tradicionālo reliģisko organizāciju skaits, gan dažnedažādo jauno reliģisko kustību skaita palielināšanās. Aizraušanās ar iracionālo, pat ireālo redzama arī ikdienā, piemēram, attiecīgu TV seriālu popularitātē. "X-faili", "Psi-faktors", "Bafija pret vampīriem", "Millenimum", "Amerikāņu gotika" — tie ir tikai daži piemēri no daudz skatītajiem, misticismu popularizējošajiem TV seriāliem, par kuriem nemaz nav tik viegli tikt skaidrībā, kas ir primārais to popularitātē — pieprasījums vai piedāvājums. Neatpaliek arī prese un citi sabiedrības saziņas līdzekļi. Par ko tas liecina? Cilvēki kļūst vieglāk ietekmējami, tāpēc parādās likumsakarīgi un vērā ņemami politiķu mēģinājumi iespaidot cilvēkus ar faktoriem, kas tradicionāli ietilpst reliģijas jomā. Piemēram, 6. Saeimas Prezidija priekšsēdētājs Alfrēds Čepānis izteicies, ka, tikai pateicoties Baznīcas atbalstam, viņš 90. gadu sākumā Daugavpilī ievēlēts par PSRS Tautas kongresa deputātu un tā rezultātā kļuvis arī par atjaunotās neatkarīgās Latvijas parlamentārieti.[9]

Šajā sakarā nespēju atturēties no nelielas humora piedevas un gribu atgādināt komunistiskās ideoloģijas atziņu: kristietība un vispār jebkura reliģija esot feodālās sabiedrības ideoloģija, ar kuras palīdzību mantīgā šķira nostiprinot savu varu.[10]

Bet atstāsim katra paša ziņā, kādās attiecībās viņš nonāk ar Baznīcu, veidojot savu politisko karjeru. Sistēmas brukšanas laikā var novērot daudz ko. *Šā darba kontekstā*

svarīgi paturēt prātā, ka tas, kādēļ politiķi meklē kontaktu ar Baznīcu (nebūt nenosodu viņus par to), un tas, kāpēc šo kontaktu meklē pati Baznīca, nereti ir ļoti atšķirīgas lietas.

Latvijas luterāņi 7. Saeimas priekšvēlēšanu aptaujas rezumējumā raksta, ka Baznīcai nereti iesaka turēties pie garīgajām funkcijām un nenodarboties ar politiku. Kristīgajai ticībai tiešām nebūtu nekāda sakara ar ekonomiku vai politiku, ja pēdējās varētu uzskatīt par vērtībneitrālu, tīri tehnisku cilvēka darbības jomu. Taču gan ekonomikā, gan politikā vienmēr kā atklāti, tā arī slēpti tiek lietota vara. Un jautājums par varu vienmēr ir garīgs jautājums, jo tas saistīts ar dzīvības vērtību, ar cilvēka cieņu, ar taisnīgu un humānu sabiedrības iekārtu un Dieva radītās pasaules resursu godprātīgu izmantošanu.

Pēc luterāņu uzskatiem, cilvēces iedalījums bagātajos un nabagajos, kas skar indivīdus un plašus sabiedrības slāņus, kā arī valstis un reģionus, pašlaik spilgti iezīmējas arī Latvijā. Dziļā plaisa starp bagāto un nabago dzīves apstākļiem ir nopietna problēma. Bankas un citi ar lielām finansēm saistīti uzņēmumi sakrāj nesamaksājamus parādus un bankrotē, bet indivīdus un ģimenes neaizsargā pietiekama drošības sistēma, un viņi zaudē visu. Inflācijas, komunālo maksājumu nemitīgās augšanas, lielo kredītlikmju un citu parādību dēļ daudzi cilvēki nokļuvuši parādu slazdā. Ekonomikas sistēma dod priekšroku tiem, kas jau ir bagāti. Tiem, kas "apakšā", bieži vien nesamaksā pat par darbu. Ja cilvēka vērtību sabiedrībā sāk mērot nevis pēc tā, kas viņš ir, bet pēc tā, kas viņam pieder, stāvoklis valstī kļūst bīstams gan bagātajiem, gan nabagajiem.

Piekrītu Latvijas luterāņu Baznīcas autoritātēm, ka politiķiem pašiem jāapzinās un jāliek cilvēkiem no jauna apzināties, cik liela bieži vien ir atšķirība starp tehniski iespējamo un pieļaujamo, arī starp formāli likumīgo un morāli attaisnojamo.

Baznīcu nozīmību valsts institūcijām apliecināja arī 1998. gada 29. oktobrī notikusī katoļu Baznīcas arhibīskapa metropolīta J. Pujata un luterāņu Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga apbalvošana ar II šķiras Triju Zvaigžņu ordeni. Tajā pašā reizē ar III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni tika apbalvots arī luterāņu mācītājs Modris Plāte un ar dažādas pakāpes ordeņiem arī citi garīdznieki.[11]

Luterāņu mācītājs Roberts Feldmanis atteicās no sev piešķirtā IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeņa ar motivāciju: "Savu godu no cilvēkiem nepieņemu." Šis bija pirmais gadījums minētā ordeņa pasniegšanas vēsturē, kad kāds garīdznieks atteicās no tā saņemšanas. (Pirms tam to bija izdarījusi Lidija Lasmane-Doroņina, cīnītāja par cilvēktiesībām un politieslodzītā padomju varas laikā, jo uzskatīja par neiespējamu saņemt šo apbalvojumu kopā ar dažiem bijušajiem padomju varas represīvo orgānu darbiniekiem.) Mācītāja Feldmaņa gadījumā notikums patiešam ir līdzīgs teiksmai par Budu. Buda esot gājis cauri kādam ciemam, kura iedzīvotāji sākuši mest viņam pie kājām ziedus. Buda esot pasmaidījis un atteicies no šāda pagodinājuma. Kad iedzīvotāji pārsteigti jautājuši, kas tam par iemeslu, Buda teicis: "Kad gāju caur iepriekšējo ciematu, mani apmētāja ar akmeņiem. Arī to es nepieņēmu. Jūs sniedziet man ziedus. Paldies! Taču no cilvēkiem man neko nevajag, jo patiesi kaut ko dot var tikai Augstākā Vara. Jebkāds gods vai negods, kas nāk no šīs pasaules, nav pastāvīgs un tāpēc nav ievērības cienīgs. Raizes par pasaulīgo godu patiesi ticīgam godu nedara, bet novirza viņu no īstenā ceļa."[12]

No ordeņa atteicās arī Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats.[13] Viņa rīcības motivācija bija pamatota ar konkrēto situāciju. Daļēji tā skāra sabiedrības tā laika negatīvo noskaņojumu attiecībā uz Triju Zvaigžņu ordeņa piešķiršanas praksi, tomēr vēl vairāk — toreizējo situāciju reliģiskās izglītības jomā. Katoļu arhibīskaps uzskatīja, ka Baznīcas vadītājam būtu nepareizi pieņemt šādu apbalvojumu laikā, kad valsts sagatavo likumprojektu par ticības mācības izraidīšanu no vispārizglītojošām skolām.[14] Iespējams, ka katoļu Baznīcas vadītāja reakcija bija asa, tomēr pilnīgi atbilstoša Baznīcas autoritātei un lietas labā. Pēc Izglītības likuma pieņemšanas arhibīskaps piešķirto ordeni piekrita saņemt.

Šie divi atteikumi pieņemt ordeni izraisīja rakstu sēriju laicīgajā presē, diemžēl tajos netika nopietni analizētas valsts un Baznīcas attiecības un objektīvi aplūkoti šādas atteikšanās patiesie iemesli. Toties dīvainā kārtā tika apsmiets Valsts prezidents par to, ka viņš nav atteicies no piešķirtā ordeņa.[15] Pat ja valsts un Baznīcas attiecības Latvijā vēl tālu no ideāla un par spīti tam, ka valsts institūcijas vēl nespēj un neprot ētiski atrisināt daudzas problēmas, Valsts prezidentam atteikties no savas valsts augstākā apbalvojuma ir pavisam kas cits nekā tas, ja to dara garīdznieks vai pat Baznīcas vadītājs. Ja garīdznieka atteikšanos no šāda apbalvojuma var saprast ar viņa dzīvi citā vērtību sistēmā vai uztvert kā uzaicinājumu valstij būtiski mainīt attiecības ar Baznīcu (īsts Baznīcas politikas piemērs!), tad līdzīga rīcība no Valsts prezidenta puses drīzāk atgādinātu dezertēšanu no saviem pienākumiem, ko viņam uzliek amats un šis apbalvojums.

Luterāņu mācītājam J. Rubenim šis augstais apbalvojums tika piešķirts jau labu laiku pirms aprakstītajiem notikumiem.

Kas tad ir valsts apbalvojums Baznīcas pārstāvim? Tas var būt daudz kas — gan valsts cieņas un bijības apliecinājums, gan pateicība par atbalstu un sadarbību, gan uzaicinājums uz to, bet dažreiz pat baiļu izpausme. Runa nav pat par personām. Šādā gadījumā netieši apbalvotas tiek pašas Baznīcas, un jo īpaši Baznīcas vadītāju nevar skatīt atrauti no Baznīcas. Baznīcas ietekmi mūsu dienās uzskatīt par sen aizgājušu parādību ir naivi, pat bīstami. Ateistiski orientētu aprindu cerības uz Baznīcas ietekmes mazināšanos reizēm tiek saistītas ar "sabiedrības nobriešanu", atteikšanos no sava bērnišķīguma par labu pieauguša cilvēka statusam.[16] Tomēr pilnīgi iespējams, ka cilvēku reliģiozitātes iemesli ir daudz dziļāki un "nepārejoši". Kā zināms, mūsu dienās ne tehnoloģijas attīstība, ne saprāta visizsmalcinātākais progress reliģiozitāti nemazina.

Piemēru šādam apgalvojumam ir cik uziet, un ar to nebūt nedomāju destruktīvo JRK neprognozējamo rīcību. Izteiksmīgi ir piemēri ar lielajām pasaules reliģijām. Kopš S. Rušdī publicējis savas islamu zaimojošās "Sātaniskās vārsmas", viņš spiests slēpties no fanātiski noskaņotajiem islamticīgajiem, kuriem mullu pasludinātais nāvessods vārsmu autoram šķiet daudz nozīmīgāks nekā valsts likumi. Reliģiozitātes ietekme ir manāma pat lielajā biznesā, kura pārstāvji arī spiesti rēķināties ar patērētāju reliģiskajām jūtām. Atcerēsimies kaut vai islama pasaulē lielu sašutuma vilni izraisījušo firmas *Nike* sporta apavu *Air* jaunā logotipa lietu. Šis logotips bija ļoti līdzīgs Allaha apzīmējumam. Ražotāji to nekavējoties izņēma no apgrozības, kad ASV ietekmīgākā melnādaino musulmaņu organizācija vērsās pret kompāniju ar boikota draudiem. Bailes tikt apvainotiem reliģisko uzskatu zaimošanā un zaudēt lielu daļu islamticīgo pircēju bija tik spēcīgas, ka firma noņēma šo uzrakstu no aptuveni viena miljona pāra jau saražoto apavu.

Sevišķas grūtības valsts varas īstenotājiem un politiķiem var sagādāt divu vai vairāku reliģiju savstarpējais konflikts kādā valstī. Ziemeļīrijā jau gadu desmitiem cīnās Īrijas Atbrīvošanas armija, kuras mērķis atgūt Olsteras neatkarību no Lielbritānijas tik cieši savijies ar katolicismu, ka protestantu ekstrēmisti, lai atspītētu, dedzina katoļu baznīcas.[17] Gan Lielbritānijas valdībai, gan Īrijas valdošajām politiskajām aprindām tas sagādā lielas grūtības. Šajā situācijā kaut kas patiesi ir paradoksāls un vienlaikus tāds, kas itin bieži vērojams reliģijas un politikas attiecībās: laicīgajām aprindām, arī politiķiem, parasti nākas krietni nopūlēties, lai "iekustinātu" Baznīcas cilvēkus uz šāda veida konfrontāciju, toties, kad tas ir noticis, sekas bieži vien tālu pārsniedz to, ko šīs laicīgās aprindas bija vēlējušās. Un valsts vara vairs nevar samierināt konfliktējošās puses, vienkārši norādot, lai tās ievēro pašas savas reliģijas principus. Tas ir reliģijas autoritāšu uzdevums, un minētajā gadījumā tās to ar mainīgām sekmēm arī pūlas risināt. Ja reliģijas principi nav valsts kompetence (kaut gan tā var cerēt uz šo principu labvēlīgo ietekmi sabiedrībā), tad tas, kādas neatrisinātas ētiskas problēmas valsts ir mantojusi no savas vēstures, ir valsts kompetencē. Šo problēmu risināšanā var palīdzēt valsts lielo konfesiju saprašanās un sadarbība, kā tas ir Latvijā.

Runājot par Baznīcas ietekmi uz politiku, vietā ir piemērs, ko var nosaukt par "austrāliešu precedentu". 1997. gada aprīlī Austrālijas parlaments atcēla pasaulē pirmo un vienīgo likumu, kas atļāva brīvprātīgu eitanāziju.[18] Ar eitanāziju akceptējošo likumu tas faktiski bija vērsies pret likumdošanu, kas pastāvēja tās pavalsts teritorijā. Tāpēc nav brīnums, ka eitanāzijas likums bija spēkā tikai deviņus mēnešus. Tā atcelšana bija spilgts Baznīcas un kristīgās morāles ietekmes rezultāts, kas tika sasniegts par spīti tam, ka 75 % austrāliešu referendumā bija atbalstījuši brīvprātīgas nāves izvēles tiesības.

Atsevišķas sarunas vērtas (Latvijā jo īpaši) ir problēmas, kas saistītas ar garīdznieku tiešu iesaistīšanos politikā. Pirms 7. Saeimas vēlēšanām luterāņu arhibīskapa veiktajā aptaujā Konservatīvās partijas pārstāvji atgādināja, ka 1989. gadā savu kandidatūru Augstākās Padomes vēlēšanām bija atļāvis izvirzīt pat toreizējais Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps Kārlis Gailītis. Arhibīskapa konkurents Siguldas vēlēšanu apgabalā toreiz bija jurists Juris Bojārs, un viņam veiksmīgi izdevās izmantot savā labā ilgajos padomju varas režīma gados piekopto un vēl dzīvo ideoloģiju. "Tajos piecdesmit padomju varas gados par Baznīcu bija radīts politiska nespējnieka tēls. Siguldnieki izvēlējās J. Bojāru," komentēja mācītāja Aida Prēdele. "Bet laiki mainījās, domāju, ka varbūt Kārlis Gailītis bija tas, kurš ar savu aktīvo politisko darbību gan LNNK, gan vispār sabiedrībā šo stereotipu lauza."[19]

Tas bija atmodas sākumā. Par vēlākajiem notikumiem Kristīgo demokrātu partijas priekšsēdētājs nekonfesionālais teologs Pauls Kļaviņš izteicies, ka viņam esot "tāds iespaids, ka agrāk luterāņi politikā iesaistījās vairāk nekā tagad. Luterāņu garīdznieki aktīvāki bija Trešās atmodas sākumā. Vēlāk viņiem vajadzēja risināt savas problēmas — atjaunot baznīcas un veidot draudzes. Tāpēc pašlaik viņi ir vairāk nodarbināti paši ar sevi nekā ar politiku."[20]

Luterāņu teologs Vilis Vārsbergs par kristiešu iesaistīšanos politikā izteicies, ka politika var būt kristīga un var tāda nebūt. Tas atkarīgs no konkrētā politiķa. Pie tam arī

neticīgs cilvēks var veidot godīgu politiku, un arī kristīgs cilvēks daudzējādā ziņā var kļūdīties un, bieži vien pat negribot, būt līdzdalīgs negodīgas politikas veidošanā.[21]

Jāsaka, ka lielākajai daļai kristīgo konfesiju nav vienotas un skaidras nostājas, vai un kā ierindas ticīgajam, un jo sevišķi garīdzniekam, būtu jāpiedalās politikas procesos. Tas tiek atstāts katra atsevišķa cilvēka izlemšanai. Katoļu Baznīca tomēr šajā jautājumā ir vienota. Tas atklājas šīs Baznīcas kristīgajā sociālajā mācībā un daudzos Baznīcas izdotajos dokumentos, kuri katrā situācijā un katrā atsevišķajā reģionā palīdz atrast nepārprotami skaidru atbildi par Baznīcas ļaužu iesaistīšanās veidiem un mēru gan politikā, gan tieši valsts varas institūcijās. Katoļu Baznīca liedz saviem garīdzniekiem tieši iesaistīties politikā un neiesaka dibināt arī partijas, kurās būtu nosaukums *kristīgs*.[22] "Laikā, kad nobrieda un tika īstenota Latvijas brīvvalsts ideja, katoļu Baznīca atļāva garīdzniekiem aktīvi iesaistīties ne vien sabiedriskajā darbībā vispār, bet pat tās visriskantākajā jomā — politikā. Risks bija ļoti liels, bet nepieciešamība arī."[23] Tieši katoļu Baznīcas vienprātīgais atbalsts (īpaši svarīgi: *visas* katoļu Baznīcas, tātad — Vatikāna atbalsts!) deva nepārvērtējamu ieguldījumu Latvijas neatkarības izveidošanā un tās starptautiskajā nostiprināšanā.

Baznīcai Latvijā tagad atkal ir atzīta ietekme, tomēr tā ne vienmēr ir skaidri redzama no atsevišķiem likumiem vai organizāciju statūtiem. Tā ir vara, kas nav redzama, bet ir daudz efektīvāka par to, ko nosaka rakstītie likumi, tā ir vara pār cilvēku prātiem un sirdīm. Baznīcai šajā jomā nav līdzinieku. Kad ASV prezidents Ronalds Reigans slavenajā brokastu uzrunā Hjūstonā sacīja, ka "politika ir nesaraujami saistīta ar reliģiju", viņš bija tikai konstatējis faktu.[24]

Baznīcas nošķiršana no valsts nekad nav nozīmējusi reliģijas nodalīšanu no sabiedrības vai Baznīcas izslēgšanu no sabiedriskās dzīves un ar to saistīto politisko izvēli.

[1] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 52. lpp.
[2] *Макиавелли Н.* Рассуждения о первой декаде Тита Ливия. — М.: Художественная литература, — С. 390.
[3] *Kafka F.* Ein alter Blatt// *Kafka F.* Das erzahleriesche Werk. — Berlin, 1988. — Bd.1. — S.208.
[4] Ievads politikā. — R.: Zvaigzne ABC, 1998. — 13. lpp.
[5] *Токвиль А. де* Демократия в Америке. — М.: Прогресс, 1992. — С. 223.
[6] Oxford Concise Dictionary of Politics. — N. Y., 1996. — P.426—427.
[7] *Алексеев С. С.* Государство и право. — М., 1994. — С. 34.
[8] Demokrātijas pamati. — R.: Latvijas Universitātes Politikas zinātnes katedra, 1993. — 128. lpp.
[9] Diena. — 1997. — 16. apr.
[10] *Aņisimova V., Kanāle V., Strods H.* Latvijas PSRS vēsture. Mācību līdzeklis 7 . un 8. klasei. — R., 1976. — 23. lpp.
[11] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 30. okt.
[12] *Ločmele N.* Luterāņu mācītājs atsakās no ordeņa// Diena — 1998. — 11. nov.
[13] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 12. nov.
[14] *Bīskaps Antons Justs.* 18. novembra rosinātas pārdomas// Solis. — 1998. — 27. nov — 3. dec.
[15] Vakara Ziņas. — 1998. — 13. nov.
[16] *Lenglija M.* Pasaules reliģijas. — R.: Zvaigzne ABC, 1997. — 9. lpp.
[17] Ziemeļīrijā dedzina katoļu baznīcas// Diena. — 1998. — 3. jūl.
[18] Diena. — 1996. — 24. dec.
[19] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.
[20] Turpat.

[21] Svētdienas Rīts. — 1998. — 10. okt.

[22] Tautas vienotībai jānāk, lai mēs izdzīvotu: S. Fricbergas saruna ar TB/LNNK deputāti A. Prēdeli// Solis. — 1998. — 6.—12. marts.

[23] *Fricberga M.* Latvijas katoļu garīdznieki sabiedriskajā dzīvē./ LU Teoloģijas fakultātes bakalaurdarbs. — 1996. — 2. lpp.

[24] *Makvilkins R.* Kristieši un sabiedrība. — R.: AMNIS, 1998. — 12. lpp.

2. Tradicionālo reliģisko konfesiju politiskās aktivitātes

> Nācija ir ar savstarpējo solidaritāti savienots politisks organisms, kam ir savas identitātes pamatojums un nacionālās ideoloģijas argumentācija, kā arī gatavība ziedot dzīvību par savu eksistenci. Nācija ir dominējošais valsts iedzīvotāju etnoss, kas iekļauj sevī citas iedzīvotāju grupas, uzņemoties atbildību par valsti, un ir tiesīga pieprasīt no minoritātēm lojalitāti. [1]

Reliģijai ir nozīme politikā, bet pati politika lielā mērā sakņojas jūdaisma un kristietības ideoloģijā. Tomēr nav iedomājama situācija, ka demokrātiska valsts vara varētu vēlēties vai pat pieprasīt politizētu Baznīcu. Demokrātijas būtība pamatojas uz katras personas un grupas tiesībām izvēlēties tādu vai citādu politiskās darbības veidu vai atturēties no šādas darbības. Jo īpaši tas attiecas uz reliģiskajām organizācijām. Tām nevar un nedrīkst būt politisku saistību, tām nevajadzētu arī pretendēt uz visaptverošu un pastāvīgu līdzdalību šajā jomā, tātad — uz līdzdalību politiskās varas struktūrās. Abām šīm varām (valsts varai un garīgajai varai) jābūt šķirtām. Vienlaikus valsts varai jārūpējas, lai valstī valdītu mūsdienu tiesību principi, kas pamatojas morālē, kura vismaz Eiropā sakņojas kristietībā. Turklāt valstij jāraugās, lai pilsoņu īpašā ieinteresētība reliģijas brīvības un cilvēktiesību jomā nenonāktu pretrunās ar visas sabiedrības interesēm. Baznīcas dziļākā būtība un dogmatiskie likumi nosaka, lai tā ieturētu neitrālu nostāju attiecībā uz tīri politikas kompetencē esošajiem jautājumiem. Plaša, regulāra un tieša darbošanās politikā var kompromitēt Baznīcas garīgo sūtību. Baznīca nedrīkst konkurēt ar valsti. Valstij un Baznīcai katrai ir savs raksturs un savs institucionālais statuss, kas balstīts uz reliģisko organizāciju neatkarību no valsts institūcijām.

Atsevišķi garīdznieki tomēr dažreiz ieņem politiskus amatus. Piemēram, pirmskara Latvijā Saeimas deputāts pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps Jānis Pommers un tā laika Saeimas Prezidija vicepriekšsēdētājs katoļu bīskaps Jāzeps Rancāns. Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps Jānis (Pommers), būdams divdesmito gadu Saeimas deputāts, Latvijas tautas priekšstāvjiem ir teicis šādus vārdus: "Vēsturisko datu kopums

mums pilnā mērā ļauj apgalvot: visā kultūras pasaulē gan Baznīcas, gan pilsoņu likumu skatījumā garīdzniecības tiesības piedalīties valstiski sabiedriskajā dzīvē ir bijušas un arī tagad ir neapstrīdama lieta, kas pilnībā atbilst gan kristīgajam, gan veselīga tautiskuma garam. Šo tradicionālo kārtību gan Baznīca, gan valsts vienmēr ir atzinušas par normālu, uzskatot, ka tā tam arī ir jābūt."[2] Jāņa Pommera pozitīvais piemērs garīdznieka politiskajai darbībai bija dzīvs visu brīvvalsts laiku līdz pat deputāta mocekļa nāvei. Tomēr jāsaka, ka J. Pommera kanonizācijas (iecelšanas svēto kārtā) pašreizējais atlikšanas iemesls ir tieši viņa aktīvā piedalīšanās politikā. Iespējams, ka ar laiku pareizticīgie tomēr kanonizēs šo Latvijas Saeimas deputātu.

Sevišķi izteiksmīgs piemērs tam, cik grūti savienot pastāvīgu darbību politikā ar nevainojamu piederību Baznīcas klēram, ir izcilā Latgales atmodas darbinieka garīdznieka Franča Trasuna traģēdija. Kā zināms, viņam neizdevās tik harmoniski savienot garīdznieka darbību ar politisko, kā tas bija bīskapa Jāzepa Rancāna gadījumā. Vēl vairāk — 1925. gada 8. septembrī viņš tika ekskomunicēts no Baznīcas "par ilgstošu nepakļaušanos bīskapa [Antonija Springoviča] rīkojumam". Tikai 1999. gadā viņa labā slava un katoļu garīdznieka statuss oficiāli atjaunoti. Gan toreiz, 20. gados, gan arī tagad par to tik daudz rakstīts un diskutēts Latvijas sabiedrībā. Daudz pārmetumu saņēmusi arī katoļu Baznīca. Baznīcas skaidrojumā teikts, ka liela loma ir garīdznieka personībai un viņa spējai brīvi savienot abas kvalitātes — garīdznieka un politiķa, bet vienā no pirmajām vietām Baznīcas argumentu virknē ir sabiedrības aktivitātēs iesaistīto garīdznieku apkārtējās sabiedrības morālais un sociālpsiholoģiskais fons.[3] Citiem vārdiem sakot, — tas, kā šajās situācijās uzvedas pārējie, neticīgie un ticīgie, kas nav garīdznieki.*

Daži vārdi par Vecās Derības ļaudīm. Ebreju tautības Saeimas deputāti pirmskara Latvijā Saeimā pārstāvēja dažādas partijas. Viņu vidū bija arī 30. gadu Latvijas ebreju kopienas vadītājs rabīns Mordehajs Dubins. (Pašlaik Latvijā darbojas ebreju fonds, kas nosaukts viņā vārdā.) Rabīns M. Dubins pārstāvēja ebreju reliģisko partiju *Aguat Israel*. Šo partiju var ierindot patiesi reliģisko partiju vidū, kuru mērķis ir konkrētas reliģijas izplatība un nostiprināšanās atšķirībā no, piemēram, kristīgajiem demokrātiem, kuru mērķis ir tikai kristīgo morāles principu izplatība.[4] 20. gados Latvijā tika nodibināta arī ebreju reliģiski nacionālā partija *Beitar*, kas pašlaik darbojas Izraēlā ar nosaukumu *Likud*. Šo partiju nodibināja V. Žabotinskis, kurš nespēja to nodibināt nevienā citā valstī kā vien Latvijā.

Mūsdienu situāciju ar garīgās kārtas pārstāvju piedalīšanos Latvijas politiskajos procesos var raksturot šādi: ir mazākas kristiešu denominācijas, kuras kategoriski iebilst ne vien pret savu mācītāju (sludinātāju), bet arī pret ierindas kristiešu (laju) piedalīšanos politikā, citas izvēli — piedalīties politikā vai ne — atstāj paša mācītāja (sludinātāja) ziņā, īpaši pat nediskutējot par dažādiem blakus apstākļiem. Šajā ziņā luterāņi rīkojas līdzīgi, tomēr viņi diskutē par atsevišķiem ar šādu situāciju saistītiem momentiem —

* Jāatzīmē, ka sekulārā vidē izaugušie cilvēki vēl maz spēj novērtēt savas rīcības un uzvedības lomu tāda veida konfliktu izprovocēšanā, kādā tika ierauts izcilais latgaļu atmodas darbinieks katoļu priesteris Francis Trasuns.

piemēram, vai politiskās darbības laikā mācītājam būtu jāpārtrauc kalpošana draudzē vai ne. Šādas diskusijas Trešās atmodas laikā notikušas ne vien Latvijā, bet arī Igaunijā.[5] Katoļu garīdznieki saskaņā ar savas Baznīcas pašreizējo nostāju vairs neiesaistās politiskajos procesos. Vispārīga mūsdienu tendence ir — jo precīzāk un stingrāk kādā konfesijā garīgā kārta (klērs) ir atdalīta no lajiem, jo mazāka iespēja ieraudzīt šīs konfesijas garīdzniekus darbojamies politikā.

Pareizticīgo Baznīca pašlaik svārstās uz robežas starp garīdznieka brīvu izvēli un Baznīcas tiešu aizliegumu piedalīties politikā. Redzams, kā pareizticīgo uzskatus par garīdznieka pievēršanos politikai ietekmējusi negatīvā pieredze ar garīdznieku Gļeba Jakuņina (Krievijā) un Alekseja Zotova (Latvijā) darbošanos politikā.

Pēdējā LPSR Augstākajā Padomē ievēlēja vienu garīdznieku — Latvijas pareizticīgo Baznīcas priesteri Alekseju Zotovu, kas reizi pa reizei ieradās parlamentā, tērpies garīdznieka sutānā. 1994. gada maijā ne tikai politiķu aprindas vien stipri samulsināja jaunums — A. Zotovs pēkšņi pametis Rīgu un apmeties uz dzīvi Maskavā. Zinoši ļaudis toreiz apgalvoja, ka par A. Zotova aizbraukšanu parūpējusies Baznīcas vadība sakarā ar viņa sabiedriski politiskajām aktivitātēm "Haritonova lietā". 1992. gadā, kad strādāju par kompānijas *"Casinos Latvia"* drošības dienesta priekšnieku, pats biju liecinieks tam, kā A. Zotovs alkohola reibumā un vieglas uzvedības sieviešu pavadībā spēlēja kazino *"Black Jack"* un izdalīja savas vizītkartes ar garīdznieka un deputāta tituliem... Jāsaka, ka A. Zotovs neslēpa savu attieksmi pret I. Haritonova arestu, paužot uzskatu, ka Haritonovs ticis arestēts nevis par noziedzīgu darbību, bet par savu milzīgo ietekmi biznesā, ar ko bijis traucēklis latviešu ekonomiskajām aprindām.[6] Acīmredzot tas bija viens no iemesliem Latvijas pareizticīgo Baznīcas aizliegumam garīdzniekiem darboties politikā. Tā gribēja nākotnē nodrošināties pret šādām divdomīgām situācijām. Pusgadu pirms LR 6. Saeimas vēlēšanām, 1995. gada sākumā, priesteru sanāksmē tika izdots lēmums, kas aizliedza pareizticīgo priesteriem piedalīties politikā un balotēties vēlēšanās. Iespējams, Latvijas Pareizticīgās Baznīcas aizliegums bija tikai sekas jau Krievijā pieņemtajam lēmumam. 1994. gadā līdzīgu aizliegumu noteica Krievijas Pareizticīgā Baznīca, atņemdama Krievijas pareizticīgajiem garīdzniekiem tiesības balotēties vēlēšanās un anulēdama deputātam Gļebam Jakuņinam garīdznieka tiesības.

Kristīgās konfesijas, iesaistoties politikā, cenšas panākt savu ētisko principu ietveršanu valsts likumdošanā. Jo vairāk attiecīgas reliģijas piekritēju kādā valstī, jo vienkāršāk reliģiskajai konfesijai panākt savu ētisko principu iekļaušanu likumdošanā, pat ja paši garīdznieki tieši nepiedalās politikas procesā. Tam piemērs ir parlamenta atbalsts Romas katoļu Baznīcas nostājai abortu jautājumā Polijā un Lietuvā. Arī Lietuvas parlamenta nostāja pret azartspēļu legalizēšanu ir vietējās katoļu Baznīcas nostājas sekas. Protams, vieni to uztver kā pozitīvu faktu, citi — otrādi. Tomēr ir jautājumi, kuros spēj vienoties arī citos jautājumos atšķirīgu uzskatu piekritēji. Nozīmīgu vietu to vidū ieņem katra cilvēka cieņas respektēšana un taisnīgas kārtības atjaunošana un uzturēšana starp valstīm un tautām. Piemēram, Latvijas *de iure* atzīšana lielā mērā ir Romas pāvesta Pija XI labās gribas akts un spilgts apliecinājums Baznīcas darbības principiem.

Vatikāna lielā politiskā nozīme mūsdienu pasaulē ir pieaugusi. Par šo ietekmi daudzi ir izteikušies, ka "te nav varas autoritātes, bet gan autoritātes vara".

Cits motīvs, kāpēc tradicionālo konfesiju reliģiskās organizācijas iesaistās politiskajā darbībā (šā jēdziena plašā nozīmē), ir savu tiesību aizsardzības nodrošināšana. Jo masveidīgāka organizācija, jo spēcīgāka tās ietekme. Tās darbojas kā tieši, tā arī pastarpināti. Tieši — izsakot savu viedokli kādā svarīgā jautājumā (ar vēstulēm amatpersonām un atklāti paustu viedokli sabiedrības saziņas līdzekļos). Baznīcas negatīva nostāja pret valsts varas lēmumiem mūsdienās tomēr ir retums. Parasti tas notiek tikai tad, kad attiecīgais jautājums Baznīcai patiešām ir ļoti svarīgs. Konfesijas iesaistās šādās aktivitātēs gan tieši — caur savas ticības sekotājiem parlamentā un izpildvarā (Ministru kabinetā, pašvaldībās un iestādēs), gan arī pastarpināti — dievkalpojumu laikā un garīgajās mācību iestādēs, paužot Baznīcas viedokli un nostiprinot to konfesijas locekļu vidū.

Piemēru, kā tradicionālās reliģijas pārstāvji iesaistās ticīgo ļaužu politisko uzskatu veidošanā, ir daudz. Viens piemērs no Vatikāna radio ziņām: "Vajadzīga laba valsts vara, kas cenšas īstenot sabiedrisko taisnību. Un sabiedriskā taisnība nav tā, kas tikai pūlas atņemt varmākām no citiem nolaupīto. Tas vajadzīgs, taču ar to nepietiek. Sabiedriskā taisnība prasa sagādāt iztiku īstiem valsts pilsoņiem. Tas ir, tādiem, kas necenšas valsti iznīcināt vai nodot to tās ienaidniekiem. Valsts lietas jārisina, bet ne jāatstāj pašplūsmai, kur valsts ienaidniekiem atļauts valsti graut. Nedrīkst valsti graut arī tad, kad piesauc cilvēku tiesības. Diemžēl Latvijā netrūkst tādu, kas domā, ka jāpielabinās tiem, kas Latviju grauj, šķeļ un skalda, lai tikai tiktu pie varas — vienu dienu vai mēnesi."[7] Citādāk kā par reliģiozā cilvēka pamācību laicīgajai varai to nosaukt nevar. Tomēr arī ticīgajam cilvēkam ir tiesības uz savu politisko skatījumu, un, ja tas atbilst augstiem morāliem kritērijiem, tad nevienam nebūtu ko iebilst. Saprotams, ja kādas konfesijas garīdznieks vai sabiedrības saziņas līdzeklis izsakās par labu kādai partijai, tas nenozīmē, ka visa konfesija pilnībā atbalsta šo partiju. Taču jāpiekrīt, ka konfesionāls preses izdevums, ko lasa ticīgie cilvēki, noteikti var noskaņot savus lasītājus par labu kādai partijai.

Cita metode ir oficiāla paziņojuma un iesnieguma iesniegšana attiecīgajam adresātam ar noteiktu nolūku — ietekmēt tos par labu Baznīcas viedoklim.

Latvijas luterāņu Baznīcas arhibīskaps J. Vanags 1998. gada martā rakstīja, ka "ne reizi vien esmu jautājis sev, kādēļ "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK deputāti atkal un atkal nāk klajā ar iniciatīvām, kas vērstas pret Baznīcai vitāli svarīgām interesēm. Es labprāt uzzinātu, vai tas izriet no partijas programmatiskajām nostādnēm. Nereti par iemeslu izmaiņu izdarīšanai likumā Par nekustamā īpašuma nodokli esmu dzirdējis minam grupējumus, kuri izmanto reliģiskas organizācijas statusu liela mēroga biznesa operācijām. Taču tas ir tikai vēl viens pierādījums nepieciešamībai noteikt tradicionālo konfesiju loku, ar kurām šādu problēmu nav bijis un nebūs. Diemžēl 6. Saeima izrādījās nespējīga pieņemt šo būtībā ļoti vienkāršo lēmumu, kurš patiesai 18. novembra republikai nebūtu sagādājis nekādas problēmas."[8]

Kā jau protestanti, luterāņi arvien politiskas lietas tvēruši un tver krietni vien brīvāk nekā ortodoksāļi — pareizticīgie un katoļi. Ne tikai pašā atmodas sākumā vien luterāņu mācītāji aktīvi iesaistījās politikā. Tolaik populārās Latvijas Tautas frontes valdē bija arī mācītājs J. Rubenis, kas nu jau labu laiku vairs aktīvi politikā nedarbojas, ja neskaita Valsts prezidenta padomnieka amatu. J. Rubenis, acīmredzot savu izcilo nopelnu dēļ

neatkarīgās Latvijas atjaunošanā, piedalījās ES oficiālajās svinībās Strasbūrā, kad Latviju uzņēma Eiropas Padomē. Tomēr jāsaka, ka šajā gadījumā nav runa par visu Baznīcu, bet gan par tās atsevišķām personām, kas ieņem zināmu vietu sabiedrības procesos un spēj ietekmēt notikumu gaitu. Neatkarīgās Latvijas atjaunošanas laikā luterāņi šajā jomā bija vadošie. Luterāņu tagadējais arhibīskaps Jānis Vanags, toreiz vēl ierindas mācītājs Saldū, ļoti aktīvi darbojās neatkarības kustībā un zaļo kustībā, un viņš joprojām pauž uzskatu, ka Baznīca kā institūcija netiecas pēc politiskas varas, un tādēļ nemudina savus garīdzniekus iesaistīties partiju darbībā vai balotēties vēlēšanās. Vienlaikus katram luterāņu Baznīcas loceklim (arī mācītājam) ir tiesības īstenot savu pilsonisko pārliecību, ciktāl tā nav pretrunā ar kristīgo ticību. Tā uzskatīja un uzskata tagadējais luterāņu Baznīcas arhibīskaps un šo domu īsteno arī dzīvē.

Atmodas gados politikā sekmīgi piedalījās arī populārais un tautā mīlētais mācītājs Modris Plāte. Vēlāk viņš pieslējās populistiski orientētajai Joahima Zīgerista partijai. Jāsaka, ka M. Plātes iesaistīšanās šajā partijā šokēja ne vienu vien amata brāli. "Jāsāk šaubīties, klausoties radio, vai tā ir M. Plātes balss, kad viņš, runājot par Zīgeristu, sāk sludināt no "Kalna spredikļa" Bībeles vārdus: "Kad tu dod mīlestības dāvanas, tad neliec tās izbazūnēt visu priekšā." Zīgerists tieši to dara!" tā savulaik izteicās toreizējā Kristīgo demokrātu savienības deputāte mācītāja A. Prēdele.[9] Pats prāvests savu izvēli raksturoja šādi: "Esmu pārliecinājies par J. Zīgerista enerģiju, godīgumu, kompetenci un politiķa talantu. Esmu bijis liecinieks tam, kā viņš sevi "dedzina" Latvijas rītdienas dēļ."[10]

Ne vien skeptiķi, bet arī racionālisti (jo sevišķi ar ateistisku ievirzi) reliģisko organizāciju tieksmi iesaistīties politikā vienmēr saista tikai ar vēlēšanos iegūt savai organizācijai lobiju.[11] Nav nekā nosodāma, ja arī lielās, tradicionālās konfesijas būtu sapratušas, ka savs lobijs tām vajadzīgs gan Saeimā, gan izpildvaras institūcijās, kā to nereti pat pārāk labi saprot JRK pārstāvji. Mūsdienu sekularizētā sabiedrība ļoti viegli nonāk pie subjektīvas atziņas: caur kādiem motīviem cilvēks pats raugās uz lietām, tikai tādus viņš spēj saredzēt arī citos. *Partijām un valdībai, vērtējot Baznīcu un citu reliģisko organizāciju politiskās aktivitātes, būtu vēlams skaidri novilkt robežu starp tādām organizācijām, kas cenšas vienīgi lobēt savas intereses, un tādām, kuru darbības mērķis tomēr ir vispārīgs labums.*

Protams, dziļu skepsi līdzcilvēkos var izraisīt un arī izraisa gadījumi, kad tradicionālās Baznīcas neattaisno uz tām liktās cerības. Kā piemēru var minēt dažādu Baznīcu reakciju uz notikumiem Serbijā. 1999. gada pavasarī, kad NATO gaisa spēki bombardēja Dienvidslāvijas teritoriju, dažādas valstis atšķirīgi reaģēja gan uz konflikta cēloņiem, gan metodēm, ar kādām starptautiskā sabiedrība mēģināja risināt turienes problēmas. 1999. gada martā un aprīlī Rietumu valstis, kas atbalstīja NATO aktivitātes, konfrontēja ar Krieviju, kas neatbalstīja šo NATO kampaņu. Kā rīkojās minēto konfliktējošo pušu Baznīcas? Baznīcu attieksme diemžēl lielā mērā atbilda attiecīgo valstu nostājai: Lielbritānijas Baznīcas vadītājs D. Kerijs izteica publisku atbalstu bombardēšanai, bet Krievijas patriarhs Aleksijs II asi nosodīja NATO par militāro un civilo objektu bombardēšanu. Starp citu, pareizticīgo Baznīcas, lai arī kurā valstī tās atrastos,

vienoti protestēja pret NATO rīcību. Interesanti arī, ka pēc tam, kad Maskava saprata, ka Serbijas prezidents Miloševičs ir "nolemts neveiksmei" un vairs publiski neiestājās par viņa aizsardzību, arī Serbijas Pareizticīgā Baznīca publiski novērsās no viņa un pat lūdza viņam atkāpties no amata tautas interesēs.[12]

Jāatzīmē, ka Vatikāns asi nosodīja Miloševiča režīmu, vienlaikus aktīvi mēģinot atturēt no karadarbības NATO valstis, veicināt miera sarunas, kā arī atbalstīt un piedalīties humānās palīdzības sniegšanā.[13] Tieši pēdējais piemērs liek atkal aizdomāties par nacionālo Baznīcu problēmām, par taisnīgu un netaisnīgu karu, par miera saglabāšanu, par vairāk vai mazāk ideālu valsts un Baznīcas sabalansētu rīcību un galvenais — par mērenības tikumu* ne tikai Baznīcas ļaužu, bet visu cilvēku un organizāciju rīcībā un stājā. Bet tie ir jautājumi, kurus pūlas risināt visas lielās un senās Baznīcas, gan starptautiskās, gan arī nacionālās. Norādīt, kas būtu darāms katrai Baznīcai, ir viegli, tomēr, nebūdami klāt katrā tās riskantajā situācijā, ne vienmēr spējam objektīvi izvērtēt, ko tieši konkrētā Baznīca dara un kādus upurus tas tai prasa.

[1] *Volk, Nation und Demokratie.* — Amsterdam, 1992. — S. 3—5.

[2] *Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Jānis Pommers.* Arhibīskaps Jānis Saeimā. Svētrunas, raksti un uzstāšanās. — R.: 1993. — 61. lpp.

[3] *Fricberga M.* Sabiedrības aktivitātēs iesaistīto garīdznieku darbības morālais un sociālpsiholoģiskais fons// Solis. — 1996. — 22.—22. nov.

[4] *Livšics N.* Vai Kārlis Ulmanis bija antisemīts?// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 22. janv.

[5] *Sihvarte A.* Mācītāji politiskajā cīņā// Solis. — 1992. — 3. okt.

[6] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.

[7] No Vatikāna radio ziņām sestdien, 25. aprīlī// Solis. — 1998. — 30. apr.—7. maijs.

[8] Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga 1998. gada 23. marta vēstule frakcijas "Tēvzemei un Brīvībai"/LNNK vadītājam J. Straumem.

[9] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.

[10] Turpat.

[11] *Ievads politikā.* — R.: Zvaigzne ABC, 1998. — 81. lpp.

[12] Latvijas Luterānis. — 1999. — 17. apr.

[13] *Jānis Pāvils II.* ANO ģenerālsekretāram // Solis. — 1999. — 7.—13. maijs.

[14] *Pentjušs V. MIC* Morālteoloģijas pamati. — R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. — 114., 126. lpp.

[15] Solis. — 1999. — 26. nov.—2. dec. — 4. lpp.

---

* Baznīca par to regulāri atgādina gan savās mācību grāmatās [14], gan arī periodiskajos izdevumos [15].

3. Netradicionālo reliģisko kustību attieksme pret politiku

Paupertas omnes artes perdocet! (lat.) — Vajadzība visiem visu iemācīs!

Plavits

Reliģija nav tikai tradicionālo konfesiju priekšrocība. Tiesības uz savu reliģisko pārliecību ir arī katram citādi domājošajam, arī jauno reliģisko kustību (JRK) pārstāvim vai sektantam. Tomēr vajadzētu atcerēties, ka JRK fenomena nozīmīgs aspekts ir to gluži vai apmātā tiekšanās uz ekonomisko un politisko varu. JRK mēģina iesaistīties politikā, lai iegūt varu, kas tai nodrošinātu piekļūšanu plašām masām. JRK tendence atšķiras no tradicionālo konfesiju darbības šajā jomā ar to, ka jauno kustību organizācijas ir mazskaitlīgas un to mērķis ir palielināt savu piekritēju skaitlisko sastāvu. Tradicionālās konfesijas vēlas saglabāt ietekmi galvenokārt tāpēc, lai varētu savu gadsimtos sakrāto garīgo mantojumu nodot nākamajām paaudzēm. JRK turpretī pirmām kārtām vēlas varu, naudu un ietekmi, jāsaka — nereti arī kā pašmērķi. Dažām sektām (vai vismaz to vadītājiem) sekta vienkārši ir līdzeklis, lai iegūtu minētos labumus.

Viens no spilgtākajiem piemēriem ir San Mjang Mūns, kas guva ietekmi Austrumeiropā, izmantojot aukstā kara situāciju. Visus aukstā kara gadus viņš "cīnījās pret komunisma klīstošo rēgu", vienlaikus izplatot savas sektas mācību. Mūna stiprās pozīcijas bijušajās PSRS republikās lielā mērā izveidojušās, pateicoties ASV prezidenta R. Reigana atbalstam, ko viņš sniedza Mūnam par tā darbību "dzelzs priekškara caursišanā". Šķiet, lieki komentēt, ka palīdzība var būt tikai abpusēja, tāpēc nenākas šaubīties, ka ASV specdienesti, pateicoties Mūna misionāriem, piemēram, ieguva Krievijā labu aģentu tīklu, tādējādi vēlreiz apstiprinot teiciena "nav svarīgi, kādā krāsā ir kaķis, galvenais, ka tas ķer peles" dziļo pamatojumu dzīves realitātē. Mūna aktivitāšu kulminācija Krievijā bija tikšanās ar M. Gorbačovu 1990. gadā. Sekas bija M. Gorbačova biežās piedalīšanās Mūna organizāciju pasākumos ar runām, kā arī finanses, ko Mūns piešķir Gorbačova vadītajam fondam Krievijā.

Sekta *Aum Sinrikiu* Japānā gāja citu ceļu. Tā nemeklēja atbalstītājus parlamentā, bet plānoja iegūt parlamentu ar spēka palīdzību. Teroristiskais akts ar indīgās gāzes izlaišanu metro, protams, bija tikai līdzeklis, nevis mērķis. Sektas patiesais nolūks bija radīt haosu un tad sagrābt parlamentu, lai iegūtu varu valstī un ar laicīgām metodēm īstenotu "debesu valstību uz zemes".

Latvijā pašreizējā lielā sociālā satricinājuma un pārejas periodā nevienai Baznīcai nav viegli iegūt pastāvīgi Saeimā un valdībā darbojošos politiķus, kas izprastu un aizstāvētu tās vajadzības. Liela daļa no tiem, kas to gribētu un arī spētu, gluži vienkārši "nāk un aiziet", turklāt LR Kristīgo demokrātu savienība 7. Saeimā vispār nav iekļuvusi. Arī JRK nav viegli atrast sev *pastāvīgus* lobijus varas struktūrās, taču tādēļ to tieksme uz politisku ietekmi nav mazinājusies. Viena no aktīvākajām JRK Latvijā ir "Jaunā paaudze" (pēc

San Mjang Mūna rīkotajā II pasaules miera konferences tribīnē bijušās PSRS prezidents M. Gorbačovs. No viņa pa kreisi — Apvienotās Baznīcas un Pasaules miera federācijas prezidents Mūns un viņa kundze

autora aplēsēm, tā apvieno jau vairāk nekā 10 000 piekritēju), kas, nespēdama iegūt lobijus, izmanto politiskās negācijas. Pastāvošās iekārtas zākāšana, tās pasludināšana par sātana iemiesojumu nav nekāds jaunums arī Latvijā.[1] Tieši tas arī notika "Jaunās paaudzes" 1997. gada 10. maijā rīkotajā pasākumā, tā sauktajā "Jēzus maršā" Siguldā, kur sludinātājs publiski pauda uzskatu, ka jānomaina esošā valsts vara[2], tomēr viņa izteikumus nebija iespējams klasificēt kā mēģinājumu gāzt pastāvošo iekārtu. Kā 1997. vasarā, tiekoties ar R. Balodi oficiālā sarunā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā, skaid-

roja kustības "Jaunā paaudze" vadītājs, šie izteikumi esot nākuši no valsts pilsoņu būtības dzīlēm, jo, kaut arī viņi esot kristieši, tomēr — arī sabiedrības locekļi, un nevarot ignorēt negācijas, kas notiek valstī. Tika uzdots arī jautājums, vai tad paust savu uzskatu par valstī notiekošo ir aizliegts...

Lai gan tas demokrātiskā valstī nav aizliegts, vajadzētu tomēr novērtēt, ka šādas "sludināšanas" sekas ir cilvēku apziņas deformācija. Tiek radīts un nostiprinās uzskats, ka sludinātājs gan zina, kā pārvaldīt valsti, un ka "pat Dievam nepatīk šī vara".[3] Šādi notikumi ļauj apjaust, ka organizācijas patiesie mērķi ir politiski.

Presē parādījušies materiāli arī par līdzīgu popularitāti ieguvušo, vairākkārt par kriminālnoziegumiem cietumā sēdējušo Ā. Roslēviču[4], to pašu personu, kuru 1998. gada novembrī tieslietu ministrs D. Rasnačs brīdināja par citu konfesiju reliģisko jūtu aizskaršanu. Nevar sacīt, ka valsts pilnīgi ignorēja šādus izlēcienus. Pēc departamenta iniciatīvas LR Ģenerālprokuratūra 1994. gadā veica pārbaudi, kurā gan nekonstatēja "naida kurināšanu" JRK darbībā.[5] Nekonstatēja pēc likuma burta, taču faktiski šīs negatīvās parādības pastāv, un ne tikai slēptā veidā vien. Šķiet, pašreiz joprojām vēl dzīvojam "atklātas bezkaunības laikā", ko piekopj daudzi pret Latvijas valstiskumu un valsts īstenoto politiku noskaņoti ļaudis.

Par šādu darbību var teikt, ka pasaulē neko jaunu vairs nevar atklāt: daudzi tā sauktie harismātiskie vadoņi savu popularitāti ieguvuši, demagoģiski kritizējot citus, norādot uz viņu kļūdām un liekot saprast — ja viņi būtu pie varas, tādu kļūdu nebūtu. Tieši ar šo demagoģisko kritikas paņēmienu manipulē JRK, runājot par valsts pārstāvju un politiķu darbību. Harismātisko līderu pievilkšanas un ietekmes spēks nav vis viņu runu un darbības objektīvajā pareizībā, bet gan apstāklī, ka viņi demonstrē cilvēka ilgām atbilstošu bezkompromisa stāju un iluzoru pasaules uzskatu, kas cilvēku pilnīgi pārņem savā varā. Sabiedrībā dominējošais un nedrošību izraisošais uzskatu relatīvisms nespēj piedāvāt neko līdzvērtīgu. Tomēr attiecībā uz harismātiskajiem politiskajiem līderiem sabiedrībā veidojas veselīgi skeptiska nostāja. Savukārt harismātiskais reliģiozais līderis neskaitās nekāda "ārpus rāmjiem esoša" parādība. Toties ir bīstami, ja abas šīs kvalitātes apvienojas vienā cilvēkā. Tā sauktie harismātiskie kristieši 1970. gadā bija aptuveni 6% no visiem pasaules 1,25 miljardiem kristiešu (pašlaik kristiešu ir ap 1,95 miljardiem, no tiem viena ceturtā daļa, tātad 500 miljoni, ir harismātiskie kristieši). Iznāk, ka harismātisko kristiešu skaits no 90 miljoniem ir izaudzis līdz 500 miljoniem.[6]

"Jehovas liecinieku" organizācija rīkojas savā ziņā līdzīgi un arī pretēji nekā "Jaunā paaudze". Un arī gūst panākumus. Viņi veikli izmanto to cilvēku noskaņojumu, kuri ir "vispār pret politiku" (nogurumu no politiķu tukšvārdības, pārliecību par valsts neieinteresētību cilvēku likteņos, naidīgumu pret bagātajiem, kam vienlaikus pieder vara), lai iegūtu šos neapmierinātos cilvēkus par saviem piekritējiem. Tā arī ir manipulēšana ar cilvēku politisko pārliecību (arī negatīvs viedoklis par piedalīšanos politikā ir politisks uzskats). Jehoviešu uzskats ir tiešā pretstatā gan ar protestantu, gan ar citu Latvijā tradicionālo kristiešu konfesiju lielākās daļas uzskatiem. Tomēr šis pretstats ir relatīvs, un zināmā mērā ir pamats apgalvojumam, ka netradicionālās, jaunākās reliģiskās kustības pašlaik vienkārši izdzīvo to attīstības fāzi, kas senajām konfesijām jau aiz muguras.

Tās pašas iesaistās visdažādākajās aktivitātēs politikas jomā, it kā praksē pārbaudot šādu aktivitāšu sekas un meklējot šīs darbības robežas.

Interesanti, ka luterāņu Baznīca caur Augsburgas ticības apliecību māca, ka "visa likumīgā valstiskā kārtība ir Dieva labie darbi, kādēļ kristiešiem ir atļauts pildīt valsts amatus, darboties tiesā, iztiesāt lietas pēc ķeizara un citiem pastāvošiem likumiem, pēc likuma sodīt, taisnīgā karā cīnīties, kalpot karadienestā, (..) zvērēt, kad valsts iestādes to prasa (..). Kristiešiem pienākas paklausīt savām valdībām un likumiem, ja vien tie nepavēl darīt grēku, — tad katrā ziņā "Dievam ir vairāk jāklausa nekā cilvēkam"."[7]

Valstvīriem un valsts darbiniekiem savukārt mēdz būt ļoti atšķirīgi uzskati par Baznīcas lomu valstī, piemēram, Latvijas Valsts prezidents G. Ulmanis, atbildot uz jautājumu, vai viņš uzskata, ka luteriskajai Baznīcai ir sava vieta kādā Latvijas politiskajā spektrā, ir teicis: "Noteikti. Tas, ka pēc prezidenta vēlēšanām luteriskā Baznīca izteica vēlēšanos dot man savu svētību, lielā mēra bija garīgo un politisko uzskatu savienojums. Tur varbūt ir filozofiem un teologiem ko analizēt, kāds ir šis process, jo laicīgo varu vajag arī apstiprināt(..)."[8]

Šim uzskatam varētu piekrist tikai no viduslaikos valdošās valsts un Baznīcas attiecību prakses un filozofijas. Diez vai tas ir pieņemami XX gadsimta beigās — tā domāt un — vēl jo vairāk — valsts vadītājam tā runāt valstī, kur Baznīca ir nošķirta no valsts. Turklāt šāds uzskats, šķiet, drīzāk varētu būt ortodoksālajām konfesijām piederīgo priekšrocība. Katram politiskajam līderim var būt savs, no citiem atšķirīgs uzskats, cik lielā mērā viņam ir vai nav vajadzīga kādas Baznīcas svētība, bet vēl jādomā, kā un vai šo procedūru nepieciešams publiskot.

Jāatzīmē, ka, lai gan šajā ziņā pastāv dažādi viedokļi, politiskie līderi tomēr cenšas būt labās attiecībās ne tikai ar lielajām un tradicionālajām Baznīcām, bet arī ar daudzskaitlīgo JRK līderiem. JRK vadītāju tikšanās ar partiju vadītājiem Rietumos ir pierasta lieta. Piemēram, mormoņi vienā no savām reklāmas grāmatiņām pat speciāli atzīmēja, ka ASV prezidenta kandidāts no demokrātu partijas Bils Klintons savulaik ticies ar mormoņu līderiem un pat apmeklējis šīs Baznīcas administratīvo centru Arkanzasā, kur viņu intervēja un fotografēja preses pārstāvji.[9] Protams, tas notika priekšvēlēšanu kampaņas ietvaros, lai iegūtu ticīgo mormoņu atbalstu (tas nav gluži tas pats, kas tolaik pie varas esošā ASV prezidenta Džordža Buša vizīte Jūtas mormoņu centrā divus mēnešus pirms tam).

Var minēt arī precedentus Latvijā visai komplicētām valsts un politiķu attiecībām ar vietējām JRK. Viens no spilgtākajiem šās kustības iejaukšanās gadījumiem politikā ir jau daudzkārt pieminētās evaņģēliskās "Dieva draudzes" vadītāja Ā. Roslēviča aktivitātes. 1999. gada aprīlī, kad bijušais LTF līderis, žurnālists D. Īvāns, nepārbaudījis Ā. Roslēviča sniegto informāciju, publicēja "Jaunajā Avīzē" rakstu, kura nosaukums "Nagliņsitēju ticības mācība" vien jau nedara godu rakstītājam. Rakstā minēts, ka TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors atļāvies Roslēvičam teikt: "Valdība nekļūdās! Mēs darīsim, kā gribēsim."[10] Lasot par šādu ierēdņa attieksmi pret ticīgo, var rasties maldīgs priekšstats par valsts attieksmi pret reliģiju. Jāsaka, ka šādi izteikties neesmu atļāvies pat ne attiecībā uz saentologu vai Mūna sektu. Kā šādi meli rodas? Izlasot visu tur rakstīto,

saprotams, ka D. Īvāns vērsies ne jau pret Tieslietu ministriju vai pret departamenta direktoru kā valsts ierēdni, bet gan pret katolicismu un pat pret tradicionālo kristīgo reliģiju kopumā.* Šāda faktu sagrozīšana ticīgajiem nav nekas jauns. Šādām metodēm rīkojās PSRS totalitārais režīms, pret kuru savulaik D. Īvāns cīnījās LTF rindās, izmantojot arī viņu pašu paņēmienus.

Par minēto "Jaunās Avīzes" publikāciju savā dzeltenās preses sarkastiskajā stilā veiksmīgi paironizējis laikraksts "Vakara Ziņas": "No Roslēviča un Īvāna teiktā veidojas diezgan kontrastaina aina — kamēr katoļi kopā ar luterāņiem smēķē, izlaižas un piekopj

---

*Iespējams, ka D.Īvāna nepatika pret TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoru tomēr bija saistīta ar viņa politiskajām aktivitātēm. 1998. gada septembrī, mēnesi pirms 7. Saeimas vēlēšanām, D. Īvāns tika izvirzīts par Ministru prezidenta kandidātu no "Nacionālās progresa partijas". Šajā sakarā nepieciešams neliels ieskats šīs partijas darbībā pirms 1999. gada 4. oktobra. Par krāpšanu lielos apmēros apsūdzētais A. Stendzenieks iesaistījās politikā, vēloties nodibināt "Latvijas Tautas varas partiju". Partijas dibinātāju sarakstos tika konstatēti divi mirušu cilvēku vārdi (*Ločmele N.* Tautas varas partijā — mirušas dvēseles// Diena. — 1998. — 9. jūn.), un TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments sagatavoja tieslietu ministra lēmumus par partijas reģistrācijas atlikšanu (*Bluķe D.* Stendzenieka partijai jāgaida// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 2. jūl.) un tās sarakstu pārbaudi (*Bluķe D.* Pārbaudīs Stendzenieka partijas sarakstu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 7. jūl.). Ģenerālprokuratūra 1998. gada 4. augustā par parakstu viltojumiem, kas tika konstatēti "Latvijas Tautas varas partijas" dibinātāju sarakstos, ierosināja krimināllietu nr. 81207298. Ņemot vērā īso laiku līdz vēlēšanām un paredzot Ģenerālprokuratūras nelabvēlīgo atzinumu, A. Stendzenieks nopulgoja Tieslietu ministriju (*Bluķe D.* Stendzenieks kritizē tieslietu ministru Rasnaču// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 9. jūl.; *Lase I.* Šķēršļi Tautas varas partijai// Diena. — 1998. — 3. jūl.) un sameklēja sev domubiedrus "Nacionālā progresa partijā". Tā ir tā pati partija, kas D. Īvānu izvirzīja par Ministru prezidenta kandidātu. "Nacionālā progresa partija" nolēma mainīt savu nosaukumu uz "Tautas varas partija" (*Egle I.* Stendzenieks izdomājis, kā startēt vēlēšanās// Diena. — 1998. — 13. jūl.). Arī šeit politiķus gaidīja neveiksme, jo Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments atteica šo pieteikumu (*Bluķe D.* TM sarūgtina Geidānu un Stendzenieku// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 2. jūl.). Protestējot pret šo lēmumu, A. Stendzenieks un I. Geidāns (kas vēlāk izvirzīja D. Īvāna kandidatūru premjera postenim) sūdzējās par R. Balodi tieslietu ministram D. Rasnačam 1998. gada 3. augusta vēstulē (kas, starp citu, uzrakstīta uz "Nacionālā progresa partijas" veidlapas): "Jūsu vadītās ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Baloža kungs savā 1998. gada 24. jūlija vēstulē nr. 15–1.2/127 atteica reģistrēt mūsu partijas otrajā, ārkārtas kongresā pieņemto jauno partijas nosaukumu — "Tautas varas partija" līdz 7. Saeimas deputātu kandidātu sarakstu iesniegšanas termiņu beigām, t.i., līdz 4. augustam. (..) līdz ar to Jūsu vadītās ministrijas atbildīgie darbinieki, nereģistrējot mūsu partijas ārkārtas kongresā 1998. gada 10. jūlijā pieņemto partijas nosaukuma maiņu uz "Tautas varas partija", laikā, kas mums dod iespēju piedalīties 7. Saeimas vēlēšanās ar šo jauno partijas nosaukumu, mūsu partijas biedriem liedz Latvijas Republikas Satversmē un likumos garantētās pilsoņu tiesības ar savu politisko partiju starpniecību piedalīties Saeimas vēlēšanās kā deputātu kandidātiem. "Lūk, šeit arī sāk iezīmēties konkrētais reliģijas un politikas savstarpējās ietekmes precedents D. Īvāna izpildījumā. Iznāk tā: R. Balodis nereģistrēja jaunizveidoto partiju, kura piesaka D. Īvāna kandidatūru prezidenta amatam, tātad viņš ir izjaucis arī D. Īvāna politisko karjeru. Tas pats R. Balodis vēršas arī pret "Dieva draudzi" — jauno reliģisko kustību, kas enerģiski uzstājas pret tradicionālajām Baznīcām. Tātad : "Tavs ienaidnieks ir man draugs un tavi draugi ir mani ienaidnieki?..."

Tomēr neņemos apgalvot, ka D. Īvāna nepatika pret departamenta direktoru ar tik garu pastarpinājuma ķēdi būtu pavērsusies pret tradicionālajām Baznīcām. Tomēr viens ir skaidrs: kad politiskajās aktivitātēs iesaistās JRK, kuru līderi parasti ir visai īpatnējas "harismātiskās personas", kas visu pasauli uztver dziļi subjektīvi un bez mazākās vilcināšanās brīvi sajauc politiskus, reliģiskus un tīri personiskus motīvus, tad viņu kontakts ar politiķiem nekādā ziņā neapskaidro politiķa prātu ētikas jomā. Tad veidojas situācijas, kad "aklais aklajam ceļu rāda".

Var vēl piemetināt, ka, arī startējot no "Nacionālās progresa partijas", panākumi netika gūti, un pašreiz D. Īvāns ir sociāldemokrāts.

maucību, evaņģēliskās "Dieva draudzes" pārstāvji uzvedas ļoti godīgi — spēlē ģitāru un cits citu uzmundrina."[11]

Latvijas Transoloģiskās psihoterapijas asociācijas prezidents Jānis Zālītis analizēja Ā. Roslēviča sektas darbību un informēja Tieslietu ministriju par secinājumiem.[12] Viņš uzskata, ka šo draudzi var raksturot kā "galēji totalitāru", kas izmanto psiholoģisko spiedienu uz atsevišķiem draudzes locekļiem, un tie to nevar pamanīt, jo šie psiholoģijā un psihoterapijā atklāti lietojamie paņēmieni draudzē tiek izmantoti slēptā veidā, piemēram, ceremonijās un rituālu laikā. Katra "Dieva draudzes" lūgšana, pēc ārsta domām, ir īsts hipnozes seansa vai transā novešanas paraugs. Līdz ar to iespējama ticības kodēšana un visa pārējā, kas varētu šo kodu izjaukt, bloķēšana. Tā kā transam sevišķi viegli pakļaujas bērni, viņiem draudzē tiek pievērsta īpaša uzmanība. J. Zālītis pieļauj arī varbūtību, ka sieviešu lielo īpatsvaru šajās draudzēs nosaka apstāklis, ka sievietes tiek "iemīlinātas" savā "ganā". Šajā kontekstā pavisam savādi izskatās fakts, ka draudzes vadība aizliedz visu, kas saistīts erotiku (ieskaitot praktizēto "tikumīgo ģērbšanos", mākslas pasākumu apmeklēšanas un TV skatīšanās aizliegumu).

Atgriežoties pie seksopatologa J. Zālīša teiktā, jāatzīmē, ka viņš šo "iemīlināšanas" sektas vadītājā parādību sauc par *transfarenci*. Vēstules noslēgumā Transoloģiskās psihoterapijas asociācijas prezidents raksta, ka pieredzi šādu attiecību veidošanā sekmīgi iegūst cietumā, kur Roslēvičs pavadījis ilgu laiku.[13] Tiešām, pēc LR Iekšlietu ministrijas informācijas centra ziņām, Ā. Roslēvičs trīs reizes atradies ieslodzījumā.[14]

Lutera akadēmijas rektors Reinhards Slencka, pēc Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta lūguma, sagatavoja teoloģisku atzinumu par "Latvijas apvienoto evaņģēlisko "Dieva draudžu"" konfesionālo piederību.[15] R. Slencka rasta, ka šai organizācijai "ir dziļas, būtiskas atšķirības no citām kristīgajām kopībām, sevišķi no tradicionālajām Baznīcām, arī tad, ja šīm atšķirībām nebūtu jāved pie citu kopību vispārēja nosodījuma. Katrā gadījumā, tas rada šķelšanos personiskajās attiecībās, un pie tam izslēdz sadarbības iespējas starp kristīgajām kopībām." R. Slencka atzīst, ka šajā gadījumā nav runa par kādu jaunu konfesiju, bet gan par minētajai kustībai piederīgo piesaistību Ā. Roslēviča personai, kas ir noteicošais šīs sektas darbībā. Noslēgumā teologs atzīmē veidu, kādā "bīskaps" Ā. Roslēvičs ielūdz uz saviem pasākumiem. Piemēram, tiek publiski pieteikta tēma "Drausmīgā atkrišana un vienīgais ceļš pie Kristus", un uz pasākuma reklāmas lapas attēloti pieci reformatori. Tas liek domāt, ka vai nu šie reformatori ir "atkritušie", vai arī tādas ir Baznīcas, kas uz viņiem atsaucas. Arī citas paziņojuma lapas satur līdzīgus provocējošus norādījums, kas minētās kustības mācībai un praksei ir simptomātiskas. "Šādā veidā, bez šaubām, tiek traucēts sabiedriskais miers," atzīst profesors R. Slencka. Rezumējot viņš pauž uzskatu, ka "Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes"" gadījumā runa ir par īpatnēju kristīgu kopību, kura, no vienas puses, norobežojas no citām kristīgajām kopībām un, no otras puses, savus locekļus ar noteiktu dzīvesveidu un režīmu tik cieši piesaista, ka tam neizbēgami jānoved pie šo ticīgo ģimenes konfliktiem (kā tas ne reizi vien arī noticis). R. Slencka uzskata, ka Ā. Roslēviča gadījums nav vērtējams no teoloģiskā viedokļa, bet tas jāvērtē juridiski — sakarā ar sabiedriskās kārtības pārkāpumiem. Domāju, ka viņam ir taisnība. Reliģisko zaimošanu valsts institūcijas nevar vērtēt no teoloģiskā skatapunkta, jo tādā veidā valsts

var nonākt pie ticību salīdzināšanas un tas nav pieļaujams ne no loģikas, ne no tiesiskuma viedokļa. (Ā. Roslēvičs TM Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomē pauda uzskatu, ka "Romas pāvests ir Antikrists".)[16]

Šajā sakarā gribu atzīmēt arī Daugavpils Pedagoģiskās universitātes docentes teoloģijas doktores Anitas Stašulānes pētījumu par Ā. Roslēviča draudzēm. Viņa atzīst, ka, konfesionālā aspektā vērtējot evaņģēliskās "Dieva draudzes" mācību, redzams, ka tā pamatojas adventistu mācībā, kas ieguvusi jau galēji radikālus vaibstus.[17]

Nobeidzot šo apskatu par evaņģēlisko "Dieva draudzi", nevaru nepieminēt notikumus, kas norisinājās saistībā ar šo organizāciju īsi pirms šīs grāmatas pabeigšanas. Valsts cilvēktiesību biroja (VCB) direktors O. Brūveris, padevies Ā. Roslēviča neatlaidīgajām prasībām pēc publiskas diskusijas (diskusiju sarīkošanu atbalstīja LU profesors O. Potreki, griežoties pie departamenta ar attiecīgu lūgumu), 1999. gada 8. jūnijā tikās ar šās draudzes pārstāvjiem.[18] Grūti teikt, cik lielā mērā O. Brūveris saprata radušos situāciju, bet viens ir skaidrs — tikšanās faktiskais iemesls bija šīs reliģiskās grupas vēlme oponēt "netaisnajai vajāšanai no Tieslietu ministrijas puses". VCB direktors O. Brūveris, uzrunājot "Dieva draudzes" locekļus sakarā ar Tieslietu ministrijas brīdinājumu kustībai par naida celšanu starp konfesijām, atzīmēja, ka "tā saukto tradicionālo konfesiju vadītāji līdz šim nav demonstrējuši gribu sanākt kopā arī ar saviem mazākajiem brāļiem un māsām, vismaz lai uzklausītu viņus un pārliecinātos par viņu ticības dzīves principiem". Tikšanās laikā O. Brūveris runāja par panākto "mierizlīgumu" starp Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu un draudzi. Jāsaka, ka šajā tikšanās pasākumā gan nepiedalījās Tieslietu ministrijas pārstāvji, jo nekāds "mierizlīgums" nav vajadzīgs sakarā ar to, ka nav "karastāvokļa". Ar kādiem tiesiskiem līdzekļiem valsts panāk likuma ievērošanu — ar valsts represīvās varas izmantošanu vai ar brīdinājumu par šādas varas izmantošanas iespēju — tas nav tik būtiski. Svarīgi, ka draudzes locekļi saprata: nonākot pilnīgā konfrontācijā ar sabiedrību, viņi nonāk konfliktā arī ar valsti. Mēs dzīvojam sabiedrībā un mums jāievēro šīs sabiedrības uzvedības un tiesību normas. Ja kāds šajā vietā gribētu sacīt, ka konkrētās normas nav taisnīgas, tad vietā ir atgādinājums: likuma galvenais mērķis nav vis kāda "absolūta taisnība", bet sabiedrības mierīga un likumiem atbilstoša kopdzīve.

Beidzot iztirzāt JRK ietekmi uz politiku, jāuzsver Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas prezidenta un TM Kriminoloģisko pētījumu centra vadītāja Andreja Vilka teiktais. Viņš uzskata, ka Āzijas valstīs vērā ņemamu politisko ietekmi ir ieguvuši mūnieši, bet ASV — saentologi. A. Vilks brīdina: ir pamats domāt, ka šādi procesi notiks arī Baltijas valstīs.[19] Ņemot vērā Baltijas valstu ģeopolitisko stāvokli, ir pamats arī atziņai: par savu ietekmi te cīnīsies abas minētās kustības.

[1] *Skagale G.* Mēs neesam idiņi, bet...// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 14. maijs.

[2] *Лисовская Е.* В лапах сатаны // Репортер. — 1997. — 22 мая.

[3] Valcēniešus satrauc "Jaunās paaudzes" dievkalpojumi// Diena. —1993. — 31. aug.

[4] Sātana pēdas// Lauku Avīze. — 1994. — 7. okt.

[5] LR ģenerālprokurora vietnieka 2. kl. valsts tieslietu padomnieka E. Ziediņa 1994. gada 21. marta vēstule nr.7–7–35 LR TM Reliģijas lietu departamenta direktoram A. Seikstam.

[6] Latvijas Luterānis. — 1996. — 7. sept.

[7] Augsburgas ticības apliecība, 16. artikuls (atsauce uz Apustuļu darbiem 55:29).

[8] Latvijas Luterānis. — 1996. — 20. jūl.

[9] *The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints*/ A ajor Wordwidw Religion/ Copyright 1993. The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints. Frnce.

[10] *Īvāns D.* Nagliņsitēju ticības mācība// Jaunā Avīze. — 1999. — 22. apr.

[11] *Bernāts A.* Dainis Īvāns vēršas pret katoļiem un slavē sektantus// Vakara Ziņas. — 1999. — 29. apr.

[12] Latvijas Transoloģiskās psihoterapijas asociācias prezidenta J. Zālīša 1999. gada 29. aprīļa vēstule nr. 15–2.5/137 TM Sabiedrisko un reliģisko lieta departamenta direktoram R. Balodim.

[13] Turpat.

[14] Iekšlietu ministrijas Informācijas centra vadītāja J. Leškeviča 1999. gada 26. maija vēstule nr.16/ 22–1140 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[15] Lutera Akadēmijas rektora Dr. R. Slenckas 1999. gada 15. jūnija vēstule nr.15–2.5./73 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[16] *Skagale G.* Izzinās "Dieva draudzes" darbību// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. —25. febr.

[17] Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Dr. teol. A. Stašulānes 1999. gada 15. jūnija vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[18] Latvijas Luterānis. — 1999. — 19. jūl.

[19] *Žogota D.* Latvija — dvēseļu zvejas dīķis?// Rīgas Balss. —1998 —24. sept.

4. Kristīgās partijas un Baznīca

Makjavelli atbrīvo varas izpēti no morāles uzdevumiem. Varbūt viņam savā ziņā ir taisnība, jo bieži vien tur, kur ir vara, nav morāles. Vai reliģiski cilvēki, darbodamies politikā, kļūst par izņēmumiem?

Les extreme se touchment — galējības sastopas (franču sakāmvārds).

R. Balodis

Baznīcas jēdzienu šajā darbā esmu jau izskaidrojis, bet kas ir partija? Latvijā partiju reģistrēšanas darbības un likvidēšanas pamatnoteikumus nosaka 1992. gada 15. decembra likums Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām. No šā likuma izriet, ka politiskās organizācijas ir sabiedrisko organizāciju apakšgrupa jeb paveids. Minētais likums nosaka partijas jēdzienu un darbības pamatmērķi. Saskaņā ar tā 43. pantu Latvijā: "Politiskās organizācijas (partijas) ir organizācijas, kuras nodibina ne mazāk kā 200 Latvijas pilsoņi, lai, pamatojoties uz politisko mērķu kopību, veiktu politisko darbību, piedalītos vēlēšanu kampaņā, izvirzītu deputātu kandidātus, vadītu deputātu parlamentāro darbību un ar viņu starpniecību īstenotu savu programmu, kā arī iesaistītos valsts pārvaldes institūciju izveidē." Tātad šis likums dod skaidru atbildi, kas ir partija. Politiska partija ir sabiedriska organizācija, un tā nav nekas nošķirts vai atdalīts no tautas. Tā var strādāt un gūt panākumus, tikai darbojoties kopā ar sabiedrību, bet sabiedrība, kā zināms, sastāv no dažādi domājošiem indivīdiem. Ir taisnība, ka vienā partijā vienmēr

pulcējas cilvēki, kas vismaz kaut kādā ziņā ir domubiedri. Tādi viņi var būt, piemēram, attiecībā uz piekoptās politikas veidu. Tādā gadījumā viņi būs vai nu konservatīvie, liberāļi, vai demokrāti. Loģiski arī, ka savas partijas izveido lielas, ar vienu dzīvesveidu saistītas grupas, piemēram, zemnieki, strādnieki (pie mums — "darba ņēmēji", jo tipiska strādniecības slāņa mums īsti nav, turklāt tipiskas, jo sevišķi — ateistiski orientētas strādnieku partijas variants zināmu apstākļu dēļ ir diezgan sakompromitēts), tomēr jāatzīst, ka modernajā pasaulē šāda tendence stipri pārveidojas, attiecīgajās partijās masveidīgi ieplūstot citu slāņu pārstāvjiem. Iemesli tam var būt dažādi: patiesa cilvēku savstarpējā solidaritāte, dažādus sabiedrības slāņus apvienojoša cieša saimnieciska kooperēšanās, viena līdera personas dominante, kas piesaista daudz un dažādus piekritējus, kā arī veikla citādi domājošu personu iefiltrēšanās kādā partijā pavisam citu iemeslu dēļ. Faktiskā partiju veidošanās praksē visi šie faktori darbojas vienlaikus, ko papildina nacionālais faktors un smagā vēsturiskā mantojuma atstātās nogrupēšanās tieksmes.

Problemātiskāk ir, ja vienas valsts robežās veidojas tā sauktās reģionālās partijas (tas parasti arī ir saistīts ar jau pieminēto smago vēstures mantojumu). Valsts veiksmīgas attīstības gadījumā šādai tendencei būtu tomēr jāiet mazumā.

Vēsturē ir bijuši un turpina pastāvēt apstākļi, kad vienu partiju dibina tikai vienas ticības pārstāvji. Tomēr būtu savādi, ja mūsdienu sabiedrībā kādā partijā apvienotos tikai vienas ticības pārstāvji ar mērķi nodibināt valsti, kuras būtība būtu, teiksim, "mormonija" vai "bahaizeme". Šādas partijas pamatmērķis būtu Baznīcas valsts nodibināšana un reliģijas brīvības apspiešana. Ja to izdotos īstenot, izraisītos asa varas un sabiedrības konfrontācija. Protams, vienas konfesijas 200 personas teorētiski ir tiesīgas izveidot savu partiju, kuras mērķis būtu iegūt varu, lai padarītu savu Baznīcu vismaz par valsts Baznīcu. Taču šāda prakse XX gadsimta beigās vairs netiek piekopta. Izņēmums ir vienīgi musulmaņu valstis, kur islams ir valsts pamats.

Varam gan iedomāties situāciju, kad kāda Baznīca, piemēram, katoļu vai luterāņu, dibinātu savu partiju nevis lai iegūtu un noturētu varu, bet lai palīdzētu kādai valstij, kura vēl tikai veidojas, vai arī lai atjaunotu valsti pēc briesmīgiem satricinājumiem (ar šādu motivāciju tapa Kristīgo demokrātu savienība Vācijā pēc Otrā pasaules kara) un ieliktu drošus ētiskus pamatus. Tādā gadījumā, stāvoklim valstī normalizējoties (drošības ziņā, saimnieciskā ziņā u. tml., ja vien tas vispār iespējams), šādu partiju ietekme samazinās. Vai būs iespējams nodibināt šādu partiju un vai tā varēs sekmīgi darboties, atkarīgs kā no pašu Baznīcu iekšējiem apstākļiem un orientācijas, tā arī no citu aprindu (jo sevišķi varas aprindu) priekšstatiem par to, kādu viņi grib redzēt savu valsti un ar kādiem paņēmieniem grib sasniegt vēlamo rezultātu, kā arī no viņu vēlēšanās (vai nevēlēšanās) sadarboties ar Baznīcu sabiedrības veidošanās un varas īstenošanas procesos.

Mūsu dienās senās un daudzskaitlīgās kristīgās konfesijas ne labprāt piekrīt konfesionālu partiju izveidei. Domājams, ka tās jau labi izpratušas, kādas nelaimes var celties no pārāk ciešas saistības ar varas institūcijām, kā arī to, cik Baznīcu "apkārtējā vide" šodien ir neatbilstoša šāda veida pasākumiem. Tiesa gan — attiecības ar varas institūcijām nav gluži tas pats, kas attiecības ar partiju, kura zināmā mērā ir tikai instruments varas iegūšanai, tomēr tāds instruments, par kuru nekad nav drošības, vai tas nepavērsīsies

"Tautas partijas" dibināšanas kongresam veltītais dievkalpojums Jēzus Sirds katedrālē Rēzeknē 1998. gada 2. maijā. Priekšplānā G. Bērziņš un A. Šķēle

pret pašu tīkotāju pēc varas. Dižais varas tehnoloģijas meistars Napoleons teicis, ka valdīt ar kādas partijas palīdzību nozīmē agri vai vēlu kļūt atkarīgam no tās.[1] No otras puses, ja Baznīca pati nemaz nevēlas pārņemt varu valstī, jāatzīst, ka, pat nodibinoties attiecīgas Baznīcas konfesionālai partijai, Baznīca to vērtēs nevis kā labāku vai sliktāku instrumentu varas iegūšanai, bet gan tikai kā labāku vai sliktāku valsts varas pārstāvi, kas labāk vai sliktāk rūpēsies par kopējo labumu un, protams, arī kā varas pārstāvi, kuras apstākļos Baznīcai nāksies darboties. Jāteic, ka Latvijas tradicionālās konfesijas šādu izvērtēšanu veic ļoti rūpīgi un nebūt ne visās situācijās *a priori* uzticas pat Kristīgo demokrātu savienībai, lai gan kopumā ir labvēlīgi noskaņotas tai.

No Baznīcas atklātas saistības ar kādiem konkrētiem politiķiem vai politiskām partijām briesmas draud arī tāpēc, ka politiķi bieži vien maina uzskatus un attiecīgā politiskā spēka "norieta" gadījumā Baznīca riskē ar savas konfesijas skaitliskā sastāva samazināšanos.* Šā un citu iemeslu dēļ mūsu dienās Baznīcas dod priekšroku partiju

---

* Protams, šī likumsakarība nav tik tieša un vienkārša, turklāt katrā valstī tā izpaužas citādi, atbilstoši tās vēsturiskajiem un pašreizējiem apstākļiem. Kā man tika stāstījis ASV Vašingtonas Džordžtaunas universitātes reliģijas, politikas un valdības attiecību analītiķis Dr. D. Reiklijs, Demokrātu partijai katoļu Baznīcas ietekme maksājusi dārgi. Demokrātu cīņa par abortu aizliegšanu beigusies ar daudzu protestantisko reliģiozo aprindu vēlētāju simpātiju zaudēšanu. Demokrāti zaudējuši 25 % balsu. Pašlaik ASV republikāņi (izņemot dienvidu štatus), vērtējot pēc sastāva un atbalstītāju loka reliģiskā aspekta, faktiski esot protestantu partija. Pēc D. Reiklija domām, tieši protestantu Baznīcas ASV iekšpolitikā ieņemot nozīmīgu vietu, jo sevišķi metodistu, baptistu un kalvinistu Baznīcas.

ASV Baznīcu līderu aktīvā iesaistīšanās politikā šā gadsimta sākumā panākusi vēlētāju tiesību piešķiršanu sievietēm, "sausā likuma" pieņemšanu un citas nozīmīgas lietas. Un arī tas galvenokārt esot protestantu nopelns. Protesta akcijās pret karu Vjetnamā ASV protestantu Baznīcas pat pārspējušas kareivīgi noskaņotos studentus. D. Reiklijs ASV protestantus pieskaita labējam politiskajam spārnam, kas nemitīgi paplašinās, jo, pēc viņa domām, ASV katoļu konfesija pamazām zaudējot savus locekļus, tie pievienojoties harismātiskajām pentakostu un evaņģēlistu grupām.

ietekmēšanai, nevis veidošanai. Tomēr ir viens izņēmums — visā pasaulē pastāv kristīgo demokrātu partijas, bet Baznīcas par to īpaši neuztraucas. Kas ir šis izņēmums no kopējās likumsakarības? Daļēji jau esmu sniedzis atbildi uz šo jautājumu, tomēr nepieciešams to izanalizēt sīkāk Latvijas pašreizējā situācijā.

Latvijas Kristīgi demokrātiskās savienības (KDS) statūtu pirmajā punktā rakstīts, ka tā "ir politiska partija, kas izveidojusies, balstoties uz kristīgi demokrātiskās un kristīgi sociālās politikas principiem". Partijas mērķis — ar kristīgas atbildības izjūtu īstenot sociāli atbildīgu tirgus ekonomiku, veidot demokrātisku, tiesisku un latvisku labklājības valsti.

Teologs V. Vārsbergs par KDS izteicies, ka šī partija pretendē uz kristīgumu, un, no Baznīcu pozīcijām raugoties, jārunā par diviem aspektiem vai pat diviem diezgan atšķirīgiem uzskatiem. Pirmo uzskatu pārstāv Baznīcas spēki, kas iestājas par nacionālu tautas Baznīcu, kā tas ir Norvēģijā vai citur Skandināvijā. Tādas tendences 30. gados bijušas arī Latvijā. Pēc V. Vārsberga domām, parasti šā virziena pārstāvji uzskata, ka politikai jābūt kristīgai un kristiešiem jāveido kristīgas partijas. Latvijas KDS problēma esot tā, ka partija esot "importēta" no Vācijas, kur ir dziļas kristīgās demokrātijas tradīcijas, kādu Latvijā neesot.[2] Otrs uzskats ir tāds, ka kristīgs cilvēks var darboties jebkurā partijā, kuras principi nav pretēji kristietībai un kas nav klaji vērsta pret Baznīcu.[3] Viens secinājums varētu būt — nav svarīgi, kurā partijā darbojas Baznīcas cilvēks, galvenais, ka viņš palīdz Baznīcai. Protams, Baznīcas cilvēks nedrīkst darboties ateistiski orientētā vai Baznīcai klaji naidīgā partijā. Kristīgie demokrāti principiāli vienmēr atbalsta Baznīcu. Latvijas gadījumā jāsaka — pagaidām gan vēl tikai katrs savas individuālās izpratnes robežās.

Domājot par Latvijas kristīgo demokrātu mazo pieredzi un vēl neizkoptajām tradīcijām, jāsaka, ka šajā ziņā šī partija neko daudz neatšķiras no citām Latvijas partijām. Tās visas vēl joprojām turpina apgūt citu zemju līdzīgo partiju pieredzi, un kļūdās visas. Iespējams arī, ka vairāk būtu jārunā nevis par Latvijas kristīgās partijas pagaidām vēl vājo spēju pārņemt savu vācu kolēģu pieredzi, bet gan par to, ka šo pieredzi nevajadzētu pārņemt burtiski. Vācijas sabrukums Otrā pasaules kara beigās un Latvijas problēmas pēc 50 gadu ilgās PSRS okupācijas ir atšķirīgi apstākļi, tāpēc vienus un tos pašus kristīgās politikas principus vajadzētu īstenot atšķirīgā veidā.[4]

Bet attiecībā uz secinājumu — *nav svarīgi, kurā partijā ir Baznīcas cilvēks, galvenais, ka viņš palīdz Baznīcai*... Domāju, ka visos gadījumos, kad Baznīca akceptē savu cilvēku iesaistīšanos politikā, tā sagaida no saviem pārstāvjiem ne jau atbalstu Baznīcai vien. Droši vien ir nopietni jāņem vērā vēl diezgan daudz citu, ne tieši ar Baznīcas interesēm saistītu apstākļu, lai kristīgās konfesijas pārstāvis, kas iesaistījies kādas citas partijas darbībā, ar to pašu vien nebūtu jau zināmā mērā sakompromitējis savu Baznīcu. Citiem vārdiem sakot, ne jau par savu subjektīvo labumu vai ne jau galvenokārt par to parasti rūpējas lielās, tradicionālās Baznīcas. Katras partijas mērķos un uzdevumos taču ietilpst arī tā joma, par kuru jūtas tiesīga spriest un būt atbildīga Baznīca: rūpes par ētikas ievērošanu visās cilvēku darbības jomās un grupu savstarpējās attiecībās, rūpes par

sabiedrības kopējo labumu, visi ar personas cilvēciskās cieņas aizsardzību saistītie jautājumi u. tml. Tiesa, šie jautājumi parasti gan rūp tikai lielajām, tradicionālajām Baznīcām. Protams, katram politiķim vienmēr paliek iespēja izbeigt darbību kādā partijā (arī kristīgajā), kad viņš redz, ka "tur nekas vairs nav darāms". Ar to es gan nedomāju LR Saeimā plaši izplatīto daudzkārtīgo staigāšanu no vienas partijas uz citu, kad vien ienāk prātā vai — patiesībā — kad vien tas pašam ir izdevīgi.

Partijas saikne ar kristietību tās programmā ir iestrādātas:

— runājot par Dzīvību ("Cilvēks ir augstākā būtne Dieva pasaulē. Tāpēc viņa dzīvība ir īpaša vērtība, kam vienīgie tiesneši ir Dievs un likumi, kas ir saskaņā ar Viņu.");

— runājot par Baznīcu ("Kristīgā izpratne par cilvēku ir mūsu garīgais pamats. Baznīcai ir jānodrošina rīcības autonomija un tiesības sludināt kristīgās vērtības. Ļāīsteno princips: ko spēj veikt Baznīca, tas nav jādublē valsts institūcijām. Baznīcas īpašumi un ienākumi nav apliekami ar nodokļiem. Tās attiecībās ar valsti ir jābalstās uz cilvēka izvēles brīvību, reliģijas brīvību un uz sadarbību ar valsti. Visas Latvijā reģistrētās tradicionālās konfesijas atzīstamas par līdztiesīgām.").

Pašreizējā Latvijas KDS programmā, runājot par cilvēku līdztiesību, ir minēts, ka cilvēki ir vienlīdzīgi neatkarīgi no viņu dzimuma, rases, tautības, garīgajām un fiziskajām spējām, bet nav minēts par viņu vienlīdzību sakarā ar attieksmi pret reliģiju.

Varbūt kristīgi demokrātiskajā partijā Latvijā droši var darboties arī garīdznieki, ja vien attiecīgā Baznīca to pieļauj un garīdznieks pats to vēlas? Pareizticīgo Baznīcas priesteris Jānis Kalniņš 1995. gadā teica: "Ja tiešām bīskaps mani svētī [darbībai politikā], tad vienīgā iespēja ir kristīgie demokrāti. Tur tomēr ir tas vārds *kristietis*. Ja viens priesteris ir kaut kur "Latvijas ceļā", otrs — Zīgerista partijā un vēl kāds "Centra partijā", tad var sanākt cīniņš starp pašiem mācītājiem, bet Baznīca grib palikt monolīta. Tas nozīmē, ka es nevaru pats pateikt: jā, es uz savu galvu kaut kur iešu. Man ir jākonsultējas ar bīskapu, jākonsultējas ar Baznīcas vadību. Ja viņi svētī, tad viss ir kārtībā."[5] Tas ir viens no piemēriem, kā pareizticīgo garīdznieks pamato savu izvēli darboties kādā partijā. Bet katoļi garīdznieku tiešu iesaistīšanos partijās neatzīst.

D. E. Vīts ir teicis, ka politiskie solījumi vairs netiekot doti tāpēc, lai tos turētu. Politiskie solījumi drīzāk esot "performansīvi", paredzēti tūlītēja rezultāta iegūšanai, publikas ietekmēšanai vai vienkārši "apgalvojumu izteikšanai". Kad šis brīdis ir garām un rezultāts iegūts, un politiķis saskaras ar "jaunajām realitātēm", viņš no solījuma atsakās. Tie, kas tic, ka realitāte ir vienīgi sociāla konstrukcija, viegli var attaisnot liecību safabricēšanu un programmatiskus melus.[6] Protams, es ar to negribu baidīt ne Baznīcu autoritātes, ne garīdznieku J. Kalniņu, ne ierindas kristiešus, kas gatavojas darboties politikā. Jautājums ir cits: cik lielā mērā D. E. Vīta teikto pašlaik var attiecināt uz kristīgajiem politiķiem? Vismaz pirmajā brīdī šķiet, ka gluži tāpat kā uz visiem citiem. Tomēr jāatzīst, ka tīšu ļaunprātību kristiešu aprindās nav daudz. Ir tikai tā pati nezināšana, pieredzes trūkums un nespēja cīnīties smagos darbības apstākļos, kas bieži vērojama arī nekristīgu politiķu darbībā.

Ko tieši kristīgā partija paveikusi reliģijas jomā, kā piemēru var minēt Kristīgi

demokrātiskās savienības* aicinājumu. 1998. gada 4. martā Kristīgi demokrātiskās savienības priekšsēdētāja vietnieks Juris Kokins partijas Centrālās valdes vārdā izplatīja "Aicinājumu Latvijas tieslietu un iekšlietu institūcijām", kurā teikts, ka Kristīgi demokrātiskā savienība (KDS/KTP) uzskata, ka "daudzu mūsu valsts šodienas neveiksmju pamatā ir destruktīvu spēku inspirēta sabiedrības morāles kritēriju degradācija". Aicinājumā bija arī novēlējums valsts varas struktūram, jo sevišķi tiesībsargājošām institūcijām izvērtēt radušos situāciju, ieņemt stingru stāju pret sātanistu tīkojumiem grūst Latviju vēl dziļāk morālā pagrimuma purvā.**

Pašlaik KDS/KTP ir atguvusies pēc zaudējuma 7. Saeimas vēlēšanās un gatavojas nākamajām — 8. Saeimas vēlēšanām.[7]

Par partiju saistību ar reliģiskajām aprindām liecina arī pašu politiķu mēģinājumi iesaistīt savā darbībā Baznīcu. Ir partijas, kas netieši mēģina uzmesties par ticības aizstāvjiem, lai gūtu lielāku popularitāti. Tāds piemērs ir "Krievu partijas" mēģinājums ar reliģisko simboliku piesaistīt pareizticību savai politiskajai komandai, izmantojot lozungu — "Partija, krievu tauta un krievu Baznīca ir vienotas". 1998. gada 15. augustā "Krievu partija" lūdza TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu reģistrēt partijas statūtu izmaiņas, kas pieņemtas "Krievu partijas" sapulcē 1998. gada 8. jūlijā. Statūtu izmaiņām bija pievienots arī konferencē apstiprinātās partijas jaunās simbolikas apraksts. Par āboliņa lapu simbolikas aprakstā, ko bija parakstījuši partijas līdzpriekšsēdētāji M. Gavrilovs un V. Kotovs, minēts, ka bez Svētās Trīsvienības šis simbols nozīmējot arī krievu tautas vienotību ar pareizticīgo Baznīcu un "Krievu partiju", kura pašlaik Latvijā organizē un apvieno krievu tautu. Šajā sakarā departamenta darbinieki nolēma uzzināt ne vien partijas viedokli, bet arī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas domas. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Rīgas un visas Latvijas arhibīskaps Aleksandrs atbildē R. Balodim paziņoja, ka "Krievu partija nav griezusies pie Latvijas pareizticīgo Baznīcas un nav saskaņojusi savus simbolus ar to".[8] Sakarā ar to Latvijas Pareizticīgā Baznīca ir ieņēmusi nostāju — ārpus jebkādas politikas. Rīgas un visas Latvijas pareizticīgo arhibīskaps pamatoti norāda, ka katram ticīgam cilvēkam ir tiesības brīvi paust savus politiskos uzskatus, bet Baznīca nav tiesīga atbalstīt kādu noteiktu politisku partiju. Departaments informēja partiju, ka nevar reģistrēt minēto simboliku.

Būtībā līdzīgs, taču daudz spilgtāks piemērs ir organizācija "Krievu nacionālā vienotība" (KNV), kas agrāk Krievijā darbojās kā kustības "Pamjatj" struktūra un Maskavā reģistrēta 1993. gada 27. jūlijā. Tās vadītājs ir A. Barkašovs. Galvenais šās organizācijas mērķis, kura Latvijā sevi demonstrēja 1998. gada marta piketos, ir "krievu pasaules kārtības izveide". Aizstāvot krievu nācijas intereses, šis šovinistiskais politiskais grupējums

---

* KDS/KTP — Kristīgi demokrātiskās savienības un Kristīgās tautas partijas apvienība. Šīs abas partijas tagad ir noslēgušas ciešu savienību, nosaukumā saglabājot abu partiju vecos nosaukumus (līdzīgi kā TB/LNNK).

** "Pēdējā laikā negatīvo spēku avangardā izceļas pret humānisma principiem asi vērstā sātanisma kustība. Tā atklāti pauž nicinājumu pret kristīgās ticības pamatprincipu atjaunošanu Latvijā, atkārtoti apgānot Latvijas politiski represēto Ev. luteriskās Augšāmcelšanās draudzes dievnamu Lielajos kapos Rīgā." (No KDS aicinājuma.)

savos pasākumos iesaistās arī reliģiska rakstura disputos, lai argumentētu savu pasaules uzskatu. Krievijas Valsts prezidenta komisija cilvēktiesību jautājumos konstatējusi, ka Krievijā pastiprinās fašisma draudi un tie kļūst aizvien bīstamāki, un ziņojumā raksta par izvērstu šās kustības uzskatu propagandu: "Nacionālā, rasu un reliģiskā naida kurināšana kļūst arvien organizētāka." KNV pārstāvji, tiekoties ar tautu, gluži kā sektanti apelē pie jebkurām tās jūtām. Tiek iedarbināti pūļa psiholoģijas radītie stereotipi: *labs—ļauns, slikts—labs, gudrs—muļķis* vai *par—pret.*

[1] *Ozols J.* Napoleons Bonaparte (1769—1821). — R.: Akc. apg. Valters un Rapa, 1930. — 325. lpp.
[2] Svētdienas Rīts. — 1998. — 10. okt.
[3] Turpat.
[4] Tautas vienotībai jānāk, lai mēs izdzīvotu: S. Fricbergas saruna ar TB/LNNK deputāti A. Prēdeli// Solis. — 1998. — Nr. 9. — 6.—12. marts.
[5] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.
[6] *Vīts D. E., dēls.* Postmodernie laiki. — R.: Luteriskā Mantojuma fonds, 1990. — 179. lpp.
[7] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 14. dec.
[8] Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Rīgas un visas Latvijas arhibīskapa Aleksandra 1998. gada 8. septembra vēstule nr.102 LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

5. Politiskā situācija un politiskās organizācijas mūsdienu Latvijā

Reiz, uzzinājis, ka Platons slikti par viņu atsaucies, Antisfēns teicis: "Tās ir ķeizaru tiesības — darīt labu un dzirdēt par sevi sliktu."

Vairākkārt šajā grāmatā uzsvērts *politiskās* darbības* relatīvais raksturs, tās saturisko mērķu nemitīgā mainība, nepastāvīgums, pat viltus daba. Pastāvīgi paturot acupriekšā mūsdienu Latvijas realitāti, esmu centies parādīt, ka politiskās darbības pirmais un, ja ne gluži vienīgais, tad vismaz vienīgais nemainīgais mērķis ir iegūt un paturēt varu. Līdz šim esmu ekspluatējis mūsdienu Igaunijas piemēru tieši šādā kontekstā. Atgādinu — ja Igaunijā kāda partija divas reizes pēc kārtas neiegūst nevienu deputāta vietu ne parlamenta, ne pašvaldību vēlēšanās, tad tai sava darbība jāizbeidz, jo tā nav sasniegusi galveno —

* Šajā gadījumā, lietojot vārda *politika* šaurāko nozīmi, domāta tā politikas daļa, kas tieši saistīta ar valsts pārvaldīšanu, par partijām un atsevišķiem cilvēkiem, kas tiecas iegūt un paturēt varu, lai būtu politiskā procesa īstie subjekti. Plašākajā vārda *politika* nozīmē tās subjekti, protams, ir visi, kas tieši vai netieši, gribot vai negribot ietekmē sabiedrības pārvaldīšanas procesus, piemēram, iet uz vēlēšanām, izsaka savu spriedumu par partijām un cilvēkiem, kā arī pat tie, kas kategoriski atsakās to darīt.

nav ieguvusi varu. Amata pienākumu ietvaros jau četrus gadus nodarbojos arī ar partiju reģistrēšanu, tāpēc ar pilnu atbildības izjūtu varu apgalvot — ja arī tas neatrisina visas ar partijām saistītās problēmas, tomēr Igaunijas prakse palīdz samazināt sīko partiju skaitu, kamēr Latvijā partijas vairojas kā sēnes pēc lietus. Līdz šim neesmu mēģinājis analizēt politisko partiju atšķirīgos mērķus, galveno akcentu liekot uz to, vai attiecīgā partija vispār spēj cīnīties par varu, iegūt to un noturēt. Šādas pieejas pamatošanai (negribu teikt, ka attaisnošanai) esmu pat ņēmis palīgā XIX gadsimta filozofa S. R. Šamfora atziņu: "Politikā ļaunumu noteikt nav grūti. Tas ir tas, kas nes kaitējumu; tomēr par labumu mēs jau vairs nevaram teikt, ka tas ir neapšaubāms, jo kādā brīdī vērtīgais pēc zināma laika var atnest ilgstošu vai pat nepārejošu ļaunumu."[1] Šis teiciens, šķiet, ir kā radīts, lai apliecinātu visu cēlo politisko mērķu nosacītību.

Esmu centies parādīt, ka politiskā darbība ir un paliek "dūru cīņa", lai cik izsmalcinātas metodes atsevišķos gadījumos tiktu lietotas. Gribu sacīt, ka pašlaik, sākot politiķa karjeru Latvijā, cilvēkam jābūt gatavam uz diezgan rupju cīņu. Lai tieši šis apstāklis palīdz man atvainoties tiem lasītājiem, kuriem varbūt nepatīk grāmatā ne reizi vien citētie *busido* cīņas principi un kas lielā daļā kristīgās reliģijas pārstāvju var izraisīt nepatiku.

Vai ir pamats pesimistiski raudzīties uz pašreizējo politisko situāciju Latvijā? Tieši tā jau vairākus gadus politisko stāvokli vērtē liela daļa Latvijas politiķu. Valstī tiešām ir mazas algas un pensijas, slikti tiek iekasēti nodokļi, ir augsts noziedzības līmenis.[2] Pēdējo gadu laikā Latvijā pat sajaukti valsts pastāvēšanas pamatprincipi. Jebkuras valsts eksistences vienīgā jēga un attaisnojums taču ir tautas interešu aizstāvēšana, tās iedzīvotāju drošības garantēšana un labklājības celšana. Nevis iedzīvotājiem jākļūst par valsts institūciju labklājības avotu, bet gluži otrādi — iedzīvotāji apvienojas valstī, lai būtu aizsargāti no patvaļas. Valsts ir domāta tautas drošībai.

Ievērojamais pirmskara Latvijas jurists K. Dišlers teicis, ka politiķiem vajadzētu apzināties savu atbildību par valsts tagadni un nākotni. Atbildībai ir jākļūst par galveno motīvu katra valstsvīra darbībā; tikai tāda valsts vara, kura sastāv no atbildīgiem valstsvīriem, var atgūt tautas uzticību un attaisnot uz to liktās cerības. Tas ir uzskatāms arī par politisko partiju visaugstāko mērķi.[3]

Kuras ir tās cerības, ko droši var nosaukt par tautas cerībām? Katra partija to saprot savā veidā, gan runājot par tuvākajiem mērķiem, gan arī par valsts tālākās attīstības iespējām. Ministru prezidents Andris Šķēle, vadot savu pirmo Ministru kabinetu un 1996. gada aprīlī uzstājoties Saeimā ar ziņojumu par stāvokli valstī un tās perspektīvām, atgādināja, ka tagad jau pat eksperimentāli pierādīts — komunisms nav iespējams, toties nabadzība un totalitārisms joprojām ir iespējami.[4]

Ir taisnība, ka mums vēl aizvien draud šāda iespēja, un ir taisnība, ka to novērst — ir politiķa cienīgs mērķis.

Teologs V. Kunnets uzskata, ka "totalitāra valsts ir kādas domāšanas organizēts veidojums, kas noliedz valdības varas dibināšanu no Dieva, bet tajā vietā tiek likta dēmoniska autoritāte, kura nāk nevis "no augšas", bet "no apakšas" (velnišķīgiem Dieva pretspēkiem, kas nosaka valsts dzīves būtību un darbus).[5] Varbūt šis protestanu teologa apraksts sekulāram cilvēkam šķitīs pārāk tēlains, tomēr faktu, ka tādā veidā tiek izskaidrota no rūgtas pieredzes

labi pazīstamā totalitārās varas būtība, arī sekulārais mūsdienu Latvijas pilsonis parasti pieņem ar atzinību.

Vai gan tūlīt pēc PSRS otrreizējās okupācijas Latvijā trūka labu un godprātīgu cilvēku, kas bija auguši un audzināti vēl pirmskara Latvijas gaisotnē, labi izprata komunistiskās ideoloģijas bīstamību un katru, pat gluži ikdienišķu lēmumu pieņemot, spēja izvairīties no visa, kas tieši vai netieši vestu uz šo nelaimīgo ilūziju? Protams, pēc totalitārās komunistu varas atgriešanās liela daļa šo cilvēku tika fiziski iznīcināti vai deportēti, tomēr daudzi palika. Bet vairāk par fizisko iznīcināšanu svešā un ļaunprātīgā vara steidzās iznīcināt brīvas un cilvēciskas attiecības un sakropļot cilvēkus garīgi. Tieši tad arī tika deformēta valsts būtība. Komunistiskā totalitārisma valdīšanas laikā valsts maksimāli reglamentēja sabiedrības ekonomisko, politisko un garīgo dzīvi. Tika radīta rafinēta tautvaldības ilūzija. Padomju režīma laikā notika politiskās sabiedrības demontāža. Organiski nepieciešamie "horizontālie" sakari starp sabiedrības locekļiem tika lielā mērā iznīcināti, aizstājot tos ar ticību valsts visspēcībai. Tika nojauktas robežas starp sabiedrības locekļu politisko un nepolitisko dzīves jomu — visas sociālās attiecības bija politizētas, liedzot iespēju pilsoņiem izrādīt jebkādas nesankcionētas un nekontrolētas politiskās aktivitātes.[6] Jebkura nevienprātība tika sodīta ar likumu. Varas sadale notika caur slēgtiem birokrātiskās hierarhijas kanāliem (cik gan dzīvotspējīgi ir šie nelāgie paradumi). Formālās PSRS laika nevalstiskās organizācijas bija tā vai cita kompartijas politiskā iestādījuma turpinājums. Režīms pastāvīgi pieprasīja aktīvu atbalstu, jo pasīva pakļaušanās un vizuāla lojalitāte skaitījās nepietiekamas.[7]

Par to šajā nodaļā stāstīts ne tāpēc vien, ka tas izskaidro pašreizējās grūtības, atjaunojot normālu politiskās darbības izpratni, tiesisku kārtību valstī. Esam atguvuši neatkarību, gribējām celt savu valsti, pamatojoties uz taisnību, pat uz Dieva likumiem, bet nekas labs vēl neiznāk. Viss šķiet relatīvs, nekas vairs nav paliekošs un principiāls. Prāta mums it kā pietiek, piemēram, lai pieņemtu labus likumus, bet godaprāta, lai tos īstenotu dzīvē, nepietiek. Tāpēc valsts attīstība aizkavējas. Neviena valsts pasaulē nav spējusi attīstīties, ignorējot likumības principu un pašas pieņemtos likumus. Latvija nav izņēmums.

Atskats nesenajā pagātnē nebija domāts tādēļ vien, lai izskaidrotu mūsu neveiksmju cēloņus. Kad atceramies, kā bija tā sauktās padomju Latvijas laikā, tad redzams, ka šajā pārejas laikā tomēr sasniegts samērā daudz. Latvija ir spērusi lielu soli uz priekšu, pārejot no totalitāras sabiedrības uz demokrātiskas, normālas, Eiropas tipa valsts veidošanu. Ja mēs paši būtu godprātīgāki, progress varētu būt straujāks, tomēr citām postsociālistiskajām valstīm neklājas vieglāk. Patiešām, kā izteicies kāds ievērojams un plaši apstrīdēts Latvijas politiķis — "cerības uz dzīvotspēju ir pats optimistiskākais novērtējums, kādu mēs šobrīd esam varējuši iegūt".[8] Latvija lēnām pārkārtojas uz kapitālisma valstisko struktūru normālu funkcionēšanu. Lai nenokļūtu izolācijā vai vēlreiz nepiedzīvotu okupāciju, Latvija tiecas uz Eiropas Savienību, pieņemot tās tiesiskās normas, kas var tikt uzlūkotas par mūsdienu civilizācijas standartu. Dažas šīs normas mums šķiet pieņemamas. Tomēr vēsturiskajos apstākļos varam izvēlēties tikai vienu no divām perspektīvām — vai nu iekļauties ES, vai kļūt par Krievijas satelītvalsti.

Eiropas Savienība izveidojās tūlīt pēc Otrā pasaules kara. 1946. gadā Šveices pilsētā Cīrihē Lielbritānijas valsts vadītājs Vinstons Čērčils izteica vēsturisku domu par nepiecie-

šamību nodibināt sava veida Eiropas Savienotās Valstis.[9] Jaunās Eiropas pirmsākumi datējami ar 1950. gada 9. maiju, kad toreizējais Francijas ārlietu ministrs Robērs Šūmans piedāvāja plānu, kā izveidot Eiropas Ogļu un tērauda apvienību. Pašlaik ES ietilpst 15 valstis ar kopējo iedzīvotāju skaitu 370 miljoni. ES valstu sadarbībai izvirza jaunus pamatprincipus:

— vēlme darboties kopā un meklēt kompromisus;
— plaša sadarbība, vienota nodokļu un naudas sistēma;
— kooperācija, solidaritāte un vienota aizsardzības sistēma;
— vienota teritorija, kopēji likumi, bet nacionāla vara, kas tos īsteno;
— efektīvu un saistošu lēmumu pieņemšana un spēcīgas izpildinstitūcijas;
— cilvēktiesību ievērošana, politisko uzskatu un reliģijas brīvība.

Tātad Latvija pamazām tuvojas integrācijai ES, un Latvijas iekšpolitikā arvien nozīmīgāku vietu ieņem tiesiskās pārmaiņas. Latvijas tiesību normas ir jāsaskaņo ar Eiropas tiesību normām, bet pārkārtoties no totalitārā režīma uz brīvību federālā valstī nav viegli.

Tieši ar nolūku integrēties ES Latvija ir pievienojusies normām, kas pieprasa toleranci un plurālismu visās indivīda uzskatu jomās. Un viena no šīs jomas izpausmēm ir personas reliģiskie uzskati, tāpēc Latvijai ir nozīmīga ES attieksme ar reliģiju saistītajos jautājumos un priekšstats, kādai jāizskatās Latvijas reliģiskajai dzīvei. Jāsaka, ka Vācija, Lielbritānija un citas lielākās ES valstis var atļauties savā teritorijā dot priekšroku kādai reliģijai un to arī dara. Pie mums pastāv uzskats, ka Latvija pagaidām šādas "vaļības" nevar atļauties.

Cik pareizs ir šāds uzskats, par to mazliet vēlāk. Tomēr skaidrs, ka Latvijai jāiegūst ES valsts statuss, citādi tai vēlreiz draud nokļūšana lielvalstu interešu krustpunktā. Turklāt šis statuss Latvijai jāiegūst pēc iespējas ātrāk. Kamēr Krievija nav nostiprinājusies, ir īstais laiks Latvijai kļūt pilnīgi neatkarīgai no lielā kaimiņa. Tas ir galvenais iemesls, kāpēc jautājumi par reliģijas brīvību Latvijā ir tik politizēti un komplicēti.

Latvijai jābūt pietiekami plurālistiskai, lai spētu akceptēt reliģijas brīvības principus, un pietiekami drosmīgai, lai vairākos jautājumos pateiktu — nē! — šī ir mūsu zemes specifika un tālāk piekāpties nevaram, jo tas apdraud mūsu nacionālo identitāti. Bet mūsu nacionālo identitāti veido mūsu kultūrvēsturiskais pamats, kurā ietilpst arī Latvijai tradicionālais reliģiju loks. Ar to es negribu teikt, ka citas reliģijas vajadzētu diskriminēt, es domāju tikai valsts politiku nodokļu atlaižu jomā* un noteiktu Baznīcu subsidēšanu no valsts budžeta. Jāsaka, ka tiktāl sakrīt daudzu partiju un atsevišķo pilsoņu ieskats par to, kas Latvijai būtu jāievēro reliģijas jomā. Lielākās uzskatu atšķirības sākas, vērtējot stratēģijas taktiku: vai Latvijai vispirms jāiekļūst un jānostiprinās ES, lai tad sāktu runāt par savdabību, no kuras tā nevēlas atteikties, vai varbūt tagad ir vietā pieteikt robežas, līdz kurām Latvija kā neatkarīga valsts var piekāpties. To skaitā arī reliģijas brīvības izpausmēs.

---

* Diemžēl jāpiebilst, ka ar sapratni vien ir par maz. 1999. gada beigās vēlreiz bija vērojama gandrīz vai "ofensīva" pret Baznīcas naudas maku. Pretēji daudzu pat ar reliģiju tieši nesaistītu vienkāršās tautas un inteliģences pārstāvju uzskatam valdība un Saeima budžeta uzlabošanas iespēju saskatīja iespējā ķerties klāt Baznīcu ienākumiem.[10]

Reliģija ir spēks, ko valsts nedrīkst ignorēt. No vienas puses, ierobežojot jebkuras reliģiskās organizācijas (arī JRK) brīvību, valsts it kā vēršas pret ES pamatprincipiem (atsevišķas organizācijas pat pamanās manipulēt ar šādu interpretāciju savās interesēs). No otras puses, daudzskaitlīgajām, ekonomiski vēl vājajām, bet ietekmes ziņā stiprajām Latvijas tradicionālajām konfesijām daudzos jautājumos ir savs ieskats, un tās to arī pauž — gan saviem piekritējiem, gan sabiedrībai kopumā, gan arī tieši politiķiem un varasvīriem. Pamazām politiķi sāk apjaust Baznīcu ietekmi un cenšas šo spēku izmantot savā labā. Pat kreisie politiskie spēki, kas tradicionāli atklāti uzstājas pret reliģijas nostiprināšanos un darbībā ir naidīgi Baznīcām, dažreiz mēģina noskaņot ticīgos sev par labu. Šajā sakarā ir bijuši pat kuriozi, piemēram, sociāldemokrātu partijas pārstāvji 1998. gada vasarā piedalījās Latvijas apvienotās metodistu Baznīcas 75 gadu jubilejas svinībās un izteicās, ka sociāldemokrātiem kopā ar metodistiem (!) jāveido jaunā Latvijas valsts.

Situācija pirms LR 7. Saeimas vēlēšanām bija līdzīga tai, kāda bija pirmskara Latvijā pirms K. Ulmaņa apvērsuma. To labi raksturo kāda toreizējā Krimuldas pagasta kalēja teiktais: "Pirmās vēlēšanās balsoju par Zemnieku savienību, nākamajās — par Demokrātisko centru. 1928. gadā balsoju par Berga Nacionālo apvienību, tagad esmu izšķīries balstot par sociāldemokrātiem. Ja arī tagad nekas nelabosies Saeimas darbā, lai tad viņi visi iet pie velna!"[11]

Demokrātija pagaidām izrāda savas vājās puses, politika pārsvarā veidojas no sīkiem parlamentāriem strīdiem. Vīlušies savtīgajā un bezjēdzīgajā daudzpartiju pārvaldē, cilvēki reizēm sāk ilgoties atrasties *fait accompli* (notikuša fakta) priekšā, jo viņiem apnicis mūždien izvēlēties tikai starp dažādiem ļaunumiem.

Saskaņā ar TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Sabiedrisko lietu nodaļas informāciju Latvijā pašlaik ir 47 politiskas organizācijas, to skaitā 22 reģistrētas pēc 1996. gada. Pirms vēlēšanām dažādu partiju rindās mēģināja reģistrēties pat kriminālu struktūru pārstāvji un kriminālnodarījumos apsūdzētie, kas vēlējās iegūt deputāta imunitāti. Stāvoklis mainījās pēc 1998. gada 3. oktobra vēlēšanām, kad Saeimā sāka iezīmēties stabilāks politiskais spektrs. Saeimā iekļuva tikai sešas partijas. Gan visai nosacīti, tomēr varētu teikt, ka trīs no tām ir centriskas, divas — kreisi orientētas un viena — labēja. Liela daļa sīkpartiju pamazām uzsāka pašlikvidāciju, bet atlikušās acīmredzot izdzīvos. Ne jau tādēļ, ka tās labāk nekā citas prastu sevi reklamēt, bet gan tādēļ, ka patiesi demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešams, lai visi pastāvošie uzskatu virzieni būtu politiski noformēti. Šajā sakarā gribu teikt, ka reālas iespējas pastāvēt ir pat tādai partijai kā Armanda Māliņa vadītajai nacionālsociālistu kustībai, kur nu vēl "barkašoviešiem" vai citām ar "lielo, naidīgo kaimiņu" saistītām ekstrēmām grupām.

Tomēr šī grāmata ir par reliģijas attiecībām ar valsts varu, tāpēc atgriezīsimies pie galvenā. Nedomāju, ka vienmēr līdz galam un objektīvi izprotu tās vai citas Baznīcas nostādnes politiskajos procesos, taču luterāņu Baznīcas vadības pieeja valstiskām lietām man šķiet skaidra un patiešām apbrīnas vērta. Piemēram, manuprāt, apsveicams ir Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas aicinājums, kas izskanēja pirms vēlēšanu dienas — 1998. gada 3. oktobrī. Tas bija aicinājums mācītājiem priekšvēlēšanu laikā noturēt lūgšanas par tautu un valsti. Pamats šādam konsistorijas lēmumam bija apstāklis,

ka daudzi draudžu locekļi bija vērsušies pie Baznīcas vadības ar jautājumu, ko darīt šajā vēlēšanu laikā. Konsistorija ne vien aicināja lūgt par tautu un valsti, bet arī aizliedza mācītājiem altāra tērpā no baznīcas kanceles aizstāvēt un reklamēt kādu vienu partiju, jo Baznīcā pulcējas daudzu partiju piekritēji.[12] Ja tiktu sludināts atbalstīt kādu vienu partiju, pārējo partiju piekritēji justos atstumti. Luterāņu Baznīcas vadības vēlme bija rosināt dzimtenes mīlestību, kas pamatotos uz politisko plurālismu un reliģisko toleranci. Lai katrs cilvēks brīvi pats izvēlas partiju, kurai uzticēt savu interešu pārstāvēšanu Saeimā.

[1] *Шамфор.* Максимы и мысли. Характеры. — М., Ленинград: Наука, 1966. — С. 83.
[2] *Zunda A.* Ulmanim nebūs jāsāk no nulles// Diena. — 1996. — 13. maijs.
[3] *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R., 1939. — 12. lpp.
[4] Ceļš uz pārticību: Latvijas Republikas ministru prezidenta A. Šķēles ziņojums Saeimā 1998. gada 18. aprīlī// Diena. — 1996. — 19. apr.
[5] *Rautenšilds A.* Baznīca un valsts. — R., 196. lpp.
[6] *Semanis E.* Politiskie režīmi. — R., Latvijas Universitāte, 1990. — 29. lpp.
[7] *Kunneth W.* Politik zwischen Daemon und Gott. — 1954. — S. 233.
[8] Ceļš uz pārticību. Latvijas Republikas ministru prezidenta Andra Šķēles ziņojums Saeimā 1996. gada 18. aprīlī// Diena. — 1996. — 19. apr.
[9] Jūsu kaimiņš — Eiropas Savienība — Brussels — Luxembourg: Office for Offical Publications of the European Communities. — Brussels — Luxembourg, Printed in Belguim, 1995. — 4. lpp.
[10] *Līce A.* Uz priekšu, deputāti!// Diena. — 1999. — 6. dec.
[11] *Bērziņš A.* Labie gadi. — ASV: Grāmatu draugs, 1963. — 121. lpp.
[12] *Skagale G.* Mācītāji lūdz priekšvēlēšanu laikā// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 2. okt.

6. Vēlēšanu kampaņa: metodes, solījumi un aģitācija (reklāma)

Kad tauta ir dumja, pār to viegli valdīt.
*Šan-Jans**

Ja kāds saka — Baznīca nepiedalās politikā, tas nav gluži pareizi. Savā ziņā tas pieder pie Baznīcas būtības — ietekmēt sabiedrību. Un tā jau ir piedalīšanās politikā, vismaz šā vārda plašākajā nozīmē.** Un, pat ja Baznīcas piedalīšanās politikā nozīmētu tikai

* Šan-Jans — ķīniešu filozofs (390.—338. g. p. m. ē.).
** Mūsu dienās nevar būt nekādu šaubu, ka neviena no tradicionālajām Baznīcām, kas Latvijā darbojas, netiecas iegūt varu. Tās tikai vēlas, lai varas institūcijas veido valsti un risina radušās problēmas, ievērojot cilvēka cieņu un ētikas principus, kā arī ticīgo ļaužu intereses. Tātad — politikā šā vārda plašajā nozīmē Baznīca piedalās vienmēr.

cenšanos panākt sev labvēlīgu likumu pieņemšanu (tomēr tas tā nav), arī tad varētu jautāt —kas tur slikts?

Baznīcas ietekme mūsu dienās Latvijā ir liela, un partijām nākas ar to rēķināties. Kā pirms 6. Saeimas vēlēšanām varēja lasīt presē: "Miris ir tas politiķis, kas 6. Saeimas priekšvēlēšanu cīņiņos nedomā rēķināties ar ticīgo balsīm."[1]

Vēlēšanu kampaņa Latvijā pašlaik vairāk līdzinās reklāmai, kurā katrs reklāmas pasūtītājs liela savu preci. Reklāma nozīmē paziņojumus, plakātus, radio ziņojumus un citus pasākumus, kuru nolūks ir padarīt kaut ko plaši pazīstamu, radīt patērētājos, pircējos, vēlētājos interesi par kaut ko.[2] Par plaša patēriņa preču maldinošu reklāmu Latvijā ir paredzēts sods. (Lai gan vēl nav pieredzēts, ka kāds būtu par kaut ko tādu sodīts.) Par maldinošu reklāmu priekšvēlēšanu kampaņā nekas tamlīdzīgs likumdošanā nav paredzēts.

Luterāņu organizētais pikets pie Saeimas nama pret legālajiem abortiem Latvijā

Ministru prezidents A. Šķēle izteicies, ka vēlēšanas mūsu zemē ir kaut kas līdzīgs Saulgriežu naktij, kurā notiek dažādās neticamas, bet patīkamas pārvērtības un burvestības. Pie mums uz vēlēšanām samazinās noziedzības līmenis, kāpj ekonomiskās aktivitātes rādītāji, arī budžets vairs neizskatās tik kritisks un nākotne sāk rādīties daudz rožainākās krāsās.[3] Viņš atgādināja, ka vēlētājs, partijas vēlēšanu reklāmu iespaidots nobalsojis par sev pieņemamu sarakstu, pamatoti cer, ka tajā iekļautie deputāti precīzi pildīs pirmsvēlēšanu solījumus. Partijām izjūkot vai deputātiem kļūstot neatkarīgiem no partijām, zūd arī minimālā garantija, ka solītais tiks pildīs. Tas grauj pilsoņu uzticību ne vien atsevišķai partijai vai tās līderim, bet arī visai valsts varas struktūrai kopumā.

Pirms 7. Saeimas vēlēšanām bija saradies liels daudzums partiju, turklāt lielākajai daļai nebija savstarpēji ne saimniecisko, ne arī idejisko pretrunu. Tās gluži labi būtu varējušas apvienoties. Tomēr, saprotamu iemeslu dēļ, pirms vēlēšanām tas tā nenotika.

Vairākiem grupējumiem savas ideoloģijas nemaz nebija. Bija lozungu butaforija varaskāres piesegšanai. Bet, tā kā "valdību deklarācijas, koalīciju un bloku līgumi varu piedāvā tikai ideju aizstāvjiem", tad "daudzām partijām nācās kaut ko uz ātru roku sagrābstīt, arī ar reliģisku pieskaņu".[4]

Gan 6. Saeimas, gan 7. Saeimas laikā ne vien atsevišķi politiķi, bet pat partijas mainīja savus mērķus un nostādnes. Ne vienmēr šāda maiņa bijusi nepamatota. Tomēr Latvijā ļoti bieži tā bija.

Vai protam atšķirt normālu politisko uzskatu attīstību un mērķu un uzdevumu dabisko paplašināšanos, politiskajām partijām un jo sevišķi līderiem ieņemot aizvien nozīmīgāku vietu valsts varas hierarhijā? Spilgts piemērs savdabīgai politiskai "nekonsekvencei" jeb, kā tagad saka, reālpolitikai, varētu būt ASV bijušā prezidenta Ronalda Reigana politiskā evolūcija. 30. un 40. gados viņš bija F. D. Rūzvelta sekotājs. Būdams vēl demokrātu rindās, 50. gados atbalstīja D. Eizenhauera politiku. Savukārt jau 1960. gada prezidenta vēlēšanu kampaņas laikā demonstrēja sevi kā R. Niksona atbalstītāju, veltot šim pasākumam 200 runu. Pēc diviem gadiem viņš oficiāli pārreģistrējās par republikāņu partijas biedru. 1980. gadā, ieguvis uzvaru prezidenta vēlēšanās, R. Reigans atklājās jau kā pārnacionālo interešu aizstāvis. Viņš prata būt labs galēji labējiem, vienlaikus noliecot galvu Martina Lutera Kinga sludinātās rasu vienlīdzības idejas priekšā.[5] Apmēram tādā veidā, bet patiesībā daudz sarkastiskāk par R. Reigana uzskatu evolūciju izsakās Krievijas politologs V. Sogrins. Ja arī sava daļa patiesības šādā vērtējumā ir, tomēr tas ir pārspīlēts. Politisku uzskatu maiņa bieži vien ir pašsaprotams process, jo sevišķi, ja runa ir par politiķu kāpšanu pa varas kāpnēm. Kad viņi ieņem vietu "pašā augšā", viņiem vienkārši ir jāspēj pārstāvēt aizvien plašākas aprindas.

Katram ir tiesības mainīt kā reliģiskos, tā arī politiskos uzskatus, tomēr, ja partijas piederību nomainījušajam var publiski pārmest, tad atgādināt kādam viņa reliģisko uzskatu maiņu kā nekonsekvences vai divkosības piemēru parasti nozīmē riskēt tikt nosauktam par cilvēktiesību pārkāpēju.

Pirmsvēlēšanu kampaņā vienmēr tiek izmantotas visas iespējas, lai ietekmētu elektorātu. Šajā ziņā arī kristīgie demokrāti nav nekāds izņēmums. Piemēram, pirms 6. Saeimas vēlēšanām KDS sarīkoja semināru par kristīgās izglītības jautājumiem, tomēr (kā par to 1995. gada 23. decembrī ļoti satraucās "Talsu Vēstis" [6]) pasākums izvērtās par kristīgo demokrātu priekšvēlēšanu pasākumu. No otras puses — lai gan tā rīkojas pilnīgi visas partijas, par kristiešu partiju šādā reizē atsauksmes bija asākas. Jāsaka tomēr, ka tieši kristīgie demokrāti, sākot jau no dibināšanas 1992. gadā, ne tikai priekšvēlēšanu laikā vien ir rīkojuši plašai sabiedrībai pieejamus saturīgus seminārus par ētikas, izglītības un citiem jautājumiem, īpaši par to, kā kristiešiem jādarbojas politikā.* Kristīgie politiķi, kristieši, kas nav iesaistījušies politiskās partijās, kā arī garīdznieki regulāri un plaši rakstījuši presē par to, kas būtu darāms, lai, pieņemot politiskus lēmumus, netiktu pārkāptas ētikas normas.** Kristīgajiem demokrātiem varbūt varētu pārmest vienotas

---

* Piemēram, — Valsts. Vara. Tikumība. Kādus gribam redzēt 5. Saeimas deputātus?// Solis. — 1993. — 26. marts.

** Piemēram, A. Spoģis, E. Upenieks, J. Jerumanis, A. Brumanis, J. Vanags, A. Naglis.

izpratnes trūkumu dažos jautājumos, kas saistīti ar kristīgo skatījumu politikā*, tomēr klaju demagoģiju politiskajā darbībā un priekšvēlēšanu aģitācijā gandrīz nekad. Tāda gan bija vērojama, kad kristīgie politiķi iesaistījās kādā citā, populistiski orientētā partijā.

Nereti politiķu attieksme pret priekšvēlēšanu solījumiem ir populistiska. Populisms, kā zināms, ir izdabāšana plašām aprindām, cenšanās par katru cenu, pat ar nepiepildāmiem solījumiem un meliem, iekarot tautas simpātijas. Ticīgajiem, kas ieklausās populistiski orientētu politiķu solījumos par to, kas tiks darīts ticības vārdā un labā, jāzina, ka populisms ir plaši pazīstams partiju ierocis, ko lietot priekšvēlēšanu cīņā. Un jāsaprot, ka partija nepildīs savus solījumus, ja vien tā pilnībā nesastāv no neprāšiem (ideālistiem). Šie solījumi izsenis kalpo vienīgi tam, lai politiķi iegūtu varu.

Ja arī diezgan droši var apgalvot, ka sava daļa populisma ir katras partijas priekšvēlēšanu aģitācijā, tomēr pārējo vidū ļoti izceļas tās partijas, kurām populisms ir gandrīz vai vienīgais ierocis cīņā par varu un kuras, arī iekļuvušas Saeimā, kā galveno, pat kā vienīgo darbības veidu izmanto to pašu populismu.

Tieši tāda pirms 6. Saeimas vēlēšanām un arī jau kā 6. Saeimas parlamentārā partija bija "Tautas kustība "Latvijai"" (Zīgerista partija), kas turklāt 6. Saeimā bija ieguvusi ļoti daudz deputātu vietu. Šajā partijā iekļuvušo kristiešu uzstāšanās gan priekšvēlēšanu kampaņā, gan vēlāk Saeimas sēdēs ieguva pavisam citu nokrāsu nekā paši kristīgie politiķi varbūt bija vēlējušies. Spilgts piemērs šajā ziņā bija deputāts K. Čerāns. Neapšaubu, ka viņš saskaņā ar savu pārliecību aizstāvēja gan Latvijas tradicionālo konfesiju intereses, gan dzīvības vērtības respektēšanu reproduktīvās veselības likumprojektā, gan citu kristīga cilvēka pārliecībai nozīmīgu aspektu ievērošanu likumdošanā. Taču tās partijas darbības kontekstā, kurā viņš bija iestājies un aktīvi darbojās, viss iznāca pavisam citādi, un viņa kvēlās runas Saeimas plenārsēdēs daudz pareizāk ir skatīt politiskā un nevis ētiskā aspektā. Tieši politiskā aspektā jāvērtē fakts, ka šīs runas, kas skāra reliģiskus jautājumus, ticīgos neatstāja vienaldzīgus.

Par pašu J. Zīgerista partiju jāsaka, ka tā bez kautrēšanās manipulēja ar reliģiskajiem priekšstatiem un ticīgo reliģiskajām jūtām gan 6. Saeimas, gan 7. Saeimas vēlēšanu laikā. J. Zīgerists 1995. gada augustā izdotajā skandalozajā 6. Saeimas priekšvēlēšanu aģitācijas laikrakstā "Avīze Latvijai" (par kuru konkurējošās partijas gribēja ierosināt krimināllietu) rakstīja: "Kas pasludina un paaugstina cilvēku par "dievu", bet Dieva esamību noliedz, iedzen nelaimē visu tautu. (..) No visu Latvijā pārstāvēto reliģiju aprindām sadzirdams spēcīgs atbalsts "Tautas kustībai "Latvijai""." Šis raksts-aptauja "Latvijas reliģiju pārstāvji atbalsta kustību "Latvijai"" bija spilgts manipulatīvas aptaujas piemērs. Tajā tika publicētas gandrīz visu tradicionālo konfesiju atsevišķu pārstāvju pozitīvas atsauksmes par Zīgerista partiju. Tur bija pazīstamā luterāņu mācītāja Andreja Kavača uzskati un izteikumi, Rīgas ebreju reliģiskās draudzes valdes locekļa Rahmila Frīdmana atziņas; savas domas bija izteicis arī katolis, baptists, pareizticīgais. Pazīstot savu elektorātu — vecākā gadagājuma cilvēkus, šajā lapā ar velnu bija salīdzināts lielākās konkurentu partijas "Latvijas ceļa" vēlēšanu "lokomotīve" Anatolijs Gorbunovs. Zīgeristieši rakstīja: "Viņš izliekas par dievbijīgu

* Piemēram, redakcijas aicinājums kristīgajiem politiķiem (Solis. — 1995. — 17. marts).

kristieti, tēlo ticīgu katoli un runā baznīcā no kanceles. Pie tam viņš nemaz nejūt, ka tad, kad viņš runā no kanceles, pat vīraks vēl smaržo pēc sēra. Katrs kārtīgs katolis, kas nemūžam nenoliegtu savu ticību, kaunas par šī tā sauktā "katoļa" liekulību. (..) Nav brīnums, ka viņš vārdu "velns" šodien vairs negrib dzirdēt. Viņš savu kādreizējo "darba devēju" labprāt gribētu aizmirst." Aprēķins bija vienkāršs, pat primitīvs: ja ticīga katoļu sieviņa šādu ķengu savārstījumu izlasa, viņa vairs negribēs balsot par "Latvijas ceļu". Vai tas piepildījās — ir cits jautājums. Pēc vēlēšanām kļuva zināms, ka tieši ticīgās katoļu sieviņas labprāt balsoja par A. Gorbunovu, daudz labprātāk nekā par "Latvijas ceļu" kopumā, bet J. Zīgerista augstā popularitāte 6. Saeimas vēlēšanās drīzāk gan izskaidrojama ar lētas humānās palīdzības dāvinājumiem pirms vēlēšanām, kas Austrumlatvijas trūcīgajā vidē nozīmēja daudz. Zīgerista aģitācijas lapā bija ievietota arī "Helsinki–86" līdera H. Lāma fotogrāfija ar parakstu: "Patiesībā 84 gadu vecumā varētu aiziet pelnītā atpūtā. Bet es tomēr kandidēšu kustības "Latvijai" sarakstā uz Saeimu. Ja kustībai "Latvijai" izdosies, tas nozīmēs boļševiku beigas. (..) Tautai nopietni jālūdz Dievs, un politiķiem jākļūst godīgiem un jāatmet lepnība. Dievs, sargi Latviju un kustību "Latvijai"!"

1995.gada vasarā šāda veida aģitācijai zināmā mērā bija rezultāti. Zīgerista partija guva ievērojamus panākumus vēlēšanās. Tiesa gan, partija drīz vien izjuka, jo ar populismu, kas bija šās partijas būtība, ilgi pastāvēt nevarēja. 7. Saeimā "Tautas kustība "Latvijai"" neiekļuva, par spīti tam, ka aktīvi tika izmantotas tās pašas metodes, kas iepriekš nodrošināja uzvaru. Piemēram, 1998. gada 10. augustā Jēkabpilī luterāņu Sv. Miķeļa baznīcā "Tautas kustība "Latvijai"" dievkalpojuma laikā asi kritizēja citas partijas un aģitēja baznīcēnus vēlēt par viņiem. Pēc šīs uzstāšanās baznīcā Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags atzina, ka dievnamos nevajadzētu rīkot ne šīs, ne jebkuras citas politiskas partijas priekšvēlēšanu kampaņas.* Un piebilda, ka Baznīca neatbalsta arī luterāņu mācītāju kandidēšanu Saeimā, jo mācītāju esot pārāk maz un viņiem jādara savs tiešais darbs.[7] Līdzīgās domās bija arī katoļu Baznīcas arhibīskaps J. Pujats. Viņš par katoļu priesteru piedalīšanos valsts politiskajā dzīvē teica: "Katoļu garīdznieki principa pēc nepiedalās partijās. Visiem mums jātiek debesīs, un mēs nevaram nostāties pret kādu opozīcijā."[8] Šāds uzskats vienkārši saskan ar pašreizējo visas katoļu Baznīcas vienoto nostāju.

Savdabīga ar reliģiju saistīta vēlēšanu kampaņa izdevās arī kreisajiem spēkiem, kas iestājās par vecticībnieku tieslietās zaudējušajiem garīgajiem vadītājiem A. Karatajevu un B. Žilko. Krievu laikraksts "Panorama Latvii" (par kura publikācijām Vecticībnieku Centrālā padome bija lūgusi pat Valsts prezidenta viedokli) kādā publikācijā citēja Pāvelu Maksimovu, vienu no partijas "Līdztiesība"** deputātu kandidātiem uz 7. Saeimas

---

* Luterāņu Baznīcas rīkotais kolektīvās grēksūdzes pasākums izvērtās par Jaunās partijas tiešu propagandu, par ko daudzi luterāņi bija apjukuši un sašutuši. Arī Rēzeknes-Aglonas diecēzes bīskapa J. Buļa pirms 7. Saeimas vēlēšanām baznīcā izteiktais aicinājums vēlēšanās atbalstīt "Latvijas ceļu" pēc tam, kad bija saņemts V. Krištopana dāvinājums Rēzeknes katedrālei — 20 tonnas mazuta, izraisīja apjukumu katoļticīgajos.

** P. Maksimovs pirms vēlēšanām kandidēja uz deputāta mandātu partijas "Līdztiesība" (A. Rubika partija) sastāvā. Kā zināms, jau pēc vēlēšanām "Līdztiesība" apvienojās ar "Tautas saskaņas partiju" (J. Jurkāna partiju) un izveidoja apvienību "Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā".

vēlēšanām. P. Maksimovs no 1994. gada līdz 1998. gadam aktīvi palīdzēja Karatajevam tieslietās pret Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzi un Vecticībnieku Centrālo padomi, un tieši pirms vēlēšanām viņš izteicās, ka "ceļinieki un tēvzemieši "iestūmuši" vecticībnieku Baznīcas vadībā bijušos VDK "stukačus" un ateistus ar lielu pagātni". Atklāti tika paziņots, ka, iegūstot Saeimas tribīni, tiks darīts viss, lai cīnītos pret pašreizējo vecticībnieku Baznīcas vadību un par tieslietas zaudējušo opozīciju.[9] P. Maksimovs tiešām kļuva par deputātu.

P. Maksimovs, jau būdams 7. Saeimas deputāts no Alfrēda Rubika partijas (tagad — partija "Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā"), personiski pārstāvēja tiesā Daugavpils vecticībnieku opozicionārus, lai gan bija jau spēkā Satversmes 99. pants par valsts un Baznīcas nošķirtību. Kā ruporu deputāts izmantoja laikraksta "Panorama Latvii" žurnālisti Innu Harlanovu, to pašu , kura 1998. gada 3. martā visai bezatbildīgi aicināja cilvēkus uz piketu pie Rīgas domes, tā izprovocējot asu konfrontāciju attiecībās starp Latviju un Krieviju.[10]

7. Saeimas vēlēšanās A. Rubika vadītā partija "Līdztiesība" vislielāko balsu skaitu ieguva Latgalē. Šis rezultāts ir saistīts arī ar faktu, ka vecticībnieku lielākā daļa dzīvo Latgalē, turklāt tieši tā daļa, kas konfesijas iekšējā konfliktā pārstāvēja tiesas procesā zaudējušo A. Karatajeva un B. Žilko šķeltnieku pusi. Liela nozīme šai ziņā bija faktam, ka valsts Reliģisko organizāciju likuma īpatnību dēļ varas institūcijas bija spiestas atzīt par likumīgu tikai sašķeltās vecticībnieku Baznīcas vienu pusi, bet otru nostādīt neatzītās lomā. Manuprāt, vecticībnieki nebalsoja par komunistiem tāpēc, ka viņiem patiktu komunisti. Zināmā mērā viņi balsoja pret latviešiem, kuru varas iestādes atteicās reģistrēt viņu reliģisko organizāciju, un par krieviem, kas tiem palīdzēs reģistrēties. Šī vecticībnieku daļa jutās apspiesta, un šajā situācijā nacionālais faktors summējās ar reliģisko. Protams, liela nozīme bija arī minētās kopienas vadītāju B. Žilko un A. Karatajeva nostājai un jo sevišķi paša P. Maksimova personībai, kurš Daugavpils pusē ir populārs un cienījams cilvēks, vecticībnieks. Viņa nostājai bija izšķirīga nozīme. Savukārt pareizticīgie krievu tautības cilvēki Latgalē balsoja pārsvarā par "Latvijas ceļu" . Kad reliģiskais un nacionālais faktors summējas, vienmēr var sagaidīt, ka tam būs liela ietekme, bet šoreiz vainīga bija arī valsts ignorance pret vienu vecticībnieku grupu, un šī ignorance izrietēja no likuma normas. Pieļauju, ka, izzūdot nepilnībām Reliģisko organizāciju likumā, vecticībnieku attieksme nākamajās vēlēšanās var mainīties.

Latgales reģionā politisku nokrāsu ieguva arī konflikts starp Aglonas baziliku un vietējo internātskolu.

1999.gada 15. jūlijā Aglonas internātģimnāzija beidzot izvācās no Aglonas bazilikai piederošās skolas ēkas un nodeva to katoļu Baznīcai, kas jau daudzkārt bija paudusi vēlēšanos atjaunot šajā skolā katoļu ģimnāziju, reģionālu mācību iestādi, kur varētu mācīties audzēkņi no visas Latvijas, kā tas jau bija pirmskara Latvijā.

Pēc vairākkārtējiem katoļu Baznīcas lūgumiem un pieprasījumiem tieši pirms 6. Saeimas vēlēšanām 1995. gada 21. septembrī tapa Izglītības un zinātnes ministrijas un Aglonas bazilikas vienošanās par sadarbību Aglonas internātskolas pārveidošanai par

Aglonas katoļu ģimnāziju. Dokumentu parakstīja toreizējais izglītības un zinātnes ministrs Jānis Gaigals un Aglonas bazilikas dekāns Andrejs Aglonietis. To akceptēja toreizējais LR Ministru prezidents Māris Gailis un Latvijas katoļu Baznīcas arhibīskaps Jānis Pujats. Bijušais izglītības un zinātnes ministrs J. Celmiņš par šo vienošanos izteicās, ka tā tikusi noslēgta priekšvēlēšanu kampaņas laikā, kad M. Gailim bijis svarīgi, lai Baznīca viņu atbalstītu. Savukārt M. Gailis laikrakstam "Diena" izteicās: ja kāds vēlas šo darījumu uzskatīt par priekšvēlēšanu kampaņu, lai viņš tā domā, bet galvenais ir, lai tiktu paveikts kaut kas labs.[11] Tam nevar nepiekrist, tomēr tikpat noteikti var apgalvot, ka šādas vienošanās parasti rodas tad, kad pēc tām ir vitāla nepieciešamība arī politiķiem. Baznīca var vienmēr vēlēties, lai politiķi saprot un atbalsta tās vajadzības, tomēr politiķiem vēlēšanās atbalstīt Baznīcu parasti rodas tikai pirms vēlēšanām.

Laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" par katoļu laikraksta "Solis" attiecībām ar nacionālo partiju "Tēvzemei un Brīvībai" (tagad TB/LNNK) pauda uzskatu, ka laikraksts "Solis" pagājušā gada rudenī veicis spēcīgu priekšvēlēšanu aģitāciju par partiju TB/LNNK un tās ierosināto referendumu par grozījumiem pilsonības likumā[12], tāpēc TB/LNNK neliedz atbalstu katoļu konfesijai izšķirošos jautājumos. Piemēram, 1998. gada 29. oktobrī, kad Saeimā tika apspriests jautājums par ticības mācību skolā. Pēc laikraksta "Solis" galvenās redaktores Silvijas Fricbergas izteikumiem katoļu laikraksts tikai konsekventi ievērojis darbības sākumā pieteikto mērķi — par nacionālo un kristīgo vērtību atkalsavienošanu latviešu tautā. Pēc S. Fricbergas uzskatiem "Solis" vienmēr aizstāvējis un atbalstījis tās politiskās partijas un tos cilvēkus, kuru mērķi pilnīgi vai vismaz daļēji sakrīt ar laikraksta mērķi. Es gan gribētu piekrist "Neatkarīgās Rīta Avīzes" viedoklim.

Laikraksts "Solis" ir katoļu izdevums, kas līdztekus draudžu ziņām un specifiski reliģiskām publikācijām cenšas analizēt arī sabiedrībā notiekošos procesus, jo sevišķi likumdošanā. Katoļu presi Latvijā pārstāv arī laikraksts "Katoļu Baznīcas Vēstnesis", kas pārsvarā darbojas kā Baznīcas iekšējā avīze. Latgales reģionā katoļu presi pārstāv "Katōļu Dzeive" — žurnāls ar senām tradīcijām.

Kā zināms, 1997. un 1998. gadā, tieši pirms Saeimas vēlēšanām, visaugstākais reitings bija Baznīcai. Šajā sakarā interesanti būtu apskatīt, kādu attieksmi pret Baznīcu un tās vajadzībām pirms vēlēšanām pauda dažādas partijas.[13]

— "Tautas partija" uzskatīja, ka "valstij jārūpējas par nacionāla mēroga vērtību — dievnamu, pieminekļu muzeju un bibliotēku saglabāšanu".

Šajā gadījumā tas nav pat konkrēts solījums. Tomēr tas ir perfekts paraugs, kā savus priekšvēlēšanu solījumus adresēt vienlaikus gan ticīgajiem, gan ateistiem. Kā zināms, draudžu rīcībā ir niecīgi līdzekļi, tāpēc ticīgie, pieņemot šo izteicienu kā solījumu, var saskatīt iespēju atrisināt vienu no savām sāpīgākajām problēmām — dievnamu uzturēšanu. Savukārt ateisti un pat reliģijas ienaidnieki, kuru arī nav mazums starp vēlētājiem, netiek atbaidīti ar reliģijas atbalstīšanu, jo Baznīcas taču arī ir kultūras pieminekļi un ir saprotams, ka tie valstij jāuztur pienācīgā kārtībā.

— "Jaunā partija" par vienu no saviem galvenajiem mērķiem uzskatīja "kristīgo vērtību nostiprināšanu sabiedrībā".

— "Darba partijas", KDS un "Zaļās partijas" apvienības programmā bija īpaša nodaļa "Baznīcas un valsts sadarbība", kurā apvienība apņēmās: "Sekmēt valsts un Baznīcas sadarbību garīgo vērtību kopšanā, sabiedrības morāles stiprināšanā un sociālo uzdevumu veikšanā. Noteikt, ka Baznīcas īpašumi un ienākumi nav apliekami ar nodokļiem. Veidot valsts attiecības ar Baznīcu, balstoties uz sadarbību, cilvēka uzskatu un reliģijas brīvību." Apvienība savu programmu nobeidza ar vēlējumu — "Dieva svētību, darbu un labklājību katrā Latvijas mājā."

— "Tautas kustība "Latvijai"", rakstot par plaukstošu nacionālu Latvijas valsti, solījās "ļaut jaunatnei un katram labas gribas cilvēkam atgūt ticību savai valstij, cilvēku godaprātam un Dievam".

— "Helsinki-86" par vienu no saviem pamatmērķiem uzskatīja "ievērot Dieva likumus".

— "Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija" par Dievu un dabu pasludināja sekojošo: "LNDP filozofiskais pamats ir ideālisms, jo visa esošā pirmsākums ir Dievs. Nav pieļaujama kādas reliģijas uzspiešana likumos vai valsts mācību iestādēs. Dievs ir viens, bet atšķiras priekšstatu kopumi par Viņu. Dievs radīja dabu. Cilvēka pienākums ir saudzēt šo Dieva dāvanu."

Priekšvēlēšanu kampaņas laikā nav nekas neparasts, ja tiek deklarēta "lojalitāte pret Dievu", lai iegūtu ticīgā elektorāta labvēlību. LNDP savā kongresā 1998. gada 11. jūlijā par savu pamatmērķi pasludināja tādas sabiedrības izveidošanu, kas "uzticas Tam Kungam Dievam, kurš radījis Debesis un Zemi, kurš vienīgais valda pār cilvēkiem". Piedevām LNDP šajā kongresā atzina, ka, ja sabiedrība noliedz Dievu, tā nenovēršami nonāk līdz Dievam pielīdzinātam vadonim vai masveida izvirtībai, tādējādi pašiznīcinoties.[14]

— "Nacionālā progresa partija" paziņoja, ka "atbalsta tradicionālo konfesiju darbību Latvijā".

Interesants piemērs, kā reaģēt uz Baznīcu iesaistīšanos politikā, ir ASV prakse. Šajā demokrātijas citadelē attiecībā uz reliģiskajām organizācijām likumā noteikti daži politiskās darbības ierobežojumi:

— Baznīcas nav tiesīgas propagandēt un aģitēt par politiskām lietām citādi, kā vien ar nolūku ietekmēt likumus;

— tās nedrīkst iesaistīties priekšvēlēšanu cīņā par labu kādai politiskai partijai, nav svarīgi — parlamenta vai pašvaldību vēlēšanās.

Sods par šā likuma nepildīšanu ir nodokļu atlaižu zaudēšana. ASV reliģiskajām organizācijām savās sapulcēs ir jāievēro politiskā neitralitāte. Tās nedrīkst atklāti paust savas simpātijas kādai partijai. Tas ir aizliegts.[15]

Baznīca un valsts Latvijā pēc vairāk nekā pusgadsimtu ilga pārtraukuma vēl tikai cenšas atjaunot pareizas attiecības. Kļūdās abas puses, ne vien tāpēc, ka tik ilgā laikā pareiza šo attiecību prakse gandrīz pilnīgi aizmirsusies, ne vien tāpēc, ka Rietumu pasaules valstīs

attiecības starp valsti un Baznīcu pa šo laiku ir piedzīvojušas zināmas pārvērtības un Latvija nav bijusi tajās līdzdalīga, bet arī tāpēc, ka mūsu atjaunotā valsts diezgan daudzās jomās vēl nav īsti izvēlējusies savu politiku. Gan valsts, gan Baznīca piedalās ne vien savu attiecību, bet valsts veidošanā. Pašiem vien nāksies atrast pareizākās atbildes arī uz jautājumiem, kas skar Baznīcas un valsts attiecības, to skaitā Baznīcas piedalīšanos politiskajos procesos.*

Atgriežoties pie ASV likumdošanas prakses priekšvēlēšanu aģitācijas jautājumā, gribētos brīdināt no kādas ļoti aplamas perspektīvas: vai nenotiks tā, ka ierobežojumi Baznīcai tiks uzlikti pēc ASV vai pat vecās padomju impērijas kritērijiem, toties nodokļu atvieglojumi un citi atbalsta veidi būs ļoti tālu no demokrātiskāko Rietumzemju labākajiem paraugiem?

[1] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.

[2] Juridisko terminu vārdnīca uzņēmējdarbībai. — R.: Ekonomisko reformu institūts, 1996. — 86. lpp.

[3] Ceļš uz pārticību. Latvijas Republikas ministru prezidenta A. Šķēles ziņojums Saeimā 1996. gada 18. aprīlī.// Diena. — 1996. — 19. apr.

[4] *Šķēle A.* Runa 21. decembra plenārsēdē// Diena — 1995. — 23. dec.

[5] *Согрин В. В.* Идеология в американской истории от отцов — основателей до конца XX века. — М.: Наука, 1995. — С. 191.

[6] *Gruziņa I.* Pārdomas pēc kristīgo demokrātu semināra// Talsu Vēstis. — 1995. — 6. apr.

[7] *Grīnberga M., Prokopova E.* Zīgeristieši baznīcā jauc dievvārdus ar aģitāciju// Diena. — 1998. — 11. aug.

[8] Nedēļa Tev. — 1995. — 15. maijs.

[9] *Харланова И.* На старте список № 6 — единственный "левый" // Панорама Латвии. — 1998. — 18 авг.

[10] *Bernāts A.* Saeimas deputāts Maksimovs skandalējas ar vecticībnieku vadību// Vakara Ziņas. — 1998. — 10. dec.

[11] *Grīnberga M.* Katoļu ģimnāzija Aglonā — pirmsvēlēšanu intrigas?// Diena. — 1998. — 6. okt.

[12] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 30. okt.

[13] Vēlēšanas '98. Speciālizdevums// Diena. — 1998. — 23. sept.

[14] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 13. jūl.

[15] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 148—150.

---

* Viens no 1999. gada nogales pārsteigumiem, ko piedzīvoja Baznīca, bija vairāku nodokļu atvieglojumu atcelšana.

7. Evaņģēliski luteriskās Baznīcas rīkotā politisko partiju aptauja pirms 7. Saeimas vēlēšanām

Francijas valstiskās suverenitātes atjaunotājs pēc Otrā pasaules kara prezidents Šarls de Golls ir teicis: "Tā kā politiķis netic tam, ko viņš sola, tad viņš ir pārsteigts, ka citi tam tic." Vai nav pareizi vārdi, kas derētu par moto jebkurai politiskai aptaujai?

R. Balodis

Pirms izsekot Latvijas luterāņu aktivitātēm, jāsaka, ka Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas veiktā partiju aptauja nav kaut kas neparasts. Daudzās valstīs Baznīcas piekopj šādu praksi. 1998. gada septembrī, kad Slovākijā notika parlamenta vēlēšanas, katoļu bīskapi publicēja rakstu, kurā iepazīstināja ar kritērijiem, pēc kuriem vadīties kandidātu izvēlē. Bīskapi skaidroja, ka viņu rūpes tiek veltītas kopējam labumam, ko var veidot vienīgi uz taisnības pamata, ievērojot Dieva likumu un kalpojot visiem Slovākijas pilsoņiem. Slovāku bīskapi uzskatīja, ka kristīgais vēlētājs (vai nav labs formulējums Baznīcas ietekmei uz elektorātu?) var sniegt ieguldījumu Baznīcas attīstībā, balsojot par Baznīcai labvēlīgiem politiskajiem spēkiem.

Lai cik maza būtu iespēja, ka pirms vēlēšanām dotos solījumus partijas pildīs, ir tomēr nozīme rīkot aptaujas. Tā vismaz var apkopot solījumus. Apsolījums Baznīcai darboties tās interesēs var kļūt par pārbaudījumu partijas godīgumam un konsekvencei. Tāda aptauja pat nav politika. Tiesa gan, Lielbritānijas valstsvīrs Nevils Čemberlens par šādu "nepolitiku" ir teicis: "Politikas ideāls būtu jebkādas politikas neesamība, bet šo "nepolitiku", jāsaka atklāti, nāktos uztiept pasaulei." Uzskatu, ka arī Latvijā mēģinājums ar aptauju iejaukties politikā ir apsveicams. Nav svarīgi, ka šis līdzeklis varbūt pat neattaisno iecerēto mērķi — tradicionālo Baznīcu nostiprināšanos Latvijā, jo politiķu cinisms reizēm ir lielāks par saprāta balsi. Galvenais šajā gadījumā ir kristiešu nepolitiskais mēģinājums parādīt politiķiem, ka Baznīca ir spēks, kas dažreiz var izrādīties izšķirējs spēks.

Arī Latvijas vecticībnieki pirms 7. Saeimas vēlēšanām izrādīja līdzīgu aktivitāti, ko gan nevarētu nosaukt par aptauju. Sabiedriskā organizācija Vecticībnieku biedrība 1998. gadā izdeva "Krievu vēlētāja ceļvedi", kura ievadā bija publicēta garīgā vadītāja Joanna Miroļubova uzruna vecticībniekiem. Tajā viņš rakstīja, ka tas, kas notiek pasaulē, nevar Baznīcu neuztraukt. Šajā ceļvedī bija apvienotas ne vien krievu valodā pārtulkotas partiju priekšvēlēšanu programmas, bet arī likumi saistībā ar Saeimas vēlēšanām. Šāda vecticībnieku iesaistīšanās politikā jāvērtē kā patiesas rūpes par savu valsti un ir apsveicama arī Latvijas iedzīvotāju integrācijas aspektā.

Luterāņu Baznīca, gatavojoties 7. Saeimas vēlēšanām, 1998. gada marta Konsistorijas prezidija sēdē pieņēma lēmumu sagatavot un nosūtīt visām partijām aptaujas lapas ar Baznīcu interesējošiem jautājumiem.[1] Anketas tika izsūtītas 1998. gada vasarā, priekšvēlēšanu kampaņas laikā, un tika aptaujātas 17 politiskās partijas. Daudzi jautājumi skāra

sociālo jomu, liela daļa jautājumu lika partijām izvērtēt attieksmi pret tradicionālajām konfesijām. Aptaujas mērķis bija apzināt partiju attieksmi pret reliģiju.

Anketai bija principiāla nozīme luterticīgo vēlētāju identifikācijas procesā. Partiju atbildes tika izplatītas visās luterāņu draudzēs. Lai gan daži šo aptauju klasificēja kā valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpumu[2], tomēr tā tas nav. Katrai nevalstiskajai organizācijai ir tiesības zināt valsts politiku jautājumos, kas skar tās intereses. Savukārt ideoloģija ir būtiska partijas darbības sastāvdaļa, un katram vēlētājam ir svarīgi zināt partijas ideoloģiju arī attiecībā uz Baznīcu.

Luterāņu arhibīskaps J. Vanags paziņoja: "Baznīca nenāks klajā ar atbalstu kādai konkrētai partijai, tādējādi aicinot to atbalstīt Saeimas vēlēšanās."

Savā ziņā Evaņģēliski luteriskās Baznīcas veikto aptauju var uzskatīt par aģitāciju, tomēr tādu aģitāciju, kas aģitē nevis par partiju, bet uzaicina katru ielūkoties sevī un padomāt par savu kristieša atbildību tautas un Dieva priekšā. Šīs aptaujas galvenais politskais rezultāts sagaidāms tikai nākotnē, kaut gan pirmā reakcija jau ir. Pirmajā brīdī šķita, ka aptauja neko sevišķi nebija mainījusi. Tomēr, kad pēc V. Krištopana valdības krišanas atkal pie varas nāca A. Šķēle un viņa vadītās "Tautas partijas", "Latvijas ceļa" un apvienības TB/LNNK koalīcija, jaunā valdība mēģināja nolikt malā "šauri partejiskās intereses" un 1999. gada 15. jūlijā pieņēma deklarāciju Par ministru kabineta darbu. Deklarācijā līdzās veicamajiem pasākumiem krīzes pārvarēšanai, tautsaimniecības attīstībai, kultūras saglabāšanai un konkurētspējīgas izglītības izveidošanai — pirmo reizi Latvijas valsts pastāvēšanas vēsturē tika iekļautas nostādnes attiecībā uz tradicionālajām reliģijām un jaunajām reliģiskajām kustībām. Deklarācijas 12. punktā, kur stāstīts par pilsoniskas sabiedrības izveidošanu un nostiprināšanu, paziņots, ka (1) valdība atbalstīs reliģisko organizāciju darbību iedzīvotāju tikumiskajā audzināšanā; (2) uzlabos valsts sadarbību ar tradicionālajām reliģiskajām konfesijām; (3) pārraudzīs jauno reliģisko kustību ienākšanu Latvijā no valsts drošības, sabiedriskās kārtības un iedzīvotāju veselības interešu viedokļa. Šīs un citas deklarācijā minētās valdības nostādnes parakstījuši: Andris Šķēle un Gundars Bērziņš no "Tautas partijas", Andrejs Požarnovs un Māris Grīnblats no apvienības TB/LNNK un Andrejs Panteļējevs un Kristiāna Lībane no savienības "Latvijas ceļš".[3] Tieši šie paši punkti tiks iekļauti arī nākamajā Andra Bērziņa vadītās valdības deklarācijā.

[1] Baznīca netieši iesaistīsies vēlēšanās// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 5. marts.
[2] *Skagale G.* Baznīca aptaujā partijas// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 30. sept.
[3] Deklarācija par Ministru kabineta darbu// Latvijas Vēstnesis. — 1999. — 16. jūl.

VII. Valsts trešās (tiesu) varas attiecības ar Baznīcām

1. Reliģija un justīcija

Taisnība juristiem, kas pūlas ieskaidrot sabiedrībai, ka nevis sodu pastiprināšana noved pie tiesību striktas ievērošanas, bet gan pārkāpumam atbilstoša soda nenovēršamības apziņa noved pie organizētas sabiedrības, kura respektē likumus. Lielo reliģiju autoritātes un atsevišķi filozofi, ievērojami teorētiķi un izcili praktiķi morālteoloģijas un ētikas jomā jau kopš seniem laikiem ideālā plānā — caur cilvēka apziņu — cenšas uzturēt sabiedrībā taisnīgu kārtību vai vismaz nemitīgi atgādināt par šādas kārtības nepieciešamību. Tieslietu sistēmai savukārt vienmēr nākas nopūlēties, lai praktiskajā dzīvē ieviestu labāku likumību un kārtību, kaut arī atsevišķu cilvēku apziņa un reizēm pat kopējā sabiedrības apziņa ir tālu no ideāla. Pēc vairāk nekā piecdesmit gadu pārtraukuma abām šīm sistēmām — reliģiozo aprindu kopumam un valsts tiesību sistēmai — Latvijā jāatjauno pilnvērtīgs kontakts.

R. Balodis

Jurisprudences uzdevums ir uzmanīgi sekot tām sabiedrības tiesiskās dzīves izpausmēm, kas saistītas ar morāli un ekonomiskajām aktivitātēm. Justīcijai* jāproducē ne vairāk un ne mazāk kā objektīvs taisnīgums. Taisnīgums būtībā ir morāls tikums un vienlaikus arī jēdziens, ar kuru tiek vērtēts likuma pielietošanas rezultāts. Dažreiz taisnīgumu (tiesu) iztēlojas ar aizsietām acīm un svaru kausiem rokā. Tas piederas justīcijai — izsvērt uzmanīgi, tā, lai tiek nodrošināts līdzsvars starp tiesībām un pienākumiem. Tā kā valstij nevar būt īpašas ieinteresētības, kurš no diviem prāvniekiem uzvarēs strīdā, bet sabiedrība ir ieinteresēta, lai uzvarētu taisnīgā puse, tad tiesas darbības pamatā ir pušu vienlīdzības princips. Demokrātiskas valsts pastāvēšanas iespēju nodrošina cilvēku gatavība pašiem tikt galā ar problemātiskām situācijām, nenoveļot atbildību uz citiem. Tā tas ir arī attiecībā uz reliģiskajām organizācijām. Kad tās kaut kādā veidā iesaistās tiesas procesā, tiesu iestādēm ir jādod šīm organizācijām iespēja tikt pie vidutāja, kas cenšas atrast taisnīgu lēmumu. Tiesas uzdevums ir saglabāt

*Justīcija — (no lat. *justitia)* — taisnīgums, tiesas spriešana. Mūsu dienās ar šo vārdu saprot tiesas iestāžu darbību.

sabiedrībā pilsonisko mieru. Tai konstruktīvi jānoregulē konflikts starp naidīgajām pusēm, kad to attiecības aizgājušas pārāk tālu.

No tā, cik precīzi ir tiesas svari, atkarīgi daudzu cilvēku likteņi. Objektīvs tiesas spriedums atjauno taisnīgumu. Tas nav postošs, bet gan samierinošs spēks. Tiesas taisnīgumu garantē nevis alkas pēc atriebības, bet vēlēšanās uzturēt sabiedrībā morālu kārtību.

Arī Bībelē ir runāts par tiesu. Piektās Mozus grāmatas *Deuteronomium* 25.nodaļā paskaidrots, kas Vecās Derības ļaudīm jādara, ja rodas strīds: "Kad starp vīriem ir kādas nesaskaņas un tie nāk pie tiesas, tad lai pār tiem spriež tiesu: taisnais lai tiek attaisnots, bet netaisnais lai tiek notiesāts." Trešajā Mozus grāmatā *Leviticus* 19. nodaļā par pašu tiesas procesa gaitu ir nepārprotami rakstīts: "Jums nebūs tiesā pielaist netaisnību; tev nebūs zemākā vaigu nievāt un tev nav godbijībā jābīstas lielais, bet tiesā taisnīgi savu tuvāko." Arī — "nedariet tiesā netaisnību nedz ar olekti, nedz ar svaru, nedz ar tilpuma mēru".

Taisnīgums ir dinamisks un dzīvs: tas sargā un stiprina neizmērojamo vērtību, kāda piemīt cilvēka cieņai, rūpējoties par vispārējo labumu, jo taisnīgums ir indivīdu un tautu kopesamības sargs. Tas pieprasa kārtību un patiesību un balstās cilvēktiesību ievērošanā. Tieši tādiem vārdiem par taisnīgumu runā Romas pāvests Jānis Pāvils II Pasaules Miera dienas svinībās 1998. gada 1. janvārī. Savu runu viņš beidz ar vīziju, kā varētu iedzīvināt pilnvērtīgu taisnīgumu un pilnīgu mieru: ikvienam cilvēkam jāpieņem tie augstie ideāli, kurus pauž gan Vecā Derība, gan arī kristietība; tiem jāizpaužas kā Dieva atklāsmei cilvēkā. Un ne jau tikai kā informatīvai atklāsmei, bet gan kā aicinājumam atvērties Dieva taisnībai un Viņa dāvātajam mieram. "Tad tuksnesis kļūs par dārzu un dārzs tiks uzskatīts par mežu. Un tuksnesī iemājos taisnīgais spriedums, un dārzā apmetīsies taisnība. Un taisnības darbs būs miers, bet taisnības auglis — miera pilns klusums un drošība uz mūžīgiem laikiem."[1]

Skaisti un spēcīgi vārdi, taču, ja nekavējas nākotnes vīzijās, bet nonāk mūsdienu realitātē, redzams, ka taisnīgums demokrātiskā valstī var rasties, tikai pareizi ievērojot un piemērojot tiesību normas. Un — pats svarīgākais — likumiem un tiesību normām ir jābūt labiem un atbilstošiem situācijai. Tiesības, kas garantē taisnīgumu, nerodas pašas no sevis, bet izveidojas no tām dzīvotspējīgajām nerakstītajām paražām, kuras ar valsts parlamenta līdzdalību ir atzītas praksē un iedzīvinātas likumos. Ja kāda paraža pastāv ilgstoši un kļūst par sadzīves normu, tad ar vispārēju sabiedrības akceptu tā var pat aizstāt likumu.[2] Teikto droši var attiecināt uz pieņemto tiesību aktu interpretācijas un normu skaidrošanas jomu, jo tieši no tās ir atkarīga tiesību piemērošanas prakse. Jāsaka, ka taisnīguma attīstībai ir pretrunīgs raksturs. Galvenokārt tāpēc, ka tiesību lietošana ir cieši saistīta ar praksi. Tomēr, lai varētu runāt par taisnīguma attīstību, gan tiesību normām, gan to interpretācijai un izmantošanai pastāvīgi jābūt cieši saistītām ar sabiedrības pieredzi un tiesībsargāšanas praksi. Pieredzei ir liela nozīme.

Daudzi filozofi atzīst prakses neaizvietojamo nozīmi arī domāšanas procesā. Piemēram, I. Kants pieņem to par vienu no domāšanas pamatpostulātiem — *jebkurš cilvēka spriedums sākas ar pieredzi.*[3] Arī jurisprudencē, lai veidotu adekvātus likumus, arī tiesu praksē,

lai pareizi izspriestu tiesu, likumus un to pielietošanu nepieciešams pamatot pēc iespējas plašākā praktiskā pieredzē. Kā teica senās Romas juristi,— *Ad ea debeat adaptari jus, quae frequenter eveniunt.**

Arī reliģisku lietu izspriešana katrā atsevišķā valstī daudzējādā ziņā ir atkarīga no šīs valsts tiesu prakses ar reliģiju saistītajos jautājumos. Dažādās valstīs ir atšķirīga pieredze, bet jaunākajos laikos reliģiskajām kustībām ir izteikta tendence izplatīties, pārejot valstu robežas. Jo sevišķi tas sakāms par jaunajām reliģiskajām kustībām. Pirmajā brīdī to daudzveidības dēļ daudzas Eiropas valstis (Norvēģija, Vācija, Luksemburga un citas) atteikušās no prakses noteikt likumdošanā, kas ir reliģija, un tikai no tiesu prakses var apjaust, kas ir reliģiska darbība.

Kā lai šajā daudzveidīgajā reliģiskajā darbībā atšķir to, kas piederas attiecīgās reliģijas darbībai un ir pieņemams, no tā, kas ir pārkāpums? Vienā no Eiropas Padomes 1995. gada rekomendācijām, kur skarts jautājums par strauji vairojošos sektu un sektveidīgo savienību fenomenu, atzīmēts, *ka Eiropas Savienības dalībvalstīm nacionālajā līmenī jārūpējas, lai tiesas un policijas iestādījumi reāli pildītu savus pienākumus, kā arī lai valstis aktīvāk un koleģiālāk savstarpēji sadarbotos, tā nodrošinot sekmīgu cīņu ar sektu pārkāpumiem.* Objektivitātes labad jāpiebilst, ka pēdējā laikā, pieaugot jehoviešu, mormoņu un citu jauno reliģisko kustību ietekmei ES struktūrās, šīs nostādnes

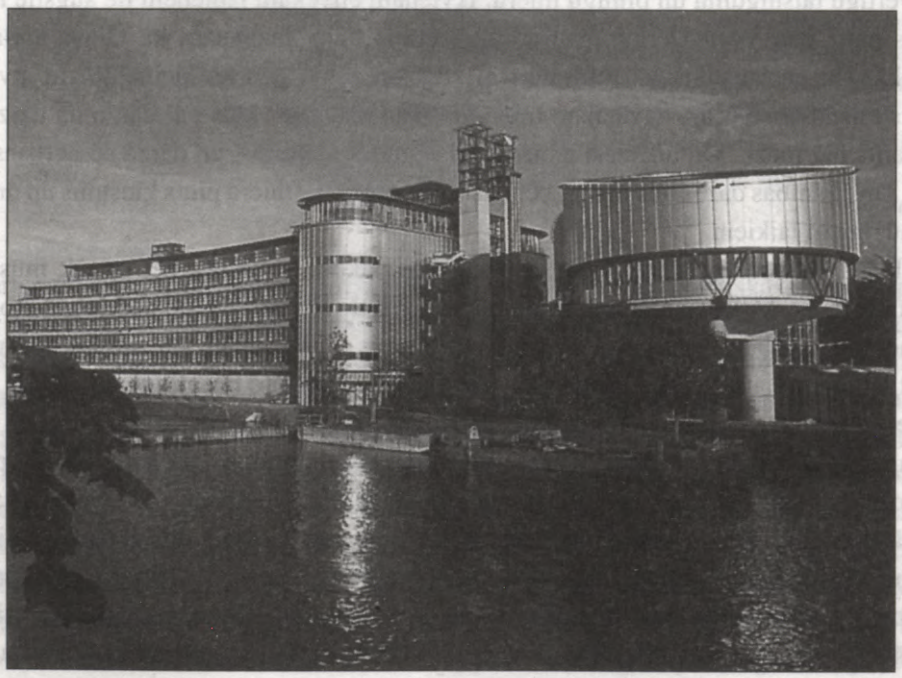

Eiropas Cilvēktiesību komisijas mītne Strasbūrā, Francijā

* *Ad ea debeat adaptari jus, quae frequenter eveniunt* (lat.) — tiesības jāpielāgo tiem gadījumiem, kas notiek bieži.

tiek nomainītas ar gluži abstraktu, neko neizsakošu frāzi — "reliģijas brīvībai nav ierobežojumu".

Nav nekādu šaubu, ka tiesai pirmām kārtām jāvadās no likumiem, tomēr nevar noliegt arī tiesu prakses svarīgo nozīmi, kas ir tiesnešu radošās iedvesmas avots. Tiesai ir darīšana ar praktiskiem atgadījumiem, kas vienmēr ir atšķirīgu juridisku jautājumu savijums. Tiesu prakse ir līdzīga sintezētam paradumam jeb pieredzei, kas nostabilizējusies. Tiesu praksē un paradumos juridiski saistošā norma izpaužas nevis caur kādu vienu apkopojošu formulu, bet gan tikai kā pielietojums atsevišķiem un īpašiem gadījumiem. Var pat atzīt, ka tiesu prakse atrodas "kaut kur pa vidu starp paradumiem un likumu" — tā ir un paliek cieši saistīta ar praktisko pieredzi, ko nevar nošķirt no paradumiem, tomēr tā, līdzīgi likumam, veidojas apzināti. Visas reliģiskās izpausmes un risinājumus nemaz nav iespējams aprakstīt tiesību aktos. Risinājumus iespējams atrast, tikai pamatojoties uz citu valstu un, protams, arī savas valsts tiesu pieredzi.

Turklāt vēl jārēķinās ar turpmāko — ja Latvijā būs kāds mēģinājums ierobežot reliģijas brīvību (vai kāds precedents, kas tāds šķitīs) un tas tiks apstrīdēts starptautiskā līmenī ES tiesā, tad spriedēji par iespējamo cilvēktiesību pārkāpumu būs dažādu valstu pārstāvji, un viņi noteikti analizēs līdzīgus gadījumus — precedentus citās valstīs.

Tātad eksperti meklē atrisinājumu līdzīgos precedentos. Tas notiek tāpēc, ka jo sevišķi reliģijas lietas nav iespējams kvalitatīvi izskatīt, cenšoties izmantot vienīgi tiesību normas. Toties tās veiksmīgi ir skatāmas vispārējā likuma ietvaros, ko raksturo precedentu ievērošanas princips, lai nākotnes strīdu rezultātus varētu zināmā mērā prognozēt un tiktu ievērots taisnības princips — pret cilvēkiem vienādos apstākļos jāizturas vienādi. Latvijā vēl nepastāv precedentu tiesības. LU profesors E. Meļķisis vairākkārt ir atgādinājis par nepieciešamību veidot tiesu precedentu sistematizētu apkopojumu, tātad — sistematizētu tiesu praksi. "*Precedents — tas ir tiesas vai administratīvo instanču nolēmums, kas var tikt izmantots kā pamatojums vai arguments analoģiskā lietā. Precedents, kā uzskata Rietumu prakses analītiķi, var tikt izmantots kā tiesību palīgavots. Turpretī precedentu tiesības nozīmē, ka lēmumu pamatošana konkrētā lietā jāsāk nevis ar tiesību pamatavotu, bet ar atbilstoša precedenta sameklēšanu.*"[4] Kaut gan Latvijā nepastāv precedentu tiesības, *precedenti jebkurā gadījumā ir vismaz tiesību palīgavoti, ko var izmantot līdzās tiesību pamatavotiem —likumiem un paražām.* Plašākā nozīmē tiesību palīgavoti ir visa tiesu prakse, tiesību zinātne, dažādas vienošanās. Atsevišķu precedentu sitematizēts kopums būtībā arī ir tiesu prakse. Kā norāda profesors E. Meļķisis, pašreizējā Latvijas valsts situācijā, visai sarežģītajā likumu tapšanas laikā, daudzu tiesvedības problēmu reālu risinājumu varētu atrast Šveices 1907. gada Civillikuma 1. pantā. Tajā noteikts, ka tiesnesim jābalstās uz likumu pamata vai, ja attiecīgu likumu trūkst, jāvadās pēc normām, kuras viņš pats noteiktu, ja būtu likumdevējs, ievērojot zinātnes un tiesu prakses atzinumus. Tiesu prakse lielā mērā parāda, kā tiek izmantotas likuma normas. *Precedentu nepētīšana un likuma pavirša izpratne nozīmē sliktu tiesu darbu.* Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis E. Levits

uzskata, ka Latvijas galvenā problēma ir nevis likumu trūkums, bet gan pieredzes trūkums to pareizā izmantošanā.[5] Par tiesvedību reliģijas jautājumos atjaunotajā Latvijas valstī vēl neko nevar pateikt, tās prakse vēl ir nākotnes jautājums. Esmu pārliecināts, ka pavisam drīz Latvija piedzīvos ļoti nopietnas tieslietas reliģijas jomā. Tieslietu ministrs Valdis Birkavs par pašreizējo situāciju ir teicis, ka Latvijā veidot ES pietuvinātu tiesisku vidi traucē tieši domāšanas stereotipi, tostarp arī normatīvā domāšana. Tiesības vai vispārobligāti uzvedības noteikumi tiek atvasināti tikai un vienīgi no likuma burta, un daudzos gadījumos, ja šis burts nav uzrakstīts vai ir neprecīzi uzrakstīts, juristi apjūk. Tāpēc ir ļoti svarīgi mainīt domāšanu un pieeju tiesībām. Ir jāsaprot, ka katra likuma uzdevums ir iedzīvināt un aizstāvēt noteiktus pincipus — vispārīgos tiesību principus. No normatīvās domāšanas ir jāpāriet uz domāšanu principu kategorijās, uz domāšanu Satversmes līmeņa kategorijās.[6]

Tiesu prakse veidojas no produktīvajām tieslietām, kuru pamatā ir ne vien labi saprasts likuma burts, bet arī likumu kolīzijas.* Reliģijas jomā tiesu prakse veidojas lēnāk nekā citās jomās, jo ne visas reliģiskās organizācijas, sastopoties ar tiesībpārkāpumu, iesniedz prasību tiesā. Reliģiskās organizācijas ir īpašas un no citām atšķiras tieši ar savu vienreizību. Tās ir unikālas, jo to mērķis nav pielāgoties esošajam, bet gan godāt un uzturēt spēkā ideālo. Bieži vien, kad noticis tiesību aizskārums, cietušais var brīvi izvēlēties risināt strīdu tiesiski vai pieciest pāridarījumu. Reliģiskās organizācijas ne vienmēr ir gatavas tiesāties laicīgajās tiesās, jo šāda tiesāšanās ļoti bieži ir asā konfrontācijā ar cilvēka reliģisko pārliecību. Protams, cietušais lemj pats, vai viņš vēlas un vai ir vajadzība griezties tiesā, vai arī labāk paciest savu tiesību aizskārumu. No valsts pozīcijām raugoties, tomēr ir atšķirība, vai puses ir iesaistītas kriminālprocesā vai civilprocesā. Ja krimināltiesā izpaužas valsts kā juridiskas personas, kā publiska tiesību subjekta aktīvā darbība, tad civiltiesā iniciatīva galvenokārt ir pašu tiesas procesā iesaistīto pušu rokās. Tās pašas izvēlas, iesniegt vai neiesniegt tos vai citus pierādījumus, kas varētu pārliecināt tiesu lemt vienai vai otrai pusei par labu. Civilprocesā tiesa pati nekādus pierādījumus nevāc, bet analizē un novērtē pušu iesniegtos pierādījumus. Reliģiskās organizācijas var iekļūt gan kriminālprocesos, gan civilprocesos. Gribu atgādināt, ka kriminālprocesā tām vienkārši ir pienākums sniegt visus zināmos faktus un pierādījumus, ja vien kāds aspekts nav speciāli minēts likumdošanā, piemēram, grēksūdzes noslēpums.

Tiesu nozīme reliģisko organizāciju uztverē ir liela, jo tiesnesis tām personificē valsti un valsts attieksmi. Valsts varai ir svešas atriebības alkas, tā nav ieinteresēta vienas puses

---

* Likumu kolīzija — (no lat. *collisio* — sadursme) — divu vai vairāku formāli spēkā esošu normatīvo aktu pretrunas vai satura atšķirības, kas regulē vienas un tās pašas tiesiskās attiecības. Likuma kolīzija tiek izšķirta, izvēloties to normatīvo aktu, kurš konkrētā gadījumā piemērojams. Ja konstatēta pretruna starp dažāda spēka normatīviem aktiem, jāpiemēro likuma akts, kuram ir augstāks juridiskais spēks. Ja konstatēta pretruna starp vienāda juridiska spēka normatīvajiem aktiem, jāpiemēro jaunākais no tiem. *Ja konstatēta pretruna starp normatīvajos aktos ietevertajām vispārīgajām un speciālajām tiesību normām, pirmās ir spēkā tiktāl, ciktāl tās neierobežo speciālās tiesību normas.*[7]

atbalstīšanā uz otras rēķina vai otrai personai par ļaunu, tā ir objektīva un bezpartejiska. Pat sodot valsts ir neieinteresēta. Pastāv krasa atšķirība starp sodu un atriebību. Atriebība ir tikai niknuma izpausme, sods pauž apzinātu tieksmi sasniegt tiesu mērķi — objektīvo taisnību. Tiesai ir pienākums pret valsti (nevis pret personām, kas tiesājas) izpildīt to uzdevumu, kura veikšanai tā iedibināta ar valsts augstāko juridisko pamatdokumentu — Satversmi.* Tiesnesis vārda plašākajā nozīmē var būt ikviena persona, kas izšķir kādu strīdu vai bezpartejiski novērtē kādu notikumu, šaurākajā nozīmē — amatpersona, ar kuras palīdzību valsts īsteno tiesu varu. Tātad tiesnesis (šā vārda tiešajā nozīmē) ir cieši saistīts ar likumu. Tiesas spriedumam, ko pieņem tiesnesis, katrā atsevišķā gadījumā vienmēr jābūt noteiktu likumu pantu precīzas pielietošanas rezultātam. Juridiskās darbības uzdevums vienmēr ir konkrētajam gadījumam atrast piemērotus likuma pantus, tos pareizi interpretēt un pareizi piemērot.[9]

LR Augstākās tiesas senators Rolands Krauze uzskata, ka likumdošanas iniciatīva varētu tikt piešķirta arī attiecīgajai tiesu varas institūcijai, jo likumdevējs pār likuma pieņemšanu un izsludināšanu vienmēr visos gadījumos tā kā tā būs tikai likumdevējs. Šo viedokli, uzskata R. Krauze, var pamatot tikai ar tiesu praksi. Izšķirot konkrētus strīdus, nereti atklājas likumu nepilnības un var pat būt to pretrunas. Novērst tās var tikai pats likumdevējs. Vērtējot līdzīgus gadījumus tiesu praksē, runa ir nevis par kāda likuma izmantošanu, bet par attiecīgā likuma skaidrojumu jeb interpretāciju.[10]

Tiesu varas loma nav garantēt vairākuma varu, bet tieši pretēji — aizsargāt mazākumu pret vairākuma patvaļu.[11] Tiesu lēmumi, no kuriem veidojas tiesu prakse, tiek pieņemti apzināti. Tiesu prakse, tāpat kā likums, pastāv rakstiskā formā. Plaši pazīstams ir angļu juristu uzskats, ka tiesību formālais kritērijs ir vienkāršs: īstas tiesības ir tās, ko lieto vispārējās tiesas. Tāpēc *tiesām biežāk un drosmīgāk jāpiemēro analoģijas princips*** *un precedenti jāapkopo krājumu veidā. Reliģija ir tā joma, kur bez šādiem apkopojumiem un līdzīgu ārzemju precedetnu pētniecības darba būs grūti pieņemt labus un pareizus tiesu spriedumus. Nejūtīgi piemērojot likumu, kas nekad nav pilnīgs, nereglamentēto un reizēm pat neaprakstāmo gadījumu var pārvērst reliģiskā konfliktā.*

Saskaroties ar likumu kolīzijām, tiesai strikti jāievēro likums kā viens loģisks veselums, citādi tā nevarēs izkļūt no kauzalālo jautājumu labirinta. Protams, var iebilst,

---

* *Tiesa* ir valsts varas iestāde, kas īsteno jurisdikciju. Tiesu varas neatkarības princips ir iekļauts Latvijas Satversmē. Tiesas Latvijā izveidotas atbilstoši valsts administratīvi teritoriālajam iedalījumam. Tiesu pirmais posms ir rajonu (pilsētu) tiesa, otrais — apgabaltiesa un Augstākā tiesa. Pastāv arī Satversmes tiesa, kas izskata likumu atbilstību Satversmei. Latvijā darbojas četru instanču tiesas: pirmās instances, apelācijas, kasācijas un uzraudzības instances tiesas. Rajonu (pilsētu) tiesa izpilda pirmās instances un apelācijas instances tiesas funkcijas, bet Augstākā tiesa darbojas gan kā pirmās instances, gan kā apelācijas instances, gan kā kasācijas instances, gan arī kā uzraudzības instances tiesa.[8]

**Tiesībās ar *analoģiju* saprot, ka sabiedrisko attiecību tiesiskam regulējumam, kas nav paredzēts likumā vai citā likumpamatotā aktā, izmanto tiesību normas, kas reglamentē līdzīgas attiecības (likuma analoģija), bet, ja to nav, tad — attiecīgās tiesību nozares vai tiesību institūta tiesiskā regulējuma pamatnostādnes.[12]

ka demokrātiskā valstī pieņemtie likumi nebūt nav tāds veselums, kā to varētu vēlēties. Parasti sākotnējais, speciālistu izstrādātais likumprojekts pēc trim lasījumiem parlamentā un ieviestajiem papildinājumiem galīgajā variantā ir visai atšķirīgs no sākotnējā projekta gan pēc būtības, gan konsekvencēm. Gandrīz katrs likums ir parlamentā un valdībā dažādotu pastāvošo plūsmu kompromisa produkts, un samērā reti likumdošanas akts ir vienotas domas izpausme. Tāpēc ne vienmēr likuma garu var loģiski izsecināt tikai no likuma nolūka. Kā liecina daudzu ar ievērojamu tiesisko stāžu bagāto Rietumvalstu tiesu prakse, tiesas neatrod likumos vienotu konsekvenci. Reliģisko kāzusu* risinājumus tās atrod pašas savā radošajā darbībā. Tas ir vērā ņemams apstāklis, jo šā iemesla dēļ tiesa vienmēr tieksies atbalstīt tos lēmumus un risinājumus, kas jau agrāk tikuši pieņemti. Tāpēc jebkurā pasaules malā ir nepieciešami ļoti izsvērti un pamatoti argumenti, lai noskaņotu tiesu mainīt domas par gadījumu, kuram iepriekšējā tiesa līdzīgā lietā jau atradusi risinājumu. Runa ir par likumu praktisko pielietojumu! Tāpēc nav brīnums, ka tieslietu ministrs V. Birkavs uzskata, ka "likumiem parasti ir arī politiskā dimensija, un tāpēc tiesa nevar nespriest politiski un nostāties tikai formāli juridiskās pozīcijās".[13] Piebildīšu, ka šis V. Birkava teiciens izpelnījās asu kritiku.

[1] Viņa Svētības Jāņa Pāvila II vēstījums Pasaules Miera dienas svinībās 1998. gada 1. janvārī: No ikviena taisnīguma dzimst miers visiem// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 15. janv.

[2] *Kalniņš V.* Romiešu civiltiesību pamati. — R., 1977. — 36. lpp.

[3] *Кант И.* Критика чистого разума. — М.: "Мысль", 1994. — С. 32.

[4] *Meļķisis E.* Par tiesu precedentu un tiesu prakses veidošanu// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 29. okt.

[5] Diena. — 1998. — 29. okt.

[6] *Birkavs V.* Par Satversmi kā domāšanas līmeni// Latvijas Vēstnesis. — 1999. — 23. dec.

[7] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 149.—150. lpp.

[8] Turpat, 253.lpp.

[9] *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R., 1938. — 16.lpp.

[10] *LR Augstākās tiesas senators Krauze R.* Par Augstākās tiesas lomu likumdošanas attīstībā// Latvijas Vēstnesis. — 1999. — 30. sept.

[11] *Jeffrie G., Murphy Jules L., Coleman.* Philosophy of Law (An Introduction to Jurisprudence). — London, 1990.

[12] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 18. lpp.

[13] *Birkavs V.* Par Satversmi kā domāšanas līmeni// Latvijas Vēstnesis. — 1999. — 23. dec.

---

* Reliģiskais kāzuss — notikums vai nejauša darbība, kas attiecas uz reliģiskajām organizācijām vai personām un kam ir nodarījuma vai pārkāpuma pazīmes, bet kas nav krimināli sodāms, jo trūkst vainas elementa.

2. Baznīcu tiesas un kanoniskās tiesības

Ideja nav tik bezspēcīga, lai dzemdētu tikai ideju!
G. V. Hēgelis

Kanoni ir attiecīgi pilnvarotu Baznīcas augstākās vadības sanāksmju (koncilu) lēmumu kodificēts* apkopojums, kā arī imperatora lēmumu apkopojums, kuri attiecas uz Baznīcu un reliģiju. Kanoni tika iedibināti V gadsimtā. Līdztekus kanoniem Baznīcu iekšējo tiesību avots ir arī paražas (nerakstīti likumi), kas tiek akceptētas un ievērotas, ja tās atbilst Justiniāna tiesību nosacījumam: ja paražas nav pretrunā ar kanoniem, ar tiesas spriedumu vai rakstītu likumu.[2] *Kanoniskās tiesības* (*Corpus juris canonici*) savulaik regulēja pat civiltiesisko apriti (pirkums, pārdevums vai ķīlas un mantojuma lietas).[3] Eiropā kanoniskās tiesības vēsturiski attīstījās divos virzienos: (1) tās kanonisko tiesību normas, kas bija saistītas ar laicīgām lietām, kļuva par valsts priekšrocību jeb sekularizējās; (2) Baznīcu tiesības sāka koncentrēties uz izvērstu un detalizētu Baznīcas iekšējo attiecību regulēšanu. Šajā nodaļā aplūkosim gan to laika periodu, kas bija pirms kanonisko tiesību sadalīšanās, gan arī pašu sadalīšanās periodu.

XX gadsimta sākuma Baznīcu tiesību speciālists, krievu jurists N. Suvorovs Baznīcu tiesības (*jus eccleiasticum*) iedala Baznīcu iekšējās tiesībās un ārējās Baznīcu tiesības (*jus eccleiasticum externum*). Tās, savukārt, tiek iedalītas valsts Baznīcas tiesībās (*Staatskirchenrecht* — vācu val.)un konfesiju savstarpējās tiesībās.[4] N. Suvorovs uzskata, ka Baznīcu tiesības nevar iedalīt publisko un privāto tiesību jomās, jo tām vienmēr ir publisks raksturs.[5]

Rietumeiropai kanoniskās tiesības nozīmē mūsdienu tiesību vēsturisko attīstības stadiju, kuru tām vajadzēja iziet, lai nonāktu līdz pašreizējām tiesību sistēmām. Atbilde uz jautājumu, kas ir Baznīcas tiesību subjekts, kurš tiesīgs pieņemt konkrētai Baznīcai saistošas iekšējās tiesību normas, izriet no konkrētās Baznīcas iekārtas. Tā savukārt saistīta ar konkrētās Baznīcas (konfesijas) centralizācijas pakāpi, tās hierarhijas struktūru un amatpersonu kompetenci. Baznīcu tiesību normas ir tiesīga izdot tikai Baznīcas vadība, kuras pārziņā ir kārtības uzturēšana Baznīcā. Tā var pieņemt normas un izlemt par konkrētu gadījumu, kā arī radīt vispārīga rakstura normas. Baznīcā pastāv vienvaldība, kur likumdevējs vienlaikus ir arī izpildvara. Normas tiek pamatotas ar Svētajiem Rakstiem.

Baznīcas likumus var iedalīt divās grupās:

— likumi, kas saistīti ar *Baznīcas kārtības (disciplīnas) jautājumiem.* Šie likumi var attiekties uz konkrētu gadījumu, tie var būt arī vispārīgi, tie var tikt iedibināti kādā noteiktā situācijā (īslaicīgi) vai arī uz visiem laikiem (mūžīgi). Šie likumi uztur Baznīcu tradicionālo iekšējo vienotību;

---

* Kodifikācija (fr. — *codification*) — tāda sistematizācijas forma, kad tiek izdots jauns likums vai kodekss, pamatojoties uz agrāk spēkā esošā materiāla pārstrādāšanu, aizstājot vecās tiesību normas ar jaunām.[1]

— likumi, kas saistīti ar *dogmatiskiem jautājumiem*. Dogmatiskos jautājumus Baznīcā izlemj saskaņā ar Baznīcas mācības pirmavotiem (dogmatiskiem rakstiem, atklāsmi) un ievērojot Baznīcas nepārtrauktības un tās mācības pārmantojamības principu (tradīciju). Reiz izlemti, tie vairs nav apspriežami. Tie ir absolūti, dogmatiskie lēmumi ir jāatzīst visiem Baznīcas locekļiem un visām Baznīcas institūcijām.

Pirmajos gadsimtos kristieši, sekojot apustuļa Pāvila novēlējumam, izvairījās no pagānu tiesām un strīdīgās lietas (arī civilās) atstāja izskatīšanai saviem bīskapiem. Bīskapu lēmumiem nebija izpildvaras nodrošinājuma, tie balstījās uz strīdu izšķīrēja autoritāti, kā arī uz Baznīcas disciplīnu.

Sākotnēji Baznīca visas izskatāmās lietas iedalīja trijās kategorijās:

— *garīgas lietas* (*causae mere spirituales*). Tie bija ticības jautājumi, dievkalpojumi un Baznīcas rituāli. X gadsimta beigās pie garīgām sāka pieskaitīt arī laulību lietas;

— *citas lietas* (*res spiritualibus anexeae*). Piemēram, garīgie novēlējumi, desmitā tiesa, *beneficiāriji** un *klerikāti***;

— *civilās lietas*. 333. gadā Romas imperators Konstantīns I ar likumu (*I 1. Cod. Th. 1, 27 un Const. Simond.*) šīs lietas nodeva bīskapu tiesu jurisdikcijā, jo trijos kristietības vajāšanas gadsimtos bīskapi tās bija iemācījušies labi kārtot.

Vēlāk gan Bizantijas imperators Justiniāns I pieļāva garīdzniecībai izņēmuma tiesības izskatīt īpašuma lietas tikai kā pirmajai instancei neatkarīgi no tā, vai Baznīca ir atbildētājs vai prasītājs. Ja abas puses ar Baznīcas tiesas spriedumu bija mierā, pēc desmit dienām tas stājās spēkā. Ja nē, desmit dienu laikā to vajadzēja apelācijas kārtībā pārsūdzēt laicīgajā tiesā.

Šī šķīrējtiesas prakse pastāv arī mūsdienās, piemēram, laulību lietās. Baznīcas tiesa var izskatīt un nolemt šķiršanās lietā samierināšanas periodu. Ja puses piekrīt, tas tiek ievērots. Ja ne, nekas nenotiek, jo juridiska spēka Baznīcas tiesai mūsu dienās nav. Līdz ar to pastāv iespēja izvēlēties: vai nu kārtot savas šķiršanās lietas saskaņā ar brīvprātības principu, vai izvēlēties represīvā nodrošinājuma ceļu, iesniedzot prasību laicīgajā tiesā.

Lielākā viduslaiku Baznīcu tiesu atšķirība no mūsdienu Baznīcu tiesām ir tā, ka, lai gan normas bieži vien ir saglabājušās tās pašas, Baznīcai mūsu dienās nav reālas ietekmēšanas iespējas laicīgajā plānā. Viduslaiku Baznīcu tiesām bija tiesības pat izpildīt nāvessodu vai miesassodu. Es nerunāju par tā saukto inkvizīciju, bet gan par parasto tā laika mentalitātei un paražām atbilstošo sodu praksi.

N. Suvorovs uzskata, ka Konstantīna I izdotais likums radīja bīskapu jurisdikciju, kas konkurēja ar tā laika laicīgo maģistrātu jurisdikciju.[6] Baznīcas tiesu lēmumi bija nepārsūdzami (bezapelācijas) pat nepilngadīgo lietās. Jāpiebilst, ka romiešu tiesībās nepilngadīgajiem vienmēr tika pieļauta piedošana (*restituttio in integrum*). Savukārt, lai gan Baznīcas tiesā apelācija nebija iespējama, pati Baznīca varēja lūgt laicīgo varu noziedznieku apžēlot. Šādas tiesības saucās *jus intercessionis*. Un tās pat neskaitījās garīgās varas

---

* Beneficiāriji — baznīcas mantas pārvaldnieki.

** Klerikāti — baznīcas valdījumam piederīgi.

lūgums laicīgajai varai, bet tika uzskatītas par Baznīcas likumīgu iejaukšanos atbilstoši savai kompetencei. Baznīca, pēc tā laika uzskatiem, laicīgās lietas bija uzticējusi valdniekam, taču tas nenozīmēja, ka tai vairs nav nekādas daļas gar pasaulīgām lietām.

Kādu laiku pēc Baznīcas valsts iedibināšanas garīdznieki turpināja veikt tiem uzticēto pienākumu izšķirt visus strīdus valstī, taču bīskapus nogurdināja civilo lietu izskatīšana, tā viņus attālināja no tiešajiem, reliģiskajiem pienākumiem, tāpēc Justiniāna laikā tika radītas valsts tiesas (*nov. CXXXIII c.221.)*, vienlaikus turpinot pastāvēt arī Baznīcu tiesām. Pēc Konstantīna I valdīšanas beigām un valsts tiesu izveidošanas vai, pareizāk sakot, pēc maģistrātu principa atjaunošanas civilās lietas tika nodotas laicīgajām tiesām. Līdz ar to reliģija ieņēma Baznīcas valstī savu precīzo vietu. Baznīcai vairs nevajadzēja nodarboties ar jautājumiem, kurus varēja izskatīt laicīgie tiesneši, kas atradās Baznīcas ietekmē. Turklāt lietu izskatīšana vienlaikus laicīgajās un Baznīcu tiesās tikai izraisīja valsts tiesu jomā sajukumu. Tāpēc Baznīca paturēja savā pārziņā, pirmkārt, tādus pilsoņu strīdus par saistību nepildīšanu, kas bija apstiprināti ar reliģisku zvērestu, otrkārt, lietas, kuras laicīgā tiesvedība vispār atsacījās izskatīt, un, treškārt, strīdīgās lietas, kurās bija iejaukts grēka elements un kuras bija iesnieguma (denunciācijas) veidā nonākušas tieši Baznīcas izskatīšanā. Viduslaikos Baznīcas tiesas ar valsts akceptu un valsts reliģijas interesēs sāka sodīt par šādiem noziegumiem:

— par Dieva zaimošanu (blasfēmiju);

— par nepatiesu zvērestu, kas dots, ievērojot reliģiskus rituālus;

— par apostāzi (pilnīga novēršanās no kristīgās reliģijas ticības maiņas vai ateistiskas pārliecības dēļ);

— par maldiem, kā apzinātiem, tā neapzinātiem (herēze);

— par shizmas veicināšanu (Baznīcas dalīšanās, šķelšanās veicināšana, kas saistīta ar atteikšanos pildīt Baznīcas pavēles un rīkojumus); atsevišķi tika vērtēta *schizma universalis* — atteikšanās pakļauties pāvestam vai pakļaušanās nelikumīgam pāvestam);

— par buršanos un sātanismu (viduslaikos visbiežāk atzītais noziegums);

— par svētuma izsmiešanu;

— par ļaunprātīgu reliģisko zvērestu došanu (mānīšanas nolūkā) un to nepildīšanu;

— par svēto relikviju zādzību vai mantu zādzību no kulta vietām;

— par dievkalpojumu traucēšanu;

— par līķu un kapu apgānīšanu;

— par dažādu reliģisko priekšrakstu (gavēņi vai svinamās dienas) neievērošanu.

Viduslaikos no bīskapu vizitācijām (apmeklējumi, kas parasti bija arī ar revīzijām līdzīgu ievirzi) radās *sinodālās tiesas* (*justicia synodalia*), kurās liela nozīme bija sinodālajiem lieciniekiem (*testes synodales*), kas ziņoja bīskapam par viņiem zināmajiem noziegumiem bīskapijas teritorijā. Šāda veida tiesa neliedza lietas tālāku virzīšanu uz laicīgo tiesu. Lai izvairītos no dubultā soda, viduslaiku beigās noziegumus sāka šķirot:

— *laicīgos* (*delicta mere saecularia*), kurus nodeva tikai laicīgās tiesas jurisdikcijā;

— *Baznīcas* (*delicta mere ecclesiastica*), kurus izskatīja tikai Baznīcas tiesas;

— *jauktos* (*delicta mixti fori*), kurus izskatot lietoja *prevenciju** praksi, šos noziegumus varēja tiesāt kā laicīgajā, tā arī garīgajā tiesā. Abu veidu tiesas bija pietiekami kompetentas. Pastāvēja nosacījums — kurš pirmais sāka attiecīgo lietu izskatīt, tas to arī pabeidza. Ja lietu jau bija sākusi izskatīt laicīgā tiesa, garīgā tiesa vairs nebija tiesīga to darīt. Šādi noziegumi bija Dieva lādēšana, zvēresta neievērošana, miesas grēki u. tml. Laicīgais tiesnesis gan nebija tiesīgs izskatīt herēzes, shizmas, apostāzes, simonijas**, respektīvi — visas ķecerību lietas.

Lai labāk izprastu tā laika tiesību sistēmu, gribu pastāstīt par kādu specifisku īpatnību, kas piemita viduslaiku Baznīcas valsts tiesībām. Atšķirībā no mūsu dienām, kad ir atzīta pilsoņu vienlīdzība likuma priekšā, tolaik pastāvēja nevienlīdzība valsts pavalstnieku vidū jeb īpašas privilēģijas, ko varēja izmantot ne tikai garīdznieki, bet arī Baznīcas izredzētie. Prasītājam, pirms viņš iesniedza prasību valsts tiesā, vajadzēja izdibināt, vai atbildētājs gadījumā nepieder šai Baznīcas privileģēto "kastai". Darbojās "attiecīgās tiesas" (*actor sequitur forum rei)* princips, kas nozīmēja: ja laicīgs cilvēks gribēja izšķirt strīdu ar garīdznieku, tā prasību varēja izskatīt tikai Baznīcas tiesā. Pastāvēja īpaša personu grupa, uz kuru attiecās šis *actor sequitur forum rei*. Protams, pirmie Baznīcas "garīgo privilēģiju šķiras" (*privilegium fori*) pārstāvji bija garīdznieki, taču šajā šķirā ietilpa arī viduslaiku augstāko mācību iestāžu studenti, grāmatu iesējēji, grāmatu pārdevēji un krustneši. Iepriekšminētajām ļaužu kategorijām piederīgo lietas neatkarīgi no prasības pamatojuma, lietas apstākļiem un atbildētāja izskatīja Baznīcu tiesas. Jāpiebilst, ka krustneši šo privilēģiju izmantoja vēl vairāk nekā garīdzniecība.

Eiropā, pieaugot sekularizācijai, jautājums ar Baznīcai piederīgajiem tika risināts dažādi, līdz beidzot visi pilsoņi (vismaz formāli) kļuva līdzvērtīgi tiesību subjekti, un arī garīdzniekus varēja tiesāt laicīgajās tiesās. Jo spēcīgāka kļuva valsts, jo pilnīgāka kļuva tās likumdošana; ar laiku tiesas procedūra aizliedza civillietu un krimināllietu izskatīšanu Baznīcu tiesās.

Romas impērijā bija arī kāda cita cilvēku kategorija — neaizsargātie cilvēki jeb "baznīcas ļaudis". Šajā ļaužu grupā ietilpa bāreņi, piligrimi (svētceļnieki), nabagmāju iemītnieki un atraitnes (*perssonae miserabiles*), kas atradās Baznīcas jurisdikcijā, un tāpēc tiem laicīgajās tiesās varēja nodrošināt Baznīcas juristu aizstāvību. Vēlākajos laikos šos cilvēkus sāka uzskatīt par karaļa īpašumu, un pakāpeniski šī tradīcija izzuda. Tomēr Krievijā, kur pastāvēja ļoti spēcīga dzimtbūšanas iekārta, vēl 1649. gadā tika pieļauts, ka klosteri savus zemniekus varēja tiesāt "visos jautājumos".[9] Tas bija saistīts ar Krievijas cara Alekseja Mihailoviča 1649. gada lēmumu, ka pareizticīgo Baznīcas *arhierejus****, *arhimandrītus*****, *igumenus****** un citus Baznīcas augstākās kārtas

---

* Preventīvs (lat. *praeventire* — aizsteigties priekšā) — tāds, kas pasargā, novērš, aizsargā. Prevencija ir valsts īstenots pasākumu kopums, kas vērsts uz to, lai kavētu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu valstī vai kādā tās reģionā.[7]

** Simonija — Baznīcas amatu pirkšana.[8]

*** Arhierejs — augsts pareizticīgo Baznīcas garīdznieks, piemēram, bīskaps, arhibīskaps, metropolīts, patriarhs.[10]

**** Arhimandrīts — klostera priekšnieks, piemēram, armeņu, grieķu pareizticīgo Baznīcā; garīgās mācību iestādes rektors.[11]

***** Igumens — pareizticīgo klostera priekšnieks.

pārstāvjus aizliegts tiesāt valsts tiesās. Šāda prakse Krievijā pastāvēja līdz 1677. gadam, kad cars Fjodors Aleksejevičs lēmumu atcēla un visas tiesības tika nodotas laicīgajām tiesām. 1701. gadā cars Pēteris I 1649. gada lēmumu atjaunoja, taču Krievijas baznīcu tiesām tajā laikā līdz ar Baznīcas kanonisko likumu grozījumiem jau bija samazinātas tiesības civillietu izskatīšanā.[12]

Baznīcai bija arī privilēģija sniegt noziedzniekiem patvērumu (*jus asyli*). Patvēruma tiesības nozīmēja, ka bīskaps savās kulta telpās varēja sniegt patvērumu cilvēkam, kuru par nozieguma izdarīšanu vajāja valsts institūcijas. Šīs Baznīcas sevišķās tiesības atzina visi Romas imperatori. Tās sāka ierobežot tikai XIV gadsimta beigās. Pakāpeniski valsts šajā jomā izdeva ierobežojošus likumus, aizliedzot Baznīcai sniegt patvērumu slepkavām, laulības pārkāpējiem un sieviešu nolaupītājiem. Kamēr vēl bija spēkā minētā Baznīcas privilēģija, noziedzniekiem, kas tādā veidā izvairījās no valsts soda, vajadzēja izciest Baznīcas sodu. Lai nerastos kolīzijas ar valsts likumiem, pēc XIV gadsimta šo praksi pārtrauca.

Jāatzīst, ka pat Baznīcas valsts apstākļos Baznīcai nekad pilnībā neizdevās īstenot šīs savas tiesības, jo valdnieki tās vienmēr un visādos veidos centās ierobežot.[12] Valsts nevēlējās zaudēt ietekmi uz saviem pavalstniekiem. Par spīti Baznīcas teorētiskajām nostādnēm par varas nodošanu laicīgajām institūcijām visos ar laicīgiem pārkāpumiem saistītajos gadījumos, starp laicīgajiem valdniekiem un garīgajiem vadītājiem vienmēr pastāvēja konkurence pārkāpumu sodīšanas jomā. Sevišķi krāšņi tā izpaudās Francijā, kur spēku samērs bija aptuveni vienāds. Pastāvīgi tur bija intrigas un ķīviņi starp Baznīcu un valsts varu, kas plaši attēloti daiļliteratūrā (A. Dimā "Trīs musketieri" un citi darbi).

Pret šiem jautājumiem jāizturas ar pilnu atbildību, jo vienmēr un visos laikos tiesā dzīvus cilvēkus un nevis viņu nodarījumus. Var mēģināt nodarījumus "salikt pa plauktiņiem", bet ko lai saka par dzīvu cilvēku likteņiem? Mūsu dienās vismaz sākam saprast, ka nav gluži labi, ja, piemēram, cilvēks, kurš izdarījis kādu pretlikumīgu darbību saimnieciskajā jomā, vai smaga, bet netīša nodarījuma vaininieks ir spiests izciest piespriesto cietumsodu kopā ar rūdītiem slepkavām un izvarotājiem, tad — ko lai saka par garīdzniecības pārstāvjiem laicīgajos cietumos?

Vai nebūtu labāk garīdzniekus pielīdzināt valsts darbiniekiem, zemessargiem un policistiem, kas sodu izcieš atsevišķos cietumos, lai būtu izolēti no iepriekšminētajiem cietumniekiem. Mūsu dienās Latvijā joprojām (varbūt neapzināti) tiek piekopta komunistu prakse, kad garīdzniekus un politiskos ieslodzītos speciāli ievietoja starp zagļiem un slepkavām, lai salauztu viņu gribu.

Turpinot aprakstīt garīdznieku privilēģijas tiesību jomā, jāatzīmē, ka viduslaikos, pieaugot valsts institūciju, arī tiesu, sekularizācijai, turpināja pastāvēt tiesu paralēlisms. Ja valsts tiesā tika tiesāts garīdznieks, tiesa šo lietu novirzīja uz Baznīcas tiesu. Ja principiāli tika akceptēts apsūdzētā vainīgums, tā savukārt liedza garīdzniekam Baznīcas aizstāvību, atņemot viņam garīdznieka amatu un nododot lietu laicīgās tiesas izskatīšanai. Turpretī, ja Baznīcas tiesa apsūdzēto par vainīgu neatzina, lietu galējā instancē varēja izskatīt tikai imperators, nevis laicīgā tiesa.

Runājot par viduslaiku kristīgo Baznīcu un tās tiesībām, ir nozīme aplūkot un analizēt situāciju divās Baznīcās: Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā un Romas katoļu Baznīcā. Pret pareizticīgo garīdzniekiem Krievijas Pareizticīgajā Baznīcā parasti tika lietoti šādi sodi:

— amata atņemšana līdz ar visiem ar amatu saistītajiem labumiem, priekšrocībām un tiesībām;

— amata atņemšana, saglabājot tiesības piederēt klēram*;

— pazemināšana amatā;

— pazemināšana starp sev līdzīgiem;

— īslaicīga tiesību ierobežošana vai tiesību liegšana.

Romas katoļu Baznīca izmantoja pret garīdzniekiem līdzīgus sodus, atšķirīga bija tikai procesuālā kārtība, kas bija arī stingrāk reglamentēta. Papildus iepriekšminētajiem sodiem klāt nāca pārcelšana uz citu kalpošanas vietu (*translatio*), ja tam bija nopietns iemesls (*causae necessariae*).

Gribu piebilst, ka ne jau vienmēr sodot pārcēla uz citu vietu un ne jau vienmēr pārcelšana bija sods. Sevišķi mūsu laikos, mūsdienu postkomunistiskajā gaisotnē, kad vēl tik svaigā atmiņā Baznīcu vajāšana un vēl tik dzīva padomju laikos apgūtā Baznīcas pieredze — pārvietot garīdzniekus tieši tādēļ, lai pasargātu viņus no nevajadzīgiem kontaktiem un konfliktiem, lai neciestu visa Baznīca. Neizslēdzot arī zināmus sodīšanas gadījumus, ko katoļu un pareizticīgo Baznīcas joprojām saglabā, jāatzīst, ka garīdznieku pārcelšana jaunāko laiku praksē ir motivēta. Pārcelšana norit pārdomāti, un joprojām dominējošā motivācija ir — kā labāk Baznīcai, kā veicināt kristīgo kalpošanu.

To pieminu tāpēc, lai kāds jauns un dedzīgs jurists neķertos pie šādu, Baznīcas iekšējo lietu apstrīdēšanas un "atrisināšanas". Toties pārcelšanas faktu zināšana var palīdzēt juristam, kurš darbojas valsts un Baznīcas attiecību atjaunošanas sarežģītajā procesā, labāk izprast Baznīcas situāciju un arī daudzu konfliktos iesaistīto cilvēku rīcības pamudinājumus, jo sevišķi — patiesi reliģiozu cilvēku rīcības motīvus.

Romas katoļu Baznīca viduslaikos lietoja *cenzūras sodus* (*censurae s. poenae medicinales*) un *vindikatīvos*** *sodus* (*poenae vindicative*). Pirmos, lai cilvēki izpirktu grēkus, tos nožēlojot. Baznīcas kanoni nodalīja arī *censurae ferendae* sodus un *censurae latae sententiae* sodus, tātad — tos sodus, kurus piemēroja par nozieguma faktu vien, un sodus, kuru piemērošanai bija nepieciešams Baznīcas tiesas spriedums. Cenzūras sods bija nošķiršana no Baznīcas, kas varēja būt divējāda: lielā vai mazā. Lielā nošķiršana jeb *anatēma* (*excommuniatio major s. anathema*) nozīmēja, ka Baznīca atņēma pārkāpējam tiesības saukties par kristieti un valsts vienlaikus liedza viņam aizsardzību ar likumu, tātad — pasludināja personu ārpus likuma. Mazā nošķiršana (*excommuniatio minor*) nozīmēja aizliegumu piedalīties Baznīcas rituālos un ieņemt Baznīcas amatus.[15] Vēl viens soda veids bija aizliegums kapsētās apglabāt pašnāvniekus.

---

* Klērs — 1) kristīgajā Baznīcā — priesteru un baznīcas kalpotāju kopums, 2) garīdzniecība.[13]

** Vindikācija — prasība par mantas atdošanu no sveša, nelikumīga valdījuma, jo no valdījuma tiesībām izriet tiesības uz pastāvošā valdījuma aizsardzību un atņemtā valdījuma atgūšanu.[14]

Pareizticīgās Baznīcas vispārējā rakstura sodi ne tikai garīdzniekiem, bet visiem pareizticīgajiem bija anatēma (nošķiršana no Baznīcas) un publiskā grēku nožēla, ko iedalīja "raudāšanā", "kalpošanā", "ceļu locīšanā" un "kopā stāvēšanā".

Raudāšana nozīmēja, ka cilvēku, kas izcieš šādu Baznīcas sodu, nelaiž pār baznīcas slieksni. Piedevām obligāts nosacījums šajā soda veidā bija stāvēšana pie baznīcas durvīm un skaļa raudāšana. Raudāšanas laikā notiesātajam vajadzēja visu laiku lūgties, lai viņu ielaiž baznīcā.

Kalpošana nozīmēja, ka notiesātajam vajadzēja skaļi lasīt Svētos Rakstus un skaļi lūgt par visu cilvēku grēkiem neskaitāmas lūgšanas. Parasti šo sodu izcieta publiskās vietās vai pretēji — klosteros, mūku uzraudzībā.

Ceļu locīšana vai *rāpošana* nozīmēja, ka notiesātajam vajadzēja dievkalpojumu laikā vai nu uz ceļiem, vai guļot uz vēdera klausīties spredikļi. Šis sods bija visilgstošākais un vispazemojošākais.

Kopā stāvēšana nozīmēja, ka notiesātais, lai gan varēja piedalīties liturģijā, taču netika pielaists nožēlot grēkus un saņemt Svēto Vakarēdienu.[16]

Kā jau minēts, gan katoļiem, gan arī pareizticīgajiem viduslaikos visbargākais sods bija nošķiršana no Baznīcas jeb *anatēma*. Par šo soda mēru jāpaskaidro, ka nošķiršanu no Baznīcas viduslaikos veica arī pēc "saimes principa", kas nozīmēja, ka no Baznīcas nošķīra visu saimi: ģimenes locekļus, kalpus un pat dreļļus*. Sekas bija tādas, ka visus šos cilvēkus nedrīkstēja apbedīt, kristīt un laulāt; viņi nevarēja būt pilnvērtīgi darījumu partneri, jo laicīgās tiesas tos neuzskatīja par tiesību subjektiem.

Tas gan netika praktizēts, taču vēl XIX gadsimtā Krievijas impērijas civilprocesā un krimināprocesā bija iekļautas normas, kas aizliedza no Baznīcas nošķirtai personai būt par liecinieku tiesā. Krievijā bija gadījumi, kad šādā veidā tika nošķirtas pat veselas draudzes un baznīcas vārda tiešā nozīmē tika slēgtas. Pēc XIV gadsimta šo praksi arī Austrumos vairs nelietoja, un visbiežāk pareizticīgā Baznīca sodīja atsevišķu personu, izraidot to no Baznīcas (smagos gadījumos) vai piespriežot tai lūgšanu lasīšanu (vieglākos gadījumos). Lai gan ir dzirdēti gadījumi, ka daži no šiem sodiem tiek izmantoti, piemēram, *kalpošana* un *ceļu locīšana*, taču mūsu dienās pareizticīgā Baznīca tos lieto ļoti reti.

Baznīcu tiesību speciālists N.Suvorovs norāda, ka XX gadsimta sākumā Baznīcu tiesas izskatīja divējāda rakstura lietas. Pirmkārt, Baznīcas amatpersonu savstarpējos strīdus par Baznīcas īpašuma lietošanu (lai gan juridisku personu, piemēram, klostera un draudzes, strīdu vajadzēja izskatīt valsts tiesā) un, otrkārt, laulību lietas.[18] Laulību lietas bija triju veidu: laulības atzīšana par spēkā neesošu, laulības šķiršana un laulības atzīšana par spēkā esošu. Lai pareizticīgo Baznīcas tiesa vispār varētu izskatīt laulības lietu, vajadzēja pastāvēt šādiem nosacījumiem:

---

* Dreļļi — Livonijā bija pazīstama ļaužu grupa ar nosaukumu *dreļļi*, kurā ietilpa karagūstekņi, ar spaidu darbiem sodīti dumpinieki vai parāda atkarībā nonākuši cilvēki, kas faktiski atradās vergu statusā.[17]

— laulātie ir pareizticīgie un laulību slēguši pie pareizticīgā garīdznieka;

— viens no laulātiem ir pareizticīgais un laulība ir noslēgta pie pareizticīgā garīdznieka;

— laulātie nav pareizticīgie, taču laulību slēguši pie pareizticīgā garīdznieka.

Starp citu, šī prakse ir spēkā arī mūsu dienās. Ja laulātie nav pareizticīgie un laulājušies citā konfesijā, viņu lietu skata attiecīgās konfesijas institūcijas.

No mūsdienu cilvēka viedokļa interesants ir baznīcas tiesu pārziņā esošais laulību noslēgšanas ierobežojums ar citas ticības personu (*impedim entum disparitatis cultus*). Romas katoļu Baznīcā jau kopš viduslaikiem par citas ticības pārstāvi tika uzskatīts nevis citai kristīgajai konfesijai piederīgais, bet gan nekristīgas reliģijas pārstāvis. Savukārt pareizticīgā Baznīca, īstenojot savus kanonus krievu tiesībās, noteica gadījumus, kuros laulība tika uzskatīta par spēkā neesošu:

— pareizticīgā vai Romas katoļa laulība ar nekristieti;

— evaņģēliskā kristieša laulības ar pagānu (luterāņa laulības ar ebreju vai musulmani tika pieļautas tikai tādā gadījumā, ja to pieļāva vietējā konsistorija, kura savukārt tās atļāva tikai tādā gadījumā, ja nekristīgā persona apņēmās atļaut kristīt bērnus).[19]

Krievijā vēl 1854. gadā dažos gadījumos cietumsodu aizvietoja ar ieslodzījumu klosterī. Šo sodu varēja saņemt par to, ka bez vecāku atļaujas stājās laulībā, par asinsgrēku, kā arī par neuzticību laulībā. No 1903. gada Krievijā šo sodu klosterī varēja izciest vairs tikai nepilngadīgas sieviešu kārtas personas.

Līdz ar Baznīcas centralizāciju radās trīspakāpju tiesas. Tomēr šī sistēma izrādījās mazefektīva, ņemot vērā pāvesta vai imperatora augsto rangu un aizņemtību. Izveidojās: (1) vietējās Baznīcas tiesa, kuru varēja nodibināt, ja tajā bija vismaz viens bīskaps; (2) apelācijas komisija Baznīcā; (3) imperators vai pāvests (atkarībā no laika perioda). Imperators Justiniāns I, atdarinot kanonu tiesību normas, arī laicīgajās tiesās iedibināja trīspakāpju sistēmu. Kanonisko tiesību sekularizācijas dēļ radās vajadzība nodrošināt Baznīcas kārtību pret valsts patvaļu. Līdzeklis tika atrasts — konkordāts. Ne valstsvīri, ne Romas katoļu Baznīca nevēlējās saraut saites starp valsti un Baznīcu, un, lai abu institūciju starpā nerastos pārpratumi, valsts varai vajadzēja vienoties ar Baznīcu par garīgo lietu kārtību valstī, neiekļaujot šo vienošanos laicīgajā likumdošanā. Tā tika radīts konkordāts.[20]

[1] Juridisko terminu vārdnīca. — R.: Nordik, 1998. —109. lpp.
[2] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 157.
[3] Turpat, 6.lpp.
[4] Turpat.
[5] Turpat, 5.lpp.
[6] Turpat, 265.—269.lpp.
[7] Juridisko terminu vārdnīca. — R.: Nordik, 1998. — 214. lpp.
[8] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 687. lpp.
[9] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 271.
[10] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 63. lpp.
[11] Turpat.
[12] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 277.
[13] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 371. lpp.

[14] Juridisko terminu vārdnīca. — R.: Nordik, 1998. — 295. lpp.
[15] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 284—285.
[16] Turpat, 357.—358. lpp.
[17] *Julijans kardināls Vaivods.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. — R.: Katoļu Baznīcas Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — I daļa: Kristīgās Baznīcas vēsture senajā Livonijā. — 298. lpp.
[18] *Суворов Н.* Учебник Церковного права. — М., 1913. — С. 273.
[19] Turpat, 294. lpp.
[20] Turpat, 139.—145. lpp.

3. Baznīcas tiesa: viduslaiku Svētā inkvizīcija

Dievs, dod man spēku paciest, ko nespēju mainīt, un pārveidot
to, ko spēju mainīt, un, galvenais, atšķirt vienu no otra.
K. Vonnegūts

Lai cīnītos ar bezdievību un apkarotu herēzes*, Romas katoļu Baznīca viduslaikos izveidoja īpašu institūciju — Svēto inkvizīciju. Sākotnēji tā bija speciāli ieceltu mūku organizācija, kuru pamatnodarbe bija saistīta ar daždažādu komplicētu Baznīcas iekšējo lietu izmeklēšanu un ar to saistīto ziņu vākšanu. Šīs lietas galvenokārt bija saistītas ar ķeceru, raganu, burvju un citu tamlīdzīgu Baznīcai naidīgu personu atmaskošanu un sodīšanu. Viens no ASV Konstitūcijas pamatlicējiem Tomass Džefersons, runājot par to laiku, izteicies: "Miljoniem nevainīgu vīriešu, sieviešu un bērnu, sākot no kristietības ieviešanas sākuma, tika sadedzināti, nomocīti, ieslodzīti cietumos, tomēr mēs ne par collu neesam tuvinājušies vienprātībai. Piespiešana var izraisīt tikai vienu: daļa pasaules kļūst par muļķiem, bet otra — par lišķiem!"[2]

Pirms Svētās inkvizīcijas izveidošanas bezdievības un herēzes apkarošanu veica vietējie bīskapi, bet kopš XIII gadsimta sākuma Baznīca oficiāli uzņēmās organizētu cīņu ar tiem, kurus uzskatīja par "nezālēm namatēva kviešu laukā". Profesionāli veicot savus pienākumus, inkvizīcijas institūts noveda nāvē tūkstošiem ķecerībā apsūdzēto, viņu vidū arī neskaitāmus patiesus kristiešus.

Vārda *inkvizīcija* pamatnozīme** norāda uz izmeklēšanas procesu, un zināmā mērā šis vārds arī atspoguļo to, ko inkvizītori darīja. Jau kopš tā laika, kad Romas impērijā kristietība kļuva par valsts reliģiju, ķecerus oficiāli varēja sodīt tāpat kā jebkurus citus noziedzniekus, taču šim nolūkam nekalpoja īpaša institūcija. Kā Baznīcas tiesas orgāns

---

* Herēze jeb ķecerība — no Baznīcas mācības atšķirīgie reliģiskie uzskati.[1]

** Inkvizīcija — 1) *vēst.* XIII gs. izveidota katoļu Baznīcas tiesas izmeklēšanas iestāde cīņai pret ķecerībām, brīvdomību, Baznīcas un feodālās iekārtas pretiniekiem, 2) mocīšana, mokoša vai pazemojoša nopratināšana.[3]

inkvizīcija veidojās kā atbildes reakcija uz kataru*, valdensiešu un albiģiešu graujošo darbību XII un XIII gadsimtā Francijas dienvidos. 1209. gadā pāvests Inocents III nosūtīja uz Francijas dienvidiem īpašu komisiju, kurai bija uzdots palīdzēt vietējai varai kontrolēt albiģiešu izplatību un darbību. Pēc šīs pārbaudes 1209. gada Avinjonas sinode nolēma, ka katrā draudzē jāizrauga īpašs priesteris un divi vai trīs laji, kas darītu zināmu sava apriņķa bīskapam katru gadījumu, kur kāds sludinājis no Baznīcas tradīcijas atšķirīgu mācību. Ar 1215. gada IV Laterāna koncila lēmumu bīskapi un maģistrāti tika dedzīgi mudināti aktivizēties cīņai pret maldu mācībām un herētiķu rosību. 1233. gada aprīlī divas pāvesta bullas iedibināja pamatu un pavēra ceļu jaunai Baznīcas institūcijai — Svētajai inkvizīcijai. Sākumstadijā tās vadību uzticēja dominikāņu mūkiem, taču, lai neizceltos strīdi starp apgabaliem, kurus pārvaldīja dažādi ordeņi, drīz arī franciskāņi tika iesaistīti sabiedrības "tīrīšanas" darbos. Dominikāņi sāka ieviest kārtību Francijā, Vācijā un Lombardijā bet franciskāņi — Burgundijā, Itālijas vidienē un Bohēmijā. Galu galā pēc pāvestu Inocenta IV, Aleksandra IV un Klementa IV reorganizācijas vietējās inkvizīciju tiesas vadīja mūki, kas formāli gan bija saistīti ar vietējiem bīskapiem, taču patiesībā bija neatkarīgi gan no bīskapiem, gan no pāvesta pārstāvjiem, gan pat no saviem mūku ordeņa vadītājiem. Viņi varēja pieaicināt arī sekulārās varas pārstāvjus. Inkvizīcijas piespriestos sodus nebija iespējams pārsūdzēt. Inkvizitoru rīcībā bija arī dažādi izpalīgi — miesas sargi, tiesas policija un spiegi, kas viņu ietekmi un varu vairoja.

Inkvizīcijas izmeklēšanas un tiesu procesi bija nežēlīgi un netaisni. Ziņotāju vārdi netika izpausti, un tas ievērojami veicināja ziņu pienešanu. Šāds izkārtojums savā ziņā veicināja arī noziedzību, jo negodīgi ļaudis to mēdza izmantot personisko rēķinu kārtošanā. Pietika savu ienaidnieku apsūdzēt par herētiķi, lai tiktu no viņa vaļā. Lielāki un mazāki valdnieki izmantoja inkvizīciju, lai atbrīvotos no politiskajiem sāncenšiem. Aizturētā atzīšanās tika panākta ar spīdzināšanu, ko inkvizīcija pārņēma no laicīgās tiesas. Bieži vien apmelošanas gadījumos upuri atzinās arī neizdarītos grēkos. 1254. gadā gan tika pieņemts likums, kas apsūdzētajam ļāva algot advokātu, taču uzņemties tādu bīstamu pasākumu kā aizstāvību inkvizīcijas tiesā bija gatavs tikai retais advokāts. Sākot ar 1255. gadu, inkvizitori varēja likumīgi cits citam pasludināt piedošanu par izdarīto spīdzināšanu. Inkvizitori bija lielmeistari likumu apiešanā, lai panāktu sev vēlamo atzīšanos. Tā kā divreiz vienā dienā spīdzināt nebija atļauts, tad viņi to darīja nākamajā dienā. Piespiedu atzīšanos tiesā neatzina, tāpēc inkvizitori izdomāja paņēmienus, kā likt apsūdzētajam atzīties tiesā arī vēl trīs dienas pēc "brīvprātīgās atzīšanās" uz moku sola.

---

* Sīkāk neiedziļinoties šo reliģisko novirzienu īpatnībās, gribu tikai atgādināt vēl joprojām "konfesionāli politizētos" uzskatus par minētajām parādībām dažādu Baznīcu skatījumā. Piemēram, luterāņi parasti akcentē, ka sektas nosaukums *katari* cēlies no grieķu *katharos*, kas nozīmē *tīrs, šķīsts*, bet no šā vārda savukārt cēlies vācu *Ketzer*, no kura latviešu vārds — *ķeceris*.

Savukārt katoļu autoru darbos var lasīt: "Kataru jeb jaunmaniheisma idejas ir vienkāršas. Katari apgalvoja, ka Dievs nav radījis materiālo pasauli. Līdz ar to viss, kam ir materiāla daba, ir slikts. Atmetami ir arī sakramenti, it īpaši — laulība. Tāpat arī ārēji redzamā Baznīca ir sātana izpausme. Atpestīti ir tikai reti, izredzēti cilvēki, kas spēj pilnīgi norobežoties no matērijas. Dažos gadījumos var glābties arī citi, bet tikai nāves stundā. Ir skaidrs, ka šāda herēze apdraudēja ne vien Baznīcu, bet arī visu sabiedrību."[4]

Viens no Spānijas Svētās inkvizīcijas rakstvežiem Lorente savā ziņojumā raksta, ka inkvizīcijas darbības rezultātā Spānijā vien uz sārta sadedzināti 31 912 cilvēki un ar ieslodzījumu vai citu smagu sodu sodīti 291 450 cilvēki.

Inkvizīcija kā Baznīcas institūcija saskaņā ar kanoniskajiem likumiem nedrīkst atņemt dzīvību vai izliet asinis, tāpēc tas tika uzticēts sekulārajai varai ar tādu kā klāt pievienotu lūgšanu — ja vien iespējams, izvairīties no šā soda mēra pielietošanas. Šādai laicīgās varas sadarbībai ar Svēto inkvizīciju bija arī tīri pragmatisks iemesls — grēkāžiem konfiscētā manta, kas daudzus šajā darbā iesaistītos mudināja uz sevišķu čaklumu. Tāpēc Francijas ziemeļos Langvedokā un dažās citās Eiropas vietās atklātas herēzes izpausmes drīz vien tika izskaustas.

Lasītāju var interesēt atsevišķu mūsdienu krievu politologa V. Sogrina secinājumu savdabīga konfrontācija ar Latvijas vēsturē zināmo. Piemēram, V. Sogrins secina, ka "tas bija pāvests Klements V, kura slimīgā attieksme pret šādām lietām [ķecerībām] bija nežēlīgas cietsirdības un netaisnības veicinātāja inkvizīcijā." Salīdzinājumam gribu atgādināt Latvijas vēsturē vispārzināmu faktu: minētais Klements V bija tas pats pāvests, kurš ar vairākām bullām atkārtoti mēģināja pārtraukt Livonijas ordeņa bruņinieku netaisno izturēšanos pret krustakaros iekarotajiem mūsu zemes senčiem. Šajā ziņā Klements V turpināja to pašu cīņu par krustnešu militāro ordeņu varas ierobežošanu Livonijā, kā to pirms tam bija darījuši viņa priekšgājēji Honorijs III, Gregors IX un pat laicīgais valdnieks — ķeizars Fridrihs II. Tomēr par militārā ordeņa klātbūtni Livonijā pēc krustakara jāsaka, ka tas pasargāja mūsu senčus no piespiedu asimilācijas lielajā austrumu kaimiņzemē. Vēl interesants ir fakts, ka Livonijā burvju, raganu un ķeceru sārti tika pieredzēti ne jau tikai katoļu Baznīcas valdījumos. Jau pēc reformācijas šīs represijas organizēja bijušie Livonijas ordeņa bruņinieki, kas masveidā pārtapa par muižniekiem — luterāņiem, un viņiem bija sava, arī tīri materiāla interese cīņā pret katoļu Baznīcu[5]. Taču taisnības labad jāsaka, ka latviešu zemniekiem bija vienalga, vai tos mocīja un dedzināja katoļticīgs vai luterticīgs vācu barons.

Beidzot šo īso rezumējumu par Svēto inkvizīciju, gribu uzsvērt, ka tā laika notikumi nebūt neliecina par kristietību kā ļaunuma avotu. Drīzāk var vainot sistēmu, kas izmantoja ticību savtīgiem mērķiem. Livonijā visvairāk postu nodarīja militāro ordeņu sekularizēšanās un "apaugšana ar mantu". Nenošķirot Baznīcas institūcijas no valsts institūcijām, lielas problēmas rodas gan Baznīcai, gan valstij, un cieš no tā tauta. Mūsdienu Latvijas Satversmes 99. pants šajā ziņā ir labākais garants, lai līdzīgas vardarbības ticības vārdā nekad neatkārtotos. Gribu piebilst, ka nav arī pareizi ar padomju totalitārisma stilā saprastu valsts un Baznīcas nošķiršanu uzturēt spēkā padomju totalitārā režīma šausmu atblāzmu ar visām proletariāta diktatūrai raksturīgajām izdarībām. Lai atceramies arī, kādas varmācības mūsu dienās atļaujas noziedzīgā pasaule un cik maz vēl spējam likuma vārdā tās pārtraukt. Varbūt derētu Svētās inkvizīcijas izdarības salīdzināt tieši ar šīm nelaimēm?

Protams, pagātnē pastrādāts daudz ļauna, turklāt bieži tieši kādas ideoloģijas vārdā. Vai iespējams pārvarēt šo lielo nodarījumu sekas? T. Džefersons pats sev uzdeva

jautājumu — vai var vienas paaudzes rīcība sasaistīt nākamās paaudzes? Pati vienkāršākā atbilde būtu — Radītājs radīja zemi dzīvajiem, ne mirušajiem. Vara un tiesības var piederēt tikai cilvēkiem, bet ne lietām, ne kaut kādai bezgribas matērijai. Ar šo instrumentu palīdzību viena paaudze patiešām var sevi sasaistīt, kamēr vien tās vairākums turpina dzīvot. Bet var arī atbrīvot. Kad iepriekšējā paaudze aiziet, tās vietā stājas cits vairākums, kas savās rokās tur varu un tiesības, kuras pirms tam piederējušas priekšgājējiem, un šis jaunais vairākums var grozīt likumus pēc sava ieskata.

Tā izsakās T. Džefersons, domājot par iespēju jaunai paaudzei pārvarēt vecās paaudzes kļūdas. Nobeigumā gribu atgādināt par otra pārspīlējuma draudīgajām sekām: "Mēs jaunu pasauli sev celsim, kur valdīs taisnība un darbs"... Pasaule allaž ir bijusi cīņas arēna arī starp paaudzēm, un ne tuvu nav tā, ka tas vienmēr bijis uz labu. Liela, sena Baznīca parasti ir tradīciju sargātāja un paaudžu samierinātāja. Kas attiecas uz Svētās inkvizīcijas metodēm — tās acīmredzot tomēr neatšķirās no sava laika vispārējām metodēm un, iespējams, arī ne no mūslaiku metodēm, vismaz noziedzīgo aprindu metodēm, ne.

[1] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 283. lpp.

[2] *Согрин В. В.* Идеология в американской истории от отцов — основателей до конца XX века. — М., 1995. — С. 27.

[3] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 319. lpp.

[4] *Brumanis Ā. A.* Piezīmes Baznīcas vēsturē: Lekciju skripti. — R.: Romas katoļu Rīgas Garīgais seminārs, 1997. — 18.—19. lpp.

[5] *Julijans kardinālis Vaivods.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā. — R.: Katoļu Baznīcas Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — I d. Kristīgās Baznīcas vēsture senajā Livonijā. — 64.—65., 82.—85., 297.—306. lpp.

4. Valsts tiesu iejaukšanās reliģijā robeža

Mūsdienu likums "nepazīst" ne ķecerību, ne dogmatiku. Tiesa nevar izšķirt lietu, par pamatu ņemot dogmas, kuru izcelsme nav atrodama valsts tiesībās. Baznīcai savukārt ir savi tiesību avoti, kurus valsts nespēj ietekmēt.* Ja Baznīcas valsts sistēmā bija iespējama gan Baznīcas iejaukšanās laicīgo lietu procesos (cik nu tādu vispār bija), gan arī valdnieku un citu varas pārstāvju iejaukšanās Baznīcas likumdošanā un tiesās (jo sevišķi

* Ļoti labi laicīgā jurisdikcija un Baznīcas jurisdikcija no Baznīcas skatījuma attēlota Romas katoļu Baznīcas darbos:

Laicīgā jurisdikcija:

"Lai likumu izdošana, ja likumdevējs ir cilvēks, būtu likumīga, ir jāizpildās diviem noteikumiem:

a) jābūt jurisdikcijai vai valdīšanas tiesībām kā pār padotajiem pār tiem, kam likums tiek dots;

b) jābūt varai pār to matēriju, kuru likums ietver. Šo varu mēdz saukt par kompetenci.

Cilvēks kā likumdevējs, kam ir likumīga vara, var dot tikai tādas pavēles, kas atbilst tās sabiedrības

Austrumu tipa Baznīcas valstīs), tad pēc Baznīcas nošķiršanas no valsts varas šāda iejaukšanās vairs nav iespējama.

Vai mūsu dienās valsts tiesu institūcijas tiešām nemaz neiejaucas Baznīcu lietās, un vai tāda situācija vispār ir iespējama?

Ar reliģiju un tiesām mēdz būt arī kuriozi, kas pirmajā brīdī šķiet uzjautrinoši. Pirms aplūkot tiesas kā valsts pilnvarotas institūcijas iespējas tiesāt pilsoņu reliģiskās lietas, mēģināšu ar precedentu analīzi paskaidrot problēmu pēc būtības un tikai tad pievērsties iespējamo risinājumu meklējumiem.

Francijā kāda katoliete atteicās maksāt desmit procentus no nodokļiem, kas viņai bija jāmaksā kā fiziskai personai. Savu pilsonisko nepakļaušanos valsts institūciju uzliktajiem noteikumiem viņa motivēja ar to, ka viņas konfesija neatbalsta valsts veselības aprūpes veiktos bezmaksas abortus, jo iznāk, ka arī viņa būtībā apmaksā tos kā nodokļu maksātāja. Viņa esot aprēķinājusi, ka aptuveni desmit procenti no viņas sociālā nodokļa aiziet abortiem. Lietu izskatīja Francijas tiesa, kas ir sevišķi sekulāri orientēta, un neatbalstīja šādu pieeju. Motivācija — minētā katoliete ir Francijas pilsone, un katra Francijas pilsoņa pienākums ir maksāt nodokļus, lai uzturētu savu valsti. Dānijā, kur arī bija līdzīgs gadījums, Dānijas Augstākā tiesa, līdz kurai līdzīga nodokļu nemaksātāja lieta bija nonākusi, nolēma, ka tiešām pilsonim, kurš negrib maksāt par šādu viņam pēc būtības nepieņemamu mērķi, nevajag arī maksāt par to, bet tieši to starpību, ko viņš nemaksās par šo nodokli, tiesa viņam noteica maksāt vairāk citā nodoklī, lai kopējā nodokļu summa saglabātos. Lūk, tipisks dāņu (arī angļu) risinājums, kad situācija būtībā nemainās, bet kompromiss tiek atrasts. Protams, lai tas viss nepārvērstos vienkārši par muļķīgu joku vai demonstratīvu tiesāšanos uzmanības pievēršanas nolūkā, ir jābūt iespējai, kā nodokļu maksātājs reāli var sadalīt savus maksājumus konkrētiem mērķiem. Pieļauju, ka Latvijā šāda lieta nemaz netiktu izskatīta. Tiesa nepieņemtu no pilsoņa sūdzību sakarā ar faktiskās prasības trūkumu vai arī, ja pieņemtu, to noraidītu.

---

mērķim, kurai viņš ir priekšgalā. Taču izdotie likumi, pavēles nedrīkst būt pretrunā ar augstākiem likumiem."

Baznīcas jurisdikcija:

"Baznīcas jurisdikcija ir Kristus vai arī Baznīcas kādam piešķirta vara valdīt pār ticīgajiem viņu vadīšanai uz pestīšanu.

Baznīcas jurisdikcija iedalīta:

a) parastajā (ordinārajā) un deleģētajā jurisdikcijā.

Parastā jurisdikcija ar likuma tiesībām ir piesaistīta konkrētam amatam.

Deleģētā jurisdikcija tiek piešķirta kādai personai.

b) *labprātīgā* — tāds jurisdikcijas veids, kura darbībā nekad netiek lietota tiesas forma, jo šīs jurisdikcijas aktus padotie vienmēr uzņem labprātīgi, piemēram, piešķirt absolūciju, dispensu.

c) *tiesveida* — šim jurisdikcijas veidam ir tiesas forma; tās akti skar arī tos, kuri grib izvairīties, piemēram, jā vainīgajam tiek uzlikts sods.

d) *iekšējā* — šīs jurisdikcijas galvenais uzdevums ir rūpēties par ticīgo personīgo labumu un sakārtot viņu morāliskās attiecības ar Dievu. Jurisdikcija par iekšējām lietām ir divējāda: *sakramentālā* jeb *penitenciālā* — tās darbība norisinās Gandarīšanas sakramentā, un *ārpussakramentālā* jeb *ārpuspenitenciālā* iekšējā jurisdikcijā, kuras darbība notiek ārpus Grēku piedošanas sakramenta.

e) *ārējo lietu* — šīs jurisdikcijas darbība galvenokārt attiecas uz kopējo labumu, tā kārto ticīgo attiecības ar Baznīcu kā redzamu savienību."[1]

Cits gadījums. Kāds Francijas vidusskolas direktors aizliedza kādai audzēknei ierasties skolā parandžā* ar motivāciju — lai netraucētu mācību procesu. Viņš tika iesūdzēts tiesā. Lieta nonāca līdz Augstākajai tiesai, kura nolēma, ka viņš rīkojies nepareizi. Ja reliģisko pilsoņu reliģiskie apģērbi netraucē mācību procesu (un tiesā tas tika pierādīts), neapdraud apkārtējos un ir ētiski pieņemami (pēc būtības tie nevar būt ētiski nepieņemami francūžiem, ja nu vienīgi neparasti, savukārt musulmaņu sievietei tā ģērbties tieši ir ētiski), tad administrācija nav tiesīga tos aizliegt valkāt.

Lielbritānijā bija līdzīgs gadījums ar sikhiem. Sikhi valkā īpatnas galvassegas — turbānus. Vienu sikhu ar šādu galvassegu, kurš brauca uz motocikla, apturēja valsts ceļu policija un pieprasīja maksāt soda naudu par to, ka viņam galvā nebija ķiveres. Likumpārkāpējs atteicās maksāt soda naudu, motivēdams savu atteikumu ar reliģiskiem motīviem — viņa reliģiskās jūtas būtu aizskartas, ja viņš savas reliģiskās galvassegas vietā valkātu ķiveri. Lieta nonāca tiesā. Sekas šim gadījumam bija tādas, ka 1976. gadā Lielbritānijas parlaments pieņēma speciālu likumu par sikhiem un motociklistu ķiverēm.[3] Lielbritānijas lieta par ķiverēm ir interesanta ar to, ka saskaņā ar Eiropas Komisijas lēmumu (*Application No. 7992/77 14, 234*) ir attaisnojama reliģijas brīvības ierobežošana veselības labā. Šis Eiropas Komisijas lēmums tika pieņemts sakarā ar sikhu līdzīgu prasību pret Francijas valdību, kura bija nonākusi līdz ES tiesai. Izrādījās, ka Lielbritānijas pieeja šajā gadījumā bija iecietīgāka pret reliģiozajiem sūdzētājiem nekā Eiropas Komisijas pieeja. Eiropas Komisija savu stingrāko nostāju pamatoja ar to, ka satiksmes noteikumi, kas domāti gan personiskās, gan arī sabiedriskās drošības aizsardzībai, ir svarīgāki par personas reliģiskajiem uzskatiem.** Lielbritānijas parlaments savukārt 1988. gadā izdarīja grozījumus kriminālkodeksa pantā, un tika noteikts, ka Lielbritānijā par krimināli sodāmu darbību tiek uzskatīta nažu nēšāšana publiskās vietās. Arī šajā gadījumā attiecībā uz sikhiem reliģisku motīvu dēļ tika izdarīts izņēmums.[4]

Gribu uzsvērt, ka Eiropas institūciju ietekme uz reliģijas lietām XX gadsimta beigās ir ārkārtīgi lieta, un parasti šīs institūcijas ir noskaņotas par labu diskriminētajam, lai gan ir arī izņēmumi. Piemēram, 1981. gadā kāds Lielbritānijas arābu izcelsmes skolotājs Ahmeds iesniedza Eiropas Komisijai prasību sakarā ar reliģisko diskrimināciju, ko piekopjot viņa darba devējs — valsts skolas administrācija. Skolas administrācija neļāva skolotājam, kas bija musulmanis, piektdienās ņemt 45 minūšu pārtraukumu lūgšanām. Šoreiz Eiropas Komisija prasību noraidīja, motivējot noraidījumu ar apstākli, ka Ahmeds, stājoties darbā nereliģiskā skolā, labi zināja tās iekšējās kārtības noteikumus, kuros nebija paredzēts brīvs laiks šādām garīgām nodarbēm. Eiropas Komisija nolēma, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētās tiesības uz reliģijas brīvību uz šādu gadījumu neattiecas.[5]

Vēl kāds piemērs. Runa būs par gadījumu, kas ierosina jautājumu — vai sods var būt neētisks un nelikumīgs, ja piespriests tiek nekas vairāk kā vien klausīties dievvārdus?

---

* Parandža — senlaicīgs apmetņveida virsējais apģērbs Vidusāzijas musulmaņu sievietēm — sedz augumu no galvas līdz kājām.[2]

** Minētās situācijas tika stāstītas un analizētas 1998. gada 26. — 27. oktobra ES un LR Tieslietu ministrijas rīkotajā seminārā "Par nevalstiskajām un reliģiskajām organizācijām".

ASV Luiziānas pavalsts Leikčārlzas pilsētas tiesas tiesnesis Tomass P. Kvirks, kas pats ir evaņģēlisko kristiešu (pentakostu) sludinātājs, zināmos gadījumos kā sodu likumpārkāpējam mēdza piespriest dievkalpojumu apmeklēšanu.[6] Tiesnesis uzskatīja, ka viens no ASV sociālo struktūru sabrukuma iemesliem ir ticības trūkums. Lai sprieduma izpildi varētu kontrolēt, nosodītajiem likumpārkāpējiem bija jāņem līdzi īpaša kartīte, kurā mācītājs atzīmēja ierašanos. Šis neordinārais soda veids tika piedāvāts kā alternatīva naudas sodam vai brīvības atņemšanai. Baznīcas apmeklējums kā sods tika piespriests aptuveni 400 autovadītājiem, kas bija vadījuši transporta līdzekli alkohola reibumā. Alternatīva šim sodam bija 500 USD liels naudas sods vai 30 diennaktis ieslodzījumā un tiesas izdevumu apmaksa. Tiesnesis T. P. Kvirks parasti vainīgajai personai piesprieda vienu gadu reizi nedēļā apmeklēt baznīcu. 1996. gadā viens no šādā veidā notiesātajiem, G. Tomsons, uzskatīja šādu spriedumu par pazemojošu un sūdzējās sabiedriskajā organizācijā "Amerikas Pilsoņtiesību savienība". Šī savienība, uzstājoties G. Tomsona vārdā, pārsūdzēja tiesneša spriedumu un panāca tā atcelšanu. Savienības galvenais arguments bija — šāds spriedums ir pretrunā ar ASV Konstitūcijā pausto valsts un Baznīcas nošķirtības principu.

Protams, šāds gadījums Latvijā praktiski nav iespējams. Tas bija piemērs valsts institūcijas (tiesas) nepareizai rīcībai. Mums tas var būt interesants tādēļ, ka:

— tas noticis ASV, kas parasti māca pārējām valstīm maksimālo toleranci;

— tas rāda, kas var notikt, ja tiesnesis, reliģiozs cilvēks, cenšas notiesātos pāraudzināt ar savas ticības paņēmieniem.

Krievijas Iekšlietu ministrijas vecākais zinātniskais līdzstrādnieks psiholoģijas zinātņu kandidāts V. Ternovs, runājot par iekšlietu sistēmas darbinieku reliģisko piederību, teicis: "Jo cilvēki reliģiozāk noskaņoti, jo retāk viņi spēj iekļauties iekšlietu sistēmā ar tās laicīgajiem normatīviem un tās organizācijas psiholoģisko cietsirdību. Un pretēji — jo mazāk darbinieks raizējas par reliģiskajām vērtībām, jo vieglāk norit viņa profesionālā adaptācija šajā sistēmā."[7] Sevišķas grūtības ir ar iekšlietu struktūru darbiniekiem, kuri pieder JRK vai pat sektām. Arī Krievijas Kriminālllietu informatīvais centrs uzskata, ka ir lietderīgi ierobežot Iekšlietu ministrijas darbinieku darbošanos sektās un destruktīvajos kultos. Savukārt pirms darbinieka pieņemšanas jānoskaidro, vai gadījumā kandidāts nav kādas sektas adepts.

Domājot par lietderību nevis morāles vai ētikas aspektā, bet vienīgi no tiesiskas kārtības sasniegšanas apsvērumiem, jāsaka — tā ir laba pieeja. Varbūt patiešām jebkuram "ļoti reliģiozam cilvēkam" vismaz nevajadzētu iztiesāt reliģiska rakstura tiesību strīdus. Tomēr, iespējams, ka kļūdos, izsakot šādu apgalvojumu, vismaz attiecībā uz lielo tradicionālo reliģiju pārstāvjiem. Lai gan — mūsdienu postateistiskajā sabiedrībā arī viņu vidū bieži vien gadās tādi nenobrieduši, jaunkristīti fanātiķi. Tas, protams, nenozīmē, ka es noliedzu daudzu izcilu, līdzsvarotu lielo reliģiju pārstāvju ļoti veiksmīgu darbību tiesībsargāšanas jomā. Gribu tikai vēlreiz atgādināt, kāda tā pasaule šobrīd ir — mazliet sekla, visai pārspīlēta un stipri nelīdzsvarota, un tas attiecas arī uz ticīgajiem cilvēkiem.

Jā, tātad runa nav tikai par valsts iejaukšanos reliģijas lietās, bet arī par visai savdabīgu, tieši mūsu dienām raksturīgu reliģijas iejaukšanos valsts tiesu sistēmā — ar atsevišķu ļoti reliģiozu tiesu sistēmas darbinieku starpniecību.

Tomēr daudz biežāk valsts institūcijām (jo sevišķi Latvijā un citās valstīs, kas tikko kā izkļuvušas no totalitārā ateisma režīma) jāsargās no tā, ka tās varētu ar savu laicīgo tiesu sistēmu rupji iejaukties Baznīcas iekšējās lietās. Uzskatu, ka pašlaik būtiski nepieciešama ir norma, kas pastāvēja Latvijas brīvvalsts laikā, — aizliegums pārsūdzēt valsts tiesā garīgās tiesas lēmumus. Tas nebūt nav pretrunā ar valsts institūciju laicīgumu vai cilvēktiesībām. Gluži pretēji — tieši šāda norma labi pasargā valsti no iesaistīšanās Baznīcas iekšējos ķīviņos. Katra valsts šīs lietas risina savā veidā. Taču visur manāma tendence valsts institūcijām distancēties no ticības būtības vai — vēl jo vairāk — no tās mācības satura izskatīšanas. Izskatot lietu no teoloģiskā aspekta, valsts pārstāvis, kuram ir jābūt pret reliģijām neitrālam, drīz vien var nonākt pie bīstama slēdziena — "šai pusei ir taisnība, jo tās ticība ir pareizāka". Tas būtu īsts cilvēktiesību pārkāpums. Var sacīt — arī šeit ir sava robeža, jo tiesu institūcijas ir tiesīgas atzīt, piemēram, kādas destruktīvas sektas mācības aplamību vai pat kaitīgumu. Kādas mācības kaitīgās sekas valsts tiesu instancei jāprot novērtēt un profilēt, tomēr tas vienmēr jādara, nevis izvērtējot kopējo kādas reliģijas mācību, bet gan katras atsevišķās personas rīcības prettiesisko raksturu.

Par dažādu valstu likumdošanas atšķirībām reliģijas jomā var teikt — tās rodas tāpēc, ka nereti par patiesību tiek pieņemts attiecīgās valsts sabiedrībā pastāvošu divu galēji pretēju viedokļu sabalansēšanas rezultāts, jo sevišķi, ja tas notiek demokrātiski. Tāpēc arī katrā valstī valsts akceptētā "patiesība reliģijas jautājumos", kas ietverta noteiktos normatīvos, izskatās nedaudz citāda. Par mūsu valsts perspektīvu gribētos teikt, ka, tikai saliekot kopā Latvijas un pasaules pieredzi, varētu tapt Latvijas sabiedrībai pieņemama konceptuāla nostādne ar reliģiju saistītajās lietās. Tai jābūt tieši mums raksturīgai, un vienlaikus tā nedrīkst būt atrauta no visas pasaules dzīves.

Ko var mācīties no iepriekš aplūkoto precedentu teorētiskās analīzes? Lai to saprastu, jāmācās nošķirt neauglīgu, ar realitāti nesaistītu teoretizēšanu no teorētiskās analīzes, ko veic, lai to varētu izmantot praksē. Tikai brīvi pārvaldot teoriju un pazīstot dažādus gadījumus, tiesas procesā var panākt labu rezultātu. Protams, ir likums, bet vienmēr jāņem vērā, ka likums rakstīts vispārējiem, parastiem, bet ne ārkārtas gadījumiem, kurus tiesnesim tik bieži nākas izspriest. Likums vienmēr orientēts uz "vidējo" cilvēku, kāda īstenībā nemaz nav.[8] Dzīvē bieži sastopami gadījumi, kas tik ļoti atšķiras no likumā paredzētā, vispārējā, abstraktā gadījuma, ka likuma izmantošana šādiem konkrētiem gadījumiem bieži var novest pat pie netaisna sprieduma. Savukārt līdz ar sprieduma stāšanos spēkā iestājas zināmas juridiskas sekas, kuru pamatā ir prezumpcija*, ka tiesa izšķīrusi strīdīgo lietu pilnīgā saskaņā ar *patiesību (res judicata pro veritate accipitur)*, tātad — spriedums vairs nav grozāms, bet uzskatāms par galīgi izspriestu.

1933. gadā Latvijas valsts jurisprudences doktors V. Bukovskis savā mācību grāmatā par civilprocesu rakstīja: "Lai arī cik pavairotu instanču skaitu, tomēr vienmēr ir iespējams, ka pēdējā instance izspriež lietu nepareizi, jo ideālas tiesas nav."[10] Sasniegt ideāli pareizu un taisnīgu spriedumu cilvēku tiesa nespēj. Šī atziņa ir pilnīgā saskaņā ar

---

* Prezumpcija — 1) pieņēmums uz varbūtības pamata, 2) juridiska fakta atzīšana par juridiski neapšaubāmu, kamēr netiek pierādīts pretējais.[9]

Baznīcas atziņu, ka vienīgā pareizā un taisnīgā tiesa būs tikai Pastarā tiesa. Tiesību aizstāvības nolūks ir, ievērojot realitāti, sniegt strīdus pusēm tiesisku palīdzību, sniegt tām juridiskus padomus, apgaismot kā tiesai, tā arī prāvniekiem jautājuma juridisko pusi, izskaidrojot neskaidru likumu. Līdz ar to tiesas mērķis ir juridiski pareizi izšķirt lietu, vadoties no pašu prāvnieku savāktajiem pierādījumiem. Tā tas ir civilprocesā. Citādi ir tad, kad valsts savos prasījumos pret reliģisku organizāciju uzstājas kā valsts vara, kas apsargā sabiedrības un vispārības intereses, tātad — kriminālprocesos. Var teikt, ka šajā gadījumā valsts atbildība ir pat lielāka. Tāpēc nepieciešams celt tiesu sistēmas darbinieku profesionālo kvalifikāciju ar reliģiju saistītajos jautājumos. Citādi var gadīties, ka valsts institūcija "iejaucas reliģijā" gan ar likumu, gan tiesu darba nepilnīgumu vai vienkārši pieredzes trūkumu. Praktiskajā tiesu darbībā problēmas rodas ne vien fundamentālo tiesību pamatu nezināšanas, bet arī likumu filigrānas konstrukcijas trūkuma dēļ. Izteiksmes ierobežotības, bet dažreiz vienkārši valodas nezināšanas vai redakcionālu trūkumu dēļ juristiem nākas izskaidrot likuma tekstu, lai atklātu tiesību loģisko ietērpu — normu.[11] Ne vienmēr tas izdodas perfekti, un arī tā var rasties kļūdaina iejaukšanās. Tomēr ideālu jācenšas sasniegt.

Ko par laicīgajiem likumiem un tiesām saka Baznīcas ļaudis? Katoļu Garīgā semināra profesors Viktors Pentjušs raksta, ka likums ir morālo darbību ārējā un attālākā mēraukla, bet sirdsapziņa ir to iekšējā un tuvākā mēraukla, tāpēc likumos ir nevis jāsaskata kāda speciāli izplānota loģika vai likumdevēja griba, bet tieši Dieva griba, ko Viņš vēlējies paust caur likumdevēju.[12] Protams, tiesu sistēmas darbiniekiem un arī likumdevējiem vienmēr būtu jācenšas attaisnot ticīgo cilvēku paļāvību, kas izpaužas šādā veidā.

Politiķa mērķis ir vara, un viņš gribot negribot kļūst par šīs kaislības upuri. Pie tam bieži par galveno kļūst nevis vispārējais labums, bet absolūtas varas iegūšana. Tāpēc likumdošanā saistība starp noziegumu un grēku nemaz tik perfekti netiek nodibināta.

Baznīca jau vairāk vai mazāk ir nošķirta no valsts gan institucionāli, gan ideoloģiski, taču reliģija joprojām spēcīgi ietekmē politiku, taču valsts savukārt var ietekmēt cilvēku morālo stāju arī ar reliģijas starpniecību. Ja valsts un Baznīcas attiecības ir pareizas, tā patiešām var notikt, un tas vieš cerību.

[1] *PentjušsV.* Morālteoloģijas pamatprincipi. — R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. — 60.—61. lpp.

[2] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 556. lpp.

[3] Motor-Cycle Crash Helmets (Religious Exemption) Act 1976.

[4] *Religious Human Rights in Global Perspective/* Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr./ Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 229.

[5] *Ahmad v. United Kingdom*, App. No 8160/78, 4 Eur. H.R. Rep. 126 (1981) (Eur. Comm'n).

[6] Latvijas Luterānis. — 1996. — 17. aug.

[7] Правоохранительные органы и религиозные организации. Сборник материалов. — М.: Главный информационный центр МВД России, 1997. — С. 38, 93.

[8] *Bukovskis V.* Civilprocesa mācības grāmata. — R., 1933. — 126.—127. lpp.

[9] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 604. lpp.

[10] *Bukovskis V.* Civilprocesa mācības grāmata. — R., 1933. — 461. lpp.

[11] *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R., 1938. — 65. lpp.

[12] *Pentjušs V.* Morālteoloģijas pamatprincipi. — R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. — 48. lpp.

5. Baznīcas disciplīna, kas reglamentē reliģiskās organizācijas biedru uzvedību

Varšavas universitātes Vēstures fakultātes dekāns Marcins Kruļs pauž uzskatu, ka, lai gan Baznīca pārsvarā ir pieņēmusi mūsdienu dzīves saimniecisko un politisko realitāti un zināmā mērā sākusi "spēlēt pēc demokrātiskiem noteikumiem" vai vismaz atklāti neapstrīd demokrātiskās vērtības, tai pašai ir grūti pieņemt demokrātisko kārtību, kurā nepastāv hierarhija.[1] M. Kruļs raksta, ka starp Baznīcu un demokrātiju vienmēr būs nesaskaņa un uzskatu atšķirības pirmām kārtām jau jautājumā — kur beidzas demokrātisku lēmumu pieņemšana, kas apelē pie vairākuma tiesībām, un kur sākas teritorija, kurā pastāv morāles (Dieva) sludinātie principi neatkarīgi no tā, vai tiem vairākums piekrīt vai ne.*

Bet kā ir ar demokrātiju pašā Baznīcā? Katrā reliģiskā organizācijā ir biedri (draudžu locekļi). Tie ieņem nozīmīgu vietu ne vien reliģiskās organizācijas iekšējā, bet arī tās juridiskajā dzīvē. Piemēram, ievēlē un izvirza garīdzniecību, organizācijas vadību, diakonus un citas amatpersonas. ASV tiesībnieks R. Kouzers uzsver, ka pat hierarhiski veidotās Baznīcās šīm amatpersonām ir pietiekami liela vara.[2] Tāpēc biedru loma ir būtiska. Viņu vara atspoguļojas arī organizācijas dokumentos.**

Latvijas Reliģisko organizāciju likums pašlaik ir viens visām reliģiskajām organizācijām. Tajā par organizācijas biedriem ir runāts tikai dažās vietās. Tā 14. pantā, nosakot reliģisko organizāciju darbību, teikts: "Reliģiskās organizācijas savu garīgo personālu ievēlē vai ieceļ amatā un atbrīvo no amata saskaņā ar statūtiem (satversmi, nolikumu), bet citus darbiniekus pieņem darbā un atbrīvo no darba saskaņā ar darba likumdošanas aktiem." Tātad likumā noteikts par darbiniekiem (kuri var arī nebūt un tiem nav jābūt šīs konfesijas draudzes locekļiem) un par garīgo personālu — arhibīskapu, bīskapiem, mācītājiem, priesteriem, diakoniem, rabīniem un citiem (1. panta 4. punkts). To amatpersonu statuss, kas ir šo organizāciju vēlēto institūciju (padomes, valdes un revīzijas komisijas) locekļi, kā arī garīgais personāls (1. panta 3. punkts), acīmredzot var būt noteikts kā organizācijas statūtos, tā arī darba līgumos — saskaņā ar darba likumdošanas normām. Attiecībā uz reliģiskās organizācijas biedriem jāsaka, ka likumā nav noteikta viņu piederība organizācijai, kā arī reliģiskās organizācijas biedru uzskaite. Par reliģiskās organizācijas statūtos iekļaujamām ziņām noteikts, ka statūtos jābūt norādītai draudzes locekļu iestāšanās un izstāšanās kārtībai, kā arī viņu tiesībām un pienākumiem (10. panta 6. punkts).

Runājot par reliģisko organizāciju biedriem, kam ir saistoša Baznīcas iekšējā kārtība, kurā valsts bez sevišķas jeb ārkārtas vajadzības nav tiesīga iejaukties, jāņem vērā, ka daudzās demokrātiskās valstīs (arī Latvijā) valsts ne tikai nevar prasīt no atsevišķām personām

---

*Katoļu Baznīcas kristīgā sociālā mācība gan atzīst demokrātiju kā vislabāko laicīgās valsts iekārtu, tomēr, runājot par Baznīcas iekšējo kārtību, atsaucas uz *koleģialitātes* principu, kas nav gluži tas pats, kas laicīgā demokrātija, un ir labi savienojams arī ar hierarhisku kārtību.

**Lai saprastu, ko turpmāk vēlos sīkāk izklāstīt, atsevišķi jāaplūko, no vienas puses, senās, lielās un tradicionālās Baznīcas un, no otras puses, JRK. Kādas reliģiskās organizācijas ierindas biedru loma savas organizācijas vadības veidošanā tradicionālajās Baznīcās un JRK ir ļoti atšķirīga.

ziņas par viņu reliģisko piederību, bet arī pieprasīt, lai reliģiskās organizācijas nosauktu kaut vai aptuvenu savu biedru skaitu, kur nu vēl, lai organizācijas nosauktu, kādi cilvēki ir tās locekļi. Tādas prasības būtu valsts pilnvaru pārsniegšana, kas radītu iespēju diskriminēt attiecīgo organizāciju vai kādu tās locekli. Latvijā ir zināms, konkrēti kuras personas ir dibinājušas reliģisku organizāciju, taču cik un kādi biedri ir šajā organizācijā, — tas ir reliģiskās organizācijas ziņā. JRK vai pat sektā šie valsts institūcijām "neredzamie" biedri var izrādīties liels neredzams spēks, reizēm, Dievs vien zina, kādiem nolūkiem, bet citos gadījumos tie var būt sava sektas vadītāja ietekmes upuris. Attiecībā uz tradicionālajām Baznīcām tā nav. To gadījumā īsti vietā ir runāt par Baznīcas disciplīnu, kas reglamentē tās locekļu uzvedību. Turklāt šī disciplīna pirmām kārtām attiecas uz garīdzniekiem.

Telavivas universitātes gadskārtējā cilvēktiesību žurnālā J. Dinsteins, analizējot reliģijas brīvības aspektus, raksta, ka garīdzniekam arī ārpus baznīcas ir jāievēro savas Baznīcas likumi.[3] Baznīcas pārstāvim ir jāzina, ka viņa pretlikumīga rīcība tiks uzskatīta par Baznīcas pretlikumīgu rīcību. Par to viņam draud Baznīcas sods, jo Baznīca, vēlēdamās saglabāties ar pašreproducēšanos un pašattīrīšanos, savus locekļus uztur pastāvīgā disciplinārā paklausībā.

Cits piemērs. Romas katoļu 1398. kanons nosaka, ka jebkura persona, kas veic abortu, tiek automātiski ekskomunicēta no Baznīcas.[4] Pret saviem biedriem un amatpersonām Baznīca var izvirzīt daudz stingrākas prasības nekā to nosaka valsts likumi, un reizēm ne tikai garīgajā jomā vien.*

Protams īstenība ārpus kanoniem ir gluži citāda. Kā rāda statistika, par spīti dogmatiskajam kontracepcijas aizliegumam, ap 80% katoliešu ASV lieto kontracepcijas līdzekļus un ap 70% šās valsts katoļu garīdznieku uzskata, ka sievietes ir tiesīgas ierobežot dzimstību un vienlaikus tās paliek labas katolietes, kaut arī pāvests kontracepciju aizliedzis.[5]

Tradicionālajām kristīgajām Baznīcām ir kanoni vai tiem pielīdzināmas Baznīcas iekšējās tiesību normas, kas Baznīcas draudžu locekļiem jāievēro. Ticīgo cilvēku priekšstati par disciplīnu laicīgajiem cilvēkiem ir jārespektē.** Lai nenonāktu divdomīgā situācijā, saskaroties ar Baznīcas (reliģiskās organizācijas) tieslietām, organizācijas vadībai

---

* Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode uzskata, ka LR par reliģiskās konfesijas galvu (vadošo virsganu) var būt tikai Latvijas pilsonis, bet palīgbīskapu — arī nepilsonis.[6]

** Lai arī sakarā ar kanonu nav gluži vietā runāt par adventistu pieredzi, jo par kanoniem vairāk varētu stāstīt katoļu vai vismaz pareizticīgo Baznīcas pārstāvji, taču ASV Rietumu Virdžinijas pavalsts adventistu sludinātāja Braiena Džonsa uzskati par kārtības nepieciešamību reliģiskās organizācijas iekšienē perfekti atbilst idejai, kāpēc ticīgajiem, pirmkārt, vajadzīga reliģiska draudze un, otrkārt, kāpēc šai draudzei nepieciešama kārtība (kanoni). Grāmatā "Dieva ģimene, draudze" B. Džonss raksta: "Organizācija bija nepieciešama sludinātāju atbalstīšanai, darba izvēršanai jaunos laukos, draudžu un sludinātāju saimes pasargāšanai no necienīgiem locekļiem, draudzes īpašumu pārvaldīšanai, patiesības izplatīšanai ar preses starpniecību un vēl daudzu citu mērķu sasniegšanai. (..) Sākumā daudzi locekļi pretojās domai par organizāciju, baidoties no autoritāras varas, tomēr šī pretestība neguva virsroku. (..) Organizācijas nodibināšana prasīja smagu cīņu. (..) Tā organizācijas izveidošana mūsu kustībai deva iespēju dibināt skolas, medicīnas iestādes, misijas, jaunas draudzes un izdevniecības. (..) Neskatoties uz to, Kungs par šo jautājumu deva liecību pēc liecības, atkal un atkal nācās sastapties ar spēcīgu pretestību. (..) Lai neviens nedomā, ka mēs varam iztikt bez organizācijas. (..) Lai neviens no mūsu brāļiem neļauj sevi tā pievilt, ka mēģinātu to noārdīt, jo tad jūs nonāksiet apstākļos, kādi jums pat sapņos nav rādījušies."[7]

un arī valsts tiesnesim pirmām kārtām jānoskaidro, kurš ir uzskatāms par Baznīcas locekli, lai varētu noteikt, vai konkrētajā gadījumā strīda subjekts patiešām ir Baznīcas loceklis, uz kuru attiecas Baznīcas priekšrakstu vara. Šajā sakarā jāuzdod jautājumi:

— kas pašā organizācijā tiek uzskatīts par biedru (locekli)?

— kādā veidā pašā organizācijā tiek noteikts, kurš ir tās biedrs un kurš nav (jāņem vērā kā iemesli, tā arī procedūra)?

— kādas ir biedra tiesības un pienākumi (saskaņā ar organizācijas reģistrētajiem statūtiem un arī praktiski, jo varbūt statūtos reāli neparādās patiesās iestāšanās un izstāšanās formas, piemēram, asinszvērests, grēku izpirkšana u. tml.)?

— Kā Baznīcas praksē biedri tiek disciplināri ietekmēti par pienākumu (kanonu) neizpildi?

Kā Baznīca panāk, ka tai piederīgie ievēro Baznīcas disciplīnu vai — dziļākā, iekšējā plānā — ka Baznīcas sludinātās ētiskās normas kļūst par tās locekļu iekšējo nepieciešamību? Kādas ir šīs normas? No malas šķiet, ka gandrīz vienmēr (kā lielo Baznīcu, tā arī sektu gadījumā) reliģiska organizācija pakļauj savai disciplīnai savus locekļus, pirmām kārtām ietekmējot viņus ar priekšstatiem par pēcnāves dzīvi. Tāpēc ir jāzina, kas konkrētajā reliģijā ir domāts ar jēdzieniem *labs*, *ļauns*, *nosodāms*, *nevēlams*, *grēcīgs*, *ķecerīgs*, *biedējošs*, *prieks*, *laime* u. c. Analizējot reliģiskā kontekstā šos vārdus, jo sevišķi — runājot par JRK, var gūt pārsteidzošus atklājumus, uz kuru pamata var izdarīt secinājumus un prognozēt atsevišķu organizāciju adeptu rīcību. Tradicionālajās reliģijās gan šādu atklājumu nebūs. Šajās Baznīcās priekšstati par labo un ļauno un citām vērtībām izrādīsies tādi paši kā ikvienam ētiski attīstītam sabiedrības loceklim. Pārsteigums reizēm var izrādīties vienīgi ticīgo cilvēku spēja sekot savas Baznīcas atklātajam ideālam.

Ja runā par reliģiju kā sistemātiski sakārtotu jurisdikciju, tad pirmām kārtām prātā nāk Romas katoļu Baznīca, jo tās organizācija ir vienkārši apbrīnas vērta, kaut vai tāpēc, ka tā jau divtūkstoš gadu ir izturējusi visdažādākos pārbaudījumus un pilnībā saglabājusi savu mācību, arī morālteoloģiju, kas tik ļoti līdzīga jurisdikcijai. Katoļu Baznīcā par tādu jēdzienu kā *grēks* ir sarakstīti traktāti, jo tas ir viens no galvenajiem jautājumiem Baznīcas cīņā par tās locekļu virzīšanu uz pārlaicīgām ētiskām vērtībām. Šis jēdziens Baznīcas mācībā ir ļoti precīzi izskaidrots, aprakstītas arī tā darbības visas iespējamās sekas, un uz šā jēdziena pamata izveidota izvērsta, skaidra un precīza morālteoloģijas sistēma, kas ir labs palīgs gan garīdzniekiem, gan ierindas kristiešiem cīņā par pārlaicīgu vērtību "satveršanu" un paturēšanu iekšējā pasaulē. Šis process ir cieši saistīts ar atbrīvošanos no grēka un tā sekām kā sevī, tā arī savstarpējās attiecībās ar citiem cilvēkiem, jo īpaši — ar visas morālās kārtības Radītāju. Runa ir par konkrēta cilvēka iekšējām nostādnēm un viņa rīcību šajā pasaulē, kas sagatavo viņa dvēseli pārlaicīgajam (mūžībai).

Ar jēdzienu *grēks* Romas katoļu Baznīcā saprot apzinātu un morāli ļaunu rīcību. "Katrs apzinīgs akts ir brīvs akts. Katrs ļauns akts ir vērsts pret tikumības mērauklu, ko nosaka dievišķais likums. Tādēļ grēku mēdz definēt šādi: *grēks ir labprātīgs Dieva likumu pārkāpums*."[8]

Vēlētos, lai cilvēks, kas nav saskāries ar reliģisku motīvu un varbūt pat nekad nav iedomājies, cik stipri nemateriālas lietas var cilvēku turēt savā ietekmē, saprastu lietas nopietnību. Ticīgo skatījumā dvēseles tīrība, spēja savienot savu labo gribu ar rīcību un

darbošanos šajā pasaulē, kurā reizēm grūti saprast, kas katrā atsevišķajā situācijā ir patiess, kur nu vēl uz to pastāvēt, un galu galā — spēja attīrīt savu "iekšējo redzi", lai to tomēr saprastu, un stiprināt gribu, lai izdarītu pareizi — reliģiozam cilvēkam tas viss ir gluži taustāma lieta, daudz reālāka par materiālo pasauli. Gluži tāpat kā labs sportists nepalaidīs garām iespēju aizvien vairāk uztrenēt savu muskulatūru, lai sasniegtu aizvien labākus rezultātus savās fiziskajās nodarbēs, īsti ticīgs cilvēks darīs visu, lai tikai "neizkristu laukā" no dvēseles apmācības sistēmas, kas ļauj skaidri redzēt un labi izdarīt. Nav runa par piespiešanu ar likuma palīdzību, bet par cilvēkiem, kas grib palikt šajā "sporta skolā", tāpēc ievēro tās noteikumus. Ja lasītājs gribētu iebilst, ka katrā baznīcā redzami tik daudzi cilvēki, kam nekas tāds nav pat prātā, kas vienkārši iet paglābties no kaut kādām ārējām nepatikšanām un iekšēja diskomforta, tad jāsaka, ka, pirmkārt, — cik tad laicīgie cilvēki vispār redz, kas īsti notiek baznīcā? Otrkārt, labā sporta skolā, kur jau trenējas daudzi augstas klases meistari, arī jaunpienācējus neatstumj, bet ļauj viņiem iespēju robežās darboties līdzi un vismaz apjaust, kas un kā te notiek. Treškārt un galvenokārt, ja līdz galam grib izjust, kas ir kristietība (un jūdaisms), tad jāsaka, ka visu šo iekšējās pasaules jeb dvēseles treniņu lielo reliģiju gadījumā pavada apbrīnas vērta vienkāršība, nepretenciozitāte un skaidra apziņa, ka viss šis "treniņš", kas katram atsevišķajam cilvēkam ir tik liels notikums, ka pārņem visu viņa būtību, faktiski tikai tāda pastiepšanās uz pirkstgaliem vien ir, lai satvertu Glābēja roku.

Kāpēc Glābēja? Tātad — *grēks*. Grēkus katoļu teologi klasificē *pirmdzimtajos* un *personīgajos*. Ja pirmais ir "dabisks", ko cilvēks manto gluži kā kādu iedzimtu slimību, tad otrais grēks ir tas, ko cilvēks apzinīgi izdara pats. Katrs kādreiz izdara grēku (starp citu, arī likumpārkāpumu). Tāpēc svarīgi atšķirt, cik nopietni katrā gadījumā tas ir, cik vainas tur pašam cilvēkam, ka tā noticis, un kas darāms, lai stāvokli uzlabotu. Ja to grib saprast, tiešām ir vērts palasīt katoļu Baznīcas morālteoloģijas avotus. Denominācijas, JRK un jo sevišķi sektas parasti tik ļoti nekonkretizē grēka jēdzienu (dažas no tā pavisam atsakās), toties pielieto to visur, bieži vien pilnīgi neatšķirot vai pat sajaucot šīs parādības smaguma pakāpes un ignorējot cilvēka iespēju kaut ko tajā visā saprast un uzņemties konkrētu atbildību par savu rīcību. Starp citu, tieši tas arī dod sektantiem iespēju lietot jēdzienu *grēks* visur, kur vien viņi saskata tam kādu izdevīgumu. Tā ir vēl viena liela atšķirība starp senajām, tradicionālajām un jaunajām reliģijām (jaunajām trūkst izvērstas, praksē pārbaudītas un konsekventas mācības, kas rada pārspīlējumus un kļūdas).

Tāpēc daudz vairāk var interesēt katoļu Baznīcas izpratne par grēku, tā veidiem un cilvēka atbildības pakāpi, kā arī savdabīgais, varētu pat teikt — gandrīz vai medicīniskai izpratnei līdzīgais priekšstats par *aktuālo grēku* kā darbību vai noziedzīgu neizdarību un *habituālo grēku* kā sekām, kas dvēselē palikušas no aktuāla grēka un kuras mēdz saukt par *grēka stāvokli*.[9] Šī klasifikācija ir tik precīza un pamatota, ka patiešām ļauj ko paveikt, lai tiktu skaidrībā par cilvēka iekšējo, ētisko "slimīgumu". Turklāt Baznīcai ir arī precīzs priekšstats par personas atbildības pakāpi (gluži kā laicīgajā jurisprudencē, un tas nav nekāds brīnums, ja atceras, no kurienes cēlusies modernā jurisprudence), un šī atbildības pakāpe izrādās cieši saistīta ar personas spriešanas spējām.[10]

Katoļu Baznīcas kanoni šajā sakarā atšķir nodarījumu, ko izdarījis nepilngadīgais (bērns), no tāda nodarījuma, ko izdarījis pieaugušais. Par bērniem sauc nepilngadīgas personas, jaunākas par septiņiem gadiem, par kurām teikts, ka tām vēl nav prāta lietošanas spēju. Kad persona ir sasniegusi pilnu septiņu gadu vecumu, tiek uzskatīts, ka tai ir prāta lietošanas (spriešanas) spējas.[11] Personiskā atbildības pakāpe saistīta arī ar citiem nozīmīgiem apstākļiem, piemēram, ar attiecīgās situācijas izvērtējumu, personas psihisko veselību u. tml. Vērā tiek ņemta arī personas dzīves situācija. Baznīca šajā ziņā atšķir *iedzīvotājus* (tādi, kas dzīvo pastāvīgā mājvietā), *ieceļotājus* (tādi, kam ir tikai pagaidu mājvieta), *ceļiniekus* (cilvēki, kas uz laiku atrodas ārpus savas mājvietas, arī pagaidu mājvietas, un *klejotājus* (personas, kurām nekur nav ne mājvietas, ne pagaidu mājvietas).[12] Tas viss jāņem vērā, lai saprastu, ko kurš spēj un var izdarīt un par ko kurš ir atbildīgs.

Ja kāds grib vēl pamatīgāk iepazīties ar šo detalizēti izstrādāto Baznīcas "jurisdikciju", no kuras vēl šodien jurists var daudz ko mācīties, iesaku izlasīt nodaļu par grēku morālteoloģijas mācību grāmatā.[13]

Baznīcas likumi tiek izsludināti gluži tāpat kā kādas laicīgās valdības likumi. Latvijas valdība savus likumus izsludina "Valdības Vēstnesī", un tad tie stājas spēkā. Romas katoļu Baznīcas likumdevējs (pāvests) Baznīcas likumus izsludina Svētā Krēsla oficiālajā izdevumā *"Acta Apostolicae Sedis"*. Pāvesta izdotie likumi stājas spēkā pēc trim mēnešiem no to izsludināšanas minētajā laikrakstā.[14] Baznīcas likumus interpretēt var tikai pats šo likumu devējs, tātad — pāvests vai bīskaps (savas kompetences robežās). Kanoni un to ietekme ir tik stingri, ka liedz katolim atdalīties no Baznīcas un turpināt uzskatīt sevi par piederīgu pie katoliskās ticības.[14] Saskaņā ar Romas katoļu 300. kanonu neviens, izņemot katoļu Baznīcas autoritātes vai viņu deleģētas personas, nevar izveidot organizācijas, kam būtu tiesības lietot vārdu *katolisks* (*catolica*).[15]

Šo nodaļu gribu beigt ar dialogu, kas izsaka Baznīcas spēku, kurš pretēji valsts "fiziskajam spēkam" balstīts apziņā. Pirms piecdesmit gadiem Staļinam tika uzdots jautājums, kā, pēc viņa domām, Vatikāns reaģēs uz viņa prasību. Staļins atbildējis ar cinisku ironiju: "Cik pāvestam ir divīziju?" Ar savu ieguldījumu komunistiskās sistēmas demontāžā pāvests ir parādījis, cik divīziju viņš patiesībā komandē.[16]

[1] *Kruļs M.* Romas pāvesta jaunās "divīzijas"// Diena. — 1998. — 28. dec.

[2] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993.

[3] *Dinstein J.* Freedom of Religion and the Protection of Minorities// Israel Yearbook on Human Rights. — 1990. — V. 20. — P. 159.

[4] Can. 1398. — Qui abortum procurat, effectu secuto, in excommunicationem latae sentiae incurrit// *Code of Canon Law* (latin-english ed./ Canon Law of America. Washington, D.C.20064, 1995. — P. 503.).

[5] *Religions of America*/ ed. by L. Rosten). — USA, 1999. — 53. lpp.

[6] Latvijas pareizticīgās Baznīcas Rīgas un visas Latvijas arhibīskapa Aleksandra 1997. gada 10. decembra vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[7] *Džonss B.* Dieva ģimene, draudze. — R., 1996. — 57.-59. lpp.

[8] *Pentjušs V.* Morālteoloģijas pamatprincipi. — R.: Romas katoļu Rīgas metropolijas Garīgā semināra Katehētikas institūts, 1998. — 127. lpp.

[9] Turpat, 128. lpp.

[10] Turpat, 67. lpp.
[11] Turpat.
[12] Turpat.
[13] Turpat, 127.-164. lpp.
[14] Turpat, 70. lpp.
[15] *Code of Canon Law* (latin-english ed.)/ Canon Law Society of America Washington, D.C.20064, 1995. — P. 107.
[16] *Kruļs M.* Romas pāvesta "divīzijas"// Diena. — 1998. — 28. dec.

6. Jauno reliģisko kustību (JRK) tieslietas Latvijā un pasaulē

Savulaik franču abats Fragjē zaudēja tiesas prāvu, kas ilga divdesmit gadus. Viņam jautāja, vai bija vērts tik daudz laika veltīt šai lietai, kas tik un tā beidzās ar neveiksmi. Protams, viņš atbildēja, jo es divdesmit gadus katru vakaru savā iztēlē vinnēju šo prāvu. Domāju, ka arī daudzi Latvijas reliģiskie "strīdnieki" varētu atkārtot šos vārdus.

Tiesu prakse ar JRK Latvijā nav liela. Lai gan 1997. gadā Tieslietu ministrija vairākkārt (30 reizes) atteica reģistrēt kādu JRK, neviena tieslieta netika ierosināta, jo visu atteikumu pamatojumā bija attiecīgo organizāciju statūtos konstatētās juridiskas pretrunas ar pastāvošo likumdošanu.[1] Aptuveni puse no atteikumu saņēmušajām organizācijām pēc otrā vai trešā iesnieguma tika reģistrētas. Dažas tieslietas pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tomēr bijušas. Sakarā ar reģistrācijas atteikumu prasību bija iesniegusi "Jehovas liecinieku" organizācija, tomēr šī lieta ir izbeigta, tāpēc to neanalizēsim.

Ar reliģiju netieši ir saistīta 1995. gadā notikusī pirmā sātanistu prāva Latvijā, kurā par divu cilvēku slepkavību tiesāja O. Ieņalnieku un A. Akerblūmu. Pirmajā brīdī tā šķita rituāla slepkavība, jo uz viena upura vēdera un slepkavības vietā dzīvoklī bija iezīmēta ar apli apvilkta piecstaru zvaigzne, kas, kā zināms, ir sātanistu simbols. Īstenībā šīs slepkavības "sātaniskais fons" izrādījās nepatiess un atstātās "rituāla pēdas" bija tikai mēģinājums sadzīvisku slepkavību maskēt ar reliģiskiem motīviem, lai ar šo inscenējumu maldinātu tiesībsargājošās iestādes. Var tikai pievienoties Augstākās tiesas tiesneša I. Bikoviča domām, kurš uzskatīja, ka misticisma gars ap šo lietu bijis stipri pārspīlēts.

Bieži vien lietas, kas sākumā šķiet reliģiska rakstura, tās izskatot, pārvēršas par gluži parastām krimināllietām vai civillietām, kurās reliģiskais motīvs ir tikai blakusfaktors vai fons. Tomēr citkārt gadās pilnīgi pretēji. Nereti tās JRK, kurām ir izteikti sektantiska un pretsabiedriska ievirze, nonākot konfliktā ar likumu un valsts tiesām, visiem spēkiem cenšas radīt ilūziju, ka tieslietai nav nekāda sakara ar reliģiju un to proponējošo

organizāciju. Izmeklēšanas laikā tās ir spējīgas pat radīt nopietnus draudus varas pārstāvjiem.

Piemēram, saentologi brošūrā "Kāpēc muļķīgi karot pret saentoloģiju?" raksta, ka saentologus regulāri vajājot arī specdienesti, bet viņi esot iemācījušies aizstāvēties un pat panākuši kāda Interpola darbinieka atlaišanu, pierādot viņa korumpētību un nacistisko pagātni. Brošūrā rakstīts, ka pēdējos 17 gados 25 tieslietās Vācijā un gandrīz 100 tieslietās citās valstīs tiesas atzinušas, ka saentoloģija ir reliģija, bet saentoloģiskā baznīca — nekomerciāla organizācija. Tūlīt aiz šiem tendenciozajiem paziņojumiem seko, ja ne gluži šantāža, tad vismaz manipulēšana ar draudiem: "To derētu zināt mūsu patriotiskajiem politiķiem, kas nobažījušies, ka līdz ar saentoloģiskās baznīcas ienākšanu Krievijā tur iekļūst arī ārzemju "specdienestu ķepas"".[2]

Jāsaka, ka īstas sātanistu vai citu klaji pretsabiedrisku sektu prāvas atjaunotās Latvijas tiesu praksē vēl nav pieredzētas. Iespējams, tāpēc ka Latvijas kriminālās aprindas vēl nav paguvušas sasaistīties ar tādām citu zemju kriminālajām aprindām, kuru motīvs patiešām ir pseidoreliģiska pretsabiedriska ideoloģija. Tomēr var būt, ka mūsu tiesu darbinieki vienkārši vēl neprot pazīt minēto pseidoreliģisko ideoloģiju, kad tā patiešām ir bijusi noziedzīgās darbības motīvs vai ierocis (instruments). Labi pazīstot problēmu loku, kuras reāli rada noteiktas reliģiskās kustības, Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas valdes priekšsēdētājs Andrejs Vilks starptautiskajā konferencē "Netradicionālās reliģiskās kustības un sektas: socioloģiskie un kriminoloģiskie aspekti" (Rīgā 1998. gada 30. janvārī) norādīja, ka valstij un tās iestādēm ir tiešs pienākums nepieļaut sektu ļaunprātīgu un psihiski varmācīgu darbību.[3] Šis pienākums attiecas arī uz tiesām.

Vienlaikus tiesām, kas valsts vārdā izskata JRK lietas, ir strikti jārespektē noteikums *nulla poena sine lege**. ASV savulaik guva bargu mācību, pirms saprata, ka mirkļa ieguvums, atkāpjoties no konstitucionālās iekārtas un tiesu varas sistēmas un tiesas ceļā likvidējot kādu kustību, kuras darbībā ir konstatētas nelikumības, pārkāpumi vai pat noziegumi, ārkārtīgi reti dod pozitīvu rezultātu.

Bijušais Valsts prezidents G. Ulmanis, runājot par sektām, teica: "Jo stiprāki būsim mēs paši, jo vājākas kļūs sektas; un otrādi: ja paši kļūsim vājāki, tad stiprākas kļūs sektas".[4] Šāds sabiedrības procesu virziens patiešām jāpanāk, bet tam jānotiek ne jau vardarbīgā veidā. Protams, ja policijai vai administratīvajiem orgāniem ir zināms, ka sektas pārkāpj Latvijas valsts likumus, pret tām ir jāvēršas tādā veidā, kā to nosaka valsts likums un tiesiskā kārtība. Savukārt, ja kādus smagus sektu nodarījumus nevar tiesiskā veidā novērst, tad vaina ir valsts institūciju bezrūpībā, bezdarbībā un bezatbildīgā paļāvībā vienīgi uz likumiem kā tiesiskas valsts garantu. Jāsaprot, ka visu izšķir ne jau likums pats par sevi, ne jau "sausa norma", bet gan cilvēks, kuram uzticēts iedzīvināt likumu tiesu praksē.

---

* *Nulla poena sine lege* (lat.) — nevar uzlikt sodu, kas nav paredzēts likumā.

Tomēr lielā JRK pieplūduma dēļ valstī ir vajadzīga jauna pieeja reliģisko organizāciju reģistrācijā. Nepieciešama ļoti nopietna un pārdomāta valsts politika reliģijas jomā. Ja ar valsts pārvaldes institūciju palīdzību netiks kontrolēts sabiedrības un reliģisko organizāciju attiecību veidošanās process, varam iegūt tādas sabiedrisko attiecību deformācijas, kuru pārvarēšana neizbēgami ietekmēs pašu tiesību saturu un nopietni bremzēs to iekļaušanos Rietumu tiesisko attiecību gultnē.

Piemēram, profesors V. Jakubaņecs uzskata, ka, *ja pie mums turpināsies līdzšinējā destruktīvo ideoloģiju un jauno reliģiju iedarbība uz likumdošanu*, valstij gribot negribot būs jāatrisina vairākas problēmas:

— valstij būs jāizvēlas stimulēt kādu no JRK (vai nu tikai kā doktrīnu, vai pat kā jaunu reliģiju);

— ja valsts patiešām gribēs stimulēt kādu JRK, tai būs jāizvēlas un skaidri jānorāda, kuru no tām tā atbalsta;

— turpmāk nāksies regulēt valsts īpaši atzītās JRK attiecības ar Latvijā tradicionālajām reliģijam un konfesijām;

— valstij būs jānosaka, kādā mērā šo reliģisko kustību tā vēlas izmantot par savas politiskās vai tiesiskās darbības pamatu.[5]

Jāpiekrīt arī V. Jakubaņeca viedoklim, ka sabiedrības "bruņojumā" jābūt stratēģiskai darbības programmai, kas balstītos uz visu jomu harmonijas ideju.[6]

Pirms turpināt analizēt jurisdikcijas iespaidu uz reliģiju (un ne tikai uz JRK vien), gribu teikt, ka gadījumos, kad šajā darbā tiek skatītas kādu atsevišķo reliģisko organizāciju tieslietas (piemēram, "Jehovas liecinieku" vai vecticībnieku), tas netiek darīts kādu īpašu antipātiju dēļ pret šīm organizācijām un kustībām, bet tāpēc, ka attiecīgā tieslieta ir pietiekami nozīmīga, lai to iztirzātu juridiskā aspektā. Konkrētās situācijas nozīmīgumu nekad nedrīkst novērtēt par zemu.[7]

[1] *Balodis R.* Par reliģijām un to attiecībām ar likumu // Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 24. apr.; Par sektu attiecībām ar valsti// Turpat. — 1998. — 4. febr.

[2] *Богданов В. А.* Уважение к вере, или почему глупо воевать с саентологией?. — М., 1997. — С. 19., 30

[3] *Vilks A.* Ticība, kas posta // Latvijas Vēstnesis. —1998. — 27. febr.

[4] Latvijas Luterānis. — 1996. — 20. jūl.

[5] *Jakubaņecs V.* Tiesības sabiedrībā. — R.: LU, 1997. — 41. lpp.

[6] Turpat, 44. lpp.

[7] *Balodis R.* Reliģija un justīcija // Latvijas Vēstnesis. — 1998. —20. aug.

7. "Jehovas liecinieku" tieslietas

Latvijas "Jehovas liecinieku" tieslietas pašlaik ir beigušās vēl īsti neiesākušās, jo viņu prasības pret Tieslietu ministriju ir atsauktas. Šī organizācija neatmeta cerību reģistrēties, un ar zināmu ASV spiedienu vairākas jehoviešu draudzes arī tika reģistrētas kā reliģiskas organizācijas. Tā tas ir Latvijā, taču ne visur šai organizācijai gājis tik viegli.

Runājot par "Jehovas liecinieku" tiesāšanās praksi visā pasaulē, nevar neuzteikt viņus par plaši zināmo un lielisko prasmi to darīt. Parasti tiek algoti vislabākie advokāti, turklāt "Jehovas liecinieku" organizācija pati ir nepārspēts tiesu eksperts. Būdama skandaloza no pašiem pirmsākumiem, jau dažus gadus pēc nodibināšanās ASV tā uzsāka tiesu maratonu ar Amerikas un citu valstu varas iestādēm. Iespējams, sava loma tur bijusi arī vienam no kustības dibinātājiem, kas ilgus gadus bija tiesnesis ASV. Var pat teikt, ka tiesas ir jehoviešu savdabīgā pašreklāma, tiesājoties viņi reklamē sevi kā "ļaunuma" representus mesijas. ASV Augstākajā tiesā no 1937. gada līdz 1977. gadam saistībā ar "Jehovas lieciniekiem" pieteiktas un izskatītas 87 tieslietas. No 1933. gada līdz 1939. gadam "Jehovas liecinieki" dažādās pasaules valstīs bija tiesājušies jau aptuveni 530 lietās. Pašlaik šī reliģiskā organizācija sen vairs nav galvenā strīdniece reliģiskajās prāvās, tomēr tās radītie precedenti pastāv joprojām. R. Kouzers uzskata, ka tieši "Jehovas liecinieki" ar savām uzvarām tiesu zālēs nodrošināja citu JRK — krišnaītu, "Ješua", "Kristīgās zinātnes", saentologu, pretabortu sludinātāju un citu ienākšanu un brīvu darbošanos Amerikā XX gadsimta 80. gados.[1]

1950. gadā "Jehovas liecinieki" lepni paziņoja, ka pēdējos 15 gados tikai ASV vien esot piedzīvojuši ap 10 000 savu biedru arestus. Pēc "Jehovas liecinieku" izdevumā "Sargtornis" 1990. gada 1. janvārī publicētajiem datiem, organizācija darbojoties 212 valstīs, tai esot 63 016 draudzes ar gandrīz pieciem miljoniem aktīvo locekļu, bet kopā ar mazāk aktīviem biedriem — gandrīz 10 miljoni. Parasti "Jehovas lieciniekiem" domstarpības ar valsts institūcijām rodas tādēļ, ka organizācijas biedri atsakās dienēt savu valstu militārajos spēkos, un jo sevišķi tādēļ, ka nereti šīs organizācijas locekļi nepiekrīt pat alternatīvajam dienestam, tā ka šis valsts parastais kompromiss ar reliģiskajām organizācijām "Jehovas liecinieku" gadījumā problēmu neatrisina. Daudzas valstis ticības jautājumos ir pat piekāpušās "Jehovas liecinieku" spiedienam, lai tikai izvairītos no bezcerīgajām prāvām. Piemēram, Zviedrijā šīs JRK locekļi vispār vairs netiek iesaukti militārajā dienestā. Zviedrijas varas iestādes dod jehoviešiem atļauju nedienēt Valsts Bruņotajos Spēkos, tiklīdz "Jehovas liecinieku" vadība iesniedz uzziņu, ka attiecīgā persona ir kustības biedrs.

Ja aplūkojam stāvokli bijušās "sociālisma nometnes" valstīs, atklājas šāda aina: Lietuvā, Ungārijā un Čehijā "Jehovas liecinieki" ir reģistrēti kā reliģiska organizācija ar visām šo organizāciju veidam piemītošajām tiesībām. Bulgārijā, tāpat kā Latvijā, sākotnēji situācija veidojās citāda. Kaut gan Bulgārijā "Jehovas liecinieki" bija reģistrēti vēl karalistes

laikā (atšķirībā no pirmskara Latvijas, kur viņiem reģistrācija bija atteikta), mūsdienu Bulgārijas valdība ilgu laiku atteicās atjaunot kustības reģistrāciju. Pēc neveiksmīgiem mēģinājumiem vietējās tiesās "Jehovas liecinieku" organizācija pašlaik griezusies pēc palīdzības ES institūcijās, kas izdarījusi spiedienu uz Bulgārijas valsti, lai tā noslēgtu mierizlīgumu ar saviem "Jehovas lieciniekiem", un jāatzīmē, ka tagad arī Bulgārijā, tāpat kā Latvijā, "Jehovas liecinieki" ir reģistrēti.

Attīstīto Rietumvalstu attieksme pret šo kustību ir atšķirīga. Zviedrijā un Nīderlandē tā darbojas netraucēti, bet Vācijā tai ir nozīmīgas problēmas ar valsts varas iestādēm, kas radušās nevis no jehoviešu atteikšanās dienēt armijā, bet gan no organizācijas locekļu atteikšanās izrādīt cieņu valsts simbolikai (karogam un himnai), kā arī no asinspārliešanas prakses principiālas neatzīšanas un boikotēšanas. Atteikšanos no asinspārliešanas "Jehovas liecinieki" mūsu dienās argumentē ar mediķu nespēju atklāt medikamentus pret AIDS vīrusu, un tas skan visai pārliecinoši, jo vīrusa galvenais izplatīšanās veicinātājs ir asinskontakts.

Vācijā, tāpat kā Latvijā, organizācijai bija reģistrācijas problēmas.* Vācijā, iegūstot īpašo reliģiskās organizācijas statusu, tā var pretendēt uz lielām valsts finansiālām dotācijām. Starp citu, tāpat ir Čehijā, kur nodokļu atlaides saņem arī "Jehovas liecinieki". Acīmredzot galvenokārt tieši šā iemesla dēļ JRK arī tā nopūlas iegūt reliģiskas organizācijas statusu. Otrs motivējums tam ir — kļūt par pilnvērtīgu un atzītu reliģisko kustību.

Sīkāk aplūkosim Vācijas praksi, jo tur jau uzkrāta zināma valsts pieredze darbā ar "Jehovas lieciniekiem". Jehoviešu izdevniecībai "Sargtornis" bija izcēlušās domstarpības ar Vācijas varas institūcijām par tās juridisko statusu. Pirmā tiesu instance konstatēja, ka "Jehovas liecinieku" attieksme pret valsti ir pozitīva. Tiesā gan tika piebilsts, ka kustība principiāli noraida piedalīšanos valsts vēlēšanās un atsakās no karaklausības pienākuma pildīšanas, pamatojot savu nostāju ar Bībeles tekstiem, kas it kā apliecina nepieciešamību kristiešiem ievērot neitralitāti attiecībā uz visām politiskajām norisēm. Tiesā arī kāds organizācijas biedrs mutiski apliecināja, ka "Jehovas liecinieki" biedru, kas vēlas piedalīties valsts rīkotajās vēlēšanās, soda ar izraidīšanu no draudzes. Ar reliģisku motivāciju pamatotā absolūtas neitralitātes prasība, pēc vācu tiesnešu domām, nesaskanēja ar Vācijas valsts konstitucionālo normu būtību, jo piedalīšanās parlamenta vēlēšanās ir federālās valsts un tās zemju demokrātijas neaizskarams pamatprincips un pilsoņu pienākums. Tas nepārprotami izriet no Vācijas Konstitūcijas (20. panta 2. daļa, 28. panta 1. teikums, 79. panta 3. daļa), kurā noteikts, ka visi valsts varas akti tiek veikti

* Vācijā reliģiskās organizācijas iegūst juridiskas personas statusu kā sabiedrisko organizāciju apakšgrupa *(Latvijā līdzīgi ir ar politiskām organizācijām, kas ir sabiedrisko organizāciju un to apvienību īpaša grupa)*. Tur nepiešķir reliģiskajām organizācijām īpašu statusu, kā tas ir Latvijā. Sabiedriskas organizācijas, kuras uzskata sevi par reliģiskām, definē to savos statūtos vai nosaukumā, piemēram, iekļaujot savā nosaukumā vārdu *baznīca* vai minot statūtos reliģisko darbību kā vienu no savas darbības galvenajiem virzieniem. JRK un sektu tiesības, tāpat kā citu sabiedrisko organizāciju tiesības, ir noteiktas normatīvajos aktos par sabiedriskajām organizācijām. Vācijas praksē sabiedrisko organizāciju darbībai ar likumdošanu noteikti īpaši nosacījumi, un, vienīgi tos izpildot, iespējams iegūt juridiskas personas statusu ar reliģiskas organizācijas tiesībām. Vienlaikus Vācijā reliģiskajām organizācijām ir privileģētāks statuss nekā citām sabiedriskajām organizācijām. To tiesības un pienākumi noteikti Vācijas Cilvillikumā. Privilēģijas saistītas ar nodokļu atvieglojumiem.

tautas vārdā un valsts par tiem ir atbildīga tautas priekšā. Valsts varas leģitimitāte Vācijā (arī Latvijā un citās demoktrātiskās valstīs) pamatojas uz pārstāvnieciskās demokrātijas principa, kura vistiešākā izpausme ir parlamenta vēlēšanas. Nerespektējot valsts demokrātiskās sistēmas leģitimitāti, organizācija nevar prasīt, lai valsts to atzītu par publisko tiesību subjektu un piešķirtu tai attiecīgo juridisko statusu.

1997. gada 26. jūnijā Vācijas Federālā Administratīvā tiesa kā pēdējā šās valsts tiesu instance izskatīja Austrumberlīnes "Jehovas liecinieku" organizācijas "Sargtornis" prasību atzīt to par reliģisku organizāciju publisko tiesību jomā. Tiesa nosprieda, ka Berlīnes Senāta atteikums piešķirt Jehovas liecinieku organizācijai "Sargtornis" juridiskas personas tiesības publisko tiesību jomā ir pamatots un likumīgs. Tiesvedības procesā vispār netika analizēta organizācijas "Sargtornis" mācība, bet lieta tika skatīta pēc būtības, un tiesa konstatēja, ka tas, vai organizācija ir publisko tiesību subjekts, neietekmē organizācijas privāttiesiskās attiecības un valsts neitralitātes principu attiecībā pret organizāciju, jo Vācijas Pamatlikuma 140. panta 4. daļa skatāma saistībā ar Veimāras Valsts Konstitūcijas 137. panta 1. daļu. Secinājums bija: valsts neiejaucas reliģijas lietās, bet nevar arī atzīt "Sargtorni" par publisko tiesību jomā funkcionējošu organizāciju. Vācijas tiesa atzīst, ka organizācijai, kuru valsts atzīst par publisko tiesību subjektu, ir jārespektē valsts un, bez šaubām, aktīvi ar to jāsadarbojas. Šī atzīšana (vai neatzīšana) neskar organizācijas reliģiskos pamatus, jo valsts nostāja attiecībā uz reliģisko vai pasaules uzskatu ir neitrāla.

Varbūt būtu īsti vietā atgādināt, ka labi sakārtotas un darboties spējīgas demokrātiskas valsts pilsoņu pienākumos ietilpst arī pienākums piedalīties sabiedriskajās norisēs vai vismaz lojalitāte pret valsti un piedalīšanās vēlēšanās, bet labākajā gadījumā arī gatavība ieņemt sabiedriskus amatus un uzņemties atbildīgus pienākumus.[2]

Vācijas Federālās Administratīvās tiesas spriedumā bija minēts, ka reliģiska organizācija, kas nav pietiekami lojāla pret demokrātijas pamatprincipiem un nespēj garantēt pastāvīgu un stabilu sadarbību ar demokrātisku valsti, nevar arī pretendēt uz publisko tiesību subjekta statusu. Loģika ir ļoti vienkārša: valsts nevar pieļaut, ka kādas organizācijas un tās biedru tiesības tiktu sašaurinātas līdz ar tai piešķirto juridiskās personas statusu. *Reliģiskās organizācijas publiskā tiesībsubjektība nevienā gadījumā neizriet kā dabiskas sekas no reliģiskās brīvības. Tā ir īpašs, valsts piešķirts, ar zināmiem atvieglojumiem saistīts statuss (izņēmums) reliģisko kultu piekopšanai. Tā ir ar reliģijas brīvību pilnīgi nesaistīta un atsevišķa institūcija.* Vācu juristi, kas pārstāv valsti, uzskata, ka jebkurā gadījumā prasītājs ("Jehovas liecinieki") var izmantot Vācijas Pamatlikumā (4. panta 1. daļa un 2. pants) garantētās tiesības neatkarīgi no tā, vai organizācijai ir vai nav piešķirts publisko tiesību subjekta statuss. Nereģistrēšana, protams, neierobežo Pamatlikumā (4. pants) garantētās reliģiskās brīvības tiesības atsevišķiem "Jehovas liecinieku" organizācijas biedriem, kā arī neliedz pašai organizācijai izmantot Veimāras Valsts Konstitūcijas 141. pantā paredzētās tiesības rūpēties par saviem ticības brāļiem un māsām slimnīcās, dienesta vietās un citur, tomēr neaizmirstot, ka jebkāda piespiešana pievērsties "Jehovas liecinieku" ticībai ir aizliegta.

"Jehovas liecinieku" tiesas prāva Maskavā 1998. gadā

Pašlaik Vācijas "Jehovas liecinieki" iesnieguši prasību Vācijas Federatīvās Republikas Konstitucionālajā tiesā.

Latvijā "Jehovas liecinieku" prasība tika iesniegta sakarā ar reģistrācijas atteikumu. Tika ierosināta civillieta ""Jehovas liecinieki" pret Tieslietu ministriju", kur šīs organizācijas pārstāvji lūdza atcelt Tieslietu ministrijas 1996. gada 11. jūlija lēmumu nr. 1–5.9./131 — atteikumu reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes un uzdot LR Tieslietu ministrijai par pienākumu tomēr reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes, līdz ar to nosakot tām reliģiskas organizācijas statusu. Pēc tam šī prasība tika atsaukta. Rīgas pilsētas centra rajona tiesas priekšsēdētājs N. Salenieks, piedaloties prokurorei A. Bundei, 1997. gada 16. decembra atklātajā tiesas sēdē konstatēja, ka, pamatojoties uz iesniedzēju prasību izbeigt tiesvedību, saskaņā ar Latvijas Civilprocesa kodeksa 221. panta 4. punktu tā ir jāizbeidz.[3]

Kāpēc "Jehovas liecinieki" atsauca savu prasību pret Tieslietu ministriju? Organizācija bija atradusi citu ceļu (ne caur tiesu), kā piespiest Latvijas valsts institūcijas reģistrēt tās draudzes Latvijā.

Protams, redzot, kā "Jehovas liecinieki" pievārējuši valsts tiesas un joprojām turpina darboties, atliek tikai pievienoties pašu jehoviešu apgalvojumam, ka "tiesa jau nevarēs glābt sabiedrību"... To atzīst arī amerikāņu konstitucionālisti.[4]

Arī ES institūcijas devušas savu ieguldījumu "Jehovas liecinieku" tieslietu precedentos. Spilgts piemērs ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas lieta "Manousakis un citi pret Grieķiju".

Šīs lietas pamatā sākotnēji bija Grieķijas tiesas spriedums "Jehovas lieciniekiem", kuri, neievērojot Grieķijas likumus, bez atļaujas izmantoja telpu lūgšanām. "Jehovas liecinieki", virzot lietu tālāk uz ES institūcijām, pierādīja, ka Grieķijas varas iestāžu rīcība, kura bija saskaņā ar konkrētām Grieķijas likuma normām, ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu, kurš garantē reliģijas brīvību. Spriedumā, kas šajā lietā 1996. gada 26. septembrī tika pasludināts Strasbūrā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa vienprātīgi nolēma, ka "Jehovas liecinieku" atzīšana par vainīgiem telpas izmantošanā dievkalpojumiem bez attiecīgas atļaujas ir pretrunā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantu. "Manousakis un citi pret Grieķiju" lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja, ka valsts pasākumu pamatā, nosakot, vai reliģiskā kustība tiešām nodarbojas ar reliģiskiem mērķiem un neveic sabiedrībai kaitīgas darbības, ir bijis nodrošināt sabiedrisko kārtību. Tiesa atzina, ka valstij ir tiesības pārbaudīt attiecīgās reliģiskās kustības darbības atbilstību sabiedriskās kārtības nodrošināšanai, tomēr šajā gadījumā tiesa nav ņēmusi vērā, ka "Jehovas liecinieki" saskaņā ar Grieķijas likumiem iekļaujas "pazīstamo reliģiju" (tradicionālo) definīcijā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vēl atzīmēja, ka Grieķijas likumdošana pieļauj plašu politisko, administratīvo un Baznīcas amatpersonu iejaukšanos dažādu reliģisko organizāciju darbībā, ierobežojot to brīvību, taču Eiropas Cilvēktiesību konvencijā garantētās tiesības uz reliģijas brīvību neparedz, ka valsts varētu noteikt, vai reliģiskie uzskati un līdzekļi to paušanai ir pieļaujami. Līdz ar to valstij nav tiesības izvērtēt, vai reliģiskā pārliecība un tās izpausmes ir patiesas.

Ko no šī precedenta var mācīties?

Ir jābūt pareizam juridiskam pamatojumam, lai reliģiskajai organizācijai atteiktu reģistrāciju un liegtu tai veikt reliģisko darbību. Šādu aizliegumu nekādā ziņā nevar pamatot ar valsts institūciju veiktu reliģiskās organizācijas mācības un ticības izpausmju subjektīvu novērtējumu.

[1] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 51.

[2] *Cipeliuss R.* Vispārējā mācība par valsti. — R.: AGB, 1998. — 264. lpp.

[3] Rīgas pilsētas centra rajona tiesas lēmums. Lieta Nr. 2–1215/7.

[4] *Jockhart W.B., Kamisar Y., Shiffrin S.H.* Constitutional law cases-comments-questions/ sixth Edition/ American Casebook series, West publishing, P. 21.

8. Tieslietas pret kristiešiem musulmaņu valstu tiesās

Kāds cilvēks nāca pie Konfūcija ar jautājumu: "Ko lai domā par tādiem, kas ļaunu atmaksā ar labu?"

Skolotājs atteica: "Ja viņš ļaunu atmaksā ar labu, ar ko tad viņš labu atmaksās?"

Vai iespējams, ka valsts tiesa varētu kādu notiesāt uz nāvi tikai tāpēc, ka viņš atšķiras no citiem? Jā, tas ir iespējams, un tādas tiesas notiek arī XX gadsimta beigās. Krievijas Federācijas ar islamticību saistītajās republikās arī mūsu dienās parādās priekšlikumi iekļaut vendetu (asinsatriebību) Krimināl kodeksā (Ingušijā). Čečenijā musulmaņu miliči saskaņā ar Šariāta priekšrakstiem tirgus laukumā publiski izpilda nāvessodu zagļiem. Eiropiešiem to grūti saprast. Tomēr visspilgtākais piemērs ir musulmaņu zemju kristiešu bēdīgā pieredze. Pakistānā, kur ir 140 miljoni iedzīvotāju, no tiem tikai 2% ir kristieši, kopš 1986. gada ir spēkā Sodu kodeksa 295-c pants, kas par islama reliģijas zaimošanu ļauj piespriest pat nāvessodu. Saskaņā ar Pakistānas Sodu kodeksu islama zaimošanu uzskata par tikpat nopietnu noziegumu kā valsts nodevība. No likuma spēkā stāšanās brīža līdz pat 1998. gada jūlijam neviens nāvessods gan nav piespriests, taču Pakistānā ir notikušas vairākas linča tiesas, kurās nogalināti cilvēki, kas apsūdzēti par šā panta pārkāpšanu. Ir pamats domāt, ka to pieļāvusi valdība.

1998. gadā Pakistānā ieslodzījumā atradās 200 kristiešu, kas bija apsūdzēti saskaņā ar Pakistānas Sodu kodeksa 295-c pantu. Vienu šādu gadījumu apraksta preses izdevuma "Martīra balss" ziņu apskats (*Voice of the Martyrs News Brief 98.06.26*).[1] Pakistānietis Ajobs Masihs ārpus savas mājas lasīja Bībeli. Pie viņa pienāca kāds musulmanis un sāka ņirgāties. Sākās emocionāla reliģiska diskusija, kuras rezultātā diskusijas klausītāji fiziski uzbruka A. Masiham. Viņš un viņa brālis tika piekauti, bet 1996. gada 14. oktobrī arestēti. Masihs tiek turēts ieslodzījumā atsevišķā 1,8 metru garā un 1,3 metru platā telpā. 1997. gada novembrī, kad A. Masihu veda uz tiesas prāvu, viņam un konvojam uzbruka satracināts pūlis ar nodomu nogalināt arestēto. No tās reizes tiesas sēdes notika cietumā. 1998. gada sākumā kāds ietekmīgs islama garīgais vadītājs izdeva *fatvah* (islama pavēli), ka tas, kurš nogalinās A. Masihu, saņems naudas summu 10 000 USD. 1998. gada 27. aprīlī Pendžabas tiesa slēgtā sēdē 31 gadu vecajam kristietim Ajobam Masiham piesprieda nāvessodu pakarot. Par tiesas sprieduma likumību var spriest pēc tā, ka advokāta ierašanās uz A. Masiha tiesas sēdi tika aizkavēta, tā ka apsūdzētajam bija liegta likumīga aizstāvība. Masiham, kurš ir notiesāts uz nāvi, tiesa piespriedusi arī soda naudu 2500 USD.

Musulmaņu valstīs reliģiskās pārliecības dēļ nogalināti arī citu ticību pārstāvji. Lielu atbalsi pasaules sabiedrībā izraisīja bahajieša Ruhulla Rahāni nāve Irānā 1998. gada 21. jūlijā. ASV prezidents Klintons 1998. gada 23. jūlijā nosodīja šo rīcību, kas pārkāpj vispārējās cilvēktiesību normas. Rahāni tika apcietināts Mašhadas pilsētā 1997. gada septembrī, un viņu nogalināja bez tiesas procesa, liedzot arī advokāta aizstāvību. R. Rahāni

tika apsūdzēts par kādas jaunas islama ticības pārstāves pievēršanu bahajiešu ticībai. Lai gan sieviete noliedza savu piederību islamam, apgalvojot, ka jau viņas māte piederējusi pie bahajiešu ticības un viņa ir uzaugusi bahajiešu ģimenē, par šo pārkāpumu Rahāni piesprieda augstāko soda mēru. Irānā bahajiešu ticības dēļ kopš pagājušā gadsimta nogalināti 20 000 irāņu, bet mūsu dienās, pēc 1979. gada islama revolūcijas, — 200 bahajiešu. ANO Ģenerālā Asambleja katru gadu izsaka nosodījumu Irānas valdībai par bahajiešu ticīgo vajāšanu. Skumja ironija ir bahajiešu ticības garīgā vadītāja Bahallula teiktais, ka visas reliģijas nāk no viena Dieva un cilvēce spēs pārvarēt nesaskaņas starp nācijām un reliģijām.

[1] Pakistānā kristietis notiesāts uz nāvi//Latvijas Luterānis. — 1998. — 4.jūl.

9. Latvijas vecticībnieku tieslietas par kopsapulces likumību

Ar nožēlu (vai gandarījumu?) jāatzīst, ka Latvijā nav lielas pieredzes ar reliģiju saistītās tieslietās. Nopietns precedents ir tikai vecticībnieku "tiesu epopeja", kas vēl joprojām turpinās. Konfliktsituācija izcēlās reliģiskajā organizācijā "Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze", kad daļa draudzes un tās padomes locekļu atteicās atzīt 1995. gada 26. februāra kopsapulces lēmumu. Kopsapulce bija pieņēmusi jaunu statūtu redakciju, kā arī pārvēlējusi draudzes padomi un revīzijas komisiju, tātad — nomainījusi savas organizācijas izpildinstitūciju iepriekšējās amatpersonas ar jaunām. Tas viss bija noticis likumīgi. Lielākā daļa draudzes bija nobalsojusi par attiecīgo amatpersonu nomaiņu, bet daļa (mazākā) draudzes, kurus turpmāk skaidrības labad saukšu par "opozicionāriem" un kuri ir saistāmi ar Alekseja Karatajeva vārdu, atteicās atzīt 1995. gada 26. februārī notikušās Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes kopapulces likumību. Tagadējais Satversmes tiesas tiesnesis un toreizējais tieslietu ministrs R. Apsītis 1995. gada 1. martā bija izveidojis speciālu darba grupu, kuras uzdevums bija izskatīt draudzes iesniegtos dokumentus un mēģināt lietu atrisināt mierizlīguma ceļā. Darba grupa konstatēja, ka kopsapulce noritējusi saskaņā ar TM Reliģijas lietu departamenta* reģistrētajiem statūtiem.

Valsts cilvēktiesību birojs 1997. gadā, izskatot šīs komisijas izveidošanu, rakstīja: "Iepazīstoties ar iesniegumam pievienotajiem materiāliem, Valsts cilvēktiesību birojs konstatējis, ka Tieslietu ministrija nav ievērojusi valsts un baznīcas šķirtības principu. Un konkrēti,

* Toreizējais Reliģijas lietu departaments reorganizēts par TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu; to veido Reliģijas lietu nodaļa un Sabiedrisko lietu nodaļa. Pašlaik tas tiek pārveidots par Reliģisko lietu pārvaldi.

1995. gada 1. martā tieslietu ministrs izdeva rīkojumu nr. 1–1/6, ar kuru tika izveidota valdības darba grupa ar mērķi analizēt konfliktsituāciju un operatīvi rīkoties tās novēršanai. Šādas darba grupas izveide 1990. gada 11. septembra likumā Par reliģiskajām organizācijām nebija paredzēta, jo likuma 2. pants noteica, ka "valstij un tās institūcijām, kā arī citām organizācijām nav tiesību iejaukties reliģisko organizāciju iekšējā darbībā". Valsts un reliģisko organizāciju savstarpējās attiecības kārtoja Reliģijas lietu departaments, kas pēc reliģisko organizāciju lūguma bija tiesīgs sniegt tām nepieciešamo palīdzību organizatorisko, juridisko, sociālo, saimniecisko un citu jautājumu risināšanā."[1]

Tieslietu ministrija pēc organizācijas statūtu jaunās redakcijas pārbaudes reģistrēja tos likumā noteiktajā kārtībā, vienlaikus anulējot vecos statūtus. Otra puse jeb opozīcija bija neapmierināta ar šādu notikumu gaitu un iesniedza prasību Rīgas Centra rajona tiesā. Tiesa šo prasību 1996. gadā nolēma atstāt bez izskatīšanas. Lēmums tika pārsūdzēts Rīgas Apgabaltiesā, iesniedzot blakusprasību, tomēr 1997. gadā tiesvedība šajā lietā tika izbeigta.

Šī lieta vairāku iemeslu dēļ bija komplicēta, arī tādēļ, ka tā savijās ar otru lietu, ko var nosaukt par "Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālās padomes" tieslietu, lai gan prasības tika izskatītas atsevišķi, jo formāli gan prasītājs, gan atbildētājs katrā no šīm lietām bija cits. 1995. gada 18. jūlijā Daugavpilī (ar nosaukumu "Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas koncils") notika opozīcijas sanāksme, kas arī pieņēma statūtus (alternatīvus). 1995. gada 2. novembrī tieslietu ministrs atteicās reģistrēt šo reliģisko organizāciju ar nosaukumu "Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome" (VPBL CP). Atteikuma iemesls: reģistrācija būtu pretrunā ar Latvijā pieņemto principu "vienā konfesijā — viena Baznīca". Atteikuma saņēmēji atteikumu pārsūdzēja Rīgas Centra rajona tiesā. Pēc divu gadu nenogurstošas cīņas arī šo lietu atstāja bez tālākas izskatīšanas. Vēlreiz tiesas lēmums tika pārsūdzēts Rīgas Apgabaltiesā, iesniedzot blakusprasību, un arī šoreiz lieta tika izbeigta.

Negribu iztirzāt lietas juridiskās nianses, bet dažām politiskām niansēm tomēr ir vērts pievērsties.

Tā vecticībnieku vadības daļa, kura tika "izbalsota" minētajā 1995. gada 26. februāra Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes kopsapulcē, faktiski bija jo cieši sasaistījusies ar visai apšaubāmas saimnieciskās darbības struktūrām, kas vēlāk kļuva pazīstamas kā tā sauktais Haritonova grupējums. Tas arī bija viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc minētā kopasapulce pārvēlēja savu vadību.

Gribētu vēl norādīt topošajiem un jau esošajiem juristiem, kuriem nāksies strādāt ar reliģiju saistītām lietām, kāpēc šajā strīdā principā nebija iespējams mierizlīgums. Dialogs kļuva neiespējams reliģisku motīvu dēļ — abas puses viena otru ir "nošķirušas no Baznīcas" kā ticības nodevējus.

Vecticībnieku tieslietas, kā viņi paši atzīst, lielā mērā tika uzkurinātas ar preses palīdzību. Citu iespēju neredzot, "Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas koncila" priekšsēdētājs tēvs Joanns Miroļubovs kopā ar Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes vecāko mācītāju tēvu Mihailu Aleksandrovu (viņš ir koncila sekretārs un vienlaikus

arī Liepājas vecticībnieku draudzes mācītājs) vērsās pie Latvijas Valsts prezidenta un ģenerālprokurora ar atklātu vēstuli, kurā lūdza sniegt krievvalodīgā laikraksta "Panorama Latvii" publikāciju juridisku novērtējumu. Vēstulē bija minēts, ka: "Pēdējo triju gadu laikā vecticībnieku reliģiskā dzīve Latvijā ir satricināta tādu ārēju spēku uzbrukumu dēļ, kuri par katru cenu cenšas sēt vecticībnieku vidū jukas, panākt šķelšanos un izraisīt negatīvu noskaņojumu pret Latvijas valsti."[2]

Latvijas Valsts prezidents atbildes vēstulē rakstīja, ka uzskata par neiespējamu iejaukties Baznīcu iekšējo jautājumu risināšanā, kā arī dot vērtējumu kādas puses darbībai pirms tiesību aizsardzības iestādes ir devušas par tām un to darbības likumību savu vērtējumu.[3] Tikai tiesas kompetencē ir spriest tiesu un sniegt juridiski neapstrīdamu atbildi par kādu strīdīgu jautājumu. Jo, kā atzina prezidents, tiesas darbā iejaukties nedrīkst pat viņš.

Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma normām Vecticībnieku Centrālā padome ir likvidēta un reģistrēta no jauna. Šo procesu 1997. gadā gluži tāpat kā 1995. gadā novēroja Tieslietu ministrijas darbinieki, un nelikumību tur nebija.

Abas pieminētās vecticībnieku tieslietas nav beigušās, bet gan atsākušās no jauna, jo vēlreiz iesniegta alternatīva prasība par pārreģistrāciju. Starp citu, A. Karatajevs un A. Žilko sūdzējās par šīm tieslietām arī Valsts cilvēktiesību birojā, bet saņēma noraidījumu. Birojs atbildes vēstulē A. Karatajevam rakstīja: "Izvērtējot visus iesniegumam pievienotos materiālus, kā arī vairākas Valsts cilvēktiesību biroja pārstāvju tikšanās ar Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes pārstāvjiem, birojs izbeidz šīs lietas izskatīšanu un ierosina draudzes locekļiem samierināties."[4]

Uzskatu, ka pēc šiem garajiem vecticībnieku tieslietu gadiem, kas nebūt vēl nav beigušies, vēl būtu nepieciešama Satversmes tiesa, kas šo lietu izskatītu saistībā ar Reliģisko organizāciju likuma normu "viena Baznīca vienā konfesijā". Protams, ja likumdevējs pats šo normu neatcels. Vai tas būtu jādara?

7. Saeimas deputāts "Tautas partijas" biedrs Aleksandrs Kiršteins laikrakstam "Latvijas Luterānis" pauda uzskatu, ka princips "vienā konfesijā viena Baznīca" ir pretrunā ar Eiropas Padomes principiem[5]. Arī es uzskatu, ka šis princips nepamatoti ierobežo reliģijas brīvību, taču sakarā ar Baznīcu īpašumu lēno atgūšanas procesu jauna principa ieviešanu uz kādu laiku vajadzētu atlikt.[6] Taču A. Kiršteina pastiprinātā interese par šo Reliģisko organizāciju likuma normu nebija saistīta ar Eiropas Padomes uzskatiem vai reliģijas brīvības principiem. Jāatzīmē, ka minētajā intervijā A. Kiršteins pārmeta TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam savtīgu ieinteresētību pašā reliģisko organizāciju reģistrācijas procesā. Viņš izteicās: "Pēc Eiropas Padomes principiem Baznīcai vispār nebūtu vajadzīga nekāda reģistrācija un pārreģistrācija, un, kas attiecas uz daudzām Latvijas reliģiskajām organizācijām, jau nu noteikti ne. Vienkārši ir izveidota ierēdņu grupa, kuri ir noteikuši sev privilēģijas pēc saviem ieskatiem lemt, ko varētu reģistrēt un ko ne, un tādējādi rada sev darbu."[7] Tā gluži tas nav. Es pats jau tolaik vadīju šo "ierēdņu grupu" un varu apgalvot, ka departaments strikti pildīja Latvijas likumos noteikto. Sakarā ar šiem A. Kiršteina izteikumiem savu sarūgtinājumu paudis Latvijas pareizticīgo Baznīcas arhibīskaps Aleksandrs, piezīmējot, ka "deputāts A. Kiršteins aiz-

stāv blēža un finansu afērista V. Kontuzorova savtīgās intereses". Deputāta uzskatus apstrīdēja arī Rīgas ebreju draudzes priekšsēdētājs Zālamans Jofe.[8]

Bet atgriezīsimies pie Latvijas vecticībnieku tieslietām par kopsapulces likumību. Šīs tieslietas zināmā mēra tiešām ir sekas faktam, ka Latvijas Reliģisko organizāciju likumā pašlaik ir spēkā norma "vienā Baznīcā viena konfesija". Tomēr, apzinoties aktuālo vajadzību pēc šādas normas (ja vien valsts mērķis nav sagraut Latvijas tradicionālās Baznīcas, un uzdrošinos apgalvot, ka tā tas nav), gribu uzsvērt, ka šajā gadījumā būtu nepieciešams minēto lietu izskatīt Satversmes tiesā. Manuprāt, šai lietai normāls noslēgums būtu piespriest vienai pusei samaksāt kompensāciju par otrai pusei nodarīto morālo kaitējumu.*

[1] Valsts cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1997. gada 11. septembra vēstule Nr.1–37–z/51 A. Karatajevam.

[2] Mums nepieciešama valsts aizstāvība. Atklāta vēstule Viņa Ekselencei Latvijas Valsts prezidentam Guntim Ulmanim// Diena. — 1997. — 25. nov.

[3] Latvijas Valsts prezidenta atbildes vēstule Nr. 29. Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes vadībai 1998. gada 5. janvārī.

[4] Valsts cilvēktiesību biroja direktora O. Brūvera 1997. gada 11. septembra vēstule Nr.1–37–z/51 A. Karatajevam.

[5] D. Meļķa intervija ar 7. Saeimas deputātu A. Kiršteinu// Latvijas Luterānis. — 1999. — 6. nov.

[6] *Bernāts A.* Pareizticīgie un ebreju draudzes pārstāvji ir sašutuši par Kiršteina izteikumiem presē// Vakara Ziņas. — 1999. — 19. nov.

[7] Latvijas Luterānis. — 1999. — 6. nov.

[8] Vakara Ziņas. — 1999.— 19. nov.

[9] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 154. lpp.

---

* Morālais kaitējums — apzīmējums semantiski saistīts ar cietušā jēdzienu, proti — cietušais ir persona, kam ar noziegumu nodarīts morāls, mantisks vai fizisks kaitējums un kas par tādu atzīts ar procesa virzītāja lēmumu. Morāls kaitējums ietver fiziskās un tikumiskās ciešanas, kas nodarītas cietušajam. Morāls kaitējums ir sāpes, kas jāizcieš, ja cietušais normāli reāgē uz noziegumu, kas vērsts pret viņu. Morālā kaitējuma jēdzienā ietvertās ciešanas var būt dažādu veidu smagi pārdzīvojumi vai sāpes, slimības simptomi, tikumiskās, morālās ciešanas (bailes, kauns, pazemojums) u. tml. Morālajam kaitējumam nav vērtības ekvivalenta. Tā kompensācija ir naudas summa, kas nepieciešama, lai dzēstu vai mazinātu negatīvās iedarbības rezultātus uz cietušā psihi, gandarītu par ciešanām. Saskaņā ar spēkā esošo kriminālprocesuālo likumdošanu pierādīšanas priekšmetā neietilpst morālā kaitējuma kompensācijas apmēra norāde, bet tikai nodarīšanas fakta pierādījums, tāda ir atšķirība no materiālā kaitējuma gadījuma. Tāpēc kriminālprocesā cietušais faktiski neizlemj morālā kaitējuma apmēru. To nosaka tiesa, pieņemot spriedumu. Nosakot morālā kaitējuma apmēru, ņem vērā:

— subjekta vainas formas;
— cietušajam nodarīto fizisko un tikumisko ciešanu raksturu un pakāpi;
— prasības taisnīgumu un saprātīgumu;
— nodarījuma subjekta materiālo stāvokli.

Cietušās personas tiesību un likumisko interešu reālas nodrošināšanas interesēs krimināllietu izlemšanas gaitā būtu lietderīgi izskatīt arī civilprasību par morālā kaitējuma kompensācijas apmēru un tā atlīdzināšanu, kā tas jau notiek, izlemjot civilprasību sakarā ar mantiskā zaudējuma atlīdzināšanu.[9]

10. Reliģisko organizāciju darbinieku tieslietas par atjaunošanu darbā

"Kas noticis?" paziņa jautā "čomam", kas pārvietojas uz kruķiem.
"Avārijā cietu," tas skaidro. "Man pirms gada uzbrauca mašīna."
"Un tu joprojām uz kruķiem?" pirmais nebeidz taujāt.
Klibais atbild: "Man jau liekas, ka viss kārtībā, tomēr manam advokātam ir pilnīgi pretējs viedoklis — līdz tiesai bez kruķiem nevar iztikt."

Bez iepriekšējā nodaļā aprakstītajām divām vecticībnieku tieslietām bijuši arī seši ar šo Baznīcu tieši saistīti darba strīdi. Daļa Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes darbinieku neatzina ne draudzes kopsapulces*, ne arī likumīgi reģistrētās Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālās padomes lēmumus, nepakļāvās jaunajai draudzes vadībai un sāka pret to atklātu cīņu, kas izpaudās dienesta pienākumu nepildīšanā. Baznīcas Garīgā tiesa tos, kuri bija vecticībnieki, norobežoja no Baznīcas garīgās aprites. Izraidītie šo Garīgās tiesas lēmumu boikotēja un sāka atklātu streiku. Izraidītos nekavējoties atlaida no darba, jo reliģiska rakstura domstarpībās grūti atrast kompromisu.

Bijušie darbinieki iesniedza tiesā prasības saskaņā ar darba likumdošanas normu pārkāpumu. Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze un Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome uzskatīja, ka no darba atlaistie darbinieki ne tikai nepildīja savus dienesta pienākumus, bet arī ar savu uzvedību nodarījuši draudzei nozīmīgus morālus un materiālus zaudējumus. Tieši tāpēc viņi izslēgti no draudzes un viņiem aizliegts piedalīties arī kopējās reliģiskajās lūgšanās.[1] Tiesa izskatīja šos darba strīdus pēc vispārējā principa, neņemot vērā reliģiskās organizācijas specifiku. Atsevišķās lietās, kur tiesa bija mēģinājusi iedziļināties reliģiskajā specifikā, secinājumi bija formāli un virspusēji, kas liecina par Latvijas tiesu mazo praksi ar reliģiju saistītos jautājumos. Tā notika, piemēram, Larisas Mazures tieslietā.[2] 1995. gada 1. jūnijā L. Mazure cēla prasību tiesā pret Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomi, norādot, ka viņa draudzē strādājusi par grāmatvedi no 1993. gada, bet 1995. gada 13. martā jaunā draudzes vadība viņai liegusi strādāt, aizzīmogojot kabineta durvis. Prasītāja norāda arī, ka viņa turpinājusi nākt uz darbu un pildījusi "dažādus ar reliģisko rituālu saistītus pienākumus". L. Mazure prasībā min, ka 1995. gada 2. maijā draudzes padome ar speciālu rīkojumu atbrīvojusi viņu no darba, pamatojoties uz LR Darba Likumdošanas kodeksa 33. panta 3. punktu (par pienākumu nepildīšanu bez attaisnojošiem iemesliem). Savukārt atbildētājs (reliģiskā organizācija — Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudze) ape-

---

* Izrakstā no Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes 1996. gada 18. februāra kopsapulces protokola, kura pareizību apliecinājis Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomes priekšsēdētājs I. Ivanovs un kopsapulces sekretāre I. Čerņavska, minēts, ka draudze nolēmusi "pēc draudzes locekļu ierosinājuma par aktīvu šķeltniecisku darbību draudzē un VPBL Centrālajā padomē, kā arī morālu un materiālu kaitējumu draudzes interesēm, izslēgt no draudzes sekojošus locekļus: Andreju Ļifanovu, Jeļenu Matusēviču, Annu Sitņikovu, Feofaniju Gasevsku, Larisu Mazuri, Irinu Saveļjevu (Šurmeļu), Jenafu Kitovu un Nataliju Kovaļeņu". Par šo lēmumu balsoja 352 locekļi. "Pret" vai "atturējās" nebija.

Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālās padomes sanāksme 1997. gadā

lācijas sūdzībā atzīmē, ka pienākumi, kas saistīti ar reliģisko rituālu, neietilpst un nevar ietilpt grāmatveža pienākumos.[3] Atbildētājs apelācijas sūdzībā ironiski raksta, ka "1994. gada Profesiju klasifikatorā, kur ir norādīti grāmatveža pienākumi un saskaņā ar kuru ir jārīkojas darba devējam un darbiniekam, nav un, protams, nevar būt ziņu par to, ka grāmatveža pienākumos ietilptu grēksūdžu sarakstu sastādīšana. Šo darbu draudzē pilda speciāli noteikti kancelejas darbinieki, un šos pienākumus nedrīkst pildīt neviens cits."

Gribu atzīmēt, ka 1998. gadā Rīgas Apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas izskatītajā lietā netika ņemts vērā fakts, ka reliģiskās organizācijas darbinieks, kurš pats nostājas pret savu reliģisko organizāciju, nevar būt šīs organizācijas loceklis. Reliģiskās organizācijas mērķis nav peļņas gūšana, tās mērķis ir kalpot savai reliģijai, un darbinieks ir nevis līdzeklis naudas pelnīšanai, kā tas ir uzņēmējsabiedrībā, bet palīgs reliģiskās darbības nodrošināšanai. Lai gan pastāvēja formāli pamatota prasība atjaunot L. Mazuri iepriekšējā darba vietā, diezin vai tiesa drīkst likt reliģiskai organizācijai atjaunot darbā kancelejas darbinieci, kura ir izslēgta no draudzes. Interesants, bet no ticīgo ļaužu viedokļa arī nozīmīgs ir apstāklis, ka kanceleja atrodas baznīcas iekšienē. Ja šī darbiniece parādītos baznīcā, pēc vecticībnieku pārliecības baznīca būtu jāiesvēta no jauna, jo ar šīs darbinieces klātbūtni baznīca būtu apgānīta. Turklāt grūti pat iztēloties, kā ticīgie draudzes locekļi uzņemtu izraidīto darbinieku parādīšanos darba vietā baznīcas iekšienē. Tomēr tiesa, pamatojoties uz pastāvošo likumdošanu, uzskatīja, ka nav būtiskas nozīmes, kur izvietota prasītāja darba vieta.[4] *Šajās tieslietās, aizsargājot reliģiskās organizācijas atlaisto darbinieku tiesības uz darbu, tika noniecinātas konstitucionālās tiesības uz reliģijas brīvību, un notika reliģiskās organizācijas tiesību ierobežošana.* Tieslietas tika izskatītas vairāk nekā trīs gadus, un, ņemot vērā reliģiskajai organizācijai nelabvēlīgos spriedumus, tas ievērojami palielināja zaudējumu atlīdzības

summu šiem darbiniekiem par nenostrādātajām dienām un negatīvi ietekmēja draudzes morālo klimatu, jo visu šo laiku daži preses izdevumi, kā jau minēts, kāpināja ažiotāžu ap šo lietu. Tiesas neņēma vērā ne konfesionālos, ne kanoniskos likumus. Saskaņā ar vecticībnieku kanoniskajiem likumiem darba vietā (dievnamā) nedrīkst atjaunot cilvēku, kas ir atstādināts no kopējās lūgšanas, kā tas bija šajā gadījumā.

Īpašu ticīgo protestu izraisīja policijas darbība Lielā gavēņa laikā 1995. gada 14. martā, kad lūgšanu telpās ieradās policijas darbinieki un dievkalpojuma norises laikā pieprasīja paskaidrojumus, kā arī "opozicionāri" mēģināja uzlauzt baznīcas durvis. Sakarā ar šo faktu vēlāk tiesa sniedza apgalvojumu, ka "atsaukšanās uz ticības principiem ir melīga un nevar būt par attaisnojumu darba likumdošanas neievērošanai"[5]. Dažreiz tiesu sēdes nevarēja notikt atbildētāju un prasītāju neierašanās dēļ, jo vecticībnieku konfesijas piederīgajiem saskaņā ar saviem kanoniskajiem noteikumiem nav tiesību piedalīties laicīgos pasākumos (arī laicīgajās tiesās) Lieldienu dienās — no 23. marta līdz 29. martam un Lielā gavēņa laikā — no 6. aprīļa līdz 22. aprīlim. Šajās dienās vecticībnieku ticības principi nepieļauj arī sniegt paskaidrojumus lūgšanu telpās. *Tiesas, kuras izskatīja šīs darba ņēmēju prasības pret darba devēju, visos gadījumos formāli rīkojās likumīgi, saskaņā ar Darba likumdošanas likuma burtu, tomēr nekādā ziņā ne atbilstoši likuma garam, kas noteikti nepieļauj reliģijas brīvības principa ignorēšanu formāli pareizi risinātu darba strīdu dēļ.* Rīgas apgabaltiesa, iztirzājot kanoniskos aizliegumus, spriedumā pat izdarīja slēdzienu: "Šis arguments nav pamatots, jo darba attiecības regulē Latvijas Darba Likumu kodekss, kurā nav paredzēti izņēmumi attiecībā uz reliģiskajām organizācijām."[6] Bet tieši tur jau ir problēmas būtība!

Rietumu demokrātiju tiesas jau sen ir saskārušās ar līdzīga rakstura problēmām. Piemēram, Īrijas Augstākā tiesa lietā, kurā divi katoļu koledžas mācībspēki tiesājās ar koledžas vadību par nepamatotu atlaišanu un apziņas brīvību diskriminējošiem statūtiem, nolēma, ka, ievērojot valsts un Baznīcas šķirtības principu, valstij nav tiesību iejaukties reliģisko konfesiju iekšējā dzīvē (autonomijā).[7]

Ko darīt, lai Latvijā jau pieļautās kļūdas tiesu procesos ar reliģiskajām organizācijām neatkārtotos? Pirmām kārtām jāsaprot atšķirība starp likuma burtu un likuma garu, ko šajā sakarā te esmu centies izskaidrot. Un vēl — jāgroza likums vai arī nepieciešami papildu normatīvie akti, lai varētu ievērot katras reliģiskās organizācijas specifiskās īpatnības. Uzskatu, ka vērā ņemams ir vecticībnieku lūgums Tieslietu ministrijai, kurā rakstīts: "*Lūdzam Jūsu atbalstu izdarīt izmaiņas darba likumdošanā, ņemot vērā reliģisko organizāciju specifiku. Uzskatām, ka reliģiskas organizācijas un tās darbinieku konflikti jāizlemj pašā reliģiskajā organizācijā.*"[8]

Tieši tāda pieeja ir arī ASV. Daži ASV Federālie likumi, pieņemot darbā, aizliedz jebkādu diskrimināciju, kas būtu balstīta uz rases, ādas krāsas, izcelšanās vai reliģiskās piederības atšķirībām.[9] Un darba devējam (kā iepriekšminētā likuma subjektam) ir jārēķinās ar šiem nosacījumiem, *ja viņš pieņem darbiniekus "uz komerciāliem pamatiem"*. Protams, lai baznīcas normāli darbotos, tām nākas pieņemt darbā cilvēkus, tātad — būt darba devējam.Tomēr attiecībā uz Baznīcām un reliģiskajām organizācijām ASV tiek

nošķirti parastie darba līgumi (celtiekiem, sētniekiem, speciālistiem u. tml., kas pilda ar reliģijas lietām nesaistītus pienākumus) no darba līgumiem ar cilvēkiem, kurus var kvalificēt kā reliģijas darbiniekus un kuri strādā jomā, kas balstīta uz ticības lietām. 1964. gada likums satur specifisku izņēmumu, ar kuru tiek pieļautas reliģisko organizāciju kā darba devēju zināmas tiesības, ja darbs saistīts ar "reliģiskām korporācijām, asociācijām un izglītības iestādēm"[10]. Šis izņēmums ļauj Baznīcām izvēlēties savus darbiniekus ne vien pēc reliģiskās piederības, bet arī novērtējot viņu attieksmi pret reliģisko doktrīnu. Piemēram, Romas katoļu skola ir tiesīga atbrīvot no darba skolotāju, kas ir otrreiz apprecējies, bet šķiroties nav ievērojis katoļu kanonisko procedūru.

Un visbeidzot — vai nav pašsaprotami, ka katoļu Baznīca ir tiesīga pieņemt kalpošanā garīdzniekus tikai no katoļu konfesijas, bet jūdaisti — iecelt par rabīnu tikai ebreju? Būtu vairāk nekā dīvaini, ja protestanti pieņemtu par savu garīdznieku, piemēram, ebreju rabīnu vai katoļu priesteri. Diez vai, piemēram, baptistu mācītājs justos komfortabli, ja viņam vajadzētu pieņemt par savu sekretāri mormoņu ticības pārstāvi.

Tas būtu minimums, ar ko vajadzētu sākt, lai valstī patiešām varētu īstenot vienu no cilvēktiesību stūrakmeņiem — reliģijas brīvības principu. Tomēr dzīve ir daudz sarežģītāka par vislabākajiem iepriekš noteiktajiem principiem un rīcības shēmām. Tā ienes aizvien jaunas nianses, un jurisprudencē tās vislabāk var ievērot, analizējot tiesu precedentus. Kaut arī ASV likumdošanā pastāv iepriekš aprakstītās atšķirības starp "komerciālu" un "reliģisku" baznīcas darbinieku, ASV Augstākā tiesa 1987. gadā nonāca sarežģījumos tieši šā principa dēļ, un šī lieta atstāja lielu iespaidu uz līdzīga rakstura tieslietām, kļūdama par vērā ņemamu precedentu. Mormoņu Baznīca, ceļot sev dievnamus, dažos atbildīgos amatos (piemēram, celtniecības darbu vadītāja amatā) iecēla tādus celtniekus, kuriem bija mormoņu "templa rekomendācija" (sertifikāts, ko izdod mormoņu Baznīcas vadība sevišķi apzinīgiem ticīgajiem, kuri līdz ar to iegūst privileģētu statusu mormoņu hierarhijā). Kad pieteicās šie "sertificētie mormoņi", pārējie celtnieki tika diskriminēti — viņu kandidatūras tika noraidītas, kaut gan arī viņi bija ticīgi mormoņi. Tāpēc tie celtnieki, kas neskaitījās "pietiekami labi mormoņi", protestēja. Tiesa saprata jautājuma komplicētību. Jūtas Apgabaltiesas lēmums tika pārsūdzets ASV Augstākajā tiesā, un tur tika nospriests, ka reliģiskajām organizācijām izņēmuma kārtā ir tiesības diskriminēt darbiniekus, kas pieder to ticībai, pamatojoties un viņu "ticības kvalifikāciju".

ASV prakse liecina, ka bieži vien šāda rakstura tieslietām seko darbinieku — baznīcas locekļu izslēgšana no Baznīcas. Baznīcas locekļi saskaņā ar ASV tiesu precedentiem nevar pieprasīt atjaunošanu Baznīcas locekļu statusā, ja Baznīca uzskata, ka viņi ir izslēgti par Baznīcai piederīga cilvēka nepiedienīgu rīcību.

Latvijā šāds gadījums bija ar pareizticīgo priesteri V. Kontuzorovu, kas tika atstādināts no draudzes gana pienākumu pildīšanas un pārcelts citā amatā, taču izrādīja nepaklausību Baznīcas lēmumam. Sekas — ekskomunicēšana.

Tikko aplūkotās tieslietas ar Latvijas vecticībniekiem par atlaisto darbinieku atjaunošanu darbā un līdzīgie ārzemju precedenti ir netieši saistīti ar kādu būtisku aspektu tiesu praksē attiecībā uz reliģiska rakstura lietām. Jāteic, ka pirmskara Latvijas tiesvedībā

tas bija labi padomāts, bet pašreizējā Latvijas likumdošana vēl neļauj pietiekami labi atrisināt šādus precedentus.

Vecticībnieku prāvas gadījuma abas nesamierināmās puses savus argumentus pamato ar pretējās puses nekanonisko darbību un garīgās tiesas lēmumu ignorēšanu. Protams, mierizlīgums šajā lietā nav iespējams. Jāatzīmē, ka šāda tieslieta Latvijas brīvvalsts laikā vispār nebūtu iespējama. Strīda laikā Grebeņščikova draudzē bija noticis mēģinājums ieņemt baznīcu pat ar fizisku spēku. Jāatzīst gan, ka ticīgo cirvji tika lietoti tikai pret dievnama aizslēgtajām durvīm, bet ne pret ticības brāļiem. Pirmskara Latvijas sabiedrība ar savu audzināšanu un arī ar pieredzi reliģijas jomā tādus precedentus neradīja. Tomēr galvenais, ko gribu sacīt: Latvijas brīvvalsts laikā tiesu lietas arī risināja civilizētāk nekā mūsu dienās. Sevišķi šī atšķirība jūtama ar reliģiju saistīto tieslietu jomā. *Tolaik bija noteikts, ka garīgās tiesas lēmumi nav pārsūdzami laicīgajās tiesās.* Jautājums tikai, kādā veidā mūsdienu likumdošanā iedzīvināt šo principu. Manuprāt, visefektīvāk tas būtu izdarāms ar specifiskiem likumiem attiecībā uz lielākajām konfesijām.[11] Konfesijas un denominācijas, kurām būtu vajadzīgi šādi likumi, ir luterāņi, pareizticīgie, vecticībnieki un adventisti (sabata dēļ). Katoļiem, cerams, drīzā laikā jau būs kas augstāks par valsts iekšējo likumu, jo tiek gatavots starptautiskais līgums ar Svēto Krēslu — konkordāts.

Beidzot izskatīt Latvijas reliģisko organizāciju pašreizējās tieslietas ar saviem darbiniekiem, kā sava veida "medaļas otro pusi" un norādi uz problēmām, ar kurām tieši "laicīgie" Latvijas darba devēji var saskarties nākotnē, aprakstīšu Marijas Tiano lietu, kas 1988. gadā tika izskatīta ASV. 1998. gada oktobrī Fēniksas universālveikala darbiniece M. Tiano pieprasīja divu nedēļu garu bezalgas atvaļinājumu ar motivāciju — lai dotos svētceļojumā uz Medžugorji.[12] Lai gan universālveikala vadība atvaļinājumu atteica, viņa tomēr devās šajā svētceļojumā un tika atlaista no darba. Atgriezusies no Medžugorjes, M. Tiano iesūdzēja Fēniksas universālveikalu tiesā, pieprasot materiālu kompensāciju, ar pamatojumu, ka viņa esot cietusi no diskriminācijas savas reliģiskās pārliecības dēļ. Apgabaltiesa atzina prasību par pamatotu un piesprieda universālveikalam samaksāt savai bijušajai darbiniecei kompensāciju 16 000 USD. Universālveikals iesniedza apelāciju Federālajā apelācijas tiesā, kas atzina, ka svētceļniece M. Tiano atlaista no darba likumīgi. Federālās apelācijas tiesas pamatojums šādam lēmumam bija — M. Tiano nav pierādījumu, ka viņas reliģiskais aicinājums bijis doties svētceļojumā tieši tad, kad darbavieta nav varējusi piešķirt viņai atvaļinājumu.

Vai nav tā, ka, raugoties uz šā reliģiskā kāzusa problemātiku un risinājumu, labi var izprast atziņu — tiesības (un to piemērošana) pēc savas būtības un rakstura ir tikai sabiedrībā dominējošo sociālo un ekonomisko apstākļu juridiskā izpausme.[13]

Noslēdzot šo nelielo ieskatu vietējā un ārzemju tiesu praksē darba strīdos, vēlos uzsvērt, ka tiesai saskaņā ar ārzemju tiesu pieredzi vispirms vajadzētu izšķirt, vai organizācija un strīds ir reliģiski vai nē. Pirmajā brīdī tas varbūt šķiet absurds padoms — ja organizācija ir reģistrēta Tieslietu ministrijā kā reliģiska un reģistrācijas apliecību parakstījis tieslietu ministrs, šķiet, šaubu nav, ka organizācija ir reliģiska. Tomēr šai ziņā ir zināmas grūtības. Es, amatpersona, kas divus gadus reģistrējusi organizācijas un pārzina reģistrācijas procesu, gribu teikt, ka reģistrācijas gaitā tiek pārbaudīti tikai organizācijas

iesniegtie dokumenti, un iespējama pat tāda situācija, ka grupa cilvēku reģistrē reliģisku organizāciju, bet reāli tādas organizācijas nemaz nav.*

Protams, tiesai izskatot lietu un konstatējot, ka organizācija nav reliģiska, ir jāinformē par šo faktu arī reģistrētājs — LR Tieslietu ministrija, vai jāpieņem blakuslēmums — izslēgt šo organizāciju no reliģisko organizāciju reģistra. Šādā gadījumā bez Tieslietu ministrijas speciālistu klātbūtnes to nevajadzētu darīt, jo lēmums tā kā tā tiks pārsūdzēts un Tieslietu ministrijas pārstāvim vajadzēs piedalīties tiesas procesā. Tāpēc lietderības dēļ reģistrētāju vajadzētu uzaicināt nekavējoties. Lielbritānijā tiesas ir izstrādājušas skaidrus kritērijus, kas ir reliģiska organizācija, un nebūt nerīkojas atkarībā no tā, vai organizācija ir reģistrēta kā reliģiska. Tas bijis nepieciešams tāpēc, ka šīs valsts reģistrācijas sistēma ir ļoti toleranta un tikai ārkārtīgi retos gadījumos reģistrācija tiek vispār atteikta. Ja tiesa konstatē, ka organizācija nav reliģiska, tā ar tiesas spriedumu liedz šai organizācijai reliģiskajām organizācijām domātās priekšrocības, arī tās, kas attiecas uz darba jomu, jo, ja tiesa konstatē, ka organizācija nav saistīta ar reliģiju, nevar būt ne runas par reliģisku motīvu darbinieku izvēlē.[14]

Juristiem un arī Saeimas deputātiem Latvijā šajā jomā vēl būs daudz darba, kur absurds bieži vien jau ir kļuvis par normu, taču tas nenozīmē, ka tā jāpaliek. Grūti iedomāties vēl lielāku absurdu kā, piemēram, darba inspektora vizīte baznīcā, kuras laikā mācītājam tiek pieprasīta veselības pārbaudes lapa.

[1] Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomes priekšsēdētāja I. Ivanova 1998. gada 27. maija vēstule nr.01/1-132 Tieslietu ministrijai.

[2] Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija. Lieta Nr. CA–1093, 1996.g. 2. okt.

[3] Apelācijas sūdzība Rīgas apgabaltiesai par Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas spriedumu lietā Nr.2–3174/9-97 — 1997. gada 16. okt., Nr. 01/1–242.

[4] Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedums lietā Nr. CA–728 /1998.g.

[5] Turpat.

---

* Pirmkārt, tā notiek tāpēc, ka, ja reliģiskas organizācijas mērķis nav ierobežots ar likumu, valsts institūcijas (arī Reliģisko lietu departaments vai pārvalde) nedrīkst koriģēt reliģiskas organizācijas statūtos deklarētos mērķus. Tā nevar *bez pierādījumiem* paziņot, ka statūtos paustie mērķi ir fiktīvi. Arī tad, ja patiesais organizācijas mērķis, kas izpaužas darbībā, ir pretlikumīgs, bet organizācija vēlas mainīt likumus demokrātiskā ceļā (piemēram, "Jehovas liecinieki", nevarēdami reģistrēties kā reliģiska organizācija, vēlējās reģistrēties kā sabiedriska organizācija "Jehovas liecinieku atbalsta fonds", kuras mērķis būtu reģistrēt "Jehovas lieciniekus" kā reliģisku organizāciju), tad tas nevar būt aizliegts, jo būtu nedemokrātiski liegt iespēju sabiedrībai censties mainīt likumu vai kārtību.

Otrkārt, lai iegūtu priekšstatu un pierādījumus par kādas organizācijas patieso darbību, nepieciešams veikt lielu darbu. Protams, ka svarīgākais nav formālie, statūtos iekļautie reliģiskās organizācijas mērķi, bet patiesie. Dažreiz tie sakrīt, taču bieži vien patiesie mērķi parādās tikai organizācijas faktiskajā darbībā. Latvijā pašlaik atšķirībā no brīvvalsts laikiem, kad pastāvēja Garīgo lietu pārvalde, nav institūciju, kurām būtu likumīgs pienākums sekot šiem procesiem. Drošībsargājošās struktūras šajā jomā bieži vien darbojas virspusēji, lielākoties to darbība ir tikai sekas kādai organizācijas ārējai darbībai. Biežās sūdzības no valsts institūciju (policijas) puses, ka trūkst naudas, lai piesaistītu cilvēkus pētnieciskajam un profilakses darbam ar reliģiju saistītajos jautājumos, nav nopietni ņemamas. Problēma ir citur — trūkst īpašas struktūras, kas būtu atbildīga tieši par reliģisko organizāciju patieso mērķu noteikšanu. Runa ir par uzziņu vākšanu, kam šajā lietā ir galvenā nozīme. Pašreizējais TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments pilda tikai daļu šā nepieciešamā darba. Departaments ir reģistrētājs, nevis pārbaudītājs un informācijas ievācējs. Cerams, šo darbu būs iespējams veikt daudz pilnvērtīgāk, kad pašreizējais departaments sāks savu darbību kā Reliģisko lietu pārvalde.

[6] Turpat .

[7] *Keane R.* The Law of Local Government in the Republic of Ireland. — Dublin, 1982. — P. 226.

[8] Rīgas Grebeņščikova vecticībnieku draudzes padomes priekšsēdētāja I. Ivanova 1998. gada 27. maija vēstule nr.01/1–132 Tieslietu ministrijai.

[9] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P.99.

[10] Turpat.

[11] *Balodis R.* Par līgumiem starp valsti un konfesijām// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 15. maijs; Reliģisko organizāciju darbība cilvēktiesību kontekstā// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 26. marts.

[12] Katoļu Baznīcas Vēstnesis. — 1998. — 5. apr.

[13] *Гражданское право.* Под. ред. Е. А. Суханова — М.: Век, 1994. — Т. 1. — С. 22.

[14] *Religious Human Rights in Global Perspective*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 223.

11. Reliģisko organizāciju tieslietas par īpašumu atgūšanu

Hodžu Nasredinu iecelļ par tiesnesi.

Sūdzētājs tik pārliecināti izklāsta savu lietu, ka Nasredins iesaucas: "Manuprāt, tev ir taisnība!"

Tiesas sekretārs lūdz viņu atturēties no sprieduma pasludināšanas, jo vēl nav uzstājies atbildētājs.

Uzklausījis atbildētāju, Nasredins atkal tā ir aizrāvies, ka sasārtis iesaucas: "Manuprāt, tev ir taisnība!"

Tiesas sekretārs, nespēdams to vairs izturēt, saka: "Jūsu godība, viņiem taču abiem nevar vienlaikus būt taisnība!"

Nasredins padomājis saka: "Manuprāt, tev arī ir taisnība..."

Īpašumtiesību atjaunošanas problēmas skar ne tikai zemniekus un īres māju privātīpašniekus, bet arī baznīcas. Process ir likumsakarīgs, jo sevišķi tāpēc, ka daudzi pagastu vadītāji vēl pavisam nesen ir bijuši kompartijas ideologi un propagandējuši ateismu kā dzīves normu. Jau šā iemesla dēļ vien muļķīgi būtu cerēt, ka īpašumu atdošana baznīcām var noritēt daudz mierīgāk nekā savulaik to atsavināšana.* Bieži arī citu iemeslu dēļ starp vietējo varu un garīdzniekiem neveidojas draudzīgas attiecības. Kā piemēru tam gri-

* Grību uzsvērt, ka komunistu režīms bija vienādi ļauns pret visām reliģijām, arī pret jūdaistiem. Nacistu režīms izcēlās ar sevišķi sliktu attieksmi pret sinagogām. Piemēram, Rīgas sinagogā (Peitavas ielā) tika ierīkots zirgu stallis. Faktiski bija paredzēts sinagogu uzspridzināt, bet sakarā ar to, ka blakusmājā bija apmeties augsta ranga SS virsnieks, baidījās, ka var iznīcināt arī šo blakusmāju. Tomēr kļūdaini būtu domāt, ka komunisti pret jūdaistiem izturējās labāk. Jau 1940. gadā Jēkabpils ebreju draudzei nācās atteikties no savas sinagogas, kur padomju vara ierīkoja strādnieku kopmītnes. Oficiālā versija bija — "sakarā ar dzīvokļu krīzi Jēkabpils vietējā ebreju draudze nodevusi pilsētas valdei sinagogu dzīvokļu iekārtošanai". Dīvaini skan šis apgalvojums, ka jūdaisti paši būtu atteikušies no savas kulta vietas, ir skaidrs, kāds spiediens slēpjas aiz šī oficiālā paziņojuma rindām.

bētu minēt Kaunatas Vissvētās Jaunavas Marijas apmeklēšanas Romas katoļu draudzes tieslietu ar Kaunatas pašvaldību par 12,2 ha zemes, uz kuras atrodas ne vien pagasta valdes nams, bet arī bērnudārzs, ūdenstornis un citas ēkas.

Kaunatas Romas katoļu draudzei, kas reģistrēta 1991. gada 28. februārī (reģistrācijas nr. AP–0901), līdz 1940. gadam piederēja zeme — 12,2 ha, kura padomju varas gados tai tika atsavināta. Kopumā uz zemes atradās 11 ēkas, to skaitā — mūra baznīca. Jau 1991. gadā ticīgie, atjaunojot reģistrāciju Tieslietu ministrijā, saskaņā ar likumu pieprasīja nodot šo zemi draudzes lietošanā.

Kaunatas ciema Tautas deputātu padomes Zemes komisija 1991. gada 5. jūnijā draudzei piešķīra tikai 0,25 ha zemes mācītāja mājas celtniecībai, taču dabā robežas netika ierādītas. Faktiski tā bija klaja reliģiskās organizācijas pamattiesību ignorēšana.

1994. gadā draudze vēlreiz iesniedza pieprasījumu atjaunot īpašumtiesības uz visiem 12,2 ha zemes. Pagasta valde vilcinājās, un Kaunatas pagasta Zemes komisija tikai pēc trim gadiem (pēc draudzes vairākkārtējām sūdzībām valsts iestādēs), 1997.gada 21. martā, atzina draudzes tiesības uz 12,2 ha zemes. Vecajās robežās atdeva tikai 0,5 ha — baznīcas dārza zemi. Pārējo platību — 11,7 ha — paredzēja nodot draudzes īpašumā no pagasta brīvajām zemēm vai piešķirt kompensāciju naudā.[1]

Draudzi lēmums neapmierināja, un tas tika vēlreiz pārsūdzēts pagastā. Šoreiz Kaunatas pagasta pašvaldība ar 1998. gada 6. februāra lēmumu atdeva draudzei jau 0,75 ha vecajās robežās un par atlikušajiem 11,45 hektāriem piedāvāja kompensāciju. Atteikumu pašvaldība motivēja ar to, ka baznīcas zeme aizņemta ar apbūvi, lai gan īstenībā apmēram divas trešdaļas no 12 ha bija brīvas. Fizisko personu īpašumā zemes reformas pirmajā kārtā jau bija nodoti 4,2 ha zemes. Pārējo izmantoja pašvaldība.

Protams, arī šoreiz Kaunatas pagasta padomes lēmums katoļu draudzi neapmierināja. Atsaucoties uz Reliģisko organizāciju likumu, draudze lūdza lietā iesaistīties valsts un Baznīcas kontaktpersonu — Tieslietu ministriju. No iepriekš aprakstītā redzams, ka ticīgie nepiecieta savu tiesību rupju pārkāpšanu, taču nebija pietiekami veikli tieslietās. Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments konstatēja, ka pašvaldība zemes strīdā izmantojusi neatbilstošu likumu — *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* (6. pantu), nevis speciālo likumu *Par īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām.* Speciālā likumā (7. panta 1. daļa) noteikts, ka pamats jautājuma izskatīšanai par reliģisko organizāciju īpašuma objektu ir īpašnieka vai viņa īpašuma tiesību pārmantotāja pieteikums, kas jāiesniedz līdz 1994. gada 31. martam pagasta padomei pēc īpašuma atrašanās vietas. Ar 1994. gada 8. marta iesniegumu Kaunatas Romas katoļu draudze iepriekš minētā likuma noteiktajā termiņā bija pieprasījusi tiesību atjaunošanu uz īpašumiem, kas tai bija piederējuši līdz 1940. gadam.

1998. gada 25. augustā zemes strīdu izskatīja Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, piedaloties visām trim ieinteresētajām pusēm — Kaunatas pagasta padomei, vietējai Romas katoļu draudzei un TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta galvenajam speciālistam J. Zālītim, kā arī prokuroram.[2] LR Centrālā zemes komisija atzina prasītāju iesniegumu par pamatotu, piebilstot, ka tai gan nav tiesību atcelt pagasta padomes lēmumus.[3] To varot darīt tikai tiesa. Prokuratūra arī bija tādās pašās domās.[4]

Tiesa šo strīdu izšķīra par labu Kaunatas Vissvētās Jaunavas Marijas apmeklēšanas Romas katoļu draudzei. Latgales apgabaltiesa, pamatojoties uz Latvijas Civilprocesa kodeksa 193. — 199. pantu, nosprieda atzīt draudzes īpašuma tiesības uz zemi 12,2 ha platībā Kaunatas pagastā, nododot draudzes īpašumā zemi 8 ha platībā vēsturiskajās robežās un piešķirot 4,2 ha līdzvērtīgas zemes no pagasta brīvajām zemēm vai pēc draudzes izvēles. No pašvaldības tika piedzīti arī draudzes izdevumi par advokāta pakalpojumiem Ls 25. Pašvaldība spriedumu nepārsūdzēja, un 1998. gada 15. septembrī tas stājās spēkā.

Šī tieslieta vēlreiz apliecina grūtības, ar kādām jāsastopas Latvijai, atjaunojot valstī tiesiskumu. Šis gadījums gan nav precedents strīdiem par reliģijas brīvību. Tas ir Baznīcas (civiltiesiskās aprites subjekta) dabisks savu tiesību aizsardzības ceļš. Šādu tieslietu ir daudz. Vēl vairāk ir tādu gadījumu, kur bija jābūt analogām tieslietām, bet tās nav notikušas, jo draudzē ir tikai vecākās paaudzes ļaudis, kas nespēj algot advokātu, un bijusī baznīcas zeme atrodas pašvaldību vai valsts rokās. Līdz 1999. gada 1. janvārim ir atgūti tikai 20 % no ebreju īpašumiem un tikai 30 % no pareizticīgo īpašumiem.

Dažas strīdīgas lietas Latvijā ir veiksmīgi atrisinātas ar likumu palīdzību.

Saeima 1995. gada 12. septembrī pieņēma likumu Par starptautiskas nozīmes svētvietu Aglonā. Likuma 1. pantā noteikts, ka Aglona ir starptautiskas nozīmes svētvieta, kas ir arī Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma daļa — kultūras piemineklis un reliģisku svētceļojumu vieta, kā arī tas, ka Aglonas svētvieta izmantojama vienīgi reliģiska, garīga rakstura pasākumiem, kurus nosaka Latvijas katoļu Baznīcas vadība. Likumā teikts, ka "ar valsts nozīmes pasākumiem saistītos Aglonas svētvietas uzturēšanas izdevumus var finansēt no valsts budžeta".

1999. gada 24. augustā Ministru kabinets pieņēma noteikumus nr. 296 "Fizisko un juridisko personu uzturēšanās kārtība Aglonas svētvietas aizsardzības zonā". Šie noteikumi izdoti saskaņā ar iepriekš minēto likumu, un to parakstījis Ministru prezidents A. Šķēle un īpašo uzdevumu ministrs valsts pārvaldes un pašvaldību reformu lietās J. Bunkšs. Īpašās tiesības paredzētas nevis katoļu konfesijas vadībai, bet bazilikas draudzei. Piemēram, noteikumu 2. punktā teikts, ka jebkāda ēku un būvju vai atpūtas un izklaides vietu celšanu vai ierīkošanu svētvietas aizsardzības zonā var veikt tikai ar draudzes rakstisku atļauju. Līdzīgi ar šiem noteikumiem regulēta koku izciršana un upju un ezeru elementu izmaiņas. Bez tam bazilikas teritorijā bez draudzes atļaujas nedrīkst reklamēt alkoholiskus dzērienus vai izklaides preces, kā arī tirgoties ar tiem. Arī medības un zveja šajā teritorijā var notikt vienīgi ar draudzes rakstisku atļauju.

Pieņemtie likumi un noteikumi neapšaubāmi ir liels ieguldījums valsts un katoļu Baznīcas attiecību sakārtošanā. Atliek pieņemt līdzīgu likumu arī par Doma baznīcu, kas attiecas uz luterāņu konfesiju.

Tomēr kopumā īpašumu atdošana baznīcām nenorit viegli. Tie, kas tajos iekārtojušies padomju laikā, nebūt nevēlas tos atdot. Kā teicis franču filozofs S. R. Šamfors — muļķīgākās un netaisnākās pretenzijas uz īpašumu var gan izsmiet kārtīgu cilvēku lokā, taču, ja tās nokļūst tiesas prasības statusā, tās var apmierināt, jo jebkuru strīdu var kā vinnēt, tā arī zaudēt.[5]

Visai tipiska ir lieta, kas saistīta ar strīdu par kādas JRK īpašumu. Tas ir strīds par krišnaītu templi Rīgā, K. Barona ielā 56. 1999. gadā par īpašuma tiesībām uz māju strīdējās bijušais Krišnas apziņas biedrības loceklis Imants Grāvēsliņš un draudze. Nams pieder šim bijušajam draudzes loceklim, bet draudze uzskata, ka viņš pie mājas ticis krāpšanas ceļā. I. Grāvēsliņš draudzē esot nodarbojies ar juridiskiem jautājumiem un, izmantojot dienesta stāvokli, ēku noformējis nevis uz draudzes, bet uz sava vārda. Viņš esot maldinājis draudzi, apgalvojot, ka krišnaītu organizācijai nav tiesību iegādāties īpašumu uz sava vārda. Nauda (70 000 USD), par kuru I. Grāvēsliņš nopircis māju, piederējusi draudzei.[6] Lai aizstāvētu sevi, I. Grāvēsliņš devās meklēt taisnību "varas gaiteņos" un atrada iemeslu sūdzēties. Tāds iemesls bija krišnaītu klosteris, kas nebija reģistrēts.

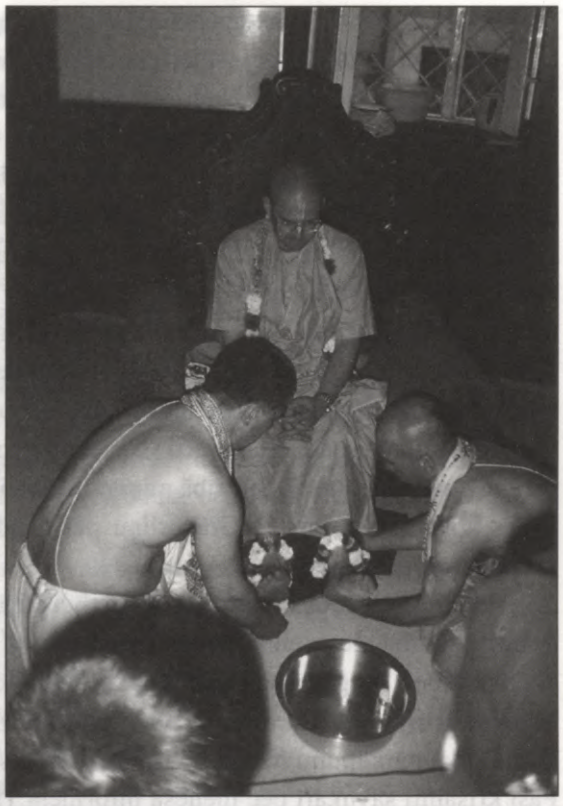

Krišnaīti, pieņemot augstus viesus, izrāda savu cieņu un godbijību, apmazgājot viesa kājas un uzliekot ziedu virteni ap kaklu un kājām

1999. gada 10. februārī tieslietu ministre I. Labucka brīdināja Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzi par nereģistrēto klosteri, kas darbojās draudzes ietvaros, un nereģistrēto garīgā personāla mācību iestādi — semināru. Tieslietu ministres brīdinājumā (nr. 15–2.5/24) teikts: "Tieslietu ministrija pieprasa izbeigt nereģistrēto iestāžu darbību un ievērot Reliģisko organizāciju likuma normas attiecībā uz klosteru un garīgā personāla mācību iestāžu — semināru dibināšanas nosacījumiem." Šis brīdinājums bija sekas I. Grāvēsliņa sūdzībai, kas bija adresēta Tieslietu ministrijai un ģenerālprokuratūrai un šajā sakarā veiktās pārbaudes rezultātiem. Bijušais krišnaīts un draudzes padomes loceklis I. Grāvēsliņš 1999. gada 8. februāra sūdzībā norādīja, ka "saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 7.1.,8. un 9. pantu reliģiska organizācija ir tiesīga izveidot garīgā personāla mācību iestādes un klosterus. Reliģisko organizaciju likums šīs iestādes pieļauj izveidot tikai savienībām (Baznīcām). Krišnaītu organizācijai nav reģistrēta savienība (Baznīca). Neraugoties uz to, K. Barona ielā 56 darbojas nereģistrēts garīgais seminārs un klosteris, kurā dzīvo vairāki desmiti nepierakstītu personu."

Sūdzība nebija gluži parasta. Daži preses izdevumi pat veicināja I. Grāvēsliņu iesniegt sūdzību, lai varētu likvidēt draudzi kā juridisku personu, kas savukārt liegtu draudzei tiesā pretendēt uz māju. Arguments loģisks — nav juridiskas personas, kas apsūdz bijušo biedru krāpšanā, nav arī iemesla strīdam.[7]

Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzes statūtu 6. punkta 1. daļā krišnaīti savulaik (1998. g.) iekļāva atrunu, ka viņu templis nav klosteris Reliģisko organizāciju likuma izpratnē. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis kopā ar diviem Reliģijas nodaļas speciālistiem R. Cimoško un U. Ulmani 1999. gada 9. februārī ieradās krišnaītu templī K. Barona ielā 56 un konstatēja, ka draudzē patiešām darbojas klosteris un seminārs. Tika sagatavots atzinums tieslietu ministrei[8] un draudze, kā jau minēts, tika brīdināta. Krišnaīti gan uzskatīja, ka viņu templis nav klosteris, kaut gan uzraksts liecināja, ka tur atrodas klosteris.* Viņi uzrakstīja sūdzību Tieslietu ministrijai par I. Grāvēsliņu. Šajā sūdzībā Tieslietu ministrija tika informēta, ka I. Grāvēsliņš 1994. gadā iecelts par draudzes Ārējo sakaru departamenta vadītāju. Viņa pienākumos bijusi draudzes juridisko lietu, arī īpašuma lietu kārtošana. Viņš esot bijis arī draudzes veģetārā restorāna un Indijas preču veikala direktors. I. Grāvēsliņa sieva draudzē strādājusi par galveno grāmatvedi. Sūdzībā ministrija tika informēta, ka draudze iesniegusi prasību Rīgas apgabaltiesā pret I. Grāvēsliņu par zaudējuma atlīdzību. Attiecīgs iesniegums iesniegts arī prokuratūrā.

I. Grāvēsliņa sūdzība tika rūpīgi pārbaudīta. Taču Iekšlietu ministrijas Imigrācijas policijas pārbaudes veiktā izmeklēšana sakarā ar I. Grāvēsliņa sūdzību nevainagojās panākumiem. Imigrācijas policijas pārvaldes priekšnieks I. Kurpnieks informēja Tieslietu ministriju: "K. Barona ielā 56 vairākkārt tika veikta pasu un vīzu režīma kontrole, kuras laikā pārkāpumi netika konstatēti. Ārvalstu pilsoņi draudzes telpās neatradās."[10] Paši krišanīti savukārt pēc mēneša informēja Tieslietu ministriju, ka "draudze veikusi nepieciešamās darbības, lai novērstu turpmākus formālus pārkāpumus un pārpratumus — no durvīm noņemti uzraksti, kas varētu radīt iespaidu par kādas iestādes (klostera un garīgā mācību personāla iestādes — semināra) darbību".[11] Pēc konsultācijas ar R. Balodi draudze nolēma veikt korekcijas atsevišķos statūtu punktos, lai novērstu turpmākus pārpratumus par draudzes atbilstību 1995. gada 7. septembra Reliģisko organizāciju likuma normām. Vēstules nobeigumā krišnaītu vadītājs izteica atzinību Tieslietu ministrijai par aktīvu darbību reliģisko jautājumu risināšanā un kontrolē un lūdza ministriju arī turpmāk aktīvi palīdzēt novērst LR likumdošanas normu neatbilstošu traktējumu.

---

* H. Saušs departamenta direktoram raksta: "Es vēlētos uzsvērt to, ka draudze neuztur klosteri 1997. gada 7. septembra Reliģisko organizāciju likuma izpratnē (tas norādīts arī draudzes statūtos, punktā 6.1.). Dzīvošana templa telpās draudzes locekļiem ļauj apmeklēt pilnu templa dievkalpojumu programmu (pirmais dievkalpojums *"mangala-arati"* sākas jau 4.30 no rīta, un apmeklēt to, dzīvojot pilsētā tālāk no draudzes dievnama, ir ļoti grūti), un saskaņā ar Krišnas apziņas garīgo praksi tā uz laiku tiek ieteikta katram draudzes loceklim. Dzīvot templī līdz vienai nedēļai draudzes loceklim dod atļauju draudzes prezidents, bet dzīvošanas atļauju uz vienu nedēļu, vienu mēnesi vai trim mēnešiem — draudzes padome. Dzīvošana templī nav uzskatāma par aiziešanu klosterī, bet gan par draudzes locekļu ciešākas garīgās kopības sasniegšanas veidu, kas Indijā tiek praktizēts jau 5000 gadus. Gan templī dzīvojošiem draudzes locekļiem, gan citiem draudzes locekļiem draudzes dievnama telpās ir iespēja uzklausīt ikdienas Svēto Rakstu lasījumus, uz kuriem tiek aicināti arī visi interesenti. Arī draudzes statūtu 8.2. punktā norādīts, ka "draudze rīko regulārus ikdienas lasījumus, kā arī īpašus kursus garīgās prakses un filozofijas jautājumos, aicina uz mācībām ārvalstu locekļus, kā arī sūta savus locekļus apmācībai uz centriem ārzemēs". Savukārt svētdienās draudzes locekļu bērniem tiek organizēta svētdienas skola."[9]

Tiesa gan, "Grāvēsliņa gadījums" guva lielu sabiedrības saziņas līdzekļu ievērību.* Publikācijās bija daudz interesanta. Kaut vai bijušā Krišnas apziņas biedrības biedra I. Grāvēsliņa izteikumi presē, ka organizācijas līdzekļi, kas tiek iegūti no pārdotajām grāmatām, nemaz nepaliekot Latvijā, bet kā "netīrā nauda" (tāda, par kuru netiek maksāti nodokļi) aizplūst uz ārzemēm.[12]

Starp citu, Valsts ieņēmumu dienests (VID) ir atbrīvojis draudzi no nodokļu maksāšanas par reliģisko grāmatu tirdzniecību, jo draudze apgalvojusi, ka visa nauda aizejot ēdināšanas centram. VID gan nav izrādījis šādu pretimnākšanu tradicionālajām konfesijām. Līdzīgā gadījumā, piemēram, vecticībnieki saņēmuši atteikumu.

Bijušais Krišnas apziņas loceklis I. Grāvēsliņš iesniedza sūdzību arī Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centrā un Tieslietu ministrijā par bērniem, kas neapmeklējot skolu un kuru darbu izmantojot draudzes virtuvē. Pārbaudi veica Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centrs un konstatēja, ka deviņgadīgais zēns, kura reliģiskais vārds ir Baladēns, un piecpadsmitgadīgā meitene Ratherani ir viceprezidenta bērni un viceprezidents viņus apmāca "pēc Indijas programmas".[13]

Pozitīvais šajā lietā, manuprāt, ir krišnaītu vadības turpmākā pastiprinātā interese par tiesību normām un centieni tās godprātīgi ievērot. Šajā gadījumā par to var pateikties tieši I. Grāvēsliņam. Kā saka, nav ļauna bez laba.

Un tomēr atmiņā nāk viens no Mērfija likumiem, ko viņš nosaucis par Toda politiskajiem principiem: "(1) Nav svarīgi, ko viņi stāsta, — viņi nekad nestāsta visu patiesību. (2) Nav svarīgi, par ko viņi runā, — viņi vienmer runā par naudu."

Beigšu ar Kempenes Toma izteikto atziņu, kas pauž liecību par Dieva tiesu: "Cilvēku liecība bieži ir maldīga. Mans spriedums ir patiess, un neviens to nevar atcelt. Visbiežāk tas paliek apslēpts, un maz ir to, kas spēj to izprast. Tomēr tas nav kļūdains un nevar būt kļūdains, kaut arī neprāšu acīs tas šķiet maldīgs."[14]

[1] *Skagale G.* Romas katoļu draudze atgūst Kaunatas pašvaldības zemi// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 9. okt.

[2] Latgales apgabaltiesas lieta 2-425/06 1998.g. 25. aug.

[3] Centrālā Zemes komisijas priekšsēdētāja J. Rāznas 1998.g. 17. marta vēstule Kaunatas Romas katoļu draudzes padomei.

[4] Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta prokurores M. Celmas 1998. gada 10. augusta vēstule nr. 5–246/98 LR Saeimas deputātam K. Čerānam.

[5] *Шамфор.* Максимы и мысли. Характеры. — М., Ленинград: Наука, 1966. — С. 94.

[6] *Skagale G.* Krišnaīti publiski mazgā savu netīro veļu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 26. febr.

[7] *Дементьева О.* Поссорились братья во Кришне // Час. — 1999. —25 фев.

[8] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. gada 10. februāra dienesta ziņojums (nr. 15.2.1–29) tieslietu ministrei I. Labuckai.

[9] Starptautiskās Krišanas apziņas biedrības Rīgas draudzes prezidenta H. Sauša 1999. gada 9. februāra vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[10] Iekšlietu ministrijas Imigrācijas policijas pārvaldes priekšnieka I. Kurpnieka 1999. gada 24. marta vēstlule Nr. 3/5–806 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[11] Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rīgas draudzes prezidenta H. Sauša 1999. gada

---

* I. Grāvēsliņš 1999. gada aprīlī uzstājās LNT Baibas Strautmanes autorraidījumā "6. jautājums". 1999. gada 18. martā LTV 2 programmā tika parādīts Natālijas Ābolas autorraidījums "Šokšovs", uz kuru viņa bija aicinājusi ierasties gan krišnaītus, gan I. Grāvēsliņu. Lai gan I. Grāvēsliņš uz raidījumu neieradās, raidījums notika. Neierašanās iemesls — pēkšņa saslimšana ar gripu...

23. februāra vēstule nr. 385/2 tieslietu ministrei I. Laibuckai un Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[12] *Bloms A.* Mērfija likums. — R.: Jumava, 1997. — 72. lpp.

[13] *Skagale G.* Krišanīti publiski mazgā savu netīro veļu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 26. febr.

[14] *Kempenes Toms.* Sekošana Kristum. — R.: Katoļu Baznīcas Rīgas metropolijas kūrijas izd. — 1999.

12. Reliģiskā piederība un tieslietas par pilsonību

Ja teiktu, ka cēloņi *vienmēr* izraisa sekas, tas būtu tikpat nepareizi kā sacīt, ka sekas izraisa cēloņus.

B. Rasels

Latvijā Bēgļu konvencija stājās spēkā tikai 1998. gadā. Tāpēc šīs nodaļas virsrakstā pieteiktais temats ir gluži jauns, un būtu jāaplūko līdzīgie precedenti Rietumvalstīs, lai meklētu iespējas attiecināt tos uz Latvijas situāciju.

Latvijā tomēr ir bijis kāds precedents, ko varētu uzskatīt kā piemēru mazliet atšķirīgam tematam — "Reliģiskā piederība un tieslietas par organizācijas reģistrāciju". (Sīkāk iztirzāts apakšnodaļā "Kādas reliģiskās organizācijas protests Tieslietu ministrijai par citas reliģiskās organizācijas reģistrāciju"). Tā ir ebreju mesiāniskās draudzes "Ješua" reģistrācijas lieta, kurai par netiešu pamatu kalpojusi Izraēlas tiesību sistēma, kurā paredzēts nepiešķirt pilsonību ebrejiem, kuri nav jūdaisti. Šis precedents var kalpot par pamudinājumu sabiedrībai skaidrāk apzināties, kāda veida attiecības starp valsti un reliģiju tā vēlas veidot Latvijā.

Reliģija mēdz būt šķērslis pilsonības piešķiršanai, ja personas ticība traucē tai izteikt lojalitāti valstij, kuras pilsonību tā vēlas iegūt. Tieši tāds precedents ir ASV Augstākās tiesas prāva "ASV valdība pret Makintošu, 283 U.S. 605 (1931) nr. 504", kuras spriedums stājās spēkā 1931. gada 25. maijā. Šajā lietā tiesnesis bija Sazerlands, bet valsti pārstāvēja Vašingtonas apgabaltiesas ģenerālprokurore Tomase D. Tečere. Atbildētājs bija dzimis Kanādā, 1916. gadā ieradies ASV un 1925. gadā izteicis Konektikutas federālajai Apgabala tiesai lūgumu piešķirt viņam ASV pilsonību. Tiesa lūgumu noraidīja. Pamatojums: lūdzējs neapsolīja ķerties pie ieročiem, lai aizstāvētu valsti, ja pret ASV notiktu militāra agresija, un tas ir pretrunā ar ASV konstitucionālajiem principiem. Apgabala apelācijas tiesa spriedumu tomēr atcēla un deva norādījumu apgabaltiesai piešķirt atbildētājam pilsonību, jo ASV Naturalizācijas aktā noteikts, ka ārzemnieks var iegūt pilsonību tikai un vienīgi tādā veidā, kā noteikts šajā aktā. Izrādījās, ka pirmajā tiesas procesā, kas beidzās ar atteikumu Makintošam piešķirt pilsonību, bijušas procesuāla rakstura kļūdas. Tika secināts, ka, pirms kādai personai piešķir pilsonību, šai personai atklātā tiesas sēdē jāzvēr, ka tā atzīst ASV Konstitūciju un juridiski atsakās un noraida jebkādu lojalitāti un

uzticību ārvalstu valdniekam, monarham, valstij vai augstākai varai, kurai šī persona agrāk bijusi pakļauta, vai valstij, kuras pilsonis tā bijusi iepriekš; personai jāzvēr, ka turpmāk tā atbalstīs un aizstāvēs Savienoto Valstu Konstitūciju un likumus pret visiem iespējamiem ienaidniekiem, kā ārzemju tā arī iekšzemes, kā arī būs uzticīga un lojāla ASV Konstitūcijai un likumiem. Šai gadījumā atteicējs nebija prasītāju uzaicinājis uz atklātu tiesas sēdi. Kā redzams, šajā lietā pilsonības pretendents pilsonību tomēr ieguva, balstoties uz procesuāla (juridiski formāla) rakstura kļūdām.

Par Latviju runājot, pagaidām (līdz 1999. gada 1. janvārim) vēl šāds gadījums nav bijis, nevienam pilsonība nav arī atteikta tādu iemeslu dēļ, kas saistīti ar pretendenta reliģisko pārliecību. Domājams, ka šajā jomā Latvijai sagaidāmi vēl daudzi sarežģīti gadījumi. Par to liecina kaut vai 2000. gada martā musulmaņu līdera M. Mačigova izskanējušais lūgums uzņemt simts čečenu islamticīgo bēgļu.

13. Reliģiskas organizācijas vadītāja atbildība pirms organizācijas reģistrācijas Tieslietu ministrijā

— Par ko jūs tiesājaties jau sesto gadu ?
— Strīds ir par īpaši retas sugas suni. Tiesa jau ir izmaksājusi katrai pusei ap Ls 500.
— Un kam, jūsuprāt, piederēs suns?
— Nevienam. Tas nobeidzās pirms četriem gadiem.
— Tad kāpēc jūs vēl tiesājaties?
— Lai uzzinātu, kuram bijusi taisnība.

Kad reliģisku organizāciju var nosaukt par reliģisku organizāciju? Jautājums pirmajā brīdī šķiet absurds. Jebkurš jurists nedomājot teiks — no tā brīža, kad tā likumā noteiktajā kārtībā Tieslietu ministrijā iegūst reģistrācijas apliecību. Tā ir tikai daļēja taisnība. Runa ir par reliģiskās organizācijas vadītāja atbildību. Nav šaubu — ja par reliģisku organizāciju tiek uzskatīta tikai tā juridiskā persona, kas ir tiesīga izmantot savas Reliģisko organizāciju likumā noteiktās tiesības un ar likumiem piešķirtās atlaides, tad var sacīt, ka pirms reģistrācijas nav arī organizācijas. No šāda aspekta raugoties, tikai tā ir reliģiskā organizācija, kas reģistrēta Tieslietu ministrijā un var darboties likumā noteiktajā kārtībā, un tai bez tiesībām tiek noteikti arī pienākumi. Bet kā ir, ja lieta jāskata nevis pēc tam, kad valsts ar reģistrācijas aktu piešķirusi organizācijai juridiskas personas statusu, bet gan no brīža, kad pilsoņi sanāk kopā un nodibina reliģiska rakstura apvienību, taču vēl nav paspējuši to reģistrēt Tieslietu ministrijā? Atšķirības izpratīsim, apskatot Daugavpils vecticībnieku garīgā vadītāja A. Žilko tieslietu.

Bez vecticībnieku konfesijas tieslietām Latvijā pagaidām citu tieslietu, kas būtu saistītas

ar reliģiju, nav daudz. Lai nebūtu jāanalizē tikai ārzemju pieredze, gribētu aplūkot vecticībnieku tieslietas kā Latvijas valsts tiesu precedentus. Tomēr, lai nerastos aplams priekšstats par Latvijas vecticībnieku konfesiju un tās faktiskajām problēmām, gribu izklāstīt visu šo tieslietu procesu nelielu priekšvēsturi. 1993. gada 10. augustā toreizējā tieslietu ministra E. Levita vadībā Tieslietu ministrijā tika sasaukta Latvijas tradicionālo konfesiju vadītāju apspriede ar nolūku informēt par sagaidāmo Reliģisko lietu departamenta reorganizāciju (no patstāvīgas struktūrvienības ar 14 darbiniekiem tā kļuva par nelielu nodaļu Tieslietu ministrijas struktūrā ar 4 darbiniekiem).

Konfesiju vadītāji šo sanāksmi uztvēra arī kā mēģinājumu panākt viņu atbalstu tieslietu ministra iecerētajai reorganizācijai. Viņi, iespējams, pamatoti, uzskatīja, ka tieslietu ministrs cer uz viņu nepatiku pret bijušo padomju laika represīvo aparātu — Reliģijas lietu departamentu un katrā ziņā piekritīs tā likvidēšanai. Tomēr konfesiju vadītāji jau bija novērtējuši, cik noderīgs sarežģītajā baznīcu atjaunošanas situācijā varētu būt vecā departamenta tagad jau Baznīcām labvēlīgi noskaņoto un zinošo ierēdņu (A. Kublinska, J. Timpas un citu) atbalsts. Galu galā visus šos piecdesmit gadus Baznīca un tās vadība bija pilnīgi izstumta no to personu loka, kas drīkstēja zināt un pārvaldīt visas ar Baznīcas īpašumiem un citām Baznīcas tiesībām saistītās lietas, turklāt vecā departamenta ierēdņi patiešām bija gatavi likt lietā savu informāciju un zināšanas, lai "atdotu Baznīcām parādu". Tas bija sevišķi svarīgi jaunajos apstākļos, kad jau nekautrīgi sāka sevi pieteikt daudzas jaunas kustības, pat sektas, kuras prata pārmaiņu laika haosu izmantot savā labā.

Katrā ziņā gaidīto atbalstu departamenta likvidēšanai toreizējais tieslietu ministrs no konfesiju vadītājiem nesaņēma. Visi, arī jūdaistu konfesijas vadītājs, bija par Reliģisko lietu departamenta iepriekšējo pilnvaru un iespēju saglabāšanu.

Departamentu tomēr reorganizēja, saglabājot tā iepriekšējo nosaukumu — Reliģisko lietu departaments[1]. Pēc sešu gadu darbošanās šajā statusā varam konstatēt, ka ar tik nelielu darbinieku skaitu nav iespējams veikt visus sarežģītos uzdevumus valsts un Baznīcas attiecību jomā. 1999. gadā no jauna radusies doma pēc pirmskara parauga atjaunot Latvijā Reliģisko lietu pārvaldi ar 17 darbiniekiem.

Par Reliģijas lietu departamenta likvidēšanas sanāksmi stāstu tāpēc, ka ir īsti vietā pieminēt vecticībnieku kopienas garīgo vadītāju Joannu Miroļubovu, līdzsvarotu, korektu, godprātīgu un Latvijas valstij lojālu cilvēku, kuru labi pazīst un augsti vērtē Latvijas pārējo tradicionālo konfesiju vadītāji. Domāju, ka nevienam juristam, kurš nodarbojas ar reliģijas lietām, nav lieki uzzināt ticīgo cilvēku aprindās cienītu garīgo vadītāju domas par kādu lietu.*

---

* Par tēvu Joannu Miroļubovu un situāciju, kas toreiz izveidojās ap Grebeņščikova draudzi un visu vecticībnieku kopienu, un ne vien par to, rakstīja laikraksts "Solis". "Noteikti nav vērts sīkāk kavēties pie tā, kā tieši notika draudzes likumīgās vadības atspiešana no vadības, lai vietas varētu ieņemt cilvēki, kuri labprāt saslēgtos ar patlaban naudīgajām struktūrām, kas turpina izmisīgu cīņu par palikšanu un noteikšanu Latvijā. Ne velti pērnā gada pavasarī latviešu nacionālo interešu aizstāvībā ieinteresēti politiķi, arī tautieši ārzemēs, acīmredzot balstoties uz saviem informācijas avotiem, pauda bažas par to, ka vecticībnieku kopiena ir kļuvusi par draudīgu tā saukto "bijušo" [ar veco padomiju saistīto spēku] pārstāvi un viņu materiālo resursu koncentrācijas vietu.

Nupat notikumi vecticībnieku kopienā pievērsuši plašas sabiedrības uzmanību ar reportāžām presē (kas atspoguļoja situāciju draudzē jaunās valdīšanas laikā un sniedza ieskatu naudas līdzekļu izmantošanā) un TV Panorāmā. Saprotams, ka, izvērtējot notikumus, bija grūti izprast situāciju. Tāpēc žurnālisti bija izmantojuši šķietami drošāko metodi — pretēju viedokļu uzklausīšanu. Šī metode pievīla gan autorus, gan sabiedrības saziņas līdzekļu aptverto plašo auditoriju. Patiesība palika neizzināta, bet tika izplatīts

Toreiz, minētās sanāksmes laikā, atbildot uz E. Levita kunga repliku, ka katrā konflikta situācijā (par īpašumiem vai citā lietā) Baznīca vai konfesija tiek aicināta ierosināt tiesas procesu, viņš teica, ka Baznīcai tas nu gluži tā vis nepiedienot. Par likteņa ironiju kļuva fakts, ka tieši šī kopiena un tās vadītājs drīz pēc tam tika ierauti tiesu procesu virpulī, kuru ierosinātāji bija cieši saistīti ar Latvijas valstij nebūt ne lojāliem cilvēkiem, kas veica apšaubāmas saimnieciskās darbības (Haritonova kriminālais grupējums). Nebūt nav mazsvarīgs jautājums, vai Latvijas valsts ar līdzšinējo likumdošanas un piemērošanas praksi ir spējusi palīdzēt valstij lojālajām tradicionālajām konfesijām.

Kāda tad bija Daugavpils vecticībnieku garīgā vadītāja A. Žilko ierosinātā lieta?

1997. gada 19. decembrī Tieslietu ministrijā tika saņemts iesniegums (indekss 5989) par 1991. gada 28. martā likumīgi reģistrētās reliģiskās organizācijas "Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome" (VPBL CP) pārreģistrāciju ar jaunu nosaukumu "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīca" (LVPB). Šim iesniegumam bija pievienots arī izraksts no 1997. gada 8. decembrī Daugavpilī notikušā kongresa protokola ar zīmīgu saturu: 1997. gada 8. decembra kongresā nolemts atzīt par nelikumīgu 1997. gada 10. novembrī sarīkoto "atsevišķu vecticībnieku draudžu" kongresu. "Pārreģistrācijas" lūguma iesniedzēji bija Tieslietu ministrijā nereģistrēta strīda puse reģistrētajai vecticībnieku savienībai — VPBL CP, kas jau sen darbojas Latvijā. Jau pirms dokumentu iesniegšanas iesniedzēji labi zināja, ka reģistrācija tiks atteikta, jo tā būtu pretrunā ar Latvijas Reliģisko organizāciju likumā iekļauto principu: vienā konfesijā — tikai viena Baznīca (savienība). Atteikumu reģistrēt, kas pamatots ar šo principu, viņi jau agrāk bija saņēmuši. Iesniedzēji, kas labi zināja, ka lūdz vēlreiz pārreģistrēt jau pārreģistrētu un darbojošos organizāciju, protokolā minēja par reģistrācijas dokumentu iesniedzēja A. Žilko pilnvarām pārstāvēt LVPB intereses visās valsts institūcijās, tiesā un arī Tieslietu ministrijā, veicot iecerēto pārreģistrācijas procedūru.

Tā kā lieta bija komplicēta, Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, rūpīgi izskatot dokumentus, konstatēja, ka pirmām kārtām tie neatbilst Valodu likuma prasībām*, pārsūtītīja tos Valsts valodas inspekcijai. Gan šis izraksts no protokola, gan klāt pievienotais 8. decembra kongresa delegātu saraksts bija krievu valodā. Sankcija par Valodu likuma neievērošanu paredzēta Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā administratīva naudas soda veidā (201. panta 30 punkts). Valsts valodas inspekcija kvalificēja nodarījumu pēc Administratīvo pārkāpumu kodeksā minētās normas un ar 1998. gada 14. janvāra lēmumu nr. DA–004 sodīja A. Žilko ar naudas sodu — Ls 50.

---

pārpratums — pilnīgi pretējs patiesībai — apgalvojums, ka A. Karatajeva kungs būtu tas īstais draudzes gans, kamēr tēvs Joanns Miroļubovs kļūdaini tika nodēvēts par "draudzes jauno mācītāju", kurš būtu uzradies nez' no kurienes.

Kaut arī A. Karatajeva kunga ļaudis rīkoja mītiņus pie Ministru kabineta un Saeimas ēkas, Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta lēmums reģistrēt Joanna Miroļubova vadīto vecticībnieku draudzi ir taisnīgs, patiesības garam un mūsu valsts interesēm atbilstīgs lēmums. Tēvu Joannu Miroļubovu pazīst un augsti vērtē gan attiecīgo valsts institūciju darbinieki, gan Latvijas kristīgā sabiedrība."[2]

Tālāk seko Latvijas tradicionālo konfesiju pozitīvās atsauksmes par tēvu Joannu Miroļubovu un vēlējums, lai veiksmīgi tiktu atrisināta sarežģītā situācija.

* Valodu likumā tas ir 7. pants, kurā noteikts, ka valsts varas institūcijās iesniedzamajiem organizāciju dokumentiem jābūt valsts valodā (kā jau iepriekš minēts, iesniegtie dokumenti bija krievu valodā).

Konfliktsituācija ar atteikto reģistrāciju nav izsmelta. Gribu tikai darīt zināmu, ka reliģisko organizāciju atbildības princips ir spēkā vēl pirms organizācijas reģistrācijas Tieslietu ministrijā. Tātad dokumentu iesniedzējs bija fiziska persona, un organizācija vēl nebija reģistrēta. Iesniedzējs — nereģistrētās reliģiskās organizācijas pilnvarotais pārstāvis un tās izvēlētais vadītājs A. Žilko bija uzskatāms par nereģistrētās reliģiskās organizācijas "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīca" vadītāju, jo Reliģisko organizāciju likumā (1. panta 3. punktā) ir teikts "reliģisko organizāciju amatpersonas — šo organizāciju vēlēto institūciju (padomes, valdes un revīzijas komisijas) locekļi, kā arī garīgais personāls". Savukārt šā paša likuma 9. pantā norādīts, ka iesniegumam par reliģiskās organizācijas reģistrāciju jāpievieno arī lēmums par tās nodibināšanu. No tā var secināt: likums, kas regulē baznīcu darbību Latvijā, nenosaka, ka reliģiska organizācija rodas tikai reģistrācijas brīdī. Likumā ir skaidra norāde, kādu statusu nodibinātā reliģiskā organizācija iegūst ar tās reģistrācijas aktu. Likumā noteikts (13. panta 1. daļa), ka *reliģiskās organizācijas ar reģistrācijas brīdi iegūst juridiskās personas statusu*. Tātad, reliģiska organizācija var būt gan reģistrēta, gan arī nereģistrēta. Atšķirība ir to tiesībsubjektībā*. Kā mēdza uzsvērt Senās Romas tiesībnieki — *Verba accpienda sunt secundum subjectam materiam.*** Mans nolūks ar šo piemēru nav "juridiskot" reliģisku organizāciju ne pirms, ne arī pēc tās reģistrācijas akta, bet gan atklāt tās raksturīgākās iezīmes no tiesiskā viedokļa kā vienā, tā arī otrā gadījumā.

Par A. Žilko tiesu darbiem var vēl tikai piemetināt, ka viņš iesniedza sūdzību Daugavpils pilsētas tiesai par šo Valsts valodas inspekcijas lēmumu, bet tiesa atstāja šo sūdzību neizskatītu. Pēc tam A. Žilko iesniedza Daugavpils tiesā prasību pret Tieslietu ministriju par reliģiskās organizācijas "Latvijas Vecticībnieku Pomoru Baznīca" nereģistrēšanu. Prasības pieteikumā kā pārmetums Tieslietu ministrijai minēts arī prasītājam uzliktais administratīvais sods.

1999. gada 20. septembrī Daugavpils tiesa izskatīja A. Žilko sūdzību pret Valsts valodas inspekcijas lēmumu un nosprieda, ka jāatbalsta prokuratūras viedoklis, kurš nesakrita ar Tieslietu ministrijas nostāju. Tiesa nosprieda, ka lēmums atceļams, un pamatoja savu spriedumu ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksu (APK), kurā paredzēts sodīt organizācijas un noteikts, ka to "atbildība iestājas tikai tajos gadījumos, kad nosauktais administratīvo tiesisko attiecību subjekts ir juridiska persona, kuras intereses pārstāv tās vadītājs". Tātad tiesa secināja: tā kā A.Žilko pārstāv nereģistrētu organizāciju, kas cīnās par reģistrāciju, viņu nevar sodīt. Departaments lūdza LU Juridiskās fakultātes speciālistus izvērtēt tiesas spriedumu. Fakultātes dekāns Z. Mikainis 1999. gada 9. decembra vēstulē nr. 46/251 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim atbildēja, ka Valststiesību zinātņu katedra ir izskatījusi departamenta lūgumu novērtēt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.30 panta tulkošanu un izdarījusi vairākus secinājumus:

---

* Tiesībsubjektība — šāda spēja civiltiesiskajās attiecībās ir to dalībniekiem jeb personām, subjektiem, ja tiem ir *tiesībspēja* un *rīcībspēja*. Tiesībspēja — personas spēja būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem (Juridisko terminu vārdnīca/ R.: Nordik, —1998. — 262. lpp). Rīcībspēja — tiesību subjekta spēja patstāvīgi iegūt un īstenot subjektīvās tiesības un juridiskos pienākumus (turpat, 228. lpp).

** *Verba accpienda sunt secundum subjectam materiam* (lat.) — vārdi jāinterpretē saskaņā ar to saturu.

"1. No sprieduma nav saprotams, kādas tulkošanas metodes izmantojusi Daugavpils tiesa savā spriedumā, nospriežot, ka atbildība iestājas tikai tajos gadījumos, kad nosauktais administratīvo tiesisko attiecību subjekts ir juridiska persona.

2. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.30 pantā paredzēta atbildība par organizāciju dokumentu iesniegšanu, ja tie nav rakstīti valsts valodā. Tā kā kodeksā nav paskaidrots, kas saprotams ar terminu "organizācija", tulkojot šo normu, pielietojama tiesību normu tulkošanas sistēmiskā metode, tas ir, jānoskaidro tiesību normas jēga no tiesību normu savstarpējā sakaru viedokļa. Gan saskaņā ar likumu Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām, gan saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu juridiskas personas statusu organizācija iegūst no reģistrācijas brīža, taču nodibināta tā skaitās no tā brīža, kad notikusi kopsapulce, kongress vai konference, kurā tiek pieņemts lēmums par sabiedriskās organizācijas vai reliģiskās organizācijas dibināšanu, apstiprināti statūti, ievēlēts vadītājs un revīzijas institūcija (likuma Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām 4. pants, Reliģisko organizāciju likuma 9. panta 2. un 3. daļa). Tas izriet arī no likuma Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām 10. panta 4. daļas, kas nosaka, ka pieteikumu un statūtus paraksta sabiedriskās organizācijas vai apvienības pilnvarotie vadības locekļi, un Reliģisko organizāciju likuma 9. panta 1. daļas, kas nosaka, ka reliģiskās organizācijas pilnvarota persona iesniedz Tieslietu ministrijai iesniegumu par reģistrāciju un pilnvaru, uz kuras pamata tiek kārtotas reģistrācijas lietas, un šā likuma 11. panta 3. daļas, kas nosaka, ka lēmums (par reģistrācijas atteikumu) ne vēlāk kā desmit dienu laikā pēc tā pieņemšanas jāiesniedz reliģiskās organizācijas vadītājam vai citai tās pilnvarotai personai. Tādējādi par organizāciju uzskatāma arī nodibināta, kaut arī vēl nereģistrēta organizācija.

3. Arī tulkojot Administratīvo pārkāpumu kodeksa 201.30 pantu pēc vēsturiskās metodes, tas ir — noskaidrojot tiesību normas jēgu, ņemot vērā apstākļus, kas ir bijuši tiesību normas rašanās pamatā, var secināt, ka šī norma Administratīvo pārkāpumu kodeksā iekļauta 90. gadu pirmajā pusē, tas ir — laikā, kad notika pāreja no krievu valodas kā vienas no oficiālajām valodām uz latviešu valodu. Tādējādi jādomā, ka likumdevēja mērķis nav bijis sākt sodīt sabiedriskās organizācijas tikai pēc tam, kad tās ir piereģistrētas.

4. Administratīvā procesa likumprojektā, kas Saeimā tiek gatavots otrajam lasījumam, 19. panta ("Personas procesuālā tiesībspēja") trešajā daļā paredzēts: "Administratīvi procesuālā tiesībspēja atzīstama arī personu apvienībām lietās par savu tiesībspēju (par juridiskas personas statusu)." Ja likums tiks pieņemts šādā redakcijā, iepriekšizteiktās teorētiskās atziņas tiks iekļautas arī normatīvajā aktā."

Pamatojoties uz minēto LU Juridiskās fakultātes speciālistu atzinumu, Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments 1999. gada 13. decembrī saskaņā ar Latvijas Civilprocesa likuma 451., 483. un 484. pantu lūdza LR Valsts valodas inspekcijai savukārt lūgt Augstākās tiesas priekšsēdētāju, Senāta civillietu priekšsēdētāju vai ģenerālprokuroru iesniegt protestu par šo spriedumu. Daugavpils tiesa 1999. gada 20. septembrī, izskatot A. Žilko sūdzību pret Valsts valodas inspekcijas lēmumu, bija nepareizi iztulkojusi

tiesību normu. 2000. gada martā pēc Ģenerālprokuratūras un Valsts valodas inspekcijas pieprasījuma Daugavpils tiesa spriedumu pārskatīja un A. Žilko tika sodīts.

Beidzot šo tēmu, gribētu uzsvērt, ka galvenais jau nav par pārkāpumu paredzētā soda nauda Ls 50, kas, protams, arī ir jānokārto. Gribēju tikai izskaidrot, ka reliģiskā organizācija zināmos gadījumos ir atbildīga par savu darbību arī pirms oficiālās reģistrācijas. Un tā jau nav Latvijā vien. Francijā, piemēram, gluži tāpat kā Latvijā līdz 1995. gadam, reliģiskajai organizācijai vispirms jāiesniedz iesniegums attiecīgajai reģistrējošajai struktūrai, bet reģistrācija notiek vēlāk. Organizācija turpmāk var darboties trīs gadus, ja šajā laikā tā pārkāpj vai neievēro likumu, organizāciju nereģistrē. Valsts šajā gadījumā ne uzreiz leģitimizē organizāciju, to reģistrējot, bet trīs gadus neizlaiž to no sava redzes loka. Domāju, ka šāds risinājums ir labāks nekā pašlaik valdošā JRK pārreģistrācija.

[1] *Kiope M.* Likvidēts Latvijas Republikas Tiesilietu ministrijas Reliģijas lietu departaments un Reliģijas lietu konsultatīvā padome// Solis. — 1993. — 17. sept.
[2] *t. p.* Man prieks dzīvot pēc tava prāta// Turpat. — 1995. — 5. maijs.

14. Kādas reliģiskās organizācijas protests Tieslietu ministrijai par citas reliģiskās organizācijas reģistrāciju. Ebreju gadījums

Krievijas bijušais premjerministrs Viktors Černomirdins ir teicis: "Ja es esmu ebrejs, kāpēc man par to būtu jākaunas? Es, taisnību sakot, gan neesmu ebrejs."

Tieslietu ministrija ar Reliģisko organizāciju likuma 5. pantu (5. daļa) ir noteikta par "valsts un reliģisko organizāciju savstarpējo attiecību kārtotāju". Lai gan Tieslietu ministrija ir reliģisko organizāciju reģistrētājs, tātad — tā Latvijas valsts pārvaldes institūcija, kas pilsoņu reliģiskajām apvienībām piešķir tiesībsubjektību, padarot tās par juridiskām personām (un tā tiešām ir ministrijas galvenā funkcija reliģisko lietu jomā), no formāla reģistrētāja lomas Tieslietu ministriju nošķir šā paša 5. panta 5. daļas turpinājums, ar kuru tā "pēc reliģisko organizāciju lūguma sniedz tām nepieciešamo palīdzību organizatorisko, juridisko un citu jautājumu risināšanā". Būtiskā saikne starp valsti un reliģiskajām organizācijām, kas darbojas tās teritorijā, nav uztverama kā kontrolfunkcija, bet gan kā palīdzība, protams, ievērojot valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Viss

būtu vienkārši, ja nerastos antinomija* situācijās, kad, reģistrējot JRK kustību, tās reģistrāciju apstrīd jau reģistrēta un tradicionāla konfesija. Īsajā laika periodā kopš neatkarības atgūšanas Latvijā jau gadījies, ka viena reliģiskā organizācija vēršas Tieslietu ministrijā ar protestu pret citas organizācijas reģistrāciju. Tāds piemērs ir reliģiskās organizācijas "Ebreju mesiāniskās draudzes "Ješua"" reģistrācijas lieta.

Pirmās ziņas par mesiānisko jūdu darbību parādījās jau 1996. gada vasarā.[2] Vēl pirms šī reliģiskā organizācija iesniedza dokumentus Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā, lai reģistrētos kā juridiska persona, Latvijas ebreju konfesija pieprasīja Tieslietu ministrijai nereģistrēt "šo sektu". Tieslietu ministrija rīkojās atbilstoši Latvijas konstitucionālajām normām un saskaņā ar likumdošanu 1997. gada 26. augustā atteica "Ješua" reģistrāciju. Tomēr atteikums nebija nekādā sakarā ar ebreju konfesijas protestu, bet gan tika pamatots ar to, ka draudzes vadības institūcijā bija nelikumīgi iekļauti nepilsoņi, kas ir pretrunā ar Reliģisko organizāciju likuma 7. pantu. (Saskaņā ar Latvijas valsts likumdošanu nepilsoņi var būt garīgais personāls, bet nedrīkst darboties organizācijas vadībā.) "Ješua" neprotestēja pret Tieslietu ministrijas lēmumu, bet jau pēc divām nedēļām otrreiz iesniedza dokumentus Tieslietu ministrijā — ar citu valdes sastāvu, kuras locekļi visi bija Latvijas Republikas pilsoņi. 1997. gada 11. decembrī organizācijai reģistrācija tika atteikta otrreiz. Šoreiz atteikums tika pamatots ar Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 2. punktu, kurā noteikta iespēja atteikt reģistrāciju, ja dibināšanas dokumentos ir pretruna ar citiem LR likumiem. Tika konstatēts, ka reģistrācija būtu pretrunā ar toreiz vēl spēkā esošo konstitucionālo likumu Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi. (Vēl nebija pieņemta Satversmes Cilvēktiesību daļa un attiecīgo jautājumu loku reglamentēja šis konstitucionālais likums.) Šā likuma 41. pantā noteikts, ka katra pienākums ir *"cienīt latviešu tautas un Latvijā dzīvojošo nacionālo un etnisko grupu tradīcijas un paražas, kā arī respektēt citu personu nacionālo pašcieņu"*. Tieši tāpēc Tieslietu ministrija, pamatojoties uz jūdaistu konfesijas protestu**, varēja atteikt jaunās reliģiskās kustības "Ebreju mesiāniskā draudze "Ješua"" reģistrāciju. Reģistrācijai pieteiktās JRK nosaukumā ietvertais tautības apzīmējums "ebreji" un draudzes statūtos izmantotais garīgā personāla nosaukums "rabīns" bija aizskāris Latvijā dzīvojošo ebreju minoritātes pašcieņu. Latvijas ebreju virsrabīns Natans Barkans 1997. gada 7. novembra vēstulē Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam izteica šādu protestu: "Šo vārdu izmantošana dziļi aizskar ebreju tautas tradīcijas, paražas un nacionālo pašcieņu." Kā pamatojums iepriekšminētajam protestam departamentam tika atsūtīts Izraēlas Augstākās tiesas spriedums lietā "Jakova un Mirjamas Hatčinu un citu personu prasība pret Izraēlas Iekšlietu ministriju" . Šī prasība bija iesniegta sakarā ar Izraēlas pilsonības nepiešķiršanu ASV pilsoņiem, JRK "Ješua" adeptiem. Kā gan reliģiskā piederība varēja ietekmēt Izraēlas pilsonības iegūšanu? Atbilde rodama Izraēlas likumdošanā,

---

* Antinomija — šaurākā nozīmē — likumi, maksimas, principi, kas izrādās pretrunā viens ar otru. Plašākā nozīmē — divu pamatotu spriedumu savstarpējs pretrunīgums.[1]

** Šis likums nav vairs spēkā kopš 1998. gada, kad tika pieņemta Satversmes 2. daļa. *Atsevišķs jautājums ir, vai pašlaik kādam izdotos aizstāvēt latviešu tautas un citu Latvijā dzīvojošo etnisko grupu tradīcijas un paražas, pamatojoties uz tagad pieņemto Satversmes 2. daļu.*

kurā teikts, ka tikai jūdaismu praktizējoši ebreji ir atzīstami par ebreju nacionalitātei piederošiem.[3] Ņemot vērā, ka jaunieceļotaji var pretendēt uz Izraēlas pilsonību tikai tad, ja viņi ir ebreji, viss kļūst skaidrs: ja pilsonības lūdzēji nav jūdaisti, tad tie nav ebreji, bet, ja viņi nav ebreji, tad nevar iegūt Izraēlas pilsonību.

Runājot par Latvijas "Ebreju mesiānisko draudzi "Ješua"", taisnības labad jāpiebilst, ka tikai dažiem no tās dibinātājiem patiešām bija dokumentos rakstīta nacionalitāte *ebrejs*.

Vēl — par vārdu *rabīns* un *sinagoga* lietošanu. Minētais departaments saņēma arī Izraēlas virsrabīna vēstuli, kurā viņš skaidroja, ka saskaņā ar ebreju tradīcijām vārdi *rabīns*, *sinagoga* un *ebreji* ir tikai un vienīgi ebreju nācijas prioritāte un citāda lietošana ir šo vārdu zaimošana. Līdz ar to, ja Tieslietu ministrija neņemtu vērā iepriekš izklāstīto ebreju garīgās organizācijas virsvadības viedokli un reģistrētu "Ebreju mesiānisko draudzi "Ješua"", tā būtu pieļāvusi konstitucionāla rakstura pārkāpumu attiecībā pret ebreju nāciju (vēlreiz atgādinu — saskaņā ar *toreiz* spēkā esošo konstitucionālo likumu "Cilvēku un pilsoņu tiesības un pienākumi"). Pašreiz "Ješua" ir reģistrēta kā reliģiska organizācija "Mesiāniskā draudze "Ješua"", jo no organizācijas reģistrācijas dokumentiem ir izņemti vārdi *ebrejs, sinagoga, rabīns*.

Protams, ir samanāms cits būtisks aspekts, kas jāzina, izskatot reliģisko organizāciju kā juridisko personu lietas. *Reliģiskās organizācijas, jo sevišķi — sevī noslēgtās, ne vienmēr visus darbības aspektus godprātīgi atspoguļo savos juridiskās personas statūtos.* Prakse rāda, ka JRK bieži vien neatklāj savas organizācijas patiesos darbības principus. Latvijā reliģiskā organizācija netiek reģistrēta, ja tās darbība vai organizācijas statūtos fiksētā mācība, mērķi un uzdevumi ir pretrunā ar Latvijas Republikā spēkā esošajām tiesību normām vai ja reliģiskā organizācija ar savu darbību (mācību) apdraud valsts drošību, sabiedrisko mieru un kārtību, kā arī citu personu veselību un tikumību, vai arī ja tā sludina reliģiskās neiecietības un naida idejas. Attiecībā uz reliģisko organizāciju "Ješua", domāju — nav ne mazāko šaubu, ka organizācija savā iekšējā apritē turpinās lietot vārdus, kas neparādījās tās statūtos un nosaukumā. Šajā sakarā ar ironiju varu pieminēt savu 1999. gada decembra sarunu ar "Ješua" pilnvarotajām personām, ar kurām tikos draudzes ikgadējā pārreģistrācijā. Jautāju, vai viņi savā vidē lieto vārdus *rabīns* un *sinagoga*. Draudzes pārstāvji nodūra galvas un, izvairīgi sāņus skatoties, atbildēja, ka nelietojot, jo likums viņiem aizliedzis tos lietot. Ko te varētu vēl piebilst? Vēlētos tikai atgādināt, cik trausla un jutīga ir robeža starp tiem jautājumiem, kuros valstij jāiejaucas, un tiem, kuros valsts nedrīkst iejaukties.

Jāņem vērā, ka ebreji pret savas tautības un ticības jautājumiem attiecas ļoti nopietni. Turklāt vēl pēc Otrā pasaules kara laikā piedzīvotā holokausta viņi ir ārkārtīgi jūtīgi pret citu tautu attieksmi šajos jautājumos. Iespējams, ka ebreju pamatotais un labi saprotamais aizvainojums reizēm provocē arī pārspīlētas interpretācijas. Par to liecina kaut vai tas, ka Izraēlas ebreji no Simona Vīzentāla centra 1998. gada 11. oktobrī nosodīja Romas pāvesta Jāņa Pāvila II lēmumu iecelt svēto kārtā mūķeni Edīti Šteinu[4], izcilu filozofi, mūķeni, kura no jūdaisma un pēc zināma laika ateistiskas pārliecības bija pievērsusies

katolicismam un mirusi nacistu koncentrācijas nometnē Aušvicē. Pēc Simona Vīzentāla centra pārstāvja Efraima Zurofa uzskatiem, šāda pāvesta rīcība liekot saprast, ka "katoļu baznīcas acīs labākie ebreji ir tie, kas pievēršas katolicismam".*

Ko vēl šajā sakarā varētu piebilst, lai jurists, kam nāksies risināt ar reliģiju un jo sevišķi ar ebrejiem saistītos jautājumus, pirmām kārtām vienmēr paturētu prātā, cik nopietni ebreji izturas pret savas tautības un ticības jautājumiem un cik būtisks pamatojums ir šādai viņu attieksmei. Ja jurists spēs vienlaikus paturēt prātā abas šīs lietas, tad tā būs veiksme abām pusēm. Ar reliģijas jautājumiem saistītās tieslietas nav un nevar būt vienkāršas.

[1] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 53., 54., lpp.
[2] Latvijas Luterānis. — 1996. — 15. jūn.
[3] Izraēlas likumu kodekss, Nr. 30, III daļa, 5736/1976.
[4] Izraēla kritizē pāvesta lēmumu// Diena. — 1998. — 12. okt.

15. Psihiskā ietekmēšana un tiesu prakse

Neatļaut ar sevi manipulēt ir daudz grūtāk nekā pašam manipulēt ar citiem.

R. Balodis

Lai pareizi spriestu par gadījumiem, kas saistīti ar psihisko ietekmēšanu, juristam nāksies diezgan nopietni iedziļināties arī medicīniskas dabas jautājumos. Un katrā gadījumā būs nepieciešams veidot veiksmīgu sadarbību ar attiecīgiem medicīnas speciālistiem. Mēģināšu nodaļas virsrakstā minēto problēmu raksturot cik iespējams vienkārši un īsi. Latvijā cilvēkiem, kas fizisko vai psihisko trūkumu dēļ nespēj izmantot tiesības uz aizstāvību, tiek noteikta obligātā aizstāvība. Ar psihiskiem trūkumiem jāsaprot hroniska gara slimība, pārejošs gara darbības traucējums, plānprātība vai cits slimīgs stāvoklis. Hroniska gara slimība ir saslimšana, kurai ir ilgstoša, nepārtraukta un grūti ārstējama procesa raksturs, piemēram, šizofrēnija, progresīvā paralīze u. tml. Ar pārejošu gara darbības traucējumu saprot tādu slimnieka stāvokli, kas izpaužas akūtās, bet īslaicīgās un pārejošās psihiskās lēkmēs, piemēram, akūta psihoze, akūta reaktīva psihoze u. tml. Plānprātība izpaužas dažādos garīgās atpalicības veidos, piemēram, idiotisms, imbecilitāte, debilitāte u. tml. Cits slimīgs stāvoklis ir tāds, kas iestājas pēc

* Jāatzīmē, ka šim kanonizācijas faktam neapšaubāmi ir pavisam cits skaidrojums: pāvesta rīcība liecina par viņa vadītās Baznīcas motīvu "iecelt svēto kārtā" tos, kas to, raugoties no katoļu Baznīcas pozīcijām, ir visvairāk pelnījuši, lai kāda būtu viņu tautību. Runājot par ebreju beatifikāciju, drīzāk redzams, ka katoļu Baznīca ir ilgi gaidījusi, pirms izšķirties par šādu soli — kanonizēt svēto kārtā ebrejieti, kura pieņēmusi katoļticību.

psihopatoloģiskiem traucējumiem un ir līdzīgs hroniskai gara slimībai vai pārejošiem gara darbības traucējumiem, piemēram, daži psihopātijas veidi.[1]

Tomēr pieteiktās tematikas ietvaros nebūtu interesanti cilvēka gara darbības traucējumi paši par sevi, bet gan iespēja ar īpašiem paņēmieniem manipulēt ar šāda slima cilvēka psihi vai pat paņēmieni, ar kuriem arī veselu cilvēku var novest atkarības stāvoklī no citas personas. Pirmām kārtām runa ir par hipnozi. Jau tūkstošiem gadu hipnozi lieto kā saprātu, emocijas, uzvedību un fizisko ķermeni kontrolējošu instrumentu.[2] Ļoti daudzi ticīgie uzskata, ka hipnoze var būt gan zinātniska (medicīniska), gan arī sātaniska. (Sekulārā izpratnē šajā sakarā noteikti jārunā par īpašu ārsta ētikas jomu — par hipnozes ētiskajiem aspektiem.) Tas esot atkarīgs, pirmkārt, no mērķa, kāds ir hipnotizētājam, otrkārt, no paša hipnotizētāja (labs vai ļauns), treškārt, dažreiz liela nozīme esot arī tam, ko grib pats hipnotizējamais.[3] Manuprāt, liela nozīme ir arī hipnotizējamā cilvēka psihes un organisma īpatnībām. Kādu var hipnotizēt itin viegli, citu — ļoti grūti. Kāds "iekrīt" vieglā hipnotiskā stāvoklī, bet cits — ļoti dziļā. Kādu var hipnotizēt gandrīz vai ikviens, kurš to prot, citu — reti kurš. Tomēr kļūdās tas, kurš uzskata, ka ir pietiekami stiprs, lai viņu vispār nebūtu iespējams hipnotizēt. Domāju, ka daudz pareizāks ir uzskats — zināmos apstākļos jebkuru var hipnotizēt.

Par spīti visiem mūsdienu padziļinātajiem zinātniskajiem pētījumiem, neviens joprojām nevar konkrēti pateikt, kas ir hipnoze un kā šis process norit.[4] Jau tas ir pietiekams iemesls, lai saprastu — eksperimentēt ar savu psihi, brīvprātīgi ļauties hipnozei nevajadzētu. Izņēmuma gadījumā varbūt varētu pakļauties hipnozei, ja to izdara pārbaudīti un sertificēti mediķi ārstnieciskos nolūkos. To vajadzētu ievērot.

Īpašs jautājums ir par hipnozi, kolektīvo suģestiju un pašsuģestiju reliģisku grupu praksē. Juridiskajā praksē bieži nākas sastapties ar gadījumiem, kad kāds reliģisks grupējums tik ļoti ir psihiski ietekmējis cilvēku, ka viņam radušies garīgi traucējumi. Tas ir acīmredzami, taču — vai tas ir pierādāms? Latvijas Ārstu biedrības priekšsēdētājs A. Požarnovs uzskata, ka, lai gan Ārstniecības likuma 12. pantā aizliegts ārstēt, kā arī ietekmēt psihi un izmantot hipnozi bez ārsta sertifikāta, diemžēl tas nedod nekādas garantijas, ka nelikumības šajā jomā nebūs. Latvijā ir daudz dziednieku, kas regulāri pārkāpj šo likumu.[5] Protams, par to viņam var uzlikt administratīvu sodu, taču, ja viņa peļņa ir liela, šis sods nieks vien ir. Tieši to pašu var sacīt par sektas vadību, kuras adepti regulāri atdod tai vienu desmito daļu no saviem ienākumiem un ekstremālos gadījumos arī papildu ziedojumus — tai šāds administratīvs sods ir nieks. Tomēr ierosināt krimināllietu valsts institūcijām bieži vien nav iemesla, ja vien nevar pierādīt bīstamu sabiedrisku nodarījumu un nevar konstatēt upuri (un to izdarīt patiešām ir ļoti grūti). TM Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes loceklis psihiatrs Artūrs Utināns uzskata, ka psihisku ietekmi vispār ir grūti konstatēt. Hipnoze nav tikai kādas personas iedarbība uz citu personu, bet arī tas, kā šī otrā persona ļauj hipnozei iedarboties uz sevi. Nereti cilvēks nonāk hipnotiskā stāvoklī pat bez hipnotizēšanas. A. Utināns, kurš paslaik ir vadošais pētnieks Latvijā sektu jautājumos suģestijas jomā, uzskata, ka jebkuras sektas pretarguments pārmetumam par suģestēšanu būs — arī tradicionālo reliģiju pārstāvji izmanto suģestiju un jebkurā Baznīcā cilvēki var nonākt transā, piemēram, kaut vai klausoties ērģeļmūziku. Cilvēki ar ļoti vieglu suģestējamību vai arī ar tendenci uz psihozi bieži iekrīt transā. Protams, var mēģināt novērot sludinātāju, lai konstatētu, vai viņš

nelieto suģestijas un hipnozes tehniku, tomēr tas neko daudz nedod. Daudzi sludinātāji ir "harismātiskas personas", kas apzināti un speciāli neizmanto kaut kādu noteiktu hipnozes tehniku, viņiem vienkārši piemīt dabiska spēja suģestēt. Turklāt vienmēr atrodas cilvēki, kas vēlas, lai viņus suģestē.[6] Daži autori uzskata, ka hipnotiskais transs ir regulāra un parasta parādība kristiešu denomināciju saietos un cilvēki tur nonāk hipnotiskajā transā neapzināti.[7] Viljams Krēgers un Viljams Feclers apstiprina šo apgalvojumu un pat speciāli norāda uz jūdaismu un kristietību kā uz reliģijām, kuru kultā ir liels hipnozes, meditācijas un pašsuģestijas elementu kopums.[8] Sekojot savai galēji sekularizētajai reliģisko parādību izpratnei, viņi pat uzskata, ka lūdzējs šajās reliģijās tiek apzināti virzīts uz "autogēnā treniņa" praktizēšanu, ko bieži panāk ar hipnozi. V. Krēgers pauž uzskatu, ka hipnoze ir visu reliģiju neatņemam sastāvdaļa un šajā ziņā nav sevišķu atšķirību starp "attīstīto" (tradicionālo) un "pagānisko" (jauno) reliģiju kultu lūgšanām, pielūgšanu, rituāliem un hipnozes metodēm.[9] Pazīstamais ASV pētnieks un psihiatrs E. Fullers-Torejs, pievienojoties šim uzskatam, vēl piebilst, ka hipnozes tehnikas var pielīdzināt arī viduslaikos populārajām burvestībām, Austrālijas aborigēnu totēmismam vai jogai.[10] Pēc viņa domām, visi Austrumu reliģiju praktizētāji ir pabijuši hipnozes stāvoklī, arī jogas praktizēšanas pamatprincipi ļoti daudzos aspektos sakrītot ar mūsdienu izpratni par hipnozi. Viņam nav šaubu, ka pēdējā laikā populārā *transcendentālā meditācija*, kurā adepts "runā un kontaktējas ar kosmisko saprātu", nav nekas cits kā hipnoze, var pat teikt — reliģijas un psihiatrijas sajaukums.

Latvijas inteliģences vidū pašlaik pieaug transcendentālās meditācijas piekritēju skaits, nereti to praktizē neatkarīgi no reliģiskās piederības. Tomēr jāsaka, ka, piemēram, ASV transcendentālā meditācija ir aizliegta publiskajās skolās. Pamatojums gan šim faktam ir mazliet dīvains, vismaz Eiropas (arī Latvijas) cilvēkam neparasts: saskaņā ar Ņūdžersijas apgabala tiesas spriedumu transcendentālā meditācija ir reliģija un tieši tāpēc to nevar mācīt publiskās skolās, citādi tiktu pārkāpts valsts un Baznīcas nošķirtības konstitucionālais princips.[11] Acīmredzot ASV ir pavisam cita, no Latvijas ļoti atšķirīga pieredze ar reliģijām. Un tomēr kaut ko varam mācīties arī no tās.

Psihiskā ietekmēšana ASV ir konstatēta vairākās tieslietās. Skandalozākās bija (*Nally v. Grace Community Church in California; Handley v. Richards*) gadījumi, kuros attiecīgo Baznīcu locekļi dzīvi beidza pašnāvībā[12]. Runa bija par novešanu līdz pašnāvībai. (Starp citu, līdzīgi gadījumi ir notikuši arī mūsu dienās Latvijā.*) Pirmajā tieslietā vecāki

---

* "Koknesiešus satraukusi ziņa par jaunas sievietes nāvi pakaroties. (..) Koknesiete Rita Zelča nebija bezdarbniece, ne arī kādu likteņa nelaimju mocīts cilvēks. Viņa strādāja Kokneses bērnudārzā, audzināja jauku meitiņu, arī vīram bija darbs zāģētavā. Šķiet, normāla ģimene — jādzīvo tik tālāk un jāpriecājas par katru jaunu dienu, ko lemts sagaidīt. Diemžēl notika citādi. Kādu dienu Ritu atrada karājamies cilpā... Vīram viņa bija atstājusi zīmīti, kuras satura būtība bija šāda: "Eju nāvē citu cilvēku grēku dēļ." Vai kādu draudzi varētu vainot tās locekles pašnāvībā? Droši vien — ne, ja tā ir legāla un Latvijā atļauta. Ticība saprāta robežās nevienam nevarētu kaitēt. Viss atkarīgs no paša cilvēka — no viņa psihiskā stāvokļa, emocionalitātes un ietekmējamības. Acīmredzot šīs draudzes sludinātājiem piemīt tāds garīgs spēks, ka viņi netieši spēj viegli vadāmu cilvēku suģestēt pat Kristus cienīgam liktenim — iet nāvē citu cilvēku grēku dēļ. Kriminālliet gan šajā gadījumā netiks ierosināta — pierādījumu trūkuma dēļ. Neviens neies liecināt..."[13] Tā raksta Aizkraukles rajona laikraksta korespondente S. Piļka. Nezinot to, vai laikraksts bija vispusīgi izpētījis un sapratis visus ar notikumu saistītos apstākļus, skaidrs tomēr, ka reliģiskajai grupai, kurā darbojās minētā jaunā sieviete, šajā notikumā ir bijusi ļoti liela loma.

bija iesnieguši tiesā prasību par viņu dēla novešanu līdz pašnāvībai. Tiesa atzina prasību par nepamatotu, jo nevarēja pierādīt, ka attiecīgo garīdznieku psihiskā iedarbība uz draudzes locekļiem būtu pielīdzināma psihiatra iedarbībai. Otrajā tieslietā "Kristīgās zinātnes" sekotājs, ciešot lielas sāpes un nesaņemot attiecīgu medicīnisko palīdzību, arī izdarīja pašnāvību. Arī šajā gadījumā tiesa nespēja pierādīt nodarījumu. Tātad šie ASV tiesu procesi nesniedz atbildi uz jautājumu, ko darīt līdzīgos gadījumos, jo tajos netika pierādīta sludinātāju vaina. Kriminologi piekritīs, ka ne tikai šādos ar reliģiju saistītos gadījumos ir grūti konstatēt novešanu līdz pašnāvībai. Arī citos gadījumos tas ir grūti pierādāms, jo parasti tāda veida gadījumiem trūkst liecinieku. Arī minētajās tieslietās ASV nebija skaidru liecību, uz kurām balstoties varētu pamatot prasību. Tikpat grūti ir konstatēt psihisko ietekmēšanu dažādos "dziedināšanas" seansos, ko veic jaunās reliģiskās kustības.[14] Jāsaka, ka jebkurā "dziedināšanas" seansā faktiski nevar konstatēt kaitējumu, un ne jau tādos vien, kuri notiek "ar reliģiozu pieskaņu". Viena lieta ir saprast, ka cilvēkam ļaunumu ir nodarījusi tāda "dziedināšana" vai kāda reliģiskā rituāla piekopšana, bet pavisam cita — pierādīt to tiesā. Īpaši grūti tas ir tāpēc, ka jauno reliģiju sekotājiem rituāla laikā saņemtā hipnozes doza izraisa pieradumu, gluži tāpat kā alkohols, narkotikas vai smēķēšana, un viņi no šā procesa gūst pat baudu. Ļoti iespējams, ka tieši tādēļ viņi apmeklē attiecīgās reliģiskās grupas kulta pasākumus. Nebūs viegli pierādīt, ka kādai cilvēku kopai nav tiesību gūt šāda veida baudu, tādējādi izskaistinot savu vienmuļo dzīvi un aizmirstoties no ikdienas rūpēm — mazajām algām, nesamaksātajiem īres parādiem, nepiepildītajiem sapņiem un savas niecības apzināšanās. Kā lai to pierāda, ja nav neviena upura (neviens nepiesakās). Turklāt tik nabadzīgā valstī kā mūsdienu Latvijā pat cilvēkam, kas ir sapratis, ka kļuvis par upuri, piemēram, hipnozes ietekmē atdevis sektai visus savus finansu līdzekļus, nebūs iespējams garantēt aizstāvību no hipnotizētājiem. Turklāt nav arī nekādas iespējas garantēt šo personu drošību, ja tās vēlētos liecināt tiesā pret kādu jauno reliģisko kustību.

Pilnīgi nekontrolējami hipnozes seansi pie mums arī nav nekas neparasts. Visi vēl atceras Kašpirovska masu seansus, kad cilvēki ar lielu nepacietību gaidīja TV ekrānos parādāmies šo populāro hipnotizētāju, lai varētu nokļūt transā. "Uzlādēja" pat burkas ar ūdeni. Ārstēja dažnedažādas slimības, bet faktiski vēl vairāk padziļināja un saasināja savas kaites. Kāpēc šādi masu seansi ir sevišķi bīstami? Hipnotizējot lielas ļaužu masas, nevar ievērot katra indivīda reakciju uz hipnozi. To nespēj neviens.

Latvijā līdzīgu "dziedināšanu" pašlaik iekopj "Jaunā paaudze". Dažos gadījumos efekts ir acīmredzams. Domāju, ka nostāsti par A. Ļedjajeva izārstētajiem vēža slimniekiem atsevišķos gadījumos var izrādīties pat patiesi, taču tikpat patiesi ir arī šā darba "brāķi" — cilvēki, kuriem tūlīt pēc šāda masu seansa vai arī vēlāk kļūst vēl sliktāk. Kāpēc? Pašsuģestija, kas ir masu hipnozes neatņemama sastāvdaļa, nav prognozējama. Ja cilvēks ir psihiski nelīdzsvarots, "dziedinātājs", izmantojot viņa vājumu, var pat uzlabot viņa stāvokli. Ekstāzē vai hipnozes stāvoklī cilvēks var staigāt pa sakaitētu dzelzi, tomēr, ja viens šādā reizē neiegūst pat apdegumus, tad cits var nomirt no šiem apdegumiem. Reakcija uz hipnozi ir individuāla.

Tomēr galvenā nelaime nav tā, ka ar hipnozi iespējams panākt izmaiņas tīri fizisko parādību jomā. Ja medicīniskā hipnoze nozīmē "ieiet kādā ķermeņa daļā un veikt neķirurģisku remontu, lai palīdzētu medicīnai efektīvāk ārstēt slimību", tad hipnoze ar mērķi mainīt cilvēka uzskatus par kādu lietu vai piespiest darīt kaut ko, ko cilvēks nav pats brīvprātīgi izvēlējies, nav gluži tas pats.

"Jaunās paaudzes" vadītājs A. Ļedjajevs ar sievu Olgu (foto no žurnāla "Jaunā Paaudze" 1. nr.)

Šī problēma — *psihiskā iejaukšanās* ar hipnozes vai ar to saistītas "dziedināšanas" palīdzību ir visai izplatīta parādība, piemēram, Francijā. Kā atzina Francijas Sektu pētīšanas biroja speciālisti, kas 1998. gada pavasarī viesojās Rīgā, Francijā katastrofiski pieaug sektu darbība ārstnieciskajā jomā, jo pieaug cilvēku neuzticība tradicionālajai medicīnai, kas izmaksā dārgi un bieži vien nespēj tikt galā ar saviem uzdevumiem. Sektu "dziednieki" savukārt piedāvā dažādas atveseļošanas programmas, kas noved līdz atkarībai no sektas. Francijas speciālisti atzīst, ka sektu nolūks pārsvarā ir naudas izsūknēšana no adeptiem, bet šīs izdarības ir arī bīstamas cilvēku veselībai. Francijas administratīvajām institūcijām ir grūtības ar šo parādību kontroli, jo "dziednieki" atšķirībā no ārstiem darbojas bez sertifikācijas. Francijā esot arī cita problēma — ārsti bieži vien šajā jomā sadarbojas ar sektām un pat palīdz tām. Piemēram, vairākās medicīnas zinātniskajās laboratorijās ražo dažādus "izdziedināšanas līdzekļus". Atrodas ārsti, kas pat iesaka tradicionālās medicīnas

Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes sēde 1999. gada 8. janvārī

metodes vai līdzekļus aizvietot ar netradicionālajiem un tādējādi izraisa šaubas par tradicionālās medicīnas spēju palīdzēt slimniekam. 1997. un 1998. gadā Francijā tika ierosinātas vairākas krimināllietas pret šādiem ārstiem, kas beidzās ar aizliegumu strādāt profesijā. Pamatojums bija — nelikumīga ārsta prakse, kā arī nelikumīga farmaceitiskā darbība.*

Francijā daudzas sektas izmanto arī dažus psihoanalīzes paņēmienus (jau pieminēto trandscendentālo meditāciju), kuriem juristi nespēj atrast juridisku klasifikāciju. Francijas ierēdņi uzskata, ka psihi destabilizējošas metodes regulāri piekopj adventisti un pentakosti. Šajā zemē sastopamas arī sektas un JRK, kas sevišķi praktizē hipnozi un dziedniecību un kuras tur sauc par "dziednieciskajām sektām".

Cits uzskats, kas faktiski ir pietiekams pretarguments tiesu procesos, kuros tiek apsūdzēti šādi "dziedināšanas speciālisti", ir hipnotizētājam Deividam Gordonam. Viņš uzskata, ka katrs labs pārdevējs savā ziņā ir hipnotizētājs, katra laba filma satur hipnozes elementus un katra pierunāšana uz kaut ko arī ietver zināmu hipnozes formu.** Pēc D. Gordona domām, lielākā daļa cilvēku piekopj hipnotizēšanu un pakļauj sevi tai.[15] Vēl citi autori uzskata, ka pat jebkura nopietna koncentrēšanās, lai paveiktu kaut ko svarīgu, ir zināma pašhipnoze.[16] (Vai šāda gadījuma raksturošanai tomēr nederētu lietot piemērotāku apzīmējumu?)

Kāds ir galvenais secinājums, kas izriet no teiktā? Lūk, kāds — ja kāds praktizē hipnozi neapzināti, tad viņš nav nekāds hipnotizētājs. Tātad tam, kurš tiesā uzstājas kā prasītājs pret atsevišķu hipnotizētāju vai kādu JRK, kas piekopj kolektīvu psihiskās ietekmēšanas praksi attiecībā pret atsevišķu sektas locekli, pirmām kārtām ir jāpierāda, ka šāda metode tiek izmantota apzināti, ar nolūku.

[1] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 18. lpp.

[2] *Fuller-Torrey E.* The Mind Game. — N. Y.: Emerson Hall Publishers, Inc., 1972. — P. 69.

[3] *Bobgan M. & D.* Hypnosis and the Christian. — Beithany House Publishers, Minneapolis, Minnesota. — P. 14.

[4] *Bobgan M. & D.* Hypnosis and the Christian. — Beithany House Publihers Minneapolis, Minnesota, Foreword.

[5] *Bernāts A.* Latvijas sektu psihiskā ietekme un cilvēku pakļaušana// Vakara Ziņas. — 1998. — 9. marts.

[6] Turpat.

[7] Hipnosis in the Life of Church, brochure for Conference sponsored by Ceder Hill Institute for Graduate Studies Twentynine Palms, CA, 1979. — P.1.

[8] *Kroger W. and Fezler W.* Hypnosis in the Service of Religion// International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis, 7:205. — 1959.

[9] Margaretta Bowers Friend or Traitor? Hypnosis in the service of Religion// Turpat.

[10] *Fuller-Torrey E.* The Mind Game. — N. Y.: Emerson Hall Publishers, Minneapolis, Minnesota. — P. 45.

[11] Turpat.

---

* Piemēram, ārsts strādā slimnīcā un nodarbojas ar tādu slimību dziedniecību, kas prasa ķirurģisku iejaukšanos. Ārstus Francijā soda arī tad, ja viņi pārsniedz savu kompetenci. Arī par personas atstāšanu bezpalīdzības stāvoklī, kad tai nepieciešama ārsta palīdzība. Ja netiek atņemta ārsta licence, tad sods par šādām darbībām Francijā ir vai nu cietumsods līdz pieciem gadiem, vai naudas sods 500 000 franku.

** Vajadzētu saprast atšķirību starp gadījumu, kad kādā darbībā ir "zināmi hipnozes elementi", un mērķtiecīgu darbību, kurā hipnotizēšana ir galvenais process.

[12] *Couser R.B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 269 — 270.

[13] *Piļka S.* Ticība, kas nogalina?// Staburags. — 1998. — 18. apr.

[14] *Sects and New Religious Movements*: An Anthology of Texts From Chatolic Curch 1984-1994/ Ed. The Working Group an New Religious Movements Vatican city. — Washington. — P. 14.

[15] *Gordon D.* The Fabric of Realty: Neurolinguististic Programming in Hypnosis/ Talk sponsored by Santa Barbara City College, Santa Barbara, CA, January 19, 1981.

[16] *Bobgan M. & D.* Hypnosis and the Christian/ Beithany House Publishers, Minneapolis, Minnesota. — P. 38.

16. Baznīcu iekšējās tiesas un mūsdienu realitāte

> Reiz lapsa, ieraudzījusi lauvu krātiņā, piegājusi tam klāt un nekrietni ņirgājusies par to. Lauva teicis: "Ne jau tu par mani smejies, bet mana *nelaime*."
>
> *Bizantiešu fabula*

Sakarā ar Baznīcas nošķirtību no valsts valsts vara ir atdalīta arī no Baznīcu tiesībām. Ja valsts pieļauj Baznīcu, tad tā nevar nezināt arī par kanoniem, pēc kuriem vadās Baznīca. Tomēr šie kanoni nav saistīti ar valsts prerogatīvu, jo šo jomu sadale notikusi jau sen. Valsts varai ir jānorobežojas no garīgās sfēras. Baznīcu normas skar garīgo attiecību jomas, un kanonisko tiesību sankciju maksimālā robeža ir personas nošķiršana no šīs jomas (anatēma).

Evaņģēliski luterskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags uzskata, ka pašlaik Baznīcā ir "nenormāli darba apstākļi likumdošanas dēļ", jo reliģisko organizāciju likums nivelē un pielīdzina tradicionālo Baznīcu plaši izvērsto darbību nelielas grupas darbībai, it kā tās būtu līdzvērtīgas, jo abas ir "reliģiskas organizācijas".[1] J. Vanags uzsver, ka nepieciešams īpašs likums, kas regulētu valsts attiecības ar lielākajām tradicionālajām konfesijām.[2] Var piekrist sociāldemokrātiem, kas jau 1994. gadā pieņemtajā savas partijas programmā rakstīja, ka, kaut arī Latvija *de facto* un *de iure* atguvusi neatkarību un atkal kļuvusi par pasaules sabiedrības patstāvīgu locekli, valstī sākusies "slikti organizēta un gandrīz vai stihiska kapitālisma restaurācija, kuras tiesiskā reglamentācija bija un joprojām ir daudz zemākā līmenī nekā pirmskara neatkarīgajā Latvijas Republikā".[3] Ir smagi noskatīties, kā šī nesakārtotā tiesiskā reglamentācija turpina graut Latvijas lielās Baznīcas, ieraujot tās vispārējās mežonīgās konkurences apstākļos ne vien ar aprindām, kas padomju laikā veiksmīgi atsavinājušas Baznīcas īpašumus, bet arī ar jaunām un nereti visai nekautrīgām reliģiskām organizācijām, kuru vidū ir pat tādas, kam garīgā izkārtne ir tikai aizsegs pavisam cita veida darbībai.

Papildinot cienījamā luterāņu vadītāja teikto, var piebilst, ka reliģisko organizāciju lietas bieži ir visai komplicētas un ne vienmēr tās tiek veiksmīgi risinātas. Protams, tur vainojama ne tikai tiesu darbinieku zemā sagatavotība, jo sevišķi ar reliģiju saistīto jautājumu jomā, bet arī pašreizējā likuma nepilnības. Valsts ierēdņiem, kas darbojas reliģijas jomā, pirmām kārtām labi jāorientējas Latvijas Baznīcu kanoniskajos noteikumos. Reliģisko organizāciju likuma 10. pantā noteikts, ka "atsevišķu draudžu nevēlēšanās iekļauties jau esošajās reliģiskajās savienībās un vēlēšanās kļūt par autonomām neattiecas uz tām konfesijām, kuru kanoniskie noteikumi nepieļauj autonomu draudžu darbību".* Lai galējas reliģiskās brīvības (vai drīzāk anarhijas) piekritēji nemēģina interpretēt šo likuma īpatnību kā prioritāti, kas piešķirta Baznīcu tiesībām Latvijā! Šāda attieksme ir mantojums no Latvijas brīvvalsts progresīvās un humānās pieredzes šajā (un ne tikai šajā) jomā. Minētā mūsdienu likuma norma vienkārši nozīmē, ka Latvijas valsts reliģijas lietām pieiet ar lielu cieņu un pietāti. 20. gadu likumdošanā noteikumos Par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli (2. pants) bija teikts: "Pareizticīgā baznīca Latvijā bauda tās kanonos paredzētās pašvaldīšanas un pašnoteikšanās tiesības kanonisko priekšrakstu un tiesību normu izdošanā, baznīcas tiesā un baznīcas saimniecībā." Atgādinu, ka pirms PSRS okupācijas Latvijā pastāvēja vēl kāda norma (kas pašreiz nav iekļauta reliģisko organizāciju likumā), ar kuru valsts Baznīcai piešķīra izņēmuma statusu attiecībā uz Garīgo tiesu lēmumiem. LR Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos Noteikumos par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli teikts: "Garīgās varas spriedumi un lēmumi kanoniskās baznīcas lietās nav pārsūdzami laicīgās iestādēs."[4] Arī Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos noteikumos Par Evaņģēliski luteriskās Baznīcas stāvokli (8. pants) redzam, ka garīgās varas spriedumi un lēmumi luteriskās Baznīcas lietās nav pārsūdzami laicīgās iestādēs.[5] Pat autoritārisma apstākļos, kad pie varas bija K. Ulmanis, šāda pieeja turpinājās — 1934. gada 20. septembrī Ministru kabineta izdotajā un K. Ulmaņa parakstītajā likumā Par Evaņģēliski luterisko Baznīcu teikts: "Baznīcas amatpersonu un iestāžu varas lēmumi Evaņģēliski luteriskās baznīcas lietās nav pārsūdzami laicigās iestādēs."[6]

Mūsdienu Latvijā spilgts Baznīcas kanoniskās tiesas piemērs ir 1997. gadā notikusī Latvijas Pareizticīgās Baznīcas kanoniskā tiesa.

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas koncils noklausījās virspriestera G. Popova ziņojumu par izmaiņām Baznīcas Sinodes sastāvā. Koncils, pamatojoties uz ziņojumu, nobalsoja par Sinodes locekļa virspriestera Leonīda Abaševa atbrīvošanu no amata, un par Sinodes locekli ievēlēja arhimandrītu Lavrentiju (Mihailu Migoviču). Balsošanā piedalījās 117 delegāti. Par virspriestera atbrīvošanu no Sinodes locekļa pienākumiem balsoja 101 delegāts, bet 8 delegāti bija *pret* un 8 no balsošanas atturējās. Savukārt *par* arhimandrīta Lavrentija ievēlēšanu par Sinodes locekli nobalsoja 106 delegāti, *pret* bija 7, bet no balsošanas atturējās 4 delegāti. Pēc šā balsojuma koncils noklausījās G. Popova ziņojumu par Latvijas Pareizti-

---

* Pareizticīgo un katoļu Baznīcu kanoniskie noteikumi to nepieļauj, bet luterāņu un baptistu — pieļauj.

cīgās Baznīcas bijušā klēriķa mūka Viktora Kontuzorova pretkanonisko darbību, kas ir pretrunā ar Vispasaules Pareizticīgās Baznīcas iekšējiem nolikumiem. Šoreiz koncils *vienbalsīgi* nolēma ekskomunicēt mūku V. Kontuzorovu no Vispasaules Pareizticīgās (ortodoksālās) Baznīcas, kā arī paziņot par savu lēmumu pareizticīgo Baznīcu virsganiem.[7]

Kanoniem neapšaubāmi ir daudz nemainīgāka daba kā daudziem valsts izdotajiem likumiem. Laicīgs cilvēks pat teiktu, ka tie ir stagnātiski. Varbūt vienīgi paši svarīgākie tiesību pamatprincipi noturīguma ziņā ir līdzīgi kanoniem. Mūsdienu apstākļos kanoni (vai tiem līdzīgas Baznīcas iekšējās kārtības normas) var būt pat līdzeklis, kā Baznīca var izvairīties no šķelšanās un saglabāt vienotību. Kad runājam par kanoniem, faktiski runājam par Baznīcas iekšējo disciplīnu. Sekulāri orientētie valsts ierēdņi nereti neizprot šo problēmu. Pat ASV Baznīcu juristi atzīmē, ka ASV tiesneši bieži vien ir neizpratnē, kad saskaras ar terminu "Baznīcas iekšējā disciplīna"[8] — kāda gan var būt runa par disciplīnu organizācijā, kuras mērķis ir slavināt Dieva valstību, veicināt grēku nožēlu un izplatīt vispārējas mīlestības sabiedrisko attiecību modeli? Tiesas dažreiz mēdz nošķirt disciplināros gadījumus no reliģisko organizāciju doktrīnām. Tas nav pareizi. Baznīcai ir tiesības uz iekšējo pašregulēšanos, jo valsts ir šķirta no Baznīcas. Piekrītu, ka tā nevar būt visatļautība — jāseko, lai šajā procesā nebūtu nekā pretlikumīga, taču ne jau par to ir runa. Šajā grāmatā jau esmu izklāstījis, kādos gadījumos un kādā veidā valstij jārīkojas, lai novērstu kriminālu pārkāpumu iespējas, kurus izdara JRK vai sektas.

Protams, valsts nevar arī piespiest kādas Baznīcas locekli pakļauties viņa Baznīcas likumiem. Baznīcas iekšējās lietas vienmēr ir pašas Baznīcas lietas. Kā savulaik labi pateicis Latvijas brīvvalsts 2. Saeimas deputāts B. Kublinskis ("Katoļu un kristīgo zemnieku partija"): "Valstij nav tiesības teikt vienas reliģijas piekritējiem: jums ir jāpilda jūsu garīgie akti, un ne citādi. Tā ir iejaukšanās sirdapziņas brīvībā."[9]

[1] Solis. — 1998. — 29.maijs — 4. jūn.
[2] Svētdienas Rīts. — 1998. — 13. jūn.
[3] Kā Latvijā izveidot tautvaldību un uzcelt labklājības valsti. Latvijas Demokrātiskās Darba partijas 5. kongresā 1994. gada 12. martā pieņemtā programma (izstrādāta Latvijas Universitātes profesora akadēmiķa J. Bojāra vadībā), 4.-5. lpp.
[4] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 1. okt.
[5] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 22. aug.
[6] Valdības Vēstnesis. — 1934. — 26. sept.
[7] (Latvijas Pareizticīgās Baznīcas izdevumi.)
[8] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 274.
[9] No 1926. gada 19. novembra LR 2. Saeimas IV sesijas 13. sēdes stenogrammas, 636. lpp.

17. Mūsdienu Latvijas kanonisko tiesu precedenti

F. Nīče savulaik teicis, ka ticīgais cilvēks ir reliģiozā cilvēka pretstats; ticīgais savu dabisko pretinieku saskata nevis brīvdomātājā, bet reliģiozajā cilvēkā.

Kaut gan tas noteikti ir pārspīlējums, tomēr, runājot par ekskomunikāciju procesiem Baznīcā, šis teiciens vienmēr nāk prātā.

R. Balodis

Kanoni ir līdzīgi tiesību aktiem, jo par to neievērošanu ir paredzētas sankcijas — sods. Kanoni, starp citu, ir pat vairāk līdzīgi tiesību aktiem nekā šīs nodaļas apakšnodaļā "Baznīcas disciplīna, kas reglamentē reliģiskās organizācijas biedru uzvedību" aprakstītā katoļu mācība — morālteoloģija. Var pat sacīt, ka morālteoloģija ir sava veida "augstā tiesību sistēma", kas darbojas caur Baznīcas locekļu sirdsapziņu un nevis ar kanonisko normu starpniecību. Tomēr starp Baznīcas kanoniem un tās locekļu "sirdsapziņas saistošo sistēmu" gluži labi var atrast saskaņu, zināmu harmoniju, katrā ziņā — vismaz teorētiski un vismaz kā ideālu, uz kuru tiekties.

Gluži tāpat kā laicīgā tiesā, arī Baznīcas kanoniskajā tiesā uz pierādījumu pamata tiek noskaidrots nodarījuma smagums, lai vai nu piespriestu attiecīgu sodu, vai atzītu, ka sūdzība ir nepamatota. Tradicionālajās Baznīcās mūsdienās darbojas arī apelācijas un kasācijas instances, tomēr šis process, šķiet, ir sarežģītāks nekā attiecīgais process laicīgajā tiesā.

Aplūkosim dažus mūsdienu Latvijas precedentus. Pareizticīgajā Baznīcā saskaņā ar dažiem tās kanoniem arhibīskaps var lemt par mūka likteni un šis lēmums tiek pielīdzināts tiesas lēmumam, kuru nevar pārsūdzēt.[1] Interesantākais mūsdienu Latvijas precedents šajā sakarā noteikti ir mūka "Viktora Kontuzorova lieta". 1997. gada 10. novembrī Rīgā notika Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Garīgās vadības sapulce, kurā tika izskatīta V. Kontuzorova darbība, kas bijusi vērsta "pret Baznīcu un pret Dievu". Ar sapulces balsojumu Kontuzorovam tika atņemts mūka statuss. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas 10. novembra paziņojums bija pamatots ar kanoniskajām tiesībām, un mūks V. Kontuzorovs tika nošķirts no Vispasaules Pareizticīgās (ortodoksālās) Baznīcas. Baznīcas paziņojumā bija teikts, ka "anatēmas mērķis ir attīrīt Baznīcu no sārņiem". Anatēma arī mūsdienu Pareizticīgās Baznīcas izpratnē vairs nenozīmē nolādēšanu, tā nozīmē nošķiršanu no Baznīcas dievkalpojumiem, Svētā Vakarēdiena un reliģiskas apbedīšanas. Nošķirtais turpmāk vairs nevar būt kādam par krustvecāku un nedrīkst piedalīties baznīcas liturģijā. Anatēma nav atsaucama.

Lēmums tika pamatots ar Pareizticīgās Baznīcas kanoniskajiem likumiem — Svēto apustuļu 28 noteikumiem, kas paredz Baznīcas amatpersonas nošķiršanu no Baznīcas par pienākumu godprātīgu nepildīšanu. Vispirms Baznīca nāca pretī savai "noklīdušajai avij" un 1997. gada jūnijā uzaicināja viņu publiski nožēlot savu darbību. Kontuzorovs to ignorēja. Sekas — viņš tika izslēgts no Baznīcas kā herētiķis un bezdievis.

Protams, tikko izskatītā lieta ir ļoti savdabīga un nevar tikt uzlūkota par normālu

parādību mūsdienu Baznīcas dzīvē, jo sevišķi tāpēc, ka pats "nošķirtais" ir visai odioza personība.

1994. gadā Daugavpilī kā kompensācija par 1969. gadā nojaukto Aleksandra Ņevska katedrāli pareizticīgo īpašumā nokļuva bijušā bērnudārza ēka Zeļinskova ielā 20. Pareizticīgo mūks V. Kontuzorovs ierosināja tur izveidot Latgales pareizticīgo centru, ar mērķi apvienot visas pareizticīgo draudzes Latgalē, tā veicinot un nostiprinot pareizticības izplatību. Taču, kā vēlāk izrādījās, Kontuzorova mērķis bija iegūt ietekmi Latgales pareizticīgo draudzēs, lai iegūtu pareizticīgā bīskapa titulu. Idejai bija atbalstītāji, un centra iekārtošanai tika vākti ziedojumi no dažādām Daugavpils iestādēm, uzņēmējsabiedrībām un bankām. Jāatzīmē, ka iegūtie līdzekļi netika uzrādīti grāmatvedības atskaitēs un līdz ar to ne vien valsts finansu institūcijām, bet pat Latvijas pareizticīgo Baznīcai kļuva neiespējami kontrolēt centra finansiālo stāvokli. Rezultātā pareizticīgo Baznīcas vadība sāka apšaubīt minētā centra atbildīgo personu labticību, jo, par spīti tam, ka centra iekārtošana veiksmīgi turpinājās, komunālie maksājumi vispār netika maksāti un parāds par tiem pat sasniedza Ls 2000. Pareizticīgo Baznīca V. Kontuzorovu par sodu atcēla no Borisa-Gļeba katedrāles garīgā pārvaldnieka amata un pārcēla uz Tukumu par Sv. Nikolaja baznīcas garīdznieku. Kontuzorova atbalstītāji 1994. gada 24. jūlijā organizēja piketu pie Daugavpils Borisa-Gļeba katedrāles, protestējot pret jauna garīdznieka iecelšanu viņa vietā. V. Kontuzorovs ignorēja Latvijas Pareizticīgās Baznīcas vadības lēmumu un tika izslēgts no Baznīcas hierarhijas. Turpmāk viņš sevi nodēvēja par Krievijas Brīvās pareizticīgās baznīcas garīdznieku, jo pēc 1994. gada 24. jūlija bija devies uz Krieviju, kur Suzdaļā atrada sev domubiedru — tā sauktās Krievijas Brīvās pareizticīgās baznīcas galvu V. Rusancevu. Minēto Krievijas Brīvo pareizticīgo baznīcu neatzīst ne Krievijas Pareizticīgā Baznīca, ne Ārzemju Pareizticīgā Baznīca. Suzdaļā Kontuzorovs tika ordinēts par bīskapu un iecelts par Latvijas Brīvās pareizticīgās baznīcas galvu. Šādas baznīcas pastāvēšanu neapstiprina ne juridiski fakti, ne faktiskie apstākļi. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā vairākkārt tika iesniegti dokumenti Krievijas Brīvās pareizticīgās baznīcas reģistrācijai. Tieslietu ministrija šo draudžu reģistāciju 1997. gadā atteica, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likumā inkorporēto kanonisko principu (TM nevar reģistrēt kādas konfesijas autonomas draudzes, ja konfesijas kanoniskie principi tādas nepieļauj). Tātad reģistrācija tika atteikta sakarā ar principu "vienā konfesijā viena Baznīca".

Daugavpils laikraksts "Latgales Laiks" 1997. gada 8. februāra numurā rakstīja, ka Kontuzorova kungs, pat atrodoties "nereģistrētā" statusā, izmantojis Borisa-Gļeba katedrāles garīgā pārvaldnieka amata stāvokli kopā ar nosaukumu "Latvijas Brīvās pareizticīgās baznīcas galva" un tādējādi guvis sev ievērojamus materiālus labumus. Laikraksts min faktus, ka V. Kontuzorovam pieder savrupmāja Tukumā un mikroautobuss "Latvija", kā arī atsevišķas antikvāras lietas.

Šobrīd V. Kontuzorovs un viņa nedaudzie atbalstītāji Daugavpilī darbojas kā Latvijas Brīvās pareizticīgās baznīcas biedri. Viņu rīcībā ir dzīvojamā ēka 18. novembra ielā 20, par kuras iegādi ir noslēgts pirkuma—pārdevuma līgums. Pastāv šaubas par minētā darījuma un ēkas lietošanas atbilstību spēkā esošajai Latvijas likumdošanai. 1997. gadā tika ierosināta lieta par nereģistrētu uzņēmējdarbību Daugavpils pilsētā, kurā atbildētāji bija tā sauktās

Latvijas Brīvās pareizticīgās baznīcas pārstāvji. Tiesa atzina, ka veiktās darbības ir kvalificējamas kā nereģistrēta uzņēmējdarbība. Vainīgajiem tika piespriests sods, kas paredzēja arī priekšmetu (ar kuriem notika tirgošanās) konfiskāciju.

Laikraksta "Latgales Laiks" 1996.gada 8. februāra numurā sniegts ieskats V. Kontuzorova biogrāfijā: 70. gados strādājis par skolotāju Pleskavas apgabalā, kur arī kļuvis par garīdznieku. Pleskavas apgabala tiesībsargājošo iestāžu rīcībā ir ziņas par šā garīdznieka pārkāpumiem finansu darbībā, kas izdarīti 80. gados. Šo uzmanību no tiesībsargājošo iestāžu puses Kontuzorovs pašreiz attēlo kā VDK veiktu vajāšanu sakarā ar viņa brīvdomību. Viņš darbojies vairākās Pleskavas apgabala baznīcās. Visās šajās draudzēs sveces tika pārdotas par augstākām cenām nekā citur. Tika vākti, bet netika reģistrēti ziedojumi. Garīdznieka tuvu paziņu lokā bija personas, kas bija ikonu un citu vērtīgu kulta priekšmetu eksperti un kolekcionāri. Par spīti tam, ka apgabalā milicijas rīcībā bija ziņas par dažādiem Kontuzorova pākāpumiem, vienīgais sods, ko viņš saņēma, bija Krimināl kodeksā noteiktais sabiedriskais nopēlums, kas 1985. gadā tika izteikts Pleskavas apgabala laikrakstā "Molodoi Ļeņinec". Pēc šīm aktivitātēm Kontuzorovs ieradās Latvijā un sāka savu kalpošanu Latvijas pareizticīgo Baznīcai.

V. Kontuzorovs par savas organizācijas reģistrāciju cīnījās jau no 1995. gada. Sevišķu atbalstu viņš neguva, ja neskaita dažu atsaucīgu deputātu mēģinājumu Saeimas komisijas sēdēs un Saeimas plenārsēdēs runāt par "latviešu nacionāli pareizticīgo baznīcu". Vienīgie viņa atbalstītāji bija LR Daugavpils Baltslāvu biedrība[2] un Latvijas Politiski represēto klubs[3]. Slavens viņš kļuva arī ar soda izciešanu par nereģistrētas reliģiskas organizācijas pārkāpumiem. Par šo gadījumu, kas notika 1997. gada janvārī, prese rakstīja, ka Finansu policijas un Daugavpils pašvaldības policijas kopīgi veiktais reids bijis pirmais šāda veida pasākums pret reliģiskajām organizācijām Latvijā.[4] V. Kontuzorovs atkārtoti "uzbruka" valsts iestāžu vadītājiem, pēc kārtējās sakāves atpūties, atsāka uzbrukumus ar jaunu sparu. Pēc pusgada pārtraukuma Kontuzorovs apelēja pie augstāko valstsvīru sirdsapziņas, sūdzoties par Tieslietu ministriju. Viņš pieprasīja "vēsturiskā taisnīguma interesēs legalizēt Latvijas Brīvās pareizticīgās baznīcas darbību".[5]

Otras Latvijas lielākās krievu konfesijas — vecticībnieku Garīgā tiesa darbojas vairāk kā institūcija, kas seko, lai vecticībnieku garīdznieki (*nastavņiki*) ievērotu konfesionālās īpatnības. Garīgās tiesas darbība sākas no brīža, kad ienākusi sūdzība par kādu pārkāpumu. Strīdu gadījumā vecticībnieku Garīgās tiesas vadītājs sniedz strīdīgās situācijas īsto izskaidrojumu un novērtējumu. Slēdziena ignorēšanas gadījumā lieta tiek nodota vecticībnieku reliģiskās savienības (Baznīcas) — Centrālās padomes kompetencē, kas tad izlemj amatpersonas vai draudzes turpmāko likteni. Pašreizējais vecticībnieku Garīgās tiesas priekšsēdētājs vienlaikus ir Rēzeknes vecticībnieku draudzes vadītājs, bet tiesas locekļi darbojas citās Latvijas pilsētās (Rīgā un Liepājā). Vecticībnieki savu tiesu sarunvalodā dēvē par komisiju, kas tā pēc savas būtības arī ir.

Reliģijas brīvībai nav tikai individuāls raksturs, tai piemīt arī kolektīva daba. Jāuzsver, ka Baznīcai ir tiesības paust un aizstāvēt savu reliģiju, kā arī tiesības saglabāt savas organizācijas iekšējo līdzsvaru. Saskaroties ar Baznīcu iekšējām lietām, valsts ierēdnim būtu jāvadās pēc ārstu principa — ja nevari palīdzēt, tad vismaz nekaitē. Baznīcai kā juridiskai personai ir arī *subjektīvās tiesības**. Kad Baznīcas tiesības ir aizskartas, tā var

sūdzēties arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā, ja, izejot visas Latvijas tiesu instances, nav panākusi savas problēmas pozitīvu risinājumu. Vispārējā nozīmē tiesības ir sociāli normatīvs regulētājs, uzvedības noteikumu kopums, kas izteikts vispārobligātu normu sistēmas veidā un tiek īstenots ar *subjektīvo tiesību* un *juridisko pienākumu* palīdzību, un ko garantē valsts. Šādas valsts garantijas attiecas arī uz reliģiju un organizācijām, kas radītas ar mērķi to piekopt.

Beidzot aplūkot kanoniskās lietas, gribētu uzsvērt, ka jau G. V. Hēgelis teorētiski pieļāva — valsts un reliģija "var būt šķirtas un tām var būt dažādi likumi".[7]

[1] 5 канон Вселенского Собора, 4, 12 канонов Карфагенского Собора.

[2] LR Daugavpils Baltslāvu biedrības valdes priekšsēdētāja P. Koroļova 1996. gada 15. oktobra vēstule (reģ. Nr. 15) Latvijas Valsts prezidentam G. Ulmanim.

[3] Latvijas Politiski represēto kluba priekšsēdētāja A. Vaļuma 1996. gada 8. oktobra vēstule (reģ. nNr. 15) Valsts prezidentam G. Ulmanim.

[4] *Mednis Dz.* Finansu policija izraisa paniku ticīgu vecenīšu pulciņā// Vakara Ziņas. — 1997. — 28. janv.

[5] Latvijas Brīvās pareizticīgo baznīcas 1998. gada 28. augusta aicinājums Viņa Ekselencei Latvijas Valsts prezidentam G. Ulmanim un Latvijas Valsts premjerministram G. Krastam.

[6] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. — 42791. sleja.

[7] *Гегель Г. В. Ф.* Философия религии (в двух томах). — М.: "Мысль", 1976. — Т. 1 — С. 403.

18. Krievijas tiesu reliģijzinātnes skatījums uz noziedzību

> Ar to nepietiek, ka esi sakāvis ienaidnieku, ja viņa gars palicis nepakļauts tev. Tev jāiespiežas savā pretiniekā, viņa gara dzīlēs un jāsagrauj viņš līdz galam no iekšpuses. Satriec savu ienaidnieku pilnīgi, citādi viņš atgriezīsies, lai tevi vajātu tad, kad tu to vairs negaidīsi, tāpēc satriec savu ienaidnieku pilnīgi un līdz galam no iekšpuses. Nerūpējies par ienaidnieka nākotni. Neļauj viņam atvilkt elpu ne mirkli.
>
> *Busido — japāņu kaujas mākslas pamācība*

Krievija, kas pēc komunistiskā režīma, tāpat kā Latvija, bija spiesta pieņemt kapitālismam un demokrātijai raksturīgās sabiedriskās attiecības valsts un Baznīcas sadzīvošanas jomā, mēģina izveidot *Baznīcas tiesību* nozari. Par to liecina 1998. gadā Maskavā izdotā J. Tihonravova mācību grāmata "Tiesu reliģijzinātne". Autors šajā grāmatā pirmo reizi pieteic domu par jurisprudences, kriminālistikas un reliģijas zinātnes savstarpējo sakaru. Tāds sakars, protams, pastāv. Mūsdienu reliģijzinības ir jāizmanto tiesu darbā, tās ir

* Tiesības objektīvā nozīmē ir tiesu kārtula, priekšrakstu jeb normu kopums, kas ir spēkā kādā sabiedrībā, bet subjektīvā izpratnē — tiesu kārtulas, uz kuru pamata tiesiskā iekārtā vienai personai piešķirta tiesiska iespēja jeb pretenzija pret otru personu. Ar to tiesības atšķiras no ētikas, kur pretenzija vēršas tikai pret sevi pašu.[6]

neaizvietojams palīgmateriāls tiesu procesos. Bez tā tiesnesis nespēj pilnībā izprast reliģiozo likumpārkāpēju motīvus un nevar pilnvērtīgi analizēt ar reliģiju saistīto noziegumu apstākļus. Nav runa par iedziļināšanos reliģijā, runa ir par tās izpausmju apzināšanos, lai izprastu "gluži materiāla rakstura" lietas.

Krievijā tiek atzīts, ka nevar noziedzīgā ceļā (vardarbīgi, draudu vai krāpšanas veidā) izplatīt reliģiskos uzskatus. Krievijas tiesību teorijā pat atrasts termins reliģijai, kas rīkojas minētajā veidā, — tā tiek saukta par *noziedzīgo reliģiju*.[1] Šāda veida apzīmējums nav nekas jauns. Jau XX gadsimta sākumā E. Ferri grāmatā "Kriminālā socioloģija" rakstīja, ka vēsture un psiholoģija māca — samaitātā reliģija sekmē noziedzības attīstību.[2] E. Ferri ne vien radīja termina *noziedzīgā reliģija* sākotnējo variantu — *samaitātā reliģija*, bet pat izvirzīja ideju, ka, aizliedzot reliģiskos pasākumus ārpus Baznīcas, var novērst iespēju zaimot reliģiju un izraisīt reliģiskus strīdus.

J. Tihonravovs, kurš Krievijā pirmais sācis izmantot Rietumu kriminologu pētījumus reliģijas jomā, cilvēkus atkarībā no viņu izvēles — klausīt likumam vai reliģijai, iedala divos tipos:

— *reliģiozais cilvēks*, kam izšķirošais jeb vadošais ir jēga un kurš vienmēr sekos šim stimulam neatkarīgi no tā, ko nosaka likums;

— *juridiskais cilvēks*, kam vadošais stimuls ir parastu zemes labumu iegūšana vai izvairīšanās no soda un visa iegūtā zaudēšanas.[3]

J. Tihonravovs piebilst, ka starp šīm divām polārajām iedalījuma grupām ir daudz dažādas gradācijas apakšgrupu — tuvāk vienam vai otram tipam.[4] Tiesnešiem, saskaroties ar reliģiozu cilvēku, jāprot atšķirt, kurai kategorijai šis cilvēks pieder. Krievu tiesībzinātnieks S. Poznišev, kurš pētījis reliģijas un noziedzības likumsakarības jau XX gadsimta sākumā, par cilvēku reliģiskajiem uzskatiem teicis, ka nav pieļaujamas tādas reliģisko uzskatu izpausmes formas, kas satur nozieguma momentus.[5] Nav pieļaujamas arī novirzes no normas (pat ja tās notiek reliģijas vārdā), kas liedz pildīt likumīgos pienākumus, kuri cilvēkam ir jāpilda vispārības interesēs: nodokļu maksāšanu, karaklausību u. c. Tas ir tāpēc, ka visi cilvēki neatkarīgi no viņu reliģiskās piederības likuma priekšā ir vienlīdzīgi un tieši vispārības labā valsts nevar savus pilsoņus šķirot, pamatojoties uz viņu reliģiskajiem uzskatiem. J. Tihonravovs uzskata, ka tādas reliģijas piekopšana, kas neatzīst pastāvošo sabiedrisko kārtību, var būt viens no galvenajiem nozieguma iemesliem. Krievijā pašreiz pastāv uzskats, ka šo apstākli pietiekami nenovērtē.[6] Protams, reliģiskajai piedrībai pašai par sevi nav nozīmes kriminālistikas statistikā. Valsts reģistrē tikai piederību reliģijai, nevis reliģijas dogmātu individuālās ietekmes pakāpi uz cilvēka domām un darbiem. Savukārt ziņas par to, kāda reliģija ir visizplatītākā noziedznieku vidū, diezin vai var aplūkot par kādas reliģijas novērtēšanas kritēriju. Pagājušā gadsimta franču zinātnieka E. Lorāna pētījumi liecina, ka noziedznieku vidū ir daudz reliģiozu personu. Šajā sakarā E. Lorāns pievienojas citu zinātnieku — Lombrozo un Žolī atziņām, ka dievticīgu tautu noziedznieki nešķiras ar saviem ieaudzinātajiem reliģiskajiem priekšstatiem. Tiesa gan, savu reliģisko priekšstatu centrā viņi liek paši sevi. Viņu reliģiskās jūtas nav noturīgas.[7]

Lombrozo stāstījis par kādu noziedznieku bandu, kas par katru savu upuri vienreiz noskaitījuši Tēvreizi. Viņi to uzskatīja par pietiekamu pasākumu, lai izpirktu grēku par izdarīto slepkavību.

Vienīgais pasaules uzskats, ko varētu piedēvēt vairumam noziedznieku, ir nihilisms. Jēdziens *nihilisms*, kas cēlies no latīņu *nekas*, plašākajā nozīmē ir visu iespējamo tradīciju noliegšana, bet šausmīgākajā nozīmē — cilvēka dzīvības un dzīves noliegšana.[8]

Ko mūsdienu sabiedrībā nozīmē nihilisms? Tikai to, ka augstākās vērtības ir zaudējušas nozīmi. Tā tas noticis arī ar mūsdienu Krieviju.

Krievijā, tāpat kā Latvijā, reliģija nereti ir tā joma, kurā iesaistās bijušie kriminālnoziedznieki un afēristi (Latvijā, piemēram, bijušais recidīvists Ā. Roslēvičs). Krievijas tiesībsargājošās iestādes ir secinājušas, ka *marginālo* reliģisko grupu nereģistrēšana tikai pavājina kontroli pār tām.[9] Krievijā uzskata, ka šo grupu oficiāla vai kaut vai puslegāla reģistrācija padara iespējamu kriminoloģisko uzskaiti, kā arī paver iespējas tiesu reliģijas ekspertu pētnieciskajam darbam.[10] Krievijā visas reliģiskās organizācijas, kā tradicionālās, tā arī JRK, cenšas iegūt cik vien iespējams lielu ietekmi varas pārstāvju aprindās. Tas izraisījis situāciju, kurā varas pārstāvji (politiķi un ierēdņi) ir sadalījušies "liberāļos" un "tradicionālistos". Liberāļi iestājas par reliģijas brīvību. Tradicionālisti — par ortodoksālās Baznīcas valsti. Pēdējie apvaino citādi domājošos sektu atbalstīšanā. Krievijā, kur atšķirībā no Latvijas ir citāda, superlielvalstīm raksturīga parlamentārā uzbūve — divpalātu parlaments un ar sevišķu administratīvu varu apveltīta tautas vēlēta prezidenta institūcija, ir pat vairākas iestādes, kas nodarbojas ar JRK jautājumiem. Pirmām kārtām jāmin prezidenta administrācijas Reliģijas lietu padome, kas pakļauta tikai Valsts prezidentam, tad — Augšējās palātas starpfrakciju reliģijas ekspertu padome un, visbeidzot, apakšpalātu JRK komisija. Maskavā darbojas arī īpaša Maskavas mērijas komisija, kuras kompetencē ir analizēt JRK kaitīgās izpausmes, sniegt atzinumus par šīm norisēm, kā arī sagatavot metodoloģiskus norādījumus, kā cīnīties pet šīm lietām. Krievijā atšķirībā no Latvijas patiešām nodarbojas ar JRK problēmu.

Cits jautājums ir, vai Krievija, nodarbojoties ar JRK problēmām, ievēro cilvēktiesības. Tomēr "spiedienu" uz Krieviju vai Ķīnu ASV nevar atļauties, jo arī XXI gadsimtā būs spēkā tie paši seno laiku tikumi valstu attiecībās — "stipriem ir taisnība pat tad, ja tiem nav taisnība". Tāpēc, pārņemot "stipro" valstu pieredzi, mazām valstīm jāapzinās, ka ne visu tās spēs izmantot savā praksē.

[1] *Тихонравов Ю.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 70.

[2] *Ферри Э.* Уголовная социология. — М., 1908. — С. 274.

[3] *Тихонравов Ю.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 68.

[4] Turpat.

[5] *Позньшев С. В.* Религиозные преступления с точки зрения религиозной свободы. — М., 1906. — С. 118.

[6] *Тихонравов Ю.* Судебное религиоведение. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. — С. 74.

[7] Turpat.

[8] Svešvārdu vārdnīca. — R.: Norden, 1996. — 520. lpp.

[9] Turpat, 446. lpp.

[10] Новые религиозные организации России деструктивного и оккультного характера/ Справочник. — Белгород: Миссионерский Отдел Московского Патриархата Православной Церкви, 1997. — С. 7, 8; Класификация тоталитарных сект и деструктивных культов Российской Федерации (в помощь епархиальному миссионеру). — Белгород: Миссионерский Отдел Московского Патриархата Православной Церкви, 1996. — С. 80; Капкан безграничной свободы/ Сборник статей о саентологии. — М.: Изд-во Братства Святителя Тихона, 1996.

VIII. Pašvaldību prakse reliģisko organizāciju publiskās darbības regulēšanā

Savācoties pūlī, ļaudis it kā samazinās izmēros.
S. R. Šamfors

Iepriekš jau iztirzājām, cik nozīmīgu vietu sabiedrībā un kultūrā ieņem tāds sociāli psiholoģisks fenomens kā reliģija. Mūsdienu cilvēktiesību fundamentāls pamats ir *reliģijas brīvība, kas nav iedomājama bez apvienošanās jeb biedrošanās tiesībām.* Katram ir tiesības uz savu uzskatu, un nav būtiski, vai šis uzskats ir teoloģiskas vai ideoloģiskas izcelsmes. Līdzās apvienošanās brīvībai, ko nosaka Satversmes 102. pants, katram ir tiesības paust savus uzskatus arī publiski (Satversmes 100. pants). Reliģiska organizācija, kā jau atsevišķu indivīdu apvienība, kas izveidojusies cilvēktiesību realizēšanai, ir tiesīga publiski paust savu viedokli plašākai sabiedrībai presē, televīzijā un citos saziņas līdzekļos, un, protams, sabiedriskās vietās. Iepriekš uzskaitītie vispārzināmie cilvēktiesību principi, kas iekļauti mūsu valsts Satversmē, visbiežāk asociējas ar atsevišķu indivīdu personīga rakstura tiesībām, tomēr šādas tiesības piemīt arī juridiskām personām. Tagadējais Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis E. Levits pamatoti uzskata, ka cilvēktiesības pienākas ne tikai cilvēkiem, bet arī juridiskajām personām: biedrībām un sabiedriskajām organizācijām — tiesības uz biedrošanās un vārda brīvību; Baznīcām — uz reliģijas brīvību; jo būtībā juridiska persona ir reālu cilvēku apvienība.[1] Ir jānodala atsevišķas reliģiskas organizācijas tiesības uz reliģijas brīvību no atsevišķam indivīdam piemītošām tiesībām un brīvībām.

Pašvaldība nozīmē vietējo varu, kas ir nošķirta no valsts varas un ar savām institūcijām izpilda valsts likumos noteiktās funkcijas vietējo iedzīvotāju interesēs. Bieži vien pilsoņi jauc pašvaldības ar valsti un, ja atšķir to funkcijas, tad visbiežāk uzskata, ka galvenais pašvaldību uzdevums ir komunālo un citu saimniecisko pakalpojumu organizēšana. Tā tas ir tikai daļēji. Pašvaldībai jārūpējas vēl par ļoti daudzām lietām, un pilsoņu labā tā var izdarīt daudz vairāk nekā valsts vara. Mēģināsim analizēt, kā tas saistīts ar reliģiju. Lai apzinātu Latvijas pašreizējo situāciju JRK darbības aspektā, TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments 1997. gadā aptaujāja visas Latvijas pašvaldības par to reliģisko organizāciju publiskajām aktivitātēm, kas darbojas pašvaldības teritorijā. Pavisam tika

aptaujātas 590 pilsētu, pagastu un lauku teritoriju pašvaldības. Tikai divdesmit pašvaldības atzina, ka viņu administratīvajā teritorijā pastāv problēmas ar reliģiskajām organizācijām. 159 pašvaldības sniedza atbildi tikai pēc atkārtota departamenta pieprasījuma, bet 93 neatbildēja vispār. Ar retiem izņēmumiem pašvaldības, informējot par reliģiskajām aktivitātēm savās teritorijās, rakstīja, ka savā teritorijā nekādas reliģisko organizāciju aktivitātes nav novērojušas. Savādi, jo, nemaz nerunājot par JRK, gandrīz katrā Latvijas nostūrī darbojas luterāņu, katoļu, pareizticīgo, baptistu vai vecticībnieku draudzes. Pēc saņemtās informācijas apkopošanas varēja secināt, ka pašvaldības vai nu sūdzas par sektu aktivitātēm, vai arī ir acīmredzami apmulsušas un nezina, kā rīkoties.

Lai gan sektas parasti "perinās" pilsētās un laukos tām trūkst labvēlīgas vides, pēdējos gados jūtams, ka savu piekritēju vaņģošanā tās jau devušās arī uz lauku apvidiem. Par to liecina arī diezgan neparastas aktivitātes: Kuldīgas rajona Rendas pagasta kapos uz kapakmeņiem bijuši izlīmēti reliģiska satura plakāti ar Sātana attēliem. Plakātu saturs mudina veikt antisociālas darbības: zagt, krāpt, melot. Gluži tādi paši plakāti izlīmēti Durbē, Dunalkas, Dundagas un Aizputes pagastā. Departaments par šiem faktiem informēja Iekšlietu ministrijas Drošības policiju. Vainīgās personas netika atrastas. Šiem notikumiem ir zināma līdzība ar notikumiem 1936. gadā Latvijā, kad Garīgo lietu pārvaldes priekšnieks E. Dimiņš 7. septembra ziņojumā iekšlietu ministram rakstīja, ka "sludinātāji apbraukā Latvijas novadus un ar izcilu enerģiju sludina sabatu, pasaules bojāeju un pauž, ka šī laikmeta cilvēce arvien dziļāk un dziļāk grimst zaņķī un dubļos. Mākslas un zinātnes sasniegumi tiek nonicināti, jo tā esot kalpošana velnam. Gan vārdos, gan rakstos ļaudis tiek virzīti prom no ikdienas, laicīgas sadzīves un sabiedriska progresa. Diendienā viņiem atgādina par tuvu stāvošo, bargo pastaro tiesu."[2] Vasarsvētku draudzei piederošie jeb "patiesie evaņģēliskie kristieši", kā viņi sevi dēvē skaitāmi daudzos tūkstošos. Jāsaka gan, ka vasarsvētku kustības saskaldītība un tas, ka daļa vasarsvētku draudžu darbojas nereģistrēti,[3] apgrūtina precīzu statistisku datu ieguves iepējas. Tiem vienmēr paticis rīkot lielus publiskus pasākumus. Stāvoklis ar JRK aktivitātēm mūsdienu Latvijā nav īpaši labāks. Dažreiz Latvijas bijušajos kultūras namos vai stadionos vienlaikus sapulcina vairāk nekā 2000 cilvēku. Pēdējos gados nereti tiek rīkoti pasākumi arī mazpilsētu laukumos un ielās, un tas ne vienmēr ir saistīts tikai ar kulta piekopšanas publisko izpausmi — Dieva pielūgšanu. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments ir publicējis pašvaldību iesniegtās ziņas par reliģisko organizāciju darbību pašvaldību teritorijā arī valdības izdevumā,[4] kā arī nodibinājis labu sadarbību ar Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komiteju. 1998. gada oktobrī departaments ierosināja šai komitejai apsvērt iespēju izveidot struktūru Rīgas pašvaldības policijas pārvaldē, kuras uzdevums būtu sadarbībā ar valsts policiju, departamentu un valsts drošības struktūrām apsekot, apzināt un kontrolēt JRK darbību Rīgas pilsētā. Struktūrvienības varētu radīt, pamatojoties uz 1994. gada 19. maija likumu Par pašvaldībām (15. panta 12. punkts), kā arī 1995. gada 7. septembra Reliģisko organizāciju likumu (14. panta 3. punkts). Pēc Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta vadošo darbinieku uzskatiem, šādas Rīgas domes

struktūras izveidošana sniegtu atvieglojumu gan pašvaldību darbā, gan atvieglotu departamenta darbu:

— atvieglotu Rīgas domes atļauju izsniegšanu uz reliģisko organizāciju publiskajiem pasākumiem;

— palīdzētu apzināt nereģistrēto reliģisko organizāciju, sabiedrību un Rīgas iedzīvotāju miera traucētāju atrašanās vietas.

Šāda pašvaldības administratīvā profilakse novērstu daudzu JRK pārkāpumus, bet šajā darbā iegūtās ziņas, kas pārsniegtu pašvaldību policijas vai Tieslietu ministrijas kompetenci, varētu nodot attiecīgo iestāžu izskatīšanai. Citās valstīs šai jomā pašvaldību saikne ar valsti ir ļoti attīstīta. Francijas vēstniecības 1998. gada 28. un 29. maijā rīkotajā seminārā "Francijas sektu fenomena vispārējais apskats" Francijas sektu pētīšanas biroja speciālisti stāstīja, ka Francijas Pašvaldību mēru asociācija (Latvijā līdzīgs veidojums ir Pašvaldību savienība) savu administratīvo teritoriju iedzīvotājus informē par sektu briesmām un aktīvi izplata informāciju par sektu kaitīgumu. Asociācija kvalifikācijas celšanas kursos izglīto un apmāca pašvaldību ierēdņus ar sektām saistītajos jautājumos, jo tā ir reāla problēma — ierēdņi nezina, ko grib un var paveikt sektas, bet sektas ir labi informētas par to, ko ierēdņi zina par tām. Kopumā Francijas provincēs ir ap 60 labi apmācītu darbinieku, kas orientējas sektu jautājumos. Tie ierēdņi, kas veic gan iekšējo, gan ārējo uzziņu, nepieciešamības gadījumā ir tiesīgi veikt arī lietas sākotnējo izmeklēšanu. Ierēdņi dibina kontaktus ar tradicionālo konfesiju garīdzniekiem, kuri interesējas par sektu problēmu, un uztur sakarus ar pretsektu kustībām. Visās valsts un pašvaldību iestādēs paredzēts īpašs izglītības, jaunatnes un sporta lietu pārvaldnieka amats, kura kompetencē ietilpst arī ievākt informāciju par sektu aktivitātēm šajās organizācijās. Var tikai apskaust francūžus par to, ka viņu valdība ir sapratusi sektantisma briesmas un izveidojusi aizsardzības sistēmu. Galvenais, kas nepieciešams, nav finansu līdzekļi, bet gan valsts struktūru savstarpējā koordinācija. Pašvaldību darbiniekiem ir nepieciešamas zināšanas, lai varētu savus lēmumus par JRK argumentēt ar likumu. Iniciatīvai ir jānāk ne vien no Tieslietu ministrijas, bet arī no tās pašvaldībām.

Jāatceras, ka visus gadījumus un risinājuma iespējas valsts likumos ierakstīt nav iespējams, tāpēc daudz ko varam uzzināt no prakses. Pirmskara Latvijas valststiesību zinātnieks K. Dišlers uzkatīja, ka juridiskie principi, ja tie ir precīzi izveidoti un autoritatīvu zinātnieku atzīti, ir ne mazāk nozīmīgi kā pašas tiesību normas.[5]

[1] *Imsis E.* Tiesiska valsts nerodas pati no sevis/ Saruna ar atkārtoti ievēlēto Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesi E. Levitu// Diena. — 1998. —4. febr.

[2] Latvijas vēstures arhīva materiāls, 1370.f., 1. apr., 2607. l., 146.—148. lp. Oriģināls.

[3] *Tēraudkalns V.* Vasarsvētku kustība — par un pret// Svētdienas Rīts. —1998. — 29. aug.

[4] Latvijas Vēstnesis. — 1997. — 12. dec.

[5] *Dišlers K.* Ievads Latvijas valsts tiesību zinātnē. — R., 1930. — 6. lpp.

1. Pašvaldību atbildīgo darbinieku attieksme pret reliģisko organizāciju aktivitātēm

Ja jūs tikai kaut ko mācāt cilvēkam, viņš nekad to neiemācīsies, jo mācības — tas ir aktīvs process. Mēs mācāmies praksē.

B. Šovs

Nespeciālistiem nevajadzētu izbrīnīties par pašvaldību teritorijā notiekošajiem pasākumiem. Valsts iedalīta administratīvās vienībās, kas atrodas pašvaldību pārziņā, un jebkas, kas kaut kur notiek, notiek kādas pašvaldības teritorijā. Ar nožēlu jāatzīst, ka pašvaldību attieksme pret JRK bieži vien ir, maigi sakot, neitrāla, jo tās uzskata, ka šo kustību darbība pašvaldības administratīvajā teritorijā neattiecas uz pašvaldības kompetenci. Taisnība, pašvaldība nereģistrē reliģiskās organizācijas, taču viena no tās funkcijām ir kārtības uzturēšana savā teritorijā. Tātad to uzmanības lokā ir jebkurš no iespējamiem trim pārkāpumiem, kad valsts ir tiesīga iejaukties JRK "reliģiskās brīvības lauciņā".

Iespējams, ka pašvaldību pasivitāte šai jomā liecina, ka tām trūkst vajadzīgās informācijas par spēkā esošo likumdošanu. Ceru, ka tā, jo tad lieta ir labojama. Piemērs no dzīves: 1998. gadā reliģiskā organizācija "Sūkjo Mahikari Latvijas centrs" saskaņā ar Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta prasību mēģināja iegūt uzziņu no Latgales priekšpilsētas izpilddirekcijas (organizācija darbojas šajā administratīvajā teritorijā), bet nevarēja, jo priekšpilsētā nebija neviena, kas ar šiem jautājumiem nodarbotos! Izpilddirekcijā JRK ieteica griezties Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejā, taču tur "Sūkjo Mahikari Latvijas centram" paskaidroja, ka nekādu uzziņu nevar izsniegt, jo ar reliģiskajām organizācijām nodarbojas Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, taču tas pats bija uzziņas prasītājs.[1] Arī Rīgas Centra rajona Kristus draudze ne Latgales priekšpilsētas izpilddirekcijā, ne Rīgas domē nevarēja saņemt uzziņu par to, ka draudzes darbība no 1997. gada līdz 1998. gadam nav bijusi pretrunā ar Latvijas Republikas likumdošanu un Rīgas pilsētas iekšējās kārtības noteikumiem. Laikraksts "Latvijas Luterānis"[2] šajā sakarā pat izteica līdzjūtību pašvaldību birokrātijas nomocītajiem savu tiesību aizstāvjiem un neizpratni par ierēdņiem, kuri acīmredzami nenodarbojas ar to, par ko viņiem maksā algu. Vēl varētu piebilst, ka Satversmes 8. nodaļas (Cilvēka pamattiesības) 194. pantā īpaši ir izcelts pašvaldību pienākums sniegt atbildi uz iedzīvotāju iesniegumiem pēc būtības un ka ikvienam ir tiesības iesniegt prasību un saņemt atbildi.

Tomēr ir vietas, kur tas tiek ievērots, piemēram, pārreģistrējot JRK "Ogres neatkarīgā pilna evaņģēlija draudze "Cerība"", Ogres rajona pašvaldība minētajam departamentam nosūtīja vēstuli, ka domei nav iebildumu par šīs draudzes pārreģistrāciju.[3] Vēstuli bija parakstījis pilsētas domes priekšsēdētājs.

Nav šaubu, ka departaments nodarbojas ar šiem jautājumiem, taču ziņas par to, kā attiecīgajā administratīvajā apgabalā reliģiskā kustība ievērojusi sabiedrisko kārtību, var

sniegt tikai pašvaldība. Likumā Par pašvaldībām, kas pieņemts 1994. gada 24. maijā, kā pastāvīga (nevis pārejošā vai pagaidu) pašvaldību funkcija 15. panta 2. punktā minēta gādība par sabiedrisko kārtību savā administratīvajā teritorijā. Tātad pašvaldība ir atbildīga arī par reliģiskajām organizācijām, kas tur darbojas. Protams, Rīgā ir arī citas institūcijas, kas līdztekus pašvaldībai un pašvaldības policijai uzrauga kārtību galvaspilsētā, taču lauku rajonos pašvaldības funkciju būtu jāuztver ļoti nopietni. Lauku ciematā, kur gadās, ka pat policists iebrauc reti, par reliģiskajām organizācijām, īpaši par JRK darbību, atbildīga ir tieši pagasta padome. *Tikai jauno reliģisko kustību novērošana un attiecīgo struktūru informēšana par negācijām katras pašvaldības administratīvajā teritorijā var novērst reliģisko kustību pretsabiedriskās aktivitātes.* Pašvaldību saikni ar reliģisko organizāciju sabiedriskās kārtības jautājumos akcentē arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 204. pants "Reliģisko rituālu, ceremoniju, sapulču un gājienu organizēšanas vai norises kārtības neievērošana". Administratīvo pārkāpumu kodekss ir pašvaldības pielietoto sodu tiesiskais pamats, un iepriekšminētos sodus var uzlikt tikai pašvaldību administratīvās komisijas. Taču pašlaik paredzētais sods par pārkāpumu ir niecīgs. Reliģisko organizāciju vadītājus, kas neievēro likumā noteikto kārtību reliģisko rituālu, ceremoniju, sapulču, gājienu vai citu reliģiska rakstura darbību organizēšanā vai norisē, var sodīt ar naudas sodu līdz 25 latiem. Taču JRK vadītājam, kas vienā reizē sapulcina ap 2000 cilvēku un ievāc arī ziedojumus, šāds sods nieks vien ir un tā samaksāšana ir vienkāršāka par atļaujas lūgšanu pašvaldības ierēdņiem.

Latvijā reliģiskajām organizācijām atšķirībā no ES valstīm (piemēram, Vācija) ir īpašs statuss un to darbību regulē speciāls likums, kas attiecas tikai uz šāda veida organizācijām. Kā jau iepriekš minēts, reliģiska organizācija nevar izvirzīt mērķi gūt peļņu savu dibinātāju labā, bet gan kultivēt dibinātāju reliģiju. Šīs organizācijas savā darbībā ir brīvas no jebkādas valsts ietekmes, taču arī uz tām attiecas cilvēktiesības, jo tās pienākas ne tikai atsevišķiem cilvēkiem, bet arī juridiskajām personām (reģistrētām reliģiskajām organizācijām). Organizācijas tiesības uz reliģijas brīvību ir atšķirīgas no individu tiesībām, vispirms — izpausmes kvalitātē. Uz reliģiskajām organizācijām attiecas ne tikai tiesības, bet arī cilvēktiesību ierobežojumi. Cilvēktiesības dod brīvību ikvienai personai bez ierobežojumiem praktizēt savu reliģiju.* Valsts vai pašvaldība šīs tiesības, tāpat kā jebkuras citas cilvēka tiesības, var ierobežot tikai sabiedrības kārtības, pilsoņu veselības un valsts drošības interesēs. Saskaņā ar 1998. gada 15. oktobrī Saeimā iebalsoto 116. pantu Latvijas Satversmē noteikts, ka cilvēktiesības *"var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, un tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu."* Daži gan uzskata, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pants, kurā paredzēts,

---

* Latvijas valstī šīs tiesības ir nepārtraukti nodrošinātas — pirms Satversmes Cilvēktiesību sadaļas pieņemšanas (99. pantā deklarēta arī reliģijas brīvība) tās nodrošināja LR konstitucionālais likums Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi (12. pants).[4]

ka ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību, ir vienīgais, kas neļauj valstij minēt par ieganstu valsts drošību, lai attaisnotu cilvēka tiesību ierobežošanu.[5] Šai sakarā gribētu atcerēties F. Nīčes vārdus, rezumējot Šopenhauera rakstīto par valsti: "Par valsti Šopenhauers uzskatīja, ka tās vienīgais mērķis ir sniegt (1) ārējo apsardzi, (2) iekšējo aizsardzību un (3) aizsardzību no apsargātājiem un, ka tas, ko valsts uzņemas papildus bez aizsardzības, viegli var apdraudēt valsts īstenā mērķa sasniegumu."[6]

Nevar arī pašvaldībām pārmest tikai vienaldzību. Departamentam ir izveidojusies laba sadarbība ar Rīgas pašvaldību policiju un Bērnu tiesību aizsardzības centru. Arī Rīgas domes Kultūras, reliģijas un mākslas komisija 1998. gada septembra beigās uzaicināja Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoru uz sēdi, lai uzklausītu viņa uzskatus par JRK izplatību Rīgā. Dialogs ir sācies, varbūt sabiedrībai radīsies arī risinājums.

[1] Reliģiskās organizācijas "Sūkjo Mahikari Latvijas centra" 1998. gada 28. augusta vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģistrācijas nr. 15–2.4/121., 1998.g. 31. aug.

[2] Reliģijas brīvība beidzas uz pašvaldības sliekšņa// Latvijas Luterānis. —1998. — 5.sept.

[3] Ogres pilsētas domes priekšsēdētāja E. Bartkeviča 1998. gada 2. septembra vēstule nr.1–20/759 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

[4] Valdības Ziņotājs. — 1992. — 30. janv.

[5] *Jansons R.* Analīze par Latvijas tiesību aktu atbilstību Eiropas Cilvēktiesību konvencijai// Eiropas Cilvēktiesību konvencijas piemērošana praksē. — R.: Valsts cilvēktiesību birojs, 1998. — 45. lpp.

[6] *Ницше Ф.* Избранные произведения. — М.: Просвещение, 1993. — С. 109.

2. Reliģisko organizāciju publiskā darbība pašvaldību teritorijā

Kad 100 cilvēku stāv plecu pie pleca cits citam blakus, katrs no tiem zaudē savu saprātu un iegūst kaut ko pavisam citu...

Dēmokrits

Ar LR Satversmes 103. pantu valsts ir apņēmusies aizsargāt indivīdu tiesības uz *iepriekš pieteiktām* miermīlīgām sapulcēm, gājieniem, kā arī piketiem. Pirms izskatīt reliģisko organizāciju rīkotos publiskos pasākumus un ar tiem saistītos precedentus, der zināt atšķirības starp šādu pasākumu veidiem. Minēšu galvenos:

— *procesija* — svinīgs gājiens (krusta gājiens);

— *sanāksme* — sapulce, sēde, kurā piedalās kopīgu interešu, darba attiecību un tamlīdzīgā veidā vienoti cilvēki, lai kaut ko apspriestu un pārrunātu (draudžu biedru

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas krusta gājiens Daugavpilī 1994. gadā

Krišnaītu svētku gājiens Rīgā, Esplanādē 1998. gadā

sapulces, kas dalībnieku lielā skaita dēļ var notikt arī ārpus organizāciju telpām, publiskā vietā);

— *sapulce* — parasti plašāka par sanāksme (dažreiz JRK darboņi rīko masveida dievkalpojumus, kurus var arī uzskatīt par sapulcēm);

— *ceremonija* — noteikta svinīga kārtība, forma, kādā norit oficiālas svinības (svinības norit ceremonijā noteiktajā kārtībā);

— *rituāls* — ceremoniju kopums un secība, ko parasti veic dievkalpojumu laikā;

— *meditācija* — personības psihiskā aktivitāte, kuras mērķis ir apziņas padziļināta koncentrēšanās konkrētas idejas sasniegšanai. Meditācija plaši tiek izmantota dažādās reliģijās, kuru mērķis ir novērst cilvēka uzmanību no empīriskās pasaules un to piesaistīt pārdabiskajai pasaulei (ja notiek masveida meditācija, tā visdrīzāk kļūst par masu suģestiju un viens no tās elementiem ir pašsuģestija);

"Jehovas liecinieki" aktīvi izplata savus izdevumus. Dažās Rietumvalstīs jehoviešu neatlaidīgā misionārisma dēļ pie mājām tiek izlikti plakāti ar uzrakstu "Nē — Jehovas lieciniekiem!". Jehovieši to respektē un šo māju iedzīvotājus netraucē

— *mise* — dievkalpojums katoļu baznīcā, kas ietver lūgšanu skaitīšanu, dziesmu dziedāšanu un svēto komūniju (nejaukt ar antikatolisma izpausmi — sātanismu, kura sekotāji arī notur mises, kas ir katoļu mises izkropļots, ačgārns pakaļdarinājums; tās ir antisociālas un bīstamas);

— *hipnoze* — apziņas ietekmēšanas paņēmiens, kad par līdzekļiem izmanto vizualizāciju, divdomības, meditāciju, monotonas lūgšanas, dziedāšanu.[1]

Parasti reliģiskās organizācijas reliģisku darbību veic savās ēkās (kulta celtnēs). Tradicionālo reliģisko konfesiju piekritēji kā atsevišķi indivīdi var pielūgt Dievu arī mājās (īpaši šim nolūkam iekārtotās kapelās vai svētvietās), bet JRK darboņi dievkalpojumu var sarīkot, piemēram, kādā bijušā kolhoza kultūras namā vai pļavā. JRK šim nolūkam bieži izmanto arī dzīvojamās telpas. Tad dzīvojamā māja vai dzīvoklis tiek pielāgoti kulta rituālu prasībām un vajadzībām.

Viduslaikos daudzi muižnieki un citi augstmaņi pie pilīm cēla mazas baznīciņas — kapelas. Tradīcija izvērsās par modi. Pamazām šī tradīcija atdzimst arī Latvijā. Piemēram, Mežotnē 1994. gadā bija izstrādāts nelielas luterāņu kapelas projekts un izrakta bedre pamatiem, tomēr līdzekļu trūkuma dēļ turpmākie darbi apsīka. Mūsu dienās Latvijā vietās, kur kādu iemeslu dēļ nevar uzcelt baznīcu, konfesijas arī ierīko mazus lūgšanu namus — kapelas. Tādi ir katoļu Baznīcai Aizkraukles, Ogres, Jaungulbenes, Bauskas un Madonas rajonā. Kapelas ir arī cietumos, slimnīcās, lidostās, viesnīcās, jūras ostā un citās sabiedriskās vietās, un tās ir kopējas lielajām konfesijām.

Dažas pašvaldības cenšas regulēt norises arī šādās telpās, taču, ievērojot privātīpašuma neaizskaramības principu, publiskais no privātā tiek nošķirts. Aizkraukles rajona Kokneses pagasta padome 1998. gada sākumā ar speciālu lēmumu bija atļāvusi Aizkraukles JRK "Jaunā paaudze" Kokneses pagasta teritorijas mājās rīkot reliģiskas sanāksmes. Pēc vietējās luteriskās draudzes mācītāja protesta pašvaldība šos pasākumus aizliedza. Šī "Jaunās paaudzes" draudze Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā lūdza noskaidrot, vai pašvaldības aizliegums bijis pamatots. Atbilde uz šo jautājumu ir visai vienkārša: pagastam nevajadzēja pieņemt īpašu lēmumu par šādu pasākumu rīkošanu iedzīvotājiem piederošajās privātajās mājās, jo draudzes rīkotie pasākumi draudzes locekļu īpašumos (dzīvojamās ēkās) ir pašu īpašnieku ziņā. Katram ir tiesības darīt savās mājās visu, kas vien nav aizliegts ar likumu! Šai ziņā jāatceras, ka *valsts iestādēm un valsts ierēdņiem ir tiesības darīt tikai visu to, kas atļauts vai noteikts ar likumu, bet privātpersonas var darīt visu, kas nav aizliegts ar likumu.* Iepriekšminētais lēmums tapa tādēļ, ka reliģisko organizāciju publiskie pasākumi tika vāji regulēti un tāpēc pašvaldība pievīlās ar JRK lūgumu pēc uzziņas, kas tai bija vajadzīga, lai "nodrošinātos pret visiem dzīves gadījumiem".

No pašvaldības viedokļa par reliģiskas organizācijas publisko darbību var uzskatīt organizācijas aktivitātes ārpus savas kulta celtnes un privātīpašuma — pašvaldībai piederošā īpašumā. Ja privātīpašnieks sūdzas pašvaldībai, ka tam piederošā īpašumā notiek reliģiski pasākumi, pašvaldībai savu tiesību robežās jāiejaucas un jāveicina likumības atjaunošana. Šai sakarā jāatgādina arī 1998. gadā pieņemtā jaunā Krimināllikuma 143. pants, kas tā arī saucas "Personas dzīvokļa neaizskaramības pārkāpšana". Par nelikumīgu iekļūšanu dzīvoklī pret tajā dzīvojošās personas gribu šajā pantā paredzēts sods ar brīvības atņemšanu līdz diviem gadiem vai piespiedu darbs, vai arī naudas sods līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām. Tātad, ja reliģiskās organizācijas aktīvisti pret īpašnieka gribu izmanto kādas personas dzīvokli, tas ir pārkāpums, ko var izskatīt tiesa, pamatojoties uz iepriekšminēto Krimināllikuma 143. pantu. Pašvaldībai ir tiesības iejaukties privātpersonu dzīvoklī notiekošajos pasākumos, ja:

— tie notiek pret tās personas gribu, kurai pieder dzīvoklis;

— pasākums apdraud sabiedrību;

— pasākumam ir kriminmāls raksturs.

Nodaļu beidzot, gribu minēt arī no ASV prakses atziņu par to, kas ir publiska vieta. ASV tiesas publisko jeb sabiedrisko īpašumu iedala trīs kategorijās:

— parastās publisko forumu vietas (ielas, ietves un parki);

— valstiskas nozīmes publiskas vietas (arī pie valsts pārvaldes iestādēm);

— forumu vietas, kas nav publiskas.[2]

Kā redzams, privātīpašuma šajās kategorijās nav, jo kapitālismā privātīpašums ir respektējams un neaizskarams.

[1] *Šulcs A.* Par reliģiskajām organizācijām Latvijā. Destruktīvās reliģiskās organizācijas un sabiedrība// Latvijas Vēstnesis. — 1998. —27. febr.

[2] *CouserR. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 52.

3. Tieslietu ministrijā nereģistrētu reliģisko organizāciju publiskās darbības likumība

Visi mūsu dvēseles prieki un baudas izriet no tā, kā, salīdzinot sevi ar citiem, mēs iegūstam sev glaimojošus slēdzienus.

Gobs

1997. gadā nereģistrētā JRK "Jehovas liecinieku" organizācija lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu noskaidrot, vai viņiem ir tiesības rīkot publiskus pasākumus. Departaments atbildēja, ka reliģiskas organizācijas reģistrācija nenozīmē saņemt atļauju personām nodoties savai reliģijai vai ticībai. Neatkarīgi no tā, vai tas notiktu vienatnē vai kopā ar citiem, publiski vai privāti, reliģiskās organizācijas var piekopt kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas, un sludināt mācību. Reģistrācijas atteikums, pēc departamenta darbinieku uzskatiem, neliedz fiziskām personām īstenot tiesības uz reliģijas brīvību un tiesības pulcēties.[1] Valsts garantēto miermīlīgās pulcēšanās brīvību nosaka 1997. gada 16. janvāra likuma Par sapulcēm, gājieniem un piketiem 3. panta 1. punkts: *"Katram cilvēkam atbilstoši šim likumam ir tiesības organizēt miermīlīgas sapulces, gājienus un piketus, kā arī piedalīties tajos."* Tomēr iepriekšminētais saskaņā ar šā likuma 2. panta 2. daļu neattiecas uz likuma kārtībā reģistrēto reliģisko organizāciju rīkotiem pasākumiem. To darbību reglamentē reliģisko organizāciju likums. Tātad, ja "Jehovas liecinieki" nav reģistrēta organizācija, uz to attiecas likums Par sapulcēm, gājieniem un piketiem.

Reliģisko organizāciju likumā (14. panta 3. daļa) noteikts, ka reliģiskai organizācijai savi publiskie pasākumi jāsaskaņo ar pasākuma vietas pašvaldību. Citas prasības šajā likumā nav izvirzītas. Pašvaldībai šādā gadījumā jālieto analoģijas princips un jārīkojas saskaņā ar 1997. gada 13. februāra likumu Par sapulcēm, gājieniem un piketiem ("Latvijas Vēstnesis", 1997. gada 30. janvārī, nr. 31)*. Iepriekšminētajā likumā ir noteikta kārtība, kādā pasākuma organizētājam jāsaņem uzziņas no pašvaldības un kad šādu uzziņu pašvaldība var atteikties izsniegt. Likumā noteikts arī, ka pašvaldībai ir jāsniedz uzziņa par noteikta veida pasākuma organizēšanas atļauju, un attiecībā uz reliģiskajām organizācijām ir jārīkojas tāpat. Pieteikumā pasākuma organizētājiem savukārt jānorāda, kāds pasākums, kad un kur paredzēts, kā arī, kādas personas ir atbildīgas par pasākuma organizēšanu. Kā jau minēts iepriekš, juridiskai personai arī ir cilvēktiesības, tāpēc attiecīgajai pašvaldības amatpersonai pirmām kārtām jānoskaidro, vai pieteicējs — reliģiskā organizācija — ir reģistrēts Tieslietu ministrijā. Ja organizācija ir

---

* Šā likuma 2. pantā ir minēts, ka likums neattiecas uz reģistrētu reliģisko organizāciju organizētiem pasākumiem baznīcās, lūgšanu namos un kapsētās. Tātad var secināt, ka tas attiecas uz nereģistrētām reliģiskām organizācijām, kā arī uz Tieslietu ministrijā reģistrēto reliģisko organizāciju rīkotajiem pasākumiem citās vietās. Nav noslēpums, ka šis likums ir ne tikai morāli novecojis, bet pat atpalicis no dzīves. To apliecina problēmas, kas radušās sakarā ar nacionālboļševiku (barkasoviešu) rīkotajiem pasākumiem.

reģistrēta, iesniegumam jāpievieno arī reģistrācijas apliecības un statūtu kopija. Reliģiskajām organizācijām ir jādarbojas atbilstoši saviem statūtiem, tāpēc amatpersonai jānoskaidro arī, vai iesniedzējs, kas rīkojas organizācijas vārdā, ir tiesīgs to darīt. Ja iesniedzējam nav savas organizācijas pilnvarojuma, pasākums jāatsaka. Ja organizācija nav reģistrēta, arī tad tā var lūgt atļauju rīkot publisku pasākumu, un arī šajā gadījumā jānoskaidro atbildīgās personas pilnvarojums. Jāatzīmē, ka reģistrēto un nereģistrēto reliģisko organizāciju darbībā lielākā atšķirība faktiski ir iespējamās tiesiskās sankcijās, ja gadījumā pasākums tiek sarīkots pretrunā likumam. Tas ir, ja organizācija nav reģistrēta, atbildīgi būs pasākuma organizētāji; ja tā ir reģistrēta, atbildīga būs juridiskā persona, par kuras likumpārkāpumiem var sūdzēties Tieslietu ministrijā vai prokuratūrā. Tieslietu ministrija ir tiesīga brīdināt organizāciju un var ierosināt apturēt šās organizācijas darbību tiesas ceļā. Atļauju izsniedz pašvaldības komiteja, kuras kompetencē ir sociālie, veselības, izglītības, kultūras, sporta un sabiedriskās kārtības jautājumi. Atļauju izsniedz komitejas priekšsēdētājs vienpersoniski vai komitejas sēdē. Praksē šādus jautājumus komitejas sēdē parasti izskata tad, ja reliģiskā organizācija vēlas organizēt vairāku dienu ilgu pasākumu. Atļaujas pieprasījumā jānorāda arī pasākuma forma, bet reliģiskajos pasākumos to noteikt nav viegli. Dažreiz ir grūti atšķirt gājienu no sanāksmes. Rīgas dome atļāva Krišnas apziņas biedrībai 1994. gada 2. jūlijā sarīkot Rīgas centrā "Visuma valdnieka svētkus". Šis gadījums bija īpašs, jo 1994. gadā šie svētki bija gan pirmie publiskie reliģiskie svētki, gan krišnaītu "Visuma valdnieka svētku" cikla sākums. Iespējams, ka tāpēc notikums izraisīja iedzīvotāju protestus. Krišnas apziņas biedrība jau tolaik bija Tieslietu ministrijā likumīgi reģistrēta reliģiska organizācija, un pašvaldība tai nevarēja liegt šāda pasākuma organizēšanu. Iedzīvotāji protestēja pret to, ka krišnaīti dejoja pie Brīvības pieminekļa. Tika atrasts arī formāls iebildums — atļauts bija *gājiens*, nevis *sanāksme*. Vajadzēja precizēt, vai krišnaītu "riņķošana" ap Brīvības pieminekli pieskaitāma pie gājiena vai to varētu definēt kā sapulcēšanos. Dome toreiz izsprieda, ka "riņķošana" tomēr ir gājiens, nevis sapulce. Kas notiktu, ja pašvaldības deputāti būtu nosprieduši pretējo? Līdz ar to rastos ieganstsaizliegt šādus gājienus, kas norises gaitā var izvērsties par sanāksmēm. Jo izrādītos, ka sanāksme notikusi bez pašvaldības piekrišanas un līdz ar to pārkāpts likums. Taču, pirms šādi rīkoties, pašvaldībai jābūt gatavai aizstāvēt savu viedokli tiesas zālē, tāpēc jau laikus jāsagatavo vajadzīgie dokumenti (protokoli un akti, sūdzības vai liecības).

Būtisks ir 1998. gadā pieņemtā Krimināllikuma 226. pants, kurā noteikts, ka par sabiedrisko pasākumu organizēšanas vai norises kārtības pārkāpšanu, ko izdarījis pasākuma organizētājs vai cita persona, ja tās rezultātā iestājušās smagas sekas, sods ir brīvības atņemšana līdz sešiem gadiem.[2] Šis pants lielā mērā radās sakarā ar 1998. gada martā sociālistu sarīkoto pensionāru piketu pie Rīgas domes, kas izraisīja gūzmu Latvijas valstij nelabvēlīgu notikumu. Viens no tādiem bija "barkašoviešu" (krievu nacionālsociālistu) rīkotais pasākums Vērmaņdārzā 1998. gada vasarā, un varas iestādes atklāja savu bezspēcību. Kā precedentu minēju dažus ar politisko organizāciju darbību saistītus piemērus tikai tāpēc, ka dažu ekstrēmistisku veidojumu darbība un organizācijas iekšējā kārtība ne ar ko neatšķiras no JRK, kuras dažbrīd ir uz paramilitārisma robežas un kuru vadībai pavēle ir tikai normāla komunikācijas forma. Nav taču starpības, kāds ir

organizācijas galamērķis — Dieva valstība uz zemes vai perfektu indivīdu valstība, ja līdzeklis tās sasniegšanai ir nelikumīgs, piemēram, terors.

[1] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža vēstule nr. 15–1.5/102 "Jehovas liecinieku" juristam M. Krūmiņam 1997. gada 24. decembrī.
[2] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. jūl.

4. Sods par publisko pasākumu nesaskaņošanu

Reliģisko organizāciju vadītāji visai pamatoti jautā, vai tiešām vienmēr pasākumu rīkošanai nepieciešama vietējās administrācijas atļauja. Likumā Par sapulcēm, gājieniem un piketiem noteikts, ka ar vietējo administrāciju (domi vai padomi) jāsaskaņo tie pasākumi, kurus organizē tās teritorijā. Izņēmums ir pasākumi, kas tiek organizēti privātā īpašumā. Iepriekšminētajā likumā (9. panta 3. daļa) par šādiem pasākumiem noteikts, ka tādā gadījumā ir jābūt privātīpašnieka piekrišanai. Nav nekāda iemesla šo normu neattiecināt arī uz reliģiskām organizācijām, kā reģistrētām, tā arī nereģistrētām. Ja organizācija ir reģistrēta, tas vēl nenozīmē, ka tās darbības vai pati organizācija tiek valsts akceptēta. Organizācija tikai ir ieguvusi tiesībsubjektību: uzņēmusies pienākumus un ieguvusi tiesības. Reliģiska organizācija (draudze) pirms šīs reģistrācijas var veikt darbības, nepārkāpjot Latvijas likumus kā personu interešu grupa, kurai nav juridiskas personas tiesību. Grupas darbības var būt arī reliģiska rakstura. Bet nav šaubu, ka tai šī darbība jāsaskaņo ar vietējo administrāciju. Grupas dalībniekiem jābūt sasniegušiem 18 gadu vecumu, un tiem jābūt ar Latvijas Republikas pilsonību vai pastāvīgu uzturēšanās atļauju Latvijā.

Jelgavas rajona Valgundes pagasts Tieslietu ministriju informēja, ka nereģistrētā JRK "Jehovas liecinieki" divas reizes gadā veic rituālas darbības Jelgavas rajona Valgundes pagasta Klīves mežniecības pļavās. Šī mežniecība atrodas Valgundes pagasta teritorijā, tas nozīmē, ka "Jehovas lieciniekiem" par savu sapulcēšanos bija jāinformē pagasta padome. Tas netika darīts, tādējādi pārkāpjot likumu Par sapulcēm, gājieniem un piketiem. Ja mežs būtu privāts, pasākumu vajadzētu saskaņot ar meža īpašnieku. Jehoviešu pasākumi Klīves mežniecībā bija jāsaskaņo ar Klīves mežniecības vadību, un, ja veiktās darbības nepārkāpj likumā noteikto, tai atļauja būtu jādod.

Ja reģistrēta reliģiska organizācija veic publisku darbību, nesaskaņojot to ar vietējo pašvaldību, pēc Tieslietu ministrijas brīdinājuma organizācijai atkārtoti pārkāpjot likumu, tieslietu ministrs, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likumu (18. pants 3. daļa), ir tiesīgs ierosināt tiesā organizācijas darbības izbeigšanu. Par reliģiskās

organizācijas darbības izbeigšanu lemj tiesa, un šo lēmumu organizācija var pārsūdzēt Latvijas Civilprocesa Kodeksa 24.a nodaļā noteiktajā kārtībā.

Šo jautājumu var saistīt ar piemēru, kas gan pagaidām nav uzskatāms par tieslietu. Šāds precedents notika 1997. gada aprīlī Jelgavas rajona Elejas pagastā. Jelgavas JRK "Jaunā paaudze" organizēja pasākumu "Evaņģēlijs Elejā". Pasākums notika Elejas teātra telpās, kuras šim nolūkam draudze bija noīrējusi. Uz pasākumu tika uzaicināti visi pagasta iedzīvotāji, jo gandrīz katra iedzīvotāja pastkastītē tika iemesta reklāma ar ielūgumu. Pasākumā notika dažādas reliģiska rakstura darbības, to skaitā grēku piedošana, atbrīvošana no lāstiem, publiska dievlūgšana un tamlīdzīgi. Šī organizācija nebija no Elejas pagasta padomes saņēmusi atļauju par pasākuma rīkošanu (Reliģisko organizāciju likuma 14. panta 3. daļa). Pagasta padomes priekšsēdētājs L. Koindži-Ogli informēja Tieslietu ministriju par notikušo pārkāpumu.[1]

Līdz ar to 1997. gada aprīlī organizētais pasākums Elejā uzskatāms par reģistrētas reliģiskas organizācijas veiktu nesaskaņotu publisku darbību, ar kuru "Jaunās paaudzes" Jelgavas draudze pārkāpa Reliģisko organizāciju likumu. Saskaņā ar šo likumu Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups ministrijas vārdā 1997. gada 29. oktobrī rakstveidā brīdināja draudzi[2] (norakstus nosūtot pašvaldībai), ka tā, organizējot šo pasākumu, ir pārkāpusi likumu, un pieprasīja turpmāk to ievērot. Uzskatu, ka pašvaldības informēšanai ir būtiska nozīme, jo turpmāk pašvaldības vadība zinās, kā rīkoties līdzīgās situācijās. Jāpiebilst, ka šīs draudzes atkārtots pārkāpums Tieslietu ministrijai dotu tiesības ierosināt tiesā lietu par "Jaunās paaudzes" draudzes darbības apturēšanu un draudzes likvidēšanu, turklāt arī reliģiskās organizācijas vadītājs var saņemt administratīvu sodu.

[1] Elejas pagasta 1997. gada 23. okotobra vēstule (Nr.135.) TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, reģistrācijas nr. 15–2.3/434, 1997. g. 29. oktobrī.

[2] Tieslietu ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa 1997. gada 29. oktobra vēstule nr. 4–3/249 Elejas pagasta "Jaunās paaudzes" draudzei.

5. Nevis reliģiskas, bet politiskas runas pasākuma laikā — ko darīt?

> Es nedomāju, ka tā sauktie patiesi dievbijīgie ļaudis ir labi tādēļ, ka ir dievbijīgi, bet gan ir dievbijīgi tādēļ, ka ir *labi*.
>
> *F. Nīče*

Izskatīšanas vērts piemērs ir "Jaunās paaudzes" sarīkotais reliģiska rakstura pasākums "Jēzus maršs" 1997. gada pavasarī Siguldas centrā. Pasākums tika rīkots ar

Siguldas domes ziņu, arī sabiedriskā kārtība netika pārkāpta, taču pasākuma laikā krievu valodā tika sludināts, ka Saeimā un Ministru kabinetā atrodas vieni vienīgi sātanisti un valsts vara ir jāmaina.* Nerunājot par šā apgalvojuma absurdumu, pašvaldībai būtu jāzina, kā rīkoties šādos gadījumos. Pirmām kārtām jāatceras, ka pašvaldība var nedot atļauju šādas reliģiskās organizācijas publiskai darbībai, ja pašvaldībai ir zināms, ka organizācijas darbība ir pretrunā ar Latvijas likumiem. Ja par šādiem pārkāpumiem nav zināms ne valsts drošības iestādēm, ne Tieslietu ministrijai, pašvaldībai, protams, pasākums ir jāatļauj. Tā arī rīkojās Siguldas dome. Taču, ja tiek konstatēts un attiecīgi fiksēts (aktā vai protokolā), ka pasākuma laikā notiek valsts varas publiska noķengāšana, pašvaldībai ir tiesības nedot atļauju šīs reliģiskās organizācijas publiskai darbībai nākotnē. Tā Valkas rajona Smiltenes pilsētas dome 1997. gadā atteica kustībai "Jaunā paaudze" rīkot savā teritorijā publiskus koncertus. Pamats — iedzīvotāju rakstiskas sūdzības par šo organizāciju. Pašvaldībai ir tiesības arī ieteikt citu vietu un laiku pasākuma organizēšanai. Ja organizētājs piekrīt šim piedāvājumam, pasākums ir uzskatāms par saskaņotu. Latvijā ir garantēta pieteiktu miermīlīgu sapulču, mītiņu, ielu gājienu un demonstrāciju brīvība, taču vienlaikus jāteic, ka pašvaldībai ir tiesības mainīt šo pasākumu vietu vai laiku, ja to prasa sabiedrības drošības un kārtības intereses.

Atgriežoties pie Siguldas piemēra, jāmin arī tas, ka "Jaunās paaudzes" vadītājs A. Ļedjajevs tendenciozi populistiskos apgalvojumus izteica krievu valodā. To pieminu tāpēc, lai nerastos nacionāla vai etniska rakstura pārpratumi. *Reliģiskajām organizācijām savos pasākumos ir tiesības runāt, kādā valodā grib, un, ja tās nevēlas, var savas runas netulkot valsts valodā.* Reliģiskajām organizācijām šajā ziņā ir liela priekšrocība, un šī norma noteikta spēkā esošajā 1989. gada 5. maija Valodu likumā (5. pants). Taču nekādā ziņā nav mazsvarīgi, kas tiek sludināts. Un A. Ļedjajeva izteikumi atbilst Krimināllikuma 226. pantam, kurā minēts sabiedriskās drošības, kārtības un personas veselības apdraudējumi, veicot reliģisko darbību. Šā panta subjekts ir persona, kas reliģiskas mācības aizsegā veic pretsabiedriskas darbības. Ar nožēlu varu teikt, ka 1997. gadā šis Krimināllikums vēl nebija spēkā. Pašlaik nav dzirdēts, ka "Jaunā paaudze" savos pasākumos aizskartu valsts varu, iespējams, tas bija šīs JRK "pubertātes periods", kas to pamudināja uz šādu rīcību.

---

* Sarunā ar mani [R. Balodi] 2000. gadā kāds "Jaunās paaudzes" aktīvists atcerējās šo gadījumu. Viņš ne bez ironijas teica: "Vai tagad viss nesanāk ļoti dīvaini. Toreiz mēs tikām sodīti par to, ka nosaucām valdības pārstāvjus par sātanistiem. Taču tagad viņi paši sevi dēvē par pedofīliem... Vai tad pedofīli nav Sātana kalpi?" Grūti tur ko atbildēt.

6. Pašvaldību atteikums reliģiskām organizācijām atļaut rīkot publiskus pasākumus: organizāciju tiesības un pašvaldību darbinieku atbildība

— Kas tā ir par problēmu?
— Kas tajā iesaistīts, un kādi faktori saistās ar problēmu?
— Kas ir pats ļaunākais?
— Kad var notikt pats ļaunākais?
— Kāpēc pats ļaunākais var notikt?
— Kā problēmu varētu atrisināt?
Ja uz šiem jautājumiem ir atbildēts, var vēl jautāt: un kāda ir nākamā problēma?

Nezināma autora pamācība, kā risināt problēmu

Izskatījām gadījumu, kad reliģiska organizācija neievēro likumu, taču praksē sastopami arī gadījumi, kad pašvaldība nerīkojas saskaņā ar normatīvajiem aktiem un tai piešķirtajām pilnvarām. Pašvaldībai jāzina, ka atteikumam reliģiskai organizācijai rīkot publisku pasākumu jābūt motivētam. Ja pašvaldības amatpersona, pārsniedzot savas kompetences robežas, pieņēmusi nemotivētu lēmumu, tās rīcība nav likumīga. Atbildība par to noteikta Latvijas Krimināllikodeksa 137. un 138. pantā par personu diskrimināciju sakarā ar viņu reliģiskajiem uzskatiem un reliģisko rituālu nelikumīgu kavēšanu. Līdzīga norma ir arī jaunajā Krimināllikumā.

Piemēram, 1997. gada 28. jūlijā Augsburgas ticības apliecības Limbažu luterāņu draudzei, kas reģistrēta Tieslietu ministrijā kā reliģiska organizācija, tika atteikts kapusvētku sarīkojums Limbažu Jūras ielas kapos. 8. augustā šī draudze iesniedza Cilvēktiesību aizsardzības birojā un prokuratūrā sūdzību par Limbažu pilsētas domes rīcību. Sūdzētāji atsaucās uz Reliģisko organizāciju likuma 2. un 4. pantu, kā arī uz toreiz spēkā esošā konstitucionālā likuma Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi 32. un 35. pantu, un uzskatīja, ka līdz ar to "tika veikti noziegumi, kas paredzēti Latvijas Krimināllikodeksa 137. pantā un 138. pantā". Draudze, pamatojoties uz izklāstītajiem faktiem, pieprasīja nodrošināt reliģiskās organizācijas locekļu likumīgās tiesības un sodīt Limbažu domes amatpersonas. Šā iesnieguma kopiju saņēma arī Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments. Limbažu pilsētas domes sēdes protokols tika publicēts vietējā laikrakstā.[1] Jāsaka, ka domes jurists bija iebildis pret domes priekšsēdētāja lēmumu — "neatļaut Augsburgas ticības apliecības Limbažu luterāņu draudzei noturēt kapusvētku dievkalpojumu."[2] Departamenta direktors R. Balodis uzaicināja draudzes pārstāvjus, pašvaldības vadītāju un Valsts cilvēktiesību biroja vadītāju O. Brūveri uz pārrunām.[3] Pēc iepazīšanās ar Limbažu pilsētas domes lēmuma motivāciju sanāksmē tika secināts, ka šajā gadījumā pašvaldība "augsburgiešu" draudzei atteikusi nepamatoti un līdz ar to aizskārusi ne vien reliģiskas organizācijas brīvību, bet arī atsevišķo indivīdu — draudzes locekļu — tiesības rīkot reliģiskas ceremonijas.[4]

Pašvaldības vadītāja vietnieks A. Orinskis minēja arī to, ka Limbažu Evaņģēliski luteriskā draudze pieprasa pilsētas domei, lai pasākumi kapos tiktu saskaņoti ar šo draudzi, jo Evaņģēliski luteriskā draudze uzskata, ka "augsburgieši" nepieder pie Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas. Esot saņemta arī luteriskās baznīcas arhibīskapa J. Vanaga vēstule, ko sagatavojis mācītājs A. Kavacis, ar apstiprinājumu, ka Augsburgas ticības apliecības draudze tiešām ir atšķēlusies no Limbažu Evaņģēliski luteriskās draudzes. No šīs vēstules izrietot, ka mācītājam K. Bušam nav tiesību noturēt dievkalpojumus un valkāt luterāņu amata tērpu. Pašvaldības vadītājs atradās neapskaužamā situācijā, jo lielākā daļa pašvaldības iedzīvotāju ir piederīgi luterāņu konfesijai un nostāties mazās šķeltnieku draudzes pusē nozīmētu zaudēt elektorātu. Taču pašvaldība neņēma vērā būtisku lietu: Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapa parakstītā vēstule bija rakstīta 1995. gadā, bet "augsburgieši" kā reliģiska organizācija tika reģistrēti 1997. gada pirmajos mēnešos. Apstākļi bija mainījušies, un nostāties kādas (lai arī vairākuma atbalstītas) reliģiskās organizācijas pusē nozīmēja bez pamata ierobežot citas reliģiskās organizācijas tiesības. Tātad draudze (reliģiska organizācija) vēlējās sarīkot publisku pasākumu, bet Limbažu pilsētas pašvaldība tās lūgumu atteica. Pašvaldība savu atteikumu motivēja ar Limbažu pilsētas kapsētu uzturēšanas noteikumu 30. pantu. Lēmums bija antikonstitucionāls.

Tiekoties departamentā, pašvaldības vadītājs nevarēja minēt nevienu būtisku argumentu, kas varētu derēt par atteikuma iemeslu. Diezin vai plānotais kapusvētku pasākums būtu apdraudējis vai traucējis Limbažu administratīvās teritorijas iedzīvotāju veselību, tiesības, brīvības, intereses, sabiedrisko kārtību un drošību. To motivēja vienīgi ar to, ka Jūras ielas kapu teritorija agrāk bijusi luterāņu mācītāja īpašums, taču pašlaik tās apsaimniekošana ir pilsētas domes pārziņā, kura savas darbības saskaņoja ar luterāņu draudzi. Savukārt, ja atteikums būtu pamatots ar luterāņu draudzes prasību, pašvaldība kā valsts pārvaldes subjekts būtu pārkāpusi valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Minētais gadījums ir Latvijā pirmais oficiāli reģistrētais šāda veida atteikums, un šoreiz konfliktsituācija tika atrisināta dialoga ceļā: pašvaldība apsolīja (un arī pildīja doto solījumu) atļaut Augsburgas ticības apliecības draudzei rīkot nākamos kapusvētkus, un draudze piekrita mierizlīgumam.

Līdz 1997. gadam Latvijas Kriminālkodeksa 138. pantā, ko varēja attiecināt arī uz Limbažu pašvaldības vadītāja rīcību, bija noteikts, ka par reliģisku rituālu aizkavēšanu, ja tie nepārkāpj sabiedrisko kārtību un nav saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu, paredzēts naudas sods desmit minimālās mēnešalgas vai sabiedriskais nopēlums. Pašreizējā Krimināllikuma 151. pantā par Reliģisko rituālu traucēšanu noteikts, ka par reliģisku rituālu *tīšu traucēšanu*, ja tie nepārkāpj likumu un nav saistīti ar personas tiesību aizskaršanu, soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām. Mainījies ir paredzētā soda smagums, bet ne būtība. Tātad, ja kāda reģistrēta reliģiska organizācija lūdz pašvaldībai atļauju rīkot publisku pasākumu, kuru var uzskatīt par reliģisku rituālu (piemēram, krusta gājienu vai kapu svētkus) un pašvaldība bez motivācijas to atsaka, tad attiecīgās pašvaldības amatpersonas ir pārkāpušas Krimināllikuma 151. pantu. Aizkavēt reliģiskos pasākumus drīkst vienīgi tad, ja tie pārkāpj

sabiedrisko kārtību un ir saistīti ar pilsoņu tiesību aizskaršanu. Vecā Krimināl kodeksa 137. pantā bija noteikts, ka par iedzīvotāju tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu iedzīvotājiem atkarībā no viņu attieksmes pret reliģiju, kā arī par iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju vai pret ateismu soda ar naudas sodu. Latvijas jaunā Krimināllikuma 150. pantā noteikts, ka par personu tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu personām atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju, *izņemot darbību reliģisko konfesiju institūcijās*, kā arī par personu reliģisko jūtu aizskaršanu vai naida celšanu sakarā ar šo personu attieksmi pret reliģiju vai par ateista pārliecības aizskaršanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām.

Jaunā norma ir gan līdzīga iepriekšējai, tomēr arī būtiski atšķiras. Reģistrēto reliģisko organizāciju darbībai pieaugot, ir palielinājušies arī tiesiskie strīdi pašās reliģiskajās organizācijās, tas ir, reliģisko organizāciju amatpersonu domstarpības ar savas organizācijas darbiniekiem un locekļiem (piemēram, vecticībnieku strīdi). Zināmā mērā šī norma ir valsts institūciju pieklājības žests pret Baznīcu kanoniskajām tiesībām, jo ir saprotams, ka šīs kanoniskās tiesības kaut kādā ziņā arī ierobežo savas konfesijas locekļu brīvību. Starp citu, arī atjaunotā 1937. gada Civillikuma 1415. pantā reliģijas zaimošana pielīdzināta likumpārkāpumam: *"Neatļauta un nepieklājīga darbība, kuras mērķis ir pretējs reliģijai, likumiem vai labiem tikumiem, vai kura vērsta uz to, lai apietu likumu, nevar būt par tiesiska darījuma priekšmetu; tāds darījums nav spēkā."*

[1] Auseklis. —1997. — 29. jūl.

[2] Limbažu pilsētas domes priekšsēdētāja vietnieka A. Orinska 1997. gada 24. jūlija lēmums nr.7/785 .

[3] *Meļķis D.* Ko nozīmē '"saskaņot''// Latvijas Luterānis. — 1997. — 5. sept.

[4] *Skagale G.* Aizliedz kapusvētkus// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 30. aug.

7. Departamenta veiktās pašvaldību aptaujas analīze

> Var jau būt, ka es dramatizēju, var jau būt, ka es esmu pārāk neiecietīgs pret to ierēdni, kurš katru dienu Latvijas valsts vārdā piesmej un pazemo gan mūsu pašu cilvēkus, gan ārzemniekus, kuri atbraukuši, lai veiktu darījumus, iztērētu šeit savu naudu vai veiktu ieguldījumus.[1]
>
> *A. Šķēle*

Bieži vien Civillikuma panta izvērtēšanas kritēriji ir pašvaldību kompetencē, un precedenti, kas tādā veidā rodas, sekmē tās vai citas kustības turpmāko attīstību. Tā Jēkabpilī darbojošās "Jaunās paaudzes" draudze pašvaldībai izteica gatavību privatizēt pilsētas domei piederošo sporta zāli un tai līdzās esošo piecstāvu dzīvojamo māju. Jēkabpils pilsētas dome lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta padomu, kā izkļūt

no šīs situācijas, jo tradicionālās konfesijas nav apmierinātas ar "Jaunās paaudzes" aktivitātēm. Departaments nosūtīja pašvaldībai tā rīcībā esošos dokumentus par šo JRK, tā ļaujot pašvaldībai izlemt, ko šajā gadījumā darīt. Ja departaments atbalstītu tradicionālo konfesiju viedokli, tas pārkāptu valsts un Baznīcas nošķirtības principu.

Atceroties iepriekšminēto "augsburgiešu" gadījumu Limbažos, jāatzīmē, ka kulta celtnes lielākoties ir kādas konkrētas reliģiskās organizācijas īpašums, turpretī kapi pārsvarā ir pašvaldības pārziņā. Tātad var noteikt robežu, kas ļauj nodalīt gadījumus, kad reliģiskām organizācijām ir jāsaskaņo ar pašvaldību savu kapusvētku norise. Proti, ja kapu īpašnieks ir reliģiskā organizācija (*vai viena no tām tradicionālajām konfesijām, kurai saskaņā ar Ministru kabineta apstiprināto darbības pārskatu nav jāsniedz Tieslietu ministrijai ziņas par publiskiem pasākumiem),* tā organizē kapusvētkus un citus pasākumus mirušo atcerei bez jebkādas saskaņošanas. Ja kapi ir municipalitātes pārziņā, jāsaskaņo, ņemot vērā pušu intereses (likuma Par sapulcēm, gājieniem un piketiem 9. panta 3. daļa). Reliģiskajām vai citām organizācijām, kas grib rīkot pašvaldību administratīvajā teritorijā reliģiskās vasaras nometnes, rīcība jāsaskaņo ar pašvaldību. Bieži praksē tā notiek. Piemēram, "Kristietības misija" atpūtas bāzē pie Sventes ezera 1995. gada vasarā noorganizēja vasaras nometni. Pēc Sventes pagasta padomes sniegtajām ziņām, tajā piedalījās 1140 dalībnieki. Pēc gada šajā pašā vietā nometni iekārtoja 60 "Bahaji ticības" piekritēji. Nav mazsvarīgs fakts, ka abas organizācijas Tieslietu ministrijā tolaik nebija reģistrētas un tomēr atļauju rīkot vasaras nometni saņēma. Dažreiz reliģiskus pasākumus rīko arī sabiedrības ar ierobežotu atbildību. Tā Vecsalienes pagastā 1996. gada vasarā darbojās atpūtas nometne ar kristīgu ievirzi, kurā piedalījās 17 dalībnieki. Pasākumu organizēja Lielbritānijas pilsoņu vadītā bezpeļņas SIA "Cerība bērniem". 1996. gada vasarā Demenes pagastā pie Dervanišķu ezera tika sarīkots kristīga rakstura kalpojums — labdarības salidojums ar patētisku nosaukumu "Atgriešanās pie Dieva", kurā piedalījās aptuveni 60 dalībnieki. Minētie pasākumi bija saskaņoti ar pašvaldībām. Lai arī kāda reliģiska organizācija nav reģistrēta, tomēr, ja tā vēršas pie Tieslietu ministrijas kā valsts un Baznīcas attiecību kārtotājas, ir iespējams iegūt daudzu problēmu pozitīvu risinājumu. Piemēram, Liepājas rajonā darbojās nereģistrēta Vasarsvētku draudze. 1996. gadā par tās aktivitātēm sūdzējās vietējie iedzīvotāji. Taču TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments lūdza Liepājas rajona policijas pārvaldei un Liepājas pašvaldības policijai atrisināt šo problēmu un iedzīvotāji bija apmierināti. Bieži vien vietējās problēmas virzās ātrāk un sekmīgāk, ja jautājuma risināšanā iesaistās centrālās valsts pārvaldes institūcijas.

Apskatot 1997. gada aptaujas rezultātus, redzamas dažas kopējas pašvaldību prakses iezīmes. Piemēram, Balvu rajona Kubulu pagasta padomei 1996. gada septembrī radās domstarpības ar "Jehovas lieciniekiem", kuri gribēja iekļūt pagasta bērnudārzā–patversmē un vietējā skolā, lai varētu "izglītot" skolēnus un skolotājus. Pašvaldība šo mēģinājumu laikus novērsa. Savukārt Daugavpils pilsētas pašvaldības policija informēja, ka Daugavpils teritorijā bijušas konfliktsituācijas ar krišnaītiem un "Jehovas lieciniekiem" par viņu aktivitātēm mazgadīgo vidē. Pašvaldības policija bija saņēmusi vietējo iedzīvotāju sūdzības, un, balstoties uz tām, policijai nebija īpašu grūtību stāvokli nostabilizēt. Arī Dobeles

rajonā aktīvi darbojas "Jehovas liecinieki", bet viņu vēlmi ietekmēt bērnus no sociāli maznodrošinātām ģimenēm ierobežo pašvaldība. Līdzīgi ir arī Virgas pagastā, kur pagasta padome saņēmusi iedzīvotāju sūdzības par "Jehovas liecinieku" uzmācīgo sludināšanu. Jehovieši arī Preiļos centušies iekļūt vietējā pamatskolā, iedzīvotāji, tiekoties ar domes deputātiem, pauduši savu neapmierinātību par vietējā pagasta vadības nespēju ieviest kārtību savā teritorijā.

Kā redzams aptaujā, pašvaldības ir sašutušas par sludināšanu nevietā. Bet vai var būt sludināšana nevietā? Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneša E. Levita 1997. gada 28. aprīļa atbildes vēstulē tieslietu ministram D. Rasnačam uz viņa vēstuli nr. 1–5.7/74 1997. gada 13. martā iztirzāts tieši šis aspekts. Viņš raksta par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas interpretāciju un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi reliģijas brīvības jautājumos un uzskata, ka "Jehovas liecinieki" neatkarīgi no viņu reliģiskās mācības satura neapšaubāmi ir aizsargāti ar Eiropas Cilvēktiesību komisijas 9. pantu. Lai nenonāktu pretrunā ar starptautisko likumdošanu, Reliģisko organizāciju likuma panti (īpaši 1. panta 2. un 3. punkts, kā arī 3. pants) ir interpretējami konvencijas 9. panta garā. Pasaules uzskats konvencijas 9. panta nozīmē varot būt gan tāds, kas ietver sevī zināmas vērtības, uz kurām pamatojas visaptverošs pasaules izskaidrojums (piemēram, konfūcisms), gan tāds, kas attiecas tikai uz dažiem dzīves aspektiem, kā, piemēram, pacifistiskais pasaules uzskats. Konvencijā minēti četri veidi, kā attiecīgos uzskatus var izpaust ārēji: *dievkalpojumi*, *mācīšana*, *lūgšana* un *reliģiskas ceremonijas*. E. Levits uzskata, ka, lai valsts noteiktie indivīda tiesību ierobežojumi būtu attaisnoti, tiem jāatbilst šādiem trim *priekšnoteikumiem* — tiem jābūt noteiktiem ar likumu (ierobežojumam jābūt pamatotam ar tādu normu, kurai nacionālajās tiesībās ir likuma statuss); šai normai jābūt cilvēkiem pieejamai; tai jābūt labi saprotamai un pārredzamai. Latvijā šāds ierobežojošs likums ir Reliģisko organizāciju likums. Ierobežojumiem jācenšas sasniegt vismaz vienu no izsmeļoši paskaidrotiem mērķiem: *publiskās drošības*, *publiskās kārtības*, *veselības*, morāles vai *citu tiesību un brīvību nodrošināšanu*. Atšķirībā no Latvijas Reliģisko organizāciju likuma (1. panta 2. un 3. punkts; 3. pants) Eiropas Cilvēktiesību konvencija necenšas strikti nodalīt "reliģisko pārliecību" no cita, "nereliģiska" pasaules uzskata, jo to pārejas bieži ir plūstošas (piemēram, šintoisms, konfūcisms vai dievturība satur kā "klasiski" reliģiskas, tā vispārēji filozofiskas mācības elementus), un šīs dažādās apziņas izpausmes valstij vienādā mērā ir jāaizsargā. Konvencija aizsargā tā saukto *forum internum*, tas ir, iekšējo (ārēji neizpaustu) pārliecību, kā arī citas domu, apziņas, reliģijas un pasaules uzskata brīvības formas. Šī konvencija aizsargā arī indivīda tiesības uz domas un apziņas brīvību, uz reliģisko pārliecību vai pasaules uzskatu. Tiesības dzīvot saskaņā ar saviem uzskatiem ietver arī tiesības paust atklātībā savas domas, pasaules uzskatu un reliģisko pārliecību. Šī savu uzskatu ārēja apliecināšana var notikt gan atsevišķi, vienam, gan kolektīvi, kopā ar citiem tā paša uzskata piekritējiem. Abos gadījumos savu uzskatu paušana var notikt gan privātātā, gan publiskā veidā. Iepriekšminētais, kaut arī pirmajā brīdī šķiet sarežģīts, tomēr ir visai vienkārši saprotams.

[1] Ceļš uz pārticību: Latvijas Republikas Ministru prezidenta A. Šķēles ziņojums Saeimā 1996. gada 18. aprīlī// Diena. —1996. — 19. apr.

8. Reliģisko organizāciju pārskati par publiskajiem pasākumiem

De minimis lex non curat (lat.) — likums nerūpējas par sīkumiem.

Jau iepriekš tiku minējis reliģisko organizāciju publiskos pārskatus. Visiem reliģisko organizāciju rīkotajiem publiskajiem pasākumiem ir jābūt fiksētiem ikgadējos reliģisko organizāciju pārskatos. Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 14. pantu šīm organizācijām katru gadu, ne vēlāk kā 1. martā, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā Tieslietu ministrijā jāiesniedz darbības pārskats. Ar to, kā arī ar reliģisko organizāciju un to amatpersonu lēmumiem turpmāk var iepazīties gan organizācijas dalībnieki, gan žurnālisti. Lai arī Reliģisko organizāciju likums pieņemts jau 1995. gadā un tā 14. panta 7. daļā noteikts, ka "reliģiskās organizācijas katru gadu ne vēlāk kā 1. martā Ministru kabineta noteiktajā kārtībā iesniedz pārskatu par savu darbību Tieslietu ministrijai", Ministru kabinets tikai 1998. gada 17. martā pieņēma noteikumus nr. 95 par kārtību, kādā reliģiskām organizācijām jāiesniedz šie pārskati. Atgādināšu, ka šie noteikumi ir valdības izdotas tiesību normas un to rangs tiesību normu hierarhijā ir zemāks par Saeimas pieņemto likumu rangu.

Ņemot vērā to, ka Evaņģēliski luteriskā Baznīca izteica neapmierinātību par sarežģītajiem pārskatiem, kas draudzēm katru gadu jāraksta, Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments kopā ar Valsts ieņēmuma dienestu izstrādāja jaunu fiansiālās darbības pārskata formu, kas varētu atvieglot organizāciju atskaites.[1] Kaut gan dokuments bija gatavs jau 1997. gada vasarā, ierēdņu birokrātijas dēļ Ministru kabinetam to varēja iesniegt izskatīšanai tikai 1998. gada janvārī, un ar "trešo piegājienu" jaunā pārskata forma tika apstiprināta. Ministru kabinetā sēdes laikā izcēlās strīds par jautājumiem, kas saistīti ar reliģiju. Diemžēl pārskata formas finansiālā daļa sēdē neguva atbalstu. Pret to iebilda tieslietu ministrs un, kaut arī Valsts Ieņēmuma dienesta vadītāja Aija Poča protestēja, šo daļu no pārskata izslēdza. Starp citu, departamenta sākotnēji sagatavotajā pārskata veidlapā bija paredzēts arī jautājums par to, vai organizācija ir humāno kravu saņēmēja, un arī kristīto un apbedīto skaita pārskats.[2] Daži Ministru kabineta locekļi uzskatīja, ka šādas ziņas nav nepieciešamas, tāpēc šī informācija valsts institūcijām nebūs.

Minētajos noteikumos noteikta kārtība, kādā reliģiskai organizācijai Tieslietu ministrijai jāiesniedz pārskats par reliģiskās organizācijas darbību kalendārā gada laikā. Par publiskajiem pasākumiem jāsniedz ziņas: (1) par norises laiku, (2) par norises vietu, (3) par pasākuma raksturu. Noteikumu 4. punktā noteikts, ka Civillikuma 51. pantā norādītajām konfesijām (Baznīcām) nav jāsniedz pārskatā pieprasītās ziņas par publiskajiem pasākumiem pašvaldību administratīvajās teritorijās.* Tātad pārskatus sniedz JRK un netradicionālās reliģiskās organizācijas. Šajā pārskatā organizācijai Tieslietu

* Atsauce uz Civillikuma 51. pantu, kas iekļauta pieņemtajos MK noteikumos, vēlreiz pierāda izpildvaras (MK) iespēju ar noteikumu starpniecību saprātīgi kārtot lietas, par spīti likumdevēja (Saeimas) neizlēmībai jautājumā par tradicionālajām konfesijām. Kā zināms, 1998. gada janvārī Saeima nepieņēma deputāta K. Čerāna priekšlikumu ar likumu noteikt Latvijai tradicionālo konfesiju loku. Konfesijas, kurām deputāts ierosināja piešķirt tradicionālās konfesijas statusu, bija gandrīz visas Civillikuma 51.pantā norādītās konfesijas.

ministrija jāinformē arī par ārvalstu garīdzniekiem vai misionāriem, kuri uzaicināti sakarā ar reliģisko darbību Latvijā. Pārskata 8. punktā ir jautājums par reliģiskās organizācijas publiskās darbības ierobežojumiem pārskata periodā. Tas paredzēts kā attiecībā pret organizāciju vērstie iespējamie reliģijas brīvības ierobežojumi pārskata periodā. Pašlaik neviena organizācija šajā pārskata ailē neko nav ierakstījusi, tāpēc var secināt, ka organizācijas neuzskata, ka būtu kādā veidā ierobežotas, — ne kā atsevišķi indivīdi, ne kā juridiskas personas. Ja reliģiskā organizācija pārskatu neiesniedz vai ja pārskatā nav sniegtas pieprasītās ziņas, sekas sākumā ir tieslietu ministra rakstisks brīdinājums. Ja mēneša laikā pēc brīdinājuma nosūtīšanas organizācija pārskatu neiesniedz, pamatojoties uz Ministru kabineta noteikumu 6. punktu un saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu tieslietu ministrs var ierosināt izskatīt tiesā jautājumu par attiecīgās reliģiskās organizācijas darbības izbeigšanu. Interesanti, ka 1998. gada 1. martā neviena Latvijas reliģiskā organizācija nebija iesniegusi pārskatu. Vēlreiz apstiprinās dažu juristu viedoklis, ka tikai represīvais valsts aparāts nodrošina likumu izpildi, jo sankcija par pārskata neiesniegšanu vismaz līdz šim nav paredzēta. Valstij vajadzētu būt stingrai šādos gadījumos, jo gļēva reakcija uz tiesību pārkāpumiem nepārprotami kaitē normālai tiesiskas iekārtas funcionēšanai un beigās pavēršas pret pašu reliģiskās tolerances principu. Sankcijas, kas seko tiesību pārkāpumiem, nodrošina likuma spēku un iedarbību. Jaunajā Krimināllikumā (35. pants) sods definēts kā piespiedu līdzeklis, ko valsts vārdā piesprież tiesa personai, kura vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Soda mērķis ir sodīt vainīgo par nodarījumu, kā arī panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu veikšanas.

Brīvība nav haoss un visatļautība. Piemēram, plaši sabiedriskie pasākumi ir jāregulē un par to rīkošanas nosacījumu pārkāpšanu ir jāsaņem sods. Demokrātiskā valstī brīvība nozīmē arī valsts iestāžu uzraudzītu noteiktu kārtību, kurā katrs var īstenot savas dabiskās (arī reliģiskās) brīvības un tiesības, jo viena no brīvības lielākajām briesmām ir personu patvaļa un valsts vājums. Ja pastāv noteikta, taisnīga kārtība, arī atsevišķa persona var būt pārliecināta par savu tiesību ievērošanu. Prakses vēl Latvijai nav, taču līdz ar jaunā Krimināllikuma stāšanos spēkā būs piemērojams arī 226. pants, kurā noteikts, ka par tādu pasākumu organizēšanu, vadīšanu vai piedalīšanos, kuri, izpauzdamies kā reliģiskas mācības sludināšana un reliģisko rituālu izpildīšana, nodara kaitējumu sabiedriskajai kārtībai, var sodīt ar brīvības atņemšanu līdz pieciem gadiem. Neuzskatu, ka noteikti vajadzētu kādu "iesēdināt", taču sodīt vismaz ar minimālo sodu par minētās normas neievērošanu — naudas sodu pat līdz simt minimālajām mēnešalgām, — to tomēr vajadzētu (tas paredzēts 226. pantā). Ierosinājums iekļaut Krimināllikumā 226. pantu šādā redakcijā bija nācis no Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta un ieguva arī atbalstu Saeimas Juridiskajā komisijā.

Kādus konkrētus sodus pašvaldība var piemērot pārkāpuma gadījumā? Administratīvo pārkāpumu kodeksā, piemēram, ir normas, kurās noteikts sods par vēsturisku un kultūras pieminekļu bojāšanu. Bieži vien gadījumi, kad tiek apgānīti kapi, ir attiecināmi tieši uz šāda veida nodarījumiem. Līdzīgs gadījums notika Ventspilī, kad 1998. gada septembrī kapsētā tika apgānīti divi ebreju kapa pieminekļi. Tos kāds bija aprakstījis ar

rupjībām krievu valodā un izraibinājis ar zīmējumiem, kuros attēloti sātanistu simboli un pornogrāfiskas ainas. Policija nekavējoties par notikušo saņēma informāciju, tomēr nevis no pašvaldības kapu pārvaldes atbildīgajiem darbiniekiem, bet gan no Ventspils ebreju kopienas locekļa Josifa Bermana.[3] Šāda veida nodarījumi ir bīstami, jo, aizskarot reliģiskas vai nacionālas minoritātes pašcieņu, tie var kļūt par iemeslu starpnacionālam konfliktam. Ja pašvaldība un valsts policija reaģē savlaikus un operatīvi, konfliktam ir grūti attīstīties. Tomēr jāatzīst, ka šāds noziegums ir samērā viegli atklājams lauku rajonā vai mazpilsētā, bet Rīgā, piemēram, tādu atklāt ir ļoti grūti.

[1] Valsts ieņēmuma dienesta direktora vietnieka G. Zaķa 1997. gada 19. maija vēstule nr.151.2/5589 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[2] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1997. gada 12. septembra vēstule nr.15–2.1/89 Valsts ieņēmuma dienesta direktora vietniekam G. Zaķim.

[3] Apgāna ebreju kapus// Diena. — 1998. — 8. sept.

9. Ierobežojumi reliģiskajām organizācijām reklamēt savus publiskos pasākumus

Kā Francijā, tā arī citur pašus nejēdzīgākos un smieklīgākos paradumus aizsargā divi vārdi: "Tā pieņemts."

S. R. Šamfors

1996. gada 18. marta Nacionālās radio un televīzijas padomes lēmumā nr. 20,[1] ko parakstījis toreizējais padomes priekšsēdētāja vietnieks Rihards Pīks, ir noteikts nepieļaut jebkura veida politiskās un reliģiskās reklāmas izvietošanu sabiedriskajās raidorganizācijās — radio un TV, izņemot sludinājumus par rīkoto pasākumu norises vietu un laiku. Kā noteikts šā lēmuma 1. punkta 2. daļā: *"Sludinājums nedrīkst tikt izmantots iepriekšminēto organizāciju ideju popularizēšanai, tajā nedrīkst būt aicinājums atbalstīt šo organizāciju darbību."* Par raidorganizāciju veidotajiem raidījumiem lēmumā noteikts, ka ziņām par reliģisko organizāciju pasākumiem jābūt objektīvām un ziņas jāpasniedz neitrāli, izvērtējot katra šāda pasākuma sabiedrisko nozīmīgumu. Praktisks piemērs, kā arī šādos apstākļos tomēr iespējams organizēt reklāmu, ir 1997. gada augustā sarīkotā starptautiskā ebreju mūzikas un deju festivāla reklāma sabiedrības saziņas līdzekļos. Pasākumu rīkoja organizācija "Ješua". Pret to iebilda ebreju virsrabīns N. Barkans un aicināja visus Latvijas ebrejus ignorēt šo pasākumu. Pasākuma ietvaros Sporta manēžā notika seši lieli koncerti, kuru laikā tika lasīti "Ješua" veltīti spredikļi. Pasākuma organizētāji apsveica arī kustības "Jaunā paaudze" vadītāju A. Ļedjajevu kā "festivāla" tapšanas palīgu. Laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze" uzskatīja, ka patiesais mesiāniskā jūdaisma sludinātājs R. Renners "palika aizkadrā".[2] Tātad reklāma aicināja

ierasties uz "Ebreju starptautisko festivālu", kas patiesībā bija reliģiskas kustības rīkots pasākums. Organizētāji acīmredzot zināja par minēto R. Pīka lēmumu un korekti "apgāja likumu ar līkumu".

Kā tiek ievērots kāds lēmums, tas ir atkarīgs no lēmuma aktualitātes. Minētais Nacionālās radio un televīzijas padomes lēmums, protams, ir aktuāls. Baznīca ir šķirta no valsts, bet nav atdalīta no sabiedrības. Valsts ir atbildīga par savu pilsoņu garīgi tikumīgo attīstību, jo no tās lielā mērā atkarīga arī viņu lojalitāte pret valsti, tāpēc valsts nevar būt vienaldzīga pret to nevalstisko organizāciju darbībām, kas rada draudus tās sabiedrības locekļu pihiskajai veselībai un drošībai. Vēl vairāk — valstij ir jāatturas no jebkuras reliģijas jebkādas publiskas sludināšanas atbalstīšanas.

Latvijas pašvaldību problēmas ar reliģisko organizāciju publiskajām aktivitātēm mūsu dienās nav nekāds brīnums vai kas ārkārtējs. Piemēram, Krievijā, veicot publiskus pasākumus, reliģisko organizāciju vadītāji neinformē valsts pārvaldes un varas iestādes par notiekošajiem pasākumiem, un tas ir pretrunā ar Krievijas prezidenta "ukazu" Par mītiņu, ielu gājienu, demonstrāciju un piketu organizācijas kārtību un noturēšanu.[3] Dažas valstis pat tradicionālo konfesiju speciālajos likumos iekļauj nosacījumu — pirms pasākuma rīkošanas dabūt attiecīgās pašvaldības atļauju. Piemēram, Polijā adventistu speciālajā likumā noteikts, ka šai konfesijai reliģiska pasākumu organizēšana uz sabiedriskajiem ceļiem satiksmes drošību prasību dēļ ir jākoordinē ar atbilstošām valsts pārvaldes institūcijām vai vietējo pašpārvaldi.[4]

[1] Mediju ziņas. — 1996. — 19. apr.

[2] *Skagale G.* Ebreju koncerti kā reliģiska reklāma// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. —18. aug.

[3] Правоохранительные органы и религиозные организации/ Сборник материалов. — М.: Главный информационный центр МВД России, 1997. — С. 73.

[4] Polijas 1995. gada 30. jūnija likums "Par valsts attiecībām ar Septītās dienas Adventistu Baznīcu Polijas Republikā", 10.3. pants (Dziennik Ustaw. —1995. — Nr.97. — Item 481).

10. Pašvaldību administratīvo komisiju iejaukšanās reliģisko organizāciju iekšējā dzīvē

Kur divi bučojas, tur visi klusi aizlien garām;
kur viņi kaujas, tur visi apstājas riņķī.

G. V. Hēgelis

Sākšu ar kādu šķietami pavisam cita rakstura piemēru. Līdzīgus piemērus lasītājs atcerēsies arī no Latvijas nesenās pieredzes Trešās atmodas laikā 80. gadu beigās. Īrijas Augstākā tiesa tieslietā (*Tara Prospecting Ltd. v Minister for Energy*) pierādīja reliģiozo

aprindu lielo ietekmi arī uz civiltiesību jomu. Kompānija *Tara Prospecting* bija iesaistījusies minerālu meklēšanā Meijo grāfistē. Tika izpētīts arī Svētā Patrika kalns, kas tur atrodas. Kompānija bija ieguvusi visas nepieciešamās atļaujas un licences, lai varētu iegūt un pārstrādāt derīgos izrakteņus, ja tādi tiktu atklāti. 1990. gadā, iztērējusi izpētes darbiem 1,8 miljonus mārciņu, tā atklāja zeltu. Tas kļuva zināms plašai sabiedrībai, kas šo vēsti uzņēma ar ļoti lielu sašutumu. Tieši šis kalns īru tautai saistās ar svēto Patriku, Īrijas nacionālo svēto jau kopš viduslaikiem. Šo kalnu regulāri apmeklē svētceļnieki, gan individuāli, gan arī lielās grupās. 1990. gada maijā kompānijai tika liegta iespēja šai kalnā sākt zelta ieguvi. Pamatojums — Svētā Patrika kalns ir Īrijas pilsoņu nacionālā bagātība. Kompānija uzskatīja lēmumu par nelikumīgu, jo tas "pamatojoties uz reliģiskiem apsvērumiem". Īrijas Augstākā tiesa noraidīja kompānijas *Tara Prospecting* prasījumu un pasludināja šo kalnu par neaizskaramu, jo tāda bija tautas griba.[1] Lūk, Īrijas precedents. Patiesi priecājos, ka varu pozitīvā nozīmē atgādināt D. Īvāna organizēto un vadīto Daugavas aizstāvību 80. gados. Tas bija izcils piemērs, kā tauta var saliedēties cīņā par augstāku mērķi, nekā materiālais izdevīgums vien. Žēl, ka pašreizējos juku laikos pilnīgi aizmirsts Artūrs Snips, cilvēks, kuram bija ne mazāki nopelni Daugavas aizstāvības organizēšanā.

Jau vairākkārt uzsvēru, ka valsts institūcijām nav jāiejaucas reliģijas lietās un ir jāgarantē reliģijas brīvība. Tomēr zināmos gadījumos valstij noteikti ir jāiesaistās komplicētu jautājumu risināšanā gan ar tiesu varas palīdzību, gan arī administratīvā kārtā, pat ja šī iejaukšanās skar reliģiskās organizācijas iekšējo kārtību. Pats par sevi saprotams, ka šāda iejaukšanās nedrīkst būt vērsta vienīgi pret reliģisko organizāciju; nepieciešamības gadījumā tai jāvēršas arī pret cita veida organizācijām, kā tas bija arī minētajā Īrijas precedentā. Šādā valsts iejaukšanās procesā galvenais ir ieraudzīt un atrisināt radušos problēmu pēc būtības. Šo būtiskuma aspektu vajadzētu paturēt prātā arī pašvaldību administratīvās iejaukšanās gadījumā reliģisko organizāciju iekšējā dzīvē.

Tātad arī pašvaldību administratīvās komisijas zināmos apstākļos var un tām vajag iejaukties reliģisko organizāciju lietās. Protams, tas nevar notikt bez pašas reliģiskās organizācijas vēlmes, ja vien nav noticis sabiedrības vai pilsoņu drošības un veselības, kā arī sabiedriskās kārtības apdraudējums. Citos gadījumos pašvaldībai (valsts institūcijām) jāgaida, kamēr reliģiskā organizācija pati lūdz palīdzību, ja tā saviem spēkiem vien vairs nespēj atrisināt radušos problēmu. Parasti tie ir gadījumi, kad organizācijas iekšējo attiecību samezglojums jau skar plašākas sabiedrības intereses. Tieši šādos gadījumos valsts institūcijas cenšas piespiedu kārtā likvidēt kādas personas vai grupas patvarību, balstoties uz paša sabiedriskā veidojuma iekšējās aprites aktu, kuru persona ir pārkāpusi.

Aplūkosim konkrētu gadījumu, kurā persona, veicot reliģiskas darbības, pārkāpa pilnvaras, ko tai bija piešķīrusi reliģiskā organizācija. Runa ir par *proselizāciju* un tās radītajām sekām, kuras nodarīja kaitējumu ne vien pašai reliģiskajai organizācijai, bet arī plašākai sabiedrībai. Šo gadījumu varētu nodēvēt par "Oļģerta Miķelsona lietu", un tas notika 1996. gadā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Rīgas Misiones draudzē. O. Miķelsons kopš 1996. gada 22. septembra strādāja šajā draudzē par pārvaldnieku (būdams lajs un nevis ordinēts mācītājs).

Gribu piebilst, ka O. Miķelsons, būdams "ierindas" kristietis, vienlaikus bija arī Baznīcas amatpersona, un Baznīcas amatpersonas kompetenci savā ziņā var salīdzināt ar valsts darbinieka kompetenci. Protams, citā kontekstā. Ā. Meikališa uzskata, ka par valsts amatpersonām var uzskatīt personas, "kas pastāvīgi vai uz laiku pilda varas pārstāvja funkcijas, kā arī valsts vai sabiedriskajās iestādēs, organizācijās vai uzņēmumos pastāvīgi vai uz laiku ieņem amatus, kas saistīti ar organizatoriskiem un rīkotāja vai administratīviem un saimnieciskajiem pienākumiem; vai kuri šajās iestādēs, organizācijās un uzņēmumos pilda šādus pienākumus pēc speciālas pilnvaras. Organizatoriskie un rīkotāju pienākumi var izpausties vispārīgā vadībā, personāla izraudzīšanā un izvietošanā, darbības plānošanā, ražošanas uzdevumu izpildes vadīšanā, kontroles realizācijā un tamlīdzīgos pasākumos iestādēs, organizācijās un uzņēmumos, to struktūras apakšvienībās vai atsevišķos iecirkņos; bet administratīvi un saimnieciski pienākumi var izpausties kā tieša rīkošanās ar valsts īpašumu un tā pārvaldīšanu, pakļauto darbinieku vadīšana un ražošanas līdzekļu izmantošana, kā arī atbildība par materiālo vērtību glabāšanu, preču realizāciju u. tml. uzņēmumos, organizācijās un iestādēs vai to strukturālajās apakšvienībās."[2]

Reliģiskās darbības Misiones draudzē O. Miķelsons veica uz īpašu LELB atkārtoti izdotu atļauju pamata. Tā tas turpinājās, līdz šādu atļauju praksi LELB pārtrauca un O. Miķelsona atļauja ar attiecīgu LELB lēmumu tika anulēta. Lēmumā norādīts — ja, neraugoties uz aizliegumu, kāds šādas darbības tomēr piekops, tas tiks kvalificēts kā Baznīcas Satversmes rupjš pārkāpums (gribu piebilst — Tieslietu ministrijā reģistrētas Baznīcas Satversmes). Turpmāk saskaņā ar LELB Satversmi reliģiskas darbības ir tiesīgi veikt tikai LELB attiecīgi ordinēti mācītāji vai diakoni. Atļaujas anulēšanas fakts tika paziņots arī publiski un stājās spēkā 1996. gada 14. janvārī. Runājot par O. Miķelsonu, jāpiebilst — viņš, par spīti ilgajai darbībai Baznīcas labā, nevarēja ordinēties, jo viņam trūka vajadzīgās izglītības. Ordinācijas traucēklis bija arī viņa uzskati, kas teoloģiskajos jautājumos būtiski atšķīrās no LELB principiem. Lai gan atļauja bija anulēta, O. Miķelsons turpināja darboties, tāpēc LELB Konsistorija, kas ir luteriskās Baznīcas izpildinstitūcija, 1997. gada 25. aprīlī atstādināja O. Miķelsonu no jebkuras reliģiskas darbības pildīšanas Misiones draudzē. Tātad viņam vairs nebija tiesību Baznīcas vārdā kaut ko darīt, jo pastāvēja pat divi LELB aizliegumi. Piecus mēnešus pēc pēdējā aizlieguma Misiones draudzes Revīzijas komisijas priekšsēdētājs informēja LELB Konsistoriju, ka O. Miķelsons tomēr turpina veikt kristīšanu, iesvētīšanu un laulāšanu (valsts deleģēta funkcija luteriskajai konfesijai). Pēc Baznīcas noteiktās kārtības pārkāpšanas fakta konstatācijas LELB arhibīskaps J. Vanags lūdza Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu palīdzēt risināt šo problēmu.

Departaments, izskatījis šo lietu, konstatēja *administratīvu pārkāpumu* un nosūtīja atzinumu pēc piederības — *Rīgas domes administratīvajai komisijai.* Domes administratīvā komisija atzina: saskaņā ar to, ka LELB ir Tieslietu ministrijas reģistrēta savienība (Baznīca), Misiones draudzei, kas ietilpst šajā Baznīcā, darbības jāveic saskaņā ar LELB Satversmes normām. Domes komisija ierosināja administratīvu lietu. Pēc komisijas prasības Pašvaldības policijas administratīvais inspektors 4. februārī O. Miķelsonam sastādīja administratīvo protokolu, jo viņš bija veicis iepriekšējā amata darba

pienākumus jau pēc atstādināšanas. Pamatojums — Administratīvo pārkāpumu kodekss (APK; 176. un 204. pants). Komisija 1998. gada 6. februārī izskatīja O. Miķelsona lietu un uzklausīja arī O. Miķelsona viedokli, kurš savā paskaidrojumā atzina, ka rīkojies "izņēmuma kārtā", bet — ar draudzes vadītājas ziņu. Draudzes vadītāja gan šo faktu noliedza. Rīgas domes Administratīvā komisija atzina O. Miķelsonu par vainīgu pēc APK 176. panta par patvarīgu darbību veikšanu, pret kurām iebilst reliģiskā organizācija — Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca. Komisija lietu izskatīja saistībā arī ar APK 204. pantu, kurā noteikta atbildība reliģiskas organizācijas vadītājam par reliģisko rituālu, sapulču un gājienu organizēšanas kārtības neievērošanu.

Lieta ar to nebeidzās. 1998. gada 4. novembrī LELB Konsistorija nosūtīja departamentam Misiones draudzes valdes ziņojumu kopā ar pavadvēstuli, kurā lūdza informēt par veikajiem pasākumiem. Draudzes valde ziņoja, ka O. Miķelsons 1998. gada 4. septembrī veicis kristību rituālu Misiones draudzes baznīcas teritorijā, kā arī par draudzei nepiederošu personu regulārām sanāksmēm dievnamā, kuras notiek bez draudzes akcepta.

"Draudzes valde ziņo, ka Rīgā, Čiekurkalna 1. garajā līnijā 78., baznīcas teritorijā pie zvanu torņa 1998. gada 4. septembrī pulksten 17.00 notika nekur nereģistrēts dievkalpojums O. Miķelsona vadībā. Oļģerts Miķelsons mācītāja talārā noturēja dievkalpojumu, kura laikā kristīja piecus cilvēkus pēc luterāņiem sveša un nepieņemama rituāla. Kristāmie cilvēki, tērpušies baltās drānās, pilnīgi iegremdējās ūdenī (baseinā). Visi, kas piedalījās šajā dievkalpojumā, bija draudzei sveši cilvēki, izņemot O. Miķelsonu un Jāni Valkovski. Šo ceremoniju redzēja mūsu draudzes locekļi."[3]

Ņemot vērā lietas jaunos apstākļus, Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments vēlreiz nosūtīja Rīgas domes Administratīvajai komisijai vēstuli, kurā lūdza izskatīt šo lietu atkārtoti.[4] Departaments uzskatīja, ka pārkāpums, kas izklāstīts draudzes ziņojumā, atbilst Latvijas APK 176. pantam, tas nozīmē, ka notikusi patvarīga darbība.* Rezultāts diemžēl izpalika, jo dome "atrisināja" problēmu birokrātiski, atbildot departamentam, ka Administratīvā komisija nekādus pasākumus nevar veikt, jo nokavēts termiņš. Komisijai ir taisnība, turklāt zināmā mērā ne jau formāli vien. Tas nevar būt pašvaldības kompetencē — izšķirt, kurš garīdznieks ir "īstāks" garīdznieks. Problēmas būtība ir Satversmes

---

* Departamenta vēstulē Rīgas domes administratīvajai komisijai šajā sakarā rakstīts: "Reliģisko organizāciju likuma 14. panta 2. daļā teikts: "Reliģiskās organizācijas darbojas, pamatojoties uz attiecīgās konfesijas kanoniskajiem noteikumiem un saviem statūtiem (satversmi, nolikumu)." Atbilstoši luteriskās Baznīcas Rīgas Misiones draudzes nolikumam savas iekšējās dzīves jautājumus draudze kārto saskaņā ar Baznīcas Satversmi. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Satversmes 89. punktā noteikts, ka neordinētie garīgie darbinieki savus pienākumus izpilda saskaņā ar mācītāja, prāvesta un bīskapa norādījumiem un Konsistorijas rīkojumiem un instrukcijām. 1997. gada 25. aprīlī Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags atstādināja O. Miķelsonu no jebkura veida reliģiskās darbības veikšanas. Konsistorijas iesniegumā norādīts, ka O. Miķelsons turpina vadīt dievkalpojumus, kuru laikā tiek izpildīts kristību rituāls.

Saskaņā ar Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Satversmes 39. pantu draudzes valde ar mācītāja piekrišanu atļauj izmantot draudzes ēkas Baznīcas dzīves mērķiem. Konsistorijas iesniegumā norādīts par draudzei nepiederošu personu regulārām sanāksmēm, kuras Misiones draudzes namā notiek ar Litas Emsiņas atļauju."[5]

99.panta interpretācijas trūkums, kas kavē tā pielietošanu praksē, kā arī Latvijas likumu nepilnība. Piedevām vēl joprojām nav neviena, kas būtu tiesīgs iejaukties šādā strīdā, jo nav atsevišķas un neatkarīgas struktūras, kura nodarbotos ar reliģijas jautājumiem, kā tas bija pirmskara Latvijā. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, no vienas puses, ir pienākums būt par kontaktpersonu starp valsti un Baznīcu, bet, no otras puses, tas ir tikai reģistrētājs, kuram ir tiesības vienīgi reģistrēt, nevis veikt uzziņu. Uzskatu, ka risinājums varētu būt atsevišķs (speciālais) likums par Evaņģēliski luterisko Baznīcu Latvijā, kura izpildi, tāpat kā citu konfesiju un ar reliģiju saistīto organizāciju darbību, kontrolētu neatkarīga Latvijas valsts institūcija — Reliģisko lietu pārvalde. Pretējā gadījumā luterāņi varēs teikt līdzīgi kā jurisprudences teorētiķis Monteskjē "Persiešu vēstulēs", runājot par lielajiem likumdevējiem, kas lielākoties ir bijuši aprobežoti cilvēciņi, kurus "viņa augstdzimtība gadījums nolicis citiem priekšā" un kuri sekojuši gandrīz vienīgi saviem aizspriedumiem, iegribām vai iedomām. Par tādiem šis jurisprudences ģēnijs raksta: "Esmu spiests pakļauties likumiem, kamēr dzīvoju to aizstāvībā, bet, ja tie vairs neaizstāv mani, vai tie var mani vēl saistīt? Vai tiešām valdnieks grib, lai es joprojām esmu viņa pavalstnieks, arī tad, kad man no šīs pavalstniecības vairs nav nekāda labuma?"[6]

Visbeidzot gribu uzsvērt, ka pašvaldībai tomēr ir iespēja kontrolēt reliģisko organizāciju darbību savā teritorijā un pat ietekmēt šo organizāciju rašanos. Kā piemēru varu minēt Daugavpils pašvaldības ietekmi uz Daugavpils "Jehovas liecinieku" reģistrēšanos.

Daugavpils pilsētas domes pašvaldības policijas priekšnieka V. Gudakovska vēstulē iepriekš minētajam departamentam par "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes reģistrācijas pieteikumu teikts, ka, kaut gan šīs kustības locekļi pie administratīvās atbildības netika saukti, tomēr pašvaldības policijas rīcībā ir sūdzības par šo draudzi.* Departamenta direktors R. Balodis, izskatījis Daugavpils pašvaldības policijas iesniegumu, atzina to par pietiekamu pamatu reģistrācijas atteikumam un 1998. gada decembra beigās, tikšanās laikā ar "Jehovas liecinieku" advokātu (pārstāvi) E. Endzeli informēja viņu par iespējamo atteikumu. "Jehovas liecinieki", novērtējuši situāciju, nolēma atsaukt Daugavpils draudzes reģistrāciju, uzskatot, ka nebūtu saprātīgi "radīt konfrontāciju un risināt domstarpības tiesā, ja pirms tam nav sniegti paskaidrojumi Daugavpils pašvaldības policijai vispārējā kārtībā".[8] Tieslietu ministre I. Labucka 1999. gada 4. janvārī nolēma izbeigt šo reģistrācijas lietu. Pamatojums — "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes

---

* Sūdzības, kas ir V. Gudakovska rīcībā, pašvaldības policijai iesniedzis Daugavpils vecticībnieku draudzes macītājs A. Žilko un Daugavpils Borisa–Gļeba katedrāles vadītājs G. Popovs. Šajās vēstulēs minēts, ka pēdējo piecu gadu laikā "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes locekļi "pastāvīgi traucē garīgās dzīves norises Daugavpils pilsētā; izsūta vēstules, kurās tiek aizskartas ticīgo cilvēku jūtas, viņi tiek apvainoti sadarbībā ar fašistiem; ir bijuši uzmākšanās gadījumi pilsētas ielās ar aģitāciju; ir gadījumi, kad "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes pārstāvji, jo sevišķi vakaros, traucē pilsētas iedzīvotāju mieru un atpūtu, ierodoties pie viņiem mājās ar nolūku "parunāt par Dievu", piedāvāt brošūras vai sludināt savus uzskatus". V. Gudakovskis vēstulē arī norāda, ka "Daugavpils pilsētas iedzīvotāji ir vairākas reizes mutiski lūguši pašvaldības amatpersonām pārtraukt "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes dalībnieku uzmākšanos uz ielām un dzīvokļos, taču līdz šim šīs draudzes locekļi par tāda veida pārkāpumiem nav aizturēti. Tāda veida "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes darbība nav pieļaujama, jo sevišķi Latgalē, kas vienmēr izcēlusies ar savu konsekvento dievbijību."[7]

lūgums atsaukt reģistrāciju un Ministru kabineta 1995. gada 13. jūnija Administratīvo aktu procesa noteikumu 56.2. punkts. Grūti spriest, kā iegrozītos lieta, ja draudze neatsauktu reģistrācijas pieteikumu un ja Tieslietu ministrija atteiktu reģistrāciju, pamatojoties uz Daugavpils pilsētas pašvaldības policijas priekšnieka V. Gudakovska vēstuli. Visticamāk, būtu tieslieta, kuras iznākums būtu atkarīgs no Daugavpils pašvaldības policijas iesnieguma. To izvērtētu tiesa, taču, ņemot vērā Iekšlietu ministrijas Drošības policijas Daugavpils reģionālās nodaļas priekšnieka J. Livčāna vēstulē minēto*, visticamāk, ka "Jehovas liecinieki" ar tiesas spriedumu tomēr tiku reģistrēti. "Jehovas liecinieku" rīcība šajā lietā bija saprātīga, jo, kaut arī tiesa, iespējams, lemtu viņiem par labu, kopumā jehoviešiem neko labu tā neatnestu. Daugavpils pašvaldības nostāja pēc šādas reģistrācijas "spiediena dēļ" kļūtu ļoti stingra pret šo kustību un "Jehovas lieciniekiem" uz ilgu laiku būtu liegts normāls dialogs ar vietējo varu.

Līdzīga situācija bija arī ar "Jehovas liecinieku" Jelgavas draudzes reģistrāciju, taču šajā gadījumā pašvaldības iebildumi pret "Jehovas lieciniekiem" nebija tik argumentēti un pamatoti kā Daugavpils pašvaldības iebildumi**, tāpēc, izvērtējusi arī Iekšlietu ministrijas Drošības policijas Jelgavas reģionālās nodaļas vēstulē minēto***, Tieslietu ministrija 1998. gada 8. decembrī reģistrēja šo draudzi kā reliģisku organizāciju.

Šajā nodaļā rakstītais vēlreiz pierāda, ka arī tik nelielas valsts kā Latvijas centrālajam aparātam nevajadzētu darboties bez pašvaldību atbalsta. Vietējie apstākļi un vietējie problēmu aspekti nevienam nav zināmi labāk kā pašvaldību darbiniekiem. Savukārt

---

* J. Livčāna vēstulē teikts: "Sakarā ar jūsu pieprasījumu par "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes iekļaušanu reliģisko organizāciju reģistrā paziņojam, ka mūsu rīcībā nav svarīgu iebildumu pret draudzes reģistrāciju. Mūsu rīcībā ir informācija par Daugavpils vecticībnieku draudžu, svēto mocekļu Borisa un Gļeba Daugavpils pareizticīgo draudžu iebildumiem, kā arī Daugavpils katoļu draudžu iebildumiem pret "Jehovas liecinieku" reģistrāciju. Ir informācija par Daugavpils iedzīvotāju mutiskām sūdzībām Daugavpils pašvaldībās un pašvaldības policijā par Jehovas liecinieku uzbāzīgo uzvedību. Citu iebildumu uz šo brīdi mūsu rīcībā nav."[9]

** Jelgavas domes priekšsēdētāja U. Ivana vēstulē Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam ir šāds vērtējums: "Jelgavas dome informē, ka draudzes darbība Jelgavā reāli nav jūtama." Taču vienlaikus vēstulē minēts, ka "1992./93. mācību gada laikā no skolas izslēgtas četras meitenes, kas bijušas "Jehovas liecinieku" draudzes locekles. Pamatojoties uz savas ticības principiem, meitenes noliegušas laicīgo varu, bijusi vērojama valsts simbolu neatzīšana un strikta atteikšanās dziedāt valsts himnu. Piederība draudzei izrādījās nesavienojama ar mācībām mūzikas koledžā, jo traucēja ievērot skolas iekšējās kārtības noteikumus. Meitenes nepildīja mācību plānu, tādēļ nevarēja turpināt mācības un tika izslēgtas no koledžas." Par šo faktu gan gribu teikt — ja tolaik darbotos Valsts cilvēktiesību birojs, šī izslēgšana no skolas būtu nonākusi šīs institūcijas uzmanības lokā. Ja izrādītos, ka izslēgšanas pamats nav bijusi mācību plāna nepildīšana, bet meitenes izslēgtas viņu reliģiskās pārliecības dēļ, tiktu konstatēts viens no visrupjākajiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Vēl Jelgavas pašvaldība informē, ka "Jelgavas 4. vidusskolā 1998. gada novembrī arī bija vērojams nepatīkams atgadījums. Par godu 18. novembra svētkiem arī skolā tika rīkoti svētku pasākumi. Vienā klasē stundas laikā ienāca šīs klases skolnieka tēvs, kurš skolā strādā par sētnieku un ir jehoviešu draudzē, un publiski visas klases priekšā kategoriski aizliedza savam bērnam dziedāt valsts himnu un jebkādā veidā svinēt šos valsts svētkus. Jelgavas dome uzskata, ka šādas draudzes atrašanās pilsētā nav vēlama, kā arī, ka atrašanās šajā draudzē negatīvi ietekmē un noskaņo pret valsts simboliku un citiem valsts atribūtiem." Par šo notikumu jāsaka, ka tas būtu nopietns arguments, *ja par šo atgadījumu tiktu sastādīts attiecīgs administratīvs protokols, tas kalpotu par pierādījumu iespējamajā tieslietā.*[10]

*** "Iekšlietu ministrijas Drošības policijas Jelgavas reģionālajai nodaļai pašlaik nav iebildumu pret "Jehovas liecinieku" Jelgavas draudzes iekļaušanu reliģisko organizāciju reģistrā."[11]

pašvaldību darbiniekiem būtu nepieciešams dalīties pieredzē ar citu pašvaldību darbiniekiem un mācīties tiesiskā ceļā ierobežot dažādu reliģisko kustību aktivitātes vietējās pašvaldības teritorijā, kad tas patiešām ir nepieciešams.

[1] State and Church in the Europe Union. — Baden-Baden, 1996. — P. 166.

[2] *Meikališa Ā.* Kriminālprocesuālo teriminu skaidrojošā vārdnīca. — R., 1998. — 278. lpp.

[3] Latvijas Evaņģēliski lutersikās Baznīcas konsistorijas biroja vadītājas I. Zālītes 1998. gada 4. novembra vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[4] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta 1998. gada 20. novembra vēstule nr. 15–2.3/24 Rīgas Domes Administratīvajai komisijai.

[5] Turpat.

[6] *de Monteskjē Š. L.* Persiešu vēstules. — R.: Zvaigzne, 1990. — 133. lpp.

[7] Daugavpils pilsētas domes pašvaldības policijas priekšnieka V. Gudakovska 1998. gada 18. decembra vēstule nr. 610. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[8] "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudzes pilnvarotā pārstāvja A. Tukāna 1998. gada 30. decembra vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim (reģ. nr. 15–2.55/169. 1999. gada 4. janvārī).

[9] Iekšlietu minisrtijas Drošības policijas Daugavpils reģionālās nodaļas priekšnieka J. Livčāna 1998. gada 18. decembra vēstule nr. 13/19 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[10] Jelgavas domes priekšsēdētāja U. Ivana 1998. gada 18. decembra vēstule nr. 2–25/1167 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[11] Iekšlietu ministrijas Drošības policijas Jelgavas reģionālās nodaļas priekšnieka I. Slokenberga 1998. gada 4. decembra vēstule nr. 611. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

11. Pašvaldību darba optimizēšana attiecībā uz reliģiskajām organizācijām

> No ikdienas dzīves un no zinātnisko novērojumu pieredzes ir labi zināms, ka pasaulē vairāk vai mazāk vērojama situāciju un notikumu atkārtošanās.
>
> *A. Irvins*[1]

Trūkumus pašvaldības darbā rada arī nezināšana un ar to saistītā situācijas neizpratne. Attālākās lauku pašvaldību teritorijās notiek sātanistu vandālisma akti, un pašvaldību atbildīgie darbinieki nezina, kā uz tiem reaģēt. Neiedziļinoties sātanisma "mistiskajā krēslā", varu teikt, ka Latvijas APK 89. panta 5. punktā par kapa vietu bojāšanu ir noteikts naudas sods līdz Ls 250. Tāds pats sods kodeksa 89. pantā ir noteikts par kultūras pieminekļu bojāšanu, un baznīcas ļoti bieži ir kultūras pieminekļi. Vismaz minētās sankcijas vienmēr var pielietot pret luciferistiem.

Jaunās reliģiskās kustības vispār ir tiesībsargājošo iestāžu "rūpju bērns". Latvijas

tieslietu ministrs D. Rasnačs jau 1996. gada 24. septembrī, atbildot uz Saeimas deputātu V. Krisberga, L. Kuprijanovas, J. Rāznas, R. Leitenas un V. Stikuta pieprasījumu par nereģistrētām reliģiskām organizācijām, savā vēstulē nr. 1–55.3/45 atzīst: "*Pozitīvi vērtējama tāda rīcība, kas novērš sabiedrībai bīstamu reliģisko sektu un pseidoreliģisko kustību izplatību. Tieslietu ministrija atzīst, ka šo organizāciju ietekmi uz sabiedrību var vājināt, veicot dažādus profilaktiskus pasākumus, samazinot reliģisko sektu un pseidoreliģisko kustību iespējas manipulēt ar ievērojamu sabiedrības daļu, vervēt sev sekotājus un tālāk izplatīties. Ne mazāk svarīgi ir nodrošināt bērniem un jauniešiem iespēju valsts un pašvaldību skolās saņemt reliģisku izglītību.*"

Jehovietes traģiskā nāve 1996. gadā izraisīja plašu rezonansi Latvijas sabiedrībā. Tieslietu ministrijas reakcija bija ne vien tikko minētā D. Rasnača vēstule, bet mēģinājums izdarīt grozījumus dažos likumos, lai ierobežotu JRK dažāda veida darbību Latvijā, arī publisko. Sākumā valsts attiecīgās amatpersonas optimistiski paziņoja, ka tiks grozīti Krimināl kodekss, Administratīvo pārkāpumu kodekss un Ārstu prakses likums.[2] Diemžēl APK grozījumi netika tālāk par Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju un nenokļuva pat līdz plenārsēdei deputātiem izskatīšanai. Kāds bija parūpējies par "pasaules sabiedrības reakciju" vajadzīgajā virzienā... Pat Bulgārijas tolerances fonda izdevumā varēja lasīt, ka Latvijā reliģijas brīvība ir apdraudēta, jo mēģinājums papildināt APK ar normu, kas sodītu nereģistrētu reliģisku organizāciju par tās darbību, esot diskriminējošs un cilvēktiesību pamatprincipus pārkāpjošs.[3] Bet par to nav ko brīnīties. Vācu filozofs G. K. Lihtenbergs jau XIX gadsimtā ir teicis — ja kāds izsmej sliktus ārstus, vājus advokātus vai nožēlojamus filozofus, tad smejas arī saprātīgie no viņu vidus. Taču, ja apsmej sliktu garīdznieku, kādu taču noteikti ir vairāk nekā sliktu ļaužu jebkurā citā profesijā (jo šajā "arodā" ir daudz grūtāk būt labam), tad pat krietnie garīdznieki dedzīgi ķeras pie vajāšanas.

Minētajā gadījumā runa bija par bezatbildīgu reliģisko kustību sludinātāju zināmu ierobežošanu, kuru darbība Latvijā taču daudz labāk redzama šeit uz vietas, tomēr "ārzemju atbalsts" Latvijas jehoviešiem, kuri aizkavēja asins pārliešanu autoavārijā cietušajai savas kustības loceklei, izrādījās pārāk liels. Un, kaut arī Latvijas ārsti šajā cīņā ar "Jehovas lieciniekiem" cieta sakāvi, varbūt tā ir arī labāk. Tas liek domat, ka šajos jautajumos nepieciešams stratēģisks problēmas risinājums. Nevis jauns grozījums likumos, bet pragmatiska pieeja reliģijas lietām ir spējīga sakārtot valsts lietas šajā jomā. Reģistrētas organizācijas pamatā ir jābūt *lojalitātei pret valsti*, kas tai sniedz leģitimitāti un tiesībsubjektību. Katrai organizācijai ir jādarbojas tikai pastāvošās valsts likumdošanas ietvaros. Bet likumdošanai vispār un arī likumdošanai reliģijas jomā būtu jābalstās labi izstrādātā valsts stratēģijā.

Veidojot valsts tiesības, ir gan jāierobežo reliģisko organizāciju patvaļa, gan arī jānovērš to beztiesība. Vienlaikus jācīnās pret abiem šiem pārkāpumiem, bez tā nav iedomājama mūsdienu pasaules tiesību prakse. Valsts institūcijām ir jākļūst stiprām un sabiedrības tiesiskajai apziņai — attīstītai, lai nepārvērstos par paklausīgu marioneti veiksmīgu manipulatoru rokās. Var piekrist bijušā Valsts prezidenta G. Ulmaņa izteikumam, ka jēdziens *attīstība* tiešām ir ļoti plašs; tas ietver gan sociālo un ekonomisko

progresu, gan taisnīgumu un demokrātiju kā sabiedrības pamatu, gan cilvēktiesību aizsardzību.[4] Kā ir teicis Heraklīts, viss, kas pastāv pasaulē, pastāv tikai kustībā un saglabājas tikai maiņā. Pēc Heraklīta uzskatiem, viss ir tikai tapšanas procesā. Tieši tāpēc ar konkrētiem likumiem un normām vien nepietiek, lai veidotu labu valsts politiku arī attiecībā uz reliģiju. Stratēģijai ir jābūt. Bez tās pat tiesisko normu zināšana un formāli pareiza to pielietošana var radīt sajukumu un haosu, un ja nu vēl šīs normas nezina un neprot tās lietot... Ministru prezidentam A. Šķēlem pieder spēcīgi vārdi: "Ar demokrātiju nedrīkst maskēt bezdarbību, bezatbildību un kompetences trūkumu. Demokrātija nav vīģes lapa, ar kuru piesegt varas vājumu, birokrātijas patvaļu un vispārēju bezatbildību."[5]

Liela loma patiesi demokrātiskas valsts veidošanā ir tieši pašvaldībām, un ar reliģiju saistīto jautājumu risināšanā tās var dot neatsveramu ieguldījumu. Pašvaldības ir ļoti tuvu "praktiskajiem gadījumiem", un to vajag pienācīgi novērtēt.

[1] *Irvins A.* Pareizas domāšanas māksla. — R., 1990.

[2] "Jehovas liecinieku" dēļ grozīs likumus// Rīgas Balss. — 1996. — 2. okt.

[3] Tolerance towards You. — Sofia, Bulgaria, june-september '97. — P. 23.

[4] Latvijas valsts prezidenta G. Ulmaņa runa ANO Ģenerālā sesijā Ņujorkā// Labrīt. — 1994. — 28. sept.

[5] Ceļš uz pārticību. Latvijas Republikas ministru prezidenta A. Šķēles ziņojums Saeimā 1996. gada 18. aprīlī// Diena. — 1996. — 19. apr.

IX. Valsts atzītās reliģiskās laulības

1. Ieskats laulību institūtā Latvijas teritorijā līdz Latvijas neatkarības iegūšanai

1927.gadā izdotā "Latviešu konversācijas vārdnīca" laulības jēdzienu formulē kā *pilnīgu, ilgstošu, tiesiski atzītu dzīves kopību starp vīrieti un sievieti.*[1] Vairums tiesībzinātnieku, pētot laulības tiesisko dabu, atzīst, ka *laulība ir civiltiesisks līgums.* Tātad — darījums, kuru nepieciešams leģitimizēt valsts noteiktā kārtībā un formā. Pretējā gadījumā šis līgums nebūs likumīgs, tas būs fiktīvs. Tādas laulības, kas nav valsts akceptētas, mūsdienās sauc par civillaulībām*. Likumīgās laulības valsts aizsargā likumā noteiktajā kārtībā, tāpēc laulības oficiālo dokumentu kārtošana ir svarīga gan valstij, gan pilsoņiem.

Par laulību reģistrāciju Latvijā cariskās Krievijas laikā var teikt, ka, lai gan Krievijas Pareizticīgā Baznīca bija dominējošā Baznīca arī laulību reģistrēšanas jomā, arī dažām citām konfesijām patvaldība uzticēja darboties ar civilstāvokļu aktu reģistrāciju, tomēr ne visām. Ar 1874. gada 19. aprīļa likumu civilstāvokļa aktu vešana par *raskoļņikiem*** tika uzdota policijas ierēdņiem, bet ar 1879. gada 7. marta likumu baptistu metrisko grāmatu vešanu uzdeva attiecīgām civiliestādēm.[2] Pareizticīgo dzimtsarakstu aktus apkopoja attiecīgās teritorijas draudze šim nolūkam īpaši iekārtotā draudzes grāmatā. Centralizētas uzskaites Krievijā nebija. Draudzes grāmatas veidoja trīs daļas — ziņas par:

— dzimušajiem un kristītajiem;
— laulātajiem;
— mirušajiem un apbedītajiem.

Ierakstiem bija jābūt likumā paredzētajā formā. Katra gada pirmajā mēnesī draudzei šīs grāmatas oriģināls bija jānosūta attiecīgajai konsistorijai (eparhijai, kūrijai), bet draudzē palika grāmatas noraksts. Krievijas tiesu iestādes atzina tikai konsistoriju izsniegtās metrikas. Līdzīga kārtība bija jūdaistu un Romas katoļu draudzēs. Luterāņu draudzēs

---

* Laikiem mainoties, sekulārā valsts vara faktiski ir pilnīgi izmainījusi minētā jēdziena nozīmi. Ja baznīcas dominēšanas laikos dzimtsarakstu reģistrācijas jomā par civillaulību uzskatīja tādu laulību, kas nav noslēgta Baznīcā, tad tagad situācija ir pilnīgi pretēja — laicīgā vara par civillaulību uzskata laulību, kas noslēgta *tikai* Baznīcā un, protams, arī tādu, kas nav noslēgta nekur.

** *Raskoļniki* (no krievu val.) — šķeltnieki, tātad — tās jaunās (vai senās) reliģiskās kustības, kas atšķēlušās no kādas lielas valsts atzītas Baznīcas. Cariskās Krievijas skatījumā pirmām kārtām tie bija krievu senās kristīgās Baznīcas pārstāvji — vecticībnieki, kuri diezgan lielā skaitā dzīvoja Latvijas teritorijā jau no tiem laikiem, kad Krievijā sākās viņu vajāšana.

grāmatu oriģināli palika draudzēs, bet norakstus nosūtīja konsistorijai. Tāpēc atšķirībā no katoļiem vai pareizticīgajiem par luterāņu konfesijai piederīgajiem cara varas iestādes ziņas pieprasīja no draudžu mācītājiem. Musulmaņi ziņas ierakstīja divās grāmatās, vienu no tām sūtīja Orenburgas vai Taurijas musulmaņu garīgajai pārvaldei. Vecticībnieku dzimtsarakstu grāmatas vēl ilgi rakstīja policija. Tikai pēc 1906. gada 17. oktobra ukaza vecticībnieku draudzes ieguva tiesības iekārtot savu civilstāvokļu aktu lietvedību. 1906. gada cara ukazs sektantu garīdzniekus neatzina un viņu civilstāvokļa aku reģistrāciju apvienoja pilsētu un pagastu valdēs. Par sektantiem tolaik bija pasludinātas daudzas mazākas denominācijas. Sākot no 1906. gada oktobra, arī tām konfesijām, kas agrāk tika uzskatītas par sektām, sāka piešķirt līdzīgas tiesības kā vecticībniekiem. Pēc carisma krišanas 1917. gada februārī arī Kerenska Krievijas Pagaidu valdība tā paša gada 14. jūlijā pieņēma jaunu likumu, ar kuru tika pasludināta ticības brīvība. Pagaidu valdības likums noteica, ka tām personām, kas nepieder nevienai konfesijai, civilstāvokļa reģistrācijas aktus kārto pilsētas un pagastu valdes. Pēc Oktobra apvērsuma un boļševiku nākšanas pie varas ar 1917. gada 18. decembra dekrētu garīdznieku tiesības veikt civilstāvokļa reģistrāciju un nodarboties ar dzimtsarakstu lietvedību tika likvidētas un nodibinātas jaunas civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļas. Padomju okupācijas gados šī kārtība attiecās arī uz Latviju.

[1] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. — 22613 sleja.
[2] Likumu krājums. IX sēj., 931. pants (1. piezīme), 955. pants.

2. Ieskats laulību institūtā pirmskara Latvijā

1919.gadā Latvijas Tautas Padome ar likumu noteica, ka visi agrākie Krievijas impērijas likumi, kas pastāvējuši Latvijas robežās līdz 1917. gada 24. oktobrim, ir spēkā, ciktāl tie nav atcelti ar jauniem likumiem un nerunā pretī Latvijas valsts iekārtai un Tautas Padomes platformai.[1] Līdz ar to par spēkā esošiem tika atzīti arī Krievijas likumi par civilstāvokļa aktu vešanas kārtību, kas regulēja impērijas pavalstnieku dzīvi līdz Oktobra apvērsumam.

1919.gada 16. jūlijā tika izdots Latvijas likums Par laulību, kaut arī katoliskās Latgales pārstāvji enerģiski protestēja, un 1920. gada 15 aprīlī likums stājās spēkā. Vēlāk, 1921. gada 1. februārī, šo likumu akceptēja Satversmes sapulce. Latvijas likums bija izveidots, ņemot par paraugu citu valstu likumdošanu, īpaši Šveices 1910. gada 25. februāra likumu Par civilstāvokļu reģistriem.

Pirms šā likuma izdošanas attiecīgu konfesiju garīdznieki veica ne vien sakramentālus un garīgus aktus — kristīšanu, laulāšanu un apbedīšanu, bet izdeva arī visas no šīm darbībām izrietošās likumīgās apliecības. Dažas personas šīs garīdzniecībai piešķirtās tiesības uzskatīja par apgrūtinājumu, jo sevišķi tie, kas gribēja "stāvēt ārpus Baznīcas".[2] Lai šīs personas atbrīvotu no attiecībām ar Baznīcu, Saeima izdeva likumu par civilstāvokļa aktu obligātu reģistrāciju dzimtsarakstu nodaļās. No šā brīža personu civilstāvokļu aktu reģistrācija vairs nebija konfesiju garīdznieku ziņā, bet kļuva par valsts pienākumu. Likumā tika noteikta šāda laulību slēgšanas kārtība:

— personas, kas vēlas salaulāties, par to mutiski vai rakstiski paziņo vietējai dzimtsarakstu nodaļai pēc līgavaiņa pastāvīgās dzīvesvietas vai, ja līgavaiņa pastāvīgā dzīvesvieta atrodas ārpus Latvijas, pēc līgavas dzīvesvietas;

— izsludināšana notiek abu izsludināmo pastāvīgajās dzīvesvietās, divas nedēļas izliekot sludinājumu vietējā dzimtsarakstu nodaļā;

— ja nav šķēršļu laulības noslēgšanai, dzimtsarakstu nodaļas pārzinis sagatavo lēmumu, ka laulājamo izsludināšana notikusi, un izsniedz vai pēc izsludināto vēlēšanās piesūta viņiem pa pastu izsludināšanas apliecību;

— uz apliecības pamata izsludinātajiem ir tiesības divu mēnešu laikā, skaitot no lēmuma dienas, salaulāties jebkurā dzimtsarakstu nodaļā vai arī pie jebkuras konfesijas garīdznieka — pēc laulājamo vēlēšanās;

— garīdznieki, kas ir atbildīgi pēc Sodu likuma 426. panta (3. punkts) par katru viņu noslēgto laulību, septiņu dienu laikā piesūta vajadzīgās ziņas tai laulību reģistra nodaļai, kuras iecirknī laulība noslēgta.

Likumā noteikti arī izņēmumi attiecībā uz izsludināšanu un laulības noslēgšanu. Piemēram, ja līgavaiņa pastāvīgajā dzīvesvietā nav bijusi dzimtsarakstu nodaļa un laulāšanu veicis garīdznieks, par pietiekamu tika uzskatīta uzsaukšana baznīcā. Garīdzniekam par noslēgto laulību bija jāpiesūta ziņas dzimtsarakstu nodaļai, bet jādara tas tikai pēc vietējās dzimtsarakstu nodaļas atvēršanas. Tātad kopš 1921. gada 1. februāra likuma stāšanās spēkā garīdznieku funkcijās ietilpa ne vien salaulāt, bet arī piesūtīt ziņas par izdarīto laulību dzimtsarakstu nodaļai.

1921. gada 18. februārī Satversmes Sapulce pieņēma likumu Par civilstāvokļu aktu reģistrāciju, kurā iekļāva laulību likuma principus, uzdodot garīdzniekiem, kam bija tiesības laulāt ar juridiskām sekām, ierakstīt arī baznīcas grāmatās tās pašas ziņas, kādas bija nepieciešamas dzimtsarakstu nodaļas laulību reģistrā. Zem ieraksta baznīcas grāmatā bija vajadzīgi laulāto un divu liecinieku paraksti. Garīdznieka pienākums bija noteiktā termiņā piesūtīt vietējai dzimtsarakstu nodaļai minētā ieraksta norakstu kopā ar laulāto izsludināšanas apliecību. Dzimtsarakstu nodaļai tūlīt pēc paziņojuma saņemšanas šie dati bija jāieraksta savā reģistrā. Izrakstu no reģistra pēc laulāto pieprasījumu izdeva tūlīt pēc ieraksta izdarīšanas. Garīdzniekiem un konfesiju iestādēm tika aizliegts izdot metriskas apliecības par laulībām, kas noslēgtas baznīcā pēc vietējās dzimtsarakstu nodaļas atvēršanas. Tas nozīmē, ka šajā laikā laulību reģistrāciju jau pārzināja laicīgas iestādes — dzimtsarakstu nodaļas.

Nebija tā, ka Baznīcas vienaldzīgi noskatījās uz valsts aktivitātēm. Tās aizstāvēja

Garīdznieks mariāņu tēvs V. Pentjušs īsi pirms atgriešanās no izsūtījuma Sibīrijā salaulā jauno pāri viņu dzīvoklī Vorkutā 1956. gadā

savas tiesības un pat pieprasīja sev laulāšanas monopolu, kā arī slēgt dzimtsarakstu nodaļas.

Luteriskās Baznīcas Virsvalde un arhibīskaps K. Irbe 1928. gadā nosūtīja Saeimai lūgumu ņemt vērā Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Sinodes lēmumu: "Ievērojot to, ka dzimtsarakstu nodaļas lieki apgrūtina Latvijas pilsoņus kā laika, tā izdevumu ziņā, sevišķi lauciniekus, un dzimtsarakstu nodaļu institūts aizskar tautas reliģiskās jūtas, Baznīcas Sinode nolemj lūgt valdību un Saeimu, lai likumu par civilaktu reģistrāciju pārgroza tādā veidā, ka to var izdarīt arī pie garīdznieka un reģistrācija dzimtsarakstu nodaļā nav obligāta." Saeima nodeva iesniegto likumprojektu publisko tiesību komisijai un vēlāk juridiskajai komisijai. Publisko tiesību komisija mēģināja to pārstrādāt un atrast kaut ko vidēju starp obligātu reģistrēšanu dzimtsarakstu nodaļās un reģistrēšanu pie garīdznieka. Juridiskā komisija, kas arī izskatīja projektu, nolēma tikai dzimtsarakstu nodaļām atzīt tiesības izdot likumīgas apliecības.[3]

1928. gada 21. februārī Saeima pieņēma Pārgrozījumus un papildinājumus likumā Par laulību[4], nosakot — ja laulājamie pieder pie *luterāņu, reformātu, Romas katoļu, pareizticīgo (grieķu katoļu), vecticībnieku, anglikāņu, bīskapu-meodistu, baptistu, septītās dienas adventistu* un *Mozus ticīgo konfesijas* un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, par pietiekamu uzskatāma izsludināšana pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem. Grozījumos tika noteikts, ka garīdzniekiem, kas ir atbildīgi pēc Sodu likuma 138.[1] panta, par katru noslēgto laulību četrpadsmit dienu laikā jāpiesūta vajadzīgās ziņas tai laulību reģistra nodaļai, kuras iecirknī laulība noslēgta. Tika pieņemti arī Pārgrozījumi un papildinājumi likumā Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju.[5] Pieņemot šo likumprojektu, Saeimas Juridiskā komisija pauda uzskatu, ka attiecīgajam garīdzniekam būtu jādod tiesības izdot apliecības par miršanas, dzimšanas vai laulāšanas gadījumiem, taču šīm apliecībām nebūtu civiltiesiskas nozīmes. Tās varētu noderēt tikai atsevišķos gadīju-

mos kā pierādījums zināmam notikumam.[6] 1928. gadā tautas Saeimas balsojums par garīdznieku tiesībām izsniegt laulību apliecības nebija vienprātīgs. Tikai viena balss izšķīra šā pienākuma deleģēšanu iepriekšminēto Baznīcu garīdzniekiem (*par* 45 deputāti, bet *pret* — 44).[7] Deputātu strīdi 1928. gada februāra sēdes dienā ievilkās līdz pat pusdeviņiem vakarā.

Papildus laulību lietām garīdzniekiem tolaik uzlika par pienākumu paziņot dzimtsarakstu nodaļām arī par katru piedzimušu bērnu un katru mirušu cilvēku (likums Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju, 43. un 54. pants).[8] Iepazīstoties ar Saeimas plēnārsēžu stenogrammu, var secināt, ka deputāti izšķīrās pieņemt grozījumus likumā Par laulību, vairāku apstākļu ietekmēti. Lielu atbalstu laulības deleģēšanai Baznīcai sniedza Katoļu un kristīgo zemnieku partija.

Katoļu un kristīgo zemnieku deputāts J. Rancāns no Saeimas tribīnes teica: "Mēs zinām, ka katras tiesiskas valsts pienākumus ir gādāt par reģistrēšanu. Mēs zinām arī, ka savā laikā šo reģistrāciju izdarīja Baznīca. Baznīcai valsts bija piešķīrusi tiesības izdarīt reģistrāciju, izdot valstiskus dokumentus ar pilnīgu autentiskumu juridiskās un civilās attiecībās. Likums Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju aizķer trīs svarīgus dzīves posmus, un proti — dzimšanu, nāves gadījumu un laulību. Visi šie trīs gadījumi jau no seniem laikiem ir cieši saistīti ar Baznīcas likumiem. Baznīca gāja palīgā valstij ar savu līdzdarbību, bieži vien vajadzīgos dokumentus pagatavoja bez atlīdzības (..). Visu to lietu var nokārtot pilnīgi uz citiem pamatiem (..). Mums jārūpējas par valsts aparāta vienkāršošanu, un tur, kur darbu var padarīt viens cilvēks, nevajag nolikt divus ierēdņus." Deputāts, kas uzstājās visas Katoļu un kristīgo zemnieku partijas vārdā, uzskatīja, ka minētās trīs lietas ir pilnīgi jāatdod Baznīcas ziņā. "Tāpēc, no lietderības viedokļa skatoties, tādas dzimtsarakstu nodaļas pavisam nebūtu vajadzīgas."[9]

Pirmais Latvijas brīvvalsts laulību likums neapmierināja ne iedzīvotājus, ne pagastu padomes, nedz arī reliģiskās konfesijas. Reti kurai baznīcai tuvumā atradās pasta nodaļa, tādēļ garīdzniekus neapmierināja īsais termiņš, kurā ziņas par noslēgtajām laulībām vajadzēja piesūtīt dzimtsarakstu nodaļai. Dzimtsarakstu nodaļas nebija atvērtas visur, un tur, kur darbojās, tās nestrādāja ar pilnu slodzi, jo no iedzīvotāju (sevišķi laucinieku) dzīves vietām nodaļas atradās attālu un nokļūšana līdz tām, ņemot vērā 20. gadu satiksmes attīstību, bija diezgan komplicēta un dārga. Turklāt dažas dzimtsarakstu nodaļas par laulību izsludināšanu un attiecīgu dokumentu noformēšanu iekasēja augstas nodevas. Ņemot vērā šos apstākļus, Saeimai tika lūgts atļaut laulības un civilstāvokļa reģistrāciju veikt fakultatīvi*. Saeima, izvērtējot faktisko stāvokli, nolēma laulību izsludināšanas un laulāšanas funkciju deleģēt tikai "nopietno" un "nemainīgo" konfesiju garīdzniekiem. Pārgrozījumos un papildinājumos likumā Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju, ko Saeima pieņēma 1928. gada 9. martā, garīdzniekiem un konfesionālajām iestādēm, kas nepiederēja pie luterāņu, reformātu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, anglikāņu, bīskapumetodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo konfesijām, bija aizliegts izdot metriskas apliecības par laulības gadījumiem, kas notikuši pēc vietējās dzimtsarakstu

---

* Ar to tika saprasts — katrā Baznīcā atsevišķi.

nodaļas atvēršanas. Šim likumam bija daudz pretinieku. Kā visaktīvākie jāmin sociāldemokrāti, kuru teorētiskais pamatojums (īpaši F. Cielēna) ir ievērības cienīgs.

Sociāldemokrāta F. Cielēna runa atklāj šīs pozīcijas teorētisko bāzi: "Šodien mēs izšķirsimies par to, vai Latvija pieder pie jaunlaiku valstīm, jeb vai viņa atslīgs atpakaļ par simts gadiem pie valstīm, kas politiskā ziņā vēl stipri līdzinās viduslaiku valstīm. Viduslaiku valsts raksturojas ar to, ka viņā valda Baznīca, bet jaunlaiku valsts raksturojas ar to, ka viņā valda laicīgā valsts vara. Šīm divi varām (neatkarīgi no liberālisma, demokrātisma, sociālisma, komunisma un lielniecisma) savā starpā cīnoties, laicīgā vara pakāpeniski vispirms atsvabinājās no garīgās varas aizbildniecības un pēc tam kļuva par noteicēju tanī valstī, kurā viņa valda. Šis process velkas no XVI gadsimta visā Eiropā un pakāpeniski nonāk pie tā, ka laicīgā vara ir ieguvusi suverenitāti pār visiem institūtiem, pār visiem privātiem un publiski tiesiskiem institūtiem uz visas teritorijas. Jūs, kungi, tagad gribat pasludināt ar šo lēmumu, ka pretēji mūsu valsts septiņu gadu attīstībai Latvijā blakus valsts institūtiem būs citi institūti, kuriem piekritīs valstiskas un valsts funkcijas. Šie institūti tad nu tiks pārvaldīti gan no Romas, gan Konstantinopoles, gan Mekas un varbūt arī no Palestīnas. Tāpēc man liekas, kungi, ka šī doktrīna vispār nav pieņemama Latvijas valstij kā jaunlaiku valstij, kura dibinājās uz principiem, kas atzīti visā Vakareiropā jau priekš piecdesmit un vairākiem gadu desmitiem, kā to šeit noskaidroja publisko tiesību komisijas priekšsēdētājs Skujenieka kungs."[10]

Tātad sociāldemokrāti bija pretējās domās nekā kristīgo partiju pārstāvji. Laulību slēgšanas tiesību deleģēšanā Baznīcām viņi saskatīja draudus valsts un Baznīcas nošķirtības principam un pat prognozēja klerikālas valsts izveidošanas iespējamību.

"Priekšlikums, kurš tagad še ierosināts, neiziet ne uz ko citu, kā uz to, lai garīgai varai, Baznīcai, atkal piešķirtu jaunu spēku un spožumu, kurš mūsu demokrātiskā iekārtā Baznīcai ir atņemts. Vienu vārdu sakot, jūs par jaunu gribat iekurināt jeb ierosināt cīņu starp garīgo varu un laicīgo valsts varu. (..) Bez šaubām, ar civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumu ir apdraudētas garīdznieku materiālās intereses. Garīdzniekiem vairs nav tik lieli ienākumi. Tas ir vienkāršs tautsaimniecības princips, ka tur, kur ir konkurence, pelna mazāk. Garīdzniekiem jākonkurē ar valsts iestādi, kura reģistrāciju var izdarīt par pāris latiem, pie kam pašvaldībām ir tiesības atlaist pat šo mazo nodokli un vajadzīgās funkcijas izdarīt par velti," teica sociāldemokrāts N. Kalniņš.[11]

Tolaik sociāldemokrāti boikotēja šos likuma grozījumus, kategoriski uzstādamies ar protestiem pret "katru mēģinājumu baznīcai par jaunu piešķirt to spožumu, kāds viņai reiz bijis viduslaikos".[12] Sociāldemokrātiem pievienojās arī Latgales sociāldemokrātiskā strādnieku un zemnieku partija, kuras deputāts J. Opincāns Saeimas sēdē pat sāka kritizēt pašu Baznīcu.* Starp citu, par minēto deputātu klīda runas, ka viņa balsi pirms kārtējās Saeimas plenārsēdes balsojuma var nopirkt pat par vienu kausu alus. Tā esot bijusi nedzirdēti lēta takse pat tam laikam.[14]

---

* J. Opincāns Saeimas sēdē izteicās: "Ja mēs to pieļausim, tad nonāksim tik tālu, ka atgriezīsimies pie tiem laikiem, kad garīdznieki bija visas mūsu dzīves noteicēji. Tad vienu otru pilsoni garīdznieki terorizēs tik tālu, ka viņš būs spiests atteikties no savas politiskās pārliecības vai vienas otras darbības, kas nepatīk mūsu garīdzniekiem. Tad pilsoņi būs atkarīgi no vienas mūsu valsts garīdznieku šķiras vai konfesijas, un pat Saeimas vēlēšanās viņi būs spiesti balsot par garīdzniekiem, jo citādi garīdznieki atteiksies slēgt viņu laulības, kristīt bērnus." [13]

Viens no visemocionālākajiem runātājiem bija sociāldemokrāts N. Kalniņš. Viņa vārdi šķiet gluži kā ielūkošanās notikumos 70 gadus uz priekšu: "Pēc šā likumprojekta būtu atļauts izdarīt visas garīgās ceremonijas vispirms pie attiecīga garīdznieka, un tikai pēc tam garīdznieks paziņotu par notikušo vietējai dzimtsarakstu nodaļai. Labi, ja viņš paziņos. Bet, ja viņš nepaziņos, tad viņu sodīs. Bet ko darīs cilvēks, kurš cietis no tādas baznīckunga rīcības? Iedomājieties tos laulātos, kuri būs pārliecināti, ka viņi salaulājušies pie garīdznieka un reizē ar to nokārtojuši visas vajadzīgās formalitātes, bet garīdznieks uz savu galvu to nepaziņos dzimtsarakstu nodaļai vai paziņos ar lielu nokavēšanos, tikai pēc dažiem gadiem, varbūt pat desmit gadiem. Iedomājieties, kāds liels pārsteigums sagaidīs šos salaulātos, kad viņi dabūs zināt, ka viņu laulība nav likumīgi stājusies spēkā. Var taču būt ne viens vien gadījums, kad kāds baznīckungs, gribēdams spītēt laicīgajai varai un pilnīgi ignorēdams mūsu pastāvošos likumus, nepaziņos dzimtsarakstu nodaļai par izdarītām laulībām, un tātad nu pie garīdznieka vien noslēgtās laulības nebūs stājušās spēkā. Cilvēki būs dzīvojuši ilgāku laiku kopā bez likumīgas laulības, bet visi darījumi, kurus vēlāk laulātie izdarījuši, tiks anulēti tāpēc vien, ka baznīckungs nebūs turējis par vajadzīgu paziņot dzimtsarakstu nodaļai par laulības noslēgšanu. Protams, jūs teiksiet, ka tādu baznīckungu sodīs, bet jārēķinās taču arī ar sekām, no kurām cietīs pilsoņi, kuri savā lētticībā būs paļāvušies uz garīdznieka noslēgto it kā likumīgo laulību. Tas fakts, ka garīdznieki negrib pildīt likumu par laulībām, ir bieži vien novērots Latgalē. Nav jau pirmais gadījums dzirdēts, kur pie atbildības saukts baznīckungs tāpēc vien, ka tas nav ievērojis spēkā esošo likumu par civilaktu reģistrāciju. Ja tas notiek tagad, tad kāda garantija, ka arī uz priekšu garīdznieki, kuriem vara izsista no rokām, tāpat negribēs spītēt laicīgās varas likumam, ja tas pēc viņu pārliecības būs viņiem kaitīgs."[15]

Galu galā, par spīti opozīcijas asajiem iebildumiem, iepriekšminēto Baznīcu garīdzniekiem (pēc ieinteresēto privātpersonu lūguma, kā arī pēc valsts vai pašvaldības iestāžu un amatpersonu pieprasījuma) atļāva izdot apliecinātus izrakstus no reģistriem vai ierakstu norakstus, kuriem bija vienīgi metrisku apliecību nozīme. Saeimas plenārsēžu stenogrammu analīze liecina, ka lielākā daļa deputātu tomēr uzskatīja, ka, akceptējot fakultatīvu civilstāvokļa aktu reģistrācijas principu un atzīstot paziņojumus, kurus garīdznieki piesūta dzimtsarakstu nodaļām un uz kuru pamata sastādīti dzimtsarakstu nodaļu dokumenti, garīdzniekiem piešķiramas arī laulības apliecību izdošanas tiesības. Viens no argumentiem bija *pilsoņu ērtība*. Saeimas deputāts no Katoļu un kristīgo zemnieku partijas A. Pastors, kas Saeimā lobēja Baznīcu, pamatoja to šādi: ja apliecības izdotu tikai dzimtsarakstu nodaļas, cilvēkiem tas būtu ļoti neērti. Likums atļauj garīdzniekiem paziņot dzimtsarakstu nodaļai par notikušu salaulāšanu četrpadsmit dienu laikā. Parasti tikai minētā termiņa beigās dzimtsarakstu nodaļai ir šī informācija. A. Pastors teica: "Var notikt, ka pilsonim nepieciešama apliecība, bet dzimtsarakstu nodaļā vēl nekādas ziņas nav ienākušas. Griezties pie garīdznieka? Garīdznieks nevar izdot pilntiesīgu apliecību."[16]

Beidzot, lai arī nevienprātīgi, deputāti šo priekšlikumu atbalstīja. Laulības, kas pēc vietējās dzimtsarakstu nodaļas atvēršanas nebija noslēgtas dzimtsarakstu nodaļā, bet pie attiecīgās konfesijas garīdznieka, ar šo pārgrozījumu un papildinājumu stāšanos spēkā tika uzskatītas par likumīgām no noslēgšanas brīža. Garīdzniekam tika uzlikts par pienākumu trīs mēnešu laikā tās pieteikt reģistrēšanai dzimtsarakstu nodaļā. Visi iepriekš

izklāstītie principi tika inkorporēti 1937. gadā pieņemtajā jaunajā Civillikumā. Pastāvēja arī sīka instrukcija pie 1928. gada 22. marta Pārgrozījumiem un papildinājumiem likumā Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju, kas tika izdota, pamatojoties uz likumu Par civilstāvokļa aktu reģistrāciju (10. pants), un sīki reglamentēja dzimtsarakstu nodaļu un garīdznieku savstarpējo saikni.

Beidzot sadaļu par laulību juridiskā statusa nodrošinājumu Latvijas brīvvalsts laikā, gribu teikt, ka 1933. gadā laulību šķiršanu skaits Latvijā bija viens no lielākajiem pasaulē. PSRS laulību šķiršanas skaits 30. gados sasniedza 75 % no noslēgto laulību skaita, tātad no četrām noslēgtajām laulībām trīs izjuka. Latvija strauji tuvojās šim rādītājam.

[1] Likumu krājums, 1919. gads. — 154. lpp.
[2] No LR 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 590. lpp.
[3] Turpat, 592. lpp.
[4] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 7. marts.
[5] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 22. marts.
[6] No LR 2. Saeimas. 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 566. lpp.
[7] Turpat, 598. lpp.
[8] Valdības Vēstnesis. — 1928. — 22. marts.
[9] No LR 2. Saeimas 1927. gada 7. oktobra (7. sesijas 1. sēdes) stenogrammas.
[10] No LR 2. Saeimas 1926. gada 19. novembra (4. sesijas 13. sēde) stenogrammas, 632. lpp.
[11] No LR 2. Saeimas 1927. gada 1. februāra (5. sesijas 5. sēdes) stenogrammas.
[12] No LR 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15 sēdes) stenogrammas, 566. lpp.
[13] No LR 2. Saeimas 1927. gada 1. februāra (5. sesijas 5. sēdes) stenogrammas.
[14] *Bērziņš A.* Labie gadi pirms un pēc 15. maija. (Trimdas latv. izdevums.) — Grāmatu draugs, 1963.
[15] No LR 2. Saeimas 1927. gada 1. februāra (5. sesijas 5. sēdes) stenogrammas, 174. lpp.
[16] No LR 2. Saeimas 1928. gada 21. februāra (8. sesijas 15. sēdes) stenogrammas, 592. lpp.

3. Sodi par likumu nepildīšanu Latvijas brīvvalstī

Praetor ius tollere potest (lat.) — pretors* var atcelt tiesības!

Pirmskara Latvijā bija paredzēti stingri sodi tiem, kas pārkāpa noteikumus, kādi bija paredzēti attiecībā uz civilstāvokļa aktu reģistrāciju.[1] Sodu likumā bija noteikts, ka tas, kura pienākums ir paziņot par cilvēku dzimšanu vai miršanu reģistrācijas grāmatu vešanai pilnvarotajai personai un kas šo pienākumu nav izpildījis, ir sodāms ar naudas sodu līdz Ls 50 (mūsdienu naudas izteiksmē tas varētu būt ap Ls 200).

Dzimtsarakstu nodaļas pārzinis vai viņa vietnieks, vai garīdznieks, kura pienākums ir

* Pretors Senajā Romā — sākumā amatpersona, kas aizvietoja konsulu iekšējās kārtības uzturēšanā un tiesību aizsardzības laukā, vēlāk — augstākās tiesas varas pārstāvis.

vest reģistrācijas grāmatas vai dzimšanas, nāves un laulību sarakstus un kas nav ierakstījis tajos ziņas, kurām ir tiesiska nozīme, *varēja dabūt cietumsodu*. Bez tam tiesa varēja vainīgo arī atcelt no amata uz laiku — no sešiem mēnešiem līdz pat trim gadiem.

Dzimtsarakstu nodaļas pārzinis vai viņa vietnieks, vai arī garīdznieks, kura pienākumos ietilpst reģistrācijas grāmatu vai dzimšanas, nāves vai laulības sarakstu vešana un kurš:

— aiz nolaidības nav ierakstījis tādās grāmatās vai sarakstos attiecīgās ziņas;

— aiz nolaidības ierakstījis šajās grāmatās vai sarakstos nepareizas ziņas;

— nav izpildījis likuma saistošu noteikumu nosacījumus par šo grāmatu vai sarakstu vešanas vai glabāšanas kārtību vai nav laikā tos iesniedzis attiecīgām iestādēm, bija sodāms: ar naudas sodu līdz Ls 300.

[1] *Strēlerts T.* Tieslietu padomnieks. — R., 1938. — 206. lpp.

4. Problēmas ar laulības slēgšanu Latvijā saskaņā ar Civillikuma 53. pantu

Par vēlu barot suni, ja vilks jau aitās.

Valsts statistikas pārvaldes informācija liecina, ka Latvijā, tāpat kā Eiropā, pēdējos gados vismaz uz pusi samazinājies reģistrēto laulību skaits. 1990. gadā laulības reģistrējuši 23 629 pāri, 1996. gadā — 9636 pāri[1], 1997. gadā — 9680 pāri, kas bija jau par 13 939 mazāk nekā 1990. gadā, tātad — 2,4 reizes mazāk. Šķirto laulību īpatsvars salīdzinājumā ar reģistrēto laulību skaitu pārsniedz 60 %.[2] Arvien vairāk cilvēku nevēlas reģistrēt laulību ne dzimtsarakstu nodaļā, ne baznīcā. Latvijā populāras kļuvušas tā sauktās konsensuālās laulības*, kas izplatītas Skandināvijā un citur Eiropā. Situācija ir vairāk nekā nopietna, tomēr runa nav par demogrāfisko krīzi un katrā ziņā ne par faktiski kopā dzīvojošu ģimeņu sabrukumu, bet gan par pašu reģistrācijas procesu, kas ir pasliktinājies. Latvijā šādu gadījumu skaitu palielina arī "netīši" gadījumi. Izrādās, pat ja cilvēki vēlējušies apprecēties "pēc visiem likumiem", arī tad viņi nevar būt simtprocentīgi droši, ka būs precējušies likumīgi.

Pēc Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas ziņām, 1997. gadā luterāņu Baznīcā tika noslēgtas un juridiski noformētas 657 laulības.[3] Jūdaisti savukārt atzīst, ka, lai gan viņiem ir tiesības slēgt laulības ar civiltiesiskām sekām, viņi tās neslēdz. Iemesls — neesot jaunu

* Konsensuālās laulības — laulības, kas faktiski pastāv, bet pēc abu laulāto nerakstītas vienošanās nav juridiski noformētas.

cilvēku, kas vēlētos laulāties sinagogā. Dažas laulības gan notiek, taču tā faktiski ir jau agrāk civiltiesiski precētu cilvēku reliģiska laulību pārslēgšana (katoļu Baznīcā — laulību *pārsvētīšana*). Pirms tam laulājamiem tiekot prasīts uzrādīt laulības reģistrācijas apliecību.

Pārējās tradicionālās konfesijas 1998. gadā nespēja sniegt konkrētu atbildi, cik laulību tajās ir reģistrēts. Par konfesiju slēgtajām laulībām apkopotu informāciju 1997. gadā nespēja sniegt arī Dzimtsarakstu departaments.

Tātad trūkst attiecīgas uzskaites.*

Atjaunotajā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikumā ģimenes tiesību sadaļā atsevišķām reliģiskajām organizācijām tiek deleģētas tiesības laulāt ar juridiskām sekām, tātad — *veikt civilstāvokļa aktu reģistrāciju*. Civillikuma 53. pants nosaka, ka laulājamiem ir tiesības salaulāties vai nu dzimtsarakstu nodaļā, vai arī pie garīdznieka. Saskaņā ar Civillikuma 51. pantu, ja laulājamie pieder pie luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas un vēlas salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja, izsludināšanu izdara pēc attiecīgās konfesijas noteikumiem. Pēc izsludināšanas garīdznieks viņus salaulā. Pēc departamenta rīcībā esošās informācijas, kas izriet no 1996. gadā konfesijām izsniegtajām neaizpildītajām laulību apliecībām, vispār nevienu laulību ar civiltiesiskām sekām nav veikuši vecticībnieki un jūdaisti. Teiktais, protams, neizslēdz, ka šajās konfesijās notikušas laulības cilvēkiem, kas jau pirms tam (varbūt pat ilgu laiku pirms tam) salaulājušies dzimtsarakstu nodaļās.

[1] Neatkarīgā Rīta Avīze. —1998. — 3. jūl.

[2] Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas draudžu lietu sekretāres B. Vanagas 1998. gada 28. septembra vēstule nr. 309 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[3] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 3. sept.

5. Laulību reģistrēšanas mūsdienu problēmas

Pēc Civillikuma Ģimenes tiesību sadaļas stāšanās spēkā TM Dzimtsarakstu departaments vairākkārt norādījis, ka daudzi garīdznieki (vai viņu palīgi) neievēro likumā minētos noteikumus par laulību reģistrāciju. Pirmkārt, par baznīcā notikušajām laulībām dzimtsarakstu nodaļām ne vienmēr tiek paziņots gadā laikā un pat ilgākā laikā. Gadījumos, kad garīdznieki tomēr informē par notikušajām laulībām, "*saņemtajos paziņojumos dažkārt trūkst nepieciešamās ziņas laulības reģistra aizpildīšanai*". Par

* Sakarā ar mācītāju kļūdām laulību slēgšanas jautājumos "Reliģijas brīvības asociācija" (dib. R. Balodis) ir izstrādājusi metodiskos norādījumus garīdzniekiem, kas tiks publicēti 2000. gada vasarā.

spīti biežajiem atgādinājumiem, kuros Latvijas dzimtsarakstu iestādes "lūdz uzdot visu konfesiju garīdzniekiem, kuriem atļauts reģistrēt juridisku laulību (Civillikuma 51. pants), stingri ievērot Civillikuma 58. panta noteikumus un par katru noslēgtu laulību četrpadsmit dienu laikā paziņot dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā laulāšana notikusi[3], pārkāpumi atkārtojas arvien biežāk un likuma neievērošana turpinās. Var minēt pat vairākus desmitus konkrētu gadījumu. Piemēram, katoļu garīdznieks J. Mukāns, pārkāpjot viņam dotās pilnvaras, Baltkrievijas pilsones E. Gavriļenko pases 12. lapaspusē izdarījis atzīmi par laulības reģistrāciju.[4] Šādas darbības praksē nākas konstatēt bieži. Četros gadījumos laulības noslēgtas ar līgavaiņa personu apliecinošu dokumentu — jūrnieku grāmatiņu.[5] Garīdznieku lietvedības dokumentos mēdz būt arī kļūdas, kas rada neskaidrības dzimtsarakstu reģistrā, piemēram: "1994. gada 25. novembrī Rīgas Jāņa Kristītāja pareizticīgo baznīca par laulības noslēgšanu starp S. Akapjevu un D. Puhajevu (akta ieraksts nr. 30) izdevusi laulības apliecību, kurā sievas uzvārds norādīts *Puhajeva*. Par minēto personu laulību ar tāda paša akta ierakstu izdota vēl otra laulības apliecība, kurā sievas uzvārds pēc laulībām ierakstīts — *Akapjeva*. Lai gan abas laulības apliecības parakstījis garīdznieks V. Trubicins, tomēr paraksti ir atšķirīgi.[6] Ir gadījumi, kad salaulātas personas, kas nav tiesīgas slēgt laulību, piemēram: "Reģistrējot laulību, pārkāpts Civillikuma 32. pants, kas aizliedz stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas."[7] Rezultātā ierosināts prokuratūrā izskatīt šo lietu pēc būtības, lai varētu tiesas ceļā atzīt laulību par spēkā neesošu (līdzīgs gadījums noticis arī Dobeles luterāņu baznīcā).[8]

Vēl viena problēma ir šāda: dzimtsarakstu nodaļas ierēdnim ir jābūt Latvijas pilsonim, turpretī garīdznieks var būt arī citas valsts pilsonis vai pat bezpavalstnieks, arī tāds, kas valstī uzturas īsu laiku. Viņš var ne vien neprast valsts valodu, bet arī nezināt, kādi likumīgi nosacījumi jāievēro, lai Latvijas valstī noslēgtās laulības tiktu uzskatītas par juridiski saistošām. Labi, ja šāda garīdznieka noslēgtās laulības ir noformētas atbilstoši likumam, tomēr kļūdas iespēja, kas rodas no valsts tiesību nezināšanas un nesaprašanas, ir visai liela. Šādi gadījumi ir bijuši ar pareizticīgajiem.

Atgādinu, ka pirmskara Latvijā, piemēram, attiecībā uz vecticībniekiem, kuri dzīvoja relatīvi noslēgtā kopienā un daudzi neprata latviešu valodu, bija spēkā norma, kas noteica, ka vecticībnieku garīdznieks var neprast valsts valodu, taču tādā gadījumā viņam obligāti nepieciešams izglītots un valodu zinošs sekretārs (tulks). Nedomāju, ka mūsdienās tas būtu labs risinājums. Manuprāt, ja kāds vēlas dzīvot un strādāt mūsu valstī (arī reliģiskajā jomā), valsts valoda ir jāprot, un, ja kāds garīdznieks grib laulāt Latvijas pilsoņus, viņam tomēr jābūt Latvijas pilsonim. Tikai tā var garantēt, ka no viņa varēs prasīt atbildību Latvijas likumos noteiktajā kārtībā.

Vēl kāds apstāklis, kas liek labi pārdomāt iespēju tā laika pieredzi automātiski pārnest uz mūsu dienām, ir 1993. gada 21. oktobra likums Par civilstāvokļa aktiem (13. panta 2. daļa), kur minēts, ka garīdzniekam, kas izdara laulāšanu ar civiltiesiskām sekām, nepieciešama konfesijas vadības atļauja. (Konfesijas vadība nepārprotami skaidra ir Romas katoļiem.) Vairākām konfesijām šajā ziņā ir grūtības, jo pastāv dažādas autonomās draudzes (piemēram, baptistiem un jūdaistiem), kuru vadība reizēm atrodas ārzemēs, un Latvijā reģistrēto attiecīgās konfesijas vadību tās uzskata par svešas organizācijas vadību. Likumā (39. pants) teikts, ka pie garīdznieka noslēgto laulību reģistrs glabājas

attiecīgajā draudzē. Likuma pārejas noteikumos atrunāts (7. punkts), ka likumīgi spēkā stājušos spriedumu norakstus attiecībā uz laulības šķiršanu vai laulības atzīšanu par spēkā neesošu (vai izrakstus no šādiem spriedumiem) tiesa nosūta tai dzimtsarakstu nodaļai, kurā laulība noslēgta vai kurā glabājas iepriekšējo gadu civilstāvokļu aktu reģistru pirmie eksemplāri, bet, ja laulība noslēgta pie garīdznieka, — attiecīgās Baznīcas (draudzes) garīdzniekam un dzimtsarakstu nodaļai, kuras darbības iecirknī atrodas Baznīca (draudze).

[1] TM Dzimtsarakstu departamenta direktores Ā. Iklāvas 1997. gada 8. oktobra vēstule nr. 16.1.–6./412 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[2] TM Dzimtsarakstu departamenta direktores Ā. Iklāvas 1997. gada 13. jūlija vēstule nr. 16.1.–6.3./24 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[3] Turpat.

[4] Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas departamenta Imigrācijas daļas vadītāja J. Eihmaņa 1996. gada 26. janvāra vēstule nr. 5/7–690 Dzimtsarakstu departamenta Reliģijas nodaļai.

[5] Rīgas domes Rīgas pilsētas dzimtsarakstu nodaļas 1998. gada 15. janvāra vēstule Nr. 7–441 TM Dzimtsarakstu departamentam.

[6] Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas departamenta Imigrācijas daļas vadītāja J. Eihmaņa 1996. gada 2. maija vēstule nr. 5/ua-5-288 TM Reliģijas lietu departamentam.

[7] TM Dzimtsarakstu departamenta direktores Ā. Iklāvas 1995. gada 10. oktobra vēstule nr. 16.1–6.2/291 Dobeles rajona prokuratūrai, TM Reliģijas lietu nodaļai un Latvijas Evaņģēliski luteriskajai Baznīcai.

[8] Turpat.

6. Ieskats laulību slēgšanas praksē Eiropas Savienības valstīs

Lielākajā daļā Eiropas valstu nepastāv Latvijā praktizētā laulības tiesību deleģēšana Baznīcām. Parasti laulību sākotnēji reģistrē valsts, un tad jau salaulāto personu laulību turpmākā svinēšanas norise valsti it kā vairs neskar, jo reliģiskie rituāli (arī reliģiskā laulību ceremonija) ir katra indivīda privāta lieta, kurā valstij nav tiesību iejaukties. Tomēr ne visur ir šāda nostāja. Dānijas pieeja šim jautājumam atbilst Latvijas praksei. Tur personas pašas var izvēlēties, kur laulāties — dzimtsarakstu iestādē vai baznīcā. Vācijā, Nīderlandē, Somijā, Zviedrijā un Luksemburgā reliģiskajām laulībām nav juridiska spēka. Juridiski saistošas tās kļūst tikai pēc reģistrācijas attiecīgajās valsts iestādēs. Arī Austrijā laulības var noslēgt tikai valsts dzimtsarakstu iestādēs. Tomēr Austrijā, līdzīgi kā Beļģijā, cilvēki vairs necenšas reģistrēt laulības valsts iestādēs un pieaug nereģistrēto skaits. No juridiskā aspekta raugoties, tikai valsts reģistrētu laulību var uzskatīt par likumīgi pastāvošu. Austrijā baznīcās nereti laulā arī bez valsts leģitimizācijas. Pēc

salaulāšanās baznīcā jaunlaulātie nenostiprina savu savienību ar juridiskām saitēm. Fakts, ka pieaug to cilvēku skaits, kas laulājas baznīcā, bet neapstiprina savas saistības valsts iestādē, ir bīstama parādība. Austrija šādas savu pilsoņu prakses dēļ pašreiz ir dilemmas priekšā — ja tā turpināsies, iespējams, ka pats laulību institūts zaudēs jēgu kā divu personu juridiska apvienība. Visam klāt nāk arī homoseksuālistu pieaugošais spiediens uz valsts likumdošanu. Viņi cenšas pielīdzināt savu kopdzīvi juridiskām laulībām.

Interesants risinājums atrasts Īrijā, kur ar 1944. gada likumu (*Marriages Ireland Act* 1844) noteikta laulāšanās arī valsts dzimtsarakstu iestādēs. Šajā valstī, līdzīgi kā pie mums, salaulāties ar juridiskām sekām var gan baznīcā, gan arī dzimtsarakstu iestādē un abu veidu laulības tiek uzskatītas par likumīgām. Pie Īrijas īpatnībām var minēt katoļu Baznīcas laulību lietu tribunālus, kas darbojas vienīgi šajā valstī. To struktūra un prasību apelācijas kārtība ir visai komplicēta. Šo tribunālu lēmumiem nav administratīvs, bet ir morāls spēks, jo arī Īrijā šķiršanās lietas ir nodotas vienīgi valsts tiesu varas pārziņā.

Vērā ņemama pieeja laulību lietās ir Beļģijai, kas pat savā Konstitūcijā (21. pants) noteikusi, ka pirms reliģiskās laulību ceremonijas vienmēr jābūt valsts dzimtsarakstu iestādē noslēgtai laulībai. Vēl vairāk — beļģi savā krimināLkodeksā (*The Code of Penal Law, Art.* 267) ir iekļāvuši normu, ka tiem garīdzniekiem, kuri salaulā kādu pāri pirms dzimtsarakstu iestādes, ir jāmaksā naudas sods. Starp citu, arī ASV ir noteikta krimināLatbildība personai, kas salaulā pāri bez valsts izsniegtas atļaujas. Tātad tas tieši attiecas uz garīdzniekiem.[1] Beļģijā gan tiek pieļauti arī zināmi izņēmumi, kas minēti turpat, kur noteiktas sankcijas par nelikumīgu salaulāšanu. Garīdznieks izņēmuma kārtā ir tiesīgs noslēgt laulību pirms valsts institūcijas, ja viens no laulājamajiem atrodas reālās nāves briesmās (ārkārtas situācija). Starp citu, arī kaimiņzemē Nīderlandē likumā ir norma (*Art.* 449 *Criminal Code*), kas aizliedz garīdzniekam veikt reliģisku laulību ceremoniju bez pārliecināšanās, ka laulājamie iepriekš ir reģistrēti dzimtsarakstu iestādē. Lai izprastu šādu stingru pieeju Nīderlandē un Beļģijā, jāielūkojas šo valstu pagātnē. Līdz XIX gadsimtam Beļģijā laulāties varēja tikai baznīcās. Pēc tam kad laulāšanas funkcija ar likumu tika nodota valsts ziņā, daudzi beļģi pēc ieraduma turpināja laulāties tikai baznīcā. Garīdznieki laulājot vienmēr ieteica jaunajam pārim reģistrēt savu laulību arī valsts iestādē, taču šis ieteikums neguva atbalstu. Sekas šādai "konsekventai tradīciju ievērošanai likumu ignorēšanā" bija savdabīgs civiltiesisks sajukums mantojuma lietās un bērnu tiesību jomā. Mūsu dienās Beļģijā, kaut arī likumā noteiktas sankcijas, daudz pāru tomēr izvēlas laulības vienīgi baznīcā. Tas notiek tāpēc, ka, reģistrējot laulību valsts iestādē, sievietēm tiek piešķirtas lielas sociālās garantijas, bet šķiršanās gadījumā valsts saņem lielas naudas summas nodokļos, kā arī par advokāta pakalpojumiem. Protams, arī mūsu dienās nereti ir dzirdēts par ārzemnieku skaļajām šķiršanās prāvām, kurās tiek pieprasītas lielas kompensācijas par labu cietējam. Visu šo iemeslu dēļ beļģi uzskata, ka izdevīgi ir precēties tikai baznīcā — sirdsapziņa Dieva priekšā ir mierīga un iespējamā šķiršanās nav tik sarežģīta. Lai saglabātu ģimenes institūtu, valsts noteica attiecīgas sankcijas krimināllikumā. Attiecībā uz Beļģiju vēl var piebilst, ka šajā valstī ir ļoti toleranta pieeja citu valstu paradumiem. Lai gan Beļģijā ir aizliegta poligāmija, tomēr, ja Beļģijas pilsonību ieguvušais musulmanis savas sievas ieguvis likumīgā kārtā arābu

valstīs, šādas laulības tiek uzskatītas par juridiski saistošām ar visām no tā izrietošajām civiltiesiskajām sekām.

Lielbritānijā īpašos valdības izdotos tiesību aktos noteikts, ka anglikāņu Baznīcai un ebreju kopienai piederīgie var laulāties pie savas konfesijas garīdznieka. Pārējo ticīgo piederīgajiem vispirms jāreģistrē laulība valsts iestādē, un tikai pēc tam viņi var rīkot reliģisku ceremoniju. Skotijā, kas ir Lielbritānijas autonoma daļa, šo jautajumu regulē speciāli likumi, kas ir visai atšķirīgi no likumiem pārējā valsts teritorijā.[2] Kā redzams, laulību institūtu tiesiskais regulējums ir atšķirīgs ne vien dažādās ES valstīs, bet reizēm pat kādas valsts atsevišķajos novados.

Ne tik attīstītās valstīs, piemēram, ortodoksālajā Grieķijā, tikai 1982. gadā tika pieņemts likums, ar kuru noteikts, ka laulības jāslēdz valsts iestādēs vai valsts noteiktā kārtībā. Pirms 1982. gada Grieķijā bija atļauts laulāties tikai baznīcā, un, ja Grieķijas pilsoņi bija salaulājušies citā valstī, valsts šādas laulības neuzskatīja par juridiski saistošām. Pašlaik Grieķijā iespējams laulāties gan valsts iestādē, gan baznīcā. Ja laulību noslēdz baznīcā, jāiegūst īpaša salaulāšanās atļauja no ortodoksālās Baznīcas metropolīta. Lai gan laulību Grieķijā šķir tikai tiesa, Baznīca pēc tiesas sprieduma stāšanās spēkā laulību izšķir arī kanoniskajā kārtībā. Grieķijā pastāv arī dažas pieminēšanas vērtas savdabības. Tās Civillikumā (L.1250/1982) ortodoksālā Baznīca ir iekļāvusi šādus ierobežojumus:

— ja viena no personām pieder pie ortodoksālās ticības, tā nevar salaulāties ar personu no citas konfesijas;

— trešā laulība ir aizliegta un netiek laulāta;

— sievietes var slēgt laulību desmit mēnešus pēc iepriekšējās laulības izbeigšanās.

Spānijas likumdošana laulību jomā ir vēl sarežģītāka. Tur noteikts (*Art.* 60 *Civil Code, also Art.* 6 (1) *A. J.)*, ka laulības, kas tiek noslēgtas saskaņā ar kanonisko tiesību normām, kļūst juridiski saistošas saskaņā ar Civillikumu. Tātad Spānijā tā katoļu Baznīcas kanonisko tiesību daļa, kas attiecas uz laulāšanos, ir valsts vispārējās tiesību sistēmas sastāvdaļa. Līdzīgas tiesības slēgt reliģiskas laulības ar juridisku spēku ar likumu piešķirtas arī ebreju, musulmaņu un protestantu* savienībām (*Art. 7 A. Ev., A.I* un *A.Isl.*). Rezumējot iepriekš teikto, var atzīt, ka arī Spānijā laulību institūts ir valsts prerogatīva un tas izpaužas dažādās valsts līdzdalības pakāpēs dažādu reliģisko konfesiju gadījumos kā civiltiesiskā, tā arī kanoniskajā laulāšanas procesā. Lieta nekļūst vienkāršāka Spānijas un Svētā Krēsla noslēgtā konkordāta attiecīgā panta dēļ, kas regulē katoļu laulības. Konkor-

* Interesanti, ka luterāņu konfesija tikai Vācijā, Skandināvijā, kā arī Latvijā, Igaunijā un dažās citās bijušajās vēsturiskajās vācu teritorijās darbojas patstāvīgi — bez apvienošanās ar citām protestantu denomināciājm. Šajās valstīs luterāņu skaits ir pietiekami liels, lai viņu Baznīca darbotos patstāvīgi. Turpretī tādās valstīs kā Itālija vai Spānija luteriskā konfesija, lai nostiprinātu savas pozīcijas un varētu pienācīgi aizstāvēt savas intereses un tiesības valsts iestādēs, apvienojas asociācijās vai apvienībās ar citām protestantu kustībām, līdz ar to kļūstot skaitliski lielākas un ietekmīgākas. Šo pieeju apstiprina arī apstāklis, ka Itālijas valdība līgumu par valsts un attiecīgās Baznīcas tiesisko statusu ir noslēgusi ar Itālijas Protestantu apvienību, kurā apvienojušās vairākas Baznīcas. Starp citu, Itālijā pieņemtais speciālais likums, kas tapis, pamatojoties uz šo vienošanos, regulē Protestantu apvienības un nevis kādas atsevišķas tās konfesijas darbību.

dāts nosaka, ka laulātie var griezties kanoniskajā tiesā saskaņā ar Kanoniskā likuma normām un lūgt laulības šķiršanu, kā arī lūgt pāvesta lēmumu attiecībā uz laulībām, kuras ir noslēgtas, bet nav garīgi svētītas. Konkordātā minēts arī šķiršanās mehānisms, kas nav pretrunā ar Spānijas likumdošanu. Kanoniskās tiesas lēmums stājas spēkā pēc laulāto prasības apmierināšanas valsts tiesā, tātad — nostiprinot to arī civiltiesiskā kārtā. Kanonisko tiesu lūdz šķirt laulību vienlaikus ar valsts tiesu vai pirms tās. Tātad dažreiz valsts tiesa laulību izšķir pēc kanoniskās šķiršanās. Baznīca neiejaucas civiltiesību sfērā, tomēr no teiktā varam secināt, ka kanoniskās (garīgās) tiesas lēmums var kļūt arī par juridiski saistošu faktu, ja pastāv attiecīga tiesu prakse, kā tas arī ir Spānijas tiesību sistēmā. Jāpiezīmē, ka kanoniskajā tiesā var griezties tikai tādā gadījumā, ja abi laulātie tam piekrīt. Ja viens tam nepiekrīt, tad seko parasts risinājums — laulību var šķirt laicīgajā tiesā vien. Te var samanīt attālu līdzību ar šķīrējtiesu iestādījumu. Arī šķīrējtiesu lēmumi kļūst saistoši tikai ar abu pušu piekrišanu, bet, ja viena puse iestājas pret strīda izšķiršanu šķīrējtiesā, strīdniekiem jāgriežas parastā valsts tiesā. Spānijas prakse liecina, ka uz valsts tiesas lēmumu saskaņā ar Spānijas Civilprocesu kodeksu jāgaida relatīvi īss laiks, bet uz kanoniskās tiesas lēmumu reizēm jāgaida pat vairāki gadi.

Francijā jau kopš Lielās franču revolūcijas laikiem (1789.—1794. g.) garīgās jeb kanoniskās tiesības ir pilnīgi nošķirtas no laicīgajām jeb valsts tiesībām. Mūsdienu Francijā valsts tiesības un kanoniskās tiesības ir autonomas un nesaistītas sistēmas, kas reizēm pat nonāk pretrunā viena ar otru.[3] Vairāk nekā pirms 150 gadiem pieņemtais Napoleona civilkodekss noteica — ja divas personas vēlas salaulāties reliģiskā ceremonijā, laulība vispirms jāreģistrē attiecīgajā Francijas civilstāvokļu aktu reģistrācijas iestādē. Šāda prakse darbojas arī pašlaik. Par laulību slēgšanu tikai pie garīdznieka noteikta krimināLatbildība. Tomēr ir interesanta nianse. Lai gan Francijas likumdošana neatzīst katoļu Baznīcas kanoniskās tiesības, bieži vien, pamatojoties uz Francijas tiesību normām, tiek pieņemtas un par spēkā esošām kļūst kanoniskajās tiesībās iekļautās normas. Un tā nav vienkārši sakritība un nav arī Francijai raksturīgā "laicīguma principa" (valsts norobežošana no Baznīcas lietām) pārkāpšana. Piemēram, katoļu garīdznieka laulību tiesa atzīst par spēkā neesošu, tomēr ne tāpēc, ka saskaņā ar Romas katoļu kanoniskajām tiesībām priesteris nedrīkst stāties laulībā, bet gan tāpēc, ka priesteris pirms laulības nav izbeidzis savas saistības ar Baznīcu attiecībā uz savu garīgo statusu. Un vēl — vienlaikus ar šķiršanās prasību tiesneši bieži vien prasa arī procesā iesaistīto pušu reliģiskās vadības akceptu vai noliegumu. Francijas tiesas tomēr ignorē katoļu un citu konfesiju noteiktos laulības šķiršanas ierobežojumus, ja tie ir klajā pretrunā ar spēkā esošo likumu normām. Faktiski francūži šajās lietās balansē uz valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpšanas robežas un dara to ļoti veikli, pamatojoties uz loģiskiem apsvērumiem, veselo saprātu un tiesnešu kompetenci. Rezultātā tiesas Francijā ir ieguvušas arī reliģiozo cilvēku respektu un cieņu. Tās nedarbojas pretrunā ar likumiem, tomēr apliecina valsts cieņu pret savu pilsoņu uzskatiem. Francijas tiesneši saprot, ka nav nozīmes konfrontēt ar sabiedrības tradīcijām, ja vien tās iespējams ievērot likuma ietvaros un likumā noteiktajā kārtībā. Protams, šādas prakses priekšnoteikums ir tiesnešu lielā pieredze; tā nevar rasties no kādiem procesuāla vai administratīva rakstura obligātiem noteikumiem. Tiesneši

vienkārši iespēju robežās izvairās no konflikta ar reliģiskajiem centriem. Tas ir arī gluži saprātīgi, jo vienmēr pastāv iespēja, ka pēc savas konfesijas garīdznieka apmeklējuma laulības šķiršana tiek atlikta. Bieži tā arī notiek. Un, ja valsts institūcija šo laulību būtu jau izšķīrusi, var rasties neveikla situācija. Protams, attiecībā uz konfesijām, kurās nav atkārtotu laulību un šķiršanās ierobežojumu, šāda prasība netiek izvirzīta.

[1] *Couser R. B.* Ministry and the American Legal System. — Minneapolis: Fortress press, 1993. — P. 78.

[2] *Dubeck I.* Marriage in Denmark// Europian Consortium of State and Church Research//Marriage and Religion in Europe, 1993. — P. 19.

[3] *State and Church in the European Union.* — Baden-Baden, 1996. — P. 143.

7. Laulību slēgšanas prakse Itālijā

Labs paraugs Latvijai varētu būt Itālija, kur valsts atzīst *laulību ceremoniju kā juridisku faktu*. Ar Civilkodeksa pieņemšanu 1865. gadā Itālijā obligātas kļuva laulības dzimtsarakstu reģistrācijas iestādēs, kur laulību tiesiskās formalitātes leģitimizē pēc garīdznieka oficiāli iesniegtās informācijas saņemšanas (par salaulāšanas faktu). Jaunais pāris, kas vēlas reģistrēt laulību, sākumā dodas uz attiecīgo dzimtsarakstu iestādi, kur īpašā anketā norāda visas valsts institūcijai nepieciešamās ziņas, tad salaulājas pie savas konfesijas garīdznieka. Garīdznieka pienākums ir informēt dzimtsarakstu reģistru par laulāšanas ceremonijas noturēšanu. Dzimtsarakstu iestāde tikai pēc pierādījumu saņemšanas par notikušo laulību ceremoniju (garīdznieka aizpildīta un apliecināta anketa) izsūta garīdzniekam laulības apliecību, kuru garīdznieks izsniedz jaunajam pārim. Šāda kārtība, kaut arī pirmajā brīdī salīdzinājumā ar Latvijas kārtību šķiet sarežģīta, tomēr ir labāka. Pirmām kārtām, atšķirībā no Latvijas, kur visu atbildību uzņemas attiecīgās konfesijas vadība, Itālijā par laulību juridisko prasību nodrošināšanu atbildīga ir dzimtsarakstu institūcija. Garīdznieks atbild tikai par dzimtsarakstu savlaicīgu informēšanu, bet par laulību reģistra datu uzskaites precizitāti ir atbildīga dzimtsarakstu institūcija. Ja laulātie ir iesnieguši dzimtsarakstu iestādē pieteikumu reģistrēt laulību, bet tomēr kaut kādu iemeslu dēļ vēlāk nav noslēguši laulību pie garīdznieka, laulība netiek uzskatīta par noslēgtu. Ja laulātie pēc pieteikšanās dzimtsarakstu iestādē baznīcā salaulājušies, bet garīdznieka nolaidības vai kļūdas dēļ dzimtsarakstu iestāde par šo faktu nav informēta, laulība netiek uzskatīta par likumīgu. Ja ir notikusi laulību ceremonija un garīdznieks ir informējis par šo faktu dzimtsarakstu iestādi, kura ir nosūtījusi garīdzniekam laulības apliecību, bet garīdznieks nav izsniedzis laulības apliecību, laulība,

protams, uzskatāma par noslēgtu. Nepieciešamības gadījumā laulības apliecības kopiju var izdot dzimtsarakstu iestāde. Rezumējot šo praksi, var teikt, ka garīdznieka pienākums (bez reliģiskās laulības ceremonijas) ir tikai aizpildīt dzimtsarakstu iestādes atsūtīto tipveida veidlapu, ar savu parakstu apliecināt tajā sniegtās ziņas un nogādāt to dzimtsarakstu iestādē. Šajā veidlapā, kurā jau minētas personas, kas pieteikušas laulību, garīdznieks atzīmē, kur un kad noturēta laulību ceremonija. Šāda prakse līdz minimumam samazina iespēju kļūdīties.

Latvijā ir iespējams (un tā arī gadās), ka jaunajam pārim "uz rokas" ir pierādījums noslēgtajai laulībai, bet laulība nav ieviesta valsts uzskaitē, tātad — juridiski nepastāv. Atšķirībā no Latvijas pašreizējās prakses Itālijā līgavai un līgavainim papildus jāierodas dzimtsarakstu iestādē un laulības apliecību viņi nesaņem kāzu dienā, bet gan nedēļu pēc notikušās laulību ceremonijas. Nedomāju, ka tas ir pārāk apgrūtinoši, jo garantija, ka jaunlaulātie arī juridiski ir vīrs un sieva, ir būtisks arguments vienam liekam gājienam uz valsts iestādi. Turklāt tas dod iespēju vēlreiz pārdomāt šo nopietno soli. Iebildums, ka valsts iestāde "visu padara", bet mācītājs tikai pasākumu izpušķo ar rituālu, nav vērā ņemams — galvenais šajā jautājumā taču būtu Latvijas valsts pilsoņa griba. Deputātiem, paužot šo tautas gribu, nav citas iespējas, kā vien izdomāt perfektu juridisku pamatojumu arī šajā jautājumā.

Salīdzinot abus šos laulības noslēgšanas modeļus Latvijā un Itālijā, atklājas abu variantu spēcīgās un arī vājās puses.

Latvijas pašreizējā prakse: (1) jaunais pāris dodas pie garīdznieka, kas pieņem dokumentus; (2) garīdznieks salaulā pāri un izdod laulības apliecību; (3) garīdznieks informē dzimtsarakstu iestādi par laulību kā notikušu juridisku faktu un dzimtsarakstu nodaļa veic attiecīgu ierakstu valsts laulību reģistrā.

Itālijas prakse: (1) jaunais pāris, noskaidrojis pie garīdznieka, kad viņš var tos salaulāt, ierodas dzimtsarakstu iestādē, kur aizpilda īpašu veidlapu, kas apliecina, ka viņi laulāsies pie noteikta savas konfesijas garīdznieka (norādot vietu un laiku), un dzimtsarakstu iestāde reģistrē šo pieteikumu; (2) dzimtsarakstu iestāde dažu dienu laikā nosūta garīdzniekam jaunlaulāto aizpildīto veidlapu; (3) garīdznieks salaulā pāri; (4) garīdznieks aizpilda veidlapas aili, kur apliecina faktu, ka laulību ceremonija patiešām ir notikusi, un nosūta to uz dzimtsarakstu iestādi; (5) dzimtsarakstu iestāde, saņēmusi dokumentu, kas apliecina, ka laulību ceremonija ir notikusi, reģistrē laulību un nosūta garīdzniekam jau gatavu laulības apliecību; (6) garīdznieks izsniedz laulības apliecību jaunlaulātajiem.

Protams, dzimtsarakstu iestāde pati varētu izsniegt laulības apliecību, taču Itālijā tikko izklāstītā prakse ir ieviesta, lai apliecību svinīgos apstākļos varētu izsniegt garīdznieks. Itālijā konfesiju tiesības laulāt valsts paredzējusi savā Dzimtsarakstu likumā un Civillikumā. Prakse liecina, ka Latvijas modelī trešais posms bieži notiek ar novēlošanos vai vispār izpaliek. Tātad — laulība pie garīdznieka ir noslēgta, bet tā nav valsts uzskaitē, tātad juridiski nav uzskatāma par notikušu. Tādiem gadījumiem var būt tālejošas sekas. Grūti noliegt, ka var rasties situācija, kurā jaunlaulātie labticīgā pārliecībā par savas laulības juridisko apstiprinājumu nodzīvo visu dzīvi, un, tikai tad, kad, vienam no viņiem

aizejot mūžībā, otram pēc bērēm jāsāk sakārtot īpašuma lietas, atklājas laulības faktiskais statuss. Ja tad izrādās, ka juridiski laulība nekad nav pastāvējusi, dzīvs palikušais laulātais nevar noformēt ar mantošanas lietām saistītās formalitātes. Tādā gadījumā atraitnim būs tiesas ceļā jāpierāda laulība kā juridisks institūts. Lai pierādītu šādu faktu, acīmredzot kā lieciniekus uz tiesu varēs lūgt garīdznieku, lieciniekus un kāzu viesus. Domāju, ka šādas tieslietas izdevumi varētu būt diezgan parāvi. Par morālajiem un materiālajiem zaudējumiem arī konfesijai tiks pieprasīta kompensācija, kas būs atkarīga no palikušā laulātā sarūgtinājuma pakāpes. Šāda notikumu attīstība nedarīs godu ne valstij, ne konfesijai, ne arī atraitnim (atraitnei). Nevēlos nemaz aplūkot notikumus šādas laulības šķiršanas gadījumā, jo tad neizbēgami rastos strīds par "laulībā" iegūtā kopīpašuma sadali.

Atbalstu Itālijas pieredzes ieviešanai Latvijas praksē izteikušas arī konfesijas, kurām Latvijā ir tiesības laulāt ar juridiskām sekām.[1]

[1] Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 1998. gada 20. maija sanāksmes protokols.

8. Risinājuma meklējumi: sods vai izglītošanas darbs

Civillikuma 51. pantā noteiktais termiņš, kurā garīdzniekam jāpaziņo dzimtsarakstu nodaļai par notikušu laulību, ir četrpadsmit dienas. Šo divu nedēļu laikā garīdzniekam ir jāpiesūta vajadzīgās ziņas par katru noslēgtu laulību dzimtsarakstu nodaļai, kuras teritorijā laulāšana notikusi. Civillikuma pantā norādīts: "Par šā pienākuma neizpildīšanu garīdznieku var saukt pie administratīvas atbildības." 30. gados sods par šādu bezatbildību bija noteikts Ls 25, kas tolaik bija liela nauda, taču, atjaunojot Civillikumu, jau tā diskutablajā Administratīvo pārkāpumu kodeksā (APK) par dzimtsarakstu reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu administratīvais sods netika noteikts. Ņemot vērā, ka šādi pārkāpumi atkārtojas regulāri, kā arī tendenciozās publikācijas presē[1], TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments jau 1998. gada 4. martā izstrādāja ierosinājumu — papildināt APK 15. nodaļu ar jaunu, 203.' pantu šādā redakcijā:

"203.' pants: *Dzimtsarakstu nodaļas laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņa pārkāpšana.*

Par dzimtsarakstu nodaļu laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņa pārkāpšanu — uzliek naudas sodu garīdzniekiem, pie kuriem noslēgtas laulības ar civiltiesiskām sekām, Ls 50 līdz Ls 100 apmērā."[2]

Protams, sods varētu būt "mīkstāks", taču sekas, kas iestājas, ja neievēro šos termiņus,

ir visai nepatīkamas un naudas izteiksmē daudz izteiksmīgākas. Ja Latvijas prakse baznīcās noslēgtu laulību lietās tiktu mainīta atbilstoši Itālijas paraugam, tad šis pants vairs nebūtu aktuāls. Tradicionālo konfesiju vadības pat piekrīt sodīt paviršos garīdzniekus, taču ne jau sods ir mērķis un vienīgais risinājums. Daudz pareizāk būtu izveidot tādu sistēmu, kuras ietvaros grūti kļūdīties. Konfesiju vadītājiem atgādināts par pienākumu ievērot likumu ir ne vienreiz vien, tomēr ir zināms, cik pārslogoti joprojām ir lielāko draudžu prāvesti un arī mācītāji. Parasti tieši tie garīdznieki, kuriem darba ir visvairāk, ir tie paši, pie kuriem visbiežāk laulājas.

Dzimtsarakstu departamenta direktore Ā. Iklāva 1997. gadā pat piedalījās kādā no TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sanāksmēm, lai atgādinātu konfesiju vadītājiem, ka saskaņā ar Civillikuma attiecīgo pantu viņu pienākums ir dzimtsarakstu reģistrāciju veikt noteiktā termiņā. Iklāvas kundze izteica pārmetumu konfesiju vadītājiem, ka ne visi garīdznieki šo normu ievēro. Tika pieminēts Talsu katoļu priesteris A. Mediņš, kurš ar lielu nokavēšanos paziņojis par viņa noslēgtajām laulībām, un priesteris Cakuls, kurš arī nepiedodami kavējies ar ziņu sniegšanu un viņa vainas dēļ izrādījās, ka, tiesai šķirot laulību, atklājās, ka tā nemaz nav reģistrēta.[3]

Visi Reliģijas lietu konsultatīvās padomes locekļi izteicās par labu Itālijas pieredzei. Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats teica arī, ka administratīvais sods, kas tiktu noteikts garīdzniekam par tādu pārkāpumu, būtu lietderīgs.[4] Vēlāk gan katoļi attiecībā uz Itālijas pieredzes pārņemšanu izteica citu viedokli: "Katoļu garīdzniecība uzskata, ka laulību reģistrācijā jāsaglabā pastāvošā sistēma. Katoļi uzskata arī, ka ir jāorganizē garīdznieku apmācības un jāpielieto attiecīgi mēri pret tiem, kas neievēro laulību reģistrācijas noteikumus."[5]

Septītās dienas adventisti gluži tāpat kā katoļi uzskata, ka viņiem vispieņemamākais ir jau līdz šim Latvijā lietotais reliģisko laulību reģistrēšanas modelis: "Tas savā būtībā ir vienkāršs, un sludinātāji, kuriem ir tiesības laulāt, apņemas darīt visu, lai pilnīgi tiktu izpildītas dzimtsarakstu biroja prasības."[6] Latvijas Apvienotā metodistu Baznīca uzskata, ka, "iepazīstoties ar citu valstu šādos gadījumos pieņemto kārtību, mums šķiet, ka mūsu valsts apstākļos pilnīgi kopēt kādu no tām nevajadzētu, bet vajadzētu izdarīt nelielus grozījumu jau esošajā likumā".[7] Jāatzīst, ka metodistu piedāvātais grozījums paredzēja laulības pieteikumu sākotnēju iesniegšanu Dzimtsarakstu birojā, tātad tas tieši atbilda Itālijas variantam.

Latvijas brīvvalsts pieredze minētajā jautājumā pēc 1937. gada Civillikuma pieņemšanas bija visai niecīga — tikai trīs gadi. Kad PSRS okupācija šo pieredzi vardarbīgi pārtrauca, iespējams, toreiz vēl nebija izprastas visas šā jautājuma nianses.

Daži cilvēki uzskata — ja garīdznieki neprot laulāt, tad viņiem šīs tiesības vienkārši jāatņem. Tā gluži nav. Atjaunojot Latvijas brīvvalsts pozitīvo pieredzi, tagadējai Latvijas valstij nevajadzētu svārstīties. Ir taču skaidrs, ka katra atjaunošana prasa laiku un zināmu piepūli. Protams, sastopoties ar izklāstītajām grūtībām, šķiet, ka vieglāk būtu visu novienkāršot nekā domāt par tiesisko un metodisko papildu nodrošinājumu. Tomēr, ja valsts nerūpēsies par cilvēkiem, kas vēlas noslēgt laulības baznīcā, mēs varam nonākt

strupceļā — atpakaļ vecās padomju impērijas praksē, kad visvisādi tika apspiesti un represēti tieši ticīgie cilvēki. Uzskatu, ka nav jāpārmet garīdzniekiem, kuri bieži vien ir visai tālu no dokumentu formēšanas meistarības pilnības, bet tieši valstij jāuzņemas rūpes par problēmas risinājumu, iespējams, arī ar citas valsts pieredzes pārņemšanu. No valsts aspekta raugoties, šāda pieeja būtu vienkārši *valsts pretimnākšana savu pilsoņu vairākuma reliģisko tradīciju un reliģisko ceremoniju praksei.* Turklāt valsts taču ir atbildīga par laulību reģistrāciju un laulību juridisko spēku arī saskaņā ar Latvijas konstitucionālo likumu, kas nosaka, ka *ģimeni un laulību aizsargā valsts* (36. pants).

[1] *Lipša I.* Mācītāji pārkāpj likumdošanu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 19. febr.

[2] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1998. gada 4. marta vēstule nr. 15–2.1/40 TM valsts sekretāram A. Maldupam.

[3] No 1997. gada 20. augusta TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 11. sanāksmes protokola.

[4] Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 19. sanāksmes protokols, 1998., 22. apr.

[5] Rīgas metropolijas Romas katoļu Baznīcas kūrijas arhibīskapa metropolīta J. Pujata 1998. gada 14. jūlija vēstule nr. 69 Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

[6] SDA Latvijas Draudžu savienības prezidenta V. Geides 1998. gada 13. jūlija vēstule nr. 1–21–16 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[7] Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas superintendanta A. Vīksnas 1998. gada 13. jūlija vēstule Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

9. Reliģisko laulību juridiskais nodrošinājums: konfesijas vai Baznīcas (draudžu savienības) laulības

Laulību tiesībām, kas izriet no Civillikuma, ir vēl kāds aspekts. Rietumvalstu praksē konfesijas nav juridiskas personas. Juridiskas personas, kas pārstāv konfesijas, ir šo konfesiju Baznīcas. Daudzās attīstītajās valstīs, tādās kā ASV un Vācija, gandrīz katrā konfesijā ir reģistrētas vairākas Baznīcas, kuras pārstāv vienu konfesiju. Valsts, saskaroties ar dilemmu, kuru Baznīcu atzīt par attiecīgās konfesijas pārstāvi, parasti cenšas atturēties no viedokļu izteikšanas un nedod priekšroku nevienai no vienas konfesijas dažādām Baznīcām. Latvijā tā rīkoties nevar vairāku apsvērumu dēļ, un viens no tiem ir fakts, ka Latvijā pastāv laulāšanas tiesību deleģēšana.

Konfesija par laulību apliecinošo dokumentu pareizu noformēšanu ir atbildīga morāli. Pat ja tiks izdarīti attiecīgie grozījumi Administratīvo pārkāpumu kodeksā, par laulības nereģistrēšanu vai likumam neatbilstošu reģistrēšanu būs atbildīga konkrēta valsts institūcijas amatpersona. Kāpēc? Ja runa ir par konfesiju atbildību, ar to saprotam attiecīgas konfesijas draudžu savienību (Baznīcu) atbildību. Atļauju laulāt konkrētajam garīdzniekam izsniedz konfesija, un nereti tas notiek pat bez īpaša rīkojuma. Saskaņā ar

Luterāņu mācītājs R. Feldmanis Mežaparka baznīcā salaulājis jauno mācītāju G. Kalmi 1988. gada novembrī

pašreizējo likumdošanu pašlaik tiesības laulāt ar juridiskām sekām ir piešķirtas tieši konfesijai un nevis tās konkrētai pārstāvniecībai juridiskajā sfērā — Baznīcai. Pēc Latvijas likumiem Baznīca ir vismaz desmit vienas konfesijas draudžu savienība. Lai gan Reliģisko organizāciju likums pieļauj vienā konfesijā tikai vienu Baznīcu, tomēr no tā vēl neizriet, ka tikai šai vienai Baznīcai ir tiesības laulāt konfesijas vārdā. Civillikumā rakstīts vārds "konfesija" un nevis "Baznīca". Starp citu, vārds "konfesija" (un nevis "reliģiska organizācija") ir minēts arī 1989. gada 5. maija Valodu likumā (5. pants).

Ir jāpiekrīt Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskapam J. Vanagam, ka Civillikuma formulējums "konfesijas" nav īsti labs un to vajadzētu nomainīt ar terminu "konfesiju draudžu savienības (Baznīcas)", kas atbilstu Reliģisko organizāciju likuma terminoloģijai. Uzskatu, ka laulību tiesības, ko valsts deleģē Baznīcai, ir pietiekami svarīgs pienākums, kas būtu jāpiešķir *konkrētām reliģiskajām savienībām*. Lielai daļai no Civillikuma 51. pantā minētajām konfesijām var rasties problēmas (arī valstij), ja šo konfesiju autonomās draudzes sāks pieprasīt sev laulāšanas tiesības, pamatojoties uz Civillikuma filoloģisko, nevis loģisko traktējumu. Daudz autonomu draudžu ir baptistiem un vecticībniekiem. Jūdaistiem un adventistiem draudžu nav daudz, tomēr stāvoklis līdzīgs. Autonomās draudzes ir arī luterāņiem. Piemēram, mācītāja S. Sproģa autonomās luteriskās draudzes, Augsburgas ticības apliecības luteriskās draudzes, Siguldas brīvā luteriskā draudze, arī vācu luterāņu draudzes. Luterāņiem ir ne vien autonomas draudzes, bet, izņēmuma kārtā, pat reģistrēta otra Baznīca — Vācu Evaņģēliski luteriskā Baznīca Latvijā. Šajā gadījumā tātad nav pat attiecīga viena konfesijas centra, jo ir divas pilnīgi neatkarīgas Baznīcas.

Manas bažas par Civillikuma pašreizējo terminoloģiju izrādījās pamatotas. 1998. gada maijā Liepājas Kristus-Glābēja vācu luteriskās draudzes mācītājs J. Kems lūdza Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu paziņot, vai viņa baznīcai ir tiesības laulāt ar civiltiesiskām sekām. Departaments atbildes vēstulē norādīja, ka laulāšanai ir nepieciešama konfesijas vadības atļauja.[1] Tā konkrētā lieta tika izbeigta, jo vācu luterisko draudžu mācītāju tiesības laulāt ar civiltiesiskām sekām varēja tikt izskatītas tikai tādā gadījumā, ja Vācu Evaņģēliski luteriskajai Baznīcai Latvijā būtu noformēts likumam atbilstošs statuss.

Saskaņā ar Vācu Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Latvijā (VELBLat) bīskapa H. Klaniņa 1996. gada 30. septembra iesniegumu TM Reliģijas lietu departamentam, Liepājas Vācu luteriskā draudze iekļauta VELBLat sastāvā. VELBLat Satversme ir reģistrēta 1994. gada 18. martā, un atbilstoši likumam Par reliģiskajām organizācijām VELBLat ir ieguvusi juridiskas personas statusu. 1995. gada 7. septembrī Saeima pieņēma Reliģisko organizāciju likumu, un ar tā stāšanos spēkā spēku zaudēja likums Par reliģiskajām organizācijām. Reliģisko organizāciju likuma pārejas noteikumu[2] punkts uzlika par pienākumu visām jau pastāvošajām organizācijā, neatkarīgi no to reģistrācijas laika saskaņot savus statūtus ar šo likumu. 1996. gada 20. decembrī arī VELBLat tika pārreģistrēta Tieslietu ministrijā. Tātad — viss it kā būtu kārtībā? Tomēr ne. Reliģisko organizāciju likumā (7. panta 22. daļa) noteikts: "Desmit (vai vairāk) vienas konfesijas draudzes, kas reģistrētas Latvijas Republikā, var izveidot reliģisku savienību (Baznīcu)." Vācu Evaņģēliski luteriskā Baznīca Latvijā apvieno sešas vācu luteriskās draudzes, kas reģistrētas Latvijas Republikā. Tāpēc departaments, rūpīgi izskatījis VELBLat iespēju laulāt ar juridiskām sekām un konstatējis tikko aprakstīto tās statusa neatbilstību likumam, informēja minēto reliģisko savienību, ka atbilstoši spēkā esošā Reliģisko organizāciju likuma 17. panta 6. daļas prasībām savienībai gada laikā jāpalielina tajā apvienoto draudžu skaitu līdz desmit, un, ja gada laikā no pārreģistrācijas brīža tā nebūs palielinājusi savu draudžu skaitu līdz likumā noteiktajam, tai jālikvidējas. Varu tikai piebilst — ja tā nelikvidēsies pati, Tieslietu ministrijai būs tā jālikvidē.

Dažiem var rasties jautājums, kāpēc Tieslietu ministrija šo Baznīcu vispār pārreģistrēja, ja jau tajā bija tikai sešas draudzes. Reliģisko organizāciju likums, paredzot pārreģistrāciju, pārejas noteikumu pirmajā punktā noteica, ka tām reliģiskajām draudzēm, savienībām (Baznīcām) un klosteriem, kuri reģistrēti Tieslietu ministrijā pirms šā likuma stāšanās spēkā, juridiskais statuss netiek mainīts. Tieši tāpēc iznāca, ka, piemēram, Vasarsvētku kustībai Latvijā ir pat veselas trīs savienības (Baznīcas).

Ja Civillikuma 51. pantā noteikto konfesiju loks paplašināsies un tajā tiks iekļauta arī Vasarsvētku kustība, tad laulāšanas tiesības vajadzēs piešķirt visiem trijiem tās centriem. Zinot Vasarsvētku kustības visai nosacīto dalīšanos konkrētās savienībās, var prognozēt, ka tādā gadījumā laulāt ar juridiskām sekām varēs gandrīz vai visas netradicionālās jaunās reliģiskās kustības, jo daudzas no šīm JRK ir reģistrētas uz Vasarsvētku kustības teoloģiskās bāzes pamata.

Departaments ir konstatējis šādas visām Vasarsvētku kustībām raksturīgas teoloģiskās pazīmes: kristības ar ūdeni, kristības ar Svēto Garu un dāvanas (harizma) "runāt mēlēs un dziedināt slimos". Ar Vasarsvētku konfesiju patiešām ir izveidojusies ļoti īpatnēja situācija, jo tai ir trīs savienības: "Evaņģēliskās ticības kristiešu draudžu centrs "Dzīvības avots""

(reģistrēts 1991. gada 28. maijā, nr. AP–0899), "Latvijas vasarsvētku draudžu centrs" (reģistrēts 1991. gada 15. aprīlī, nr. AP–0027) un "Starptautiskā Dieva draudzes Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienība" (reģistrēta 1991. gada 6. martā, nr. AP–0039). Kāpēc tāda situācija izveidojās? Latvijā taču ir spēkā Reliģisko organizāciju likuma norma (7. panta 3. punkts), ka vienas konfesijas draudzes Latvijā var izveidot tikai vienu reliģisku savienību. Atbilde meklējama likumu mainībā pēc neatkarības atgūšanas. Visas minētās savienības reģistrēja LR Ministru Padomes Reliģijas lietu departaments līdz 1991. gada 13. jūnijam. Tolaik bija spēkā 1990. gada likums. 1991. gada 13. jūnijā tika pieņemti grozījumi 1990. gada 11. septembra likumā Par reliģiskajām organizācijām. Šie grozījumi noteica, ka "par reliģisku centru uzskatāma vienas konfesijas izveidota tās reliģisko organizāciju pārvaldes institūcija Latvijas Republikas mērogā. Vienai konfesijai var būt viens šāds centrs, kuru izveido attiecīgā konfesija tās noteiktajā kārtībā, un tas darbojas, pamatojoties uz saviem statūtiem (satversmi, nolikumu)."[3] Šī norma tika inkorporēta arī 1995. gada Reliģisko organizāciju likuma 7. pantā. 1995. gada likums paredzēja pārreģistrāciju, ar kuru situāciju bija iespējams juridiski pareizi nokārtot; taču vienlaikus likuma pārejas noteikumu 1. punkts paredzēja, ka tām reliģiskajām apvienībām, kuras ir reģistrētas Tieslietu ministrijā pirms likuma stāšanās spēkā, juridiskais statuss netiek mainīts. Respektīvi, šim likumam nebija atpakaļejošs spēks. Tāpēc TM saskaņā ar likumu piereģistrēja trīs savienības vienā konfesijā.

Runājot par draudžu savienībām (Baznīcām), vēl jāmin divas savienības, kurām savienības (Baznīcas) statuss tika piešķirts ar likumu. Tie ir jūdaisti un dievturi. Tas ir unikāls gadījums, jo 1995. gada 7. septembrī, kad tika pieņemts attiecīgais likums, ne jūdaistiem, ne dievturiem nebija likumā noteikto desmit draudžu. Likuma pārejas noteikumi vienkārši paredzēja (3. punkts), ka "likumā paredzētās reliģiskās savienības (Baznīcas) tiesības ir attiecināmas arī uz Dievturu sadraudzi un Rīgas ebreju reliģisko draudzi".

Runājot par reliģiskām laulībām un ar tām saistītām diskusijām, nevar neminēt, ka tiesības laulāt ar juridiskām sekām vēlas iegūt arī dievturi, kā arī citas reliģiskās organizācijas. Arī JRK pēc Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas jau vairākkārt ir mēģinājušas iegūt tiesības laulāt. 1993. gada 9. oktobra vēstulē toreizējam tieslietu ministram E. Levitam, kuru bija parakstījuši JRK ("Prieka vēsts", Vasarsvēktu centri, "Dzīvības vārds", Platones kristiešu centrs un daudzi citi) pārstāvji, atsaucoties uz cilvēktiesībām arī reliģijas jomā, pieprasīja "dot tiesības visām kristīgajām draudzēm reģistrēt laulības likumā noteiktajā kārtībā". Nav grūti iedomāties, cik daudz problēmu (bez jau izklāstītajām) rastos, ja šo prasību apmierinātu.

Liela diskusija izcēlās 1998. gada 20. augusta Saeimas plenārsēdē, izskatot Satversmes 2. daļas projektu otrajā lasījumā. Tajā laulības slēgšanas deleģēšana attiecīgu konfesiju Baznīcām pat tika minēta kā arguments pret valsts un Baznīcas nošķirtības principa ieviešanu Latvijas Konstitūcijā. Šajā sakarā vēlos precīzi citēt Saeimas plenārsēdes stenogrammu, jo nevēlos ne vismazākajās niansēs sagrozīt oponentu izteikto kritisko vērtējumu un viņu uzstādīto problēmas diagnozi.

6. Saeimas deputāts J. Mauliņš ("Tautas kustība "Latvijai""): "Mani uztrauc šeit juridiskā puse. Ja jau tiešām mēs ierakstām Satversmē, pamatlikumā, ka Baznīca ir šķirta no valsts, tad visas valsts funkcijas, ko valsts daļēji uzticējusi Baznīcai, kā jau Čerāna

kungs minēja, tiek padarītas par nelikumīgām, vai arī jāatceļ likumi, kas šīs funkcijas atļauj veikt." Līdzīgās domās bija arī deputāts K. Čerāns no tās pašas partijas, kas teica visai iespaidīgu runu: "Augsti godātie deputāti! Tātad — šis ir priekšlikums papildināt 99. pantu ar jaunu teikumu tādā redakcijā, ka Baznīca veic valsts funkcijas tikai likumā paredzētos gadījumos. Un mēs zinām, ka mūsu valstī ir tādi gadījumi, kad Baznīca veic valsts funkcijas, un tā vispirmām kārtām ir jau Civillikumā paredzētā laulību noslēgšanas funkcija. Tātad ir jautājums — vai mēs paliekam pie šā formulējuma, ka Baznīca ir šķirta no valsts, un neko nerakstām klāt, vai arī mēs uz 3. lasījumu spējam tā vietā, ka "Baznīca ir nošķirta no valsts", piedāvāt kaut ko labāku? Gadījumā, ja mums paliek šis nošķirtības princips, rodas jautājums — kas notiek ar šīm Civillikumā paredzētajām tiesībām? Šeit tas kļūst par juridiskās interpretācijas jautājumu — vai tagad ir iespējamas šīs tiesības, vai šāda laulāšana turpmāk ir iespējama, vai arī nav vairs iespējama šāda laulāšana Baznīcā? Es domāju, ka šo normu, šo iespēju mums pilnīgi noteikti vajadzētu saglabāt. Un mums vajadzētu arī paust nepārprotamu likumdevēja gribu, kas saglabātu šīm Baznīcām iespēju veikt laulības ceremoniju arī baznīcā, lai cilvēki varētu baznīcā noslēgt juridiski spēkā esošu laulību, tā kā tas ir šobrīd. Lai nebūtu cilvēkam — vai nu pirms, vai pēc tam, kad viņš ir salaulājies baznīcā — vēl jāsniedz kaut kādi savi dokumenti kaut kur, bet lai visu laulību ceremoniju varētu nokārtot baznīcā. Un tāpēc ir šis piedāvājums. Jā, ja kāds varētu piedāvāt kaut ko labāku, man pret to nevar būt nekādu iebildumu, bet šobrīd nekas labāks piedāvāts nav."[4]

Ievērības un izpētes cienīgs ir vēl kāds fakts. Kad jau stājās spēkā norma, kas atļāva attiecīgajām konfesijām laulāt ar juridiskām sekām (Civillikumā — sadaļa par ģimeni), vēl nebija pieņemts likums par civilstāvokļu aktu reģistrāciju. Lai būtu saprotamāk — valsts tātad piešķīra konfesijām tiesības laulāt, bet pat nenoteica, kādai jāizskatās laulības apliecībai un kur to ņemt (patiesībā pat nebija pateikts, kam tā būtu jāizsniedz). Luterāņu konfesija, aktīvākā un uzņēmīgākā Latvijas konfesija, arī šajā gadījumā atrada izeju no situācijas. Viņi paši izstrādāja laulības apliecības maketu un par saviem līdzekļiem to tipogrāfijā iespieda. Šīs apliecības tika izdalītas arī pārējām Civillikuma 51. pantā minētajām konfesijām.

Gribu piebilst, ka tikko apskatītā problēma ir visai būtisks arguments arī pret reliģisko organizāciju formālu reģistrāciju, ko piedāvā vairākas Rietumu valstis, kur valsts nedeleģē Baznīcai tiesības laulāt ar juridiskām sekām.

[1] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1998. gada 22. maija vēstule nr. 15–2.5/60 Liepājas vācu Evaņģēliski luteriskajai draudzei "Kristus-Glābējs" un noraksts Vācu Evaņģēliski luteriskajai Baznīcai Latvijā (VELBLat).

[2] LR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. — 1990. — Nr. 40.

[3] Turpat, 1991. — Nr. 29/30.

[4] No 6. Saeimas rudens sesijas 1998. gada 20. augusta plenārsēdes stenogrammas// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 25. aug.

10. 1998. gadā Tieslietu ministrijā izveidotās darba grupas priekšlikumi

Tu visu neiespēj, lai paliek tevi nomācošās lietas!
Pat akmens, purvā mests, to nesaviļņo, apļus neveido...
J. V. Gēte

Ar Tieslietu ministrijas valsts sekretāra rīkojumu (nr. 1–1/67) 1998. gada 4. jūnijā tika izveidota darba grupa, lai izstrādātu priekšlikumus tiesību aktos par laulību noslēgšanu. Par darba grupas vadītāju izvirzīja Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoru R. Balodi, par vietnieci — Dzimtsarakstu departamenta direktori Ā. Iklāvu. Priekšlikumu izstrādāšanas un iesniegšanas termiņš tika noteikts 1998. gada 1. augusts, bet konfesijām, kurām bija piešķirtas tiesības laulāt, — 15. jūlijs.

Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome (VPBL CP) 1998. gada 8. jūnijā vēstulē departamenta direktoram rakstīja — pēc iepazīšanās ar saņemto informatīvo materiālu tā piekrīt, ka pie pastāvošās kārtības, kad tiek reģistrētas reliģiskas laulības ar juridiskām sekām, nav izslēgta iespēja, ka reliģisko konfesiju atsevišķu darbinieku paviršības vai citu iemeslu dēļ var tikt pārkāptas vai neprecīzi izpildītas attiecīgo likumu prasības.

Darba grupa detalizēti izanalizēja iespējamās situācijas, un secinājumi izpaudās dažu likumu grozījumu priekšlikumos.

I Projekts par grozījumiem Civillikumā

Izdarīt Civillikumā šādus grozījumus:

1. Izslēgt 41. pantā vārdus "izņemot 51. pantā paredzētos gadījumus".

2. Izteikt 51. pantu šādā redakcijā:

"Ja laulājamie pieder pie ev. luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, adventistu vai Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas, viņi uz dzimtsarakstu nodaļas izsniegtā laulības pieteikuma (ar atzīmi par izsludināšanu) pamata var salaulāties pie savas konfesijas garīdznieka, kuram ir attiecīgās konfesijas vadības atļauja.

Šajā pantā norādīto konfesiju vadība atļauju laulāt var dot garīdzniekam, kas ir Latvijas Republikas pilsonis un kura izglītība atbilst un personība ir piemērota šim pienākumam.

3. izslēgt 52. panta otrās daļas otro teikumu.

4. 1. variants.

Papildināt 58. panta pirmo teikumu pēc vārdiem "laulību reģistram vajadzīgās ziņas" ar vārdiem "kopā ar laulības pieteikumu ar atzīmi par izsludināšanu".

2. variants.

Izteikt 58. panta pirmo teikumu šādā redakcijā:

"Garīdznieki par katru noslēgtu laulību četrpadsmit dienu laikā iesniedz laulību reģistram vajadzīgās ziņas un kopā ar laulības pieteikumu (ar atzīmi par izsludināšanu) piesūta tai dzimtsarakstu nodaļai, kura šo pieteikumu izsniegusi."

II Grozījumi likumā par civilstāvokļa aktiem

Izdarīt likumā Par civilstāvokļa aktiem šādus grozījumus:

1. Izslēgt 2. panta otrās daļas otro teikumu.

2. Izslēgt 13. panta otrās daļas otro teikumu.

3. Aizstāt 16. panta otrajā daļā vārdu "reģistrēt" ar vārdu "noslēgt".

4. Izslēgt 18. panta pirmo daļu.

5. Izteikt 18. panta trešo daļu šādā redakcijā:

1. variants.

"Ja laulāšana jau notikusi pie garīdznieka, laulību reģistrā izdara ierakstu tūlīt pēc garīdznieka paziņojuma saņemšanas."

2. variants.

"Ja laulību noslēdz pie garīdznieka, garīdznieks ieved draudzes grāmatās tās pašas ziņas, kādas ir dzimtsarakstu nodaļas laulību reģistrā. Ierakstu draudzes grāmatā paraksta abi laulātie, liecinieki un garīdznieks. Pēc minētā ieraksta noraksta un laulības pieteikuma (ar atzīmi par izsludināšanu) saņemšanas dzimtsarakstu nodaļas pārzinis tūlīt izdara ierakstu laulību reģistrā par garīdznieka noslēgto laulību."

6. Izteikt 19. panta 1. punktu šādā redakcijā:

"1) laulības noslēgšanas vieta (dzimtsarakstu nodaļa vai draudzes baznīca) un kas laulājis (nodaļas pārzinis vai garīdznieks)."

7. Izslēgt 39. panta pirmās daļas otro teikumu.

8. Papildināt 45. panta 4. punktu pēc vārdiem "laulības noslēgšanas vieta" ar vārdiem "un kas laulājis".

III Grozījums Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā

Izdarīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (APK) šādu grozījumu:

Papildināt 15. nodaļu ar jaunu, 203.[1] pantu šādā redakcijā:

"203.[1] pants. Dzimtsarakstu nodaļu laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņa pārkāpšana.

Par laulību reģistrā iekļaujamo ziņu iesniegšanas termiņu pārkāpšanu garīdzniekam, pie kura noslēgtas laulības, —

uzliek naudas sodu no Ls 50 līdz Ls 100.

Darba grupas vadītājs ziņoja Tieslietu ministrijas vadībai, ka, izskatījusi vairākus iespējamos variantus, kas valstī uzlabotu laulību noslēgšanas un reģistrācijas kārtību, grupa nonākusi pie slēdziena — jāizvēlas variants, kas Civillikumā minēto astoņu konfesiju garīdzniekus atbrīvotu no visu nepieciešamo dokumentu pārbaudes un apstākļu noskaidrošanas.* Ja Tieslietu ministrija akceptētu un likumdevējs atbalstītu darba grupas piedāvāto variantu, garīdznieka pienākumos ietilptu vairs tikai veikt pašu galveno — laulību ceremoniju. Garīdzniekam jau būtu dzimtsarakstu nodaļas izsniegtais laulības pieteikums ar atzīmi par izsludināšanu. Pēc salaulāšanas vajadzīgās ziņas kopā ar minēto pieteikumu četrpadsmit dienu laikā garīdznieks piesūtītu attiecīgajai dzimtsarakstu nodaļai. Dzimtsarakstu nodaļā pēc to saņemšanas tūlīt sastādītu laulību reģistru un uz laulāto pieprasījuma izsniegtu laulības apliecību.

Ņemot vērā pašu konfesiju ierosinājumus par laulību reģistrā iekļaujamo ziņu

---

* Protams, garīdznieks pats noskaidros tos apstākļus, kas saistīti ar attiecīgās Baznīcas kanoniskajām normām.

iesniegšanas termiņa pārkāpšanu, darba grupa arī Latvijas APK piedāvāja jaunu normu, kurā paredzēta administratīvā atbildība par minēto pārkāpumu. Darba grupa uzskatīja, ka šāda laulību noslēgšanas un reģistrācijas kārtība novērstu nelikumīgi noslēgto laulību reģistrāciju, par kādām regulāri TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā pienāk informācija no Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, TM Dzimtsarakstu departamenta un Rīgas pilsētas dzimtsarakstu nodaļas. Darba grupa nonāca arī pie slēdziena, ka nepieciešams šo valsts funkciju deleģēšanu *iekļaut atsevišķā līgumā starp valsti un Baznīcu*. Pretējā gadījumā rodas pretruna ar valsts un Baznīcas nošķirtības principu. Piemēram, administratīvā atbildība, ko jau tagad paredz Civillikums, nozīmē *administratīvo atbildību par valsts funkciju*, tātad tas jau nozīmē valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpumu. Tā nu tas ir noticis — pēc Satversmes 8. nodaļas pieņemšanas, kur tika iekļauts valsts un Baznīcas šķirtības princips, laulāšana baznīcā ar juridiskām sekām bez īpaši izveidota deleģēšanas mehānisma jau ir kļuvusi antikonstitucionāla, tā drīzāk atbilst tādas valsts pazīmēm, kurā pastāv valsts Baznīca.

Un te nu būtu īsti vietā vēlreiz atcerēties, kā 6. Saeimas deputāts K. Čerāns 1998. gada 20. augusta plenārsēdē aizstāvēja ideju, ka Satversmē vispār nevajadzētu iekļaut valsts un Baznīcas šķirtības principu. Nekad neesmu šaubījies, ka šis deputāts, lai arī iekļuvis visai odiozā partijā, Baznīcas intereses vienmēr aizstāvējis patiesi un saskaņā ar savu personisko pārliecību. Viņa argumenti jau toreiz bija pareizā virzienā. Un vai gan viņš nezināja, ka mūsdienu deputāti var ātri vien atkal atņemt Baznīcai un ticīgajiem cilvēkiem kādas viņiem pienākošās tiesības, atņemt tāpat vien, aiz veca paraduma.

Jautājums, protams, ir atrisināms. Pastāv darba grupas izstrādātie priekšlikumi tiesību aktos par laulības noslēgšanu baznīcā ar juridiskām sekām, un ir iespējami divi risinājuma varianti:

— līgums starp valsti un Baznīcām, uz kuru pamata izveido specifiskos likumus noteiktām Baznīcām, kuros ir iekļauta (vai ne) laulību deleģēšana;

— neslēdzot līgumus, tūlīt tiek veidoti specifiskie likumi atsevišķām Baznīcām.

X. Reliģiskās organizācijas un līgumi

1. Līgumi starp reliģiskajām organizācijām

> Cilvēks ir vienīgā dzīvā radība, kuram personīgā eksistence ir problēma: viņam tā jāatrisina pašam un neviens tam šai lietā nespēj palīdzēt. Varbūt vienīgi reliģija...

Kā XX gadsimta sākumā teicis Francijas valstsvīrs Erio — nedrīkst aizmirst, ka līgumi starp cilvēku radītām apvienībām vai valstīm ir mūsu attīstības pamats un pastāvošās civilizācijas virsotne, šo līgumu sekas ir saistības, kas cilvēku padara par radības kroni. Šādi viņš pamatoja savu nostāju maksāt Amerikas Savienotajām Valstīm Francijas parādus.

Latvijā reliģiskās organizācijas, tāpat kā uzņēmējsabiedrības un sabiedriskās organizācijas, ir juridiskas personas un savā starpā mēdz slēgt līgumus. Ir runa ne vien par nomas, darba vai pirkšanas-pārdošanas līgumiem (bez tiem šīs organizācijas nevarētu darboties), bet arī par savstarpējās sadarbības līgumiem starp vienas konfesijas organizācijām. Ir arī gadījumi, kad atšķirīgu denomināciju reliģiskas organizācijas noslēdz apvienošanās līgumu vai līgumu par starptautiskas organizācijas veidošanu. Protams, apvienošanās šajā gadījumā nav gluži tāda pati kā tad, ja apvienotos divas sabiedrības ar ierobežotu atbildību. Lai saprastu atšķirību, izskatīsim abus iepriekšminēto līgumu veidus, analizējot praktiskus piemērus.

Pirmkārt, *sadarbības līgumi*.

Tie reti kad tiek slēgti starp vienas valsts organizācijām, kaut gan tas ir iespējams. Biežāk notiek, ka atsevišķa minoritātes organizācija noslēdz līgumu ar ārzemju centru, līdz ar to iegūstot centra atbalstu. Piemēram, Latvijā izveidojusies un reģistrējusies reliģiskā organizācija ar draudzes statusu *Rīgas pilsētas musulmaņu draudze "Ideļ"* (reģistrēta 1994. gada 18. aprīlī, nr. AP–0355) noslēdza sadarbības līgumu ar Krievijā reģistrēto reliģisko apvienību — *Centrāleiropas musulmaņu Krievijas reģiona garīgo pārvaldi*.[1] Līgumā vispārējos vilcienos paredzēta sadarbība starptautisku konferenču, simpoziju un semināru rīkošanas jomā par islama problemātiku, kā arī Latvijas Republikas musulmaņu studentu apmācība Maskavas Augstākajā Islama koledžā. Līgumā sīki iztirzāta arī musulmaņu bērnu nometņu organizēšana. Būtisks ir līgumā iekļautais

pilnvarojums, ar kuru viena puse pieļauj otras puses uzstāšanos savā vārdā musulmaņu starptautiskajās organizācijās. Viena no šā konkrētā sadarbības līguma specifiskām iezīmēm ir tāda, ka tajā nav noteikti finansējuma avoti, lai tās darbības, par kurām puses vienojas, varētu īstenot. Taču uzskatīsim to par "jumta" līgumu. Līguma slēdzējas puses nav vienlīdzīgas, jo Krievijas līgumslēdzējs ir finansiāli nodrošināts, bet Latvijas nav. Varam secināt, ka ar šo sadarbības līgumu Latvijas musulmaņu draudze iegūst lielāka centra atbalstu. Rīgas "Ideļ" līgumā ar centra organizāciju Krievijā īstenojas tikai materiālais nodrošinājums. Nākamajā piemērā bez acīmredzamajām finansiālajām interesēm būtisks ir reliģiskās saplūšanas faktors. 1996. gada 24. jūnijā Jelgavā Latvijas Vasarsvētku Draudžu apvienība (LVDA; reģistrēta 1991. gada 6. martā, nr. AP–0039) noslēgusi līgumu ar "Starptautisko Dieva draudzi" (SDD), kura atrodas ASV, Klīvlendā, par abu institucionālo apvienošanos. Jāatzīmē, ka SDD šādā veidā — caur lokālām Vasarsvētku organizācijām — darbojas vairāk nekā 140 valstīs. Metode, ko piekopj SDD, lai palielinātu ietekmes sfēru, ir raksturīga Rietumu lielkapitāla aprites metodēm, tikai ar to atšķirību, ka biznesā galvenais mērķis ir gūt maksimālu peļņu, bet šajā gadījumā nolūks ir misionārisms. Līguma sadaļā "Apvienošanās fakti" teikts: "Kopš apvienošanās brīža LVDA ir SDD oficiālais aģents un pārstāvis Latvijas Republikā." Līgumā paredzētas arī tiesības uz atšķirībām, piemēram, LVDA tiek atbrīvota no SDD draudzēs piekoptā reliģiskā rituāla — "kāju mazgāšanas". Raksturīgi, ka apvienošanās nekādā ziņā neskar LVDA īpašumus, bet LVDA tikai tiek atzīta par "aģentu". Saskaņā ar šo līgumu tiek mainīts nosaukums — LVDA uzņemas pārreģistrēties ar nosaukumu "Starptautiskā Dieva draudze-Latvijas Vasarsvētku Draudžu apvienība" (SDD LVDA). Tas arī noticis. Visbeidzot jāatzīmē, ka apvienošanās skāra vienu no visjutīgākajām sfērām — ticības simbolus.* LVDA, pārtopot par SDD LVDA, mainīja simboliku. Starp citu, tieši šādi līgumi vienmēr visvairāk ir biedējuši bijušās PSRS un tagadējās Krievijas Federācijas vadošās drošības iestādes, jo ar finansiālo palīdzību, ko sniedz ārzemju partneris, vietējā organizācija var visai viegli nonākt lielā atkarībā un sākt pildīt "nereliģiskus" uzdevumus.

Otrs līgumu veids ir *starptautisko organizāciju veidošanas līgumi.*

Baznīcas mēdz slēgt arī tādas savstarpējas vienošanās, kas tuvina to teoloģisko izpratni un savstarpējo administratīvi kanonisko atzīšanu. Parasti līgumu slēgšanas rezultāts ir jaunas starptautiskas organizācijas izveidošanās. 1973. gada 16. martā starp Eiropas luterāņu Baznīcu un reformētajām Baznīcām (metodistiem, prezbiteriāņiem u. c.) tika noslēgta īpaša vienošanās, kuru nosauca par Loenbergas Baznīcu brālību (apvienību; LCF). LCF tika veidota pēc starptautiskas organizācijas parauga. Laika gaitā tā pārauga starptautiskā organizācijā, jo tai pievienojās dažas Dienvidamerikas baznīcas. Pašlaik LCF apvieno 98 Baznīcas. Baznīcas, kas ietilpst šajā Loenbergas Baznīcu brālībā jeb apvienībā, lielākoties ir mazākuma konfesijas savās valstīs un bieži vien bez starptautiska atbalsta nespēj pietiekami efektīvi darboties. Apvienojoties ar līdzīgām vai spēcīgākām Baznīcām, tās kļūst stiprākas no viņu pieredzes un sakariem. Iespējams ir arī materiāls

---

* Ticības simbols — īss mācības apkopojums, kurā izteikti kādas reliģijas, reliģiskas kustības vai Baznīcas pamatprincipi.[2]

atbalsts, taču tas nav noteicošais vadmotīvs apvienības pastāvēšanai. Pēdējos sešos gados LCF regulāri rīko Ģenerālo asambleju. LCF konferenču (kas ir augstākais vadības institūts) starplaikos darbu veic LCF izpildkomiteja, kuras sastāvā ir 13 locekļi. To vada izpildkomitejas prezidijs. LCF izpildkomitejas sekretariāts atrodas Berlīnē.[3] 1998. gadā Strasbūrā, Eiroparlamenta telpās notika LCF simpozijs, kurā tika apspriesti tie ES apvienošanās aspekti, kas saistīti ar Eiropas pilsoņu dažādo konfesionālo piederību. Simpozijā uzstājās vairāki ievērojami Francijas un Vācijas politiķi un akcentēja uzskatu, ka luterāņiem jākļūst par jaunās Eiropas konsolidētājspēku.

Kā pēdējo piemēru gribētu minēt luterāņu organizāciju, kas nodibināta 1947. gadā Zviedrijā, Lundā, piedaloties 47 dalībbaznīcām no 26 valstīm. Tā ir *Pasaules luterāņu federācija* (PLF). Pašlaik federācijā ietilpst 123 dalībbaznīcas. Federācija noraida iespēju, ka tā varētu pārtapt par pasaules mēroga apvienoto luterāņu Baznīcu. Federācijas augstākā lēmējinstitūcija ir asambleja, kas pulcējas katru sesto gadu un kurā pārstāvētas visas dalībbaznīcas. Starplaikā starp asamblejām katru gadu darbojas PLF padome, kurā ir 49 locekļi. PLF sekretariāts atrodas Ženēvā, un tam pakļauti *Misijas un attīstības, Teoloģijas un izglītības,* kā arī *Vispasaules palīdzības sniegšanas departamenti* ar vairākām apakšnodaļām. Federācija savas darbības laikā ir iesaistījusies daudzu pasaules "karsto punktu" notikumos — Indoķīnas pussalā, Salvadorā, Gvatemalā, Dienvidāfrikā, Dienvidslāvijā, Indijā, Palestīnā, Afganistānā un citur. Devītā PLF asambleja notika Honkongā, kur ir tikai 8% kristiešu, tā notika, lai solidarizētos ar kristiešiem brīdī, kad Honkonga nonāca Ķīnas pārvaldījumā. Asambleja notika 1997. gadā no 8. līdz 16. jūlijam, tātad tikai nedēļu pēc teritorijas fiziskās un juridiskās pārņemšanas akta. Asamblejā piedalījās vairāk nekā tūkstotis dalībnieku. Atklāšanā uzrunu teica Ķīnas Tautas Republikas ieceltais Honkongas jaunais pārvaldnieks Tung Čehva. Nosaukt šā pasākuma rīkošanas vietas izvēli un laiku par apolitisku būtu naivi. Nav grūti iztēloties, kas notiktu, ja pēc Honkongas pārņemšanas Ķīnas policija vai armija tur izdarītu kaut vai vismazāko mēģinājumu apspiest vārda vai pulcēšanās brīvību.[4]

Iepriekšminētais piemērs rāda Baznīcas starptautisko institūciju lielo nozīmi un ietekmi uz pasaules politiku.

[1] Саут уль— Ислам (Голос ислама). — 1998. №. 1.

[2] *Тиле К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996. — С. 468.

[3] *Agreement between Reformation Churches in Europe* (Leuenberg Agreement). — Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck, 1993.

[4] Latvijas luterāņi lielajā pasaules luterāņu saimē. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta galvenā speciāliste I. Ezerniece speciāli "Latvijas Vēstnesim" pēc Pasaules luterāņu federācijas 9. asamblejas Honkongā// Latvijas Vētnesis. —1997. — 14. aug.

2. Reliģiska rakstura līgumi starp valstīm — konkordāti

Vatikāns slēdz *konkordātus*, kuriem ir publisku un starptautisku līgumu raksturs. Uz konkordātiem, tāpat kā uz citiem starpvalstu līgumiem, attiecas 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautiskajām līgumattiecībām *(Vienna Convention on the Law of Treaties)*[1]. Princips — izpildīt ar līgumu noteiktās starptautiskās saistības ir iekļauts arī ANO statūtu preambulā, un ANO dalībvalstis ir gan Latvija, gan arī Vatikāns.

Konkordātos ir runa ne vien par garīga rakstura lietām, bet arī par vispārīgiem civiltiesiskās aprites jautājumiem — par īpašumu lietām, par Baznīcas administratīvajiem jautājumiem, par baznīcas kā juridiskas personas lietām, par nodokļu atlaidēm un garīdznieku algām. Primārā tomēr ir kāda nozīmīga katoļu konfesijas interese garīgajā sfērā, kuras īstenošana lielā mērā atkarīga no tā, vai valsts to atzīst par nepieciešamu un iespējamu. Pie šādiem jautājumiem var pieskaitīt, piemēram, bīskapu varas atzīšanu, katoļu Baznīcas administratīvo apgabalu — diecēžu iedalījuma nosacījumus valstī, kā arī Baznīcas publiskās liturģiskās darbības nosacījumus. Šīs ir tās tiesības, kas netiek iekļautas valsts likumā, bet gan divpusējā līgumā, kurš attiecas tikai uz pašiem līgumslēdzējiem — valsti un katoļu Baznīcu. Dažkārt konkordātā tiek kārtoti arī katoļu laulību jautājumi, katoliskās izglītības jautājumi pamatskolās un vispārizglītojošajās ģimnāzijās, kā arī katoļu jaunatnes nodarbinātības un brīvā laika pavadīšanas jautājumi. Ir

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumprojektu darba grupa 1997. gadā.
Centrā grupas priekšsēdētājs Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups

gadījumi, kad Vatikāns noslēdz konkordātu, lai noregulētu kādu nepatīkamu un ieilguši strīdu vai arī lai novērstu strīdu.[2] Tā, piemēram, konkordātā, ko 1997. gada beigās ratificēja Ungārijas parlaments, Ungārija vienojās ar Vatikānu par Romas katoļu Baznīcas īpašumu atdošanu, kas tika konfiscēti komunistu režīma laikā.

Tas bija nozīmīgs akts, jo Ungārijas katoļu Baznīcas īpašumu vērtība ir lielāka par 555 miljoniem ASV dolāru (ap 327 miljoniem latu). Ar minētā konkordāta palīdzību tiek garantēts, ka Ungārijas katoļu Baznīca līdz 2001. gadam atgūs īpašumus 322 miljonus USD vērtībā, bet atlikums tiks samaksāts naudā un izmantots katoļu konfesijas vajadzībām.[3]

Pašlaik Vatikāns ir noslēdzis vairāk nekā 170 konkordātus ar dažādu pasaules valstu valdībām.

Pirmais konkordāts bija tā sauktais Vormsas konkordāts, ko 1122. gadā noslēdza Romas pāvests Kaliksts II un Vācijas karalis un Svētās Romas impērijas imperators Indriķis V. Jau esmu rakstījis par grūtībām, ko viduslaikos piedzīvoja Baznīca, kad tā, cieši saaugot ar laicīgo varu, lielā mērā bija nonākusi tās pakļautībā. Tas tomēr nenozīmē, ka viduslaikos nebija vērā ņemamu centienu atbrīvot Baznīcu no laicīgās varas ietekmes. Vēl vairāk — tie bija nepārtraukti un notika saistībā ne vien ar Baznīcas pašsaglabāšanos un vajadzību pēc neatkarības, bet arī ar tās iespēju piedalīties sabiedrības morālo jautājumu risināšanā. Baznīcas vēsture liecina, cik lielas grūtības bija jāpārvar, lai īstenotu šos uzdevumus, jo sevišķi lielu pārmaiņu laikos.[4]

"Varētu domāt, ka, sabrūkot Kārļa Lielā atjaunotajai Romas impērijai, pāvesta vara automātiski nostiprināsies vairāk, bet tā tas diemžēl nenotika. Radās feodālā vara, un, sākot ar IX gadsimtu, tā sāka apdraudēt Baznīcas neatkarību. Romas dižciltīgie sāka iejaukties Baznīcas īpašumu lietās. (..) Ap 1000. gadu kristietība piedzīvoja dziļu pagrimumu. Cilvēki bija neizglītoti, bīskapu un priesteru dzīvesveids kļuva arvien laicīgāks: viņi neievēroja celibātu un pārdeva garīgās vērtības par naudu. Plauka arī māņticība un tai līdzīgas lietas. Tomēr šajā laikā Klinī* uzsāka klosteru reformu, kuras rezultātā arī Polija un Ungārija pievērsās kristietībai. (..) Feodālā iekārta izsauca sabiedrībā lielu nedrošību. Bija gan zināmi noteikumi attiecībā uz kunga un vasaļa pienākumiem, bet šo noteikumu izpildi neviens nekontrolēja, un katrs varēja rīkoties, kā vēlas. Sākot no X gadsimta beigām, līdz pat XII gadsimtam Baznīca šo patvaļu, kas izpaudās varmācīgā veidā, centās novērst, norādot, kā rīkoties kara gadījumā. Šos noteikumus nosauca par "Dieva mieru". Baznīca ieviesa arī bruņniecību, kuras mērķis bija gādāt par mieru, aizsargāt vājos — atraitnes, bāreņus un trūcīgos cilvēkus. Par bruņiniekiem varēja kļūt gan laji, gan arī garīgo ordeņu locekļi. Bija arī militāro bruņinieku ordeņi. "Dieva miers" aizliedza pavērst ieročus pret sabiedrības sociāli vājajiem locekļiem un aizliedza karot zināmos laika posmos un vietās. (..) Baznīcai nācās cīnīties ar civilo varu, kas centās valdīt pār to. Baznīcai piederēja īpašumi, lai uzturētu Baznīcu, bet, sākot ar IX gadsimtu, šiem īpašumiem uzradās arī laju kārtas īpašnieki, kas pretendēja tos pārvaldīt vai nu tāpēc, ka viņi bija to dibinātāji, vai tāpēc, ka bija Baznīcas aizstāvji. Sākumā aizstāvja

---

* X gadsimta beigās un XI gadsimta sākumā sākās klosteru reforma, par tās centru kļuva benediktiešu abatija Klinī Francijā.

tiesības bija tikai valdniekam, bet, karaļa varai mazinoties, šo aizstāvju lomu piesavinājās augstmaņi. (..) Garīdznieks bija kļuvis atkarīgs no zemes kunga. Tāda kārtība radīja divas sevišķi sliktas parādības — simoniju (garīgo vērtību pārdošanu par naudu) un nikolajismu (garīdznieka celibāta neievērošanu). Pāvesti un koncili pieprasīja ieviest kārtību, bet panākumi bija tikai retos klosteros un draudzēs. Pāvests Gregors VII* nolēma izbeigt laju investūru**. Gregors VII gan nomira, savu mērķi nesasniedzis, taču viņš bija guvis lielu morālu uzvaru, un Rietumos pamazām sāka ieviest viņa paustās idejas, līdz beidzot laju investūra pamazām izzuda, lai gan juridisko formulējumu šīs idejas guva tikai Vormsas konkordātā 1122. gadā, ko apstiprināja Laterāna koncils 1123. gadā. Tajā nodalīja garīgo un laicīgo lēni. Bīskaps deva garīgo investūru, savukārt civilā vara deva laicīgā īpašuma investūru, tā saukto regāliju. Līdz ar to Svētais Krēsls un impērija bija savstarpēji apmierināti."[7]

Konkordāts tika radīts, lai apturētu laicīgo valdnieku un lielo zemes īpašnieku tiešu iejaukšanos Baznīcas iekšējās lietās. Nedomāju, ka šī problēma ir jau tālā pagātnē, vajadzība pēc konkordāta joprojām ir aktuāla.

Pāvests Pijs XI 1929. gadā, laika posmā starp diviem pasaules kariem, noslēdza konkordātu ar Itālijas valsts vadītāju Benito Musolīni.[8] No Baznīcas puses tā joprojām bija nepieciešamība panākt Baznīcas neatkarību no laicīgās varas un, iespējams, arī no briestošajiem nepatīkamajiem politiskajiem notikumiem.[9] No Itālijas laicīgās varas puses tas bija mēģinājums leģitimizēt savu varu. Jāņem vērā, ka tajā laikā starp pāvestu un Itālijas valdību bija dziļš konflikts un pāvests faktiski atradās trimdā. Musolīni iesāktais Itālijas valsts samierināšanas process ar Romas katoļu Baznīcu beidzās 1929. gadā ar minētā konkordāta noslēgšanu un Vatikāna valsts jeb Svētā Krēsla izveidošanu. Konkordātā ar Itāliju, kas tika noslēgts 1929. gada 11. maijā, Vatikāns tika atzīts par neatkarīgu (44 hektārus lielu) pāvesta valsti. Itālija piekrita arī dot kompensāciju naudā, ko Pijs XI izmantoja šīs jaunās valsts tehniskajai labiekārtošanai, ierīkodams arī radiostaciju.[10] Baznīcas valstij bija sava zeme, lai gan niecīga, toties zināmā mērā neatkarīga no pārējās Itālijas teritorijas.

Kaut arī Vatikāns ir valsts, tam ir zināmas atšķirības no pārējām valstīm. Pirmkārt, Vatikānam nav pilsonības parastajā tās izpratnē, jo Vatikāna pilsoņi ir tie Itālijas pilsoņi, kas apkalpo Svēto Krēslu. Pēc aiziešanas no pāvesta dienesta šie kalpotāji zaudē Vatikāna pilsonību. Otrkārt, šai valstī nav publiskās varas institūciju parastajā tiesībnieku izpratnē. Var teikt, ka Vatikāns savā ziņā ir vēlēta monarhija. Pāvests pēc ievēlēšanas kļūst ne vien par Vatikāna "valdnieku", bet vienlaikus kā Svētā Krēsla galva pārvalda arī citu suverēnu valstu jurisdikcijai piekritīgās attiecīgo valstu pilsoņu apvienības (Romas

---

* Klinī benediktiešu abatijas mūks Hildebrands 1073. gadā kļuva par pāvestu Gregoru VII (1073.—1085. g.). Viņš cīnījās par Baznīcas neatkarību no valsts varas. Šis pāvests katoļu Baznīcas vēsturē iegājis kā svētais.[5]

** Investūra — speciāla Baznīcas īpašumu un zemes pārvaldes tiesību deleģēšana vai nu garīdzniekam, vai kādam lajam, ko izdarīja vai nu valdnieks, vai vēlāk arī attiecīgās zemes īpašnieki.[6] Iepriekšminētajā P. Laurinoviča grāmatā skaidri parādīts, kādā veidā Vormsā noslēgtais konkordāts palīdzēja izbeigt laicīgās varas uzkundzēšanos Baznīcai: Vormsā noslēgtais konkordāts noteica, ka:

1) bīskapus ievēlē *saskaņā ar Baznīcas likumiem* ķēniņa vai viņa pilnvarnieka klātbūtnē; nesaskaņu gadījumā ķēniņam jāatbalsta labākais kandidāts;

2) *tikai pēc bīskapa ievēlēšanas* ķēniņš viņam dod laicīgo varu — investūru.

katoļu organizācijas). Šī vara nav nekāds arhaisms vai vienīgi tradīcijas ievērošana, tā ir pavisam reāla. Vatikāns ir pilntiesīgs starptautisko līgumtiesību subjekts. Savas attiecības ar citām valstīm, kā arī ar ANO un EDSO tas kārto caur saviem sūtņiem, kurus sauc par nuncijiem. Vatikāns ir arī ANO speciālo organizāciju (*UNESCO* un Starptautiskās Pasta apvienības) pilntiesīgs dalībnieks.[11]

Svētais Krēsls, kaut arī tā valstiskums ir relatīvs, ir ietekmīgāks nekā dažas labas valstis kopā ņemtas. Romas pāvesta vizītes vienmēr ir pasaules sabiedrības saziņas līdzekļu uzmanības centrā. Pasaules politikā Vatikāns pilda ierasto "miera nesēja misiju". Vienlaikus tas ir katolicisma nostiprinātājs un aizstāvis. Svētais Krēsls rūpējas par katoļiem visā pasaulē. Katolicisms ir vienīgā konfesija, kuras garīgā vadība īstenojas kā valsts, un Svētais Krēsls savu misiju nodrošina gan ar diplomātiskiem līdzekļiem, gan ar starptautiskiem līgumiem. Protams, gadās, ka kādā valstī konkordāts nav nepieciešams, lai tur nodrošinātu katoļu tiesības. Piemēram, Beļģijai nav konkordāta ar Svēto Krēslu, taču tur katoļu Baznīca atrodas daudz privileģētākā juridiskā statusā nekā daudzās citās valstīs, ar kurām Svētajam Krēslam konkordāts ir noslēgts.

Ja uz lietu raugās no *de lege lata* (lat. — likuma, kas darbojas) pozīcijām, jāatzīst, ka divpusējie līgumi starp Svēto Krēslu un Eiropas valstīm lielākoties darbojas bez sarežģījumiem un ir efektīvs katoļu tiesību garants. Vēsturiskā izcelsme katram atsevišķajam līgumam ir sava. Piemēram, Portugālē, kas kopš seniem laikiem ir katoliska valsts, tikai pēc 146 diplomātisko attiecību gadiem (no 1794. g. līdz 1940. g.) ar Vatikānu tika noslēgts konkordāts.

Konkordātu prakses jauna stadija sākās pēc sociālisma nometnes sabrukuma. Pāvesta sūtņi sāka sarunas par diplomātisku un līgumattiecību nodibināšanu ar Polijas, Ungārijas, Čehijas, Kazahstānas, Igaunijas, Lietuvas un Latvijas valdībām. Vatikāns saskārās ar lielām grūtībām, kuras izraisīja reliģijas pretinieki — bijušie komunisti, jo ateistu īpatsvars un ietekme postsocālistisko valstu valdībās patiešām ir liels. Par to liecina parlamenta vēlēšanu rezultāti, piemēram, Ukrainā un arī Polijā. Ukrainas katoļu (Austrumu rita katoļi) smagās cīņas ar pareizticīgajiem par savu dievnamu atgūšanu un relatīvi mazie panākumi izskaidrojami ar šīs Baznīcas ģeopolitisko stāvokli — tur katolicisms robežojas ar pareizticību. Tomēr arī Polijā, kas pēc būtības ir katoliska valsts, konkordātu izdevās atjaunot ar lielām grūtībām, un tas noteikti ir izskaidrojams ar jau minēto ateistisko spēku ietekmi. Polijas valdība ratificēja konkordātu jau 1993. gadā, taču pēc nākamajām parlamenta vēlēšanām krasi mainījās politisko spēku samērs, un konkordāta noslēgšanas process apstājās. Tieši kreisie spēki, kas uzvarēja vēlēšanās, apturēja konkordāta noslēgšanu.[12] Tas notika 1996. gada jūlijā. Ar niecīgu balsu pārsvaru tika atlikta konkordāta ratifikācija: 170 deputāti balsoja par konkordāta noslēgšanu, 199 — pret.[13] Oficiālā motivācija gan bija — sākumā apstiprināt Polijas Konstitūciju, kuras jaunais projekts tika apspriests, un tikai tad attiecīgajā parlamenta komisijā atsākt konkordāta izskatīšanu. Faktiski tas nozīmēja konkordāta fiasko, kas tomēr nebija ilgs. Pēc Svētā Krēsla diplomātiskā korpusa dažu gadu darba Polijas prezidents Aleksandrs Kvasņevskis piekrita parakstīt konkordātu, kaut arī daži ateistiski noskaņotie parlamen-

tārieši protestēja pret atsevišķām konkordāta normām (piemēram, laulību, cietumu kapelānu, ticības mācības kārtību vispārizglītojošās mācību iestādēs).

Arī Latvijā konkordāta apspriešana vēl stāv priekšā, un nedomāju, ka tā noritēs viegli un vienkārši, jo sevišķi, ja atceras, kā 6. Saeimas deputāti 1997. gada 27. novembrī nespēja Reliģisko organizāciju likumā noteikt Latvijas tradicionālās konfesijas.

Notikumu attīstība Polijā 1998. gada 23. februārī beidzās ar Vatikāna diplomātisko uzvaru — Polijas prezidents ratificēja konkordātu starp Svēto Krēslu un Poliju, bet 25. martā Vatikānā jau notika ratificēto dokumentu apmaiņa. Polijai tas bija jau otrais konkordāts ar Svēto Krēslu. Pirmais tika noslēgts 1925. gadā, taču pēc Otrā pasaules kara ar kompartijas nākšanu pie varas (līdzīgi kā Latvijā) līgums tika anulēts.[14] Atjaunotais konkordāts Polijā, kur aptuveni 95% iedzīvotāju ir katoļi, sankcionēja katoļu ticības mācības mācīšanu valsts skolās un septiņas katoļu svētku dienas atzina par valsts oficiāli noteiktām svētku dienām. Šī vienošanās atzina arī katoļu priesteru tiesības uz grēksūdzes noslēpumu un pieļāva katoļu Baznīcas kalpotāju ieslodzīšanu klosterī kā alternatīvu valsts krimināsodam ieslodzījumu vietās. Līgumā tika noteiktas arī Romas katoļu kapelānu tiesības.

Interesanti atzīmēt, ka arī Kazahstānai noslēgts līgums ar Svēto Krēslu, kur katoļu Baznīca nebūt nav pati ietekmīgākā (pašlaik tur liela ietekme ir Vasarsvētku kustībai jeb evaņģēliskajiem kristiešiem; starp citu, arī Latvijas "Labās Vēsts" sludinātājs Riks Renners Kazahstānā ir ieguvis daudz sekotāju). Šo līgumu 1998. gada 26. septembrī parakstījuši Vatikāna valsts sekretārs kardināls Andželo Sodano un Kazahstānas ārlietu ministrs Kasimkomards Dokajevs. Tajā ir 15 punkti, kuros noteiktas katoļu Baznīcas juridiskās tiesības valstī. Saskaņā ar Baznīcas tiesībām un Kazahstānas valsts likumiem līgums garantē reliģijas brīvību. Katoļu Baznīca Kazahstānā var brīvi veikt sociālo, audzināšanas un karitatīvo darbību, nodrošināt pastorālo aprūpi cietumos un slimnīcās, kā arī izmantot sabiedrības saziņas līdzekļus. Parakstītais līgums paredz arī sadarbību kultūras jomā un sadarbību starp Baznīcas un valsts institūcijām.[15]

Konkordātu tiesiskais regulējums ir visai plašs. Šie Svētā Krēsla līgumi ar dažādām valstīm pēc satura nav vienādi. Tas atkarīgs no konkrētajā valstī dzīvojošo katoļu skaita un problēmām, kas jārisina šajā valstī. Liela loma arī katras atsevišķās valsts vēlēšanās iegūt Vatikāna atbalstu kādā konkrētā jautājumā. Turklāt, kā bija redzams no Polijas piemēra, konkordāta noslēgšanas procesu var būtiski ietekmēt valdības nostāja pret reliģiju kopumā.

Ievērības cienīgs ir arī fakts, ka dažās valstīs konkordāts noslēgts nevis attiecībā uz visu valsts teritoriju, bet gan tikai uz kādu atsevišķu šīs valsts katoļu apdzīvotu teritoriju. Piemēram, konkordāts, ko Svētais Krēsls 1809. gadā noslēdza ar Franciju par katoļu diecēzēm Elzasas un Lotringas administratīvajos apgabalos. Šādā gadījumā specifiskais starpvalstu līgums ir spēkā tikai noteiktā valsts apgabalā.

Konkordātus, kā jau visus līgumus, var arī mainīt. Itālijā konkordāta saturs tika mainīts vēl samērā nesen —1984. gadā. Konkordātu nevar mainīt viena līgumslēdzēja puse, jo tas ir starpvalstu līgums. Lai tajā ko grozītu, abām valstīm ir jāsēžas pie sarunu galda un par izmaiņām jāvienojas. Pēc tam seko jaunā līguma ratifikācija parlamentā.

Tātad konkordāts ir starptautisks līgums un tiek noslēgts, pamatojoties uz starptautisko līgumu principiem.[16] Tas ir kādas valsts un visas katoļu Baznīcas savstarpējas atzīšanas akts. Tā dziļākā juridiskā būtība ir divu starptautisko tiesību subjektu brīvprātīga vienošanās, kurā tie nosaka savstarpējās saistības, tiesības un pienākumus kādā noteiktā tiesībattiecību sfērā. Konkordāts nav tikai valsts vienpusēja kādu būtisku tiesību piešķiršana vai labvēlības izrādīšana katoļu Baznīcai, jo, ja tā būtu, to varētu censties sasniegt ar parastu likumu palīdzību. Tas ir starptautisks līgums, un tajā subjektīvās tiesības un subjektīvie pienākumi ir ļoti cieši saistīti, turklāt vēl starptautiska līguma gadījumā abas līgumslēdzējpuses ir pilnīgi vienlīdzīgas.[17] Tas arī ir starptautisko tiesību princips.

Un visbeidzot — attiecībā uz konkordātu spēkā ir 1994. gada 1. janvārī pieņemtais Latvijas likums Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem, kura 13. pantā teikts: "Ja starptautiskā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā LR likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi." Konkordāts nav nekas cits kā tikai Saeimas apstiprināts starptautisks līgums.

[1] UN TS 331; 81. L.M. 697 (169).

[2] *Vizulis I.* Latvijas — Vatikāna diplomātiskās attiecības. — R.: Pajumte, 1996. — 13. lpp.

[3] Ungāru katoļu Baznīca atgūst īpašumu// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 5. dec.

[4] *Brumanis Ā. A.* Piezīmes Baznīcas vēsturē: Lekciju skripti. — R.: Romas katoļu Baznīcas Rīgas Garīgais seminārs, 1996.

[5] *Laurinovičs P.* Kristīgās Baznīcas vēsture. — R., 1937. — 32.—35. lpp.

[6] *Brumanis Ā. A.* Piezīmes Baznīcas vēsturē: Lekciju skripti. — R.: Romas katoļu Baznīcas Rīgas garīgais seminārs, 1996. — 17. lpp.

[7] Turpat, 16.—18. lpp.

[8] *Glahn G.* Law AmongNations/ 5. edit. — N.Y.: Macmillan Publishing Co., Inc., 1968. — P. 83.—84.

[9] *Brumanis Ā. A.* Piezīmes Baznīcas vēsturē: Lekciju skripti. — R.: Romas katoļu Baznīcas Rīgas Garīgais seminārs, 1996. — 3.—4. lpp.

[10] Turpat, 4.—5. lpp.

[11] *Международное право.* Ред. Г. В. Игнатенко. — М.: Международные отношения, 1994. — С. 64.

[12] Katoļu Baznīcas Vēstnesis. — 1998. — 8. febr.

[13] Latvijas Luterānis. — 1996. — 2. nov.

[14] Solis — 1998. — 27. febr.

[15] Noslēgts līgums starp Svēto Krēslu un Kazahijas Republiku// Solis. — 1998. — 2.—8. okt.

[16] *Stiprais J.* Pamatjēdzieni par valsti un tiesībām. — R.: Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīva izvedums, 1939. — 185. lpp.

[17] *Dišlers K.* Pienākuma elements tiesībās. — R., 1937. — 455. lpp.

3. Svētā Krēsla līgumi, kas nav konkordāti

Konkordāts ir kādas valsts starptautiskā līguma vispilnīgākā forma ar Svēto Krēslu. Tā savā ziņā ir pat svinīga līguma noslēgšana, kas demonstrē pilnīgu savstarpēju saskaņu starp Vatikānu un attiecīgo valsti. Konkordāts parasti tiek noslēgts vai nu apstākļos, kad pēc ilgstošām domstarpībām strauji tiek atrisinātas visas galvenās problēmas, kas katoļu Baznīcai ir bijušas attiecīgajā valstī (tā tas parasti ir Vatikāna attiecībās ar lielajām valstīm), vai arī tad, kad Vatikāns atbalsta kādas jaunas valsts neatkarības un patstāvības centienus, kā tas bija pirmskara Latvijā (parasti tā ir Vatikāna attiecībās ar mazajām valstīm).* Reizēm katoļu Baznīcas tiesības kādā atsevišķā darbības jomā tiek nostiprinātas ar starptautiska rakstura vienošanos, kas nav konkordāts. Jāsaka, ka šādas vienošanās par atsevišķiem jautājumiem iespējamas arī tādā gadījumā, kad attiecīgajai valstij ir noslēgts konkordāts ar Vatikānu. Piemērs starptautiska rakstura līgumam atsevišķā jautājumā varētu būt 1994. gadā noslēgtais Svētā Krēsla līgums ar Ungāriju par šīs valsts Bruņoto Spēku kapelānu dienesta institūciju. Līdzīgs līgums šai valstij 1993. gadā noslēgts arī ar Maltu — Par katoļu skolām, kā arī cits — Par īpašumu jautājumiem.

Jebkura starptautiska līguma (arī konkordāta) pamatā ir suverēnas vienlīdzības, abpusēja izdevīguma un brīvas, labprātīgas gribas principi.[1] Ja kāda valsts neievērotu tās starptautisko līgumu ar Vatikānu, Vatikāns droši vien uz šo faktu reaģētu ar diplomātiskām metodēm. Zinot Vatikāna lielo ietekmi uz pasaules politiku, tas būtu visai efektīvi.

Konkordāti ar Svēto Krēslu dažreiz nav noslēgti tieši katoliskajām valstīm, kur gluži dabiski saskaņā ar tradīcijām tiek ievēroti katoļu Baznīcai svarīgākie valsts un Baznīcas attiecību aspekti. Tādā gadījumā, laikam ritot un apstākļiem mainoties, šīs valstis slēdz ar Svēto Krēslu tikai atsevišķus līgumus par konkrētiem jautājumiem. Tā, piemēram, ir Horvātijā un Spānijā. Šīs valstis ar Svēto Krēslu nav noslēgušas konkordātu, bet tā vietā noslēgtas četras starptautiskas vienošanās.

Spānijas Konstitūcija (14. panta 2. sadaļa — "Par tiesībām un brīvībām") pasludina visu Spānijas iedzīvotāju vienlīdzību likuma priekšā neatkarīgi no viņu reliģiskajiem uzskatiem un tautības, garantējot viņiem, kā arī viņu veidotajām organizācijām neierobežotu ideoloģijas, reliģisko uzskatu un ticības brīvību (16. panta 1. apakšpunkts).[2] Spānijā konstitucionāli atzīts, ka tās teritorijā nepastāv valsts reliģija.[3]

Jāatzīmē, ka visos starptautiskajos līgumos ar Svēto Krēslu ir noteikta iespējamo strīdu izskatīšanas kārtība tajos gadījumos, kad valstij un Baznīcai rodas domstarpības par kādas attiecīgās vienošanās normas interpretāciju. Tādos gadījumos paredzēta jauktas komisijas izveide, kurā ietilpst gan valsts, gan Baznīcas pārstāvji, un strīdu jautājumā šīs komisijas lēmums ir izšķirošais. 1976. gada vienošanās aktā Par Baznīcas tiesisko regulēšanu, kuru Spānijas valdība noslēdza ar Svēto Krēslu, tika noteikts katoļu Baznīcas

---

* Ņemot vērā Svētā Krēsla galveno funkciju šajā pasaulē — morālās kārtības veicināšanu — tikai gadījumā, kad jaunās valsts izveides morālais konteksts neizraisa šaubas, ka tā būs labāka perspektīva par to, kas bijis līdz šim — labāka perspektīva cilvēkiem un tautai, kā arī labākām attiecībām starp cilvēkiem un tautām.

statuss valstī. Tas ietvēra: (1) visu katolisko organizāciju, apvienību un iestāžu atzīšanu no valsts puses; (2) svētdienu un citu katoļu svētku noteikšanu par valsts brīvdienām; (3) katoļu svētvietu atzīšanu par valsts nozīmes aizsargājamiem kultūras pieminekļiem; (4) tiesību piešķiršanu katoļu kapelāniem darboties penitenciārajās iestādēs; (5) katoļu Baznīcas kanonisko tiesu īpašā statusa atzīšanu un administratīva rakstura spēka piešķiršanu tās spriedumiem, nosakot, ka tie nav pārsūdzami valsts tiesu instancēs.

Citā, 1979. gada Spānijas līgumā ar Svēto Krēslu "Par izglītības un kultūras jautājumiem" valsts garantē katoļu mācības iekļaušanu tās pārziņā esošo mācību iestāžu programmās, kā arī cieņas ievērošanu attiecībā uz katoliskajām vērtībām. Šajā līgumā Spānijas valsts apņemas katolisko mācību ieviest kā mācību priekšmetu skolās un augstākajās mācību iestādēs, protams, atstājot audzēkņiem brīvu izvēli — apmeklēt šīs stundas vai kādas alternatīvas nodarbības. Ar šo vienošanos augstāko Baznīcas mācību iestāžu piešķirtie zinātniskie grādi tiek pielīdzināti valsts augstskolu mācību spēku grādiem.

Citāds valsts un Baznīcas attiecību modelis, zināmā mērā pat Spānijas pretpols, tomēr ne anatgonistisks, pastāv Itālijā. Tās 1947. gadā pieņemtajā Konstitūcijā teikts, ka "valsts un katoļu Baznīca katra savā jomā ir suverēna un neatkarīga. To attiecības tiek regulētas saskaņā ar līgumiem". Protams, šis gadījums ir mazliet īpatnējs — no vienas puses, Vatikāna teritorija atrodas Itālijas galvaspilsētas Romas robežās un savā ziņā ir pat tās sastāvdaļa; no otras puses, minētie līgumi tomēr ir starpvalstu līgumi. Lieki atgādināt, ka šādu līgumu slēgšanā Itālijai un Vatikānam ir liela pieredze, un tieši tādēļ no tiem daudz ko var mācīties arī citas valstis.

[1] *Международное право.* Под. ред. Ф. И. Кожевникова. — М.: Международные отношения, 1987. — С. 14.

[2] Spanish Constitution and Sanding Order of the Congress. — Madrid, 1990. — P. 14—15.

[3] Spanish Constitution. Chapter 2. Section 16 (3).

4. Līgumi starp valsti un reliģiskajām organizācijām

Vienlaikus ar iepriekš analizētajiem starptautisko līgumu veidiem katrā valstī iespējami arī valsts iekšējie līgumi starp valsti un tās reliģiskajām organizācijām. Šāda veida attiecības starp valsti un Baznīcu ir tieši saistītas ar valsts iekšējo likumdošanu. Bieži vien runa ir par vispārīgajiem un speciālajiem reliģisko organizāciju likumiem attiecīgajā valstī. Vispārīgie likumi vienādi attiecas uz visām reliģiskajām organizācijām, bet speciālie likumi tiek izdoti, lai regulētu valsts attiecības ar lielākajām un tradicionālajām

konfesijām, kas darbojas tās teritorijā. Ja šādi speciālie likumi attiecībā uz atsevišķām konfesijām valstī pastāv, tie parasti tiek nostiprināti speciālos valsts līgumos ar tradicionālajām konfesijām, noslēdzot tos ar katru konfesiju atsevišķi. Tieši tā tas ir Itālijas valsts un Baznīcas attiecību praksē. Tātad šajā valstī faktiski pastāv visi valsts un Baznīcas līgumu veidi. Līgumi ar tradicionālajām konfesijām Itālijā tiek uzskatīti par civilizētas valsts cieņas apliecinājumu tradicionālajām reliģiskajām konfesijām, kā arī par atzinību sakarā ar to ieguldījumu valsts pastāvēšanā. Šo līgumu statuss izriet no vēsturiskās prakses un tiek pamatots ar Itālijas konstitucionālajiem principiem. Protams, Itālijā ir arī tādas reliģiskās organizācijas, ar kurām nav noslēgti atsevišķi līgumi, un līdz ar to nav arī pieņemti šo organizāciju darbību regulējoši specifiskie likumi. Tādas organizācijas Itālijā darbojas saskaņā ar 1929. gada 24. jūnija likumu nr. 1159. Kā piemēru reliģiskai organizācijai, ar kuru Itālijas valsts ir noslēgusi atsevišķu līgumu, var minēt valdensiešus. Šo vienošanos ar valdensiešiem Itālijas Ministru kabinets noslēdza 1984. gadā, un pēc satura tas faktiski ir valsts vienošanās ar valdensiešu savienību par to, kādam jāizskatās parlamentā vēlāk pieņemtajam specifiskajam likumam, kurš pašlaik regulē minētās reliģiskās savienības publisko darbību. Tātad iekšējās kārtības un iekšējo struktūru regulējošās normas valsts izdotajā specifiskajā likumā par valdensiešiem iekļautas tajā pēc viņu savienības vēlmes. Starp citu, šīs normas ir veidotas tā, lai iespējamā iekšējā šķelšanās nevarētu viegli izjaukt minēto reliģisko organizāciju. Līdzīgas ir arī citas vienošanās — 1986. gada vienošanās akts ar piecdesmitniekiem un adventistiem, 1987. gada līgums ar jūdaistiem, 1993. gada līgumi ar baptistiem un luterāņiem. Lai uzsvērtu to, ka valsts ir atdalīta no Baznīcas, katrā līgumā vēlreiz pieminēts Baznīcas un valsts nošķirtības princips. Speciālajos tradicionālo konfesiju darbību regulējošajos likumos savukārt noteikts, ka līdz ar šo likumu pieņemšanu attiecīgām konfesijām vairs nav saistošas vispārīgās tiesību normas, kas noteiktas 1929. gada likumā. Kā izņēmums darbojas vienīgi tās normas, kurās atrunāti reliģisko organizāciju dibināšanas, reorganizācijas vai likvidēšanās nosacījumi. Jāpiebilst, ka Itālijā noslēgtie atsevišķie līgumi ar noteiktām reliģiskām organizācijām un uz to bāzes izveidotie speciālie likumi zināmā mērā radušies arī tāpēc, ka Itālijas 30. gadu likumdošana vairs neatbilda mūsdienu prasībām un pat bija kļuvusi par bremzējošu faktoru demokrātijas attīstībai.

Lai labāk izprastu, kas ir šie speciālie likumi, analizēsim sīkāk vienu no likumā pārtapušajiem atsevišķajiem līgumiem "Normas, kas regulē attiecības starp valsti un septītās dienas adventistu savienības baznīcu".[1] Tā preambulā (1. pants) ir iekļauta piezīme, ka šis likums veidots saskaņā ar līgumu, kurš noslēgts ar septītās dienas adventistiem. Likums pieņemts, lai maksimāli nodrošinātu panāktās vienošanās starp valsti un adventistu Baznīcu tiesiskumu. Likums izstrādāts saskaņā ar Itālijas konstitucionālajiem principiem un pilnībā atbilst Itālijas Konstitūcijai. Savā ziņā tas ir unikāls, jo pieņemts uz līguma pamata, kas tapis, balstoties uz abu pušu (Itālijas valsts un adventistu savienības) brīvprātīgas vienošanās pamata. Kā jau minēts, ar speciālā, adventistu darbību regulējošā likuma pieņemšanu neradās pretrunas ar vispārējo likumdošanu attiecībā uz reliģiskajām organizācijām, jo speciālais likums par adventistiem noteica (21. pants), ka jauna adventistu draudze par juridisku personu kļūst 1929. gada likumā noteiktajā kārtībā. Arī jau reģistrēto

draudžu darbība notiek saskaņā ar normām, kas noteiktas citos likumos. Kā jau teicu, Itālija ir unikāla valsts reliģisko organizāciju likumdošanas un valsts un Baznīcas attiecību pilnības un loģiskas pēctecības ziņā. Itāļu izpratni, kas ir līgums starp valsti un Baznīcu, labi ilustrē 16. pants speciālajā likumā par adventistiem: "Ēkas, kuras iedibinājuši adventisti publiskām lūgšanām, nevar atņemt, atsavināt, nojaukt, izņemot galēju nepieciešamību un arī tad, tikai noslēdzot speciālu vienošanos* ar adventistiem." Šajā likumā vēl teikts, ka vienošanās noslēgta saskaņā ar Itālijas Konstitūcijā garantētajiem starptautisko tiesību aktiem — Vispārējo Cilvēktiesību deklarāciju un Konvenciju par cilvēka un pilsoņa pamattiesībām (ratificētas Itālijā 1955. gada 4. augustā, nr. 484), 1966. gada Starptautisko paktu par cilvēka ekonomiskām, sociālām, kulturālām, civilām un politiskām tiesībām (ratificētas Itālijā ar likumu nr. 881 1977. gada 25. oktobrī) un pamatotas ar Itālijas Konstitūciju (8. panta 2. un 3. daļa). Minētā speciālā likuma preambulā noteikts, ka ar šā likuma pieņemšanu uz adventistiem pārstāj darboties tās vispārējās tiesību normas, kas iekļautas 1929. gada 24. jūnija likumā nr. 1159 un 1930. gada 28. februāra Karaļa dekrētā nr. 289. Likumā noteikts arī valsts pilsoņu — adventistu pienākums attiecībā uz karaklausību: septītās dienas adventisti var izvēlēties alternatīvo dienestu (6. pants), pieprasīt armijā savas konfesijas kapelānu u. c. Noteiktas arī adventistu augstākās mācību iestādes — "Adventistu Bībeles kultūras institūta" tiesības un studentu garantijas. Likumā nostiprinātas adventistu tiesības uz vēl kādu viņu ticības īpatnību — reliģiska rakstura brīvdienu sestdienā, ko viņi sauc par *sabatu* (17. pants). Par sabatu noteikts laiks no piektdienas saulrieta līdz sestdienas saulrietam. Personām, kas pieder septītās dienas adventistu konfesijai un strādā komercstruktūrās vai valsts pārvaldes iestādēs, ir tiesības uz sava rēķina ņemt brīvdienu sabata laikā. Atrunātas arī tādas situācijas detaļas, kad darbinieks strādā pēc tā sauktā slīdošā grafika. Šajā sakarā noteikts — ja adventists sabatā tomēr strādā, tad viņam nav tiesības pieprasīt darba devējam citu brīvu dienu uz šā sabata rēķina.

Itālijas juristiem nav nekādu šaubu, ka šāda veida valsts vienošanos ar reliģisku organizāciju nepieciešamības gadījumā valsts var vienpusēji grozīt (gluži tāpat kā visus citus valsts tiesību jaunrades aktus). Tas tomēr nekad nenotiek, jo līguma izmaiņu radīto zaudējumu gadījumā konfesija pieprasīs (un arī iegūs) materiālu kompensāciju. Demokrātiskā valstī tieši tiesiskums ir tā garantija un iemesls, kāpēc valsts ievēro savu pilsoņu un viņu izveidoto nevalstisko organizāciju tiesības. Nav nejaušība, ka arī Septītās dienas adventistu Latvijas Draudžu savienība 1998. gada 15. jūnija vēstulē Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai un Tieslietu ministrijai atsaucās uz LR 1928. gada Ministru kabineta noteikumiem par adventistiem[2] un kā paraugu minēja Itālijas pieredzi[3], un piedāvāja juristu darba grupu atsevišķa likuma izstrādei, kurš regulētu adventistu darbību. Vēstulē teikts: "No valsts un Baznīcas attiecību kārtošanas

* Lai gan šī vienošanās nosaka arī tīri praktiskas dabas (materiāla rakstura) jautājumus, vārds *agreement* šajā gadījumā tikai daļēji atbilst latviešu civiltiesiskajam terminam "līgums". Šāda līguma noslēgšana nozīmē arī valsts pietāti pret savu pilsoņu apziņas brīvību — pirms savas gribas izpausmes likumu veidā valsts konsultējas ar adventistiem, lai novērstu iespējamo netaisnību jeb vardarbību attiecībā uz adventistu gribu.

pieredzes redzam, ka arī Latvijā vēsturiski veidojas Itālijas variants." Adventisti uzskata, ka pašlaik nepieciešams izstrādāt speciālu likumu par Latvijas valsts un septītās dienas adventistu attiecībām, kurā būtu atrunāts valsts un Baznīcas šķirtības princips un noteikti speciāli šīs konfesijas darbību regulējošie principi, kā arī atzīmēta adventistu ticības īpatnība — sabata ievērošana un nepieciešamība ticības pārliecības dēļ parastās karaklausības vietā pildīt alternatīvo dienestu.

Runājot par adventistiem un viņu darbības regulāciju citās valstīs, gribu īpaši pievērsties Spānijas un Polijas piemēriem. Arī tur pastāv speciāli likumi, kas regulē šīs (un citu) konfesiju attiecības ar valsti. Polijas speciālais likums nosaka septītās dienas adventistu Baznīcas likumīgo statusu valstī un regulē īpašumtiesību jautājumus.[4] Šajā likumā adventistiem paredzētas tiesības uz brīvdienu no darba un mācībām sabata dienā (11. panta 2. punkts). Polijas speciālais likums par adventistiem nosaka, ka pēc darbinieka iesnieguma pie stāšanās darbā vai strādāšanas laikā, bet ne vēlāk kā septiņas dienas pirms brīvdienas, darba devēja organizācija nosaka adventista darba grafiku (11. panta 3. punkts). Teiktais attiecas uz pieaugušajiem un studentiem, savukārt skolām ir pienākums palīdzēt apgūt saviem audzēkņiem adventistiem sabata dēļ nokavēto mācību vielu. Publiskie dievkalpojumi notiek Baznīcai piederošās telpās (10. panta 1. punkts) un uz Baznīcai piederošās zemes, uz zemes gabaliem ar ēkām, kas kalpo katehizācijai vai pieder Baznīcas organizācijām, kā arī vietās, kuras šim nolūkam ir atvēlējušas juridiski tiesīgas personas.

Savukārt Spānijā saskaņā ar Darba likumdošanas kodeksu (37. panta 1. punkts) septītās dienas adventistu draudzes Ūnijas un citu evaņģēlisko Baznīcu ticīgajiem, kuras pieder pie Spānijas Evaņģēlisko reliģiju federācijas un kuru svinamā diena ir sestdiena, ir paredzēta iknedēļās brīvdiena — no piektdienas vakara līdz sestdienas vakaram.[5] Šīs likuma īpatnības izveidotas saskaņā ar iepriekšnoslēgto Spānijas valsts un Evaņģēlisko reliģiju federācijas līgumu. Šis sadarbības līgums paredz arī — ja minētās federācijas ticīgajiem, iestājoties valsts izglītības iestādēs, eksāmeni jākārto sestdienā, viņiem ir tiesības motivēti atteikties un mācību iestādei ir pienākums iekārtot eksāmenu citā dienā (12. panta 3. punkts).

Līdz šim aplūkojām valsts līgumus ar atsevišķām reliģiskām organizācijām, kuri tiek pārveidoti speciālos likumos. Lai pārskats par līgumiem starp valsti un reliģiskajām organizācijām būtu pilnīgs, jāmin arī tie valdības un konfesiju apvienību (Baznīcu) noslēgtie līgumi, kas ir un paliek tikai līgumi — līgumi civiltiesību izpratnē. Piemēram, Spānijas Ministru kabinets 1992. gadā ir noslēdzis trīs atsevišķus līgumus (ar evaņģēliskajiem kristiešiem, jūdaistiem un musulmaņiem), kuru Baznīcas reģistrētas Spānijā saskaņā ar tās reliģisko organizāciju likumu. Viena līgumslēdzēja puse šajos līgumos ir Spānijas Ministru kabinets (kā juridiska persona), bet otra puse attiecīgi — vai nu Spānijas Evaņģēlisko apvienību federācija (tajā apvienojušies valstī dzīvojošie protestanti), vai Spānijas ebreju kopienu federācija, vai Spānijas Islama komisija. Šajos līgumos (vienošanās aktos) iekļauti šādi punkti:

1) apvienības kulta un apbedījuma vietu neaizskaramība;

2) apvienības īpašo brīvdienu un gavēņu ievērošanas tiesības, kā arī dažu pārtikas produktu ierobežojumu akceptēšana;

3) apvienības tiesības uz armijas, slimnīcu un cietumu reliģiozo aprūpi (kapelānu dienests);

4) apvienības reliģisko laulību atzīšana;

5) nodokļu atvieglojumu noteikšana apvienībai.

Līgumi ar Baznīcām tiek slēgti arī Vācijā. Vācijas Federatīvās valsts Mēklenburgas-Priekšpomerānijas zeme 1994. gada 20. janvārī noslēdza līgumu ar Mēklenburgas Evaņģēliski luterisko Baznīcu un Pomerānijas Evaņģēlisko Baznīcu. Šīs Vācijas zemes landtāgs līgumu ratificēja. Tātad, kaut arī līgumu slēdza valdība, tam vajadzēja vēl arī likumdevēja akceptu. Pats līgums izstrādāts, pamatojoties uz Vācijas Konstitūcijā un tās federālās vienības — Mēklenburgas-Priekšpomerānijas zemes Konstitūcijā garantētajām Baznīcu brīvībām.

Šā līguma pirmsākumi atrodami Mēklenburgas-Šverīnes Evaņģēliski luteriskās Baznīcas 1930. gada 2. maija līgumā, kā arī 1931. gada 11. maija līgumā ar Prūsijas brīvvalsti. Vienošanās tika noslēgta civiltiesiska līguma formā. Vajadzība pēc šāda līguma radās sakarā ar Vācijas Baznīcām piešķirtajām dotācijām kulta ēku restaurācijai, mācītāju algām, pensijām un citiem valsts sociālās nodrošināšanas paveidiem, kas attiecas arī uz garīdzniecību un baznīcas apkalpojošo personālu. Līgums ir trīspusējs. No valsts puses to parakstījis Mēklenburgas-Priekšpomerānijas zemes Ministru prezidents, bet no abu Baznīcu puses — attiecīgie bīskapi. Lai ar līguma spēkā stāšanos nerastos pretrunas ar valsts likumiem, 1. pantā (šis līgums gluži kā likums iedalīts pantos) ir atsauce uz vispārējo reliģisko organizāciju darbību regulējošo likumdošanu: "Baznīca pārzina savas lietas patstāvīgi, saskaņā ar attiecīgu likumu." Līgumā iekļauta noruna (2. pants), ka valsts apņemas tajos likumdošanas pasākumos un programmās, kas tieši skar Baznīcu intereses, iesaistīt Baznīcas. Vienlaikus ar šajā līgumā noteiktajiem Baznīcu pienākumiem (kurus varēja iekļaut arī parastos tiesību aktos parastā likumdošanas kārtībā) ir noteikta arī valsts noteiktā finansējuma sadales kārtība. 13. panta 2. punktā ir detalizēti noteikta valsts maksājumu kārtība un dotāciju apmērs Baznīcām (septiņi miljoni marku gadā), kā arī iespēja pārskatīt šīs dotācijas apmēru, ja samazinās valsts kopējais budžets. Noteikta arī kārtība, kādā valsts ievāc Baznīcām paredzētos nodokļus, un Baznīcas vajadzībām strādājošo nodokļu iekasētāju saikne ar valsts pārvaldes aparātu. Acīmredzot vajadzība slēgt šādu līgumu izrietēja no Vācijai raksturīgajām valsts dotācijām Baznīcām, jo tikai šādā veidā valsts varēja vislabāk atrisināt šo lietu civiltiesiskā plānā — noslēdzot civiltiesisku līgumu. Līgumā noteiktos Baznīcu pienākumus taču varēja iekļaut arī parastos tiesību aktos, bet tādā gadījumā valsts tiesībniekiem problēmas radītu valsts piešķirtais finansējums Baznīcas cilvēku sociālajām vajadzībām. Pirmajā brīdī šis jautājums šķiet nebūtisks, tomēr, zinot aizvien pieaugošo valsts un Baznīcas nošķirtības principa atbalstītāju loku Vācijas valsts aparātā, par to nav jābrīnās. Minētais princips tiktu rupji pārkāpts, ja valsts sāktu maksāt algas garīdzniekiem tādā pašā kārtībā kā ierēdņiem. Iznāktu, ka garīdznieku darba devējs ir valsts. Tāpēc arī ar līgumu Baznīcai tiek uzticēts pienākums sadalīt un maksāt naudu Baznīcas vadībai, mācītāju algām, pabalstiem un pensijām.

Tāpat kā konkordātos, Spānijas līgumos vai Itālijas speciālajos likumos, ko aplūkojām iepriekš, arī Vācijas līgumā ar Baznīcām ir speciāli noteikumi par kapelānu dienestu. Minētais līgums pieļauj misionārismu un risina Baznīcas kalpotāju sociālās aprūpes jautājumus, aizsargā Baznīcas svētku brīvdienu tiesisko statusu, kā arī grēksūdzes noslēpumu. Līgumā precizēts Greifsvaldes un Rostokas universitāšu Evaņģēliskās teoloģijas fakultāšu statuss, kas galvenokārt izriet no valsts piešķirtā finansējuma sadales mehānisma. Protams, šo augstskolu darbību reglamentē Augstskolu likums, tomēr tur nav noteiktas visas Baznīcu interesējošās nianses. Līgumā ir nostiprināta 1992. gada 27. februāra vienošanās starp valsti un Pomerānijas Evaņģēlisko Baznīcu par Greifsvaldes Evaņģēliskās Baznīcas Mūzikas augstskolas finansējumu. Tas arī izskaidro vēsturiski radušos motivāciju šai savdabīgajai valsts pieejai — tā pamatojas uz precedenta radītu loģisko formālismu (pēc precedenta turpmāk iespējams ar speciālu līgumu nokārtot atsevišķu publisko tiesību subjekta tiesības). Savā ziņā Vācijas līgums ar Baznīcu vienkārši ir savdabīgs likumdošanas "iesaiņojums".

Arī cilvēktiesības un apziņas brīvība, ko garantē sabiedrisko organizāciju darbību regulējošais Vācijas likums, protams, nevar visos sīkumos noteikt visas lielajām reliģiskajām konfesijām raksturīgās un specifiskās īpatnības. Tas ir vēl viens būtisks iemesls, lai valsts slēgtu atsevišķus līgumus ar katru konfesiju. Iedomāsimies, kas notiktu, ja norma par grēksūdzes noslēpumu tiktu iekļauta vispārējā likumā, tātad attiektos arī uz jaunajām reliģiskajām kustībām. Tādā gadījumā valstij būtu jāatsakās no iespējas sākt krimināvajāšanu par daudzām kaitīgām un bīstamām, savā ziņā demokrātijas izraisītām sabiedriskajām parādībām. Visticamāk, ka jebkurš mēģinājums nopratināt attiecīgo nodarījumu līdzzinātājus atdurtos pret grēksūdzes noslēpumu. Varbūt vietā ir atgādinājums, cik ļoti valsts riskē, piekopjot pilnīgi vienādu politiku pret lielajām reliģiskajām konfesijām un JRK, to vidū arī sektām. Kas, piemēram, katoļu konfesijai patiešām ir humāns garīgās brīvības tiesību garants no valsts puses, JRK (piemēram, saentologu sekta) var pārvērsties par ieroci pret sabiedriskās kārtības un drošības balstu — tiesībsargājošām iestādēm, kuras šādos apstākļos vairs nespētu pildīt savus tiešos pienākumus.

[1] Official Gazette of the Italian Republic. — 1988. — December 2. Law of the 22nd of November, 188, Nr. 516. Norms of the Regulation of Relations Between State and the Italian Union of the Seventh-day Adventist Church.

[2] Noteikumi Septītās dienas adventistu draudzēm. 1928. gada 30. oktobrī LR Satversmes 81. panta kārtībā izdotie Ministru kabineta noteikumi// Valdības Vēstnesis. — 1928. — 2. nov.

[3] Itālijas 1988. gada 22. novembra likums Nr. 516. Valsts un Septītās dienas adventistu Itālijas Ūnijas attiecību regulēšanas normas.

[4] Polijas 1995. gada 30. jūnija likums par valsts attiecībām ar Septītās dienas adventistu Baznīcu Polijas Republikā// Dziennik Ustaw. — 1995. —Nr. 97. — Item 481.

[5] Spānijas Valdības un Reliģisko Lietu Federācijas sadarbības līgums — Disposiciones generales *JEFATURA DEL ESTADO* 1992. — 12 noviembre.

5. Latvijas pieredze: konkordāta īsā vēsture Latvijā

Jau pirms pirmās Latvijas Republikas nodibināšanas tika spriests par konkordāta noslēgšanu ar Svēto Krēslu. Pozitīvs lēmums šajā jautājumā tika pieņemts Tautas Padomes laikā. Bet 1916. gada 14. decembra Latviešu Centrālās komitejas apspriedē Petrogradā tika norunāts, ka konkordāts tiks noslēgts, jo pretējā gadījumā Latgale Latvijai nepievienosies.

Kāpēc latgaliešu galvenais priekšnosacījums valsts apvienošanās jautājumā bija konkordāta noslēgšana ar Vatikānu? Tāpēc, ka pārējā Latvija bija luteriska un latgalieši baidījās, ka netiks ievērotas viņu tiesības.[1]

Lai paātrinātu attiecību nodibināšanu ar Vatikānu, Latvijas Pagaidu valdība 1919. gadā Jāzepu Rancānu nosūtīja kā sevišķu sūtni pie Svētā Krēsla. Atbildot uz Latvijas valdības iniciatīvu, V. E. kardināls Gaspari ar 1920. gada 16. janvāra rakstu (nr. 124) paziņoja Latvijas Pagaidu valdībai, ka Svētais Krēsls no savas puses atzīst Latvijas Pagaidu valdību un Latvijas neatkarību *de facto*. Vienlaikus kardināls sāka sarunas par konkordātu Latvijas katoļu jautājuma sakārtošanai. 1920. gada 4. oktobrī J. Rancāns iesniedza Romas pāvestam memorandu par katoļu Baznīcas stāvokli Latvijā un lūdza atzīt Latviju *de iure*. Šajā memorandā minēti arī Latvijas nosacījumi: pirmkārt, Latvijas katoļu bīskaps ieceļams no Latvijas tautas vidus un, otrkārt, Rīgā jāatjauno senais arhibīskapa sēdeklis. Vatikāns bija pirmais, kas atzina Latvijas neatkarību.[2] Šo Vatikāna ieguldījumu Latvijas neatkarības atzīšanā un tās statusa nostiprināšanā augsti novērtēja arī K. Ulmanis. Oficiālajā vēstulē kardinālam Gaspari viņš apņēmās darīt visu, kas viņa spēkos, lai garantētu Latvijas katoļiem viņu tiesības.[3]

Konkordāts starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību tika parakstīts 1922. gada 30. maijā. No Latvijas valdības puses to parakstīja Latvijas ārlietu ministrs Zigfrīds Meierovics. Satversmes sapulce konkordātu ratificēja 1922. gada 19. jūlijā, un tas stājās spēkā 1922. gada 3. novembrī.* No šā brīža arī konkordāts kā starptautiskais līgums starp Svērto Krēslu un Latviju sāka regulēt abu valstu savstarpējās attiecības.[5]

Ar konkordātu saistās arī daži ne sevišķi patīkami tā laika notikumi, kurus nevar nepieminēt. Lai izpildītu konkordāta nosacījumus, Latvijas valdība ar Saeimas lēmumu 1923. gadā katoļu arhibīskapam katedrāles ierīkošanai nodeva Rīgas Sv. Jēkaba baznīcu, kā arī nepieciešamās ēkas kūrijas biroja vajadzībām. Runas par gaidāmo notikumu jau pusgadu pirms konkordāta noslēgšanas (1921. g. rudenī) nonāca līdz luterāņu Vidzemes konsistorijai, kas tolaik skaitījās visas Latvijas luterāņu konfesijas vadītāja. Lai saprastu situācijas komplicētību, jāpaskaidro, ka tolaik Evaņģēliski luteriskās Baznīcas juri-

---

* Latvijas ārlietu ministrs V. Munters 1938. gada 25. janvārī Vatikānā parakstīja Papildu konvenciju pie 1922. gada 30. maijā noslēgtā konkordāta starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību. Papildu konvencija stājās spēkā ar Valsts un ministru prezidenta K. Ulmaņa 1938. gada 12. februārī parakstīto likumu. (Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums, 6. burtnīca 1938. gada 16. marts.) Ar Papildu konvenciju tika iekļauta norma — "Augstākām garīgām studijām Latvijas Universitātē nodibināma Katoļu teoloģijas fakultāte".[4]

diskais statuss bija visai neskaidrs — Baznīcas pārvalde faktiski atradās valsts izpildvaras pārziņā, kas ir ļoti neparasti un iespējams tikai ārkārtējos gadījumos. Tam gan bija nopietns iemesls — iepriekšējā luterāņu Baznīcas vadība nepārprotami bija pieslējusies vācu landtāgam un vācu aprindām, kuras iesaistījās tiešā karā pret jaundibināto Latvijas valsti. Līdz ar to latviešu luterāņu draudzes atradās tiešā Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departamenta pārziņā un šā departamenta direktora mācītāja F. Mīlenbaha tiešā vadībā.[6] Tas bija visai divdomīgs valsts pārvaldes un luterāņu Baznīcas sajaukums. No mūsdienu tiesību aspekta raugoties, to varētu nosaukt par rupju valsts un Baznīcas nošķirtības principa pārkāpumu, bet toreiz bija pavisam citi apstākļi.

Minētais fakts bija pilnīgi unikāls, pat paradoksāls, jo protestantisma pamatideja un lielā mērā tā vēsturiskās izveidošanās pamats ir Mārtiņa Lutera dogma par valsts un Baznīcas institūciju nošķirtību. Tomēr toreizējā situācija liels pārkāpums nebija, jo sevišķi tāpēc, ka Latvijas valsts tolaik konstitucionāli nebija nošķirta no Baznīcas un pati valsts tikai sāka veidoties.

Uzzinājuši par luterāņu īpašumu iespējamo atsavināšanu, vairāki Vidzemes konsistorijas locekļi, protestējot pret šādu lēmumu, iesniedza atlūgumu iekšlietu ministram. Valdība ar 1921. gada 21. oktobra rezolūciju nr. 22 visus konsistorijas locekļus atlaida no amata, pamatojoties uz Baznīcas statūtu 26. paragrāfu.* Rezolūciju bija parakstījis LR iekšlietu ministrs un Garīgo lietu departamenta direktors. Tajā bija minēts konsistorijas locekļu atlaišanas juridiskais pamats:

1) par nepaklausību;

2) sakarā ar nespēju pildīt valsts uzliktos pienākumus.

Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca kādu laiku palika bez jebkāda pārvaldes orgāna.[7]

Par spīti luterāņu protestam, turpmākais noritēja bez sevišķiem starpgadījumiem. Izpildot konkordāta noteikumus, Latvijas valdība ar Saeimas lēmumu 1923. gadā nodeva katoļu arhibīskapam Rīgas Sv. Jēkaba baznīcu. 1923. gada 23. aprīlī Saeima izdeva likumu Par katedrāļu piešķiršanu Latvijas Evaņģēliski luteriskajam un katoļu bīskapam Rīgā. Ar šo likumu reformācijas laikā izdemolētā un nodedzinātā katoļu baznīca, kas 1524. gadā tika atjaunota kā pirmās luteriskās draudzes baznīca, tika nodota "katoļu bīskapa rīcībā (..) kā katoļu bīskapa katedrāle", bet "Latvijas Ev. luteriskajam bīskapam" piešķīra "lietošanas tiesības uz Rīgas doma baznīcu". Likuma pirmā daļa izrietēja no konkordāta ar Svēto Krēslu, bet otrā daļa (par Doma baznīcu) bija pievienota, lai samierinātu luterāņus ar atsavināšanas faktu. Vēlāk valdība palīdzēja sagādāt telpas arī katoļu garīgā semināra ierīkošanai. Protams, arī tam toreiz bija daudz pretinieku.

Lai gan Sv. Jēkaba katedrāle oficiāli skaitījās nodota katoļu rīcībā, luterāņi vilcinājās ar īpašuma atdošanu un īpašuma pārņemšanas process nebija viegls. 1923. gada 10. jūnijā no luterāņu baznīcas atbildīgas personas Sv. Jēkaba baznīcas atslēgas vajadzēja atņemt ar policijas palīdzību.[8] Nomierināt luterāņus ar Doma baznīcas piešķiršanu arī īsti

---

* "Atrodu (..) sēdē dalību ņēmušo konsistorijas locekļu kā valsts ierēdņu pilnīgu subordinācijas neizprašanu (..) Šāda rīcība kvalificējama kā rupjš disciplinārs pārkāpums no šo locekļu puses un kvalificē viņus kā viņiem uzlikto pienākumu izpildīšanai nespējīgus."

neizdevās; aizvainotie luterāņi ierosināja tautas nobalsošanu par tāda likuma pieņemšanu, kas uz mūžīgiem laikiem aizliegtu baznīcu īpašumu atsavināšanu. Luterāņi savāca 380 740 personu parakstus, kas bija 31,26 % Latvijas balsstiesīgo iedzīvotāju, taču likuma ierosināšanai ar to nepietika. Sakarā ar Doma baznīcu 1931. gada 10. aprīlī Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas konsistorijas sēdē vienbalsīgi tika apstiprināts, ka "Rīgas doma baznīca ir Latvijas Ev. luteriskās Baznīcas bīskapa oficiālā baznīca".[9] Tas, ka konkordātam ar Vatikānu bija ietekme uz vienas luterāņu baznīcas turpmāko statusu un arī uz zināmām pārmaiņām konfesijai materiālajā ziņā, ir vēsturisks fakts, kas nebūt nav aizmirsts arī mūsu dienās. (Aizmirsts varbūt ir vienīgi tas, ka uz luterāņu Baznīcas materiālo stāvokli — sakarā ar zemes atsavināšanu — iespaidu atstāja šīs Baznīcas vadības sasaiste ar "vācu pusi" Bermonta cīņu laikā un nevis konkordāts.) Par to liecina arī luteriskās Baznīcas arhibīskapa J. Vanaga 1997. gada 17. jūnija LELB konsistorijas preses konferencē paustais uzskats, ka, lai gan Latvijas valsts konkordāts ar Vatikānu esot atbalstāms, pirmskara konkordāts esot noslēgts uz luterāņu un pareizticīgo rēķina.[10]

Pieskaroties šai ne sevišķi patīkamajai lietai, ir jāzina arī būtiskie blakus apstākļi, kas saistās ar luterāņu Baznīcas īpašuma lietām. Pirms agrārās reformas 71 364 ha Latvijas zemes piederēja luterāņu mācītājmuižām.[11] Agrārā reforma atsavināja Baznīcai un mācītājiem piederošās zemes un mežus,[12] atstājot katrai lauku draudzei tikai ap 50 ha zemes. 30. gados luteriskās Baznīcas virsvalde savus zaudējumus rēķināja līdz 1,2—1,3 miljoniem latu gadā.* Toreizējā motivācija, ka "vācu melnsvārčiem" zemes ir par daudz, neiztur kritiku. No statistikas redzams, ka no 194 luterāņu draudzēm, kas 1919. gadā darbojās Latvijā, tikai divdesmit bija vācu draudzes (no tām Rīgā atradās deviņas). Ja neskaita vienu igauņu draudzi, visas pārejās bija latviešu. Luterāņu Baznīca jau toreiz nebija mierā ar šādu notikumu pavērsienu un nav to aizmirsusi arī tagad. Pastāv zināma ētiska problēma (domāju — vairāk tīri ētiska un nevis tiesiska). Kas attiecas uz mūsdienu Latvijas un pirmās Latvijas Republikas saistību, kā arī tiesību un pienākumu pārņemšanu valsts līmenī vispār, tas, protams, nozīmē pārņemt tiesības un pienākumus ne tikai tad, kad tas ir izdevīgi. (Cits jautājums tomēr ir — vai 1918. gadā nodibinātā Latvijas valsts varēja būt Vācijas un cariskās Krievijas pienākumu pārmantotāja.) Netaisnība vienmēr ir un paliek netaisnība, lai cik ilgs laiks būtu pagājis.

Beidzot konkordāta "īso vēsturi" Latvijā, gribu atgādināt, ka konkordāts tika pakļauts arī grozījumiem. 1938. gadā tika izdots likums Par papildu konvenciju pie 1922. gada 30. maijā noslēgtā konkordāta starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību.[13] Šo konvenciju 1938. gada 25. janvārī Vatikānā parakstīja Latvijas ārlietu ministrs V. Munters, bet K. Ulmanis to parakstīja 1938. gada 12. februārī.[14] Papildu konvencijas mērķis bija katoļu iekļautā norma, ka "augstākām garīgām studijām Latvijas Universitātē nodibināma Katoļu teoloģijas fakultāte".

---

* Jāņem vērā ka valstīs, kurās nebija notikušas šādas radikālas pārmaiņas, kas ietvēra agrāro reformu, tradicionālo Baznīcu īpašumā arī mūsdienās ir ievērojamas zemes platības. Par zaudējumu apmēru savukārt jāpiezīmē, ka mūsdienu Latvijas naudas izteiksmē tas būtu vismaz divdesmit reižu vairāk.

Par konkordāta piekritēju skaitu katoļu konfesija nevarēja un nevar sūdzēties, bet arī konkordāta idejas pretinieku netrūka un netrūkst.*

1998. gada 7. aprīlī, pasniedzot akreditācijas vēstuli Latvijas ārkārtējam un pilnvarotajam vēstniekam pie Svētā Krēsla (Vatikānā) A. Sjanītim, Latvijas Valsts prezidents G. Ulmanis teica: "To, ko šobrīd pasaules satuvināšanai veic modernais tehnoloģijas un informātikas laikmets, vairākus gadu tūkstošus ir veikusi Romas katoļu Baznīca. Kristietības izplatīšana bija pasaules sabiedrības garīgā globalizācija. Katoļu Baznīca bija tilts starp dažādām tautām garīgās dzīves sfērā. Tā tuvināja kontinentus un radīja jaunu izpratni par cilvēka dzīves jēgu un mērķiem. Diplomātiskās attiecības ar ārpasauli Latvijas valsts sāka veidot līdz ar tās tapšanu — pirms 80 gadiem. Tomēr ar Romas katoļu Baznīcas starpniecību Latvijā dzīvojošās tautas sevi jau sen saistīja ar varenās Rietumeiropas civilizācijas pamatvērtībām. Caur katoļu Baznīcu Latvija ienāca Eiropā. Caur katoļu Baznīcu Eiropa ienāca Latvijā. Arī šodien gadsimtos uzkrāto Romas katoļu Baznīcas garīgo vērtību ietekme uz mūsu tautas ikdienu nedrīkst būt par zemu novērtēta. Baznīca daudziem mūsu līdzcilvēkiem ir bijusi un ir drošs patvērums un spēka avots dzīves smagākajos brīžos. Latgalē Romas katoļu Baznīca ir organiski saaugusi ar šā kultūrvēsturiskā novada iedzīvotāju ikdienu un pasaules uzskatu. Jūsu kā Latvijas ārkārtējā un pilnvarotā vēstnieka pie Svētā Krēsla tiešais uzdevums būs veicināt un nosargāt Latvijas Romas katoļu Baznīcas locekļu iespējas uzturēt un pilnveidot savas garīgās saites ar katoļu pasaules centru. Statistika uzskatāmi un neapgāžami rāda — katoļu Baznīca ir ne vien visvecākā, bet arī visnoturīgākā Latvijā, kura cauri vistumšākajiem vajāšanu gadiem vēl šajā gadsimtā spēja saglabāt visuzticīgāko sekotāju skaitu. Ja mums šodien ir Latgale kā stingri un droši Latvijas austrumu vārti — vai tur nav tieši katoļu nopelns?

Galvenais šodienas uzdevums ir sagatavot un no jauna parakstīt līgumu ar Vatikānu, līgumu, kurš regulēs katoļu Baznīcas un Latvijas valsts attiecības. Tas nebūs viegls uzdevums, jo ir pirmais šāda veida līgums starp Latvijas valsti un kādu no tradicionālajām reliģijām pēc neatkarības atjaunošanas. Esmu pārliecināts, ka visiem mums Latvijā ir neizsakāms gandarījums par to, ka arī mūsu valsts pirmo reizi sāks jaunu gadu tūkstoti kā organiska un neatņemama šīs kristīgās pasaules sastāvdaļa."[16]

Tātad bija cerība, ka, pārkāpjot 2000. gada slieksni, ļoti svarīgais starptautiskais līgums ar Vatikānu tiks noslēgts.

Taču no Latvijas valsts atjaunošanas līdz pat 1999. gadam šī lieta, var teikt, nav izkustējusies no sākumpunkta. Vai vēl vismaz *de iure* pastāv 1922. gadā noslēgtais līgums?

1999. gada 15. maijā Vatikāns iesniedza LR Tieslietu ministrijai notu, ar kuru konkordātu, kas bija noslēgts 1922. gadā, atzina par spēkā neesošu un informēja, ka neuzņemas atbildību par tā iespējamo turpinājumu. Kāds tam iemesls? Juridiski Svētā Krēsla pozīcija balstīta uz vēsturisko un starptautisko praksi — līgumi parasti tiek anulēti, ja

* LR Iekšlietu ministrija, izskatījusi konkordāta projektu, rakstīja Tieslietu ministrijai: "Latvija ir laicīga valsts, turklāt katoļu ticība mūsdienu Latvijas apstākļos nav viennozīmīgi dominējošā, salīdzinot ar citām valstīm." [15]

viena no līguma pusēm zaudē savu rīcībspēju. Tomēr šādos gadījumos tiek ņemti vērā arī visi citi apstākļi. (Šajā vietā der atgādināt, ka daudzas pasaules valstis turpināja atzīt Latvijas pastāvēšanu *de iure* visus okupācijas gadus.) Tātad starptautiskā līguma derīgumu var ietekmēt fundamentālā apstākļu maiņa, kas izriet no ilgstoša noslēgtā konkordāta nepielietošanas dabā. Protams, Vatikāna juristi varēja šo jautājumu izlemt tieši tā, jo ilgstoša saistību neizmantošana var izraisīt to zaudējumu. Tomēr viņi varēja 1922. gadā noslēgto konkordātu sakarā ar Latvijas okupāciju uzskatīt par spēkā esošu, tikai koriģējamu, tas ir, — "aizvietojamu" ar "jaunu". Ko tas mainītu? Ja konkordātu paši katoļi nebūtu pasludinājuši par "dabā neesošu", tad, arī gadījumā ja pašreizējā Saeima gribētu vispār noraidīt konkordāta slēgšanas nepieciešamību, tā to nevarētu izdarīt. Konkordāts tik un tā pastāvētu, runa varētu būt tikai par tā saturu. Tādējādi, izvēloties "spēkā neesamības" formulējumu, Vatikāns radīja draudus konkordāta pastāvēšanai vispār.

Un tomēr — vai Vatikāns radījis šos draudus? Un kādu laika posmu nāktos ieskaitīt konkordāta "ilgstošās nelietošanas" apzīmējumā? Vai tiešām piecdesmit okupācijas gadus vien? Tieši par šiem jautājumiem tagad jādomā Latvijai.

Vatikāna notai sekoja sarosīšanās. 1999. gada 1. jūlijā Latvijas Republikas un Vatikāna darba grupas kārtējā sanāksmē, kurā piedalījās arī R. Balodis, tika izlemts apstiprināt konkordāta projekta galējo variantu un pirms nodošanas parlamentā nosūtīt to izskatīšanai Ministru kabinetam. Šādu paziņojumu sniedza darba grupas vadītājs Tieslietu ministrijas valsts sekretārs Aivars Maldups. Tātad tas bija mēģinājums pirms parlamenta balsojuma iegūt valdības akceptu, lai konkordāta noslēgšanai būtu lielākas garantijas. Vai šis solis attaisnos cerības, grūti spriest. 1999. gada vasarā valdības stabilitāte saļodzījās, turklāt Tieslietu ministrijas rīcībā jau bija vairāku ministriju negatīvas atsauksmes par konkordāta noslēgšanas nepieciešamību. Viens no viskategoriskākajiem oponentiem konkordātam bija Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve B. Kinclere. Kaut gan viņa piedalījās minētajā darba grupā, kad sākotnēji tika nolemts konkordātu apstiprināt, un pat mēģināja konkordāta projektā ieviest sev labvēlīgas izmaiņas, taču tas negarantē, ka šī ministrija gatavojas konkordātu atbalstīt. Sākumā piesardzīga bija arī Aizsardzības ministrija, kas nevēlējās pieļaut kapelānu institūcijas koriģēšanu "no ārpuses". Savukārt Labklājības ministrija, atbildot uz Tieslietu ministrijas jautājumu par Reliģisko lietu pārvaldes izveidošanas nepieciešamību un vērtējot Tieslietu ministrijas konceptuālo ziņojumu par valsts stāvokli reliģijas jomā, pauda viedokli, ka nav nepieciešams atsevišķi izcelt līgumu par katoļu Baznīcas tiesisko stāvokli valstī. Līgumam ar katoļu Baznīcu esot jābūt vienlīdzīgā statusā ar pārējiem līgumiem, kas tiks noslēgti ar pārējām konfesijām.[17] Jāpiebilst, ka šajā pašā vēstulē Labklājības ministrijas valsts sekretāre M. Poršņova raksta — attiecībā uz konkrētām konfesijām būtu jāpieņem atsevišķi likumi, kas noteiktu konkrētās tiesības un pienākumus, jo Latvijas tiesību sistēmā pašreiz nav paredzēta valsts iekšējo līgumu apstiprināšana ar likumu.[18] Savukārt LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija atbalstīja konkordātu un speciālo likumu vajadzību, kā arī JRK un kultu pētīšanas nepieciešamību.[19]

2000. gada aprīlī konkordāts bija sagatavots iesniegšanai Saeimā, taču līguma virzība tika apturēta.

[1] Latvijas Satversmes sapulces stenogrammas, 18. burtnīca, 2853. lpp.
[2] *Bīlmanis A.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. — R.: a/s Golds un Jurjāns, 1928.
[3] *Vaivods J.* Katoļu Baznīcas vēsture Latvijā: Baznīcas vēsture Vidzemē XVIII—XX gadsimtos. — R.: Rīgas metropolijas kūrija, 1994. — 243. lpp.
[4] Valdības Vēstnesis. — 1938. — 15. febr.
[5] *Bīlmanis A.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. — R.: a/s Golds un Jurjāns, 1928. — 599.—601. lpp.
[6] Latvijas Valsts Vēstures arhīva dokumenti, 1307., 783. lieta, 1920. — 2. lpp.
[7] *Bīlmanis A.* Latvijas Republika desmit pastāvēšanas gados. — R.: a/s Golds un Jurjāns, 1928. — 593. lpp.
[8] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. — 20932. sleja.
[9] Turpat, 20933. — 20935. sleja.
[10] *Barkāns E.* Top Baznīcu un valsts līgums// Svētdienas Rīts. — 1997. — 13. jūl.
[11] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve, 1927. — 1928. — 20814. sleja.
[12] Turpat, 20932. sleja.
[13] Likumu un Ministru kabineta nolikumu krājums. — 1938. — 6. burtnīca.
[14] Valdības Vēstnesis. — 1938. — 15. febr.
[15] Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra A. Stara 1998. gada 11. jūnija vēstule nr. 1/1106 Tieslietu ministrijai.
[16] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. apr.
[17] Latvijas Republikas Labklājības ministrijas valsts sekretāres M. Poršņovas 1999. gada 30. jūnija vēstule nr. 2/11-1456 Tieslietu ministrijai.
[18] Turpat.
[19] Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valsts sekretāra vietnieka J. Ruško 1999. gada 11. jūnija vēstule nr. 3-07/2426 Tieslietu ministrijai.

6. Idejas par līgumu starp valsti un Baznīcu saistībā ar konkordāta atjaunošanu

Daži juristi uzskata ka tiesības nepazīst iedalījumu starp "tradicionālām", "atzītām" vai "neatzītām'" reliģijām.

Mūsdienu Latvijā konkordāta atjaunošanai izveidojās labvēlīgi apstākļi. 1991. gadā Baltijas valstis apmeklēja Vatikāna speciālais sūtnis Audris Bačkis ar mērķi atjaunot diplomātiskās attiecības. Toreizējais ārlietu ministrs Jānis Jurkāns kopā ar viņu parakstīja deklarāciju, kurā abas puses vienojās no 1991. gada 1. oktobra diplomātiskās attiecības uzskatīt par atjaunotām, vienlaikus atzīstot, ka Vatikāna un Latvijas attiecības kopš 1940. gada 5. augusta bija pārtrauktas piespiedu kārtā.[1] Tātad arī konkordāts tika apstādināts piespiedu kārtā. Divus gadus pēc Vatikāna sūtņa vizītes, 1993. gadā Latviju apmeklēja Romas pāvests Jānis Pāvils II. Šīs vizītes dēļ tika sakopta un restaurēta Aglona (un vēl 1998. gadā turpinājās diskusijas starp valsti un Latvijas katoļu Baznīcu par finansēm, kas tika iztērētas šim nolūkam). Vatikāna pārstāvji vienlaikus atgādināja Latvijai par konkordāta atjaunošanas nepieciešamību. Protams, jau tad izskanēja protesti

pret šāda veida līgumu. Bet 1996. gada nogalē Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskaps A. Šterns par Latvijas valsts plānoto konkordātu ar Svēto Krēslu savas bažas izteica vēstulē Latvijas Ministru prezidentam A. Šķēlem (vēstules kopija tika nosūtīta arī Ārlietu ministram V. Birkavam). A. Šterns rakstīja, ka 1996. gada 14. oktobrī pēc LR Tieslietu ministrijas valsts sekretāra A. Maldupa iniciatīvas notika Latvijas tradicionālo konfesiju vadītāju apspriede, kurā viņš ierosināja atjaunot Latvijas tradicionālo Baznīcu Konsultatīvo padomi. Šajā apspriedē piedalījās arī Latvijas vēstniecības pie Svētā krēsla atašejs S. Līmane, kura informēja par Latvijas valdības ieceri slēgt konkordātu ar Vatikānu. A.Šterns baptistu vārdā protestēja pret šo ieceri, uzskatot, ka, atjaunojot konkordātu:

1) tiktu apiets konstitucionālais princips par valsts un Baznīcas šķirtību;

2) attiecībās ar valsti vienai konfesijai tiktu radītas priekšrocības, bet katoļticīgo skaits pēc viņa Baznīcas ziņām 1996. janvārī esot tikai viena piektā daļa no Latvijas iedzīvotājiem;

3) tiktu radītas priekšrocības Romu katoļu konfesijai attiecībā pret citām Latvijas tradicionālajām konfesijām;

4) tiktu izjaukta līdz šim atrastā vienotība un līdzsvars Latvijas tradicionālo Baznīcu attiecībās;

5) varētu notikt, ka līguma ietvaros valsts (nodokļu maksātāju) līdzekļi būtu jānovirza atsevišķas Baznīcas darbības atbalstīšanai Latvijā.[2]

A. Šterns ierosināja neslēgt līgumu ar Svēto Krēslu, bet gan izstrādāt koncepciju, kuros jautājumos uz līdztiesības principiem konfesijas varētu slēgt līgumus ar Latvijas valsti. A. Šterna vēstulei bija liela nozīme, lai rastos valsts un Baznīcu līgumu slēgšanas ideja. Konkordātu noslēgt vajag, un arī citām lielākajām Latvijas konfesijām nepieciešami speciāli līgumi ar valsti. Tomēr nevajadzētu jaukt valsts iekšējās politikas uzdevumus ar tās uzdevumiem ārpolitikas jomā. 1996. gada 18. aprīlī toreizējais Latvijas Ministru prezidents A. Šķēle ziņojumā Saeimai teica: "Šīs valdības uzdevums vairs nav izveidot valsti un iedibināt pamatbrīvības, kā tas bija pirmajai valdībai pēc neatkarības atgūšanas." Latvijas galvenais ārpolitikas mērķis ir integrācija ES un nostiprināšanās starptautiskajā arēnā. Vatikāns kā ietekmīgs politisks spēks arī mūsu dienās ir labs garants un atbalsts starptautiskajās attiecībās. Lai atjaunotu konkordātu, Latvijas Ministru prezidents A. Šķēle 1996. gada 27. decembrī ar speciālu rīkojumu izveidoja darba grupu, kurā ietilpa Tieslietu ministrijas un Ārlietu ministrijas darbinieki. Šīs grupas mērķis bija veikt priekšdarbus konkordāta noslēgšanai ar Svēto Krēslu.

Domājot par reliģijas lietām, var piekrist, ka Ministru prezidents A. Šķēle ir pildījis savus solījumus: "Es nesolu vieglus laikus, taču es solu rūpēties par to, lai tie, kam kaut kas jādara, sāktu to darīt."[3]

Vienlaikus tika parakstīts arī otrs rīkojums (nr. 341.), kas tika nosaukts: "Par darba grupu Latvijas Republikas un tradicionālo konfesiju Baznīcu līguma par to juridisko statusu Latvijas Republikā sagatavošanai". Ar šo rīkojumu tika izveidota cita darba grupa. Šī grupa (ko Tieslietu ministrijā neoficiāli pat dēvēja par "mazo darba grupu" atšķirībā no pirmās grupas, kas strādāja pie starpvalstu līguma ar Vatikānu) sāka izstrādāt valsts līguma projektu ar vietējo tradicionālo konfesiju Baznīcām.

Gan pirmā[4], gan arī otrā darba grupa[5] pirmo reizi sanāca uz sēdi 1997. gada 7. janvārī. Pirmo grupu vadīja Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups; tajā piedalījās arī Latvijas vēstniece pie Svētā Krēsla Aija Odiņa, kā arī Svētā Krēsla nuncijs Latvijā arhibīskaps H. M. Garsija. Otro darba grupu vadīja Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks reģistru jautājumos Jānis Jonāss. Viņam pie līguma projekta vajadzēja strādāt kopā ar TM Reliģijas lietu konsultatīvo padomi, kurā bija iekļautas konfesijas, ar kurām tiks slēgts līgums.

Konkordātu bija paredzēts sagatavot līdz 1997. gada 15. maijam. Tieslietu ministrija laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" informēja, ka konkordāts tiek gatavots no jauna, balstoties uz LR Satversmi un Romas katoļu Baznīcas kanoniskajām tiesībām. Kā starptautiskā, tā arī lokālā līguma izstrāde tika saistītas, un deklarēts, ka abi līgumi palīdzēs precīzāk reglamentēt valsts un Baznīcas savstarpējās attiecības un vēl detalizētāk noteiks abu pušu tiesības un pienākumus.

Neapšaubāmi, pats princips, ka valstij reliģijas jomā būs līgumi tikai ar dažiem tiesību subjektiem (jo tikai ar dažām tradicionālajām Baznīcām Latvijas valsts gatavojas slēgt līgumus), ir netaisns, bet tieši JRK ekspansijas pieaugums bija papildus aspekts, kas lika Tieslietu ministrijai pievērsties pārdomām par iespēju piesaistīt tradicionālās konfesijas par palīgiem valstij un neļaut tām kļūt par pasīviem savu konkurentu novērotājiem. Tāpēc Tieslietu ministrijā valsts un Baznīcu līguma izstrādes projekts tika gatavots drīzāk ar slepenības pieskaņu nekā ar publicitāti. Sākumā Tieslietu ministrijas nostāja šajā jautājumā bija optimistiska.*

Notikumi attīstījās šādi.

1) Ministru kabinets sēdē 1997. gada vasarā nolēma "pamatā atbalstīt" Tieslietu ministrijas izstrādātās koncepcijas 5. punkta A variantu (B variants paredzēja izpētīt ārzemju pieredzi, lai varētu to izmantot Latvijā; tas gan nozīmēja vismaz divu gadu darbu), kas paredzēja 1997. gadā izstrādāt gan līgumu, gan grozījumu likumā, un noteica tieslietu ministram D. Rasnačam sagatavot un līdz 1997. gada 1. decembrim iesniegt konceptuālai izskatīšanai Ministru kabinetā tipveida līguma projektu, kā arī likumprojektu Grozījumi Reliģisko organizāciju likumā, nosakot, ka Ministru kabinetam ir tiesības slēgt līgumu ar tradicionālajām Baznīcām.[7]

2) 1997. gada jūnijā toreizējais LR Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieks J. Jonāss informēja tradicionālo konfesiju vadītājus, ka piecas ministrijas un valsts institūcijas ir atstūtījušas savus atzinumus par projektu, no kurām pret šo projektu esot iebildis Eiropas Integrācijas birojs. Birojs vēstulē informēja Tieslietu ministriju, ka *līguma projekts jāsaskaņo ar Eiropas likumdošanu.* Birojs problēmas saskatīja Ministru kabineta juridiskās personas statusā un pilnvarojumā slēgt šādus līgumus.[8]

---

* 1997. gada 23. septembra intervijā, kas publicēta laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", TM valsts sekretāra vietnieks reģistru jautājumā J. Jonāss optimistiski paziņoja: "Saprotams, ka iepriekš Saeimai jāizdara grozījumi Reliģisko organizāciju likumā, lai šādas tiesības valdībai deleģētu. Sakarā ar to Tieslietu ministrijai līdz 1. decembrim jāizstrādā tipveida līgumprojekts, kas būs pamatā šiem atsevišķajiem līgumiem. Tiesa gan, līgumam pagaidām būs visai deklaratīvs raksturs, jo pa īstam tā izpilde varētu sākties tad, kad uzlabosies finansu situācija valstī. Pašlaik tas ir labas gribas žests no abām pusēm."[6]

1997. gada 17. jūnijā Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas (LELB) konsistorijas rīkotajā preses konferencē, analizējot Latvijas valsts un Baznīcas attiecības, arhibīskaps J. Vanags atzina, ka Latvijā salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm Baznīcas stāvoklis ir vissliktākais. Šāda vērtējuma pamatā bija iebildumi par līguma redakciju, ko izteica Finansu ministrija un Izglītības ministrija jau 1997. gada jūnijā.[9]

3) Ministru prezidents G. Krasts atbalstīja Tieslietu ministrijas lūgumu pagarināt līguma sagatavošanas termiņu līdz 1997. gada 30. decembrim.*

4) valsts sekretārs A. Maldups un J. Jonāss piedalījās 6. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē, kurā sāka izskatīt iespējas papildināt Reliģisko organizāciju likumu ar normu, ka Ministru kabinetam tiek piešķirtas tiesības slēgt šāda veida līgumus ar reliģiskajām konfesijām. Komisijas sēdē piedalījās arī Saeimas juridiskā biroja pārstāvji, kas iebilda pret šādu līgumu slēgšanu, jo viņi nesaredzēja šādu līgumu vietu Latvijas konstitucionālajā likumā.[11] (Tolaik tas vēl bija spēkā.)

5) Tieslietu ministrija, nespēdama vienoties ar attiecīgo Saeimas komisiju, neiekļāvās noteiktajā termiņā un vēlreiz lūdza atlikt līguma projekta izstrādi.[12]

6) līgums tika neglābjami "norakts" nākamo vētraino politisko notikumu virpulī. Aktuāls tas kļuva vienīgi pēc luterāņu arhibīskapa J. Vanaga sarīkotās partiju anketēšanas pirms 7. Saeimas vēlēšanām, tātad — 1998. gada vasarā un rudenī. Izpildot šīs anketas, partijas apņēmās slēgt šādu līgumu ar Baznīcu.

Sakarā ar līgumiem un konkordātu bija arī daudz protestu. Sākotnējo žurnālistu neieinteresētību konkordāta slēgšanas jautājumā pārtrauca D. Īvāns. 1999. gada sākumā viņš rakstīja laikrakstā "Jaunā Avīze", ka no sabiedrības tiekot slēpts konkordāta sagatavošanas fakts.** Interesants un pārdomu vērts ir fakts, ka Latvijas Tautas frontes pirmā priekšsēdētāja D. Īvāna publiskā negācija pret konkordātu sakrita ar viņa iestāšanos sociāldemokrātu partijas rindās. Viņš rakstīja, ka valstī, kur valda ar likumu garantēta ticības un apziņas brīvība, "jebkurš var pielūgt savu dievu bez jebkādiem tur līgumiem ar Romas pāvestu, Zalcburgas bīskapu, Vestminsteres abatu, Dalailamu vai Šariāta tiesu". D. Īvāns uzskata, ka pilnīgi pietiek ar Latvijas un Vatikāna diplomātiskajām attiecībām, piebilstot, ka Latvijas un Svētā Krēsla līguma projekts ir negaidīti nekaunīga vienas

---

* Tieslietu ministrs 1998. gada 8. janvāra vēstulē Ministru prezidentam lūdza "noņemt no kontroles Ministru prezidenta 1996. gada 27. decembra rīkojumā nr. 340 noteikto termiņu (1997. gada 15. maijs), nenorādot dotā uzdevuma nākamo izpildes termiņu".[10]

** "Spriežot pēc 1. septembra atzīmes uz projekta eksemplāra, kas tikai tagad nonācis manās rokās, tāds konkordāts briest kopš pērnās vasaras beigām. Dokumenta slēpšana, paskaidroja ierēdnis, kas nodrošināja "valstiskās informācijas noplūdi" bez SAB un Kamaldiņa ziņas, tiekot attaisnota ar teksta "negatavību" un atrunu, ka pretējā gadījumā žurnālisti priekšlaicīgi "visu sabojāšot". (..) Izvairīšanās šādus projektus laicīgi publiskot un nodot sabiedrības apspriešanai rada bažas, vai tādā pašā veidā — "ne čiku, ne grabu" — netop vēl kādi "slepenprotokoli" par Latvijas suverenitātes nodošanu arī citām globālajām Baznīcas, finansu organizācijām vai koncerniem. (..) Par šo līgumprojektu it kā varētu neuztraukties, ja tas neskartu lielas daļas Latvijas pilsoņu tiesības un pašcieņu un ja tā radīšanas procesā tiktu nodrošināta atklātības principa ievērošana. Galu galā mēs arvien mazāk uzzinām, ko plāno, perina, ar ko vienojas, ar ko nesaprotas mūsu valdība. Plaisa plešas un savstarpējā neizpratne vairojas. Ne jau pie "Lattelekom", bet gan pie "jumta līguma" slēdzējiem valdības mājā jāiet protestētājiem pret sarunu tarifu paaugstināšanos un sliktajiem sakariem. Līgums ar Svēto Krēslu ir no tās pašas sērijas. Kādam šķiet izdevīgi par kaut ko vienoties, bet tautas vairākumam var izrādīties neizdevīgi par to maksāt."[13]

reliģiskas konfesijas starptautisko interešu caursišana un tās materiālo interešu apmierināšana uz valsts rēķina. Tādēļ arī dokuments tiekot slēpts no svešām acīm.[14] Viņaprāt, tas veidots pēc vecā konkordāta parauga, taču — ar aktuālu Baznīcas politisko un materiālo interešu piedevu. D. Īvāns uzskata— "lai spriestu par to, cik līgums būtu izdevīgs Latvijai, atliek konstatēt, ka starp 35 projekta pantiem nav neviena, kas noteiktu Baznīcas pienākumus un atbildību šai zemē. Runa ir tikai par Latvijas valsts pienākumiem pret katoļu administrāciju".[15] D. Īvāns pauda arī viedokli, ka konkordāta projektā, kas "slepus ceļojot Bermudu trīsstūrī starp Ārlietu, Tieslietu un Izglītības ministriju, atrodami panti, kuri liekas strīdīgi pat valsts pašreizējo civilo un krimināLo likumu kontenstā".[16] Tāds esot, piemēram, aizliegums tiesai pratināt katoļu priesteri jautājumos, kas saistīti ar grēksūdzes noslēpumu. D. Īvāns apšaubīja šo praksi un izvirzīja argumentu, ka piešķirt katoļiem šo privilēģiju nozīmētu "sagaidīt līdzīgas prasības no ikviena "reliģiska pulciņa" — sātanistiem, krišnaītiem un prieka vēstītājiem". Tendencioza šķiet arī kāda cita D. Īvāna argumentācija — "tai pašā laikā grēksūdzes noslēpumi visos laikos tā vai tā nav slēpti dienestiem, ar kuriem baznīckungi slepeni sadarbojušies". D. Īvāna protestam pievienojās arī Aizputes baptistu draudzes mācītājs Jānis Tervits (Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskaps *emeritus*), kas acīmredzot pauda kādas baptistu daļas viedokli. Atsaucoties uz jau minēto arhibīskapa J. Pujata konkordātu atbalstošo rakstu 1999. gada 12. februārī laikrakstā "Diena", viņš publicēja pretrakstu "Vai Romas katoļi būtu tuvāk Dievam?". Raksta autors turpināja 1996. gadā baptistu bīskapa A. Šterna iesākto kritiku pret konkordātu vispār. Šāda baptistu Baznīcas vadītāju attieksme pret konkordātu tomēr nenozīmēja, ka viņi vispār noraida jebkādus līgumus starp Latvijas valsti un Baznīcām, kā tas bija D. Īvāna gadījumā.

Lai labāk saprastu baptistu konfesijas attieksmi pret līgumiem ar valsti, jāmin 1999. gada 7. maijā Latvijas Baptistu draudžu savienības padomes sēdē nolemto: "konceptuāli atbalstīt līguma slēgšanu starp valsti un atsevišķām konfesijām". Baptistu savienības padome minētajā sēdē nolēma izstrādāt šāda līguma projektu un piedāvāt to valsts institūcijām no Baptistu draudžu savienības puses. Tātad baptisti kopumā nav pret reliģisku organizāciju līgumu noslēgšanu ar valsti, bet gan protestē pret, viņuprāt, "privilēģiju radīšanu vienai konfesijai". Protams, zināmā mērā viņus var saprast.[17]

Baptistu garīdznieks J. Tervits uzdod vairākus jautājumus, kas, viņaprāt, der kā pretsvars konkordāta slēgšanai vispār. Divi būtiskākie no tiem ir: (1) Vai katoļu Baznīcas locekļi uzskata, ka viņiem ir kāda īpaša dubultpilsonība — Latvijas un Vatikāna, kas prasa īpašu vienošanos starp Latviju un Vatikānu Baznīcas lietās? (2) Kāpēc man, baptistam, ar manu valstij maksāto nodokļu naudu būtu jānes upuri kādas citas Baznīcas konfesionālo skolu uzturēšanai vai dievnamu remontam?*

Runājot par J. Tervita un D. Īvāna pretkatoliskajiem rakstiem presē un runām televīzijā B. Strautmanes auotorraidījumā "6. jautājums", jāsaka, ka katoļi atbildēja ar rezervētu ieturētību, ja neskaita 1999. gadā 26. februārī katoļu laikrakstā "Solis" ievietoto

---

* Baptistu mācītājs pauž viedokli, ka vēlas "dzīvot savā dzimtenē Latvijā tādos apstākļos un ar tādiem valsts likumiem, kas demokrātiski nodrošina vienādas tiesības visām kristīgajām baznīcām, arī visām mūsu valstī reģistrētajām dažādu ideoloģiju organizācijām".[18]

lasītāja vēstuli. Vēstulei klāt, gluži kā atgādinājumu par "labākiem laikiem" D. Īvāna mūžā, laikraksts bija pievienojis arī fotogrāfijas pārpublikāciju no 90. gadu sākumā iznākušā katoļu žurnāla "Gaisma", kur D. Īvāns 1989. gada 14. augustā redzams pie Aglonas ģimnāzijas ēkas, uzrunājot svētceļniekus svinīgajā sarkanbaltsarkanā karoga pacelšanas brīdī. Lasītāja vēstules beigās pieminēts, ka šādus Baznīcas ienaidniekus aizslauka nevis Baznīca, bet vēsture.

Kategorisku nostāju pret konkordātu 1999. gada sākumā ieņēma Latvijas Universitātes vadība. LU rektors Juris Zaķis un Teoloģijas fakultātes dekāns Vilis Vārsbergs, atbildot uz Tieslietu ministrijas pieprasījumu[19], rakstīja: "Pat ja Romas katoļi Latvijā būtu vairākumā, nebūtu attaisnojams konkordāts, kas Romas baznīcai dotu sevišķu stāvokli vai privilēģijas, jo īsta demokrātija pieprasa pasargāt mazākuma tiesības. Sevišķi cilvēktiesību, sirdsapziņas un reliģijas jomā arī vairākums nedrīkst mazākumam uzspiest savu gribu."[20] (Tikai nav gluži skaidrs, kādā veidā konkordāta noslēgšana varētu "uzspiest kādai citai reliģiskajai grupai katoļu gribu".) Šajā pašā vēstulē LU vadība kategoriski noraidīja iespēju jebkad atjaunot katoļu teoloģijas fakultāti Latvijas Universitātē.* Vēstulē minēts, ka tādu pašu noraidījumu saņēmuši arī luterāņi uz lūgumu atjaunot autenitisku luterisko fakultāti. LU vadība uzskatīja, ka Latvijas valstij esot pienākums "sagatavot reliģijas un ētikas speciālistus un skolotājus un rūpēties par kultu, sektu un reliģiju pētniecību. Garīdzniekus un konfesionālās mācības skolotājus katra konfesija pati varot trenēt savos teoloģijas semināros vai akadēmijās".

Novērtējot visus iepriekšminētos argumentus, jāsaka, ka taisnība bijusi pirmajam Latvijas ārlietu ministram Z. Meierovicam, kas, apspriežot pirmā konkordāta projektu, teicis: "Valstij katru reizi ir jānes upuri, lai sasniegtu valsts nostiprināšanos. Tas citādi nevar būt."[22] No jurista pozīcijām šodien gribētu teikt citādi — ieviešot šīs uz katoļiem attiecinātās tiesības, ir jāvadās nevis no mirkļa izdevīguma ārpolitikā un arī ne no pašreizējās iekšpolitiskās konjunktūras apsvērumiem. Vienkārši ir skaidri jāredz situācija — gan valstī, gan starptautiskajā mērogā. Krievu akadēmiķis V. Lazarevs uzskata, ka tiesību avots plašākā nozīmē ir sabiedrībā valdošās attiecības, kā arī nepieciešamība tiesiski regulēt reālajā dzīvē valdošās attiecības.[23] Likumdevējam ir jāapzina attiecības, kas jau pastāv sabiedrībā, un jāpadara tās par likumu. Tas nozīme, ka ideālā variantā likumdevējam ir jājūt visu attiecību kopsakarība, jāizvēlas kāds visizplatītā-

---

* "Otrkārt, nevaram pieņemt proponētā konkordāta pantus par tiesībām atjaunot katoļu teoloģisko fakultāti Latvijas Universitātē. Saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu visi lektori, docenti, asociētie profesori un profesori ir jāievēlē konkursa kārtībā. Kandidēt var visas akadēmiski kvalificētas personas neatkarīgi no konfesionālās piederības. Kamēr lektorus un docentus ievēlē Fakultātes dome, iespējams nosargāt akadēmisko brīvību un profesoru kvalitāti. Arī universitāšu autonomijas un akadēmiskās brīvības prinicipu. Bet pie šādas kārtības nav iespējama neviena konfesionāla teoloģijas fakultāte.

Šo Latvijas Republikas likumu un akadēmisko principu rezultātā Latvijas Universitātē tagad ir ekumeniska Teoloģijas fakultāte, kas nav pakļauta nevienai baznīcai, bet gatava sadarboties ar visām. Šāds izkārtojums ir loģisks un pietiekams. Atstājot aiz muguras XVI—XIX gadsimta reliģisko šķelšanos un savstarpējos karus, XX gadsimtā akadēmiskā teloģija ir kļuvusi arvien izteiktāk ekumeniska. Paralēlas konfesionālās fakultātes ir īstenībā kļuvušas par anahronismiem. Anahronisms ir arī tur, kur tas vairs nav ne loģiski, ne arī finansiāli attaisnojams. Viena ekumeniska Teoloģijas fakultāte, kāda Latvijas Universitātē jau darbojas un ir vēlamais XXI gadsimta modelis."[21]

kais attiecību modelis un tas jāpadara par vispārēju standartu. Pēc V. Lazareva uzskatiem, likumā nevar būt nekā, kas nebūtu radies no sabiedrības locekļu tiesiskās apziņas, kurai jākalpo par pamatu jaunradei tiesību normu jomā. Ideālā likumdevēja uzskats, kas izpaužas likumā, vienmēr ir radies no nepieciešamības. Citējot akadēmiķi, gribu uzsvērt — ja konkordāta noslēgšana nekaitē pārējiem un to grib 500 000 Latvijas katoļu, tad — kādi gan argumenti var būt pret to?

Beidzot izskatīt attieksmi *par* vai *pret* konkordātu, gribu teikt, ka šī diskusija nerada labu gaisotni neviena līguma noslēgšanai starp valsti un Baznīcu. Neitrālos vērotājus tā noskaņo ne vien pret konkordātu, bet arī pret jebkuru līgumu starp valsti un Baznīcu. Tā rada sliktu iespaidu arī starptautiskā sabiedrībā un, starp citu, jauc galvas pat citās jomās visai kompetentiem vietējiem zinātniekiem.

Vēl gribu piebilst, ka, saskaroties ar konkordātu un Baznīcas līgumiem, pēdējie bieži tiek jaukti ar pirmajiem, kas arī ir absurds no juridiskā viedokļa. Baznīcas līgumi ir iekšēji, administratīva rakstura līgumi, bet konkordāts ir starptautisks līgums. Neizpratne šajos jautājumos patlaban robežojas ar galēju nevīžību, jo sevišķi, kad runa ir par akadēmiski izglītotiem ļaudīm.*

[1] Joint Declaration issued by Minister of Foreign Affairs of Latvia and Special Envoy Archibishop Meta Audris J.Backis of Holy See, Rīga.

[2] Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa Andreja Šterna 1996. gada 16. septembra vēstule nr. 204 Latvijas Ministru prezidentam.

[3] Ministru prezidenta Andra Šķēles runa Latvijas izglītības darbinieku sanāksmē// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1996. — 20. aug.

[4] Latvijas Vēstnesis. — 1997. — 8. janv.

[5] Par baznīcu juridisko statusu Latvijā// Latvijas Luterānis. — 1997. —17. janv.

[6] Intervija ar J. Jonāsu// Latvijas Vēstnesis. — 1997. —23. sept.

[7] Par līguma starp Latvijas valsti un Latvijas tradicionālo konfesiju baznīcām projektu/ LR MK sēdes protokols nr. 48., pieņemts 1997. gada 26. augustā, 25. punkts.

[8] No 1997. gada 11. jūnija LR TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 9. sanāksmes protokola.

[9] Svētdienas Rīts. — 1997. —13.jūl.

[10] Tieslietu ministra D. Rasnača 1998. gada 8. janvāra vēstule Nr. 1–5.4/4 ministru prezidentam G. Krastam "Par līgumu starp Latvijas Republiku un Svēto Krēslu".

[11] No TM valsts sekretāra Reliģijas lietu konsultatīvās padomes priekšsēdētāja A. Maldupa runas 1997. gada 26. novembra sanāksmē. 14. sanāksmes protokols 3. lpp.

[12] *Ozola E.* Baznīcu un valsts līgumu skatīs Saeimā// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 2. dec.

[13] *Īvāns D.* Slepenais līgums — Latvijas valdība un Svētais Krēsls paslepšus strādā pie konkordāta// Jaunā Avīze. — 1999. — 8. febr.

[14] Turpat.

[15] Turpat.

[16] Turpat.

---

* Šajā sakarā jāmin publikācija laikrakstā "Latvijas Luterānis" 1999. gada 16. martā. "Pašreiz risinās daudzas diskusijas, tomēr šķiet, ka valdība drīzumā varētu noslēgt konkordātu ar pirmo nekristīgo reliģisko grupu — ar Itālijas budistu apvienību. Un visas grupas, kurām ir konkordāts, sākot no katoļu baznīcas līdz septītās dienas adventistiem un pentakostiem, saņem valsts atbalstu, respektīvi, tās saņem no valsts naudu."

Acīmredzami rupji tiek sajaukts valsts līgums ar Baznīcu un konkordāts. Konkordāts ir Svētā Krēsla līgums ar kādu valsti par šīs valsts katoļu kopienu. Svētais Krēsls nekādā gadījumā neslēgs līgumu ar kādu valsti par tās teritorijā dzīvojošajiem budistiem.[24]

[17] Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskapa A. Šterna un Latvijas Baptistu draudžu savienības ģenerālsekretāra I. Hirša 1999. gada 17. maija vēstule nr. 69 LR TM Sabiedrisko iun reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[18] *Tervits J.* Vai Romas katoļi būtu tuvāk Dievam?// Diena. — 1999. — 17. febr.

[19] TM valsts sekretāra A. Maldupa 1999. gada 20. februāra vēstule nr. 1–7.8/25 LU rektoram J. Zaķim

[20] LU rektora J. Zaķa un LU Teoloģijas fakultātes dekāna V. Vārsberga 1999. gada 17. marta vēstule nr. JZ–01–71.

[21] Turpat.

[22] *Pujats J.* Kas ir otrais konkordāts?// Diena. — 1999. — 12. febr.

[23] Общая теория права и государства/ Под. ред. В. В. Лазарева, 2-е изд., перераб. и доп. — М., 1996.

[24] S. Krūmiņas-Koņkovas un N. Gila intervija ar profesoru M. Introvinji. Reliģijas brīvība un morālā panika// Latvijas Luterānis. — 1999. — 16. marts.

7. Baznīcu līguma ar valsti tiesiskuma apskats

> Nav taisnība, ka vairāk taisnības ir tam, kuram ir vairāk tiesību. No otras puses — vai tad valsts pienākums nav dot vairāk tiesību tam, kurš uzņemas vairāk pienākumu?

Iepriekš aplūkojām ārvalstu pieredzi ar valsts un Baznīcu noslēgtajiem līgumiem. Ko par valsts slēgtiem līgumiem saka tiesībzinātnieki? Ja par starptautiskajiem līgumiem — konkordātiem viss ir daudzmaz skaidrs, tad — kā ir ar valsts iekšējiem līgumiem ar Baznīcām? Vai, balstoties uz Latvijas tiesību bāzes, tādi līgumi, kādus mēs atrodam Vācijas, Itālijas un Spānijas valsts un Baznīcu attiecību praksē, vispār ir iespējami? Jautājums ir aktuāls nevis tādēļ, lai mēģinātu teorētiski veidot bāzi šiem līgumiem, bet gan lai mēģinātu tiesiski pamatot Tieslietu ministrijas 1997. gadā ierosināto priekšlikumu par līgumiem starp valsti un tradicionālajām konfesijām. 1997. gadā izstrādātajam līguma projektam starp valsti un tradicionālajām Baznīcām bija deklaratīvs raksturs un tas bija domāts tikai kā akts, kas pozitīvi akcentē tradicionālo Baznīcu lomu Latvijas sabiedrības dzīvē. Neko īpašu nenosakot (ne naudas līdzekļus, ne attiecības, ne īpašuma jautājumus, ne arī savstarpējos pienākumus), līgums, iespējams, var būt tikai administratīvo tiesību jomas radīts akts.

Atgādināšu, ka līguma juridiskās nianses tiek skatītas vienīgi no tikko iztirzātā priekšmeta skatapunkta — no valsts līguma ar atsevišķu Baznīcu (konfesiju) skatapunkta, kuru subjekts ir konfesija pati, bet objekts — reliģiskā dzīvē valstī. Nešaubos, ka šādi līgumi jāpieskaita administratīvo tiesību jomai un tur arī jāmeklē iespēja tos pamatot. Jau apskatītā Vācijas Mēklenburgas-Priekšpomerānijas zemes 1994. gada līguma ar Mēklenburgas Evaņģēliski luterisko Baznīcu pamatā ir civiltiesiskās aprites regulēšana. Un, lai gan šis līgums ietver arī

vispārējus konfesiju interesējošus jautājumus, galvenokārt tas nosaka konkrētu naudas dotēšanas un sadales mehānismu. Latvijas 1997. gada līguma projektā naudas lietas vispār netika minētas, un tāpēc to nevar salīdzināt ar Vācijas pieredzi.

Nav svarīgs Latvijas valsts un tās Baznīcu līguma idejas rašanās iemesls. Var pat teikt, ka šī ideja radās kā pretsvars katoļu Baznīcas konkordātam ar Latvijas valsti, lai citas Latvijas tradicionālās konfesijas nepaliktu ēnā.* Apskatīsim tikai valsts un Baznīcu iekšējo līgumu juridisko pamatojumu, abstrahējoties no "aizkulišu lielās mistērijas", kas pati par sevi vienmēr ir vērā ņemams pētīšanas objekts, lai izprastu notiekošo vai agrāk notikušo realitāti.

Redzams, ja līgumus ar Baznīcām uztver par valsts un Baznīcas attiecību sakārtojošiem instrumentiem, tad tie vairāk ir vērtējami administratīvo tiesību, nevis civiltiesiskā aspektā. Tātad, caurskatot līgumu tiesiskumu, atcerēsimies, ka Latvijas 1997. gada līguma projektā starp valsti un Baznīcām runa ir tikai par deklaratīva (tiesības nostiprinoša, bet ne deleģējoša vai piešķiroša) līguma iespējamību. Pirms ķerties pie līgumu tiesiskā pamatojuma, jāzina jau esošā prakse, jo starp Latvijas valsti un Baznīcu dažādi līgumi jau bijuši noslēgti. Tādi ir līgumi starp kādu no ministrijām un konfesijām dažādos specifiskos jautājumos. Piemēram, saistībā ar armijas kapelānu dienestu var minēt 1998. gadā noslēgto līgumu starp konfesijām un Aizsardzības ministriju. Līgums bija pamats Aizsardzības ministrijas izdotajam Nolikumam par kapelānu dienestu. Aizsardzības ministrija rīkojās līdzīgi jau apskatītajai Itālijas pieredzei, kur valsts vienojās ar konkrētām konfesijām par to, kāds būs konfesijas specifiskais likums. Arī Ārlietu ministrija, lai izvairītos no iespējamiem strīdiem ar konfesijām, speciālā līgumā noteica principus, ko jau ar likuma spēku iekļāva saistošajā nolikumā. Šī pieeja, juridiski ņemot, bija perfekta, jo valsts un Baznīcas nošķirtība nenozīmē kooperācijas un sadarbības trūkumu, tomēr, lai iesaistītu no valsts nošķirto Baznīcu valsts varas īstenošanā, pusēm jāvienojas par visiem iesaistīšanās aspektiem. Šāds līgums ir visnotaļ skaidrs, jo tas nosaka konkrētu lietu — kapelānu (kā konfesiju deleģētu garīdznieku) darbību valsts Nacionālajos Bruņotajos Spēkos.

Aizsardzības ministrijas noslēgtā līguma par kapelānu dienestu subjekts ir kapelāns, kas ņem dalību valsts aizsardzības funkcijas izpildē, bet objekts — Nacionālie Bruņoties Spēki. Līgums, kas noslēgts starp konfesiju un ministriju, ir līgums par subjektu, kura darbība tiek noteikta. Piebildīšu, ka arī šis līgums bija radies nepieciešamības dēļ, jo, mainoties apstākļiem, Saeima dažādu objektīvu apstākļu dēļ nevarēja pieņemt attiecīgu likumu par kapelānu dienestu, kā tas ir citās valstīs, piemēram, Francijā, bet bez tiesiskas regulēšanas mehānisma kapelāni nevarētu darboties Nacionālajos Bruņotajos Spēkos. Izpildvara reaģēja, pieņemot noteikumus, kas pēc K. Dišlera klasifikācijas būtu ieskaitāmi valdības noteikumos. It kā viss ir skaidrs, lai gan, ņemot vērā topošo katoļu konkordātu, nākotnē var rasties kolīzijas, jo konkordāts arī reglamentē kapelānu dienestu. Ja Latvijas valsts un Svētā Krēsla starptautiskā līguma normas būs pretrunā ar vietējā līguma starp Romas katoļu Baznīcu un Aizsrdzības ministrijas normām, tad vietējā līgumā būs jāveic korekcijas, lai to

---

* Jādomā par to, lai arī citas konfesijas "nepaliktu ēnā", un tāpēc jārūpējas par šādiem valsts un Baznīcas līgumiem, taču šā iemesla dēļ noraidīt konkordātu ir ne vien muļķīgi, bet arī bīstami.

pieskaņotu starptautiskajam. Un, pat ja tas netiktu izdarīts, saskaņā ar Latvijas likumiem pretrunas tiks novērstas par labu starptautiskajā līgumā noteiktajam.

Atgādināšu, ka par pilsoņu un to apvienību tiesību objektiem ir pieņemts uzskatīt:

1) lietas (ieskaitot naudu un vērtspapīrus);

2) pakalpojumus (dažāda veida darbus);

3) radošās darbības rezultātus (piemēram, autortiesības);

4) personiskos nemantiskos labumus.[1]

Tālāk gribu sniegt visu administratīvo tiesību avotu sarakstu, kuros nevar iekļaut līgumus starp valsti un Baznīcām. Kaut arī latviešu tiesībnieki šim jautājumam vispār nav pievērsušies (jo nav bijusi tāda vajadzība), Latvijā teorētiski ir izskatīti jautājumi, uz kuriem atrastās atbildes netieši var uzskatīt par atbildēm arī uz šo jautājumu. Latvijas brīvvalsts valststiesību izcilākais speciālists K. Dišlers par *objektīvo administratīvo tiesību avotiem* (kas neapšaubāmi jāņem vērā, ja grib nosaukt kādu jaunu avotu vai mēģināt to teorētiski iekļaut kādā no jau K.Dišlera noteiktajiem avotiem) uzskatīja četras tiesisko aktu grupas. Viņaprāt, administratīvo tiesību normas ir atrodamas šādās tiesisko aktu grupās:

— likumos;

— valdības noteikumos;

— autonomajos statūtos;

— ieraduma tiesībās.[2]

Papildus varētu minēt arī piekto grupu — starptautiskos līgumus.

Avoti tikai norāda uz administratīvā akta izcelsmi. Pašus administratīvos aktus, ar kuriem starp tiesību subjektiem tiek nodibinātas, pārveidotas vai izbeigtas kādas konkrētas publiski tiesiskas attiecības, K. Dišlers sagrupē:

— atļaujās;

— konstatējumos (lēmumos), [šo grupu K. Dišlers sauca arī par pozitīvajiem (konstatējošiem) vai konkrētajiem administratīvajiem aktiem];

— rīkojumos (šā apzīmējuma šaurākajā izpratnē).[3]

Par atļaujām K. Dišlers piezīmēja, ka ar to palīdzību tiek īstenota administratīvi diskrecionārā vara, jo kompetenta iestāde vai amatpersona ir tiesīga dot vai nedot atļauju. Abi akti, pēc satura pretēji, formāli ir likumīgi, jo abi ietilpst attiecīgās iestādes vai amatpersonas kompetencē. Turpinot iztirzāt šo jautājumu, zinātnieks atzīmē, ka ar atļaujām saistīta juridiska problēma par to vienpusīgo vai divpusīgo dabu. Tā kā šie akti veidojas divu gribu rezultātā (lūguma un atļaujas), tad rodas jautājums: vai šāds akts nevarētu tikt uzskatīts par *publiski tiesisku līgumu*? Tas šajā gadījumā varētu interesēt, jo, ja Latvijas līgumā starp valsti un Baznīcu nav runa par naudu, tad tas var būt tikai administratīva rakstura līgums. K. Dišlers, atbildot uz paša uzdoto jautājumu, piekrīt vācu jurista F. Fleinera ieskatam, kas bija populārs 20. un 30. gados, ka *nekāda publiski tiesiska līguma nevar būt tur, kur puses nav līdzvērtīgas*. Līgums, uzskatīja zinātnieks, kā juridisks akts rodas tur, kur abu pušu gribas ir ekvivalentas.[4]

Par 1997. gada projektu līgumam starp Latvijas valsti un Baznīcu runājot, apkopojot

iepriekšminēto, var secināt, ka valsts slēgto līgumu ar pašas reģistrētu organizāciju nevar uzskatīt par taisnīgu jeb vienlīdzīgu.*

Civiltiesībās ir citādi. Tur visai bieži ir darīšana ar juridiskiem aktiem, un juridiskā aktā griba ir būtisks juridisks elements, kas nozīmē ne tikai gribu noslēgt līgumu, bet arī gribu to izbeigt vai grozīt. Gribas izteikšana pati par sevi ir noteicošais juridisks akts. Bez tam civiltiesisks līgums kā tiesisks darījums ir atļautā kārtā izdarīta darbība tiesisku attiecību nodibināšanai, pārgrozīšanai vai izbeigšanai. Saskaņā ar Civillikumu par tiesiska darījuma priekšmetu var būt tikai tas, kas nav izņemts no privāttiesiskas apgrozības. Paziņojumam, kāds faktiski pēc būtības arī bija Tieslietu ministrijas 1996. gadā izstrādātais līgums ar Baznīcām, bija deklaratīvs raksturs. Atgriežoties pie Vācijas pieredzes, gribu uzsvērt, ka Vācijas Federatīvās valsts Mēklenburgas-Priekšpomerānijas zemes un Mēklenburgas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas līgumā bija noteikts naudas sadales mehānisms, tātad to nevar salīdzināt ar Latvijas iepriekšminēto līguma projektu. Nekādas jaunas saistības bez tām, kas jau ir noteiktas pastāvošajā likumdošanā, šajā jaunizveidotajā Latvijas valsts un Baznīcu līguma projektā nav. No Civillikuma 1414. panta izriet, ka šis līgums nav spēkā esošs, jo darījuma spēkā esamībai obligāts priekšnosacījums ir *objekts*, kam ir jābūt *reālam* esošajā privāttiesiskajā apgrozībā, un Civillikuma 1414. pantā noteikts, ka "pretējā gadījumā darījums nav spēkā". Papildus jāskata arī Civillikuma 1417. pants, kurā noteikts, ka "ja darījuma priekšmets ir pilnīgi nenoteikts, darījums nav spēkā". Bez tam civiltiesībās līgumus pieņemts klasificēt piecās grupās:

— līgumos, kuru mērķis ir īpašuma nodošana;
— līgumos, kas nodod lietas lietošanā;
— līgumos, kas attiecas uz personu darba izmantošanu;
— līgumos, kuru mērķis ir piešķirt uzturu;
— laimes līgumos**.

Kā redzam, nevienā no šīm grupām Tieslietu ministrijas 1997. gada izstrādāto tipveida līgumu ieskaitīt nevar.

Vai valsts līgums ar reliģisku savienību (Baznīcu) būtu pieskaitāms pie K. Dišlera pieminētajām valsts atļaujām uz kādu rīcību? Ja abstrahējamies no tā, ka līgums ir deklaratīvs (viss, kas ir līgumā, ir jau atrunāts citos likumdošanas aktos), un pieņemam, ka līgumā būtu kas cits nekā likumos un līgums būtu noslēgts kā juridisks akts, kā tiesiskās iekārtas robežās atļauta gribas izpausme, kas izdarīta, lai nodibinātu, pārveidotu vai izbeigtu kādas tiesības vai pienākumus. Arī šajā gadījumā, pirms slēgt šādu līgumu, ir jābūt vairākiem priekšnoteikumiem:

---

* Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 1996. gada 2. sanāksmē R. Balodis ierosināja aizvietot vārdu *līgums* ar vārdu *vienošanās*, kas vairāk atbilstu darījuma saturam. Ierosinājums tika noraidīts ar motivāciju, ka "līgums ir svarīgs no sabiedrības aspekta, jo, ja sabiedrība ir informēta par tā esamību, tā to uzskatīs par zonu, kurā nedrīkst spert kāju...". Šai konsultatīvajā padomē pieaicinātais Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors R. Balodis informēja, ka, ja mainīts tiek likums, attiecīgi ir jāgroza ar likumu spēkā esošie līguma nosacījumi, jo līgums nevar būt pretrunā ar spēkā esošo likumdošanu, pretējā gadījumā tas tiesas ceļā var tikts mainīts. Nelikumīgs nosacījums nevar būt saistošs. Vai var runāt par pušu vienlīdzību gadījumā, ja viens no līgumslēdzējiem var jebkurā brīdī grozīt sev par labu likumdošanas aktu, un tā sekas būs arī līguma grozījumi?[5]

** Laimes līgumos noteikts, kā tiks sadalīta kāda manta (piemēram, nafta Baltijas jūrā), kuras vēl nav, bet kura varētu parādīties, kā arī noteikta sadalīšanas procedūra.[6]

— kādai no kompetentām valsts iestādēm ir jābūt likumīgām tiesībām slēgt šādu līgumu. Šādām pilnvarām ir jābūt likumīgi noteiktām;

— atsaucēm uz slēdzamo līgumu jābūt jau likumdošanā (Reliģisko organizāciju likumā);

— līguma tiesiskajam statusam jābūt skaidram no spēkā esošās likumdošanas: jābūt skaidri noteiktam, kas notiek, ja viena no pusēm līgumu neievēro. (Valsts var ietekmēt konfesiju, bet — ko var darīt konfesija, lai ietekmētu valsti?)

Likums ir augstākās valsts varas normatīvais akts ar vislielāko juridisko spēku, kura ievērošanu garantē valsts (ar visu savu represīvo aparātu). Bez norādes valsts likumdošanā uz atbilstošām iestādēm, kuras ir kompetentas slēgt šādus līgumus, tos nemaz nav iespējams noslēgt, citādi tiem nebūs juridiska spēka.

Un vēl kāds arguments pret 1997. gadā izstrādāto līguma projekts starp valsti un Baznīcām. Tas ir Ministru kabineta pilnvarojuma aspekts jeb jautājums — vai Ministru kabinetam ir tiesības slēgt šādus līgumus. Saeimas 1994. gada 8. jūnijā pieņemtajā likumā Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību (6. pants) noteikti Ministru kabineta lēmumu spēkā stāšanās nosacījumi (kuri pieņemti noteikumu, instrukciju vai ieteikumu veidā).[7] Acīmredzot ir jāskatās šis pants, kurā vismaz ir runa par šo tematu, un jāspriež pēc analoģijas. Tātad 6. panta 4. apakšpunktā noteikts, ka Ministru prezidenta un Ministru kabineta rīkojumi stājas spēkā ar to parakstīšanas brīdi. Uzskatu, ka tas būtu attiecināms arī uz šāda veida līguma parakstīšanu. Tātad šiem līgumiem arī būtu jāstājas spēkā ar to parakstīšanas brīdi. Un tomēr — ja jau tik diskutablā jautājumā atrisinājums tiek atrasts, tikai pielietojot analoģijas principu, vai tas nākotnē neradīs strīdus?

No iepriekš teiktā ir skaidrs, ka Ministru kabinetam rodas problēmas slēgt šādu līgumu attiecīga pilnvarojuma trūkuma dēļ. Kā ir konfesijām? Ja Latvijas valsts tomēr pieļautu šādu līgumu slēgšanu, tad katoļi, luterāņi un pareizticīgie savu Baznīcu hierarhiskās pakļautības dēļ un savas vienvaldības dēļ šādu līgumu varētu slēgt. Bet kā ir ar vecticībniekiem, baptistiem un jūdaistiem?

Baptistiem pilnvarojums būtu jāiegūst draudžu sapulcē. Bez tā Baptistu draudžu savienība nebūtu tiesīga konfesijas vārdā slēgt ar valsti šāda veida līgumu.

Latvijas Baptistu draudžu savienības (LBDS) statūtu punktā 2.1. ir noteikts, ka tā ir "brīvprātīgi izveidota organizācija ar juridiskās personas tiesībām un pienākumiem, savu nosaukumu, zīmogu, veidlapām, simboliku, neierobežotu darbības termiņu", bet pants 2.5. nosaka, ka "LBDS neatbild par savu dalībnieku saistībām, kā arī dalībnieki neatbild par LBDS saistībām attiecībās ar trešām personām"[8].

Vecticībnieki formāli šādu līgumu varētu slēgt, lai gan šīs Baznīcas struktūra ir līdzīga baptistu Baznīcas struktūrai, jo tieši šā līguma dēļ viņi ir ieklāvuši savos statūtos šo draudžu īpašo deleģējumu, par spīti tam, ka konfesijai nav vienvaldības principa.

Vecticībnieki savu situāciju, kura bija līdzīga baptistiem, izmainīja, pieņemot statūtu pantu 1.10.: "LVPB Centrālai padomei kā vecticībnieku konfesionālam reliģiskam garīgam centram Latvijā ir tiesības Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas vārdā noslēgt līgumus

un vienošanās, kas regulē Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas un valsts savstarpējās attiecības, kā arī vecticībnieku konfesijas kā vienas no Latvijas tradicionālām kristīgām konfesijām tiesisko statusu." Lai gan statūtu punktos 1.1. un 1.2. ir noteikts, ka LVPB CP ir tikai Latvijas Vecticībnieku Baznīcas konfesionāls reliģiskais centrs, jo Latvijas vecticībniekiem, tāpat kā visai vecticībnieku Pomoras Baznīcai, saskaņā ar vecticības Pomoras novirziena kanoniskajām un vēsturiskajām īpatnībām nav garīgas hierarhijas, un Tieslietu ministrijā reģistrēto statūtu izpratnē tā ir garīga (lūgšanu, mistiskas) reliģiska savienība, kuru veido savstarpējā ticības vienībā un lūgšanas saskarsmē esošās autonomas vecticībnieku — pomoriešu draudzes.[9]

Jūdaistiem situācija vēl komplicētāka, jo Rīgas ebreju draudzei atbilstoši Reliģisko organizācijas pārejas noteikumiem ir piešķirts savienības statuss, kas tai gan nedod tiesības uzstāties pārējo piecu Latvijas ebreju — jūdaistu draudžu vārdā. Tāpēc, ja arī Rīgas ebreju draudze pieņemtu līdzīgus statūtus, kādi ir vecticībniekiem, tie nebūtu saistoši pārējām šīs konfesijas draudzēm.

Ja līgumi tiktu slēgti ar adventistiem un metodistiem, tad metodistiem ar deleģējumu problēmu nebūtu, bet adventistiem situācija Latvijā ir līdzīga baptistiem.

Protams, paliek jautājums, kā noteikt līguma spēkā stāšanās (leģitimizācijas) procedūru. Ja, vadoties no K.Dišlera piedāvātās administratīvo aktu klasifikācijas, pieņemam, ka šāds līgums starp valsti un Baznīcām būtu vienkārši Ministru kabineta atļauja Baznīcām uz kādu rīcību, tad, izmantojot analoģijas principu, redzam, ka tāda līguma spēkā stāšanos reglamentē 1994. gada 8. jūnijā pieņemtais likums Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas kartību un spēkā esamību. Bet no šā likuma 6. panta 4. apakšpunktā teiktā ir skaidrs, ka šādi lēmumi netiek publicēti laikrakstā "Latvijas Vēstnesis". Kā tādā gadījumā atrisināt līguma publicēšanas un spēkā stāšanās problēmu? Izrādās, ja uzskatām šādu līgumu par valsts lēmumu, rodas daudz problēmu. Acīmredzot šāds līgums tomēr ir jāuzskata par valsts "labās gribas aktu", kas šajā konkrētajā gadījumā vienkārši būs sinonīms jēdzienam "valdības pieņemts paziņojums". Turklāt skaidrs, ka bez attiecīgā specifiskā likuma tāds lēmums nebūtu spējīgs darboties.

Analizējot līgumu iespējamību starp valsti un Baznīcu attiecībā uz valsts deleģēto laulāšanas funkciju, jāsaka, ka šāds līgums principā ir iespējams. LR Ministru kabinets 1998. gada 15. septembrī ir izdevis noteikumus nr. 3556 — Noteikumi par valsts pārvaldes kompetences deleģēšanu pilnvarotajām institūcijām. Noteikumi tika izdoti, pamatojoties uz Ministru kabinetu iekārtas likuma 14. panta 3. punktu, un tajos noteikta kārtība, kādā pilnvarotajām institūcijām tiek deleģēta valsts pārvaldes kompetence, lai racionālāk un efektīvāk izmantotu valsts budžeta līdzekļus un veicinātu sabiedrības iesaistīšanu valsts pārvaldē. Pilnvarotā institūcija ir "privāto tiesību subjekta institūcija vai fiziskā persona, kurai tiek deleģēta valsts pārvaldes kompetence". Savukārt deleģētājs ir "valsts pārvaldes iestāde, kura deleģē valsts pārvaldes kompetenci pilnvarotajai institūcijai". Saskaņā ar noteikumu 9. punktu šādā līgumā jānorāda arī deleģētāja tiesības vienpusēji lauzt līgumu, ja otras līgumslēdzējas puses darbība novērtēta negatīvi. Un tas ir pareizi, jo administratīvais līgums atšķirībā no tradicionālā administratīvā akta nav

vienpusējs, tas ir — to neizdod kāda viena valsts institūcija, bet to pieņem divas vai vairākas puses savstarpējās vienošanās rezultātā. Tātad to var arī pārskatīt.[10]

Uzskatu, ka šāds līgums ir ne vien iespējams, bet pat obligāts, jo tiesības reģistrēt laulību ar juridiskām sekām ir liela atbildība. Gala rezultātā tās skar mantošanas institūtu, bērna tiesības, vecāku tiesības un pienākumus, laulību institūtu un laulāto savstarpējās īpašumu tiesības u. tml. Un, ja valsts uztic šo nozīmīgo pienākumu Baznīcām, tas nenozīmē, ka arī atbildība par tiesiskajām sekām automātiski tiek uzlikta Baznīcām. Tā nav. Baznīcas ir sabiedriski veidojumi, kas nevar bez attiecīga deleģējuma, pamatojoties tikai uz atsauci Civillikumā, veikt tik svarīgu uzdevumu. Pienākums, lai arī godpilns, bez attiecīgas atbildības nozīmē tīšuprāt radīt problēmas valstij nākotnē. Baznīcu darbība laulību noslēgšanas jomā ir jākontrolē. Tas jādara pašu Baznīcu labā un nevis tāpēc, lai sodītu, bet gan tāpēc, lai novērstu nopietnas kļūdas. Pašlaik jau astoņas konfesijas var laulāt ar juridiskām sekām. Nav izslēgta iespēja, ka nākotnē vēl kādai konfesijai tiks piešķirtas šādas tiesības. Protams, ir nepieciešama pārbaude. Jāpārbauda konfesijas izstrādātā iekšējā laulāšanas kārtība — kā tiek iecelti garīdznieki, kas var laulāt, kas ir sekretāri-lietveži, kuri atbildīgi par dokumenta pārbaudi, u. tml. Ministru kabineta 1998. gada 15. septembra noteikumos noteikts, ka pirms kompetences deleģēšanas deleģētājs pārbauda iespējamās pilnvarotās institūcijas kvalifikāciju, pieredzi, reputāciju, kā arī finansu un citu veidu resursu nodrošinājumu (8. punkts). Tas nepieciešams, lai deleģētājs varētu izlemt par pilnvarotās institūcijas piemērotību deleģējamās kompetences izpildei. Beidzot sarunu par iespēju slēgt līgumu ar Baznīcām par laulāšanas funkcijas deleģēšanu, vēlreiz gribu atgādināt jau agrāk analizēto problēmu ar jēdzienu "konfesija". Šāds līgums nav iespējams ar konfesiju, jo konfesija nav juridiska persona. Šāds līgums ir iespējams tikai ar konkrētu Baznīcu (draudžu savienību). Visbeidzot — no lietderības viedokļa jāsaka — slēgt līgumu tikai par laulāšanas funkcijām Baznīcai nav izdevīgi, jo tādā gadījumā paliek neatrisināti daudzi konfesijām būtiskie jautājumi — izglītības jautājumi, dienests armijā, nodokļu īpašumu, brīvdienu un daudzi citi jautājumi.

1998. gada 17. decembrī notika TM Reliģisko lietu konsultatīvās padomes (RLKP) sanāksme, kurā piedalījās tās sastāvu veidojošo konfesiju — katoļu, luterāņu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu, kā arī Tieslietu ministrijas pārstāvji. Sēdē tika nolemts turpināt 1996. gadā izveidotās darba grupas iesākto — radīt projektu un veicināt piemērotus apstākļus, lai Latvijas valsts un tradicionālās konfesijas varētu noslēgt atsevišķos līgumus par šo konfesiju Baznīcu tiesisko statusu valstī. Lai nākotnē varētu nodrošināt, ka šādi līgumi iegūst tiesisko spēku RLKP akceptēja TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža priekšlikumu, ka šos līgumus nepieciešams nostiprināt tā sauktajos speciālajos likumos.

Gribu atgādināt, ka ideja par šādiem līgumiem, kā arī doma noteikt Latvijai tradicionālo konfesiju loku 6. Saeimā politisku un reliģisku domstarpību dēļ neguva atbalstu. Tikai 1998. gada beigās, kad jau bija ievēlēta 7. Saeima, šos jautājumus varēja atsākt risināt.

Reliģisko lietu konsultatīvās padomes sēdē, kas notika 1999. gada 13. janvārī, bija uzaicināti piedalīties Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas locekļi Ilmārs

Geige ("Latvijas ceļš") un Arnis Razminovičs ("Tautas partija"). Abi deputāti pauda atbalstu priekšlikumam veidot valsts un atsevišķu konfesiju (Baznīcu) līgumus un nostiprināt tos speciālos likumos. Viņi izteica gatavību atbalstīt šo priekšlikumu, ja tāds tiks Saeimā iesniegts. RLKP pārstāvji — konfesiju vadītāji vēlreiz izteica atbalstu šim priekšlikumam. Iebilda vienīgi baptistu konfesijas bīskaps A. Šterns — esot pirmā dzirdēšana, ka līgums tikšot nostiprināts likumā. Baptisti neesot skaidrībā par savu ieinteresētību šajā lietā.

Padome akceptēja Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta speciālistu sagatavoto Reliģisko organizāciju likuma grozījuma projektu:

1. Papildināt 5. pantu ar jaunu 7. daļu šādā redakcijā:

"(7) Romas katoļu Baznīca Latvijā darbojas uz konkordāta pamata starp Svēto Krēslu un Latvijas valdību."

2. Papildināt 5. pantu ar jaunu 8. daļu šādā redakcijā:

"(8) Latvijas valdība ir tiesīga noslēgt ar citām Civillikuma 51. pantā norādītajām konfesijām (Baznīcām) līgumus par atsevišķā likumā attiecīgās konfesijas (Baznīcas) tiesiskā statusa noteikšanu, kas saskaņots ar kanoniskajām normām, kā arī sadarbības reglamentēšanu izglītības, kultūras, sociālajā un ticīgo garīgās aprūpes jomā."

3. Papildināt 5. pantu ar jaunu 9. daļu šādā redakcijā:

"(9) Civillikuma 51. pantā norādītās konfesijas (Baznīcas), ar kurām Latvijas valdība ir noslēgusi līgumus, darbojas uz atsevišķu likumu pamata."[11]

1999. gada 25. maijā pēc R. Baloža ierosinājuma un ar deputāta A. Razminoviča atbalstu 7. Saeimas deputāti no "Tautas partijas" savas frakcijas telpās sarīkoja apspriedi par iespējamajiem likuma grozījumiem sakarā ar nepieciešamību slēgt līgumu starp valsti un Baznīcu.

Kāpēc tieši "Tautas partija" ieinteresējās par šo jautājumu? Jau vairākus gadus biju darbojies kā Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktors un kopš 1998. gada pavasara biju "Tautas partijas" biedrs, tāpēc gluži dabiski vēlējos iepazīstināt ar minēto projektu savas partijas biedrus, lai gūtu vismaz viņu atbalstu. Man līdzi uz apspriedi ieradās arī Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas arhibīskaps J. Vanags. Tikšanās reizē piedalījās "Tautas partijas" deputāti M. Vītols, A. Kiršteins, A. Rugāte, A. Razminovičs un no "Tautas partijas" par prezidentes kandidāti nominētā Vaira Paegle.

Pēc garām diskusijām, kuru laikā J. Vanags atgādināja solījumus, ko partijas bija devušas priekšvēlēšanu laikā (arī slēgt līgumu ar Baznīcu!), tika nolemts TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta sagatavoto projektu grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā virzīt uz apspriešanu Saeimā.

Jāsaka gan, ka sanāksmē tika lemts par iespēju slēgt līgumus ar valsti visām reliģiskajām konfesijām.

[1] *Гражданское право*I Под. ред. Е. А. Суханова. —М.: Век, 1994. — Т. 1 . — С. 111.
[2] *Dišlers K.* Ievads administratīvo tiesību zinātnē. — R.: LU, 1938. — 91. lpp.
[3] Turpat, 211. lpp.
[4] Atjaunotā 1937. gada Civillikuma 1403. pants.
[5] 1998. gada 11. decembra Reliģijas lietu konsultatīvās padomes protokols
[6] *Čakste K.* Civiltiesības. — R.: 1940. — 85. lpp.

[7] Latvijas Vēstnesis. — 1994. — 18. jūn.

[8] No reliģiskās organizācijas "Latvijas Baptistu draudžu savienība" (reģistrētās LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļā ar .r. AP– 0079.) statūtiem, kas pārreģistrēti 1996 .gada 19. jūnijā.

[9] No reliģiskās organizācijas "Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Latvijā Centrālā padome" (pārreģistrētas TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļā 1997.gada 3. decembrī ar reģistrācijas nr. AP– 0950) statūtiem.

[10] *Jakubaņecs V.* Valsts jēdziens, struktūra, funkcijas un formas. — R., 1999. — 41. lpp.

[11] Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs. — 1995. — Nr. 21; 1996. — Nr. 15; 1997. — Nr. 7; 1998. — Nr. 7.

8. Valsts argumenti, slēdzot līgumus ar Baznīcām

> Ar drudzi slimie redz tikai lietu rēgus, bet tie, kuriem normāla temperatūra,— vienīgi lietu ēnas; piedevām vēl kā vieni, tā arī otri lieto vienādus apzīmējumus...

Valsts likumdošana reliģijas jomā var attīstīties divos atšķirīgos virzienos:

1) tiesību akts pretendē uz vispārīgu un unikālu, visām reliģiskām grupām un konfesijām pieņemamu likumdošanas regulējumu (tāds ir pašreizējais Latvijas Reliģisko organizāciju likums);

2) likumdošana katras konfesijas darbību regulē atsevišķā tiesību aktā (tā tas ir bijis Latvijas brīvvalsts laikā), lai kopējā likumā problēmas nesamilztu un lai, grozot likumu par labu kādai atsevišķai konfesijai, neiznāktu tā, ka pārējām tas nav pieņemami, kā arī — lai nerastos kolīzija ar vispārīgo likumu.

Tieši otrais ceļš pašlaik Latvijai ir optipmālais. Līdz tam varētu nonākt ar līgumu palīdzību. Līgumi ir nepieciešami, lai uz to pamata varētu sagatavot specifiskos likumus lielākajām konfesijām, tāpēc tie varētu būt konfesijas un valsts kopējās darba grupas darba rezultāts. Iespējams arī, ka šādas darba grupas veikums varētu pat nebūt līgums, bet uzreiz tiktu veidots kā specifiskais likums. Atsevišķie līgumi un no tiem izrietošie likumi nevar būt vienādi, tie var būt tikai specifiski un tāpēc atšķirīgi. Un, ja arī ir iznācis tā, ka dažādu iemeslu dēļ* (taču ne tīšas ļaunprātības dēļ) pirmais, 1997. gadā izstrā-

---

* LELB arhibīskapa J. Vanaga 1997.g. 11. marta vēstulē departamentam par piezīmēm un rekomendācijām līgumam starp valsti un konfesijām pausts uzskats, ka "visām Baznīcām, kas slēdz līgumu ar valsti Latvijas Republikā, tiesiskā attiecība jāregulē vienādā apjomā". Acīmredzams vadmotīvs šādai nostādnei — konfesija baidās iegūt mazāk tiesību nekā tiktu piešķirts citām. Baznīcas ne vienreiz vien ir cietušas no valsts netaisnības un tāpēc par šādu nostāju nav ko īpaši brīnīties. Tieši šādas nostājas dēļ arī Tieslietu ministrija, vēlēdamās respektēt Baznīcu viedokli, izlēma veidot vienotu līguma tekstu. Tomēr jau 1997. gadā radās pārliecība, ka pilnīgi vienāds līguma teksts būt nevar. TM valsts sekretārs A.Maldups konfesijām ir teicis, ka *līgums būs viens visām konfesijām, bet pielikumos tiks noteiktas katras Baznīcas īpatnības*, un pielikumi būs līguma neatņemama sastāvdaļa. Konfesiju vadītājiem tika uzdots iegūt

dātais projekts tā saucamajam līgumam starp valsti un Baznīcām ir iznācis tīri deklaratīvs un būtībā pilnīgi nederīgs, tad tomēr tā ir vismaz laba pieredze, ka tādā veidā šis darbs nav darāms. Tas nenozīmē, ka nav vajadzīgi līgumi vienošanās un — vairāk par visu — specifiskie līgumi, kas regulētu attiecības starp valsti un Baznīcu vai, precīzāk izsakoties, starp Latvijas valsti un atsevišķām tās reliģiskajām konfesijām. Taču tas jāizlemj Ministru kabinetam vai Saeimai. Svarīgi ir arī kritēriji, pēc kuriem tiek noslēgti šādi līgumi, jo tie ietver nepieciešamību, kāpēc šādi līgumi vispār jāslēdz. Līgums un specifiskais likums ir nepieciešami tikai tiem tiesību subjektiem, kuri darbojas Latvijas teritorijā, pat ja tie būtu ienākuši ar savām aktivitātēm no ārienes.* Tieši Latvijas valsts ir ieinteresēta labi, likumīgi un precīzi izveidot attiecības ar reliģiskajām organizācijām savā teritorijā — gan valsts un Baznīcas nošķirtības, gan arī to labas sadarbības vārdā.

Ir virkne pilnīgi nepieciešamu lietu, kas katrā ziņā iekļaujamas šādos specifiskos līgumos, turklāt vēl katrā atsevišķā līgumā ar konkrētu konfesiju vienmēr var iekļaut arī tieši šai konfesijai nozīmīgus jautājumus. Jebkurā gadījumā svarīgi iekļaut šādus pasākumus.

1) *Reliģiskās brīvdienas.*

Ja visiem valsts iedzīvotājiem, to skaitā arī nekristīgajiem, ir jāatpūšas katoliskajos svētkos un jāstrādā savējos, tad tas faktiski ir viņu tiesību pārkāpums. Ja attiecīgos svētkus nesvinošo cilvēku ir nedaudz, tad tas ir normāli, bet, ja tie ir puse no valsts iedzīvotājiem, tad jādomā, ko darīt, lai nerastos starpnacionāls saasinājums uz reliģiska pamata, ko labprāt izmantos valstij nelabvēlīgi noskaņotas aprindas.

Gribu atgādināt notikumu 6. Saeimas darbības laikā, kad A. Golubevs iesniedza Saeimai priekšlikumu grozīt likumprojektu Par svētku un atceres dienām, paredzot tajā, ka pareizticīgajiem un vecticībniekiem ir tiesības svinēt Lieldienas, Vasarsvētkus un Ziemsvētkus savu konfesiju noteiktajās dienās (pēc Juliana kalendāra).

Runājot par sestdienām, 7. Saeimas vēlēšanu laikā izveidojās visai netaisna situācija

---

attiecīgu pilnvarojumu no savām konfesijām (no 1997. gada 17. februāra TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 4. sanāksmes protokola). Taisnības labad jāatzīst, ka sākumā arī pašai Tieslietu ministrijai nebija skaidrības, vai tiek slēgts viens līgums, vai atsevišķi līgumi ar katru no konfesijām (Baznīcām) [no 1997.g. 9. aprīļa TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 5. sanāksmes un 1997.g. 30. aprīļa 6. sanāksmes protokoliem].

Starp citu, pati līguma projekta "matrice" (tipveida līguma teksts, kas vienots visām konfesijām) tika apstiprināta arī Reliģijas lietu konsultatīvās padomes sēdē (no 1997. gada 13. maija Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 8. sanāksmes protokola). Atsevišķie pielikumi, kuros bija jābūt visai šo līgumu slēgšanas jēgai, netika izstrādāti. Konfesijas tikai sarunu līmenī izteica savus priekšlikumus. Šīs prakses nelietderība ir acīmredzama. Šāda teksta praktiskā izveide ir iespējama, tikai pašām konfesijām izstrādājot šo specifiskām niansēm pilno tekstu, ko valsts ierēdņi pēc tam izkoriģē.

* Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas ārpus Latvijas arhibīskaps Elmārs Ernests Rozītis 1997. gada 5. marta vēstulē TM valsts sekretāram A. Maldupam rakstīja, ka arī LELBĀL ir ieinteresēta sadarbības līgumā ar Latvijas valsti. Lietderību Baznīca redz ārpolitikas saskaņošanas jomā un humānās palīdzības darbā. Pēc tam kad 1998. gada vasarā tika reģistrēta LELBĀL pārstāvniecība, kuru vadīja bijušā TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta reliģijas nodaļas vadītāja (vēlāk TM valsts sekretāra padomniece reliģiskās izglītības jautājumos) Vera Volgemute, iespēja noslēgt līgumu ar ārzemju luterāņiem kļuva reālāka.

attiecībā uz ticīgajiem ebrejiem. 1998. gada 4. septembrī, kad notika 7. Saeimas vēlēšanas, bija sestdiena, kas jūdaistiem nozīmē dienu, kurā viņi nevar kārtot oficiālus dokumentus, tāpēc vēlēšanās nepiedalījās liela daļa Latvijas ebreju.

2) *Reliģiskas laulības ar juridisku spēku.* Latvijā pastāvošā prakse ar laulāšanas tiesību deleģēšanu konfesijām nav līdz galam veiksmīgi atrisināta. Patlaban valsts savu pienākumu kārto pilsoņu civiltiesiskās lietas (reģistrēt laulības, cilvēku dzimšanu un miršanu) saskaņā ar Civillikumu un uzliek to darīt arī konfesiju garīdzniekiem, gluži kā valsts ierēdņiem, nosakot viņiem par to administratīvu atbildību. Tā rezultātā rodas daudz pārpratumu. Bet arī šo procesu varētu sakārtot ar līgumu starp valsti un Baznīcu.

3) *Garīgo tiesu autonomijas atzīšana*, līdz zināmai robežai pasargājot tās lēmumus no valsts iejaukšanās. Tikmēr, kamēr garīgā tiesa lemj par biedru statusu, par reliģisku ceremoniju vai rituālu obligātumu savas Baznīcas locekļiem, par garīga rakstura sodiem (Bībeles tekstu mācīšanos, psalmu atkārtošanu u. tml.), valsts neiejaucas. Ja Baznīca sāk ļaunprātīgi izmantot savu garīgo (kanonisko) tiesu varu, valsts iejaucas un īpašos gadījumos izskata lietas nevis reliģiskā apsektā, bet kriminālā, ja radusies tāda nepieciešamība.

Reliģisko organizāciju lietas ir sarežģītas un bieži vien valsts varai neatrisināmas. Tās nevar vispārināt. Jāatjauno tādas normas kā pirmskara Latvijas Republikas Satversmes 81. panta kārtībā izdotajos Noteikumos par Pareizticīgās Baznīcas stāvokli ("Valdības Vēstnesis" 1928. gada 11.oktobrī, nr. 228.) 16. pants, kurā ir redzama Latvijas pietāte pret Baznīcu garīgajām tiesām: "Garīdznieki, kuri ar tiesas spriedumu nosodīti uz ieslodzījumu, izcieš sodu klosterī. Pārējos gadījumos par vainīgiem atzītie garīdznieki izcieš sodu līdzīgi citiem notiesātajiem pēc tam, kad kanoniskā garīgā vara viņiem atņēmusi garīgo amatu." 14. pantā bija teikts: "Garīgās varas spriedumi un lēmumi Baznīcas kanoniskajās lietās nav pārsūdzami laicīgajās iestādēs." Līdzīgi kā pašreiz ir Spānijā un Itālijā, tradicionālajām Baznīcām Latvijas brīvvalsts laikā piemita izņēmuma statuss attiecībā uz to garīgo tiesu lēmumiem.

Latvijas brīvvalsts laikā pie Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldes (kas tolaik, tāpat kā tagad TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments, bija iecelta par valsts un Baznīcas attiecību kārtotāju) tika izveidota padome, kuras sastāvā bija valsts un vecticībnieku konfesijas pārstāvji. Šīs padomes ietvaros vecticībnieki sagatavoja projektu par savām kopienām (specifisko likumu). Valsts pārstāvju nedaudz uzlaboto un papildināto projektu pieņēma 1934. gada 14. februārī. Likums stājās spēkā 1935. gada 14. februārī un deva vecticībniekiem tiesības uz saimniecisko un reliģisko patstāvību.

Līdzīgā veidā tika pieņemti arī likumi par luterāņu Baznīcu un pareizticīgo Baznīcu. Kā redzams, arī Latvijā vēsturiski veidojās tāda valsts un Baznīcas attiecību kārtošanas pieredze kā Itālijā. Attiecīgo darba grupu rezultāts tolaik bija attiecīgo likumu pieņemšana. Arī pašlaik valsts un Baznīcas pārstāvju kopīgi izstrādātajam līgumam ir jākļūst par likumu, precīzāk — par vairākiem specifiskiem likumiem, kas attiecas uz atsevišķām konfesijām.

4) *Finansiālo jautājumu kārtošana.* Gandrīz katrai konfesijai ir savi nekustamie īpašumi jau no brīvvalsts laikiem. Arī to statusu varētu noteikt ar likuma normām un nevis izstrādāt jaunus likumdošanas aktus vai atstāt šos jautājumus tiesiski neskaidrus. Papil-

dināt tiesību aktu ir vieglāk nekā radīt pilnīgi jaunu. Arī privilēģijas tradicionālajām konfesijām (dotācijas un nodokļu atlaides) varētu būt šādi regulējamas. Nevis rakstot, kurām konfesijām ir sevišķas tiesības (jo tas rada netaisnības izjūtu, konfesijas it kā tiek salīdzinātas pēc kvalitātes), bet gan atsevišķā likumā, kas neattiecas ne uz vienu citu konfesiju. Tā, piemēram, attiecībā uz luterāņu konfesiju speciālā likumā jārisina luterāņiem vien svarīgais jautājums par Doma baznīcas statusu, un tādā līgumā var noteikt kulta celtnes finansēšanas kārtību no valsts budžeta.

5) *Izglītības jautājums*. Tas ir pats aktuālākais jautājums un vienmēr izraisa strīdus starp konfesijām, jau tikai pieminot to.* Tomēr pat to varētu noregulēt ar speciāliem likumiem. Apspriežot konkrēto konfesiju tiesības, valsts varētu objektīvi novērtēt veidus, kādā katra konfesija var īstenot tiesības mācīt savu reliģijas mācību, un spriedumi šajā jautājumā vairs neizrietētu no konfesiju savstarpējām domstarpībām.

6) *Kapelānu jautājums*. Aizsardzības ministrija jau ir noslēgusi līgumu ar atsevišķām konfesijām par kapelānu dienestu Latvijas Bruņotajos Spēkos, taču līgums ar vienu no valsts ministrijām neatsver līgumu ar valsti vai pat likumu, par kuru likumdošanas sistēmā augstāks nav nekas. Bez tam, kapelāni jau nav tikai armijā, kapelāni veic savus pienākumus arī ieslodzījumu vietās, slimnīcās, lidostās u. tml., un šis jautājums ir jārisina kompleksi. To, manuprāt, labi var izdarīt tikai jau pieminētajā veidā —valstij slēdzot līgumus ar konfesijām un izdodot attiecīgajām konfesijām domātus speciālus likumus.

7) *Tradicionalitātes jautājums*. Vēlreiz gribētu uzsvērt, ka, slēdzot līgumus ar atsevišķām konfesijām un izdodot tām speciālus likumus, nebūtu vairs nepieciešams lietot šo Saeimā jau par klupšanas akmeni kļuvušo apzīmējumu — "tradicionālās konfesijas". Visas tās tiesības, kuras vēlams piešķirt lielākajām, senākajām un valstij lojālajām konfesijām, būtu iespējams ļoti konkrēti noteikt speciālajos likumos. Tā beidzot atkristu visi strīdi par tradicionalitāti. To ir atzinuši pat tādi Saeimas deputāti, kas ļoti aktīvi iestājas par Baznīcu tiesībām.**

---

* 1997. gada pavasarī konsultatīvās padomes sēdē LELB arhibīskaps J. Vanags par iespēju slēgt līgumu arī adventistiem, izteicās, ka nav iebildumu pret to, ka septītās dienas adventisti slēdz līgumu ar valsti, tomēr viņiem ar šo līgumu nevarētu atļaut savas ticības mācības mācīšanu skolās. Šajā pašā sanāksmē Romas katoļu arhibīskaps J. Pujats pauda uzskatu, ka septītās dienas adventistus nevar pielīdzināt tradicionālajām konfesijām. TM valsts sekretārs A. Maldups paziņoja, ka ar metodistiem un adventistiem līgums tomēr netiks slēgts (no 1997. gada 30. aprīļa TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 6. sanāksmes protokola).

Izsakoties par metodistiem, valdīja pilnīgi pretēja noskaņa. 1996. gada 13. novembrī Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 1. sanāksmē gan luterāņi, gan baptisti pozitīvi izteicās par metodistu konfesijas iekļaušanu padomes sastāvā pēc zināma laika, kad tā jau būtu skaitliski lielāka.

** Līgumu starp valsti un Baznīcām atbalstīja tā sauktās Zīgerista partijas deputāts K. Čerāns, norādot uz līgumu slēgšanas nepieciešamību un šajā sakarā pat uzstājās pret Satversmes 99. pantu, ar kuru valsts no Baznīcas nošķirta. K. Čerāns izteicās, ka šos līgumus slēgt būs neiespējami, ja Satversmē būs norma "valsts ir šķirta no Baznīcas". Protams, no juridiskā aspekta raugoties, tas nav arguments. Tieši šī norma pēc Satversmes 8. nodaļas spēkā stāšanās (1998. gada 6. novembrī) arī ir pats labākais teorētiskais pamatojums, kāpēc un kā jāslēdz šādi līgumi. K. Čerāns pieļāva arī, ka tradicionalitātes principu valsts un Baznīcas līgumā var iekļaut arī alternatīvā veidā (no 6. Saeimas rudens sesijas 1998.g. 20. augusta plenārsēdes stenogrammas) // Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 25. aug., nr. 234/244).

Līgums, neraugoties uz sākotnējo entuziasmu*, pagaidām ir iestrēdzis, taču tas nenozīmē, ka tā izveidošanas procesu nevar atdzīvināt. Pagaidām tā sekmīgu virzību uz pozitīvu rezultātu visvairāk kavē tā "neprofesionālā" un "aizdomu psiholoģijas" provocētā kņada, kas sacelta gan presē (vispirms), gan cilvēku prātos. Rezultātā reliģiskās denominācijas cīnās nevis par savām tiesībām, bet *pret* lielāko konfesiju dabiskajām tiesībām, bet valsts ierēdņi it kā joprojām baidās, ka tikai kaut ko par daudz neatļauj kādai reliģiskai organizācijai.

---

* TM valsts sekretārs A. Maldups, kas bija arī TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes priekšsēdētājs, 1997. gada 24. septembrī ziņoja padomei, ka Ministru kabineta sēdē kopējiem spēkiem ar tieslietu ministru D. Rasnaču un šās ministrijas valsts sekretāra vietnieku J. Jonāsu izdevies aizstāvēt ideju par valsts līgumu ar Baznīcām. Lielu palīdzību šajā ziņā sniegusi kultūras ministre R. Umblija (no 1997.g. 24. septembra TM Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 1. sanāksmes protokola).

XI. Reliģija un nepilngadīgie

1. Reliģija un bērnu tiesību aizsardzība

> Bērni — tie esam mēs paši. Mūsu gara bagātība vai mūsu gara nabadzība. Mūsu pārveidotās sejas un mūsu pārveidotā ticība. Koki nākamās vasaras lapas neredz, cilvēki — redz. Nav citas ieiešanas nākotnē kā caur bērniem.
>
> *Z. Skujiņš*

Pēdējos gados Latvijā aktualizējusies bērnu problēma. Pirmām kārtām tāpēc, ka valstī nav izstrādāta un iedibināta noteikta valsts sistēma darbam ar bērniem, kuri nemācās, nestrādā, klaiņo, ubago; sistēma, kura būtu atbilstoša apstākļiem bērna ģimenē un viņa fiziskās un garīgās attīstības līmenim. Mainoties sabiedriski ekonomiskajām attiecībām, notiek pārmaiņas arī cilvēku domāšanā. Līdz ar finansiālajām grūtībām daudzviet slēdz ārpusskolas iestādes, likvidē pulciņus skolās. Skolu sporta zāles un baseinus pēcpusdienās izīrē uzņēmējiem. Tā rezultātā pamazām, bet noteikti bērniem zūd iespējas lietderīgi izmantot savu brīvo laiku.

Turpretī Vasarsvētku draudzes, piemēram, Rika Rennera draudze, atver kompleksus bērniem, kur piedāvā nodarbības bez maksas. Protams, ka tā ir labāk, nekā ja šo tukšumu aizpilda iela ar visām tai raksturīgajām negatīvajām parādībām.

Daļai bērnu iela kļūst par brīvā laika pavadīšanas vietu, "darba" vietu un ienākumu avotu. Aizvien biežāk ikdienā var sastapties ar parādību, ka bērni paši cenšas iegūt sev līdzekļus dažādu vajadzību apmierināšanai. Uz ielām sastopam bērnus — avīžu zēnus, mašīnu mazgātājus, ubagotājus, zaglēnus... Laukos bērni tiek nodarbināti gandrīz visos darbos, rudens mēnešos vecāki bieži nelaiž savus bērnus skolā, jo jāpalīdz novākt ražu. Bērni strādā par ziedu un saldējumu pārdevējiem, laikrakstu tirgotājiem u. tml. Šie bērni ir noteiktās attiecībās ne vien ar darba devējiem, bet arī ar citiem bērniem, tāda paša darba darītājiem. Jau no mazotnes bērni iepazīst jēdzienu "ietekmes sfēra". Bērni strādā arī dažādos palīgdarbos benzīna uzpildes stacijās. Šajās vietās nepastāv nekādi darba līgumi un bērniem nav arī nekādu darba drošības garantiju. Pilsētu bērni strādā ne vien brīvajā laikā, bet arī tad, kad vajadzētu atrasties skolā. Līdz ar to tiek pārkāpts viens no ANO *Deklarācijā par bērnu tiesībām* paustajiem principiem, ka bērni un pusaudži jāpasargā no ekonomiskās un sociālās ekspluatācijas. Bērni ir viena no tām sociālajām grupām, kas nav juridiski atbildīga par sevi, nespēj sevi sociāli aizsargāt un nodrošināt. Tas jādara vecākiem, aizbildņiem vai valsts iestādēm. Normālos apstākļos bērnam būtu jābūt materiāli nodrošinātam un viņam jābūt iespējai iegūt izglītību. Liela daļa ģimeņu šobrīd

nespēj bērniem nodrošināt pilnvērtīgu fizisko un garīgo attīstību un apmierināt viņu vajadzības. Tam ir vairāki iemesli:

— sabiedrības straujā noslāņošanās ļoti bagātajos un ļoti nabagajos, kas pirmajiem nozīmē laika trūkumu saskarsmei ar bērniem, bet otrajiem — materiālo līdzekļu trūkumu bērnu vajadzību apmierināšanai;

— augstais bezdarba līmenis, kad bērna materiālās vajadzības nevar tikt apmierinātas ģimenes materiālās nenodrošinātības dēļ un vienlaikus ģimeni pārņem depresīvs noskaņojums, kurā bērnam grūti augt un attīstīties;

— vecāku alkoholisms un amorāls dzīvesveids, kā rezultātā ģimene piedzīvo ekonomisku krahu un bērni iemanto dziļas psiholoģiskas traumas;

— nepilnās ģimenes — ne tikai tās ģimenes, kurās nav tēva vai mātes, bet arī ģimenes, kur bērni atstāti vecvecākiem, kā arī ģimenes, kur vairākas paaudzes nespēj veidot harmonisku kopdzīvi;

— ļoti reliģiozu, bieži arī fanātisku JRK pārstāvju ģimenes, kurās jau no agras bērnības bērniem liegta izvēles iespēja un bērni izaug par sektas adeptiem, nemaz neapzinoties, ka ārpus JRK izveidotā šaurā saskarsmes loka, noplicinātās un deformētās ētisko vērtību sistēmas pastāv arī cita veida vērtības;

— patiesi ētisku vērtību deficīts sabiedrībā un ētisko vērtību deformācijas dēļ radusies daudzu ģimeņu vienaldzība attiecībā uz bērna attīstību, pilnveidošanos, arī uz bērna sociālajām un ekonomiskajām vajadzībām.

Ne mazums nelaimju radies arī no valsts un pašvaldību institūciju un sabiedrisko organizāciju nespējas rūpēties par bērnu labklājību un attīstību.

Netiek pietiekami koordinēta vienas pašvaldības teritorijas skolu pedagogu darbība ārpusskolas audzināšanā un bērnu brīvā laika organizēšanā. Valsts un pašvaldības arvien mazāk naudas iegulda bērnu brīvā laika organizēšanā pirmsskolas bērnu iestādēs, skolās, ārpusskolas bērnu iestādēs un dažādos citos pasākumos. Trūkst bērnu centru tiem bērniem, kuriem dažādu iemeslu dēļ nav kur palikt, kā arī nepietiekami tiek izmantotas esošās iespējas. Sociālās palīdzības dienestu rīcībā patlaban nav pietiekami daudz resursu (gan finansiālo, gan kadru), lai spētu atrisināt problēmas, kas skar iedzīvotāju vairākumu. Valsts sociālās palīdzības dienesti maz koordinē savu darbību un neapvieno pūles ar nevalstiskajām organizācijām bērnu un ģimeņu sociālās palīdzības jomā. Sociālā palīdzība pašlaik ir neadekvāta, nereti kampaņveidīga, daudzviet vērsta tikai uz finansiāla atbalsta sniegšanu. Valsts pārvaldes un arī sabiedriskās struktūras pagaidām vēl nespēj pārvarēt totalitārā ateisma sekas un pilnvērtīgi pieņemt lielo tradicionālo konfesiju līdzdarbošanos visās valsts sfērās.

Neiedziļināšos visās bērnu problēmās, šajā nodaļā gribu aplūkot tikai ar reliģijām vai, precīzāk, ar JRK saistītās problēmas. Citas ar bērniem saistītās problēmas sīki analizējis Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas valdes priekšsēdētājs Andrejs Vilks.[1]

[1] *Vilks A.* Rūpes par bērniem ne tikai likumos un vārdos// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 17. sept.

2. Statistiskie rādītāji

Kāds cilvēks nomira, un viņa dvēsele nokļuva pie Dieva. Cilvēks pārmeta Dievam, ka Dievs viņam dzīves laikā nav sniedzis atbalstu grūtībās, kaut arī viņš bijis ļoti dievticīgs.

Dievs pasmaidījis un atbildējis: "Vai redzi savas pēdas uz zemes un blakus tām vēl kādas? Tās ir manējās."

Cilvēks: "Jā, redzu! Bet, paskat, tur, tai vietā, kur man gāja visgrūtāk, ir redzamas tikai vienas pēdas. Kāpēc tu mani pameti tieši pašos grūtākajos brīžos?"

Dievs pasmaidījis un teicis: "Mans bērns, vienas pēdas tavas dzīves visgrūtākajos brīžos ir tāpēc, ka tad es tevi nesu uz rokām!"

Sena teika

1998. gada 6. novembrī stājās spēkā LR Satversmes 8. nodaļa "Cilvēka pamattiesības". Satversmes 93. pantā noteikts, ka ikviena cilvēka tiesības uz dzīvību aizsargā likums. Mazs bērns nespēj sevi aizsargāt tā, kā to var pieaugušie, ne tiesiski, ne fiziski. Atbildīgā sabiedrībā bērna vietā to dara pieaugušie.

Līdz Satversmes 8. nodaļas pieņemšanai bija spēkā Latvijas Republikas 1991. gada 10. decembra Augstākās Padomes pieņemtais konstitucionālais likums Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi, kura 1. pantā bija teikts: "Cilvēks, viņa dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības ir Latvijas valsts augstākā pamatvērtība. Un valsts pienākums ir aizsargāt cilvēku, viņa dzīvību, brīvību, drošību, cieņu, tiesības un īpašumu" (3. pants).

Satversmes 110. pantā Latvijas valsts apņemas aizsargāt un atbalstīt laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Pantā noteikts arī valsts pienākums palīdzēt bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

Latvijas Iekšlietu ministrijas ziņas liecina, ka 1996. gadā no varmācības cietuši 135 nepilngadīgie, 1997. gada pirmajā pusgadā — 87. Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centrs apstiprina, ka 1996. gadā reģistrēti 215 pret bērniem vērsti vardarbības gadījumi. No tiem 169 klasificēti kā smagi un vidēji miesas bojājumi, bet 46 — kā dzimumnoziegumi. 1997. gada pirmajā pusē — 109 gadījumi, no kuriem 40 — miesas bojājumi, bet 23 — dzimumnoziegumi.[1]

Prostitūtas ar katru gadu kļūst aizvien jaunākas, seksuāli izmantoto bērnu — arvien vairāk, taču precīzu skaitu ir grūti uzzināt. Bērnu iesaistīšana prostitūcijā parasti ir labi organizēta, tādēļ tās konstatēšana un pierādīšana ir sarežģīta. Rīgas intīmklubos vispieprasītākās esot prostitūtas, kas jaunākas par 16 gadiem. Pēc Rīgas kriminālpolicijas ziņām, ar katru gadu arvien vairāk tiek aizturēti nepilngadīgie, kas iesaistīti intīmo pakalpojumu jomā vai prostitūcijā. Latvijas Ģimenes centra veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka nepilngadīgās prostitūtas faktiski ir vardarbības upuri, 80% gadījumu viņas bērnībā ir tikušas vardarbīgi izmantotas. Vairums mazo prostitūtu uzaugušas ģimenēs, kurās vecāki nav pievērsuši pietiekami lielu uzmanību bērnu audzināšanai. Diemžēl pēdējos gados ir pieaudzis to gadījumu skaits, kad vecāki paši liek saviem bērniem pelnīt naudu ar prostitūciju, jo ar pabalstiem vai saņemto minimālo algu nepietiek iztikai.

Par vienu no prostitūciju veicinošiem faktoriem nešaubīgi var minēt morāles trūkumu sabiedrībā, it sevišķi vardarbības un pornogrāfijas popularitāti sabiedrības saziņas līdzekļos, kas veicina seksuālo visatļautību un morāles degradāciju.

Daudzi mazgadīgie jau ilgstoši dzīvo uz ielas un vispār nekur nav reģistrēti. Nav noslēpums, ka ik gadu desmitiem bērnu pazūd bez vēsts, jo ar viņiem pieaugušie veic dažādas manipulācijas: iesaista prostitūcijā vai arī nogalina un pārdod bērnu orgānus. Mūsu valstī pastāv lielas iespējas pārdot bērnu par naudu. Vēl nesen bērna izbraukšanai uz ārzemēm vajadzēja tikai pieaugušā pasi, kurā bērns reģistrēts. Pēc gadījuma, kad Vācijā tika izmantota meitene, kas Latvijā skaitījās bez vēsts pazudusi, tika izmainīti Ministru kabineta noteikumi izbraukšanai no valsts. Tagad bērnam pašam jābūt speciālai izceļošanas pasei.

Acīmredzams ir fakts, ka skaitļiem, kas raksturo šīs negācijas, ir tendence pieaugt. Sektu upuri vēl tikai tiek apzināti, precīzu skaitli pašreiz nevar nosaukt. Ir sektas, kas komerciālos nolūkos iesaista prostitūcijā bērnus. Prostitūcijas pieaugums palielina arī tirdzniecības apjomu ar bērniem. Īpaši aktīvi tirdzniecība notiek no austrumvalstīm uz rietumvalstīm. Komerciālā seksuālā ekspluatācija ir smagākais bērnu tiesību pārkāpums, tādēļ Zviedrija jau 1996. gadā organizēja vispasaules kongresu, īpašu uzmanību pievēršot to bērnu problēmām, kuri nedzīvo savās ģimenēs. Latvijā nav apkopotas statistikas par bērnu seksuālās izmantošanas gadījumiem. Arī par bērniem — sektu upuriem tādas nav. Daži speciālisti uzskata, ka Latvijā tikai 2% nodarījumu parādās atklātībā. Latvijas Tiesu psiholoģiskajās ekspertīzēs 1997. gadā reģistrēti 49 seksuālās vardarbības gadījumi, kas vērsti pret bērniem. Pēc policijas datiem, pēdējos divos gados ir cietuši 200 bērni. Savukārt Valsts tiesu medicīnas ekspertīzes centra apkopotā informācija liecina, ka 1996. gadā reģistrēti 215 vardarbības gadījumi pret bērniem.[2] Sektās, kur cilvēku pilnīgi pakļauj tās vadītāja ietekmei, valda neierobežotas varas un pilnīgas atkarības sindroms. Tāpēc, ja vecākiem kaut kādā ziņā liek upurēt savu bērnu "guru" ("skolotājam"), kas viņiem ir Dieva vietā, tie bieži to arī dara. Vai bērns, kuram vecāki uzspiež šādu dzīvi, var iedomāties, ka pastāv cita? Ja bērnu seksuāli izmanto un iedveš, ka tas tiek darīts Dieva vārdā, kuram bērns tic, tad kurš gan par to sūdzēsies? Un kā lai apkopo informāciju par šajās slēgtā tipa organizācijās notiekošo?

Pašlaik Latvijas tiesiskās sistēmas lielākā problēma nav likumu trūkums, kā tas bija 90. gadu sākumā, bet gan tiesiskais nihilisms, likuma neievērošana un nekompetence (nezināšana), izmantojot tiesību normas. Tas attiecināms arī uz sektu darbības tiesisko kontroli. Francijā, piemēram, ir izveidots speciāls sektu pētīšanas birojs, kas koordinē dažādu ministriju darbību sektu ierobežošanas jomā. 1998. gada maijā no Francijas atbraukušie šā biroja eksperti bija pārliecināti, ka Latvijā nav jārada īpaša, pret sektām vērsta likumdošana, bet sekmīgi jāpielieto jau esošā. Kā atzina Latvijas un Francijas speciālisti, Latvijā ir pietiekami daudz likumu, ko varētu izmantot cīņai pret sektām. Nav jārada nekādi jauni likumi arī bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pastāvošos likumus jāprot pareizi pielietot katram konkrētam gadījumam. Nav šaubu, lai likums tiktu pareizi izmantots, jābūt tiesu un administratīvo pārvaldes iestāžu praksei, kas pagaidām ir visai niecīga.

Jau Aristotelis ir teicis, ka drošus vispārinājumus, jēdzienus vai spriedumus par kādu lietu kategoriju var iegūt, tikai aplūkojot gadījumus, kas attiecas uz šo lietu. Ir jācenšas apkopot un

analizēt daudzus un dažādus faktus, kuriem ir kopēja ievirze. Piemēram, kāda sieviete, kas ir JRK "Jaunā paaudze" adepte, paņēmusi aizbildniecībā trīs bērnus un vēlas veidot ģimenes bērnu namu. Divi bērni jau no šīs sievietes ir aizbēguši, jo nav spējuši izturēt reliģisko spiedienu.[3] Cits piemērs: Rīgas bērnu tiesību aizsardzības centrs konstatēja, ka bērnu patversmē "Apīte" ik rītu notika pusstundu ilgi "starpkonfesionāli dievkalpojumi", kurus vadīja katru reizi citas konfesijas mācītājs, arī pārstāvis no "Jaunās paaudzes", kuru par bērniem bīstamu atzinuši Latvijas kriminologi.[4] Daudzi cilvēki šādā situācijā gluži dabiski ir apjukuši un nezina, kā rīkoties.

Tāpēc mēģināšu apskatīt, ko un kā no pastāvošās likumdošanas var izmantot, lai varētu pretdarboties reliģisko sektu patvaļai.

[1] *Kanepone A.* Māte nogrūž bērniņu no piektā stāva// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 24. febr.
[2] *Paparde I.* Kā pasargāt bērnus?// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 3. sept.
[3] *Žogota D.* Latvija — dvēseļu zvejas dīķis?// Rīgas Balss. — 1998. — 23. sept.
[4] Turpat.

3. Starptautiskās bērnu tiesību normas

Mūžība ir kā rotaļīgs bērns, kas spēlējas ar kauliņiem: vara pār pasauli pieder bērnam.

Heraklīts

Latvijā ir spēkā *Konvencija par bērnu tiesībām* — starptautisks dokuments, kuram Latvija ir pievienojusies, un tam jābūt nostiprinātam mūsu nacionālajā likumdošanā. Šī konvencija ir 1959. gada 20. novembra ANO *Deklarācijas par bērnu tiesībām* dabisks turpinājums. Konvencijas par bērnu tiesībām 19. pantā noteikts, ka visas konvencijai pievienojušās valstis, tātad arī Latvija, pielieto visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas spēkus ar vienotu mērķi — aizsargāt bērnus no visām fiziskās un psiholoģiskās vardarbības formām, no apvainošanas vai ļaunprātības, no nepietiekamas rūpības vai nevīžīgas attieksmes, no vecāku rupjas izturēšanās, no ekspluatācijas, arī seksuālās izmantošanas, un tādas prakses, kad vecāki — sektu adepti ievelk šajās pretsabiedriskajās organizācijās savus nepilngadīgos bērnus.

Deklarācijā iekļauti globāli, vispārīgi principi. Visām dalībvalstīm jācenšas sekot šiem principiem. Savukārt konvencija ir sava veida starptautisks līgums, jo tajā ir noteikts represīvais mehānisms, ar kura palīdzību valsti var piespiest izpildīt konvencijas normas. Turklāt konvencijā deklarācijas principi noteikti detalizētāk un pamatīgāk (piemēram, deklarācijā ietvertais 5. princips skan šādi: fiziski, psihiski vai sociālā ziņā nepilnvērtīgs bērns viņa sevišķā stāvokļa dēļ jānodrošina ar nepieciešamo speciālo režīmu, izglītību un aprūpi. Savukārt konvencijas 23. pants šo principu nosaka daudz detalizētāk un precīzāk: psihiski vai

fiziski mazspējīgiem bērniem jādzīvo pilnvērtīga un pienācīga dzīve apstākļos, kas viņam nodrošinātu cieņu, veicinātu pašpaļāvību un atvieglotu aktīvu piedalīšanos sabiedrības dzīvē. Šiem bērniem ir tiesības uz īpašu aprūpi, kā arī tiesības saņemt palīdzību, kas tiek lūgta speciālā iesniegumā un atbilst bērna veselības stāvoklim un vecāku vai citu bērna aprūpētāju stāvoklim).

No 1992. gada 14. aprīļa Latvijā spēkā esošās Konvencijas par bērnu tiesībām 14. panta 1. punktā deklarētas šās konvencijas dalībvalstu, tātad arī Latvijas, cieņa pret bērnu tiesībām uz apziņas un sirdsapziņu brīvību, arī — *tiesībām uz reliģisko pārliecību.* Šā paša panta 3. daļā ir teikts: "Brīvība ticēt un piekopt savu reliģiju var tikt pakļauta tikai tādiem ierobežojumiem, kas noteikti ar likumu vai nepieciešami valsts drošības, sabiedriskās kārtības, veselības, sabiedrības tikumības, vai pamattiesību aizsardzībai, kā arī citu personu aizsardzībai." Latvija šajā jomā ir godprātīgi pildījusi konvencijas nosacījumus, tāpēc aplūkosim šajos jautājumos Latvijā spēkā esošās tiesību normas.

Konvencija par bērna tiesībām attiecas uz bērniem, pusaudžiem un jauniešiem līdz 18 gadu vecumam. Konvencijā ietvertas tās bērna tiesības, kas ir līdzīgas visiem bērniem visā pasaulē. Saskaņā ar konvencijas 1. pantu par bērnu uzskatāma jebkura cilvēciska būtne, kas vēl nav sasniegusi 18 gadu vecumu, ja vien viņa pilngadība saskaņā ar valsts likumu (vai kādu speciālu likumu, kurš attiecas uz atsevišķu bērnu grupu) neiestājas agrāk. Šis likums attiecas uz ikvienu Latvijas jurisdikcijā esošu bērnu neatkarīgi no šā bērna, viņa vecāku vai likumīgo aizbildņu rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem. Bērns ir jāpasargā no jebkādas diskriminācijas vai sodiem, kuru pamats būtu bērna vecāku, likumīgo aizbildņu vai ģimenes locekļu statuss, darbība, paustie uzskati vai pārliecība (2. pants). Saskaņā ar konvenciju ikvienam bērnam ir neatņemamas tiesības dzīvot. Valstij ir jārūpējas, lai bērns izdzīvotu, un jāseko, lai bērns normāli attīstītos (6. pants). Bērnam, kurš spēj formulēt pats savu viedokli, ir tiesības brīvi paust šo viedokli jebkurā jautājumā, kas skar bērna intereses, un bērna viedoklim ir jāveltī pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam (12. pants). Bērniem ir jādzīvo pie vecākiem, jāsaņem aprūpe no viņiem. Vecāki ir atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Valstij ir jāpalīdz, lai vecāki varētu apzinīgi pildīt savus pienākumus. Valstij jādara viss, lai praksē nostiprinātu principu, ka par bērnu vienlīdz atbildīgi ir abi vecāki (18. pants). Bērnam, kurš uz laiku vai pastāvīgi ir šķirts no savas ģimenes vai kuram viņa paša interesēs nav atļauts tajā palikt, ir tiesības uz īpašu valsts palīdzību un aizsardzību (20. pants).

Latvija ir šīs konvencijas dalībvalsts. Tā atzīst sabiedrības saziņas līdzekļu nozīmīgo lomu un apņēmusies gādāt, lai bērns varētu piekļūt informācijai un materiāliem no dažādiem nacionāliem un starptautiskiem avotiem, jo sevišķi tādai informācijai un materiāliem, kuru mērķis ir veicināt viņa sociālo, garīgo un tikumisko labklājību, kā arī normālu fizisko un psihisko attīstību (17. pants). Valstij ar likumdošanas un izglītības palīdzību, administratīvajiem un sociālajiem pasākumiem jāizsargā bērns no fiziskas un psiholoģiskas pazemošanas, no nevērīgas vai rupjas izturēšanās, seksuālās dabas ļaun-

prātībām, ekspluatācijas, pie kā vainīgi vecāki, aizbildņi vai kāda cita persona. Cietušajam bērnam vajadzības gadījumā jāsniedz nepieciešamā palīdzība. Vainīgie jāsauc pie juridiskas atbildības (19. pants). Bērnam ir tiesības izmantot visaugstvērtīgāko pieejamo medicīnisko apkalpošanu, slimību ārstēšanas un veselības atjaunošanas iespējas. Valstij jācenšas nodrošināt, lai nevienam bērnam nebūtu liegtas tiesības piekļūt šādiem veselības aprūpes dienesta pakalpojumiem. Ikvienam bērnam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Šī palīdzība jāsniedz atbilstoši nepieciešamībai (26. pants).

Ikvienam bērnam ir tiesības uz viņa fiziskai, psihiskai, garīgai, tikumiskai un sociālai attīstībai nepieciešamo dzīves līmeni. Vecāki vai citas personas, kas audzina bērnu, pirmām kārtām ir atbildīgi par to, lai viņu spēju un finansiālo iespēju robežās bērnam būtu nodrošināti attīstībai nepieciešamie dzīves apstākļi. Bērnam ir tiesības būt pasargātam no ekonomiskas ekspluatācijas un jebkura darba, kas varētu būt bīstams vai kaitēt viņa veselībai, traucēt viņa izglītošanos, kavēt viņa fizisko, psihisko, garīgo, tikumisko vai sociālo attīstību.

Latvijai kā valstij, kas pieļauj adopcijas sistēmu, ir jāgādā, lai pirmām kārtām maksimāli tiktu ievērotas bērnu intereses.

— Bērna adopcija ir jāatļauj tikai kompetentām varas institūcijām, kam saskaņā ar likumu un pamatojoties uz visu pieejamo atbilstošo un drošo informāciju jānoteic, vai adopciju pieļauj bērna statuss attiecībā pret vecākiem, radiem, likumīgajiem aizbildņiem, un vai ieinteresētās personas uz nepieciešamo konsultāciju pamata ir apzināti piekritušas adopcijai.

— Ja bērna izcelsmes valstī viņu nevar nodot audzināšanā vai ievietot ģimenē, kas viņu audzinātu vai adoptētu, un nav iespējams viņu daudzmaz pienācīgi aprūpēt, par alternatīvu viņa aprūpes iepēju uzskatāma adopcija citā valstī.

— Uz citā valstī adoptētajiem bērniem ir jāattiecina tādas pašas garantijas un normas, kādas tiek piemērotas, ja adopcija notiktu tajā pašā valstī.

— Ir jāveic visi pasākumi, lai ar bērna adopciju citā valstī saistītās personas nepamatoti negūtu finansiālus ienākumus (21. pants).

Ar šīs konvencijas 37. pantu bērnam tiek garantētas arī tiesības uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības nodoties savam vecumam atbilstošām spēlēm un izpriecām, brīvi piedalīties kultūras dzīvē un mākslā. Saskaņā ar 31. pantu Latvija ir apņēmusies no konvencijas noslēgšanas brīža gādāt:

— lai neviens bērns netiktu pakļauts spīdzināšanai vai citam cietsirdīgam, necilvēcīgam vai pašcieņu pazemojošam apiešanās veidam vai sodam;

— lai nevienam bērnam nelikumīgi vai patvarīgi neatņemtu brīvību; lai bērna aizturēšana, apcietināšana vai ieslodzīšana varētu notikt tikai saskaņā ar likumu un tiktu izmantota vienīgi kā galējs līdzeklis, turklāt uz iespējami īsāku laiku;

— lai ar katru bērnu, kuram atņemta brīvība, apietos cilvēcīgi, respektējot viņa pašcieņu un ievērojot attiecīgā vecuma personas vajadzības; lai katrs bērns, kam atņemta brīvība, tiktu nošķirts no pieaugušajiem, ja vien netiek atzīts, ka tas ir pretrunā ar viņa vitālajām interesēm, un, izņemot sevišķus apstākļus, viņam būtu iespēja saglabāt kontaktus ar savu ģimeni sarakstoties vai satiekoties; lai neviens bērns netiktu turēts aizdomās, apsūdzēts vai atzīts par vainīgu krimināllikuma pārkāpšanā tādas darbības vai

bezdarbības dēļ, kas tās izdarīšanas laikā nav bijusi aizliegta nacionālajās vai starptautiskajās tiesībās; lai tiktu ievērota arī bērna privātās dzīves neaizskaramība; lai bērns netiktu piespiests liecināt pret sevi vai atzīt savu vainu.

4. Civiltiesības par bērnu statusu

Starp labu un ļaunu nav nepārejamu bezdibeņu. To Sokrāts zina, bet viņš nezina, kur ir tāds labums, kas nekad nekļūtu par ļaunumu, un kur ir tāds ļaunums, kurā nebūtu nekā laba.

Kratēts

Atjaunotajā 1937. gada Latvijas Civillikumā noteikts, ka vecāku tiesības var atņemt ar bāriņtiesas spriedumu (198. pants), ja vecāki nelietīgi izlieto savu varu un slikti apietas ar bērniem (200. pants). Ja vecāki, darbojoties sektā, ir pametuši novārtā bērnus, bāriņtiesa uz laiku var atņemt viņiem vecāku tiesības. Galīgo lēmumu var pieņemt tikai tiesa, objektīvi un rūpīgi izvērtējot visus ar lietu saistītos apstākļus. Civillikuma Ģimenes tiesību daļas II nodaļas "Vecāku un bērnu savstarpējās tiesības un pienākumi" ceturtās apakšnodaļas "Vecāku vara" 179. pantā noteikts, ka vecāku pienākums ir atbilstoši viņu mantas un sabiedriskajam stāvoklim rūpēties par savu bērnu dzīvību un labklājību, sagādājot viņiem uzturu, mitekli, apģērbu, kā arī apkopjot, audzinot un skolojot viņus. Šī civillikuma norma ir saistoša visiem vecākiem Latvijas valstī un attiecas arī uz tiem vecākiem, kas ir saentologu, mūniešu, visarioniešu, "Dieva bērnu" vai "Brahma Kumaris" un citu sektu piederīgie. Pārspīlēta reliģijas brīvības izpratne, ko, apelējot pie cilvēktiesībām, cenšas uzspiest JRK aktīvisti, nevar atbrīvot cilvēku no vecāku pienākumiem. Brīvība nav sinonīms patvaļai, un tās vārdā nedrīkst ignorēt likumus. Likums ir valsts varas īstenošanas mehānisms, sakārtotības sākums un brīvības garants. Likuma ievērošana — tā ir skaidrība un noteiktība, tās ir uz brīvību vērstas, civilizētas attiecības. *Ignoratia juris neminem excusat* — likumu ignorance nav piedodama.

Civillikuma normu par vecāku un bērnu tiesībām galvenie punkti šādi:

1) Vecāku vara personiskajās attiecībās.

Līdz pilngadības iestāšanās brīdim bērns atrodas vecāku varā. Laulības laikā šo varu abi vecāki izmanto kopīgi. Ja starp vecākiem izceļas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa.

2) Vecāku pienākumi attiecībā uz bērniem.

Vecāku pienākums atkarībā no mantas un sabiedriskā stāvokļa ir rūpēties par bērnu dzīvību, labklājību, uzturu, tātad — kopt, audzināt, dot ēdienu, izglītot.

Vecāku pienākums ir rūpēties par savu bērnu sagatavošanu derīgai darbībai, ņemot vērā bērna individuālās spējas un tieksmes.

Siguldas "Jaunapustuļu baznīcas" draudzes locekļi 1998. gadā.
Pirmais no labās stāv Latvijas jaunapustuliešu vadītājs A. Konošonoks

Ja, šķirot laulību, vecāki nevar vienoties, pie kā bērns paliks, tiek ņemtas vērā bērna intereses. Bērni, kas ir sasnieguši septiņu gadu vecumu, paši var izlemt, pie kura no vecākiem palikt.

Katrs no vecākiem var satikties ar bērnu, kas atstāts pie otra vecāka, izņemot gadījumus, kad tas var kaitēt bērnam.

Kamēr bērni saņem no vecākiem uzturu, viņiem ir jāveic vecāku uzdotie mājas darbi bez tiesībām prasīt par to atlīdzību.

Pienākums apgādāt savus vecākus un nepieciešamības gadījumā arī vecvecākus attiecas uz visiem bērniem vienādi.

Ja bērni neklausa vecākus un nepakļaujas audzināšanai, vecākiem ir tiesības griezties pēc palīdzības bāriņtiesā.

3) Vecāku vara pār bērna mantu.

Nepilngadīgo bērnu manta atrodas vecāku pārvaldībā.

Par bērna mantu, kas, bērnam sasniedzot 16 gadu vecumu, ir brīva no vecāku pārvaldības, jāatdzīst:

(1) viss, ko bērns ir nopelnījis;

(2) viss, ko vecāki no bērnam piederošās mantas nodod viņu brīvā pārziņā;

(3) visa manta, kas bērnam ir dāvināta;

(4) ja nepilngadīgais dodas laulībā, vecāki zaudē savas tiesības pārstāvēt viņa mantu, vecāku tiesības neatjaunojas pat tad, ja šī laulība tiek šķirta;

(5) par saistībām, ko nepilngadīgie noslēguši bez vecāku ziņas, vecāki neatbild (izņemot gadījumus, kad vecāki no šā darījuma guvuši kādu labumu).

4) Vecāku varas izbeigšanās un ierobežošana.

4.1.) Vecāku vara izbeidzas:

(1) ar vecāku vai bērna nāvi;

(2) ja kāds no vecākiem ir pazudis un atzīts par mirušu;

(3) kad ar vecāku piekrišanu bērnu adoptējusi trešā persona;

(4) kad bērns sasniedz pilngadību;

(5) kad vecākiem šī vara atņemta ar tiesas spriedumu;

(6) ja vecāki nelietīgi izmanto savu varu (viens no vecākiem vai abi);

(7) ja nepilngadīgais dodas laulībā.

4.2.) Vecāku vara tiek pārtraukta:

(1) ja pār vienu no vecākiem noteikta aizgādnība;

(2) ja bāriņtiesa atzīst, ka ir faktiski šķēršļi, kas vienam no vecākiem atņem iespēju izmanot vecāku varu.

Kamēr vecāki nav pilngadīgi (izņemot gadījumus, kad viņi devušies laulībā), viņi nevar pārstāvēt bērnu viņa personiskajās vai mantiskajās attiecībās. Šādam bērnam tiek iecelts aizbildnis.

5. Specifiskais likums par bērnu tiesībām

1998. gada jūlijā stājās spēkā LR Saeimas pieņemtais civillikums — *Bērnu tiesību aizsardzības likums*.[1] Tātad tas pieņemts nesen, un vēl nav iespējams komentēt tā praktisko lietošanu. Šajā likumā, kas Latvijā ir specifiskais likums par bērnu tiesībam un galvenais bērnu tiesību garants, 13. panta 1. punktā deklarētas bērnu tiesības brīvi izteikt savas domas. Šajā nolūkā bērns var saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju. Bērnam ir tiesības tikt uzklausītam, tiek pieļautas arī viņa tiesības uz apziņas un ticības brīvību. Likumā noteiktas bērna tiesības un brīvības, kā arī to aizsardzības mehānisms, un vienlaikus — arī vecāku pienākumi un viņu atbildība par bērnu tiesību nodrošināšanu, kā arī noteikta bērna tiesību aizsardzības sistēma un tās darbības tiesiskie principi. Šajā likumā var atrast formulējumu, kas ir bērns (2. pants): persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu. Lai gan pilngadība sākas no 18 gadiem, bērna reliģisko piederību vecāki nosaka tikai līdz 14 gadu vecumam.* Šī norma zināmā mērā ir saistīta ar Reliģisko organizāciju likuma 6. panta 2. daļu, kas attiecībā uz ticības mācīšanu nepilngadīgajiem nosaka: "Nepilngadīgās personas iesniegumu par vēlēšanos apgūt kristīgās ticības mācību iesniedz ar vecāku vai aizbildņu rakstveida piekrišanu. Ja

* Ar grozījumiem Bērnu tiesību aizsardzības likumā šī norma ir grozīta, un kopš 2000. gada bērna reliģisko piederību līdz pat 18 gadiem nosaka vecāki. Nedomāju, ka tam būs kāda nozīme. Ierobežojums līdz 14 gadiem bija mūsdienīgāks.

nepilngadīgā persona ir jaunāka par 14 gadiem, tās vietā iesniegumu iesniedz šīs personas vecāki vai aizbildņi." Tātad līdz 14 gadiem pieteikumu iesniedz vecāki, bet no 14 līdz 18 gadiem — ar vecāku rakstveida piekrišanu — paši bērni. Kāpēc šāda atšķirība dažādos vecumos? Likumdevējs (Saeima) ir uzskatījis, ka četrpadsmit gadus vecs pusaudzis jau veidojas par pieaugušu cilvēku un savu izvēli ir tiesīgs izdarīt pats.

Citas Baltijas valsts, Igaunijas, likuma Par baznīcām un draudzēm 7. panta 1. punktā teikts, ka jebkura persona no 15 gadiem ir tiesīga patstāvīgi iestāties reliģiskajā draudzē vai izstāties no tās saskaņā ar draudzes statūtiem. Šā paša panta 2. punktā minēta vēl kāda atšķirība nepilngadīgo tiesībās atkarībā no vecuma. Igaunijas likuma Par baznīcām un draudzēm 7. panta 3. punktā noteikts, ka bērni no 12 līdz 15 gadiem var līdzdarboties kādā reliģiskā organizācijā tikai ar vecāku vai aizbildņu atļauju. Latvijā bērnu tiesības nav tik detalizēti nosacītas dažādos vecumos, ir tikai šī 14 gadu robeža, kad bērnam tiek piešķirtas lielākas tiesības pašam izdarīt izvēli savas reliģiskās izglītības jomā, un nav pat nosauktas visas citas iespējamības, kā bērns vēl varētu darboties reliģiskajās apvienībās. Kā Igaunijā, tā Latvijā pilngadība iestājas no 18 gadu vecuma. Igaunijas likumdevēji uzskata, ka bērns līdz 12 gadiem var piederēt tikai pie tādas reliģiskās organizācijas, kurai pieder viņa vecāki, vai nu abi, vai arī — pēc abu vecāku vienošanās — viens no viņiem. Ja vecāki izstājas no reliģiskās organizācijas, bērns līdz 15 gadu vecuma sasniegšanai arī vairs nevar būt šīs organizācijas piederīgais (9. panta 2. punkts). Kādas praktiskas sekas ir šādiem nosacījumiem? Šī norma liedz bērnus aizvilināt, piemēram, no katoļu ģimenes uz mūniešu sektu. Domāju, ka šie Igaunijas kazuistiskie panti varētu būt labs piemērs arī Latvijas likumdošanas un varas institūcijām. Jo — vai tad minētais gadījums un līdzīgas situācijas mūsu valstī ir tik nereālas?

Minētajā Latvijas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 179. pantā ir iekļauts svarīgs nosacījums — vecākiem ir jārūpējas par bērniem līdz 18 gadu vecumam (līdz pilngadībai). Tam jānotiek bez uzspiešanas un ievērojot pietāti pret bērna brīvo gribu. Bērnu tiesību aizsardzības likums paredz, ka bērnam, kas ir nozieguma, ekspluatācijas, seksuālas izmantošanas, vardarbības vai jebkādas citas nelikumīgas, cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas darbības upuris, bez maksas sniedzama nepieciešamā palīdzība, lai viņš atgūtu fizisko un psihisko veselību un varētu integrēties sabiedrībā. Bērnu tiesību aizsardzības likumā (24. panta 4. punkts) noteikts, ka par vecāku pienākumu nepildīšanu vai ļaunprātīgu vecāku varas izmantošanu, par bērnu fizisko sodīšanu, kā arī cita veida cietsirdīgu izturēšanu pret bērnu vecāki saucami pie likumā noteiktās atbildības. Šā paša panta 5. punktā sevišķi uzsvērts, ka vecāku gribas izpausmēm attiecībā uz bērnu var noteikt ierobežojumus, kas nav atkarīgi no vecāku uzskatiem un reliģiskās pārliecības, ja ir konstatēts, ka vecāku pārliecība varētu fiziski vai garīgi kaitēt bērna turpmākajai attīstībai. Tieši šī norma ļauj iedarboties arī uz "Jehovas liecinieku" kustības locekļiem — vecākiem, kuri reliģisku motīvu dēļ var nepieļaut asins pārliešanu saviem bērniem. Gadījumi, kad vecāku pārliecībai ir bijušas fatālas sekas, Latvijā jau pieredzēti. Piemēram, 1998. gada jūlijā Suntažu pagasttiesa informēja Reliģisko lietu departamentu: "Ogres rajona Suntažu pagastā darbojas "Jehovas liecinieku" sekta. 1995. gada 27. augustā nomira 9 mēnešus vecs bērns, kuram "Jehovas liecinieki" neatļāva pārliet asinis, jo bērna tēvs ir "Jehovas liecinieks".[2] Bāriņtiesas tika radītas tikai pusgadu pēc šā

nelaimīgā atgadījuma. Tagad līdzīgu problēmu atrisināšana ir bāriņtiesas kompetencē, jo sevišķi tāpēc, ka "Jehovas liecinieki" jau reģistrēti kā reliģiska organizācija un līdz ar to nonākusi valsts tiesu varas kontrolē. Jāsaka, ka šādu valsts "vardarbīgu" attieksmi organizācija piecieš, jo saprot, ka citas iespējas valstij nav.

Parasti gan, kad runa ir par mazgadīgajiem un jāiejaucas nekavējoties, ārsti rīkojas (pārlej asinis), neinformējot par to vecākus. Tiesību normām atbilstoša notikumu norise šādā "x stundā" (pamatojoties uz Latvijas Satversmes 93. pantu, kas deklarē, ka "ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums") saskaņā ar Latvijas likumdošanu varētu būt šāda:

1. Ārsti konstatē briesmas bērna dzīvībai, un viņiem ir pārliecība, ka bērna dzīvībai asins nepārliešanas gadījumā draud reālas briesmas.

2. Vecāki — "Jehovas liecinieki" — atsakās no asins pārliešanas.

Jāatceras, ka pacientam ir tiesības viņam saprotamā veidā saņemt no ārstējošā ārsta informāciju par savas slimības diagnozi, izmeklēšanas un ārstēšanas plānu, kā arī par citām ārstēšanas metodēm un prognozi. Pacientam vai viņa tuvākajiem radiniekiem, likumīgajiem pārstāvjiem (aizbildņi, aizgādņi) ir tiesības pilnībā vai daļēji atteikties no piedāvātās izmeklēšanas vai ārstēšanas, apliecinot savu atteikšanos ar parakstu. Ārsta pienākums ir izskaidrot pacientam (vai viņa pārstāvim) šādas rīcības iespējamās sekas.

3. Ārsti informē bāriņtiesu (Rīgā — Bērnu tiesību aizsardzības centru) par bērna iespējamo nāvi un vecāku aizliegumu ārstiem pildīt viņu pienākumu — darīt visu, kas nepieciešams, lai glābtu bērna dzīvību.

Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir iekļauta *ziņotāja* norma, saskaņā ar kuru katrai personai, kas ir pamanījusi pret bērnu vērstu vardarbību vai citu noziegumu, ir pilsonisks pienākums ziņot policijai vai citai kompetentai iestādei par šo notikumu. Par neziņošanu vainīgās personas var saukt pie atbildības. Šāda ziņošana nekādā ziņā nav saistāma ar okupācijas laikā plaši pazīstamo "ziņotāja amatu", pret kuru sabiedrībā pamatoti radusies nepatika un nicinājums. Ziņot par briesmām, kas apdraud kādu bērnu, ir pavisam kas cits. Bērns nevar aizstāvēt savas tiesības pats, un, ja vecāki nerūpējas par bērnu, — kas tad lai aizstāv bērna tiesības, ja ne pieaugušie sabiedrības locekļi? Un, kaut arī mums vēl nav īstas pieredzes šā likuma piemērošanā, var uzskatīt: ja kāds cilvēks redz, ka kaimiņu bērni kļūst par sektu upuriem, piemēram, viņiem netiek sniegta nepieciešamā medicīniska aprūpe, viņi tiek mērdēti badā, seksuāli izmantoti vai nežēlīgi fiziski iespaidoti, bet neziņo varas iestādēm un neko nedara, lai šos pārkāpumus novērstu, viņš pats pārkāpj likumu.

4. Bāriņtiesa pēc savas vai Bērnu tiesību aizsardzības centra iniciatīvas nekavējoties uz laiku aptur vecāku tiesības uz apdraudēto bērnu.

Saskaņā 1995. gada 6. novembra likumu Par bāriņtiesām un pagasttiesām (16. pants) bāriņtiesa noskaidro, vai vecāki tiešām nelietīgi izmanto savu varu, un saskaņā ar Civillikuma 293. pantu lemj par vecāku varas pārtraukšanu. Ja bērna dzīvība vai veselība ir briesmās, bāriņtiesa ir tiesīga pārtraukt vecāku varu nekavējoties.

5. Ārsti, pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, bērnam ārkārtas situācijā sniedz nepieciešamo medicīnisko palīdzību (piemēram, tiek pārlietas asinis).

Ja nepieciešams, situācijas atrisināšanā iesaistās policija. Ja tiek fiziski apdraudēts ārsts vai viņam draudēts ar izrēķināšanos, policija uzņemas rūpes arī par viņa drošību.

6. Bērna veselībai nostabilizējoties, pēc konsultācijas ar speciālistiem bāriņtiesa vecākiem atjauno vecāku tiesības.

Saskaņā ar likuma Par bāriņtiesām un pagasttiesām 15. panta 7. punktu bāriņtiesa, aizstāvot bērna intereses attiecībās ar vecākiem un citām personām, ir tiesīga nosūtīt bērnu uz konsultāciju pie psihologa, ārsta vai cita speciālista.

7. Bāriņtiesa un Bērnu tiesību aizsardzības centrs rūpīgi seko ģimenei, rīko pārbaudes, kurās tiek apsekota bērna ģimenes dzīve, lai pārliecinātos par vecāku attieksmi pret bērnu;

8) Ja vecāki pēc tā vai cita starpgadījuma vairs nespēj pieņemt bērnu vai rīkojas noziedzīgi attiecībā pret viņu, bāriņtiesai (Bērnu tiesību aizsardzības centram) ir pienākums rūpēties par bērna šķiršanu no ģimenes, informējot par šo faktu arī kompetentas valsts drošībsargājošas instances.

Iebildums, ka Reliģisko organizāciju likums (5. panta 3. daļa) atzīst vecāku un aizbildņu tiesības audzināt bērnus saskaņā ar savu reliģisko pārliecību, nav vietā, ja nopietni ir apdraudēta bērna veselība, morālā attīstība vai dzīvība. Šāds uzskats valda ASV* un citās valstīs, piemēram, Lielbritānijā. Ja vecāki, "Jehovas liecinieki", aizliedz savam bērnam asinspārliešanu un tādēļ viņu bērns aiziet bojā, valsts to uzskata par slepkavību bez ļaunprātīga nodoma un attiecīgi soda.[4] Šādi likumi un reakcija pierāda, ka valsts ieinteresētība bērna aizsardzībā ir svarīgāka par indivīdu reliģijas brīvību. *Pieļaujams, ka vecāku reliģiskā pārliecība var ietekmēt bērna audzināšanu, bet ne veselību.*

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. pantu (kas ir primārais, skatot ar bērnu problēmām saistītās lietas) "Bērna šķiršana no ģimenes" ir noteikts, ka bērnu var šķirt no ģimenes, ja viņa dzīvība ir nopietni apdraudēta aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu un sociālās vides (tātad — arī reliģisko lietu) dēļ. Šo normu var lietot gadījumā, kad vecāki, sektu adepti, ir aizmirsuši, ka bez viņu iluzorās pasaules vēl pastāv ģimene un bērni, par kuriem rūpēties ir viņu pienākums. Saskaņā ar informāciju, kas ir Jūrmalas pilsētas bāriņtiesas rīcībā, bērnu, kuri cieš no JRK, ir ļoti daudz.[5]

Bērnu tiesību aizsardzības likumā (52. pants — "Bērns — vardarbības vai citas prettiesiskas darbības upuris") noteikts, ka bērnam, kas savā ģimenē ir cietis no vardarbības (prettiesiskām darbībām) vai kuram tajā pastāv reāli vardarbības draudi, nekavējoties jānodrošina aprūpe ārpus ģimenes, ja vien nav iespējams izolēt vainīgās personas un atstāt bērnu ģimenē. Šā pasākuma izmaksas saskaņā ar Latvijas likumdošanu ir valsts ziņā. Bērnam — JRK vai sektu fiziskās un garīgās vardarbības upurim palīdzību nodrošina šādi sociālās aprūpes dienesti:

— sociālās palīdzības iestādes (ģimeņu nami, patversmes un bāreņu nami). To funkcijās ietilpst psiholoģiskās un sociāli pedagoģiskās palīdzības sniegšana, kad nepieciešama bērna izolācija no ģimenes;

---

* ASV Augstākā tiesa pārskatīja lietu "Jehovas liecinieki" no Vašingtonas pavalsts pret *King County* hospitāli (390 U.S. 598, (1968) Apelācijas lēmums nr. 1111., kas stājās spēkā 1968. g. 8. aprīlī un ko pieņēma ASV Vašingtonas Rietumu apgabala Apgabaltiesa, tika izskatīts apelācijas iesniedzēju V. V. Blekvela, D. Brinka un K. S. Džeikoba un Vašingtonas ģenerālprokuroru D. D. O'Konela un D. B. Vilsona klātbūtnē. Tiesā izskatīja medicīniskās aprūpes būtību, un tiesas lēmumā tika norādīts, ka asins pārliešana bērniem var notikt, neņemot vērā reliģiska rakstura iebildumus.

— bērnu un jauniešu un ģimeņu aprūpes sektors. Tā funkcijās ietilpst nelabvēlīgo ģimeņu konsatēšana un darbs ar tām, darbs ar riska grupām un atsevišķiem indivīdiem, materiālo un naudas pabalstu piešķiršana (jāatceras, ka sociālās aprūpes dienesti atrodas pašvaldību pakļautībā);

— bērnu slimnīcas. To funkcijas ir cietušā bērna tiešā ārstēšana un īslaicīga izmitināšana.

[1] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8.jūl.

[2] Ogres rajona Suntažu pagasta pagasttiesas 1998. gada 13. jūnija vēstule nr.1–21–16 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

[3] *Religious Human Rights in Global Perspecitive*/ Ed. by J. D. van der Vyver and J. Witte, Jr. / Printed in the Neitherland// Published by Kluwer Law International, 1996. — P. 229.

[4] R v Senior (1899) 1 Q.B. 283.

[5] Jūrmalas pilsētas bāriņtiesas priekšsēdētājas J. Starkas 1998. gada 7. jūlija vēstule nr.1–21/119. TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

6. Krimināltiesības un bērnu aizsardzība

Jau LR Kriminālkodeksa 111. pantā "Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo" bija paredzēta atbildība par vecāku cietsirdīgu apiešanos ar bērnu. Jaunajā Krimināllikumā, kas stājās spēkā 1999. gadā (par Krimināllikuma spēkā stāšanos Saeima pieņēma īpašu lēmumu) un nomainīja iepriekšējo Kriminālkodeksu, ir iekļauts 174. pants (ar tādu pašu nosaukumu kā Kriminālkodeksa 111.[1] pantam), kurā paredzēta sankcija par cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgajiem, sagādājot viņiem fiziskas vai psihiska rakstura ciešanas. Par šādu rīcību paredzētais sods ir brīvības atņemšana līdz trim gadiem. Šis pants attiecas ne tikai uz vecākiem, bet arī uz tiem sektu garīgajiem vadītājiem (*guru*), kuri ļaunprātīgi apietas ar sektai piederīgo vecāku bērniem. Šādi nodarījumi ir raksturīgi daudzām totalitārajām sektām visā pasaulē. Iestājoties tādā, cilvēki ne tikai nodod savu īpašumu sektas vadītāja rīcībā, bet atsakās arī no savām ģimenes saitēm. Totalitārās sektas vadītājs parasti vienlīdz lielā mērā pieprasa paklausību no visiem sektas locekļiem, neievērojot ģimenes saites un vecuma atšķirību.

Ārstiem, policistiem vai bāriņtiesu locekļiem, saskaroties ar bērniem — sektu upuriem, ir jāpanāk taisnīga lietas izskatīšana. Ja bērns ir tik mazs, ka nespēj pats aizstāvēt savas likumīgās tiesības, prokurors kā Latvijas valsts pārstāvis var ierosināt lietu arī bez cietušā sūdzības.

7. Nevalstiskās bērnu tiesības aizsargājošās organizācijas

Ja ļaudis jau piecieš sarunas par saviem netikumiem,
tā ir pazīme, ka viņi tiešām sāk laboties.

Š. E. Kupers

Vienlaikus ar valsts izveidoto bērnu sociālo aizsardzību Latvijā darbojas dažādas sabiedriskās organizācijas: "Glābiet bērnus", "Misija "Pakāpieni"", "Bērnu fonds", "Sarkanais krusts", "Sieviešu līga", kas darbībā ietver arī bērnu sociālo un tiesisko aizsardzību. Tās ir bezpeļņas organizācijas, kas pievērš sabiedrības uzmanību bērnu aizsardzības problēmām un tādā veidā sekmē sabiedrības aktīvāku reakciju uz bērnu tiesību pārkāpumiem.

1997. gada nogalē preses pārstāvji un citas ieinteresētās personas tika aicinātas uz semināru "Aizstāvēsim bērnus no sektām!". Šajā seminārā, kas 1997. gada 8. novembrī notika vienā no Rīgas krievu skolām, tika apspriestas ticības mācības problēmas. Seminārā piedalījās pareizticīgo garīdznieks Boriss, kurš atzina, ka 80 — 90% no sektām piederīgajiem Latvijā ir tieši krievvalodīgie iedzīvotāji. Un ne jau tikai veci cilvēki tiek ievilināti sektās, šī problēma skar visus neaizsargātos sociālos slāņus, par kuriem valsts nespēj pietiekami rūpēties. Sektās tiek iesaistīti bērni un jaunieši, kas zaudējuši savu nacionālo identitāti vai sākotnējo saikni ar pareizticību. Sapulcējušās mātes nolēma radīt sabiedrisku organizāciju "Mātes pret sektām", lai cīnītos par bērnu tiesību aizsardzību, cīnītos tieši ar destruktīvajām sektām, kas savos tīklos ievelk nepilngadīgos. Šā pasākuma iniciatores bija mātes, kuru bērni bija iesaistīti "Mūna sektā" un "Jaunajā paaudzē". Favorskas kundze, kura centās izveidot šo organizāciju, faktiski bija zaudējusi meitu, kas pārņemta ar mūnismu. Nākot no skolas, meitene nejauši satikusi sludinātājus, kas pusaudzi ieinteresējuši tiktāl, ka viņa vēlējusies iepazīties ar šiem cilvēkiem tuvāk. Pēc sektas apmeklējumiem divu mēnešu laikā meitenes vecāki ir pilnīgi zaudējuši ietekmi uz bērnu. Par vienu no saviem vecākiem meitene sākusi uzskatīt organizācijas vadoni San Mjang Mūnu, bet mūnistu vadoni Latvijā Maiju Hazani — par vecāko māsu. Sasniegusi pilngadību, meitene vecākiem paziņoja, ja viņas īstie vecāki mēģinās ko mainīt šajā situācijā, viņa pametīs ģimeni pavisam. Līdzīgs liktenis bija arī citām mātēm.

Lai gan TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments piedāvāja palīdzību, organizācija "Mātes pret sektām" izjuka, vēl īsti nenodibinājusies, jo bez jebkāda finansējuma tā nebija spējīga darboties. Uzskatu, ka šādas sabiedriskās organizācijas, kuru mērķis ir cīnīties pret sektu ekspansiju vai rehabilitēt bijušos Latvijas sektu adeptus, būtu liels solis cīņā pret šo vienu no kaitīgākajām XX gadsimta beigu parādībām. Taču nabadzīga pilsoniskā sabiedrība nozīmē arī vāju tās tiesisko aizsardzību. Cīņa par izdzīvošanu pašlaik aizņem gandrīz visu Latvijas sabiedrības locekļu brīvo laiku un personīgos līdzekļus, bet viņu neapmaksātās sabiedriskās aktivitātes nav un nevar būt līdzvērtīgas pārtikušo Rietumvalstu pilsoņu darbībai. To pierāda arī nenodibinātās sabiedriskās

organizācijas "Mātes pret sektām" liktenis. Var uzskatīt, ka pašreizējā valsts attīstības stadijā vienīgais nopietnais bērnu tiesību garants ir valsts izveidotās iestādes. Runājot par bērnu problēmām, kas rodas saistībā ar sektām, jāatzīmē arī sabiedrisko organizāciju mazā ieinteresētība šo jautājumu risināšanā. Piemēram, 1998. gada sākumā Tieslietu ministrijas izveidotajā Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomē tika iekļauta arī sabiedriskā organizācija "Glābiet bērnus". Tomēr šīs organizācijas pārstāvji ne uz vienu sēdi neieradās. Iespējams, ka šajā gadījumā var vainot sabiedrībā vēl aizvien izplatīto nenopietno uzskatu, ka sektas nav sevišķi bīstamas parādības.

Nevalstisko organizāciju lielā nozīme bērnu tiesību aizsardzības īstenošanā ir nenoliedzama, tomēr, runājot par postsociālistiskajām valstīm, jāatzīmē, ka spiedīgo sociālo apstākļu dēļ pilsoniskām apvienībām bez valsts atbalsta ir grūti izveidoties spēcīgām un darboties. Turklāt Latvijas nevalstiskās organizācijas, kas nodarbojas ar bērniem, pārsvarā izveidojušās nesen. Tās nav pietiekami spēcīgas ne finansiāli, ne arī organizatoriski. Valsts un pašvaldības arī tikpat kā neatbalsta to iniciatīvas un mērķprogrammas. Nav izveidota arī šo organizāciju izvērtēšanas sistēmas piemērotība darbam ar bērniem un ģimenēm.

8. Bērnu tiesību aizsardzības centrs

Nezūdaities nākošā rīta dēļ, jo rītdiena pati par sevi zūdīsies.
Ikvienai dienai pietiek savu pašas bēdu.

Mat. 6:34.

Runājot par valsts iestāžu darbību bērnu tiesību aizsardzībā, vispirms jāmin Ministru kabineta 1996. gada 6. novembrī izdotais ieteikums nr. 2 attiecībā uz Pašvaldību likuma 16. panta 1. punkta izpildi. Ieteikums saucas "Rajona (pilsētas) bērnu tiesību aizsardzības centra paraugnolikums". Saskaņā ar šo paraugnolikumu Rīgas dome 1996. gada 16. aprīlī izdeva "Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centra nolikumu". Jaunizveidotais centrs ir pašvaldības iestāde, kas atrodas Rīgas domes priekšsēdētāja pakļautībā, un tās galvenais pienākums ir noskaidrot situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā. Centram ir tiesības pārbaudīt, kā Rīgā tiek nodrošināta bērnu tiesību aizsardzība (nolikuma 3.1.2. punkts). Tas var tiesas procesā pārstāvēt bērnu, kura tiesības ir aizskartas (3.1.3. punkts). Ja šī institūcija konstatē, ka bērns atrodas veselībai un dzīvībai bīstamos apstākļos, tā var šķirt bērnu no ģimenes (kā tas jau tika pieminēts apakšnodaļā "Specifiskais likums par bērnu tiesībām").

Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centra galvenie uzdevumi un pienākumi ir:

1) noskaidrot situāciju bērnu tiesību aizsardzības jomā un veidot vienotu bērnu tiesību aizsardzības struktūru Rīgas pilsētā, koordinēt, vadīt, kontrolēt bērnu tiesību aizsardzības darbu, sadarboties ar citām valsts un sabiedriskajām institūcijām, kuru kompetencē ir ar bērnu tiesību aizsardzību saistīto jautājumu risināšana;

2) izveidot un uzkrāt datu bāzi, lai iegūtu pilnīgu informāciju par ģimenēm, kurās ir bērni, veikt šīs informācijas analīzi, izstrādāt priekšlikumus bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanai Rīgā;

3) sniegt sabiedrībai vispusīgu informāciju par bērnu tiesībām, par iespējām saņemt juridisko, medicīnisko, sociāli pedagoģisko un cita veida palīdzību;

4) veikt ar bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanu saistīto jautājumu analīzi, organizēt bērnu tiesību aizsardzības jomā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas celšanu un apmācību;

5) veicināt Rīgas dažādo institūciju un bērnu aizsardzības jomā strādājošo misiju sadarbību ar līdzīgām ārvalstu institūcijām un misijām;

6) apkopot un sniegt informāciju par izglītības, audzināšanas un arodapmācības iestādēm;

7) informēt sabiedrību par stāvokli bērnu tiesību aizsardzības jomā, izmantojot masu informācijas līdzekļus.

Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centram ir tiesības:

— pieprasīt un saņemt no valsts un pašvaldības institūcijām un sabiedriskajām organizācijām informāciju bērnu tiesību aizsardzības jautājumos un izmantot to savā darbībā; pieprasīt informāciju arī no fiziskām personām, ja šī informācija attiecas uz bērnu tiesību pārkāpumiem;

— pārbaudīt, kā tiek nodrošināta bērnu tiesību aizsardzība, un sniegt ieteikumus šajā jautājumā Rīgas pilsētas iestādēm un organizācijām, kas savā darbībā saistītas ar bērniem;

— pārstāvēt bērna tiesības tiesā un arī citos gadījumos, kad tiek skartas atsevišķa bērna intereses; likumdošanas aktos paredzētajā kārtībā saukt pie atbildības personas, kas izdarījušas bērnu tiesību pārkāpumus;

— nekavējoties šķirt bērnu no ģimenes, ja bērns atrodas viņa veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos;

— saskaņā ar spēkā esošajiem likumiem un normatīvajiem aktiem izdot pavēles un rīkojumus juridiskām un fiziskām personām, kuru pārziņā ir bērns.

Saņemot centra uzaicinājumu, personai, kas izdarījusi bērnu tiesību pārkāpumu vai arī ir informēta par šādiem faktiem, jāierodas noteiktajā laikā un vietā un jāsniedz nepieciešamie paskaidrojumi. Ja attiecīgā persona nevar ierasties sniegt paskaidrojumus, par to jāziņo centram, norādot iemeslus.

Par informācijas vai paskaidrojumu nesniegšanu, kā arī par neierašanos bez attaisnojoša iemesla, centrs ir tiesīgs pieprasīt, lai minēto personu soda ar naudas sodu.

Tātad šis centrs ir pašvaldības iestāde, kam, sadarbojoties ar valsts un sabiedriskajām institūcijām, jārūpējas par bērnu tiesību aizsardzību, jāpalīdz ikvienam bērnam, kas nonācis grūtībās vai kam tiek darīts pāri. Tā galvenais uzdevums ir radīt adekvātu

bērnu tiesību aizsardzības struktūru Rīgas pilsētā, koordinēt visu to dienestu sadarbību, kuri saskaras ar bērniem: skolu valdes, pašvaldības un valsts policiju, citas juridiskas, reliģiskas un sabiedriskas organizācijas, arī bāriņtiesas. Šajā centrā darbojas gan bērnu tiesību inspektori, gan ārsti, gan sociālie pedagogi. Par Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centru var teikt, ka tā pārstāvji ir kompetenti un savu iespēju (finansējuma) robežās darbojas ļoti efektīvi. Centra speciālisti visai labi pārzina arī sektu jautājumus (viena no vadošajām centra speciālistēm I. Biezā ir arī departamenta Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes aktīva locekle). 1998. gada pavasarī šis centrs noraidīja "Mūna sektas" piedāvājumu. Mūna sektas inspirētā Latvijas sabiedriskā organizācija *"CARP"* centram piedāvāja lielu materiālu palīdzību, bet šis piedāvājums tika kategoriski noraidīts, pamatojoties uz Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta sniegto informāciju par šīs sektas darbības principiem, paņēmieniem un mērķiem.

Rīgā kā lielākajā Latvijas pilsētā ar visattīstītāko infrastruktūru sektām ir visvairāk iepēju savervēt daudz adeptu. Uz valsts vispārējā nabadzības fona iedzīvotāju materiālais stāvoklis Rīgā ir salīdzinoši augsts un tāpēc JRK un sektām vilinošāks. Turklāt galvaspilsētā tām vislabāk iespējams palikt "tālāk no tiesībsargājošo iestāžu acīm". Tāpēc JRK un sektas, kā reģistrētās tā arī nereģistrētās, galvenokārt darbojas Rīgā vai arī apdzīvotās vietās, kas atrodas netālu no Rīgas: Jūrmalā, Jelgavā, Ogrē un Siguldā (piemēram, "Jaunā paaudze"). Pašvaldības informē, ka dažviet to teritorijā darbojas nereģistrētas sektas, kas iesaista darbībā arī bērnus. Lielpilsētā JRK un sektu darbošanās nav tik pamanāma kā mazpilsētās un pagastos, kur vietējai varai un tiesībsargājošajām institūcijām vieglāk pamanīt anomālijas līdzpilsoņu uzvedībā. Piemēram, Ventspils rajona Ugāles pagastā darbojas Tieslietu ministrijā nereģistrēta sekta, kuru tās locekļi dēvē par "Mīlestības avotu".[1] Šajā sektā tiek iesaistīti arī nepilngadīgie. Jēkabpils rajona Kūku pagastā darbojas sekta, kas saucas "Kristīgi neatkarīgā draudze". Sekta ir bīstama ar savu lielo aktivitāti nepilngadīgo vidū, tā iesaistījusi desmit Kūku speciālās internātskolas audzēkņus.[2] Arī šī sekta nav reģistrēta Tieslietu ministrijā. Rīgā, Vagonu rūpnīcā netraucēti darbojas viena no totalitāri destruktīvajām sektām *"Life Spring"*, kas, līdzīgi saentologiem, ir ar sātanisku noslieci. Sekta maskējas ar nosaukumu "Izdzīvošanas skola". Arī šo sektu neviens neuzrauga, jo Latvijā nav struktūras, kuru kompetencē būtu sekot tieši JRK aktivitātēm. Tāpēc vēlreiz gribu atgādināt, ka šo situāciju varētu labot Reliģisko lietu pārvaldes izveidošana, kas pārzinātu arī sabiedriskās organizācijas ar reliģisku noslieci un nereģistrētās organizācijas.

[1] Ventspils rajona Ugāles pagasttiesas 1998. gada 14. jūlija vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

[2] Jēkabpils rajona Kūku pagasttiesas 1998. gada 13. jūlija vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

9. Bāriņtiesas un pagasttiesas

LR Saeima 1995. gada 6. novembrī pieņēma likumu Par bāriņtiesām un pagasttiesām. Kādi ir šo īpašo tiesu uzdevumi?

Bāriņtiesa ir pilsētas pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādnības iestāde. Pilsētās, kurās nav zvērināta notāra, bāriņtiesa pilda arī pagasttiesas funkcijas, sniedzot Civillikumā paredzētajos gadījumos palīdzību mantojuma lietu kārtošanā, veicot mantojuma aizsardzību un notariālo funkciju. Bāriņtiesu finansē pilsētas pašvaldība.

Pagasttiesa ir pagasta pašvaldības izveidota iestāde, kura pagasta administratīvajā teritorijā veic bāriņtiesas uzdevumus, pilda šajā likumā paredzēto notariālo funkciju, sniedz Civillikumā paredzētajos gadījumos palīdzību mantojuma lietu kārtošanā un steidzamos gadījumos veic mantojuma aizsardzību. Pagasttiesu finansē pagasta pašvaldība.

Svarīgākās likumīgās bāriņtiesas pilnvaras ir izšķirt domstarpības bērnu un vecāku personīgajās attiecībās (14. pants), izšķirt vecāku domstarpības bērna audzināšanas jautājumos, kā arī pieprasīt no vecākiem vai aizbildņiem un citām personām paskaidrojumus attiecībā uz bērnu interešu aizsardzību.

1997. gadā bāriņtiesas un pagasttiesas 1183 personām uz laiku atņēmušas vecāku varu, savukārt 116 personām vecāku tiesības atņemtas pavisam. 1998. gada pirmajā pusgadā 135 personām vecāku tiesības ir atjaunotas. 1997. gadā pēc vecāku varas pārtraukšanas aizbildnībā nodoti 1592 bērni.[1] Līdz 1998. gada 16. jūlijam aizbildnībā nodoti 6580 bērni. Bāriņtiesas ir pirmstiesa, un tās administratīvā prakse sektu jomā vēl niecīga, jo šīs tiesas ir izveidotas nesen, un sektas Latvijā aktivizējušās tikai pēdējos gados.

Valstī kopumā darbojas 552 bāriņtiesas un pagasttiesas. Pastāvīgā darbā ar pilnu slodzi tajās strādā tikai 211 tiesu priekšsēdētāji, bet ar pusslodzi — 207 priekšsēdētāji. Četrdesmit pieci pašvaldību bāriņtiesu un pagasttiesu priekšsēdētāji atalgojumu par darbu līdz šim vispār nesaņēma. Lauku apvidos lielas grūtības sagādā bāriņtiesu personāla izveidošana. Lai gan likumā noteikts, kāda izglītība nepieciešama bāriņtiesās strādājošajiem, pašvaldības, veidojot bāriņtiesas, par šo iestāžu vadītājiem dažviet ievēlēja traktoristus, agronomus, mežstrādniekus un citas personas bez vajadzīgās izglītības. 1998. gada 16. jūlijā trīsdesmit divās pašvaldībās darbojās šādi "speciālisti bērnu jautājumos" (šādu informāciju sniedza Labklājības ministrijas Sociālās palīdzības departamenta Bērnu un ģimenes nodaļas vadītāja L.Rieksta-Riekstiņa). Šo faktu pieminu tikai tāpēc, lai būtu skaidrs, ka jārēķinās ar tiesu kļūdām bāriņtiesu darbībā. Bāriņtiesu kompetencē (13. pants) ir apzināt ģimenes, kurās nav pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana. Šīm institūcijām ir svarīgi zināt arī, vai bērnu nenomāc kādas JRK vai sektas ietekme ģimenē. Šā iemesla dēļ 1998. gada vasarā Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments visām Latvijas pagasttiesām (bāriņtiesām) nosūtīja vēstules, kurās lūdza sniegt informāciju par to teritorijā notikušajiem gadījumiem, kad reliģiskās sektās iesaistīti bērni. Departamenta motivācija, veicot šo aptauju, bija:

(1) faktu apkopošana varētu palīdzēt darbā ar valstī ienākošajām JRK, jo, tikai apkopojot informāciju par visiem Latvijas reģioniem, būtu iegūts pilnīgs priekšstats par reliģisko kustību kopējo ainu;

(2) bāriņtiesas, saņemot attiecīgu pieprasījumu, turpmāk zinās, kāda valsts struktūra nodarbojas ar reliģisko sektu jautājumu, jo svarīgs priekšnosacījums sekmīgam valsts darbam jebkurā jomā ir valsts pārvaldes iestāžu savstarpējā koordinācija. Tikai pastāvīga informācijas apmaiņa par sektu aktivitātēm un kompetentu administratīvu iestāžu savstarpēja pieredzes apmaiņa sektu apkarošanā valsts mērogā varētu palīdzēt aizsargāt Latvijas bērnus no iespējamās vardarbības, kad bērni kopā ar vecākiem vai arī vieni paši iesaistās sektās.

[1] *Paparde I.* Vērtē bāriņtiesu un pagasttiesu darbu // Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 16. jūl.

10. Ģimene un sektu ietekme

> Ja reliģija spēj ietekmēt cilvēka rīcību, tad tā var noteikt arī tādas viņa uzvedības formas, kas būs pretrunā ar laicīgās sabiedrības izpratni.
>
> *G. V. Hēgelis*[1]

Pirmā un bērnam visnozīmīgākā sociālā vide ir ģimene. Tajā viņš aug, saņem fizisku un garīgu komfortu un jūtas tai piederīgs. Ģimene ir sabiedrības pamatstruktūra. Tā veido sabiedrību, jo ir tās dabiskais pamats. Tās attiecības, kuras bērns pats cenšas izveidot sabiedrībā, viņš ir iemācījies mājās. Viņš atkārto mājās apgūtās iemaņas, saskarsmes paņēmienus un stilu. Bērni ir ģimenes spogulis. Ģimene ir saistīta ar norisēm valsts un visas sabiedrības dzīvē. Valsts uzdevums ir nodrošināt sabiedrības normālu eksistenci, pilnvērtīgu tautas attīstību un saglabāt nācijas identitāti. Jāatceras, ka ģimenes funkcionēšanu ietekmē sabiedriskie, ekonomiskie, politiskie, garīgie un tikumiskie priekšnoteikumi, bet, no otras puses, arī ģimene ietekmē sabiedrību, tās attīstību, tradīcijas, valdošos uzskatus, morāli. Pašreizējās pārmaiņas Latvijas sabiedrisksjā un ekonomiskajā situācijā ir radījušas nelabvēlīgas pārmaiņas daudzās ģimenēs. Tas ir viens no svarīgiem iemesliem, kādēļ cilvēki tik viegli nokļūst sektu ietekmē.

Sektu misionāri saviem adeptiem bieži vien norāda, kā tiem jāattiecas pret ģimeni:

1) ja ģimene viņus novirza no "īstenā ceļa", no ģimenes ir jāatsakās;

2) ja iespējams, jāpārliecina arī savi tuvākie par "īsto ceļu".

Piemēram, R. Renners norāda uz ģimeni kā uz ceturto svarīgāko apstākli, kas novērš no ticības: "Ja jūsu sapnis izdzīvo, neskatoties uz meliem, ko nes laiks, Sātans un draugi, pēdējo

izaicinājumu met ģimene. Tas ir grūts un sāpīgs brīdis. Laiks iet, Sātana balsi var apklusināt, draugus var pamest, bet jūsu ģimene ir ar jums visu dzīvi. Jūs apņem tuvinieku mīlestība, un jūs vēlaties saņemt viņu izpratni. Mīlēt un cienīt savu ģimeni un vienlaikus kalpot Dievam bieži vien nav viegls uzdevums.(..) Mums "jāturas" pie sava sapņa visiem spēkiem."[2]

Ģimeņu stāvoklis Latvijā pēdējos trijos gados strauji pasliktinājies: pieaudzis maznodrošināto ģimeņu skaits, palielinājies alkohola patēriņš, sabiedrības saziņas līdzekļi popularizē izvirtību un seksuālas novirzes, pieaug šķirto un nepilno ģimeņu skaits, arvien mazāk bērnu apmeklē pirmsskolas bērnu iestādes, pieaug to bērnu skaits, kas neapmeklē skolu vispār, viņiem draud analfabētisms un nespēja konkurēt darba tirgū. Bieži vien par savā vaļā atstātajiem klaiņojošiem bērniem, kas tiek iesaistīti JRK, skolotāji, bērnu inspektori un vecāki saka: ir labi, ka tā. Bērni ir pārvērtušies, kļuvuši it kā "pareizāki". Taču šī labā uzvedība, ko bērni iegūst, kļūstot par JRK adeptiem, ir mānīga, tā apdraud sabiedrību. Grūti pateikt, kas ir ļaunāk: sociāli pagrimis cilvēks vai paklausīgs JRK adepts, kurš uz vārda klausīs savam "skolotājam".

Kāda ir izeja? Valstij ir jārūpējas par sociāli nenodrošinātajiem cilvēkiem. Valsts, kas nerūpējas par savu jauno paaudzi, patiesībā ir pelnījusi jauniešu nepatiku un opozīciju.

Aptaujājot bāriņtiesas, Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta rīcībā nenonāca daudz liecību par JRK un sektu izplatību, taču dažas lietas ir ievērības cienīgas. Vērā ņemams precedents ir Jūrmalas bāriņtiesas pieredze ar Bumberu ģimeni. 1996. gada 16. decembrī nepilngadīgas meitenes tēvs lūdza Jūrmalas pilsētas bāriņtiesai atrisināt viņa strīdu ar sievu par meitas audzināšanu. Sieva 1996. gada oktobrī paņēmusi meitu un aizgājusi dzīvot pie draudzenes. Tēvu uztrauca, ka sievas draudzenes dzīvesvietā aktīvi darbojas netradicionāla reliģiska organizācija. Tiesa uzaicināja meitenes māti, lai uzklausītu viņas viedokli. Māte lūdza tiesu izsniegt viņai atļauju pārdot nepilngadīgās meitas sertifikātus (pašlaik šāda uzziņa no bāriņtiesas nav nepieciešama). Tēvs pret sertifikātu atsavināšanu iebilda. Viņa motivācija bija — sieva par sertifikātiem iegūto naudu atdos sektas vajadzībām. Bāriņtiesa 1997. gada 18. aprīlī izskatīja lietu un konstatēja, ka bērna māte ģimenē nedzīvo kopš 1996. gada decembra, meitu apciemo ļoti reti, par bērnu nerūpējas un viņu neaudzina, ģimenei piešķirto valsts pabalstu izlieto savām personīgajām vajadzībām. Ņemot vērā iepriekšminēto, bāriņtiesa, pamatojoties uz likumu Par sociālo palīdzību (28. panta 3. punkts un 26. panta 7. punkts), nolēma turpmāk valsts pabalstu par nepilngadīgo meitu izmaksāt meitas tēvam.[3] Lieta turpinājās jau citā aspektā, jo māte sāka sūdzēties, ka tēvs esot seksuāli izmantojis savu meitu. Tika iesniegts arī attiecīgs pieteikums Jūrmalas policijā. Policija par šo faktu veica izmeklēšanu, taču meitenes seksuālā izmantošana apskatē netika konstatēta. 1996. gada 26. decembrī Kauguru policijas iecirknis nozieguma sastāva trūkuma dēļ nolēma atteikties no krimināllietas ierosināšanas. Bāriņtiesa lietu izbeigt nespēja, jo meitenes māte tiesai sāka sūdzēties, ka vīrs neesot palīdzējis materiālā ziņā un tāpēc arī radušās problēmas ģimenē.

Tiesas sēdē meitenes tēvs liecināja, ka viņa laulība reģistrēta 1992. gadā un bijusi ļoti saskanīga. Meita piedzimusi 1993. gadā. Aptuveni gadu pirms tiesas sēdes sieva esot iesaistījusies reliģiskā sektā, kuru vada sievas draudzene. Ģimenē sākušies konflikti.

Arvien biežāk sieva nakts laikā uzturējusies ārpus mājas un neesot rūpējusies par meitu. Pēdējā gada laikā sieva ļoti mainījusies — kļuvusi apātiska, depresīva un bieži melo. Pastāvīgi lūgusi naudu sektas vajadzībām, aizvien mazāk vērības veltījusi bērna veselībai, kaut arī meitai ir nopietnas problēmas ar redzi. Meita kļuvusi bāla, gurdena un novājējusi. Pēc iesaistīšanās sektā meita sākusi saukt sevi par māsiņu.

Pēc bāriņtiesas pieprasījuma ārsti veica meitenes medicīnisko apskati un konstatēja bērnam labās rokas panarciju. Bērna māte, kas pati ir mediķe, par bērnu nerūpējās un apgalvoja, ka viss esot Dieva rokās. Bērna slimību izārstēja tēvs. Pēc lietas materiāliem, liecinieku liecībām un apsekošanas aktiem var secināt, ka māte meitu audzināja nepietiekami. Par bērnu rūpējās un to uzturēja tēvs. Arī meitenes vecmāmiņa apliecināja bāriņtiesai, ka viņas meita, meitenes māte, ļoti izmainījusies kopš tā brīža, kad kļuvusi par reliģiskās sektas locekli. Vecmāmiņa apgalvoja, ka meita kļuvusi melīga un bieži lietojusi izteicienu: "Kas nav ar mums, tas ir pret mums!" Pati meitenes māte noliedza reliģiskās sektas ietekmi un neuzskatīja "vienādi domājošo cilvēku grupu, kas saucas par "Dieva bērniem", par sektu. Uz bāriņtiesas jautājumu, kāpēc draudzenes dzīvesvietā regulāri notiek "visai savdabīgi rituāli", kuros iesaista arī bērnus, meitenes māte atbildēja, ka "Dieva bērni" vienkārši lūdzot Dievu. Izskatot lietu, bāriņtiesa konstatēja, ka māte bijusi apzīnīga slimnīcas darbiniece. Slimnīcā draudzējusies tikai ar minēto draudzeni, sektanti, kas strādājusi turpat par sanitāri. Slimnīca tiesu informēja, ka šī draudzene, I. Johansone, savus uzskatus propagandē nodaļas personālam un slimniekiem. Bāriņtiesa 1997. gada 30. janvāra lēmumā nr. 18–1–97 raksta: "Ir pamats uzskatīt, ka visas nesaskaņas ģimenē radās kopš brīža, kad meitenes māte iesaistījās netradicionālajā reliģiskajā organizācijā."

Bāriņtiesa savā lēmumā, kas stājās spēkā no tā pasludināšanas brīža un mēneša laikā bija pārsūdzams Jūrmalas tiesā, pamatojoties uz LR Civillikuma 179. pantu, nolēma:

1) noteikt, ka nepilngadīgajai meitenei ir jādzīvo savā dzīves vietā pie vecākiem līdz laulības šķiršanas ierosināšanai tiesā, kad tiks noteikta nepilngadīgā bērna dzīves vieta;

2) noteikt, ka par nepilngadīgās meitas audzināšanu un attīstību kopīgi un vienādi atbild māte un tēvs;

3) respektēt nepilngadīgās meitenes tiesības uz reliģisko uzskatu brīvību, pasargāt viņu no psiholoģiskas vardarbības un aizliegt nepilngadīgo bērnu iesaistīt netradicionālās reliģiskās organizācijās.[4] Šis gadījums daudz aprakstīts arī presē, kur tika apkopota departamenta veiktā bāriņtiesu aptauja.[5]

Lai saprastu aprakstītā gadījuma sabiedrisko bīstamību, nepieciešams neliels apskats par sektu "Dieva bērni", kas nav reģistrēta Latvijas Tieslietu ministrijā. Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta rīcībā nav informācijas, vai bāriņtiesas lēmumā minētā sekta ir Latvijā radies reliģisks grupējums ar šādu nosaukumu, vai arī no ārzemēm ienākusi kustība. Ja atklāsies, ka šī sekta Latvijā "ieceļojusi" no ārzemēm, tad skaidrs, ka darīšana ir ar ļoti bīstamu un sabiedriski kaitīgu organizāciju. Sektu, kas ārzemēs pašreiz saucas "Ģimene", 1968. gadā ASV izveidojis Deivids Bergs, un par "Dieva bērniem" organizācija saukusies līdz 1979. gadam. Sektas locekļi, kaut arī organizācija mainījusi

"Roku uzlikšana" nepilngadīgajiem vecāku klātbūtnē
pie pentakostu dievnama ieejas

nosaukumu, sarunvalodā sevi bieži vien turpina saukt par "Dieva bērniem", tāpēc ir visai ticams, ka arī bāriņtiesas spriedumā lietotais nosaukums patiesībā ir uzskatāms par apliecinājumu sektas "Ģimene" darbībai Latvijā.[6] Bijušās PSRS teritorijas atsevišķos apgabalos šī sekta darbojas aptuveni no 1990. gada. Krievijā tai ir ap 20 kopienu — Maskavā, Sanktpēterburgā, Irkutskā, Čeļabinskā, Habarovskā, Omskā un citās lielākajās pilsētās. Sektas Austrumeiropas vadība ir iekārtojusies Novosibirskā. Baltkrievijā šī sekta 1995. gadā tika aizliegta. Tās mācības pamattēzē noteikts, ka par "Dieva dēlu vai meitu" var kļūt, tikai stājoties dzimumsakaros ar citiem sektas locekļiem. Sektai ir izteikti pedofilisks raksturs. Tās locekļiem viss savs īpašums jānodod sektas rīcībā. Sektas sievietes spiež stāties seksuālās attiecībās ar bagātiem vīriešiem, lai tos piesaistītu "Dieva bērniem" jeb "Ģimenei". Šī sekta, tāpat kā daudzas citas JRK, ārēja respektabluma dēļ rīko plašas labdarības aktivitātes. Par šīm akcijām sekta no vietējām varas iestādēm ievāc labvēlīgas atsauksmes, kas tiek izmantotas propagandai.

Pēc preses ziņām, 1998. gada septembrī kādas vienpadsmit gadus vecas meitenes māte sūdzējās Siguldas policijā par "Jaunās paaudzes" nodaļas vadītājas Valentīnas Burbulijas rīcību.[7] Māte iesniedza sūdzību par meitas reliģisku ietekmēšanu. Sākotnēji māte nezināja, ka viņas bērns apmeklē šo JRK, taču pēc tam, kad meitas uzvedība sāka mainīties, māte uzzināja patiesību un aizliedza meitai šos saietus apmeklēt. Meita paklausīja māti. V. Burbulija, uzzinājusi par bērna "zaudējumu", sākusi uzmākties nepilngadīgajai meitenei, draudējusi viņai ar Dieva sodu un pareģojusi, ka meitenei agrāk vai vēlāk nāksies lūgt piedošanu Dievam un viņai. Meitene par to sūdzējusies mātei. Pēc neilga laika meitene lauzusi roku un uztvērusi to kā sektantes draudu piepildīšanos. Bērnam radusies neiroze, un viņa baidījusies iziet no mājas. Departaments,

pārbaudot šo preses ziņu, gan atklāja, ka Burbulija ir baptiste. Arī māte pavisam drīz savu iesniegumu atsauca.

Objektivitātes labad jāatzīst, ka ir arī piemēri, kad JRK darbība ir pozitīva. Piemēram, Ogres rajona Lēdmanē, 6 kilometrus no pagasta centra lauku mājā darbojas Aizkraukles "Jaunās paaudzes" šūniņa. Tur dzīvojošā ģimene ir paņēmusi no Rīgas 1. internātskolas divus nepilngadīgus bērnus, kurus audzina "Jaunās paaudzes" garā. Ģimeni novēro pagasta pašvaldība, taču neko sliktu šajā reliģiskajā audzināšanā nesaskata. Tieši otrādi — par bērniem un ģimeni ir vislabākās atsauksmes.

Rezumējot tematu par bērniem un sektām, domāju, ka būtu nepieciešams, lai skolās būtu darbinieki ar speciālu izglītību — sociālie pedagogi, kas varētu konstatēt gadījumus, kad bērns tiek iesaistīts JRK vai sektā, un atklāt bērnu tiesību pārkāpumus, kā arī adekvāti darbotos, lai tiesībpārkāpumus novērstu. Protams, sociālajam pedagogam tas būtu tikai viens no daudzajiem pienākumiem, tomēr tas varētu ļoti palīdzēt šo problēmu risināšanā.

Vienlīdzība likuma priekšā nosaka arī vienādu atbildību par prettiesisku rīcību un paredz profilaktiskus pasākumus tiesību pārkāpumu novēršanai. Lielākoties visus gadījumus, kad bērnus ietekmē JRK vai sektas, var novērst, ja valsts un ģimenes sadarbojas. Ja sekta vai kāda cita reliģiska organizācija pieskaitāma pie totalitārām jeb kriminogēnām organizācijām, tad, iesaistot tajā cilvēkus, jo sevišķi bērnus, runas par sirdsapziņas brīvību nav nekas vairāk kā lēta demagoģija. Šādos gadījumos nav runa par tiesību sargāšanu vien, runa ir par ļoti svarīgu jautājumu — bērna ideoloģisko ietekmēšanu, kam var būt ļoti tālejošas sekas.[8]

[1] *Гегель Г. В. Ф.* Философия религии (в двух томах). — М., 1976. — Т. 1. — С. 404.
[2] *Renners R.* Sapņa nolaupītāji. — R., 1993. — 16.—17. lpp.
[3] Jūrmalas pilsētas bāriņtiesas 1997. gada18. aprīļa lēmums Nr.13–08–97.
[4] Jūrmalas pilsētas bāriņtiesas 1997. gada 30. janvāra lēmums Nr.18–1–97.
[5] *Skagale G.* No sektantu uzmācības cieš bērni// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 21. sept.
[6] *Bernāts A.* Pedofīlu sekta apdraud arī Latviju// Vakara Ziņas. — 1998. — 16. jūl.
[7] Vakara Ziņas. — 1998. — 15. sept.
[8] *Šulcs A.* Par reliģiskajām organizācijām Latvijā: Destruktīvās reliģiskās organizācijas un sabiedrība// Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 27. febr.

11. Reģistrēto reliģisko organizāciju uzskaite par nepilngadīgajiem

> Nav prātīgi vienu un to pašu taktiku atkārtot vairākas reizes. Ja vienā uzbrukumā esi cietis neveiksmi, tad ir maz izredžu, ka nākamajā reizē gūsi panākumus. Ja tev divreiz neveicas, ir jāmaina uzbrukuma metodika vai arī jāpacieš sakāve. Ja pretiniekam prātā kalni, tad uzbrūc viņam kā jūra, bet, ja viņam prātā jūra, tad uzbrūc kā kalni.
>
> *Japāņu samuraju kaujas mākslas busido princips "kalni un jūra"*

Latvijas Reliģisko organizāciju likumā ir 7. pants — "Reliģisko organizāciju izveidošanas kārtība", kurā likumdevējs noteicis Latvijas reliģisko kopienu izveidošanas kārtību un nosacījumus. Panta pirmajā daļā noteikts, ka ne mazāk kā desmit personām no draudzes dibinātājiem ir jābūt Latvijas pilsoņiem vai personām, kas reģistrētas Iedzīvotāju reģistrā un sasniegušas 18 gadu vecumu. Par nepilngadīgām personām šajā pašā pantā teikts — "Jaunieši līdz 18 gadu vecumam draudzē var iestāties tikai ar vecāku vai aizbildņu rakstveida atļauju."

Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centrs 1998. gada rudenī nosūtīja vēstuli Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam, kurā lūdza pēc iespējas īsākā laikā noskaidrot un rakstiski atbildēt, vai tiešām visiem bērniem, kas Rīgas teritorijā iesaistīti JRK, šāda atļauja ir.[1] Departaments, pamatojoties uz minēto Reliģisko organizāciju likuma pantu un 1998. gada 19. jūnijā pieņemto Bērnu tiesību aizsardzības likumu*, pieprasīja šīs ziņas no visām reģistrētajām reliģiskajām organizācijām. Gribu akcentēt — no *reģistrētajām* reliģiskajām organizācijām. Liela daļa bērnu, kurus savās kopienās iesaista sektanti, tiek iesaistīti nevis reģistrētajās reliģiskajās organizācijās, bet grupās, kas darbojas, aizsedzoties ar sabiedriskas organizācijas statusu vai vispār nereģistrējoties. Fakti, kas tika iegūti aptaujā, bija visai interesanti.

Departaments izsūtīja reģistrēto jauno reliģisko kustību draudzēm 114 vēstules. Dažām draudzēm nācās sūtīt arī atgādinājuma vēstules. Vēstulēs departaments lūdza informēt Tieslietu ministriju par visiem bērniem, kas darbojas draudzē, — vai visiem ir vecāku vai aizbildņu rakstiskas atļaujas. Tika saņemtas 90 atbildes. Lielākajā daļā vēstuļu teikts, ka bērni draudzē nedarbojoties vai ka tā savā darbībā bērnus vispār neiesaista. Piemēram, šintoisti raksta, ka viņu draudzēs esot nerakstīts likums — "draudzes sastāvā (pasākumos) var iesaistīties personas, kas sasniegušas vismaz 21 gada vecumu".

Daudzviet bērni apmeklējot sanāksmes un dievkalpojumus tikai kopā ar vecākiem. Tā notiekot Latvijas jaunapustuliešu draudzēs, visarioniešu draudzē un citur, tāpēc viņiem vecāku rakstiskās atļaujas neesot nepieciešamas. Kristiešu draudžu centrs "Dzīvības avots" informē, ka Vasarsvētku kustības draudzēs esot iesaistīti 227 bērni, kuriem visiem

---

* Šā likuma 69. panta 2. daļā teikts: "Bērnus, kuri nav sasnieguši 18 gadu vecumu, reliģiskās organizācijas var iesaistīt reliģiska rakstura darbībās un reliģisko organizāciju pasākumos tikai ar vecāku rakstveida piekrišanu, bet ārpus ģimenes aprūpes laikā — ar aizbildņa, audžuģimenes vai aprūpes un audzināšanas iestādes rakstveida piekrišanu.

Daudzi Latvijas bērni jaunajās reliģiskajās kustībās tiek iesaistīti jau agrā bērnībā

esot vecāku rakstiskas atļaujas. No Bauskas vasarsvētku draudzes "Jaunā dzīve" saņemta informācija, ka tās svētdienas skolu apmeklē apmēram 50 bērni. Brocēnu vasarsvētku draudzē darbojas gan jauniešu pulciņš, gan svētdienas skolas trīs grupiņās.

Daudz bērnu piedalās dievkalpojumos, svētdienas skolas nodarbībās un jauniešu sanāksmēs Rīgas vasarsvētku draudzē "Labā Vēsts" — kopā 165 nepilngadīgie. Svētdienas skolas un jauniešu grupas vadītāju rīcībā esot vecāku atļaujas. Saskaņā ar Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas lietu nodaļas galvenā speciālista U. Ulmaņa apkopoto informāciju pavisam ir 682 reliģisko organizāciju "deklarētie" bērni. Šos datus ir iesniegušas 37 draudzes. Pārējās vai nu nav atbildējušas uz departamenta pieprasījumu, vai atbildējušas noliedzoši. Nav aptaujātas tradicionālās reliģiskās organizācijas (Civillikumā minētās — luterāņi, katoļi, baptisti, pareizticīgie, vecticībnieki, jūdaisti, metodisti un adventisti).

Arī Latvijai netradicionālās reliģiskās organizācijas (mormoņi, bahaisti u. c.) savā darbībā iesaista bērnus. Mormoņu draudzē iesaistījušies un kristījušies divpadsmit nepilngadīgie, kuriem visiem esot vecāku atļaujas; bahaistos iesaistījušies seši bērni; Sūkjo Mahari draudzē — trīs bērni.

Protams, departamenta aptauja daudzas draudzes pārsteidza negaidīti. Līdz šim neviens nebija pievērsis uzmanību Reliģisko organizaciju likuma attiecīgajam pantam, jo nebija prasīts un atgādināts to ievērot. Tāpēc nav nekāds brīnums, ka vairākās draudzēs vecāki savas atļaujas bērniem, izrādās, bija parakstījuši vienā un tajā pašā datumā vai pat aizpildījuši veidlapas vienādā rokrakstā. To atklāja un 1998. gada janvārī publicēja laikraksts "Neatkarīgā Rīta Avīze": "Piemēram, Pirmajā evaņģēliskajā Jēzus draudzē darbojas 39 bērni, kuru vecāku atļaujas bija aizpildītas vienā rokrakstā ar vienas krāsas tinti, tikai vecāku paraksti (iespējams) bija oriģināli."[2]

"Jaunās paaudzes" vadītājs A. Ļedjajevs informēja departamenta direktoru, ka Rīgas draudzē iesaistīti pieci bērni. 1998. gada 20. decembrī, pārbaudot A. Ļedjajeva informāciju, Rīgā, Irlavas ielā 7 dievkalpojumā piedalījās Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes locekle un Rīgas bērnu tiesību aizsardzības speciāliste I. Biezā. Viņa konstatēja, ka dievkalpojumā — gan ar vecākiem, gan bez tiem piedalās daudz bērnu. "Nevaru pateikt, cik, bet noteikti vairāk nekā pieci," stāstīja I. Biezā. Bērnu tiesību aizsardzības

speciālisti konstatēja, ka Irlavas ielā ir izveidots arī bērnudārzs, bet ar lielākiem bērniem sludinātāji nodarbojas atsevišķās grupiņās.*

Tieslietu ministrija izsūtīja arī visām pašvaldībām un bāriņtiesām lūgumu informēt par attiecīgajā teritorijā esošajām draudzēm, kā arī par draudzēs iesaistītajiem bērniem. Šī informācija jāsalīdzina un jāanalizē, taču neko vairāk par likumpārkāpēju brīdināšanu Tieslietu ministrija pašreiz nav spējīga darīt. Līdz šim tās pastāvošā apakšstruktūra — Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments ar nedaudzajiem darbiniekiem, kas strādā šajā jomā, nav spējīga kaut vai pārbaudīt iegūto informāciju.

[1] Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centra direktora J. Gulbja 1998. gada 30. septemba vēstule nr. 1.55.–249 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

[2] *Skagale G.* Draudzes negrib atklāt informāciju// Neakarīgā Rīta Avīze. — 1999. — 4. janv.

[3] Turpat.

---

* "Es redzēju kādu meiteni, kurai bija apmēram 15 gadu. Viņa bija nonākusi pilnīgā ekstāzē," par dievkalpojumā redzēto stāstīja I. Biezā. Meitene esot mētājusi pa gaisu rokas, bet no aizvērtajām acīm kā krelles birušas asaras. "Tas ir briesmīgi, kas notiek šajā un arī citās draudzēs, tā tiek psiholoģiski ietekmēta vesela paaudze," atzina I. Biezā. Viņa redzējusi arī kādu māti, kas ar savu apmēram četrus mēnešus veco mazuli rokās lēkājusi līdzi pūlim, bet "jauni cilvēki, kuri ne visi bija 18 gadus veci, staigāja ar naudas savākšanas spaiņiem".[3]

XII. Jaunās reliģijas, sektas un kulti

1. Sektu fenomens

> "Pagātnes masu reliģiskās kustības mūsdienu domāšanas procesu haotiskuma un nesistemātiskuma dēļ izpaužas daudzskaitlīgās sektās, kas cīnās kā savā starpā, tā arī ar ārējo ienaidnieku — valsti!". Tāds ir zinātniskā komunisma un zinātniskā ateisma pamatlicēju K. Marksa un F. Engelsa secinājums par sektu rašanās iemesliem. Nav ne mazāko šaubu, ka neskaidras apziņas stāvoklis un haotiska domāšana ir cieši saistīti ar tieksmi uz sektantismu reliģiozitātē. Un tomēr — vai tikai domāšanas procesa defektu dēļ rodas sektas? Un galu galā — kas šajā gadījumā ir cēlonis un kas — sekas? Un ko ar visu šo "bagātību" iesākt juristam?
>
> *R. Balodis*

Jurisprudencē jau sen ir nostabilizējies *aberratio delicti* princips, kas nozīmē maldīgu (nevis neapzinīgu!) darbību, raugoties no sabiedrībā valdošā ētiskā un tiesiskā aspekta.[1] Cilvēks izdara sliktu darbu, neapzinādamies savas darbības sekas. Vai cilvēks par to vainojams,— tas vēl ir strīdu jautājums. Uz lielu daļu sektu adeptu jeb sekotāju ir attiecināms tieši šis princips, kas, protams, neatbrīvo tos no atbildības. Jāpiebilst, ka minētais princips neattiecas uz sektu vadītājiem, kuri vienmēr zina, ko tie grib sasniegt.

Sektu "bilancē" ir sakrājušies visai smagi precedenti.

Tā vēl pavisam nesen *Aum Shinrikyo* sektas locekļi Japānā noindēja desmitiem cilvēku. Šīs sektas darbība bija jau pazīstama, tāpēc 1998. gada vasarā, kad Japānā daži cilvēki saindējās, Japānas drošības struktūras pirmām kārtām pārbaudīja šīs sektas piekritējus.

1998. gadā Japānas tiesa piesprieda nāvessodu "Augstākās patiesības" sektas dibinātājam Kazuaki Okazaki. Tiesa atzina viņu par vainīgu četru slepkavību izdarīšanā. Tas bija pirmais sektas loceklim piespriestais nāvessods. K. Okazaki nogalināja advokātu Cucumi Sakamoto, kurš vadīja pret sektu ierosināto lietu, viņa sievu Satoko un gadu veco dēlu Tacuhko, kā arī kādu jaunieti, kurš gribēja pamest sektu. 37 gadus vecais K. Okazaki kopā ar vēl pieciem sektas locekļiem 1989. gada novembra naktī iekļuva advokāta mājā un Saka-

moto ģimeni nogalināja ar nāvējošu kālija hlorīda injekciju. Piedevām upuri vēl tika nožņaugti. 1989. gada februārī K. Okazaki vadībā tika nogalināts 21 gadu vecais Sudži Taguči. Pats K. Okazaki 1990. gadā pameta savu dibināto sektu, līdzi paņemdams 2 miljonus dolāru. Nesenajam sektas līderim Šoko Asaharam, kurš apsūdzēts zarīna gāzes iepludināšanā Tokijas metro 1995. gada martā, kad gāja bojā 12 cilvēki un tūkstošiem saindējās, tika piespriests mūža ieslodzījums. (Nāvessods Š. Asaharam tika atcelts, jo viņš esot sadarbojies ar izmeklēšanu.) Sektas darbība bija saistīta arī ar nervu gāzes uzbrukumu Japānas vidienē, kur bojā gāja septiņi cilvēki. Turklāt sekta tika apsūdzēta arī par augsta ranga ierēdņu slepkavībām, to skaitā par kāda policista nogalināšanu. No 10 000 kulta locekļu aptuveni 400 tika arestēti. Pret vairākiem simtiem tika ierosinātas krimināllietas.[2]

"Debesu vārtu" kulta propagandētājs gejs H. Elpvaits Kalifornijā nonāvēja 39 sekotājus. 1995. gadā Grenoblē 16 sektanti — sātanisti atrasti miruši, izkārtoti uz grīdas zvaigznes veidā. 1994. gadā Šveicē vienlaikus sadedzinājās 48 cilvēki. 1993. gadā Teksasā "dāvidiešu" sektas vadonis Deivids Korešs sadedzinājās kopā ar 80 sekotājiem (to vidū bija 18 bērni). 1990. gadā Meksikā 12 cilvēki noindējas rituāla laikā. 1978. gadā 914 "Tautas tempļa" cilvēki nonāvējās Gajānas džungļos. 1998. gadā Dienvidkorejā deviņi cilvēki pašsadedzinājās mikroautobusā.

Sektu kaitīgās darbības uzskaiti varētu turpināt vēl un vēl.

Atgādinu, ka šajā darbā, runājot par kaitīgumu, ir uzskaitītas tādas darbības, kas vērstas pret valsts drošību, apdraud sabiedrību vai atsevišķu personu veselību un sabiedrisko kārtību. Iespēju ierobežot cilvēktiesības, lai novērstu minēto pārkāpumu draudus, nosaka 1948. gada ANO pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 9. panta 2. daļa. Ja valsts noteiktie ierobežojumi atbilst 9. panta 2. daļā minētajiem, tad šādi ierobežojumi ir attaisnojami un 9. panta 1.daļā garantētās cilvēktiesības nav pārkāptas. Tādējādi ANO 1948. gada pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 9. panta 2. daļa nosaka pieļaujamās cilvēktiesību "ierobežojumu robežas". Protams, ir daudz oponentu pat šai ļoti liberālajai pieejai. Piemēram, deputāts M. Lujāns 1997. gada 21. oktobrī no Saeimas tribīnes teica: "Es neesmu pret to, ka uzmanīgi skatās uz kādām netradicionālām, jaunām reliģijām, kas ienāk Latvijā. Bet — šis izplūdušais jēdziens! Paklausieties: "Tās ar savu darbību, mācību apdraud sabiedrisko drošību vai kārtību, veselību vai morāli." Es nevaru saprast,— tas ir kā Bišera kunga ētikas kodekss? Vai atkal būs kādi vīri, kas ies pārbaudīt, kas ir morāli? Jeb uzrakstīs Čerāna kungs sūdzību, un tad to grupu — kādu reliģisko grupu, kas normāli veiks savu darbību, vairs nereģistrēs, jo viņi būs pārkāpuši Čerāna kunga iedomāto morāli?"

Latvijas lielākais upuris pagaidām ir 20. gados baptistu Matīsa draudzes mācītāja Jāņa Inķa vadītās grupas (vairāku simtu cilvēku) emigrēšana uz Brazīliju. Tā bija kā psihoze. J. Inķim bija "parādījies erceņģelis Gabriels", kas viņu aicināja "glābt dieva izredzētos no posta, kas nāks pār šo zemi".

Sektantisms un ar to saistītās problēmas labi attēlotas Jūlija Lāča grāmatā "Mūža meža maldi". Grāmatā aprakstītās parādības notiek arī mūsdienu Latvijā, un varam tās novērot "Jaunās paaudzes" pasākumos — hipnozi, garīgu ietekmēšanu un pašsugestiju. Rakstnieks

attēlo dievkalpojuma norisi, ko vēro kāds puisis Pumpurs, kas pirmo reizi apmeklē šādu saietu:

"Būmanis sauca tik sparīgā un brīdinošā balsī, ka māsa Malvīne ciešāk pieķērās pie Pumpura piedurknes. Tā vien likās, ka telpā parādīsies pūķis un tūliņ aprīs visus, kas nesteigsies un neglābsies.

Bet tad notiek kaut kas tāds, kas Pumpuram liek nodrebēt: pēkšņi Albars sāk dīvaini raustīties, it kā viņam būtu piemetusies krītamā kaite. Acis pievēris, viņš tirinās un drebinās tā, ka trīc ne vien sols, bet arī grīda. Liekas pat, ka dreb visa viegli celtā piebūve un skaburnieku draudze tai līdzi. Albara rokas mētājas gaisā kā raustāmam ķiparam.

Sit-sit, — viņš skaļi sauc, — tā-tā-tā-tā... sit! So-la-ro-sit! So-so-ro-la-ro! Sit!

Skaburnieki taktī loka galvas līdzi šiem saucieniem. Bet Pumpuru pārņem dīvaina nemiera sajūta. Albars uz brīdi apklust nesaprotamo vārdu skaitīšanā, bet tad iesaucas vēl skaļāk: — Sit! Mani bērni, esiet droši, tā stunda ir klāt, un es jūs izvedīšu no šejienes, no šīs zemes, pār kuru nāk tas pūķis, kas jau nomests uz zemi... Jūs esat tā brūte... Pumpurs atkal paraugās uz Vītiņu Annu: tā sēd mierīgi, saules gaismas apspīdēta. Tikai reizēm arī pār viņas augumu pārskrien it kā drebuļi.

Kad Albars beidz, uz brīdi iestājas klusums. Bet te kā elektrības strāvas ķerta sāk raustīties Būmaņa māsa. Tā pietrūkstas kājās un vecenēm neparastā veiklumā, ķermeni mētādama, aizlec no vienas zāles malas uz otru. —Sit!-sit! — viņa skaļi iesaucas. — So-la-ro-ro-to! Sit-si! Mani bērni, žēlsirdības laiks ir beidzies... Es ņemšu pie sevis gaisā...

Nu sākās saucieni visā telpā. Dreb un raustās jau kādi pieci seši cilvēki. Tie sauc nesaprotamus vārdus, piemin pūķi, tuksnesi, gaisā raušanu...

— Mana meita, stiep droši savas ticības rokas pie manis, es tev nāku pretim! — Būmanis nokāpj no paaugstinājuma un, rokas izstiepis, lēnām, slīdošiem soļiem kā peldēdams tuvojas pēdējiem soliem. Viņa skats ir ass un ciets... Bet uz ko tas vērsts?

Pumpuram karsts vilnis pārskrien pār muguru, kad viņš ierauga savu māti bālu un sastingušu, it kā skatiem saistījušos ar Būmaņa acīm. Starp šiem diviem cilvēkiem izaudzis neredzams spēks, kas tos velk vienu pie otra. Būmanis nāk arvien tuvāk. Bet Pumpura māte lēni slīd no sola, kā pati bez savas gribas.

— Māt... — Pumpuram vārdi izgaist lūpās.

— Kungs, esi man, nabaga grēciniecei, žēlīgs... Piedod man visus manus grēkus un pieskaiti pie savu bērnu pulka... — skaļi plūst no vecenītes pilnās sirds.

— Māt, kas ar tevi ir noticis? — Pumpurs satver mātes roku un rausta to, kā atmodināt gribēdams. Bet tas pats laipnais vecītis, kas pirmīt piedāvāja vietu, atrauj Pumpuru no mātes.

— LAI VIŅA LŪDZ, NETRAUCĒJIET! ... Lūdz vēl, lūdz vēl!

— Piedod, apžēlojies... Mātes balss gluži sveša, kā aizsmakusi.

— Mana meita, tavi grēki tev piedoti. Paliec ticībā un turies pie manis, es tevi vedīšu un stiprināšu...

Pumpurs atgrūž vecīti un Būmani, satver savās spēcīgajās rokās māti, kas kā samaņu zaudējusi noslīd no sola, un iznes to no piebūves, kur tagad klaigā, gaudo un raustās visās malās.

Latvijas "Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas" pirmā dievkalpojuma sapulce Rīgā, Baznīcas ielā 31 1998. gada septembrī

Atžilbusi māte nesaka ne vārda, tikai žēlīgi raugās uz durvīm, it kā viņa būtu iznesta no paradīzes."[3]

Kā jaunās reliģiskās kustības gūst sekotājus Latvijā? Iespējams, ka attīstītākajās Rietumu sabiedrībās lielāka nozīme ir — varbūt ne sevišķi līdzsvarotiem un tomēr — dzīves jēgas meklējumiem, jo ne jau vienmēr cilvēki vēlas tikai pārticību, viņus interesē arī ētiska rakstura vērtības un mērķi. Iespējams arī, ka valstī, kur daudz cilvēku dzīvo trūkumā, kā tas ir Latvijā, viņi aizraujas ar sektām, lai attālinātos no reālās dzīves un sliktajiem sociālajiem apstākļiem, iegremdējoties vīziju un fantāziju pasaulē. LR Iekšlietu ministrijas Baznīcu un konfesiju departamentā 1939. gada novembrī vien tika reģistrēta 31 sekta. Nemaz nerunājot par jau pastāvošajām baptistu, metodistu, kā arī nelegālajām pentakostu un pat jehoviešu draudzēm. Bez tam daudzās apgabaltiesās vai Preses un Biedrību departamentā reģistrētās reliģiska rakstura biedrības pēc būtības daudz neatšķīrās no sīkajām sektām. Tieši tajā laikā izveidojās atziņa, ka sektu organizatoriskā uzbūve paver plašu darbības lauku ārzemju aģentiem.[4] Var piebilst, ka pieminētā 1939. gada nedrošie dzīves apstākļi daudzējādā ziņā bija līdzīgi pašreizējai dzīvei Latvijā.

ASV Misūri sinodes Organizāciju komitejas vadītājs, luterāņu mācītājs no Rodailendas Lerijs Nikols uzskata, ka vieglāk ir izvairīties no iesaistīšanās kultos nekā atbrīvoties no to iedarbības sekām, tāpēc Baznīcai un valstij būtu kopējiem spēkiem jāveic izglītošanas darbs, lai cilvēki, galvenokārt jaunieši, pēc iespējas mazāk "uzķertos

uz dažādo kultu vervētāju āķiem".[5] Visu sektu "vēsture" parasti sākas ar tās pamatlicēju vai dibinātāju autoritatīviem izteikumiem. Pēc tam, ņemot par pamatu šos apgalvojumus, sektas pamatlicēja dzīves laikā tiek izveidota dogmatiska uzskatu sistēma, kas pieprasa no sekotājiem absolūtu ticību, kaut gan tā neko labu viņiem nedod.

Eiropā par jauno reliģisko kustību jeb sektu fenomenu pieaugošās izplatības vilni īpaši sāka raizēties pēdējos piecos gados, kad sektas cīņā par jauniem sekotājiem izvērsa sevišķi plašu kampaņu Austrumeiropā, bijušajā komunistiski ateistiskajā teritorijā. Kas izraisījis šo sektu fenomenu? Reliģijas pētniece M. Lenglija uzskata, ka sektu fenomenu vienlaikus izraisījuši divi faktori: pēc Otrā pasaules kara ar likumiem apspiestā reliģijas brīvība un Eiropas valstīs pastāvošās lielās nodokļu atlaides reliģiskajām organizācijām.[6] Pilnīgi pievienojos šai atziņai, tikai gribu līdzās minētajiem faktoriem nosaukt vēl divus: totalitārās un ateistiskās sistēmas sabrukumu un *Millenium* jeb tūkstošgades sindromu. Par pēdējo var gan pavīpsnāt, taču apokalipses sludinātāju no tā mazāk nekļūst. Viņu skaits pieaug.

Amerikāņu eksperti uzskata, ka laikā no 1965. līdz 1985. gadam izveidojies vairāk nekā 1500 sektu.[7] Tātad — tādā tempā, ka citādi kā par fenomenu šo parādību nosaukt nevar. Teoloģijas doktors Juris Rubenis, runājot par JRK uzplūdiem Latvijā, uzsvēris, ka pasaulē un, protams, arī Latvijā norit cīņa nevis par teritorijām, bet par cilvēka apziņu, jo, kas iegūs cilvēka apziņu, tas būs ieguvis arī valsti... Latvijas vēsturiskās konfesijas — luterāņi, katoļi, arī pareizticīgie — ir grūtā ekonomiskā situācijā, toties dažādās sektas aktīvi cenšas iespiesties ne tikai mūsu zemē, bet visā Austrumeiropā.[8] Var piebilst, ka, totalitārismam sabrūkot, tradicionālās (valstij lojālās) reliģiskās organizācijas nereti bija iekšēju pretrunu plosītas. Tās vēl nespēja piemēroties jaunajam laikam un jaunajai sabiedriskajai iekārtai, bija aizņemtas iekšējās cīņās par varu un ar tieslietām pret reliģisko organizāciju īpašumu vai titulu kārotājiem. Ir protestanti, kas atzīst, ka, lai gan tradicionālā Baznīca cilvēka labā daudz dara, tomēr jaunās reliģijas darot vairāk un labāk, tādēļ ka to sekotāju personīgā ticība esot sevišķi spēcīga. Līdz ar to jauniešiem esot daudz spēcīgāka morālā motivācija iesaistīties jaunajās reliģiskajās kopienās. Tas esot tikai laika jautājums, kamēr šīs kopienas pārņemšot sabiedrības garīgā vadītāja lomu.[9]

Žurnālists A. Saulītis laikraksta "Vakara Ziņas" redaktora slejā raksta, ka "ir aplami, ja mūsu attiecīgās valsts kārtību un likumību sargājošās struktūras netur roku uz pulsa un nekontrolē šādu sektu darbošanos. Ja cilvēks ir ar mieru labprātīgi atdot katru desmito latiņu kaut kam, tad pavisam īss celiņš ejams arī līdz sektas līderu inspirētai kādai citai, daudz kaitīgākai darbībai. Padomju laikos mums šādu problēmu nebija, bet līdz ar brīvības vispārējā līmeņa pacelšanu "atbrīvojās" arī dažādas sabiedrības kroplības un pārspīlējumi. Valsts šajā situācijā būs moderna un demokrātiska tikai tādā gadījumā, ja tā saprātīgā veidā kontrolēs visus notiekošos ticības procesus. (..) Šo grūto darbu nevajadzētu novilcināt nevienu dienu. (..) Tikai tādā gadījumā, kad likuma sargi perfekti zinās,

kas notiek ticības noviržu jomā, varēsim apgalvot, ka Latvijā šajā jomā valda kārtība. Pretējā gadījumā, ja mēs zinām, ka dažādas apšaubāmas kustības netraucēti sludina savas idejas, bet valsts varas pārstāvji tajā pašā laikā apgalvo, ka viss ir kārtībā un nekas mums nedraud, ir un paliek pamats bažām, ka situācija ne tuvu netiek profesionāli kontrolēta."[10]

Iespējams, ka iepriekšminētie skaidrojumi tomēr neizsmeļ visus iemeslus, kāpēc JRK gūst piekritējus. Piemēram, M. Vanags, runājot par Tālo austrumu filozofiju un reliģijām, uzskata, ka tās atradušas "tukšu tirgus nišu", proti — emocionālu attiecību trūkumu.[11]

Ar JRK, kas darbojas pret sabiedrības interesēm, valsts var cīnīties tikai likumā noteiktajā kārtībā, izmantojot vispārīgo likumdošanu. Eiropā ar sektu negatīvajām izapusmēm vislabāk tiek galā Vācija un Francija, lai gan jāsaka, ka arī šajās valstīs JRK ir guvušas ļoti lielus panākumus. Austrumos produktīvi darbojas Krievija, kur no 1995. gada Maskavas, Sanktpēterburgas un Kazaņas prokuratūra ir ierosinājušas septiņas kriminālllietas pret destruktīvo kultu līderiem.[12] Pēc Japānas traģiskajiem notikumiem ar "Augstākās patiesības" sektu Krievijā tika arestēti šīs sektas locekļi, taču nācās viņus atbrīvot, jo, kā izrādījās, Krievijā šī sekta teroristiskus aktus negatavoja, bet sodīt tās locekļus tikai par viņu "kolēģu" darbiem neļāva pat Krievijas stingrie likumi.

[1] Latviešu konversācijas vārdnīca. — R.: A. Gulbja spiestuve — 1927. — 81. sleja.
[2] Diena. — 1998. — 24. okt.
[3] *Lācis J.* Mūža meža maldi. — R., 1972. — 17., 18. lpp.
[4] Reliģiskais sektantisms Latvijā 1920. — 1940. — R.: Latvijas Valsts Izdevniecība. — 1962. — 6.—7. lpp.
[5] Svētdienas Rīts. — 1998. — 1. febr.
[6] *Lenglija M.* Pasaules reliģijas. — R.: Zvaigzne ABC, 1997. — 48. lpp.
[7] *Митрохин Л. Н.* Религия нового века. — М., 1985. — С. 6.
[8] Latvijas Vēstnesis. — 1994. — 26. janv.
[9] *Church and Society in Russia and in the Baltic States*/ Report/ The Lutheran World Federation. — R., March, 96.— P. 13.
[10] *Saulītis A.* Sektu laiks// Vakara Ziņas. — 1998. — 10. jūl.
[11] *Vanags M.* Par netradicionālajām reliģiskajām kustībām un netradicionālajiem medicīnas veidiem// Svētdienas Rīts. — 1998. — 27. jūn.
[12] *Правоохранительные органы и религиозные организации:* Сборник материалов. — М.: Главный информационный центр МВД России, 1997. — С. 72.

2. Destruktīvie kulti Krievijā
(1997.–1998. g. iedalījums)

Austrumu orientācijas	Rietumu orientācijas (pseidokristīgās)	Eklektiskās orientācijas	Sātaniskās un tuvu tām orientētās
Aum Shinrikyo	"Jehovas liecinieki"	*New Age* kustība	Sātana baznīcas
Bahai	"Dievišķais centrs"	*Insight*	Sātaniskās un dēmoniskās grupas
Brahma Kumaris	Mūna sekta	Rēriha fonds	Centrs *"Junivers"*
Jogas akadēmija	Mormoņi	Teozofiskās un antropozofiskās grupas	Sātaniskas ievirzes Jaunpagānu grupas
Lotosa Ordeņa sutra	"Ģimene" (Bergs)	Ivanova sekotāji "Iekšējais aplis"	Austrumu tamplieri
"Baltais Lotoss"	Visariona sekta	Jaunpagānu grupas	"Sudraba zvaigzne"
Šrin Činmoi	"Jaunā Akropole"		"Zelta rītausma"
Transcendentālā meditācija	"Atklāsmes baznīca"		"Saentoloģijas baznīca"
Radžniš (Ošo)	"Baltā brālība"		*Karlosa Kastendas* sekotāji
"Dievišķās Gaismas misija"	"Kristus Baznīca"		Starptautisko luciferistu asociācija no austrumķeltisma
Radha Soami Sagsangh (Bias)	"Jaunapustuļu baznīca"		
	"Dzīvības vārds" *("Laifspring")*		
	"Liecinieka LI baznīca"		

Pēc datiem, kas sniegti grāmatā: Правоохранительные органы и религиозные организации. — М., 1997. — С. 86.

3. Eiropas Savienības attieksme pret jaunajām reliģiskajām kustībām

Eiropas Savienība balstās uz juridiski saistošiem līgumiem, kuru noteikumus dalībvalstis spiestas ievērot.

R. Balodis

1998. gadā Eiropas Savienības un Latvijas Tieslietu ministrijas rīkotajā seminārā Rīgā skaidri tika iezīmētas Eiropas Savienības galvenās tendences sektu darbības vērtēšanā un ierobežošanā. Nespeciālistiem diemžēl maz ir zināms fakts, ka par sektām un jaunajām reliģiskajām kustībām Eiropas Padome 1992. gadā izdevusi īpašu rekomendāciju nr. 1178, kurā kontekstā ar attiecīgu direktīvu ES valstis aicinātas nepiešķirt reliģiskas organizācijas statusu automātiski. Gadījumos, kad sektas iesaistās nelikumīgos vai noziedzīgos darījumos, ES eksperti iesaka "apdomāt iespēju anulēt reliģiskas organizācijas kā juridiskas personas statusu", kurš garantē tām nodokļu atlaides un noteiktu tiesisko aizsardzību. Šīs pašas direktīvas 5. punktā ES aicina dalībvalstis nostiprināt savstarpējos kontaktus un uzlabot informācijas apmaiņas procesu, lai apkopotu ziņas par sektu fenomenu, bet 7. punktā aicina Eiropas Komisiju un ES dalībvalstis vērīgi sekot, lai sektas nesaņemtu nekādu valsts palīdzību. Kā redzam, *Eiropas Parlaments ir sapratis, ka pastāv tādas sektas, kuru organizatoriskās struktūrvienības neaprobežojas ar kādas konkrētas valsts teritoriju, nereti tās darbojas visā pasaulē, pārkāpjot cilvēktiesību normas un veicot noziedzīgus darījumus*. Eiropas Padomes eksperti sektu darbības arsenālā atzīmē šādus noziegumus:

— cilvēku nolaupīšana, tirdzniecība ar viņiem (piemēram, sekta "Ģimene");
— seksuāla ekspluatācija ("Dieva bērni");
— nelikumīga brīvības atņemšana (visarionieši);
— spīdzināšana (sātanisti);
— kūdīšana uz vardarbīgām akcijām ("Jaunā paaudze");
— rasisma sludināšana;
— nodokļu nemaksāšana;
— nelikumīga kapitāla pārvietošana (saentologi);
— ieroču un narkotiku tirdzniecība (mūnieši);
— pārkāpumi darba likumdošanas jomā un nelikumīga ārstniecības piekopšana (saentologi, "Kristīgā zinātne"), kā arī citi pārkāpumi.

Sektu nav iespējams juridiski definēt; jebkura definīcija rada lielu kļūdu. Francijas varas iestādes nonākušas pie secinājuma, ka prasība likumdošanā definēt sektas ir sava veida lamatas. Ja sektas definē šaurā izpratnē, daudzas no tām paliek ārpus definīcijas. Ja definē plaši, definīcijā tiek iekļautas daudzas organizācijas, kas vienkārši ir interešu grupas, kamēr sektas nosaukums tradicionāli tiek lietots, lai apzīmētu kaut ko nepareizu, asociālu. Sektu hierarhija ir komplicēta. Atšķirībā no tradicionālās organizācijas tās uzbūvi nav iespējams izsacīt ar Satversmi nosacītajās reliģisko organizāciju statūtu formās. Tā nav "tverama" un it bieži mēdz būt internacionāla.

Valsts cilvēktiesību biroja vadītājs O. Brūveris (no kreisās) un Iekšlietu ministrijas Drošības policijas priekšnieks J. Reiniks Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes sēdē 1999. gadā

Piemēram, dienvidkorejiešu evaņģēlista San Mjang Mūna 1954. gadā nodibinātā "Svētā gara asociācija pasaules kristietības apvienošanai", saukta arī par "Apvienošanās Baznīcu", sastāv no vairākām organizācijām: "Internacionālās kultūras organizācijas", "Apvienotās domas institūta", "Apvienoto pētījumu un izglītības padomes". Organizācijas struktūra, kā redzams, ir sarežģīta. Šīs komplicētās organizācijas hierarhiskā struktūra arī ir sarežģīta. Vispārējo vadību īsteno ģenerālais sekretariāts, kuru vada mesija Mūns. Izveidotās patstāvīgās organizācijas nodarbojas ar konkrētiem un atšķirīgiem uzdevumiem, piemēram, ar zinātniskiem pētījumiem, ar kultūras jautājumiem, ar pasaules reliģiju apvienošanu, ar labdarību, izglītību, uzņēmējdarbību un citām aktivitātēm.

Tajās ES valstīs, kur jaunās reliģiskās kustības tiek reģistrētas, valsts nekad nelieto represijas pret tām to piekoptās ticības dēļ. Bet, ja tās veic kādu prettiesisku darbību, tad tiek sodītas par šo noziegumu. Un soda ne jau tikai reliģisku organizāciju kā juridisku personu, jo tādā gadījumā tā būtu kā cīņa ar vējdzirnavām. Soda arī personas, kas darbojas šajās organizācijās. Līdz jaunā Krimināllikuma pieņemšanai pie mums tas bija komplicēti. Pašreiz Krimināllikuma 12. pantā ir noteikta fizisko personu kā juridiskas personas pārstāvju atbildība, un tas ir reāls drauds sektām. Kas tad ir pats svarīgākais sektā? Ko izolējot, vairumā gadījumu sekta tiek izjaukta? Izrādās, ka tie ir sektu vadītāji! Latvijas Krimināllikuma 12. pantā noteikts, ka *par noziedzīgu nodarījumu juridiskās personas lietā atbild tā fiziskā persona, kura šo nodarījumu izdarījusi kā attiecīgās juridiskās personas pārstāve vai tās uzdevumā, vai būdama juridiskās personas dienestā, kā arī šādas fiziskās personas līdzdalībnieks.* Otrs no Latvijas Krimināllikuma pantiem, kas atbilst ES "pretsektu" likumdošanas pantiem, ir 226. pants, kas tiešā veidā attiecas uz reliģiskajām organizācijām. Latvijā tā piemērošana vēl ir sākumstadijā. Nav prakses, un tāpēc vēl nevar būt precedentu, lai tos komentētu. 226. pants saucas "Sabiedriskās drošības, kārtības un personas veselības apdraudējums, veicot reliģisko darbību". Tajā noteikts, ka *par tādas grupas organizēšanu vai vadīšanu, kuras darbība, izpauzdamās kā*

reliģiskas mācības sludināšana un reliģisko rituālu izpildīšana, ir saistīta ar kaitējuma radīšanu sabiedriskajai drošībai un kārtībai, personas veselībai, ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, kā arī par personas piedalīšanos šādās darbībās soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām.[1] Domāju, ka komentēt būtu lieki. Nepieciešams tikai veidot pareizu šo pantu pielietošanas praksi.

Raksturošu galvenās tendences, kas izkristalizējušās no "veco" Eiropas valstu pieredzes un būtu ļoti noderīgas, lai uzlabotu pašreizējo Baznīcas tiesību stāvokli Latvijā.

— Cīņa ar sektām, tikai nosakot valsts liegumu tām iegūt juridiskas personas statusu, nedod gaidīto rezultātu. Sekta sekmīgi pastāv kā reāls veidojums arī bez reģistrācijas. Reģistrācija tai nepieciešama tikai tāpēc, lai veiktu zināmas funkcijas. Tāpēc pareizāk ir neatteikt reģistrāciju, tomēr reģistrētājam rūpīgi jāpēta reģistrējamās organizācijas mērķu formulējums un to atbilstība likuma normām. Savukārt nereģistrēto organizāciju darbība ir valsts slepenpolicijas (drošības policijas) kompetencē.

— Reliģisko organizāciju reģistrācija ir formāls akts. Bez juridiskas personas tiesībām organizācija nevar normāli iesaistīties sabiedrības kopīgajās norisēs. Eiropas tiesībnieki uzskata, ka juridiskas personas — organizācijas statūtu reģistrācija vairāk ir nepieciešama trešajām personām, lai tās spētu izprast organizācijas reprezentējošo personu (direktoru, priekšsēdētāju, prezidentu u.c.) kompetenci un pilnvaru robežas. Juridiskās personas var darboties civiltiesiskajā apritē, bez kuras nav iedomājama sabiedrība, tikai ar pilnvaroto personu starpniecību, kas ir tiesīgas darboties organizācijas vārdā. Precīza izpratne par organizāciju reprezentējošo personu pilnvarām ir nepieciešama, lai strīdu gadījumā tiesa varētu sekmīgi darboties kā valsts iedibināts neitrāls un taisnīgs lēmējs. Lai tā varētu labi orientēties nereti visai sarežģītajās atsevišķa cilvēka un īpašuma kopuma attiecībās, lai izprastu tajās iekļauto tiesību deleģēšanas mehānismu. Tiesa var izskatīt juridiskas personas lietu tikai pēc pilnvarošanas, kuras būtība un kārtība atrodama valsts akceptētos statūtos.

— Nodokļu atvieglojumi ir jāatceļ, kad organizācija, kas radīta sabiedrības labumam, sāk darboties savu dibinātāju savtīgajās personīgajās interesēs.

— Eiropas Komisijas pētījumi liecina, ka vecāku lūgumi izmeklēt JRK attieksmi pret viņu bērniem visbiežāk rodas preses saceltās histērijas rezultātā.

— Biedru iesaistīšanās organizācijā ir tīri privāta lieta.

— Ne vienmēr likvidācija ir labākais risinājums attiecībā uz JRK, jo:

1) tā var pārveidoties citā juridiskā veidolā, un tad valsts varas struktūras zaudē kontroli pār to;

2) nevar prognozēt ticīgo reakciju, iespējami pat nemieri.

Ja vien iespējams, daudz efektīvāk ir ierobežot kustības darbību un atņemt tai pienākošās privilēģijas (nodokļu atlaides u.c.). Tikai pastāvot valsts uzraudzībai, ir iespējams kontrolēt grupu.[2]

[1] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. jūl.

[2] Eiropas Savienības un Latvijas Tieslietu ministrijas seminārs "Par nevalstiskajām un reliģiskajām organizācijām", Rīgā, 1998. gada 26. — 27. oktobrī.

4. Sekta, kults vai jaunā reliģiskā kustība?

Pirms pelt, vispirms jāizmēģina, vai nevar attaisnot.

R. Balodis

Tam, kā saukt organizāciju, nav nekādas nozīmes, svarīga ir organizācijas attieksme pret valsti, sabiedrību un indivīdu. Ja, runājot par kādu sektu, nosauksiet to par kultu, tas izklausīsies "zinātniski" ja par sektu, tas organizācijai šķitīs aizvainojoši, bet, ja par jauno reliģisko kustību, juridiski tas būs vispareizāk.

Kad skaidro jēdzienu "sekta", domas dalās. Viens no uzskatiem — sekta ir kaut kas pretējs iesīkstējušajām Baznīcām un kaut kas ļoti atšķirīgs no tām. Pēdējā laikā visai izplatīts ir apzīmējums "jaunā reliģiskā kustība" (JRK), ko arī es izmantoju savā darbā.

Ja vārdam pašam nav nievājošas nokrāsas, tad viss ir mūsu pašu rokās, lai "nesamaitātu" labi atrastu, parādībai atbilstošu apzīmējumu. Vai apzīmējums "jaunā reliģiskā kustība" saglabās savu korekto un neitrālo nozīmi, tas atkarīgs arī no juristiem un valsts iestāžu darbiniekiem, no prasmes praktiskajā darbībā attiekties pret šīm organizācijām likumīgi, taisnīgi un godprātīgi.

Var gadīties, ka šāda apzīmējuma nozīme mainās kādu lielu notikumu rezultātā. Lai saprastu, kā tas var notikt, par piemēru der vārda *žīds* un *ebrejs* nozīmes maiņa. Protams, šo vārdu dziļākā jēga ir saistīta ar to izcelsmi, un pašu ebreju vidū nav vienprātības par to lietošanu. Dažiem nievājošs liekas vārds *žīds* un daudz piemērotāks — vārds *ebrejs*, citiem — otrādi. Latvijas brīvvalsts laikā darbojās Žīdu biedrība, kas pēc neatkarības atgūšanas pārreģistrējās kā Ebreju biedrība. Ja pasaule nebūtu piedzīvojusi holokausta šausmas, tad varbūt varētu sacīt, ka atšķirība drīzāk ir šo vai citu vārdu lietotāju intonācijā, izsakot šos vārdus. Tagad, jādomā, ka šo vārdu etimoloģisko aspektu aizēno kāds cits: svarīgi ir tas, kurā reģionā ar kādu no šiem apzīmējumiem tika vajāti šie cilvēki. To nevajadzētu aizmirst.

Tomēr zināmā mērā var pievienoties uzskatam, ka *sekta (nevis JRK!) ir tāda ticīgo apvienība, kas pati sevi pretstata oficiāli atzītām baznīcām un bieži vien atrodas opozīcijā pret pastāvošo valsts varu.* Apzīmējuma "jaunās reliģiskās kustības" vietā var lietot arī vārdu "netradicionālās reliģiskās kustības". Tas akcentētu to atšķirību no tradicionālajām, kuras pastāv, lai gan pašreiz Latvijas likumdošanā nav juridiski definēta jēdziena "tradicionālās reliģijas" vai "tradicionālās konfesijas". Tradicionālo konfesiju jautājums ir cieši saistīts ar dažādu priekšrocību un tiesību, kā arī sabiedrības attieksmes diferenciāciju. Jaunajām reliģiskajām kustībām desmit gadus pēc kārtas no sākotnējās reģistrācijas Tieslietu ministrijā katru gadu ir jāpārreģistrējas. Ik pēc gada JRK tiek izsniegta jauna reģistrācijas apliecība. Nenosakot atšķirību starp JRK un tradicionālajām konfesijām, nereti sabiedrībā pieaug negatīvais priekšstats par reliģiju vispār un rodas iespaids, ka nodokļu atlaides un citas īpašās priekšrocības, ko sniedz valsts, tiek izmantotas tikai savtīgos nolūkos.

JRK izcelsme ir visai dažāda. Diemžēl tās nevar uzskatīt par īslaicīgu, pārejošu, destruktīvu parādību, kā daži domā. Šī problēma neatrisināsies pati no sevis. Eiropa par sektu fenomenu jeb jauno reliģisko kustību pieaugošo izplatību sāka īpaši raizēties pēdējos

piecos gados, kad tās cīņā par sekotājiem sāka kampaņu bijušajā komunistiski ateistiskajā teritorijā. Piemēram, Ungārijas protestantu bīskaps Karols Tots 1997. gada 25. septembrī, atklājot Budapeštā konferenci "Par reliģijas brīvību un jaunajām reliģiskajām kustībām", atzīmēja, ka Eiropas valdības acīmredzot būs spiestas rīkoties radikālāk, lai spētu kontrolēt pieaugošo sektu darbību daudzās ES valstīs, it īpaši bijušajās komunistiskā bloka valstīs.[2] Konferencē tika atzīts, ka kopumā šis fenomens iespaido visu Ungāriju. Interesants ir fakts, ka konferencē viens no Ungārijas katoļu Baznīcas līderiem, bīskaps Laslo Lukašs, izteica arī Latvijā samērā populāru ideju, ka cīņa ar sektām nav Baznīcas kompetence, ka valstij vajag likumdošanā paredzēt sektām bargākus sodus.

Uzskatu, ka tā tas nav.

Latvijā JRK un sektas galvenokārt ienāk no ārienes (no ASV, Vācijas un Krievijas), taču ir arī pašmāju veidojumi, kas lūkojas apkārt bagāta aizrobežu saimnieka meklējumos. No šīs grupas kā pirmās jāpiemin "Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes"". 1998. gada 1. janvāri Latvijā jau darbojās trīs Tieslietu ministrijā reģistrētas "Dieva draudzes": Talsu-Sabiles, Skrundas un Kuldīgas. Tās izveidoja bijušais recidīvists, pašieceltais "bīskaps" Ārijs Roslēvičs.

Kuldīgas evaņģēliskā "Dieva draudze" pirmoreiz LR Ministru padomes Reliģijas lietu departamentā tika reģistrēta ar lēmumu nr. 23 1990. gada 14. novembrī. Skrundas — 1991. gada 14. oktobrī, Sabiles — 1991. gada 18. jūlijā, bet Talsu evaņģēliskā "Dieva draudze" — 1991. gada 14. oktobrī. Saskaņā ar TM 1997. gada 25. jūnijā TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā saņemto iesniegumu nr. 15–2.7/187, kas tika pamatots ar 1997. gada 21. jūnijā "Dieva draudžu" kongresā pieņemto lēmumu par draudžu apvienošanos, ar tieslietu ministra lēmumu 1997. gada 1. augustā tika reģistrēta "Latvijas apvienotā evaņģēliskā "Dieva draudze" Talsos un Sabilē" (ar reģistrācijas nr. AP–0938).

1992. gada 15. septembrī TM Reliģijas lietu departaments pēc vairāku baznīcu vadītāju un pilsoņu sūdzībām brīdināja Ā. Roslēviču, pieprasot pārtraukt nekorektos un apvainojošos izteicienus pret citām konfesijām. Kā atbildi departaments 1993. gada 15. aprīlī saņēma protestu, kurā apvienoto "Latvijas evaņģēlisko "Dieva draudžu"" bīskaps Ā. Roslēvičs izteica neapmierinātību par departamenta direktora "zemisko rīcību" un "likuma pārkāpšanu". Toreizējais departamenta direktors A. Kublinskis 1993. gada 19. aprīlī izteica atkārtotu brīdinājumu par draudžu rīkotajos pasākumos pieļauto citu iedzīvotāju reliģisko jūtu aizskaršanu un reliģiskā naida celšanu.

Šajā grāmatā sektas tiek sauktas par JRK ne tikai tāpēc, lai neaizvainotu kādu sektantu. Visas jaunās kustības nevar definēt kā kaitīgas. Katrai valstij ir sava pieeja JRK jēdzienam. Francijā, piemēram, par sektantiem uzskata baptistus un septītās dienas adventistus, kas pie mums tiek uzskatīti par tradicionālu konfesiju (vai vismaz — par denomināciju). Francijas sektu pētnieki, 1997. gada pavasarī tiekoties ar departamenta darbiniekiem, atzīmēja, ka īpaši jāuzrauga tās JRK, kas gatavojas sagaidīt pasaules galu. Latvijā vairāku JRK teoloģiskajās vai reālajās doktrīnās manāma tendence uz drīza pasaules gala ilgpilnu gaidīšanu. Ja pieņemtu, ka viņiem ir taisnība, tad pēc pasaules gala dzīvi palikušajos būtu tikai JRK sekotāji, un arī ne visi. *"Brahma Kumaris"*, piemēram, gaida Zelta laikmeta iestāšanos, kas nākšot ar lieliem satricinājumiem un to sagaidīšot

tikai *"Brahma Kumaris"* sekotāji. "Jehovas liecinieki" uzskata, ka tikai viņu kustība pārdzīvos pasaules galu, bet pārējie ies bojā. Saentologu sekta arī uzskata, ka pasaules galu pārdzīvos tikai saentologi. "Jaunās paaudzes" draudzes un "Dieva draudzes" turas pie uzskata, ka tikai viņi pārdzīvos Apokalipsi. Līdzīgi ir ar mūniešiem un visarioniešiem. Tomēr Sabiedrisko un Reliģisko lietu departamenta rīcībā (reģistrētajos statūtos, ziņojumos un iesniegumos) nav ziņu, ka kāda no Latvijā reģistrētajām reliģiskajām organizācijām apzināti gatavotos izdarīt (vai aicinātu izdarīt) plašu pašnāvības aktu. Varbūt šāda informācija ir citu valsts pārvaldes iestāžu rīcībā. Tieslietu ministrijai ir sava ar likumu noteikta kompetence, un tā ir reliģijas jomā — reģistrēt reliģiskās organizācijas, būt par koordinatoru un nevis par uzziņu veicēju.

Tieslietu ministrijas Jauno netradicionālo reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvā padome 1999. gada martā saņēma Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lūgumu sniegt informāciju par kristīgā centra "Labā vēsts" (R. Rennera misija), Rīgas prezbiteriāņu draudzes "Svētlaime" un mormoņu baznīcas darbību Latvijā.[3] Tieslietu ministrijas valsts sekretārs A. Maldups, kas bija ne vien tradicionālo konfesiju padomes, bet arī JRK pētīšanas padomes priekšsēdētājs, nosūtīja JRK pētīšanas padomes locekļiem pieprasījumu divu nedēļu laikā iesniegt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē tai nepieciešamo informāciju.[4] Viedokļi, ko pauda padomes locekļi, bija dažādi un vērtējumi nebūt nesakrita. Korektu atbildi iesniedza Rīgas Stradiņa universitātes Psihosomātiskās medicīnas un psihoterapijas katedras asistents A. Utināns. Viņš informēja A. Maldupu, ka atsevišķu JRK darbības novērtējumu nav iespējams sniegt vispārināti, jo to darbībā ir gan pozitīvie, gan negatīvie aspekti. Atbilde būtu iespējama, tikai balstoties uz konkrētas informācijas analīzi un arī tad, tikai atbildot uz konkrētiem jautājumiem. A. Utināns tomēr informēja, ka nevienai no minētajām organizācijām nav ne totalitārisma, ne apokaliptisma pazīmes. No šīm kustībām arī pēc medicīniska rakstura palīdzības nav griezusis neviena persona. Turpretī cits ārsts — Rīgas Stradiņa universitātes Komunikācijas zinātņu katedras doktorants I. Kudrjavcevs atbildē rakstīja — viņa rīcībā esot informācija, ka 1996. gadā kristīgā centra "Labā vēsts" tiek izmantota tā sauktā neirolingvistiskā programmēšana (NLP — viena no suģestijas psihotehnikām). Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas prezidents A. Vilks, izpētot šīs trīs organizācijas, nonāca pie kategoriskākiem secinājumiem. Viņš uzskatīja, ka ASV sludinātāja R. Rennera misija "Labā vēsts" darbībā ir psiholoģiski agresīva un aktīvi uzbrūkoša kristīgas orientācijas organizācija. Pēc kriminologu informācijas, grupa nav varējusi nostiprināties Ukrainā, jo nevarējusi izpildīt varas iestāžu prasības. Savukārt "Svētlaime", pēc A. Vilka rīcībā esošās informācijas, plaši izplata idejas, kas aicina uz aktīvu negatīvu attieksmi pret citu reliģiju pārstāvjiem. Par "Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas" draudzi (mormoņiem) kriminologiem ir uzskats, ka viņu praktizētie ūdens rituāli ir kaitīgi un bīstami šo rituālu dalībniekiem. Pamatojums — rituālu laikā cilvēka ķermenis tiek pilnībā iegremdēts aukstā ūdenī.* Slēdziens, ar ko Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācija beidz vēstuli, ir ļoti

---

* "Attiecībā pret bērniem šis process tiek veikts bez viņu apzinātas piekrišanas. Līdz ar to tiek pārkāptas bērna tiesības uz drošību — tiek radīts psiholoģiskais šoks un noslīkšanas iespējas."[5]

kategorisks: "Šo organizāciju un īpaši viņu vadītāju darbība neatbilst Latvijas Republikas nacionālās drošības interesēm, jo manipulē ar atsevišķu indivīdu (šo organizāciju pasākumu dalībnieki) apziņu, grauj viņu pašvērtējumu, psiholoģiski veido iepriekšnolemtības un bezspēcības sajūtu, un līdz ar to mazina indivīdu attīstības iespējas. Šo organizācju dažādā formā paustās idejas kopumā aicina uz vienu: lai indivīds atteiktos no atbildības pats par savu dzīvi, par saviem lēmumiem un deleģētu tiesības lēmumus par viņa dzīvi pieņemt reliģiskās organizācijas līderim. Šo organizāciju darbā plaši tiek pielietotas kompleksas psiholoģiskās ietekmēšanas metodes, kas indivīdu pilnībā pakļauj organizācijas līderim. (..) No juridiskā viedokļa šo organizāciju līderu un sludinātāju darbība ir vērtējama kā indivīda apziņas brīvības ierobežošana, jo ir saistīta ar aktīvu psihotehnoloģiju pielietošanu."

Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece S. Krūmiņa-Koņkova par trim minētajām Latvijas reliģiskajām minoritātem atsūtīja izsmeļošāko novērojumu analīzi. Pēc viņas rīcībā esošās informācijas, R. Rennera kristīgā draudze "Labā vēsts" formāli pieder pie Latvijas Vasarsvētku draudžu centra. Vienlaikus pēc dogmatikas un reliģiskās darbības šo draudzi var nosaukt par zināmu starpposmu starp Vasarsvētku draudzēm, no vienas puses, un "trešā viļņa" harismātisko kustību Latvijā, tas ir, līdzīgu tādām kristīgajām draudzēm kā "Jaunā paaudze", "Prieka vēsts" u. c., no otras puses. Pēc S. Krūmiņas-Koņkovas informācijas, R. Renners ir "tipisks amerikāņu evaņģēlists un viņa draudze veido visā pasaulē samērā bieži satopamu evaņģēlisku apvienību ar savu subkultūru". Saskaņā ar Filozofijas un socioloģijas institūta pētījumu R. Rennera draudzes piekritēji savās izpausmēs ir apvaldītāki un mērenāki. Harismātisma "Labās vēsts" dievkalpojumos esot mazāk. Pats Riks Renners esot cēlies no ASV dienvidu baptistiem. Saskaņā ar S. Krūmiņas-Koņkovas rīcībā esošo informāciju pašlaik viņam ir misijas vismaz 21 valstī. Zinātniece domā, ka šo misiju darbība parasti ir lojāla valstij, kurā tās darbojas. Par lojalitāti liecinot arī fakts, ka "Labās vēsts" jaunā nama atklāšanas dievkalpojumā Denīze Rennere (R. Rennera sieva) dziedāja Lūcijas Garūtas "Mūsu Tēvs" latviešu valodā, lai gan dievkalpojuma auditoriju pārsvarā veidoja tā sauktie krievvalodīgie iedzīvotāji.[6]

Par prezbiteriāņu draudzi "Svētlaime" S. Krūmiņa-Koņkova raksta, ka Rietumu reliģijpētniecības literatūrā prezbiterisms tiek uzskatīts kā kristietības (protestantisma) virziens, kas normāli integrējas gan kristīgajā tradīcijā, gan kultūrā kopumā. Zinātniece uzskata, ka tas nekādā ziņā netiek definēts kā "jauna reliģiskā kustība" un arī neatbilst JRK statusam pēc socioloģiskajiem rādītājiem. Apkopojot viņas rīcībā esošās ziņas par mormoņiem, S. Krūmiņa-Koņkova secināja, ka, kaut arī mormoņiem ir pretējs viedoklis, saskaņā ar ASV un Eiropas reliģjpētnieku domām šī kustība pieder pie protestantisma vai precīzāk — pie marginālā protestantisma virziena.* Pašlaik šīs kustības sekotāju skaits pasaulē ir ap desmit miljoniem.[7]

---

* Marginālais protestantisms — reliģiskās kustības, kas darbojas uz robežas starp protestantisko kristietību un jaunu reliģiju, kurai ar kristietību vairs nav nekāda sakara.

Ņemot vērā, ka departaments kā Tieslietu ministrijas struktūrvienība ir atbildīgs par patiesu informāciju par reģistrētajām organizācijām un to, ka šīs organizācijas bija reģistrētas Tieslietu ministrijā, pats nosūtīja Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei atbildes vēstuli.[8] Vēstulē departaments informēja pārvaldi, ka Jauno reliģisko kustību pētīšanas padome nav juridiska persona, bet konsultatīvi sabiedrisks veidojums, kas domāts kā palīgs departamenta darbam ar JRK. Šī padome nepieņem un nevar pieņemt saistošus lēmumus, bet tajā iekļautie eksperti pauž savu viedokli, lai palīdzētu Tieslietu ministrijai labāk izprast un apzināt JRK Latvijā. Departaments, arī no savas puses izvērtējis kristīgā centra "Labā vēsts", Rīgas prezbiteriāņu draudzes "Svētlaime" un mormoņu baznīcas darbību Latvijā, informēja pārvaldi, ka minētās reliģiskās organizācijas nav pārkāpušas LR likumus. Par tām nav ne fizisku, ne juridisku personu iesniegumu sakarā ar tiesību un LR likumu pārkāpumiem, tāpēc atsevišķu ekspertu pozitīvais vai negatīvais vērtējums nevar būt pamats minēto organizāciju tiesību ierobežošanā no valsts pārvaldes puses, jo sevišķi tāpēc, ka valsts un Baznīcas attiecību kārtotājinstitūcijai, Tieslietu ministrijai, nav juridiska rakstura iebildumu pret minēto organizāciju darbību. Departaments bija spiests atgādināt Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldei, ka saskaņā ar reliģisko organizāciju likuma 4. pantu tieša vai netieša iedzīvotāju tiesību ierobežošana vai priekšrocību radīšana iedzīvotājiem, kā arī reliģisku jūtu aizskaršana vai naida celšana sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju ir aizliegta un par šā noteikuma pārkāpšanu vainīgās personas saucamas pie atbildības likumā noteiktajā kārtībā.

[1] *Тиле К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996.

[2] Adeventist News Review. — 1997. — October. — P. 12.

[3] Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšsēdētāja vietnieka J. Lejiņa 1999. 25. marta vēstule nr. 5/7–5117 LR TM Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvajai padomei.

[4] Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes priekšsēdētāja A. Maldupa 1999. gada 30. marta vēstule nr. 1–7.8/791 Rīgas Stradiņa universitātes Psihosomātiskās medicīnas un psihoterapijas katedras asistenta A. Utināna, Rīgas Stradiņa universitātes Komunikācijas zinātņu katedras doktorantam I. Kudrjavcevam, Latvijas Transoloģiskās psihoterapijas asociācijas prezidentam J. Zālītim, Latvijas Ārstu biedrības padomes loceklei A. Grietēnai, Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas prezidentam A. Vilkam, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošai pētniecei S. Krūmiņai-Koņkovai.

[5] Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācijas prezidenta A. Vilka 1999. gada 19. aprīļa vēstule Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārdvaldes priekšsēdētāja vietniekam J. Lejiņam.

[6] Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta vadošās pētnieces, Akadēmisko reliģisko studiju centra vadītājas filozofijas zinātņu doktores S. Krīmiņas-Koņkovas 1999. gada 30. marta vēstule nr. 1–78/191 LR Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei.

[7] Turpat.

[8] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1999. gada 27. aprīļa vēstule nr. 15–2.1/79 Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vietniekam J. Lejiņam ar norakstu Valsts cilvēktiesību biroja priekšsēdētājam Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes loceklim O. Brūverim.

5. Jauno reliģisko kustību destruktivitāte jeb kaitīgums: kur tas slēpjas?

Varbūt mūsu reakcija uz sektām ir nozīmīgāka, nekā šīs kustības to ir pelnījušas?

R. Balodis

Sektu darbības analīze rāda, ka ar "pretsektu" likumdošanas bāzes radīšanu problēma netiek atrisināta. Pēc aizliegšanas sektas vēl vairāk palielina savu konspirāciju. Problēma paliek pat pēc sektu vadības izolācijas. To rada sektu adepti, kuru rīcība nav prognozējama. Daudzas sektas reģistrējas arī kā sabiedriskās organizācijas, arodbiedrības un uzņēmējsabiedrības. Citas regulāri maina savu nosaukumu, kas ļoti apgrūtina to identifikāciju. Daudzas sektas ir ar noslieci uz ezoteriskumu. Tām ir it kā dubultā mācība: viena — oficiālā, bet otra — tikai iekšējai lietošanai. Lielākais sektu kaitējums izpaužas tās locekļu personības deformācijā. Sektanta saprāts un emocijas tiek pakļautas nopietnai psiholoģiskai apstrādei, ierobežojot viņa spriešanas spējas. Spilgts piemērs šādas apstrādes rezultātiem ir traģēdija, kas 1979. gada 18. novembrī notika Džonstaunā, kad vairāk nekā 900 "pravieša" Džima Džounsa sekotāji izdarīja pašnāvību, sniedzot pasaulei spilgtu liecību par kulta iespējām psiholoģiski iespaidot savus adeptus. Kā jau rakstīju, pārsvarā visu sektu (arī D. Džounsa sektas) vēsture iesākas ar tās pamatlicēja vai dibinātāja autoritatīvu apgalvojumu. Pēc tam, ņemot par pamatu šo apgalvojumu, vēl tās pamatlicēja dzīves laikā tiek izveidota dogmatiska uzskatu sistēma, kurā no sekotājiem tiek pieprasīta absolūta ticība. Destruktīvie kulti, kā dažreiz sauc sektas[1], sekotāju vervēšanā izmanto arī cilvēkiem piemītošās uzmācīgās bailes (fobijas) vai pat izraisa tās:

— bailes domāt patstāvīgi, kritiski novērtēt savu kultu;
— bailes no ārpusgrupas sociuma ("ārējās pasaules");
— fobiju tikt izmestam no organizācijas, palikt vienam;
— bailes no ienaidniekiem;
— fobiju zaudēt savu glābiņu ("pestīšanu");
— bailes no iespējamām dabas stihijām.

Bieži — it sevišķi valsts amatpersonas — uzdod jautājumu: kā izpaužas sektu kaitīgums? Sektu (destruktīvo kultu) kaitīgums sevišķi izpaužas četrās galvenajās jomās:

— personas uzvedības kontrolē;
— personas informācijas kontrolē;
— personas domāšanas kontrolē;
— personas emociju (jūtu) kontrolē.

Otrs jautājums, ko cilvēki uzdot, runājot par sektām, ir: kā sektas iegūst savu varenību? No pētījumiem, ko veicis Krievijas Iekšlietu ministrijas Viskrievijas Zinātniskās pētniecības institūts, redzams, ka daudzi narkotiku lietotāji, galvenokārt jaunieši, bieži vien ir saistīti ar sātanistu, "Balto brālību" un citām sektām. Minētā institūta pētījumi atklāj arī

dažas interesantas sektu fenomena attīstības stadijas, kas varētu būt likumsakarīgā saistībā ar iepriekšminētajām kaitīguma izpausmēm:

1. Sekta mēģina reģistrēties (legalizēties) ar juridiski pilnīgi korektiem un valstij lojāliem reliģiskas organizācijas reģistrācijas dokumentiem.

2. Pēc reģistrācijas sekta vervē sev piekritējus, izplatot ārzemēs izdotu reliģiska rakstura literatūru.

3. Pamazām sekta attīstās un nostiprinās arī materiāli, ievācot biedru naudas, ziedojumus vai no reliģiskās darbības iegūtos līdzekļus iesaistot biznesā.

1977. gadā ASV varas iestādes, veicot kratīšanu galvenajā saentologu slepenā dienesta konspiratīvajā dzīvoklī Losandželosā, atklāja daudz interesanta. Toreizējais ASV prokurora vietas izpildītājs Reimonds Barouns savā apsūdzības memorandā (to skaitā pret Habarda bijušo sievu Mariju Sjū) min, ka saentologu pārkāpumi ietver iefiltrēšanos privātpersonu, nacionālajās un starptautiskajās organizācijās, advokātu birojos, laikrakstu izdevniecībās. Saentologu organizācijas ekonomiskais mērķis ir paziņots kādā viņu organizācijas direktīvā: "Ar saentoloģijas palīdzību jāpārņem ekonomiskā vara visā pasaulē, katrā firmā pilnīgi jāievieš Habarda pārvaldes tehnika, un nav svarīgi, vai runa ir par saentologiem, vai nē."

4. Sekta organizē seminārus, reliģiska rakstura publiskus pasākumus (mītiņus un gājienus).

5. *Pēc savas finansiālās bāzes nostiprināšanas sekta slepeni vai atklāti iesaistās valsts politiskajā dzīvē, iejaucoties reģiona vai valsts pārvaldes procesos.*

Šiem Krievijā veiktajiem pētījumiem var ticēt, jo to pamatā ir plaša datu bāze. Krievijā pašlaik ir no trīs līdz pieciem miljoniem sektu adeptu.[2] Būtu vietā atcerēties K. G. Junga atziņu, kas par reliģijas uzskatu brīvu izvēli rakstīja: "Mūsdienu cilvēkam reliģijas nav vairs no dvēseles, no iekšienes izrietošas; tās cilvēkam ir kļuvušas par ārišķīguma atribūtu. Transcendentais gars neaptver viņus ar savu iekšējo atklāsmi; mūsdienu cilvēks cenšas izvēlēties reliģijas un uzskatus, it kā pielaikodams svētdienas tērpu"[3]... Cilvēkam vienmēr jābūt kādai ētiska rakstura vērtību skalai, kādam mērķim, jo gandrīz visi cilvēki meklē dzīves jēgu. Sektas ietekmē nonākušam cilvēkam nav iespēja pašam brīvi veidot savu ētisko vērtību skalu. Sektas vai kulti nav arī ieinteresēti sevišķi rūpīgā faktu analīzē. Sektas vadība pati sniedz skaidrojumu parādībām, neaizmirstot norādīt, ka galvenā tās autoritāte ir Bībele vai (un) sektas dibinātājs. Sektas savos sekotājos rada pārliecību, ka cilvēku, kas stājas pretī viņu ticībai, vada sātanisks spēks un aklas iedomas. Vairākums sektantu uzskata sevi par brīviem no reliģiskās ekspluatācijas (kuru tie gandrīz vienmēr pārmet kristietībai), par brīvi domājošiem cilvēkiem. Gandrīz bez izņēmuma visās sektās ir manāma neiecietība pret jebkādu pozīciju vai uzskatu, kas ir pretrunā ar sektas uzskatiem. Nedrīkst aizmirst, ka sekta ir organizācija vai personu grupa, kas noslēgusies savās šaurajās interesēs (arī kulta izpausmēs), kuras nesakrīt ar sabiedrības interesēm, pretdarbojas tām vai ir vienaldzīgi neitrālas pret tām.[4] *Sektas* jēdziens ir jānošķir no *totalitāras sektas*[5] vai *destruktīva kulta* jēdziena, dažbrīd tiek izmantots arī termins *pseidoreliģiskas sektas*.[6] Par sektām var saukt lielāko daļu JRK, kas veidojušās kā atzari no tradicionālajām konfesijām, un tādā gadījumā šis nosaukums parasti nenozīmē neko sliktu. Savukārt destruktīvās reliģiskās organizācijas (totalitārās sektas,

pseidoreliģiskās sektas un destruktīvie kulti) ir autoritāras hierarhiskas organizācijas ar graujošu orientāciju attiecībā pret dabisku un harmonisku personības garīgo, psihisko un fizisko stāvokli (iekšējā destruktivitāte) vai pastāvošajām sabiedrības tradīcijām, normām, kultūru, kārtību, sociālajām struktūrām kopumā (ārējā destruktivitāte), kā arī ar praktisku ievirzi jauno adeptu piesaistīšanā lietot maldināšanu un slēptu psiholoģisku vardarbību.

Ja kādas reliģiskas organizācijas reģistrācija tiek aizliegta ar tiesas lēmumu, tā joprojām ir reliģiska organizācija, tikai ar to atšķirību, ka kļūst par "aizliegtu reliģisku organizāciju". Bieži vien, lai savai darbībai piešķirtu vēlamo publicitāti un ārējo respektablumu, sektas rīko sabiedriskus pasākumus un labdarības koncertus. Pēc šīm akcijām sektanti ievāc labvēlīga rakstura atsauksmes presē un TV, kas turpmāk tiek izmantotas viņu propagandā. Kā piemēru var minēt mormoņus, kas tādā veidā rada labdarīgas un filantropiskas kustības tēlu. Mormoņi nēsā apģērbu ar simbolisku nozīmi, kas patstāvīgi liek tiem atcerēties viņu pienākumus. Katram mormoņu sekotājam tiek iedvests, ka mormoņu ticība ir patiesā kristīgā reliģija. Mormoņi balstās uz to garīdzniecības, simbolikas un rituālu nesatricināmību, kuru aizstāv mormoņu baznīcas vadība. Mormoņu slepenie rituāli to svētnīcās, kas saistīti ar mirušo kristīšanu, mistiski konspiratīvie rokasspiedieni, zīmes un simboli saista vidusmēra mormoni, radot "noslēgtās (ezoteriskās) grupas" efektu. Cits stimuls, kas mudina sekot mormoņu ticībai, ir to sociālās labklājības programma. Piemēram, ja ģimenes apgādnieks saslimst, nomirst vai nespēj uzturēt savu ģimeni, mormoņu baznīca par šo ģimeni uzņemas apgādību. Šie un citi aspekti ģimeni izvirza mormoņu reliģijas pašā centrā, un piederība mormonismam tiek saistīta ar ģimenes vienotības un uzticības pamatu.

Mormoņu attieksme pret valsti ir nekonfliktējoši atturīga, un salīdzinājumā ar saentologiem viņi šķiet paraugpilsoņi.

[1] *Новые религиозные организации России деструктивного и оккультного характера/* Справочник. — Белгород: Миссионерский отдел Московского Патриархата Русской Православной Церкви, 1997. — С. 259.

[2] Turpat, 14. lpp.

[3] *Юнг К. Г.* Проблемы души нашего времени . — М.: Прогресс, 1994. — С. 303.

[4] *Новые религиозные организации России деструктивного и оккультного характера/* Справочник. — Белгород: Миссионерский отдел Московского Патриархата Русской Православной Церкви, 1997. — С. 7, 8.

[5] *Классификация тоталитарных сект и деструктивных культов Российской Федерации/* (в помощь епархиальному миссионеру). — Белгород: Миссионерский отдел Московского Патриархата Русской Православной Церкви, 1996. — С. 80.

[6] *Капкан безграничной свободы/* Под ред. А. Л. Дворкина. Сборник статьей об саентологии. — М.: Изд-во Братства Святителя Тихона, 1996.

6. Kultiskā jeb sektantiskā domāšana

Gribu sniegt īsu kopsavilkumu sektu mentalitātes raksturojumā — zināma veida tuvinātu aprakstu, kas ļauj izdarīt katras atsevišķās jaunās reliģiskās kustības (JRK) novērtējumu.

Ekstrēmie vai destruktīvie kulti visbiežāk ir novirzes no tradicionālajām reliģiskajām kustībām. Parasti to vadībā ir kāda spēcīga persona ar pārliecību, ka ir vienīgais Dieva sūtnis mūsdienās. Par pamatdoktrīnu šādai kustībai kalpo šīs odiozās personas atklāsme, kas kustības sekotājiem liek uzskatīt viņas vīzijas vai viņas grāmatās rakstīto par īsto un vienīgo patiesību. Termins *kults* nav nekas aizskarošs. ASV Ziemeļrietumu universitātes goda profesors Č. Breiders, kas ilgus gadus nodarbojas ar Amerikas mūsdienu kultu un reliģisko kustību pētīšanu, uzskata, ka tas nozīmē reliģiska rakstura grupu, veidojumu, kas būtiski atšķiras no sabiedrībā vispārpieņemtajām reliģiskajām grupām (tradicionālajām konfesijām). JRK sekotāja prāts un emocijas ir īpašas, jo tās tiek pakļautas nopietnai psiholoģiskai apstrādei, ierobežojot viņa analizēšanas spējas.

Vēlreiz gribu atgādināt par traģēdiju, kas notika 1979. gada 18. novembrī Džonstaunā, ASV, kad vairāk nekā 900 "pravieša" Džima Džounsa sekotāji veica masveida pašnāvību, parādot pasaulei spilgtu kulta psiholoģiskās iespaidošanas fenomenu. Starp citu, līdzīgs notikums pavisam reāli var notikt arī Latvijā, jo arī Latvijā darbojas organizācijas ar līdzīgām nosliecēm. JRK sekotāji parasti uzskata, ka pārējie cilvēki ir nolemti un viņu kustības gals būs arī Dieva labās gribas gals. Šīs noslieces manāmas arī reģistrēto reliģisko organizāciju nosaukumos, piemēram, "Dieva draudze", "Glābšanas klints", *"Brahma Kumaris"* (Brahmas meitas) un "Jaunā paaudze".

JRK darbības un spriedumu loģikas pamatā ir viens un tas pats mānīgais pieņēmums: mēs vienīgie zinām patiesību. Manipulatīvā maksima, ko visbiežāk nākas uzklausīt: "Ļaudis mūs neieredz, jo mēs esam citādi nekā visi pārējie."

Dažas JRK balstās uz pravietojumiem, citas — uz svētuma lomu, simboliku vai mistiskiem rituāliem, vēl citu pamatpieņēmums ir metafiziskis panteisms un fiziskās ārstēšanas ideja. JRK ļoti grūti objektīvi raksturot, vieglāk ir atklāt to rašanās un formēšanas psiholoģiskos faktorus. Katrai kustībai ir sava subjektīva, noteikta parauga "ticības sistēma", ar kuras palīdzību tiek uzturēta tikai šai JRK raksturīgā personas savdabība. Nešauboties var teikt, ka noteikta, savdabīga psiholoģiskā struktūra ir visu kultu neatņemama sastāvdaļa. Katram JRK sekotājam ir raksturīgas noteiktas psiholoģiskas iezīmes, kuras piemīt visiem pārējiem attiecīgās JRK locekļiem. No vienas puses, JRK parasti pulcējas cilvēki, kuriem zināmā mērā jau piemīt vismaz nosliece uz šai kustībai raksturīgajām personas īpašībām, un, no otras puses, līdzdarbošanās JRK šīs īpašības veido un uztur.

Vēlreiz jāuzsver, ka JRK vai kulti nav ieinteresēti faktu rūpīgā analīzē. JRK vadība pati sniedz skaidrojumu parādībām, neaizmirstot norādīt, ka galvenā tās autoritāte ir Bībele vai (un) JRK dibinātājs. Kristīgo JRK pamatmetode ir vēsturiski izveidojušos Bībeles tekstu jēgas pārveidošana. Parasti tiek ņemtas kādas atsevišķas, burtiski izprastas Svēto Rakstu vietas.

Šādas ticības sistēmas parasti ir zināmā izolācijā. JRK savos sekotājos uztur pārliecību, ka cilvēku, kas stājas pretī viņu ticībai, vada sātanisks spēks un aklas iedomas. Kā jau rakstīju, vairums JRK sekotāju uzskata sevi par brīviem no reliģiskās ekspluatācijas. Toties lielajām tradicionālajām Baznīcām tās pārmet tieši to.

Savukārt JRK sekotāji paši sevi uzskata par domājošiem cilvēkiem, lai gan vērotājam no malas skaidri redzams, cik shematiski, iepriekš "ieprogrammēti" ir viņu domu gājieni. Viņu spriedumi atgādina maza bērna spriedumus, kad tas ar ļoti vienkāršotiem, neloģiskiem un subjektīvas motivācijas pārpilniem paņēmieniem cenšas aptvert viņa prātam vēl neaptveramu, bagātu, dziļu un daudzslāņainu informāciju. Gandrīz bez izņēmuma visās JRK ir manāma neiecietība pret jebkādu opozīciju vai uzskatu, kas ir pretrunā ar pašas kustības uzskatiem. Tas izriet no JRK pūlēm, atsaucoties uz pārdabisko, transcendento, veidot *savas* mācības, kas vērstas uz sekotāju gribas pakļaušanu. JRK vadība pieprasa no sekotājiem absolūtu ticību tās vadītāja sacerētajai teoloģiskajai sistēmai. Vadītāja autoritāte tiek uzturēta nevis ar viņa plašām un dziļām zināšanām reliģijas jomā un nevainojamu dzīvesveidu, bet ar viņam pakļauto adeptu turēšanu pilnīgā neziņā par visu, kas apdraud JRK vadītāja ieņemto stāvokli minētajā organizācijā.

Tā tas nenotiek vienīgi reliģiskajās kustībās, tomēr tieši tajās tas visvairāk krīt acīs, jo reliģija ir domāta dzīves nepilnību novēršanai un nevis vairošanai.

Jebkuras JRK "teoloģiskās sistēmas" īpatnība tiek uzturēta ar tās spriedumu nekonsekvenci. Par zināmu nekonsekvences stadiju kļūst tieša pretrunu noraidīšana. Pretrunas tiek ignorētas, uzskatot tās par absurdām, nejaušām, par "izņēmumiem, kas apliecina likumsakarību", pieļaujot, ka "patiesie fakti" nepakļaujas loģiskai analīzei un rekonstrukcijai. Taisnība, ne viss šajā pasaulē pakļaujas loģiskai analīzei. Ļoti bieži arī izcili zinātnieki, izsmēluši visas dotajā zinātnes attīstības stadijā pieejamās zināšanas un domāšanas paņēmienus, tālāk virzās intuitīvi: Un tomēr — kāda milzīga starpība ir starp zinātnieka intuīciju, kas tiecas apjaust to, ko vēl nezina *cilvēce*, un slikta skolnieka intuīciju, kurš mēģina uzminēt to, ko sen jau bija laiks iemācīties...

Pārejot uz līdzīgu sarunu par intuitīvi pareizu rīcību ļoti sarežģītās ētiskās situācijās, — kur gan būtu jāmeklē labākie eksperti šajā jomā?

JRK teoloģiskās sistēmas struktūrā var pamanīt "miermīlīgi sadzīvojam" tādus ticības elementus, kas patiesībā cits ar citu ir loģiskā pretrunā.

Spilgts piemērs ir Č. T. Rasela apgalvojums, ka viņa darbi "Jehovas lieciniekiem" ir neaizstājams palīglīdzeklis Bībeles izzināšanā. Bībeles mācība bez viņa komentāriem esot "solis tumsībā". Rasels sludināja, ka pastiprināta viņa darbu studēšana tā vietā, lai lasītu Bībeli, divu gadu laikā tuvinās cilvēku dievišķai atklāsmei. Jehoviešu "Sargtornis" ar tiesnesi Ruterfordu priekšgalā apgalvoja, ka Ābrams, Īzaks un Jēkabs atgriezīsies uz Zemes līdz mūsu gadsimta 20. gadiem, un pat iegādājās māju patriarhiem (Ben-Sarims, "prinču māja") Sandjego, Kalifornijā. "Jehovas liecinieki", protams, konstatēja faktu, ka noteiktajā laikā patriarhi neieradās, taču turpināja turēties pie tā paša "gaišredzīgā skaidrojuma", kuru bija radījušas iepriekšējo "Sargtorņa" līderu nepiepildītās ilgas. To, cik ietiepīgi viņi turas pie saviem principiem, var redzēt arī no neveiksmes, kas jehoviešus piemeklēja 70. gadu vidū. Viņi apgalvoja, ka jauns Armagedons* norisināšoties 1975. gadā. Un, kaut arī tas nenotika, uzcītīgie "liecinieki" vēl līdz šim brīdim klauvē pie māju durvīm, stāstīdami par "gaismu", ko

tie ieguvuši "Jehovas liecinieku" organizācijā. "Sargtorņa" literatūra ir pārpludināta ar patvaļīgu psiholoģisko trafaretu paraugiem — tipveida atbildēm uz konkrētiem jautājumiem (stimuliem).

Pētot kultisko sistēmu, jāpievērš uzmanību tam, ka sludinātāju kultu aizsācēji un dibinātāji semantisko Dieva vārdu sludināšanā ir izdarījuši to pašu, ko turpina darīt mūsdienu sludinātāji. Gan jehovieši, gan "kristīgās zinātnes" pārstāvji, gan mormoņi un citi JRK sekotāji pārāk brīvi pielieto kristiešu Bībeles terminoloģiju. Viņi dara to pilnīgi pēc saviem ieskatiem, gandrīz vienmēr mainot vārdu vēsturisko, vispārpieņemto nozīmi. Skatot JRK literatūru, jāņem vērā, ka tekstu ir sarakstījuši cilvēki, kas labi pārvalda kristīgo terminoloģiju un to ir pārveidojuši tā, lai tā pilnībā saskanētu ar JRK sistēmu. Pētot kultus, jābūt gataviem sagaidīt šķēršļus un grūtības tieši jēdzienu interpretācijā. Kamēr nav noskaidrots, kādā nozīmē pielietoti tie vai citi termini, nav iespējams iegūt skaidru izpratni par kultu mācību un norobežot to no ortodoksālās kristīgās mācības. Kultu "vārdnīca" un Bībeles "vārdnīca" sakrīt vārdu rakstībā un izrunā, bet vārdu nozīmes ziņā tās ir atšķirīgas. JRK manipulē ar Dieva vārda terminiem, sagrozot pamatmācības terminoloģijas nozīmi. Šī taktika būtībā ir žonglēšana ar terminiem. Varu atgādināt kādu interesantu JRK pašreklāmas manieri: citēt no Bībeles lappusēm garus tekstus, lai pārliecinātu klausītāju, ka viņi labi zina patieso mācību.

Tātad parasti JRK mācības pamatā ir kristīgās vai kādas citas reliģijas mācības terminoloģijas modificēšana. Šo kustību veidotāji lieto ievērojamu daudzumu Bībeles vai citu reliģisku mācību rakstu, gandrīz vienmēr citējot tos ārpus konteksta un papildinot ar evaņģēliskām frāzēm un terminiem visās iespējamās vietās. Līdz šim laikam šādam paņēmienam tomēr ir bijuši panākumi. Varbūt tas pierāda, ka JRK sistēmas kaut kādā mērā tomēr ir "kristīgas"? Bet varbūt — un tas ir daudz ticamāk — tas pierāda vienīgi to, ka "ikdienišķās" ticības pamatā daudz mazākā mērā ir loģiska mācību sistēma, bet gan vienkārši "atgādinājums par piederību" kādai pārliecībai, kas skar ne tikai prātu vien. Vienlaikus jāsaka, ka atteikšanās pilnvērtīgi iesaistīt prāta darbību ticības dzīves jautājumos ir viens no visīsākajiem ceļiem uz ticības maldiem.

Tie nav tikai uzskatu maldi. Tie vienlaikus ir pašvērtējuma maldi, reizēm pat lieli maldi lēmumu pieņemšanā, kad ētiskā izvēle jāizdara sarežģītā situācijā. Īpaša saruna ir par tām noslēgtajām grupām, kuru locekļi ne vien nav pazaudējuši ētiskus orientierus, bet turas pie tiem, uzstādot sev daudz augstākas prasības nekā vairums cilvēku šajā pasaulē. Vai runa būtu par Vecās Derības farizejiem, vai esēņiem (no kuriem cēlies arī Jānis Kristītājs), vai savā ziņā apbrīnas vērtām autentiskām vecticībnieku draudzēm un atsevišķām baptistu kopienām tepat Latvijā — domāju, ka mūsdienu Latvijas sabiedrībai ir beidzamais laiks iemācīties atšķirt šāda veida sevī noslēgtās reliģiskās grupas no citām, kas nepārprotami ir savtīgu interešu vadītas.

---

* Vārds Armagedons Bībelē sastopams Jāņa Atklāsmes grāmatas 16. nodaļas 16. pantā, kur tas, jādomā, atgādina par kauju pie Megido (Soģu grām. 4. un 5. nodaļa), kad Izraēļa ienaidnieku karapulki tika galīgi sakauti. Šis vārds minētajā Jaunās Derības grāmatā nozīmē pēdējo izšķirošo kauju, kad piepildīsies labā uzvara pār ļauno.

Tas, ko akcentē JRK, parasti ir cilvēka dzīves kāda atsevišķa, ar citām nesaistīta nepieciešamība, bet viss pārējais tiek virzīts tieši uz šā viena mērķa sasniegšanu. Par konkrētu piemēru var kalpot kaut vai kāda no gnosticisma garā ievirzītām sektām, kas visu uzmanību akcentē uz fizisko dziedināšanu un pārsvarā pievēršas Dieva panteiskās koncepcijas idejai. Tādas JRK atbalstītājs parasti iesāk ilgu sarunu par Dievu un Jēzu Kristu, ar sevišķu cītību uzsvērdams mīlestības, ciešanu, piedošanas jēdzienus un ticības aspektu. Dažas JRK apzināti "jauc galvu" saviem sekotājiem ar vispārzināmiem terminiem, vienlaikus atļaudamas tiem "ticēt, kam vien vēlas". Piemēram, "Apvienotās baznīcas" vadonis Mūns sludina dīvainu kristietības, puritāniskās morāles un Austrumu filozofijas sajaukumu. Daži teologi uzskata, ka mūnieši nemaz nav kristieši, bet jaunas reliģijas radītāji, jo Mūns uzskata Sātanu par pasaules valdnieku, bet sevi — par mesiju, Dieva dēlu. 80. gadu vidū Mūna piekritēju skaitu eksperti vērtēja ap diviem miljoniem cilvēku. Visā pasaulē viņi cenšas ap sevi saliedēt ne vien kristīgās reliģijas, bet arī citas pasaules reliģiskās mācības. Mūniešu vidējais vecums ir 24 gadi. Šajā kustībā viņi tiek ievilkti ar "stipendijas ēsmu", un pēc attiecīgas "apstrādes" jauniesauktie vervē citus ar "smaida un atklātības ēsmu"".

Varbūt būtu vietā sīkāk pievērsties dažiem konkrētiem piemēriem. Lai gan varētu aplūkot daudzu patiešām kaitīgu JRK darbību, tomēr noteikti gribu pievērsties mormoņiem,* kuri kā reliģiska organizācija ar savu hierarhisko uzbūvi drīzāk atgādina slepenu masonu ložu nevis reliģisku organizāciju. Vispirms atgādināšu, ka organizācijas ierindas biedri, par spīti loģikas apsvērumiem, tic savu vadītāju nesatricināmajai taisnībai. Pagājušajā gadsimtā mormoņu "gaišreģis" Jāzeps Smits un tā sekotājs Braiens Jangs nolēma grozīt tradicionālo katoļu Baznīcas doktrīnu un ceremonijas: viņi pamatoja savas atklāsmes ar to, ka pats Dievs tiem ziņojis par "pāratdzimšanas" nepieciešamību "svēto" lokā. Mormoņu vēsturnieki labi apzinās, ka mūsdienu "Mormona Grāmatā" vairāk nekā 3900 gadījumos konstatētas nesasakaņas (tāpēc 150 gadu ilgā vēstures posma pirmvariantu Jāzeps Smits un viņa sekotāji vairākkārt pārstrādājuši). Tas ir vēl viens piemērs, ka mormoņu ticības sistēmā mierīgi sadzīvo dažādas loģiskas pretrunas.

Mormoņi liek uzsvaru uz to garīdzniecību, to simboliku un to rituālu nesatricināmību, kurus aizstāv mormoņu baznīcas vadība. Mormoņu mācība sludina, ka varas atslēgas atrodas viņu garīdzniecības rokās un viena no Jēzus Kristus baznīcas garīdzniecības īstenās "atdzimšanas" pazīmēm esot pati šīs garīdzniecības eksistēšana pasaulē.

Sevišķi lielu nozīmi viņi piešķir kristīšanas procesam (mormoņi praktizē arī kristīšanos kāda jau miruša cilvēka vietā), kā arī labprātīgai misionārai kalpošanai. Katram mormoņu sekotājam tiek iedvests, ka viņa ticība ir patiesā kristīgā reliģija. Izmantojot mormoņu terminoloģiju, mormonisms "veicina kristietības atdzimšanu uz zemes". Mormoņu savstarpējās attiecības ir sarežģīta saistību sistēma, uz kuras pamatiem tiek celta mormoņu baznīcas dievišķīgā struktūra, kam ir vidutāja loma starp ierindas

* Francijā un arī citviet Eiropā mormoņi tiek uzskatīti par sektu. ASV tie ir izplatīta reliģija. Latvijā mormoņi ir reģistrēti kā JRK.

mormoni un "dievišķīgo ceļu". Kultiskā domāšana šajā organizācijā, tāpat kā citās JRK, ir "paklausīt, lai tiktu apbalvots".

Cits piemērs ir "Kristīgā zinātne", kuras dibinātāja Mērija Edija Beikere pieprasīja no saviem sekotājiem lasīt viņas grāmatu "Zinātne un veselība: Svēto rakstu atslēga" kā svēto atklāsmi. "Kristīgā zinātne" liek uzsvaru uz ķermeņa ārstēšanu ar apšaubāmu objektīvās un materiālās realitātes noraidīšanas metodi. "Kristīgajā zinātnē" ir pilnīgi sarauta saikne starp fiziskās realitātes objektīvo pasauli (matēriju) un pārdabiskās eksistences garīgo pasauli (prātu).

"Kristīgās zinātnes" baznīcas dibinātāja M. E. Beikere, kas nikni uzstājās pret ārstiem un zālēm, sludinādama, ka sāpēm, ciešanām un slimībām ir iedomu raksturs, būdama jau cienījamā vecumā, veica sev morfija injekcijas sāpju remdināšanai, valkāja brilles un rāva slimos zobus. Par spīti tam, "Kristīgā zinātne" uzstājīgi turpina sludināt M. E. Beikeres mācību.

M. E. Beikere mācīja, ka "cilvēks kā Dieva ideja jau ir izglābts caur mūžīgo pestīšanu". No tā izriet, ka "Kristīgās zinātnes" sekotājiem nevajag uzskatīt sevi par grēciniekiem. Sekojot tās mācībai, katrs jau ir izglābts, tāpēc ka cilvēks ir Dievišķā Saprāta atspulgs. M. Beikere pieprasīja no sekotājiem, lai tie atturētos no jebkādiem iluzoriem, "negarīgiem" materiālās pasaules elementiem. Viņa aizliedza "neizturamās" literatūras lasīšanu, baidoties, ka "kristīgie zinātnieki" var uzzināt par materiālā ķermeņa realitāti, par tā slimībām, ciešanām un neizbēgamo nāvi. "Kristīgie zinātnieki" zemapziņas līmenī iespaido cilvēkus "izmest" no galvas idejas, kas ir pretrunā ar sektas psiholoģisko struktūru, piespiežot viņus ticēt materiālās pasaules neesamībai pat tad, kad viņu sajūtas uztver pasaules objektīvo realitāti. "Kristīgā zinātne" pastāvīgi sludina un apgalvo, ka materiālā pasaule neeksistē, un tādēļ, vārda tiešajā nozīmē, tur savus sekotājus reliģiskās šizofrēnijas stāvoklī. Tomēr "Kristīgās zinātnes" piekritēji paši apgāž savus reliģiskos uzskatus ar to, ka ģērbjas un pērk mājas savam "nemateriālajam" ķermenim. "Kristīgās zinātnes" adepti vēlas tikai "labu pasauli, klusu un bezrūpīgu dzīvi, mīlestību un drošību".

Pavisam pretēja un destruktīva ir "Saentoloģijas baznīca", kas pat nav baznīca šā vārda parastajā izpratnē, jo Dieva vietu šajā kultā ieņem tās dibinātājs Habards, bet katrs sekotājs nodarbojas ar viņa personības kultu. Šo atziņu 1995. gada 22. martā apstiprināja arī Vācijas Darba strīdu Federālā Tiesa. Saentologiem jebkurš Habarda rakstītais vai kādreiz izteiktais vārds ir svēts un neapstrīdams. Šīs JRK vadība pati sniedz skaidrojumu parādībām, neaizmirstot norādīt, ka galvenā tās autoritāte ir kustības dibinātājs.

7. Francijas pieredze darbā ar "sektu fenomenu"

Jāsaka, ka Francijai ir liela pieredze sektu jautājumā. Saprotams, tādu var iegūt vienīgi zeme, kurā darbojas ļoti daudz sektu. Šā darba uzdevums nav analizēt, kāpēc un kurā valstī darbojas daudz sektu. Uzskatu, ka šāds uzdevums pa spēkam būtu vienīgi ļoti izglītotiem un ļoti godprātīgiem vēsturniekiem un filozofiem — praktiķiem, kas labi orientējas vēsturē, socioloģijā un ētikā, kā arī lielo teoloģiju veiksmīgiem praktiķiem, pirmām kārtām morālteologiem.

No otras puses, ne jau katrai zemei, kurā darbojas daudz sektu, ir liela pieredze, kā risināt ar tām saistītās problēmas. Šādu pieredzi var iegūt tikai tāda zeme, kurā mēģina risināt sakarā ar sektu darbību radušās problēmas, un tieši šajā ziņā Francijas piemērs var noderēt.

Pašlaik Francijā nevienas sektas darbība gan vēl nav apturēta vai tiesas ceļā aizliegta. Tomēr pēdējos gados ir sākta tiesu darbība šajā jomā. 1996. gadā bija ierosinātas 26 tieslietas, bet 1998. gada vasarā Francijas prokuratūrā bija jau 80 lietas, kas saistītas ar kultu nodarījumiem. 1997. gadā Francijā bija pasludināti 11 sektu locekļus notiesājoši spriedumi. Notiesāto sektantu skaits ir mazs. Tāpat kā mafijas darboņus, arī sektantus notiesāt ir ļoti grūti — galvenokārt pierādījumu trūkuma dēļ. Francijā, tāpat kā Vācijā, sektas bieži iefiltrējas varas institūcijās. Tās meklē atbalstu varas iestādēs, dažnedažādi korumpējot ierēdņus, virzot atbildīgos amatos savus cilvēkus, kā arī iesaistot sektā atbildīgus darbiniekus vai viņu radiniekus. Piemēram, iesaistot savā darbībā kāda atbildīga valsts vai pašvaldību vadītāja laulāto draugu, sekta agrāk vai vēlāk spēs ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu. Francijā bieži ir novēroti gadījumi, kad sektas iesaista universitāšu akadēmiskos spēkus, kā arī juristus, teologus un reliģijas pētniekus.

Arī Francijā sektas kā aizsegu savai darbībai bieži izmanto sabiedriskas organizācijas statusu, tomēr lielākoties tās cenšas iegūt reliģisko organizāciju statusu. Francijā darbojas apokaliptiskās sektas*, jaunpagānu kustības**, dziednieciskās sektas***, ufologu sektas****, klaji sevi par sātanistiem deklarējušās grupas, kā arī grupas, kuras neatzīst sevi par sātanistiem, tomēr faktiskajā darbībā piekopj līdzīgas destruktīvas un noziedzīgas

---

* Francijā darbojas apmēram 30 šādu "pastarās dienas gaidītāju" sektu. Daļa no tām pasaules galu gaidīja 1999. vai 2000. gadā, tagad, protams, šis datums tiek mainīts.

** Jaunpagānu kustības — tādas kustības, kas piekopj ķeltu ticības pirmatnējo reliģijas modeli.

*** Šajās sektās vislielākajām briesmām parasti pakļauti bērni. Viņi netiek vesti uz ārstu apskatēm, netiek vakcinēti u. tml. Ar "roku uzlikšanu" un "Svētā Gara atnākšanu" mēģina ārstēt vēzi un AIDS. Maģiski rituāli aizstāj ārstu praksi. Francijā ir gadījumi, kad šādu sektu aktivitātēs iesaistās ārsti. Jūs aizejat pie ārsta, bet viņš jums iesaka doties pie dziednieka. Vismaz daļēji ar šo parādību var saistīt arī psihoanalītiķu sektas, kurās tiek izmantotas parapsiholoģiskās metodes. Tāda ir arī saentologu sekta.

**** Šo sektu adepti gaida nezināmo lidojošo objektu (NLO) pilotus, kurus uzskata par augstāku rasi, kas atnesīs pasaulei jaunu attīstību. Dažas no šīs grupas sektām var pieskaitīt arī pie pasaules gala gaidītājiem. Pie šīs grupas, vismaz daļēji, gribu pieskaitīt arī sinkrētiskās *New Age* kustības grupas, kas propagandē kosmisko ļaunumu. *New Age* ideoloģija pilnībā pārņem to cilvēku apziņu, kas darbojas attiecīgajā sektantiski noslēgtajā grupā.

aktivitātes, okultā virziena grupas*, pseidokristiešu sektas**, austrumnieciskās sektas***.

1998.gada 28. un 29. maijā Francijas vēstniecība sadarbībā ar TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu rīkoja Latvijā semināru "Vispārīgs pārskats par sektu fenomenu Francijā". No Francijas puses seminārā piedalījās Starpministriju sektu pētīšanas biroja vadītāja vietniece Marija Žanna Vilarde un policijas komisāre Natalija Auvreja. Pārdomas par šajā seminārā dzirdēto ir šīs apakšnodaļas pamatā.

Filozofijas doktore Solveiga Krūmiņa-Koņkova, runājot par Francijas parlamentāro ziņojumu, uzskatīja par svarīgu piebilst, ka ziņojuma veidošanā netika uzaicināts neviens no akadēmiskās reliģiju zinātnes pārstāvjiem. Vienīgie "eksperti" esot bijuši divi anti-kultu kustības (ADFI) pārstāvji. Līdzīga situācija bijusi arī ar analogu ziņojumu Beļģijā un Šveicē, Ženēvas kantonā. Arī tur vienīgie "eksperti" bijuši anti-kultu kustības pārstāvji, kuru pozīcija izceļas ne vien ar negatīvu attieksmi pret sektām, bet parasti arī ar visai miglainiem un nezinātniskiem priekšstatiem par to vai citu reliģiju.

Šajā ziņā patīkams un tāpēc vien uzmanības vērts ir līdzīga rakstura 1998. gada 29. aprīļa ziņojums Itālijas parlamenta apakšpalātā "Kulti un jaunās reliģiskās kustības Itālijā". Šis ziņojums bija interesants jau tāpēc vien, ka tajā tika izmantota autoritatīva zinātniska literatūra un kā eksperti piedalījās arī kompetenti zinātnieki. Tāpēc Itālijas ziņojums iznāca krietni vien objektīvāks un ne tik anti-kultiskas ievirzes. Itālijā sastādītais ziņojums piedāvāja arī no Francijas varianta atšķirīgu kultu klasifikāciju, kas lielākoties atbilst tai klasifikācijai, kuru, ar dažiem izņēmumiem, lieto arī mūsdienu akadēmiskā reliģijpētniecība.

S. Krūmiņa-Koņkova 1998. gada 9. jūlija vēstulē. TM Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes priekšsēdētāja vietniekam R. Balodim pauda uzskatu, ka diezin vai vienmēr par objektīvām var uzskatīt tās vai citas reliģijas grupas eksbiedru liecības. Reliģiju pētniecībā valdot uzskats, ka šo eksbiedru psiholoģija ir lielā mērā līdzīga tāda cilvēka psiholoģijai, kas šķīries no savas ģimenes. Viņu sniegtajām liecībām esot raksturīgs liels subjektīvisms. Bez tam, eksbiedri, kas liecinājuši, piemēram, Francijas paralmentārajā komisijā, vienmēr bijuši ļoti naidīgi noskaņoti pret savu bijušo reliģisko organizāciju.[1]

Savukārt Francijas reliģijas sociologu savāktie statistiskie dati liecināja, ka naidīgi

---

* Okultā virziena grupas praktizē maģiju, hieromantiju, zīlēšanu, telepātiju. Francijā tāda ir, piemēram, "Saules templa ordeņa savienība". Daži reliģiju pētnieki, kriminologi un ārsti uzskata, ka uz grāmatām par okultismu, gluži tāpat kā uz cigarešu paciņām, ir jābūt brīdinājuma uzrakstam, jo šo grāmatu "lietotāju" problēmas var būt bezmiegs, depresija un pat pašnāvnieciskas tieksmes.

** Pseidokristiešu sektas bieži vien ārēji izskatās kā protestanti, retos gadījumos tās atsaucas uz katoļu mācību, taču patiesībā tām nav nekādas saistības ar tradicionālajām Baznīcām, pat ne tādas, ka to adepti vismaz kaut cik nopietni pazītu un saprastu lielo kristīgo Baznīcu mācību. Tāda, piemēram, ir Mūna "Apvienotā baznīca", arī "Jaunapustuļu baznīca".

***Austrumnieciskās sektas ir hinduisti, dzenbudisti, daoisti, šrī činmoi u. c. Nedomāju noniecināt attiecīgās lielās senās reliģijas un autentiskos to sekotājus, kas parasti mierīgi darbojas zemēs, no kurienes šīs reliģijas cēlušās vai kur tās pakāpeniski un pilnvērtīgi izplatījušās. Tomēr mūsdienu pasaule ir pilna ar sektantiskām kustībām, kuras vienkārši lieto attiecīgus nosaukumus un "parazitē" pavisam citos reģionos, izmantojot vietējās vides zināšanu trūkumu un pilnīgo nesagatavotību attiecīgajā reliģijā, kā arī savu absolūti sektantisko brīvību no jebkāda veida saistībām ar savas it kā proponētas ticības autentisko garīgo centru.

noskaņotie eksbiedri veido apmēram 15% no visu eksbiedru skaita. Protams, arī šāds naidīgi noskaņoto eksbiedru procents rada iespēju apšaubīt viņu liecību objektivitāti.

Tomēr jāsaka, ka neviena tiesa jau nebalstās vienīgi uz emocionālu liecinieku liecībām.

Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas padome no Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas biroja atšķiras ne vien ar to, ka Latvijā šī padome netiek finansēta un darbojas zināmā mērā epizodiski, bet galvenokārt ar darbības principu. Varētu sacīt, ka Latvijas padome pagaidām vienkārši informē sabiedrību par sektu briesmām, bet Francijas padome (kur šīs briesmas vairs šaubas neizraisa) cenšas pēc iespējas precīzāk apkopot visu informāciju par sektām. Latvijas padome ir uz entuziasmu balstīts veidojums, pilnīgi bez finansējuma. Tā radusies spontāni, nevis valsts pārdomātas politikas sakarā. Protams, ar laiku sakarā ar pieaugošo sektantisma izplatību valsts attieksme var mainīties, bet tas vēl nav noticis.

Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas birojs analizē informāciju, ko tam piegādā ministrijas un iestādes, kas pārstāvētas birojā. Vienlaikus — kā uzziņas materiāls — biroja darbā tiek izmantotas dažādu speciālistu publikācijas par reliģiskiem jautājumiem. Birojam pašam nav tiesību uzzināt konkrētās lietas patieso stāvokli un pats tas nevar ierosināt tieslietu pret kādu sektu. Tam nav arī tiesību kādu nopratināt. Birojs izstrādā stratēģiju cīņai ar sektu destruktīvo darbību. Tā galvenais uzdevums ir apzināt briesmas, kas apdraud Franciju, izplatoties sektu fenomenam. Birojs sniedz sabiedrībai informāciju, kā identificēt sektas. *Francijas Starpministriju Sektu pētīšanas birojs ir speciāla tiesībsargājoša organizācija, kas pilda Iekšlietu ministrijas dienestiem raksturīgas funkcijas un veic arī specifiska informācijas dienesta darbībai tuvus uzdevumus.*

Francijā visās valsts un pašvaldību iestādēs ir radīts īpašs izglītības, jaunatnes un sporta lietu pārvaldnieka amats, kura kompetencē ietilpst arī ievākt informāciju par sektu aktivitātēm izglītības, jaunatnes un sporta organizācijās. Francijas anti-sektu struktūru darbiniekiem ir stingri noliegti jebkādi kontakti ar sektu vadītājiem, kas vienmēr prot pamatot savu sektu lojalitāti un darbības likumību. Agrāk, pirms šā aizlieguma, ir gadījies, ka sektas sākušas manipulēt ar saviem labajiem kontaktiem ar valsts varas pārstāvjiem. Francijā ierēdņi dibina kontaktus ar tradicionālo konfesiju garīdzniekiem, kas interesējas par sektu problēmu, un uztur sakarus ar anti-sektu kustībām.

Tātad Francijas sektu pētīšanas birojam nav valsts uzticētas oficiālas uzziņas tiesības par lietu patieso stāvokli un nav arī tiesības ierosināt tieslietu par kādu sektu. Toties attiecīgajām Iekšlietu ministrijas struktūrām ir ne vien šādas tiesības, bet to darīt ir viņu pienākums, un tām ir nepieciešami pat attiecīgi informatori. Francijas sektu pētīšanas birojs, pamatojoties uz savu pieredzi, iesaka vervēt informatorus no sektas hierarhijas augšējā ešelona. Biroja speciālisti uzskata, ka šie informatori savu darbu nedara naudas dēļ. Tieši otrādi — visbiežāk viņi ir visfanātiskākie sektanti, kas nav apmierināti ar sektas vadītāju un sūdzas par viņu varas iestādēm, gan tādēļ, ka ir pārliecināti par vadītāja nepiemērotību savam amatam, gan reizēm arī tādēļ, lai sevi iedabūtu vadītāja vietā. Sūdzības par sektu vadītājiem ("guru" — tā viņus sauc biroja speciālisti)

nav grūti sagatavot, jo lielākoties tie ir izvirtušas personas, bieži vien ar pedofiliskām noslieces.

Francijas sektu pētīšanas birojs visas sektas iedala divās grupās:

— klasiskās sektas;

— problēmsektas.

Klasiskās sektas valsts institūcijas nespēj labi pārraudzīt, jo tās nerada lielas problēmas sabiedrībai un neapdraud tās drošību. Šādu sektu dalībniekus parasti apvieno kāda kopēja ideja. Parasti šīs sektas nerada lielus draudus arī valsts drošībai (ja vien ar tām "idejas vārdā" nesāk manipulēt kādi pretvalstiski spēki, kas sektantus tikai izmanto savu nolūku īstenošanai). Katrā ziņā ir lietderīgi zināt attiecīgo sektu apvienojošo ideju, jo tāda parasti ir. Šajā grupā var ieskaitīt kristiešus ar protestantisku noslieci, kas nepieder pie tradicionālajām konfesijām. Līdzās citām, mazāk izplatītām un mazāk pazīstamām grupām Francijas sektu pētīšanas birojs šajā grupā iekļauj arī septītās dienas adventistus, baptistus, evaņģēliskos kristiešus un pentakostus. Par šai grupai raksturīgu problēmu birojs uzskata lielo akcentu uz "dievišķo dziedināšanu", katrā ziņā vismaz pastāv risks, ka tajās var attīstīties pārspīlētas dziedināšanas tendences. Pie šās grupas tiek pieskaitītas arī dažas marginālās grupas (robežgrupas), kas atšķēlušās no Romas katoļiem.

Var rasties jautājums — kā gan var saukt par sektām (lai arī "klasiskām"), piemēram, baptistus, septītās dienas adventistus vai — galu galā — arī penatkostus (kas pie mums pazīstami kā Vasarsvētku draudzes)? Francijā šīs denominācijas tiek uzskatītas par sektām ne vien tāpēc, ka tās ir jaunākas nekā citas kustības, bet galvenokārt tāpēc, ka sabiedrības lielākā daļa pieder vienai kristīgajai konfesijai — katoļiem. Tāpēc arī rodas tendence gandrīz jebkuru novirzi no senās kristīgās Baznīcas uzlūkot par novirzi no normas. Savā ziņā viss ir atkarīgs no tolerances pakāpes sabiedrībā. Tomēr, ja arī skatāmies ar lielu iecietību, tas tomēr neizslēdz iespēju, ka dzīvē sastopamajos gadījumos minētajās denominācijās pastāv risks pārspīlēt ar "dievišķo dziedināšanu" un līdz ar to (kas ir vēl ļaunāk) nokavēt tradicionālo medicīnisko palīdzību. Sevišķi bīstami tas ir, kad slimo šo reliģisko grupu adeptu bērni, kā arī citas personas, kas ir ļoti viegli ietekmējamas un nespēj pretoties grupas uzskatiem par dziedināšanu.

Par otro Francijas sektu pētīšanas biroja nosaukto grupu — problēmsektām var teikt, ka pie mums arī tās var uzskatīt par sektām. Problemātiskas tās ir tāpēc, ka ir *nekontrolējamas* un *neprognozējamas*, jo šīm grupām parasti nav vienotas vadības. Vadītāji parādās katrā grupā atsevišķi kā viltus priesteri. Pie šās grupas var pieskaitīt arī tādas organizācijas, kuru darbība (gan grupas iekšienē, gan ārējā darbība) nodara kaitējumu citu cilvēku brīvībai un tiesībām. Šajā grupā franču pētnieki ieskaita arī "ezotēriskās" sektas, piemēram "Rozes un Krusta apvienību". Otrai grupai raksturīgi šādi pārkāpumi:

— personu tiesību pārkāpumi;

— garīgā ietekmēšana, kas izpaužas izolēšanā no sabiedrības un cilvēku pārveidošanā par paklausīgiem adeptiem (biorobotiem);

— sektas locekļu atsvešināšana no ģimenes;

— pārmērīgu finansiālu saistību uzkraušana sektas locekļiem.

Francijā tieslietās pret sektām tiek praktizēts Krimināl kodeksa pants par cietušā *vājuma stāvokļa* izmantošanu. Nozieguma sastāvs tādos gadījumos ir cietušās personas vājuma izmantošana, kā rezultātā rodas zaudējumi viņa materiālajam stāvoklim un veselībai. Pēdējā laikā Francijā strauji pieaug sektu nodarbošanās ar "ārstniecību". Cilvēku uzticēšanās sektu dziedniekiem noved pie viņu atkarības no sektas un lielu naudas līdzekļu zaudēšanas. Pastāv arī lielas briesmas viņu veselībai vai pat dzīvībai. Valsts administratīvajām institūcijām ir lielas grūtības kontrolēt šo procesu, jo dziednieki neizņem atļaujas, kas normāli nepieciešamas, lai sāktu ārstniecības darbību.

Latvijas 1998. gadā pieņemtajā Krimināllikumā ir pants, kura pamatā ir Francijas pieredze šajā jomā:

"*137. pants. Neatļauta ārstniecība*

(1) Par neatļautu ārstniecību, ja tā izraisījusi cietušā veselības traucējumu, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai arestu, vai ar naudas sodu līdz piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības nodarboties ar ārstniecību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tā.

(2) Par neatļautu ārstniecību, ja tā izraisījusi cietušā nāvi vai smagus miesas bojājumus vainīgā neuzmanības dēļ, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem, atņemot tiesības nodarboties ar ārstniecību uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā."[2]

Francijas Starpministriju sektu pētīšanas biroja vadītāja vietniece M. Ž. Vilarde uzskata, ka Francijā sektu vilnis iesākās XX gadsimta 70. gados un sektas lielākoties ieplūda no ASV. Pēc viņas uzskatiem, sektantiskajām organizācijām "zaļo gaismu" iededza (1) vārda brīvība; (2) saziņas līdzekļu attīstība; (3) tradicionālo konfesiju pasīvums un panīkums; (4) bezdarbs; (5) neuzticēšanās tradicionālajai medicīnai; (6) ekonomiskā atkarība; (7) demokrātijas krīze. Pētniece uzskata, ka sākotnējais sektu uzplaukuma nosacījums — modes vilnis jau pāraudzis sektu fenomenā, kas var kļūt par nopietnu draudu demokrātijai.

Nobeigumā gribu teikt, ka Francijā šās problēmas risināšanā lielu daļu darba veic tradicionālo reliģisko organizāciju radītās anti-sektu pētnieciskās institūcijas, kas izdod grāmatas un veic skaidrojošo darbu iedzīvotāju vidū.

[1] S. Krūmiņas-Koņkovas 1998. gada 9. jūlija vēstule TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram (Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes priekšsēdētāja vietniekam) R. Balodim.

[2] Latvijas Vēstnesis. — 1998. — 8. jūl.

8. Latvijas "Jaunās paaudzes" kustība — sekta vai jaunā reliģiskā kustība?

> Kad cilvēka gars kļūst vājš un zaudē pats sevi, viņa prāts neizbēgami saplūst ar tumšo un nekontrolējamo zemapziņas diktātu. Un labi vēl, ja šis vājums nav kāda apzināti radīts...
>
> *R. Balodis*

PSRS ateisma ideologi savulaik pauda uzskatu, ka sektas ir tikai kapitālistikās sistēmas garīgās krīzes sekas. Iespējams. Taču nu šis sektu vilnis ir atnācis arī līdz Latvijai, un tajā ir kaut kas arī no sociālisma krīzes.

Visaktīvākā no jaunajām reliģiskajām organizācijām, kas Latvijā parādījusies pēc neatkarības atjaunošanas ir "Jaunā paaudze". Šī reliģiskā grupa pieminēta jau vairākkārt saistībā ar negatīviem juridiskiem kāzusiem. Kāda tad tā ir?

A. Ļedjajeva "Jauno paaudzi" nevajadzētu jaukt ar Rietumos populāro kustību *New Age*. "Jaunā paaudze" piekopj masveida *glossolālijas** seansus. Grupai pārmet agresīvu pretvalstisku noskaņojumu. Jau 1993. gadā TM Reliģijas nodaļas vadītājs A. Seiksts (vēlākais 6. un 7. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājs) konstatēja: "Pēc reliģijas nodaļas rīcībā esošās informācijas, "Jaunās paaudzes" (kas ir piecdesmitnieku paveids) draudžu locekļi ir pieļāvuši naida celšanu starp cilvēkiem sakarā ar viņu reliģisko pārliecību."[2] "Rīgas evaņģēliskās ticības" kristiešu draudzes "Jaunā paaudze" reģistrācijas lietas (AP–0011) materiāli liecina, ka 1994. gadā Tieslietu ministrija bija lūgusi LR Ģenerālprokuratūrai izvērtēt A. Ļedjajeva un viņa vadītās draudzes "Jaunā paaudze" darbību. Ģenerālprokuratūra pēc pārbaudes izdarīja slēdzienu, ka "nozieguma pazīmes vai citāda veida likumpārkāpumi sakarā ar "Jaunās paaudzes" izdoto mācību līdzekli Bībeles skolai šobrīd nav saskatāmi". Ģenerālprokuratūra 1994. gadā arī brīdināja "Jauno paaudzi" atturēties no pretvalstiskas darbības. Četrus gadus pēc šiem notikumiem TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta darbinieki apmeklēja "Jaunās paaudzes" organizēto pasākumu "Jēzus maršs" Siguldā un ziņoja, ka pasākumā ticis uzsvērts — Latvijas valsts atrodoties Sātana varā un sātanisti esot arī valdībā un Saeimā.** "Jaunās paaudzes" sludinātājs A. Ļedjajevs aicināja "atņemt Sātanam varu".[3] Kā atzīmēts

---

* K. Tīle "Reliģijas zinātnes pamatprincipi" skaidro, ka *glossolālija* ir runāšana mēlēs, kas, it kā pamatojoties uz Jaunās Derības tekstiem, sasniedzama tad, ja cilvēku apciemo Svētais Gars. Mūsdienās glossolāliju kultivē piecdesmitnieki, uzskatot to par vienu no "redzamajām Dieva dāvanām", kā arī par vienu no dievišķās labvēlības izpausmēm. Pentakostu jeb piecdesmitnieku uzskatu pamatā ir minētā Bībeles atklāsme, kur teikts, ka piecdesmitajā dienā pēc Kristus augšāmcelšanās Svētais Gars apustuļiem dāvājis brīnumu — "runāšanu citās valodās". Bībelē "runāšana valodās" gan domāta kā misionāru runāšana ar svešzemniekiem tiem saprotamajā mātes valodā, nevis murmulēšana gārdzošās skaņās.[1]

** Atļauja uz pasākumu tika izsniegta reliģiskajai organizācijai "Siguldas evaņģēliskās ticības kristiešu draudzei "Jaunā paaudze"", kas 1993. gada 19. oktobrī reģistrēta Tieslietu ministrijā ar nr. AP–0014, bet dievkalpojumu vadīja Rīgas evaņģēliskās ticības draudzes "Jaunā paaudze" mācītājs A. Ļedjajevs.

Aizsardzības ministrijas ziņu dienesta operatīvās informācijas cirkulārā, "Jaunā paaudze" savās akcijās cenšas noskaņot uz pretvalstisku darbību Latvijas krievvalodīgo jaunatni, kas parasti neizdodas ne Latvijas Komunistu savienībai, ne Veterānu tiesību aizsardzības savienībai, ne Krievijas pilsoņu asociācijai, ne arī kādai citai pretvalstiski orientētai organizācijai, kuru atbalstītāji pārsvarā ir vecākās paaudzes krievvalodīgie iedzīvotāji.[4] JRK darbība atbilst Krievijas reakcionāro spēku un impēriskās politikas tendencēm, tāpēc Aizsardzības ministrija neizslēdz iespēju, ka šīs kustības aktivitātes tiek koordinētas no Krievijas.

Kā notiek šī noskaņošana, pret kuru kategoriski nostājās Aizsardzības ministrija un par kuru Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments 1997. gadā pauda uzskatu, ka šādus pretvalstisku propagandu sludinošus saietus nevar saistīt ar reliģijas brīvību.[5] Departamenta darbinieki 1997. gadā konstatēja, ka "Jaunā paaudze" dievkalpojumos izmanto masu suģestijas veidus. Pati JRK ir ļoti neapmierināta, ka viņus — "īstenākos jauno laiku kristiešus" salīdzina ar mūnistiem, Ukrainas "Balto brālību" un citām totalitārajām kustībām. 1997. gada 31. augustā tika konstatēts, ka "Jaunās paaudzes" dievkalpojumos faktiski notiek masu hipnoze, pūļa suģestēšana.*

Starp citu, piedalīties pasākumos un novērot (veikt uzziņu) nav Tieslietu ministrijas kompetence. Šādos dievkalpojumos departamenta darbinieki piedalās sakarā ar Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 1996. gada 9. oktobrī izteikto kritiku par departamenta pasivitāti un ieteikumu regulāri apmeklēt netradicionālo reliģisko organizāciju sanāksmes, lai gūtu konkrētu priekšstatu par to darbības atbilstību likumdošanai.[7] Departamenta darbinieki piedalās šādos pasākumos ārpus darba laika, bieži vien brīvdienās, nesaņemot nekādu papildu samaksu (vienīgā atbilde no Tieslietu ministrijas 1997. gadā bija — nav naudas!). Piekrītu, naudas nav. Var teikt, ka tās nekad nav. Tomēr balstīties tikai uz entuziasmu tik nopietnās lietās un neveidot atbildīgu politiku reliģijas jomā — tā ir liela nolaidība no valsts puses! Manuprāt, jau 1997. gadā daudz kas bija nokavēts, lai sekmīgi varētu apstādināt JRK invāziju Latvijā vai vismaz ierobežot to darbības kaitīgās sekas. Daudz vairāk vajadzēja darīt pirms jaunā Reliģisko organizāciju likuma pieņemšanas 1995. gadā — izdalot līdzekļus un

---

* "Pūļa suģestēšanai pasākumā valdīja apziņu apdullinoša un gribu paralizējoša ritmiska mūzika. Pasākuma dalībnieki lēca kājās un paceltām rokām smaidot izkliedza "alleluja", skanēja apdullinošs troksnis — mūzika, ko grūti bija nosaukt par melodisku (tas bija metodisks ritms, kas visu laiku atkārtojās). Mūzikas pavadībā ne mazāk kā 40 reižu tika atkārtota viena nedaudzu vārdu kombinācija. Tika radīta pūļa vienotības un varenības izjūta. Šo iespaidu palīdzēja radīt vairāki desmiti "Jaunās paaudzes" kārtības sargu, kas atradās burtiski visur. Tie pirmie cēlās kājās ar paceltām rokām, tādējādi ierosinādami pūli celties līdzi. "Jaunās paaudzes" vadība ziedojumus iekasēja ar sargu palīdzību, kuriem lielākoties bija austiņveida tālvadības rācija pie labās auss. Klātesošajiem radīja histērisku un nestabilu psihisko stāvokli: cilvēki pēc rokas mājiena sēdās, cēlās vai cēla rokas gaisā, izkliedzot "alleluja". Daži raudāja, citi smējās vai kratīja galvas. Liela daļa cilvēku izskatījās kā alkohola reibumā, lai gan alkoholu nebija lietojuši. Vairāk nekā desmit reižu varēja novērot ap 2000 cilvēku lielā pūļa masveidīgu "runāšanu mēlēs", kas izpaudās ritmiskā šūpošanās procesā ar piepaceltām rokām un murminot nesakarīgus vārdu savārstījumus. Pirms pūļa izklīšanas tos, kuri vēlējās, A. Ļedjajevs un divdesmit viņa "sotņiki" (mācītāja palīgi) "ārstēja" ar roku uzlikšanu uz galvas un "runāšanu mēlēs".

Pasākumam beidzoties, varēja vērot apdullušus un sapņaini smaidošus cilvēkus, kas nevēlējās izklīst, bet pulcējās pie izejas, lai varētu būt tuvumā savam vadītājam."[6]

A. Ļedjajevs "Jaunās paaudzes" dievkalpojuma laikā

piešķirot attiecīgas tiesības Reliģijas lietu departamentā. Es nezinu, vai to nobremzēja D. Rasnača iecelšana par tieslietu ministru vai kādi citi apstākļi, bet tā tas bija.

Lasot lekcijas Latvijas Evaņģēliski luteriskajā akadēmijā Jūrmalā, esmu dzirdējis no studentiem, kas mācās šajā augstskolā, ka "Jaunās paaudzes" līderis A. Ļedjajevs esot ģeniāls. Par ģenialitāti nevaru piekrist, taču A. Ļedjajevs neapšaubāmi ir ļoti labs organizators un līderis, kas spēj aizraut pūli. A. Ļedjajevs un viņa domu biedri vispārējās sabiedriskās negācijas veikli izmanto savā labā. Nabadzība, nolemtība, nelaime, nāve, naids un citi negatīvie arhitipi tiek iespaidīgi "laisti apgrozībā", lai pūlis vienotos vienā veselumā un īpatnējā veidā sajustos stiprs ar "bara spēku". Bars, kā zināms, var turēties kopā nevis priekos, bet bēdās vai ārēja ienaidnieka iespaidā. A. Ļedjajevs efektīgi vada šo pūli (galu galā ap 2000 cilvēku lielu grupu, kas nonāk ekstāzē, citādi grūti nosaukt). Šos ļaudis vieno kopējs ienaidnieks un viens barvedis, un, ņemot vērā iepriekš aprakstītās pretvalstiskās ievirzes, valstij tas patiešām ir bīstami. Vai tas vienmēr ir noziedzīgi — tas ir cits jautājums, taču, raugoties no valsts pašsaglabāšanās aspekta, jebkura grupa, kas lojalitāti barvedim liek augstāk par lojalitāti valstij, tai ir bīstama, jo sevišķi, ja kārtību sargājošās iestādes joprojām nespēj ar to tikt galā[8].

Un vēl — beidzot šo apakšnodaļu, noteikti gribu citēt Georgu Kristofu Lihtenbergu : "Policijas iestādes zināmā pilsētiņā var salīdzināt ar klabekļiem ķiršos. Tie stāv klusu, kad klabēšana būtu visvairāk nepieciešama, un taisa briesmīgu troksni, kad stiprā vēja dēļ neviens zvirbulis vispār nerādās."[9]

[1] *Тилe К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996. — С. 414.

[2] TM Reliģijas lietu nodaļas vadītāja A. Seiksta 1993. gada 9. decembra ziņojums nr. 17–10/189 par sabiedriskās organizācijas "Kristīgā centra "Jaunā Paaudze" Bībeles skolu".

[3] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenā speciālista R. Cimoškas 1997. gada 12. maija ziņojums nr. 15-2.5/15.

[4] Aizsardzības ministrijas ziņu dienesta 1993. gada 31. augusta operatīvās informācijas cirkulārs nr. 398.

[5] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktora R. Baloža 1997. gada 26. maija ziņojums nr. 15–1.1/24 TM vadībai.

[6] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta 1997. gada 1. septembra ziņojums nr. 15–2.1/81 tieslietu ministram D. Rasnačam par "Jaunās Paaudzes" dievkalpojumu Sporta manēžā.

[7] Latvijas Vēstnesis. — 1996. — Nr. 171.

[8] Секты стремятся к власти// Безопасность. — М., 1998. — № 1, январь.

[9] *Lihtenbergs G. K.* Aforismi. — R.: Zvaigzne ABC, 1995. — 24. lpp.

9. Sektu pētīšanas konsultatīvā padome Latvijā un citur

1997. gada pavasarī toreizējā TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas vadītāja Vera Volgemute, ņemot par paraugu Vācijas modeli, mēģināja izveidot Reliģijas ekspertu padomi, kas Latvijā izvērtētu sektu darbību un sniegtu savus atzinumus konkrētās lietās. Neraugoties uz V. Volgemutes kompetenci, pēc divām sēdēm šī ekspertu padome izjuka. Pieaicināto cilvēku pamatnodarbošanās pārsvarā nebija saistīta ar sektu tematiku, turklāt padomes locekļiem bija jāstrādā sabiedriskā kārtā. No nākamajā padomē (kuru 1998. gada 29. janvārī izveidoja tieslietu ministrs) pieaicinātajiem locekļiem pirmās padomes darbā bija piedalījušies tikai divi — L. G. Taivāns un I. Biezā.

1997.gada pavasarī Drošības policijas priekšnieks J. Apelis, runājot ar Valsts cilvēktiesību biroja direktoru O. Brūveri par pareizticīgo problēmām (Kontuzorova lieta), izteicās, ka būtu labi, ja būtu tāda kā reliģijas ekspertu padome. O. Brūveris ieteica padomi izveidot pie Valsts cilvēktiesību biroja. R. Balodis iebilda pret šādu padomes iespējamo atrašanās vietu, jo uzskatīja, ka līdz ar to ciestu reliģisko organizāciju reģistrētāja (Tieslietu ministrijas) intereses.

1997.gada oktobrī, tiekoties LR 6. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas priekšsēdētājam A. Seikstam, Valsts cilvēktiesību biroja direktoram O. Brūverim un TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, tika nolemts izveidot padomi, kuras kompetencē būtu visi komplicētie ar sektām saistītie jautājumi. Padome sāka darboties jau novembrī. Zināms šķērslis tās izveidošanai bija toreizējā tieslietu ministra negatīvā nostāja pret šādas padomes nepieciešamību. D. Rasnačs uzskatīja, ka Latvijā nepastāv sektu problēma. Pēc vairāk nekā pusgadu ilgas stīvēšanās padomes izveidošanu akceptēja arī tieslietu ministrs. Par padomes priekšsēdētāju tika iecelts valsts sekretārs A. Maldups, bet par priekšsēdētāja vietnieku kļuva R. Balodis.* Atšķirībā no pastāvīgi darbojošās Latvijas tradicionālo konfesiju konsultatīvās padomes, kas tika izveidota 1996. gadā (tieslietu ministra rīkojums nr. 1–1/78.) un kuras pamatsastāvu veido tradicionālo konfesiju vadītāji vai pārstāvji, Jauno reliģisko kustību pētīšanas

* Sakarā ar to, ka no 1999. gada A. Maldups padomes darbā faktiski vairs nepiedalījās, par padomes priekšsēdētāju tika iecelts R. Balodis.

padome ir valsts un pašvaldību atbildīgo darbinieku darbības koordinācijas institūcija reliģijas lietās. Sākotnēji padomes sastāvā bija paredzēts iekļaut arī LR Ģenerālprokuratūras pilnvaroto pārstāvi, Rīgas pašvaldības policijas pārvaldes pārstāvi, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas pārstāvi, Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejas pārstāvi.

Padomes izveidošanas mērķis bija apvienot un koordinēt dažādu ekspertu pūles izprast konkrēto situāciju ar JRK Latvijā un palīdzēt veidot saprātīgu valsts attieksmi pret tām — izstrādāt priekšlikumus un atzinumus, izteikt savu viedokli Tieslietu ministrijai un citām valsts institūcijām jautājumos, kas saistīti ar reliģisko organizāciju darbību valstī. Padome tātad bija iecerēta arī kā sabiedrisks eksperts, kas izteiktu savu viedokli par jaunu reliģisko centru, jaunu reliģisko organizāciju un jaunu reliģisko kustību darbību. Konsultējoties ar TM Reliģijas lietu konsultatīvo padomi (tradicionālo konfesiju padomi), Jauno reliģisko kustību pētīšanas padome varētu izteikt savu viedokli arī par reģistrācijai pieteikušos Sabiedrisko organizāciju vai netradicionālo reliģiju (JRK) statūtos minētajiem teoloģiskajiem terminiem. Lai šādai padomei patiešām būtu reāla nozīme saprātīgas valsts politikas veidošanā attiecībā uz jaunajām reliģiskajām kustībām, tika nolemts, ka padome sanāk ne retāk kā reizi mēnesī un sēdes tiek protokolētas. No padomes neatkarīgu apstākļu dēļ nolikums par tās darbību pagaidām netika pieņemts. Sākotnēji padomes nolikumā bija iekļauta norma — ja slēdziens, lēmums vai atzinums tiek izteikts par kāda padomes locekļa pārstāvēto iestādi, šis padomes loceklis, lai nenonāktu interešu konfliktā, nepiedalās balsošanā.

Ar tieslietu ministra 1998. gada 29. janvāra rīkojumu izveidotā Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvā padome (JRKKP)[1] pirmo reizi sanāca kopā 1998. gada 16. februārī. Padomē ietilpa 14 personas, un to vadīja ministrijas valsts sekretārs.

Tātad padomes uzdevums bija apzināt JRK darbību Latvijā un analizēt tās atbilstību starptautiskajiem tiesību aktiem un Latvijas Republikas likumiem. Padomē tika iekļauti pārstāvji no Rīgas domes Bērnu tiesību aizsardzības centra un asociācijas "Nākotnes vārdā", no Valsts cilvēktiesību biroja, Latvijas Ārstu biedrības, Latvijas Zinību biedrības, Filozofijas un socioloģijas institūta, no organizācijas "Glābiet bērnus", Latvijas Medicīnas akadēmijas (psihosomātiskās medicīnas un psihoterapijas speciālisti), Drošības policijas, LU Teoloģijas fakultātes, Uzņēmumu reģistra, Labklājības ministrijas Ārstniecības departamenta, Latvijas neatkarīgo kriminologu asociācijas un no TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta.

TM Jauno reliģisko kustību pētīšanas padomes 1998. gada 10. jūlija sēdē Valsts cilvēktiesību biroja direktors O. Brūveris iesniedza padomei šādus priekšlikumus:

— Valsts cilvēktiesību birojs (VCB) uzskata, ka JRKKP nepieciešams paplašināt savu darbību, ka ir jānosaka valsts iestādēs strādājošo atbildība par piedalīšanos sektu aktivitātēs, ja viņi sektas darbības mērķiem izmanto savu profesionālajā darbā pieejamo informāciju, piemēram, iedzīvotāju reģistra datu bāzi.

Ne jau nejauši VCB direktors minēja iedzīvotāju datu bāzi. 1998. gada maija sākumā Imantā, atsaucoties uz Valsts statistikas pārvaldes veikto pētījumu "Par mājsaimniecības budžetu", iedzīvotājus viņu mājās apmeklēja mūnistu sektas aģitatori. VCB pauda uzskatu —

ir jāievieš represīvais mehānisms, lai novērstu šādus gadījumus, un jāpopularizē iespējas par šādiem pārkāpumiem ziņot policijai.

VCB ir pārliecināts, ka jāveido tāds JRKKP nolikums, kur jāparedz Tieslietu ministrijas tiesības nereģistrēt sektas, kas ar savu darbību apdraud sabiedrības mieru un kārtību, personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, maksimālu fiziskās un garīgās veselības līmeni. Šādu slēdzienu izdarīšanu varētu uzticēt JRKKP vai arī šai padomei piesaistītai ekspertu komisijai. Nevajadzētu ļaut reģistrēties tām sektām, kuru nosaukums sakrīt ar citur pasaulē esošām organizācijām, kas jau pierādījušas savu antisabiedrisko, pretvalstisko, kā arī indivīdam kaitīgo darbību. JRKKP nolikumā ir jānosaka obligātās medicīniskās pārbaudes sektas dalībniekiem, kas veic apmaksātu vai neapmaksātu darbu ar cilvēkiem, un šīs pārbaudes varētu attiecināt arī uz ielu sludinātājiem. Medicīniskajās pārbaudēs jāietver arī psihiatriskā pārbaude. JRKKP pienākumos jāietver uzdevums izdot apkārtrakstu par sektu fenomenu gan auditorijai, kurai ir vistiešākā saskare ar sektām (policija, prokuratūra, tiesa, bāriņtiesa, pašvaldības u. c.), gan sabiedrībai kopumā.

Kā Rietumu pasaulē tiek galā ar sektu fenomena kaitīgajām sekām?

Aplūkosim, kas notiek ES valstīs. Spānijā valda uzskats ka darbošanās ar psihiskiem vai parapsihiskiem fenomeniem, kā arī "spiritisko vērtību" propagandēšana un izplatīšana pārsvarā notiek, nevis attiecīgas ievirzes grupai reģistrējoties kā reliģiskai organizācijai, bet gan pastarpināti — 1964. gada *Likumā par asociācijām* paredzētajā kārtībā (Latvijā attiecīgi — likums *Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām*), jo tām nevar pierādīt skaidru un nepārprotamu reliģisko mērķi. Tās ir jau iepriekš aplūkotās "neredzamās" reliģijas (M. Truci apzīmējums). Spānijā par reliģisku organizāciju tiek uzskatīta kustība, kas savā darbībā spēj pierādīt divus galvenos nosacījumus— Dieva (dievu) pielūgšanu un reliģisku mērķi. 1980. gada likumā Par reliģisko brīvību Spānijas valsts garantē saviem pilsoņiem tiesības izvēlēties ticību saskaņā ar viņu uzskatiem, kā arī tiesības nodoties visām reliģiskajām darbībām. Tomēr šajā likumā noteikti arī zināmi ierobežojumi:

1) šīs brīvības nedrīkst ierobežot citu pilsoņu brīvības un tiesības;

2) šīs brīvības nedrīkst apdraudēt sabiedrisko kārtību, veselību un morāli;

3) nav pieļaujama darbība, kas saistīta ar psihiskiem vai parapsihiskiem fenomeniem, kā arī ar tādu ar šiem fenomeniem saistīto spiritisko vērtību propagandu un izplatīšanu, kuras ir pretrunā ar reliģiskām vērtībām.

Dažas no "netradicionālajām reliģijām" Spānijā tiek reģistrētas kā reliģiskas kopienas (to pieļauj Spānijas likumdošana), tomēr tas nenotiek bieži. Spānijā Ministru kabineta pārziņā darbojas neatkarīga struktūra "Reliģijas lietu ģenerāldirektorāts". Tā kompetence ir pielīdzināma dažādo Latvijā pastāvošo pārvalžu kompetencei. Šis ģenerāldirektorāts ir neatkarīgs un pats atbildīgs par lēmumiem. Tas atskaitās vienīgi Spānijas Ministru prezidentam vai viņa vietniekam. Spānijas Reliģijas lietu ģenerāldirektorāts gandrīz vienmēr JRK atsaka reģistrāciju. Atteikumu saņēmusī JRK vai sekta dodas uz tiesu ar savu prasību, lai, pamatojoties uz tiesas spriedumu, ģenerāldirektorāts iekļautu to reģistrā. Ja tiesa pieņem šādu lēmumu, tas tiek izpildīts.

Pieaugot sektu ekspansijai un tendencei iespiesties valsts pārvaldē, Vācijas Bundestāgs saskaņā ar savas darbības noteikumu 56. paragrāfu izveidoja Aptaujas komisiju (AK) JRK izpētei. Šai komisijai uzdots vākt un apkopot informāciju par sektām un psiholoģiskā treniņa grupām. Tai ir jāpēta sektu rašanās un izplatīšanās cēloņi, jāizvērtē šo organizāciju mērķi un prakse, kā arī jākonstatē sakarā ar sektu darbību radušās problēmas un likumsakarības. AK dod ieteikumus likumdošanas, administratīvo un citu nepieciešamo pasākumu veikšanai. Tās kompetencē ir pētīt sektu izplatību, kā arī ar tām saistītos draudus un konfliktus, izstrādāt un iesniegt Bundestāgā attiecīgus lēmumprojektus. AK ietilpst 11 Bundestāga deputāti un 11 speciālisti — profesionāļi. Kristīgo demokrātu apvienība darbam AK deleģē piecus savas partijas frakcijas locekļus un tikpat daudz speciālistu — profesionāļu. Sociāldemokrātu partijas frakcija — četrus frakcijas locekļus un četrus profesionāļus, bet Zaļo Savienība kopā ar Federālo Demokrātu partiju ieceļ vienu locekli un vienu profesionāli. DSP grupa var piedalīties Aptaujas komisijās bez balss tiesībām. Aptaujas komisijai par savu pētījumu rezultātiem bija jāziņo līdz 1998. gada pavasarim.

Cīņai ar saentologiem Vācijā tika izveidotas arī starpministriju darba grupas. Runa ir ne vien par Vācijas pilsoņu drošības aizsardzību, bet arī par neskaidru ekonomisko darījumu novēršanu, kā arī par pseidoreliģiskās dziedināšanas publisku atmaskošanu. Bādenē-Virtembergā, piemēram, tika izveidota grupa, kas uzņēmās rūpes par sektu upuriem un viņu piederīgajiem. Minētā VFR Aptaujas komisija, analizējot sektu un psiholoģiskā treniņa grupu mērķus, aktivitātes un praksi, veido priekšstatu par šo grupu izraisītajiem draudiem gan atsevišķiem indivīdiem, gan valstij un sabiedrībai kopumā. Šīs AK uzdevums ir noskaidrot minēto grupu publiski deklarētos un apslēptos mērķus, apzināt to iekšzemes un starptautiskās saiknes un, paturot vērā konstitūcijā garantētās reliģiskās brīvības un tiesības, noteikt arī sektu aktivitāšu robežas. AK pēta, kādi ir sektu adeptu piesaistīšanas veidi un metodes un kāda piesaistīto līdzdalības pakāpe ir raksturīga katrai konkrētajai kustībai. AK noskaidro, kādi sociālie vai politiskie faktori veicina indivīdu sākotnējo iesaistīšanos sektā, konstatē, kādu stratēģiju izmanto katra no šīm organizācijām, un izstrādā priekšlikums, kā aizkavēt pilsoņu, organizāciju, apvienību, interešu grupu un citu sabiedrisko veidojumu iesaistīšanos šāda veida organizācijās, ko tās pat neapzinās. Vācijas Bundestāga nodibinātā komisija ir konstatējusi, ka cilvēki galvenokārt sūdzas:

— par sektās valdošajām iekšējām attiecībām;

— par briesmām, kas sektas darbības rezultātā draud to locekļiem un sabiedrībai kopumā;

— par finansiāliem un sociāla rakstura zaudējumiem, kā arī par pilsoņu veselībai nodarīto kaitējumu, kas rodas sektas darbības rezultātā;

— par to, ka sektas ļaunprātīgi izmanto valsts piešķirtās priekšrocības reliģiskajām (un zinātniskajām) organizācijām.

Vācijā sektu pētīšana radusies galvenokārt saentologu sektas dēļ. Ja ielūkojamies AK atzinumā, kas radies pēc Šlēsvigas-Holšteinas zemes pasūtījuma, redzam, ka saentologu tiesību izpratne raksturota kā *nacionālsociālistiska* un viņu piekoptā ticības un

domu brīvība — kā *kriminalizēta*. Tīringenes universitātes tiesībzinātnieks profesors Ralfs Berns Abels pauž uzskatu — ja sabiedrībā nostiprināsies saentologu idejas, tiesiskās un morālās vērtības ies bojā.

Kādi pasākumi tiek veikti Vācijā, lai novērstu šādu jauno kustību draudus? Jau 1954. gada 12. martā Vācijas Kultūras ministrijas konferencē tika izdota direktīva, kurā teikts, ka organizācija var pretendēt uz reliģiskas organizācijas statusu, ja tās biedru skaits ir vismaz tūkstošā daļa no attiecīgās federālās zemes iedzīvotāju kopskaita. Šo skaitu veido organizācijas pilntiesīgie dalībnieki un atbalstītāji. Minimālais organizācijas darbošanās laiks no reģistrēšanas brīža līdz pilntiesīgas reliģiskas organizācijas statusa iegūšanai ir 30 gadi. Protams, lielais nepieciešamo biedru skaits un ilgais laiks līdz pilnīgai atzīšanai zināmā mērā saistīts ar apstākli, ka pēc reliģiskas organizācijas statusa iegūšanas tā var pretendēt uz valsts dotācijām savā darbībā, un tomēr — tas liek domāt par Latvijas valsts prasībām attiecīgajām organizācijām.

Jau minēju, ka Francijā ar prezidenta 1996. gada 9. maija dekrētu nr. 96–387 tika nodibināts Starpministriju Sektu pētīšanas birojs, kas darbojas tiešā Francijas premjerministra pakļautībā. Sekretariāta pienākumus šajā birojā veic Francijas Iekšlietu ministrijas darbinieki. Birojs ir tiesīgs izveidot darba grupas un uzdot saviem locekļiem zināmus pienākumus. Starpministriju sektu pētīšanas birojā ietilpst premjerministrs, tieslietu ministrs, izglītības ministrs, aizsardzības ministrs, ārlietu ministrs, sociālo lietu ministrs, iekšlietu ministrs, pilsētu un urbanizācijas lietu ministrs, aizjūras teritoriju un departamentu ministrs, jaunatnes un sporta ministrs, budžeta ministrs, humanitārās darbības ministrs, zinātnes ministrs, psihiatrs, Bērnu aizsardzības centra direktors, deputāti un senatori, izglītības ģenerālinspektors un valsts padomes loceklis. Tie Starpministriju Sektu pētīšanas biroja locekļi, kas nav ministri, tiek iecelti saskaņā ar tieslietu un iekšlietu ministra ieteikumu.

Šā biroja pienākumos ietilpst:

— analizēt sektu fenomenu;

— regulāri informēt premjerministru par darba rezultātiem un piedāvāt valdībai sektantisma apkarošanas pasākumu plānu projektus.

Biroja patstāvīgā vadība uzticēta ģenerālreferentam, ko premjerministrs ieceļ uz trim gadiem. Biroja darbā ir arī grūtības — no vienas puses, tā darbību ierobežo Francijā spēkā esošās cilvēktiesību normas (attiecīgās starptautiskās deklarācijas, konvencijas, kā arī Francijas Konstitūcija), bet, no otras puses, ierobežojošā virzienā to burtiski spiež darboties sektu patvaļa, turklāt jēdziens "sekta" vēl nav definēts ne likumā, ne arī tiesu praksē. Piedevām vēl daudzas JRK vispār nereģistrējas.

Krievijā ir pat vairākas institūcijas, kas nodarbojas ar sektantisma problēmu:

— prezidenta administrācijas Reliģijas lietu padome, kas pakļauta tikai valsts prezidentam;

— Augšpalātas starpfrakciju reliģijas ekspertu padome;

— Apakšpalātas sektu komisija.

Bez visa iepriekšminētā Maskavā darbojas vēl ceturtā institūcija — Maskavas domes attiecīgā komisija, kuras kompetencē ir sektu kaitīguma novērtēšana un atzinumi par

norisēm, kas saistītas ar sektām. Krievijas piemēru neminu nejauši. Valsts pārvaldes attīstības ziņā LR atrodas līdzvērtīgā vai pat labākā stāvoklī nekā Krievija, kur, kā jau lielvalstī, notikumiem ir cits mērogs un nelabvēlīgam pavērsienam sekas ir daudz traģiskākas. Tomēr jau pēc nosaukto institūciju skaita vien redzams, ka Krievijai sektu lietā ir pavisam cita pieeja. Jāpiebilst, ka bez visām iepriekšminētajām federālajām institūcijām faktiski visās Krievijas administratīvajās teritorijās ir vēl vietējās sektu pētnieku un ekspertu institūcijas. Latvijā, protams, nav nepieciešams tik liels daudzums ekspertu institūciju sektu fenomena pētīšanai, tomēr pastāvošo kārtību arī nevar atzīt par pareizu.

[1] Tieslietu ministra 1998. gada 29. janvāra rīkojums nr. 1–1/8 "Par Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvo padomi".

10. "Jehovas liecinieku" reģistrācijas "epopeja"

Tev vajag tikai pārmainīt ieskatu par kādu lietu, un tev šī lieta vairs nekaitēs.

No Marka Aurēlija dienasgrāmatas

LU Filozofijas un socioloģijas institūta Akadēmiskā reliģisko studiju centra pētnieks Nikandrs Gills sniedz visai izsmeļošu informāciju par "Jehovas liecinieku" pirmskara gaitām Latvijā.[1] 1933. gada 3. martā Rīgas apgabaltiesas reģistrācijas daļai tika iesniegts Internacionālās Bībeles pētnieku biedrības lūgums reģistrēt šo biedrību.

Klāt pievienotajos biedrības satūtos bija teikts: "Biedrība ir nepolitiska. Tās mērķis ir ētiski kulturāls. Biedrības uzdevums ir pretdarboties pieaugošajai bezdievībai un neticībai Dievam un Bībelei. Biedrības mērķis ir Bībeles pētīšana un tādā ceļā iegūto atziņu publicēšana. Kā palīglīdzeklis šim nolūkam tiek lietoti *"Internacional Bibl Students Association"* Londonā un *"Watch Tower Bible &Tract Society"* Bruklinā drukātie raksti. Biedrības pienākums ir darboties minētajā virzienā šo biedrības mērķu sasniegšanai, sarīkojot atklātus un slēgtus priekšnesumus, izplatot augšā minēto kristīgo literatūru un Bībeles un darbojoties šinī ziņā ikvienā citā likumīgi atļautā veidā."

1933. gada 14. martā Rīgas apgabaltiesas reģistrācijas nodaļa (četru cilvēku sastāvā, priekšsēdētājs L. Bruemmers) "izklausījusi lūgumu reģistrēt "Internacionālo Bībeles pētnieku biedrību" un ņemot vērā, ka iesniegtie statūti saskan ar likumu, pamatojoties uz Likuma par biedrībām, savienībām un politiskajām organizāciām 11. pantu, nosprieda reģistrēt "Internacionālo Bībeles pētnieku biedrību" saskaņā ar tā paša likuma 17. pantu (Akts nr. 92.b)".

Biedrības sēdeklis atradās Rīgā, Cēsu ielā 11 dz. 25.

1934. gada vasarā, pamatojoties uz likumu Par biedrību, savienību un politisko organizāciju slēgšanas, likvidācijas un reģistrēšanas kārtību izņēmuma stāvokļa laikā (publicēts 1934. gada 14. jūnijā "Valdības Vēstnesī" nr. 130), tika slēgts desmitiem politisku partiju, simtiem biedrību un savienību. 1934. gada 30. jūnijā tika izdots iekšlietu ministra lēmums nr. 20, ar kuru noteica, ka tiek slēgta "Internacionālā Bībeles pētnieku biedrība" un par likvidatoriem tiek iecelti Garīgo lietu pārvaldes priekšnieks Jānis Ozols, kā arī Jānis Kājiņš.

1935. gada 25. martā notika kārtējā "Internacionālās Bībeles pētnieku biedrības" likvidatoru sēde, kurā nolēma biedrības "likvidāciju izbeigt un nosūtīt Rīgas apgabaltiesai uzglabāšanai likvidētās biedrības grāmatas un dokumetus". 1935. gada aprīlī "Internacionālās Bībeles pētnieku biedrības" likvidatori nodeva Iekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta Preses un biedrību nodaļai apķīlāto grāmatu sarakstu: 8 nosaukumi, kopskaitā 42 975 eksemplāri.

N. Gills uzskata šos faktus par pietiekami argumentētiem, lai "Jehovas lieciniekus" atzītu par Latvijai tradicionālu konfesiju.

Lai saprastu, kāds prieks pārņēma "Jehovas lieciniekus", kad 1998. gada 12. oktobrī tieslietu ministrs D. Rasnačs parakstīja reģistrāciju divām jehoviešu draudzēm, jāielūkojas "Jehovas liecinieku" reģistrācijas "epopejā", sākot no Latvijas brīvvalsts laikiem. Problēmas ar reģistrēšanos jehoviešiem valsts institūcijās sākās jau 1930. gadā, kad tie mēģināja reģistrēties Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu pārvaldē. Jau toreiz augstas ASV amatpersonas attiecīgajām Latvijas amatpersonām bija pieprasījušas paskaidrojumus sakarā ar "Jehovas liecinieku" nereģistrēšanu. J. Tepfers, kas tolaik bija Ārlietu ministrijas Administratīvi juridiskā departamenta direktora vietas pagaidu izpildītājs, 1930. gada 4. jūlija vēstulē Garīgo lietu pārvaldei rakstīja: "Ziemeļamerikas Savienoto valstu sūtnis griezies pie Ārlietu ministrijas ar lūgumu noskaidrot motīvus, aiz kādiem mūsu iestādes nav atļāvušas *"Watch Tower Bible & Tract Society"* (Sargtornis, Bībeles traktātu sabiedrība) atvērt savu nodaļu Latvijā,(..) jo minētā biedrība sūdzas, ka tai liegta nodaļas atvēršana Latvijā bez likumīga pamata." [2]

Par PSRS okupācijas laiku ir lieki runāt — par to laiku ziņu nav, un visticamāk, ka arī "Jehovas liecinieki" nepastāvēja. Daudzi no pašreizējiem šās kustības dalībniekiem dzīvoja "vienkārša padomju cilvēka dzīvi" un nevarēja iedomāties, ka pēc nedaudz gadiem kļūs par fanātiskas reliģiskas organizācijas locekļiem.

1993. gada 10. aprīlī pie TM Reliģijas lietu departamenta vērsās "Jehovas liecinieku reliģiskā biedrība Latvijā" ar lūgumu piešķirt juridiskās personas statusu. Departamenta direktora vietnieks J. Timpa atbildes vēstulē "Jehovas lieciniekiem" rakstīja, ka jautājums par organizācijas statūtu reģistrācijas iespējām Reliģijas lietu departamentā tiks izlemts pēc tam, kad "Jehovas liecinieki" iesniegs Tieslietu ministrijā visus nepieciešamos papildmateriālus.[3] 1994. gada 4. janvārī "Jehovas liecinieki" iesniedza pārstrādātus statūtus. 1994. gada 7. februārī Reliģijas lietu nodaļas referents J. Zālītis nosūtīja "Jehovas liecinieku" Rīgas draudzei vēstuli (nr. 15–10/30), kurā norādīja, ka iesniegtie "Jehovas liecinieku" Rīgas draudzes statūti neatbilst Latvijas likumu prasībām. Tādēļ Reliģijas

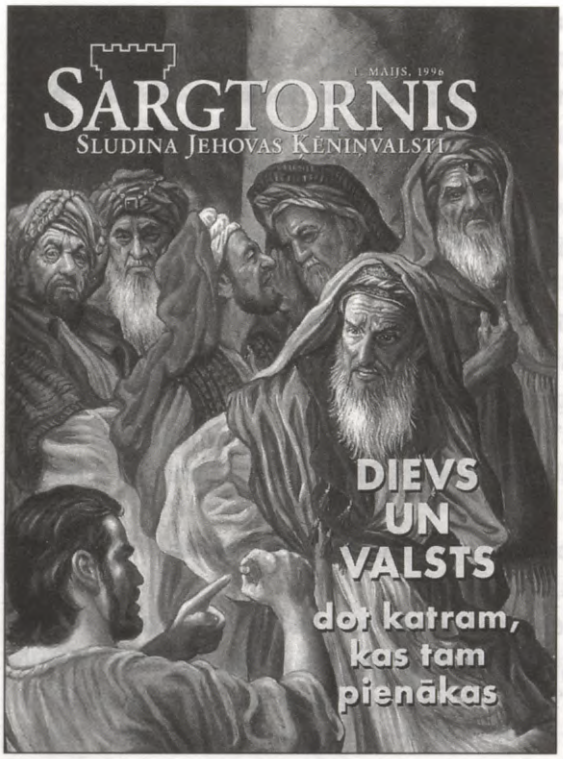

"Jehovas liecinieku" periodiskā izdevuma "Sargtornis" titullapa

lietu nodaļa nolemj vispār neizskatīt jautājumu par statūtu reģistrāciju. Draudze atkārtoti iesniedza statūtus Reliģijas lietu nodaļā tikai 1994. gada 4. jūlijā.

1994. gada 21. novembrī ar tieslietu ministra R. Apsīša lēmumu (nr. 1–5.10/90), pamatojoties uz LR likuma Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas likumā Par reliģiskajām organizācijām 5. pantu, "Jehovas liecinieku" Rīgas draudzes statūtu reģistrācija tika atlikta uz trim gadiem. Toreizējais likums to pieļāva, bet 1995. gadā tika pieņemts jauns likums, un "Jehovas liecinieki" mēģināja reģistrēties vēlreiz. 1996. gada 22. martā reģistrācijai nepieciešamos dokumentus iesniedza "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra, Daugavpils, Valmieras, Jelgavas un Vecrīgas draudze.

1996. gada 11. jūlijā ar tieslietu ministra lēmumu (nr. 1–5.9/131), pamatojoties uz Satversmes aizsardzības biroja sniegto informāciju, iepriekšminētām draudzēm reģistrāciju atteica.

LR Satversmes Aizsardzības birojs vēstulē tieslietu ministram (nr. 1/68, 1996. gada 2. maijā) par reliģisko organizāciju "Jehovas liecinieki" raksta: "Ņemot vērā stāvokli pasaulē un sektantisko reliģisko organizāciju darbību, kas noved pie masu iznīcināšanas ieroču pielietošanas (kā sektas *Aum Shinrikyo* uzbrukums Tokijas metro, pielietotojot zarīna gāzi), kā arī pie slepkavībām un to propagandas (piemēram, "Saules templa" darbība pasaulē un piemērs Ukrainā, kur atļāva netraucēti attīstīties sektai "Baltā brālība", kura propagandēja 1993. gada 24. novembrī pasaules galu un kolektīvu pašnāvību, kā rezultātā tika aizturēti ap 800 sektas locekļu), sektantisku organizāciju darbības attīstīšana Latvijas Republikā būtu nevēlama."

LR Tieslietu ministrs D. Rasnačs atteikumā balstījās uz šādiem faktiem: "Reliģisko organizāciju likuma 11. pantā ir norāde, ka reliģiskā organizācija netiek reģistrēta, ja tā ar savu darbību apdraud valsts drošību, sabiedrisko kārtību, personu veselību un tikumību, sludina reliģiskās neiecietības un naida idejas. Kā vēsta LR Satversmes Aizsardzības biroja rīcībā esošā informācija, teoloģiskā literatūra un pilsoņu sūdzības, Jūsu organizācijas locekļi nedrīkst piedalīties valsts svētkos, vēlēšanās un militārajā dienestā, jo valdība esot sātana iestādījums. Jūsu organizācija neatzīst saviem locekļiem asins pārliešanu, pat tad, ja cilvēkam draud nāve. Jūsu organizācijas sludinātāji regulāri dodas no mājas uz māju, uz ielām, parkiem, kapsētām un citām sabiedriskām vietām, lai sludinātu

savu reliģisko mācību un izplatītu reliģisko literatūru, neraugoties uz to, ka organizācija Tieslietu ministrijā nav reģistrēta kā reliģiska organizācija, bet gan kā sabiedriska organizācija.

Daudzi organizācijā iesaistītie jaunieši tiek atrauti no ģimenes, it sevišķi, ja vecāki pieder kādai citai reliģijai vai konfesijai. Dažkārt vecākiem tiek izteikti draudi. Jūsu literatūra un sludināšana pauž neiecietību pret tradicionālajām konfesijām, it īpaši pret Romas katoļu Baznīcu, pareizticīgo (ortodoksālo) Baznīcu, arī evaņģēliski luterisko Baznīcu.

Turklāt ir saņemtas vairākas pilsoņu sūdzības par "Jehovas liecinieku" organizācijas destruktīvo un psiholoģiski postošo darbību."

Minētās draudzes 1996. gada 19. jūlijā izmantoja likumā nosacīto iespēju un pārsūdzēja tieslietu ministra lēmumu Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā, prasot atcelt Tieslietu ministrijas 1996. gada 11. jūlija lēmumu.

Pēc Tieslietu ministrijas 1996. gada 11. jūlija atteikuma reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes Latvijas varas iestādes 1996. un 1997. gadā saņēma 489 vēstules no dažādu valstu medicīnas centriem, hospitāļiem, ārstiem un privātpersonām, kurās bija izteikts atbalsts "Jehovas liecinieku" kustībai Latvijā un neizpratne par Latvijas negatīvo attieksmi pret "Jehovas liecinieku" nostāju asins nepārliešanas jautājumā. Apkopojot vēstules, departaments konstatēja, ka 79 vēstules ir no ASV, 69 — no Itālijas, 29 — no Lielbritānijas, 24 — no Kanādas, 14 — no Vācijas, 11 — no Somijas, bet 90 — no Latvijas jehoviešu kustības atbalstītājiem.

Laikraksts *"The Baltic Times"* 1996. gada 21.—27. novembra numurā publicēja Reliģijas lietu departamenta direktora Arta Burova izteikumus par ierosinātajiem grozījumiem Reliģisko organizāciju likumā sakarā ar "Jehovas liecinieku" septiņpadsmitgadīgās jehovietes nāvi. Laikraksts publicēja arī A. Burova izteikumus, kas bija vērsti pret "Jehovas liecinieku" kustību Latvijā. Rezultātā A. Burovs pēc Tieslietu ministrijas strukturāliem pārkārtojumiem departamentā vairs nestrādāja. 1997. gada 2. janvārī Reliģijas lietu departaments tika apvienots ar Sabiedrisko lietu departamentu un kļuva par Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentu. A. Burovs no Tieslietu ministrijas aizgāja pēc paša vēlēšanās, bet apvienotā departamenta vadībā tika norīkots bijušais Sabiedrisko lietu departamenta direktors R. Balodis.

1997. gada 7. janvārī Tieslietu ministrija saņēma Ārlietu ministrijas vēstuli nr. 31/5–98 ar ārlietu ministra V. Birkava parakstu, kurā tika lūgts izskaidrot laikrakstā *"The Baltic Times"* publicēto Tieslietu ministrijas viedokli. Līdzīga satura vēstule, nr. 31/32–280, tika izsūtīta 1997. gada 15. janvārī. Ārlietu ministrija savu pierasījumu pamatoja ar to, ka šo viedokli tai pieprasījuši citu valstu pārstāvji. Tieslietu ministrija atbildes vēstulē 1997. gada 10. janvārī, kā arī 1997. gada 17. janvāra vēstulē nr. 1–5.6.2./9 informēja, ka laikrakstā minētie A. Burova komentāri neesot precīzi interpretēti un neatbilstot ne Tieslietu ministrijas Reliģijas lietu departamenta, ne Tieslietu ministrijas oficiālajai nostājai.

1997. gadā ASV Valsts departamenta Demokrātijas, cilvēktiesību un darba biroja ekspertu grupa ziņojumā ASV Kongresam norādīja uz cilvēktiesību pārkāpumiem Latvijā

sakarā ar sektas "Jehovas liecinieki" nereģistrēšanu.[4] Par spīti tam, Latvija bija nepielūdzama.

1997. gada rudenī "Jehovas liecinieki" saprata, ka viņi pret Tieslietu ministriju ierosinātās lietas izskatīšanu tiesā varēs gaidīt ilgi un spriedums būs negatīvs, un tāpēc atteicās no prasības. Gribu paskaidrot, ka, kamēr rit tiesvedība, Tieslietu ministrija nav tiesīga reģistrēt jaunas "Jehovas liecinieku" draudzes. Pamatojoties uz to, ka no iesniedzējiem tika saņemts lūgums tiesvedību izbeigt, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa saskaņā ar Latvijas Civilprocesu kodeksa 221. panta 4. punktu nolēma tiesvedību minētajās lietās izbeigt. Sabiedrības saziņas līdzekļi bija neizpratnē par "Jehovas liecinieku" rīcību un pat pieļāva, ka tie vispār ir atmetuši cerību reģistrēties Latvijā.[5] Taču departaments pēc tieslietu atsaukšanas saprata, ka jauni reģistrācijas iesniegumi ilgi nebūs jāgaida. Dienu vēlāk "Jehovas liecinieku" Medicīniskās saziņas komitejas priekšsēdētājs Māris Krūmiņš, atbildot uz šo presē izskanējušo domu, paziņoja, ka "Jehovas liecinieku" atteikšanās uzturēt prasību tiesā nenozīmē atsacīšanos no reģistrācijas, gluži pretēji — tuvāko divu mēnešu laikā notikšot konsultācijas ar juristiem un reģistrācijas dokumenti tikšot iesniegti no jauna.[6]

Lai gan "Jehovas liecinieki" kā reliģiska organizācija nebija reģistrēti, viņi aktīvi darbojās. Ņemot vērā Latvijā radušās problēmas ar asins pārliešanu, viņi 1997. gada decembrī ieveda Latvijā asins pārliešanas aparātus. Zviedrijas "Jehovas liecinieki" uzdāvināja V. Kalnbērza veselības fondam medicīnisko aparatūru asins filtrācijai 60 000 USD vērtībā, radot iespēju operācijas laikā zaudētās asins pēc attīrīšanas pārliet slimniekam atpakaļ. Šo iekārtu uz Latviju atgādāt palīdzēja sabiedriskā organizācija "Kultūras draugu biedrība Latvijā", kuras priekšsēdētājs ir jau pieminētais M. Krūmiņš, kas ir arī šīs organizācijas Medicīniskās saziņas komitejas priekšsēdētājs (tās bija un ir "Jehovas liecinieku" sabiedriskās organizācijas). [7]

Tiešām, 1998. gada 12. augustā "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudze un "Jehovas liecinieku" Torņakalna draudze iesniedza draudžu reģistrācijas dokumentus. Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 8. panta 2. daļu 1998. gada 10. septembrī abām draudzēm reģistrācijai iesniegto dokumentu izskatīšanas termiņš tika pagarināts uz vienu mēnesi. Pēc šā termiņa notecēšanas Tieslietu ministrijai vajadzēja pieņemt lēmumu, reģistrēt šo JRK vai ne. Departamenta direktors R. Balodis atzinumā, ko sagatavoja departamenta darbinieks R. Cimoška, sniedza šajā lietā šādas ziņas.

1. 1998. gada jūnijā un jūlijā departaments, ņemot vērā ar 1995. gada 6. novembra likumā Par bāriņtiesām un pagasttiesām noteikto šo iestāžu kompetenci un pamatojoties uz departamenta nolikumu, lūdza bāriņtiesām un pagasttiesām sniegt informāciju par viņu pašvaldību administratīvajā teritorijā zināmajiem gadījumiem, kad reliģiskās sektas savā darbībā iesaista nepilngadīgus bērnus. Vēstules tika izsūtītas 560 bāriņtiesām (pagasttiesām), un 1998. gada 29. septembrī bija saņemtas 249 atbildes. Pārējās acīmredzot neuzskatīja par vajadzīgu atbildēt uz tik "dīvainu" jautājumu.

Bāriņtiesas (pagasttiesas) informē departamentu arī par "Jehovas liecinieku" darbību. Valmieras rajona Dikļu pagasttiesa informē, ka ir gadījumi, kad cilvēki no "Jehovas liecinieku" sektas Dikļos sludina un izplata savus materiālus. Tieslietu ministrijai

pagasttiesa paziņo, ka "Dikļu cilvēkos viņi nerod atsaucību". Ogres rajona Suntažu pagasttiesa informē, ka Suntažu pagastā darbojas "Jehovas ticības sekta". Par šās sektas darbību pagaidām nekādu sūdzību nav. Vienīgais negatīvais atgadījums sektas darbībā bija 1995. gada 27. augustā, kad nomira deviņus mēnešus vecs bērns, kuram vecāki neatļāva pārliet asinis, jo bērna tēvs bija jehoviešu sektas loceklis. Jāatzīmē, ka šis gadījums noticis pirms likuma Par bāriņtiesām un pagasttiesām pieņemšanas, tādēļ problēma ar asinspārliešanu toreiz netika atrisināta. Krimināllieta par minēto faktu arī netika ierosināta. Liepājas rajona Rucavas pagasttiesa raksta, ka bijis gadījums, kad jehovieši vecāku nezināšanas un neizpratnes dēļ gandrīz pārņēma savā varā kādu skolnieci, bet ar sabiedrības un skolotāju atbalstu tas tika novērsts. Tagad ne meitene, ne viņas vecāki vairs nesaietas ar šo sektu. Līdzīga rakstura ziņas sniedz arī Valkas rajona Ērģemes pagasttiesa, Rīgas rajona Salas pagasttiesa un Jelgavas rajona Ozolnieku pagasttiesa. Ozolnieku pagasttiesa gan piebilst — nav dzirdēts, ka piespiedu kārtā "Jehovas liecinieku" darbībā tiktu iesaistīti nepilngadīgie, un viņi neko sliktu nevar sacīt par šo sektu, ja neskaita nepierādāmus noraidošus izteicienus par valsts svētkiem, kā arī tradicionālo kristīgo konfesiju svētkiem (Ziemsvētkiem u. tml.). Pārējo bāriņtiesu (pagasttiesu) iesniegtā informācija liecina, ka to administratīvajā teritorijā "Jehovas liecinieku" darbība nav konstatēta. Kā redzams, nav bijis gandrīz nekā "taustāma", katrā ziņā nekā pierādāma, kas dotu iemeslu atteikt reģistrāciju.

Kādas darbības būtu uzskatāmas par likumīgām pieaugušo vidē? "Jehovas liecinieku" darbībā svarīga loma ir savu uzskatu "mācīšanai". "Mācīšanas" jēdziens Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. panta izpratnē ietver visas darbības, kas attiecīgo reliģisko mācību vai pasaules uzskatu dara zināmu citiem (informācijas elements), kā arī darbības, kas vērstas uz to, lai attiecīgā persona šo mācību vai uzskatu pieņemtu un akceptētu (pārliecināšanas elements). Praktiski "mācīšana" var izpausties ne vien organizētu mācību veidā (kursi, skola u. tml.), bet arī sākotnēji neindividualizētas vienvirziena komunikācijas veidā — izdalot publicētos materiālus nejaušiem garāmgājējiem vai iesaistot viņus sarunā ar nolūku pārliecināt, piesūtot materiālus vai apmeklējot mājās, publiski uzstājoties atklātās vietās. Reliģisko organizāciju likums šajā nozīmē runā par *misionārismu* (parasti šādu tiešu vai netiešu personisku "uzrunāšanu" apzīmē par "sludināšanu"). Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9. pantā garantētā reliģijas brīvība aptver arī šādas darbības mācības vai uzskatu izplatīšanas nolūkā.[8]

2. 1997. gada aprīlī Tieslietu ministrija lūdza LR Iekšlietu ministriju savākt informāciju valsts policijas nodaļās par sektu darbību. Policijas pārvalde izsūtīja rajonu policijas nodaļām cirkulāru ar jautājumu, vai to darbā ir manītas jaunās, netradicionālās reliģiskās kustības. Departaments no saņemtās operatīva rakstura informācijas konstatēja "Jehovas liecinieku" darbību šādos Latvijas rajonos: Ventspils, Kuldīgas (Skrundā), Rīgas (Baldonē), Dobeles (Vītiņu pagastā), Valmieras, Balvu, Cēsu un Krāslavas rajonā. Kā liecina policijas sniegtā informācija, "Jehovas liecinieku" aktivitāte izpaužas *dievkalpojumu noturēšanā* un *reliģiska satura literatūras* izplatīšanā, to pārdodot vai dāvinot. Aktīvākie "Jehovas liecinieki" savas idejas propagandē, uzrunājot cilvēkus ielās, ap-

staigājot dzīvokļus un iemetot informāciju pastkastītēs. Policijas secinājums ir nepārprotams: *sabiedrisko pārkāpumu un sūdzību no iedzīvotājiem par šo reliģisko kustību nav bijis.*

3. Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustību pētīšanas konsultatīvā padome, kuras mērķis ir JRK apzināšana, savā 5. sanāksmē, kas notika 1998. gada 16. septembrī, izskatīja "Jehovas liecinieku" reģistrēšanas lietu. Sēdē piedalījās padomes locekļi R. Balodis (no Tieslietu ministrijas), I. Biezā (no Rīgas Bērnu tiesību aizsardzības centra), A. Paparinskis (no Valsts cilvēktiesību biroja), A. Utināns (psihoterapeits), S. Krūmiņa-Koņkova (reliģijas pētniece), R. Jokste (no Zinātnes biedrības), A. Grietēna (no Latvijas Ārstu biedrības), J. Reiniks (no Drošības policijas), S. Jansone (no LR Uzņēmumu reģistra). Viņi nolēma, ka JRK pētīšanas padomei tieši pierādījumu trūkumu dēļ par "Jehovas liecinieku" pretsabiedrisko darbību nav nekādu iebildumu pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju. LU Teoloģijas fakultātes profesors L. G. Taivāns protestēja pret šādu lēmumu, nosauca klātesošos par plānprātīgiem un pameta padomi.

4. Par "Jehovas liecinieku" reģistrācijai iesniegtajiem dokumentiem un iespējamo reģistrāciju R. Balodis Reliģijas lietu konsultatīvās padomes 24. sēdē 1998. gada 23. septembrī informēja arī tradicionālās konfesijas. Reliģijas lietu konsultatīvā padome neiebilda pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju, vienlaikus uzsverot, ka jāpalielina administratīvā kontrole pār JRK un jārūpējas, lai nepieļautu "Jehovas liecinieku" darbību skolās.

5. No 1998. gada 25. augusta līdz 22. septembrim departaments izsūtīja vēstules Rīgas pilsētas Pašvaldības policijas pārvaldei, LR Satversmes aizsardzības birojam, Drošības policijai un Latvijas Ārstu biedrībai ar lūgumu sniegt iespējamās iebildes pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju. Atbildēs netika saņemts pamats atteikumam reģistrēt šīs organizācijas minētās divas draudzes.

Latvijas Ārstu biedrības prezidenta A. Požarnova atbildē Tieslietu ministrija tiek informēta, ka Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija iebilst pret "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrāciju.

Rīgas Pašvaldības policijas pārvalde un Satversmes aizsardzības birojs informēja Tieslietu ministriju, ka to rīcībā nav tāda rakstura informācijas, kas būtu par iemeslu "Jehovas liecinieku" draudžu nereģistrēšanai. Departaments saņēma vēstuli no Valsts cilvēktiesību biroja, kurā birojs, balstoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem "Jehovas liecinieku" lietās, izsaka atbalstu "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrācijai Latvijas Republikā.[9]

No Drošības policijas vēstules bija skaidrs, ka "Jehovas liecinieki" ir kaitīga un destruktīva organizācija. Drošības policija pat piesūtīja departamentam divas divus gadus vecas sūdzības, kurās "Jehovas liecinieki" tika apsūdzēti sātanismā un spiegošanā. Diemžēl bija skaidrs, ka ar tādiem "apzinīgo pilsoņu rakstu darbiem" Tieslietu ministrijai tiesā nav pat ko iesākt. Tie varbūt varētu iepriecināt vienīgi dzelteno presi.

Runājot par karadienestu, no kura "Jehovas liecinieki" atsakās, liederīgi ir pētīt arī citu valstu praksi, šajā gadījumā — ASV tiesu praksi. Tika konstatēts, ka garīdzniecības, teoloģijas studentu un pacifistu sektu atbrīvošana no militārā dienesta pilnīgi atbilst ASV Konstitūcijai. Lietā "Savienotās Valstis pret Nadžentu (*Nugent*)" (346 US 1 (1953)) ASV

Augstākā tiesa konstatēja, ka atteikšanās pakļauties iesaukšanai Bruņotajos Spēkos nav kvalificējama kā antikonstitucionāla. "Kā!" iesauksies juristi un daudzi citi pilsoņi: "Valsts akceptē atsacīšanos no aizsardzības funkcijas īstenošanas?" Zināmā mērā — jā, taču ASV, pirmkārt, var atļauties šādu demokrātisku soli, jo ASV armija ir profesionāļu armija, un, otrkārt, Amerika "atspēlējas" pacifistiem citādā veidā. Lietā "Savienotās Valstis pret Švimmeru (*Schwimmer*)" (283 US 605 (1929)) tiesa izlēma, ka lūgums piešķirt pilsonību šim pacifistam var tikt noraidīts saskaņā ar ASV Konstitūciju. Arī ASV Augstākās tiesas lietā "Savienotās Valstis pret Makintošu (*Macintosh*)" (283 US 636 (1931)) tiesa nosprieda, ka ārzemniekam (tas bija "Jehovas liecinieks"), kurš nevēlas dot lojalitātes zvērestu par atbalstu iespējamā kara gadījumā, nav tiesību uz pilsonības iegūšanu. Arī procesā "Savienotās Valstis pret Blandu" (283 US 626 (1931)) atteikšanās lietot ieročus, ja būtu nepieciešams aizstāvēt Savienoto Valstu drošību, bija pietiekams iemesls, lai atteiktu Blandam naturalizācijas iespēju. Iepriekšminētais var tikt uzlūkots tikai kā ieskats ASV pieejā un nevis kā vispārēja prakse. Latvijai ir cits ceļš, un, protams, tas ir alternatīvais dienests. Atbalstīt atsacīšanos iet armijā nevar, jo tā var izraisīt pirmsarmijas vecuma jauniešu masveida iestāšanos "Jehovas lieciniekos".

Pirms reģistrācijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta darbinieki vairākas reizes tikās ar "Jehovas liecinieku" vadību un apmeklēja organizācijas kulta pasākumus. Saskaņā ar departamenta ziņojumu tieslietu ministram D. Rasnačam nebija citas iespējas, kā reģistrēt "Jehovas liecinieku" draudzes, jo Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta rīcībā 1998. gada 12. oktobrī nebija tāda rakstura materiālu, kas varētu būt par iemeslu minēto draudžu reģistrācijas atteikumam. "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudze un "Jehovas liecinieku" Torņakalna draudze tika reģistētas saskaņā ar Reliģisko organizāciju likumu uz vienu gadu.

[1] LU Filozofijas un socioloģijas institūta Akadēmiskā reliģisko studiju centra pētnieka N. Gilla 1999. gada 21. janvāra vēstule LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim, reģitrācijas nr. 15–2.5/15.

[2] 1370.f., 1.apr., 1346. 1., 47. lapa.

[3] TM Reliģijas departamenta direktora vietnieka J. Timpas 1993. gada 14. maija vēstule nr.17–10/98 "Jehovas liecinieku" biedrības kalpošanas palīgam J. Bramanim.

[4] Diena. — 1997. — 15. marts.

[5] "Jehovas liecinieku" Daugavpils draudze: 16.12.1997., lieta Nr.2-1215/7; "Jehovas liecinieku" Vecrīgas draudze: 12.12.97., lieta Nr.2-1216/7; "Jehovas liecinieku" Jelgavas draudze: 09.12.97., lieta Nr.2-1216/7; "Jehovas liecinieku" Valmieras draudze: 22.12.97., lieta Nr.2-1214/7; "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudze: 21.05.97., lieta Nr.2-1216/7.

[6] Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997.—10. dec.

[7] Jaunā Avīze. —1997.—10. dec.

[8] *Kanepone A.* Jehovieši dāvā medicīnisko aparatūru// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1997. — 11. dec.

[9] R. Baloža referāts "Sektu fenomena attiecības ar valsts varu" konferencē "Netradicionālās reliģiskās kustības un to sociāli nelabvēlīgā ietekme: garīgais, sociālais un tiesiskais aspekts", Rīga, 1998. gada 30. janvārī.

11. "Jehovas liecinieku" atteikšanās no asinspārliešanas tiesiskā motivācija

Probare debet qui dicit, n'on qui negat — lai pierāda tas, kas apgalvo; tam, kas noliedz, nav vajadzības pierādīt.

Likumdošanā jau sen iedibināts princips, ka valsts nedrīkst iejaukties cilvēka reliģiskās pārliecības brīvībā, izņemot gadījumus, kurus ASV savos likumos raksturo kā *acīmredzamas un tūlītējas briesmas*, jo reliģijas brīvība nav neierobežota. Tātad, izņemot gadījumus, kad varas orgāni pamatoti uzskata, ka atsevišķas reliģijas vai kādu sevišķu reliģisko priekšrakstu ievērošana kaitē sabiedrības interesēm, valstij nav tiesību iejaukties nevienas reliģiskās konfesijas vai organizācijas praktiskajā darbībā vai iebilst pret cilvēku pievēršanos kādai ticībai. Ja valsts izšķiras par iejaukšanos, tā drīkst to darīt vienīgi saskaņā ar likumu un vienīgi tādā gadījumā, kad šāda iejaukšanās ir attaisnojama ar sabiedrības interesēm. Valstij ir jāpierāda, ka iejaukšanās ir nepieciešama un likumīga.

Ja apdraudēta pilsoņu veselība, valstij ir tiesības ierobežot reliģijas brīvību. Vai notikums ar jehovietes nāvi atbilst šim gadījumam? Vai valsts ir tiesīga ar varu glābt personas dzīvību? Jautājums ir vienlaikus gan juridisks, gan ētisks. Kur beidzas konkrētās personas tiesības un stājas spēkā valsts noteiktie ierobežojumi personas brīvībai?

Vēl pirms "Jehovas liecinieku" draudžu reģistrācijas, 1998. gadā 3. septembrī, Miera ielā 40 saskaņā ar departamenta direktora rīkojumu Reliģijas lietu nodaļas galvenais speciālists R. Cimoška tikās ar vēl nereģistrētās "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudzes valdes priekšsēdētāju Pēteri Luturu-Luteru. Tikšanās mērķis bija apspriest "Jehovas liecinieku" atteikšanos no asins pārliešanas un nevēlēšanos dienēt valsts Bruņotajos Spēkos. P. Luturs-Luters izteica nožēlu par traģisko notikumu ar Jeļenu Godļevsku 1996. gada 13. septembrī asins pārliešanas aizlieguma dēļ.

Par šo faktu tika ierosināta krimināllieta pēc Latvijas Kriminālkodeksa 163. panta, bet, tā kā lietā minētie fakti neatbilda Kriminalkodeksa 163. pantā norādītajām nozieguma pazīmēm, lēmums par krimināllietas ierosināšanu tika atcelts.

"Jehovas liecinieki" uzskata, ka nāves gadījums esot noticis mediķu vainas dēļ. Nepieciešamos preparātus "Jehovas liecinieki" esot sagādājuši, bet tie nav pielietoti mediķu neprofesionalitātes dēļ. P. Luturs-Luters izteica apņēmību, ka "Jehovas liecinieki" darīšot visu, lai šādi gadījumi vairs neatkārtotos. Par šo jautājumu departaments 1998. gada 17. septembrī saņēma profesora V. Kalnbērza (6. Saeimas deputāts un Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas loceklis) parakstītu vēstuli no V. Kalnbērza veselības fonda, kurā attaisnota asins nepārliešanas metožu pielietošana un pamatota aparāta CELLSAVER efektivitāte. Aparāts izmantojams bezasiņu operācijās, un tā darbības sfēra ir to asiņu izmantošana, kas izplūdušas brūcē,— tās tiek sterili savāktas, skalotas un koncentrāta veidā tūlīt ievadītas vēnā.

Paši "Jehovas liecinieki" un to advokāti bez teoloģiskiem un izvēles brīvības pamatojumiem minēja arī citus argumentus par labu sev.

Francijā kādai pacientei, lai apturētu plašu asiņošanu, kas radās dienu pēc ķeizargrieziena, deva trīs vienības asiņu, no kurām viena bija ņemta no HIV pozitīvā donora. Asins pārliešanu veica 1984. gada 16. maijā, pirms "*skrīninga*" diagnostikas ieviešanas, kas ļauj atklāt HIV infekciju asins donoriem (šo metodi ieviesa 1985. gada 1. augustā). Pēc saslimšanas ar nāvējošo slimību (AIDS) paciente no dažādām pusēm pieprasīja atlīdzību, tai skaitā — arī no ārsta, kas izdarīja pārliešanu. Tika iesniegta sūdzība tiesā. Tiesas pilnvarots eksperts ziņojumā konstatēja, ka indikācijas asinspārliešanai 1984. gadā bija gluži ikdienišķas un sniegtā aprūpe bija "gādīga, centīga un saskaņota ar tā laika zināšanām medicīnā". Parīzes apelācijas tiesa, noklausoties lietu, atzina, ka šā iemesla dēļ ārsts nebija tiesiski atbildīgs (lai gan tā atrada citus vainīgos, proti, asinspārliešanas centru un klīniku), un paskaidroja, ka, tā kā ārsta pienākumu veikšanas pareizība jāvērtē "esošo zinātņu atziņu gaismā", ja ārstēšana, ko izskata prāvā, patiešām bija saskaņā ar tā laika medicīnas zināšanām, tad nav nekādas nozīmes tam, ka "zināšanām medicīnā progresējot, mediķi vēlāk nonāca pie vienprātīga lēmuma, ka pārliešana jāierobežo".[1]

Tiek minēti pat demagoģiski argumenti, pārfrazējot Hipokrāta zvērestu "Es nevienam nedošu nāvējošas zāles" ar citu zemtekstu "Bioloģiski vai garīgi nāvējošas zāles".

Ja ņemam juridiskos argumentus, tad saskaņā ar 1997. gada 4. aprīļa Eiropas Konvenciju par cilvēktiesībām un biomedicīnu, arī tajos gadījumos, kad pieaugušais garīgo traucējumu dēļ nav spējīgs dot piekrišanu, lai varētu izdarīt medicīnisku iejaukšanos, to drīkst īstenot tikai ar atbildīgās juridiskās personas vai organizācijas atļauju. Turklāt personai, kuru skar šis jautājums, nepieciešams maksimāli piedalīties atļaujas iegūšanas procesā. Tāpat kā individuālās piekrišanas gadījumā, personai vai organizācijai, kas ir tiesīga atļaut, jābūt informētai un tā drīkst jebkurā laikā atteikties no šīs piekrišanas, ievērojot likumā noteiktos ierobežojumus. Kad ārkārtējā situācijā nav iespējams iegūt nepieciešamo piekrišanu, jebkura nepieciešamā iejaukšanās šīs personas veselības labā var tikt īstenota nekavējoties (8. pants).[2] Protams, pilngadīgiem un rīcībspējīgiem "Jehovas lieciniekiem" ir tiesības atteikties no asins pārliešanas. Pat tad, kad pēc medicīnas speciālistu domām šī procedūra varētu izglābt vai vismaz pagarināt pacienta dzīvību. Te nav runa par valsts drošību, bet par atsevišķa indivīda attieksmi pret savu veselību un metodēm, kā to uzlabot. Neviens — ne valsts, ne medicīnas speciālisti, ne jebkura cita persona vai organizācija nedrīkst aizliegt pieaugušam pacientam izmantot savas tiesības atteikties no asins pārliešanas reliģiskās pārliecības vai ticības dēļ. Nevienam, pat valstij, nav tiesību patvarīgi iejaukties privātajā dzīvē, ja tas neskar valsts vitālās intereses. Skaidrs, ka cilvēkam ir tiesības izvēlēties savu ārstēšanu, pamatojoties uz reliģijas brīvības izraisītām izvēles tiesībām un privātās dzīves neaizskaramības principu.

Salīdzinājumam: 1975. gadā profesors Dirē franču tieslietu žurnālā "*Revue trimstrelle de droit civil*" kategoriski piebilda: "Manuprāt, atrisinājums ir acīmredzams: asinspārliešana tagad kļuvusi par tik pierastu procedūru, ka ir nepiedodami no tās atteikties, ja ārsts uzskata to par nepieciešamu."[3]

Medicīnas un ārsta pienākums ir maksimāli rūpēties par slimnieku, jo medicīnas misija ir glābt cilvēka dzīvību visiem iespējamiem līdzekļiem. Ja asinis nepārliet iesaka

ārsts (jehovietis), viņam par to draud krimināltiesiskā atbildība un ārsta prakses tiesību zaudēšana. Protams, ārstam, kas sastopas ar pacientu, kurš atsakās pārliet asinis, ir neapskaužama situācija. It īpaši, ja viņš darbojas ārkārtas situācijā un viņam nav pacienta rakstiskas atteikšanās vai uz viņu tiek izdarīts pacienta ticības biedru spiediens. Ir nepieciešama vai nu pilnvarotas personas, vai paša pacienta piekrišana (vēlams — rakstiska vai liecinieku klātbūtnē izteikta), kas pasargātu ārstu vai citu medicīnisko personālu no jehoviešu pretdarbības, ja viņi neizmantos ārstēšanu, kas, iespējams, būtu varējusi glābt pacienta dzīvību. Atteikumam ir jābūt vienkāršam, vispārēji saprotamam un godīgam. Pacientam atteikuma izteikšanas brīdī ir jābūt pie skaidras apziņas. Viņam ir jābūt informētam par sekām. ASV ir atzītas personas tiesības (neatkarīgi no reliģiskās pārliecības) lūgt medicīnisku palīdzību un to saņemt, un konkrēti noteikt apstākļus tādas palīdzības saņemšanai, kādu pacients vēlas, piemēram,— ar asins pārliešanu vai bez tās.[4] Lai noteiktu, vai uzspiest medicīnisko aprūpi pacientam, no kuras tas ir atteicies reliģisku iemeslu dēļ, būtu jāapsver, vai pacients ir likumīgi un apzināti izdarījis savu izvēli, atsakoties no kāda konkrēta ārstēšanas veida reliģiskās pārliecības dēļ, un vai nepastāv *kāda neapstrīdama valsts interese, kuras dēļ būtu attaisnojama šādas ticības balstītas atsevišķa cilvēka vēlmes nepildīšana*. Daudzās attīstītās rietumvalstīs (arī ASV) pastāv paražu tiesības, kas paredz indivīdam pašam noteikt, atļaut vai neatļaut fizisku iejaukšanos viņa ķermeņa procesos.[5] Demokrātijas apstākļos valdošais cilvēka cieņas princips nozīmē, ka personas vēlmes un griba ir neatkarīga, to var definēt kā katras personas brīvību izlemt, kas viņa gadījumā ir labs un pareizs. Pacienta vēlmes, ja viņš ir lemt spējīgs, jāuzskata par nepārkāpjamu robežu. Jebkuros apstākļos pacients saglabā tiesības pieņemt iznākumu, kas viņu gaida, ja viņš nolemj to darīt. Izņēmums ir gadījums, kad viņam ir jāatbild par sava lēmuma kaitīgajām sekām attiecībā uz kādu trešo personu (infekcijas slimības u. tml. gadījumi). Jāpiebilst, ka vecāki ir atbildīgi par bērnu, bet viņiem nav varas pār to. Tas nozīmē, ka vecākiem vienmēr jādarbojas bērna interesēs un jāgarantē, ka visi pieņemtie lēmumi ir bērna labklājības un veselības labā. Deklarācija par reliģisko pārliecību nosaka, ka reliģija vai ticības piekopšana, kurā bērns tiek audzināts, nedrīkst traucēt bērna veselībai. Praktizējošiem ārstiem un citam medicīniskajam personālam jādarbojas saskaņā ar profesionālajām normām pacienta interesēs (šajā gadījumā — bērna labā).[6] Ārstniecības likumā noteikts, ka vecākiem ir tiesības pieņemt lēmumus par viņu mazgadīgo bērnu ārstēšanu. Arī Bērnu tiesību konvencija paredz vecāku tiesības dot bērnam norādījumus par to, kā bērna tiesības izmantot tādā veidā, kas atbilstu bērna attīstības līmenim. Valsts var un tai vajag iejaukties bērna attīstībā. Par to sīkāk rakstīts nodaļā par sektām un bērnu tiesībām. Personas no astoņpadsmit gadu vecuma pašas ir tiesīgas pieņemt lēmumus.

Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija 1998. gada 11. septembra sēdē apsprieda attieksmi pret "Jehovas liecinieku" draudzes reģistrāciju. Sēdē, kur piedalījās sabiedrībā pazīstami medicīnas speciālisti J. Gaujēns, I. Ūpis, D. Bērziņa, J. Bicāns, A. Grietēna, E. Biķis un I. Janičenoka, tika nolemts neatbalstīt "Jehovas liecinieku" reģistrāciju.[7] Ētikas komisijas motivācija un vienīgais iebildums bija: organizācija neļauj sniegt pilnu, adekvātu ārstēšanu, un tas varētu būt bīstami dzīvībai (tā atsakās no asinspārliešanas).

Līdz ar to, kā uzskata komisija, ir pārkāpts ārstniecības likums, Latvijas Ārstu biedrības Ētikas kodekss, kurā minēti ārsta pienākumi pret dzīvību, kā arī tiek pārkāptas tradicionālās ētikas normas un galvenie pamatprincipi. Latvijas Ārstu biedrības Ētikas komisija uzskata, ka ārsts kopā ar sabiedrību ir atbildīgs par sabiedrības vispārējās veselības uzlabošanu un taisnīgu veselības aprūpes sistēmu. "Ārsta pienākums ir aizstāvēt pacienta intereses un tikai pēc tam citas personas vai sabiedrības intereses."[8]

[1] Paris, 1ere Ch.B.28 November 1991, J.C.P.1992, 45, no.21797, Annot.Harichaux. — *Garē A.* Apzināta piekrišana un asins pārliešana — tiesiskie aspekti// Juridiskie un ētiskie aspekti medicīnā. — R., publicēts ar Francijas vēstniecības Latvijā kultūras un zinātnes departamenta atbalstu, 1998. — 21. lpp.

[2] Eiropas konvencija par Cilvēktiesībām un biomedicīnu, 8. pants. — 1997. — 4. apr.

[3] *Durry G.* La faute de ne pas se soumettre a une transfusion sanguine// Rev. trim. dr. civ., 107; La faute de refuser une transfusion sanguine// Rev. trim. dr. civ. — 1975:712

[4] Sk. In re Brooks' Estate, 205 N.E.2d435; In re Osborne,294 A.d372; In re brown 478 So.2d 1033 (Miss. 1985); Fosmire v.Nicoleau, 551 N.E.2d 77 (N.Y.1990); Norwood Hospital v.Munoz, 564 N.E.2d 1017 (Mass.1991).

[5] Asins saglabāšanas paņēmieni ķirurģijā. Ķirurģiskie un anesteziologiskie aspekti// Juridiskie un ētiskie jautājumi. Pirmais Baltijas simpozijs, 1997. g. 18. un 19. apr. — 155.—156. lpp.

[6] *Zilgalvis P.* Asins saglabāšanas paņēmieni ķirurģijā. Pirmais Baltijas valstu simpozijs// Juridiskie un ētiskie aspekti medicīnā, R., publicēts ar Francijas vēstniecības Latvijā kultūras un zinātnes departamenta atbalstu. — 1998. — 5.lpp.

[7] Latvijas Ārstu biedrības prezidenta A. Požarnova 1998. gada 25. septemba vēstule nr.02/05–106 TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentam.

[8] Turpat.

12. Latvijā darbojošos sektu, JRK un kultu apskats

Sātanisti

Velns jeb Sātans ir tautā populārs ļauno spēku apzīmējums. Tā sākotnējā nozīme ir "oponents" jeb "pretinieks". Sātanisms ir okultisma visatklātākā forma, kas vienlaikus ir reliģija un uzskatu sistēma. Tas var izpausties tiešā Sātana pielūgsmē vai arī sātaniskos rituālos, kas simbolizē uzdrīkstēšanos nostāties pret morāli. Sātanisti piekopj unikālu pielūgsmes rituālu — "melno misi". Jau 681. gadā Toledo pilsētas padome aizliedza tā saukto "miroņu misi", kuru noturēja ar nolūku panākt kāda cilvēka nāvi. Francijā, Luija XIV valdīšanas laikā, izmeklējot vairākus noindēšanas gadījumus karaliskajā ģimenē, policija atklāja vairāku karalim tuvu personu piedalīšanos sātaniskajās misēs ar zīdaiņu upurēšanu. Sātans jūdaisma un kristietības reliģiskajos priekšstatos ir galvenais Dieva un visu tam uzticamo spēku pretinieks kā debesīs, tā arī uz zemes, elles un ļauno

pavēlnieks. Sātans nav līdzvērtīgs pretinieks Dievam, viņš ir no Dieva atkritušais radījums. Tādējādi Sātana pretinieks vienādā līmenī ir nevis Dievs, bet erceņģelis Miķelis. Mateja evaņģēlijā Jēzus saka, ka Sātans uzcēlis sev valstību un grib atbrīvoties no visiem, kas varētu ar viņu sacensties. Velna vārds dažādās valodās skan dažādi: *šaitans* (arābu); *o-jama* (japāņu); *devs* (persiešu); *beherits* (sīriešu); *puvkka* (vallu) u. c. Sātanisms kā pretpols kristietībai ir pavadījis kristīgo ticību no pašiem tās pirmsākumiem. Velna pielūgsme, vismaz Mazāzijā, saglabājās arī kristietības ērā. Sātana pielūgsme ir minēta trijās vietās Jāņa vēstulē septiņām Mazāzijas draudzēm (Atkl. 2., 3), kur acīmredzot sātaniskajām aktivitātēm bijis liels iespaids uz draudzes dzīvi. Mūsdienu sātanisms propagandē "vecās vēdu reliģijas" atdzimšanu. Sātanistu destruktīvā mācība izaug no egoisma. Sātanu visur pavada ļaunie gari jeb dēmoni. Tāpēc, runājot par sātanistiem, jāpiemin arī eksorcisti — tie, kas izdzen no cilvēka ļaunos garus. Gan jūdaismā, gan kristietībā visos laikos ir bijuši speciāli sagatavoti priesteri, kas ar lūgšanu palīdzību veic šo uzdevumu.

Okultisms ir apslēptu (slepenu) mācību sistēma, kas paredz "darbību ar pārdabiskiem spēkiem" vai, precīzāk runājot, manipulēšanu ar cilvēka apziņu un dabas spēkiem. Sātanisms, velna pielūgsme un apzināta kalpošana ļaunumam, protams, ir bīstamāka nekā "parastas" okultiskas izdarības. Tā kā sātanisms ir gan reliģija, gan uzskatu sistēma, tas sniedzas pāri okultisma robežām. Sātanisms savā visīstenākajā izpausmē ir sātana pielūgsme, un sātanisti ir gatavi atdot visu savam kungam, pat savu dzīvību. Daudzi sātanisti piekopj rituālu, ko sauc par "melno misi", ar nolūku panākt kāda cilvēka nāvi. Sātanistu vidē bieži tiek praktizēta "augstāku spēku" pavēle izdarīt pašnāvību vai slepkavību. Sātanistu organizācijas parasti veidotas stingri hierarhiski, ietverot sevī piecus līmeņus (magi, mācekļi, burvji u. c.). Organizācijas locekļiem jāpakļaujas padomei, kurai ir tiesības iecelt lokālos sātanistu vadītājus. Vadītāju loma ir atkarīga no viņu bagātības un sabiedriskā stāvokļa. Sadzīvē ir plaši izplatīts uzskats, ka okultās izdarības var iedalīt "melnajā" un "baltajā" maģijā. Kristīgās Baznīcas šādu dalījumu neatzīst.

Mūsu dienās ir sākusies sātanisma atdzimšana jeb "modernais" sātanisms. Tas saistās ar Elistera Kroulija vārdu. E. Kroulijs dzimis Lielbritānijā 1875. gadā apzinīgu kristiešu ģimenē. Ar maģiju E. Kroulijs iepazinās, lasot A. E. Veita grāmatas, bet praktiskās zināšanas apguvis okultista Elifa Levi mācībā. Kad Kroulijs uzskatīja, ka gana mācīties pašam un var sākt mācīt citus kalpot tumsas spēkiem, viņš nodibināja pats savu organizāciju *"Ordo Temple Orientis"* (Austrumu tempļa ordenis). Ordenis savos rituālos piekopa seksuālo maģiju un pielūdza Sātanu. Pēc tam kad Kroulijs bija nodibinājis maģijas studiju centru Skotijā, viņš turpināja meklēt sev vadību pārdabiskos avotos. Beidzot tā tika atrasta. Kroulijs sakontaktējās ar garu, kas atsaucās uz vārdu "svētais sargeņģelis". Daži Kroulija mācekļi, redzot šādu notikumu attīstību, atdalījās no ordeņa un nodibināja tā sauktos "elles uguns" klubus Anglijā. Jāpiezīmē, ka arī Rīgā 90. gadu vidū darbojās naktsklubs ar nosaukumu *"Hell Fire"* (elles uguns). Šis naktsklubs mīklainos apstākļos nodega gaišā dienas laikā, un iemesli, kāpēc tas nodega, līdz šim nav noskaidroti.

Pasaulē pirmā oficiālā jeb likumīgā kārtā reģistrētā Sātana baznīca atrodas ASV, Kalifornijā (Sanfrancisko), trīsstāvu Viktorijas laika ēkā. Kaut gan amerikāņu sātanistu sveiciens visbiežāk ir *"Heil Satan!"*, tiem nav nekā kopīga ar nacistiem. Kustības dibinātājs Antons Šandors la Vejs dzimis ASV (Transilvānijā) 1930. gadā. Aizrāvies ar metafizikas un okulto zināšanu studijām, viņš pameta skolu un iestājās cirkā par zvēru dresētāja mācekli. Turpinot studēt okultās zinātnes, vēlāk viņš kļuva par maga asistentu un iemācījās hipnotizēt. Veja ieguldījums modernā sātanisma attīstībā bija savdabīgas reliģijas radīšana, velna pielūgšanas aktus ietērpjot rituālos. Vejs izveidoja kustību "Maģiskais aplis". Savus filozofiskos spriedumus viņš pamatoja ar F. Nīčes mācību. La Veja ticības pamatā ir deviņas sātanisma deklarācijas:

1) bauda atturības vietā;

2) vitāla eksistence garīgu ilūziju vietā;

3) saprāts liekulīga pašapmāna vietā;

4) laipnība pret tiem, kas to pelna, nevis mīlestība, kas tiek izšķiesta pret nepateicīgajiem;

5) atriebība tā vietā, lai "pagrieztu otru vaigu";

6) atbildība par atbildīgajiem, nevis rūpes par psihiskiem vampīriem;

7) uzskats par cilvēku kā par vēl vienu dzīvnieku, reizēm labāku, vairumā gadījumu sliktāku par tiem, kas staigā uz četrām kājām, kurš savas "dievišķās, garīgās un intelektuālās attīstības" dēļ kļuvis par visbriesmīgāko zvēru no visiem;

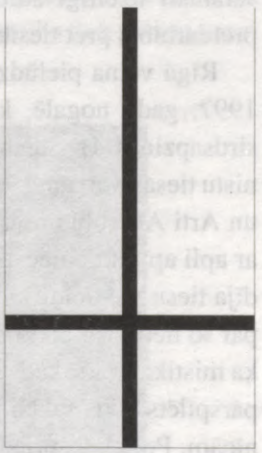

8) visi tā sauktie grēki, jo tie visi ved uz fizisku, garīgu un emocionālu piepildījumu;

9) Sātans ir bijis Baznīcas vislielākais draugs, jo nodrošinājis tās darbību visus šos gadus.

Starp citu, ASV pastāv oficiāli reģistrēta "Sātana baznīca" (*The Church of Satan*), kas noraida jebkādus sakarus ar vardarbīgajiem Sātana sekotājiem. Šī organizācija iestājas pret narkotiku un alkohola lietošanu, jo uzskata, ka cilvēkam, īpaši sātanistam, ir jāatturas no lietām vai darbībām, kas viņam liedz sevi kontrolēt. Galvenie šīs mācības pamatpostulāti ir materiālistiskais sociālisms, autoritārisms, maģija un seksuālisms. Šīs baznīcas darbību ir pārbaudījis arī ASV Federālās izmeklēšanas birojs, taču neko nelikumīgu nav

konstatējis, jo, ja pie kāda noziedznieka atrod sātanistu bībeli, tas vēl nav tiešs pierādījums pret "Sātana baznīcu" kā juridisku personu.

Interesanti, ka pats A. Š. la Vejs apgalvo, ka neticot Sātana (personas) reālai eksistencei. Pati "Sātana baznīca" bez iepriekšminēto deklarāciju ievērošanas nodarbojas ar grāmatas "Sātaniskā bībele" izplatīšanu. Tajā paustā dzīves filozofija ir baudas meklējumi, un tieši šajā nozīmē tā "izvelk labumus" no visa, kas ienāk pasaulē ar Sātana palīdzību.

Kenijā 1994. gadā prezidents Daniels Moi izveidoja pat īpašu sātanisma un citu kultu izmeklēšanas komisiju, kuru vadīja Romas katoļu arhibīskaps Nikodēms Kirima no Nieri. Kenijas valdība pēc komisijas iesniegtā pārskata analīzes paziņoja, ka sātanisms "iespiedies" mācību iestādēs; saistībā ar sātanismu tika minēti cilvēku upuri, cilvēka asins dzeršanas gadījumi, apraksti par čūsku izmantošanu sātaniskajās misēs, kā arī par homoseksuālisma un lezbisma piekopšanu.[1] Polijā sātanistu kustība sākās 1984. gadā un ātri izplatījās. Par to liecina kaut vai sātanistu festivālu dalībnieku skaita pieaugums: ja 1986. gadā Polijas luciferistu festivālā piedalījās 100 cilvēku, tad pēc gada to jau bija 300. Luciferisti pašlaik ir vismazāk izpētītā sekta, kas Polijā bazējas Gdaņskā un Krakovā. Misu laikā poļu sātanisti "varo jaunavas". Viena no grupas sievietēm tēlo jaunavu un rituāla dalībnieki pēc kārtas ar to stājas dzimumsakaros. Vienlaicīgi ar "izvarošanu" viens no "Lucifera kalpiem" pārgriež rīkli melnai kazai "medūzai" un dzer tās asinis. Tādā veidā, piekopjot grupveida seksu, sektanti izrāda uzticību Sātanam.[2]

Sātanisti nav nekādi aizvēsturiski nejēgas, kas nodarbojas tikai ar Belcebula izsaukšanu. Krievijas Federācijas Galvenās milicijas pārvaldes ekspertu informācija liecina, ka sātanisti uzcītīgi studē kriminālo un citu likumdošanu, jau iepriekš gatavodamies pretdarbībai pret tiesībsargājošo iestāžu pasākumiem.[3]

Rīgā velna pielūdzēji jeb sātanisti ir bijuši vienmēr. Vairākas dīvainas slepkavības 1997. gada nogalē, kurās upuriem tika izņemta sirds, arī tiek atstātas uz sātanistu sirdsapziņas. Uz sātanistu klātbūtni Latvijā norāda arī viena no pirmajām latviešu sātanistu tiesas prāvam 1995. gadā, kad par divu cilvēku slepkavību tiesāja Oskaru Iesalnieku un Arti Akerblūmu. Uz viena upura vēdera un slepkavības vietā dzīvoklī bija uzzīmēta ar apli apvilkta piecstaru zvaigzne, kas, kā zināms, ir sātanistu simbols. Puišus pārbaudīja tiesu medicīniskā ekspertīze, un izrādījās, ka viņi ir psihiski veseli. Tomēr, runājot par šo lietu, var piekrist LR Augstākās tiesas tiesnesim Ivaram Bikovičam, kurš uzskata, ka mistikas gars, kāds ap šo lietu virmoja vēl pirms tiesas sēdes sākšanās, bija krietni vien pārspīlēts. Cits fakts: pavisam nesen tika apgānīta viena no atjaunotajām luterāņu baznīcām. Policisti sprieda, ka tas ir pusaudžu darbs, bet kā ir īstenībā? Uz baznīcas sienas bija rakstīts "Nāvi kristiešiem!" un blakus uzzīmēta pentagramma — piecstaru zvaigzne aplī...

Latvijā jau sen ir nostiprinājusies spiritisma piekopšana. Spiritisms jeb "garu izsaukšana" ir sātanismam tuvu stāvoša darbība, kas balstās uz pārliecību, ka cilvēkam ir iespējams kontaktēties ar mirušo gariem. To panāk ar "mediju" vai "transmediju" palīdzību. Kad "gars" tiek izsaukts, neviens nevar būt pārliecināts, vai pats Sātans nav atnācis "patērzēt". Protams, ja netic Sātanam, var domāt, ka ieradies "mazais zaļais vīriņš" no NLO, vai — gluži vienkārši — cilvēks ir pārguris un viņam rādās halucinācijas. Varbūt

tomēr labāk būtu tādas lietas nepraktizēt? Iejaukšanās jomā, kuru cilvēki nepārvalda (un šaubos, ka kāds no mums to perfekti pārzina), var būt ar neprognozējamām sekām.

[1] Latvijas Luterānis. — 1996. — 16. nov.

[2] *Правоохранительные органы и религиозные организации/* Сборник материалов. — М.: Главный информационный центр МВД России, 1997. — С. 116.

[3] *Хвыля-Олинтер А. И., Лукьянов С. А.* Опасные тоталитарные формы религиозных сект. — М.: Изд-во Свято-Владимирского Братства, 1996.

Krišnaīti

XVI gadsimta sākumā Indijā norisinājās nozīmīga garīgā renesanse, kuru vadīja izcilais indiešu filozofs, mistiķis un krišnaītu svētais Šrī Čaitanja Mahāprabhu (1486—1534). Viņš meta izaicinājumu sava laika reliģiskajām autoritātēm, kas neļāva plašākai sabiedrībai iepazīties ar Vēdām un uzskatīja garīgo dzīvi par izglītotā mazākuma privilēģiju. Iznesot no klosteriem plašā sabiedrībā reliģiskās dzīves priekšrakstus, kas līdz ar to kļuva sasniedzami neatkarīgi no sabiedriskā stāvokļa (kastas), Šri Čaitanja izplatīja Krišnas apziņas mācību, kas ieguva miljoniem sekotāju.

Starptautisko Krišnas apziņas biedrību (angliski *ISKCON*) 1966. gadā nodibināja budistu mūks ar garu vārdu — Viņa Dievišķā Žēlastība Bhaktivēdānta Svamī Prabhupāda. Kaut arī Rietumos Krišnas apziņas biedrība pastāv tikai 30 gadus, tās pamats, kā uzskata paši kustības sekotāji, ir tūkstošgadīgajā Indijas pagātnē. Biedrības sekotāju dzīves veids un filozofiskā pārliecība balstās uz senajiem Vēdu rakstiem, kuru būtība tiek nodota cauri gadsimtiem ar mācekļu pēctecību.

Krišnaītu "uguns rituāla" uzdevums ir aizbaidīt ļaunos spēkus no templa un tā apkaimes

Sākotnēji Vēdas tika pārstāstītas mutiski, taču pirms 5000 gadiem, tuvojoties *Kali* laikmetam ("Dzelzs laikmetam", kurā, kā uzskata krišnaīti, mēs pašreiz dzīvojam), tās tika pierakstītas sanskritā. Pastāv četras galvenās Vēdas, kurās aprakstītas dažādas materiālo un garīgo zināšanu nozares. Vēdas papildina *Vēdānta-sūtra*, 108 *Upanišādas* un 18 *Purānas*, kuras visas kopā krišnaīti sauc par "piekto Vēdu". Pēdējā no Purānām, *Bhagavat-Purāna* jeb *Šrīmad-Bhāgavatama* satur Vēdu zināšanu būtību, kas izteikta 18 000 pantos. Divi vēlāk uzrakstītie darbi ir eposi: *Mahābhārāta*, kas satur arī *Bhagavad-Gītu*, kā arī *Rāmājana*, kas ir stāsts par krišanītu dievību — kungu *Rāmu*. Visi šie darbi apraksta krišnaītu versiju, kā cilvēks, nodarbojoties ar šīs kustības mācību, pakāpeniski var "pacelties līdz Dieva apziņas līmenim". Mūsdienās Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība izaugusi par starptautisku konfederāciju, kas apvieno vairāk nekā 300 pamattempļu, 50 lauku kopienu un ap 850 izglītības un sludināšanas centru.

Latvijā Krišnas apziņas biedrības sekotāji aktīvi darbojas jau kopš 1979. gada. Oficiāli organizācija reģistrējusies tikai 1989. gadā. Lai gan Latvijā krišnaītu ir aptuveni 2000 cilvēku, reģistrētajā reliģiskajā organizācijā ir reģistrējušies tikai desmit cilvēku. Pašlaik bez oficiālās reģistrācijas darbojas arī krišnaītu garīgais seminārs un klosteris. Krišnaīti tikai nesen, 1998. gada aprīlī, reģistrēja savu otro draudzi — Jūrmalas Krišnas apziņas draudzi. Biedrībai ir arī bibliotēka un restorāns, kurā veģetārus ēdienus var nākt ēst visi. Organizācijā darbojas arī žēlsirdības misija "Dzīvības ēdiens" ar filiālēm Daugavpilī un Liepājā. Biedrība izdod savu informatīvo biļetenu, sniedz palīdzību no ieslodzījuma atbrīvoto cilvēku garīgajā un morālajā rehabilitācijā. Tiek rīkoti arī Austrumu pavārmākslas kursi. Krišnas apziņas biedrības locekļi dzīvo vienkāršu un askētisku dzīvi. Viņi nelieto uzturā gaļu, zivis un olas; nelieto apreibinošas vielas, tādas kā alkohols, tabaka u. c. Krišnaīti nedzīvo dzimumdzīvi ārpus laulības un nepiedalās azartspēlēs. Krišanaītu garīgās prakses pamatā ir Dieva, Augstākās Personības, svēto vārdu monotona atkārtošana, ko viņi uzskata par meditatīvu lūgšanu: *Harē Krišna, Harē Krišna...* Šī lūgšana atbrīvojot cilvēku no prāta nemiera un paceļot tā apziņu līdz Dievam. Tā dāvājot mīlestību uz Dievu un savu tuvāko.

Tā ir šīs parādības viena puse, kur viss šķiet tik labi: sak' cilvēkus baro un nevienu neaiztiek. Iespējams, ka krišnaīti uzmācās ar savu literatūru pie Brīvības pieminekļa un citur, bet — iesaistīties kustībā vai ne — tā ir katra paša brīva izvēle. Parādības otru pusi gribu aprakstīt, atsaucoties uz laikrakstā "Vakara Ziņas" 1998. gada 12. oktobrī publicēto informāciju. "Vakara Ziņas" raksta, kā 70. un 80. gados bērnus "Harē Krišna" skolās ASV un Indijā izmantojuši mūki un citi kustības sekotāji. Vecāki, kas nereti atradās tālu no saviem bērniem, par šiem noziegumiem neko nenojauta. 1996. gada maijā desmit bijušie krišnaītu skolēni pirmo reizi vērsās pret kustības līderiem un paziņoja, ka viņi skolā regulāri sisti un homoseksuāli izmantoti un ka viņiem bijusi liegta medicīniskā palīdzība. "Vakara Ziņas" min ASV sociologa Midlberijas koledžas zinātnieka E. Bērka Rokforda interviju žurnālā *"The New York Times"*, kas ziņu ņēmis no krišnaītu kustības oficiālā laikraksta *"Iskcon Communication Journal"*.

Katrs pats var vērtēt, kā darbi sakrīt ar vārdiem.

*Satja sai baba*isti

Latvijā kā sabiedriska organizācija darbojas arī šī hinduisma sekta. Sektu dibinājis Satja Sai Baba. Tulkojumā no sanskrita *Satja* nozīmē īstenība, *Sai* — māte un *Baba* — tēvs. Dibinātāja un vadītāja vārds tulkojams kā "īstenais tēvs un māte". Satja Sai Baba dzimis 1926. gada 23. novembrī nelielā ciematā Indijas dienvidos, Andhra Pradešas štatā. Saviem sekotājiem Sai Baba nozīmē dievu un reālu brīnumdari. Kulta radītājs esot mistiķa Šri Sai Babas (viens no Indijas svētajiem) pāratdzimšanas auglis. Šri Sai Baba sludināja cilvēku vienlīdzību, kā arī bija musulmaņu un indiešu tautu vienotības piekritējs.

Sai Baba savās deklarācijās apgalvo, ka ir nācis pasaulē visas cilvēces labad, nevis kādas atsevišķas reliģijas vai tautas dēļ, ka viņa mērķis ir caur Īstenību un Mīlestību atjaunot ceļu pie Dieva un veicināt garīguma, brālības un sadarbības atdzimšanu. Lai gan Sai Baba vairākkārt savās runās ir apliecinājis, ka nācis ne tādēļ, lai dibinātu jaunu reliģiju vai uzspiestu cilvēkiem savu mācību, tomēr viņš pretendē uz tādu kā virskonfesionālu mācību jeb vienīgo pareizo ekumēnisko reliģisko mācību, kuras doktrīnas patiesības fragmentu veidā esot sastopamas visās reliģiskajās mācībās. Dibinātājs pretendē uz visa labākā kvintescenci, kas sastopams visās pasaules reliģijās. Jāatzīmē, ka pēdējā laikā ir parādījies liels daudzums līdzīgu kustību, kas arī pretendendē uz tādu pašu statusu un kuru mācības savā būtībā izrādās tikai šizofrēniskas kompilācijas un izdomājumi. Tāpēc rodas zināmas šaubas par Sai Babas mācības patiesumu. Sai Baba vēl ir dzīvs un saskaņā ar paša pareģojumu nomiršot tikai 2022. gadā.

Šā kulta sekotāji stāsta, ka Sai Baba 1940. gadā nonācis mediķiem neizskaidrojamā stresa stāvokli, kas ildzis veselus divus mēnešus. Šai laikā viņš izcietis spēcīgas sāpes un viņam periodiski zudusi atmiņa. Pēc šīs dīvainās slimības viņa parapsiholoģiskās spējas tikai pieaugušas un kļuvušas asākas. Visu dzīvi Sai Babu pavada stāsti par viņa veiktajiem "brīnumiem" — dziedināšanu, sāpju noņemšanu, kā arī pareģošanu. Galvenie Sai Babas "brīnumi" esot viņa spēja materializēt dažādus priekšmetus, sākot no "svētajiem pelniem" līdz pat masīviem zelta lingamiem (*lingama* — dzimumloceklis), kurus tas izvelkot no savas mutes. Kultā diezgan plaši tiek propagandēta dažādu "dievišķu" un "materializētu" priekšmetu radīšana, ko veic pats Sai Baba: dažādu izmēru un konfigurāciju medaljoni, gredzeni, kuloni, kā arī saldumi, kas paredzēti, lai "ārstētu un svētītu" kulta sekotājus. Kulta avoti vēsta, ka pastāvot pat dokumentāla filma, kurā Sai Baba veic priekšmetu materializācijas procesu.

Kustība *New age*

Tā ir pretrunīga kustība. Šī kustība nav sekta, bet visai bieži no tās rodas sektas. Nereti ir gadījumi, kad kustības idejas tiek sintezētas kādā sektā.

Kustība ir radīta, lai Dievu aizstātu ar dievību vārdā "cilvēce", kas "ar kvantu evolūcijas lēciena" palīdzību iegūs īpašības, kuras agrāk piemita tikai Dievam. To gadsimta sākumā

nodibināja Helēna Blavatska, izveidojot Teozofijas biedrību. Blavatskas sekotāja Beilija sistematizēja skolotājas mācību, un kustība ieguva nosaukumu: "Jaunais laikmets" (*New Age*). Beilija mācīja, ka Visums ir dievišķīgs un cilvēcei jāsasniedz apgaismība, apzinoties pašas dievišķību. Mūsdienās šo kustību var iedalīt divos pamatvirzienos — okultajā un humānistiskajā (kas pretendē uz cilvēka neierobežotā potenciāla attīstīšanu).

Kustības sekotāji ievēro šādus pamatprincipus:

— Dievs ir bezpersonisks un nav atšķirts (nav atšķirīgs no radības);

— cilvēce, tāpat kā visa radība, ir līdzdalīga Dieva eksistencē un tāpēc ir dievišķīga;

— visu cilvēces krīžu pamatā ir tās nespēja apzināties savu dievišķumu un vienotību;

— cilvēcei vajadzīga vienīgi transformācija — dievišķības apzināšanās;

— transformāciju var izraisīt ar jebkuru no neskaitāmi daudziem paņēmieniem, iedarbojoties uz ķermeni, prātu un (vai) garu;

— personiskā transformācija ir pamats globālai transformācijai, kam būs raksturīga masu apgaismība un sociālā vienotība.

Lai mainītu sava sekotāja apziņu, šīs kustības ietvaros tiek pielietota hipnoze, autogēnais treniņš, dziedāšana monotonā balsī, neprātīga dejošana un maģiski rituāli. Tiek runāts arī par dziedināšanu.

Kustība piekopj okultismu un darbojas ar kristāliem, kam piedēvē burvestības spēku. Tās sekotāji tic karmai un reinkarnācijai, kā arī apgalvojumam, ka planētas un zvaigznājus apdzīvo augsti attīstītas rases, kas savā garīgajā un zinātnes attīstībā par miljoniem gadu apsteidz cilvēci. Citplanētieši ar kustības sekotājiem daloties savā pieredzē.

New age kustība izplatās caur mūsdienu izklaides industriju. Tā jaušama pat starptautiskajā politikā. Rietumeiropas Zaļo partija, kas pārstāvēta arī Eiroparlamentā, ir izteikti "jaunlaikmetiska". Tā cīnās par abortu neierobežošanu, kā arī par homoseksualitāti kā normālu dzīvesveidu. Tās dogmas ir dažādu ideju, gan pašizdomātu, gan arī aizgūtu, sintēze: (1) ir tikai viena dievība un tā ir cilvēce; (2) cilvēce ir laba; (3) ļaunais ir nepareiza īstenības uztvere; (4) viss ir relatīvs; (5) pārmaiņas vienmēr ir uz labu, un šī apziņa atrisinās visas problēmas.

Šīs kustības mērķus atklāj šādi filozofiski izteikumi:

— Patiesība ir tas, ko mēs savā prātā uztveram kā īstenību.

— Tradicionālie uzskati liek šķēršļus cilvēka pilnīgai attīstībai.

— Vecākiem ir jāmācās neierobežot bērnus.

— Ja tev nav *New Age* kustības domāšanas, tu atņem savas firmas darbiniekiem un visai firmai iespēju apzināties savas maksimālās spējas.

— Lai augtu, tev jāmaina attieksme, paradumi un uzskatu sistēma.

— Nekad neļauj sevi kritizēt vai noniecināt.

— Pašcieņa ir vissvarīgākais cilvēka dzīvē.

— Mēs paši veidojam savu dzīvi.

— Pastāv universālas zināšanas, kuras var sasniegt ekstrasensorā veidā.

— Cilvēkam piemīt neierobežota zināšanu uzņemšanas spēja.

— Tikai tu pats esi sev soģis.

— Tev pilnīgi jāatbrīvojas no apzinātas, tīšas paškontroles, ko tu visu laiku esi lietojis. Tā tikai traucē tavai lielajai karjerai.

— Mums nav stingri jāturas pie morāles normām — tā mēs varam atbrīvoties no rūpēm un spriedzes; mūsu pašu komforta izjūta nosaka visu.

"Latvijas apvienotās evaņģēliskās "Dieva draudzes""

Šo Latvijas sektu vada bijušais sludinātājs, pašieceltais bīskaps Ārijs Roslēvičs. Pašlaik Latvijā darbojas trīs "Dieva draudzes": (1) "Latvijas apvienotā evaņģēliskā "Dieva draudze"" Talsos-Sabilē; (2) "Latvijas apvienotā evaņģēliskā "Dieva draudze"" Skrundā; (3) "Latvijas apvienotā evaņģēliskā "Dieva draudze"" Kuldīgā. Oficiālais sektas ticības pamats ir Bībeles mācība, ticība Jēzus otrajai atnākšanai, Svētā Vakarēdiena atzīšana un kristīšana ar pilnīgu iegremdēšanu ūdenī.

Par šo sektu visai bieži ir sūdzējušās tradicionālās kristīgās konfesijas, jo tieši tās nereti ir sektas uzbrukumu objekts. Šīs sektas vadītāja publiskās uzstāšanās bieži vien ir naida kurināšana un pašreklāma. Tāpēc, reaģējot uz vairāku Baznīcu vadītāju un pilsoņu protestiem, Reliģijas lietu departaments 1992. gada 15. septembrī vēstulē nr. 113. brīdināja Ā. Roslēviču un lūdza pārtraukt nekorektos un apvainojošos izteicienus attiecībā uz citām konfesijām. Ā. Roslēvičs savukārt nepalika atbildi parādā un 1993. gada 15. aprīlī atsūtīja departamentam protestu, kurā izteica neapmierinātību ar tā direktora "zemisko rīcību" un "likuma pārkāpšanu", ko departaments esot veicis attiecībā pret Ā. Roslēviču.

1993. gada 19. aprīlī Roslēviču otrreiz brīdināja toreizējais Reliģijas lietu departamenta direktors A. Kublinskis: *par draudžu rīkotajos pasākumos pieļauto citu iedzīvotāju jūtu aizskaršanu un naida celšanu sakarā ar viņu attieksmi pret reliģiju.*

Šīs draudzes reģistrētas jau sen. "Latvijas apvienotā evaņģēliskā "Dieva draudze"" Kuldīgā pirmoreiz tika reģistrēta LR Ministru Padomes Reliģijas lietu departamentā 1990. gada 14. novembrī, Sabiles draudze — 1991. gada 18. jūlijā, bet Skrundas "Dieva draudze" — tā paša gada 14. oktobrī.

Par šo draudžu darbību vairāk neko nevar piebilst. Šī JRK saņēma brīdinājumus no Reliģisko lietu departamenta faktiski savas odiozās reklāmas dēļ. Tā mēģināja iegūt sev piekritējus, nopulgojot tradicionālās reliģiskās konfesijas. Organizācija nebija pretvalstiska un arī ne pretsabiedriska, bet gan visai savdabīga. Tā izmantoja sen pārbaudītu metodi piekritēju vervēšanā: sākumā tika izraisītas negatīvas emocijas, tad norādīts risinājums, kas, protams, bija iestāšanās šajā organizācijā. Daudzas JRK vervē sev piekritējus līdzīgā veidā. Tomēr šādu sektantisku kustību (pastarās tiesas jeb pasaules gala sludinātāji) darbība agrāk vai vēlāk var izpausties visai bīstamā veidā.

"Jehovas lieciniekі"

Kustība radās 1872. gadā, kad no septītās dienas adventistiem atšķēlās Č. Rasela un tiesneša Ruterforda grupa, nosaucot savu kustību par "Jehovas lieciniekiem."[1] "Jehovas liecinieki" tic, ka vienīgais īstais Dievs ir *Jehova*. Viņi uzskata, ka Jēzum Kristum nav

dievišķās būtības un Svētais Gars arī nav atsevišķa persona. "Jehovas liecinieku" literatūrā sastopami apgalvojumi, ka kristīgo Baznīcu atzītajai Svētās Trīsvienības doktrīnai nav vis dievišķa, bet gan sātaniska izcelsme.

Tātad šīs sektas apzīmējumā ir vārds *Jehova*. Tieši tā šīs sektas pārstāvji "izlasa" Vecajā Derībā minēto vienīgā Dieva vārdu. Kā zināms, senebreju rakstu valodā netika apzīmēti patskaņi. Rakstīja tikai līdzskaņus, bet pareizos patskaņus rakstu zinātājs spēja nosaukt pats. Nav šaubu, ka gan Vecajā Derībā, gan kristīgajā Baznīcā un, protams, arī "Jehovas liecinieku" sektā runa ir par vienu un to pašu vienīgo Dievu — *Jahve*. "Jehovas liecinieku" īpatnība ir tā, ka savās "glābšanās" idejās viņi ārkārtīgi akcentē tieši Dieva vārda pareizu nosaukšanu, izrunu. Turklāt viņi ir pārliecināti, ka Vecās Derības reliģiskie vadītāji to tīšuprāt noslēpuši, bet viņi, "Jehovas liecinieki", pareizi atšifrējuši. Kristīgās Baznīcas vērtējums — "Jehovas liecinieki" ir sekta, kas radusies uz vāju senās valodas zināšanu un stipra aizdomīguma pamata.

Interesanti atzīmēt, ka šīs sektas piederīgajiem vispār raksturīga ārkārtīgi liela pieķeršanās noteiktiem burtiem, vārdiem, skaitļiem, datumiem. Bieži vien tiem ir nosliece pat uz tādu kā "skaitļu mistiku". Nav jau slikti zināt precīzus datumus, tomēr tieksmei pēc šāda veida zināšanām nevajadzētu aizēnot reliģijas būtību.

"Jehovas liecinieki", kā tiem mācīja viņu ideologs Čārlzs Rasels, tic, ka Jēzus nekad nav bijis līdzvērtīgs Jehovam. Līdz savam iemiesošanās brīdim Viņš debesīs esot bijis erceņģelis. Č. Rasels noliedza arī doktrīnu par mūžīgo sodu ellē. Viņš uzskatīja, ka pēc nāves cilvēki nonāk kopējā visas cilvēces atdusas vietā (ivritā — *šeol*), augšāmcelšanos gaidot. Mūžīgo moku vietā būšot fiziskā iznīcība kā pēdējā tiesa neticīgajiem, kas atteikušies no Jehovas un viņa valstības. Sākumā Rasels mācīja, ka pēdējo laiku "pļauja" beigsies 1918. gadā, kad ikviens no izglābšanai paredzētajiem 144 000 būs ieņēmis savu vietu kā īstenais ticīgais. Tomēr gluži vai neticami lielais "Jehovas liecinieku" sekotāju pieaugums un ilgais laika sprīdis, kas bija pagājis kopš pasludinātajām "pēdējo laiku" beigām, lika Ruterfordam rezervēt vietas arī pārējām "avīm". Vietā būtu paskaidrot, ka mūsu dienās "Jehovas liecinieki" iedala nākamos "glābtos" divās grupās: "jaundzimušo" klase, kurā ietilpst 144 000 īsteno Jehovas liecinieku, kas kopā ar Kristu valdīs debesīs, un "citas avis" — tie ir *jonodāvi* jeb "Jehovas liecinieku" draugi. Tie gan tic Kristum, bet nebūs "piedzimuši no augšas", pāratdzimuši, svētīti un svaidīti kā mācītāji. Citiem vārdiem sakot, tie būs otršķirīgie ticīgie, kuri mūžīgi dzīvos uz zemes.

Sākumā Rasels mācīja, ka Kristus otrā atnākšana sāksies 1878. gadā un sasniegs kulmināciju 1914. gadā. Kad tas nenotika, viņš mainīja savus apgalvojumus, paziņojot, ka otrā atnākšana notikšot 1914. gada 1. oktobrī. Gaidot Kristus otrreizējo atnākšanu, "Jehovas liecinieki" joprojām pulcējas "Valstību zālēs".

Jehovieši tic, ka Kristus klātbūtne atņem valdībām to likumīgās pilnvaras. Un, tā kā viņi identificē sevi ar Kristus klātbūtni, viņi negodā valsts karogu, neatzīst valsts vai politisko varu, atsakās dienēt armijā. Arī mūsdienu "Jehovas liecinieki" staigā pa mājām, brīdinot ka Armagedons tuvojas.

Kopš šīs sektas izveidošanās gan Ruterfords, gan Rasels, gan arī jaunāko laiku "Jehovas liecinieki" daudzkārt jau ir pareģojuši pasaules galu:

1877. gadā: "Šīs pasaules gals (..)ir tuvāk nekā to domā vairums cilvēku."

1889. gadā: "Visuvarenā Dieva Lielās Dienas kauja, kura beigsies 1914. gadā, (..) jau ir sākusies."

1894. gadā: "1914. gads — tas ir nevis sākuma, bet gan beigu gads."

1904. gadā: "Lielo nelaimju laiks drīzumā pienāks: aptuveni starp 1910. un 1912. gadu, tā kulminācija (..) 1914. gada oktobrī."

1914. gadā: "Armagedons var sākties nākamajā pavasarī."

1915. gadā: "Pašreizējais lielais karš Eiropā — tas ir Armagedona sākums, par kuru tiek vēstīts Svētajos Rakstos."

1917. gadā: "Mēs pareģojam, ka 1918. gada sākumā notiks "zemestrīce", bet "uguns" pārlīs 1920. gada beigās."

1920. gadā: "Atpestīšana jau ir tuvu, (..) vecā pasaules kārtība izbeidzas."

1931. gadā: "Armagedons jau ir uz sliekšņa."

1939. gadā: "Armagedons ir vēl priekšā."

1940. gadā: "Liecinieku darbs, kas veltīts teokrātijas nodibināšanai, gandrīz pabeigts."

1941. gadā: "Armagedons, bez šaubām, tuvojas (..) pēc dažiem gadiem."

1946. gadā: "Armagedons, visticamāk, iestāsies aptuveni 1972. gadā."

1955. gadā: "Armagedona karš tūlīt sāksies."

1966. gadā: "Cilvēces kulminācijas brīdis ir uz sliekšņa."

1969. gadā: "Ir atlicis maz laika."

1975. gadā: "Armagedons var notikt ļoti ātri, īsā laikā, 1975. gada pēdējā mēneša dienā."

1980. gada: "Vai mēs spējam kaut kādā veidā noteikt Armagedona laiku? Jā, mēs spējam!"...

Vēl vēlos atsaukties uz R. Cipeliusa teikto — nekaunīga augstprātība, kas liek mums mēģināt īstenot debesu valstību zemes virsū, noved mūs pie tā, ka mēs savu labo zemi pārvēršam ellē, ellē, kādu var radīt tikai cilvēki saviem līdzcilvēkiem.[2]

Kad "Jehovas lieciniekus" apvaino lojalitātes trūkumā pret valsti, viņi sniedz šādus paskaidrojumus:

"(1) *Attieksme pret karogu.* "Jehovas liecinieki" ciena jebkuras valsts, arī Latvijas, karogu, jo mēs to atzīstam par valsts simbolu, un tāpēc nekad nededzinātu karogu un nespļautu uz to. Saskaņā ar Latvijas valsts likumu mēs izkaram valsts karogu pie "Jehovas lieciniekiem" piederošajiem namiem. Tomēr "Jehovas liecinieki" neveic nekādas darbības, kas ir pielīdzināmas karoga pielūgsmei (..) Tāpēc, ka daži cilvēki neizprot atšķirību starp pielūgsmi un cieņu, viņi nepareizi secina, ka "Jehovas liecinieki" neciena karogu. Bet, ja citi vēlas pielūgt karogu vai kādu citu simbolu, mēs viņiem netraucējam to darīt.

(2) *Valsts svētki.* "Jehovas liecinieki" saglabā neitralu attieksmi pret visiem šādiem svētkiem. Dažreiz šī neitrālā nostāja tiek pārprasta un uzskatīta par necieņas izpausmi. Valsts svētkos cilvēki, iespējams, sniedz pielūgsmei pielīdzināmu godu. Tiem, kas vēlas atzīmēt valsts svētkus, "Jehovas liecinieki" netraucē to darīt. Mēs uzskatām, ka ikvienam ir izvēles brīvība.

(3) *Vēlēšanas*. Tā ir taisnība, ka "Jehovas liecinieki" nebalso ne par vienu politisku partiju, jo saglabā neitralitāti politikā.

(4) *Valsts dienests*. Latvijas Republikas likumdošana paredz iespēju nepildīt militāro dienestu reliģiskās pārliecības dēļ. "Jehovas liecinieki" izmanto šo likumīgo iespēju, jo, kā jau iepriekšminēts, "Jehovas liecinieki" saglabā neitralitāti."[3]

1998. gada 4. septembrī, Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta darbiniekam tiekoties ar "Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudzes valdes priekšsēdētāju P. Luturu-Luteru, lai pārrunātu draudzes reģistrācijas jautājumus, tika apspriests arī asins pārliešanas jautājums. P. Luturs-Luters apliecināja, ka "Jehovas liecinieku" īpašumā esot efektīvu asinsaizstājēju krājumi un nepieciešamības gadījumā tie varot tikt piegādāti vajadzīgajam cilvēkam jebkurā Latvijas slimnīcā. Vajadzības brīdī palīdzēšot arī profesora V. Kalnbērza fonds, jo viņa rīcībā esot Zviedrijas "Jehovas liecinieku" dāvinātā aparatūra. Par atteikšanos dienēt armijā P. Luturs-Luters teica: "Mēs cienām Latvijas Republiku, respektējam tās likumus, un, tā kā mūsu reliģiskā pārliecība neatļauj mums ņemt rokās ieročus, kas ir nepieciešams, dienot Latvijas Bruņotajos Spēkos, esam gatavi iet cietumā, ja to paredz likumi."[4]

Par šīs JRK reģistrāciju lielā mērā jāpateicas ASV vēstniecības spiedienam.[5]

[1] Виноградная лоза. — 1997.— № 1. — С. 7.

[2] *Cipeliuss R.* Vipārējā mācība par valsti.— R.: AGB, 1998. — 273. lpp.

[3] "Jehovas liecinieku" draudžu pilnvarotā pārstāvja M. Krūmiņa 1996. gada 22. marta vēstule LR tieslietu ministram Dz. Rasnačam (atbildes vēstule uz tieslietu ministra 1996. gada 12. marta vēstuli nr. 1–5.9/53).

[4] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas lietu nodaļas galvenā speciālista R. Cimoškas 1998. gada 4. septembra ziņojums Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim (nr.15–2.5/145).

[5] *Lemešonoks D.* Ticības brīvība nenozīmē sektantu visatļautību// Lauku Avīze. — 1998. — 10. okt.

Visariona sekta "Pēdējās derības baznīca"

Sektas vadītājs un dibinātājs Sergejs Torops (vairāk pazīstams ar vārdu *Visarions*) dzimis 1961. gada 14. janvārī Krasnodarā. Strādājis par milici. 1990. gadā, pēc sektas locekļu izteikumiem, S. Torops ticis "apskaidrots". Savu pirmo dievkalpojumu noturējis 1991. gada 18. augustā. Visariona sekotāju aptuvenais skaits ir 10 000 cilvēku. Krievijas varas iestādes visarioniešus klasificē kā totalitāro (destruktīvo) sektu.[1] Visarions ir sastādījis "Pēdējo derību", kas veido sektas darbības pamatu. Mācība, ko sniedz Visarions, ir kosmoloģijas, kristietības un jogas sajaukums. Visarions propagandē un piekopj "stingro diētu", lai gan, kā atzīst daudzi eksperti un aculiecinieki, šī diēta ir nevis "stingra", bet "drakoniska". Bieži ir adeptu bada nāves gadījumi. Bērniem netiek sniegta pietiekama medicīniskā palīdzība. Ir gadījumi, kad slimi cilvēki, paļaudamies uz "Dieva ziņu" un nesaņemot medicīnisko palīdzību, ir miruši. 1994. gada jūnijā visarionieši Krasnodaras Justīcijas pārvaldē reģistrēja savu kopienu ar nosaukumu "Vienotā ticības apvienība". 1995. gada oktobrī apvienība pārreģistrējās ar nosaukumu "Pēdējās

derības baznīca". Tā apvienoja dažādu netradicionālo reliģisko kustību sekotājus. Jau 1994. gadā aptuveni tūkstotis sektas adeptu (muziķi, mākslinieki, filozofi, kāda estrādes dziedātāja, bijušie militāristi), atsaucoties uz Visariona aicinājumu, pārdeva savus dzīvokļus un apmetās uz dzīvi Krasnodaras rajonā pie Tiberkula ezera, lai uzceltu "ideālo pilsētu". Šim nolūkam tika iegūts 250 ha zemes, ko apsaimnieko visarioniešu slēgtā akciju sabiedrība *"TABRAT"*. Projektētā pilsēta-apmetne domāta 120 ģimenēm. Daudzi uzskata, ka šīs sektas pilsētas celtniecība slikti beigsies, jo Visarions savās runās attaisno pašnāvību, un, ja pasākums neizdosies, ir pilnīgi reāla kolektīvas pašnāvības iepēja. Izjūkot utopiskajam plānam un cilvēkiem nespējot vairs atgriezties ierastajā dzīvē, vienīgais, kas tiem atliks, būs beigt dzīvi pašnāvībā. Ir dzirdēts arī par pašnāvnieciski orientētās "Baltās brālības" un "Pēdējās derības baznīcas" apvienošanās tendencēm. Šīs ziņas izraisa vēl jo lielākas bažas par sektas nākotni.

Latvijā Visariona sektas reģistrācijas lieta nenotika viegli, un to var iedalīt trīs posmos:

1) Rīgas "Pēdējās derības draudze" tika reģistrēta Tieslietu ministrijā 1996. gada 12. februārī (valsts uzskaites reģistra nr. AT–003) — kā to nosaka likums — uz vienu gadu. 1997. gada 19. februārī "Pēdējās derības draudze" iesniedza dokumentus draudzes pārreģistrācijai. Tieslietu ministrs ar 1997. gada 12. maija lēmumu saskaņā ar 1995. gada 7. septembra Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 1. punktu atteicās pārreģistrēt šo organizāciju, jo, izskatot pārreģistrācijai iesniegtos dokumentus, tika konstatēts, ka tās statūti neatbilst Reliģisko organizāciju likuma 10. panta noteikumiem. Turklāt pārreģistrācijai nepieciešamie dokumenti tika iesniegti pēc pārreģistrācijas termiņa beigām. Draudze zaudēja savu juridiskās personas statusu.

2) 1997. gada 2. oktobrī Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā reģistrācijas dokumentus iesniedza "Pēdējās derības draudze "Meistaru ģimene"", kura, kā tika norādīts draudzes statūtos, "apvieno "Pēdējās derības" grāmatas autora Visariona brīvprātīgus sekotājus". Tā kā statūtos netika norādīta draudzes mācība (dogmatika un konfesionālās īpatnības), tās tiesības un pienākumi, locekļu izstāšanās kārtība, organizācijas vadības kompetence, kā arī kārtība, kādā notiek garīgā personāla ievēlēšana, atcelšana un atbrīvošana no amata, 1997. gada 23. oktobrī arī šīs Visariona draudzes reģistrācija tika atteikta, pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 10. panta noteikumiem.

3) 1998. gada 11. jūnijā reliģiskā organizācija "Pēdējās derības draudze" jau trešo reizi iesniedza dokumentus draudzes reģistrācijai. Izskatot iesniegtos dokumentus, tika konstatēts, ka tie atbilst Reliģisko organizāciju likuma normām, un 1998. gada 9. jūlijā "Pēdējās derības draudze" tika reģistrēta kā reliģiska organizācija ar valsts uzskaites reģistra nr. AT–049.

[1] Итоговое заявление участников российской научно-практической конференции "Тоталитарные секты (деструктивные культы) и права человека" (Санкт-Петербург, 12 янв. 1996 г.)// Миссионерское обозрение. — 1996. — Т 3. — С. 4—6.

Saentologu sekta

"Saentoloģija ir kā valsts valstī (..) Mēs gribam pārņemt vadību savās rokās, mēs gribam kontroli pār medijiem, kontroli pār bankām. Mēs gribam, lai visi pakļaujas saentologiem. Mūsu mērķi ir tādi paši kā politiskai kustībai."

L. R. Habards

Saentoloģija ir zinātniskās fantastikas autora L. Rona Habarda garabērns. Sekotāji uzskata viņu par ģēniju un pauž pārliecību, ka ik pēc pārsimt vai tūkstoš gadiem rodas kāds ģēnijs, kurš cilvēci tuvina labākai dzīvei un augstākai kulturai, un Habards ir viens no tiem. Viņš dzimis 1911. gadā Nebraskā, ASV. Pēc dažiem Habarda izteikumiem, bērnībā viņš bijis arī Austrumāzijā. Jaunībā studējis fiziku un matemātiku. Pēc studiju beigšanas pasludinājis sevi par "mesiju". Amerikā Habards iemantojis atzinību ar kosmisko lidojumu pētījumiem. Otrā pasaules kara laikā dienējis Klusā okeāna dienvidos kā vienkāršs kareivis. Viņš apgalvo, ka tur esot atklājis veidu, kā dziedināt savus karā gūtos ievainojumus. Patiesības labad gan jāteic, ka nav nekādu dokumentu, kas pierādītu šos ievainojumus.

Habarda doktrīnas pamattēze — cilvēka prāts nekad nekļūdoties, tomēr to varot ietekmēt arī zemapziņa. Stresu varot likvidēt ar īpaša agregāta palīdzību. Rezultātā palielinoties garīgās un fiziskās spējas. Galarezultāts — jaunas rases dzimšana.

Saentoloģija (mācība par zināšanām) tiek saprasta kā līdzšinējo cilvēces meklējumu noslēgums. Ar tās palīdzību visas dzīves jomas varot izskaidrot jaunā veidā. Par pamatu šai "izskaidrošanai" tiek ņemta L. Rona Habarda 1950. gadā iznākusī grāmata "Dianētika. Garīgās veselības mācība." (Cits tulkojums — "Dianētika: mūsdienu zinātne par garīgo veselību".)

Sekta sāka veidoties no biedrības, un jau pašā sākumā tā sakompromitējās: 50. gadu sākumā atklājās, ka Habards piesavinājies biedrības līdzekļus. Ir tiesas spriedums, ar kuru atzīts, ka biedrība ir bankrotējusi. Toreiz Habards atkāpās no amata. Vēlāk tika izveidota Habarda starptautiskā saentoloģijas asociācija (*HASI*). 60. gadu vidū Habards pārcēlās uz Lielbritāniju, kur saentoloģija pārtapa par reliģijas, psiholoģijas un spiritisma sajaukumu. Vairāk nekā 40 gadus pastāvošā, metafiziskā saentoloģija pieder pie tā saukto "ārstētāju" kulta, tāpat kā, piemēram, pentakosti (Vasarsvētku draudzes).[1] "Saentoloģijas baznīca" oficiāli nodibināta 1958. gadā, astoņus gadus pēc Habarda grāmatas izdošanas. Baznīcas galvenā mītne atrodas Ņujorkā. Tai ir vairāk nekā 100 misijas 33 valstīs, un pie tās pieder 5 miljoni cilvēku, 3 miljoni no tiem — ASV. Lielbritānijā pastāv īpaša Saentoloģijas akadēmija. Baznīcai ir pat savs spiegu tīkls, kas saucas "Aizsardzības ordenis".

"Saentoloģijas baznīca" organizēta uz militāri disciplināriem pamatiem, jo galveno dzīves pamācību ievērošanu, kas fiksētas *Hubard Communication Policy Letters, Hubard Communication Organization Bulletins*, kontrolē sektā izveidotā Ētikas nodaļa, kas var pat sodīt (piemēram, liegt atvaļinājumu, atteikt speciālo terapijas metodi *auditingu*, radīt briesmu sajūtu).

Saentologu garīgās veselības mācība *dianētika* ietver terapeitisku metodi, ar kuras palīdzību varot izārstēt visas neorganiskas (mentālās) izcelsmes un organiskas izcelsmes (psihosomatiskās) slimības. Dianētika it kā ļauj konstatēt cilvēka prāta, atmiņas un uztveres kapacitāti. Saentologi uzskata, ka dianētikas "tehnoloģijas" popularizēšana (tā nav ne psihiatrija, ne psiholoģija) ieskandinās jaunu cilvēces cerību laikmetu.

Šajā apskatā par saentoloģiju esmu izmantojis departamenta galveno speciālistu R. Cimoškas un U. Petrauskas tulkotos un apkopotos materiālus no vācu zinātnieku darbu sērijas, kurā saentoloģija atspoguļota visā tās krāšņumā.[2]

Dianētika pati par sevi esot mācība par dvēseles veselību, ko var uzturēt ar prāta palīdzību. Tai esot četras pakāpes: (1) indivīda, (2) ģimenes, (3) tautas jeb sabiedrības un visbeidzot, (4) cilvēces veselība.[3] Dianētikā tiek runāts par saentoloģisko detoksikāciju (dvēseles atveseļošanu), kas ir attīrīšanās process ar vitamīnu lietošanu, saunas procedūrām u. tml. Dianētika atzīst Dievu kā dzīvības radītāju un saprāta cēloni. Dievs ir katrā cilvēkā. Saentoloģija atzīst kristietību, gan neveltot tai īpašu statusu. Piederība kādai konfesijai saentologiem nav svarīga. Var būt arī divkārša piederība, kas ir krasā pretrunā ar kristietības pamatprincipiem. Tās vietas Bībelē, kur runāts par garu un patiesību, saentologi uzskata par savas reliģijas vēsturiskajām saknēm. Habarda baznīca propagandē daudzdievību. Tās simbolikā iekļauts arī krusta tēls, tiek minēti dažādi dievi, arī ebreju Jahve un pat Lucifers. Saentoloģijā nav svarīgi, kurai pusei — labajai vai ļaunajai — pievienoties, jo labais un ļaunais esot savstarpēji nepieciešami pretpoli. Ir pierādīts, ka saentoloģijas idejas cēlušās no neosātanisma, jo pēc kara Habards uzturējis kontaktus ar sātanistu organizāciju *"Templo Orientis"*. Saentologu moto ir — "ja konstruktīvais rezultāts pārspēj postījumus, piemēram, jauns dziedināšanas līdzeklis glābj simtiem dzīvību, bet iznīcina tikai vienu, tas var būt pieņemams dziedināšanas līdzeklis". Saentoloģijas uzdevums un studiju mērķis ir "patiesības meklēšana" un postošo iespaidu izdzēšana, cenšoties iegūt augstāko *tīrības* pakāpi, tas ir, 15. pakāpi. Jo augstāk pa šiem pakāpieniem studējošais kāpj, jo lielāki kļūst solījumi, ka tiks sasniegts "vēlamais līmenis" — imunitāte pret psihosomatiskajām un radiācijas izraisītajām saslimšanām, kā arī pilnīga gara nošķirtība no ķermeņa, matērijas, enerģijas, telpas un laika. Šo dvēseles pilnīgas atbrīvošanas pakāpi varot sasniegt ar "auditinga" metodi — piespiedu hipnozes paņēmienu, kuru veic, pielietojot tā saukto "elektropsihometriju" jeb sava veida melu detektoru. Seansā piedalās "pacients" un "terapeits". Seansā auditors iztaujā "dziedināmos" un ar psiholoģisku triku palīdzību piesaista viņus sev, uzzinot pat visintīmākās lietas. Jāapbrīno cilvēki, kas pakļauj sevi šādai "apstrādei". Par sektas dalībnieku var kļūt, dažkārt pat pašam to neapzinoties. Pēc piedalīšanās "auditingā" cilvēki tiek iedalīti "parastajos" un "štata" dalībniekos (pēdējie tiek iekļauti organizācijas hierarhijā).

Ļoti augstās cenas par dziedināšanas procedūrām "īstā ceļa" meklētājus iedzen nesamaksājamos parādos.

Lūk, dažu cenu piemēri: 12,5 stundas "noulārā auditinga" maksā 4240 ASV dolārus, 12,5 stundas "OT auditinga" — 6080, Habarda kurss "Dzīves atslēga" — 7000, VII klases auditorkurss — 12 000 ASV dolāru, bet speciālais "super" VII klases kurss ar elektrometru — 7400 vācu markas.

Bieži diskutē, vai saentologi vispār ir reliģiska kustība, jo tās piekoptās šķietamās kulta darbības ļoti atgādina uzņēmējdarbību. Tiesu lēmumi, no kuriem var spriest par šo organizāciju, ir visai atšķirīgi. Pašā sektā gan valda uzskats, ka tā ir reliģiska organizācija un "auditings" ir kulta darbība. Tomēr no iepriekš minētajām kursu cenām ir skaidrs, ka saentologiem raksturīga finansiāla darbība, tādēļ organizācijai jāmaksā nodokļi, bet tas bieži vien netiek darīts. Strīds par to, vai saentologi ir reliģiska organizācija vai nē, pašai organizācijai ir ļoti svarīgs. Reģistrējot sevi kā reliģisku organizāciju, sekta iegūst nodokļu atvieglojumus. Nesen laikrakstā *"New York Times"* atklāts, ka ASV saentologu organizācijai 1993. gadā piešķirtie nodokļu atvieglojumi panākti, izdarot spiedienu uz atbildīgiem ierēdņiem. ASV Kongress veic šīs lietas izmeklēšanu. Sektas gada ienākumi tiek lēsti ap 10 miljoniem ASV dolāru.

Bādenes-Virtembergas Kulta un sporta ministrijas valsts sekretārs Rūdolfs Koberle, atbildot uz jautājumu, vai saentologus var uzskatīt par kriminālu organizāciju, norādīja, ka tai pastāv reāls drauds par tādu kļūt, jo saentologu darbības metodes ir saistītas ar krāpšanu, miesas bojājumu nodarīšanu un personības apspiešanu. Saentologi, uzskatīja ierēdnis, gluži kā jūras aļģes iespiežas visās svarīgajās ekonomikas jomās, piekļūstot uzņēmumu vadībai vai kļūstot par konsultantiem. Viņi piesaista sekotājus ar savu interesi par aktuālām problēmām, mīl pierādīt savu taisnību.

Saentologi noraida apgalvojumus, ka viņiem būtu kādi politiski nodomi vai mērķi, taču viņu vārdi no darbiem atšķiras. Habards bija izstrādājis pat speciālu plānu, kura īstenošanai viņa cilvēkiem vajadzēja mērķtiecīgi iefiltrēties valdībā un citās parvaldes organizācijās, neatklājot savus īstos nolūkus. Ir arī tādi gadījumi, kad augstas amatpersonas tiek pārliecinātas un pārvilinātas saentologu organizācijās. Toms Folcs, kas arī ir bijis šās organizācijas biedrs, bet pametis to, savā jaunākajā grāmatā stāsta, kā Habards centies ietekmēt cilvēku domas, lai vēlēšanās piedalītos tikai saentologiem lojālas partijas. Cits bijušais organizācijas loceklis, kurš vēlējās palikt anonīms, stāsta, ka Habards jau 1982. gadā esot mudinājis palielināt iespaidu uz Vācijas partijām. Ja ņem vērā R. Koberles un citu amatpersonu un speciālistu atziņas, saentologi ir reāls drauds sabiedrībai.

Tādā Eiropas lielvalstī kā Vācija saentologu iefiltrēšanās procesam labi noder ziedojumi mazām partijām. Taču viņi iesūta spiegus arī lielās partijās, kur tiem ir jāiespaido pieņemamie lēmumi. Pats Habards 1980. gadā kādā preses konferencē esot teicis: "Es atgriezīšos pasaulē nevis kā reliģiskais, bet kā politiskais vadītājs."

Bijušais saentologu organizācijas biedrs Viktors Leitons izsakās vēl precīzāk: "Saentologiem pašiem ir savi iekšējie likumi un tiesas, sava valdība, policija un koncentrācijas nometnes. Viņu ētikas virsnieki ir savas paramilitārās organizācijas iebaidīti. Tā saukto Ētikas padomi vada speciālo lietu birojs *(OSA)*. Tā ir kā valsts valstī, kas funkcionē pēc saviem principiem, ar saviem likumiem, tiesībām, pienākumiem un aizsardzību, bet maskējās kā baznīca." Sabiedrība tiek ietekmēta ar tā sauktās *"Gung-Ho"* sistēmas palīdzību. Tās ietvaros saentologiem ir jāieņem galvenie amati partijās, pilsoņtiesību grupās, biedrībās u. tml. Šīs aktivitātes vērstas uz to, lai *iegūtu valstī politisko un ekonomisko varu.*

Lai cīnītos ar saentologiem, Vācijā izveidotas starpministriju darba grupas. Runa ir par pilsoņu drošību, par tumšu ekonomisko darījumu novēršanu un pseidoreliģiskās dziedināšanas publisku atmaskošanu. Bādenē-Virtembergā pat tika izveidota grupa, kas rūpējas par sektu upuriem un to piederīgajiem.

Zem nosaukuma *WISE* (Saentologu uzņēmumu pasaules institūts) slēpjas globāls, no ārpuses grūti saredzams saentologu vadīto uzņēmumu tīkls, ar kura palīdzību tiek ietekmēta ne vien ekonomika, bet arī politika. Ministriju sadarbības darba grupa Bādenē-Virtembergā kopš 1993. gada regulāri saņem vēstules no uzņēmumu īpašniekiem un darbiniekiem, kurās stāstīts par problēmām, kas rodas, kad uzņēmums, nonākot biznesa darījumos ar saentologu uzņēmumu, tiek saārdīts no iekšpuses ar tajā strādājošo saentologu palīdzību vai kļūst par saentologu uzņēmumu. Saentologi paši apgalvo, ka visā pasaulē kopumā esot apmēram 3000 *WISE* uzņēmumu. Vēl daudz vairāk ir tādu uzņēmumu, kuru darbinieki ir apmācīti Habarda menedžmenta kursos. To skaits 1996. gadā vien pārsniedz 75 000. Vācijā svarīgākās jomas, kurās specializējušies saentologi, ir konsultāciju sniegšana uzņēmumu vadīšanā, mārketingā, tirdzniecībā ar nekustamiem īpašumiem, darba meklēšanā, kā arī apmācību organizēšana komunikāciju sfērā un retorikas mākslā. Pēdējā laikā ir novēroti gadījumi, kad saentologi sniedz konsultācijas arī laulību jomā. Tiem uzņēmumiem, kas iekļaujas saentologu apmācību kursos, jāmaksā sektai licences nodoklis 9—16% no bruto peļņas. Saentologi ir izstrādājuši pat īpašus paņēmienus jeb principus, kā pārņemt firmu. Tā saentologu pārvaldes princips *ED 1040* nosaka:

1) izvēlies kādu uzņēmumu, kas jau šobrīd labi strādā;

2) piesaki vizīti pie firmas galvenā vadītāja un piedāvā savu palīdzību lielākas peļņas gūšanā;

3) visas personas, kas šajā firmā darbojas pret saentologiem, lokalizē speciālā organizācijā un panāc viņu atlaišanu no darba;

4) "auditē" vadošos darbiniekus un parādi tiem lietas būtību; tas tad arī iesāks ciklu, jo vadošie darbinieki piespiedīs jaunos vadītājus un citu personālu piedalīties "auditingā";

Saentologu organizācijas ekonomiskais mērķis vēl skaidrāk iezīmējas citā sektas direktīvā: "Ar saentoloģijas palīdzību jāpārņem ekonomika visā pasaulē, katrā firmā pilnīgi jāievieš Habarda pārvaldes tehnika, un nav svarīgi, vai runa ir par saentologiem vai nē."

1994. gada 6. maijā Bādenes-Virtembergas iekšlietu ministra un senatoru pieņemtajā lēmumā teikts: "Saentologu organizācija darbojas pret drošības un tiesību sargājošām institūcijām kā vientota iestāde, kas slēpjas aiz reliģiskas organizācijas maskas. Saentologu organizācija pret saviem biedriem lieto psiholoģisko teroru, kas saistīts ar krimināl ām ekonomiskām darbībām."

Ziemeļreinas-Vestfālenes Iekšlietu ministrijas uzdevumā doktors H. E. Jaške 1996. gadā publicēja atzinumus par Habarda sekotāju darbības principiem. Kaut gan viņi nereti noliedz savu ieinteresētību tālejošos politiskos mērķos, reālā saentoloģijas ideju prakse liecina par ko citu. H. E. Jaške uzskata, ka sabiedrība, kurā tiktu iedzīvināti saentoloģijas principi, kļūtu par modernu totalitārisma formu, kurā demokrātiskas un

tiesiskas valsts pamatprincipiem vairs nebūtu vietas. Citā atzinumā teikts, ka saentologiem ir "nacionālsociālistiska tiesību izpratne", kurā ticības brīvība un domu brīvība ir "faktiski kriminalizēta". Tīringenas universitātes tiesību profesors R. B. Ābels uzskata, ka saentologu ideju nostiprināšanās sabiedrībā ir bīstama, jo līdz ar to demokrātiskās, tiesiskās un humānās vērtības tiks apkarotas kaut kādas "labākas pasaules" vārdā. Ja saentologi patiešām iegūs lielu politisku ietekmi, tas novedīs pie "konstitucionālās kārtības atcelšanas".

Daudzi tiesu materiāli pierāda, ka saentoloģija ir milzīgs ekonomisks koncerns. Berlīnes tiesa 1995. gadā atzina, ka "saentologi piedalās peļņas gūšanas procesā un ekonomiskajā dzīvē". Pēc šā sprieduma organizācijai visas tās filiāles ir jānoformē kā arodorganizācijas un jāmaksā nodokļi par ieņēmumiem no grāmatu pārdošanas un kursu rīkošanas. Slimokasēm, darba un finansu nodaļām turpmāk būs tikai jāpārbauda, vai organizācijas biedri maksā biedru naudas un vai organizācijas pastāvīgie darbinieki ir apdrošināti sociālā un veselības jomā. Viņu darbadiena ilgst 12 stundas un vairāk, un par to viņi saņem smieklīgi samaksu vai mazus procentus no pārdotajām grāmatām.

Sektas un arodbiedrības? Interesants pavērsiens. Tomēr sektu pētniekiem tas nerada izbrīnu, jo sektas var pārtapt pilnīgi par jebko. Galvenais mērķis, kas vieno šās organizācijas biedrus, tā arī nekad neparādās atklāti formulētajos uzdevumos un mērķos.

Ar Štutgartes valdības 1986. gada 6. februāra lēmumu reģistrētajai organizācijai "Jaunie tilti — saentologu baznīcas misija Štutgartē" tiesa atņēma tiesībspējas. Štutgartes tiesa noraidīja sektas 1993. gada 30. septembrī iesniegto apelācijas rakstu. Šādas tiesas, kurās atņem tiesībspējas kādai no saentologu organizācijām-arodbiedrībām, nav mazums. 1994. gada 11. oktobrī Vācijas Finansu ministrija ierosināja lietu pret saentologu baznīcu par nodokļu nemaksāšanu lielos apmēros. Bija aizdomas, ka saentologi nav nomaksājuši likumā noteiktajā kartībā 10% komisijas naudu no savu grāmatu un videofilmu pārdošanas un kursu rīkošanas. Pēc presē publicētajiem datiem, Vācijā saentologu organizācijas gada ienākumi sasniedz 150 miljonus DM. Vācijā saentologu baznīca atzīta par organizāciju, kas apdraud valsts ekonomisko suverenitāti, tātad — par pretvalstisku organizāciju. Tieši caur šo reliģisko organizāciju, apejot likumdošanu, no ASV Vācijā tiek iepludināts lielkapitāls. Šīs aktivitātes ir saistītas ar nekustamā īpašuma tirgu.

Latvijas "Humanitārā centra "Dianētika"" vadība uzskata, ka nepastāv nekāds Štutgartes tiesas lēmums, ar kuru "Jaunajiem tiltiem" būtu atņemta tiesībspēja un ka ziņa ir safabricēta.[4]

Saentologiem ir vēl cita ietekmīga un ambicioza organizācija — *ABLE*. Tā pēc savas būtības un darbošanās veida ir sektas "jumta organizācija". Saīsinājuma atšifrējums nozīmē — "Asociācija labākai dzīvei un izglītībai". Organizācija piedalās narkotiku apkarošanā, palīdzībā mācībās un pat miera kustībā. Šim nolūkam nodibinātas speciālas organizācijas: *NARCONON*, "Komisija pret psihiatrijas aizskārumiem cilvēktiesību jomā" *(KVPM)*, "Eiropas miera kustība", Bosnijas-Hercegovinas birojs. Šis birojs pilsoņu karu Dienvidslāvijā skaidro tikai un vienīgi no psihiatrijas skatapunkta. (Visai apšaubāmi. Varbūt no psihiatrijas aspekta varētu izskaidrot arī psihiatriju?)

Habards, starp citu, uzskatīja, ka ir atklājis pasaules mēroga psihiatru sazvērestību.

Psihologi, kas Habarda metodes vienmēr ir uzskatījuši par šarlatāniskām, saentoloģijas pamatlicējam jau no paša sākuma bija kā dadzis acī. "Vadošie psihiatri, viņu sabiedrotie ASV valdībā un kolēģi Eiropā — visi ir ieguldījuši miljonus, lai apturētu saentoloģiju," tā uzskata Habards. LR Tieslietu ministrijas Jauno reliģisko kustības pētīšanas konsultatīvās padomes loceklis psihiatrs Artūrs Utināns Habardu vērtē kā paranoisku personu. Un kaut arī paranoiķu aizdomām reizēm ir zināmā mērā objektīvs pamatojums, domāju, ka šoreiz tā nav. Paši saentologi pauž uzskatu, ka valsts attieksme pret viņiem ir stipri vien uzpūsts "bubulis". Kādā no savām propagandas grāmatām viņi raksta: "Vēl viens biedēklis, kas veido negatīvu nostāju pret reliģiskajām organizācijām, kas iekļautas "totalitāro" sarakstā, ir noziedznieku un revolucionāru prototipi, kas sludina "sektantu" netradicionālo pasaules uzskatu." Tomēr jāatzīst, ka tik vienkārši diezin vai ir iespējams skaidrot negatīvo priekšstatu, kāds sabiedrībā jau izveidojies par saentologu organizāciju. Šā priekšstata pamatā ir plaša faktu materiāla analīze un iespaidīga Vācijas un citu valstu administratīvo iestāžu un tiesu prakse.

Gribu atgādināt dažus šīs prakses rezumējumus.

1995. gada 22. martā Vācijas Federālā Darba konfliktu tiesa savā tiesas sprieduma komentārā atzina, ka saentologu organizācija tikai izliekas par baznīcu, lai īstenotu savas ekonomiskās intereses. Jau 1992. gada 17. augustā Bādenes-Virtembergas Ekonomikas ministrija izdeva norādījumu tās pārziņā un pakļautībā esošajām iestādēm, ka saentologi nav jāuztver ne kā baznīca, ne arī kā sabiedriska organizācija ar idealizētiem mērķiem, bet gan kā organizācija ar savtīgiem ekonomiskiem mērķiem, kuras darbību, no ekonomiskā aspekta raugoties, varētu dēvēt pat par rūpniecisku. Attiecībā uz saentologu kontrpropagandu der zināt, ka, pēc saentologu atkritēju apgalvojuma, pastāv tā sauktā "kara kase", kurā "patroni" (aptuveni 1000 personas) ir iemaksājuši līdz 400 000 USD, lai efektīvāk varētu cīnīties ar savas organizācijas oponentiem.

Ja saentologiem būtu tāds iespaids, kā viņiem gribētos, teica T. Folcs, tad izpildvara, likumdevēja vara un tiesu vara būtu centralizēti apvienotas, un Habarda direktīvām būtu likuma statuss (Vācijas Kristīgo Demokrātu partija, lai izskaustu iepriekšminētās parādības, pieņēma lēmumu izslēgt saentologu piekritējus no savas partijas rindām.)

Paši saentologi uzskata, ka tādas mūsdienu populāras personas kā aktieri Toms Krūzs un Džons Travolta diezin vai iedziļinās saentologu mācībā. Viņus, tāpat kā citus šīs kustības piekritēju miljonus, pirmajā brīdī vienkārši piesaista sarežģītu problēmu izklāsts slengā un "kovboju" humoriņš, atbildot uz filozofiskas dabas jautājumiem. Tas ir speciāls paņēmiens, ko izmanto saentologi, jo, viņuprāt, garīdznieku nogurdinošie spredikļi vairs nevienu mūsdienās nepiesaista, tāpat kā ne visus interesē Hēgeļa vai Mišela Fuko domas. Saentologi uzskata, ka Habarda baznīca nav domāta peļņas iegūšanai. Tās ienākumi no literatūras izplatīšanas tiekot iztērēti jaunu grāmatu izdošanai un apmaksājot advokātu darbu tiesu prāvās pret saentologu apmelotājiem.

"Humanitārais centrs "Dianētika"" Latvijā darbojas kā sabiedriska organizācija, kas 1997. gadā pat saņēma humāno palīdzību Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. 1998. gadā, pateicoties Sabiedrisko un reliģisko lieto departamenta darbinieku aktivitātēm un apkopotajai informācijai, saentologiem šo iespēju liedza. Uzskatu, ka saentologi ir bīstami un var nodarīt ļoti lielu kaitējumu Latvijai.[5]

Noslēgumā vēlētos citēt izvilkumus no vienas no visbīstamākajām (pēc Vācijas un Lielbritānijas viedokļa) saentologu sektas grāmatām "Ceļš uz laimi". Šī grāmata 1998. gada pavasarī tika uzdāvināta tieslietu ministrijas valsts sekretāram A. Maldupam. "Katrs sabiedrības loceklis var pacelt balsi pret ļaunprātībām, kas notiek visapkārt. Un nevajag atbalstīt šādu valdību. Neizdarot neko pretlikumīgu, var panākt reformas, vienkārši liedzot šādai valdībai savu atbalstu."

[1] *Gurevičs P.* Vai misticisma atdzimšana? — R., 1988. — 247.—269. lpp.

[2] *Religioese Gemeinschaften. Handbuch. — Guetersloher Verlag, 1993.*

Die Scientology — Organisation, Methoden und Struktur, Rechtsprechung, gesellschaftliche Auseinandersetzungen. — Köln, 1997. — 2. Ziemeļreinas-Vestfāles Darba, veselības un sociālo lietu ministrijas ziņojums.

Sekten als Gefahr für unsere Demokratie. — Stutgart, 1997.g. — Kristīgo demokrātu partijas Landtāga frakcijas rakstu sērija.

Scientology, kritische Darstellung eines gefaehrlichen Systems. — Hamburg-Eppendorf: Aktionsbündnis.

[3] TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta Reliģijas nodaļas galvenās speciālistes I. Ezernieces ziņojums1997. gada 7. augustā nr. 15–2.5/57.

[4] *Lipša I.* Latvijā esot divi tūkstoši dianētikas sekotāju// Neatkarīgā Rīta Avīze. — 1998. — 4. marts.

[5] *Bernāts A.* Latvijas saentologi vervē sev vergus// Vakara Ziņas. — 1998. — 10. jūl.

Brahma Kumaris

Pastāv dokumentāli pierādījumi, ka "Sātana baznīcas" vadītājs Čārlzs Mensons atradies spēcīgā Vienotās Būtības filozofijas iespaidā, ko propagandē *Brahma Kumaris*, kad viņš 1972. gadā kinorežisora Romāna Polanska vasarnīcā noslepkavoja aktrisi Šaronu Teitu un viņas draugus. Mensons uzskatījis, ka ir sasniedzis tādu apziņas stāvokli, kas atļauj iziet ārpus morāles robežām. Tas arī bijis iemesls viņa bezsirdīgajai un morāles pārmetumu neapgrūtinātajai uztverei. Sekas — slepkavība...

Brahma Kumaris kustību izveidoja Lekhs Rajs no Hiderabadas Pakistānā 1937. gadā. *Brahma Kumaris* nozīmē — Brahmas meitas. L. Rajs dzimis 1876. gadā, bijis juvelieris. Sekotāji viņa dzīves stāstu pasniedz kā kulta svēto leģendu. Viņa sekotājas bija galvenokārt sievietes. Viņam tika pārmesta indoktrinācija un pavedināšana. Daži pat sāka runāt par viņa un viņa sekotāju seksuālajiem kontaktiem.[1]

L. Rajam viņa reliģiskās attīstības sākumā bijusi vīzija, ka viņa ķermenī ir iemājojusi kāda "augstāka dvēsele" — *Šiva*. Šis kulta aspekts diezgan detalizēti aprakstīts *Brahma Kumaris* rakstos (*"Meditations Jewels of Knowledge"*). Par sektas vadoņa dzīves uzdevumu kļuva labākas pasaules sludināšana. Ik dienas ap viņu pulcējās simtiem klausītāju, kuri uzzināja par dieva vīziju un afekta stāvoklī pat piedzīvoja to paši. Viņu nosauca par Brahmu, jo viņš esot pirmais *jaunā laika* cilvēks, kas radīšot jauno pasauli. Sekotāji viņā redzēja tēvu (*Baba*), tādēļ viņš tika dēvēts par *Brahma Baba*, *Prajapita Brahma* vai *Bapdada*, bet sektanti sevi sauca par *Brahma Kumaris*. L. Rajs sektantiem bija kā atslēga, kas ļāva nonākt pie dievībām. Laika gaitā kulta adeptiem arvien grūtāk kļuva izšķirt, kad ar viņiem runā Brahma, kad — pats Šiva caur Brahmu. Sekotājiem tie

kļuva gandrīz identiski. Brahma jutās ļoti tāls no sava ķermeņa, sarunājoties ar viņu, cilvēki saņēma gaismu un mīlestības spēku (*Meditation 92*). Kaut arī sekta noliedz reliģiskās godināšanas un lūgšanas, taču viņu darbības var apzīmēt par kultiskām un tās virzītas uz Šiva Babas pielūgšanu. Līdzdalība šajā kustībā it bieži veicina laulību un ģimeņu izjukšanu.

Pēc Pakistānas atdalīšanās no Indijas organizācija no 1950. līdz 1951. gadam pārcēlās uz Abu rajonu Indijas Radžastānas štatā. No 1952. gada kustības oficiālais centrs *Brahma Kumaris World Spiritual University (BKSWSU)*. Tā nav akadēmiska mācību iestāde, bet ir tipiska destruktīva rakstura reliģiska organizācija. Ideju indoktrinācija tiek īstenota visos kultos, bet parasti tā netiek maskēta ar "garīgās universitātes" nosaukumu, kā to dara šajā sektā. 1971. gadā tika izveidoti centri Honkongā un Londonā, 1975. gadā — Vācijā. Kādu laiku, līdzīgi saentologiem, arī *Brahma Kumaris* organizēja menedžeru kursus, kuros mācīja, kā praktiski pielietot sektas garīgos principus. Konkrētu ziņu par sektas izplatību nav. *Brahma Kumaris* min no 1400 līdz 1650 centrus 48 valstīs ar 150 000 pastāvīgo "sudentu". Citi dati liecina, ka Indijā ir 325, bet rietumos 70 — centri. Centru "*Mount Abu*" vada dažas sievietes, ievērojamākā no viņām ir Dadi Praskashmani. Eiropas centrs atrodas Londonā. Nozīmīgākie vadības amati ir indietēm. No 1983. gada sekta organizē vispasaules miera konferences. Savos pasākumos *Brahma Kumaris* var citēt pat Bībeles tekstus, kas maldina publiku. Referenti savus priekšnesumus sniedz ar starojošu prieku, runā miglainus tekstus. Kults propagandē dažas, tā sauktās "unikālās" mācību programmas, kuru mērķis ir sniegt atbildi uz jautājumiem: "Kas es esmu? No kurienes esmu radies? Kur un kad es atgriezīšos?". Tās tiek reklamētas kā panaceja personības līdzsvara trūkuma novēršanai. Kustība ir izdevusi tā saukto "Pasaules miera hartu", kas satur 10 *Brahma Kumaris* formulētus vadmotīvus miera un personīgās dzīves nostiprināšanai.

Nepieņemami ir *Brahma Kumaris* propagandētie priekšnosacījumi mieram, tādi kā attīrošā uguns un kodolkara holokausts, pēc kura sekošot zelta laikmets jeb miera laikmets. *Brahma Kumaris* ir izveidojusi savu videotēku, kā arī organizē klasiskās mūzikas koncertus. Taču arvien biežāk organizācija darbojas it kā ANO uzdevumā. Tā nemitīgi cenšas radīt maldīgu priekšstatu, ka ir kāda no ANO struktūrām. Šobrīd sektai ir aizliegta ANO simbolikas lietošana. Reģionālās struktūrvienības (arī Latvijā) aktivitātes veic, iestudējot leļļu teātra ludziņas, kurās attēlo dzīvi "zelta laikmetā". Tas ir viens no veidiem, kā tiek izplatīta viņu mācība.

Mācītāja un vadītāja amati sektā tiek uzticēti galvenokārt sievietēm, jo tām esot dziļāka uzticība ticībā. Jāatzīmē, ka tā ir liela atšķirība no hinduistiskajiem ticības virzieniem.

Pēc L. Raja nāves kustības vadību pārņēma kāda jauna meitene vārdā Radha. Vēlāk viņu sāka dēvēt par Jagadamba Sarasvati, atzīstot par zinību dievieti. Viņa un Lekhs Rajs tiek uzskatīti par jaunās pasaules vecākiem. L. Rajs turpinot vadīt savus sekotājus pat pēc nāves ar inspirāciju, jūtīgu vibrāciju un transa ziņojumu palīdzību, ko nododot caur savām māsām. Ar kopējo meditēšanu un līdzdalību mācībās ikviena persona kļūstot

par Babas bērnu un tai esot pienākums izplatīt šo mācību, izmantojot ķermeni, garu un naudu. Sevišķa loma ir braucienam uz *Mount Abu*, kur notiek garīgā tikšanās ar Babu. Formāla piederība noteiktiem centriem ir tikai atsevišķām vadošām atbildīgajām personām.

Caur Brahma Baba esot nodoti "Augstākās dvēseles" sūtījumi par "totālām zinībām, patiesību par pasauli, par visumu, tā ciklu un par to, kā cilvēkiem ir jāmainās". Dvēseles, kas ir zaudējušas savu skaidrību ceļā no dvēseles apziņas uz ķermeņa apziņu, ieslīgstot arvien dziļāk materiālajās vērtībās. Šī pedagoģiskā programma noritot pēc spēles noteikumiem, kas mūžīgi atkārtojoties un pie kuriem turoties arī pats Šiva. Tā cikls esot 5000 gadi. Šiva pats neatrodas šajā ciklā, bet novēro to no malas. Lai rastos jaunā pasaule, vecā ir jāiznīcina, un tas, kā to redzējis Brahma savā pirmajā vīzijā, notiks ar atomieročiem. Dvēselēm būs jāiziet šķīstīšanās process. Viss netīrais, arī saindētie cilvēku ķermeņi, tiks iznīcināts svētajā ugunī. Indija tiks saudzēta, jo tieši no turienes sākšoties jaunā pasaule. Klasiskajās hinduistu un budistu mācībās visiem pastāv noteikts pāratdzimšanas aplis, taču *Brahma Kumaris* sekotāju mērķis ir uzreiz nonākt pie augstākā līmeņa savā atdzimšanā, tas ir — "zelta laikmetā". Simt astoņas no šim dvēselēm šajā laikmetā kļūšot par karaļiem, princesēm un augstmaņiem. Tām būšot dārgi tērpi un rotaslietas, tie peldēšoties smaržu upēs. Viņiem būšot lidaparāti, ātrāki par mūsdienu telekomunikācijām. Cilvēki dzīvošot absolūtā mīlestībā un harmonijā. Tiem nevajadzēšot ne dievus, ne reliģijas. Slimības, vecums un nāve nepastāvēšot. Šīs pilnīgās būtnes apzināti atstāšot savus ķermeņus un reinkarnēšoties mazos bērnos. Pašreiz līdzās šai izmeklētajai pasaulei ārpus telpas un laika pastāv rupjā fiziskā pasaule, kurā dvēseles kā uz skatuves savos kostīmos un ķermeņos spēlē savas karmas nolemtās lomas. Atbrīvotās dvēseles noteiktu laiku dzīvo līdzās "augstākajai dvēselei", kur bauda apmierinājumu un atpūtu. Šo atpūtu sasniedz, praktizējot *Raja-Yoga-Meditation*. "Augstākās dvēseles" gaismas attēls ir zeltīti sarkans ovāls ("Šivas ola"). Šo gaismas formu *Brahma Kumaris* saskata arī citās reliģijās (hinduistiem — *Šiva Lingam*, japāņiem — meditācija pie "miera devēja" simbola, islamā — Mekas melnais akmens, kristietībā — izteikumā "Dievs ir uguns"). Šiva ir dieva vārds, bezķermeņa dvēsele, "garīgais tēvs un māte", kam ir sava loma laikmetu ritumā. Tā funkcija ir sniegt ziņas, caur kurām pārējām dvēselēm, cilvēkiem, ir jānonāk pie sākotnējās kvalitātes. Kristiešiem Dievs ir neatkarīgs radītājs un vēstures veidotājs, kas pie cilvēkiem nonākt caur savu Dēlu. *Brahma Kumaris* pie savas "Augstākās dvēseles" nonāk ar radža jogas palīdzību. Ir jāatdalās no ķermeņa, lai rastos absolūta vienaldzība pret apkārtējo pasauli, jo attiecības ar līdzcilvēkiem rada negatīvo karmu.

Radža joga ir metode, ar kuras palīdzību atsevišķās dvēseles "atmiņu ceļojuma" laikā savienojas ar "augstāko dvēseli". To veic, koncentrējoties uz "trešo aci", kurā atrodas dvēsele. Ķermenis ir tikai dvēseles apvalks. Visas no ķermeņa izrietošās darbības ir netīras un rada ciešanas. Vienīgi no dvēseles nākošās darbības nes laimi. Katrs pats ir atbildīgs par to, kas ar viņu notiek (piemēram, invalīdi). No grēkiem var atbrīvoties, pievienojoties "augstākajai dvēselei". Viss sākas ar laba darīšanu sev un tad — auto-

mātiski — labums tiek arī citiem. Citiem netiek sniegta mīlestība un laime, jo tā izveidotos grēcīga atkarība, bet vajag novest apkārtējos tādā stāvoklī, lai viņi paši spētu kontaktēties ar Dievu. Ārsti un medmāsas novērš tikai slimību simptomus, bet to cēloņus izskaust nav spējīgi. *Brahma Kumaris* sekotājiem ķermenis ir dots, lai viņi izplatītu savu atklāsmi, uzkrātu pozitīvo un noārdītu negatīvo karmu. *Brahma Kumaris* reliģijā joga tiek traktēta savdabīgi: "Joga — tas ir pats taisnākais ceļš pie Dieva. Joga — tas ir pastāvīgs, stabils atgādinājums par Dievu. Lūk, kādēļ bez mīlestības pret Viņu joga nevar būt veiksmīga. Meditācija ir īstenais glābiņš no visām sociāla un garīga rakstura problēmām, gan austrumu cilvēkam, gan arī rietumu cilvēkam. Faktiski tā arī ir praktiskā un universālā reliģija." Kults piespiež savus sekotājus apspiest visas pozitīvās jūtas, ko tie izjūt pret tuviniekiem un radiniekiem. "Tam, kurš pilnībā vēlas apgūt jogu, vajag reizi par visām reizēm nolemt, ka jūtu dzīve ir pilnīgs pretstats garīgajai. Cilvēks, kuram nav *Gjanas* (dievišķo zināšanu), pastāvīgi atceras par savām pasaulīgajām saiknēm, jo sevišķi par saviem vecākiem." Saskaņā ar *Brahma Kumaris* mācību pieķeršanās radiniekiem un vecākiem ir līdzvērtīga mantkārībai un dusmām. Tātad sekta piešķir šīm jūtām grēka vai netiklības nokrāsu. "Jogas prakse prasa pilnīgu sevis atdevi Visaugstākajam, atteikšanos no visa, kas pieder jogam šajā pasaulē: no sava ķermeņa, prāta, materiālajām bagātībām." Radža joga centros tiek piedāvāta meditācija, lai "domas kļūtu skaidras, gaišas". Tiek rīkoti semināri par tēmām "Atslēga uz laimi — iekšējais miers un veselība: pašapziņas treniņš". Bieži, uzzinot rīkotāju vārdus, pazīstami zinātnieki atsakās piedalīties šādos pasākumos. Problēmas rodas arī tad, kad diplomēts psihologs vai ārsts sāk savu autoritāti izmantot par labu *Brahma Kumaris*. Brahmieši savos aprakstos min, ka vēža slimnieki, kuriem nelīdz parastās medicīniskās metodes, tiek ārstēti ar "Punkta — apziņas treniņu", kas ir tā pati Radža joga: "Es esmu dvēsele, tātad nevis man, bet manam ķermenim ir vēzis." It bieži sektas uzstāšanās reizēs klausītājiem tiek uzspiesta meditācija: klusa mūzika fonā, aicinājums koncentrēties uz punktu starp acīm. Katrā *Brahma Kumaris* centrā ir balta telpa meditācijai. Šajā telpā atrodas Lekha Raja attēls, balts meditācijas tornis, kurā sēž meditācijas vadītājs, virs tā atrodas oranži sarkans ovāls — "Babas gaisma". Meditācijā lieto aromātiskas sveces un mūziku. Parasti meditācija notiek klusumā, dažreiz tiek runāts teksts. Jākoncentrējas uz savu dvēseli punktā starp acīm, jādomā par Babu un "zelta laikmetu". It bieži vadītājs nonāk transā un atgriežas ar kādu Babas vēstījumu. Kustības sekotājiem bez meditācijas plkst. 4.00, 6.00 un 18.00 ik nedēļu jāsniedz pārskats stundās un procentos, kas paveikts dvēseles labā. Visa mērķis ir nonākt tiešā kontaktā ar Babu kā spēka avotu, lai papildinātu savas dvēseles spēku. Spējīgākiem skolniekiem tiek piešķirts *Brahma Kumaris* zelta attēls. Izciliem sekotājiem tiek piešķirtas tiesības doties uz *Mount Abu*. Tos ietērpj baltās drēbēs. *Mount Abu* (saldā medus mežs) ir kulta vieta, ko paredz kā paradīzi visiem sekotājiem "zelta laikmetā", kurš tuvojas. Tur atrodas arī Lekha Raja kaps. Ceturtdiena ir Babas diena. Tad tiek ēsts meditācijā sagatavots ēdiens — *Bhog*. Stiprākās *Brahma Kumaris* personības var savas domas sakoncentrēt "lāzerveidīgā starā" un tādā veidā pastiprināti ietekmēt cilvēku prātu.

Sekta sludina toleranci pret citām reliģijām, kuras tomēr tiek saistītas ar zemākiem attīstības laikmetiem. Augstākajos attīstības laikmetos tās vairs nebūs nepieciešamas. Kristum kā kristietības aizsācējam esot tikai funkcionāla nozīme — norādīt uz Šivu kā augstāko un bezķermenisko dvēseli. Kristietība, kuru Baznīca esot samākslojusi, pēc sektas uzskatiem, nespēj apturēt dvēseles piesārņošanos. Krusta simbols ir daudz senāks nekā pati kristietība, un tas, pēc sektas uzskata, simbolizē nevis ciešanas, bet gan zemes un debesu attiecības, kuru krustpunktā stāv cilvēks, kas pats radīs debesis uz zemes. Kā svarīgu Kristus vēstījumu daļu *Brahma Kumaris* uzskata atziņas par dvēseles ceļošanu un veģetārismu. Kristus "mūžīgajā pasaules kokā" esot viens no zariem, bet ne stumbrs vai sakne. Viņa loma esot kļuvusi nesvarīga, jo *Brahma Kumaris* sekotājiem esot sava saikne ar Dievu. Starp citu, sektantiem nav obligāti jāizstājas no iepriekšējās Baznīcas, jo Baznīca, no kuras ticīgais atsvešinājies, var ienest īsto patiesību. *Brahma Kumaris* antropoloģija balstās uz to, ka cilvēks nav radīta, mūžīga dvēsele. Pasaules laikmetu plūsmā tā arvien vairāk tiek identificēta ar ķermeni.

Kristietība novērtē *Brahma Kumaris* kā vairāku reliģiju savienojumu; tai ir radniecība ar ezoteriskā gnosticisma un hinduisma priekšstatiem. Kristietībā ķermenis ir daļa no cilvēka un nesimbolizē apgrēcību, kā tas ir *Brahma Kumaris* mācībā.

Slēdzot laulību, kurā tikai viens no laulātajiem pieder pie *Brahma Kumaris*, ir liela iespēja, ka ģimenē nākotnē būs daudz problēmu. Tā kā kults aizliedz saviem sekotājiem normālas seksuālās attiecības starp vīrieti un sievieti, tas noved pie kulta piekritēju ģimeņu izjukšanas, pie nespējas dzīvot tālāk normālu dzīvi, un rezultātā — pie to saikņu saraušanas, kas saista šos cilvēkus ar apkārtējo pasauli, tātad — noved pie vēl lielākas atkarības no šīs organizācijas. *Brahma Kumaris* sekotāji itin bieži izsakās, ka viņi meklējuši patiesību kristietībā, bet tā viņus pievīlusi, taču tagad viņi ir atraduši dzīves jēgu. Pārliecināt viņus par ko citu ir ļoti grūti, jo viņi sevi uzskata par apskaidrotām dvēselēm. Šaubas un bailes tiek nomāktas ar meditācijas jeb — drīzāk — pašsuģestijas palīdzību. Adeptiem jāatdod trešā daļa no saviem ienākumiem, kaut arī mācība skaitās bezmaksas. Daudzi ārzemju eksperti organizāciju *Brahma Kumaris* pieskaita pie totalitāro sektu grupas. Piemēram, *Brahma Kumaris* tika nosaukta par totalitāru sektu Vācijas Verbālajā notā 1995. gada 22. novembrī.

Jaunu personāliju vervēšanā kults liek uzsvaru uz sievietēm, kas nav sevi piepildījušas dzīvē, vientuļām sievietēm ar lielām psiholoģiskām problēmām un kompleksiem, dodot tām aktīvas sabiedriskās dzīves ilūziju apmaiņā pret uzticību kultam. Pēc bijušo kulta biedru liecībām, kas sarāvuši saites ar šo organizāciju, *Brahma Kumaris* raksturīgs tās locekļu galējs fanātisms. Tos, kuri nolemj aiziet no organizācijas, pakļauj vajāšanām, psiholoģiskiem uzbrukumiem ar lūgšanu palīdzību, apvainojumiem, apmelojumiem un izrēķināšanās draudiem.

[1] *Balodis R.* Kas ir "Brahma Kumaris"?// Tava labākā grāmata par Latviju.— R.: Aplis, 1998. — 189.lpp.

"Kristīgā zinātne"

Tā ir protestantu kustības reliģiska organizācija, kas izveidojusies ASV XIX gadsimta 70. gados. Tās pamatprincipos iekļauta pārliecība, ka cilvēka izārstēšana iespējama tikai ar reliģiskās ticības palīdzību, pilnībā noliedzot medicīniskās aprūpes nepieciešamību.[1]

Pamatojoties uz Reliģisko organizāciju likuma 11. panta 1. daļas 1. un 3. punktu, LR tieslietu ministrs ar 1997. gada 20. maija lēmumu atteicās reģistrēt "Kristīgās zinātnes" Rīgas draudzi kā reliģisku organizāciju. Jaundibināmās organizācijas pilnvarotā persona (A. Laukgalis) reģistrācijas atteikumu saņēma 1997. gada 23. maijā. Tomēr jāsaka, ka atteikums reģistrēt "Kristīgās zinātnes" Rīgas draudzi kā reliģisku organizāciju balstījās uz juridiska rakstura nepilnībām, kuras Sabiedrisko un reliģisko lietu departaments konstatēja 1997. gada 5. martā iesniegtajos dokumentos. Departaments veica sektas darbības izpēti un konstatēja, ka "Kristīgā zinātne" pamatojas uz *metafiziskā panteisma* un fiziskās dziedināšanas pamatiem. Latvijas Ārstu biedrība uzskatīja, ka šīs organizācijas pamatdarbība — dziedināšana bez medikamentu palīdzības ir pretrunā ar Latvijas Republikas likumdošanu un Latvijas Ārstu biedrības Ētikas kodeksu. Biedrība savā atzinumā departamentam paziņoja, ka "Kristīgās zinātnes" draudzes reģistrācija ir nevēlama.[2]

Jaunās reliģiskās kustības "Kristīgā zinātne" dibinātāja Mērija Edija Beikere kā svēto atklāsmi sekotājiem pasniedza savu grāmatu "Zinātne un veselība: Svēto Rakstu atslēga", apgalvojot, ka sadegtu aiz kauna, ja šajā grāmatā uzrakstīto būtu sarakstījusi bez Dieva līdzdalības. M. E. Beikere, noliedzoši vērsās pret ārstiem un zālēm, sludinādama, ka sāpēm, ciešanām un slimībām ir iedomu raksturs. Kā "Kristīgajai zinātnei", tā arī citām līdzīgām "dziednieku" sektām ir zināmi panākumi tieši ar šo organizāciju šķietami kristīgo raksturu. Atšķirībā no "Jehovas liecinieku" mācībām tie nerosina eshatoloģisko paniku un nepārspīlē savu sekotāju dievišķošanu, kā to dara mormoņi. Gan "Jehovas liecinieki", gan mormoņi, gan arī "Kristīgās zinātnes" pārstāvji Bībeles terminoloģiju lieto brīvi, piemērojot to atbilstoši saviem ieskatiem, mainot vēsturisko terminu vispārpieņemto nozīmi. Modificējot kristīgo terminoloģiju, viņi izmanto lielu daudzumu Bībeles citātu, gandrīz vienmēr lietojot tos ārpus konteksta un savus rakstus bagātīgi papildinot ar evaņģēliskām frāzēm un terminiem. "Kristīgā zinātne" akcentē uzmanību uz dziedināšanu un pārsvarā turas pie Dieva panteiskās koncepcijas (līdzīgi darbojas arī "Jaunā paaudze", "Metafizika", "Kristus vienotības zinātne"). "Kristīgā zinātne" ir oriģināls XIX gadsimta gnosticisma un dievturības sajaukums, kas uzsvaru liek uz ķermeņa ārstēšanu, ar diezgan apšaubāmu objektīvās un materiālās realitātes noliegšanas metodi.

"Kristīgās zinātnes" mācībā pilnīgi sarauta saikne starp fiziskās realitātes objektīvo pasauli (matēriju) un pārdabiskās eksistences garīgo pasauli (prātu). "Kristīgā zinātne" zemapziņas līmenī iespaido cilvēkus "izmest no galvas" idejas, kas ir pretrunā ar sektas psiholoģisko struktūru. Baznīcās, kas atrodas Bostonā, Masačūsetsas pavalstī, šīs kustības ASV atzara sekotāji uz reliģiozitātes pamata tiek novesti šizofrēnijas stāvoklī un,

ignorējot savas izjūtas un uztveri, ir spiesti ticēt materiālās pasaules neesamībai. "Kristīgās zinātnes" pārstāvji izvairās no kontakta ar fizisko realitāti, kas viņiem ir "nāvējošs". Būtībā tā ir neapzināta emociju apspiešana, kas vērsta uz sajūtu bloķēšanu.

Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta rīcībā ir arhīva materiālu noraksti (1370. f., 1. apr., 2598. l., 4. lapa.), kas liecina, ka 1940. gada 16. aprīlī Iekšlietu ministrijas Baznīcu un konfesiju departaments reliģiskajai apvienībai (saskaņā ar 1939. gada 17. oktobra likumu) "Pirmā Kristus zinātnieka baznīca Rīgā" lika izvēlēties no divām iespējām: pievienoties kādai radniecīgai apvienībai (reliģiskai organizācijai), vai arī likvidēties nelielā biedru skaita dēļ.

Šajā 1940. gada 16. aprīļa Baznīcu un konfesiju departamenta direktora E. Dimiņa ziņojumā konstatēts, ka apvienības locekļi simtprocentīgi ir vācieši, kas nav repatriējušies un reliģijas aizsegā vēlas saglabāt savu fašistiski nacionālo organizāciju. No E. Dimiņa ziņojuma var konstatēt, ka pirmās Latvijas Republikas laikā no vienas, 1930. gadā reģistrētās, reliģiskas "Kristīgās zinātnes" organizācijas šķelšanās rezultātā izveidojušās divas: "Pirmā Kristus zinātnieka baznīca Rīgā" (vāciešu organizācija) un "Kristīgās zinātnes apvienība" (latviešu organizācija).

[1] *Тиле К.* Основные принципы религиозной науки// Классики мирового религиоведения. — М., 1996. — С. 483.

[2] Latvijas Ārstu biedrības prezidenta A. Požarnova 1997. gada 16. maija vēstule nr.01/23–46 LR TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta direktoram R. Balodim.

Mūnieši

"Svētā Gara asociācija pasaules kristietības apvienošanai", saukta arī par "Apvienošanās baznīcu", kuru 1954. gadā nodibināja dienvidkorejiešu evaņģēlists San Mjang Mūns, sastāv no mazākām organizācijām — "Internacionālās kultūras organizācijas", "Apvienotās domas institūta", "Apvienoto pētījumu un izglītības padomes". Organizācijas struktūra ir hierarhiska un sarežģīta. Vispārējo vadību īsteno ģenerālais sekretariāts, kuru vada mesija Mūns. Patstāvīgās organizācijas nodarbojas ar konkrētiem un atšķirīgiem uzdevumiem, piemēram, ar zinātniskiem pētījumiem, kultūras jautājumiem, ar pasaules reliģiju apvienošanu, labdarību, izglītību, uzņēmējdarbību un citiem darbības veidiem. Mūniešu vidējais vecums ir 24 gadi. 80. gadu vidū Mūna piekritēju skaitu pasaulē eksperti vērtēja ap diviem miljoniem cilvēku.

"Apvienošanās baznīca" cenšas saliedēt ap sevi ne vien kristīgās reliģijas, bet arī citas pasaules reliģiskās mācības. Mūns sludina dīvainu kristietības, puritāniskās morāles un Austrumu filozofijas sajaukumu. Daudzi teologi uzskata, ka mūnieši nemaz nav kristieši, bet jaunas reliģijas radītāji.

Raksturīgi, ka Mūna darbība pastāvīgi ir dažādu valstu tiesībsargājošo iestāžu uzmanības lokā. Pēdējos gados — arī Latvijā. 1976. gadā ASV policija neveiksmīgi mēģināja inkriminēt mūniešiem kongresmeņu uzpirkšanas faktu.

1982. gadā Mūns nonāca ASV tiesas priekšā. Apsūdzībā bija uzrādīts, ka viņš kopš 1972. gada nav nomaksājis nodokļus — vairāk nekā 160 000 USD.

Pirms vairākiem gadiem arī Latvijā darbību sāka Mūna reliģiskās organizācijas misionāri. 1995. gadā viņi vēlējās uz Latviju uzaicināt savu garīgo vadītāju. TM Reliģijas nodaļa apšaubīja San Mjang Mūna kunga vizītes lietderību Latvijā.

Mūna organizācijas reliģiskā mācība un darbība krasi kontrastē ar Latvijas teritorijā vēsturiski izveidojušos un dominējošo Baznīcu mācību un darbību. Mūna organizācija nav reģistrēta TM Sabiedrisko un reliģisko lietu departamentā. Pareizticīgo Lieldienās, 1997. gada 27. aprīlī, Rīgā, Merķeļa ielā 8-6 Mūna misionāri sarīkoja ģimeņu festivālu, ko organizēja sabiedriskā organizācija "Sievietes par mieru visā pasaulē".

San Mjang Mūns dzimis 1920. gadā Ziemeļkorejā. 16 gadu vecumā viņš esot saņēmis atklāsmi par savu dievišķīgo sūtību pabeigt pasaules pestīšanu. Kustības mācības un prakses pamatnostādnes izveidojās 40. gados. Jau 1946. gadā Mūns pavēlēja sevi dēvēt par San Mjang Mūnu, kas tulkojumā nozīmē "mirdzošā saule un mēness". Nonākot konfliktā ar Korejas komunistiem, Mūns tika apcietināts. "Mirdzošās saules un mēness" uzskatu piekritēji to kvalificēja kā vajāšanu reliģiskās pārliecības dēļ, tomēr viņu pretinieki pierādīja, ka represiju iemesls ir problēmas, kas saistītas ar privātīpašumu un daudzsievību.

Pēc atbrīvošanas no aresta Mūns emigrēja uz Dienvidkoreju, kur sāka plašu sludinātāja darbību. 1954. gadā viņš Seulā nodibināja "Apvienošanās baznīcu". 1955. gadā arī Dienvidkorejas policija arestēja Mūnu, šoreiz — par nodokļu nemaksāšanu un izlaidīgo dzimumdzīvi. Kaut arī apsūdzības tika atspēkotas, zinātāji stāsta, ka Mūna organizācijas praksē bieži bijuši gadījumi, kad sievietes tikušas "attīrītas" caur dzimumaktu ar pestītāju Mūnu jeb "Mirdzošo sauli un mēnesi".

1957. gadā iznāca grāmata "Dievišķais princips", kas ietver visas šīs reliģiskās organizācijas pamatnostādnes. ASV Mūna organizācija tika reģistrēta 1976. gadā, taču vēlāk viņš nonāca konfliktā arī ar ASV tiesas iestādēm par izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un tika notiesāts.

Daudzviet pasaulē, un tagad arī Latvijā, jau labi pazīstams Mūna baznīcas veidošanas stils. Pēc rafinētas un ilgstošas psiholoģiskās un psihotropās apstrādes cilvēki neatgriezeniski tiek iesaistīti Mūna unifikātu baznīcā, kurā viņiem jāveic dažādi kalpošanas un paklausības darbi: ziedojumu vākšana, literatūras izplatīšana, fiziski darbi. Pakāpeniski "jaunkareivji" tiek iepazīstināti ar Mūna reliģisko mācību un unifikātu baznīcas darbības formām, kā rezultātā tie pamet mājas, vecākus, ģimeni un mācību iestādes. Mūns ar savu pašreizējo sievu paši esot šīs organizācijas locekļu vecāki, Tēvs un Māte. Mūna reliģiskās mācības pamatprincips: cilvēkus atpestīt var vienīgi Mūna dotā svētība, kuru iegūst, salaulājoties ar Mūna organizācijas izraudzīto partneri.

Mūna organizācijā, tāpat kā citās jaunajās netradicionālajās kustībās, galvenokārt tiek vervēti jaunieši ar nenobriedušu dzīves uztveri, kā arī sociālo grūtību mākti cilvēki. Sākotnēji mūnisti cilvēkiem mēdz piedāvāt (un arī sniedz!) bezmaksas svešvalodu kursus ar svešvalodas praksi ārvalstīs uz organizācijas rēķina.

Krievijā darbojas tā sauktā "Starptautiskā reliģiskās brīvības asociācija" *(MORS)*, kuras vadībā ir adventisti, baptisti, mormoņi un arī mūnisti. Šī asociācija dažos gados izpostīja praktiski visu Krievijas valsts un reliģijas attiecību sistēmu. Tā ļoti tieši ietekmēja

valsts ierēdņus, divreiz gadā sapulcinot viņus uz starptautiskām konferencēm (ar apmaksātiem ceļu izdevumiem, ēdināšanu un dienas naudu). Iesaistīti tika visi ierēdņi, kas saistīti ar valsts reliģiskajām lietām.

Mūna organizācijā nokļuvušie cilvēki pakāpeniski zaudē patstāvīgas brīvas izvēles spējas un nereti kļūst par bezgribas radījumiem. Mūns vai citi kustības vadītāji cilvēkus sapāro laulībai. Laulības noslēgšanas ceremonija ietver normālai cilvēku sabiedrībai nepieņemamus momentus: paša Mūna asiņu pilienu izšķidināšanu vīnā, ko dzer laulības ceremonijas laikā; ļauno garu izdzīšanu, ko veic jaunlaulātie, sitot viens otram ar nūjām u. tml. Mēģinājumi izkļūt no šīs reliģiskās organizācijas nereti beidzas ar nervu sabrukumu vai pat pašnāvību.

"Ģimene" ("Dieva bērni")

Pēdējos gados vairākās valstīs savu darbību aktivizējusi sociāli bīstamā reliģiskā sekta "Ģimene". Bijušās PSRS teritorijas atsevišķos apgabalos sekta darbojas aptuveni no 1990. gada, bet īpaši aktīva tā ir Krievijā. 1997. gadā Krievijā kopumā tiek lēsti no trim līdz pieciem miljoniem dažādu sektu adeptu, to skaitā arī sektas "Ģimene" sekotāji. Šai sektai ir divdesmit reģionālās kopienas: Maskavā, Sanktpēterburgā, Irkutskā, Čeļabinskā, Habarovskā, Omskā un citās lielākajās pilsētās. Sektas galvenā bāze atrodoties Novosibirskā. Jāpiezīmē, ka agrāk sekta darbojās arī Baltkrievijā, taču tur tās darbība 1995. gadā tika aizliegta, un policija sākusi tās vajāšanu.

Sektas mācības pamattēze nosaka, ka par "Dieva dēlu vai meitu" var kļūt, tikai stājoties dzimumsakaros ar citiem sektas locekļiem. *Turklāt sektas locekļi ne vien piekopj jebkura veida un grupveida seksu savā starpā, bet iesaista tajā arī savus mazgadīgos bērnus.*

Par sektas pilntiesīgu locekli var kļūt tikai tā persona, kura visu savu īpašumu nodevusi sektas rīcībā, tāpēc sievietes sektā tiek piespiestas stāties seksuālās attiecībās ar bagātiem vīriešiem, lai piesaistītu viņus sektai.

Lai sektas darbībai piešķirtu publicitāti un ārēju respektablumu, "Ģimene" rīko publiskus pasākumus un labdarības koncertus. Par šīm akcijām sektanti vāc labvēlīgas atsauksmes, kas turpmāk tiek izmantotas propagandas nolūkos.

"Ģimenei" ir ciešas saites ar tās domubiedriem ārzemēs. Sektu 1968. gadā izveidojis tolaik ASV dzīvojošais Deivids Bergs, un tā līdz 1979. gadam saukusies "Dieva bērni". Vēlāk sabiedrības un varas struktūru spiediena rezultātā sektanti pameta ASV un sniedza formālu paziņojumu par atteikšanos no seksa ar bērniem. Par spīti tam, 1994. un 1995. gadā Starptautiskais Totalitāro sektu jautājumu ekspertu centrs *"Berliner dialog"*, kas atrodas Vācijā, paziņoja, ka "Ģimenes" dzīvokļos atrasti bērnu pornogrāfijas materiāli. Pašlaik Vācijā, Beļģijā, Lielbritānijā un Krievijā par pedofiliju jau notiesāti vairāki "Ģimenes" locekļi. Fakti liecina par sektas "Ģimene" prettiesiskās, sevišķi sociāli bīstamās darbības turpināšanos.

Iespējams, ka šāda sekta darbojas arī Latvijā (Jūrmalā).

"Jaunapustuļu baznīca"

No B. A. Hesa, E. Martina un S. Ruso grāmatas "Maldu tīklā": "Par šo baznīcu ir grūti iegūt informāciju, tāpēc ka tās vadītāji nevēlas neko paskaidrot par savas draudzes darbību. Tā, protams, nav nekāda slepena organizācija, bet viņi vienkārši nevēlas runāt ar tiem, kas nav šīs draudzes locekļi.

Arī Risļikonas ciemā Šveicē darbojas "Jaunapustuļu draudze". Uz viņu dievkalpojumiem var iet jebkurš, taču viņi nevēlas neko tuvāk stāstīt par savu draudzi un baznīcu. Par šīs kustības darbību ir tikai viens regulārs izdevums, kāds laikraksts, bet to jaunapustulieši dod lasīt tikai savas draudzes locekļiem. Informāciju par šīs sektas mācību ir apkopojis Zeheimas Bībeles institūta (Vācija) profesors Frederks Berklins. Viņa savāktās ziņas izmantotas šīs apakšnodaļas izklāstā.

"Jaunapustuļu baznīca" ir interesanta reliģija kaut vai tāpēc, ka tā ir viena no retajām, kuras aizsākums nav ASV. Šajā gadījumā nevaram runāt par "picas efektu" , kur daudz kas "kopā samests". XIX gadsimta sākumā Anglijā grupa kristiešu pulcējās, lai kopā lūgtu pēc Svētā Gara, tāpēc, ka bija pārliecināti — kristieši ir aizmirsuši par To. Viņi vēlējās redzēt draudzi kā Jēzus Kristus patieso līgavu, kas godam sagaidītu Viņa otro atnākšanu. 1836. gadā Anglijā un Skotijā norisinājās vairāki neparasti notikumi — pravietošana, runāšana mēlēs un dziedināšanas, kas apkārtnes iedzīvotājos izraisīja lielu saviļņojumu un apjukumu.

Kāds Londonas mācītājs Edvards Ervings tika izslēgts no savas draudzes tādēļ, ka sludināja par Jēzus Kristus otro atnākšanu. Viņš runāja citādi nekā tradicionālie kristieši un apsūdzēja kristiešus, ka viņi ir daudz grēkojuši un novērsušies no Jēzus Kristus mācības. E. Ervings nodibināja savu draudzi, kuras locekļi izteica daudzus pravietojumus. Dažiem likās, ka Dievs viņus ir izredzējis par apustuļiem. Pavisam drīz šajā draudzē bija 12 apustuļi, kuru mērķis bija izveidot tādu draudzi, kas patiesi būtu vienota. Garīgā ziņā šai draudzei bija pilnīgi jāatbilst Jaunās Derības paustajai vēstij. Šie 12 apustuļi gadu pavadīja vienkopus un izlēma, ka Svētais Gars var izpausties vienīgi caur viņiem. Vienīgi viņi var izlemt, kas ir patiesa mācība un kas nē. Visas pasaules kristiešiem obligāti bija jāatzīst šo 12 apustuļu autoritāte. Viņi pasauli sadalīja rajonos jeb apgabalos. Katra apustuļa pārziņā bija viens apgabals, kurā vajadzēja noskaidrot garīgo situāciju un visus reliģisko nodarbību veidus.

Jaunapustulieši atgriezās no saviem inspekcijas braucieniem un nolēma, kā apvienot draudzes, lai tās sagatavotu Jēzus Kristus atkalatnākšanai. Viņi pieņēma Bībeli, senos ticības apliecinājumus, kā arī izveidoja katrā draudzē četras vadības pamatformas — apustulis, pravietis, evaņģēlists un mācītājs, pamatojot to ar Svētajiem Rakstiem:

"Viņš ir devis citus par apustuļiem, citus par praviešiem, citus par evaņģēlistiem, citus par ganiem un mācītājiem." (Ef.4:2)

Bez tam katrā draudzē bija arī eņģelis jeb bīskaps, kā arī vecajie un diakoni. Tika izveidota specifiska liturģija jeb dievkalpojumu kārtība. Sākotnēji šo baznīcu sauca par "Katoliski apustulisko baznīcu". Jaunapustulieši ļoti vēlējās sasniegt vienotību, taču tas viņiem neizdevās.

Kāds šīs baznīcas vadītājs, Fricis Krebs, pārņēma savās rokās kustības vadību Vācijā un teica, ka viss, ko saka šie 12 apustuļi, ir tikpat nozīmīgs un autoritatīvs kā tas, ko reiz teica Bībelē minētie Jēzus Kristus apustuļi. Daudzi "Katoliski apustuliskās baznīcas" locekļi tam nepiekrita, tāpēc F. Krebs izveidoja jaunu grupu, kurā bija viņa piekritēji. Tā divu gadu laikā — 1897. un 1989. gadā izveidojās "Jaunapustuļu draudze". Drīz pēc tam beidza pastāvēt "Katoliski apustuliskā draudze".

"Jaunapustuļu draudzē" nebija vairs 12, bet vairāk nekā 40 apustuļu. (1974. gadā; iespējams, ka mūsu dienās ir jau vairāk nekā 50.) Tātad apustuļu skaits nebija ierobežots. Viņu uztverē apustuļu amats bija tik nozīmīgs, ka tikai apustuļi varēja izlemt, kam dot pestīšanu un glābšanu un kam ne. Drīz tika iecelts arī galvenais bīskaps (Vācijā to sauca par ciltsapustuli), kuram bija neierobežota vara pār visu Vācijas "Jaunapustuļu draudzi". Viņš arī ir tas, kurš nosaka visas darbības saistībā ar Svēto Garu.

Viens no sevišķi populāriem ciltsapustuļiem jeb bīskapiem Gotfrīds Bišofs 1951. gadā teica, ka esot saņēmis atklāsmi — Jēzus Kristus atgriezīsies viņa (Bišofa) dzīves laikā (1871—1960. g.). Tā kļuva par atzītu "Jaunapustuļu baznīcas" dogmu. Par to tika runāts gandrīz visos dievkalpojumos. Tas nozīmēja, ka visi šīs draudzes locekļi tiks izglābti un paņemti no šīs pasaules, kad atnāks Jēzus Kristus, bet visi pārējie — atstāti. Neviens nedrīkstēja šaubīties par šo mācību. Ja kāds to apšaubīja, viņu nolādēja un izslēdza no baznīcas.

Taču 1960. gadā Bišofs nomira, bet Jēzus Kristus nebija atnācis. Draudzei tas bija liels nepatīkams pārdzīvojums. Tad apustuļi ātri ievēlēja jaunu ciltsapustuli Valteru Šmitu, kas paskaidroja, ka Bišofs nebija kļūdījies, bet vienkārši Dievs izmainījis savu plānu. Draudzes to pieņēma, noticēja un pamazām atkopās no sākotnējā šoka, kā arī sāka darboties vēl nopietnāk.

Mūsu dienās šī kustība ļoti veiksmīgi ir pieaugusi visā pasaulē, sevišķi Eiropā. Diemžēl pieejamās statistikas ziņas attiecas uz 1973./1974. gadu. Tolaik Eiropā bija gandrīz pusmiljons "Jaunapustuļu draudzes" locekļu — galvenokārt Vācijā, Skandināvijas valstīs, Nīderlandē, Šveicē, Francijā, Itālijā, Spānijā, Čehoslovākijā, Ungārijā un Polijā. Vairāk nekā 100 tūkstoši draudzes locekļu bija Ziemeļamerikā, dažās Dienvidamerikas valstīs, Filipīnās, Japānā, Korejā, Indijā, Ceilonā un Rumānijā (mūsu dienās noteikti ir vairāk), gandrīz 200 tūkstoši —Āfrikā, 66 000 — Dienvidamerikā, 2000 — Austrijā, 7000 — Indonēzijā. Tātad 1974. gadā visā pasaulē bija apmēram 856 000 draudzes locekļu (XX gadsimta beigās jau varētu būt vairāk nekā miljons). Ir ziņas, ka viņi parādījušies arī Latvijā un Igaunijā.

Esam mēģinājuši izprast, kādēļ šī kustība pieaug. Iespējams, ka viens no iemesliem ir ciešās savstarpējās draudzības saites. Viņiem nav ne īpašu apmācību vietu, ne semināru, ne skolu. Jaunapustulieši ar lepnumu uzsver, ka viņu vadītāji nāk tieši no draudzēm, ka tie ir Kristus gara darbinieki, kas par savu darbu nesaņem atlīdzību. Par šīs kustības darbību nav daudz literatūras, netiek rīkotas ielas evaņģelizācijas sapulces, viņi neiet no mājas uz māju sludinādami, kā to dara "Jehovas liecinieki". Ļaužu ietekmēšanai jaunapustulieši izmanto savstarpējo draudzību. Atrodoties šajā grupējumā, cilvēkiem rodas

tāda sajūta, it kā viņi piederētu vienai stiprai, vienotai grupai. Un ir cilvēki, kuriem patīk dzīve stipru un spējīgu līderu vadībā.

Baznīcas vadības struktūra. "Jaunapustuļu baznīca" ir labi organizēta, ar labu disciplīnu. Augstākā autoritāte ir galvenais apustulis. Nākamais hierarhijas līmenis ir reģionu apustuļi, tad — rajonu apustuļi. Katrs rajons tiek iedalīts mazākos rajonos, par kuriem atbildīgs katra rajona vecākais, bet katrā mazajā rajonā atrodas vairākas draudzes. Katru draudzi vada prezidents, kas ir arī šīs draudzes mācītājs. Viņš var būt arī evaņģēlists vai priesteris. Draudzes mācītāju pakļautībā ir palīgmācītāji, diakoni un diakonu vietnieki.

Atcerieties, ka tad, kad tā bija vēl "Katoliski apustuliskā draudze", viņiem bija arī pravieši. "Jaunapustuļu draudzē" pravieši vairs nebija vajadzīgi, tāpēc ka viņu funkcijas pildīja apustulis. Jaunapustulieši tic, ka Svētais Gars cilvēkus var mācīt, tikai izmantojot apustuļus, un ka tieši apustuļiem jāsagatavo draudze Jēzus Kristus atkalatnākšanai. Apustuļi šajā baznīcā tiek uzskatīti par Jēzus Kristus vietniekiem jeb aizstājējiem. Viņiem ir vara piešķirt Svēto Garu draudzes locekļiem. Viņi ieceļ draudžu vadītājus un pārējās amatpersonas, kā arī atklāj Dieva nodomus cilvēkiem. Vienu no draudzē pastāvošajām mācībām Dieva un apustuļu attiecības izskaidro šādi: Jēzus pats garā ir katrā apustulī. Apustulim savukārt ir jābūt visām šim nolūkam nepieciešamajām īpašībām: mīlestībai, pacietībai, patiesībai, patiesai kalpošanai, upurēšanās spējai un pastorālajām rūpēm.

Tātad apustulis ir starpnieks starp Dievu un cilvēku. Bez apustuļa svētības nav iespējama pestīšana, bez viņa nav pat iespēju dzīvot Dievam. Apustuļu vārdiem ir tikpat liela autoritāte kā Bībelei.

Mācība. Jaunapustuliešiem ir stingri noteikts uzskats par Jēzus Kristus atkalatnākšanu — kad Viņš atnāks, visi "Jaunapustuļu draudzes" locekļi tiks paņemti uz debesīm, sāksies 1000 gadu miera valsts, kurā Kristus valdīs 1000 gadus, un tikai tad nāks pēdējā tiesa.

Bībele viņu izpratnē ir vēsturiska atklāsme, bet praviešu vārdi ir šīs baznīcas dzīvie vārdi. Tātad ir atšķirība starp rakstīto un dzīvo vārdu, starp Bībeli un apustuļu teikto.

Ticība. Bībelē ir rakstīts par vēsturisko ticību, bet dzīvā ticība ir sekošana apustuļu mācībai. Ir par maz ticēt tikai rakstītajam vārdam. "Jaunapustuļu draudzes" loceklim ir jātic un jāklausa arī apustuļu teiktajam dzīvajam vārdam, lai ticība kļūtu par realitāti. Galvenais apustulis ir tas, kurš var garantēt atpestīšanu. Viņš dod žēlastību un svētību, viņā ir iemiesojies Svētais Gars. Tādējādi ļoti skaidri ir redzama galvenā apustuļa jeb ciltsapustuļa ārkārtīgi svarīgā nozīme baznīcā.

Ir trīs sakramenti. *Kristība.* Jaunapustulieši kristī zīdaiņus. To var izdarīt kāda speciāli šim nolūkam norīkota draudzes amatpersona. *Apzīmogošana.* Pēc tam kad bērns ir kristīts, sešu mēnešu laikā var notikt svētīšanas ceremonija, kurā apustulis dod savu svētību, tādējādi it kā apzīmogodams mazo bērnu. No šā brīža bērnā iemājo Svētais Gars. Viņš automātiski ir kļuvis par Dieva bērnu, iegūdams mūžīgo dzīvību. *Svētais Vakarēdiens.* Šis sakraments tiek pasniegts katru svētdienu. Pirms Svētā Vakarēdiena priesteris visiem paziņo grēku atlaidi. Kad cilvēks saņem maizi un biķeri, viņš zina, ka viņa grēki ir piedoti. Un tā ir viņu pestīšanas pārliecība.

Draudzes locekļi dzīvo patiesi godīgu dzīvi. Dievkalpojumi ir ļoti vienkārši: draudzes dziesma, lūgšana, Svēto Rakstu lasījums, pirmā svētruna, jauktā kora dziesma, otrā svētruna. Pēc pēdējās svētrunas visa draudze lūdz Svēto lūgšanu un priesteris pasludina grēku piedošanu. Tad — Svētais Vakarēdiens, noslēguma lūgšana, draudzes dziesma un svētīšanas vārdi.

Dievkalpojumi notiek ne vien svētdienās, bet arī darbdienās. Reizēm dievkalpojumos notiek arī kādas spontānas gara izpausmes. Sludinātājs savas svētrunas iepriekš nesagatavo, uzskatot, ka tas ir lieki, ja cilvēku vada Svētais Gars.

Kaut arī šī kustība Vācijā ir ļoti spēcīga, Berklins saka, ka daži draudzes locekļi ir nemierā ar draudzi, tāpēc ka tās vadītāji kaut kādā veidā ir sadarbojušies ar nacistiem, bet bijušajā VDR — ar komunistiem. Tomēr, par spīti šīm domstarpībām starp atsevišķiem draudzes locekļiem un baznīcas vadību, tā ir dinamiska kustība, kurai piemīt zināma vitalitāte un liela drošības sajūta, kas nodrošina sekotāju pieplūdumu."[1]

Psiholoģiski šī reliģiskā kustība atbilst to cilvēku vajadzībām, kuri kaut kādā ziņā ir vīlušies apkārtējos cilvēkos un sabiedrībā, tomēr saglabājuši ētisku orientāciju, tāpēc vēlas stingri norobežoties no pārējās sabiedrības, arī pārējās baznīcas. Sevišķi viņi vēlas norobežoties no tās vides, kuru viņi saista ar savas dziļās psiholoģiskās traumas cēloni, minētajā gadījumā — no cilvēkiem, kuri Vācijā sadarbojušies ar nacistiem vai otrā totalitārā režīma laikā — no komunistiem.

[1] *Hess B. A., Martins E., Ruso S.* Maldu tīklā. — R.: LLBDS teoloģiskais seminārs, 1992.

PIELIKUMI

Par ko balsos Latvijas kristietis?

(Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas politisko partiju aptauja pirms 7. Saeimas vēlēšanām)

Preambula

Baznīcai nereti iesaka turēties pie garīgajām funkcijām un nenodarboties ar politiku. Kristīgajai ticībai tiešām nebūtu sakara ar ekonomiku vai politiku, ja tās varētu uzskatīt par vērtībneitrālu, tīri tehnisku cilvēka darbības jomu. Taču ekonomikā un politikā vienmēr atklāti vai slēpti tiek lietota vara. Jautājums par varu vienmēr ir garīgs, jo tas ir jautājums par dzīvības vērtību, par cilvēka cieņu, par taisnīgu un humānu sabiedrības iekārtu un par Dieva radītās pasaules resursu godprātīgu izmantošanu.

Fundamentālais cilvēces dalījums bagātajos un nabagajos, kurš skar gan indivīdus, gan sabiedrības slāņus, gan valstis un reģionus, iezīmējas arī Latvijā. Bagāto un nabago dzīves apstākļu nesamērība ir nopietna problēma. Paši bagātākie, Bībeles pravieša vārdiem sakot, "vienu namu pie otra velk, vienu tīrumu pie otra krāj, kamēr neatliek vairs vietas un viņi ir vienīgie, kas šai zemē dzīvo". Pašiem nabagākajiem bieži ir liegtas pamattiesības uz dzīvību. Bankas un finansu uzņēmumi, sakrājuši neatmaksājamus parādus, bankrotē, bet indivīdus vai ģimenes neaizsargā pietiekama drošības sistēma un viņi zaudē visu. Inflācijas, tarifu augšanas, lielo kredītlikmju un citu parādību dēļ daudzi cilvēki nokļuvuši parādu slazdā. Parādiem ir tendence augt priekš tiem, kuru izejas pozīcijas jau no iesākuma ir bijušas nelabvēlīgākas. Ekonomikas sistēma dod priekšroku tiem, kas jau ir bagāti. Tiem, kas apakšā, bieži pat pienācīgi nesamaksā par viņu darbu. Ja sabiedrībā cilvēka vērtību sāk mērot ne pēc tā, kas viņš ir, bet pēc tā, kas viņam pieder, situācija ir bīstama gan bagātajiem, gan nabagajiem. Nedaudzajiem, kam ir par daudz, pieķeršanās mantai traucē būt cilvēkiem. Tie neskaitāmie, kam nepieder gandrīz nekas, nevar īstenot savu aicinājumu tādēļ, ka viņiem ir liegts nepieciešamais. Vairāk kā satraucošs ir neaptveramais fakts, ka 20. gadsimta beigās Latvijā pieaug analfabētisms.

Tuvu radniecīgi akūtajiem finansiālajiem jautājumiem ir draudi apkārtējai videi. Cilvēce virs zemes darbojusies ļoti ilgi, tieši pēdējos divos gadsimtos tā ir sākusi apdraudēt pašus dzīvības pamatus. Videi bīstamie faktori vienmēr ir vairāk vai mazāk saistīti ar industriālajiem procesiem, kurus cilvēki uzsākuši ar mērķi radīt vairāk bagātību. Nenoliedzami, šie procesi ir veduši arī uz progresu un daudziem uzlabojumiem. Tomēr, ja bagātības un ieguvumi būtu domāti arī nabagajiem, rūpnieciskā darbība noteikti tiktu veikta apkārtējai pasaulei saudzīgāk. Pašlaik tieši nabagie dzīvo un strādā vietās, kur vide ir visnetīrākā un bīstamākā.

Beidzamā laikā Latvijai tiek prognozēta saimnieciskā augšupeja. Tomēr būtu nepareizi visu sociālo problēmu atrisināšanas cerību saistīt ar ekonomisko izaugsmi. Daudzās valstīs ar ievērojamu nacionālā kopprodukta pieaugumu nabadzīgāko iedzīvotāju slāņu ekonomiskais ieguvums no tā ir niecīgs vai nekāds. Viņi nonāk vēl lielākā atstumtībā. Bagātību sadalīšana šajās valstīs ir ļoti netaisna. Atšķirības pastiprina nevienlīdzīgs varas sadalījums. Ekonomisko resursu netaisnīgs sadalījums un pārāk lieli sociālie kontrasti rada šķēršļus vienotam darbam. Tie ir bīstamāki par ienaidnieku uzbrukumiem un nelabvēļu intrigām. Ekonomikas pieaugums ir tikai viena dimensija ceļam uz labāku dzīvi. **Pats svarīgākais ir personas iekšējā izaugsme. Jo bagātāka ir valsts, jo lielāka tai ir iespēja attīstīt sabiedrību, kuru raksturo mērenība un vienkāršība, bet kas ir bagāta sadraudzībā un garīgā kultūrā, kas pastāv solidaritātē ar nabadzīgajiem un saskaņā ar Radītāja noteikto kārtību dabā. Taču, lai to sasniegtu, ir vajadzīgas citas morāles vērtības nekā tās, kuras dominē šodien.** Lielais, kopīgais uzdevums ir rosināt sabiedrisko domu uz augstākiem tikumiskiem kritērijiem, tai skaitā ekonomiskās atbildības jomā. Politiķiem ir jāapzinās un jāliek cilvēkiem par jaunu apzināties, cik liela atšķirība ir starp tehniski iespējamo un pieļaujamo, starp formāli likumīgo un morāli attaisnojamo.

1. Sociālie jautājumi

1.1. Kas, jūsuprāt, jādara, lai samazinātu maznodrošināto skaitu un palielinātu vidusslāni Latvijas sabiedrībā?

Latvijas ceļš (LC) — nodokļu politika: — diferencēti nodokļi (Latgale...), — jāatbrīvo no nodokļiem invalīdu uzņēmējdarbība

Tautas partija (TP) — mēs nodrošināsim reālu sociālās drošības sistēmas darbību, radīsim jaunas darba vietas un palielināsim darba samaksas iespējas. Šī mērķa sasniegšanai mēs:

— veicināsim kredītresursu pieejamību vidējiem un maziem uzņēmējiem, veidojot riska fondu;

— izveidosim uzņēmēju apmācības centrus un paredzēsim palīdzību konsultāciju saņemšanai;

— novērsīsim negodīgu konkurenci un samazināsim birokrātiskos šķēršļus (nepieciešamo atļauju un saskaņojumu daudzumu, ierēdņu korupciju u. c.) uzņēmējdarbības veikšanai;

— izmantosim pagaidu sabiedriskos darbus jaunu uzņēmumu un darba vietu attīstībai, to skaitā nevalstiskās organizācijās;

— minimālo darba samaksu tuvināsim iztikas minimumam;

— noteiksim bezdarbnieku pabalstu izmaksu atbilstoši līdzdalībai profesionālās apmācības un pārkvalifikācijas programmās;

— panāksim pensiju apjoma indeksāciju virs inflācijas līmeņa, ņemot vērā vidējās darba algas pieaugumu.

Helsinki-86 — valstij ir jāaizņemas nauda ārzemēs, piem., 6—7%, bet saviem ražotājiem dot kredītu par, piem., 8%. Izveidot informācijas sistēmu par ražojumu noietu šeit un ārzemēs, resp. līdz ekonomiskā stāvokļa nostiprināšanai, valstiski koordinēt ražošanu, palīdzēt orientēties stihiskajā "taustīšanās un nezināšanas procesā". Cilvēki grib strādāt, bet nevar "atsperties", jo nav naudas iesākumam.

SDSP — jāpalielina darba vietas, jāmaina nodokļu politika (jāievieš progresīvā nodokļu sistēma).

Nacionālā progresa partija — jāsamazina nodokļi daudzbērnu ģimenēm, invalīdiem, bērniem bāreņiem; jāveido sociālās mājas; galvenais — jaunas darba vietas.

Tautas kustība "Latvijai" — jāveicina saimniecības attīstība un labi apmaksātu darba vietu radīšana visā Latvijā, valstiski īstenojamas mazā un vidējā biznesa programmas, caur kurām apmācīt potenciālos uzņēmējus, kā arī esošajiem uzņēmējiem sniegt palīdzību organizatoriskā un finansiālā veidā.

Tautas kopa "Brīvībai" — jāatspēko ekonomiskais terors pašos pamatos, jāatjauno ticība tikumīgai un ražīgai dzīvei, apmierinošam atalgojumam un normālas kreditēšanas iespējām. Bagātību (un budžeta ienākumus) rada ekonomiska aktivitāte. Netrūkst ne darāmā, nedz darba jaudas. Tauta jānodarbina pilnīgāk un ražīgāk, maksājot piemērotu atalgojumu.

Konservatīvā partija — jāattīsta ražošana, jāveido jauni uzņēmumi, jāattīsta aprūpes fonds.

Nacionālā reformu partija — jārada labvēlīga nodokļu politika, kas veicinātu amatnieku, vidējo un mazo uzņēmējdarbību — tas palielinātu darba vietu skaitu, līdz ar to arī sociālo nodokļu maksājumus. Labvēlīga nodokļu politika nozīmē nodokļu atlaides uzņēmējiem, kuri pieņem darbā invalīdus, daudzbērnu ģimeņu locekļus. Nodokļiem jābūt mazākiem, bet jāstabilizē to iekasēšanas mehānisms.

Kristīgo demokrātu savienība (KDS) — jārada vairāk jaunu darba vietu.

DP "Saimnieks" — jāpalielina darba vietu skaits, jāveicina vietējo kredītresursu novirze uzņēmējdarbības attīstībai; precīza uzskaite un valsts programma budžetā, lai īstenotu sociālo palīdzību visiem, kam tā nepieciešama.

Latvijas nacionāli demokrātiskā partija (LNDP) — primāro medicīnisko palīdzību sniegs bez maksas, bērnu pabalstu noteiks iztikas minimuma apjomā, nepieļaus "Latvenergo" privatizāciju, atcels pievienotās vērtības nodokli un samazinās pārējos, t. sk. zemes nodokli, ja lauksaimniecībai ir latviešu ekonomiskās patstāvības pamats.

Vienības partija — jāattīsta sagrautā rūpniecība jaunā kvalitātē, jāaizsargā iekšējais tirgus zemkopju izaudzētai produkcijai no svešzemju precēm, tad būs darba vietas un iztika visiem pilsoņiem. Jāuzrauga valsts monopols — alkohola un tabakas rūpniecība. Stratēģiskās nozares pakļaut valsts monopolam, tā samazinot energotarifus par 30%.

Jaunā partija — svarīgākais uzdevums būs jaunu labi apmaksātu darba iespēju nodrošināšana visiem Latvijas iedzīvotājiem, kad svarīgākais ir uz ekspertu orientētas ražošanas vadīšana valstī.

Māras Zeme — 1. solis DECENTRALIZĀCIJA — budžeta pārdale par labu nodokļu maksātājiem — pašvaldībām (apm. 25—30% no valsts konsolidētā kopbudžeta). Valsts pārvaldes aparāta reorganizācija; 2. solis TAUTSAIMNIECĪBAS SAKĀRTOŠANA, arī nodokļu sistēmas sakārtošana utt.; 3. solis TAUTAS GARĪGĀ ATDZIMŠANA. Vidusslānis — mazo un vidējo uzņēmēju atbalsts (kredītpolitika, nodokļi, subsīdijas).

1.2. Vai, jūsuprāt, apstāklī, ka daudzi strādājošie daļu algas saņem "aploksnēs" un tā zaudē sociālās garantijas, vismaz daļēji vainojama nodokļu sistēma?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš		✓
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

1.2.1. Ja jā, kas tajā būtu maināms?

Latvijas ceļš — tomēr, stingrāka kontrole un "audzināšana".

Tautas partija — samazināsim sociālās apdrošināšanas maksājumu parādus un paplašināsim maksātāju bāzi, radot pamatu sociālo maksājumu likmes samazināšanai; izveidosim vienotu nodokļu administrācijas informācijas sistēmu un neatkarīgu nodokļu strīdu izskatīšanas institūciju; vienkāršosim nodokļu dokumentāciju un ieviesīsim regulāras nodokļu maksātāju apmācības.

Helsinki-86 — ar likumu noteikt, ka izmaksājamā darba alga samazina darba devēja peļņu, un peļņas nodokļa samazinājums līdzsvarojas ar sociālā nodokļa summu. Tad nebūs pamata "bēgt" no lielā sociālā nodokļa summas, izmaksājot algas daļu aploksnē.

SDSP — jānomaina nodokļu sistēma.

Nacionālā progresa partija — jāsamazina nodokļi.

Tautas kustība "Latvijai" — nodrošināt pilnīgāku nodokļu iekasēšanu iespējams, samazinot gan sociālā nodokļa, gan arī uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes, to nepieciešams izdarīt.

Tautas kopa "Brīvībai" — nodokļu sistēma radikāli jāmaina, jāņem no tiem, kas spēj maksāt, par labu tiem, kas nespēj (ienākuma nodokli maksā tie, kam tie pārsniedz Ls 100 uz katru ģimenes locekli (latviešiem likme Ls 200, tā jāpaaugstina progresīvi 25—50%).

Konservatīvā partija — nodokļi jāveido kā ražošanu stimulējošs, nevis bremzējošs faktors. Nav pieļaujami priekšnodokļi.

Nacionālā reformu partija — mazākus nodokļus, nodrošināt to iekasēšanas mehānismus.

KDS — jāsamazina nodokļi.

DP "Saimnieks" — nosakāmi lielāki naudas sodi likuma pārkāpējiem; palielināma sabiedrības informētība par arodbiedrību iespējām darba ņēmēju aizsardzībā.

LNDP — mainīt nodokļu sistēmu — vispārēji samazinot nodokļus, kā arī diferencējot tos atkarībā no ienākuma un biznesa veida.

Vienības partija — jāsamazina nodokļi par 50%, lai tie būtu reāli un saimniecisko darbību attīstoši.

Jaunā partija — jārada motivējoša nodokļu sistēma.

Māras Zeme — daudz kas ir atkarīgs no nodokļiem (jārada elastīga, diferencēta un zinātniski pamatota nodokļu sistēma).

1.3. Vai jūsu partija uzskata par svarīgu reālas medicīniskās apdrošināšanas sistēmas izveidi?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Tautas partijas piezīmes — ar atbilstošu likumdošanu un nodokļu politiku mēs izveidosim obligātās veselības apdrošināšanas sistēmu, personificējot veselības apdrošināšanas maksājumus, lai palielinātu veselības aprūpes finansējumu, medicīnisko pakalpojumu kvalitāti un ārstnieciskās palīdzības pieejamību. Tos, kuri paši nespēj segt veselības apdrošināšanas izdevumus, valsts ņems savā aizgādībā.

Tautas kopas "Brīvībai" piezīmes — slimie ir ekonomiska nasta sabiedrībai. Veselie spēj ražot bagātības.

Konservatīvās partijas piezīmes — pie kam medicīnas līmenim visiem sabiedrības slāņiem jābūt vienādiem, vienīgās atšķirības, kas atkarīgas no maksātspējas, ir iespējamas servisā.

DP "Saimnieks" piezīmes — DPS izstrādāja brīvprātīgās apdrošināšanas principus medicīnā, tie ir ieviesti.

1.4. Ko jūsu partija darīs, lai samazinātu bezdarbu?

Latvijas ceļš — iestājas par stabilu latu, par investīciju piesaisti ne tikai Rīgā, bet arī Latvijas laukos. Latvijas laukiem palīdzēs 25 miljonu USD piešķirtais Pasaules bankas kredīts, kā arī lauku ceļu attīstības programma.

Tautas partija — līdz 2002. g. mēs samazināsim bezdarba līmeni zem 6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Izvērsīsim nodarbinātības pasākumus — bezdarbnieku profesionālo apmācību un pārkvalifikāciju, pagaidu sabiedriskos darbus u. c. Uzsāksim individuālo plānu ieviešanu bezdarbnieku integrācijai darba tirgū.

Helsinki-86 — nesakoptajā un būtībā izpostītajā Latvijā darāmā ir tik daudz, ka bezdarbs parādās vienīgi kā valsts vadības mazspēja vai neieinteresētība "valsti nostādīt uz kājām". 1) inventarizējot darāmos darbus, ražošanas jaudas, koordinēt valsts ekonomikas sakopšanas pasākumus; 2) krasi ierobežot bezdarbnieku pabalsta subjektus, jo šobrīd pabalstus saņem gan krāpnieki, gan vienkārši slinķi.

SDSP — jāveicina lauksaimniecības attīstība; jāstimulē vidējais bizness; jāatjauno daļēji pakāpeniski Latvijas rūpniecība.

Nacionālā progresa partija — mēs esam pret ražošanas monopolizāciju, par Latvijas lauksaimnieciskās ražošanas saglabāšanu, pret Latvijas pārdošanu kārtējai Savienībai — šoreiz Eiropas Savienībai!

Tautas kustība "Latvijai" — veidosim uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi, īpaši atbalstāmos reģionos uz atvieglotiem nosacījumiem piesaistīsim investīcijas; organizēsim cilvēku apmācību, attīstīsim modernu arodizglītības tīklu.

Tautas kopa "Brīvībai" — uzsāks kapitālus projektus, dotēs ražīgus pasākumus. Paša aktivitāte radīs vajadzīgos (budžeta ienākumus) līdzekļus, un pēc vajadzības var pat tikt atļauti projekta parādi, ja ražotais to pilnībā sedz.

Konservatīvā partija — attīstīs vietējo ražošanu, sekmēs reģionālo plānu izstrādi.

Nacionālā reformu partija — ja valstī būs labvēlīga vide, jebkāda veida uzņēmējdarbībai palielināsies darba vietu skaits.

KDS — nodrošināt ar darbu, attīstīt ražošanu.

DP "Saimnieks" — kontrolēs privatizācijas procesu, lai viens no privatizācijas kritērijiem būtu darba vietu saglabāšana vai jaunu radīšana; sekmēs speciālo ekonomisko

zonu attīstību; veicinās DPS vadībā izstrādātās mazo un vidējo uzņēmumu attīstības programmas 1997.—2001. g. īstenošanu; atbalstīs meža industrijas attīstību.

LNDP — sk. 1.2. punktu.

Vienības partija — radīs jaunas darba vietas rūpniecībā un lauksaimniecībā, attīstīs tūrismu un apkalpojošās sfēras visā jūras piekrastē un vēsturiskajās vietās; ceļus remontēs tikai Latvijas firmas un pilsoņi.

Jaunā partija — valstī jāatjauno konkurētspēja rūpnieciskā un lauksaimnieciskā ražošana, nodrošinot arī plašas maz un vidēji kvalificēta darba iespējas.

Māras Zeme — 1. solis DECENTRALIZĀCIJA, tad atkritīs puse problēmu; jābūt konkrētai tautsaimniecības attīstības programmai; tirgus meklējumi ir valsts kompetencē.

1.5. Ko jūsu partija darīs, lai nodrošinātu iedzīvotājus pret noguldījumu zaudēšanas iespējām?

LC — reāli jāiedarbina jau pieņemtais iedzīvotāju noguldījumu aizsardzības likums.

Tautas partija — izveidosim vienotu, profesionālu finansu tirgus uzraudzības institūciju, lai nodrošinātu Latvijas iedzīvotāju uzkrājumu drošu un pelnošu ieguldīšanu nacionālajā tautsaimniecībā. Palielināsim noguldījumu apdrošināšanas programmai pakļauto noguldījumu minimālo līmeni.

Helsinki-86 — līdz valsts ekonomiskai nostiprināšanai galvenās stratēģiskās nozares un objekti, arī bankas būtu valsts pārziņā.

SDSP— jābūt valsts aizsargātam noguldījumam.

NRP — jāievieš prokuratūras un noziedzības apkarošanas institūciju juridiskā atbildība par šādu procesu norisi!

TK "Latvijai" — panāksim, lai reāli darbojas noguldījumu garantijas fonds, kurā bankas ieskaita apdrošināšanas veidā savus maksājumus un kas sniedz palīdzību bankas bankrota gadījumā.

TK "Brīvībai" — godīga banku sistēma. Attīstīt vietējās krājaizdevumu sabiedrības, ar aktīvu Centrālās bankas darbību novērst ārēji radītos sarežģījumus, un iekšēji līdzsvarot krājaizdevumu portfeļus (ar savlaicīgu kontroli, portfeļa uzpirkšanu un garantēšanu pirms pārdošanas).

Konservatīvā partija — ieviesīs noguldījumu apdrošināšanu.

Nacionālā reformu partija — jāievieš noguldījumu apdrošināšana.

KDS — izstrādāt normālu noguldītāju aizsardzības likumu.

DP "Saimnieks" — pilnveidos "Fizisko personu noguldījumu garantiju likumu" un sekmēs tā īstenošanu; atbalstīs meža industrijas attīstību.

LNDP — pastiprinās Valsts bankas kontroli un panāks noguldījumu drošības garantēšanu.

Vienības partija — Valsts bankas attīstība un stingra kontrole komercbankās; valūtas maiņa tikai Valsts bankai.

TB/LNNK — partija ir aktīvi strādājusi, lai pieņemtu "Fizisko personu noguldījumu garantiju likumu".

Jaunā partija — jāievieš obligātā noguldījumu apdrošināšanas sistēma.

Māras Zeme — attiecīga likumdošana. Noguldījumu apdrošināšana.

1.6. Vai jūsu partija uzskata, ka būtu vajadzīga palīdzība tiem, kas nespēj atmaksāt kredītus (bona fide)? *Kāda?*

LC — kā "Ulmaņlaikos". Kas saimnieko rentabli, tam kredīts var tik dzēsts vai progresīvi samazināta atmaksājamā summa.

TP — jā, gadījumos, ja kredīta ņemšanu ir garantējusi Latvijas valsts garantiju aģentūra (LGA), kura sniedz riska garantijas, lai mazie un vidējie uzņēmumi saņemtu bankās un fondos nelielus kredītus investīciju projektu veikšanai. Šim mērķim jāpalielina LGA pamatkapitāls, aģentūras sniegto pakalpojumu loks.

Helsinki-86 — katrā ziņā, jo ir ļoti daudzi labticīgi ražotāji, kas nelabvēlīgo apstākļu sakritības dēļ (arī valsts vainas dēļ) spiesti bankrotēt. Vajadzētu īpašus likumus un noteikumus, lai diferencētu palīdzību un pat "norakstītu" parādus, pat ne kredītus.

SDSP — jābūt Zemes un Hipotēku bankas aizdevumam uz zemiem procentiem. Jāpārveido kreditēšanas banku sistēma.

Progresa partija — katrs gadījums jāizskata, iespējama termiņa pagarināšana, aizdevumu procentu samazināšana.

TK "Latvijai" — šāda konkrēta diskusija partijas iekšienē nav bijusi, bet sociālās valsts princips, ko aizstāv TKL, var dabiski ietvert sevī šādas palīdzības nepieciešamību.

TK "Brīvībai" — tai lielākai daļai maksāt nespējīgo, kam valdība mākslīgi veidoja rentabilitātes trūkumu — tiem ir jānāk palīgā, kā ar kredīta apkalpošanu, tā arī ar rentabilitātes nodrošināšanu, pēc vajadzības ar dotācijām, lietojot pašas aktivitātes radītos budžeta ienākumus.

Konservatīvā partija — jā, būtu, bet katram gadījumam jāpieiet konkrēti; jāveido konsultāciju dienests, kurš palīdzētu uzņēmējiem.

NRP — jā, bet katrs gadījums jāizskata atsevišķi, lai novērstu ļaunprātību.

KDS — kredīts ir jāatmaksā.

DP "Saimnieks" — jā, kredītu garantijas aģentūras palīdzība vajadzīga, ja kredītu saņēmējs darbojas saskaņā ar biznesa plānu, bet atmaksāt laikā nespēj objektīvu iemeslu dēļ.

LNDP — nē, lauksaimniecībā pieļaujot kredītu iesaldēšanu.

Vienības partija — jāpārskata un jāpagarina kredītu atdošanas laiki un jānodrošina saimnieciskā darbība valstī (kā iepriekš paredzējām).

TB/LNNK — mūsu attieksme ir atkarīga no tā, kādiem nolūkiem kredīts ir ņemts un kādiem nolūkiem izlietots. Esam ar to, lai palīdzētu nelabvēlīgu laika apstākļu dēļ cietušām lauku saimniecībām. Palīdzība ir iespējama, dotējot bankas kredītprocentus vai izmaksājot dotāciju par zaudējumiem. Pavisam citāda ir mūsu attieksme pret G–24 kredītu izsaimniekotājiem, kuriem "palīdzība" būtu jāiesniedz prokuratūrai un tiesai.

Māras Zeme — skatoties kādus! Skatoties kas! Vai lauksaimniecībā nodarbinātie zemnieki vai vidējie un mazie uzņēmēji, vai ļaunprātīgi kredītu ņēmēji.

2. Ģimene un laulība

2.1. Vai jūsu partija uzskata par nepieciešamu nostiprināt priekšstatu par ģimeni tās tradicionālajā izpratnē — kā viena vīrieša un vienas sievietes kopdzīvi laulībā, audzinot bērnus — un veicināt šī priekšstata īstenošanos dzīvē?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Konservatīvās partijas piezīmes — tas ir konservatīvās filozofijas stūrakmens.

2.2. Vai jūsu partija uzskata par vajadzību veidot tādu sociālo pabalstu sistēmu, kas tradicionālo ģimeni nepadarītu ekonomiski neizdevīgāku salīdzinājumā ar citām dzīves formām?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš		✓
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	

Nosaukums	jā	nē
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

2.3. Vai jūsu partija uzskatīs par vēlamu valsts institūciju sadarbību ar Baznīcu ģimeņu rehabilitācijas programmā, neizslēdzot piedalīšanos ar valsts līdzekļiem?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓ !	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Tautas partijas piezīmes — mēs uzskatām, ka jāpaplašina valstīs līdzdalība reliģisko un nevalstisko organizāciju projektu finansēšanā, kas var piedāvāt kvalitatīvus un ekonomiski efektīvus sociālos pakalpojumus.

2.4. Kādas, jūsuprāt, ir iespējas samazināt laulības šķiršanas gadījumu skaitu?

LC — varbūt padomāt par likumā atļauto laulību vecumu?

TP — 2.4.—2.6 — nespēja ar godīgu darbu pabarot ģimeni ir kļuvusi par sabiedrības degradācijas cēloni. Tam līdzi ir sekojis tikumiskais pagrimums — dzeršana, bezcerība, neticība — bērni, kas neiet skolās, bērni, kuri nav redzējuši, ka viņu vecāki strādā, bērni, kuri klaiņo pa ielām, pusaudži, kas nevis sēž skolas skolā, bet klaiņo, zog un ubago. Mēs uzskatām, ka situāciju ir iespējams mainīt. Mēs uzskatām, ka ir jāsāk ar ekonomisko priekšnoteikumu radīšanu ģimenei. Mūsu mērķis ir labi apmaksātas darba vietas, sociālās drošības un kvalitatīvas izglītības garantēšana. Mēs sakārtosim pilnīgu skolas vecuma bērnu uzskaiti, ar likumdošanas palīdzību ierobežosim alkohola tirdzniecības vietu skaitu, izvietojumu un darba laiku, ierobežosim intīmos pakalpojumus un seksbiznesa izplatību.

Helsinki-86 — daudz iespēju. Materiālās un garīgās. Šķiras vilšanās dēļ. Vilšanās rodas no tā, ka nav materiālās dzīves normāla pamata, vilšanās rodas no garīgo vērtību, svētuma trūkuma. Valda netaisnība sabiedrībā — tiesās, iestādēs, pat valdībā, Saeimā. Rodas salīdzināšana un tā savukārt rada negācijas. Vardarbība televīzijā jāizskauž, jāaudzina skaistuma vērtība, cieņa...

SDSP — jārod iespēja strādāt, jāizsniedz aizdevumi no valsts jaunajām ģimenēm.

Nacionālā progresa partija — skolās jāievieš obligātā ģimenes izglītība, ētika, sadzīves kultūra, sabiedrības informācijas līdzekļos jākultivē ģimeniskās vērtības.

TK "Latvijai" — valstiski nepieciešams gādāt par saimnieciskās un sociālās situācijas uzlabošanos, kristīga ētiska audzināšana skolās un tradicionālo pamatvērtību atjaunošana sabiedrībā arī veicinās šādu samazināšanos.

TK "Brīvībai" — nabadzība rada neapmierinātību, nespēju īstenot kopējus sapņus (t. s. audzināt bērnus), neiecietību pret nevēlamiem ierobežojumiem, klaiņošanu, meklējot laimi citur vai citādi (alkohols). Ir jāpārvar ekonomiskā nespēja, tad tikai var atjaunot cilvēka augstākās spējas, sapņus, tikumību utt.

Konservatīvā partija — radot ekonomisko augšupeju, stiprinot ģimeni un ģimeniskās tradīcijas, audzināšana skolās.

Nacionālā reformu partija — lai to panāktu, ir jāpaaugstina dzīves līmenis, līdz ar to radot iespējas paaugstināt gan izglītības, gan kultūras līmeni, un tas sabiedrībai nodrošina arī normālu vērtību ieaugšanu.

KDS — dzīvot pēc Dieva likumiem.

DP "Saimnieks" — skolā audzināšanas procesā akcentēt ģimenes nozīmību; valstiski organizēt palīdzību ģimenēm, celt prestižu ģimenēm; īstenot ģimeņu rehabilitācijas programmu valsts institūciju un Baznīcas sadarbībā; sekmēt ģimeņu kreditēšanu mājokļa būvei, transporta līdzekļu un sadzīves tehnikas iegādei.

LNDP — atbalstot ideālisma filozofiju un audzināšanu, kas nostiprina ģimenes prestižu.

Vienības partija — sociālā nodrošināšana; algas, sākot no 100 Ls; pabalsts bērniem iztikas minimuma līmenī; reliģiskās morāles mācīšana skolā.

TB/LNNK — jārealizē minētajos punktos noteiktie pasākumi (2.1, 2.2., 2.3), jāpilnveido ekonomisko atvieglojumu kārtība tradicionālajām ģimenēm — kredīti, nodokļu atlaides, pabalsti. Partija atbalstīs tādu sabiedrisko organizāciju, masu mediju un Baznīcas darbību, kura sekmēs pozitīvas attieksmes veidošanu attiecībā uz tradicionālo ģimeni.

Jaunā partija — jāpalielina sociālā palīdzība ģimenēm mazu bērnu audzināšanas laikā, jāpaaugstina morāles standarti sabiedrībā, piešķirot pilnvaras Baznīcai.

Māras Zeme — jārealizē pirmais un otrais solis, paralēli — tautas garīgā atdzimšana (kopumā — morāle, ētika, izglītība, kultūra, sports u. c.).

Demokrātu partija — Dievs ir radījis vīrieti un sievieti, lai viņi radītu veselīgu jauno paaudzi. Ģimenes goda un slavas radīšana ir vispirms valsts uzdevums, ja reiz ģimene ir valsts pamats un tauta demogrāfiski — traģiski izmirstoša virsvaras egoistiski savtīgās, ātrpārbagātnieku apšaubāmās bagātības dēļ.

2.5. Ko jūsu partija darīs, lai palielinātu dzimstību Latvijā?

LC — atbalsts jaunajām ģimenēm, dzērāju, bezdarbnieku pabalstus labāk dot jaunajām ģimenēm. Pašvaldības zina, kāds kur ir bezdarbnieks.

Helsinki-86 — jārada latviska dzīves vide, kurā valdītu tautiska saskaņa, entuziasms sakopt savu Tēvzemi. Tagad te ir "caurbraucamā sēta", kur radīt bērnus nav perspektīvi. Pabalstus, atvaļinājumus par bērniem, ievērojamus! Bezmaksas izglītību, medicīnisko aprūpi. Cieņu!

SDSP — vispārējās sociālās garantijas — aizdevumus jaunajām ģimenēm, valsts garantijas obligātajai pamata un pakāpeniski arī vidējai izglītībai, sievietes — mātes valsts sociālais nodrošinājums.

Nacionālā progresa partija — pabalstu reāla sistēma daudzbērnu ģimenēm, nodokļu atlaides, komunālo maksājumu atlaides, atlaides izglītībai, transporta izdevumiem un kultūras pasākumu apmeklējumu atlaides.

TK "Latvijai" — jauno ģimeņu un māmiņu, kas audzina bērnus,ekonomiskā situācija ir viena no divām programmām, kas īstenojama jau tuvākajos mēnešos, ņemot līdzekļus no noziedzības un korupcijas ierobežošanas. Turpināsim izskaidrošanas darbu pret abortiem, valstiski atbalstīsim palīdzības programmas jaunajām māmiņām.

TK "Brīvībai" — jānovērš ekonomiskie šķēršļi, jāatjauno izpratne, ka katra jauna dzīvība ir svēts brīnums, kurš pats sniedz savu baudu un prieku, kas pilnveido un pārvērš vecākus par visspēcīgāko varoni sava bērna acīs.

Konservatīvā partija — mēs esam par dzimstības palielināšanu labvēlīgās ģimenēs.

NRP — ja spēsim panākt minēto, tad palielināsies arī dzimstība, jo šā jautājuma risināšanai nevar izmantot tikai pabalstu sistēmu — pašreizējos apstākļos tā veicina bērnu dzimšanu nelabvēlīgajās ģimenēs.

KDS — nodrošināt ar darbu, samazināt nodokļus, palielināt pabalstus.

DP "Saimnieks" nodrošinās valsts ekonomisko attīstību; DPS izstrādātajā "Vidējā un ilgtermiņa valsts attīstības programmā" speciāla apakšprogramma veltīta jauno ģimeņu atbalstam un to kreditēšanas sistēmai; palielinās valsts atbalstu pirmsskolas mācību iestādēm; palielinās pabalstus bērnu kopšanai, sociālos pabalstus daudzbērnu ģimenēm.

LNDP — apdraudot nācijas attīstību, Latvijā izvērsušās seksuālās minoritātes. Lai pasargātu tautu no perverso grupu noziedzīgās un netikumiskās rīcības, aizliegsim seksuālo minoritāšu publisku reklāmu un pasākumus.

Vienības partija — pabalsts bērniem, sākot no Ls 42; jauno ģimeņu nodrošināšana ar dzīvokļiem; abortu tikai neārstējamu slimību gadījumā. Valsts rūpes par katru bērnu.

TB/LNNK — dzīvokļa kreditēšana jaunajām ģimenēm, īpaši ģimenēm ar bērniem; izglītības kreditēšana, īpaši ģimenēm ar bērniem; pārapmācības programma jaunajām ģimenēm, lai varētu konkurēt darba tirgū, atrast labi apmaksātu darbu; sociālo pabalstu sistēma — kā papildinājums minētajiem pasākumiem.

Jaunā partija — to var sekmēt tikai dzīves un darba vispārēja uzlabošana valstī un valsts mērķtiecīgs atbalsts jaunajām ģimenēm.

Māras Zeme — jāspēj atgriezt ticība nācijas pastāvēšanas iespējām, pirmais solis plus otrais solis — vajadzīga speciāla valsts programma, jo situācija ir katastrofāla!

Demokrātu partija — nodrošināsim: a) katram bezdarbnieku ģimeņu vecāku bērnam bērnu pabalstus no valsts budžeta, sākot vismaz ar pārtikas daļu — Ls 40. Nākamajiem bērniem — pieaugoši diferencēti uz augšu pēc bērnu skaita ģimenē, katram nākamajam bērnam 10% vairāk no iepriekšējās summas līdz pat Ls 154 ik mēnesi kuplākajām dižģimenēm; b) māmiņai — bezdarbniecei bezdarbnieku pabalstu Ls 28 plus Ls 10 (Ls 38) par to, ka viņa strādā diennakts garumā bez izejamām dienām; c) neļausim monopolistiem — komunālo pakalpojumu sniedzējiem bez kases aparātu — skaitītāju uzstādīšanas pārdot gāzi, karsto un auksto ūdeni.

2.6. Ko jūsu partija darīs, lai risinātu klaiņojošo bērnu problēmu?

LC — Iekšlietu ministrijā — jaunais bērnu tiesību aizsardzības centrs — IM pašvaldības — koordinēt to darbību!

Helsinki-86 — tās ir sekas bezatbildīgai līdzšinējai valsts vadībai. Vismaz sākumā būs jālieto piespiedu līdzekļi. Būtībā jāatgriežas pie labā, kas bija padomju sistēmā, — bērnu istabas, inspektori, jāmaksā pabalsti ģimenēm, kas uzņemsies audzināt šos klejotājus, diemžēl jāveido nepilngadīgo kolonijas, bet tā nevar turpināties.

SDSP — rast audžuģimenes apkārtējā vidē, nodrošināt mazturīgo bērnu mācības skolās — internātos, jāpaplašina pirmsskolas vecuma bērnu iestāžu atjaunošana.

Nacionālā progresa partija — vispirms jāatjauno bērnu inspektoru un bērnu istabu, internātskolu sistēma.

TK "Latvijai" — panāksim, lai valsts un pašvaldības var sniegt finansiālo atbalstu vecākiem, kuru bērnu nevar apmeklēt skolu materiālu apsvērumu dēļ; nodrošināsim, lai

pašvaldībām ir nepieciešamie līdzekļi darbam ar klaiņojošajiem bērniem un viņu vecākiem, noteiksim iespēju galējas nepieciešamības gadījumā vērsties pret klaiņojošo bērnu vecākiem arī ar soda sankcijām.

TK "Brīvībai" — ģimenēs ir jāatjauno savstarpējā mīlestība (rūpes) un sabiedriskās nodarbinātības iespējas bērniem — interešu, hobiju, sporta, kultūras utt. pasākumi. Nama pārvaldnieka, kas zina, kas kurā dzīvoklī dzīvo, kopīgs darbs ar policijas inspektoru un mācību iestādi.

Konservatīvā partija — izveidos internātskolas; veiks pārrunas ar bērnu ģimenēm un gadījumos, kad nav objektīvu apstākļu, kas spiestu šos bērnus klaiņot, atgādinās vecākiem par pienākumu pret bērniem.

KDS — strādāt — izglītot vecākus; nodrošināt ar iztikas līdzekļiem maznodrošinātās ģimenes.

DP "Saimnieks" — nodrošinās "Bērnu tiesību aizsardzības likuma" īstenošanu; izstrādās jaunus Ministru kabineta noteikumus par obligātā skolas vecuma bērnu uzskaiti; palielinās valsts budžeta līdzekļus speciālo mācību iestāžu atvēršanai un uzturēšanai; koordinēs pienākumu sadali starp valsti, pašvaldībām, sabiedriskajām organizācijām un vecākiem darbā ar klaiņojošajiem bērniem, veiks grozījumus likumos un normatīvajos aktos, lai atbalstītu ģimenes, kas adoptē bērnus.

LNDP — izstrādās noteiktu programmu, piesaistot šīs problēmas risināšanai Baznīcu.

Vienības partija — valsts rūpes par katru bērnu — uzskaite, audzināšana, skološana, piesaistīšana (ar adoptēšanu u. c.) ģimenēm. Par klaiņojošajiem bērniem neizmaksā pabalstus, bet organizē viņiem minēto pie iestādēm (attiecīga profila) un Baznīcu draudzēm.

TB/LNNK — realizēs jauno "Bērnu tiesību aizsardzības likumu", politiski un ekonomiski stimulējot pašvaldību, sociālo sistēmu darbinieku, izglītības un iekšlietu sistēmu darbinieku koordinētu iesaistīšanu šā jautājuma kompleksai risināšanai.

Jaunā partija — nepieciešama izglītības, sociālo un tiesībaizsargājošo iestāžu darba koordinēta rīcība, lai šo jautājumu atrisinātu.

Māras Zeme — katrai konkrētai domei, pašvaldībai jāuzņemas atbildība par konkrētu pilsētu, rajonu, pagastu.

2.7. Kāda ir jūsu partijas nostāja grūtniecības pārtraukšanas jautājumā:

— aborts ir brīvas izvēles lieta — jā:

SDSP, Progresa partija, Konservatīvā partija, Jaunā partija.

— aborti jāierobežo gan ar likuma normām, gan ar izskaidrošanas palīdzību — jā:

Latvijas ceļš, Nacionālā progresa partija, TK "Latvijai", KDS, DP "Saimnieks", Vienības partija, TB/LNNK, Māras Zeme.

— aborts ir pilnībā jāaizliedz — jā:

Vienības partija, TK "Latvijai" — šī ir nākotnē panākama situācija.

— cits risinājums —

Helsinki-86 — šķiet, direktīvi aizliegt nevajadzētu, vajag radīt sabiedrisko domu, nosodījumu abortiem, ja tos izdara vieglprātīgi. Jāieinteresē bērnus audzināt ar materiāliem apstākļiem. Iespēju ir ļoti daudz. **Konservatīvā partija** — aborts ir brīvas izvēles lieta, taču ar izskaidrošanas palīdzību ierobežojams.

NRP — jāņem vērā personas medicīniskās, juridiskās un sociālās problēmas.

LC piezīmes — nav apstākļu, kas to aizliegtu, pat katoliskā Polija to nevar atļauties.

Tautas partija — ieviesīsim skolu mācību programmās obligātu veselības mācību. Mēs aizliegsim abortu reklāmu sabiedriskās saziņas līdzekļos.

Progresa partijas piezīmes — jāievieš psihiski nepilnvērtīgu un transmisīvi slimu cilvēku sterilizācija, visās mācību iestādēs jāievieš obligātā seksuālā izglītošana.

TK "Brīvībai" — katrs jaunradītais ir svēts brīnums un prieka avots. Pielietojot likuma varu, var paredzēt atkārtotas negatīvas sekas, sabiedrības attieksmei jābūt skaidri redzamai — kā pret abortu, tā pret atteikšanos audzināt. Ja vecāki tomēr negribēs uzņemties atbildību, tad netrūkst citu, kas grib rūpēties par jauno radību, īpaši baltiešu izcelsmes.

LNDP — mainot sociālo situāciju valstī, šī problēma ir risināma.

Vienības partijas piezīmes — katrai mātei sāk maksāt bērna pabalstus no 1. grūtniecības mēneša, par bērna dzemdēšanu Ls 100 pabalsts.

TB/LNNK — partijā un frakcijā ir cilvēki, kas uzskata, ka aborts ir pilnībā jāaizliedz.

Māras Zeme — cilvēkiem augot garīgi, viņi arī pieņems pareizos lēmumus.

3. Vides aizsardzība

3.1. Vai jūsu partijai ir izstrādāta programma vides aizsardzībai pret piesārņošanu un noplicināšanu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija		✓
Tautas kustība "Latvijai"		✓
Tautas kopa "Brīvībai"		✓

Nosaukums	jā	nē
Konservatīvā partija	3	
Nacionālā reformu partija		3
Kristīgo demokrātu savienība	3	
DP "Saimnieks"	3	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	3	
Vienības partija	3	
TB/LNNK	3	
Jaunā partija	3	
Māras Zeme	3	

TK "Latvijai" — TKL ir skaidras programmas pamatnostādnes, tās detalizāciju katrā konkrētā gadījumā uzskatām par nepieciešamu veikt sadarbībā ar vides speciālistiem.

3.2. Vai jūsu partija iestāsies pret videi bīstamu citu valstu atkritumu transportēšanu caur Latviju un uzglabāšanu Latvijas teritorijā?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	3	
Tautas partija		
Helsinki-86	3	
SDSP	3	
Nacionālā progresa partija	3	
Tautas kustība "Latvijai"	3	
Tautas kopa "Brīvībai"	3	
Konservatīvā partija	3	
Nacionālā reformu partija	3	
Kristīgo demokrātu savienība	3	
DP "Saimnieks"	3	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	3	
Vienības partija	3	
TB/LNNK	3	
Jaunā partija	3	
Māras Zeme	3	

TK "Latvijai" — enerģiski šādu nostāju esam pauduši jau 6. Saeimas darbības laikā.

3.3. Vai jūsu partija veiks pasākumus, lai nepieļautu neatgriezenisku mežu izciršanu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Nacionālā progresa partija — jāatjauno Mežu ministrija.
TK "Latvijai" — meži — Latvijas "zaļais zelts" ir viena no TKL programmas prioritātēm.

4. Ētiskie un morāles jautājumi

4.1. Vai jūsu partija atzīst, ka, veidojot sabiedrības dzīvi regulējošos principus, ir jārēķinās ar 10 Dieva baušļiem un citām tradicionālām kristīgās ētikas normām?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Demokrātu partijas piezīmes — mūsu partijas Statūti pamatojas uz 10 Dieva baušļiem.

4.2. Vai jūsu partija atzīst, ka Latvijas Republikā būtu nepieciešamas stingrākas likumu normas un to izpildes kontrole, lai ierobežotu pornogrāfiju un netiklības un varmācības propagandu, it īpaši sabiedrības informācijas līdzekļos un jaunatnes vidū?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

TK "Brīvībai" — jāregulē plašais ziņu izplatīšanas tīkls. Cenzūra varētu būt bez īsta efekta.

Māras Zeme — nevis cīņu ar sekām, bet likvidēt cēloni.

4.3. Vai jūsu partija ir gatava veikt pasākumus, lai ierobežotu prostitūciju

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija		
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

*Vai jūsu partija ir gatava veikt pasākumus, lai ierobežotu azartspēļu izplatību?**

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš		✓?
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija		
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija		
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LNDP piebilde — šajos jautājumos jāpieņem izsvērti likumi.

TK "Latvijai" — šādas likumdošanas iniciatīvas iesniegtas jau 6. Saeimas darbības laikā.

TK "Brīvībai" — prostitūcija daudziem kļuvusi par izdzīvošanas veidu. Sodi un noliegumi būtu nepiemērojami. Jāievieš citas izdzīvošanas iespējas.

Konservatīvā partija — grūti definēt, kas ir azartspēles, taču to klasiskajā izpratnē — jāierobežo (īpaši vecumā līdz 21 gadam).

4.4. Ko jūsu partija darīs, lai novērstu bērnu prostitūciju un seksuālu izmantošanu?

LC — sk. 2.6. punktu.

Tautas partija — mēs izstrādāsim un pieņemsim likumu par prostitūcijas apkarošanu.

Helsinki-86 — ar likumu jāaizliedz, jāsoda subjekti, kas šo likumu pārkāpj, jārada neiecietība pret amorālo rīcību, te daudz konkrētu audzināšanas veidu.

SDSP — obligāta valsts nodrošināta skola, ētikas vai ticības mācība skolā.

TK "Latvijai" – panāksim stingru likumu un iedarbīgu sodu sistēmu.

---

*Rietumeiropas valstīs veiktie pētījumi rāda, ka azartspēles izraisa atkarību, kas līdzīga atkarībai no narkotiskajām vielām.

TK "Brīvībai" — jāapkaro nabadzība, jāatjauno ģimenē mīlestība (rūpe) un tikumīgas sabiedriskās nodarbības. Bargi sodāmi būtu šā pakalpojuma tirgotāji un pircēji.

Konservatīvā partija — audzināšana skolās, ģimenes stiprināšanas programma, internātskolas, izmaiņas likumdošanā.

Reformu partija — nodrošināt tikumības policijas efektīvu darbību, piešķirot tai pietiekamus līdzekļus kompjūteriem datu bāzes izveidošanai, lai visi bērni, kuri tiek seksuāli izmantoti, būtu uzskaitē — tad ir iespējams tos paturēt pastāvīgā uzmanības lokā un juridiski tiem palīdzēt. Vajadzīgi specinternāti.

KDS — jābūt likumiem, kas to aizliedz.

DP "Saimnieks" — nodrošinās esošo likumu īstenošanu ar izpildvaras palīdzību; veiks nepieciešamos grozījumus likumos un normatīvajos aktos, lai nodrošinātu iespējami pilnīgu tiesību aizsardzību.

LNDP — nodibinās valstī stingru demokrātisku kārtību, garantēs taisnīgas tiesas, par tīšām slepkavībām, bērnu izvarošanu u. tml. noziegumiem saglabāsim nāvessodu.

Vienības partija — vispārēja drošības līmeņa paaugstināšana; Iekšlietu ministrijas darba uzlabošana; reliģiskās morāles un ētikas mācības.

TB/LNNK — līdzīgi pasākumi, kas minēti par klaiņojošo bērnu problēmu risināšanu, kā arī specifiskie pasākumi, tikumības policijas darba pastiprināšana, saskaņošana ar sociālās aizsardzības sistēmas darbinieku pasākumiem, uzskaites un kontroles sistēmas izstrādāšana šiem "problēmbērniem", uzticības biroji un sadarbība ar sabiedriskajām organizācijām.

Jaunā partija — jāpastiprina atbildība par minētajiem noziegumiem, jāpastiprina sabiedrības uzraudzība pār nelabvēlīgajām ģimenēm.

Māras Zeme — Zviedrijas piemērs — risināt kompleksi.

Demokrātu partija — bargākus sodus par bērnu izmantošanu, un tos mēs likumdošanā iestrādāsim.

4.5. Kas būtu jādara mazgadīgo noziedzības ierobežošanai?

LC — sk. 2.6. punktu.

Tautas partija — valsts policija kopā ar Izglītības ministriju, pašvaldībām, citām valsts un sabiedriskajām institūcijām tiks iesaistīta nepilngadīgo audzināšanas un sociālās palīdzības sistēmas izveidē. Šī sistēma ietvers nepilngadīgo izolāciju no nelabvēlīgo ģimeņu (alkoholiķu u. c.) ietekmes, ārpusskolu audzināšanas un jauniešu brīvā laika pavadīšanas (sporta u. c.) jautājumu risināšanu, specskolu izveidi u. c.

Helsinki-86 — valstiski izdevīgāk būtu mazgadīgos noziedzniekus ievietot valsts audzināšanas iestādēs nekā "auklēties". Sodīt vecākus vai aizbildņus. Protams, novērst tos apstākļus, kas liek materiālu apstākļu dēļ zagt, laupīt. Katrā ziņā valsts televīzijā un privātā televīzijā aizliegt vardarbību. Tagad tā ir nelaime. To skatās un mācās.

SDSP — jārada vecākiem labvēlīgi darba apstākļi, jāstiprina ģimene, garīguma izpratne bērnā ir jāaudzina.

Progresa partija — jāievieš obligātā vidējā bezmaksas izglītība pēc minētās programmas visās skolās. Jāatjauno mazgadīgo noziedzības apkarošanas institūcijas.

TK "Latvijai" — ļoti svarīgi — kristīgas ētikas audzināšanas nostiprināšana skolu mācību programmās, bez tam jaunietim jānorāda iespējas laiku izmantot citādi — sportojot, apgūstot interesantā veidā pasniegtas zinības.

Konservatīvā partija — audzināšana ģimenē un skolā, ekonomiskā augšupeja, sociālie pabalsti trūcīgām ģimenēm, trūcīgo ģimeņu sociālā aprūpe, kristīgās ticības stiprināšana.

Reformu partija — šis jautājums cieši saistīts ar sabiedrības materiālo labklājību un kultūras izglītības līmeni. Pašreizējā situācijā nepieciešams darbs ar nelabvēlīgām ģimenēm.

KDS — jāveic audzinošs darbs, jābūt atbilstošiem likumiem.

DP "Saimnieks" — jāīsteno obligātā likumu īstenošana ar izpildvaras palīdzību; jānodrošina pieejami sporta un kultūras atpūtas pasākumi; jāpilnveido nelabvēlīgo ģimeņu uzskaite un profilakse.

LNDP — šis jautājums risināms līdztekus ar sociālo programmu un kārtības ieviešanu valstī.

Vienības partija — izglītība — bezmaksas; pieejams sports un nodarbības, kur izkopt bērna talantus. Pastiprināta vecāku atbildība sakarā ar pabalstu (nevis Ls 4 karikatūru kā līdz šim).

Jaunā partija — jāpalielina sociālo, tiesībsargājošo un izglītības iestāžu kopēja darba koordinācija, lai risinātu šo problēmu.

Māras Zeme — man žēl, bet atkal jāatkārtojas, jo ir cēloņi un ir sekas. Nav jēgas apspriest katru jautājumu, kas ir kā sekas.

Demokrātu partija — ģimenes goda un slavas atdzimšana. Ģimenes audzināšana un vecāku līdzatbildība par bērniem. Daudz kas nav kārtībā skolās, kurās skolotāji tagad ieņem neitralitāti savas materiālās nospiestības dēļ. Kad šie pasākumi nav veikti, ir jāķeras pie mazgadīgo noziedznieku izolēšanas no sabiedrības, lai neveidotos barvedība, kurā pieredzes bagātākie noziedznieki iesaista naivos romantiķus pamēģināšanas dēļ. Ir atjaunojamas specskolas.

4.6. Kas, jūsuprāt, Latvijā vēl būtu jādara korupcijas iespēju novēršanai?

LC — ierēdņiem labu algu un reālas bailes pazaudēt amatu un darba vietas. Stingrākas prasības!

Tautas partija — nepieciešams izskaust no likumiem korupciju veicinošas normas.

Helsinki-86 — vēl? Nekas jau būtisks nav paveikts, visa ierēdniecība ir tā nokomplektēta no "ceļiniekiem" utt., ka tagad cits citu aizstāv, īpaši vajadzētu veikt t. s. "provokatīvos" kukuļdošanas pasākumus, atjaunot slepenpoliciju, stingri sodīt, jo citādi korupcija zels...

SDSP — jāuzticas valdībā tikai tiem vadītājiem, kas ir sevi parādījuši kā godīgi valsts pilsoņi, jānostiprina valsts robeža, jāuzliek bargāki sodi likuma pārkāpējiem.

Progresa partija — reāli jāievieš princips "viens likums — viena taisnība visiem".

TK "Latvijai" — antikorupcijas policijas izveidošana, piešķirot tai plašas pilnvaras; stingrāka likumu bāze, valsts pārvaldē strādājošajiem nosakāma konkrēta atbildība par viņiem uzticēto pienākumu izpildīšanu; zemessardzes struktūru un plašu sabiedrības slāņu iesaistīšana cīņā ar korupciju, valsts kontroles attīstīšana un nostiprināšana.

TK "Brīvībai" — tauta jāatbrīvo no tai nelabvēlīgajiem vergturiem bez asins izliešanas (sk. 3a, 3b, 3c) un no kriminālelementu sadarbības ar pašaizsardzības organizācijām.

Konservatīvā partija — jāsamazina valsts aparāts, palielinot ierēdņu atbildību; kristīgās ticības nostiprināšana.

Progresa partija — jautājuma risināšana kompleksa, kas sākas ar nodokļu sistēmas regulēšanu un beidzas ar katra augstāk stāvoša ierēdņa uzraudzību. Laba atalgojuma sistēma.

KDS — stingram likumam.

DP "Saimnieks" — jāpieņem ienākumu nulles deklarācija, jāpanāk esošo likumu izpilde.

LNDP — piespiedu labošanas darbi sabiedrības labā.

Vienības partija — jāpilnveido Nacionālās drošības dienests, kas pārskata un koordinē visu attiecīgo tiesībsargājošo struktūru darbu. Materiālā atbildība par korupciju un līdzīgiem noziegumiem 300% līmenī. Tā arī novērstu daudzus ekonomiski politiskos noziegumus.

Jaunā partija — jāizdara izmaiņas korupcijas novēršanas likumā, jāpieņem likums par ienākumu "nulles deklarāciju".

Māras Zeme — noteikti jābūt korupcijas novēršanas likumam!

Demokrātu partija — adekvāti apmaksātam darbam, atbilstoši no specialitātes un darba. Ieinteresētiem sargāt valsts mantu un saglabāt darba vietu. Materiālu un morālu atbildību, notiesājot ar diferencētu sodu, atbilstoši pēc ieņemamā amata.

4.7. Vai jūsu partija atbalsta par pieļaujamu, ka Saeimas deputāti darbojas lielo uzņēmumu padomēs un valdēs?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš		✓
Tautas partija		✓
Helsinki-86		✓
SDSP		✓
Nacionālā progresa partija		✓
Tautas kustība "Latvijai"		✓
Tautas kopa "Brīvībai"		✓
Konservatīvā partija		✓
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība		✓
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		✓
Vienības partija		✓
TB/LNNK		✓
Jaunā partija		✓
Māras Zeme		✓
Demokrātu partija		✓

Tautas partija — uzskatām, ka valsts uzņēmumu vadībā jāstrādā speciālistiem, nevis politiķiem.

Helsinki-86 — nekādā gadījumā, pat ne ministriem — deputātiem jāstrādā tikai savs darbs.

TK "Brīvībai" — nē, ja saistīts ar manāmu papildatalgojumu un iespējām.

DP "Saimnieks" piezīmes — padomēs jā, jo padomes lemj par stratēģiju un likumā paredzētajos gadījumos kompetenta deputāta līdzdalība ir lietderīga, valdēs nē.

5. Skola, kristīgā izglītība

5.1. Kā, jūsuprāt, ir iespējams nodrošināt, lai arī bērni no nelabvēlīgām ģimenēm ietu skolā un iegūtu izglītību?

LC — jāatjauno specskolas!

Tautas partija — nodrošināt pilnīgu skolas vecuma bērnu uzskaiti, veidojot speciālas mācību iestādes, piemērojot administratīvos līdzekļus.

Helsinki-86 — to vislabāk veikt pašvaldībām, skolu valdēm, bāriņtiesām. Pilnīgu uzskaiti, sekošanu katram bērnam, atbildību ierēdņiem! Ieinteresētību izglītoties, attīstīt zinātni, dot tai perspektīvu, subsidēt, kreditēt projektus, lai ir stimuls kļūt par izglītotiem cilvēkiem, piemaksas par izglītību.

SDSP — jāveido skolu internātu tīkls, valstij jārod līdzekļi obligātajai pamata izglītībai.

Progresa partija — jāievieš obligātā vidējā bezmaksas izglītība.

TK "Latvijai" — pašvaldībām jāpievērš šai politikai nopietna uzmanība, jāveic izskaidrojošs darbs, jāveltī tam nepieciešamie līdzekļi. Galējas nepieciešamības gadījumā iespējamas soda sankcijas pret vecākiem.

TK "Brīvībai" — visiem bērniem jābūt līdzīgai iespējai uz valsts rēķina sevi pilnveidot vismaz līdz vidusskolas līmenim. Neattīstītais iedzīvotājs kļūst savai paaudzei par nepieņemamu materiālu un garīgu zaudējumu.

Konservatīvā partija — vidējai izglītībai jābūt obligātai un valstij, pašvaldībām speciāli jāatbalsta.

NRP — lielāko daļu šīs problēmas varētu risināt ar internātskolu sistēmas atjaunošanu.

KDS — jārada normāli dzīves apstākļi, palīdzēt ģimenēm izkļūt no nelabvēlības.

DP "Saimnieks" — sociālā dienesta dotācijas šīm ģimenēm, bet nedodot naudu rokās, realizējot caur skolu; ja izglītība obligāta, paredzot sankcijas par likuma nepildīšanu.

LNDP — iebilstam pret jēdzienu "nelabvēlīga ģimene", jo šāda situācija ir pastāvošās varas mākslīgi radīta.

Vienības partija — jāpanāk tāds sociālais līmenis, morāle un ētika, lai vispār nebūtu "nelabvēlīgās ģimenes" — pēc iepriekš teiktā, "lai cilvēkam būtu cienīgs mērķis".

TB/LNNK — ir jāattīsta sociālo pedagogu un darbinieku institūts, kas varētu strādāt ar šīm ģimenēm, nevis vienkārši izņemt šos bērnus no ģimenes. Jāattīsta izglītības pabalstu sistēma maznodrošinātajiem. Bērnu pabalstu izmaksas ir jāsaista ar uzziņu par bērna atrašanos izglītības iestādē. Pašlaik tā ir vidusskola, jāpanāk arī pamatskolām.

Jaunā partija — izglītības iestādēs jārada iespēja saņemt sociālo palīdzību bērniem no nelabvēlīgām ģimenēm.

Māras Zeme — atbildes saskaņotas jau iepriekš teiktajā, tas atrisina vismaz 50% jautājumu.

Demokrātu partija — 1) neviena ģimene nav nelabvēlīga, jo tad jau arī ģimene, veidojot valsts pamatu, ir nelabvēlīga? Valstij ir jārada trūkumā iedzīto ģimeņu bērniem pilnīga materiālā palīdzība un nodrošinājums, lai šie bērni vispār varētu apmeklēt skolu.

"Ielas skola" tuvredzīgai virsvarai no tautas kabatas izmaksās daudz dārgāk. Skolas misija jātur godā. Apzināta uzskaite pašvaldībās. Ārpus klases darba piesaiste savās skolās, sava kolektīva cieņu un valsts papildu materiālo atbalstu skolotājam ārpus klases darba veikšanai.

5.2. Vai jūsu partija uzskata par nepieciešamu attīstīt reālu studiju kreditēšanas programmu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

DP "Saimnieks" — J. Celmiņš ir iesācis šo darbu!
Vienības partija — plus bezmaksas studijas.

5.3. Vai jūsu partija apņemas veicināt mehānisma izstrādāšanu, kurš garantētu, ka visi skolu beigušie ir apguvuši latviešu valodu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓ !	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	

Nosaukums	jā	nē
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Helsinki-86 piezīmes — noteikti! Tas ir mūsu pamatmērķis, protams, vispirms bez piespiešanas, naidīgi noskaņotie pret Latviju būtu nevēlami.

Progresa partija — mācību programmām jābūt valsts valodā.

TK "Brīvībai" — nav iebildumu. Ja citas zemes iedzīvotāji mācās mūsu skolās arī citās valodās.

LNDP piezīmes — neizslēdzot studentu stipendijas.

5.4. Vai jūsu partija atbalsta viedokli, ka skolās audzēkņiem līdztekus izglītībai jāsaņem arī audzināšana un vērtīborientācija un ka tā īstenojama, mācot pēc skolēnu/vecāku izvēles kristīgo (ticības) mācību vai ētiku, un ka šo priekšmetu mācīšana apmaksājama no valsts budžeta?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Helsinki-86 — un ne tikai baznīcas vadībā, bet arī valsts vadībā jāmāca Dzimtenes mīlestība, patriotisms.

DP "Saimnieks" — mācīt reliģijas skaidrojumu kopumā, nedodot dominējošas iespējas kādai konkrētai konfesijai.

Māras Zeme — reliģijas mācība.

5.5. Vai jūsu partija piekrīt baznīcas viedoklim, ka kristīgā reliģija tiek īstenota, glabāta, attīstīta un tradēta tikai baznīcā un ka šīs funkcijas nepilda neviena valsts iestāde?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība		✓
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — jā, bet ne tikai baznīcā.

TK "Brīvībai" — baznīcām būtu vadīt mūsu reliģiskās dzīves, kuras veicināmas ne tikai baznīcā, bet arī ikdienā: ģimenē, skolās, nodarbībās utt.

KDS piebilde — nē, valstij baznīca jāatbalsta bez ierunām.

5.6. Vai jūsu partija atzīst, ka tikai Baznīca ir kompetenta izveidot kristīgās ticības mācības programmas un saturu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — tikai tradicionālās baznīcas.

Tautas partija — tās principi ir jāveido Izglītības ministrijai, sadarbojoties ar Latvijas tradicionālajām konfesijām.

TK "Latvijai" — iespējams, būtu jāpieļauj nepieciešamība veikt formālu saskaņošanu ar IZM.

TK "Brīvībai" — labāk un drošāk uzticēt baznīcai, bet arī citi varētu būt kompetenti.

5.7. Vai jūsu partija atzīst un atbalstīs baznīcu tiesības līdztekus Izglītības ministrijai lemt par kandidātu piemērotību ticības mācības pasniegšanai?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		✓
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — tradicionālās.
DP "Saimnieks" — jautājums, vai priekšmetu sauks "Ticības mācība"?

5.8. Vai jūsu partijas iestāsies par līdzšinējā Reliģisko organizāciju likumā ietverto principa saglabāšanu, kurš tiesības mācīt kristīgo mācību skolās nosaka uzskaitītajām konfesijām: LELB, Romas katoļu Baznīca, Latvijas Pareizticīgā Baznīca, Latvijas Baptistu draudžu savienība?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija		
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Tautas partija — mēs veiksim līdz šim uzkrātās pieredzes analīzi, lai izvērtētu līdzšinējos kristīgās mācības pasniegšanas rezultātus.

LNDP — respektējot, ka kalpošana Dievam ir brīvas gribas vadīta dziļi personīga lieta, LNDP neatzīst valsts iejaukšanos cilvēka dialogā ar Radītāju. Ar likumu jāaizliedz vienīgi kulti, kas pārkāpj vai apdraud cilvēktiesības. Nav pieļaujama kādas reliģijas uzspiešana likumdošanas ceļā, valsts mācību iestādēs vai citā veidā. Nacionāldemokrāti, uzskatot, ka Dievs ir viens, bet atšķiras priekšstatu kopumi par viņu, atbalsta draudžu, konfesiju un kopienu līdztiesību.

Māras Zeme — nezinu šo likumu, bet ir viedoklis, ka Dievs ir viens, bet ceļi pie tā ir cilvēku izvēles rezultāts.

5.9. Vai jūsu partija atzīst, ka valsts televīzijas nacionālajā pasūtījumā ietveramas arī kristīgās tematiskās pārraides?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	

Nosaukums	jā	nē
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — tikai jāpaceļ kvalitāte.

5.10. Vai, jūsuprāt, šo pārraižu veidošanā nepieciešama sadarbība ar Latvijas tradicionālajām Baznīcām?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

5.11. Vai, jūsuprāt, svētdienās ir vajadzīgas dievkalpojumu translācijas televīzijā?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		

Nosaukums	jā	nē
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — nespējniekiem un veciem cilvēkiem.

Progresa partija — bet ne par nodokļu maksātāju naudu.

5.12. Ko jūsu partija vēlētos sagaidīt no baznīcas izglītības un sabiedrības saziņas līdzekļu jomā?

LC — būtu labi, ja par kristietību runātu tik kvalificēti, kā to dara Juris Rubenis. Apnikuši baptistu raidījumi, histērija un mistika!

Helsinki-86 — neapšaubāmi, ka dzīvība uz Zemes ir Radītāja gādāta. Kādam nolūkam? Te var pieļaut dažādas versijas — ne tikai dogmatisko Bībeles mācību par to, kā Dievs radīja cilvēku, Zemi... Daba — Radītājs neko nedara bezmērķīgi. Vajadzētu pieļaut domu, ka šeit uz Zemes ir dvēseļu šķīstītava, iespēja laboties utt. Tā ir vesela filozofiska sistēma. Pašreizējie raidījumi radio u. c. rada pārāk dogmatisku ainu, pat skepsi. Tāpēc varbūt varētu analizēt dažādas garīgās parādības, daudzo domātāju, piem., Rampas u. c. idejas. Tas bagātinātu mūsu garīgo dzīvi, radītu interesi par baznīcu, pareizāk — atjaunotu interesi, pierādītos, ka ne jau materiālisms un it īpaši darvinisms ir tas pareizākais uzskats. Svarīgi ir parādīt garīgās dzīves prioritāti pār materiālo. Tas ir izšķiroši svarīgi.

SDSP — sadarbība ar skolām, sadarbība ar pedagogiem un bērnu vecākiem, brīva bērna un vecāku izvēle ticības mācībai skolā.

Progresa partija — dzīves ētikas mācības atjaunošana visās skolās.

TK "Latvijai" — pamatvērtību ieaudzināšana jauniešos, līdzdarbība, veidojot viņus

par godīgiem un apzinīgiem, kā arī atbildīgiem savas valsts pilsoņiem. Plašāk izvērstu evaņģelizācijas, nevis tikai katehizācijas darbu.

TK "Brīvībai" — izglītības un sabiedrības saziņas līdzekļu deva sabiedrībai ir lielā mērā šaurās disciplīnās (ģeogrāfija, ģeometrija), kuru saturā gan bieži slēpjas Radītāja kārtība un nolemtība. Baznīcas deva būtu tā visuvarenā, plašā pārliecība, "ticība", tā plašā skaidrības un drošības pilnais risinājums un pašnoliedzība Visuvarenā priekšā, kura veido tautu un mūžību.

Konservatīvā partija — vairāk uzmanības veltīt bērniem, izveidot savu TV kanālu.

Reformu partija — aktīvāku ētikas un vispārējās pamata reliģijas popularizēšanu, sevišķi jaunatnei. Aktīvāk iesaistīties ticības mācības un arī ētikas mācības līdzekļu izstrādē.

KDS — daudz lielāku aktivitāti.

DP "Saimnieks" — līdzdalību kristīgo mācību programmu izstrādē, mācību līdzekļu sagatavošanā un pedagogu apmācībā; reālu baznīcas atbalstu grūtdieņiem; baznīcas sadarbību ar slimnīcām, iesaistīšanos slimo aprūpē; baznīcas atbalstu Latvijas valstiskuma nostiprināšanā un cilvēciskas saskaņas un vispārcilvēcisko vērtību prioritātes veicināšanā, nepieļaujot šauri destruktīvo nacionālismu.

LNDP — aktīvāku līdzdalību sabiedrības aktivitātēs.

Vienības partija — sadarbību pašreizējo problēmu atrisināšanā, kas būtu politiskas organizācijas un baznīcas spēkos.

TB/LNNK — mēs sagaidītu, lai, konfesionālajai ticības mācībai ienākot skolā, galvenais akcents netiktu likts uz konfesionālajām atšķirībām, bet gan uz reliģijas garīgo, vispārcilvēcisko jēgu. Runājot par sabiedrības saziņas līdzekļiem, mēs sagaidītu, lai baznīca darbotos kā sabiedrības ētisko normu uzturētāja.

Jaunā partija — aktīvu līdzdalību.

Demokrātu partija — plašāk izvērst un interesantāku svētdienas skolu darbību. Vairāk bērnu aptvert baznīcu organizētajās vasaras nometnēs kopā ar visu vai daļu no ģimenes locekļiem. Tautu interesējošus plašus pasākumus.

6. Baznīcas un valsts attiecības

Latvijas Republikā visu reliģisko organizāciju darbību nosaka reliģisko organizāciju likums. Šis likums ir veidots, vadoties no īstenībai neatbilstoša pieņēmuma par visu reliģisko organizāciju vienādību neatkarīgi no to lieluma, struktūras, darbības veida un iekšējām likumībām. Rezultātā Latvijas vēsturiskās Baznīcas, kuras ir lielākās, ar daudzveidīgāku darbību, sarežģītāku uzbūvi un dažādām apakšstruktūrām, bieži tiek ierobežotas un to darbība nonivelēta līdz mazāko reliģisko grupu iespējām. Nepieciešamība

kontrolēt jauno reliģisko kustību darbību Latvijas teritorijā liek Reliģijas lietu departamentam prasīt detalizētas atskaites par to reliģisko darbību. Likumā ietvertais vienādības princips liek tādas pašas atskaites prasīt no tradicionālajām Baznīcām, kuru darbība ir pazīstama jau kopš gadsimtiem, tādēļ nav departamenta īpašas intereses priekšmets. Taču tieši vēsturiskajām Baznīcām, ņemot vērā lielo draudžu skaitu, šīs atskaites uzliek vislielāko nevajadzīgas birokrātijas slogu un liek izlietot lielus papīra daudzumus. Tradicionālās Baznīcas veic ievērojamu sociālās aprūpes darbu. Principā valsts struktūras līdz šim ir izrādījušas gatavību sadarboties un atvieglot Baznīcām šo darbu, taču praksē pastāvīgi ir bijis jāsastopas ar iebildumu, ka Baznīcu darbības vienkāršošana nav iespējama, tādēļ ka pastāv virkne organizāciju, kuras tikai formāli reģistrētas kā reliģiskas un Baznīcu darbībai paredzētos atvieglojumus izmantotu biznesa interesēm. Šie un daudzi citi faktori norāda, ka likumos, kas regulē reliģisko organizāciju darbību, kā arī valsts un baznīcas attiecības, nepieciešami uzlabojumi.

6.1. Vai jūsu partija vērtē pozitīvi baznīcas darbību arī sekulārā valstī, kāda ir šodiena Latvija?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība		✓
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		✓
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija		

LC — izņemot strīdus par mantu.

Helsinki-86 — it īpaši taisnīguma, godīguma propagandā, kas tik ļoti vajadzīga!

TK "Brīvībai" — viņai jāveido mums trūkstošie gara milži un tautas kopējais garīgais spēks.

Konservatīvā partija — bet nepietiekoši, it īpaši diakonijas jomā.

LNDP — nē, pozīcija pārāk samierniecīska pret "ļaunumu".

6.2. Vai, strādājot pie reliģisko dzīvi regulējošo likumu tālākas attīstības, jūsu partija ir gatava diferencēt savu pieeju dažādām reliģiskām organizācijām, ņemot vērā to īpatnības?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība		✓
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — valsts atbalsta tradicionālās, bet nevajā citus.

Helsinki-86 — ņemot par pamatu projektus likumiem, ko izstrādājusi baznīca pati.

Māras Zeme — nav viedokļa, jāiedziļinās jautājumā.

6.3. Vai jūsu partija atbalstīs iniciatīvu definēt tradicionālo Baznīcu loku, kā tās jau pašlaik darbojas Reliģijas lietu konsultatīvajā padomē: Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, Romas katoļu Baznīca, Latvijas Pareizticīgā Baznīca, Latvijas Baptisku draudžu savienība, Vecticībnieku kopiena, kā arī Latvijas jūdaistu (ebreju) kopiena?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Demokrātu partija	✓	

Helsinki-86 — nevajag pieļaut mums svešo sektu darbību, tas nav raksturīgi mūsu dzīvē.

LNDP — sk. 5.8. punktu.

Māras Zeme — vēlētos, lai dievturība būtu tradicionālo Baznīcu skaitā.

6.4. Vai jūsu partija atbalstīs atsevišķu likumu izveidi par lielākajām tradicionālajām Baznīcām, līdzīgi tam, kā tas Latvijā bija pirms 1940. gada un, atsakoties no vienādošanas principa, ņemt vērā to darbības iekšējās likumības?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija		
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija		
Demokrātu partija	✓	

LC — jāņem vērā demokrātiskās Eiropas pieredze, vislabāk VFR; Spānijas variants neder, arī Skandināvijas ne.

Tautas partija — atbalstām individuālās pieejas principu un respektējam to atšķirības, veidojot attiecības ar Latvijai tradicionālajām konfesijām.

LNDP — sk. 5.8. punktu.

Māras Zeme — nav viedokļa.

6.5. Vai jūsu partija atbalstīs likuma normu izstrādāšanu un ieviešanu reliģijas aizsardzībai, kas reāli ierobežotu reliģisku simbolu (krucifiksa u. tml.) zaimošanu un reliģisko jūtu aizskaršanu?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija		
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Helsinki-86 — katrā ziņā, zaimot baznīcas svētumus ir tas pats, kas aizskart personas godu.

6.6. Vai jūsu partija atbalstīs sadarbības līgumu noslēgšanu starp valsti un tradicionālajām Baznīcām, piemēram, tādās jomās kā diakonija (sociālā un garīgā aprūpe) un pieminekļu aizsardzība?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — jā, ja to regulēs likums.

6.7. Vai jūsu partija uzskata par vēlamu arī turpmāku valsts un tradicionālo Baznīcu sadarbību garīgās aprūpes jomā slimnīcās, soda izciešanas iestādēs un Bruņotajos Spēkos (kapelānu dienests)?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	

Nosaukums	jā	nē
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

Helsinki-86 — bet pēc brīvprātības principa.

6.8. Vai jūsu partija piekrīt, ka princips "Baznīca ir šķirta no valsts" nenozīmē Baznīcas izolēšanu no procesiem sabiedrībā un valstī, bet ir skaidrojams vienīgi kā — "Latvijas Republikā nav valsts Baznīcas"?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓!!	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"		
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

TK "Latvijai" — Baznīca nedrīkst un nevar tikt izolēta no procesiem sabiedrībā. TKL iestājas par formulējumu — "LR nav valsts Baznīcas" LR Satversmē.

TK "Brīvībai" — Baznīca un valsts sadarbojas, jo kalpo tai pašai tautai, bet pakļaujas viena otrai kompetences ietvaros.

6.9. Pašreizējā Reliģisko organizāciju likuma formulējums, kas nosaka tiesības pasniegt kristīgo mācību skolās piecām kristīgajām konfesijām, ir neskaidrs un atstāj iespēju manipulācijām. Ir bijuši gadījumi, kad nezināmu sektu locekļi cenšas reģistrēt sevi kā "brīvo luterāņu draudzi", lai, izmantojot luterāņu nosaukumu, iekļūtu skolās. Vai jūsu partija atbalstītu precizējumus Reliģisko organizāciju likumā, kuri šādos gadījumos lietotu nevis nenoteiktu terminu "konfesija", bet runātu par konkrētām Baznīcām? Piemēram, runājot par ticības mācību, šīs tiesības tiktu noteiktas nevis "luterāņu konfesijai", bet Latvijas Evaņģēliski luteriskajai Baznīcai.

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

TK "Latvijai" — Reliģisko organizāciju likums nepieļauj "brīvo" Baznīcu reģistrāciju. Šis process saglabājams.

6.10. Vai jūsu partija uzskata, ka tradicionālo Baznīcu ordinētie garīdznieki nav jāiesauc Bruņotajos Spēkos un ka jāsaglabā iesaukuma atlikums šo Baznīcu garīgā personāla mācību iestāžu studentiem?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"		
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

6.11 Vai uzskatāt, ka jūsu partija līdz šim ir atbalstījusi Baznīcas darbību? Vai varat nosaukt konkrētus piemērus?

LC — LC (Panteļejevs, Seiksts u.c.) panāca, ka LR AP 1992. g. pieņēma likumu par īpašumu atdošanu; LC "spēlēja" izšķirošo lomu ticības mācības jautājumā; arī "Aglonas baznīcas likums".

Tautas partija — TP kā jaunizveidotam politiskam spēkam līdz šim nav bijusi iespēja piedalīties likumu veidošanā. TP programma paredz atbalstu baznīcas darbībai, un mēs arī to darīsim pēc vēlēšanām.

Helsinki-86 — mēs esam jauna partija, bet tomēr tās programmā ierakstīts "Ievērojot Dieva likumus". Savā būtībā helsinkiešu kā atmodas celmlaužu darbībā vienmēr ir dominējusi prasība pēc taisnīguma, godīguma, morālām vērtībām.

SDSP — mūsu programmā ir sadaļa par ticību, LSDSP ir Kristīgo sociāldemokrātu frakcija.

Progresa partija — pasīvā formā.

TK "Latvijai" — pielikumā.

TK "Brīvībai" — mēs jau vairākus gadus nesaudzīgi cīnāmies pret latviešu dalījumu bagātos un nabagos, pret tautas verdzību un ekonomisko teroru. Mēs labprāt uzklausām, kā pareizāk turpināt šo cīņu.

Konservatīvā partija — 1993. g. arhibīskaps K. Gailītis piekrita balotēties Saeimas vēlēšanās no konservatīvo saraksta.

KDS — R. O. L. 6. pants. Nekustamā īpašuma nodokļu atcelšana utt. Visi deputāta (mūsu) Andreja Nagļa priekšlikumi un pārējais. Baznīcai zaļo gaismu mūsu valstī, tikai un vienīgi.

DP "Saimnieks" — DPS frakcija iesniedz priekšlikumu likumprojektam Grozījumi likumā Par valsts budžetu 1998. gadam, paredzot dotāciju Ls 98 000,– apjomā starptautiskās nozīmes svētvietai Aglonā; deputāti ar individuālajiem ikgadējiem ziedojumiem ir atbalstījuši Latvijas Evaņģēliski luterisko Baznīcu.

Vienības partija — A. Kauls Ādažos organizēja konkursus daiļdarbiem par veselīgu ģimenes dzīvi.

TB/LNNK — esam ierosinājuši un atbalstījuši likumu, kas atbrīvo baznīcas no nekustamā īpašuma nodokļa; likumu, kas paredz valsts finansējumu skolām ticības mācībai; likumu, kas paredz piecu kristīgo konfesiju tiesības mācīt kristīgo mācību, valsts palīdzību vairāku dievnamu remontam, iespēju pašvaldībai deleģēt sociālās palīdzības līdzekļu daļu tiem, kas veic diakonijas un sociālās aprūpes darbu.

Jaunā partija — JP programma aizstāv kristīgo vērtību atjaunošanu Latvijas sabiedrībā. JR ir atbalstījusi "Grēku nožēlošanas dienas" dievkalpojumus Doma baznīcā u. c. pasākumus.

Māras Zeme — esam īsu brīdi un visus jautājumus nevaram vienādi labā līmenī risināt.

Demokrātu partija — jā, 1993. gada 8. augustā Bērzes baznīcā tika iesvētīts Pasaules Latviešu nācijas glābšanas asociācijas "Dižģimene" karogs, un šai dienā izlēmām uz sabiedriskās organizācijas pamata izveidot mūsu politisko pārstāvniecību — Demokrātu partiju (ģimeņu partiju). Lai politiski daudz efektīvāk aizstāvētu ģimeņu un bezbalsstiesīgo bērnu tiesības. Vienreiz kopīgi Valsts svētkus atzīmējām Doma baznīcā, baptistu baznīcā, Vīlandes ielā, esam aizlūguši par māmiņām Mātes dienā.

6.12. Kādu jūsu partija redz baznīcas lomu iepriekš uzskaitīto problēmu risināšanā un sabiedrības dzīvē vispār?

Helsinki-86 — perspektīvu. Īpaši tad, ja starp valsti un baznīcu izdotos panākt tādu vienošanos (līgumu), pēc kura baznīca audzinātu sabiedrību godīguma, taisnīguma garā pēc abpusēji saskaņotas programmas. Šeit attīstītos lielas iespējas.

SDSP — Baznīca ir šķirta no valsts un bauda likumā paredzētajā kārtībā pilnīgu iekšēju brīvību. Tas jānostiprina likumā un jāgarantē dzīvē.

Progresa partija — Baznīcai jāatjauno dvēsele cilvēkos!

TK "Latvijai" — Latvijas tradicionālo kristīgo konfesiju baznīcas ir tie garīguma centri, kas vienīgie var palīdzēt mūsu tautai izkļūt no šodienas baismīgajām nejēdzībām gan valsts pārvaldes sistēmā, gan arī visas sabiedrības dzīvē.

Konservatīvā partija — diakonijai galvenā un noteicošā loma; audzināšanas jomā tā jāpastiprina.

KDS — pozitīvu un vēl aktīvāku.

DP "Saimnieks" — Baznīcai ir nozīmīga loma jaunās paaudzes un visas sabiedrības audzināšanā un atveseļošanā, veidojot pareizo izpratni par dzīvības vērtību, cilvēka cieņu un humānām attiecībām, to apliecinot ikdienas praktiskajā darbībā.

LNDP — aktīvāk cīnīties pret ļaunumu.

Vienības partija — viena no galvenajām.

TB/LNNK — jāpalielina Baznīcas loma jaunatnes audzināšanā un ārpus tās, diakonijas un sociālās palīdzības, ko veic baznīca, veicināšana, piesaistot arī valsts un pašvaldību līdzekļus, baznīcas (garīdznieku) piedalīšanās svarīgāko valsts jautājumu (piem., nāvessods) risināšanā, īpaši, kas skar morāles un ētikas jautājumus. Jāveicina Baznīcas materiālais atbalsts konfesionālajām augstākajām mācību iestādēm.

Jaunā partija — ir jāatjauno tradicionālā Baznīcas loma stabilas, pilsoniskas un demokrātiskas Latvijas sabiedrības veidošanā.

Māras Zeme — loma ir liela, nauda nav. Dieva doma ir gars. Cilvēkiem jārūpējas par sava gara attīstību daudz lielākā mērā — Baznīcai liela loma.

7.1. Baznīcas saimnieciskā dzīve

Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, tāpat kā citas tradicionālās baznīcas, ir nesaraujami saistīta ar Latvijas vēsturi, kultūru un nācijas formēšanos vispār. To darbība ir vērsta uz cilvēka aprūpi tā gara, dvēseles un miesas vajadzībās. Neminot reliģisko aspektu, Baznīca neapšaubāmi ir lielākais nevalstiskais praktiskās aprūpes un psiholoģiskās palīdzības dienests, ar kuru pastāvīgā saskarē ir daudzi desmiti tūkstošu cilvēku. Mūsu Baznīca ir atvērusi sociālās palīdzības centrus Rīgā, Liepājā,Gulbenē, Jēkabpilī, Ķekavā un citās pilsētās. Darbojas vairāki krīzes centri bērniem un sievietēm, ir atvērtas virtuves nabago ēdināšanai. Nupat sākam attīstīt "ielas bērnu" programmu, ir atvērts dienas centrs ielas bērniem. Varētu uzskaitīt vēl daudz ko citu, ko dara tradicionālās Baznīcas Latvijā. Īsāk sakot — mēs pastāvīgi ieguldām spēkus un arī ievērojamus līdzekļus Latvijas valsts attīstībā. Baznīca neveido uzkrājumus un negūst peļņu šā vārda parastajā nozīmē. Ja tai ir īpašumi un ienākumi, tie tiek izmantoti, lai darītu iespējamu iepriekš minēto darbību. Nav lieki atcerēties, ka Baznīcai jāuztur un jāatjauno Latvijas kultūras mantojumam tik svarīgās dievnamu celtnes. Pirmskara Latvijā draudžu dzīves un darbības ekonomiskais pamats bija to nekustamie īpašumi. Padomju varas apstākļos tos konfiscēja valsts un lielākoties noveda ļoti sliktā stāvoklī. Īpašumu atgūšana norisinās grūti un prasa draudžu iespējām nesamērīgi lielus līdzekļus. Arī atgūti, šie īpašumi vispirms prasa lielus ieguldījumus un sāks dot reālus ienākumus tālā nākotnē. Tādēļ var teikt, ka pašlaik draudžu darbību nodrošina galvenokārt ticīgo ziedojumi. LR 6. Saeima ir pieņēmusi likumu Par nekustamā īpašuma nodokli, kura 1. panta 2. daļā noteikts: "Ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek:" 4. punkts: "reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu." Tas atzīstams par 6. Saeimas svarīgāko pozitīvo lēmumu Baznīcu dzīvē. Ja šis noteikums tiktu atcelts, lauku draudzes, kuras jau ir atguvušas īpašumus, nonāktu zem nesamaksājamu nodokļu parādu nastas un līdz ar to konfliktā ar Latvijas valsti. Draudzes, kuras vēl nav beigušas īpašumu atgūšanas procesu, jutīsies spiestas no tiem atteikties un līdz ar to zaudēs attīstības perspektīvas nākotnē.

7.1. Vai jūsu partija atzīst, ka arī 7. Saeimas darbības laikā iepriekš minētā likuma Par nekustamā īpašuma nodokli 1.2.4. punkts ir atstājams spēkā tā pašreizējā formulējumā?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	

Nosaukums	jā	nē
Tautas kopa "Brīvībai"		
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Helsinki-86 — Baznīcai kā nošķirtai no valsts nevajag maksāt nekustamā īpašuma nodokli.

7.2. Vai jūsu partija ir gatava atbalstīt likuma normu, kas noteiktu 0% PVN likmi Baznīcu diakonijas (sociālās un garīgās aprūpes) un dievnamu atjaunošanas/restaurācijas darbiem?

Nosaukums	jā	nē	Citu likmi
Latvijas ceļš	✓		
Tautas partija		✓	
Helsinki-86	✓		
SDSP	✓		
Nacionālā progresa partija	✓		
Tautas kustība "Latvijai"	✓		
Tautas kopa "Brīvībai"	✓		
Konservatīvā partija	✓		
Nacionālā reformu partija	✓		
Kristīgo demokrātu savienība	✓		
DP "Saimnieks"	✓		
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓		
Vienības partija	✓		
TB/LNNK	✓		
Jaunā partija	✓		
Māras Zeme	✓		

Tautas partija — uzskatām, ka atbalsts baznīcu darbam jāveicina ar ienākuma nodokļa samazināšanu uzņēmējiem un cilvēkiem, kuri ziedo līdzekļus sociālās aprūpes un dievnamu atjaunošanas darbiem.

Helsinki-86 — Baznīcai kā apziņas, morāles un taisnīguma galvenajai veidotājai pienākas valsts atbalsts. Sabiedrībai ir pienākums uzturēt šo garīguma garantu.

7.3. Vai jūsu partija atzīst, ka Latvijas tradicionālās Baznīcas, to iestādes un draudzes arī turpmāk ir ietveramas to organizāciju skaitā, kurām ziedojot ziedotājiem ir tiesības saņemt likumā paredzēto nodokļu atvieglojumus?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"		
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Patlaban katra baznīcas draudze ir juridiska persona. Draudzēm tiek piemēroti tādi paši finansu uzskaites noteikumi kā saimnieciskiem uzņēmumiem. Tikai dažām draudzēm ir iespējams algot grāmatvedi, tādēļ visbiežāk draudžu valdes nespēj finansu uzskaites prasības izpildīt to sarežģītības dēļ. Vai jūsu partija atbalstīs baznīcu lūgumu izveidot vienkāršākus grāmatvedības noteikumus draudzēm?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija	✓	

Nosaukums	jā	nē
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"	✓	
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija		✓
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	

Anketas dati apkopoti LELB Konsistorijā 1998. gada 17. septembrī.

Par Rīgas domu

Jau par vairākiem gadiem ir aizkavējusies Rīgas doma atgriešana luterāņu Baznīcas īpašumā. Savulaik tika pieņemts lēmums, ka par Domu un Sv. Pētera baznīcu jāpieņem atsevišķs likums. Līdz šim Domam bija trīs lietotāji — Latvijas Evaņģēliski luteriskā Baznīca, Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs un filharmonija. Bez tam Doms ir kalpojis kā viens no svarīgākajiem Latvijas Republikas reprezentācijas objektiem. Šo kārtību paredzēts saglabāt arī pēc Doma pāriešanas Baznīcas īpašumā. Par izmantoto laiku ar katru lietotāju tiks noslēgta vienošanās. Baznīca Domā izmanto mazāk kā 20% laika. Latvijas brīvvalsts laikā Doma uzturēšanu Baznīca varēja īstenot, jo tai bija virsīpašuma tiesības, kas luterāņu Baznīcai bija pār daudzām ēkām un plašiem zemes gabaliem Vecrīgā. Atjaunojot Latvijas neatkarību, šīs tiesības Baznīcai netika atjaunotas. Ņemot vērā, ka vairāk nekā 80% laika Rīgas doms tiek izmantots valsts un sabiedriskām vajadzībām, ka luterāņu Baznīca nav atjaunojusi iepriekšminētās virsīpašuma tiesības, kā arī lai novērstu šā izcilā vēstures mākslas un arhitektūras pieminekļa bojāšanos, ir nepieciešams saglabāt līdzšinējo Rīgas doma uzturēšanas kārtību. Izcilo katedrāļu

uzturēšana no valsts budžeta ir parasta un visā Eiropā pieņemta prakse. Vai Jūsu partija atbalstīs Rīgas doma atgriešanu Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas īpašumā, saglabājot Doma ēkas līdzšinējo uzturēšanu no valsts budžeta?

Nosaukums	jā	nē
Latvijas ceļš	✓	
Tautas partija		
Helsinki-86	✓	
SDSP	✓	
Nacionālā progresa partija	✓	
Tautas kustība "Latvijai"	✓	
Tautas kopa "Brīvībai"		
Konservatīvā partija	✓	
Nacionālā reformu partija	✓	
Kristīgo demokrātu savienība	✓	
DP "Saimnieks"	✓	
Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	✓	
Vienības partija	✓	
TB/LNNK	✓	
Jaunā partija	✓	
Māras Zeme	✓	
Demokrātu partija	✓	

LC — Doms 1) jāatdod luteriskajai Baznīcai; 2) jāpieņem līdzīgs likums kā par Aglonu! Man (J. Lorencam) ir gatavs projekts!

Tautas partija — šo jautājumu TP valde vēl nav izskatījusi. Varu tikai izteikt savu personisko pozitīvo attieksmi (M. Vītols).

Helsinki-86 — pēc iespējas maksimāli atjaunot tās attiecības, kas pastāvēja līdz Latvijas okupācijai.

Anketas aizpildīja:

Nosaukums	
Latvijas ceļš	Juris Lorencs
Tautas partija	Māris Vītols
Helsinki-86	
SDSP	Nellija Zvaigzne

	Nacionālā progresa partija	Imants Geidāns
	Tautas kustība "Latvijai"	Kārlis Čerāns
	Tautas kopa "Brīvībai"	Gundars Valdmanis
	Konservatīvā partija	Maija Romanovska
	Nacionālā reformu partija	Anna Kaļķe
	Kristīgo demokrātu savienība	
	DP "Saimnieks"	Ernests Jurkāns
	Latvijas nacionāli demokrātiskā partija	
	Vienības partija	
	TB/LNNK	
	Jaunā partija	Sandris Točs
	Māras Zeme	Irēna Saprovska
	Demokrātu partija	Marģers Martinsons

Reliģiskās organizācijas Latvijā 1980.—2000. gadā

N. p.k.	Konfesijas (reliģiskās organizācijas)	Draudžu skaita dinamika pa gadiem											Ticīgo skaits pēc konfesiju datiem
		1980	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Ev. luterāņi	206	252	269	282	292	295	297	303	304	300	302	339 500
2.	Romas katoļi	178	187	186	190	195	198	198	203	231	241	243	500 000
3.	Pareizticīgie	88	89	89	90	102	107	108	112	112	110	112	190 000
4.	Vecticībnieki	68	65	52	55	56	56	55	55	62	65	65	70 000
5.	Baptisti	62	61	66	71	73	78	79	81	79	82	85	6150
6.	Septītās dienas adventisti	23	28	27	33	35	43	43	44	44	44	44	4000
7.	Metodisti	-	-	1	2	3	4	6	8	9	10	10	480
8.	Jūdaisti (ebreji)	4	4	4	5	5	6	6	6	5	6	7	6000
9.	Armēņu apustuliskā Baznīca	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	350
10.	Musulmaņi	-	-	-	-	1	2	3	3	3	6	6	250
11.	Krišnaīti	-	-	1	1	1	1	1	1	3	4	8	1500
12.	Jaunapustulieši	-	-	1	1	1	1	1	1	10	10	11	900
13.	Vasarsvētku draudzes	2	7	22	33	43	50	51	52	54	68	73	6000
14.	Jaunā paaudze	-	-	1	6	8	9	9	12	15	15	15	5000
15.	Augsburgas ticības apliecības luterāņi	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6	8	400

1 2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
16. Budisti	-	-	2	5	5	5	5	5	4	2	3	55
17. Reformati	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	2	171
18. Prezbiteriāņi	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	35
19. Bahaieši	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	300
20. Daoisti	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	10
21. Apvienotās "Dieva draudzes"	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	Pēc draudzes lūguma, dati nav uzrādīti
22. Dievturi	-	-	-	-	-	-	-	13	13	13	13	500
23. Jehovieši	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	11	2000
24. Mormoņi (Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus Baznīca)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	200 200
25. *Sūkjo Mahihari*	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	21
26. *ECKANKAR*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	11
27. *"Ješua"*	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	15
28. Visarionovieši (Pēdējās derības draudze)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	23
29. Jaunatnes Kristīgās Savienības Latvijas draudze	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	560
30. Pestīšanas armija	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	350
Kopā	631	693	723	776	823	858	865	907	967	1001	1034	1 134 781

Latvijas Republikā reģistrētās reliģiskās savienības un Baznīcas

N. p.k.	Nosaukums	Konfesija	Draudžu skaits
1.	Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Konsistorija	ev. luterāņi	296
2.	Vācu Evaņģēliski luteriskā Baznīca	ev. luterāņi	6
3.	Romas katoļu Rīgas Metropolijas Kūrija	Romas katoļi	243
4.	Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sinode	pareizticīgie	112
5.	Latvijas Baptistu draudžu savienība	baptisti	84
6.	Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas Centrālā padome	vecticībnieki	65
7.	Septītās dienas adventistu Latvijas Draudžu savienība	septītās dienas adventisti	44
8.	Starptautiskās "Dieva draudzes" Latvijas vasarsvētku draudžu Apvienība	vasarsvētki	14
9.	Latvijas Vasarsvētku draudžu Centrs	vasarsvētki	12
10.	Evaņģēliskās ticības draudžu centrs "Dzīvības Avots"	vasarsvētki	12
11.	Latvijas Apvienotā metodistu Baznīca	metodisti	10
12.	Rīgas ebreju reliģiskā draudze*	jūdaisti	7
13.	Latvijas Dievturu sadraudze	dievturi	13
		Kopā	918

* Saskaņā ar 1995. gada 7. septembra Reliģisko organizāciju likuma pārejas noteikumu 3. punktu reliģisko savienību (Baznīcu) tiesības attiecināmas arī uz Rīgas ebreju reliģisko draudzi.

Reliģiskās organizācijas, kas reģistrētas uz vienu gadu

Nr. p.k.	Nosaukums (reģ. nr.)	Pirmoreiz reģistrēts	Cik gadu vēl jāpārreģistrē
1	2	3	4
1.	Kristiešu draudze "Rīta Zvaigzne" (AT-038)	06.01.98.	10 g. (pastāvīga 2009.g.)
2.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Liepājas draudze (AT-056)	15.01.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
3.	Kristiešu draudze "Dzīvības Maize" (AT-039)	19.01.98.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
4.	*ECKANKAR* Latvijas draudze (AT-040)	21.01.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
5.	Latvijas budistu draudze *DHARMA* (AT-057)	27.01.99	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
6.	Tukuma evaņģēliskās ticības kristiešu draudze "Jaunā paaudze" (AT-058)	12.02.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
7.	Augsburgas ticības apliecības Bulduru luterāņu draudze (AT-011)	24.02.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
8.	Augsburgas ticības apliecības Ķekavas luterāņu draudze (AT-012)	24.02.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
9.	Augsburgas ticības apliecības Jelgavas draudze 9AT-013)	24.02.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
10.	Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas Rīgas draudze (AT-004)	28.02.96.	8 g. (pastāvīga 2007. g.)
11.	Rīgas centra Kristus draudze (AT-041)	17.04.98.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
12.	Platones apustuliskā draudze "Platones kristiešu Centrs" (AT-002)	23.04.96.	8 g. (pastāvīga 2007. g.)
13.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Jūrmalas draudze (AT-042)	24.04.98.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
14.	Daugavpils vasarsvētku draudze "Jaunā Dzīve" (AT-043)	12.05.98.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
15.	Cēsu kristiešu draudze "Prieka vēsts" (AT-059)	17.05.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
16.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Daugavpils draudze (AT-044)	19.05.98	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
17.	Augsburgas ticības apliecības Rīgas luterāņu draudze (AT-015)	22.05.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
18.	Evaņģēliskā kristiešu draudze Rīgā (AT-016)	22.05.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
19.	"Jehovas liecinieku" Daugavas draudze (AT-060)	24.05.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)

1	2	3	4
20.	"Jehovas liecinieku" Valmieras draudze (AT-061)	24.05.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
21.	"Jehovas liecinieku" Ventspils draudze (AT-062)	24.05.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
22.	Ventspils evaņģēliski kristīgā draudze "Dzīvības vārds" (AT-046)	02.06.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
23.	Ludzas pilnā evaņģēlija draudze "Jaunā paaudze" (AT-006)	03.06.97.	9 g., jo reģ. termiņš beidzās 02.05.97. (pastāvīga 2008. g.)
24.	Augsburgas ticības apliecības Limbažu luterāņu draudze (AT-017)	03.06.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
25.	Rīgas šintoistu draudze *Šinto* (AT-007)	04.06.96.	8 g. (pastāvīga 2007. g.)
26.	Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas Rīgas draudze (AT-063)	04.06.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
27.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Acones draudze (AT-045)	05.06.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
28.	Rīgas kristīgā draudze "Jēzus Kristus" (AT-047)	05.06.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
29.	Augsburgas ticības apliecības Alojas luterāņu draudze (AT-018)	06.06.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
30.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Rēzeknes draudzē (AT-064)	09.06.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
31.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Centra rajona draudze (AT-065)	09.06.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
32.	Latvijas Brīvā luteriskā Siguldas draudze (AT-048)	17.06.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
33.	Augsburgas ticības apliecības Pāles luterāņu draudze (AT-066)	21.06.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
34.	Latvijas Jaunapustuliskās baznīcas Saldus draudze (AT-067)	21.06.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
35.	Pirmā evaņģēliskā Jēzus draudze (AT-005)	27.06.97.	9 g., jo reģ. termiņš beidzās 02.05.97. (pastāvīga 2008. g.)
36.	Lielvārdes vasarsvētku draudze "Dzīvības ūdens" (AT-068)	05.07.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
37.	Pēdējās derības draudze (AT-049)	09.07.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
38.	Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas Liepājas draudze (AT-069)	19.07.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)

1	2	3	4
39.	Nākotnes ciema evaņģēliski kristīgā vasarsvētku draudze "Rīta Zvaigzne" (AT-019)	25.07.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
40.	Jūrmalas evaņģēliskās ticības kristiešu draudze "Jaunā paaudze" (AT-020)	25.07.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
41.	Bauskas evaņģēliskā Kristus draudze "Jēzus ir Kungs Latvijā" (AT-070)	09.08.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
42.	Vasarsvētku draudze "Stūrakmens" (AT-022)	19.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
43.	Jaunapustuliskās baznīcas Dobeles draudze (AT-023)	26.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
44.	Jaunapustuliskās baznīcas Siguldas draudze (AT-024)	26.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
45.	Jaunapustuliskās baznīcas Jelgavas draudze (AT-025)	26.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
46.	Jaunapustuliskās baznīcas Pelču draudze (AT-026)	26.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
47.	Jaunapustuliskās baznīcas Jaunpils draudze (AT-027)	26.08.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
48.	Jēkabpils neatkarīgā kristīgā draudze (AT-028)	01.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
49.	*Sūkjo Mahikari* Latvijas centrs (AT-029)	01.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
50.	Rīgas Centra rajona Kristus draudze (AT-014)	01.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
51.	Jaunapustuliskās baznīcas Ķengaraga draudze (AT-031)	11.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
52.	Jaunapustuliskās baznīcas Upesciema draudze (AT-032)	11.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
53.	Jaunapustuliskās baznīcas Tukuma draudze (AT-033)	11.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
54.	Jaunapustuliskās baznīcas Kuldīgas draudze (AT-030)	11.09.97.	9 g. (pastāvīga 2008. g.)
55.	Rīgas musulmaņu draudze *Iman* (AT-050)	30.09.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
56.	"Jehovas liecinieku" Pļavnieku draudze (AT-071)	05.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
57.	"Jehovas liecinieku" Jūrmalas draudze (AT-072)	05.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)

1	2	3	4
58.	"Jehovas liecinieku" Torņakalna draudze (AT-052)	12.10.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
59.	"Jehovas liecinieku" Rīgas Centra draudze (AT-051)	12.10.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
60.	Krāslavas vasarsvētku draudze "Glābšanas klints" (AT-034)	13.10.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
61.	"Jehovas liecinieku" Liepājas draudze (AT-073)	18.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
62.	"Jehovas liecinieku" Ogres draudze (AT-074)	18.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
63.	Liepājas brīvā evaņģēliskā draudze "Kristus-Glābējs" (AT-075)	18.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
64.	Rīgas Kristus draudze (AT-035)	20.10.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
65.	Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības Pļavnieku draudze (AT-076)	28.10.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
66.	Augsburgas ticības apliecības Cēsu luterāņu draudze (AT-077)	11.12.99.	10 g. (pastāvīga 2010. g.)
67.	Līvānu evaņģēliskās ticības kristiešu draudze "Jaunā paaudze" (AT-036)	17.12.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
68.	Mesiāniskā draudze *Ješua* (AT-037)	22.12.97.	10 g. (pastāvīga 2008. g.)
69.	"Jehovas liecinieku" Jelgavas draudze (AT-053)	28.12.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
70.	Rīgas musulmaņu draudze *Koran* (AT-054)	28.12.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)
71.	Rīgas musulmaņu draudze *Islam* (AT-055)	28.12.98.	10 g. (pastāvīga 2009. g.)

Reliģiskās organizācijas un kulti, kas nav reģistrēti (aptuvenas ziņas bez dokumentālas liecības)

N. p.k.	Organizācijas nosaukums	Sekotāju skaits
1	Latvijas Brīvā pareizticīgo baznīca	110
2	Kristīgās zinātnes	80
3	Sātanisti	skaits nezināms
4	*Satja-sai-baba*isti	10

Kulti, kas reģistrēti kā sabiedriskās organizācijas

N. p.k.	Kulta (organizācijas nosaukums)	Sekotāju skaits
1	*Brahma Kumaris* — *"Brahma Kumaris* pasaules garīgās universitātes Latvijas Centrs"	30
2	Mūnieši — "Sievietes par mieru visā pasaulē" un *CARP*	100
3	Saentologi — "Rīgas centrs "Dianētika""	50

Uz 01.01.2000.

Garīgā personāla mācību iestādes

Nosaukums	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ev. luterāņu	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Romas katoļu	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pareizticīgo	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Baptistu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kopā	1	2	3	3	3	3	3	4	4	4

1. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Garīgā personāla mācību iestāde (M. Pils ielā 4, Rīgā, LV—1050),
2. Rīgas Metropolijas Romas katoļu Garīgais seminārs (Katoļu ielā 10, Rīgā, LV—1003),
3. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Garīgais seminārs (Katoļu ielā 10, Rīgā, LV—1003),
4. Latvijas Baptistu draudžu savienības Teoloģijas seminārs (Lāčplēša ielā 37, Rīgā, LV—1011).

Klosteri

Nosaukums	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Romas katoļu	-	-	-	1	1	3	3	3	3	3
Pareizticīgo	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Kopā	1	1	2	3	3	5	5	5	5	5*

1. *Romas katoļu — Spredikotāju ordeņa Rīgas Sv. Sjēnas Katrīnas klosteris (Embūtes ielā 12/14—2, Rīgā, LV—1007),
2. Spredikotāju ordeņa Liepājas Sv. Dominika klosteris (K. Valdemāra ielā 28—1, Liepājā, LV—3400),
3. Betānijas Dominikāņu māsu kongregācijas Rīgas Sv. Jāzepa klosteris (Drustu ielā 36a, Rīgā, LV—1002),
4. *Pareizticīgo — Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Rīgas Sv. Trijādības — Sergija sieviešu klosteris ar filiāli Jelgavas rajona Valgundes pagastā (K. Barona ielā 126, Rīgā, LV—1012),
5. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Jēkabpils Sv. Gara vīriešu klosteris (Brīvībā ielā 206, Jēkabpilī, LV—5200).

Biedrības

1. Latvijas Bībeles Biedrība (Kooperatīva ielā 17, Rīgā, LV—1067),
2. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Sieviešu līga (Mazā Pils ielā 4, Rīgā, LV—1050),
3. Latvijas Evaņģēliski luteriskās Baznīcas Cietumu kalpošanas apvienība (Mazā Pils ielā 4, Rīgā, LV—1050),

4. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas Sv. Sergeja žēlsirdības un garīgās izglītības biedrība "Garīgā Druva" (Pils ielā 14, Rīgā, LV—1050),

5. Angļu—Amerikas Misiones biedrība (Lāčplēša ielā 117, Rīgā, LV—1080),

6. Starptautiskās apvienības "Gideoni" Latvijas nodaļa (E. Birznieka–Upīša ielā 22, Rīgā, LV—1050),

7. Latvijas Pareizticīgās Baznīcas arhibīskapa Jāņa Pommera brālība (Pils ielā 14, Rīgā, LV—1050).

Misijas

1. Latvijas Kristīgā Misija (E. Birznieka–Upīša ielā 22, Rīgā, LV—1050),
2. Kristīgā Telts Misija (Kalnciema ceļā 98, Jelgavā, LV—3000),
3. Misija "Atgriešanās pie Dieva" (18. Novembra ielā 195, Daugavpilī, LV—5400),
4. Rika Rennera Misija (Ģertrūdes ielā 72, Rīgā, LV—1009).

Romas katoļu iestādes

1. Nabadzīgā Bērna Jēzus māsu kongregācijas Latvijas reģions (Klostera ielā 17/19, Rīgā, LV—1050),

2. Kongregācijas "Māsa Palīdzētājas Dvēselēm Šķīstītavā" (Raudas ielā 34, Rīgā, LV—1002),

3. Pasaulē dzīvojošo Latvijas franciskāņu ordenis "AVE MARIA" (Klostera ielā 4, Rīgā, LV—1050),

4. Bezvainīgi ieņemtās Vissvētās Jaunavas Marijas māsu–kalpoņu kongregācijas Latvijas delegācija (Enkuru ielā 9, Rīgā, LV—1048),

5. Euharistiskās Jēzus māsu kongregācijas Latvijas Province (Cirīšu ielā 8, Aglonā, Preiļu raj., LV—5304),

6. Spredikotāja Ordeņa Latvijas Laju Ordenis (Daugavgrīvas ielā 74/76—60, Rīgā, LV—1007).

Sagatavota iespiešanai SIA "Nordik". Reģ. apl. Nr. 2–0792.
Adrese — Daugavgrīvas ielā 36—9, Rīgā, LV—1007, tālr. 7602672.
Noliktavas adrese — Jēzusbaznīcas ielā 7a, Rīgā, LV—1050, tālr. 7225669.
Iespiesta un iesieta tipogrāfijā "Jāņa sēta".

OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA
0300019455

7.–

2000-5
L162